

DICȚIONARUL
LIMBII ROMÂNE

Copyright © Editura Academiei Române, 2007.
Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate editurii.

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5
050711, București, România
Tel. 4021 – 318 81 46, 4021 – 318 81 06
Fax: 4021 – 318 24 44
e-mail: ed.acad.@ear.ro
Internet: www.ear.ro

**CARTEA A APĂRUT CU SPRIJINUL AUTORITĂȚII NAȚIONALE
PENTRU CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ**

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ACADEMIA ROMÂNĂ (BUCUREȘTI). INSTITUTUL DE
LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN - AL. ROSETTI”**

**Dicționarul limbii române (DLR) / întocmit și publicat după
îndemnul și cheltuiala M. S. Regelui Carol I. - București : C. Sfetea ;
Socec & Comp. ; Editura Academiei Române, 1913-
vol.**

**Tomul I. Partea a 5-a : Litera D : Deținut – Discopotiriu. -
2007. - ISBN 978-973-27-1589-5.**

81'374.8=135.1

Redactor: MARIANA-LUCIA FOTA

Bun de tipar: 27.11.2007. Format: 8/61×86.

Coli tipar: 49

C. Z. pentru biblioteci mari 459 -3 = 59

C. Z. pentru biblioteci mici 459

**DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE SE ELABOREAZĂ
DE INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN – AL. ROSETTI”
DIN BUCUREȘTI, DE INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ ȘI ISTORIE
LITERARĂ „SEXTIL PUȘCARIU” DIN CLUJ-NAPOCA ȘI DE INSTITUTUL
DE FILOLOGIE ROMÂNĂ „ALEXANDRU PHILIPPIDE” DIN IAȘI.**

ACADEMIA ROMÂNĂ

**DICȚIONARUL
LIMBII ROMÂNE
(DLR)**

**SERIE NOUĂ
TOMUL I
PARTEA A 5-A
LITERA D
DEȚINUT – DISCOPOTIRIU**

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

2007

Serie nouă, întemeiată de:

IORGU IORDAN

Membru al Academiei Române

ALEXANDRU GRAUR

Membru al Academiei Române

ION COTEANU

Membru al Academiei Române

Redactori responsabili:

Acad. MARIUS SALA

Acad. GHEORGHE MIHĂILĂ

Partea a 5-a a tomului I a fost elaborată în cadrul Departamentului de lexicologie și lexicografie al Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” din București de următorul colectiv:

Redactori:

Alexandra BURNEI

dr. Monica BUSUIOC

Elena CIOBANU

Zorela CREȚA

Anca GHERMAN

Eugenia GUȚULESCU

Lidia IONICĂ

Aurelia MIHAILOVICI

Georgeta MITRAN

Maria MUNTEAN

Maria PĂUN

Eleonora POPA

Zizi ȘTEFĂNESCU-GOANGĂ

Filofteia TĂNĂSESCU

Nicoleta TIUGAN

Stela TOMA

Tatiana ȚUGULEA

Aurelia ULICI

Au colaborat la redactare:

dr. Melania BĂDIC, Alina BĂILEȘTEANU, Anca BOLDEA, Valentina CĂRARE, dr. Victor CELAC, Viorel DELIU, Garofița DINCĂ, dr. Liliana HOINĂRESCU, dr. Mihaela MARIN, dr. Cătălina MĂRĂNDUC, Nicoleta MIHAI, dr. Raluca NEDEA, dr. Mihaela POPESCU, dr. Carolina POPUȘOI, Claudia SILIȘTEANU, dr. Doina SPARIONOAPTE, Gabriela STOICA, dr. Ariadna ȘTEFĂNESCU, Oana TITEL, dr. Radu TRIF, dr. Florin VASILESCU.

Revizori:

Zorela CREȚA

Ion DĂNĂILĂ

Eugenia GUȚULESCU

Valentina HRISTEA

dr. Lucreția MAREȘ

Maria PĂUN

Eleonora POPA

dr. Mircea SECHE

Nicoleta TIUGAN

Tatiana ȚUGULEA

Revizie finală:

dr. Monica BUSUIOC

Elena CIOBANU

Zizi ȘTEFĂNESCU-GOANGĂ

Au colaborat la operații de căutare în baza de texte, extragere de fișe și introducere în manuscris, verificări de citate, corelații și colaționare: dr. Melania BĂDIC, Alina BĂILEȘTEANU, dr. Victor CELAC, Ionuț GEANĂ, Simona GEORGESCU, dr. Liliana HOINĂRESCU, Claudia IONESCU, dr. Mihaela MARIN, dr. Cătălina MĂRĂNDUC, Nicoleta MIHAI, Mihaela MOLDOVEANU, dr. Raluca NEDEA, Anabella-Gloria NICULESCU-GORPIN, dr. Mihaela POPESCU, dr. Carolina POPUȘOI, Florin STERIAN, Andreea ȘOVAR, dr. Radu TRIF, Monica VASILEANU, dr. Florin VASILESCU.

Au fost consultați pentru etimologiile din acest tom: Andrei AVRAM, doctor docent, cercetător științific principal; Grigore BRÂNCUȘ, membru corespondent al Academiei Române, profesor, Universitatea din București; Theodor HRISTEA, doctor în filologie, profesor, Universitatea din București; Gheorghe MIHĂILĂ, membru al Academiei Române; MURÁDIN László, cercetător științific, Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca; Marius SALA, membru al Academiei Române; Lucia WALD, doctor în filologie, profesor, Universitatea din București.

Pentru verificarea primelor atestări ale cuvintelor vechi a fost consultat dr. Alexandru MAREȘ, cercetător științific.

Pentru cuvintele cu răspândire regională au fost consultați: Doina GRECU, cercetător științific, Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca; dr. Ion MĂRII, cercetător științific, Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca.

Operare pe calculator: Elena DOSAN, Georgeta Mihaela MANOLE, Daniela ROZMALIN, Roxana Andreea TEODORESCU

Redactori responsabili ai tomului I, partea a 5-a

Acad. MARIUS SALA

Acad. GHEORGHE MIHĂILĂ

dr. MONICA BUSUIOC

Șef al Departamentului de lexicologie și lexicografie

DEȚINUT, -Ă adj., s. m. și f. 1. Adj. (Învechit, rar) Ținut cu forța. Cf. RESMERIȚĂ, D.

2. Adj., s. m. și f. (Persoană) care se află sub stare de arest; arestat. *Eforia consumației sării către vistierie, despre cererea îngrijitorului deținuților de la ocnele Telega de a începe tăierea sării numai cu aceștia, despre neajunsurile care pot urma pentru ocne dacă lucrul ar începe fără ciocănași* (a. 1836). DOC. EC. 637. *Deținuții sau condamnații se tratează alminteri cu umanitate, dar, firește, și cu toițegele*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 67, cf. COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Îi spuse că deținuții trebuie eliberați*. EFTIMIU, N. 149. *Femei care, dacă ... treceau în trăsuri și le cunoșteai ... le priveai strein, de parcă ar fi fost deținute plimbate sub escortă la tribunal*. CAMIL PETRESCU, P. 86, cf. NOM. PROF. 83, SCRIBAN, D. *Un deținut simandicos în jurul căruia se desfășoară solicitările mamei sale devine „fiul adorat”*. VIANU, A. P. 273. *Taie mustața unui deținut terorizat*. CĂLINESCU, I. 107. *Ceea ce scăpa la percheziția făcută deținuților și putea pătrunde odată cu ei în închisoare, înceta să mai fie obiectul banal de până atunci*. BOGZA, V. J. 19. *Închipuindu-și că era vorba despre vreun deținut de rând, ar fi alergat într-un suflet*. VINEA, L. I, 411. *Al doilea om de legătură era un achizitor de lucruri făcute de deținuți*. BARBU, Ș. N. II, 109, cf. DN². *Motivul grevei ... era reaua alimentare a deținuților*. MAGAZIN IST. 1967, nr. 9, 33, cf. M. D. ENC., DEX. *Curtea de Apel Craiova a decis punerea în libertate a unui alt deținut arestat pentru omor*. RL 2005, nr. 4 728. *Jurnalul „fericirii” se oprește câteodată asupra șicanelor, invidiilor și trădărilor, pe care deținuții ... și le făceau unii altora*. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 822. *Evadarea celor doi deținuți din penitenciarul așa-zis de maximă securitate a demonstrat că ... situația este ținută sub control doar pe hârtie*. RL 2007, nr. 5 270.

3. Adj. Care se află în proprietatea sau în stăpânirea ori care aparține unei persoane sau unei instituții etc. *Muzeul își propune să prezinte publicului patrimoniul de artă asiatică deținut*. RL 2006, nr. 4 997.

- Pl.: deținuți, -te.

- V. deține. Cf. fr. dé t e n u.

DEU subst. (Prin sudul Olt.; într-o legendă) Cuc (Cuculus canorus). Cf. BĂCESCU, PĂS. 78.

- Pl.: ?

- Et. nec.

DEULĂ vb. I v. dăula.

DEULĂT, -Ă adj. v. dăulat.

DEUNĂSEĂRĂ adv. (Rar) Într-una din serile precedente. *Deunăseară, când trecea ... pe stradă, d-na Rossi îi răsese în față*. ap. TDRG. *Deunăseară, m-am oprit la o tarabă de cărți vechi*. I. BOTEZ, B. I, 110, cf. IORDAN, L. R. A. 232, FORM. CUV. I, 221.

- De¹ + ună + seară.

DEUNĂZI adv. (Indică în mod vag un moment nu prea îndepărtat din trecut) Într-una din zilele trecute, nu de mult timp, de curând. Cf. ANON. CAR. *Să faci*

dum[ital]i osteneala ... să găsești o sută de dramuri peteală de aur; însă mă rog să fie mai lată decât aceia care mi-ai trimis dum[feata] dăunăzile (a. 1810). IORGA, S. D. VIII, 48, cf. LB. *Sunt adverbe ... azi, ieri, mâine, deunăzi, timpuriu, târziu*. CODRU-DRĂGUȘANU, R. 91. *Deunăzi, dumneaei ... joacă un rol de bătrână și nu vroiește a-și face nici măcar un grimas*. în PR. DRAM. 189. *Dăunăzi, aruncându-și zavistica ochire Văzu că megieșul își face o căsuță*. NEGRUZZI, S. II, 210. *Cu ungurul tractate deunăzi s-au dires*. CONV. LIT. II, 254. *Am mai văzut dăunăzi îmblând pe-aici prin sat un ciofligari de-alde tine*. CREANGĂ, P. 148. „Societatea de teatru” ... și-a ținut deunăzile congresul la Brad. SĂM. III, 590, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Trista rămășiță care adăpostise un suflet ca acela a stat pentru priveală într-o biată cutie, pe care a înlocuit-o dăunăzi un relicvariu meschin*. IORGA, C. I. I, 18. *Tot vesel și împăcat l-am găsit deunăzi între creațiile lui la Ateneu*. ANGHEL, PR. 170, cf. TDRG. *Vorbele de deunăzi ale copistului îi răsuna în urechi iarăși*. REBREANU, I. 190. *Iată pentru ce deunăzi i-am dat dreptate lui Pașadîa*. M. I. CARAGIALE, C. 87, cf. CADE. *Deunăzi se sfărâmă pluta cu noi*. GALACTION, O. 62. *Deunăzi, tot așa, duceam pe un judecător, înșelase o fată*. BRĂESCU, O. A. II, 205, cf. SCRIBAN, D. *Văzui și eu deunăzi o mai-mărimă care își are-n Rai, din vreme, plătită o intrare*. ARGHEZI, S. V. 243. *De pildă, în acest sat mare, care se cheamă București, a nins deunăzi abundent*. CĂLINESCU, C. O. 13. *Vraja pe care o simțiseră cu toții deunăzi*. TUDORAN, P. 84, cf. DEX. ◇ (Precedat de adverbe, cu sensul determinat de acestea) 2 basmale i-am trimis peșcheș mai dăunăzdi (a. 1740). IORGA, S. D. XXI, 239. *Când veneam însărcinat Mai dăunăzi prin Bănat Mă prindea minune mare De un cântec oarecare*. MONTAN, S. 26/3. *Până mai deunăzi, câte slove au avut slavii, noi le grămădeam cu loc, fără loc, prin cărțile noastre*. HELIADE, O. II, 188. *Împăratul a avut un vezir foarte meșter la caligrafie și a murit mai dăunăzi*. GORJAN, H. I, 122/13-14. *Mai dăunăzi vorbeam c-un june prieten*. NEGRUZZI, S. I, 198. *Ce să facem? îmi zicea mai deunăzi cineva*. GHICA, C. E. II, 420. *Mai dăunăzi mă-nâlnește unul ce-i zic Clevetici și mă-ntreabă nitam-nisam de sunt ca dânsul, demagog?* ALECSANDRI, T. 38. *Până mai deunăzi se credea ... că toate cuvintele se derivă din vro 500 de rădăcine primitive*. MAIORESCU, L. 24. *Această cugetare a fost din nou deșteptată în mine mai deunăzi, citind în „Trompeta Carpaților” ... încă un articol*. ODOBESCU, S. II, 288. *Acesta mi-i flăcăul, despre care v-am spus mai dăunăzi*. CREANGĂ, P. 83. *Chiar deunăzi am avut ocaziune a vedea efectul ce se poate obține din cuvintele de o silabă*. MACEDONSKI, O. IV, 37. *Nu-și mai putu păstra veselia ei senină de până mai deunăzi*. VLAHUȚĂ, O. A. I, 120. *Mai deunăzi se vorbea într-un loc de unul care a scris niște poezii, nuvele*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 18. *Un critic francez făcea mai dăunăzi constatarea că romanul actual este mai mult un „eseu” decât o operă de ficțiune și de creație*. IBRĂILEANU, S. L. 98. *Pe piepturile lor sunt urma armelor mele, pe care eu le-am pus mai deunăzi în munte!* VISSARION, B. 79. *O s-o îmbrace Ștefan ... pe care până mai deunăzi îl chema Gheorghe*. STANCU, D. 203. *Abia deunăzi, într-o clipă de răgaz, Ismail îi făcuse chipul, cu vopsele, pe*

ditamai bucata de mucava. TUDORAN, P. 133, cf. ALR SN III h 774, ALRM SN II h 591. ◇ (Precedat de prepoziții, cu sensul determinat de acestea) *Într-adevăr, până deunăzi, Titu, singur din toată familia, părtinise pe preotul Belciug.* REBREANU, I. 108. *Dramaturgi de primul rang sunt jucași ... pentru noiăștia, surtucarii, îmbrăcași, cum s-a zis până deunăzi, nemțește.* ARGHEZI, B. 156. ◇ L o c. a d j. **De deunăzi** = recent, apropiat. *Și așa Evangheliia-i una den veac. Nu-i de deunăzi izvodită.* N. TEST. (1648), 1¹/32. *Mi-a vândut o sticlă proastă drept un diamant curat; Cum ți se pare aceasta? - Zău, așa cum mi-a părut Întâmplarea dă deunăzi cu calul ce ai vândut.* ALEXANDRESCU, O. I, 318. *Aceasta, în tot cazul, îmi readuce-amine Scandalul de deunăzi.* MACEDONSKI, O. II, 6. *Îi părea rău că dascălul nu se arăta supărat după ciocnirea de deunăzi.* REBREANU, I. 77.

- Pronunțat: *de-u-*. - Și: (învechit și popular) **dăunăzi**, (învechit și regional) **deunăzile**, **dăunăzile**, (regional) **diunăzi** (ALR SN III h 774/105) adv.

- **De¹+ ună + zi.**

DEUNĂZILE adv. v. **deunăzi**.

DEUSEBI adv. v. **deosebi¹**.

DEUTERĂRE s. f. (Chim.) Reacție de schimb între atomii de hidrogen și atomii de deuteriu conținuți în două combinații diferite. Cf. LTR², SFC IV, 319, DC, DN³.

- Pronunțat: *deu-*.

- De la **deuteriu**. Cf. fr. *deutération*.

DEUTÉRIU s. n. Izotop al hidrogenului, al cărui nucleu are un neutron și un proton; hidrogen greu. *Producele gazoase ce se degajă în timpul electrolizei conțin cantități apreciabile de deuterium.* MACAROVICI, CH. 254. *Apa grea ... conține deuteriu, adică un izotop al hidrogenului.* CIȘMAN, FIZ. II, 278. *Deuteriul se deosebește de hidrogen prin faptul că are în nucleu un neutron afară de proton.* LTR², cf. DER, DN², DC, D. MED., M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: *deu-te-riu*. - Și: **deutérium** s. n.

- Din fr. **deutérium**, engl. **deuterium**.

DEUTÉRIUM s. n. v. **deuteriu**.

DEUTEROMORFÓZĂ s. f. (Geol.) Schimbare a formei cristalelor mineralelor, determinată de procese mecanice și chimice. Cf. LTR², DN².

- Pronunțat: *deu-*.

- Din fr. **deutéromorphose**.

DEUTERÓN s. m. Nucleul atomului de deuteriu format dintr-un proton și un neutron; deuton. *Procesul capturii în nucleu a protonilor, deuterionilor și helionilor prezintă o strânsă analogie ... cu procesul dezintegrării prin emisie de particule α .* SANIELEVICI, R. 93, cf. LTR², DER, DN². *Deuteronii se folosesc în unele reacții nucleare.* DC, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: *deu-*. - Pl.: **deuteroni**.

- Din fr. **deutéron**, engl. **deuteron**.

DEUTÓN s. m. (Chim.) Nucleul atomului de deuteriu format dintr-un proton și un neutron; deuteron.

Pe lângă particulele α , β , electroni, protoni s-a mai descoperit încă existența neutronilor, deuterionilor și pozitronilor. MACAROVICI, CH. 198. *Prin bombardarea staniului cu deutoni, s-a constatat că timpul de înjumătățire 9,5 min. se observă numai la elementul îmbogățit în izotop 124.* SANIELEVICI, R. 143, cf. DER, DC, M. D. ENC.

- Pronunțat: *deu-*. - Pl.: **deutoni**.

- Din fr. **deuton**, engl. **deuton**.

DEUTOPLĂSMĂ s. f. (Biol.) Substanță nutritivă depozitată, sub formă de granule, în citoplasma ovariană. Cf. DN³.

- Din germ. **Deutoplasma**, engl. **deutoplasm**.

DEUX-PIÈCES s. n. (Franțuzism) Îmbrăcăminte feminină compusă din fustă și jachetă. Cf. DN³, DEX².

- Pronunțat: *dô-piés*. - Pl.: **deux-pièces-uri**.

- Din fr. **deux-pièces**.

DEV s. m. v. **deva**.

DÉVA subst. 1. (În hinduism) Putere cerească; zeu, divinitate. Cf. DER, M. D. ENC.

2. (În zooastrism) Spirit rău; semn. M. D. ENC³.

- Și: **dev** s. m. DER, M. D. ENC.

- Cuv. sanscrit. Cf. fr. *d e v a*, engl. *d e v a*.

DEVÁLE adv. (Popular) În partea de jos, din vale; mai la vale, mai încolo. *Mă deșteptăi din letargie ..., mă coborâi devale.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 3. *Curtea banului Ghica ... începea din capătul despre apus al podului gârlei, devale de Zlătari.* GHICA, S. 493. *Unul dintre membrii aceluiaș consiliu propuse a merge cu țărani devale, pe malul Bistriței.* CONV. LIT. III, 59. *Ce mai vijelie ... Trebuie să fie Devale, pe șes.* ALECSANDRI, O. 170. *Ia, colo devale, în infundătura ceea, un taur grozav la mulți bezmetici le-a curmat zilele.* CREANGĂ, O. 87. *Cum mă văzuși, lăsași drumul drept și o apucași pe devale.* CARAGIALE, O. V, 194. *O porneau devale, peste pârâu, în luncă.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 65. *Stetea frumoasa pe-un răzor; Voinicul lângă ea devale, Să-i scoată spinul din picior.* COȘBUC, P. I, 181. *În sat, devale, s-aud strigăte.* SĂM. I, 279. *Toamna ... o tulesc devale, pe rând, oile de la târla lui Panțuroi și toți ciobanii și baciul.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 49. *Aici fusese stâna altădată; de un timp însă se mutase devale, mai la adăpost.* HOGAȘ, DR. I, 59. *Mai devale, în dreptul Izvorului, dincoace de gârlă, e proprietatea Perticari.* REBREANU, R. I, 73. *A lăsat-o să plece ... privind-o printre genele bătute de soare, cum se duce devale.* POPA, V. 53. *Sosit pe prispa culmii, o clipă cată-n urmă, Zorind să-și strângă cărdul de umbre ... Ca un cioban ce-și cheamă cu grijă-ntreaga turmă, Apoi din nou pornește și scapătă devale.* VOICULESCU, POEZII, I, 73. *Fete și femei scoteau de sub sticlă cele dintâi răsaduri de legume, ca să le planteze devale, în răzoare pregătite.* SADOVEANU, O. XVIII, 565. *Este ... și mânăstirea de maici Susana, nouă kilometri de Cheia mai devale.* MOROIANU, S. 44, cf. SCRIBAN, D. *Un fânc alergă devale, la o băltoacă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 194. *Și apa mă purta devale.* STANCU, R. A. I, 12. *Baciul era plecat devale, la Câmpulung.* TUDORAN, P. 90. *Mai stau nișel*

să mai treacă cineva devale, și mă duc. PREDA, D. 7, cf. M. D. ENC., DEX. *El umbla din tinerețe în țara cealaltă, devale.* PALEOLOGU, T. 73. *Într-o zi, pe când era în vârful dealului, plecă capul și puse camila fața într-un mărăcine ... și o tuli devale la fugă.* SNOAVA, III, 566. *Coboară din deal devale Că ț-am gătit de mâncare.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 179. [Murgul] *taie lunca de divale Și răchita din cărare Ca să se deschidă cale.* ȘEZ. I, 13. *Colea-n vale mai devale Este-un popă muscălesc.* FOLC. OLT. - MUNT. II, 184. *Mi-a luat căciula vântu, Ș-o pune pe-un căne șchiop Ș-o luase la galop - La galop în drum devale, Pân'la casa dumitale.* FOLC. MOLD. II, 56. ◇ F i g. *Fănică al meu ... bea mereu ..., mergem devale.* VISSARION, în BUL. FIL. VII-VIII, 236. ◆ Mai departe, în continuare. *Povestea mai devale Nu-i șir de vorbe goale, E faptă petrecută și trăită.* ARGHEZI, S. III, 194.

- Și: (regional) **divále.**

- **De¹ + vale.**

DEVALIZĂ vb. I. T r a n z. (Livresc; complementul indică bunuri) A fura, a prăda (2). *Îi trebuia cel puțin două luni ca să strebată cu car mocănesc la pas prin pustele nisipoase ale Ungariei, când nu erau devalisate, cu car cu cai cu tot, de bandele lui Șubriht.* GHICA, C. E. II, 544, cf. CADE, DN², M. D. ENC., DEX. *Un băiat de 19 ani ... a devalizat de curând magazinul „Mărgăritarul”.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 19. *La începutul lunii iulie, doi alți bijutieri au fost devalizați.* RL 1977, nr. 10 281. *Acești bani finanțează importurile deșănțate ale celor care devalizează sistematic banul public.* ib. 2005, nr. 4 522. *Este ... cazul așa-numitelor „firme-căpușă”, când s-a demonstrat că au devalizat bugetul CNH.* ib. nr. 4 686.

- Scris și: **devalisa.** - Prez. ind.: **devalizez.**

- Din fr. **dévaliser.**

DEVALIZĂRE s. f. (Livresc) Acțiunea de a d e v a l i z a și rezultatul ei; jefuire, prădare (1). Cf. DEX, DSR. *Nu sistemul de salarizare este responsabil de actuala polarizare deranjantă a societății românești, ci furturile și devalizările din fondul public.* RL 2005, nr. 4 503. [Președintele] *pare decis să vină de hac furturilor din România, furturi prin delapidări, devalizări, deturnări de fonduri sau corupție.* ib. nr. 4 563.

- Pl.: **devalizări.**

- V. **devaliza.**

DEVALIZĂT, -Ă adj. (Livresc) Care a fost prădat; jefuit. Cf. DSR.

- Pl.: **devalizați, -te.**

- V. **devaliza.**

DEVALIZATOR, -OĂRE adj. (Livresc) Persoană care fură sau pradă bunuri. *Devalizatorii de păduri mai bine declarau stare de urgență la defrișări.* RL 2005, nr. 4 732.

- Pl.: **devalizatori, -oare.**

- **Devaliza** + suf. **-(a)tor.**

DEVALORIFICĂ vb. I. T r a n z. și r e f l. (Rar) A (se) devaloriza. (Fig.) *D. Caracostea se devalorifică*

în mod evident. LOVINESCU, S. I, 175. *Dar nici nu însemna că Puiu se bizuia pe simple imaginațiuni pentru a devalorifica o agreabilă realitate.* TEODOR-RESCU, M. II, 472.

- Prez. ind.: **devalorific.**

- Pref. **de-** + **valorifica.**

DEVALORIZĂ vb. I. T r a n z. și r e f l. (Despre monede, titluri de valoare, acțiuni etc.) A (-și) reduce valoarea în raport cu argintul sau cu aurul ori cu valutele străine; a (se) deprecia (1), (rar) a (se) devalorifica, (livresc) a (se) devaluta, (învechit) a (se) devalua. Cf. SCRIBAN, D. *Banii se duc ori se devalorizează.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 243, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Un leu care se devalorizează încurajează exporturile și descurajează importurile.* RL 2004, nr. 4 469. *Acesta ar fi vândut acțiunile companiei familiei sale cu puțin timp înainte de a se devaloriza.* ib. 2005, nr. 4 732. ◇ F i g. *Fiindcă ei nu pot domina lumea și viața, le devalorizează, cu mijloacele cugetării științifice.* NEGULESCU, G. 116. *În același timp, concepând ideologia ca o conștiință falsă, Althusser devalorizează discursul filozofic.* CONTEMP. 1977, nr. 1 609, 4/4. *De aici sentimentul de clasicitate, de adăpostire în etern, de atemporalitate statică pe care ni-l lăsau, stărnindu-ne invidia și râvna prost plasată de a ne devaloriza în oglindă.* PATAPIEVICI, C. L. 374.

- Prez. ind.: **devalorizez.**

- Din fr. **dévaloriser.**

DEVALORIZĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e v a l o r i z a și rezultatul ei; scădere a valorii; s p e c. reducere de către stat a valorii monedei în raport cu aurul, argintul sau cu valutele străine; depreciere monetară; (învechit) devalvare. *Colonii nu pierd decât 60% din suprafața totală... pentru care primesc de la statul român rentă română, ceea ce, ținând cont de devalorizarea rentei și a schimbului, fac oricum 300 000 de coroane aur.* TITULESCU, D. 185. *Făceam cor cu cei pe care exproprierea neplătită sau plătită cu preț în plină devalorizare îi adusesse în sapă de lemn.* MIHĂESCU, D. A. 22, cf. DER. *Firește că devalorizarea monedei a adus o creștere considerabilă și continuă a prețului pământului.* PANAITESCU, O. T. 249. *Stagnarea economică, devalorizarea monedei ... duc imperiul la marginea prăpastiei.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 4, 49, cf. M. D. ENC. *Se creează premisele ca furnizorii români să primească aceeași cantitate de valută ..., preîntâmpinându-se depreciere determinate ... de procesul de devalorizare a valutei.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 350, cf. DEX, DN², D. MAN. *Nu va mai interveni o devalorizare, ci o apreciere a leului față de euro sau dolar.* RL 2005, nr. 4 730. ◇ F i g. *Lipsa originalității ... nu însemna ... o devalorizare.* LOVINESCU, C. I, 6.

- Pl.: **devalorizări.**

- V. **devaloriza.** Cf. fr. **dévalorisation.**

DEVALORIZĂT, -Ă adj. (Despre monede) Care și-a redus valoarea în raport cu aurul, cu argintul ori cu valutele străine; depreciat (1). *Toată diferența ... a fost plătită cu începere din 1918 în coroane maghiare sau*

în lei devalorizați. TITULESCU, D. 184, cf. M. D. ENC., DEX

- Pl.: devalorizați, -te.
- V. devaloriza.

DEVALUĂ vb. I v. devalva.

DEVALUTĂ vb. I. T r a n z. și r e f l. (Livresc) A (se) devaloriza. Cf. LM. Când miliardul se devalutează, și un cățel de usturoi se face egal cu o împărăție. ARGHEZI, S. XX, 102.

- Prez. ind.: devalutez.
- Pref. de- + valută.

DEVALVĂ vb. I. T r a n z. și r e f l. (Învechit; în Transilv.) A (se) devaloriza. Plicul deschis coprindea patenta împărătească, în puterea căreia valoarea banilor era devalvată la 20%. BARIȚIU, P. A. I, 553, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. ♦ T r a n z. F i g. A scădea (5). Depresurarea Vienei în 12 septembrie 1683 ... a devalvat mult credința lui Apași și a consilierilor săi în atotputința turcească. BARIȚIU, P. A. I, 2.

- Prez. ind.: devalvez. - Și: (învechit, rar) devaluă vb. I. LM.

- Din germ. devalvieren, fr. dévaluer.

DEVALVĂRE s. f. (Învechit; în Transilv.) Acțiunea de a (s e) d e v a l v a și rezultatul ei; devalorizare. Toți profesorii de la gimnaziu și liceu au fost după devalvare plătiți mizerabil de rău. BARIȚIU, P. A. I, 612, cf. GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

- V. devalva.

DEVALVĂT, -Ă adj. (Învechit; în Transilv.) Devalorizat. Valorile obiectelor și ale realităților au scăzut de sineși în proporțiunea banilor devalvați. BARIȚIU, P. A. I, 553.

- Pl.: devalvați, -te.
- V. devalva.

DEVANAGARI subst. Scriere sanscrită, devenită uzuală pentru anumite limbi moderne din India. M-am putut încredința că sunt caractere curat tibetane, de cele care aduc foarte mult cu literile „devanagari”, scrisoare clasică a literaturii sanscrite. ODOBESCU, S. II, 200. Din brahmi s-a dezvoltat mai departe scrierea devanagari, folosită azi pentru limba hindî, cea mai răspândită din India. GRAUR, I. L. 81.

- Accentul necunoscut.
- Cuv. sanscrit. Cf. engl. devanagari, fr. devanâgari.

DEVĂNS s. n. (Rar) Devansare. Am rămas în pană de personal tehnic și vreau să păstrăm cu orice preț devansul de 6 luni. FLACĂRA, 1975, nr. 46, 5, cf. DN³, DEX². ♦ L o c. a d v. În devans = la o dată premergătoare celei fixate. Meciul de baschet ... se va disputa în devans, vineri, deoarece a doua zi ... vor începe lucrările de montare a zgurei. RL 2005, nr. 4 520.

- Pl.: devansuri.
- Postverbal de la devansa.

DEVANSĂ vb. I. T r a n z. 1. A o lua înainte (în spațiu), a avea avans; a întrece, a depăși (1). Al meu suflet în visele-auree Pe aripe de flacăr' svolând spre empiree, Văzu divine câmpuri și moartea devanșă. HELIADE, O. I, 114, cf. COSTINESCU, BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³. [Sportiva] le-a devansat pe americanca Jessica Hardy și pe o altă australiană. RL 2005, nr. 4 681. ♦ F i g. Umilit, copilul pleca acasă, dar când ajunsese, vestea însulei îl devansa și poarta nu i se deschise. I. IONESCU, M. 248. O rea organizare, ori învechită, deci nepotrivită cu dezvoltarea unui popor, ori prematură și pripită, deci devansând cu mult stadiul dezvoltării sociale, va produce neapărat boale sociale. EMINESCU, O. XI, 253. (Cu pronumele în dativ) Cristina se înscrie în lista eroilor exemplari ... devansându-și epoca cu înțelegerea exactă a durerii sale superiorității. T i a n u a r i e 1966, 34. Mass-media continuă să se afle în vârful topului încrederii, fiind devansată doar de Biserica și Armată. RL 2006, nr. 4 966. ♦ R e f l. r e c i p r. Arta și morala se interferează și se completează în opera de artă, fără a căuta nici să se devanseze, nici să se afirme una în detrimentul celeilalte. CONTEMP. 1975, nr. 1 494, 2/2.

2. A face să se desfășoare, să se producă mai devreme decât era stabilit sau firesc, a preceda în timp; a grăbi. Fragii, cereșile încep a se culege de la 20 mai înainte. În anul acesta au devansat cu 10 zile ieșirea lor. I. IONESCU, M. 61, cf. COSTINESCU, DL, DM, M. D. ENC., DEX. România, devotată imperativelor prezentului, devansează viitorul. CONTEMP. 1975, nr. 1 502, 3/3. De la restanțe, oamenii se gândesc acum să devanseze termenele de punere în funcțiune. SCÂNTEIA, 1977, nr. 10 905. Întâlnirea Grupului Bilderberg devansează cu câteva zile Summit-ul G8, al celor mai dezvoltate state. RL 2007, nr. 5 240. ♦ R e f l. p a s. S-a hotărât să se devanseze epoca izbucnirii [revoluției]. GHICA, ap. CADE.

- Prez. ind.: devansez. - Și: (învechit, rar) devanșă vb. I.

- Din fr. devancer.

DEVANSĂRE s. f. Acțiunea de a d e v a n s a și rezultatul ei; desfășurare sau producere mai devreme decât era stabilit, firesc; grăbire; (rar) devans. Cf. d e v a n s a (2). Devansarea ... acestor prevederi [a] creat bazele sigure ale ridicării generale a standardului de viață. CONTEMP. 1975, nr. 1 501, 1/3, cf. DEX. Devansarea efectuată se reflectă în mod corespunzător în câștigul fiecărui om al muncii. RL 1977, nr. 10 322, cf. DN³.

- Pl.: devansări.
- V. devansa.

DEVANȘĂ vb. I v. devansa.

DEVASTĂ vb. I. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) (Complementul indică teritorii, țări, orașe, așezări omenesti etc.) A face să rămână gol, pustiu prin boală, omor, stricăre, jaf, ravagii, dezordine, a pustii (1), a distruge (1), a nimici (1); p. r e s t r. a jefui, a prăda (1). Colera devasta mai tare tocma în comitate de acelea în care domni feudalii

tractaseră mai tiranește pe popor. BARIȚIU, P. A. I, 573. Ouăle lor ... trebuie căutate, adunate și nimicite; altminterea, primăveara viitoare o să easă dăntre-acestea o generațiune nouă de loscove, care vor devasta din nouă țară. BARASCH, B. 259. Efectele cutremurului de pământ, când e violent, sunt teribile: ... pământul să despică, stâncele munților se sfarmă, se deșădă-cinează, se rostogolesc în vale, devăstând tot ce se află-n calea lor. COBĂLCESCU, G. 47/8. *Împăratul Titu ... a devastat Ierusalimul în anul 70 după Hristos*. ISIS (1859), 31¹/33. *Fu legat cu un patrafir de gât, bătut cu bice și iertat cu condițiunea d-a comanda însuși el turmele de asasini ce devastau statele sale*. FILIMON, O. II, 124, cf. PONTBRIANT, D., PROT., N. D. *Vesuvul erupsea cumplit, bolile devastau Italia*. CONV. LIT. III, 238. *O groapă mare în care odinioară ar fi locuit un șearpe urieaș, ce devasta vecinătatea*. ODOBESCU, S. II, 426, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Frânturi de trupuri mutilate, mâni zgârcite în groaza agoniei, capete sfarmate de lovituri de cizme au fost zvârlite la întâmplare, după cum au fost culese prin târgul devastat de furia huliganilor*. ANGHEL, PR. 136, cf. TDRG, CADE. *El a auzit pe la poliție lucruri urâte: că un orașel oarecare ar fi fost devastat de țărani răsculați*. REBREANU, R. I, 304. *Aș devasta un muzeu, aș jefui o biserică pentru cei pe care-i văd ... lângă mine*. CAMIL PETRESCU, U. N. 289, cf. SCRIBAN, D. *Cu Nietzsche și Bergson în mână, tinerii neofiti au început să devasteze și să spargă capul în stânga și în dreapta*. RALEA, în PLR II, 334. *Într-o noapte, tinerii devastară o farmacie*. STANCU, R. A. II, 160. *El intră în cort unde mănâncă, bea hidromel, devastează interiorul și adoarme*. LL 1955, 94, cf. DN². [Nemții] au devastat magazinele. BARBU, Ș. N. 67, cf. DN². [Ciuma] a început să devasteze Imperiul Bizantin și apoi țările occidentale. G. BARBU, A. V. 22, cf. M. D. ENC. *Sunt devastate acele țări care nu asigură o bună protecție a ... tezaurilor*. CONTEMP. 1975, nr. 1 495, 1/12, cf. DEX. *Furtunile continuă să devasteze Marea Britanie și Irlanda*. RL 2005, nr. 4 510. (R e f l . p a s .) *Foarte adeaseori cu nenorocita și prea contagioasa boala de vite sau pușta cornutelor ... Ungaria se devastă, adecă se pustiiște*. ÎNVĂȚĂTURĂ, 23/2. *Este în memoria tuturor brutalitățile, vandalismul cu care s-a devastat redacțiile jurnalelor opoziției*. MAIORESCU, D. V, 127. ♦ (Prin exagerare) *Au devastat înc-o dată piața oamenii noștri [de Paști]*. AGÎRBICEANU, A. 97. *Și-a făcut un „alpenstock” din creanga jupoiată a primului copac întâlnit, apoi, nemulțumită, a devastat ... un alt copac*. IBRĂILEANU, A. 71. *Au devastat câțiva trecători de caii lor*. ap. IORDAN, L. R. A. 478. *Au devastat magazinele, cumpără tot ce doresc*. BARBU, Ș. N. 67. (Glume) *O să-mi devastați persoana, tătari ce sunteți! ... zisei eu în sfârșit, cuprinzând în brațe atâtea capete câte putui și sărutându-le pe fiecare drept în creștet*. HOGAȘ, DR. I, 172. ♦ F i g. *Tu, cu cruzime m-ai respins, când am voit, copilă, Să devastez frumșetea ta cea dulce, făr-de milă*. EMINESCU, O. IV, 186. *Alta rămâne răscolită și agitată, cu fața parcă devastată de îndoieli și presimțiri*. CAMIL PETRESCU, T. II, 221. *Aprigă, suferința dorinței devastă tot!* TEODORESCU, M. II, 291. [Țăranii] nu vor întrebuința forme sintactice ca acele care devastează

proza noastră, aliniată cuvânt cu cuvânt după galicisme. SADOVEANU, E. 34. *Telefonul – totem – le devastează existența*. T februarie 1969, 87. *Vizitând acest site ai impresia că te plimbi printre ruinele unei așezări devastate de un tsunami politic*. RL 2005, nr. 4 503.

– Prez. ind.: devastez și (învechit) devăst.

– Din lat. devastare, fr. dévaster.

DEVASTĂRE s. f. Acțiunea de a d e v a s t a și rezultatul ei; golire, pustiire sau nimicire prin boală, omor, jaf, ravagii, dezordine, a unor teritorii, țări, orașe, așezări omenești; p. r e s t r. jefuire, prădare (1), (învechit, astăzi rar) devastație. Cf. d e v a s t a . Cf. ARISTIA, PLUT., PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., BARONZI, I. L. I, 196, LM. *Este în memoria tutulor ... încercarea de devastare a jurnalului*. MAIORESCU, D. V, 128, cf. EMINESCU, O. XIII, 270, DDRF. *Sunt unele boale cari au făcut devăstări grozave în lume*. CONTEMPORANUL, IV, 24, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Colegi, să facem devăstări enorme! Să fim neîndurați cu cei sus-puși! Jos pomul teuton!* ANGHEL – IOSIF, C. M. I, 39. *I-au spart pivnițele de la via din Coasta Morii ... Cine-i mai știa pe cei ce luaseră parte la devastarea pivniței?* AGÎRBICEANU, S. 29. *N-ai auzit că și în Vlașca au început devăstările și omorurile?* REBREANU, R. II, 37, cf. SCRIBAN, D. *Ruinele templelor egiptene, monumentele romane, vestigiile splendorilor Acropolei au supraviețuit zecilor de secole și repetatelor devăstări*. COCEA, P. 66, cf. DS. *California, acum domesticită de puterea banului, pare istovită și cuminițită. Organism care a obosit repede după o teribilă devastare*. RALEA, O. 113, cf. DN², M. D. ENC., DEX. *Jurisdicția sa se extindea ... asupra devăstării și daunelor aduse cu premeditare locuințelor*. FLACĂRA, 1975, nr. 47, 22. *Ciclomul a provocat distrugerea unei mari părți a coloniei de corali, a apreciat cercetătorul, adăugând că nu se bazează pe constatări, ci pe experiența sa privind devăstările pricinuite în aceeași arie de ciclomul Ingrid, anul trecut*. RL 2006, nr. 4 876. *Cân cu revoluția o fos oamini cuminiț, n-o făcut divăstări*. GRAIUL, I, 401. ♦ F i g. *Nu cunoștea decât ... devastarea tragică a feței lui veștede*. DEMETRIUS, A. 264.

– Pl.: devăstări și (învechit) devăstări. – Și: (regional) divăstăre s. f.

– V. devasta.

DEVASTĂT, -Ă adj. (Despre teritorii, țări, orașe, așezări umane etc.) Care rămâne gol, pustiu, prin boală, omor, stricare, jaf, ravagii, dezordine; p u s t i i t², d i s t r u s (1), n i m i c i t (1); p. r e s t r. jefuit, prădat² (1). Cf. PONTBRIANT, D. *Țară devastată*. LM. *Am văzut ... doi sergenți, care păzeau la „Epoca” odăile devastate*. MAIORESCU, D. III, 463. *Apoi se aduseră cei legați și se legară țapăn de grinzile groase cari rămăsese din acoperământul devastat*. EMINESCU, O. VII, 219, cf. DDRF. *Din mijlocul străzii privi la prăvălia lor devastată*. SAHIA, N. 93. *Se vedeau grădini care suiau pe trepte de piatră, pustiite de toamnă, ... cu straturile devastate*. DEMETRIUS, A. 257, cf. M. D. ENC. *Mărșăluind printr-o țară cumplit devastată, îmbătrânit, exclama ...* MAGAZIN IST. 1974, nr. 5, 58. *ONU a trimis ieri echipe de experți spre regiunile devastate*. RL 2004, nr. 4 497.

◇ **F i g.** *Sunt ca un imperator cu fruntea devastată: De mult nu știu nimic de imperiul ce-l port.* EMINESCU, O. IV, 484. *Cu fața îngropată-n pernă, plânge până în ziuă, neavând altă mângâiere ... în noaptea și deșertul vieții ei devastate, decât gândul, presimțirea, c-are să moară.* VLAHUȚĂ, D. 155. *Și-au amintit, scormonind umul pe fața devastată a celuiilalt, deșertul peste care a băntuit vremea.* C. PETRESCU, C. V. 19. *Eroii poeziilor sale narative [sunt] de obicei fizici muribunzi, cu chipul devastat.* IST. LIT. ROM. III, 956.

- Pl.: *devastați, -te.*

- V. *devasta.*

DEVASTATÓR, -OÁRE adj. (Adesea substantivat) Care devastează; pustiitor, distrugător, nimicitor. *Dar cei mai mulți și mai devastatori erau acei proprietari cari își vindeau pădurile la locuitori.* BARIȚIU, P. A. III, 126, cf. ARISTIA, PLUT. *Permite-mi, domnule ministru, să vă spun aci un lucru de cea mai mare importanță pentru asigurarea monumentelor noastre antice, contra ignoranței brutale a devastatorilor lor.* BOLLIAC, O. 270, cf. PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Sturdza pune pe socialiști să aranjeze raporturile canonice dintre proprietarii și arendașii devastați cu țărani devastatori, sub amenințarea reîncepterii dezordinilor.* CARAGIALE, O. VII, 554. *A doua zi ... un tun a dat signalul pentru toate bateriile turcești, care au început un foc într-adevăr devastator, care-a durat zece ore neîntrerupt.* EMINESCU, O. IX, 236, cf. ȘĂINEANU². *Loveau devastatorii și nu știau ce lave Surd clocotesc în mine hrânite de titani.* ANGHEL, P. 37. *În țările care au cunoscut percheziția devastatoare a războiului, tot ceea ce înainte era un lucru de o banalitate desăvârșită: un pod pe deasupra căruia se poate trece, un robinet din care curge apă ... deveneau tot atâtea minuni.* BOGZA, V. J. 21, cf. DN². *Boli dintre cele mai devastatoare au dispărut, iar altele au fost stărpite.* CONTEMP. 1971, nr. 1 293, 10/6, cf. M. D. ENC., DEX. *În oraș fură azvârlite trupe de devastatori înarmați.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 22. *Incendiul devastator s-a extins și la o altă cabană aflată în imediata vecinătate.* RL 2005, nr. 4 503. *Furtunile devastatoare au lovit nordul ... continentului.* ib. nr. 4 508. ◇ **F i g.** *Egoismul pasionat ia locul sentimentelor altruiste sau ... le absoarbe în propria-i substanță, devenind și mai devastator.* IBRĂILEANU, A. 116. *O disperare devastatoare pune stăpânire pe ființa lui.* ARGHEZI, S. VI, 96. *În raport cu violența devastatoare a piesei martor, ... „Echilibru fragil” poate să apară o variantă devitalizată, palidă.* T ianuarie 1969, 93.

- Pl.: *devastatori, -oare.*

- Din fr. *dévastateur*, lat. *devastator*.

DEVASTĂȚIE s. f. (Învechit, astăzi rar) Devastare. *Au scris poema tragică intitulată lamentații (plângere), prin carele au tânguit nemângâiet devastăția Ierusalimului.* CALENDAR (1853), XVII/17, cf. STAMATI, D. *Știrea însă falsă despre ajutoriul unguirilor cari într-aceea erau bătuți îi îmbărbăta din nou, ca să continue vărsarea de sânge și devastățiunile.* BARIȚIU, P. A. II, 259. *Aceste insecte [cărăbușii] produc câteodată mari devastățiuni în păduri de molifji.* BARASCH, B. 255.

Asigurația agricolă este o operație prin care o companie se îndatorează a garanta recoltele și animalele cultivatorilor contra devastățiunii (prăpădirii) cauzată de înecăciune, de grindină, de secetă. AGRONOMIA (1860), 229/10, cf. PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D., COSTINESCU. *Devastățiunea e semn de cea mai mare barbarie.* LM, cf. SCRIBAN, D.

- Pl.: *devastații.* - Și: *devastațiune* s. f.

- Din fr. *dévastation*, lat. *devastatio, -onis.*

DEVASTĂȚIUNE s. f. v. *devastație.*

DEVĂLMĂȘ s. m. (În Evul Mediu, în Țările Române) Persoană care stăpâna în comun cu altele o suprafață de teren, un bun etc., **c o p r o p r i e t a r**; **p . e x t.** *părtaș la o afacere.* *Zicem obștire sau de-a valma, tocmeala aceea după care doi sau mai mulți stăpâni (ce să cheamă împreună părtași sau devălmași) stăpânesc un lucru de uobște.* CARAGEA, L. 36/13. *Starea ... de proprietate, în divisiunea ei între devălmași, este în Mărești aceea care caracteriza astăzi proprietatea din mâna răzeșilor.* I. IONESCU, P. 324, cf. DDRF, COSTINESCU. *Reparațiunea și reclădirea zidului comun sunt în sarcina tuturilor devălmașilor, și în proporțiune cu dreptul fiecăruia.* HAMANGIU, C. C. 145, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., SFC I, 81, M. D. ENC., DEX. ♦ (Adjectival; rar, despre colectivități) Care stăpânesc în comun o proprietate; (despre proprietăți) care este stăpânit în comun de mai mulți proprietari. *În județul Putna proprietatea pământului ... aparține: 1 la particulari, proprietari deosebiți, 2 la răzeși, proprietari devălmași și 3 la stat.* I. IONESCU, P. 78. *Trică Ursu și tovarășii lui alcătuiesc un sat devălmaș, o obște de țărani slobozi.* CONTEMP. 1951, nr. 236, 2/4. *Caracterul de instituție colectivă a obștii țărănești nu se manifestă numai prin proprietatea devălmașă a pământului.* PANAITESCU, O. Ț. 87. *Aceasta nu înseamnă totuși că nu existau în Țara Românească și în Moldova sate devălmașe ..., cuprinse două sau mai multe într-același hotar.* id. ib. 101. [Opinia] ... *că liberalismul occidental nu era în fond potrivit pentru popor (deși, evident, acesta și nu satul devălmaș îi dăduse ocazia să voteze), că nu formula democratică era bună, ci cea colectivist-autoritară.* PATAPIEVICI, C. L. 258.

- Pl.: *devălmași.* - Și: (învechit) **davalmăș** (COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.), **davălmăș** (RESMERIȚĂ, D.), (regional) **dăvălmăș** (TDRG) s. m.

- **De-a valma** + suf. *-aș.*

DEVĂLMĂȘESC, -EĂSCĂ adj. (Învechit) Care se efectuează de către toți membrii unei comunități; în comun. *Stricăciuni davălmășești* (a. 1840). ap. TDRG.

- Pl.: *devălmășești.* - Și: **davălmășesc, -ească** adj.

- **Devălmaș** + suf. *-esc.*

DEVĂLMĂȘIE s. f. (În Evul Mediu, în Țările Române) Formă de stăpânire în comun, de către moșneni și răzeși, a unei suprafețe de teren, a unui bun etc.; **c o p r o p r i e t a t e**; stare de indiviziune. *Pentru că același drept [asupra unui puț] l-au avut și au după dăvălmășie la stăpânire, apoi nu-i ... făcută cu dreptate*

această pretenție din partea Casii Sfinții Mitropolii (a. 1846). DOC. EC. 909. *Devălmășia este un început sau o urmă a comunismului.* GHICA, C. E. I, 219, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Devălmășia poate fi o coproprietate pasivă.* ENC. AGR., cf. DER. *Satele răzășești au păstrat până în secolul al XX-lea structura lor derivată din vechea devălmășie.* PANAITESCU, O. Ț. 9, cf. M. D. ENC., DEX. *Ungurii au ales catolicism, regalitate, civilizație urbană, feudalism; noi, cu un gen specific, am ales ortodoxie, voievodat, civilizație sătească, devălmășie.* PATAPIEVICI, C. Ț. 117. ◇ L o c. a d j. și a d v. **În** (sau, rar, **la**) **devălmășie** = (care folosea, lucra, posedă etc. ceva) în comun, la un loc, împreună; în indiviziune. *Pământurile lor rămase fără proprietar au devenit ale statului împreună cu altele și domniile după vremi le-au dăruit slujbașilor credințioși și ostașilor viteji, individual sau în devălmășie.* GHICA, C. E. I, 201. *Proprietatea inalienabilă și în devălmășie e răzășia veche.* EMINESCU, O. XIII, 44. *Această familie în devălmășie nu s-a găsit la niciun popor selbater.* CONTEMPORANUL, V, 134. *Se adaugă ... în regiunea muntoasă proprietatea în devălmășie asupra munților și plaiurilor.* în SFC II, 33. *Pădurile și fânașul nu se alegeau, ci se stăpâneau îndeobște, în devălmășie, adevă în comun.* PAMFILE, A. R. 17. *Doar pe-aici e moșia în devălmășie. Taie fiecare cât poate și când vrea.* CIOCÎRLAN, P. P. 38. *Un salonaș ce-l aveau cu toții în devălmășie.* D. ZAMFIRESCU, ap. TDRG. *Așa era pe-atunci datina-n poiană: muncă-n devălmășie și-mpărțea la frățescă.* MIRONESCU, S. 66. *Munții noștri au fost ... ai vechilor moșneni, stăpânitori de vremuri ai lor, de cele mai multe ori în devălmășie.* ENC. AGR. IV, 73. *Stau la Sfatul Mare În devălmășie Românii, maghiarii Frații în sărăcie.* CONTEMP. 1948, nr. 105, 5/4. *Țăranii ... hotărâsc să lucreze moșia în devălmășie.* ib. 1951, nr. 236, 2/4. *Țăranii care aveau ogoarele aici își repezeau câteodată privirile peste nemărginirea lor, mulțumiți de frumusețea cu care li se arătau alăturare, unite în devălmășie.* MIHALE, O. 315. *După o împărțire în funii a pământului satului, se revenea adesea, prin subîmpărțirea drepturilor asupra unei funii, la devălmășie.* PANAITESCU, O. Ț. 160, cf. M. D. ENC., DEX. *Venitul din transferul proprietăților imobiliare din patrimoniul personal deținute în comun, în devălmășie, se repartizează în mod egal între proprietarii comuni.* RL 2005, nr. 4 732. *L-am cumpărat cu toții în devălmășie.* ȘEZ. XXIII, 45. ◆ *Activitate desfășurată în comun. Nu se dădea în vânt după oameni, ci tot mai mult se ferea de dânsii, neluând parte la devălmășiiile obștești.* POPA, B. 204, cf. M. D. ENC., DEX. ◆ *Proprietate (mai ales teren agricol) stăpânită și exploatată în comun.* Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. ◇ F i g. *Unească-se florile mele Cu părul tău drag, castaniu, În caldul amestec, în dulcea devălmășie Vorbească-și frățeste și viu.* BLAGA, L. U. 177. *De la un timp, toate trei persoanele sunt utilizate în devălmășie, eroul rămânând același.* CONTEMP. 1975, nr. 1 506, 1/10. *N-am înțeles niciodată cum poate fi cineva admirat pentru erudiție, ca și cum e un lucru nemaipomenit să îți minți în devălmășie tot felul de drăcii de care n-ai nevoie.* PLEȘU, M. M. 103, cf. ALR SN I h 5/537.

- Pl.: *devălmășii*. - Și: (învechit) **davălmășie** (DDRf, RESMERIȚĂ, D.), **davalmășie** (BARCIANU), **davalmașie** (COSTINESCU, ALEXI, W.), (regional) **dăvălmășie**, **divălmășie** (ALR SN I h 5/537) s. f.

- **Devălmaș** + suf. *-ie*.

DÉVĀR s. m. v. **dever**¹.

DEVĀRSĂTOR, -OĂRE adj. (Învechit, rar) Care deversează. (F i g.; substantivat) *După cât se pare, ei începură a face întărituri în aceste părți, încă de la cucerirea Moesiei, care deveni o însemnată posesie romană, mai întâi prin valoarea ei comercială, ca devărsătoare a mai tuturor regiunilor nordice către Imperiul Roman.* XENOPOL, I. R. I, 207.

- Pl.: *devărsători, -oare*.

- **Deversa** + suf. *-(ă)tor*. Cf. v ă r s a.

DEVEGHEĂ vb. II. T r a n z. (Olt. și prin nordul Munt.; complementul indică secrete) A descoperi, a da de gol, a face public; a divulga, a destăinui (1); (complementul indică oameni) a afla, a dezvălui, a difuza secrete. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Fiind în joc, observat de un flăcău că i se vede o codiță atârând pe cap din pălărie, acesta i-a spus, și atunci strigoii ..., ca să nu-l mai devegheze la alții, i-a făgăduit că-i dă lucră mare.* RĂDULESCU-CODIN, I. 260. *Femeia asta ... nu spune toate păcatele. Ia vezi, nu ascunde păcatul cutare? N-o lăsa nici Sfinția-Ta. Deveghiază-i-! PAMFILE, DUȘM. 88. Fir-ai fi, lună, jurată, La lumina-ți fermecată, Ne-a devegheat lumea toată!* ap. UDRESCU, GL. ◇ R e f l. p a s. *S-a devegheat treaba.* LEXIC REG. II, 13. ◇ R e f l. *Hai, mândro, să trecem Oltul, Că ne-am devegheat cu totul!* ap. UDRESCU, GL.

- Prez. ind.: *deveghez*.

- Pref. *de-* + **veghea**.

DEVEGHEĂRE s. f. (Prin Olt.) Faptul de a d e v e g h e a; descoperire a unor secrete. Cf. RĂDULESCU-CODIN, SFC IV, 284.

- V. **deveghea**.

DEVEGHEĂT, -Ă adj. (Prin nord-estul Munt.) Care este dat de gol, descoperit. *Atunci femeia deveghiată - ori omul - pleca de la biserică și spunea ... că în cutare loc este un călugăr sfânt care cunoaște păcatele lumii.* PAMFILE, DUȘM. 88.

- Pl.: *devegheați, -te*.

- V. **deveghea**.

DEVĒICĂ adj. (Prin nordul Munt.) Îndemânic. Cf. PASCU, S. 238, DR. I, 295, RĂDULESCU-CODIN.

- Pl.: ?

- Et. nec.

DEVELOPĂ vb. I. I. T r a n z. și r e f l. (Franțuzism învechit) A (se) desfășura (3), a (se) dezvolta (6). *Să presupunem pentru o clipă că coloana atmosferică ce repauză pe această suprafață să fie fără vapor și fără mișcare ... și să urmărim fenomenii ce se vor developa.* MARIN, F. 488/32. *Ne plac multe din ideile puse în gura Jiamului și a banditului Alexe și*

dacă aceste idei ar fi fost mai bine dezvoltate, ne-ar fi interesat și mai mult. FILIMON, O. II, 348. Amoarea mea de patrie, de glorie și de popularitate a dezvoltat dispuseciunile mele de orator într-un grad astfel de mare, încât îmi vine să cer cuvântul neîncetat. ALECSANDRI, T. I 733, cf. ALEXI, W.

2. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) (Complementul indică filme, plăci fotografice sau hârtie fotografică) A trata cu un reactiv chimic după o expunere prealabilă, pentru a face să apară imaginea. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Developând apoi placa, [Becquerel] o găsește impresionată în regiunea acoperită de cristal.* SANIELEVICI, R. 13, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. *Developând zi și noapte, filmând zi și noapte - televiziunea a adunat probe.* CONTEMP. 1975, nr. 1 497, 5/9. ◇ F i g. Azi am fotografiat numai copaci. Zece, o sută, o mie. Îi voi dezvolta la noapte, Când sufletul va fi o cameră obscură. SORESCU, P. 81. ◆ (Complementul indică semne scrise cu cerneală simpatică) A supune tratamentului necesar, pentru a le face vizibile. Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Prez. ind.: *developez.*

- Din fr. *développeur.*

DEVELOPĂNT, -Ă adj., s. n. **1.** Adj., s. n. **Developator (1).** Cf. M. D. ENC., DEX².

2. S. n. **Eluant.** Cf. M. D. ENC.

- Pl.: *developanți, -te.*

- **Developa** + suf. *-ant*.

DEVELOPĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e v e l o p a și rezultatul ei; tratare a filmelor, plăcilor sau a hârtiei fotografice cu reactivi chimici după ce, în prealabil au fost expuse, pentru a face să apară imaginea. Cf. d e v e l o p a (2). Cf. CADE. *După dezvoltarea clișeului, ne-am găsit în fața unei scene pe care nu am avut timpul să o prevenim.* ARGHEZI, C. I. 149. *O urmă apare ... la dezvoltarea plăcii.* SANIELEVICI, R. 216. *Dezvoltarea are la bază reacția de punere în libertate a argintului metalic din halogenura de argint.* LTR², cf. DL, DM, DER, DN². *Dezvoltarea, fizică sau chimică, se execută cu ajutorul revelatorilor.* DC, cf. M. D. ENC., DEX. ◆ Fixare direct pe fibră, prin anumite tratamente, a anumitor coloranți. *Coloranți de dezvoltare.* LTR².

- Pl.: *developări.*

- **V. developa.**

DEVELOPĂT, -Ă adj. (Despre filme, plăci sau hârtie fotografică) Care a fost tratat cu un reactiv chimic după ce a fost expus, pentru a face să apară imaginea. *Chiar dacă regresia nu provoacă dispariția completă a unor urme, ea poate produce o scurtare aparentă a lor și o scădere a numărului de granule dezvoltate.* SANIELEVICI, R. 221, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *developați, -te.*

- **V. developa.**

DEVELOPĂTOR, -OĂRE adj., s. n. **1.** Adj., s. n. (Rar s. m.) (Agent activ reductor, din compoziția unui revelator) care produce dezvoltarea materialului fotografic impresionat, d e v e l o p a n t (1); p. e x t.

revelator (2). Cf. CADE. *Developatorii organici, fiind produse ușor oxidabile, în special în aer umed, trebuie păstrați în borcane brune.* LTR², cf. DL, DM, DER, DN². [Desensibilizatorul] se adaugă în soluția dezvoltatoare. DC 229, cf. M. D. ENC., DEX.

2. S. n. Substanță chimică întrebuințată în industria textilă pentru sintetizarea direct pe fibră a anumitor coloranți. Cf. LTR², DL, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *developatori, -oare.*

- Din fr. *développeur.*

DEVELOPĂZĂ s. f. Utilaj pentru dezvoltarea, fixarea și spălarea filmului aerofotogrammetric. Cf. LTR², DN².

- Pl.: *developeze.*

- De la **developa**.

DEVÉNĂ s. f. (Franțuzism) Ghinion, neșansă (la jocul de cărți). *Ți-am spus or ba ... că tot tu ai să fii, în astă-seară ca întoideaua, „devena” și rușinea mea, cobeș și ticăloșia casei ș-a copilei tale?* DELAVRANCEA, S. 138, cf. DDRF, TDRG, ALEXI, W., ȘĂINEANU², CADE.

- Pl.: *devene.*

- Din fr. *déveine.*

DEVENÍ vb. IV. **I n t r a n z.** (Verb copulativ, construit de obicei cu un adjectiv sau cu un substantiv)

1. A trece dintr-o stare în alta sau într-o stare nouă, a dobândi altă formă, altă stare, altă poziție, a e v o l u a, a s e s c h i m b a (II), a s e t r a n s f o r m a (I); a începe sau a ajunge să fie ..., a se face. *Limba noastră ... se va lăși și întinde în toate laturile orizontului științei și ... va deveni limba viitorului României.* HELIADE, în PLR I, 22. *Al șaselea rege Serbie Tulie dete Romi[i] o reformă, prin care romanii deveniră mari și puternici.* F. AARON, I. L. 25/13. *Unele [substantive] deveniră feminine și fac plurariul după analogia celor terminate în „e”.* CODRU-DRĂGUȘANU, R. 23/27. *Cezarul să văzu silii a-l investi cu deplină putere și a-l numi locotenent al său în toată Țara Ardealului, dându-i ajutor pe Gheorghe Basta, carele deveni la urmă ucigașul său (începutul sec. XVIII).* MAG. IST. I, 268/17. *Colonia romană în vreme de 160 ani ... deveni una din cele mai frumoase provincii.* BĂLCESCU, M. V. 6. *Se-și deschidă ochii și să vează că Revoluțiunea din Paris devine revoluțiune universală.* BARIȚIU, P. A. II, 20. *Când fosforul se espune la o temperatură de 70° C și pe urmă se va răci îndată, atunci devine negru.* MARIN, PR. I, 33/3. *Pulberea câmpilor, înălțată de vânturi, poate deveni cauză a unei epidemii vermănoase, din pricina gunoaielor încărcate cu oțuță de găngăni.* MAN. SĂNĂT. 71/6. *Toate trăsurile întrebuințate spre a arăta sau înfățișa atențiunea asupra deosebitelor părți ale feții, mai cu seamă când această (cinstire) este încredințată sau sigură de isbitire ..., atunci aceste trăsuri devin (se fac), ca să zic așa, tipul (modelul) caracteristic al cinstirii.* FIS. 216/15. *Atunci Câmpu-Lung ar deveni un buchet de tot ceea ce este mai frumos.* PELIMON, I. 28/18. *Datoria unui bun ministru este să caute și să găsească mijloacele prin care locuitorii să devie mai avuți.* GHICA, C. E. I, 123. *Aș putea să aflu numele acei persoane fără să deviu*

indiscret? FILIMON, O. I, 330. *Îndată ce religiunea creștină se lățește și devine cea domnitoare, singură se depărtează de la esența sa.* CONV. LIT. I, 69. *Devenit liber, el se duse să exerciteze în ținuturi meseria lui de pitar.* ALECSANDRI, ap. GHICA, S. 83. *Cătră XI-lea veac turcii deveniră stăpâni [Sardei].* BOLINTINEANU, C. 28/5. *Locuțiunea devine, cum se zice, convențională, adică și-a șters în imaginațiunea noastră toată sensibilitatea.* MAIORESCU, CRITICE, 26. *Gusturile-mi stătătoare și trândava-mi fire nu m-au iertat să deviu vânător.* ODOBESCU, S. III, 13. *Dar deodat' un punct se mișcă ... cel întâi și singur. Iată-l Cum din chaos face mumă, iară el devine Tatăl.* EMINESCU, O. I, 132. *Durerea morală devenindu-i insuportabilă, s-a hotărât a pune capăt nenorocirii sale prin moarte.* CARAGIALE, O. II, 121. *Vlăstarii de stejar nu pot să devină stejari, într-un an, doi!* MACEDONSKI, O. IV, 5. *Moșnenii de până acum devin vecini domnești, pierzându-și prin vânzarea fictivă condițiunea de oameni liberi.* CONV. LIT. XX, 1074. *Trebuie să deviu liber.* MILLE, V. P. 184. *O mișcare literară, științifică devine fără folos în o stare de lucruri unde restul este rău.* XENOPOL, în PLR I, 278. *Voinic-înflorit devine mai frumos de cum a fost.* COȘBUC, P. II, 139. *Această armată, disprețuită cu puțin timp înainte-i, devenea deodată limanul de mântuire al oștilor împărătești.* D. ZAMFIRESCU, R. 229. *Această revistă aspiră să devină centrul stabil în jurul căreia să se grupeze toți literații din țară.* în PLR II, 65. *Acest costum ... s-a păstrat devenind pe încetul o sfântă datină.* IORGA, C. I. I, 115. *Cum cădea sara, cum devenea posomorât - se uita trist împrejurul lui.* ANGHIEL, PR. 140. *Când cineva devenea cronicarul vremilor lui ... nu mai era în stare să aducă în ce scria obiectivitatea.* DENSUSIANU, L. 120. *Atitudinea Sorei se schimbase cu totul, devenind potrivnică înfrigurării dinainte.* AGÎRBICEANU, S. 425. *Devenisem la drum mai mâncăcioși decât evanghelistul Ion.* HOGAȘ, DR. I, 8. *„Viața românească” ... a reușit să devie locul de întâlnire al tuturor scriitorilor de talent din provinciile pe atunci subjugate.* în PLR II, 312. *[Profesorul] se stabilise în Calcutta și devenise un cetitor asiduu al bibliotecii Societății asiatice.* M. ELIADE, O. I, 95. *Întrezărise o zi când Eugenia ... îi va cădea în brațe, cucerită de versurile lui devenite celebre.* REBREANU, R. I, 22. *În virtutea acestei adrese ... foștii coloni devin proprietari.* TITULESCU, D. 182. *Se găseau tocmai la acea răspântie a beției când după sărutări urmează o stare de încordare nervoasă, în care devin cruzi adesea chiar oamenii cei mai liniștiți.* MIRONESCU, S. 164. *Știu până și vardiștii cum îl cheamă, A devenit o personalitate.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 219. *Mi se pare că te-am întreat și pe d-ta ... oarecum neliniștită că s-ar putea să fii uitată de cineva pentru care ani de zile am fost sensul vieții lui, devenită acum indiferentă ca un astru care s-a răcit.* CAMIL PETRESCU, P. 33. *Ai crezut că am să devin și proprietar, eu care mă sbăteam la sfârșitul lunii să-mi împlinesc chiria camerei?* C. PETRESCU, C. V. 23. *Pentru ca să devină cineva filosof, prima condiție ar fi să aibă porniri afective puternice.* NEGULESCU, G. 85. *[Tata] o să devină galben ca în timpul crizelor.* SAHIA, N. 25. *În asemenea condiții o continuare a discuției devine extrem de penibilă pentru mine.* COCEA,

S. II, 40. *Dacă ridicăm brațele în sus, devenim conuri subțiri și ne pot aspira plămâni uriași.* E. IONESCU, E. 40. *Ochii îi deveniră strălucitori și el începu să tremure.* VISSARION, B. 379. *De îndată ce un om are o viziune mai largă, devine astrolog, șarlatan sau ... nebun.* SEBASTIAN, T. 294. *În fața mizeriei estetismul devine o formă de viață inadmisibilă.* CIORAN, R. 39. *Difuzarea cărții să se facă prin zeci de mii de biblioteci, devenite instituție națională.* SADOVEANU, O. XX, 404. *Harul devine act și al omului, al puterilor și funcțiilor lui.* STĂNILOAE, O. 24. *El ... nu devine niciodată un moralist pedant, ținând predici umanității.* VIANU, A. P. 69. *Stănică venea aproape zilnic și din bolnav devenise un compătimitor al bătrânului.* CĂLINESCU, E. O. I, 101. *Dar cel ce-ascultă [un cântec] ... În armoniile treptat depline Un templu, un menhir, sau crin devine.* BLAGA, POEZII, 415. *Încălțate cu opinci, ele [picioarele] erau atât de înfășurate în obiele ... încât deveniseră enorme.* BOGZA, C. O. 26. *Dița o să devină strigoaică după ce-o muri.* STANCU, D. 12. *Umoarea sticloasă și retina devin luminescente.* SANIELEVICI, R. 232. *Lucrurile îi deveneau străine și parcă necunoscute, lipsite de rost.* DEMETRIUS, A. 231. *În acest caz, tăcerea devine vinovată și un fel de acceptare din umbră a atitudinii sale.* CONSTANTINESCU, S. II, 46. *Oricât ar iubi peisajul mării și călătoria pe ape, omul nu va deveni niciodată o ființă amfibie.* TUDORAN, O. 155. *Dacă bolnavul devine palid ... vom administra analeptice.* BELEA, P. A. 10. *Stilul îi devine de multe ori lapidar, concis, sentențios.* IST. LIT. ROM. II, 450. *Devine deci posibilă, cel puțin în teorie, existența unui enunț, care, datorită eliminării tuturor adaosurilor, nu mai are stil.* COTEAU, S. F. I, 60. *Distanța semantică dintre determinări și substantivele determinate devine de-aici înainte o preocupare, rezolvată după temperamentul, cultura și arta poetică a fiecăruia.* id. ib. II, 116. *Când constata o abatere de la disciplina muncii ... devenea irascibil și neîndurător.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 4, 86. *Executată prea rar, scena devine un fel de marș fimebru.* M 1974, nr. 12, 23. *Bărbatul s-a întors spre ușă, cu pași deveniți brusc grăbiți.* FLACĂRA, 1976, nr. 12, 23. *În sec. al XVII-lea iconografia devine mult mai bogată.* Z. MIHAIL, T. P. 16. *Ele au devenit produse de bază ale multor gospodării.* BUTURĂ, EB. I, 194. *Nu devii o autoritate morală întrucât i-ai citit pe Aristotel, pe Spinoza sau pe Kant.* PLEȘU, M. M. 14. *În evoluția acestui tip de locuință, hornul și cuptorul sunt transferate în tindă, care devine și „casa” de locuit.* PAVEL, S. E. 26. *Oricine ... putea deveni ruletist.* CĂRTĂRESCU, N. 15. *Tensiunea dintre cele două partide devine din ce în ce mai evidentă.* RL 2005, nr. 4 726. *Dar după ce a devenit stareț, ridică ochii în sus și așa îi purta întotdeauna.* SNOAVA, IV, 66. ♦ (Cu elipsa numelui predicativ) *Omul tânăr nu este, ci devine.* MAIORESCU, CRITICE, 377. *Mi-ai dibuit aplecarea firească și gustul ce-l am Pentru tot ce devine în patrie, Pentru tot ce sporește și crește-n izvoarniță.* BLAGA, POEZII, 229. *Realitatea ... nu mai poate fi concepută ca ceva dat o dată pentru totdeauna, ea se face, devine.* RALEA, S. T. III, 41. *Și-ar fi dat seama că nu e prieten de pildă cu vecinul său, Parizianu, și că ar fi cazul să devină.* PREDĂ, DELIR. 12. ♦ (Familiar;

folosit în expresii) A veni (**B I 1**). Nu știi cum a devenit vorba și mi-a spus că a luat carnea de vițel cu 35 lei kg. CAMIL PETRESCU, T. II, 74. Cum devine asta? ... Să nu-i placă cuiva băutura. PREDĂ, M. 89. ♦ E x p r i. (Familiar) **Cum devine cazul** (sau **chestia**) = cum stau lucrurile, ce s-a întâmplat? N-ai priceput cum devine chestia? C. PETRESCU, O. P. I, 54, cf. SCRIBAN, D. Și cum a devenit cazul cu Răsvan? VINEA, L. I, 364. Nu pricep eu cum dracu devine chestia asta cu starea de asediu! PREDĂ, M. 133. ♦ (Învechit și regional) A ajunge (până la ...). Unii părinți devin în furie, îi bat [pe copii] până când îi fac invalizi. MUREȘANU, I. VIII/10. Lucrul deveni la luptă între cei doi frați și Ștefan învinge pre frate-său. MARIAN, O. I, 5. Și statu de ce ar deveni să dea moșai la arindaș și nu să dă la locuitori? GRAIU, I, 49. ♦ (Învechit și familiar) A rezulta. De la obșteasca întrebuințare a acestei plante devine că cultura ei este ... cea mai întinsă și mai aducătoare de venit. LITENSCHI, M. 73/1. Aci devine prima datorie a științei de a se opune în contra reului contagios. CONV. LIT. I, 105. Era aproape de mintea omului: durerea devine din măsă. CARAGIALE, T. II, 117.

2. (De obicei în propoziții interogative) A fi într-o stare sau alta, a avea o situație sau alta, a avea un rezultat sau altul. Ce va deveni? PONTBRIANT, D., cf. TDRG. Domnule profesor, vă rog, spuneți-mi ce a devenit Bella? CAMIL PETRESCU, T. III, 55. Ce devii, Comșa? Am auzit că te-ai făcut bolșevic. C. PETRESCU, I. II, 123, cf. ȘĂINEANU².

- Prez. ind.: *devin* și (învechit) *deviu*.

- Din fr. **devenir**.

DEVENIND, -Ă adj. (Învechit, rar) Care devine (1). Pentru că răul în genere a ieșit din subiectivitatea devenind liberă, de aceea aceasta trebuia ... înădușită și sacrificată. EMINESCU, O. XIV, 230.

- Pl.: *deveninzi*, *-de*.

- V. **deveni**.

DEVENIRE s. f. Acțiunea de a deveni și rezultatul ei; (în opoziție cu *n e m i ș c a r e*, *s t a r e*) schimbare, transformare (progresivă) a lucrurilor, trecere de la o stare la alta; variabilitate (1), evoluție. Cf. *d e v e n i* (1). *Devenire ... veni în jos, deci veni de la stare mai bună la mai ră.* IORGOVICI, O. 41/27, cf. HEȚIADE, PARALELISM, I, 83, STAMATI, D., POLIZU, PONTBRIANT, D., GHEȚIE, R. M. *Tânărul Veveriță a înțeles acest principiu al devenirii universale.* LOVINESCU, C. V, 91. *Ne întâlnisem de la începutul lumii; peste toate devenirile, amândoi, și aveam să pierim la fel amândoi.* CAMIL PETRESCU, U. N. 138. *Devenirea vieții nu este creatoare, deoarece formele ce succed nu se totalizează într-o structură globală, nu se însușează într-o totalitate sintetică.* CIORAN, R. 54. *Cultura este un proces, o devenire permanentă, niciodată o stare definitivă.* GUSTI, P. A. 268. *Cosmosul este tot lumea dumnezeiască, dar pusă în stare de devenire în afară de Dumnezeu.* STĂNILOAE, O. 37. *Prezentul intercalat într-o amintire ne face contemporani cu evenimentul evocat prin ajutorul lui; el nu ne sugerează scurgerea însăși a trecutului, devenirea, durata, așa cum numai imperfectul este în măsură s-o facă.* VIANU, M. 225. *Pentru el*

există numai procese, deveniri, schimbări. BLAGA, Z. 139. *Categoria, pe care metafizicienii o numesc a existenței, e înlocuită prin categoria devenirii.* RALEA, S. T. III, 41. [Șincai] *gândește istoria în devenirea ei, pe un front destul de larg.* IST. LIT. ROM. II, 51. *Aduce în atenție rolul devenirii intelectuale și artistice, biografia indicând factori ce au putut pătrunde conștient sau nu în opera literară.* LL 1974, nr. 1, 209. *Devenirea este unitatea existenței și non existenței.* D. FIL. *Ceea ce se întâmplă cu Amza acum este un proces de devenire.* FLACĂRA, 1976, nr. 44, 6, cf. DEX, DN³. *În urmărirea modului de constituire și de devenire istorică a terminologiei portului am analizat modul cum s-au grupat termenii în jurul unui nucleu al câmpului semasiologic respectiv.* Z. MIHAIL, T. P. 159. *Hegel dă un sens impropriu devenirii ca simplă mișcare, pe când dincoace, devenirea e un moment ontologic elaborat și tardiv.* LIICEANU, I. 98. *Luna e un astru ritmic, ilustrând ... o perpetuă devenire.* PLEȘU, M. M. 52. *Autorul dorește ... să scoată în evidență devenirea fiecăreia dintre personalitățile prezentate.* RL 2005, nr. 4 758. ♦ L o c. a d v. sau a d j. **În devenire** = (care este) în curs de transformare, de evoluție. *Cine poate ști însă dinainte dacă, prin amestecul său în viața celor ce sunt încă „în devenire”, nu împiedică cumva pe un nou Pasteur ... să aducă omenirii ... servicii.* NEGULESCU, G. 76. *În ochii ei sunt un avocat în devenire și-mi urmărește primii pași pe drumul gloriei și averii.* VINEA, L. I, 308, cf. DL, DM, DEX, DN³.

- Pl.: *deveniri*.

- V. **deveni**.

DEVENIT, -Ă adj. (Învechit, rar) Care a trecut de la o stare la alta, care a dobândit altă formă, altă stare, altă poziție. *Preastrălucitului, preaseninului și prin voia celui de sus devenitului stăpân și domn al întregii Ungrovlahii, domnului Ioan Constantin Basarab mântuire, viață bună.* ANTIM, O. 399.

- Pl.: *deveniți*, *-te*.

- V. **deveni**.

DEVENITÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Care provine din ... *Alătura cu d-nu Anastasiu se află ... Moțoc, devenitor din familia faimosului ministru.* I. IONESCU, D. 194.

- Pl.: *devenitori*, *-oare*.

- **Deveni** + suf. *-(i)tor*.

DÉVER¹, -Ă s. m. și f. (Ban., prin sud-vestul Transilv. și prin nordul Dobr.) Persoană tânără, aleasă dintre rudele mirilor, care însoțește la nuntă mirele sau mireasa și care are diferite atribuții în ceremonialul nunții. Cf. *vornicel*. Cf. ANON. CAR. *Ajungând nuntașii la casa de nuntă, se duce deverul (conducătorul miresei) către ușa aceii cămări.* BOJINCĂ, A. I, 209. *De diver pentru Mariuța fu ales ... vărul lui Păun.* F (1867), 296. *Totuși, există oareșicare deosebire între funcțiile diverului și ale „vornicelului primare”.* MARIAN, NU. 220. *Druscule ... se numesc ... pe Târnavă diavere sau gvavere.* id. ib. 233, cf. TDRG, CADE, L. ROM. 1965, 74, CL 1965, 365, SCURTU, T. 293, GĂMULESCU, E. S., H XVIII 147, VICIU, GL. *Cel ce face uspățul își pune un*

„divăr”, un om anume, care să grijească peste ce este și ce trebuie la uspăț, să dea răchie ori vin cu uiegle, cu ploscele, paharele etc. la oaspeții de la masă și să-i fină de glume. DENSUSIANU, T. H. 238, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 111, ALR II/I h 162, ib. MN 68, 2 630/682.

- Pl.: *deveri*. - Și: **dévăr** (ANON. CAR., H XVIII 147, L. COSTIN, GR. BĂN. 111, ALR II/I h 161/29) s. m., **deáver**, -ă (MARIAN, NU. 215, TDRG, CADE) s. m. și f., **deávăr** (H XIV 395, ALR II/I h 162/64), **deávior** (TDRG, ALR II/I h 161/682, ib. h 161/682), **deávur** (ALR II/I MN 68, 2 630/682), **diáver** (TDRG, CADE), **díver**, **dívăr** s. m.

- Din sb. *dever*, *djever*.

DÉVER² s. n. Volumul valoric al vânzării de mărfuri pe o perioadă dată; p. e x t. vânzare (2) (mare). V. a l i ș v e r i ș. Pentru că aceasta care zărații o metahirisesc pentru a[!] lor interes, nici stăpânirii credem că nu va fi suferit, și noaă tutulor de obște ni să pricinuește pagubi, ca unii ce suntem supuși deverului negoțului de daturi și de luaturi (a. 1833). DOC. EC. 531. Plecând de acolo mai dezbărcărăm și prin alte ostroave, vânzând și cumpărând cu devere mari și bogate. GORJAN, H. II, 40/12, cf. POLIZU. Mi-au făcut dever ... da paguba a întrecut deveru (a. 1900). ȘIO II, 156, cf. ALEXI, W. Comerțianții de cereale se mulțumesc a căștiga 20 lei la un vapor, numai dever mare să facă. ap. TDRG. Cine ia parale se cuvine să facă și dever. CHIRIȚESCU, GR. 199. Când a răsturnat ... conținutul tejghelei, a putut vedea cu bucurie că mai înainte nici într-o săptămână n-ar fi făcut atâta dever. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 149. E lucru stabilit că deverul cel mai mare al exportului Moldovei s-a făcut în vechime mai ales cu animale. BOGDAN, C. M. 17, cf. CADE. Tot deverul de la „pietricică”, toți banii luați pe arșicele vândute cu ghiotora ..., toată ofranda buzunarului umplut pe sponci am închinat-o cuibarului din mischet. KLOPȘTOCK, F. 60. O să avem și noi, la gară, dever bun. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 20. Unde-i drumul mai mănos, mai dau buluc și alții de pe de lături, dar pe aici nu-i cine știe ce dever. POPA, V. 252, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. Negustorie care făcea dever mare, căci toată ziua prăvălia îi era plină de mușterii. CAMIL PETRESCU, O. II, 671. Până prin sate depărtate se duse vestea ... Îi crescuseră deverul. STANCU, R. A. II, 116. Sâmbătă și duminică seara era vioașie mai multă și mai prelungită. Era pentru negustor deverul mai mare. PAS, Z. I, 172. Dacă mai soseau alții, însemna că o să-i crească și lui deverul. BARBU, G. 79. El a mai închiriat și o casă lângă baie ... pentru a supraveghea deverul mai de aproape. G. BARBU, A. V. 171, cf. M. D. ENC., DEX. Locul era bun, așa că deverul i-a crescut. CĂRTĂRESCU, N. 210, cf. D. MAN., RĂDULESCU-CODIN, I. CR. III, 187. ♦ L o c. a d j. **Cu dever (mare)** = (despre magazine, localuri etc.) cu vânzare intensă, cu afluență mare de cumpărători, de consumatori; cu vad, v. v a d (I 4). Cf. DEX. S-au dus la bufetul din apropiere, foarte modest la înfățișare, dar cu dever mare. SCÂNTEIA, 1976, nr. 10 392.

- Pl.: (învechit, rar) *devere*. - Și: (învechit, rar) **dévvră** s. f. CIHAC, II, 572.

- Din tc. *devir*.

DEVERBÁL, -Ă adj. (Lingv.; adesea substantivat, n.) (Cuvânt) provenit dintr-un verb prin derivare regresivă; postverbal, deverbativ. Se poate observa ... și faptul că abstractele formate de la substantive sunt fie neglijate, fie înglobate când alături de abstractele formate de la adjective, când alături de cele deverbale. SCL 1973, 408. Adjective, analizabile în raport cu un adjectiv: „deambulatoriu”, „deflagrant” ..., „denominal”, „denominativ”, „deverbal”. FORM. CUV. II, 81, cf. DN³, DEX².

- Pl.: *deverbali*, -e.

- Din fr. *déverbal*.

DEVERBATÍV, -Ă adj. (Lingv.; adesea substantivat, n.) (Cuvânt) provenit dintr-un verb prin derivare regresivă; postverbal, deverbal. Vom studia împreună toate derivatele deverbative. SCL 1954, 301. Autorul remarcă faptul că în limba latină o mare parte (mai mult de jumătate) din tipurile deverbative cu o productivitate foarte mare provin din tema supinului. L. ROM. 1959, nr. 2, 113.

- Pl.: *deverbativi*, -e.

- Din fr. *déverbatif*.

DEVERGÓND, -Ă adj. (Franțuzism învechit) Devergondat. Cf. NEGULICI, COSTINESCU.

- Pl.: *devergonzi*, -de.

- Postverbal de la *devergonda*.

DEVERGONDÁ vb. I. R e f l. (Franțuzism învechit) A fi lipsit de rușine; a se destrăbăla, a se dezmăța. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, DN³.

- Prez. ind.: *devergondez*.

- Din fr. *dévergonder*.

DEVERGONDÁJ s. n. (Franțuzism învechit) Destrăbălare, desfrânare (2), libertinaj. Cf. COSTINESCU. Rușine i-ar fi oricărui om c-o umbră de scrupul ... de-a ocupa înalte demnități, de-o importanță morală eminentă, când viața sa conzistă din tranzacții zilnice cu devergondajul. EMINESCU, O. XIII, 281, cf. DN³. Solar e ... efortul (lui Hal) de a se lepăda de vivacitatea compactă a tovarășilor săi de devergondaj. PLEȘU, M. M. 57.

- Din fr. *dévergondage*.

DEVERGONDÁT, -Ă adj. (Franțuzism învechit) Lipsit de rușine, desfrânat (2), nerușinat (2); (franțuzism învechit) devergond. Cf. NEGULICI, COSTINESCU.

- Pl.: *devergonțați*, -te.

- V. *devergonda*.

DEVERÍCĂ s. m. (Dobr. și prin sudul Mold.) Vormicel (2). În județul Brăila „deverica” merge din casă în casă, pe unde știe că sunt fete mari ..., poftindu-le din partea părinților (cutărei) fete să vie pe sâmbătă la „brad”. SEVASTOS, N. 83. [Mireasa] ia apoi un bold și prinde o batistă de umărul flăcăului și deverica iese, umflându-se-n pene. PĂRVESCU, C. 118, cf. 185, H II 245.

- Pl.: *deverici*.

- Dever¹ + suf. -ică.

DEVERIȚĂ s. f. (Prin Ban. și prin Transilv.) Deveră, v. de ver. Cf. JAHRESBER. III, 315, CADE. *Banii dați la diveriță Să-i fii dat pe-o cruciuliță.* HODOȘ, P. P. 140, VICIU, GL.

- Pl.: *deverițe.* - Și: **diveriță, divăriță** (CADE, VICIU, GL. 46) s. f.

- **Dever** + suf. -iță.

DEVERSĂ vb. I. T r a n z. (Complementul indică lichide) A face să se scurgă, să se reverse dintr-un loc în altul; p. e x t. a trece, a vărsa dintr-o parte în alta. V. d e s c ă r c a. Cf. DEX. *Utilizarea masivă și fără discriminare a substanțelor detergente pentru depoluarea zonelor marine infestate cu păcură poate crea situații mult mai grele pentru fauna marină chiar decât petrolul deversat de unele vapoare.* RL 1978, nr. 10 429. *Nu poate folosi nici pompele, pentru că nu are unde deversa apa.* ib. 2005, nr. 4 598. ◇ R e f l. *Apele ... umflând Marea Neagră, o silește să se scurgă în Mediteranea prin Bosphor și Dardanele, al cărei preaplin, suindu-i și ei nivelul, o obligă să se deverse în ocean prin Gibraltar.* GHICA, C. E. I., 270, cf. DN³. *Apele uzate s-au deversat dintr-un separator al rafinării.* RL 2005, nr. 4 636. ◇ F i g. *Tocmai acestea au fost substanțele nutritive pe care scriitorii de copii le-au deversat fără preget, le-au injectat cu precădere în conștiința noilor generații.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 25, 4/3. **SCĪCM ... un fel de groapă de gunoi a sectorului minier din România, în care au fost deversate datoriile și problemele acestuia.** RL 2006, nr. 4 845. ◇ P. a n a l. *A distins patru zone anticlinale alternând cu patru sinclinale, toate strâns cutate și deversate spre N[ord]-E[st].* ONCESCU, G. 87. *În apele gospodărite de asociație va fi deversată ... o însemnată cantitate de puieți de păstrăv.* VÂN. PES. noiembrie 1964, 2.

- Prez. ind.: *deversez.*

- Din fr. **déverser.**

DEVERSĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e v e r s a și rezultatul ei; revărsare sau scurgere a surplusului de apă din unele râuri, lacuri etc. sau a unui lichid; p. e x t. trecere, vărsare a apei dintr-o parte în alta. V. d e s c ă r c a r e. Cf. LTR². *Canale de deversare.* DER, cf. DN², SFC IV, 319. *Procesul de deversare se face în funcție de capacitatea de autopurificare a bazinului receptor.* D. MED., cf. M. D. ENC. *Specialiștii spun: pânze freatice, probe tehnologice, strangulare, deversări.* CONTEMP. 1975, nr. 1 496, 4/10. *Pentru deversarea apelor uzate ... a fost construită o fosă septică ecologică.* RL 2005, nr. 4 670. ◇ F i g. *Spectacolul la care asistăm nu mai este transparent și curățenie, ci deversarea rufelor murdare în public.* RL 2005, nr. 4 530.

- Pl.: *deversări.*

- V. **deversa.**

DEVERSÓR s. n. Parte a unei construcții hidrotehnice care asigură scurgerea dirijată a surplusului de apă dintr-o amenajare hidrotehnică. *Apa sosește pe un fel de prag de scurgere sau deversoriu format prin coborârea stăvilărilor în jos ca să lase apa să treacă pe deasupra lui.* GHICA - STURDZA, A. 263. *Construcții agricole: ... Lucrări pentru amenajarea eleșteelor piscicole*

(„stăvilare”, „deversori” „călugări” ...). NOM. MIN. I, 299. *Din punctul de vedere al formei secțiunii de scurgere ..., deversoarele pot fi dreptunghiulare, trapezoidale, triunghiulare sau de forme curbilinii.* LTR². [Deversarea] se realizează de obicei prin deversoare. DER II, 81, cf. DN², M. D. ENC. ◇ (Adjectival; rar) *Apele Dunării vor fi zăgăzuite de un baraj deversor lung de peste 400 m.* SCÂNTEIA, 1964, nr. 6 373

- Pl.: *deversoare* și (rar, m.) *deversori.* - Și: **deversóriu** s. n.

- Din fr. **déversoir.**

DEVERSÓRIU s. n. v. **deversor.**

DEVESTĂVNIC s. m. (Învechit) (Tânăr) neîn-surat, neprihănit, cast. *Veniți postnicii și devestnicii carii v-ați ținut curăția* (a. 1642). GCR I, 100/7. *Ceia ce slujesc slujba dumnezeiască în limbă streină neînțelegându-o, cum fac papii de Răm și cei bărați leaniși și patări ce să chiamă părinți și devestăvnici și călugărițe* (a. 1651). BV I, 188. *Destăvnic până la sfârșit cu sful[e]i[ful] și cu trupul petrecu.* DOSOFTEI, V. S. februarie 77^v/2, cf. id. MOL. 80, TDRG.

- Pl.: *devestăvnici.* - Și: **devéstvnic** s. m.

- Din slavon. **дѣвѣствѣньиѣ.**

DEVESTĂVNICIE s. f. (Învechit) Castitate, feciorie, puritate (7). *Pentru curăția ce să zice pentru devestvnicia.* Ș. TAINE, ap. TDRG. *Să feria în curăție și devestăvnicie.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 116^v/1. *Și să deades de era deprins cu cărțile svinților proroci petrecând în curăție și în devestvnicie în toată viața.* id. ib. 123^v/26. *Înainte ochilor minții îi pune ... pre Iosif în devestevcia și în curăția.* CANTEMIR, O. V, 208, cf. DDRF, JAHRESBER. V, 105.

- Și: **devestevnicie, devestvnicie, devestevcie** s. f.

- **Devestvnic** + suf. -ie.

DEVESTEVCIE s. f. v. **devestăvnicie.**

DEVESTEVNICIE s. f. v. **devestăvnicie.**

DEVESTÍ vb. IV. T r a n z. (În dicționarele din trecut) A dezbrăca (1). Cf. COSTINESCU, ALEXI, W.

- Prez. ind.: *devestesc.*

- Din lat. **devestire**, fr. **dévêtir.**

DEVESTIMÉNT s. n. (Învechit, rar) Dezbrăcare de veșmintele oficiale. Cf. COSTINESCU. ♦ (Jur.) Cedare a unei averi în folosul cuiva. Cf. COSTINESCU.

- Pl.: ?

- **Devesti** + suf. -ment. Cf. fr. **dévéti s e m e n t.**

DEVÉSTVNIC s. m. v. **devestăvnic.**

DEVESTVNICIE s. f. v. **devestăvnicie.**

DEVETÚI, -IE adj. (Învechit, rar) De culoare maro-deschis spre galben (asemănătoare părului de cămilă). *O cămașă cu mătase verde și devetuie.* ȘIO II₂, 144.

- Pl.: *devetui, -e.*

- Din tc. **devetüyü.**

DEVIÁ vb. I. *Intran z. și tran z. I.* A-și schimba sau a face să-și schimbe direcția; a (se) abate. Cf. TIMPUL (1856), nr. 1, 1, PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D. *Toate râurile ce se coboară din munți în loc de a curge la sud spre Dunăre sunt deviate spre răsărit.* CONTEMPORANUL, IV, 261, cf. DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU², TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *În cazurile de astm, punctul neutru în acțiunea atropinei deviază spre dreapta.* DANIELOPOLU, F. N. I, 158. *Deviat într-un câmp omogen ... razele β cădeau pe placă după ce descriau traiectorii semicirculare.* SANIELEVICI, R. 83. *Nordul Americii are o climă mai friguroasă decât Europa. Faptul se datorește curentului rece al Labradorului și revărsării de apă caldă, pe care rotația globului o deviază spre răsărit.* CIȘMAN, FIZ. I, 547. *Glonțul a intrat prin stânga sternului, dar a deviat.* TUDORAN, P. 634. *Circulația pe acest bulevard principal al Bucureștiului fusese deviată.* BARBU, I. I, 236. *Râul Mare a mai fost deviat cu aproape două milenii înainte.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 7. *Lumina stelelor este deviată în apropierea discului solar, exact așa cum o prevăzuse Einstein.* CONTEMP. 1979, nr. 1 689/3. *Se închideau în partea de jos cu pietre ... pentru a devia cursul apei.* BUTURĂ, EG. 255. *Santinelele au reușit să devieze în ultima clipă traiectoria mașinii.* RL 2005, nr. 4 611. \diamond F i g. *Cine garantează că meritul nedreptățit, că știința înlăturată, că caracterul energetic înlăturat nu vor devia pe căi periculoase?* EMINESCU, O. XII, 343. *Un oportunist pe care noi nu-l mai putem înțelege a dezvoltat spiritul de intervenție continuă, necesitatea de a devia destinele individuale de la sensul lor inițial înspre planul valorilor sociale.* CIORAN, R. 87. *Eroul plătește amar un joc primejdios cu Destinul, tentativa sustragerii de la un deznodământ pe care crede să-l poată devia.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 21/1.

2. F i g. A (se) îndepărta de la subiect, de la o concepție, de la o orientare, de la direcția inițială sau normală; p. e x t. a (se) abate de la o conduită corectă, de la o normă admisă. *Doctrina creștină ... deviasse acum de la puritatea preceptelor lui Christos.* CONV. LIT. II, 39, cf. LM. *Strofele de la sfârșit nu sunt destul de concise, și cam deviezi cu versul.* SĂM. II, 192. *Făcându-mi o datorie de a-i devia atenția în altă parte ..., am fost de o locvacitate copioasă și susținută.* IBRĂILEANU, A. 79, cf. ȘĂINEANU, D. U. *De la povestiri eroice, scriitorul a deviat repede spre povestiri de observație directă.* LOVINESCU, S. I, 8. *Ca să creeze un fel de alibi, sau mai curând ca să devieze într-o justificare cel puțin tăcerea mea, Emilia ia de pe mescioara de lângă căpătâi două țigări.* CAMIL PETRESCU, P. 82. *[Puterea banului] poate conduce, vicia ori devia după interesele pe care le servește acțiunea, sufletul, ori libertatea oamenilor mai puțin favorizați din acest punct de vedere.* RALEA, S. T. II, 264. *Alonzo Quijano, devenit Don Quijote, este un pasionat al romanelor de cavalerie, deviat de lectura lor.* LL 1955, 123. *Glusul ei parcă devia.* VINEA, L. II, 46. *Întâmplarea face însă ca în momentul acela știința mondială să aibă nevoie de același lucru. S-o numim întâmplare? Dar am deviat de la știință.* PREDĂ, R. 180, cf. DN², DEX.

- Pronunțat: -vi-a. Prez. ind.: deviez.

- Din fr. *dévier*, lat. *deviare*.

DEVIÁBIL, -Ă adj. (Rar) Care poate fi deviat (1). *Radiația β a sursei era formată din electroni inegal deviaibili.* SANIELEVICI, R. 83.

- Pronunțat: -vi-a-. Pl.: *deviabili*, -e.

- Devia + suf. -(a)bil.

DEVIÁNT, -Ă adj. Care prezintă o deviație (2). *Cei care consideră prejudiciabil compromisul în toate situațiile sunt aceia pentru care diferențele dintre oameni nu sunt naturale, ci deviate.* PATAPIEVICI, C. L. 18. *În ultima perioadă, o cauză care generează comportamente deviate ale copiilor este plecarea părinților la lucru în străinătate.* RL 2006, nr. 4 931.

- Pronunțat: -vi-ant. Pl.: *devianți*, -te.

- Din fr. *déviant*.

DEVIÁRE s. f. v. *deviere*.

DEVIÁT, -Ă adj. 1. Care prezintă imperfecțiuni, care nu e drept; strâmb (I 1). Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Coloana vertebrală îi era puțin deviată.* NEGULESCU, G. 108. *[În Olanda] nu-i o linie deviată, nu-i o pată, nu-i un creț la haină altfel.* SADOVEANU, O. IX, 224. \blacklozenge Care și-a schimbat direcția. *Trenul rapid 871 ... va circula pe o rută deviată.* RL 2005, nr. 4 624.

2. F i g. Care se îndepărtează de la subiect, de la o concepție, de la o direcție normală, a n o r m a l; p. e x t. abatere de la o conduită corectă, de la o normă admisă. *Măsura geniului ... nu se lasă deviată nicicând.* EMINESCU, O. XIV, 366. *Pare o frumusețe ... cu dorințe neîmpăcate, deviate.* CAMIL PETRESCU, T. I, 238. *O memorie ce-i transformase mintea într-un repertoriu de curiozități disparate și multilingue, calități moștenite, dar și deviate.* LOVINESCU, C. V, 114. *Un astfel de individ va avea, negreșit, comportări deviate și în viața de familie, și la slujbă.* FLACĂRA, 1976, nr. 30, 21.

- Pronunțat: -vi-at. Pl.: *deviați*, -te.

- V. *devia*.

DEVIATÓR, -OÁRE adj., subst. 1. Adj., s. n. (Aparat, instrument, vehicul etc.) care deviază (1). Cf. LM. *În ce privește sensul forței deviatoare, îl putem afla cu o regulă simplă.* CIȘMAN, FIZ. II, 367, cf. LTR².

2. S. m. și (rar) f. Membru al unui partid sau al unei organizații care se îndepărtează sau părăsește linia de conduită politică a acestora. *Deviatorii au provocat mari daune muncii politice și economice din țara noastră.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 384, cf. CONTEMP. 1953, nr. 355, 2/6. *Ați auzit și ați văzut cum s-a procedat cu deviatorii, cu fracționistii!* LĂNCRĂNAN, C. II, 538, cf. DN², HRISTEA, P. E. 117, DEX.

- Pronunțat: -vi-a-. - Pl.: *deviatori*, -oare.

- Din fr. *déviateur*.

DEVIÁȚIE s. f. 1. Schimbare a direcției normale a unei căi, a unei traiectorii, a unui mobil în mișcare etc., *deviere* (1), abatere; s p e c. deformare, modificare a poziției naturale a unui os, a unui cartilaj etc. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Deviațiune, cocoșare, gârbovire.* MAN. SĂNĂT. 251/22, cf. PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D. *Trebuie un talent fiziognomic înnăscut și un ochi bine deprins, pentru a distinge trăsăturile*

unele de altele și a simți toate nuanțele în niște linii, în cari o mică deviațiune poate schimba semnificarea admisă în cea contrară. CONV. LIT. III, 101, cf. COSTINESCU. Toți medicii cari avură ocaziune să deschidă cadavre de ale femeilor ce purtă corset, ... găsiră mari deviațiuni ale viscerilor. CONTEMPORANUL, I, 101, cf. BARCIANU. Există aproape la toți oamenii o polaritate magnetică ... La 25 la sută din persoanele ... cercetate avu loc o deviațiune a acului magnetic într-o parte sau alta. LUC. II, 103, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, CADE, SCRIBAN, D. Cercetarea traiectoriilor de ceață arată ... că chiar și deviațiile cele mai mari rezultă din acte unice de interacțiune. SANIELEVICI, R. 152. Asculta lămuririle lui ... despre nordul geografic și nordul magnetic, despre declinație, deviație și derivă. TUDORAN, P. 247, cf. LTR², DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³. ◇ Deviație de sept = deformare a peretelui despărțitor al cavității nazale. Cf. D. MED., M. D. ENC., DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) Copacul, ca să nu crească strâmb, trebuie îndreptat de pe când e mlădios și tânăr; mai târziu, când toate deviațiunile de la calea dreaptă s-au învățat în el, geaba-l mai sucești. EMINESCU, O. XI, 308.

2. F i g. Îndepărtare de la subiect, de la o concepție, de la o judecată dreaptă, de la linia normală de gândire etc.; p. e x t. depărtare de la o conduită corectă, de la o normă admisă; abatere, deviere (2). Deviațiune de la principiile sale. LM. Nimic nu este mai supus la scrânteli, la deviațiuni, la falsificări, ca regimul constituțional. ODOBESCU, S. III, 335. Pentru gloria de-a fi miniștri, fac bucuroși orice deviație de la consecuență, fie în ce-i privește pe ei, fie în ce privește țara. EMINESCU, O. XIII, 105. Senzații de natura asta ..., datorite deviației atenției ori somnului, le-am mai avut numai o singură dată. IBRĂILEANU, A. 136, cf. ȘĂINEANU, D. U. Numai din deviația fanteziei încântate de sine au putut ieși cele două acte de prisos. LOVINESCU, S. I, 126. Legătura între fapte și povestire fiind extrem de subredă ..., supusă tuturor deviațiilor și deformărilor inerente transmiției orale. BRĂȚIANU, T. 43. Convorbirea fiind urnită, se urmă cu deviații neprevăzute. CĂLINESCU, B. I. 20. „O făclie de Paști”, „Păcat”, „Năpasta” ... sunt melodrame ..., deviații ale unui geniu comic de o rară organicitate în creație, dar de o voință tehnică extremă, crezând că poate ajunge la intuiția tragică pe cale deliberativă. CONSTANTINESCU, S. II, 120. Al doilea recurs la o tradiție străveche este datorat lui Campanella și lui Bruno, care au încercat să restaureze adevărata religie egipteană, împotriva deviației creștine. PATAPIEVICI, C. L. 311.

3. Unghi format de acul busolei cu meridianul magnetic sub influența maselor de metal situate sub bord. Cf. DN³.

- Pronunțat: -vi-a-. Pl.: deviații. - Și: (astăzi rar) deviațiune s. f.

- Din fr. *déviation*, lat. *deviatio*, -onis.

DEVIAȚIONĂ vb. I. Intran z. și tran z. (Rar) A devia (1). Cf. SFC III, 115.

- Pronunțat: -vi-a-ți-o-. - Prez. ind.: deviaționez.

- Deviație + suf. -ona.

DEVIAȚIONISM s. n. (Rar) 1. Deviere (2). Absența fetișismelor nu scutește dramaturgia ... de alte tare,

cum ar fi o excesivă investigare a deviaționismului. T ianuarie 1969, 125.

2. Atitudine și manifestare a deviaționistului. Cf. DN³, DEX².

- Pronunțat: -vi-a-ți-o-.

- Din fr. *déviationnisme*.

DEVIAȚIONIST, -Ă s. m. și f., adj. (Persoană) care deviază (2) de la linia politică a unui partid sau a unei organizații. Cf. DN², DEX.

- Pronunțat: -vi-a-ți-o-. - Pl.: deviaționiști, -ste.

- Din fr. *déviationniste*.

DEVIAȚIUNE s. f. v. deviație.

DEVICTĂR s. m. v. divictar.

DEVÍDE vb. III v. divide.

DEVIERE s. f. Faptul de a devia.

1. Schimbare a direcției normale a unei căi, a unei traiectorii, a unui mobil în mișcare etc.; deviație (1), abatere. Cf. PONTBRIANT, D., SCRIBAN, D. La râul Olt se observă o deviere slabă a cursului văii spre SSE. ONCESCU, G. 92. Devierea apelor, în timpul executării unui baraj, se poate realiza și cu ajutorul canalului sau al tunelului de derivație ale barajului. LTR². Sute de cetățeni lucrează zilnic la canalul de deviere. SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 855. Aceasta nu înlătură devierea străzii. Documentul cerea ca „nimeni să nu cuteze a lua loc din uliță”. G. BARBU, A. V. 53. Una dintre lucrările principale din această perioadă este galeria de deviere a râului. FLACĂRA, 1977, nr. 24, 19.

2. F i g. Îndepărtare de la subiect, de la o concepție, de la o judecată dreaptă, de la linia normală de gândire, de la o hotărâre etc.; p. e x t. depărtare de la o conduită corectă, de la o normă admisă; abatere, deviație (2). Ne aducem aminte de înaltele făgăduințe și de programa stabilită la Mazar-Pașa, apoi de deplina deviere de la ea, atât în viața interioară a statului, cât și în politica esterieoară. EMINESCU, O. X, 155. [Russo] s-a afirmat ... și altfel, cu temperament de luptător, împotriva devierii din calea dreaptă. DENSUSIANU, L. 372. O mică schimbare în mediu provoacă o deviere a sufletului. IBRĂILEANU, A. 203. Prezența lui în casa lui Lungeanu poate părea o deviere de la linia lui sufletească. LOVINESCU, S. I, 352. Se poate oare vorbi de o deviere a practicii Ligii Națiunilor în defavoarea minorităților? TITULESCU, D. 282. Nădăjduind prin absurd că poate gol îmi va stârni prin deviere un interes oarecare, i-am spus să se desbrace. CAMIL PETRESCU, P. 24. Culturalilor orice elan exagerat li se pare un atentat împotriva culturii; orice tendință de înțelegere intuitivă a iraționalului, ca o deviere reprobabilă din cadrele culturii. CIORAN, R. 114. Niciun neam nu prinde atât de repede devierile de la armonie; unflările într-o direcție sau alta. STĂNILAOE, O. 95. După Samuel Levin, norma este ceea ce rămâne dintr-un poem după ce se elimină devierile plasate pe fondul poemului. COTEANU, S. F. I, 28, cf. DN². Această deviere schimbă ... sensul textului. T ianuarie 1969, 96. Micile devieri individuale cu trăirile, suferințele, eșecurile lor ivesc neconținut o

latură hilară. ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 6, 28/2. În cele mai frecvente cazuri stilul este văzut ca o deviere de la un așa-zis „grad zero” al exprimării. LL 1974, nr. 1, 176. Stabilește că există devieri de la frumosul propriu-zis, atingând prin aceasta problema „modificărilor” de la frumosul propriu-zis. V. ROM. iulie 1975, 32. Pe lângă faptul că duce la devierea unor resurse productive, cursa înarmărilor alimentează jocul conflictelor. FLACĂRA, 1978, nr. 43, 20. Orice deviere e adusă ... la omogenitatea funcțională. PLEȘU, M. M. 41. Regizorul ... are dreptate, el construind personajul în datele mai clare ale unei personalități accentuate, cu devieri categorice de la normele comportamentului comun. RL 2005, nr. 4 624. ♦ Îndepărtare de linia de conduită politică a unui partid sau a unei organizații; (rar) deviaționism. Demascarea și zdrobirea devierii de dreapta a dus la avânt al muncii partidului la sate, realizându-se un șir de rezultate pozitive în întărirea economico-organizatorică și în dezvoltarea gospodăriilor colective existente. SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 564, cf. DL, M. D. ENC.

- Pronunțat: -vi-e-. - Pl.: devieri. - Și: (rar) deviare s. f.

- V. devia.

DEVIITOR s. m. (Învechit) Urmaș (1). Spre vest de la Dacia să afla poporul iazighilor, numit metanaste, deviiitori din robsolani, carii dinlăuntru Sarmatei au năvălit pre locurile aceste. GEOGR. DAC. 10/13. Deviiitorii din Cain seau Haen să numea cainiși. SĂULESCU, HR. I, 25/22. Voia ca restatornicirea domniei strămoșești în astă țară să fie însoțită de un șir de minuni și ca deviiitorii Dragoșizilor să recunoască și să concreadă în scutul cel prea puternic ce-i apără de fortunele timpurilor. ASACHI, S. L. II, 77. Alți normani ce s-au unit cu dâșșii, deviiitorii (urmașii) cari au trăit în diastimă de 387 ani, în o aristocrație neatârnată. IC. LUM. (1841), 70²/1. Numele, limba, datina și istoria mărturisesc că românii sunt adevărați deviiitori a nației cei mari care în curs mai mult de 1 000 ani au domnit peste toată lumea atunce cunoscută. CALENDAR (1847), 22/3. Au început a mărturisi că el este un adevărat deviiitori din familia domnilor de Moldava. IST. M. 182/22.

- Pl.: deviiitori.

- De¹ + viitor.

DEVÍN, -Ă s. m. și f. (Franțuzism învechit) Ghi-citor. Cf. HELIADE, O. II, 343, PONTBRIANT, D.

- Pl.: devini, -e.

- Din fr. devin.

DEVINĂ vb. I. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) (Învechit) A ghici; a înțelege. El n-avea nicio idee de ceea ce se petrecea în el și nu putea a-și devina cauza neastâmpărului său. HELIADE, D. I. 35/22. El băgă de seamă bătrânului cavaler, îi plăcu conversația lui, îi devină întristarea și, spre a-l distra, îi puse în mâini uneltele grădinăriei. NEGULICI, E. II, 128/10. Cine mai poate divina toate misteriiile oamenilor cari conduc destinele unui popor! BARIȚIU, P. A. I, 201. Ați văzut prin calendar că acum devin (ghicesc) oamenii sosirea

eclipselor cu mult timp mai nainte. BARASCH, M. II, 93/13. Neguțătorii de păr în Franția sunt în stare să devine (găcească) prin miros în ce departament a crescut acest păr. ISIS (1859), 43¹/29. D-acolo adâncă acea aspirare Spre bunuri ascunse ce noi devinăm. ALEXANDRESCU, O. I, 114. Îi privii mai cu băgare de seamă ca să devinez cel puțin din trăsurile feței de sunt iritați sau nu. FILIMON, O. II, 166, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. Lectorul să divineze și sutele de posibilități ale explicării. CONV. LIT. I, 59. Mihai devină iarăși sub cerul stremoșesc Ecolu prea-puternic de glas dumnezeesc Ș-aprinde iar scânteia de-antică vitejie. ALECSANDRI, POEZII, 255. Artistele dramatice mari ... se sumeșesc cu siguranță în imperiul simțirei femeiești, ba încă și-n acela al pasiunilor demonice și le devinează cele mai adânci secrete ale lor. EMINESCU, O. XIV, 273, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., DN².

- Prez. ind.: devin și devinez. - Și: divină vb. I.

- Din fr. deviner. - Divina < lat. divinare.

DEVINĂRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a d e v i - n a și rezultatul ei. Cf. HELIADE, O. II, 343, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.

- Și: (învechit, rar) divinăre s. f. LM.

- V. devina.

DEVINĂT, -Ă adj. (Învechit, rar) Care este ghicit, înțeles. Cf. PONTBRIANT, D., LM.

- Pl.: devinați, -te. - Și: divinat, -ă adj. LM.

- V. devina.

DEVINĂTOR¹, -OĂRE adj. v. divinator¹.

DEVINĂTOR², -OĂRE s. m. și f. v. divinator².

DEVINĂȚIE s. f. v. divinație.

DEVINAȚIUNE s. f. v. divinație.

DEVINĂȚIUNE s. f. v. divinație.

DEVÍNCE vb. III v. devinge.

DEVÍNGE vb. III. T r a n z. (Latinism, în dicționare) A supune (II 1), a învinge. Cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W., GHETIE, R. M.

- Prez. ind.: deving. - Și: devince vb. III. LM.

- Din lat. devincere (după învinge).

DEVIOMÉTRU s. n. Aparat pentru măsurarea deviației de frecvență a unei unde modulate în frecvență. Deviometrul consistă, în principiu, dintr-un receptor ... și un discriminator. LTR², cf. D. MED., DN³.

- Pronunțat: -vi-o-. - Pl.: deviometre.

- Din fr. déviomètre.

DEVIRGINĂ vb. I v. dezvirgina.

DEVIRILIZĂ vb. I. T r a n z. și r e f l. (Rar) A (se) efemina. Cf. BUL. FIL. III, 185.

- Prez. ind.: devirilizez.

- Din fr. déviriliser.

DEVIRUSĂ vb. I. T r a n z. (Complementul indică computere) A elimina din programele de operare informații, introduse intenționat sau nu, care le afectează funcționarea. Cf. DOOM².

- Prez. ind.: *devirusez*.

- Pref. *de-* + **virusa**.

DEVIRUSĂRE s. f. Acțiunea de a *devirusa* și rezultatul ei. Cf. DOOM².

- Pl.: *devirusări*.

- V. **devirusa**.

DEVIRUSĂT, -Ă adj. (Despre computere) Căruia i-au fost eliminate din programele de operare informații, introduse intenționat sau nu, care îi afectează funcționarea.

- Pl.: *devirusați, -te*.

- V. **devirusa**.

DEVISCERĂT, -Ă adj. (Neobișnuit) Eviscerat. *Prins cu funie de picioarele dinapoi, masculul e smuls de un scripete, răsturnat cu capul în jos, înjunghiat, ... pârlit, decapitat, dezmembrat, deviscerat, decorticat.* CĂLINESCU, C. O. 259.

- Pl.: *deviscerați, -te*.

- Cf. *eviscerat*.

DEVITALIZĂ vb. I. T r a n z. și r e f l. A (se) suprima funcțiile vitale dintr-un țesut, dintr-un organism. Cf. DEX², NDN. (F i g.) *Singurele verbe ce se referă la gorun, „dezmierzi și picură”, sunt devitalizate, aduc o nuanță de alint, de mângâiere într-un început abia schițat de mișcare.* LL 1972, nr. 3, 443. *Distribuirea săptămână de săptămână a acelorși și acelorși actori ... devitalizează potențialul lor actoricesc.* FLACĂRA, 1978, nr. 43, 16, cf. DN³. ♦ R e f l. F i g. A se veșteji (2). Cf. DN³. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Nu numai râurile sau fluviile, ci și mările și oceanele lumii sunt insidios și continuu invadate de reziduuri, murdărite și devitalizate.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 3/12.

- Prez. ind.: *devitalizez*.

- Din fr. **dévitaliser**.

DEVITALIZĂNT, -Ă adj. Care devitalizează. (F i g.) *Forței devitalizante a spiritului, activității pustiitoare a intelectului ..., Blaga opune incapacitatea intelectului de a converti în non-mister misterul.* CIORAN, R.134.

- Pl.: *devitalizanți, -te*.

- **Devitaliza** + suf. *-ant*.

DEVITALIZĂRE s. f. Acțiunea de a (se) *devitaliza* și rezultatul ei; suprimare a funcțiilor vitale dintr-un țesut, dintr-un organism. Cf. D. MED., DEX², DN³. ◇ F i g. *În general, în lume, literatura suferă de urmările devitalizării, de un proces de sofisticare.* FLACĂRA, 1976, nr. 19, 24. *Asistăm la o devitalizare a comicalului scenic, deși materia literară integrată actului artistic e din ce în ce mai densă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 20, 16/1. *Dar devitalizarea poate uneori întârzia multă vreme.* PALEOLOGU, T. 75.

- V. **devitaliza**.

DEVITALIZĂT, -Ă adj. (Despre țesuturi, organisme) Cu funcțiile vitale suprimate. *Aveau tulpini crude, verzui, devitalizate.* BARBU, Ș. N. 217, cf. DEX².

◇ F i g. *În cele două lumi schițate, cea umană caracterizată prin absența sufletului, veșmânt oarecare, prin gestul dominat de mecanizare, devitalizat, lipsit de pasiune și inconsistent, cealaltă fiind natura.* COTEANU, S. F. II, 94. *Ca român, nu mă simt atins nici de ... argumentul de tip „strugurii sunt acri” al celor care, devitalizați, cunosc declinul sau chiar atrofierea demografică.* PATAPIEVICI, C. L. 120. *Interpreții respectivi n-au izbutit să realizeze mai mult decât palide schițe, devitalizate.* T septembrie 1966, 66.

- Pl.: *devitalizați, -te*.

- V. **devitaliza**.

DEVITAMINIZĂ vb. I. T r a n z. și r e f l. (Complementul indică organisme) A face să-și piardă sau a-și pierde necesarul de vitamine, din cauza alimentației de slabă calitate sau unor factori nocivi de mediu. Cf. DOOM².

- Prez. ind.: *devitaminez*.

- Din fr. **dévitaminiser**.

DEVITAMINIZĂRE s. f. Acțiunea de a (se) *devitamiza* și rezultatul ei. Cf. NDN.

- Pl.: *devitaminizări*.

- V. **devitamiza**.

DEVITRIFICĂ vb. I. R e f l. A suferi procesul de devitrificare. *Sticla de bioxid de siciliu se devitrifică prin încălzire, mai mult timp, la temperatură înaltă.* DC 231, cf. DN³.

- Prez. ind. pers. 3: *devitrifică*.

- Din fr. **dévitrifier**.

DEVITRIFICĂRE s. f. Pierdere a transparenței unui obiect de sticlă din cauza acțiunii prelungite a căldurii, în timpul procesului de fabricație; (rar) devitrifiere. Cf. CANTUNIARI, L. M. *Trecerea de la starea amorfă la cea cristalizată se numește devitrificare (desticlizare).* MACAROVICI, CH. 65. *Devitrificarea poate fi considerată ca dispariția fazei sticloase.* LTR², cf. DER, DN², DC, M. D. ENC., DEX, D. GEOL.

- V. **devitrifica**.

DEVITRIFIÉRE s. f. (Rar) Devitrificare. Cf. DN³.

- Cf. fr. **dévitrification**.

DEVÍZ¹ s. n. Situație detaliată, întocmită anticipat, a unor lucrări proiectate, cu stabilirea prețurilor operațiilor și materialelor necesare, (învechit) smet; s p e c. piesă scrisă din documentația unui proiect care cuprinde aceste date; p. e x t. (învechit) listă (de cheltuieli). *Va trebui să i să trimiță prin canalul agenților devizile și planurile atingătoare de aceste averi nemișcătoare (a. 1848).* DOC. EC. 942. *Sfatul nostru va însărcina pe zisul departament ca să trimată la fața locului un arhitect al statului spre a face planul și devizul acestei închisori.* CALENDAR (1856), 70/22. *Să dăm un beneficiu de 23% peste acel de 10% acordat până acum peste devizuri.* GHICA, C. E. I, 141. *Planul se făcu, devizul asemenea,*

dar stabilimentul rămase neclădit. FILIMON, O. II, 96. A fost luat asupra-și facerea acestui pod de piatră și care de bună seamă ar fi trebuit să puie și de la sine vreo 250 galbeni spre a face podul dupe planul și devisul arhitectului. I. IONESCU, D. 60, cf. COSTINESCU, LM. În ceea ce privește reparațiunile, devisul este făcut. MAIORESCU, D. I, 278. A prezentat guvernului ... un devis de cheltuielile trebuitoare pentru a face să participe România la expozițiunea de la 1867. ODOBESCU, S. II, 87, cf. EMINESCU, O. XII, 485. [Moftangioaica] n-are plăcere mai mare pe lume decât să-și arate unei amice sărace toaletele și să-i spuie prețul lor fabulos și apoi... planul și devisul toaletelor viitoare. CARAGIALE, O. IV, 101, cf. BĂRBU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, CADE. Tot timpul liber și-l trecea expunând în dreapta și-n stânga cum înțelege el să fie organizat un spital ... Înainta cereri, devize, planuri, memorii, care călătoreau de la un birou la altul. C. PETRESCU, I. II, 49, cf. DS, SCRIBAN, D. Devisul, care se întocmește în faza de proiect tehnic, poate fi ... pe categorii de lucrări și de cheltuieli. LTR², cf. DER, DN². Marsillon a elaborat, în 1845, un deviz pe baza căruia a fost dusă la bun sfârșit construirea primei conducte de apă potabilă din București. G. BĂRBU, A. V. 135, cf. M. D. ENC., DEX. Cu devisul în mână și cu materialele acasă a făcut tot ce a promis acolo. FLACĂRA, 1975, nr. 48, 16. Constructorul afirmă că blocul ... a suferit modificări de proiect necurpinse în deviz. ib. 1979, nr. 2, 8. Prestatorul de serviciu nu poate justifica suma pretinsă în devizele de lucrări. RL 2005, nr. 4 611.

- Scris și: *devis*. - Pl.: *devize* și (învechit) *devizi*, *devizuri*.

- Din fr. *devis*.

DEVIZ² s. n. (Mai ales la pl.) Documente de credit și de plată (cambii, cecuri etc.) emise în valută străină, pe baza cărora beneficiarul are dreptul să obțină o anumită cantitate de valută dintr-o altă țară; p. g e n e r. orice mijloc de plată în valută străină. Cf. ȘĂINEANU², CADE. Consider centralizările de devize străine în mâinile statului drept o necesitate absolută. TITULESCU, D. 69. Devizele, în cantitate mai mare pe o piață străină, constituie o marfă supusă legii cererii și ofertei. ENC. AGR. Autoritățile americane au cerut ca numai dolarii să fie considerați ca deviză exclusivă pentru comerțul exterior german. CONTEMP. 1949, nr. 159, 11/3. Valizele diplomatice inviolabile, pline cu secrete de stat: ciorapi de mătăasă și parfumuri scump negociabile, medicamentele, devizele și stupefiantele, care rotunjesc veniturile. VINEA, L. I, 122. Ar fi strâns, în câțiva ani, cu lăcomie, acea cantitate de devize în stare să le permită un trai ușor undeva. BĂRBU, I. I, 258, cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX. Atacurile gangsterești împotriva băncilor, traficul cu devize ... pun probleme din ce în ce mai serioase în numeroase țări ale lumii. CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 1/12, cf. D. MAN.

- Pl.: *devize*. - Și: (rar) *deviză* s. f.

- Din fr. *devise*, germ. *Devize*.

DEVIZAJĂ vb. I. T r a n z. (Franțuzism) A privi insistent, a fixa. Își umplea degetele cu inele și „devizaja”, după expresia lui Smărăndache, sala cu un

„face-à-main” de aur. CĂLINESCU, B. I. 406, cf. DN².
 ◇ F i g. Obiectivul „devizajează” geamlăcul unei vile, arcadele ei, apele ferestrelor ei. CONTEMP. 1975, nr. 1 490, 5/11.

- Prez. ind.: *devizajează*.

- Din fr. *dévisager*.

DEVIZĂ¹ s. f. 1. Inscricție, scriere pe o emblemă, decorație, efigie etc. care exprimă succint o cugetare, o sentință, adesea legate de figura alegorică de pe emblemă, decorație, efigie; p. g e n e r. figură, semn, cifră etc. (de blazon), cu scrierea care o însoțește și care constituie un simbol pentru o familie, un grup, un popor etc. Cavaleria este o medalie îmbrăcată în diamanturi cu această deviză sau scriere de argint: pentru credință și patrie. AR (1829), 111²/4, cf. I. GOLESCU, C. Și-a adus ... aminte că nu era armat ca un cavaler și că, după legile lor sfințite, lui îi era oprit de a se lupta mai înainte de a primi ordin de la cavalerie și de a purta ca un începător armele albe și scudul fără diviză (semn). CR (1839), 232¹/30. Penele de păun care la cei vechi era pasărea Junonei ... e un fel de diviză a cavalerilor romani. FM (1843), 198¹/7, cf. NEGULICI, STAMATI, D., ARISTIA, PLUT. Mărirea voastră va da fiicii lordului Talbot averile, titlurile, rangul, numele, armele și deviza părintelui său. NEGRUZZI, S. III, 320, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. S, P, Q, R era deviza popului roman. COSTINESCU, cf. LM, EMINESCU, O. VII, 221, ȘĂINEANU², SCRIBAN, D. Armele lui Calderon, în care figurau un turn și o mănușă de fer, cu deviza: „Voi muri pentru credință”. CONV. LIT. III, 326. La urcarea pe tron a unui nou împărat era desemnată o deviză de domnie. MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 44.

2. Enunț formulat concis, care exprimă o idee călăuzitoare, un principiu etic în conduita cuiuiva. Iată deviza lui, pe care și eu o luasem: ... adesso e sempre ..., acum și în veci. HRISOVERGHI, A. 6/9. A ținea în bunăstare și a drege. Frumoasă deviză ... pentru un înțelept. CR (1838), 20²/37. Îscăliții încredințați că ... orice îmbunătățire nouă de introdus în agricultura țării numai atunci va fi în adevăr folositoare când sau va crea nouă izvoare de înavuțire sau va spori pe cele vechi, au luat aceste două principii de deviză a întreprinderii, prin care nădăjduiesc a se face folositori obștei. I. IONESCU, F. 9/28. „Spicuițoriul” își va pune toată silința a se arăta credincios acestei deviză: pace, unire, frăție, dragoste pentru buna orânduială și lucru. SPIC. I, 31²/30. Muritoriile ... porți deviza cea glorioasă a naltei tale meniri. CALENDAR (1850), 23/8. A putut lua pentru deviză strigarea de victorie a cruciaților: Dumnezeu o voiește. NEGULICI, E. II, 164/27. Deviza noastră în privirea mâncării, pe vremea unei epidemii, să fie: puțin și bun. C. VĂRNAV, H. 74/2. Amici din copilărie fără întrerupere, sectari ai aceluiași altar, luptători pentru aceleași principii, bogăți cu aceeași diviză: patrie și libertate. DĂMBOVITĂ (1860), 98²/4. De niciun fel de vreme Soldatul nu se teme, Deviza-i e credința și suflet curajos. ALEXANDRESCU, O. I, 267. Se formase cu vro cincizeci de ani mai-nainte o mică republică de oameni desperați, a cărora deviză era nimicirea dușmanilor creștinătății. HASDEU, I. V. 72. Care-i deviza politică a tuturor? ALECSANDRI, T. I, 408.

„Je ne change jamais”. Să o traducem. „Niciodată nu mă schimb”. Chiar această exprimare este cam nepotrivită pentru o deviză. MAIORESCU, CRITICE, 134. Dinte pentru dinte, ochi pentru ochi! Asta era și deviza lăncerilor – și ei măsurau cu măsura cu care li se măsurase lor. EMINESCU, O. VII, 221. Libertatea, egalitatea, fraternitatea fu deviza acelei revoluții. CONTEMPORANUL, IV, 380. Viața-i scurtă, s-o petreceam vesel! – asta a fost totdeauna deviza mea. I. NEGRUZZI, S. III, 387, cf. DDRF, BĂRCIANU. La început deviza era: lupta în contra celor îngrămădiți în bunuri. LUC. II, 51, cf. ALEXI, W. Cunoștință și acțiune – iată deviza proletariatului. în PLR II, 159, cf. TDRG. La vremi nouă, gânduri și fapte nouă – aceasta ne-a fost deviza și în literatură, și în artă. DENSUSIANU, în PLR II, 99. A spus căpitanului ... că el stă sau cade cu deviza lui. REBREANU, R. II, 85. Critica fu deviza științelor spiritului din veacul trecut. în PLR II, 588. Devizele lui sunt „cât mai ieftin”, „cât mai practic”. CĂLINESCU, C. O. 69, cf. DN². Celebra deviză – libertate, egalitate, fraternitate – a devenit, în scurt timp, un simbol. MAGAZIN IST. 1968, nr. 3, 53, cf. M. D. ENC., DEX. Prefața, în distihuri, se încheie cu deviza menționată: „Eu am cutezat”. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 23/1. Și iată și ce deviză mi-am ales: Nulla dies sine laetitia. LIICEANU, J. 194. Deviza următorilor patru ani este „înapoi la lectură”. RL 2005, nr. 4 554.

– Scris și: *devisă*. – Pl.: *devize*. – Și: (învechit) **diviză** (scris și: *divisă* BREZOIANU, I. 40/30) s. f.

– Din fr. *deviser*.

DEVIZĂ² s. f. v. *deviză*.

DEVIZIE s. f. v. *divizie*.

DEVLĂ¹ s. f. 1. (Învechit și regional) Căpătână de porc (sau de alt animal); p. e x t. (învechit) vasilcă (1). În ajunul Sfântului Vasile obișnuiesc lăutarii să închipuiesc o căpătână să rămător într-o tipărie mare și o împodobesc cu flori, cu scule, cu mătăsuri ... pre care o numesc „vasilcă” și „deblă” și cu care merg pã la oameni să colind ca cu un colindeț. I. GOLESCU, în ȘEZ. XVIII, 107, cf. PONTBRIANT, D., LM, ȘĂINEANU², DR. I, 465, GR. S. VII, 113. ♦ (Regional) Epitet dat unui porc urât și slab (Stănești – Câmpulung). Cf. L. ROM. 1959, nr. 3, 65.

2. (Învechit și familiar; adesea ironic) Țeasta capului, cap; p. e x t. minte (4), înțelepciune. În devla lui cu greu pot intra asemenea idei. LM. Acest Pic de Mirandole care la o vârstă așa de crudă a strâns în devla lui atâta învățătură. VLAHUȚĂ, ap. TDRG. Să nu clipești din ochi, leat, și să ascuți ce îți să spune ca să-ți între-n devlă. BACALBAȘA, S. A. I, 100, cf. ȘĂINEANU². El știa una și bună: marfă am vândut; marfă să dau. Altcum nu-l tăia devla. CHRITĂȘCU, GR. 149, cf. DR. V, 280, CADE, BUL. FIL. IV, 171, SCRIBAN, D., BL VIII, 126. Tot astfel se zice la noi în unele regiuni, pentru craniu, „tidvã”, „ciuturã”, „tigaie” ... „dibla” etc. PUȘCARIU, L. R. I, 203. Mă doare devla. N-o mai pot mișca deloc. STANCU, D. 113. Moare, purdeii dadei! acum ne-a alduit devla, că ne-a furat hoții paripul nostru. SNOAVA, IV, 252, cf. CIAUȘANU, GL., ALR I/1 h 7.

3. (Prin nord-vestul Olt.) Moarte (1). Cf. PAȘCA, GL.

– Pl.: *devle*. – Și: (învechit și regional) **déblă**, (regional) **dibla** s. f.

– Cf. bg. д е б е л, sb. д е б е л.

DEVLĂ² s. f. (Argotic) Dumnezeu țiganilor. Cf. BL II, 149, com. din STRAJA – VICOVU DE SUS.

– Din țig. *Devel*.

DEVLET s. n. (Turcism învechit) Poarta Otomană, Imperiul Otoman; p. e x t. conducere, stăpânire, guvern la turci. Fiind Costantin-Vodă Mavrocordat în Țarigrad mazil și văzând că se schimbă tot doyletul, au găsit și el vreme ca să îmble după domnia Țării Românești (sfârșitul sec. XVIII). LET. III, 236/6. Domnul Moldovei, Petreceicu, și domnul Țării Românești, Grigorie Ghica, se amestecaseră cu leșii, nepăzindu-și credința la devlet. VĂCĂRESCUL, IST. 266. Capigi-bașa Osman, De la doylet cu firman. ap. ȘIO II₂, 47. Devletul ... dă poronci și dă firmanuri, nicicum a nu supăra. BELDIMAN, E. 29/11. Glasuri de rugăciune dintru adâncul inimei întindem către Sfântul Dumnezeu ... să dăruască putere înaltului doylet și milostivului nostru stăpân (a. 1815). URICARIUL, I, 240. S-au găsit de cuviință a se face o din nou regulare potrivită cu împrejurările și cu interesele înaltului devlet (a. 1819). ib. 127. Cei ce au supunere către împărătescul nostru devlet (a. 1821). ap. ȘIO II₂, 47. Trebuință neapărată fiind de a răspunde țara la prea înaltul devlet pe acest următor an obicinuitele și legiuite plocoane (a. 1823). DOC. EC. 280. Devletul poronci să se strice acea alegere. NEGRUZZI, S. I, 242, cf. GHICA, în CONTRIBUȚII, II, 169, ODOBESCU, S. I, 279, DDRF, ZEITSCHRIFT, XVIII, 76, ȘĂINEANU², TDRG, I. BRĂESCU, M. 64, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., CONTRIBUȚII, III, 77. (Ironic) S-a schimbat refetu, S-a schimbat devletu. ap. ȘIO II₂, 47. ♦ C o m p u s: **devlet-tatar** = curier, ștafetă la turci. Poronci să se facă două fermanuri și să meargă devlet-tatar ca să-i aducă. VĂCĂRESCUL, IST. 299. Un devlet-tatar sosește, din Țarigrad trimis. BELDIMAN, ap. ȘIO II₂, 47. Luni 3 iulie s-au pornit devlet-tatar cu cărți către caimacami. BELDIMAN, LET.² III, 446, cf. ZEITSCHRIFT, XVIII, 76.

– Pl.: *devleturi*. – Și: **dovlet** s. n.

– Din tc. *devlet*. Cf. ngr. ν τ ο υ β λ é τ ι.

DEVOALĂ vb. I. T r a n z. (Franțuzism; complementul indică lucruri ascunse, secrete) A dezvălui (3), a arăta, a deconspira. Cf. NDN. Acest lucru a fost devoalat de raportul făcut public la începutul acestui an. RL 2005, nr. 4 732.

– Prez. ind.: *devoalez*.

– Din fr. *devoiler*.

DEVOALĂRE s. f. Acțiunea de a d e v o a l a și rezultatul ei. Cf. NDN.

– Pl.: *devoalări*.

– V. *devoala*.

DEVOCĂ vb. I v. *dezvoca*.

DEVOCĂT, -Ă adj. v. *dezvocat*.

DEVOIEMENT s. n. v. *devotament*.

DEVOIMENT s. n. v. **devotament**.

DEVOLTÓR s. n. Mașină sau transformator electric folosit pentru reducerea tensiunii electrice alternative într-o rețea, prin producerea unei tensiuni în opoziție de fază cu tensiunea rețelei. Cf. LTR², M. D. ENC., DN³, DEX².

- Pl.: *devoltoare*.

- Din fr. *dévolteur*.

DEVOLÚT, -Ă adj. (Jur.; rar) Atribuit, revenit de drept, prin lege. *Moștenire devolută cuiva*. SCRIBAN, D.

- Pl.: *devoluți, -te*.

- Din fr. *dévolu*.

DEVOLUTÁR s. m. (Jur.; rar) Persoană care a dobândit un venit prin devoluțiune. Cf. PROT. - POP., N. D.

- Pl.: *devolutari*.

- Din fr. *dévoltaire*.

DEVOLUTÍV, -Ă adj. (Jur.; rar) Care face ca un drept să treacă de la o persoană la alta. Cf. PROT. - POP., N. D., SCRIBAN, D.

- Pl.: *devolutivi, -e*.

- Din fr. *dévolutif*.

DEVOLUȚIE s. f. v. **devoluțiune**.

DEVOLUȚIUNE s. f. (Jur.) (Și în sintagma *devoluție succesorală*) Transmitere a unei averi, a unui drept la moștenitorii legali sau testamentari. Cf. ALEXI, W., PROT. - POP., N. D., RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. *Devoluția succesorală este admisă numai de la autor la moștenitorii săi direcți, fără ca la decesul acestora drepturile de autor să se mai retransmită din moștenitor în moștenitor*. PR. DREPT, 417, cf. M. D. ENC., DN³, DEX². ♦ F i g. *Din dosarul afacerii Bogdan extragem câteva piese, care n-au fost accesibile decât mai târziu, după devoluția totală a spiritului epocii*. CĂLINESCU, B. I. 251. ♦ Drept în baza căruia în unele țări se acordă moștenirea cu preferință fiicelor din prima căsătorie decât fiilor dintr-a doua. Cf. ȘĂINEANU², DN³.

- Pl.: *devoluțiuni*. - Și: **devoluție** s. f.

- Din fr. *dévolution*.

DEVÓN s. m. Peștișor artificial, prevăzut cu cârlig de undiță, folosit ca nadă pentru peștii răpitori. Cf. M. D. ENC., DN³.

- Pl.: *devoni*.

- Din engl. *devon*, fr. *devon*.

DEVONIÁN, -Ă adj., s. n. 1. Adj. Care aparține celei de a patra (sau a treia) perioadă a erei paleozoice, care se referă la această perioadă, (învechit) devonic (1). [Antracitul] se găsește în teranul devonian și carbonifer. COBĂLCESCU, G. 44/8. *Se mărginește la câteva plante ... aflate de obicei la partea de sus a sistemului, ca înainte-mergătoarele florei devoniene*. CONTEMPORANUL, IV, 311, cf. CADE. *Se pot reconstitui două fâșii, una vestică și alta estică, în care formațiunile devoniene sunt dislocate puternic*. ONCESCU, G. 40. *Denumirea perioadelor s-a dat după regiuni sau*

roci caracteristice, astfel: perioada cambriană, siluriană, devoniană, carboniferă și permiană. GEOLOGIA, 63. *Formațiunile devoniene continentale se întâlnesc în nord-vestul Europei*. DER, cf. M. D. ENC., DEX.

2. S. n. A patra (sau a treia) perioadă a erei paleozoice, caracterizată prin existența plantelor cu organizare simplă, a tuturor nevertebratelor și dintre vertebrate a peștilor și a batracienilor. *Nu spune despre resturi de pești decât din devonian*. CONTEMPORANUL, I, 159. *Caracterul paleontologic al devonianului, în ce privește flora, care se deosebește de cea din trecut, e imprimat de apariția plantelor terestre*. LTR², cf. DER, M. D. ENC., DN³, DEX². *Am străbătut repede culoare întunecate în care se deschideau ferestrele dioramelor mici înfățișând ... viața în cambrian, silurian, devonian*. CĂRTĂRESCU, N. 148, cf. D. GEOL.

3. S. n. Ansamblul straturilor geologice care aparțin devonianului (2). *D-sa ... uită că, de pildă, între silurian și devonian sunt pături cu faună și floră mijlocie*. CONTEMPORANUL, IV, 313, cf. SCRIBAN, D. *Atât devonianul cât și „stratele de carapeli” sunt străbătute de roci intrusiv granitice*. ONCESCU, G. 45.

- Pl.: *devonieni, -e*.

- Din engl. *devonian*, fr. *dévonien*.

DEVÓNIC, -Ă adj. (Învechit) Devonian (1). *Dacă am alătura-o cu cea a straturilor din formațiunea devonică, cărbunilor și permică ... am căpăta un răstimp de 8 400 000 ani*. CONV. LIT. III, 244.

- Pl.: *devonici, -ce*.

- Cf. germ. *devonisch*.

DEVORÁ vb. I. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) 1. (Complementul indică prăzi) A mânca sfâșiind cu dinții. Cf. COSTINESCU, PONTBRIANT, D. *Ei voiau să-l arunce în mare ca să-l devore peștii*. LM, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Răzbunam vrabia pe care o devorase animalul nesuferit*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 191. *Cum ar fi trebuit să procedez pentru ca după moartea mea și a Mariei urmașii noștri să nu decadă în rând cu animalele și să nu ajungă în cele din urmă să fie devorați de ele?* PREDĂ, I. 287. (Cu pronumele în dativ) *Saturn își devora copiii cu o expresie de lâcomie maximă*. BARBU, PRINC. 129, cf. DN², M. D. ENC. *Doritorii ... vor putea filma rechini devorându-și prada*. CONTEMP. 1975, nr. 1 512, 3/12. *N-am confundat imaginea lui Dumnezeu cu a lui Cronos care-și devora, cu voluptate, propriile-i făpturi*. FLACĂRA, 1977, nr. 10, 7. ♦ (Prin analogie) *Citiseam că păianjenul femel își devorează în timpul acuplării masculul*. CĂRTĂRESCU, N. 97. (R e f l. r e c i p r.) *Sfârșiți de foame, se pândesc și se urmăresc reciproc pentru a se devora*. FLACĂRA, 1975, nr. 44, 12. ♦ F i g. *Reîmple-al nostru suflet D-o dulce reverie, căci țara Inisfail-ei A devorat mulțime d-eroi și june vergini*. HELIADE, O. I, 353, cf. CALENDAR (1861), 46/1. *Uiți că revoluția e un fenomen teribil, un monstru care devoră și ești entuziasmat de aspectele ei romantice*. T. POPOVICI, S. 46. *Industria devorează spațiile verzi, monumentele, liniștea orașelor*. CONTEMP. 1971, nr. 1 279, 9/2. *Culoarea devoră totul ca o plantă carnivoră*. FLACĂRA, 1977, nr. 35, 16.

◆ (Complementul indică hrană) A mânca lacom, avid, pe nemestecate, în mare grabă. *Acesta devoră, nu mănâncă.* COSTINESCU, cf. RESMERIȚĂ, D. *Gogu Vlahopol devora ca o fiară, își umplea farfuriile, își turna singur, vorbea tare.* C. PETRESCU, s. 125. *Câteva felii de salam, o bucată de pastramă de găscă, pe care oamenii flămânzi ai Europei centrale le devorau cu frenezie.* EFTIMIU, N. 120. *Și se întrec unul pe altul, devorând pastramă cu mămăligă.* ULIERU, C. 120. *Își făcu din ele [ciuperci] mâncare predilectă și le devoră în așa cantitate, încât prietenii crezură ... că nu voia atât să le mănânce, cât să le extermineze.* CĂLINESCU, I. 374. *Puii fripți, trecuți prin mujdei de usturoi, fură devorați cu entuziasm.* CAMIL PETRESCU, N. 70. ◆ F i g. (Complementul indică scrieri) A citi cu mare interes. *Acei ce citesc în general devorează cărțile inutile, care aprind imaginațiunea și corup inima.* CONTEMPORANUL, I, 167. *Adăpat la izvoarele pestiferante ale unei literaturi stricte, pe care o devora în ceasurile lui de recreație.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 381. *Continuam să împrumut volume scumpe de la „Imperial Library” și devoram cu aceeași poftă volume cu text și planșe asiatice.* M. ELIADE, O. I, 47. *Tudor ... devoră scrisoarea mai lacom ca anunțul unei moșteniri căzută din cer.* C. PETRESCU, O. P. I, 12. *Închis în odaia sa, devora, așezat la masă sau întins pe pat, cărțile cumpărate, pe care le parcurgea cu repeziciune.* CĂLINESCU, E. 169. *Își afirmă cu precocitate o vie curiozitate intelectuală ... devorând toate gazetele și cărțile la îndemână.* IST. LIT. ROM. II, 422. *Aici am întâlnit tineri care „devoră” asemenea cărți.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 3/8. *Asasina fratelui Roger „devora” Shakespeare și Descartes.* RL 2005, nr. 4 695.

2. F i g. A râvni, a pofti, a dori cu nerăbdare; p. r e s t r. a privi cu lăcomie. Cf. ȘĂINEANU². *Îi devoram ochii, năsucul, obrații ..., când eram numai noi singuri.* IBRĂILEANU, A. 23, cf. CADE, SCRIBAN, D.

3. (Despre viermi, agenți fizici sau chimici etc.) A roade (4), a distruge (1) (în întregime), a consuma (până la capăt). *Întreabă-l [pe vierme] dacă știe că floarea ce el devoră, Odată vestejită, surpată pe pământ, El însuși se abaté și trebuie să moară?* BOLINTINEANU, O. 193. *Ochii bărbatului nu se puteau desprinde de la mâinile arse de acizi; mâini fără feminitate, cu grația devorată de lichidul fiolelor.* C. PETRESCU, C. V. 20. *Era o groapă în care stinseseră var. Acolo îi aruncau, presărând țărână deasupra și privind cum mai mișcă vreunul sub stratul ușor, scoțând câte o mână și pe urmă prăbușindu-se de vii în arsura ce clocotea încet devorându-le trupul.* BARBU, PRINC. 21. ◆ F i g. *Mai era ... impresia că lucrătorii încasează prea mult ... „Tot ce ar trebui să agonisim intact, devoră viermii ăștia” era unul din principiile lui.* ARGHEZI, S. XI, 109. *Prozatorul cultivă un fel de umor negru, răsul devine acid (devorând materiile cu care ajunge în contact).* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 10/2. *Problema formulării devorează savant conținutul formulării.* PLEȘU, M. M. 105.

4. (Complementul indică bunuri materiale, bani etc.) A cheltui nebunește, a risipi (2); p. e x t. a delapida (2). *El devora banii publici.* LM. *Pasionatele franțuzoaiice îi devoraseră, regulat, într-o lună, câștigul pe doi ani al moșiei.* COCEA, S. II, 179. *A devorat toată*

moștenirea rămasă de la părinți. CADE. *A devorat o imensă cantitate de hârtie în acele douăzeci și patru de ore.* E. IONESCU, E. 116.

5. (Învechit; complementul indică spații, distanțe) A parcurge foarte repede. *Le-a rămas credința că au să mai ajungă ... distanța să devoare Și lumea să străbată din margine la alta.* HELIADE, O. I, 379. *Fuge desfortunata princesă mai iute decât fulgerul, cursierul ei devoră pământul.* PĂCLEANU, I. I, 125/27, cf. CADE.

6. A face să dispară; a nimici (1), a mistui (2). *Peste puțin Mart și Soarele se vor reuni în semnul Leului: focurile combinate vor devora pământul.* PĂCLEANU, I. II, 50/3. *Timpul, focul devoră tot.* COSTINESCU. *Focul devora averile mai multor mii de oameni.* LM. *Focul a devorat toată clădirea.* CADE. ◆ F i g. *Această frumusețe va fi definitiv devorată de timp.* C. PETRESCU, C. V. 357. *Centrul Europei, asemeni unui furnal, A devorat atâtea vieți luminoase, Atâtea dragoste, atâtea visuri ... Pe rugul înălțat de demonul Vechi al războiului.* V. ROM. septembrie 1954, 121.

7. F i g. A face să trăiască un zbucium intens, o senzație, o stare neplăcută, o tulburare profundă; a consuma, a frământa, a măcina (2). *Devorat de rușine, el rezistă la consiliuri, este surd la rugăciune.* PĂCLEANU, I. I, 155/14, cf. CADE. *Un artist impresionist, devorat de imaginație și de pasiune.* LOVINESCU, M. 40. *Ion Ozun și-l închipuise nepământean și devorat de o iremediabilă melancolie.* C. PETRESCU, C. V. 59. *De câte ori doamna Alba îmi răsare dinaintea ochilor ..., muștrări cumplite mă devoră.* MIHĂESCU, D. A. 70. *Era devorat de dorul de țară și zvonurile de război ... nu izbuteau a-i scoate din cap gândul de a se întoarce în patrie.* CĂLINESCU, S. 294. *El era devorat de o ambiție care-l despodobeia.* BARBU, PRINC. 47, cf. M. D. ENC. *S-a apucat să ajute, prin zăpadă și viscol, la dislocarea muntelui Chioara, îndurând scrâșnit greutățile, devorat de fapt de o idee.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 6.

- Prez. ind.: devorez și (rar) devór.

- Din fr. dévorér.

DEVORÁNT, -Ă adj. 1. Care devorează (1); (învechit, rar) devorator (1). Cf. ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³. ◆ F i g. *Friguri devorante.* ȘĂINEANU, D. U. ◆ Care produce o senzație violentă, care nu poate fi stăpânit, domolit; excesiv. *Foame devorantă.* SCRIBAN, D., cf. DEX.

2. F i g. Care produce o tulburare profundă, violentă, care frământă, macină; mistuitor (2), arzător, devorator (2). Cf. CADE. *Într-o zi, vor ști frații căzuși ce înseamnă ... ambiția devorantă a lui Ion Brătianu.* CAMIL PETRESCU, B. 210. *Caractere mutilate de o devorantă poftă de înavuțire.* V. ROM. martie 1960, 147. *Pasiune consumatoare și devorantă în lucrarea „Amanții”.* CONTEMP. 1966, nr. 1 007, 7/6. *Vor aduce cu ei o spaimă ... devorantă.* T ianuarie 1969, 9/4. *Fascinația acestui oraș are ceva devorant.* CONTEMP. 1971, nr. 1 280, 10/5, cf. DN², M. D. ENC., DEX².

- Pl.: devoranți, -te.

- Din fr. dévorant.

DEVORÁRE s. f. Acțiunea de a d e v o r a și rezultatul ei. (Învechit, rar) Consumare a mâncării prin

sfâșierea cu dinții. Cf. d e v o r a (1). Cf. LM. ♦ Consumare cu lăcomie, pe nemestecate, în mare grabă a hranei. Cf. PONTBRIANT, D. *Murillo s-a specializat în scene de devorări de fructe apoase*. CĂLINESCU, I. 309. ◇ (Prin analogie) [Fluturii] mulți cum erau și plutind ușor deasupra caselor, apoi învăluiră pomii și coroanele lor, o dată se prăbușiră într-o devorare lacomă. BARBU, PRINC. 14. *La nivelul organicului, ea [aspirația către totalitate] îmbracă forma inferioară a „cuceririlor” mediului, a devorării lui, a unei instaurări despotice asupra lui*. LICEANU, J. 127. ♦ Lectură făcută cu mare interes. *E apoi discutabil și dacă devorarea a mii și mii de cărți are efecte salutare*. FLACĂRA, 1977, nr. 5, 20.

- V. devora.

DEVORÁT, -Ă adj. Mâncat cu lăcomie, înghițit cu totul. *Strigătul ce scoate o mumă când își vede Născuții săi cei tineri d-o lună devorați*. R. IONESCU, C. 136/18, cf. LM, RESMERIȚĂ, D.

- Pl.: devorați, -te.

- V. devora.

DEVORATOR, -OĂRE adj. 1. (Învechit, rar) Devorant (1). Cf. LM. ♦ (Rar) Lacom. (F i g.) *Chemări devoratoare îl copleșiseră și îi sorbiseră răsufierea*. PREDĂ, R. 168. *Personaj lunar, nocturn, devorator, Falstaff e într-o relație specială și cu legile timpului*. PLEȘU, M. M. 52. ♦ (Rar) Care citește cu mare interes. *Copilul plătând, palid. ... mare devorator de cărți*. V. ROM. august 1975, 47.

2. F i g. Devorant (2). Cf. DN². *Înlocuit acum cu lupta cotidiană, singură și devoratoare, pentru existență*. CINEMA, 1975, nr. 9, 4.

- Pl.: devoratori, -oare.

- Din fr. *dévrateur*.

DEVÓT, -Ă adj., s. m. și f. (Livresc) Cuvios, evlavios, cucernic; p. e x t. bigot. *Prin închipuire măgulitoare ușurați suferințele sclavilor și faceți pe devoți să guste din fericirea paradisului!* FILIMON, O. I, 277, cf. PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Asemenea cuvinte populare au de obicei mai multe sensuri, între care omul cult simte nevoia să facă o distincție precisă. Neologismul îi dă această posibilitate. Astfel ... „bisericos” e „devot” și „bigot”*. PUȘCARIU, L. R. I, 393, cf. DN². ◇ (Glumeț) [Călugării] ne spuneau că adeseori urșii, cari sunt mai devoți, îi vizitează. NEGRUZZI, S. I, 318. ◇ (Adverbial, în forma *divot*; indică modul de executare a unei bucăți muzicale) *Alte cuvinte, cari răspică mai apriat modul executării: ... divoto = divot, cu devotare*. VOROBCHIEVICI, A. M. 14. ♦ (Rar) Devotat. *Mișei-au îndrăznit a mă huli Că nu-s devot cu totul lui Ali*. COȘBUC, P. II, 284, cf. DN².

- Pl.: devoți, -te. - Și: *divót* adv.

- Din fr. *dévót*, lat. *devotus*, -a, -um. - *Divot* < it. *divoto*.

DEVOTÁ vb. I. R e f l. A se angaja să servească o cauză, o idee, o persoană etc. cu abnegație, fără rezerve, renunțând adesea la grija pentru sine; a se consacra, a se

dedica (2). *Devotându-ne cu multă speranță și recunoștință înaltei prudențe și înțelepciuni, cum și nemărginitei bunătăți Excel[enței] V[oastră] ... ne rugăm ca să fie neîntrerupte interesele reciproce* (a. 1774). URICARIUL, I, 176, cf. NEGULICI. *Persecuțiunile și violița produc totdeauna oameni convinși și hotărâți ... gata a se devota și a pune țeara mai presus de orice considerațiune*. GHICA, C. E. II, 474. *La cauza cea sacră azi mă devotez cu totul*. ALEXANDRESCU, O. I, 265, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Ajunși în vârstă de 16 ani, ea hotărî să se devoteze numai credinței sale*. CONV. LIT. II, 77. *Se devotează celor mai grele îndatoriri*. MAIORESCU, D. II, 134. *Nu oricine are caracterul de a se devota pentru principii*. CONTEMPORANUL, I, 630. *Era hotărât să se devoteze altarului credinței*. CARAGIALE, O. I, 236, cf. DDRF, BARCIANU. *Am rămânea uimiți socotind numărul celor care se devotează artei cu tot sufletul*. În PLR II, 58, cf. ALEXI, W. *Nereușind ... la alegerile de senator, renunță la tribună și se devotă artelor, în special teatrului*. LUC. VII, 181, cf. TDRG. *În renunțare la orice bucurie a trupului, se devotează gândului bun despre nemurirea de dincolo de viața trupului*. PĂRVAN, G. 151, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *S-a devotat cu pasiune și luciditate primei organizări ce i se încredinșase cu meritată încredere*. În PLR II, 570. *Femei care s-au măritat, dar n-au avut copii, se consacră operelor de binefacere ... și se devotează acestui scop cu o energie surprinzătoare*. NEGULESCU, G. 113. *Profesorul ... se devotează unei opere nobile*. SADOVEANU, O. XX, 40, cf. SCRIBAN, D., DN², M. D. ENC., DEX.

- Prez. ind.: devotez.

- Din lat. *devotare*, it. *devotare*. Cf. fr. *devo* u e r.

DEVOTAMÉNT s. n. Atitudine (și sentimentul care însoțește această atitudine) de a servi fără rezerve o persoană, o idee, o cauză etc., de a se consacra în întregime unui țel, de a se sacrifica fără să țină seama de propriile interese; abnegație, (livresc) devoțiune (2), (învechit, azi rar) devotare, (învechit) devotațiune. *Direcția unei sale de azil era în părere o poziție modestă și este de dorit ca această poziție să fie totdeauna privită astfel, ca să nu însușească niciodată dorința de a fi încărcat cu dânsa decât persoanelor cu un devuement adânc*. BREZOIANU, I. 34/3. *Pentru o carieră atât de ostenitoare, trebuie un devoiment pe toate zilele, pe toată clipa; un învățător ... trebuie a fi bun, dulce, apropiat, drept*. id. ib. 103/22. *Prin devotament și zel pentru cultura națiunii sale câștigase inimile tuturor*. BARIȚIU, P. A. II, 31. *Aceia carii nu cred nici în popor, nici în libertate, nici în sacrificii, nici în devotament, se acopăr cu haina patriotismului*. RUSSO, S. 181. *A găsit în juna sa femeie una din acele ființe excepționale pentru care devotamentul ține loc de verce natura refuză*. MAN. SĂNĂT. 53/1. *Întreprinderea este grea, noi o știm, noi vom pune însă din parte-ne devotament și bună-credință* (a. 1858). PLR I, 177. *Vizitatorul începu a-mi vorbi de devotamentul său către guvern*. GHICA, C. E. I, 119. *Un june care a iubit pe o femeie cu credință și devotament și a fost răsplătit prin indiferență, ... acela pierde încrederea în femeie*. FILIMON, O. I, 136. *Numai gradul firesc al inteligenței, al*

activității și al devotamentului pentru nepieritoarele bunuri ale vieții ... decid despre treapta culturii a oștelor popoare (a. 1865). PLR I, 210, cf. VOROBCHIEVICI, A. M. 13. *Acele devotamente eroice, acele dueluri strălucite ... le întâlnim și în istoria spaniolă.* CONV. LIT. III, 68. *Poetul ... carele-și petrece viața în cugetări și devotament, carele află fericirea numai întru a cânta și a medita ... cu ce este recompensat în lumea aceasta?* BOLINTINEANU, C. III/30. *Vânătorilor le va rămânea o glorie eternă pentru devotamentul ce au avut către patrie.* ap. MAIORESCU, D. I, 8. *Puternicul Bismarck a ordonat depărtarea ministrului Brătianu tocmai pentru că-i era devotat și prin acest devotament displicuse guvernului imperial francez.* EMINESCU, O. XII, 25. *Acolo ... zi cu zi, urmează această luptă, aprinzând urile, desvoltând devotamentele.* GHEREA, ST. CR. III, 125, cf. BARCIANU. *El nu vedea înainte decât lumina viitorului său de luptă și devotament.* ADAM, R. 137, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Și cei mai cinstiți din sat se mirau de credința și devotamentul cu care slujea străinul acela.* AGIRBICEANU, S. 482, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Datorește soțului ei nu numai credință, ci și recunoștință pentru devotamentul lui fără margini.* REBREANU, R. I, 163. *Îi înlesnise o viață de feerie, în schimbul unui devotament total.* EFTIMIU, N. 30. *Se plimba prin casă agitat, invocând anapoda devotamentul, cinstea, spiritul lui de sacrificiu.* CAMIL PETRESCU, U. N. 36. *Devotamentul meu de fiecare clipă, cărpele ude puse pe frunte, ... rugăciunile pe care le murmuram în fiecare noapte, nimic nu însemnau.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 49. *De multă vreme n-am mai întâlnit exprimat sentimentul acesta de frăție și devotament către populația noastră de la țară.* SADOVEANU, O. XX, 182, cf. SCRIBAN, D. *E un Domn care întrece pe toți domnitorii pământești în ce privește devotamentul absolut al supușilor.* STĂNILOAE, O. 247. *Ce suavitate, ce candoare, ce devotament din partea unui om în vârstă față de unul mai tânăr!* CĂLINESCU, C. O. 137. *Te prefaci toată în atenție și devotament pentru bieții oameni slabi.* DEMETRIUS, A. 281. *În realitate ești chiar bun și ți-au rămas necheltuite sentimente de devotament față de familia ta.* PREDĂ, I. 75. *Medicii domnești primeau însemnate misiuni la curțile străine după ce vodă și sfătătorii săi se convingeau de priceperea și devotamentul lor.* G. BARBU, A. V. 35. *Dragostea de țară, ... devotamentul față de idealul independenței s-a manifestat și prin nesfârșitele lupte pentru apărarea pământului strămoșesc.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 25, 12/2. [Balena] *o iubea cu încetineală și devotament.* CĂRTĂRESCU, N. 197. *În acțiunile de ... refacere, dotare și modernizare se implică cu devotament Asociația Prietenii MNAR.* RL 2005, nr. 4 614.

- Pl.: (rar) *devotamente*. - Și: (învechit) **devotământ** (VOROBCHIEVICI, A. M. 13), **devoimént**, **devoiemént** (BREZOIANU, I. 41/6), **deuement** s. n.

- Din fr. **dévouement** (după *devota*).

DEVOTĂRE s. f. (Învechit, azi rar) Devotament. Cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Eroismul, sublima devotare* *Pentru-apărarea țării ș-a ei neatarnare.* ALECSANDRI, O. 253, cf. LM. *Sub masca devotării* *Ascunde în privire săgețile trădării.* MACEDONSKI, O. II,

217, cf. DDRF. *În devotarea acestor discipoli ... Manole își reflectă propriile neliniști.* T ianuarie 1969, 68.

- V. **devota**.

DEVOTĂT, -Ă adj., s. m. și f. (Ființă) cu mult devotament pentru o persoană, o idee, o cauză etc. *Cu cine se înlocuia deșertul ce se făcea în rangurile acestor luptători? Cu alți devotați tineri, cari aveau aceeași perspectivă: lipsa și oftiga?* NEGRUZZI, S. I, 345. *Susținătorii îi proclamă oameni de ordină, dinastici și devotați tronului.* GHICA, C. E. II, 334. *Toate aceste mici servicii le executa ... cu un fel de afecțiune ce făcea pe fanariot să-l creadă de cel mai ... devotat dintre servitorii săi.* FILIMON, O. I, 123, cf. COSTINESCU, PROT. POP., N. D. *Din rival periculos, deveni acum amic devotat al principelui moldovenesc.* HASDEU, I. V. 111. *Am onoare a vă rămânea vechi prieten și devotat serv (a. 1872).* URICARIUL, XIII, 341. *Tu ai amici devotați care te susțin cu credință.* CONV. LIT. V, 252, cf. LM. *Ce au făcut acești ... oameni special devotați la legferare ...?* MAIORESCU, D. I, 434. *S-au găsit bărbați devotați cari au știut a face publicului știința atrăgătoare prin diferite chipuri.* CONTEMPORANUL, I, 5. *Cum se poate un om de spirit să-și compromită ... o viață întreagă și cariera politică a câtorva devotați.* CARAGIALE, O. VII, 553. *Sermanul Pitișcă, mi-i tare devotat, a lucrat mult pentru mine.* CONTEMPORANUL, IV, 617. *Acest om așa de duios și de devotat față cu amicii săi, era, în toate relațiunile sale, cinstit și sincer.* CONV. LIT. XX, 338, cf. BARCIANU. *Face apel la popor și la devotații lui, să-i apere drepturile seculare.* SĂM. II, 86, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Autorul, ca un om devotat al lui Grigorie Ghica, își scrie Cronica.* BUL. COM. IST. II, 12, cf. RESMERIȚĂ, D. *Isabel avusese curajul să mă mustre și, devotată, lucra ea pentru mine.* M. ELIADE, O. I, 68, cf. CADE. *E slabă nădejde să dea moștenitori ilustrei familii pe care cu atâta demnitate și entuziasm o reprezentați în fața devotatului dumnea-voastră admirator!* EFTIMIU, N. 17. *Mateevici (așa se numea devotatul lui Nae Gheorghidiu) a pornit un atac împotriva foii pamfletare.* CAMIL PETRESCU, P. 205. *Omul celebru e un fals devotat și un dezgustător arivist.* E. IONESCU, E. 96. *A rămas până la urmă devotat intelectua-lității și idealului unei umanități mai bune.* SADOVEANU, O. XX, 29, cf. SCRIBAN, D. *Munca devotată în slujba neamului nu înseamnă nici ea numai ura împotriva altor neamuri.* STĂNILOAE, O. 157. *Renaște teoria câinelui mai bun sufletește și mai devotat decât pisica, reputată dușmănoasă.* ARGHEZI, C. J. 170. *Unde-aș mai găsi un al doilea amic atât de devotat ca tine?* C. PETRESCU, A. R. 29. *A fost unul din colaboratorii cei mai competenți și cei mai devotați ai secției de pedologie a Institutului Geologic.* AGROTEHNICA, I, 53. *Princepele privise pe furis ... la toți devotații.* BARBU, PRINC. 249. *Devotat luminilor, crezând în ridicarea vieții poporului prin instrucțiune și cultură, pedagog înăscut ... poate fi considerat un adevărat ctitor al învățământului românesc.* IST. LIT. ROM. II, 296. *Întâlnim numeroși ... medici devotați activității revoluționare.* G. BARBU, A. V. 280, cf. M. D. ENC. *Profesori bine pregătiți și devotați până la uitare de sine au favorizat înflorirea spectaculoasă la care asistăm.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 18/1.

- Pl.: *devotați, -te.*

- V. **devota.**

DEVOTAȚIUNE s. f. (În dicționarele din trecut)
Devotament. Cf. PONTBRIANT, D., LM.

- Din lat. **devotatio, -onis.**

DEVOTĂMÂNT s. n. v. **devotament.**

DEVÓTIC, -Ă adj. (Neobișnuit) Devot. *Îmi spun că în preajma spiritului histrionic al lui Andrei și a iubirii cu revers pe care Petru o are față de Noica intru ... într-un sistem de distanțare, care-mi suprimă tendința de excesivitate devotică.* LIICEANU, J. 29.

- Pl.: *devotici, -ce.*

- Devot + suf. -ic.

DEVÓȚIE s. f. v. **devoțiune.**

DEVOȚIUNE s. f. (Livresc) 1. Cucernicie, evlavie, pietate (manifestată mai ales în practicile religioase); cult. *Între numeroasele ei cunoștințe, toate alese pentru înțelepciunea și devoția lor, era și dona Iulia.* HELIADE, D. J. 22/28. *Până când moralivii și toleranții arabi stătura domni peste această țeară ..., peregrinii nu să supăra întru împlinirea curioaselor sale devoții.* SĂULESCU, HR. 1, 124/2. *Dumnezeu se va îngriji de ea, zisă Sam, ridicând ochii cu devoție.* CODRESCU, C. 1, 107/23. *[Mama] însuflată de o devoție adâncă și sinceră, ceva cam esalată pentru orice avea înclinare cu biserica și religia, ea vedea într-această carieră o chezașuire de mântuire.* BREZOIANU, I. 13/10, cf. STAMATI, D. *Patimile cele expansive (întinsătoare) procur (dau) o dulce simțire ... Acestea sunt amorul ... admirarea, ambițiunea cea generoasă, devoțiunea (sau religiozitatea) care și dânsa este un fel de frăgezime.* FIS. 193/11. *Intrând înăuntru bisericei, pătruns d-o dumnezeiască devoțiune, ochi[fi] mei văzură îndată în partea dreaptă peatra mormântală a lui ... Neagoe-Voevod Basarab.* PELIMON, I. 76/19. *În fața acestor obiecte de devoțiune era spânzurată o candelă ce ardea neîncetat.* FILIMON, O. 1, 265, cf. PROT. POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Privește armonia trăsăturilor, atitudinea lor, vivacitatea coloritului ...; nu vezi cum ele respiră mândria, sânțenia, devoțiunea?* CONV. LIT. III, 329, cf. COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Alții ... ar dori să găsească în literatura mea mai multă devoțiune și mai puțină jertfă deșartelor frumuseți pământeste.* GALACTION, O. 33. *Devoțiune, simplitate, humor, viziune miraculoasă de artist primitiv și de copil se amestecă într-o versificație săltăreată.* CĂLINESCU, I. 209. *Venise într-o dimineață în odăile lui, tot cu ochii în pământ, cu o devoțiune de tot slugarnică, mai mult decât cerea buna-cuviință.* BARBU, PRINC. 111. *Tagma bisericească a fost adesea criticată de Negruzzi pentru falsa ei devoțiune și pentru ipocrizie.* IST. LIT. ROM. II, 392, cf. M. D. ENC., DEX. *Se simte înrudirea de spirit, dar și devoțiunea fără margini a neofitului.* FLACĂRA, 1976, nr. 44, 11, cf. DN³. *Cercetând fărâmele de lumină din lucrurile mici și învățând de la ele devoțiunea și ordinea, poezia intră, așadar, în contact cu forțele vieții universale.* SIMON, S.

R. II, 85. *Motivația, citată textual din roman, pe care criticul o atribuie devoțiunilor ei, amintește de acele „Sfaturi celui ce pleacă la război”.* PALEOLOGU, T. 102. ◇ (Prin analogie) *Firea acestei păsări să privește ca simbolul tuturor virtuților, ... de credință, răbdare, dragoste părințească către fiu ..., înțelepciune, ba chiar și devoție (evlavie), căci, precum zic turcii, cocostârcul se roagă cu dânsii odată.* IC. LUM. (1841), 161²/18.

2. Devotament. *Medicina se unește cu totul cu principiurile sale, cu toate ... că câteodată o devoție, nicidecum întrebuițată la locul ei și cum trebuie, îi face a le împinge până la o asprime ce le poate fi vătămătoare.* CALENDAR (1854), 47/29, cf. PONTBRIANT, D. *Marieta îi aruncă o privire care esprima atâta recunoștință, atâta devoțiune, încât Leonardo se simți mișcat în fundul inimei.* CONV. LIT. I, 208, cf. COSTINESCU, SCRIBAN, D. *Pământul constituie o piedică în realizarea marilor lui idealuri, în identificarea sa cu masa țărănimii sărace ... căruia el i s-a dăruit cu devoțiune.* V. ROM. ianuarie 1960, 112. *Geo Bogza ... ani de zile a căutat, printr-o devoțiune totală, să-i însufle viață supliciatului său prieten.* CONTEMP. 1966, nr. 1 033, 3/3. *Această povestire conține ideea devoțiunii nelimitate a artistului pentru visul său.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 14. *Procurarea meridelor cerute de Guskov, găsirea de motive pentru plecările din sat, evitarea eventualelor urmări ... toate acestea supun la grele probe devoțiunea femeii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 29, 21/4. *Faptul ar fi neglijabil, dacă aceste elite nu ar supralicita devoțiunea față de „talpa țării”, dacă decalajul dintre limba vorbită de pătura cultă și cea vorbită în popor nu ar pune într-o lumină stranie pretenția primilor de a poseda definiția ultimă a țăranelui român.* PATAPIEVICI, C. L. 102.

- Pronunțat: -ți-u. - Pl.: (rar) *devoțiuni.* - Și: (învechit) **devóție** s. f.

- Din fr. **dévotion**, lat. **devotio, -onis.**

DÉVRĂ s. f. v. **dever².**

DEVREME adv. (Cu sens temporal) Înainte sau la începutul unei perioade de timp determinată sau a unui termen stabilit; din vreme, din timp, de timpuriu. *Cunoscându-și devreame ducerea către Dumnădzău și-n viață și după răpăosare multe minuni făcând.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 63⁹/9. *Acela devreme-și caută Răspuns bun la zi de plată. Și-n giudeș să nu-l clătească Rău, ce-n veci să-l veselească.* id. PS.² 833/1. *De primăvară iarăși nu putea să are devreme, fiind boii slabi de iarnă.* NECULCE, LET. II, 456/31, cf. LEX. MARS. 227, LB. *Mai întâi gândea să citească molitve ... Dar i-a venit în minte de devreme că domnul ar prefera să-și caute de treabă.* EMINESCU, O. VII, 301. *La drum e bine să pornești cât de deminează, iar sara să poposești devreme.* CREANGĂ, P. 115, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Toamna și iarna, îndeosebi, chiriașii din casa cu nebuni se culcau devreme.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 159, cf. SCRIBAN, D., DL, DEX. *O vârstă de peste 35 de ani este considerată destul de avansată ..., mai ales că minierii încep să lucreze devreme.* RL 2005, nr. 4 603.

Tot omul cu-al său noroc, Numai eu n-avui deloc, Nici devreme, nici târziu. FOLC. TRANSILV. II, 108. ◇ (Precedat de alte adverbe, cu sensul determinat de acestea) Și zise: încă prea devreme iaste și nu-i vream încă a mâna acasă oile. PALIA (1581), ap. TDRG. Să nu se culce așa devreme. DRĂGHICI, R. 80/23. Ne vom mulțami cu ceea ce ai ... numai bucatele să fie gata mai devreme. NEGRUZZI, S. I, 82. O lae de țigani ... își alese mai devreme loc de iernatic acolo. MACEDONSKI, O. III, 25. Radu Comșa a plecat mai devreme acasă. C. PETRESCU, I. II, 30. Tradiție ce o regăsim, mai bine de două secole mai devreme, în scrierea lui Kekaumenos. BRĂTIANU, T. 69. Nu-ș ce dracu trebuia să fac; d-ai m-am sculat mai devreme. PEDA, I. 32. Mama s-a măritat foarte devreme, în 1936, când avea 15 ani. CĂRTĂRESCU, N. 213. Singurii care vor încheia școala mai devreme cu o săptămână vor fi elevii de clasa a VIII-a. RL 2005, nr. 4 716. Ea venise înadins mai devreme, ca să vadă mai bine lucrurile. SNOAVA, II, 62, cf. ALR I 319. ◇ E x p r . A f i (sau a lăsa pe cineva) mare și devreme = a fi sau a rămâne nedumerit, încurcat, prost. Mă lasă mare și devreme cu lacrimile pe obraz, uitându-mă după dansa [după pupăză]! CREANGĂ, A. 57. ◇ (Adjectival) Ei, dragă cucoane Matachi, nu știi, mâncarea de dimineață și-nsuratul devreme. ALECSANDRI, T. I, 349.

- Și: (regional) **dăvrème** (ALR I 319), **divrème** (ib.) adv.

- **De¹ + vreme.**

DEVREMIÓR adv. Diminutiv al lui *devreme*; (regional) devremișor. *S-a sculat mai devremior chiar decât cucoșul.* GĂRLEANU, ap. CADE, cf. COMAN, GL.

- **Devreme + suf. -ior.**

DEVREMIȘÓR adv. (Regional) Devremior (Săpata - Costești). Cf. UDRESCU, GL. *Ai venit mai devremișor astăzi.* id. ib.

- **Devreme + suf. -ișor.**

DEVUEMÉNT s. n. v. **devotament.**

DEVULCANIZÁRE s. f. (Ind. chim.) Proces de regenerare a cauciucului natural sau sintetic vulcanizat, prin degradarea macromoleculii de cauciuc vulcanizat. *Devulcanizarea se poate obține prin următoarele procedee: sub acțiunea căldurii și a oxigenului din aer asupra deșeurilor de cauciuc ...; prin procedee mecanice sau termomecanice.* LTR², cf. SFCIV, 319, DC.

- Pref. *de-* + **vulcanizare.**

DÉXTER, -Ă adj. (Livresc) Abil, îndemânat. Cf. DEX², MDA.

- Pl.: *dexteri, -e.*

- Din lat. **dexter.**

DEXTERITÁTE s. f. 1. Capacitate de a efectua corect și cu ușurință o activitate (fizică); îndemănare, dibăcie, iscusință, abilitate. *Trebuie mai multă osteneală a inteligenței și mai multă dexteritate a mâinei pentru a face un ordin către primar ... decât de a face o cizmă.* GHICA, C. E. I, 289. *Slujbași ai palatului ...*

... așteptau cu nerăbdare ordinul marelui cămăraș, ca să dea probe de dexteritatea ce aveau în meseriile lor. FILIMON, O. I, 110, cf. PROT. - POP., N. D. *Mâna noastră este un instrument prea ascultător a directorului mașinei noastre și dexteritatea ei ajunge a fi admirabilă.* CONV. LIT. VI, 65, cf. I, 131. *Rolul Coroanei se va reduce asemenea la nimic, căci, ales după principiile preconizate de d. C. A. Rosetti, ce devin lege prin admirabila dexteritate a d-lui I. Brătianu, Parlamentul viitor nu va putea cuprinde nicicând o minoritate.* EMINESCU, O. XIII, 219. *Masca adevărată trebuie să fie lucrată dinăuntru și nu de dinafară prin o simplă dexteritate (artistică) mecanică.* id. ib. XIV, 344. *Se simte îndată dibăcia autorului ..., dexteritatea aceea tehnică ... nu se capătă decât printr-o lectură serioasă.* SĂM. II, 480, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Jocurile de dexteritate ... nu mai pot avea o asemenea explicare.* NEGULESCU, G. 111. *Talentul e o dexteritate manuală pe care poetul o disprețuiește.* E. IONESCU, E. 100, cf. SCRIBAN, D. *Nitul eternizează încheietura, cleștele bont prelungeste degetele și le dă dexterități.* ARGHEZI, S. IX, 27. *Dexteritatea de a simplifica tonurile, de a sugera un spațiu exotic ... e a unui ochi de orient.* CĂLINESCU, S. C. L. 110, cf. BLAGA, Z. 255. *O formală dexteritate și o prea evidentă șarjare sintactică și lexicală alcătuiesc toată elementara capacitate literară a unui atare procedeu.* CONSTANTINESCU, S. II, 259, cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX. *Ca să te bați cu birocrăția ... îți trebuie o pregătire cu adevărat diplomatică, o dexteritate pe care nu o poți dobândi cu una cu două.* FLACĂRA, 1976, nr. 35, 20. *Dar lăudabil cu adevărat, artistul nu devine înainte de a da dexterității sale o direcție.* PLEȘU, M. M. 87. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Și era copil frumos cu multe dexterități sociale.* F (1884), 13. ◇ **L o c . a d v . Cu dexteritate** = fără efort, cu mare ușurință; degajat (2). *În Spania toți poezii și scriitorii cei mari erau în același timp buni soldați și mânuiau arma și pana tot cu aceeași iscusință și dexteritate.* CONV. LIT. III, 68. *Mânuiește cu aceeași dexteritate versul și proza.* CARAGIALE, O. III, 86. *Degetele acelea care împărțeau cărțile cu dexteritate ... fuseseră sfâșiate.* C. PETRESCU, S. 159. *Automobilul a fost recompus cu dexteritate de specialiștii atașați vămii.* EFTIMIU, N. 121. *I-am strecurat, stângaci, bacșișul. El l-a făcut să dispară cu dexteritate.* COCEA, S. I, 206. *A luat notele ... le-a cântat cu dexteritate, fără să o șocheze armonia.* TUDORAN, O. 42, cf. PEDA, R. 210. *Amintim încă de muzica specială a castagnetelor ... aceste mici cochilii din lemn sonor, ... mânuite cu o dexteritate uluitoare.* CONTEMP. 1966, nr. 1 005, 6/3. (Cu inversarea construcției) *Își găsea și el o părțică de merit, prin dexteritatea cu care aducea paharele.* EFTIMIU, N. 147.

2. **P. e x t.** (La pl.; ieșit din uz) Denumire dată unor obiecte de învățământ care urmăresc formarea însușirilor artistice și a deprinderilor practice (desen, caligrafie, lucru manual, gospodărie, muzică și educație fizică); (și la sg.) fiecare dintre aceste obiecte de învățământ. [La romani] *cuvântul trebuia să contribuiească la progresarea presintelui ..., ceea ce trecea peste astă măsură ... în arte formătoare și dexteritate desinteresată era pus în numărul ocupa-*

fiunilor fără valoare. CONV. LIT. I, 131, cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC. *Pregătirea practică nu mai reprezintă agreabila „dexteritate” de altădată, numită lucru manual.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 15. *Însușirea acestui limbaj este o probă ... nu un examen facultativ, o dexteritate – cum se numeau pe vremuri acele materii care nu cereau decât iușeală de mână.* CONTEMP. 1975, nr. 1 495, 5/9, cf. DEX.

– Scris și: *desteritate*. – Pl.: (2) *dexterități*.

– Din fr. *dextérité*.

DEXTRA s. f. Partea dreaptă a unui blazon, a unui scut. Cf. DN³, MDA.

– Din lat. *dextra*, fr. *dextre*.

DEXTRÁN s. m. Substanță obținută din glucoză și utilizată ca înlocuitor al plasmei sangvine. *Dextramal medicinal se obține din zahăr, printr-un proces fermentativ.* LTR², cf. DER, DC, D. MED., M. D. ENC.

– Pl: *dextrani*.

– Din fr. *dextrane*.

DEXTRÍN s. n. v. *dextrină*.

DEXTRÍNĂ s. f. Substanță amorfă sub formă de pulbere albă sau alb-gălbuie, care rezultă din degradarea amidonului, folosită ca înlocuitor al gumei arabice sau la prepararea diferitelor cleiuri și apreturi. *Legându-se zahărul, dextrinul și proteinul laolaltă formează citoblastema.* CONV. LIT. III, 151. *Dacă mierea a fost falsificată cu glucoză atunci se lasă la fund o materie albă, adică dextrină.* CONTEMPORANUL, III, 120, cf. ȘĂINEANU², NICA, L. VAM. 79, CADE. *Diastaza vegetală transformă amidonul în dextrină și izomaltoză.* ENC. AGR. I, 221, cf. SCRIBAN, D. *Violetul de geșiană ... conține dextrină.* DANIELOPOLU, F. N. II, 163. *Pentru procurarea bioxidului de carbon și a energiei necesare, oxidează zaharuri, dextrină, amidon.* AGROTEHNICA, I, 376. *Degradarea amidonului nu se limitează deci la formarea de dextrine.* LTR². *Boabele mai servesc ... ca materie primă în industria spiritului, amidonului, dextrinei.* BOTANICA, 176, cf. DER, DN². *Dextrina comercială este întrebuițată ca apret pentru țesături.* DC, cf. M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *dextrine*. – Și: (învechit) *dextrin* s. n.

– Din fr. *dextrine*.

DEXTRINIZĂRE s. f. Proces de transformare a amidonului în dextrină. Cf. LTR², DER, SFC IV, 312, DN³, DEX².

– Pl.: *dextrinizări*.

– Cf. engl. *dextrinization*.

DEXTROCARDIE s. f. Anomalie care constă în situarea inimii în (sau spre) partea dreaptă a cavității toracice. Cf. DER, DN², D. MED., M. D. ENC., DEX.

– Din fr. *dextrocardie*.

DEXTROGASTRIE s. f. Anomalie care constă în situarea stomacului în partea dreaptă a abdomenului. Cf. D. MED., DN³.

– Din fr. *dextrogastrie*.

DEXTROGÍR, -Ă adj. (Fiz.; despre substanțe optic active) Care are proprietatea de a roti spre dreapta planul de polarizare a luminii. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Ele sunt dextrogire dacă rotația s-a făcut în sensul rotirii acelor de ceasornic.* LTR², cf. DER, DN², DC, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *dextrogiri, -e*.

– Din fr. *dextrogyre*.

DEXTROZĂ s. f. Glucoză solubilă în apă, folosită în alimentația dietetică; glucoză, glicoză, zahăr de amidon. Cf. ENC. AGR. *Dextroza se prezintă sub formă de cristale.* LTR², cf. DER, DN², DC, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *dextroze*.

– Din fr. *dextrose*.

DEZABIÉ s. n. (Franțuzism) Îmbrăcăminte ușoară (elegantă), purtată de femei în casă. Cf. DEX².

– Pl.: *dezabieuri*.

– Din fr. *déshabillé*.

DEZABONÁ vb. I. T r a n z. și r e f l. A (-și) anula un abonament. Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DN², DEX².

– Prez. ind.: *dezabonez*.

– Din fr. *désabonner*.

DEZABONĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e z a b o n a și rezultatul ei. Cf. DN³.

– V. *dezabona*.

DEZABURÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică concentrația alcoolică) A degaja (1), a emana. *Rachiul obicinuit care cu atâta e mai tare cu cât materia din cazan nu și-a pierdut încă și dezaburat tăria sa.* CR (1838), 18²/24.

– Scris și: *desabura*. – Prez. ind. pers. 3: *dezaburează*.

– Pref. *dez-* + *abura*.

DEZABURÍ vb. IV. T r a n z. și r e f l. A (se) înlătura aburul de pe obiecte de metal, de pe geamuri etc. prin ștergere, frecare etc. Cf. DEX².

– Prez. ind.: *dezaburesc*.

– Pref. *dez-* + *aburi*.

DEZABURÍRE s. f. (Învechit, rar) Exalație, emanație. *Trăgeam nădejde că dezaburirea atâtor bucate ce mâncasă doar i să va sui în cap și îl va face să adoarmă.* GORJAN, H. IV, 103/5, cf. FORM. CUV. II, 85, 90, 93.

– Scris și: *desaburire*.

– Cf. *d e z a b u r a*.

DEZABURÍT, -Ă adj. Care nu mai este acoperit cu aburi. Cf. DEX².

– Pl.: *dezaburiți, -(i)te*.

– V. *dezaburi*.

DEZABURITÓR s. n. Instalație care împiedică aburirea geamurilor (la autoturisme). Cf. DEX².

– Pl.: *dezaburitoare*.

– *Dezaburi* + suf. *-(i)tor*.

DEZABUZĂ vb. I. 1. *T r a n z. și r e f l.* (Livresc) A face pe cineva să revină sau a reveni asupra unei false opinii. *Sunt lesne de înșelat și pentru aceea Eliad i-a exploatat; dar acum, că sunt desabuzăți, cred că ne vor fi de folos.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 543, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., DN².

2. *T r a n z.* A dezamăgi (1), a deziluziona. Cf. LM, DN².

- Scris și: *désabusa*. PONTBRIANT, D. - Prez. ind.: *dezabuzez*.

- Din fr. *désabuser*.

DEZABUZĂRE s. f. (Livresc) Acțiunea de a d e z a b u z a și rezultatul ei.

1. Cf. d e z a b u z a (1). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DN².

2. Cf. d e z a b u z a (2); dezamăgire, deziluzie; p. e x t. dezgust. *Pe temeliea unei dezabuzări totale, Maiorescu a ridicat afirmația adevărului și a binelui.* LOVINESCU, C. V, 118. *Dezabuzarea omului de astăzi își găsește explicația și justificarea în acest complex de condiții care dau vremii noastre o configurație cu totul specifică.* CIORAN, R. 41, cf. DN². *Îi va uni și de acum încolo doar întâmplarea și sentimentul comun de dezabuzare.* CINEMA, 1971, nr. 6, 17. *Dezabuzării (totale ca spirit) îi corespunde o mai mare încordare a sensibilității.* FLACĂRA, 1975, nr. 26, 7. *Romanul „Trei dinți din față”, dezinvolt și alert, ... inteligent până la dezabuzare, se citește cu plăcere.* ib. 1977, nr. 24, 8. *Alternanța încrederii cu dezabuzarea, a căderii cu reabilitarea - toate par să pălească dinaintea unei procesiuni de valori inflexibile.* PLEȘU, M. M. 64.

- Scris și: *desabusare*. PONTBRIANT, D. - Pl.: *deza-*
buzări.

- V. **dezabuza**.

DEZABUZĂT, -Ă adj. (Livresc; despre oameni) Care este lipsit de entuziasm, care și-a pierdut speranțele; decepționat, dezamăgit (1), sceptic (2); p. e x t. dezgustat (2); (despre manifestările oamenilor) care exprimă, care denotă decepție, dezamăgire, p. e x t. dezgustat (3). Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Cunoscând lumea, le-am prezis că într-o zi, dezabuzăți și dezgustați, se vor aduna împrejurul stindardului lor, pur odinioară, pătat și zdrențuit azi.* EMINESCU, O. XIII, 34. *Imaginația entuziastă născocise un blând visător, ... un mare dezabuzat al tuturor vanităților acestei lumi.* LOVINESCU, C. V, 104. *Ucenici într-ale meseriei, dar ... deziluzionați de toate, dezabuzăți, sceptici, cinici.* COCEA, S. I, 307. *Nu-l regăsea, cu un zâmbet dezabuzat, decât arareori, când ... îi cerea bani.* id. ib. II, 110. *Acel amabil dezabuzat Anatole France știa cât de inteligent e Dracul.* E. IONESCU, E. 153. *Spiritul tinereții moderne, dezabuzată, chinuită și perversă, își găsește o expresie plină de un încordat dramatism.* CIORAN, R. 42. *Vastele și sumbrele tablouri ale acestor poeme, completate printr-o meditație dezabuzată, se desfășoară în cadențe laborioase.* VIANU, L. R. 218. *Întreagă această adaptare la o existență condamnată e urmărită cu necruțătoare cruzime analitică și interio-
rizare dezabuzată.* CONTEMP. 1966, nr. 1 033, 3/4. *Azi,*

unii dintre noi întâlnim Un bărbos sceptic, așadar dezabuzat. VULPESCU, P. 71, cf. DN². ◇ F i g. *Vedea galere și trirame văslind tăcute pe ape imobile, în ritmurile dezabuzate și obosite.* COCEA, S. II, 149. ◇ (Substantivat) *Omul solitar este un dezabuzat.* VIANU, L. U. 215.

- Scris și: *desabusat*. - Pl.: *dezabuzăți, -te*.

- V. **dezabuza**. Cf. fr. *d e s a b u s é*.

DEZACIDĂ vb. I. *I n t r a n z.* (Învechit, rar; despre lichide) A pierde acidul; a dezacidifica. Cf. LM.

- Scris și: *desacida*. LM. - Prez. ind. pers. 3: *dezacidează*.

- De la **acid**.

DEZACIDĂRE s. f. (Rar) Dezacidificare. Cf. LTR², SFC IV, 312.

- V. **dezacida**.

DEZACIDĂT, -Ă adj. (Învechit, rar) Dezacidificat. Cf. LM.

- Scris și: *desacidat*. LM. - Pl.: *dezacidați, -te*.

- V. **dezacida**.

DEZACIDIFICĂ vb. I. *I n t r a n z.* (Rar) A pierde acidul, (învechit, rar) a dezacida. Cf. LM.

- Scris și: *desacidifica*. LM. - Prez. ind. pers. 3: *dezacidifică*.

- Din fr. *désacidifier*.

DEZACIDIFICĂRE s. f. (Rar) Scădere a acidității vinurilor sub acțiunea microorganismelor. Cf. LTR².

- V. **dezacidifica**.

DEZACIDIFICĂT, -Ă adj. (Învechit, rar) Care nu mai conține acid, dezacidat. Cf. LM.

- Scris și: *desacidificat*. LM. - Pl.: *dezacidificați, -te*.

- V. **dezacidifica**.

DEZACIDULĂRE s. f. (Tipogr.) Operația de înlăturare a oxizilor formați pe suprafața unei forme de tipar plan (piatră litografică sau placă de metal); dezețuire. Cf. LTR². *După dezacidulare pietrele și plăcile pot fi folosite din nou.* ib.

- Pl.: *dezacidulări*.

- Pref. *dez-* + **acidulare**.

DEZACÓRD s. n. 1. Lipsă de înțelegere, de consens între oameni, discordie, neînțelegere; dispută (1). Cf. NEGULICI, PROT. POP., N. D., PONTBRIANT, D., LM, COSTINESCU. *D. Brătianu ar fi ajuns în fine a fi în dizacord cu C. A. Rosetti.* EMINESCU, O. XII, 388, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Chestiunile acestea sunt numai în aparență chestiuni de persoane ... ele pun în relief dezacordurile sau tendințele de noi orientări.* TITULESCU, D. 397, cf. 142. *Proudhon nu e monist ..., ci dimpotrivă e pluralist, recunoscând multiplicitatea forțelor, contactul lor, opoziția lor, fiind în dezacord asupra acestui punct cu utopiștii progresiști ai secolului al XVIII-lea.* RALEA, S. T. III, 80. *Dezacordul dumitale cu al lui Bașă e gândit de pe punctul de vedere al situației dumitale prezente, de mic proprietar.* PREDĂ, R. 258. *Nu este vorba de a*

prescrie reguli, pe care alții, în dezacord cu noi, să le accepte chiar dacă le condamnă. LL 1972, nr. 3, 357, cf. M. D. ENC. *Asupra valorilor reale ale dinamicii sociale, o piesă poate isca dezacorduri, în funcție de cum se apreciază realitatea.* CONTEMP. 1975, nr. 1 490, 1/6. *Voi fi în dezacord cu mulți dintre comentatorii de specialitate ai liricii.* V. ROM. octombrie, 1975, 6, cf. DEX.

2. Lipsă a acordajului unui instrument muzical; lipsă de armonie în cadrul unei serii de sunete muzicale. *Câte duete frumoase ... nu s-au masacrat din cauza ... corului și a orchestrului în dezacord și fără unitate în tonuri pedale!* FILIMON, O. II, 191, cf. ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Ea plânge și-a căzut pe clape Și geme greu ca în delir ... În dezacord clavirul moare, Și ninge ca-ntr-un cimitir.* BACOVIA, O. 26. *Greoaiele otgoane se aud Cântând barbar, cântând în dezacord Cu albatroșii tristului fiord.* MINULESCU, VERS. 116. *O notă răzlețită, supărător stridentă, vibra în dezacord cu grava armonie.* E. IONESCU, E. 24, cf. DN². ♦ F i g. *Bine prelucrate etc, ele [principiile neutre] devin armonie, prost prelucrate – devin dezacord.* PLEȘU, M. M. 72.

3. Lipsă de potrivire, de concordantă, neconcordantă, discordantă (2); p. e x t. contradicție. *Combatem și azi ca și atunci înclinări prea accentuate, mai ales când sunt în dezacord cu interesele țării.* EMINESCU, O. XI, 73. *Documentele ce am găsit despre proprietățile lui Miron Costin sunt în dezacord cu letopisețile în privința numelui de Barboși.* CONV. LIT. XX, 806. *Asemenea regulă nu are însă niciun temei, pentru că e în dezacord cu fonetica limbilor romanice.* DENSUSIANU, L. 23. *Ochiul atent prinde imediat dezacordul dintre faptă și vorbă, prin contrast.* LOVINESCU, C. V, 12. *Am găsit în Domnia Ta un om în desăvârșit dezacord cu ceea ce îl înconjură.* SADOVEANU, O. X, 78, cf. SCRIBAN, D. *El aduce apoi la cunoștința Porții că rebelii se vor putea refugia fie în Transilvania, fie în Basarabia, ceea ce era în dezacord cu angajamentele luate de el prin protocolul din 12/24 martie.* OȚETEA, T. V. 212. *Diferențele sunt mici în general și ... pot fi reduse și mai mult ..., dezacordul persistând sau chiar accentuându-se în celelalte regiuni ale tabloului periodic.* SANIELEVICI, R. 48, cf. 133. *Deși viața lor interioară tinde spre altceva decât hotărăște conștiința, aceste dezacorduri nu le influențează niciun moment evoluția.* LL 1972, nr. 2, 114. *Etimologiiștii nu sunt adepții abstracțiilor și ai generalizărilor ..., lingviștii moderni se caracterizează tocmai prin abstracții și generalizări, de unde „două valori în dezacord”.* CL 1973, 190. *Conștiința poetică ... se află în dezacord cu spontaneitatea frustră de odinioară a versului.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 11. *Am exprimat prompt dezacordul cu această transformare unilaterală a înțelegerii.* RL 2005, nr. 4 746.

4. (Gram.) Lipsă de acord în cadrul flexiunii sau între subiect și predicat în sintaxă. *Licențele poetice: dezacord între două părți de cuvânt, din necesități ritmice.* VARLAAM – SADOVEANU, 344. *Am reproduș în întregime rândurile dumneavoastră (inclusiv penibilul dezacord dintre subiect și predicat).* CONTEMP. 1975, nr. 1 492, 6/11.

5. (Fiz.) Dezacordare (3). Cf. LTR². *Faptul că un sistem oscilant e dezacordat în raport cu o anumită frecvență se numește dezacord.* ib.

– Scris și: *desacord.* PONTBRIANT, D., LM, COSTINESCU. – Pl.: *dezacorduri.* – Și: (învechit) **dzacórd** s.n. – Din fr. **désaccord.**

DEZACORDĂ vb. I. R e f l. 1. (Despre instrumente muzicale cu coarde) A-și pierde consonanța tonurilor (prin slăbirea coardelor); a discorda (1). Cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Pianul era dezacordat, romanțele stupide și eu nervos.* M. ELIADE, O. I, 47, cf. CADE, SCRIBAN, D., DN². *Amănuț uimitor, pianina nu era dezacordată.* VINEA, L. II, 313, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ T r a n z. F i g. *Să nu cânte nici muzică jovială ..., nici muzică sentimentală. Sentimentalismul dezacordează sufletul.* CĂLINESCU, C. O. 41.

2. (Învechit; despre oameni) A se dezbină (2). Cf. COSTINESCU, LM, DDRF, CADE.

3. (Despre părți de vorbire flexibile sau părți de propoziție) A se afla în dezacord (4).

– Scris și: *desacorda.* PONTBRIANT, D., LM, COSTINESCU. – Prez. ind. pers. 3: *dezacordează.*

– Din fr. **désaccorder.**

DEZACORDĂJ s. n. (Rar) Dezacordare (1). *Unele dezacordaje, pasaje și acorduri nebuloase, incerte au scăzut ... nivelul [concertului].* CONTEMP. 1966, nr. 1 007, 7/2.

– Pl.: *dezacordaje.*

– Din fr. **désaccordage.**

DEZACORDĂRE s. f. Acțiunea de a s e d e z a c o r d a și rezultatul ei.

1. (Învechit; concretizat) Dezacord (2). Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, M. D. ENC., DEX.

2. (Fiz.) Modificare a caracteristicilor unui sistem oscilant astfel încât acesta să nu mai coincidă cu o anumită frecvență de reper, (rar) dezacord (5). Cf. LTR².

– Scris și: *desacordare.* PONTBRIANT, D., DDRF. – Pl.: *dezacordări.*

– V. **dezacorda.**

DEZACORDĂT, -Ă adj. 1. (Despre instrumentele muzicale cu coarde) Care nu are tonurile în consonanță; p. e x t. (despre sunete, culori etc.) care nu sunt armonizate. Cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF, RESMERIȚĂ, D. [La serbările școlarești se cere] *să joace prost teatru, să cânte penibil din instrumente desacordate.* I. BOTEZ, B. I, 107. *Te hotărăști, în fine, să-nvârți de manivelă ... flașneta-ți de mult dezacordată.* PERPESSICIUS, S. 103, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ F i g. *Emilia a spus asta cu un glas fals, dezacordat.* CAMIL PETRESCU, P. 76. ♦ (Adverbial) *Văzui ... un pian care zdrăngănea dezacordat.* STANCU, R. A. I, 295.

2. (Prin analogie; despre arcuri sau obiecte care conțin arcuri) Care este desprins din legătură; care nu mai prezintă elasticitate. *Își cufundă piciorul în inima fotoliului dezacordat.* CĂLINESCU, C. N. 72.

– Scris și: *desacordat.* – Pl.: *dezacordați, -te.*

– V. **dezacorda.**

DEZACRÍ vb. IV. T r a n z. și r e f l. (În dicționarele din trecut; complementul indică alimente)

A(-și) pierde calitatea de a fi acru, a face să nu mai fie acru. Cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V. *Se dezacresțe varza*. LM, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U.

- Scris și: *desacri*. PONTBRIANT, D., LM, BARCIANU, V., ALEXI, W. - Prez. ind.: *dezacresc*.

- Pref. *dez-* + *acri*.

DEZACRÍRE s. f. (În dicționarele din trecut) Acțiunea de a se dezaCRI și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desacrire*. PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezacriri*.

- V. *dezacri*.

DEZACRÍT, -Ă adj. (În dicționarele din trecut; despre alimente) Care nu mai este acru. Cf. PONTBRIANT, D., LM.

- Scris și: *desacrit*. PONTBRIANT, D., LM. - Pl.: *dezacriți, -te*.

- V. *dezacri*.

DEZACTIVÁ vb. I. T r a n z. 1. (Complementul indică particulele active ale unei substanțe) A trece în stare inactivă. Cf. DN², M. D. ENC., DEX.

2. (Complementul indică obiecte, alimente, apă etc.) A îndepărta substanțele radioactive. Cf. DN², M. D. ENC., DEX.

3. (Complementul indică aparate, dispozitive, sisteme informatice etc.) A scoate din starea de funcționare. *Am dezactivat alarma*.

- Prez. ind.: *dezactivez*.

- Din fr. *désactiver*.

DEZACTIVÁNT, -Ă adj. (Despre substanțe) Care are calitatea de a elimina radioactivitatea. [Dezactivarea] *se execută prin procedee fizice și cu ajutorul substanțelor dezactivante*. DER II, 83.

- Pl.: *dezactivanți, -te*.

- *Dezactiva* + suf. *-ant*.

DEZACTIVÁRE s. f. Acțiunea de a dezaCTIVA și rezultatul ei.

1. Cf. dezaCTIVA (1). Cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ *Dezactivarea catalizatorului* = împiedicare a activității unui catalizator prin substanțe absorbite de acesta. Cf. DER, M. D. ENC.

2. Cf. dezaCTIVA (2). *Dezactivarea se execută în locuri curate, iar materialele contaminate se îngroapă*. LTR², cf. DER.

3. Cf. dezaCTIVA (3). *Dezactivarea alarmei*.

- Pl.: *dezactivări*.

- V. *dezactiva*.

DEZACTUALIZÁ vb. I. R e f l. A-și pierde actualitatea. Cf. DEX².

- Pronunțat: *-tu-a-*. - Prez. ind.: *dezactulizez*.

- Pref. *dez-* + *actualiza*.

DEZACTUALIZÁRE s. f. Acțiunea de a se dezaCTUALIZA și rezultatul ei. *Având în vedere desactualizarea legii pentru cei convertiți, apostolul Pavel proclamă: Voi nu mai sunteți sub lege, voi ați murit legii!* STĂNILOAE, O. 249, cf. DEX².

- Scris și: *desactualizare*. - Pronunțat: *-tu-a-*. - Pl.: *dezactualizări*.

- V. *dezactualiza*.

DEZACTUALIZÁT, -Ă adj. Care și-a pierdut actualitatea. Cf. DEX², MDA.

- Pronunțat: *-tu-a-*. - Pl.: *dezactualizați, -te*.

- V. *dezactualiza*.

DEZACUPLÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică părți ale unui ansamblu) A separa, a desface din ansamblu; a decupla¹. *O altă serie de derivate supraprefixate ... sunt la origine formații romanice mai recente, imprumutate ca atare: dezacupla ... indisolubil*. SFC V, 4, cf. DN³.

- Prez. ind.: *dezacuplez*.

- Din fr. *désaccoupler*.

DEZACUPLÁRE s. f. Acțiunea de a dezaCUPLA și rezultatul ei; desfăcere a elementelor unui cuplu, ale unui sistem tehnic etc.; decuplare. *Transportul și manipularea muniției încărcate ... Desacuplarea muniției*. LEG. EC. PL. 287, cf. DN³.

- Scris și: *desacuplare*. - Pl.: *dezacuplări*.

- V. *dezacupla*.

DEZADAPTÁ vb. I. T r a n z. și r e f l. (Rar) A face să înceteze sau a înceta procesul de adaptare la mediul înconjurător. *Niciun veac n-a dezadaptat mai puternic pe om de ambianța sa ca cel al nouăsprezecelea*. RALEA, S. T. III, 178.

- Prez. ind.: *dezadaptez*.

- Din fr. *désadapter*.

DEZADAPTÁRE s. f. Acțiunea de a se dezaDAPTA și rezultatul ei. *Alături de dezadaptare și inactualitate concretizate prin distracție ori sugestie ... trebuie să alăturăm ... indiviziunea*. RALEA, S. T. II, 60. *Proliferarea ... dăunătorilor este o consecință a dezechilibrelor de nutriție create prin dezadaptarea organismelor*. CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 3/5. ♦ (Fiz.) Absență a condițiilor de adaptare între două circuite electrice, abatere de la starea în care aceste condiții sunt îndeplinite. Cf. LTR². *În telefonie, dezadaptarea liniilor micșorează inteligibilitatea vorbirii*. ib.

- Pl.: *dezadaptări*.

- V. *dezadapta*.

DEZADAPTÁT, -Ă adj. (Rar) Care este lipsit de adaptare, inadaptat, neadaptat. *Concurența aceasta pe care inconștientul dezadaptat o susține contra conștiinței adaptate și actuale, dacă n-ar fi reprimată de aceasta din urmă, ar duce desigur la anihilarea completă a inteligenței*. RALEA, S. T. II, 59.

- Pl.: *dezadaptați, -te*.

- V. *dezadapta*.

DEZAERÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică materii prime fibroase, materiale, conducte etc.) A elimina aerul inclus prin acțiunea căldurii sau a vidului; (rar) a dezaerisi. Cf. DN².

- Prez. ind.: *dezaerez*.

- Din fr. *désaérer*.

DEZAERĂRE s. f. Acțiunea de a dezaera și rezultatul ei. *Procedeele de dezaerare se bazează pe acțiunea căldurii sau a vidului.* LTR², cf. DER, SFC IV, 319.

- Pl.: dezaerări.
- V. dezaera.

DEZAERISÍ vb. IV. T r a n z. și r e f l. (Rar) A dezaera. *Pasta celulozică obținută se diluează cu apă, se filtrează, se desaerisește în cazane închise și i se elimină excesul de amoniac.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 501.

- Scris și: desaerisi. - Prez. ind.: dezaerisesc.
- Pref. dez- + aerisi.

DEZAERISIRE s. f. (Tehn.) I. Evacuare a aerului din instalațiile de încălzire centrală pentru a asigura circulația normală a agentului termic prin conducte. Cf. LTR². *În instalațiile de încălzire cu apă caldă, dezaerisirea se face de obicei ... prin vasul de expansiune.* ib.

2. Operația de îndepărtare a sacilor de aer formați într-o conductă sau într-un recipient de apă sau de abur pentru a împiedica coroziunea; degazare (1). Cf. LTR².

- V. dezaerisi.

DEZAFECTĂ vb. I. T r a n z. (Complementul indică construcții) A nu mai folosi; a schimba destinația; p. e x t. a demola (2); (complementul indică instituții) a face să înceteze activitatea (în sediul inițial); (complementul indică obiecte, mașini, utilaje etc.) a scoate din uz sau a schimba destinația. Cf. DN², DEX. *Secția de pediatrie a fost dezafectată din localul spitalului și transferată într-un alt imobil.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 14. *Redeschiderea abatoarelor și secțiilor de tăiere care în prezent sunt dezafectate și se justifică a fi reamenajate.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 339. *O construcție abandonată ... va fi dezafectată astăzi de angajații Administrației Domeniului Public.* RL 2004, nr. 4 465. *18 construcții ridicate ilegal pe domeniul public ... vor fi dezafectate în următoarele zile de utilajele ADP.* ib. nr. 4 471.

- Prez. ind.: dezafectez.
- Din fr. désaffecter.

DEZAFECTĂRE s. f. Acțiunea de a dezafecta și rezultatul ei. Cf. DN². *Lucrările de dezafectare a vechilor utilaje înaintau.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 331. *Dezafectarea clădirilor care au aparținut fostei exploatare miniere.* RL 2005, nr. 4 681.

- Pl.: dezafectări.
- V. dezafecta.

DEZAFECTĂT, -Ă adj. (Despre construcții) Care nu mai este folosit; care și-a schimbat destinația primă; (despre instituții) care și-a încetat activitatea (în sediul inițial); (despre obiecte, mașini, utilaje etc.) care nu mai este folosit, care și-a pierdut funcția inițială. *Fortul a rămas glorios și dezafectat, mărturie a unei tehnici militare de mult dispărută.* RALEA, O. 47. *Vaporul vechi ... dormea în cimitirul portului printre alte ambarcații dezafectate.* V. ROM. februarie 1956, 27. *S-au găsit piese cu totul dezafectate, simple fiare.* FLACĂRA, 1975,

nr. 48, 5. *O catastrofă care se produce la locul repetiției, adică într-o biserică dezafectată din secolul al XI-lea.* RL 1979, nr. 22. *La Tarcău am găsit o fabrică dezafectată.* ib. 2005, nr. 4 683. ◇ (Prin analogie) [Dorel știa] să însaile rochii, să fabrice cravate din resturi dezafectate. TEODORESCU, M. II, 174. ◇ F i g . [Femeile] se vor întoarce la New York ..., tot așa de inutile și dezafectate, povestind ce frumos s-au distrat pe coasta caldă a Floridei. RALEA, O. 21.

- Pl.: dezafectați, -te.
- V. dezafecta. Cf. fr. désaffecté.

DEZAFECȚIUNE s. f. (Învechit, rar) Pierdere a afecțiunii, a atașamentului pentru cineva sau ceva. *Sistema adoptată de guvernul nostru a adus la noi ca și aiurea desafecțiunea poporului către guvern și răsturnări.* GHICA, C. E. II, 369.

- Scris și: desafecțiune. - Pl.: dezafecțiuni.
- Din fr. désaffection.

DEZAFURISÍ vb. IV. T r a n z. (Bis.; învechit, complementul indică preoți) A scoate din anatamă prin rugăciuni. Cf. COSTINESCU.

- Scris și: desafurisi. COSTINESCU. - Prez. ind.: dezafurisesc.
- Pref. dez- + afurisi.

DEZAGLOMERĂ vb. I. T r a n z. și r e f l. A (se) elibera de (o parte din) oameni, vehicule înghesuite etc. Cf. DN², DEX².

- Prez. ind.: dezaglomerez.
- Pref. dez- + aglomera.

DEZAGLOMERĂRE s. f. (Rar) Acțiunea de a (se) dezaglomera și rezultatul ei. Cf. DN², DEX².

- Pl.: dezaglomerări.
- V. dezaglomera.

DEZAGRAMENT s. n. v. dezagrement.

DEZAGREĂ vb. I. I n t r a n z. (Învechit, rar) A nu fi de acord cu ceva, a nega o opinie a cuiva, o situație etc. Cf. ALEXI, W.

- Scris și: desagreă. ALEXI, W. - Prez. ind.: dezagreed.
- Din fr. désagréer.

DEZAGREĂBIL, -Ă adj. 1. Care displace, care produce o neplăcere (1); neplăcut. *Fumul de la Abel Făcea coloană dreaptă suindu-se spre ceruri. Pe când cel de la Cain se dispia în laturi Ca fum dezagreabil la nările divine.* HELIADE, O. I, 390, cf. PROT. - POP., N. D. *Faza prin care am trecut sub domnia acestui domn mi-a fost dezagreabilă.* LĂCUSTEANU, A. 107, cf. ALEXI, W. *Vom avea câteva momente dezagreabile de trecut până ce se va relua frul normal al colaborării balcanice.* TITULESCU, D. 744. *Pentru ceilalți, poate că această vilegiatură militară n-ar fi fost prea mult dezagreabilă.* CAMIL PETRESCU, U. N. 7. *În discuția asta dintre noi, destul de dezagreabilă ..., n-am întrebuințat o singură expresie aspră.* COCEA, S. II, 40. *Păduchele ...*

e dezgustător! E dezagreabil, asta admit. CĂLINESCU, C. O. 50, cf. DN², M. D. ENC., DEX. *Trebuie să găsim parteneriate ... pentru a evita în viitor dublări dezagreabile între activitățile celor trei instituții.* RL 2005, nr. 4 614. ♦ (Adverbial) *Ar fi mai dezagreabil pentru ea! zise Grigore.* REBREANU, R. I, 233. *E cam dezagreabil pentru un bărbat ceea ce spui.* CAMIL PETRESCU, P. 346. *Doi alți „directori” au sosit cam în același timp și s-au lovit unul de altul, dezagreabil, la cuier.* ARGHEZI, S. XI, 41. ♦ (Rar) Dăunător, nociv. Medicamentul nu produce niciun efect dezagreabil (greață, vărsături, diaree). DANIELOPOLU, F. N. II, 109.

2. (Despre oameni și manifestările lor) Care nu este frumos, care este lipsit de amabilitate; care nu face plăcere (1); care șochează; strident (2). *Ori de la cine ar veni – și mai ales de la ea – mi-e dezagreabilă această mângâiere.* CAMIL PETRESCU, P. 82. *Femeia răsă ... cu un șuierat dezagreabil printre buzele vinete și subțiri.* C. PETRESCU, C. V. 21. *Dărnicia insistență sfârșește prin a fi dezagreabilă și lipsită de tact.* CĂLINESCU, C. O. 169. *Nu pot spune că era dezagreabil.* VINEA, L. II, 51. *Evelyne nu era dezagreabilă.* BARBU, I. I, 73. *Necunoscutul îl urmărește cu prezența lui dezagreabilă.* V. ROM. februarie 1974, 98. *Cântă cu un joc al mușchilor feței și gâtului, dezagreabil.* FLACĂRA, 1976, nr. 33, 17.

– Scris și: *dezagreabil*. – Pl.: *dezagreabili*, -e.

– Din fr. *désagréable*.

DEZAGREĂRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a dezagreare și rezultatul ei. Cf. ALEXI, W.

– Scris și: *dezagreare*. ALEXI, W. – Pl.: *dezagreări*.

– V. *dezagreă*.

DEZAGREĂT, -Ă adj. (Învechit, rar) Neacceptat. Cf. ALEXI, W.

– Scris și: *desagreat*. ALEXI, W. – Pl.: *dezagreăți*, -te.

– V. *dezagreă*.

DEZAGREGĂ vb. I. 1. R e f l. (Despre corpuri, mai ales despre roci) A se desface în părțile componente prin acțiunea factorilor externi fizici și chimici. Cf. LM, CADE, SCRIBAN, D. *Cu cât roca se dezagregă mai ușor, cu atât se formează mai repede și mai mult material afânat.* AGROTEHNICA, I, 285, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ♦ T r a n z. *Rocile, chiar când sunt dezagregate, nu au fertilitate.* AGROTEHNICA, I, 283.

2. R e f l. (Rar) A se descompune (3), a se altera. *O bucată de mămăligă se dezagreă, disprețuită, în apoiere.* VINEA, L. II, 300.

3. T r a n z. și r e f l. (Despre nuclee atomice; impropriu) A (se) dezintegra. Cf. M. D. ENC., DEX.

4. R e f l. și t r a n z. (Învechit, rar; în forma *dizgregă*; despre raze de lumină) A (se) dispersa. Cf. COSTINESCU.

5. T r a n z. și r e f l. F i g. A face să piardă sau a pierde total sau parțial unitatea, coeziunea. Cf. DL, DM, DN². *Toate aceste destine se împletesc, se înnoadă și se dezagregă.* CONTEMP. 1971, nr. 1 304, 3/3. *Umanismul, care începe să dezagreze misticismul, ajută la perpetuarea ideilor husiste.* LL 1972, nr. 3, 522. *La rigoare, o lume fără proști s-ar dezagreă ca urmare a lipsei unui*

temei al coeziunii și, de ce nu, al solidarității sociale. PATAPIEVICI, C. L. 281.

– Scris și: *desagrega*. CADE. – Prez. ind. pers. 3: *dezagregă*. – Și: (învechit, rar) *dizgregă* (scris și: *disgrega* LM, COSTINESCU) vb. I.

– Din fr. *désagréger*. – **Dizgregă** < it. **disgregare**.

DEZAGREGĂBIL, -Ă adj. Care se poate dezagreă. Cf. DEX², MDA.

– Pl.: *dezagreabili*, -e.

– **Dezagrega** + suf. -(a)bil.

DEZAGREGĂNT, -Ă adj. (Învechit, rar; despre factori fizici, chimici etc.) Care provoacă un proces de dezagreare (1), care distruge unitatea, coeziunea. *Prin înmuere și disfacere, apele lucrează. Prin această lucrare dezagregantă la 1806 s-au răsturnat Rufibergul sau Rosbergul din Svițera.* COBĂLCESCU, G. 54/17.

– Scris și: *desagregant*. – Pl.: *dezagreganți*, -te.

– **Dezagrega** + suf. -ant. Cf. fr. *désagrégeant*.

DEZAGREGĂRE s. f. Acțiunea de a (se) dezagreare și rezultatul ei.

1. Cf. *dezagreare* (1), (rar) *dezagreare* (1). *În urma ușoarei dezagregări, elementele se sfarmă și sunt risipite.* PĂCALĂ, M. R. 8, cf. DS. *Algele care trăiesc pe stânci ... sunt primele organisme vegetale ce populează stâncile și contribuiesc la dezagregarea lor.* ENC. AGR. I, 141, cf. 253. *Procesul de formare ... a solului începe cu dezagregarea rocilor.* AGROTEHNICA, I, 283. *Minții omenesți i se deschisera perspectivele unei ere fantastice, bazată pe dezagregarea materiei.* BOGZA, V. I. 5. *Se găsesc deschideri mari în aceste gresii, care sunt exploatare datorită dezagregării ușoare, ca nisip pentru fabricarea sticlei.* ONCESCU, G. 177. *Dezagregarea rocilor depinde și de compoziția petrografică a lor.* LTR². *Gresiile, nisipurile și argilele ... provin din dezagregarea rocilor eruptive sau a șisturilor cristaline.* GEOLOGIA, 3, cf. DL, DM, DEX, D. GEOL.

2. (Fiz.; impropriu) Dezintegrare radioactivă. Cf. *dezagreare* (3). *Transformările radioactive ale atomilor s-au numit dezagregări.* MACAROVICI, CH. 190, cf. DER. *Germanii încearcă dezagregarea atomului.* BARBU, I. I, 192, cf. DEX.

3. Transformare chimică a unui material sau a unei combinații chimice, insolubile în apă, în una sau mai multe substanțe solubile, cu ajutorul unor reactivi specifici; descompunere (1). *Spiritiștii ... sunt niște monștri ... când condamnă sufletele, după dezagregarea corpului, să-și amintească viețile trecute.* MACEDONSKI, O. IV, 146. *Alegerea reactivului pentru dezagregarea pe cale umedă se face în funcțiune de solubilitatea sau insolubilitatea materialului de dezagregat.* LTR², cf. DER, DN², DC.

4. F i g. Pierdere a unității, a coeziunii etc.; dezmembrare (3), destrămare (3), (rar) *dezagreare* (2). Cf. *dezagreare* (5). *Fără a exagera însămnătatea acestui vot, [i] putem considera totuși ca un semn ce indică o tendință de dezagreare a majorității.* EMINESCU, O. XI, 444. *Dezagregarea suprealismului nu avea a răspunde niciunei necesități.* în PRL II, 422. *Dezagregarea și destrămarea sunt fatale.* CIORAN, R.

47. *Sufletul intră în dezagregare, confundându-se ... cu clipele în cari se desfășoară.* BLAGA, Z. 125, cf. DL, DM. *Termenul obște este mai rar folosit în acte, totuși el există și se întrebuințează atunci când începe dezagregarea obștii.* PANAITESCU, O. Ț. 33, cf. 235. *Dezagregarea armatelor hitleriste ia un curs rapid în lunile imediat următoare.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 26. *Un șir de sisteme de alianțe militare ... cunosc un pronunțat proces de erodare, poate ca, CENTO, SEATO ..., fiind în stare de dezagregare sau chiar de lichidare.* CONTEMP. 1975, nr. 1 504, 3/12. *Utilizarea irațională a energiei nucleare și dezagregarea responsabilității civile.* FLACĂRA, 1975, nr. 49, 8, cf. DEX. *Dezagregarea și lipsa de autoritate a conducerii clubului au dus la ruina unei echipe de mare viitor.* FLACĂRA, 1979, nr. 2, 22, cf. PATAPIEVICI, C. L. 107. ♦ (Muz.) Absența a armoniei fonice, bazată pe introducerea unor elemente noi în tehnica compoziției. *Eliminarea principiilor de construcție, care până atunci asigurau muzicii o consistență logică și coerentă, duc inevitabil la dezagregarea formei muzicale.* M 1974, nr. 12, 15. *Adepții dodecafonismului ... susțin că fenomenul dezagregării tonale este o urmare firească a procesului de ... diferențiere a mijloacelor armonice.* ib. ♦ (Med.) *Dezagregare mintală sau psihică = tulburare a sintezei mintale; schizofrenie. Poetul e în clipa care precede imediat dezagregarea psihică, e în punctul de unde începe la unii decadentismul.* IBRĂILEANU, S. 203. *În cazurile de dezagregare mentală, un automatism început se continuă chiar contra voinței subiectului.* RALEA, S. T. II, 13, cf. 25.

– Scris și: *desagregare*. – Pl.: *dezagregări*.

– V. *dezagrega*.

DEZAGREGĂT, -Ă adj. 1. (Despre corpuri, mai ales despre roci etc.) Care a fost desfăcut în părțile componente. Cf. LM. *Silexul pyromac este mai totdeauna acoperit de un strat alb compus de silice dezagregată.* MARIN, PR. I, 177/12. [Stelele] *ar fi fost rămășițe ale unei comete desagregate sub influența atracției solare.* CONV. LIT. XLII, 222. *În scoarța dezagregată, devenită sol, se acumulează o cantitate de materie organică.* AGROTEHNICA, I, 110. *Materialul dezagregat devine din ce în ce mai fin.* ib. 283, cf. DL, DM, DEX. *Ei au început extragerea și prelucrarea rocilor dezagregate de la suprafață.* BUTURĂ, EG. 418.

2. Descompus (1). [Fluviul] *pare că poartă, între malurile lui, întreaga materie a lumii dezagregată.* BOGZA, C. O. 412. *Colecție de așezământ clinic: revelații fiziologice, celule dezagregate și hemoptizii, traumatisme psihice – se țin lanț.* LL 1972, nr. 3, 388.

3. (Despre nuclee atomice; impropriu) Dezintegrat. Cf. DEX.

4. Care este lipsit de unitate, de coeziune. Cf. DL, DM, DEX. ♦ F i g. *Involburate, dezagregate și distruse, apele clocotesc.* BOGZA, C. O. 251.

– Scris și: *desagregat*. – Pl.: *dezagregați, -te*. – Și: (învechit, rar) *dizgregăt, -ă* (scris și: *disgregat* LM) adj.

– V. *dezagrega*.

DEZAGREGATÓR s. n. (Tehn.; rar) Afânător. Cf. LTR².

– Pl.: *dezagregatoare*.

– Din fr. *désagrégateur*.

DEZAGREGĂȚIE s. f. (Rar) 1. Dezagregare (1). *Din pricina ei [a atragerii] se fac corpurile, integrațiile de tot feliul, după cum asemănarea produce desagregație.* CONTEMPORANUL, IV, 540.

2. Dezagregare (4). *Consiliul se dezbină și cade în dezagregațiune, îndată ce e vorba de a da sprijin colaboratorilor săi.* EMINESCU, O. XI, 221.

– Scris și: *desagregație*. – Pl.: *dezagregații*. – Și: **dezagregațiune** s. f.

– Din fr. *désagrégation*.

DEZAGREGAȚIUNE s. f. v. *dezagregație*.

DEZAGREMĂNT s. n. v. *dezagement*.

DEZAGREMÉNT s. n. (Livresc) Neplăcere (2), neajuns² (2); supărare (4). Cf. COSTINESCU. *Dacă nu ne va găsi întruniți, ne va pricinui cel mai mare dezagement.* LĂCUSTEANU, A. 193, cf. ALEXI, W., BL VIII, 205, DL, DM, DN². *Un telefon dat la vreme ... făcea ca orice dezagemente să înceteze.* BARBU, I. I, 21, cf. DEX.

– Scris și: *desagement*. – Pl.: *dezagemente*. – Și: (rar) **dezagramént**, (învechit, rar) **dezagremânt** (scris și: *desagremânt* COSTINESCU) s. n.

– Din fr. *désagrément*.

DEZAHARIFICĂRE s. f. Procedeu folosit în industria alimentară pentru recuperarea melasei. *Procedeele de dezaharificare a melasei consistă în precipitarea zahărului sub formă de trizaharat de calciu.* LTR², cf. M. D. ENC.

– Pref. *de-* + *zaharificare*.

DEZALBUMINĂRE s. f. (Chim.) Procedeu tehnic de îndepărtare a substanțelor albuminoide dintr-o soluție cu ajutorul unui reactiv chimic; defecare (1). Cf. LTR², DC, D. MED., SFC IV, 312.

– Pref. *dez-* + *albumină*.

DEZALCALINIZĂRE s. f. (Text.) Operație finală prin care se îndepărtează hidroxidul de sodiu din materialul textil în procesul de mercerizare. Cf. LTR², SFC IV, 319.

– Pref. *dez-* + *alcalinizare*.

DEZALCĂTUÍ vb. IV. 1. T r a n z. (Mat.; învechit, rar; complementul indică numere) A descompune (1). *Aceasta se poate întrebuința la numere, dezalcătuiindu-le în ai lor făcători.* ASACHI, ALGHEBRA, 19⁷/18.

2. R e f l. (Învechit, rar; despre materii și corpuri organice) A se dezagrega (2), a se descompune (3), a putrezi (1). *Gunoii de a-l lăsa în gramadă ca să se înferbânte și se putrezască (desalcătuiască).* ER 105⁷/10.

– Scris și: *desalcătui*. – Prez. ind.: *dezalcătuiesc*.

– Pref. *dez-* + *alcătui*.

DEZALCĂTUÍRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e z a l c ă t u i și rezultatul ei.

1. (Învechit, rar) Descompunere (3), putrezire. *Unul este productul dezalcătuirii (a putrezirii) materiilor.* ER 93²/2.

2. (Învechit, rar) Dezagregare (1). *Pământul arabil, format din dezalcătuirea stâncelor, are o putere de rodire ... mai mare.* I. IONESCU, M. 54.

3. F i g. (Rar) Desfacere (3), destrămare (3), zdrobire (III 1), distrugere (1). *O fiară spurcată și capie, pornită pe ... rău, părănd a sluji soartei de nealță de dezalcătuire și de nimicire.* M. I. CARAGIALE, C. 19.

- Scris și: *desalcătuire*. - Pl.: *dezalcătuiuri*.

- V. **dezalcătui**.

DEZALCĂTUÎT, -Ă adj. (Învechit; despre materii și corpuri organice) Dezagregat (2), descompus (3). *Avuția pământului, cea care-l face să dea recolte abundente, se află în materiile organice dezalcătuite, numite ... humus.* I. IONESCU, M. 54. *Aspectul negru al pământului este destul spre a ne arăta ... că coprinde în sine sau că este alcătuit în cea mai mare parte a lui din rămășiți organice dezalcătuite.* id. D. 140.

- Scris și: *desalcătuit*. - Pl.: *dezalcătuiți, -te*.

- V. **dezalcătui**.

DEZALCOOLIZĂ vb. I. Tranz. (Complementul indică alcoolici) A supune unui tratament pentru a scoate de sub dependența de alcool. Cf. NDN, DOOM².

- Prez. ind.: *dezalcoolizez*.

- Pref. *dez-* + **alcool** + suf. *-iza*.

DEZALCOOLIZĂRE s. f. Acțiunea de a *deza* *l* *co* *o* *l* *i* *z* *a* și rezultatul ei. *Curele de dezalcoolizare se plătesc de către beneficiari.* FLACĂRA I 077, nr. 1, 19, cf. NDN.

- Pl.: *dezalcoolizări*.

- V. **dezalcooliza**.

DEZALIENĂ vb. I. T r a n z. A face să înceteze starea de dezalienare; a elibera. Cf. NDN.

- Prez. ind.: *dezalienez*.

- Din fr. *désaliéner*.

DEZALIENĂNT, -Ă adj. (Livresc) Care face să înceteze procesul de înstrăinare, de alienare. *Definind teatrul, ... sublinia rolul său ca „moment comunicațional” care prilejuiește un „reactiv mental dezalienant”.* T ianuarie 1969, 116.

- Pl.: *dezalienanți, -te*.

- **Dezaliena** + suf. *-ant*.

DEZALIENĂRE s. f. Scoatere din starea de alienare; combatere a alienării. *Numai valorile fundate cognitiv răspund, în zilele noastre, cerințelor dezalienării umane în general, celei spirituale în mod special.* RL 1979, nr. 23, 19/3, cf. NDN.

- Pl.: *dezalienări*.

- V. **dezaliena**.

DEZALTERĂ vb. I. T r a n z. și r e f l. (Franzuzism, învechit) A(-și) potoli setea. Cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU.

- Scris și: *desaltera*. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU.

- Prez. ind.: *dezalterez*.

- Din fr. *désalterer*.

DEZAMĂGI vb. IV. 1. T r a n z. și r e f l. (Învechit; complementul indică oameni) A ieși sau a face să iasă dintr-o înșelătorie, dintr-o informare greșită; (livresc) a dezabuza; (sens curent) a face să-și piardă speranțele, iluziile, bunele păreri sau sentimente; a decepționa, a deziluziona. *Răzvrățiți pre toți aceia carii l-ar fi putut dezamăgi.* MAIOR, T. 84/9. *Mitui pe toți aceia ce ar fi putut să-l dezamăgească.* PLEȘOIANU, T. I, 147/14. *Vai de cel ce se amăgește târziu, că nu se va mai dezamăgi niciodată.* CR (1838), 27²/28. *Să năpustește d-a fuga fără a mai asculta, strigând că nu sânt uriași, ci mori, ... fără a se dezamăgi și după ce s-au apropiat.* ib. (1839), 252¹/17. *Ea intră în lume fără închipuiri frumoase și, ca dezamăgită de lume, nemulțumită de dânsa, mai înainte de a o cunoaște.* NEGULICI, E. I, 144/29. *Realitatea rece vine grabnic să te dezamăgească.* I. NEGRUZZI, în PLR I, 255, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Nu crede, boierule, pe toată lumea în doaga d-tale; și chiar astăzi te voi dezamăgi.* PR. DRAM. 198, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Am fost mult amăgit, acum însă m-am dezamăgit cu totul.* LM, cf. ȘĂINEANU², TDRG. *Eram pe punctul de a crede cine știe ce; iute ... mă dezamăgii.* HOGAȘ, DR. I, 77, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Pentru a doua oară ea era dureros dezamăgită.* BRĂESCU, O. A. I, 4. *Ar trebui să fiu ultimul netrebnic ca să dezamăgesc vreodată inimile lor cinstite.* COCEA, S. I, 136, cf. SCRIBAN, D. *A primit ... răspuns de la Tudor, dar e dezamăgită și chiar ofensată de răceala lui.* MIHĂESCU, D. A. 197. *Efemerul alcătuirilor, ce durau până când o adiere usca nisipul, nu ne dezamăgea.* BLAGA, H. 14. *Era dezamăgit că pătrundea prea repede în arcanele maestrului.* VINEA, L. I, 28. *Dar soră-sa protestează, dezamăgită desigur de nenumăratele încercări infructuoase.* CAMIL PETRESCU, P. 64. *Pe măsură ce e mai cunoscut și mai căutat ca medic, e mai dezamăgit de medicină.* DEMETRIUS, A. 344. *Întrebarea îl cam dezamăgi pe Ilie.* PEDA, D. 105, cf. M. D. ENC. *Rareori am fost dezamăgit de rezultatele pe care le-au obținut în fața publicului.* CONTEMP. 1975, nr. I 510, 1/7. *Îmi pare rău, dar trebuie să-i dezamăgesc.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 344. *De la cei trei înaintași menționați, am sperat cu toții mai mult, dar ei ne-au cam dezamăgit.* FLACĂRA 1978, nr. 43, 22, cf. DEX. *Am să-l dezamăgesc oare? De câte lucruri din mine sau din afara mea atârnă acest lucru?* LIICEANU, J. 12. *Nu-l voi dezamăgi pe tânărul uriaș și fragil.* CĂRTĂRESCU, N. 215. *Dezamăgit de Gina, de imposibilitatea noastră de a exista împreună.* id. ib. 132. *Seleționerul ... s-a arătat dezamăgit de faptul că are mulți fundași accidentați.* RL 2005, nr. 4 709. *Aceștia [pensionarii] s-au săturat de promisiunile demnitarilor, mai ales după ce recalcularea pensiilor i-a dezamăgit.* ib. 2006, nr. 4 958. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Cea de căpetenie slujbă a moralei este de a da învățături spre a regula și a dezamăgi mintea de rătăcirile imaginației și ale simțurilor.* CR (1839), 256²/6. *Îmbrățișarea noastră ar fi fost dezamăgită ca un final.* M. ELIADE, O. I, 100.

2. T r a n z. (Învechit; complementul indică idei, concepții etc.) A infirma. *Celebrul Machiavelli se silise*

de demult a desamăgi această rătăcire [teoria conform căreia cavaleria e mai importantă decât infanteria]. HASDEU, I. V. 75.

- Scris și: *desamăgi*. - Prez. ind.: *dezamăgesc*.

- Pref. *dez-* + *amăgi*.

DEZAMĂGIRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e z a - m ă g i și rezultatul ei. Cf. d e z a m ă g i (1); decepție, deziluzie, deziluzionare, (învechit) dezîncântare, dezîncântământ. Cf. PONTBRIANT, D. *Am observat cu conștiință clerul înalt și pe cel proletar. Dar vai! ce dezamăgire!* FILIMON, O. I, 94. *Junele se încrede orbește în tot ce-i iese înainte, căci altfel n-ar câștiga recea ispită cu prețul dezamăgirii.* HASDEU, I. C. I, VII, cf. BARCIANU, V., COSTINESCU. *După puțin timp vine dezamăgirea și atunci îi auzi plângându-se că au fost înșelați.* MAIORESCU, CR. II, 153. *Te va duce acolo unde un om deosebit ca tine trebuie s-ajungă ... după atâtea dezamăgiri.* CARAGIALE, O. VII, 561. *Îi chinuia ... o oglindă în care-și vedeau viața întreagă: un șir lung de suferinți și de dezamăgiri.* CONTEMPORANUL, VI, 597. *Nu încetă să-l iubească, în ciuda dezamăgirilor.* MACEDONSKI, O. III, 17. *Un străin care nu ar cunoaște țara și limba ar crede ... dar aruncând o privire mai pătrunzătoare vai! care ar fi disamăgirea sa.* I. NEGRUZZI, S. I, 70. *Prin alte dureri și dizamăgiri trece o inimă pârîntescă.* id. ib. III, 264, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Pentru ce ți-ai cauza cu voia o dezamăgire.* AGÎRBICEANU, A. 171, cf. RESMERIȚĂ, D. *De cumva ai prins de veste că e un înger, dezamăgirea n-o să fie așa de mare, când, la urmă, vei afla că e un simplu cățel.* HOGAȘ, DR. I, 175. *Tot mai învăluită, mai joasă ... mărturisind duioșii și dezamăgiri, rătăciri și chinuri ... cântarea ... se stîngea.* M. I. CARAGIALE, C. 10, cf. CADE. *Contactul cu „Criticele” lui Maiorescu ne-a pus însă în fața unei dezamăgiri brutale.* LOVINESCU, C. V, 18. *Augustin ... ne povestește în „Confesiunile” sale că pornirile aprige către scopurile obișnuite ale vieții ... îi pricinuiau, la fiecare pas, dezamăgiri crude.* NEGULESCU, G. 106, cf. KLOPȘTOCK, F. 139. *Scris este însă ca dezamăgirile și temerile omului să nu fie de mai lungă durată decât iluziile lui.* COCEA, S. I, 140. *Bizarerie omenească, o nemulțumire, un fel de dezamăgire prinsese să mă umple că găseam un alt Dionis decât cel pe care-l scornisem.* VOICULESCU, P. II, 63. *Dezamăgirile sunt în lucrurile omenești cum e ploaia în nouri.* SADOVEANU, O. XX, 238, cf. SCRIBAN, D. *Anii au trecut cu amăgirile și dezamăgirile lor.* BENIUC, M. C. I, 112. *Amânase mereu ora revederii: se temea poate de o dezamăgire sau poate de o nouă robie?* VINEA, L. I, 112. *Trecut prin dezamăgiri, își ascundea ... obișnuitu-i zâmbet neîncredător.* TUDORAN, P. 51. *N-am simțit dezamăgire, ci uimire.* PEDA, I. 32. *Dezamăgirea multor spectatori poate fi complicată și prin tendința ... de a recurge tot mai des la unele efecte discutabile.* FLACĂRA 1975, nr. 22, 15, cf. M. D. ENC. *Cred că prăjitura a fost o dezamăgire pentru toți copiii, deși niciunul n-a vrut să recunoască.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 15/1. *Te scimbri în baie și apari, pudică, în capotul cu flori stacojii pe sub care, spre mereu reînnoita mea dezamăgire, nu mai porți nimic.* CĂRTĂRESCU, N. 173. *Conceptia despre țaranul român*

nu are nimic de a face nici cu patriotismul militant, nici cu dezamăgirile și visările noastre bovarice. PATAPIEVICI, C. L. 102. *Alegerile au dezvăluit dezamăgirea profundă a ... milioane de alegători față de partidele profunde.* RL 2005, nr. 4 546. ◇ L o c. a d v. **Cu dezamăgire** = cu nemulțumire, cu amărăciune. *Socoteam că sunteți de la Iași ... și cu vădită dezamăgire, înfipse furculița într-un picior de pui.* HOGAȘ, DR. II, 73.

- Scris și: *desamăgire*. COSTINESCU. - Pl.: *dezamăgiri*. - Gen.- dat. și: (învechit) *dezamăgirii*. - Și: (învechit, rar) **dizamăgire** (scris și: *disamăgire*) s. f. - V. **dezamăgi**.

DEZAMĂGIT, -Ă adj. 1. (Despre oameni sau despre colectivități) Care a fost scos dintr-o amăgire, dintr-o iluzie, (livresc) d e z a b u z a t; care este înșelat în așteptările sale, care a suferit o decepție, decepționat, deziluzionat. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Cine încearcă astăzi să citească dezbaterile ... rămâne dezamăgit.* MAIORESCU, CRITICE, 525. *Ghiță privi câțva timp, dezamăgit, la bani.* SLAVICI, O. I, 183, cf. DDRF, BARCIANU, RESMERIȚĂ, D. *Mai coloram, oftând dezamăgit.* BRĂESCU, O. A. I, 43. *Au mai dat mahalalele desamăgite o raită pe la mănăstirea Mitropoliei.* KLOPȘTOCK, F. 65. *Avea ... în flexibilitatea trupului o tinereță care făcea de rușine generația mea dezamăgită.* COCEA, S. I, 199. *Sau e nevoie să vă mai conving? întrebă baroana dezamăgită.* ARGHEZI, S. XI, 46. *Pleacă dezamăgită, rotindu-și fustele crețe.* DEMETRIUS, A. 44. *Veta îl măsurase curioasă și spusese dezamăgită.* BARBU, G. 302. *E drept că a fost mai mult un vorbitor ascultat și că cine a încercat să-i citească o carte, pe care o vorbise mai întâi, de cele mai multe ori a zvârlit-o dezamăgit.* CONSTANTINESCU, S. III, 256, cf. M. D. ENC. *Oameni măcinați de frizie, bolnavi, dezamăgiți.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 41, 2/3. *Peste câteva luni se arăta dezamăgit.* FLACĂRA 1975, nr. 45, 8. ◇ F i g. *Tinerețea ta-i sortită Să se stingă în neștire, Stearpă și dezamăgită.* LESNEA, VERS. 29. *Pentru sufletul lui rănit, dezamăgit și îmbătrânit înainte de vreme, radia din ele o poezie pătrunzătoare.* SADOVEANU, O. IX, 167. ◇ (Substantivat) *Nici nu e greu fiindcă un dezamăgit ca mine e un om fără pretenții.* CĂLINESCU, E. O. I, 174. *Ești sau nu un dezamăgit?* PEDA, M. S. 78.

2. (Despre manifestările oamenilor) Care denotă, care exprimă dezamăgire, decepție, deziluzie etc. *Cu priviri dezamăgite, se grămădeau spre porțiță.* AGÎRBICEANU, S. 183. *Făcea teorii paradoxale, presărate cu piperul sarcasmului dezamăgit.* COCEA, S. I, 26. *Surâsul nostru, dezamăgit și sceptic, ne-a încremenit pe buze.* id. ib. II, 428. ◇ (Prin largirea sensului) *Gura i se arcuia în jos, obrații i se destindeau dezamăgiți.* CAMIL PETRESCU, P. 225.

- Scris și: *desamăgit*. - Pl.: *dezamăgiți, -te*.

- V. **dezamăgi**.

DEZAMĂGITÓR, -OÁRE adj. Care dezamăgește (1), care decepționează. Cf. PONTBRIANT, D. *După zbuciumul căsătoriei dezamăgitoare, o retragere voluntară, ... în laboratorul socrului.* LOVINESCU, C. VII, 89. *Celui care crede că Flaubert era un parnasian al prozei îi putem scoate citate dezamăgitoare.* CĂLINESCU,

C. O. 156, cf. DM, M. D. ENC. *Rezultatele investițiilor sunt dezamăgitoare, pentru că nu s-a remarcat niciun efect de rețea* [în parcurile industriale]. RL 2005, nr. 4 520. ◇ (Substantivat) *Nu putem ști la nașterea unui copil ce va ajunge el la maturitate, un om pentru istorie sau un dezamăgitor*. RL 2004, nr. 4 490.

- Scris și: *desamăgitor*. - Pl.: *dezamăgitori, -oare*.

- **Dezamăgi** + suf. *-(i)tor*.

DEZAMBALĂ vb. I. T r a n z. 1. (Complementul indică mărfuri, produse etc.) A scoate ambalajul; a despacheta. Cf. NDN. ◇ R e f l. p a s. *La parter se dezambalează materia primă sosită cu autocamioanele*. FLACĂRA 1978, nr. 43, 6, cf. DEX².

2. A face ca un motor ambalat să revină la turajia normală. Cf. DEX². ◆ R e f l. F i g. A se elibera de griji; a se retrage dintr-o acțiune; a renunța la ceva. Cf. DEX².

- Prez. ind.: *dezambalez*.

- Pref. *dez-* + **ambala**.

DEZAMBALĂRE s. f. Acțiunea de a (se) de z a m b a l a și rezultatul ei.

1. Cf. *de z a m b a l a* (1). Cf. DEX².

2. Cf. *de z a m b a l a* (2). *Desambalarea motoarelor nu se va face decât la locul indicat pentru motoare ... se vor lua toate precauțiunile pentru a se evita deteriorările*. ORBONAȘ, MEC. 127, cf. DEX².

- Scris și: *desambalare*. - Pl.: *dezambalări*.

- V. **dezambala**.

DEZAMBALĂT, -Ă adj. (Despre mărfuri, produse etc.) Care a fost scos din ambalaj; despachetat². Cf. DEX².

- Pl.: *dezambalați, -te*.

- V. **dezambala**.

DEZAMBIGUIZĂ vb. I. T r a n z. și refl. (Livresc) A elimina sau a face să se elimine ambiguitatea unui enunț. Cf. DOOM².

- Prez. ind.: *dezambiguizez*.

- Din fr. *désambiguiser*.

DEZAMBIGUIZĂRE s. f. Acțiunea de a (se) de z a m b i g u i z a și rezultatul ei. *Dezambiguiizarea - cât e posibilă pentru ermetismul poemului - trimite la considerarea lui „movilă” ca o construcție absolută: „morții goi s-au făcut ori s-au îngrămădit într-o movilă etc.”*. COTEANU, S. F. II, 141.

- Pl.: *dezambiguizări*.

- V. **dezambiguiza**. Cf. fr. *désambiguïsation*.

DEZAMBREIĂ vb. I. T r a n z. A scoate din ambreiaj. Cf. DEX², NDN.

- Pronunțat: *-bre-ia-*. - Prez. ind.: *dezambreiez*.

- Pref. *dez-* + **ambreia**.

DEZAMBREIĂT, -Ă adj. Care a fost scos din ambreiaj. Cf. DEX².

- Pronunțat: *-bre-iat-*. - Pl.: *dezambreiați, -te*.

- V. **dezambreia**.

DEZAMBREIÉRE s. f. Acțiunea de a de z a m b r e i a și rezultatul ei. Cf. DEX².

- Pronunțat: *-bre-ie-*. - Pl.: *dezambreieri*.

- V. **dezambreia**.

DEZAMÉSTEC s. n. Separație, prin difuziune, a unui lichid sau a unui cristal în doi componenți. Cf. LTR², D. GEOL.

- Pref. *dez-* + **amestec**.

DEZAMESTECĂ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A alege; a separa (1); a descurca (1). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. ◆ F i g. A clarifica, a explica. Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desamesteca*. PONTBRIANT, D. - Prez. ind.: *dezaméstec*. - Și: **dezmeștecă** (scris și: *desmeșteca* PONTBRIANT, D.) vb. I.

- Pref. *dez-* + **amesteca**.

DEZAMESTECĂRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a de z a m e ș t e c a și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D. ◆ F i g. Clarificare, explicare. Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desamestecare*. PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezameștecări*. - Și: **dezmeștecăre** (scris și: *desmeștecăre* PONTBRIANT, D.) s. f.

- V. **dezamesteca**.

DEZAMESTECĂT, -Ă adj. (Învechit, rar) Ales, separat. Cf. PONTBRIANT, D. ◆ F i g. Clarificat, explicat. Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desamestecat*. PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezameștecați, -te*. - Și: **dezmeștecăt, -ă** (scris și: *desmeștecat* PONTBRIANT, D.) adj.

- V. **dezamesteca**.

DEZAMEȚEĂLĂ s. f. (Învechit, rar) Revenire din starea de amețea. Cf. COSTINESCU, MDA.

- Scris și: *desamețea*. Cf. COSTINESCU. - Pl.: *dezamețeli*.

- **Dezameți** + suf. *-eală*.

DEZAMEȚI vb. IV v. **dezmeți**.

DEZAMEȚIRE s. f. v. **dezmețire**.

DEZAMEȚIT, -Ă adj. v. **dezmețit**.

DEZAMEȚITÓRIU, -IE adj. v. **dezmețitoriu**.

DEZAMINĂRE s. f. (Biochim.) Acțiunea de eliminare a grupului aminic al unor substanțe organice cu ajutorul unor enzime, permițând metabolizarea în organism. *Cea mai importantă dezaminare biologică se produce în ficat*. LTR². *Reacția de dezaminare ... are loc în organism sub acțiunea enzimelor*. DER, cf. DC, SFC IV, 312, M. D. ENC., NDN.

- Pref. *dez-* + **amină**.

DEZAMINĂZĂ s. f. (Biochim.) Enzimă care activează în procesul de dezaminare. Cf. LTR². *Reacții de dezaminare au loc în organism sub acțiunea enzimelor numite dezaminaze*. DER II, 83, cf. NDN.

- Scris și: *desaminază*. LTR². - Pl.: *dezaminaze*.

- Din fr. *désaminase*.

DEZAMONICALIZĂRE s. f. Proces tehnologic în industria cocschimică, care constă în îndepărtarea amoniacului din gazele de pirogenare ale cărbunilor. Cf. LTR², SFC IV, 319.

- Cf. a m o n i a c a l.

DEZAMORSĂ vb. I. T r a n z. 1. (Complementul indică arme, proiectile, mine etc.) A scoate, a îndepărta amorsa pentru a împiedica explodarea. Cf. DEX², NDN. *O bombă amplasată într-o mașină-capcană ... a fost dezamorsată.* RL 2004, nr. 4 490. ♦ R e f l. p a s. *Se asigură că cele două grenade nu se puteau dezamorsa decât dacă voia el.* BARBU, I. I, 229.

2. (Complementul indică situații conflictuale) A înlătura caracterul amenințător; a neutraliza (1). Cf. NDN. *Criza nu a fost dezamorsată decât după expulzarea de către Siria a șefului rebelilor kurzi.* RL 2004, nr. 4 494.

- Prez. ind.: *dezamorsez.*

- Din fr. *désamorcer.*

DEZAMORSĂRE s. f. Faptul de a d e z - a m o r s a.

1. Cf. d e z a m o r s a (1). Cf. DEX.

2. Cf. d e z a m o r s a (2). *Coaliția va încerca găsirea unor soluții pentru dezamorsarea situației.* RL 2005, nr. 4 758.

- Pl.: *dezamorsări.*

- V. *dezamorsa.*

DEZAMORTI vb. IV v. *dezmorți.*

DEZAMPARĂ vb. I. T r a n z. (Franțuzism; complementul indică spații) A părăsi (2), a abandona. Cf. DN².

- Prez. ind.: *dezamparez.*

- Din fr. *désemparer.*

DEZAMPARĂT, -Ă adj. 1. (Despre nave, avioane) Care a suferit avarii. Cf. DN².

2. (Franțuzism; despre oameni) Care nu știe unde se află, care nu știe ce să facă, ce să spună; încurcat, derutat, deconcertat. Cf. DN². ♦ F i g. *Li se strângeau mâinile, dezamparate și îngrozite de rictusul sardonice al eroilor lui Bernard Shaw.* COCEA, S. II, 173.

- Pl.: *dezamparați, -te.*

- V. *dezampara.* Cf. fr. *désemparé.*

DEZAMUȚI vb. I. T r a n z. f a c t. (În descân-tece; complementul indică oameni muți) A scoate din starea de muțenie, a face să vorbească, a dezmuți. Cf. PONTBRIANT, D. *Fată mândră și frumoasă, De ochi desorbi-te-oi, De urechi desasurzi-te-oi, De gură desamuți-te-oi.* MARIAN, S. R. 186, cf. ALEXI, W. *De urechi a desurzit-o, De gură a dezamuțit-o.* PĂSCULESCU, L. P. 116.

- Scris și: *desamuți.* PONTBRIANT, D. - Prez. ind.: *dezamuțesc.*

- Pref. *dez-* + *amuți.*

DEZAMUȚIRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a d e z a m u ț i și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desamuțire.* PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezamuțiri.*

- V. *dezamuți.*

DEZAMUȚIT, -Ă adj. (Învechit, rar; despre oameni) Care a început să vorbească, care nu mai este mut. Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desamuțit.* PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezamuțiti, -te.*

- V. *dezamuți.*

DEZANALFABETIZĂ vb. I. T r a n z. (Neobișnuit; complementul indică oameni) A alfabetiza. *Un sinonim al lui alfabetiza este dezanalfabetiza, mai rar folosit din cauza greutăților de pronunțare pe care le prezintă.* IORDAN, L. R. A. 515.

- Prez. ind.: *dezanalfabetizez.*

- Pref. *dez-* + *analfabet* + suf. *-iza.*

DEZANAMORFÓZĂ s. f. (Cinematografie) Operație prin care se restabilesc proporțiile normale ale imaginilor proiectate pe ecran. Cf. DEX², NDN.

- Pl.: *dezanamorfoze.*

- Din fr. *désanamorphose.*

DEZANCOLĂ vb. I. T r a n z și r e f l. (Franțuzism, rar) A (se) dezlipi (1). Cf. DN³, MDA.

- Prez. ind.: *dezancolez.*

- Din fr. *désencoller.*

DEZANCOLĂRE s. f. Acțiunea de a (se) d e z a n c o l a și rezultatul ei; dezlipire (1); p. e x t. descleiere (1). Cf. DN³, MDA.

- Pl.: *dezancolări.*

- V. *dezancola.*

DEZANCORĂ vb. I. T r a n z. (Complementul indică vase ancorate) A elibera prin ridicarea ancorei, permițând să părăsească locul de staționare; p. e x t. (complementul indică ancora cu care este fixată o navă) a ridica de pe fundul apei. Cf. DN³, MDA.

- Prez. ind. *dezancorez.*

- Pref. *dez-* + *ancora.*

DEZANCORĂRE s. f. Acțiunea de a d e z - a n c o r a și rezultatul ei. Cf. DN³, MDA.

- Pl.: *dezanacorări.*

- V. *dezancora.*

DEZANEXĂ vb. I. T r a n z. (Complementul indică teritorii anexate) A retroceda statului la care a fost anexat. Cf. DN³, DEX².

- Prez. ind.: *dezanexez.*

- Din fr. *désannexer.*

DEZANEXĂRE s. f. Acțiunea de a d e z - a n e x a și rezultatul ei. Cf. DN³, DEX².

- Pl.: *dezanexări.*

- V. *dezanexa.*

DEZANEXĂT, -Ă adj. (Despre teritorii anexate) Care a fost retrocedat statului de drept. Cf. DEX², MDA.

- Pl.: *dezanexați, -te*.
- V. **dezanexa**.

DEZANGAJĂ vb. I. 1. T r a n z. (Complementul indică angajamente) A face să înceteze. Cf. DEX², NDN.

2. R e f l. (Despre oameni, despre state etc.) A se retrage dintr-un angajament, dintr-un conflict, dintr-o confruntare etc. Cf. DEX². *Problema esențială nu este când și cum ne dezangajăm din Irak, ci credibilitatea noastră ca partener*. RL 2005, nr. 4 623.

- Prez. ind.: *dezangajez*.
- Din fr. **désengager**.

DEZANGAJĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e z a n g a j a.

1. Cf. *d e z a n g a j a* (1). Cf. DEX², MDA.

2. Cf. *d e z a n g a j a* (2). *Se făceau manevre de dezangajare din partea celor atacați*. BARBU, I. I, 175. *Să se acționeze mai intens ... pentru dezangajare militară și dezarmare*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 330. *O pace reală pe continentul european nu poate fi concepută fără realizarea de pași concreți în direcția dezangajării militare*. FLACĂRA 1978, nr. 43, 3, cf. DEX². [Retragerea trupelor din Irak] *nu este o decizie care să fie surprinzătoare, inclusiv americanii doresc o dezangajare din Irak*. RL 2006, nr. 4 961.

- Pl.: *dezangajări*.
- V. **dezangaja**.

DEZANGAJĂT, -Ă adj. 1. (Despre angajamente) Care a încetat. Cf. DEX², MDA.

2. (Despre oameni, state, asociații etc.) Care s-a retras dintr-un angajament, dintr-un conflict etc. Cf. DEX², MDA.

- Pl.: *dezangajați, -te*.
- V. **dezangaja**.

DEZANGRENĂ vb. I. T r a n z. (Complementul indică obiecte, părți componente etc.) A scoate din angrenaj. Cf. DN³, DEX².

- Prez. ind.: *dezangrenez*.
- Din fr. **désengrener**.

DEZANGRENĂRE s. f. Acțiunea de a s e d e z a n g r e n a. Cf. LTR², DN³, DEX². \diamond *Dezangrenare osoasă* = lipsă de contact al fragmentelor unei fracturi. Cf. D. MED.

- Pl.: *dezangrenări*.
- V. **dezangrena**.

DEZANGRENĂT, -Ă adj. (Despre obiecte, părți componente etc.) Care a fost scos dintr-un angrenaj. Cf. DEX².

- Pl.: *dezangrenați, -te*.
- V. **dezangrena**.

DEZANOFELIZĂRE s. f. (Med.) Metodă de combatere a malariei prin distrugerea țânțarilor anofeli adulți cu substanțe chimice. Cf. D. MED. *O acțiune eficientă de dezanofelizare trebuie să se axeze și pe combaterea insectei în stadiul larvar*. ib.

- Pref. *dez-* + **anofel** + *-izare*.

DEZAPRETĂ vb. I. T r a n z. (Complementul indică materiale textile) A îndepărta apretul. (R e f l. p a s.) *Dacă proba se prezintă apreată, se va desapreta și apoi va fi analizată*. IONESCU-MUSCEL, TES. 56.

- Scris și: *desapreta*. - Prez. ind.: *dezapretez*.
- Pref. *dez-* + **apreta**.

DEZAPRETĂRE s. f. Acțiunea de a d e z a p r e t a și rezultatul ei; operație prin care este eliminat apretul dintr-un material textil. *Pentru desapretare se întrebuițează o soluție de diastaze care zaharifică amidonul*. MACAROVICI, CH. 561.

- Scris și: *desapretare*. - Pl.: *dezapretări*.
- V. **dezapreta**.

DEZAPROBĂ vb. I. T r a n z. (Complementul indică proiecte, fapte, acțiuni etc.) A considera reprobabil, a nu fi de acord, a nu încuviința; p e x t. a critica. Cf. I. GOLESCU, C. *Acest sentiment își are izvorul în conștiință, înfricoșata putere care aprobă în noi ce este bine și care desaprobă ce este rău*. BREZOIANU, I. 129/13, cf. NEGULICI. *Nimic n-ar trebui să micșoreze prețuirea ce ne facem noi ... ca neconsecvența cu care desaprobăm ceea ce altădată am fost aprobat*. CALENDAR (1855), 152/21. *Se știe că un număr bunicește de persoane, în momentul rupturii relațiilor noastre, dezaproba zgomotul cu care se îndeplinea acest eveniment*. VOCEA OLTULUI (1857), 12¹/34. *Declarând că nu susține nici pe eteriști, nici răscularea grecilor pe care o dezaproba*. GHICA, ap. CADE. *Terțetul îl dezaprobăm, căci din punctul de vedere melodic nu ne dă decât o inspirațiune de un gust mediocru*. FILIMON, O. II, 258, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., I.M. *Autorul scrierii de față a desaprobat totdeauna acest fel de amestec al oamenilor noștri politici în chestia transilvană*. MAIORESCU, D. V, 78. *Hon iarăși se miră de limbajul ziarelor vieneze, cari dizaprobă formarea unei legiuni de unguri în serviciu turcesc*. EMINESCU, O. IX, 157. *Să sperăm că și factura și stilul ... n-au să fie cu desăvârșire dezaprobrate*. CARAGIALE, O. VII, 10, cf. DDRF. *Câteodată o dezaprobează și se silește a o combate*. CONV. LIT. XX, 515. *Oamenii politici au dezaprobat ... scrierile ziarului*. SĂM. IV, 34, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ținem chiar să dezaprobăm în mod public toate violențele cu care presa îl acopere zilnic*. LOVINESCU, C. V, 59. *Dezaproba și disprețuia sălbăticiile țăranilor*. REBREANU, R. II, 147. *Eu dezaprob acest conflict*. TOPÎRCEANU, O. A. I, 196, cf. SCRIBAN, D. *Răscoala tuturor provinciilor grecești, ... ajunsă la maturitate ... pentru partizanii Sfintei Alianțe era un motiv în plus de a o dezaproba*. OȚEȚEA, T. V. 181, cf. ARGHEZI, C. J. 9. *În privința aceasta nu știu cine ar putea să ne dezaprobe cu cugetul curat*. BLAGA, în PLR II, 626, cf. BARBU, I. I, 250. *Oamenii l-au ascultat și pe Cula, aprobându-l și dezaprobându-l*. LĂNCRĂNJAN, C. II, 401. *Patronul echipei de fotbal a dezaprobat gestul președintelui*. RL 2005, nr. 4 614. \diamond **A b s o l**. *Ai voie să dai parale și să pierzi o sară, n-ai voie însă să dezaprobezi*. CONTEMPORANUL, VI, 820. \diamond **R e f l. p a s**. *Nicolae Costin nu trece sub tăcere privilegiile prin care se dezaproba purtarea domnului*. IORGA, L. I, 122.

◆ **P. e x t.** A condamna, a înfieră. Cf. DN². *Încerca să explice cauzele asasinatului pe care ... l-a dezaprobat.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 2, 49, cf. M. D. ENC.

- Scris și: *desaproba*. - Prez. ind.: *dezaprob* și (învechit) *dezaprobez*. - Și: (învechit) **dizaprobá** vb. I.
- Pref. *dez-* + **aproba** (după fr. *désapprouver*).

DEZAPROBĂRE s. f. Acțiunea de a *deza* *pro* *ba* și rezultatul ei; lipsă de adeziune; p. e x t. înfierare; (învechit) dezaprobăție. *Știrea dezaprobării împăratului Alexandru ... îl face ... să-l asigure că românii erau supuși credincioși.* GHICA, S. 106. *Dânsa, neputând suferi această dezaprobare, învățată fiind a primi aplauze cu orice preț, aruncă ... o privire desprețuitoare asupra publicului.* FILIMON, O. II, 195, cf. PONTBRIANT, D., LM, COSTINESCU, BĂRCIANU, V. *Autorul a dezaprobat ... și la pagina 89 a vol. IV se arată și motivele dezaprobării.* MAIORESCU, D. V, 78. *Mai multe glasuri de dezaprobare se auziră.* ODOBESCU, S. I, 502. *Într-un ... teatru de lux, nu e permisă nici cea mai slabă reflexiune de dezaprobare.* CARAGIALE, O. IV, 59. *Nicio dezaprobare cât de mică din partea lor!* CONTEMPORANUL, VI, 821, cf. DDRF, ALEXI, W. *Mi-am dat foarte bine seama că va întâmpina multe dezaprobări și că va surprinde pe mulți.* LUC. VII, 133. *Ai dat prilej de flecăreală, de aprobări și dezaprobări, în sfârșit, tulburare și iar tulburare.* REBREANU, P. S. 184, cf. RESMERIȚĂ, D. *Îl face să se oprească ... și să execute o seamă de acte de aprobare și dezaprobare.* VIANU, A. P. 154. *Frigmanii plângeau când plângea marele preot și râdeau când râdea și el. Un răs izolat stârnea dezaprobare.* CĂLINESCU, C. O. 46 [Râsul] meu care stârnea dezaprobare. PEDA, I. 166. *Privirile șefului de sală arătau dezaprobarea față de acest client nemanierat.* BARBU, I. I, 269. *Dezaprobările vin din toate părțile.* IST. LIT. ROM. III, 469, cf. DN², M. D. ENC. *Numeroase documente și rezoluții atestă dezaprobarea practicilor inumane.* CONTEMP. 1975, nr. 1 494, 4/12. *Merită dezaprobarea celor din jur.* ib. nr. 1 509, 3/6. *Intervenția noastră a fost primită cu murmure de dezaprobare din partea unor călători.* FLACĂRA 1977, nr. 43, 7. *Nu mă ațegesc însă că vor fi mulți cei care vor renunța cu ușurință la plăcerea de a urî fără motiv personal lucruri demult intrate în reflexul dezaprobării generale.* PATAPIEVICI, C. L. 279. ◆ **L o c . a d v .** **Cu dezaprobare** = dezaprobativ. *Dădu din cap cu dezaprobare la diferitele adaosuri.* C. PETRESCU, I. II, 134. *Observă cu dezaprobare că Ion ... a început a citi lista de la capăt.* id. C. V. 64.

- Scris și: *desaprobare*. - Pl.: *dezaprobări*.
- V. **dezaproba**.

DEZAPROBATÍV adv. În mod negativ; cu dezaprobare. *Dă din umeri, dezaprobativ; ridică sprâncenele, interogativ.* TEODOREANU, M. II, 387.

- **Dezapropa** + suf. *-tiv*.

DEZAPROBATÓR, -OÁRE adj. Care dezaprobă; care exprimă dezaprobare. Cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, V., COSTINESCU, LM. *Vornicul Balș, ... cu toată primirea cea dezaprobătoare a lui Vogoridi, se duce la seraschierul Sîlîstriei.*

ARHIVA, II, 263, cf. DDRF, ALEXI, W. *Reproducerile nu sunt însoțite de niciun fel de comentariu - aprobator sau dezaprobat.* LUC. VII, 405, cf. ȘĂINEANU², CADE. *Bătrânul făcu un semn dezaprobat cu mâna.* BENIUC, M. C. I, 55, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ◆ (Adverbial) *Privește serios, aprobător sau dezaprobat, ... are veleități să conducă discuția.* CAMIL PETRESCU, P. 55.

- Scris și: *desaprobator*. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU. - Pl.: *dezaprobatori, -oare*. - Și: **dezaprobător, -oare** (scris și: *desaprobător*) adj.

- Din fr. **désapprouver**.

DEZAPROBĂȚIE s. f. (Învechit) Dezaprobare. *Gândurile și faptele noastre sunt ... însoțite ... de un sentiment de mulțumire și de ... un sentiment de dezaprobăție, de părere de rău.* BREZOIANU, I. 129/9, cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., LM, COSTINESCU.

- Scris și: *desaprobăție*. - Pl.: *dezaprobății*. - Și: **dezaprobățiune** s. f. PONTBRIANT, D., LM, COSTINESCU.

- Din fr. **désapprobation**.

DEZAPROBĂȚIUNE s. f. v. **dezaprobăție**.

DEZAPROBĂTOR, -OÁRE adj. v. **dezaprobat**.

DEZAPROPIĂȚIE s. f. v. **dezapropriatie**.

DEZAPROPRIÁ vb. I. **T r a n z.** și **r e f l.** (Învechit, rar) A lua cuiva sau a se lipsi de dreptul de proprietate. Cf. COSTINESCU.

- Pl.: *dezaproprieri*.

- Din fr. **désapproprier**.

DEZAPROPRIÁRE s. f. v. **dezapropriere**.

DEZAPROPRIĂȚIE s. f. (Învechit) Dezapropriere. Cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU.

- Scris și: *desapropriatie*. COSTINESCU. - Pl.: *dezapropriatii*. - Și: **dezapropriăție** (scris și: *desapropriatie* PROT. - POP., N. D.), **dezapropriățiune** (scris și: *desapropriatiune* COSTINESCU) s. f.

- Din fr. **désappropriation**.

DEZAPROPRIĂȚIUNE s. f. v. **dezapropriatie**.

DEZAPROPRIÉRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a (s e) *deza* *pro* *pria* și rezultatul ei; dezapropriatie. Cf. COSTINESCU.

- Pl.: *dezaproprieri*. - Și: **dezapropriere** (scris și: *desapropriere* COSTINESCU) s. f.

- V. **dezapropria**.

DEZAPROVIZIONÁ vb. I. **T r a n z.** (Învechit; complementul indică ființe) A lipsi de cele necesare hranei. Cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU.

- Scris și: *desaprovisiona*. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU.

- Prez. ind.: *dezaprovisionez*.

- Din fr. **désapprovisionner**.

DEZARĂMIRE s. f. (Tipogr.) Operația de înlăturare a stratului de cupru, depus galvanic pe stereotipe, cu scopul refolosirii aliajului de plumb; decuprare. Cf. LTR².

- Pl.: *dezărămiri*.

- Pref. *dez-* + **arămire**.

DEZARBORĂ vb. I. T r a n z. (Complementul indică steaguri, pavilioane, catarge etc.) A da jos, a scoate (III 3); a demonta (1). Cf. COSTINESCU, DEX².

- Scris și: *desarboră*. COSTINESCU. - Prez. ind.: *dezarboresc*.

- Din fr. **désarborer**.

DEZARBORĂRE s. f. Acțiunea de a d e z a r b o r a și rezultatul ei. Cf. LTR², MDA.

- Pl.: *dezarborări*.

- V. **dezarboră**.

DEZARBORĂT, -Ă adj. (Despre nave) Căreia i s-a demontat arborada. Cf. DN³, MDA.

- Pl.: *dezarborăți, -te*.

- V. **dezarboră**.

DEZARGILĂ vb. I. T r a n z. A efectua operația de dezargilare.

- Prez. ind.: *dezargilez*.

- Pref. *dez-* + **argilă**.

DEZARGILĂRE s. f. (Min.) Operație prin care se separă fracțiunile fine argiloase, în spălătoriile de cărbuni. Cf. LTR².

- V. **dezargila**.

DEZARGILÓR s. n. Instalație cu ajutorul căreia se efectuează dezargilarea. Cf. LTR².

- Pl.: *dezargiloare*.

- De la **dezargila**.

DEZARGINTĂ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică obiecte acoperite cu un strat de argint) A efectua operația de dezargintare. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.

- Scris și: *desarginta*. COSTINESCU, PONTBRIANT, D.

- Prez. ind.: *dezargintez*.

- Pref. *dez-* + **arginta**.

DEZARGINTĂRE s. f. Operația de înlăturare a stratului de argint depus pe suprafața unui material prin galvanostegie sau prin alt procedeu. Cf. PONTBRIANT, D. *Dezargintarea se efectuează în vederea altei prelucrări a materialului*. LTR². ♦ S p e c. Procedeu folosit în arta fotografierii în culori care constă în înlăturarea argintului metalic din stratul sensibil, după expunere și dezvoltare, și înlocuirea lui cu una dintre cele trei culori fundamentale. *Argintul înlăturat prin dezargintare poate fi recuperat și întrebuințat din nou*. LTR².

- Scris și: *desargintare*. PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezargintări*.

- V. **dezarginta**.

DEZARGINTĂT, -Ă adj. (Învechit; despre obiecte acoperite cu un strat de argint) Care a fost curățat de stratul de argint. Cf. PONTBRIANT, D., LM.

- Scris și: *desargintat*. - Pl.: *dezargintați, -te*.

- V. **dezarginta**.

DEZARHIERÍ vb. IV. T r a n z. (Rare; complementul indică arhieriei) A scoate din funcția de arhieriu. ♦ R e f l. p a s. *Măzălitul Antim s-a desarhierit și pârât a fi strigoi și înșelătoriu*. ȘINCAI, HR. III, 252/13.

- Scris și: *desarhierii*. - Prez. ind.: *dezarhieresc*.

- Pref. *dez-* + **arhieriu**.

DEZARIMĂ vb. I. T r a n z. (Complementul indică mărfurile din magazia unei nave) A scoate din locul în care a fost stivuit și fixat. Cf. DEX², NDN.

- Prez. ind.: *dezarimez*.

- Din fr. **désarimer**.

DEZARIMĂRE s. f. Acțiunea de a d e z a r i m a și rezultatul ei. Cf. DN³, DEX².

- Pl.: *dezarimări*.

- V. **dezarima**.

DEZARIMĂT, -Ă adj. (Despre mărfurile din magazia unei nave) Care a fost scos din locul în care a fost stivuit și fixat. Cf. DEX², MDA.

- Pl.: *dezarimați, -te*.

- V. **dezarima**.

DEZARIPĂT, -Ă adj. 1. (Despre păsări sau alte ființe înaripate) Care și-a pierdut aripile; care este lipsit de aripi. *Azi se zbate-n iad închis, Îngerul dezaripat, Care-o clipă-n zbor m-a luat Către paradis*. VOICULESCU, POEZII, I, 83. ♦ F i g. *lubirea putrezește pe undeva, departe, Eternitatea-i încă un vis dezaripat*. id. ib. II, 287. ♦ (Substantivat) *Mi-a rupt aripile! strigă Baru. ... Dezaripatul își proclama nefericirea în toată gospodăria*. ARGHEZI, S. VII, 230.

2. (Despre semințe) Care este lipsit de membrana necesară răspândirii lor cu ajutorul vântului. *Un hl. de semințe desaripat[e] cântărește 40-48 kg, iar aripat[e] 16 kg*. ENC. AGR. IV, 44.

- Scris și: *desaripat*. - Pl.: *dezaripați, -te*.

- Pref. *dez-* + **aripat**.

DEZARISTATÓR s. n. Parte componentă a batozelor sau a unor combine de cereale păioase care are rolul de a îndepărta ariste și paleele rămase pe boabe după treierat. Cf. DER, M. D. ENC.

- Pl.: *dezaristatoare*.

- De la **aristă**.

DEZARMĂ vb. I. 1. T r a n z. (Complementul indică oameni) A lua (cu forța) armele, a obliga să predea armele. *Să vie toți să puie armile gios, mulțămît fiind de a-i dezarma*. IST. CAROL XII, 36/8. *Eu numai să te scap pre tine de la moarte, iar pentru mine lesne-l voi aduce, ca să mă cruțe ... brațul lui a-l redica asupra unui născut fiu al său, mai lesne-l voi dezarma*. BR (1821), 54/5, cf. LB. *S-a hotărât că Franța va dezarma și va trimite pe la vetrile sale aproape de 100 000 ostași*. CR (1831), 355²/1. *Această faptă rea să socotește cum că ar fi urmând din răsplătirea*

volintirilor ... pe cari guvernul i-au fost desarmat. AR (1833), 18/8. Cete de oameni au năvălit asupra casei ... aruncând arhiva în mare și au dezarmat pe trigvardi, răbind și pe inspectorul de poliție. ib. (1837), 266²/17. Cu dânsul domnia teroristică (îngrozitoare) căzu. Conventul național desarmă pe toți teroristii. FL (1838), 67²/29, cf. VALIAN, V. Pe ceilalți ostași din garnizoană să-i desarme. BARIȚIU, P. A. I, 308, cf. 249, STAMATI, D. Eu am căutat să-l aflu dar n-am putut ... Ca să-l desarme de dânsa [de sabie]. PANN, E. II, 52/14, cf. ARISTIA, S. 57/13, POLIZU. Bavarezii reeșiră a dezarma pe maghiar și a-l lua prizonier. FILIMON, O. II, 63, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU. M-am repezit și am dezarmat pe un sub-comisar de serviciu, luându-i sabia. CARAGIALE, O. III, 156, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. După ce toți pirații fură dezarmați, căpitanul se întoarce spre primul din ei. TUDORAN, P. 285. Înțelese îndată că a dezarma un jandarm ... era rău. PEDA, M. 384, cf. id. DELIR. 224, DN². Îl prinde pe atentor și îl dezarmează. MAGAZIN IST. 1969, nr. 11, 29, cf. M. D. ENC. ◊ R e f l. Mihaie se învoi la aceasta și fără a se teme de ceva se desarmă singur. F. AARON, I. II, 314/14. Poporul moldo-român s-a disarmat, cetățile țerei s-au deschis garnizoanelor turcești, țara s-au sfășiet. IST. M. XXVIII/6. Erotocrit ... Să dezarmează îndată, răpaos a mai gusta și el să se odihnească războiul pe cât va sta. PANN, E. IV, 68/19. ◊ (Prin lărgirea sensului) I-a urmat fiul său, Constantin VI, prunc de 10 ani, cu mumă-sa, Irina, carea a desarmat pre unchiul fiului său și i-au pus la rând. ȘINCAI, HR. I, 143/26. A! te-am desarmat, nemernicule, și te-am redus iar la nimicirea ta omenească. ALECSANDRI, T. I, 436. ♦ S p e c. A face (printr-o lovitură specială) ca sabia sau florea să sară, să cadă din mâna adversarului. Cf. DM. ♦ (Rar; complementul indică arme) A dezamorsa. Cf. SCRIBAN, D.

2. T r a n z. (Complementul indică nave de război, submarine etc.) A scoate armamentul, personalul și materialele de luptă. Corăbiile Deului de războiu era încă tot disarmate. AR (1829), 54¹/19, cf. PONTBRIANT, D., RESMERIȚĂ, D., CADE, DM, DN². Submarinele Trident nu vor fi dezarmate înainte de anul 2024. RL 2005, nr. 4 603.

3. T r a n z. și i n t r a n z. A(-și) lichida sau a(-și) limita forțele armate și armamentul. Cf. COSTINESCU, TDRG, CADE, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

4. T r a n z. F i g. (Complementul indică oameni sau acțiuni, stări, calități etc. ale acestora) A face să renunțe la o acțiune, la un atac, a pune în imposibilitate de a riposta. Pofta se zgrăvia în ochiul său cel ud și lungăvitori, ea credea a fi ... senșibilitatea cea marginită, împertită prin organele sale, o petrundea de-n beție delicioasă care însoporișase mintea și desarmase rușinea. CALENDARIU (1794), 29/23. Reaua cugetare a vreo câțiva oameni vicleni nu a putut să fie desarmată prin facerile de bine ale împăratului. CR (1831), 1¹/25. Prefața d-lui Pătărlăgeanu dezarmează critica. MAIORESCU, CR. I, 302. N-ar fi rău să-l dezarmăm cu desăvârșire ș-apoi să-l lucrăm pe onorabilul. CARAGIALE, O. VI, 82. Un poet ... e de ordinar dezarmat în societatea și în lupta aceasta pentru existență. VLAHUȚĂ, S. A. II, 393. Un juriu literar, a cărui sentință

orcare - n-ar fi fost decât floare la ureche pentru plăsmuirii lui Kemeny, nu i-ar fi desarmat; ei ar fi continuat ... să-și cânte cântecul calomniei. SĂM. I, 248, cf. ȘĂINEANU². E o spontaneitate, uneori, o uitare de sine în femeia asta ... care îmi dezarmează „psihologia”. IBRĂILEANU, A. 70, cf. RESMERIȚĂ, D. Atâta seninătate m-a dezarmat. C. PETRESCU, S. 116. Știam că două lucruri te vor dezarma oricând: îndrăzneala și încrederea fără limită în d-ta. CAMIL PETRESCU, T. II, 482. Prostia, inconștiența sau cinismul adversarului te dezarmează totdeauna. COCEA, S. I, 56. Zâmbetul lui ... și tonul - de la egal la egal - dezarmă complet pornirea lui Mircea. TEODOREANU, M. II, 28. [Filosofia] o dezarmează până la ridicul. CIORAN, R. 199, cf. SCRIBAN, D. Ceilalți adversari sunt dezarmați prin negocieri. OȚETEA, R. 162. Fuga lui Bibescu la Brașov i-a speriat căci văd că rămân singuri; dar nu i-a dezarmat. CAMIL PETRESCU, O. II, 424. Era ceea ce se numește „un om înșipt”, care dezarma pe ceilalți. VINEA, L. I, 16. Norodul ... nu mai crede în nimic și eu de asta am nevoie. Vreau să-l dezarmez. BARBU, PRINC. 52, cf. DN², M. D. ENC. ◊ R e f l. Epopeea modernă, haina largă în care cugetarea nu se dezarmează. COCEA, S. I, 33. Nu-i putea scrie. Se desgoale, se desarma în fața lui. DEMETRIUS, A. 304. ♦ (Învechit, rar) A civiliza. Dumnezeu ... va desarma pe barbari și-i va face să intre în marea familie omenească. NEGULICI, E. II, 60/1.

- Scris și: *desarma*. - Prez. ind.: *dezarmez*. - Și: (învechit) *dizarmá* (scris și: *disarmá*) vb. I.

- Din fr. *désarmer*.

DEZARMAMÉNT s. n. (Franțuzism, învechit) Dezarmare (1). Cf. COSTINESCU.

- Scris și: *desarmament*. COSTINESCU. - Pl.: *dezarmamente*.

- Din fr. *désarmement*.

DEZARMÁNT, -Ă adj. (Despre oameni sau acțiuni, stări, calități etc. ale acestora) Care anihilează posibilitatea de a reacționa sau de a riposta; care determină să renunțe la luptă, să capituleze. Mă gândesc ... la acele desarmante metamorfoze („scară” în loc de „seară”, „național” în loc de „rațional”) care înșeală ochiul oricărui corector. CAMIL PETRESCU, T. III, 524. Primea răspunsuri pe care trebuia să le accepte ca pe o dezarmantă fatalitate. BOGZA, A. I. 327. Făcea ceea ce i se spunea cu o străduință curioasă și dezarmantă. PEDA, R. 71, cf. DM, DN², M. D. ENC. Propozițiile se suprapun perfect versurilor, într-o succesiune de notații care accentuează impresia de dezarmantă simplitate. LL 1974, nr. 1, 87. Un basm pregătit cu meticulozitate și interpretat cu o dezarmantă sinceritate. FLACĂRA 1975, nr. 41, 13. Bumbac, cu o expresie dezarmantă de nevinovăție, spusese lecția despre parameci destul de corect. CĂRTĂRESCU, N. 101. Cu o sinceritate și o hotărâre dezarmante, [președintele] a câștigat. RL 2004, nr. 4 492. ◊ (Adverbial) Răspunsul Anei fu dezarmant de naiv și de simplu. VINEA, L. II, 51.

- Pl.: *dezarmanți*, -te.

- Din fr. *désarmant*.

DEZARMĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e z a r m a și rezultatul ei.

1. Cf. d e z a r m a (1). *Ne-am așezat în palatul beului și întâia mea purtare de grijă au fost a să face dezarmarea tuturor lăcuitorilor, spre a să curma neorânduilele.* AR (1837), 366¹/1, cf. VALIAN, V. *Douăzeci mii ostași poloni fuseră împărțiți prin regimente muscale ..., toți ceilalți luară poruncă de dezarmare.* FM (1847), 71¹/23, cf. STAMATI, D., POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, LM. [Poarta] a propus dezarmarea milițienilor pe vreme de iarnă. DMINESCU, O. IX, 224, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU².

2. Cf. d e z a r m a (2). Cf. PONTBRIANT, D., LTR².

3. Cf. d e z a r m a (3). Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU². *Nu exista nimic restrictiv în gândurile mele în legătură cu marile principii ale arbitrajului, securității și dezarmării.* TITULESCU, D. 187, cf. 333. *A doua zi ziarele au scris și: „O stranie întâmplare la conferința dezarmării”.* BOGZA, A. I. 625, cf. DER. *Secretarul general al O.N.U. ... a anunțat că la 21 aprilie se va întruni Comisia pentru dezarmare a O.N.U.* SCÂNTEIA, 1965, nr. 6 589, cf. DN². *Colaborarea pentru realizarea unor măsuri eficiente în domeniul dezarmării.* CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 4/12. *Poziția României în problemele dezarmării ... constituie un important punct de referință.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 46, 2/1. *Sesiunea specială a O.N.U. consacrată dezarmării s-a încheiat cu rezultatele cunoscute.* FLACĂRA 1978, nr. 44, 20. *Rapoarte detaliate asupra procesului de dezarmare au fost trimise în prealabil guvernelor de la Londra și Dublin.* RL 2005, nr. 4 729.

4. Cf. d e z a r m a (4). *Dezarmarea lui totală îl apăra și de divors și de adulter.* IBRĂILEANU, A. 55. [Câinii] sunt ca oamenii în momentele lor de dezarmare, de asociat. E. IONESCU, E. 43. *Ar fi o dezarmare ... ca și când ai arăta omului pe care țineste să-l omori, otrava.* POPA, V. 236. *Încep să cred că, sub aerul de severitate arborat câteodată, își ascunde dezarmarea.* TUDORAN, O. 234. *Prăbușit într-o dezarmare infantilă, sufletul caută instinctual ocrotirea maternă.* LL 1973, nr. 4, 777, cf. M. D. ENC.

- Scris și: *dezarmare*. - Pl.: *dezarmări*.

- V. **dezarma**.

DEZARMĂT, -Ă adj. 1. (Despre oameni) Care este lipsit de arme, care nu mai are arme; neînarmat. *Sunt dator a fi milostiv și îndurător către un vrăjmaș biruit și desarmat.* MARCOVICI, D. 479/15. *Emirul socotea că și-a jucat rola cu destulă istețime și că Mihaiu va fi atât de prost ca să dea drumul oștirii, și fără pază și desarmat se va da în mâinile turcilor.* F. AARON, I. II, 151/10. *Fierul ... nu știe să lucreze decât în contra altui fier; mânia lui despre victimele desarmate.* PĂCLEANU, I. II, 163/21, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., LM. *Puterea publică era formată din cetățenii bogați înarmați nu numai împotriva robilor, dar și a proletarilor, scutiți de oaste și dezarmați.* CONTEMPORANUL, VI, 860, cf. DDRF, CADE. *Pe cer, Învinse, stelele piereau - ... Ca luptătorii dezarmați, Pe care-vingătorii-i poartă ... Prin sânge, Foc Și fier!* MINULESCU, VERS. 110. *Aveau mitraliere ... pentru a intimidă niște oameni*

dezarmați era de ajuns ... să-și mângâie ostentativ pistolul. BENIUC, M. C. I, 172, cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ (Substantivat) *Cetele lui Camenețchi ... purtau foc și sabie prin politii și sate, ... sătoși de sânge, vărsau numai pe acel al dizarmaților.* ASACHI, S. L. II, 103. ◇ (Prin metonimie) *Circasul ce îl vede sburându-i jos din mână ... Cu mâna desarmată uimit de tot rămâne.* HELIADE, O. I, 329. *Tancred își prezentă coasta goală și desarmată.* PĂCLEANU, I. I, 112/4.

2. F i g. (Despre oameni și manifestările lor) Care este lipsit de voință și curaj, de puterea de a reacționa sau de apărare. Cf. d e z a r m a (4). *Critica mai severă ... se află oarecum desarmată [în] fața novelor lui Leon Negruzzi.* MAIORESCU, CR. II, 336. *Abătuți moralmente și enervați continuu de ceea ce văd, au ajuns să se creadă dezarmați în lupta pentru existență.* VLAHUȚĂ, D. 181. *Cu toată dorința mea de a mă înviora și a-l cuceri, mă simt deodată ca dezarmată, cu brațele tăiate și sufletul rece.* LUC. VII, 505. *Avea înfățișarea dezarmată, ca orice om când îi e somn.* IBRĂILEANU, A. 90, cf. CADE. *Se socotea tot așa de dezarmat când întâmplarea îl punea în situații neașteptate.* REBREANU, R. I, 19, cf. II, 31. *Spuse cuvintele acestea cu timiditate, desarmat.* EFTIMIU, N. 69. *Poate astea construiau o nouă, surprinzătoare Diană, dezarmată.* E. IONESCU, E. 53. *Am crezut și eu în paserile mele, ... Și când m-am convins că nu există în adevăr, am rămas ... dezarmat.* SADOVEANU, O. IX, 482, cf. C. PETRESCU, A. R. 30. *A apucat-o un plâns ... în fața căruia Mustea s-a simțit cu totul dezarmat.* BENIUC, M. C. I, 301. *Scrâșni din dinți, dezarmat.* TUDORAN, P. 590, cf. PREDĂ, M. S. 159. *Ori de câte ori vedea pe cineva umilindu-se în fața lui, se simțea dezarmat, neputincios.* T. POPOVICI, S. 343. *În fața tumultului maselor în mișcare, cronicarul cantacuzinesc se simte dezarmat.* IST. LIT. ROM. I, 430, cf. DN². *Poetul ... procedează tot ca un sentimental, dezarmat și vulnerabil.* CONTEMP. 1971, nr. 1 284, 315, cf. M. D. ENC. ◇ (Substantivat) „Viața românească” și-a menținut ... atitudinea ei de simpatie pentru cei mici și dezarmați. în PLR II, 310. ◇ (Adverbial) *Am impresiunea ... că, dacă începeți negociațiunile ... mergeți la luptă dezarmat.* TITULESCU, D. 235. *O privesc lung, dezarmat.* CAMIL PETRESCU, P. 364.

- Scris și: *desarmat*. - Pl.: *dezarmați, -te*. - Și: **dizarmăt**, -ă adj.

- V. **dezarma**.

DEZARMĂȚIE s. f. (Rar) Dezarmare (1). Cf. PROT. - POP., N. D., LM. *Suffixul „-ație” ... este neobișnuit de frecvent ...: „continuație”, „culminație”, „dezarmație”.* SCL 1950, 68.

- Scris și: *desarmație*. PROT. - POP., N. D. - Și: **dezarmațiune** (scris și: *desarmațiune* LM) s. f.

- **Dezarma** + suf. -ație.

DEZARMAȚIUNE s. f. v. **dezarmație**.

DEZARMONIA vb. I. T r a n z. 1. (Învechit, rar; complementul indică obiecte, fenomene etc.) A scoate dintr-un tot armonios. Cf. NEGULICI.

2. (Complementul indică oameni) A rupe relațiile de înțelegere, de armonie. Cf. COSTINESCU.

- Scris și: *desarmonia*. - Prez. ind.: *dezarmoniez*.
- Pref. *dez-* + *armonie*.

DEZARMÓNIC, -Ă adj. v. *dizarmonic*.

DEZARMONÍE s. f. v. *dizarmonie*.

DEZARMONIÓS, -OÁSĂ adj. v. *dizarmonios*.

DEZARTICULÁ¹ vb. I. **T r a n z.** (Med.; complementul indică membre ale corpului sau părți ale lor) A amputa la nivelul unei articulații. Cf. LM, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

2. R e f l. (Despre oase) A ieși din articulație; a se disloca. Cf. LM, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

3. R e f l. A-și pierde unitatea, coeziunea. Cf. ȘĂINEANU². *Discontinuitatea psihică îi dezarticulează concepțiile*. LOVINESCU, C. VII, 116, cf. 21. *Puși să ia atitudine ..., nu o atitudine publică, ... ci doar una de gândire - s-au bălbâit și s-au desarticulat*. BOGZA, A. I. 653. *Prietenii le desfacem noi înșine, ... alteori se dezarticulează singure ca niște jucării cu cleiul uscat de timp, cu sârmele mâncate de rugină*. BENIUC, M. C. I, 186, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ **T r a n z.** *Această fetiță va dezarticula tot edificiul meu interior*. CĂRTĂRESCU, N. 107.

- Scris și: *desarticula*. LM. - Prez. ind.: *dezarticulez*.

- Din fr. *désarticuler*.

DEZARTICULÁ² vb. I. **T r a n z. 1.** (Rar; complementul indică cuvinte, silabe, sunete) A separa (1), a fragmenta. *După cum putem despărți un cuvânt în sunetele care-l compun - să „buchisim”, tot astfel îl putem desarticula și în silabe - să „silabisim”*. PUȘCARIU, L. R. I, 68. *Când căutam să desarticulăm un grup de sunete, care în mod firesc se rostesc coarticulate, dăm de greutăți*. id. ib. 69.

2. (Învechit, rar) A suprima articolul de la cuvintele articulate. Cf. RESMERIȚĂ, D.

- Scris și: *desarticula*. - Prez. ind.: *dezarticulez*.

- Pref. *dez-* + *artacula*.

DEZARTICULÁRE¹ s. f. Acțiunea de a (s e) d e z a r t i c u l a ¹ și rezultatul ei; (livresc) dezarticulație. Cf. LM, RESMERIȚĂ, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *dezarticulări*.

- V. *dezarticula¹*.

DEZARTICULÁRE² s. f. Acțiunea de a (s e) d e z a r t i c u l a ² și rezultatul ei. Cf. RESMERIȚĂ, D.

- Pl.: *dezarticulări*.

- V. *dezarticula²*.

DEZARTICULÁT¹, -Ă adj. **1.** (Despre membre ale corpului sau părți ale lor) Care a fost amputat la nivelul unei articulații. Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

2. (Despre oase; p. e x t. despre membre ale corpului) Care a ieșit din articulație; dislocat. Cf.

RESMERIȚĂ, D. *Părea ieșit dintr-un teatru de paiate, cu mâini și picioare subțiri și dezarticulate, cu ochi rotunzi și imobili*. SADOVEANU, O. XII, 656. *Mecanisme deslănate și recompuse cu noduri de sârmă, ... concureau ... să dea osemintelor dezarticulate un corp de ciubotă cârpită*. ARGHEZI, S. XI, 105, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Mioara ... cade încet în fotoliu, ca o păpușe dezarticulată*. CAMIL PETRESCU, T. II, 34. *Acesta alunecă moale lângă roți și se întinse, bătând pământul ca o păpușă mare, dezarticulată*. PEDA, R. 107.

3. (Despre oameni sau despre părți ale corpului lor) Care este incapabil de mișcări coordonate, care nu are precizie sau elasticitate în mișcări; dezechilibrat (2); rigid (1), inert; (despre mișcări, gesturi etc. ale oamenilor) care trădează lipsă de coordonare; dezordonat (1). *Singur ... cu gesturi dezarticulate ... se joacă absent cu plăcile*. CAMIL PETRESCU, T. III, 307. *Slujbașul ... cu umbletul dezarticulat ca de fanteze, cu mâni noduroase și rachitice, făcea măcel*. BOTEZ, B. I, 170. *Am bălbâit, nu mi-aduc aminte ce și am căzut pe scaun, slab, cu bărbia în piept, desarticulat*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 76, cf. II, 343. *Văzu de aproape pe nemți ..., erau dezarticulați și ieșiți din minți*. SADOVEANU, M. C. 104. *Văd și acum pe Pinath, om gelatinos, moale, ... [cu] mersul dezarticulat, crăcănat, caracteristic*. ARGHEZI, B. 50. *Oamenii se prăbușiră pe punte, capetele dezarticulate li se proptiră în lemn ... lumea se întoarce cu josul în sus*. TUDORAN, P. 648, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ (Adverbial) *Se opri în fața lui George și, gesticulând dezarticulat, țipă*. T. POPOVICI, SE. 80. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Se frânge în el însuși cu un fel de desnădejde dezarticulată*. CAMIL PETRESCU, T. II, 77. *Dezarticulata zburdare a mâinilor pe câmpul liber*. COCEA, S. I, 296.

- Scris și: *desarticulat*. - Pl.: *dezarticulați, -te*.

- V. *dezarticula¹*.

DEZARTICULÁT², -Ă adj. **1.** (Despre sunete, cuvinte etc.) Care este rău articulat, pronunțat neclar; î n g ă i m a t, b o l b o r o s i t; nearticulat (1). *L-am chemat din nou, ... cerându-i cu glasul dezarticulat, să scrie câteva rânduri*. CAMIL PETRESCU, P. 35. *Îmi pluteau vorbele nesigure, desarticulate*. id. U. N. 12. *Pare să nu fi rămas multor poeți francezi de astăzi decât îngăimări de versuri dezarticulate, strofe ermetice*. SADOVEANU, O. XX, 558. *Inventatorul simplei bazaconii nu putea merge înainte, mărginit la o furtună de zgomote scrâșnite, împrăstiate și dezarticulate*. ARGHEZI, B. 111. ◇ (Prin analogie) *Vocea lui era de o sonoritate de vioară plesnită, dezarticulată și neașteptat îndurerată*. CAMIL PETRESCU, O. II, 125, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

2. (Gram.; rar) Nearticulat (2). Cf. RESMERIȚĂ, D.

- Scris și: *desarticulat*. - Pl.: *dezarticulați, -te*.

- V. *dezarticula²*.

DEZARTICULÁȚIE s. f. (Livresc) Dezarticulare¹. Cf. LM, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², D. MED., DEX.

- Scris și: *desarticulație*. LM. - Pl.: *dezarticulații*. - Și: *dezarticulațiune* (scris și: *desarticulațiune* LM) s. f. SCRIBAN, D.

- Din fr. *désarticulation*.

DEZARTICULAȚIUNE s. f. v. **dezarticulație**.

DEZASAMBLĂ vb. I. **T r a n z. 1.** (Complementul indică un tot, un ansamblu de piese) A desface (5); a demonta (1). Cf. DN³, DEX². ◇ **R e f l. p a s.** *Se asamblează bucățile de lemn nesculptat pentru mici finisaje, ajustări; se dezassemblează, se sculptează.* RL 2005, nr. 4 670.

2. (Inform.) A transpune invers un program de cod-mașină în memoria limbajului de asamblare. Cf. NDN.

- Prez. ind.: *dezassemblez.*

- Din fr. *désassembler.*

DEZASAMBLĂRE s. f. Acțiunea de a d e z a s a m b l a și rezultatul ei. *Totul era ca o bandă de dezasamblare.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 331, cf. DN³, DEX².

- Pl.: *dezasamblări.*

- V. **dezasambla.**

DEZASAMBLĂT, -Ă adj. (Despre piese asamblate) Care a fost desfăcut în părți componente; demontat² (1). Cf. DN³, DEX².

- Pl.: *dezasamblați, -te.*

- V. **dezasambla.**

DEZASFALTĂ vb. I. **T r a n z.** A efectua operația de dezasfaltare. Cf. DN³.

- Prez. ind.: *dezasfaltez.*

- Pref. *dez-* + **asfalta.**

DEZASFALTĂRE s. f. Înlăturare a stratului de asfalt de pe un drum public, în scopul reparării acestuia. Cf. DOOM². ◆ **Îndepărtare a asfaltului și a rășinilor din produsele petroliere.** Cf. DN³.

- V. **dezasfalta.**

DEZASIGURĂ vb. I. **T r a n z. și r e f l.** (Rar; complementul indică bunuri materiale sau persoane) A desface un contract de asigurare, a înceta de a mai fi asigurat. Cf. CADE.

- Scris și: *desasigura.* CADE. - Prez. ind.: *dezasigur.*

- Pref. *dez-* + **asigura.**

DEZASIMILĂ vb. I. **R e f l.** (Despre substanțe organice) A suferi un proces de dezsimilație. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DEX.

- Scris și: *desasimila.* CADE. - Prez. ind. pers. 3: *dezasimilează.*

- Din fr. *désassimiler.*

DEZASIMILĂRE s. f. Acțiunea de a s e d e z a s i m i l a și rezultatul ei; dezsimilație. Cf. DDRF. *Astfel de contradicție apare ... în distrugerea și reconstituirea solului în asimilare și dezsimilare.* AGROTEHNICA, I, 19, cf. LTR², D. MED., DEX.

- Pl.: *dezasimilări.*

- V. **dezasimila.**

DEZASIMILATÓR, -OĂRE adj. Care produce dezsimilație; care contribuie la dezsimilație. Cf. DN³, DEX².

- Pl.: *dezasimilatori, -oare.*

- Din fr. *désassimilateur.*

DEZASIMILĂȚIE s. f. Proces biologic de transformare a unor substanțe complexe, specifice organismului, în substanțe mai simple și nespecifice, care se elimină; catabolism, dezsimilare. *Viața e un îndoit proces de asimilație și dezsimilație.* CONTEMPORANUL, VII, 204, cf. CADE. *Fenomenul de dezsimilație, completat prin eliminările făcute de rinichi, ficat sau glandele sudoripare.* ENC. AGR. I, 331, cf. IV, 213. *Studiul patogeniei bătrâneții ne conduce în mod natural la acela al problemei fundamentale ... a fenomenelor de asimilație și dezsimilație.* PARHON, B. 12. *Substanțele organice complexe vor fi descompuse din nou în produse mai simple, care vor fi eliminate ... acesta este procesul dezsimilației.* BOTANICA, 53, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Scris și: *desasimilație.* - Pl.: *dezsimilații.* - Și: (învechit) **dezsimilațiune** (scris și: *desasimilațiune*) s. f. CADE.

- Din fr. *désassimilation.*

DEZASIMILAȚIUNE s. f. v. **dezsimilație**.

DEZASOCIA¹ vb. I. **1.** **T r a n z.** (Învechit; complementul indică o asociație, o societate etc.) A înceta să funcționeze; a desființa. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM, CADE.

2. **R e f l.** (Despre persoane asociate) A se despărți, a nu mai face parte din asociație. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, CADE, SCRIBAN, D.

3. **T r a n z. F i g.** (Complementul indică părți componente ale unui ansamblu) A despărți (1), a detașa (1); p. e x t. a înlătura. *Precât nu trebuie a desasoția sufletul de corp, pre atâta nu trebuie ... corpul de suflet.* NEGULICI, E. II, 75/14. *Calificativul „rău” se poate desasocia cu vremea, dacă ești tu, de alminteri, bun.* MAIORESCU, CR. II, 346.

- Scris și: (după fr.) *desasocia* (COSTINESCU), *desasoția.* - Prez. ind.: *dezasociez.*

- Din fr. *désassocier.*

DEZASOCIA² vb. I v. **disocia.**

DEZASOCIÁT, -Ă adj. (Rar; despre persoane) Care nu mai face parte dintr-o asociație. Cf. LM.

- Scris și: (după fr.) *desassociat.* LM. - Pl.: *dezasoțiați, -te.*

- V. **dezasocia¹.**

DEZASOCIAȚIUNE s. f. (Învechit, rar) Dezasociere. Cf. LM.

- Scris și: (după fr.) *desasociațiune.* LM. - Pl.: *dezasociațiuni.*

- Din fr. *désassociation.*

DEZASOCIÉRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a (s e) d e z a s o c i a¹ și rezultatul ei; (învechit, rar) dezasociațiune. *Calificativul rău se poate desasocia cu vremea, dacă ești tu ... bun și cu cât adversarii au atras mai mult atenția lumii asupra ta, cu atât desasocierea se produce mai ușor.* MAIORESCU, CR. II, 346.

- Scris și: *desasociere*. - Pl.: *dezasocieri*.

- V. *dezasocia*¹.

DEZASORTĂ vb. I. T r a n z. 1. (Complementul indică magazine) A lipsi de sortimente variate de mărfuri. Cf. DEX², NDN.

2. (Complementul indică obiecte asortate sau în perechi) A face să nu se mai potrivească; a rămâne fără pereche; a desperechea (1). Cf. DN³, DEX².

- Prez. ind.: *dezasortez*.

- Pref. *dez-* + *asorta*. Cf. fr. *désassortir*.

DEZASORTĂRE s. f. Acțiunea de a *dezasorta* și rezultatul ei.

1. Cf. *dezasorta* (1). Cf. DN³.

2. Cf. *dezasorta* (2). Cf. DN³, DEX².

- Pl.: *dezasortări*.

- V. *dezasorta*.

DEZASORTĂT, -Ă adj. 1. (Despre magazine) Lipsit de sortimente variate de mărfuri. Cf. DEX².

2. (Despre obiecte asortate sau în perechi) Care nu se mai potrivește, fără pereche; desperecheat (1). *Piese și piramide de fierărie veche, dezasortată*. ARGHEZI, S. XI, 75, cf. DN³, DEX².

- Pl.: *dezasortați, -te*.

- V. *dezasorta*.

DEZĂSTRIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Dezastruos (1). *În asemeinea disastrișă împregiurări tânguindu-se cartaginezii, Anibal ... li zise: plângiți acuma ca muierile dacă n-ați știut a vă bate ca bărbaiți*. SĂULESCU, HR. I, 49bis/20.

- Pl.: *dezastrici, -ce*. - Și: *dizăstric, -ă* (scris și: *disastric*) adj.

- *Dezastru* + suf. *-ic*.

DEZASTRÓS, -OĂȘĂ adj. v. *dezastruos*.

DEZĂSTRU s. n. 1. Eveniment tragic (natural sau provocat) de mari proporții, cu urmări deosebit de grave; nenorocire (1) mare; catastrofă. *V. c a l a m i t a t e, c a t a c l i s m, p r â p â d* (1). *Toți [romanii] însăpămânați își căutau scăpare, dând frâu liber calului, în orașul Serra, toți, adică cei care nu căzuseră în acel dezastru*. MAIOR, S. II, 79. *Bici - de cai, flustru; bici de dezastruri ca ciumă, foamete, etc. flagell*. HELIADE, O. II, 340. *Asemenea dezastru nu se întâmplă în Franța de când există cai ferate*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 137. *Revoluțiunile în idei au produs revoluțiuni fizice și războaiele cele mai sângeroase ... Scopul nostru însă nu poate fi aici, ca să urmărim toate dezastrurile prin care a trecut Europa*. BARIȚIU, P. A. I, 546, cf. 574, PĂCLEANU, I. I, 105/9, ARISTIA, PLUT. *Imensele selve de sălcii plângătoare ... pare că plâng ... dezastrurile ce trecură*. FILIMON, O. II, 17, cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM. *De toate dezastrurile vecinilor noștri noi nu ne-am folosit decât spre a ne răsturna domni*. EMINESCU, O. IX, 172. *Am alergat să-mbărbătez sufletele clătinate, mințile aiurite de apropierea dezastrului haotic*. CARAGIALE, O. IV, 43, cf. 193. *Rămase înlemnit, ca în fața unui dezastru ireparabil*.

VLAHUȚĂ, S. A. II, 213, cf. DDRF. *Viitorul, plin de semne rele, Vestește lacrimi numai și dezastru*. SĂM. I, 8, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Rodnicia vieții mele supraviețuind unui dezastru, simbolul viu și realitatea răului au fost dezgustător de neînțelese*. M. ELIADE, O. I, 28, cf. CADE. *Paris incendiat ... această viziune de foc, de sânge, de dezastru răscolește imaginația oricărui om civilizat*. LOVINESCU, C. IV, 195. *Considerațiile generale asupra cauzelor dezastrului ... sunt juste*. CAMIL PETRESCU, T. II, 500. *Trupa, împrăștiată pe nesfârșita întindere a stepei, adulmea dezastrul*. VOICULESCU, P. I, 304. *Soldații tăcură o clipă, cântărind din ochi ... întinderea dezastrului*. BRĂESCU, V. 61, cf. COCEA, S. II, 45. *François-Auguste Biard, care râde de sacrificiu, de ospitalitate, de dezastru, dovedește o forță morală puțin comună*. E. IONESCU, E. 130. *Se găsesc și filosofi care să demonstreze că adevărul îl dețineau zeii urii și dezastrului și că blândețea e un element factice*. SADOVEANU, O. XX, 256, cf. SCRIBAN, D. *În locurile acestea solemne și sălbatice ... erele geologice și-au adus, unul după altul, dezastru*. BOGZA, V. J. 75. *Celor ce ne amenință cu dezastru, finem să le declarăm fațăș că ... destinul poporului nostru e în mâna noastră*. BENIUC, M. C. I, 13, cf. LABIȘ, P. 55, M. D. ENC. *Decalajele existente între nivelurile economice ale statelor lumii și agravarea lor progresivă duc ... la dezastru*. CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 3/12. *Mintea abia de concepe dimensiunea dezastrului*. FLACĂRA 1977, nr. 10, 17. *Mediile de informare transmit, aproape fără întrerupere, știri și imagini cutremurătoare despre dezastrul de pe coastele Oceanului Indian*. RL 2004, nr. 4 500. ♦ F i g. *În interiorul creștinismului, Isus poate părea un Dumnezeu pentru credință și un dezastru logic pentru rațiune, în exteriorul creștinismului*. CIORAN, R. 143. ♦ (Adjectival) *A se înființa bănci rurale sau agricole ... care să poată face toate îmbunătățirile și să-și procure mijloacele alimentare în timpuri dezastru*. I. IONESCU, P. 130. ♦ (Rar) Pierdere (I 1). *Ce-i făceam noi dacă ieșea un dezastru uman pe șantier?* PEDA, I. 141. ♦ (Prin exagerare) *Doctorul ... se încurcase în enumerarea avantajelor și a dezastrurilor care se pot datorii alcoolului*. AGIRBICEANU, A. 136. *Îmi dovedii ... acest nou dezastru ... Și-a rupt și botinele*. IBRĂILEANU, A. 162. *Dar, dezastru: din vorbă în vorbă, a trecut timpul și casierul a plecat*. CAMIL PETRESCU, U. N. 57. *Toate laolaltă nu echivalau în momentul dezastrului cu balomul și ne-am dus prin lume să căutăm un al doilea balon*. ARGHEZI, C. I. 73, cf. CĂLINESCU, C. O. 126. *Pălăria lui Lucu rămâne și ea suspendată în aer, pe o traiectorie de dezastru*. VINEA, L. I, 11. *Să nu se bage să facă ordine în relațiile lui din spital, fiindcă atunci o să fie un dezastru*. PEDA, R. 179, cf. VARLAAM - SADOVEANU, 230. *Am fost avertizați ... asupra dezastrurilor pe care le produce în organismul uman inhalarea pătimașă a fumului de tutun*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 344. *Numai ... dezastrurile răsunătoare din lumea sportului mai scot din inerție ... masele de telespectatori*. FLACĂRA 1977, nr. 24, 27. *Ranchiuna este un adevărat dezastru pentru un conducător*. RL 1977, nr. 10 295. *Dar undeva, în apele freatice ale minții, rămânea certitudinea dezastrului, convingerea că Gina*

nu mă va iubi niciodată. CĂRTĂRESCU, N. 114. *Am amintit de toată această prea bine cunoscută tradiție a dezastrelor istorice deoarece ea reprezintă, pentru români, experiența cea mai deplin și mai profund interiorizată.* PATAPIEVICI, C. L. 109.

2. Stare de mare nemulțumire sufletească, durere fizică sau psihică a cuiva, suferință, nefericire; nenorocire (2). În cea zi dezastrul persecuta pe conspiratori din toate părțile. BARIȚIU, P. A. I, 308. *Pentru omul în a cărui inimă este dezastru ... pământul se isprăvește, soarele tace și traiul nu mai are limbă.* MACEDONSKI, O. IV, 81. *Înregistrează vești ce vin din tot universul, înseamnă vești triste și vești bune, înscrie dezastre ori bucurii.* ANGHEL, PR. 103. ♦ P. a n a l. Stare de decădere, de degradare a firii umane în raport cu celelalte elemente ale universului. *Dezastrul nu poate fi răscumpărat decât într-un singur fel ... fiolele mele cu venimuri îmi vor face supremul serviciu.* GALACTION, O. A. I, 78. *Pe-nalte frunzi urcate din dezastre Bat lungi visări și doruri vin să joace: Departe-n roadele gândirii noastre, Pur, Dumnezeu al altor lumi se coace.* VOICULESCU, POEZII, II, 68. *Pe culmea avântului îl tulbură amintirea tragică despre dezastrul personalității sale umane.* VIANU, L. R. 140. *Un spirit pur, încarcerat într-o temniță de carne în urma dezastrului originar.* BARBU, PRINC. 313. *Dezastrul ei e un dat inițial al acțiunii, nu e consecința acesteia.* PALEOLOGU, T. 83.

3. F i g. Ceea ce aduce nemulțumire, rău care afectează viața economică și socială; distrugere (2), ruină (2). În țară dezastru agricol. – *Atât ne mai trebuia! – și febră electorală acută.* CARAGIALE, O. VII, 70. *Mergem spre dezastru sigur dacă se tolerează anarhia.* REBREANU, R. I, 222. *Admiram ... la dânsul nepăsarea cu care își amintea ... dezastrul involuntar al imensei lui averi.* MIHĂESCU, D. A. 44. *Ne-am risipit în lume cu puținul ce ne-a mai rămas din dezastru.* SADOVEANU, E. 174.

– Scris și: *desastru*. – Pl.: *dezastre* și (învechit) *dezastruri*.

– Din fr. *désastre*.

DEZASTRUÓS, -OĂSĂ adj. 1. Care constituie un dezastru (1), care are proporțiile unui dezastru, care distruge; nimicitor, catastrofal, groaznic, nefast, (învechit, rar) dezastric. *Toate loviturile dezastruoase ce erau destinate capitalei Austriei căzură pe nefericitul oraș Praga.* FILIMON, O. II, 108, cf. PROT. – POP., N. D., LM. *Chiar războiul dezastruos întreprins de Napoleon III contra Germaniei nu a fost lipsit de oarecare consecuențe bune.* EMINESCU, O. XI, 167, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Armamentele de astăzi fac războaiele deopotrivă de dezastruoase și pentru învingători și pentru învinși.* COCEA, S. I, 379, cf. SCRIBAN, D. *Prăbușirea internă ... va fi mai dezastruoasă decât războiul.* BENIUC, M. C. I, 319, cf. DL. *Amândouă sunt dezastruoase pentru ea.* STĂNILOAE, O. 126.

2. Care are efect distrugător pe plan material sau moral, care este rău, dăunător (1), defavorabil, dezagreabil; care are consecințe negative în cel mai înalt grad. *Să fabrice omul spre a lui necesitate: invențiuni de vase ... Cu uzul profitabili, cu-abuzul dezastruoase.* HELIADE, O. I, 381. *Se înspăimântă de efectele*

dezastruoase ale metodei ruginite de a introduce idei neînțelese. CONTEMPORANUL, I, 243. *Această afacere ... mie îmi face o impresie atât de dezastruoasă.* CARAGIALE, O. VII, 554, cf. MACEDONSKI, O. IV, 72. *Groaznică întâmplare care a produs asupra sănătății și stării lui sufletești o înrăurire atât de dezastruoasă.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 136, cf. DDRF, BĂRCIANU. *O expoziție ..., văzută izolat, ... nu poate să facă de la început o impresie de tot rea, dezastruoasă.* SĂM. I, 12, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Încheiase dezastruoasă și umilitoarea pace de la Carlowitz.* IORGA, L. I, 333, cf. TDRG. *Vom lupta până la urmă împotriva acestei realități dezastruoase.* în PLR II, 419, cf. CADE. *Procedul duce apoi la rezultate dezastruoase: antiștiințific, ... răpește critice și calitatea ... obiectivității.* LOVINESCU, S. I, 163, cf. CAMIL PETRESCU, U. N. 53. *Ivirea neașteptată a colonelului în fața școlii fusese dezastruoasă.* BRĂESCU, O. A. II, 85, cf. VLASIU, D. 62. *Echivocul erotice este chiar această sugestie mortală de plinătate, de exces dezastruos, de înflorire crepusculară.* CIORAN, R. 192. *Acest contact al omului de la țară cu atelierul orășenesc e fatal dezastruos.* SADOVEANU, O. XX, 120. *Mi se pare că rezultatul cercetărilor mele o să fie dezastruos.* ARGHEZI, S. XI, 60. *Arată consecințele dezastruoase ale diverselor domnii străine.* VARLAAM – SADOVEANU, 118. *În afecțiuni altădată dezastruoase ... obține rezultate terapeutice egale cu cele ale grupului de la Viena.* FLACĂRA 1975, nr. 45, 10, cf. 1976, nr. 21, 9, cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX. *Între mamă și fiică a început să existe o relație tensionată și dezastruoasă.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 835. ◇ (Adverbial) *Nelegala emiteră a bonurilor de tezaur, dezastruos sporite de urmașul său.* MAIORESCU, D. V, 73, cf. SCRIBAN, D. *N-a evitat ... lupta, care s-a terminat dezastruos.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 61. *Calitatea fotografiilor ... alese cu gust și competență se resimte dezastruos.* CL 1973, 352.

– Scris și: *desastruos*. – Pl.: *dezastruoși, -oase*. – Și: **dezastrós, -oasă** (scris și: *desastros*) adj.

– Din fr. *désastreux*.

DEZASURZÍ vb. IV. T r a n z. f a c t. (În descântece; complementul indică oameni surzi) A scoate din starea de surzenie, a face să nu mai fie surd. Cf. DDRF, SFC V, 4. *De ochi dezorbi-te-oi, De urechi dezsurzi-te-oi.* MARIAN, S. R. I, 186. *La (cutare) vă duceți, ... Gura Să i-o dezmuțiți, Auzu-i Desasurzii.* TEODORESCU, P. P. 382.

– Scris și: *desasurzi*. – Prez. ind.: *dezasurzesc*.

– Pref. *dez-* + *asurzii*.

DEZAȘTERNE vb. III. T r a n z. (Regional; complementul indică locul de dormit) A lua așternutul. [Dimineața] *aștern patu, [seara] dezaștern patu.* Com. din MIERCUREA CIUC.

– Prez. ind.: *dezaștern*.

– Pref. *dez-* + *așterne*.

DEZAUURÁ vb. I v. *dezauri*.

DEZAURÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică obiecte) A îndepărta stratul de aur cu care a fost acoperit. Cf. I. GOLESCU, C., LM.

- Scris și: *desauri*. LM. - Prez. ind. pers. 3: *dezaurește*. - Și: **dăzauri** (I. GOLESCU, C.) vb. IV, **dezaură** (LM) vb. I.

- Pref. *dez-* + *auri*.

DEZAVANTAGIÓS, -OÁSĂ adj. v. **dezavantajos**.

DEZAVANTÁGIU s. n. v. **dezavantaj**.

DEZAVANTÁJ s. n. 1. Pagubă (1), prejudiciu (2). Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Trebuie ca ... dezavantajele financiare evidente ce se vor produce pentru creditul statului din transformarea proiectată a titlurilor să capete dezaunare în crearea unei situațiuni juridice clare*. EMINESCU, O. X, 339, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

2. Aspect, împrejurare, condiție care defavorizează, nedreptățește pe cineva sau ceva; ceea ce defavorizează, nedreptățește, împiedică, îngreunează etc. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Această neașteptată contrarietate mai are și dezavantajul a mă sili ca să petrec iarna în țară*. ALECSANDRI, S. 111, cf. LM. *Ar fi fost unii, care combinând folosul acesta cu dezavantajele politice ..., n-ar fi stat la îndoială*. MAIORESCU, D. II, 409, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, CADE. *Ceea ce poate fi un bine și în același timp un dezavantaj*. C. PETRESCU, R. DR. 210. [Mediile geografice] pot, evident, să ușureze sau să îngreueze, prin avantajele și dezavantajele lor, mișcările popoarelor. NEGULESCU, G. 240, cf. SCRIBAN, D. *Ți-am spus rândul trecut despre dezavantajele dărniceii*. CĂLINESCU, C. O. 176. *Medicamentul prezintă însă dezavantajul lipsei proprietății de acumulare*. DANIELOPOLU, F. N. II, 111, cf. SANIELEVICI, R. 228. *Dispozitivul are un dezavantaj*. AGROTEHNICA, I, 222. *Aceste cantine ... prezintă dezavantajul că bolnavii trebuie să se deplaseze*. BELEA, P. A. 254. *Pompa de injecție era o piesă care prezenta o serie întreagă de dezavantaje: era prea grea, prea complicată*. MIHALE, O. 252, cf. DN². *Creangă are de suportat dezavantajul avantajului de a fi sau a părea cunoscut tuturor*. S. IANUARIE 1970, 23. *Această modalitate are dezavantajul de a consemna faptele ... ca virtualitate*. CL 1973, 61, cf. M 1975, nr. 1, 17, M. D. ENC. *Invenția înlătură dezavantajele menționate mai sus*. FLACĂRA 1976, nr. 45, 23. *Am căutat o pagină pe care s-o fi uitat sau pe care s-o știu mai puțin*. *N-am găsit*. *Ásta e dezavantajul când scrii cărți mici*. LIICEANU, J. 41, cf. PATAPIEVICI, C. L. 336. *Nu semnați nimic înainte de a fi înțeles exact avantajele și dezavantajele contractului pe care îl încheiați*. RL 2005, nr. 4 520. ♦ L o c . p r e p . În dezavantajul (cuiva sau a ceva) = în defavoarea, în detrimentul, spre paguba (cuiva sau a ceva). *Individul însuși se fărâmițează în contradicții lăuntrice și se diferențiază în dezavantajul echilibrului interior*. BLAGA, Z. 65. *Nimeni nu vrea să treacă peste această hotărâre, ... în dezavantajul artei populare*. FLACĂRA 1975, nr. 46, 4.

3. (Rar) Cusur, lipsă, neajuns¹ (1). Cf. RESMERIȚĂ, D. *Dezavantajul tău este că tu te temi*. PREDĂ, R. 138.

- Scris și: *desavantaj*. - Pl.: *dezavantaje*. - Și: (învechit) **dezavantágiu** s. n.

- Din fr. *désavantage*.

DEZAVANTAJÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică oameni, colectivități etc.) A crea un dezavantaj (1), a pune într-o situație defavorabilă. Cf. CADE. *Concurența lui mă dezavantajează*. SCRIBAN, D., cf. DM, DN². *O inexplicabilă repartizare a sălilor dezavantajează spectacolele*. CONTEMP. 1971, nr. 1 302, 9/1, cf. M. D. ENC., DEX. *La acest capitol - ne spunea directoarea grădiniței ... - sunt net dezavantajate grădinițele nou-înființate*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 346. *A promova ecoturismul și ... a îmbunătăți perspectivele economice în comunitățile dezavantajate din acea zonă*. RL 2005, nr. 4 545. ♦ (Complementul indică obiecte de îmbrăcăminte) A scoate în evidență, a reliefa anumite defecte fizice. *Rochia deschisă la culoare te dezavantajează*.

- Prez. ind.: *dezavantajează*.

- Din fr. *désavantager*.

DEZAVANTAJÁRE s. f. Acțiunea de a d e z a - v a n t a j a și rezultatul ei. Cf. DN², M. D. ENC.

- Pl.: *dezavantajări*.

- V. **dezavantaja**.

DEZAVANTAJÁT, -Á adj. Care se află într-o situație defavorabilă. *Cel mai dezavantajat dintre centrele de influență din partid este ... cel al [deputatului din Cluj]*. RL 2005, nr. 4 611.

- Pl.: *dezavantajați, -te*.

- V. **dezavantaja**.

DEZAVANTAJÓS, -OÁSĂ adj. Care dezavantajează, care creează un dezavantaj (1). V. d e f a v o - r a b i l , n e p r i e l n i c , p ä g u b i t o r (1). Cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Dezbinarea și animozitatea diferitelor partide ... pot produce ... cel mai mare rău, făcând să profite de aceste neînțelegeri aceia cari ... pot să ajungă la scopuri negreșit dezavantajoase României*. EMINESCU, O. X, 161. *Locul meu era dezavantajos, soarele îmi bătea în ochi*. CONV. LIT. III, 232. *Delicata pozițiune ... le impune totdeauna o modestie dezavantajoasă pentru dânsii*. CONTEMPORANUL, III, 65, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Figura doamnei M. mi s-a părut o imagine dezavantajoasă pentru Adela*. IBRĂILEANU, A. 34, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Guvernul sârb, crezând însă aranjamentul dezavantajos ..., s-a străduit să obțină modificarea lui*. TITULESCU, D. 132, cf. SCRIBAN, D., DM, DN², M. D. ENC., DEX. *Creditele pe perioade lungi sunt dezavantajoase*. RL 2005, nr. 4 520.

- Scris și: *desavantajos*. CADE. - Pl.: *dezavantajoși, -oase*. - Și: (învechit) **dezavantagiós, -oásă** (scris și: *desavantagios* PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D.) adj. RESMERIȚĂ, D.

- Din fr. *désavantageux*.

DEZAVUÁ vb. I. T r a n z. (Livresc) 1. (Complementul indică oameni, idei, acțiuni etc.) A dezaproba, a condamna. *Principiele ... a declarat ... că are nevoie*

atât de Cernaief, cât și de armată și nu poate să-i dezavueze în momente așa de grave. EMINESCU, O. IX, 209, cf. ALEXI, W. *Cei doi ambasadori americani nu au dezavuat pe Brüning în speranțele lui.* TITULESCU, D. 393. *Din prima clipă dezavuase proiectata sinucidere.* TEODOREANU, M. II, 417. *Hazul pe care i-l provoacă personajul ..., pe care îl dezavuase astfel de ochii lumii.* CĂLINESCU, S. 39. *Teoriile filologice ale lui Săulescu au fost criticate aspru de Heliade Rădulescu și dezavuate chiar de Asachi.* IST. LIT. ROM. II, 377, cf. DN², M. D. ENC. *Masele largi populare au dezavuat alianța cu Germania nazistă.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 20. *Lucian Blaga, dezavuuând lirica heideggeriană, ..., îi descoperea o rezonanță budistă.* CONTEMP. 1975, nr. 1 482, 4/4. *Familia a anunțat că funeraliile ... vor fi populare, și nu oficiale, dezavuuând în acest fel guvernul libanez.* RL 2005, nr. 4 540.

2. (Complementul indică oameni, acțiuni etc.) A refuza să recunoască; a contesta. Cf. M. D. ENC.

- Scris și: *desavua*. ALEXI, W. - Pronunțat: -vu-a. - Prez. ind.: *dezavuez*.

- Din fr. *désavouer*.

DEZAVUABIL, -Ă adj. (Livresc) Care poate sau trebuie să fie dezavuat (1). Cf. DN³.

- Pronunțat: -vu-a-. - Pl.: *dezavuabili*, -e.

- Din fr. *désavouable*.

DEZAVUĂRE s. f. (Livresc) 1. Faptul de a d e z a v u a. Cf. DM, DN², M. D. ENC. *O atitudine fermă, de dezavurare a unor asemenea fapte.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 335, cf. DEX².

2. (Jur.; în sintagma) *Acțiune de (sau în) dezavurare* = acțiune de nerecunoaștere sau tăgăduirea paternității prin care bărbatul contestă legitimitatea copilului adulterin sau a copilului născut în afara termenului prevăzut de lege. Cf. HAMANGIU, C. C. LIV. Art. 286 *[od] civil] creează o prezumție legală de paternitate pentru soțul mamei și care nu poate fi răsturnată decât printr-o acțiune în dezavurare a soțului.* COD. PEN. R.P.R. 497, cf. DJP.

- Scris și: *desavuare*. DJP. - Pronunțat: -vu-a-. - Pl.: *dezavuuări*.

- V. *dezavua*.

DEZAXĂ vb. I. 1. T r a n z. (Complementul indică corpuri sau părți ale lor) A îndepărta de o axă, a face să iasă de pe o axă. Cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ R e f l. *Osia s-a dezaxat.* DEX.

2. R e f l. și t r a n z. A (se) abate de la linia normală de comportare; a-și pierde sau a face să-și piardă echilibrul moral (și mintal). Cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Prez. ind.: *dezaxez*.

- Din fr. *désaxer*.

DEZAXĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e z a x a și rezultatul ei.

1. Îndepărtare de o axă, deplasare față de o axă. Cf. d e z a x a (1). *Pentru determinarea denivelărilor sau dezaxărilor a două corpuri rotunde ... ne servim de comparatoare pe care le rotim în jurul unuia din ele.*

ORBONAȘ, MEC. 125, cf. DM, M. D. ENC. ♦ S p e c. (Med.) Consolidare vicioasă a unei fracturi care duce la abaterea axului normal de funcțiune a unui membru. Cf. D. MED. *Important în dezaxare nu este gradul ușor de unghiulare sau rotare a fragmentelor.* ib. ♦ S p e c. (Arhit.) Abatere de la axa principală a unora dintre părțile componente ale unui edificiu. Cf. DN³.

2. F i g. Abatere de la linia normală de conduită; dezechilibru moral (și mintal). Cf. d e z a x a (2). Cf. DM, DN³, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *dezaxări*.

- V. *dezaxa*.

DEZAXĂT, -Ă adj. 1. (Despre corpuri sau părți ale lor) Care s-a îndepărtat, s-a abătut de la o axă (normală) dată. Cf. M. D. ENC., DEX.

2. F i g. (Despre oameni) Care se abate de la linia normală de comportare, care și-a pierdut echilibrul moral (și mintal); (despre mintea, manifestările etc. oamenilor) care trădează pe omul dezechilibrat moral (și mintal). *Se silise să treacă neobservat prin existența tumultoasă a dezaxatei familii a ministrului.* BARBU, I. I, 36, cf. DM, DN², M. D. ENC. ◇ (Substantivat) *Ești un dezaxat! reluă predicatorul ceva mai încet.* VINEA, L. I, 17. *E mare amator de artă, gata să asculte și să învețe câte ceva de la dezaxații ce se urcau pe mese.* BARBU, I. I, 259. *Nu e atât un dezaxat, pe cât un ambițios, însetat de putere absolută, rob al unei singure patimi, ... care-l dezumanizează.* IST. LIT. ROM. III, 734. *A fost o vreme când asemenea elucubrații erau „consumate” doar de dezaxați.* CONTEMP. 1975, nr. 1 512, 3/12. *Un dezaxat deschide focul asupra a zeci de oameni.* RL 2005, nr. 4 757. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Opiniunea publică franceză este pentru moment complet dezaxată.* TITULESCU, D. 720. *Nevoia de a scutura lașitatea dezaxată, de care sufereau atâția tineri, și de a se împotrivi spectrului amenințător al războiului.* V. ROM. aprilie 1960, 65.

- Pl.: *dezaxați*, -te.

- V. *dezaxa*. Cf. fr. d e s a x é.

DEZĂBĂLĂ vb. I v. *dăbălăza*.

DEZĂBĂLĂT, -Ă adj. v. *dăbălăzat*.

DEZĂLOGÍ vb. IV. T r a n z. (În dicționarele din trecut; complementul indică obiecte amanetate) A scoate de la amanet (în urma achitării datoriei). Cf. PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, V., GHEȚIE, R. M.

- Prez. ind.: *dezălogesc*. - Și: **deszălogí** (PONTBRIANT, D.) vb. IV.

- Pref. *de-* + *zălogí*.

DEZĂLOGÍRE s. f. (În dicționarele din trecut) Acțiunea de a d e z ă l o g í și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D.

- Pl.: *dezălogiri*. - Și: **deszălogire** s. f. PONTBRIANT, D.

- V. *dezălogí*.

DEZĂLOGÍT, -Ă adj. (În dicționarele din trecut; despre obiecte amanetate) Care a fost scos de la amanet. Cf. PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, V.

- Pl.: *dezălogiți*. -te. - Și: **deszălogit**, -ă adj.

PONTBRIANT, D.

- V. **dezălogi**.

DEZĂPEZÍ vb. IV v. **deszăpezi**.

DEZĂPEZIRE s. f. v. **deszăpezire**.

DEZĂRĂCÍT s. n. (Regional) Scoatere a aracilor de la vița de vie. *Desărăcitul viei* (Bordeasca Veche - Focșani). H XII 169.

- Scris și: *desărăcit*.

- Pref. *dez-* + **arăcit**.

DEZĂRTÓR s. m. v. **dezertor**.

DEZĂNVOLTÚRĂ s. f. v. **dezinvoltură**.

DEZBAIERĂ vb. I v. **dezbaiera**.

DEZBAIERĂRE s. f. v. **dezbaierare**.

DEZBALOTĂRE s. f. Desfacere a baloturilor de paie. Cf. DEX², MDA.

- Pl.: *dezbalotări*.

- Pref. *dez-* + **balotare**.

DEZBÁRC s. n. v. **debarc**.

DEZBARCÁ vb. I v. **debarca**.

DEZBARCÁRE s. f. v. **debarcare**.

DEZBARCÁȚIE s. f. v. **debarcație**.

DEZBARCĂMÁNT s. n. v. **debarcament**.

DEZBÁTE¹ vb. III. **I. T r a n z.** (Complementul indică chestiuni, proiecte, probleme de interes general etc.). A discuta pe larg și adesea în contradictoriu cu una sau mai multe persoane; a supune discuției, de obicei, într-un cadru organizat; a delibera¹ (2). Cf. VALIAN, V. *De zece ori același subiect îl desbăteam și, bine știi, adesea drept rezultat aveam sofismate*. ARICESCU, A. R. 81/4. *Nu aveam alta ce face decât a critica guvernul, a vorbi despre politică și a dezbate opiniile tuturor*. CALENDAR (1859), 68/2. *Pacea, războiul, visteria, dreptatea sunt dezbătute slobod, cu bunăvoință*. NEGULICI, E. I, 263/26, cf. POLIZU. *Un mai mare număr împreună dezbate ideile fiecăruia câștigate în parte*. BOLLIAC, în PLR I, 45, cf. PONTBRIANT, D. *Acest program fusese destul ... dezbătut*. MAIORESCU, D. III, 30, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Sărbul (ca orice negustor când dezbate o afacere) cam uitase de celelalte*. GALACTION, O. 177. *Meniul a fost lung dezbătut de cu seară*. BRĂESCU, O. A. II, 223. *Am dezbătut problemele care torturează conștiințele noastre*. E. IONESCU, E. 74. *După expresia ce-o ia figura lui, se înțelege că el dezbate o problemă*. ARGHEZI, C. J. 164. *Liceenii noștri dezbăteau tot felul de grave probleme*. RALEA, S. T. III, 184. *Îi cereau părerea. O dezbăteau și o încuviințau*. C. PETRESCU, A. R. 80.

Problema rolului calciului singur în ameliorarea structurii a fost mult dezbătută. AGROTEHNICA, I, 434. *Membrii cabinetului ... dezbăteau problemele cele mai urgente ale statului*. MAGAZIN IST. 1967, nr. 5, 4, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC. *Intelectualii de cele mai diverse specialități dezbate principiile și direcțiile întregii activități culturale*. CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 3/8, cf. FLĂCĂRA 1976, nr. 45, 24. *Cetățenii au dezbătut critic modul în care se aplică programul de sistematizare a localităților*. RL 1977, nr. 10 268. *Un alt membru CSM ... a dezbătut în fața plenului criza majoră de personal*. ib. 2005, nr. 4 755. *Propunerea ... nici măcar nu am dezbătut-o, ca să nu mai vorbim că nu am aprobat-o*. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 822. (F i g.) *Musca și un mic țânțar ... Pe iarbă s-au așezat. Și ... Despre metoda dezbate Cum se face bună miere*. ASACHI, F. 100/22. *Refl. pas. Orișice lege să se dezbate și să se primească slobod de mai mulțimea măsurilor amânduror Camerilor*. CR (1830), 211¹/16. *Pricina hotărârilor ... tot se dezbate și nu se hotărăște nicio dezlegare*. ib. (1838), 14²/21. *Neîngăduitoarele pricini atingătoare ... de finansie și comerție să vor dizbate în acest Sfat*. REGUL. ORG. MOLD. IV, 2/11, cf. ib. II, 3/26. *Dintr-o adunare regulată a profesorilor se împart ideile, se dezbate, se lămuresc*. DACIA LIT. 195/5. *Niciunde nu poate întrebarea aceasta fără tare vătămare a tocmelelor, drepturilor ... să se dezbate decât în Adunarea Națională*. FM (1844), 155²/15. *Această treabă ... se dezbate cu multă înfocare*. BĂLCESCU, M. V. 199. *Se dezbate în câteva ședințe cu multă fervoare uniunea*. BARIȚIU, P. A. I, 532. *A doua zi se va dezbate chestiunea emancipării creștinilor*. HASDEU, I. V. 136. *Când se dezbate această chestiune, conțea în primul rând originalitatea și etnicitatea autorului*. BLAGA, în PLR II, 623. *Unii văd în acestea contradicții și gafe, dar despre toate se dezbate public*. RL 2005, nr. 4 514. *Intran z. Să vii pe o zi-două la Berlin, unde să dezbatem îndelete împreună asupra unei afaceri*. CARAGIALE, O. VII, 271. *Boierii din partea locului dezbăteau asupra primejdiei*. IORGA, C. I. II, 205. *Dacă nu știți ce e [iubirea], puteți cu noțiunile d-voastră cumpărate și vândute cu toptanul ... să dezbateți toată viața, că tot nu ajungeți la nimic*. CAMIL PETRESCU, U. N. 15. *(Complementul indică probleme, teme științifice, literare etc.)* A expune în scris sau oral, a dezvolta (6); a trata (5), (învechit) a tratărisi (2), a trătălui (3). *Sorgința expresiunii ... o vom dezbate mai la vale*. HASDEU, I. C. I, 44, cf. CADE. *Schițele publicate ... dezbate probleme ale imoralității familiei burgheze*. IST. LIT. ROM. III, 584. *Unele [articole] dezbate probleme de lingvistică generală*. ib. 804. *O operă mult dezbătută pe acea vreme, „Principiile filozofiei istorice” a ... [lui] Vico*. G. BARBU, A. V. 96. *Dezbătând problema relației dintre limba literară și limba „populară” ..., citează mai multe sinonime*. CL 1973, 46. *Refl. pas. În acea „Asociație literară” ... s-a dezbătut desigur adeșori unificarea scrierii*. DENSUSIANU, L. 342. *(Prin lărgirea sensului) Întâmplările din oraș fuseseră dezbătute și comentate la bancă*. VORNIC, P. 222.

2. T r a n z. (Complementul indică procese, cauze etc.) A examina (cu participarea ambelor părți). *Având eu multă giudecată pentru niște țigani și stând*

dumnealui mijlocitor de ni-am desbătut giudecata (a. 1738). URICARIUL, XXI, 386, cf. DL, DM, DN², DEX. ♦ R e f l. p a s. *Dupe ce se vor desbate toate împregiurările pricinii și să vor desluși cu desăvârșire, prezidentul va precurma desbaterea.* CONDICA O. 109/12. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Messalina îi inscenează lui Valerius un proces ce se desbate în camera de culcare a împăratului.* LOVINESCU, C. IV, 65.

3. R e f l. F i g. (Învechit) *A se zbate* (4). *Franțuzii s-au desbătut veacuri întregi în fașele pedantismului.* RUSSO, S. 39. *Au aruncat Franția în brațele perturbațiilor și despotismului în care se desbate de un secol.* GHICA, C. E. II, 633. ♦ (Regional) *A se hotărî.* *Acu el nu se putea desbate încotro să se mai ducă: înainte ori înapoi.* ȘEZ, XXI, 54.

- Scris și: *desbate*. - Prez. ind. *dezbăt*. - Și: (regional) *dizbâte* vb. III.

- Din fr. *débatte*.

DEZBĂTE² vb. III. (Învechit și popular) 1. T r a n z. (Complementul indică obiecte bătute, fixate) *A desface* (1), *a desprinde* (7), *a deschide* (1). Cf. ANON. CAR. *Deci porunci îndată Să-l deslege, fiere să-i desbată.* BUDAI-DELEANU, Ț. 252. *Luo toporul și începu a desbate brava de la ușe.* ȚICHINDEAL, A. M. 31/21. *Au sunat larmă și escadroane de călăreși s-au împrăștiat prin oraș desbătând ușile caselor ce era aproape ... îi sălea să meargă și să stingă focul.* LEON ASACHI, B. 60/15, cf. LB: *De măgar se dete aproape și vroia încetinel ... să-i ia piciorul, vrând potcoava să-i desbată.* CONTEMPORANUL, I, 687, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Blesteme care să desbată și sicriile morților din cuie.* CAMILAR, N. II, 341, cf. M. D. ENC. *Vinde-ți, fată, mărgelile Și desbate tu ferăle.* POMPILIU, B. 82. *Roata fuse ferecată, Popa la ea s-o desbată.* RETEGANUL, CH. 103. *De cum vine sara mare, Desbat coasa de brățare, Ca să ies la șleahu mare.* ȘEZ, I, 140, cf. ALR II 6 698/531. *Cuiul nou desbate pre cel vechiu = un lucru, o situație se înlătură cu altceva similar.* ZANNE, P. V, 220. ♦ P. e x t. *A scoate* (I 1), *a da afară din locul firesc.* *Bun meșter! Mi-a desbătut-o [măseaua], mi-a dat-o afară și gata.* SADOVEANU, O. XIII, 807. *S-aveți grijă leat, că vă desbat măselele.* CAMILAR, N. II, 332. *Tu să-mi desbați cornu stâng, ca să ai de mâncare, și cel drept, ca să ei de-a îmbrăcare.* I. CR. IV, 103.

2. T r a n z. (Complementul indică țări, orașe, suprafețe de teren etc.) *A scoate de sub stăpânirea cuiva, a e l i b e r a;* *a trece în posesia altcuiva.* *Și strângând craiul oaste au scos cuvântu cum va să meargă la turci, să ia și să desbată Cetatea Albă și Chilia.* URECHE, L. 100. *Iar noi să dizbatem pe unde au ținut Jurco loglo f[ă]f, să ție și dumnealui, iar de nu-i va plăcea dumisale locul ..., să avem noi a-i întoarce banii* (a. 1648). BUL. COM. IST. IV, 166. *Luptând el să desbată țara de supt mâna turcului.* M. COSTIN, O. 47. *Părțile Crăiei Ungurești de Sus le-au desbătut despre nemți.* id. ib. 310. *Au desbătut și bucata cea de loc ce o închinasă Lupul, vornicul tătarilor, de au dat iar țării.* NECULCE, L. 295. *Toate țările și provinciile romanilor, carile ei cu bir și cu alte nevoi asuprea, îndată le-au desbătut.* CANTEMIR, HR. 265, cf. 319. *Agiuns-au dar la turcu cu nedejde de ajutor, să se poată desbate de supt*

stăpânia neamțului (sfârșitul sec. XVII) MAG. IST. III, 85/22. *El n-a putut să mai cerce să mai desbată locul din dughiani pe hotărătura lui Buhuș și aceasta au fost pricina de nu au luat chirie* (a. 1738). IORGA, S. D. V, 235. *Loc dizbătut de la unguri, îl impart dornenii* (a. 1755). id. ib. VI, 5. *Aceste moșii ... noi cu multă osteneală și cheltuială le-am desbătut și le-am ales și le-am lămurit* (a. 1758). URICARIUL, X, 235, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, SCRIBAN, D. ♦ R e f l. *Pătru-Vodă ... au socotit să să desbată de suptu mâna ungarilor.* URECHE, L. 147. *Au ieșit și el în Țara Ungurească cu zorba ca să să desbată ... de la nemți.* NECULCE, L. 160. *Toți cu mare aplaus se învoiesc a se desbate de sub Mihai și ... prind și pun la închisoare pe toți românii.* BĂLCESCU, M. V. 482. *Fură îndemnași să se desbată de sub ascultarea împărăției.* ap. DDRF. ♦ F i g. *Un gând aprins, un dor înflăcărat În drumuri m-a pornit ca să desbat Din brațul craiului de zmei pomana De și-a făcut cu prada din Ileana.* SĂM. II, 414.

3. R e f l. și t r a n z. *A* (se) *descurca* (2), *a duce la bun sfârșit;* *p. e x t. a* (se) *tocmi* (I 2). Cf. BARCIANU. *Ea fugi în lume, rătăcind multă vreme prin Ardeal, desbătându-se cu datornicii.* IORGA, C. I. I, 78. *Atunci lui cu desăvârșire hotărârea să mă abat iar pe la Văratice și atunci desbătui vreme destul de îndelungată prețul trăsării cu birjarul cel guraliv.* SADOVEANU, în SĂM. VI, 62.

4. T r a n z. (Complementul indică oameni) *A schimba o opinie, o convingere;* *p. e x t. a* *abate, a îndepărta de (sau de la) ceva.* *Întii de aceștia, de [dachi] a să curăți pre împărăție de supt rușinea în carea căzută, a o desbate, și-au sumes poalele.* CANTEMIR, HR. 186. *De la carea pregiudecată pe vlădicul Ioann Pataki l-ar fi putut desbate încă și tatăl meu, Ioann Șincai.* ȘINCAI, HR. III, 263/30. *Nu vă lăsați ca grija notrefului să vă desbată de aceaia.* PETROVICI, P. 230/4. *Cum vor desbate părinții sau alți crescători pruncii de la așa lucruri.* CALENDARIU (1844), 63/15, cf. DDRF, BARCIANU, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE.

5. T r a n z. (Complementul indică terenuri agricole) *A afâna.* *Săpatul ... are de scop nu numai de a desbate și înmărunți pământul.* ap. TDRG. *Și-n puteau oamenii ara, pământul era tare ca fierul. Nu-n puținul pe care l-au desbătut și l-au semănat, parcă a ieșit ceva acătării?* SADOVEANU, O. IV, 10, cf. TDRG, SCRIBAN, D., DM. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Lacrima de-ți curge, Pe pământ d-ajunge, Pe pământ de cade Și cu foc de-l arde Și mi-ți-l desbate.* TEODORESCU, P. P. 390. ♦ (Prin Mold.; complementul indică lichide) *A amesteca.* Cf. A VI 8, 19.

- Scris și: *desbate*. - Prez. ind.: *dezbăt*. - Și: (învechit și regional) *dizbâte* vb. III.

- Pref. *dez-* + *bate*.

DEZBĂTERE¹ s. f. 1. *Faptul de a (s e) dez-bate¹;* (mai ales la pl.) *discuție amplă* (adesea în contradictoriu), *cu una sau mai multe persoane asupra unor chestiuni, probleme de interes general, proiecte etc., desfășurată îndeosebi într-un cadru organizat.* *Ar fi petrecut toată noaptea întru desbaterea întrebării.* AR (1829), 100¹/10. *Cu prilejul desbaterilor parlamentare ... „Times” vorbește.* CR (1830), 18¹/1. *După multe*

desbateri ... hotărâra toți într-o unire de glasuri. F. AARON, I. I, 207/9. O epohă în care popoarele se dezbină de dizbaterile religioase. ASACHI, S. L. II, 14. Și numai dacă întrând în dezbaterea mijloacelor cu care s-ar putea îmbunătăți, am și luat din parte-mi măsurile trebuincioase în ceea ce să atinge de paza regulilor carantinești (a. 1839). DOC. EC. III, 719. În dezbatere limbii ... am urmărit numai asemănările noastre cu limba latină. RUSSO, ap. DENSUSIANU, L. 377. O mare parte a convorbirilor sociale se petrece întru dizbaterea evenimentelor însemnătoare a timpului nostru. CALENDAR (1856), 1/5. În dezbatere metafizice nu vezi nimic, este deșertul deplin. NEGULICI, E. II, 18/31. Cât despre sistemul învățământului sunt încă multe dezbatere și divergenți de opinii. GHICA, C. E. II, 407, cf. PONTBRIANT, D. Ce însemnează noua plan-tațiune? Este basa desbaterii. HASDEU, I. C. I, 19. „Buciumul” apare cu numele și persoana sa în dezbatere politice, științifice, literare, comerciale și industriale (a. 1862). PLR I, 201, cf. BARCIANU, V., COSTINESCU, LM. S-a numit o comisiune pentru dezbatere a unui proiect ortografic. MAIORESCU, CRITICE, 311. Protocolul ședinței poartă concludsiunile acestei desbateri, redactate în modul următor. ODOBESCU, S. I, 491. Toată lumea primi fără lungi dezbatere propunerea sa. I. NEGRUZZI, în PLR I, 253. Eu ceteam dezbatere din Parlament și discuțiile politice. LUC. II, 404, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². Dezbatere asupra principiului după care urma să fie compus noul dicționar au urmat în mai multe ședințe ale Academiei. DENSUSIANU, L. 21, cf. AGÎRBICEANU, A. 399, RESMERIȚĂ, D., CADE. Urmă dezbatere ... asupra perspectivelor tânărului. REBREANU, R. I, 27. După lungi dezbatere, hotărâ să se caute un gangster pur. EFTIMIU, N. 168. După lungi dezbatere ieși următorul program de masă. BRĂESCU, O. A. I, 33. Nădăduiam că și dezbatere ortografice vor fi reluate spre a fi duse la un sfârșit mulțămitor. SADOVEANU, O. XX, 192. La prima întrebare am răspuns, pentru a doua s-ar cere o dezbatere mai în concret. STĂNILOAE, O. 67. E greu de știut ce trebuie admirat mai mult într-o astfel de dezbatere. RALEA, O. 147. Începuse să se intereseze mult de dezbatere din Parlament. PREDĂ, M. 118, cf. DL, DM. Începea o dezbatere interminabilă cu argumente. BENIUC, M. C. I, 144, cf. IST. LIT. ROM. I, 384. De aceea, dezbatere se îndreaptă din capul locului spre poetică. COTEANU, S. F. II, 118, cf. DN². După dezbatere ... furtunoase histrieni au hotărât să nu-i pună piedici lui Darius. H. DAICOVICIU, D. 58. Conferința națională de arheologie a pus în centrul atenției și al dezbatere sale problemele istoriei și ale arheologiei dacice. s. ianuarie 1970, 61, cf. M. D. ENC. Numele lui a continuat decenii de-a rândul să fie amintit în dezbatere parlamentare. MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 75. La un seminar și într-un cerc de literatură am propus spre dezbatere două cărți. CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 4/8. După „România literară” spiritul științei este un rezultat nu prea îndepărtat (în timp) al vehementelor dezbatere scolare în jurul lui Dumnezeu. PATAPIEVICI, C. L. 355. Atacul ETA survine în plină dezbatere politică în Spania. RL 2005, nr. 4 623. Dezbatere zilnice

contradictorii ce au urmat pe tema susținerii financiare a creșterii punctului de pensie i-au degustat pe vârștrici. ib. 2007, nr. 5 282. ♦ (Construit cu prep. „în” sau învechit „la”, precedate de verbele „a lua”, „a intra”, „a pune”, „a da”, sugerează ideea de început al acțiunii) S-au luat la dezbatere întrebarea cea veche despre pretensiile lui Mehmed Ali. GT (1838), 3²/11. Acest proiect înainte de a fi pus la disbatere a fost dobândit încuviințarea. POVĂȚ. 231/2. Era ușor să dea în dezbatere proiectul de lege urbană. BARIȚIU, P. A. I, 640, cf. II, 13. Proiectul dezrobirei în curând va intra în dezbatere. RUSSO, S. 155. La Sadoveanu ideile nu sunt ale indivizilor și nu intră în dezbatere. PALEOLOGU, T. 31. Statutul parlamentarilor ar urma să intre în dezbatere plenului reunit al Parlamentului în 20 decembrie. RL 2005, nr. 4 790. ♦ (Prin lărgirea sensului) Manolăș, cel atât de mult deprins cu gândul și cu dezbatere sufletești, nu putea să se înșele singur. GALACTION, O. 635. Drama absolută depășește și conflictul de ordin etic ... dezbatere clasică într-o anume tragedie, între datorie și sentiment. CAMIL PETRESCU, T. III, 506, cf. id. p. 415. ♦ Expunere amplă în scris sau oral a unor probleme, a unor teme științifice, literare etc.; tratare (5). Cele dântâi desbateri și polemice ce s-au ivit în foile publice rumânești a fost limba. HELIADE, O. II, 416. Într-altele vom respecta desbatere și demonstrațiile învățătorilor noștri. FL (1838), 62²/38. Foile publice a patriei fac mai adeseori dezbatere foarte interesătoare asupra stării noastre. CR (1839), 237¹/19. Inscriptoriul dacian va cuprinde inscripții ... cu traducere în românește și cu dezbatere critico-istorică (a. 1845). PLR I, 105. Cu toate acestea, în acei timpuri oamenii se rânduiau mult asupra învățaturii și educației. Dezbatere asupra acestor materii erau înfocate. BREZOIANU, I. 6. Starea țării astăzi eu n-am a vă descrie, ... Pe larg ați și descrie-o și foarte n'ștelepște, Prin multe mari desbateri în anul cel trecut. ARISTIA, P. R. 107/3. Limba română este, formal, cea mai pur romanică din câte există; ... cercetători și specialiști serioși fac de-a dreptul superfluă o dezbatere mai amănunțită a acestui subiect. EMINESCU, O. XIII, 566. Alte cărți ... cuprindeau dezbatere de dogmă. IORGA, C. I. II, 133. David Pop nu e interesant prin dezbatere conștientă a unei mari probleme sufletești. LOVINESCU, C. VII, 122. Nucleul însuși al desbaterii etice din roman se află în prelegerile lui referitoare la sensul moral al feminismului. CONSTANTINESCU, S. III, 45. Spectacole și concerte care au avut darul de a întregi și concretiza dezbatere teoretice. M 1974, nr. 7, 15. Revistele publice dezbatere în probleme ale criticii. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 41, 5/1. În revistele de popularizare de la sfârșitul sec. al XIX-lea apar deseori articole despre costumul popular, descrierea lui și încercări de tipologie, dar și dezbatere relative la „decadența” costumului popular ... adică la introducerea pieselor orășenești. Z. MIHAIL, T. P. 21.

2. (Jur.) Discutare a problemelor ce formează obiectul unui proces, de către părțile participante, în fața unei instanțe judecătorești. Toate împregiurările pricinii ... să vor desluși cu desăvârșire, prezidentul va precurma desbatere. CONDICA, O. 109/12, cf. STAMATI, D.,

PENESCU, M. V., ȘĂINEANU². *După sfârșirea dezbaterilor, tribunalul ... se rostise.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 183. *N-am obiceiul să mă amestec în dezbaterile curții și nici să călăuzesc brațul justiției.* REBREANU, P. S. 262. *Au început dezbaterile asupra pedepsei.* NEGULESCU, G. 203. *Interogatoriul ... dezbaterile, în fine sentința.* BRĂESCU, A. 221. *Cu introducerea martorului Ilie Vasiliu ... dezbaterile au luat o înfățișare extraordinară.* SADOVEANU, O. IX, 471, cf. SCRIBAN, D. *Citația pentru dezbaterile acestei formalități procedurale sosi chiar a doua zi după plecarea maestrului.* MIHĂESCU, D. A. 200. *După administrarea problemelor încep dezbaterile ... se dă cuvântul părților în fond.* PR. DREPT 873, cf. M. D. ENC.

- Scris și: *desbateri*. - Pl.: *dezbateri*. - Și: (învechit și regional) **dizbătere** (scris și: *disbateri*) s. f.

- V. **dezbate**¹.

DEZBĂTERE² s. f. (Învechit și popular) Acțiunea de a (s e) d e z b a t e² și rezultatul ei.

1. Cf. d e z b a t e² (1). Cf. DDRF, CADE.

2. Cf. d e z b a t e² (2). *Dezbaterea Țării Moldovei de sub ascultarea Crăiei Ungurești.* N. COSTIN, LET. I A 115/28. *Să arătăm de dezbaterile lor de sub Împărăția Răsăritului.* CANTEMIR, HR. 351, cf. POLIZU, DDRF, CADE. [Hrisovul] *ni l-a făcut la 1814, iarăși miluire, la toți târgoveții și lăcuiitorii ci ni aflăm șazători pi această moșii a noastră de aicea, din târgul Petrii, pentru dizbatire și împesurările ci și urma în parte de sus la hotarul aceștii moșii (a. 1818).* IORGA, S. D. XVI, 351.

- Pl.: *dezbateri*. - Și: (învechit) **dizbătire** s. f.

- V. **dezbate**².

DEZBĂIERĂ vb. I. (Învechit și popular) T r a n z. și r e f l. I. A (se) dezlega (I 3), a (se) deznoda (1), a (se) desface (2). Cf. LB, VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *M-am dezbaierat apoi la piept și mi-am suflecat mânecele cămășii.* LÂNCRĂNAN, C. III, 54, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (R e f l.; regional) A se desprimăvăra (Strehaia). *Să dezbaierează câmpu.* ALR SN III h 781/848. ♦ T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică punga de bani) A deschide (II 1). Cf. RESMERIȚĂ, D.

2. F i g. (Învechit și popular) A (se) despărți (1), a (se) separa (1); a (se) abate de la ceva; p. e x t. a (se) descotorosi. *Să bage de samă Lațco ca nu cumva ... să se desbaiere de credința cea adevărată și să se întoarcă iarăși la desbinare.* ȘINCAI, HR. I, 341/11, cf. CADE. *Te dezbaier eu de ea, n-ai tu grijă!* UDRESCU, GL. ♦ T r a n z. f a c t. (Regional) A face să se răzgândească. *Dacă își pune o dată carul în petri pentru ceva, apoi nu mai era om să-l dezbaiere.* RETEGANUL, P. V, 35.

- Scris și: *desbăiera*. - Pronunțat: -bă-ie-. - Prez. ind.: *dezbaier* și (regional) *dezbaierez*. - Și: **dezbaieră** (scris și: *desbaiera* POLIZU) vb. I.

- Pref. *dez-* + [im]băiera.

DEZBĂIERĂRE s. f. (În dicționarele din trecut) Acțiunea de a (s e) d e z b ă i e r a și rezultatul ei. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF.

- Scris și: *desbăierare*. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF. - Pronunțat: -bă-ie-. - Și: **dezbaierăre** (scris și: *desbaierare* POLIZU) s. f.

- V. **dezbaiera**.

DEZBĂIERĂT, -Ă adj. (Învechit și popular; despre obiecte) Care are băierile desfăcute; dezlegat² (I 3); p. e x t. descheiat² (3). Cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF. *Sălta ușor ca un fulg, purtat de vârtej, cu cămașa desbăierată.* LUNGIANU, C. 36, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 8. *Lasă sacii dezbaierați că vine să-i controleze.* UDRESCU, GL. ♦ (Prin nord-vestul Munt.; despre oameni) Care umblă cu hainele descheiate; p. e x t. dezordonat (1). Cf. UDRESCU, GL.

- Scris și: *desbăierat*. - Pronunțat: -bă-ie-. - Pl.: *dezbaierați, -te*.

- V. **dezbaiera**.

DEZBĂLĂZĂ vb. I v. **dăbălăza**.

DEZBĂLĂZĂT, -Ă adj. v. **dăbălăzat**.

DEZBĂR s. n. (Prin sud-estul Transilv. și prin nord-vestul Munt.) Dezvâț. Com. I. PANȚU. *A prins nărav.* - Și *ce, dăzbăr nu e?* UDRESCU, GL.

- Pl.: ? - Și: **dăzbăr** s. n.

- Postverbal de la **dezbăra**.

DEZBĂRĂ vb. I. T r a n z. și r e f l. (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de”) 1. A (se) desface (16), a (se) despărți (4); p. e x t. a (se) elibera, a (se) îndepărta, a scăpa de cineva sau de ceva care supără, care incomodează; a (se) debarasa (1). *Ieșea orânduită oaste și așa s-a dezbarat într-acea zi de oarba năvală a turcilor.* M. COSTIN, O. 80. *Când vreun moldovan se va îngurlui cu vro țișancă ... și nu va putea să-i desbăreze ... să se despartă și copiii să rămâie toți în partea țigănească (a. 1785).* URICARIUL, I, 326. *Acest săbor prin mijlocirea întăririi celor patru posturi ... cugetă a dezbara de tot pre pravoslavnicii de către calvini.* MAIOR, I. B. 362/25. *Nu perde încrederea că mai târziu se va putea dizbăra de niște asemenea îndatoriri.* ASACHI, S. L. II, 15. *Să ne disbărăm de grijele familiei.* FĂTU, D. 121/9. *Poate chiar în acele momente va fi disbarat de o viață pe care pururea a prevăzut-o ca o grea sarcină.* CONV. LIT. I, 227. *De ce nu te desbări de dânsul?* ALECSANDRI, T. 269. *Nu-i semn bun, trebuie să mă dezbar de dânsa.* CONTEMPORANUL, III, 497. *Mă vei desbăra de dânsii.* I. NEGRUZZI, S. VI, 36. *Mi-e dragă una ... Decât să mă desbar de ea Mai bine-aprind tot satul!* COȘBUC, P. I, 119, cf. DDRF. *Mi-a spus de-acum să mă dezbar de tine.* SĂM. II, 717, cf. ALEXI, W., CANDREA, F. 379, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Buzele ei nu izbutesc încă să se dezbar de el.* CAMIL PETRESCU, T. III, 326, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, com. MARIAN. *Rădița s-a măritat Dă tine s-a dezbarat.* ȘEZ. V, 32. (Prin lărgirea sensului) *Pe când omul neinteligent face din sine însuși măsura lucrurilor și mestecă subiectul său în cele ce sunt și se-ntâmplă, cel inteligent și de bună-credință va cerca să se dezbară de tot ce-ar putea să-i întunece judecata.* EMINESCU, O. IX, 461. *Cerci să te dezbari de gânduri?* LESNEA, VERS. 57. *Și de-a lungul unui ritual*

dezbărat de vorbe mari, recoltezi plăcerea și-ți păstrezi libertatea. VINEA, L. I, 277. *Față de marii noștri scriitori e bine să ne dezbărăm de respectul oficial.* CONSTANȚINESCU, S. II, 69. *Vreau, suflute, să mă dezbar de tine.* ISANOS, V. 303. ◇ F i g. *Ceahlăul dezbarat de nouri își ridică din nou trupul său de uriaș.* ap. TDRG.

2. A renunța sau a face să renunțe la un obicei rău, la un nărav, la o deprindere etc.; a (se) dezobișnui, a (se) dezvăța, a (se) lăsa, a (se) vindeca! (3). *În Crit nu e de lipsă a desbăra niciodată nice mândria, nice moliciunea, pentru că sânt necunoscute.* MAIOR, S. II, 346, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Să pui la învățatura pruncilor, să aib' datorie ..., a-i dezbăra de vorbe necuviincioase* (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 207, cf. LB. *Le faceți bine, îi desbărați de viața leneșă.* HELIADE, O. I, 256. *Coconița dumisale acum a luat un aer cumsecade, dar de vestitul „bată-te Dumnezeu” încă nu s-a desbărat.* id. ib. II, 425. *Pilda lui Robinson m-au adus întru hotărâre de a mă dizbăra de toate aceste ... nici tabac voiu trage, nici tiutun voiu be.* DRĂGHICI, R. 189/27. *A umblat cu felurimi de mijloace ca să îi desbere de o așa nelegiuire.* GORJAN, H. I, 109/2. *Te desbăr eu de Arghir și Marghir.* PR. DRAM. 248. *Mai zicea că ... Învățul îl desbară bățul.* PANN, P. II, 102/17. *Dându-ne acea pronunție guturală și groasă de care nu ne putem desbăra.* NEGRUZZI, S. I, 262, cf. POLIZU. *Boierii începuse ... a scrie românește și a se desbăra de morfologia cuvintelor de felul lui „pliroforisi”, „metachirisi”, „plicitisi”.* GHICA, S. IV, cf. COSTINESCU, LM. *Rămâi la mine și ajută-mă ca să mă desbar de purdalnicul meu de nărav.* ODOBESCU, S. III, 45. *Incapacitatea omului de a se desbăra de un șir întreg de învățături.* CARAGIALE, O. III, 43. *Cât de greu putem dezbăra de copil de-a nu se teme de întuneric.* CONTEMPORANUL, V, 573. *Pentru ce ți-ai bate capul cu declinări și conjugări, ... împreună cu alte rele de care încă n-au izbutit a se disbara timpurile moderne.* I. NEGRUZZI, S. I, 234. *Mama sa ... multe apucături și înșelăciuni e necesită să întrebuițeze până ce-l dezbară și dezvață de țâță.* MARIAN, NA. 423, cf. DDRF, BARCIANU. *Ele vreau să-i desbere de o sumă de păcate.* SĂM. IV, cf. ALEXI, W., TDRG. *Unele forme de participiu ... de care nici astăzi ... nu i-am putut desbăra.* DENSUSIANU, L. 291. *Spre a desbara pe un bețiv de băutura rachiiului este bine a pune ... un ban în gură.* GOROVEI, CR. 18. *De obiceiul de a bea sâmbăta sara ... nu se putuse dezbăra.* AGÎRBICEANU, S. 141, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Îi cam luase și bieții oameni frica ... ca de dihania care se-nvață a încolți vitele din târlă și n-o mai poți dizbăra.* MIRONESCU, S. 215. *Valerie zicea că vrea să mă desbere de spaimă.* VLASIU, A. P. 33. *Acuma le venea greu să se desbere de asemenea narav.* SADOVEANU, O. XII, 37. *Lingvistice ... trebuie să se desbere de concepțiile aprioristice ale gramaticii clasice.* PUȘCARIU, L. R. I, 16, cf. SCRIBAN, D. *Nu-l poate dezbăra de obiceiuri proaste.* STANCU, R. A. IV, 361. *Să te dezbari de slăbiciuni, de patimi și de viții.* VINEA, L. I, 375, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Oamenii nu se pot dezbăra deodată de toate metehnele trecutului.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 3/7, cf. DEX. *Se sfătuiră a-i găti o năjnă spre a-l dizbăra de acest obicei.* ȘEZ. II, 68, cf. com. din STRAJA - VICOVU DE SUS. ◇ (Glumet)

Un uriaș rasol de vacuță de care ... bucătăria restaurantului ținea să se dezbar. VINEA, L. I, 129.

◇ F i g. *Suflute ... De-a cârniî mângâiere împodobită cu durere Cum aş putea să te dezbar?* VOICULESCU, POEZII, II, 60. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Înhămăm [calul] la o bărnă și îl plimbăm ... și așa năravul se va dezbăra.* PENESCU, M. 69/17. *Filmul de astăzi al actualității se dezbară sigur de astfel de vechi metehne.* CONTEMP. 1975, nr. 1 492, 1/9.

- Scris și: *desbăra*. - Prez. ind.: *dezbar* și *dezbăr*, pers. 2 (regional) și *dezberi*, conj. prez. pers. 3 (învechit și regional) și *dezbere*, (regional) *dezbareze*. - Și: (învechit și regional) *dizbără* vb. I.

- Et. nec. Cf. *dezbăiera*.

DEZBĂRĂRE s.f. Acțiunea de a (se) *dezbăra* și rezultatul ei; *dezvăț*. Cf. POLIZU, DDRF, RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC. *Înțeleg prin aceasta dezbărarea de orice sentiment de afecțiune, nu de repulsie.* CONTEMP. 1975, nr. 1 498, 3/6, cf. DEX.

- V. *dezbăra*.

DEZBĂRĂT, -Ă adj. (Despre oameni) Care a renunțat la anumite deprinderi, obișnuințe rele etc.; *dezobișnuit*. Cf. LM, DDRF, RESMERIȚĂ, D. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Adeverința istoriei mai luminată i să va arăta: și dovedele noastre de tot gândul stâng și de toată socoteala cu prepus, curate și desbărate le va cunoaște.* CANTEMIR, HR. 181.

- Scris și: *desbărat*. - Pl.: *dezbărați, -te*.

- V. *dezbăra*.

DEZBĂRBĂTĂ vb. I. *Tranz. și refl.* (Învechit) A (se) *descuraja*. [Despoția] *desbărbătează suflet, Desmădulează corpul.* HELIADE, O. I, 228. *El atât se turbă Încât se dezbarbată și șovăie eroul.* id. ib. 316. *Puteri nu-i mai rămăsese, patima-l desbărbăta, Mîntea ... nimic nu-i mai ajuta.* PANN, E. I, 4/19. *Adu-ți aminte că așa îmblau bizantinii cu turcii, adu-ți aminte că așa îmblă popoarele în decadență și dezbarbătate de corupțiune.* EMINESCU, O. X, 423. *Băiate, apucă-te de lucru ... nu te desbărbăta.* SBIERA, F. S. 143. *Cu toate acestea nu m-am desbărbătat, nu m-am dat înfrânt.* id. ib. 233. ◇ *Tranz.* (Prin lărgirea sensului) *Eresul tău fără slavă ... Desbărbătează-ndrăzneala și face pe om fricos.* HELIADE, M. 31/14. [Despoția] *desbărbătează suflet, Desmădulează corpul.* id. O. I, 228. *Venin e sărutarea păgânei zâne Vineri, Care aruncă-n inimi săgețile-ndulcirii, Disbărbătează mîntea cu vâlul amăgirii.* EMINESCU, O. IV, 261.

- Scris și: *desbărbăta*. - Prez. ind.: *dezbarbătez* și (învechit, rar) *dezbarbăt*. - Și: *dizbarbătat* (scris și: *disbarbăta*) vb. I.

- Pref. *dez-* + [îm]bărbăta.

DEZBĂRBĂTĂRE s.f. Acțiunea de a (se) *dezbărbăta* și rezultatul ei. *Căci acesta nu este absolutismul unui ambițios pentru a asigura impunitatea creaturilor sale. Nu este Friederic II sau Iosif II ... e Vitellius cu corupțiunea adâncă, cu mijloacele moleșitoare, cu dezbarbătare.* EMINESCU, O. XIII, 214.

- V. *dezbărbăta*.

DEZBĂRBĂȚI vb. IV. Tranz. (Învechit, rar; complementul indică persoane de sex masculin) A castra; p. e x t. a-și pierde energia. Cf. PONTBRIANT, D.
- Scris și: *desbărbăți*. PONTBRIANT, D. - Prez. ind.: *dezbărbătesc*.

- Pref. *dez-* + *bărbat*.

DEZBĂRBĂȚIRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a *dezbărbăți* și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desbărbățire*. PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezbărbățiri*.

- V. *dezbărbăți*.

DEZBĂRBĂȚIT, -Ă adj. (Învechit, rar; despre persoane de sex masculin) Care și-a pierdut virilitatea; p. e x t. care este lipsit de energie. Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desbărbățit*. PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezbărbățiți, -te*.

- V. *dezbărbăți*.

DEZBĂRCĂ vb. I v. *debarca*.

DEZBĂRCĂRE s. f. v. *debarcare*.

DEZBĂRCĂT, -Ă adj. v. *debarcat*.

DEZBĂRCĂDÉR s. n. v. *debarcader*.

DEZBĂRCĂMĂNT s. n. v. *debarcament*.

DEZBĂRÍ vb. IV. T r a n z. (Regional; complementul indică plante de cultură) A doborî, a culca la pământ; a distruge (1) (Sibiel - Săliște). Cf. LEXIC REG. II, 59. *Porcii or dezbărât toate cucuruzăle*. ib.

- Prez. ind.: *dezbărâsc*.

- Et. nec. Cf. *doborî, oborî*.

DEZBĂȘCĂLUI vb. I. Tranz. și refl. (Învechit și regional) A (se) separa (1); a (se) despărți (3); (regional) a (se) *dezbășcășui*. *Acolo băgase Niță Mîndria o turmă de porci, turma lui, avere debășcăluită de a lui tată-său*. SANDU - ALDEA, U. P. 101. *Batoza urlă și debășcăluște în vânturile-i puternice boabele ce vor pleca*. SĂM. II, 680. *M-a dizbășcăluit răsboiu și armata, încolo dila 7 ani și până az ... am umblat dipi coada oilor*. DIACONU, P. 39, cf. CADE.

- Scris: *dezbășcăluit*. - Prez. ind.: *dezbășcăluiesc*. - Și: (greșit) *debășcăluit* în D, tomul I, partea a 3-a.

- Pref. *dez-* + *bășcăluit*.

DEZBĂȘCĂȘI vb. IV. T r a n z. (Regional) A despărți (3) (Maidan - Oravița). Cf. HEM 2 669.

- Scris și: *dezbășcăși*. HEM 2 669. - Prez. ind.: *dezbășcășesc*.

- Pref. *dez-* + *bășcăși*.

DEZBĂȘCĂȘUI vb. IV. T r a n z. și refl. (Prin nord-estul Olt.) A (se) despărți (3). Cf. CADE, CIAUȘANU, V. 157, SFC IV, 126. *Și pe drum ea zicea [cătore soțul ei] „Bia, eu mă debășcășuiesc!”* SORESCU, L. L. V, 84.

- Scris și: *dezbășcășui*. - Prez. ind.: *dezbășcășuiesc*.

- Pref. *dez-* + *bașca* + suf. *-ășui*.

DEZBĂȘCĂȘUIĂLĂ s. f. (Prin nord-estul Olt.) Despărțire (3). Cf. CIAUȘANU, V. 157.

- Scris și: *dezbășcășuială*. CIAUȘANU, V. 157. - Pl.: *dezbășcășuieli*.

- *Dezbășcășui* + suf. *-eală*.

DEZBĂȘCĂȘUIT, -Ă adj. (Prin nord-estul Olt.) Despărțit (3). Cf. CIAUȘANU, V. 157.

- Scris și: *dezbășcășuit*. CIAUȘANU, V. 157. - Pl.: *dezbășcășuiți, -te*.

- V. *dezbășcășui*.

DEZBĂTĂ vb. I. T r a n z. și refl. (Învechit și popular) A ieși din starea de beție; a (se) trezi (2). *În această vreme păzitorii debătându-se au căzut în mare neastâmpărare*. GOLESCU, P. 412/7, cf. LB,

VALIAN, V., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, BARCIANU, V., CIHAC, I, 25. *De la vârsta de 18 ani și până azi ... nu s-a debătut o zi*. MACEDONSKI, O. II, 312, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Popa Man cât a ținut dulcele Crăciunului nu s-a mai dezbătut*. AGÎRBICEANU, P. M. 122, cf. CDDE, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Amoniac ... se dă bețivilor, să-i debete*. VOICULESCU, L. 74. *Până-l găsesc mă și dezbăt*. BARBU, I. I, 123. *Și de mă îmbăt vrodată Mândruța mă dezbătă*. RETEGANUL, TR. 108. *Astăzi bată Măine bată, Casa mi-i nemăturată Dar dacă m-oi debata De trei ori oi mătura*. SEVASTOS, C. 261. *Foarte rău m-am îmbăt După ce m-am dezbătut. Parcă nu m-aș fi înșurat*. MAT. FOLK. 270. *Cine o dată s-a îmbătut anevoie se dezbătă = cine se învață cu năravuri rele, anevoie se dezvață*. GOLESCU, ap. ZANNE, P. III, 579. ♦ F i g. A-și reveni sau a face să-și revină dintr-o stare de confuzie, de neclaritate; a (se) dezmetici (II 1). *Autorii ... așe au încălțit toată hronologia cât însumi nu mă pociu dezbăta, nici pociu giudeca de care an ... se țin*. ȘINCAI, HR. I, 45/26, cf. LB. *Sufletul se cutremură, inima bate, simțirile se dezbătă*. MARCOVICI, C. 32/2, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V. *Nu-l pot dezbăta cu toate argumentele din lume*. LM. *Apoi cade leșinată Pe un moale pat, Unde Ștefan o dezbătă, Cu un sărutat*. BOLINTINEANU, P. I, 79, cf. ALEXI, W. *Săracu' tata! ... cum umbla după mine, tot cu vorbe înțelepte să mă dezbătă ca să mă dezbărnaie de loana*. SNOAVA, II, 162, cf. ALR II 3 556/105. < E x p r. **A (se) dezbăta de cap** = a (se) dezmetici (II 1). *Dintru-ntăiu i-e voia s-o probezească, s-o debete de cap cu niște cuvinte aspre, ca să-i iasă din minte nălucirile*. LUC. VII, 585. *Om ești tu ori ce ... ești că eu nu mă pot dezbate de cap*. ȘEZ. XXI, 25, cf. ALR I/1 h 144/249, ALR II 3 556/219, 334, ALRM I/1 h 203/249. ♦ P. e x t. Tranz. A vindeca¹ (3). *Voi m-ați dezbătut de mândrie și ați mai potolit chinurile mele*. MARCOVICI, C. 85/15.

- Scris și: *dezbăta*. - Prez. ind.: *dezbăt*. - Și: **dizbătă** vb. I. ALR II 3 556/105.

- Pref. *dez-* + [im]băta.

DEZBĂTĂRE s. f. (Învechit și regional) Acțiunea de a (se) *dezbăta* și rezultatul ei; trezire din beție. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, ALEXI, W. *Pentru dezbătare sunt bune migdalele dulci să se mănânce*. ap.

TDRG. cf. RESMERIȚĂ, D. *Caută-l după dezbătare, că acuma nu te înțelegi cu el.* UDRESCU, GL. ♦ Fig. Revenire dintr-o stare de confuzie, de neclaritate; dezmeticire (II 1). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D.

- Scris și: *dezbătare*. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D.

- V. **dezbăta**.

DEZBĂTĂT, -Ă adj. (Învechit și regional) Care s-a trezit din beție, care nu se mai află sub influența alcoolului Cf. KLEIN, D. 330, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, UDRESCU, GL.

- Scris și: *dezbătut*. - Pl.: *dezbătuți*, -te.

- V. **dezbăta**.

DEZBĂTĂTOR¹, -OĂRE adj. (Învechit; despre unele substanțe) Care are proprietatea de a dezbăta, care anihilează concentrația de alcool din sânge. Cf. VALIAN, V., POLIZU, DDRF. ♦ Fig. Care are proprietatea de a clarifica, de a limpezi gândurile. Cf. POLIZU, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

- Scris și: *dezbătător*. POLIZU, DDRF, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W. - Pl.: *dezbătători*, -oare.

- **Dezbăta** + suf. -(ă)tor.

DEZBĂTĂTOR², -OĂRE adj. (Învechit, rar) Deliberativ (1). *Loc înălțat de unde vorbesc oratorii în adunările dezbătătoare.* NEGULICI, E. I, 22/36.

- Scris și: *dezbătător*. - Pl.: *dezbătători*, -oare.

- **Dezbate**¹ + suf. -ător.

DEZBĂTĂTORI vb. IV. T r a n z. (Rar; complementul indică terenuri de cultură) A afâna, a săpa (1), (regional) a dezbătuci. (R e f l. p a s.) *Planta suferă dacă nu se ia măsuri de-a se dezbătături acel pământ.* ap. TDRG.

- Prez. ind.: *dezbătătoresc*. - Și: **dezbătături** vb. IV.

- Pref. *dez-* + **bătători**.

DEZBĂTĂTURĂ s. f. (Învechit, rar) Dezbateri². Cf. ANON. CAR.

- Pl.: *dezbătături*.

- **Dezbate**² + suf. -ătură.

DEZBĂTĂTURI vb. IV v. **dezbătători**.

DEZBĂTUCI vb. IV. T r a n z. (Regional) A dezbătători (Coverca - Vatra Dornei). Cf. A V 14.

- Prez. ind.: *dezbătucesc*.

- Pref. *dez-* + **bătuci**.

DEZBĂTUT¹, -Ă adj. (Despre chestiuni, probleme de interes general, proiecte etc.) Care este discutat pe larg și adesea în contradictoriu cu una sau mai multe persoane; supus discuției, de obicei, într-un cadru organizat. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Discuțiile ... deprindeau pe toți la un fel de privire mai sistematică a chestiilor dezbătute.* MAIORESCU, D. I, 44. *Una din chestiunile cele mai dezbătute a fost împărțirea ajutoarelor pe la tinerii studenți de prin facultăți.* ODOBESCU, S. I, 498, *Unul din punctele statornice ale*

programei acestui ziar, o temă adeseori dezbătută, a fost reforma învățământului într-o direcție mai realistă.

EMINESCU, O. X, 408, cf. DDRF. *Dacă patriarhul nu s-a ridicat așa de sus încât să ajungă un papă al Răsăritului ..., împăratul el însuși s-a făcut în parte un patriarh, ... purtând odăjdii, presidând sinoade, hotărând lucrurile dezbătute.* IORGA, C. I. II, 55. *S-a trecut apoi la adoptarea documentelor dezbătute.* SCÂNTEIA 1977, nr. 10 933.

- Scris și: *dezbătut*. - Pl.: *dezbătuți*, -te.

- V. **dezbate**¹.

DEZBĂTUT², -Ă adj. (Învechit) 1. (Despre obiecte bătute sau fixate în cuie) Desprins² (2). Cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D.

2. (Despre pământuri, orașe, țări etc. ocupate) Eliberat. *Peste nedejdea și așteptarea lor era, făcându-le câteva cetăți dezbătute, iarăș pre manule li-au dat.* CANTEMIR, HR. 426. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Satul a fost făcut pe pământul lor de amintiri ..., un pământ dezbătut în lung șir de veacuri, poftit, pândit.* SĂM. II, 303.

- Scris și: *dezbătut*. DDRF, RESMERIȚĂ, D. - Pl.: *dezbătuți*, -te.

- V. **dezbate**².

DEZBĂRCI vb. IV. R e f l. (În dicționarele din trecut; despre piele) A nu mai prezenta zbârcituri, a se netezi (1). Cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, BĂRCIANU, V., ALEXI, W.

- Scris și: *desbârci*. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, BĂRCIANU, V., ALEXI, W. - Prez. ind.: *dezbârcesc*.

- Pref. *de-* + **zbârci**³.

DEZBĂRCIRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a se dezbârci și rezultatul ei; netezire (1). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, V.

- Scris și: *desbârcire*. POLIZU, PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, V.

- V. **dezbârci**.

DEZBĂRCIT, -Ă adj. (În dicționarele din trecut; despre piele) Care nu mai prezintă zbârcituri, neted (1). Cf. PONTBRIANT, D., BĂRCIANU.

- Scris și: *desbârcit*. PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, V. - Pl.: *dezbârciți*, -te.

- V. **dezbârci**.

DEZBĂRLI vb. IV. R e f l. (Neobișnuit; despre sprâncene) A reveni în poziția normală, a se reazeza (1). *Sprâncenele pitarului se sbârliseră și se dezbârliseră de bucurie.* MACEDONSKI, O. III, 9.

- Prez. ind.: *dezbârlesc*.

- Pref. *de-* + **zbârli**.

DEZBĂRNA vb. I. 1. T r a n z. (Învechit și regional; complementul indică elemente componente ale unor construcții, ale unor obiecte etc.) A scoate din locul fixat, a desface (5). *Am văzut că valurile pe unele locuri începuse a dizbârna multe scânduri.* DRĂGHICI, R. 242/20, cf. POGOR, HENR. 227/22, RESMERIȚĂ, D. *Descărca, chipurile, niște păsări: dezbârnase la o cușcă două ostrețe; prindea găinile una câte una.* GALAN, B. I, 18, cf. DL. ♦ R e f l. *Se urca pe piscurile stâncilor*

oarbe *Ce abia cât numai nu se dezbărnase.* C. STAMATI, ap. CADE, cf. SCRIBAN, D. ♦ F i g. *Prin diavoliceasca lucrari ... i-ai adus cu totu undi să-i văd dizbărna[fi] di legea Răsăritului* (a. 1827). IORGA, S. D. V, 276.

2. R e f l. (Regional; despre membre sau alte părți ale corpului) A se desface (și a se îndepărta); a se desprinde (8). Cf. ȘĂINEANU². *Femeia însărcinată nu trebuie să mănânce ficat ... căci se vor dezbărna (se vor desprinde, se vor deslipi) urechile copilului ce va naște.* CANDREA, F. 50, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Când s-or desbrăna Ciolanele vinovatului De la piele, Atunci să se curățească De făpturile care-o făcut Aiestuia om grele.* MARIAN, V. 204, cf. ȘEZ. III, 150, com. din ȚEPEȘ-VODĂ - CERNAVODĂ. ♦ T r a n z. *Profesoara N. i-a dezbrănat urechea elevei X.* ap. TDRG. ♦ (Despre piele) A se jupui. *Ți se dezbărna pielea de pe degete.* MAT. DIALECT. I, 66.

3. T r a n z. (Prin Mold. și prin Transilv.; complementul indică intestine de porc) A desface, a întoarce spre a fi curățate, p. e x t. a curăța. Com. din ROMULI - SĂLIȘTEA DE SUS și din VOLOVĂȚ - RĂDĂUȚI, cf. ALR I 1 675/385, 396.

4. R e f l. (Transilv.; despre țesături) A se destrăma (I 1). Cf. A II 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, ALR I 1 297/93.

- Scris și: *desbărna*. - Prez. ind.: *dezbărnez* și *dezbărn*. - Și: (învechit) *dizbărna*, *dizbărna*, (regional) *dezbrăna* (scris și *desbrăna*), *dezbrăna* (ALR I 1 297/93) vb. I.

- Pref. *dez-* + *bărna*.

DEZBĂRNĂRE s. f. (Învechit și regional) Acțiunea de a (s e) d e z b ă r n a și rezultatul ei; desprindere, rupere a unui lucru de la locul lui sau a unei părți dintr-un tot; p. e x t. înlăturare, îndepărtare. *Încercarea de propagandă politico-religioasă a craiului Ardealului avu de urmare ... desbărnarea iar desăvârșită a credinței.* RUSSO, S. 73. *O dezbărnare de nebunie a șuerat ca o furtună peste mintea bătrânului și i-a pustiit toată limpeziciunea.* POPA, V. 159, cf. DL.

- Scris și: *desbărnare*. - Pl.: *dezbărnări*.

- V. *dezbărna*.

DEZBĂRNĂȚ, -Ă adj. (Învechit) 1. Desprins din locul în care era fixat. *Cu urechea desbărnăta.* RESMERIȚĂ, D.

2. (Despre degete, gheare) Desfăcut (4), separat. *Unele au mâni cu deget mare, altele au picioare cu gheare dizbărnate seau împreunate.* J. CIHAC, I. N. 14/22.

- Scris și: *desbărnat*. RESMERIȚĂ, D. - Pl.: *dezbărnați, -te*.

- V. *dezbărna*.

DEZBĂRNĂÎ vb. IV. T r a n z. (Regional) A îndepărta, a separa (2). *Săracu' tata! ... cum umbla după mine, tot cu vorbe înțelepte să mă dezbată ca să mă dezbărnaie de Ioana.* SNOAVA, II, 162.

- Prez. ind.: *dezbărnaî*.

- De la *dezbărna*, cu schimbare de sufix.

DEZBENZINĂ vb. I. T r a n z. (Rar) A degazolina. *Întreaga producție de gaze captate va fi dezbenzinată.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 837, cf. DN³.

- Prez. ind.: *dezbenzinez*.

- Pref. *dez-* + *benzină*.

DEZBENZINĂRE s. f. Degazolinare. *Aceste gaze [de sondă] sunt supuse operațiunii de desbenzinare.* ENC. AGR. IV, 585, cf. LTR², DER. *A fost dat[ă] în exploatare ... stația de dezbenzinare și desalinare.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 842, cf. M. D. ENC. *În calitate de șef al stației de dezbenzinare nu justifică un număr de 9 vagoane de gazolină.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 31, cf. DN³.

- Scris și: *desbenzinare*.

- V. *dezbenzina*.

DEZBÎN¹ s. n. (Rar) Dezbinare (3). *De sângele meu mă tem. Dar nu cunoști tu acest sânge fierbinte, plecat spre mânie și spre dezbin din inima neamului Mușatin?* EMINESCU, O. VIII, 145. *Dezghinul între români cresc repede și deveni faptă împlinită.* id. ib. XIV, 88, cf. CV 1949, nr. 2, 5. ♦ F i g. *Falstaff e parabola absolută a lumii: ... dezbinul interior, babilonia umorilor.* PLEȘU, M. M. 55.

- Scris și: *desbin*. CV 1949, nr. 2, 5. - Și: *dezghin* s. n.

- Postverbal de la *dezbină*.

DEZBÎN² s. n. v. *dezghin¹*.

DEZBINĂ vb. I. T r a n z. și r e f l. I. (Învechit și regional) A (se) desface în două sau mai multe părți, a (se) desprinde, a (se) rupe din locul în care era prins sau de un lucru cu care era unit; p. e x t. a (se) sfărâma (1), a (se) rupe (1). *Gunoiul ... pre pământurile ceale amestecate dinlăuntru le răsoace și întru așa de mice dărăbuțe le desghină cât se pot amesteca cu sarea.* ECONOMIA, 9/24, cf. LB. *Acolo un crac de munte se desbină cu pornire Prăvălindu-se cu vuet.* NEGRUZZI, S. II, 6, cf. POLIZU, COSTINESCU, LM. *Iar spițe de roată Pe-alții-i desbină-n bucăți.* COȘBUC, AE. 123, cf. id. P. I, 85. *Snopul ... nu-l putu lega în furcă: nu încăpea decât cu primejdia de-a o dezbină.* AGÎRBIȚEANU, S. 317. *Crengile se desbină foarte ușor din cauza zăpezei și poleiului.* ENC. AGR. I, 426. *Vântu bate ș-o desbină, Din vârv până-n rădăcină.* MĂNDRESCU, L. P. 85. *Îi atârni crengili, Sî dejdin sarmanili.* VASILIU, C. 147. *El o luat buzduganul și când l-o svârilit într-un păr, toate crengile s-o dejdina și toate perele jos o picat.* id. P. L. 182. *Mare vânt că și-o suflat, Mândră creangă și-o desghinat.* BÎRLEA, L. P. M. II, 130, cf. T. PAPAHAĞI, M., CHEST. V. 180/109. *La un fag mă repezii Și-un baltag îmi desbinai Și-o luai în jos pe plai.* ANT. LIT. POP. I, 81, cf. A VI 26, 33, LEXIC REG. 8, 69, MAT. DIALECT. I, 282, UDRESCU, GL. *Rădăcină împleticină Ales voinic o dezbină [Cartea].* PĂSCULESCU, L. P. 76. ♦ F i g. *Cuibar de soare, iazul, prin trestii se desbină.* LESNEA, I. 31. *Cum dansează-n oraș Razele lămpii electrice cum se dezbină Stuful subțirilor ploii între maluri de zid.* LABIȘ, P. 254. ♦ R e f l. p a s. *Mlădițele, care au crescut din rădăcina frăgariului ... se sapă și se deșdină de cătră rădăcină.* ECONOMIA, 210/11. ♦ R e f l. (Despre membre inferioare ale omului sau despre membrele posterioare ale animalelor) A ieși din articulația șoldului; (despre fințe) a avea articulațiile dislocate sau a face ca

articulațiile să se disloce. *Cărăușiea-i scumpă, ... câte care se sfarmă, câți boi se desghină și mor.* ALECSANDRI, T. 954. *Uneori se lasă și pe vine desghinându-se.* PAMFILE, S. V. 77, cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. *Boii și vacile când e iarna tare lunecuș sau dacă merg pe gheață se desbină ... li se desfac picioarele din șolduri.* Com. MARIAN. *Și te-ai acătărat în pom, ori vrei să te dejghini.* Com. din BILCA - VICOVU DE SUS, cf. A V 19, VI 4, 26, 33. ♦ R e f l. (Regional; despre picioare) A se depărta foarte tare, a se crăcăna. Cf. ALR II/I h 67/36, 705. ♦ F i g. (Prin nord-estul Olt.) A munci sau a pune să muncească din greu; a (se) istovi, a (se) speti (I). Cf. CIAUȘANU, GL.

2. (Învechit) A (se) separa (I), a (se) îndepărta de la ...; p. e x t., a (se) scinda. *O au dezghinat și o au închinat nemților acea parte de peste Olt* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 105/26. *Preoții carii să mută fără de ... cartea arhierului ... să fie dejghinați și depărtați de alți preoți.* IACOV, SYN. 39^v/3. *Să fie acestia [preoții] desbinați de la Domnul Dumnezeu ... și blestămați și neertați* (a. 1755). URICARIUL, VI, 175bis. *Pe aceste monastiri ... le-au desbinat de la monastirea Sf. Spiridon, clironomii reposatului Mihai Racoviță* (a. 1785). ib. I, 105. *S-a grăbit în Tessalonica, ca ... să cuprindă cetățile care se desbinase de la latină.* ȘINCAI, HR. I, 245/16. *Să se desbîne oricum de la legătura unirei.* id. ib. 359/22. *Dakia cu totul desbinându-o de cătră împărăția romanilor, o feaceră a sa.* MAIOR, IST. 25/16. *Au fost născut și crescut acolo de unde ne-am desghinat noi, nefericiții.* BUDAI-DELEANU, T. 66. *S-au dăzghinat, și s-au împreunat cu cei fără de Dumnezeu.* GRECEANU, I. 19/20, cf. ÎNTÂMPL. 70/2, DIONISIE, C. 163. *Unde vom găsi adevărul cel religios între atâtea tradiții și atâtea tagme, prin care să dezbină ghintele?* LEON ASACHI, B. 49/8. *Aceste posesii a Spaniei ... s-au desbinat de Spania în epoha Revoluției Franțuzești.* AR (1829), 7^v/8. *Enric la 1534 disbină pentru aceasta Beserica statului său de cea catolică a Romei.* SĂULESCU, HR. II, 326/27. *O! mângâere singură De amarată zină, De când o lege varvară De dânsa mă dizbină.* ASACHI, P. 44/10. *Catolicii, afară de Polonia, sunt număroși și în provinciile care s-au desbinat mai demult de Polonia.* RUS, I. II, 228/24. *Popoare neprietene care ... religie le desbină în loc de a le uni.* NEGULICI, E. II, 41/17. *O publicațiune literară trebuie să se disbine cu desăvîrșire de sistemul păzit de publicațiunile politice.* CONV. LIT. II, 168. *Judecata negativă, în care unul sau mai multe subiecte se arată desbinate de mai multe sau de un predicat, se numește remotivă.* MAIORESCU, L. 48, cf. CR. II, 345. *Spune despre originea românilor ... cum au ajuns a fi dezbinați și împrăstiați prin alte țări.* CREANGĂ, A. 164. *Ea se afla în curs de alcătuire și poate ar fi reușit să se închege ... de n-ar fi intervenit turburările lăuntrice care au dezbinat regatul.* BRĂTIANU, T. 139. ♦ R e f l. p a s. *Nu este îndestul numai de a se întocmi o fabrică și piste puțină vreme să să dezghineze și să să strice întocmirea sa* (a. 1823). DOC. EC. 294. *Sub ... fiul lui Solomon ... se dizbină împărăția în a Iudei și a lui Israil.* SĂULESCU, HR. I, 7/20. ♦ F i g. *Sufletul se va despărți de trup, se va desbina.* MAIOR, P. 102/13. *Te-aș desbina astăzi de bunătatea aceasta ca să nu fii părtaș acestor învățături.*

PETROVICI, P. 26/27. *Cugetele unora se desghinară de la scoposul acel nobil pentru care se luaseră armele în mână.* F. AARON, I. II, 166/19. *El [tatăl meu] căzu în urmă în ochii mei, cu toate că nu mă pot dezbina neci acum de superioritățile nașterei.* EMINESCU, O. VIII, 570. *Lucu tânjea, dezbinat de fericire și așteptare, pe fotoliul său.* VINEA, L. I, 210. *Brațele-i au prins să se dezbine Ca niște șerpi de flacără spre tine.* LABIȘ, P. 158. ♦ R e f l. p a s. *Limba ... cu necesitate se dezbină și se individualizează.* MAIORESCU, CRITICE, 303. *Termenii științifici ... s-au pierdut, limba din Dacia romană s-a dăzghinat și a ajuns ceia ce este, un jargon amestecat.* IORGA, L. II, 278.

3. A face să nu se mai înțeleagă sau a nu se mai înțelege unul cu altul, a (se) dușmăni, a (se) învrăjbi. *Vederea unei fapte urmate cu acel vinovat. Scopos de a dezbina din nou două puteri.* AR (1829), 118²/2. *Purta vorba peste tot și-o schimba cum îi venea, Soți, amicii desbina.* HELIADE, O. I, 235, cf. II, 54. *Nemulțumirea și gâlcevirile dezghină foarte des ... pe doi soți care se iubeau.* MARCOVICI, D. 42/16, cf. VALIAN, V. *Începuse a se desbina între sine și a se dușmăni.* FM (1843), 131¹/13. *Nici se va afla putere În lume, să ne dezghine.* PR. DRAM. 140, cf. POLIZU. *Rămănem supuși ... la invidie și la ură, patimi care învrăjdesc societatea, o desbină, o sfâșie.* GHICA, C. E. I, 186. *În loc să cate a înfrăți pe toți românii într-o familie ... îi desbină.* ALECSANDRI, T. I 740, cf. PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *De nu s-ar fi prigonit între dânzii, desbinați toată vremea, ar fi putut încă dura o casă puternică și vestită.* M. I. CARAGIALE, C. 49, cf. CADE. *Teoriile puteau să-i dezbine.* COCEA, S. II, 171. *Ispite care nu ne-au dezbinat.* TUDORAN, P. 660, cf. LĂNCRĂNIAN, C. I, 209. *Habsburgii ... au dezbinat burgheziile naționale.* MAGAZIN, IST. 1968, nr. 5, 15. *Străgile ... sărăcesc pe oameni, îi desbină.* SBIERA, P. 317. ♦ F i g. *Fiind el bătut de multe valuri ale fortunii cât și mîntea s-au dejghinat, și osteniala l-au înfrânt* (a. 1804). CAT. MAN. I, 261. *Pizmașul rupe toată legătura și dejghină toată închietura a milii și a dragostii.* PISCUPESCU, O. 112/16.

– Scris și: *desbina*. – Prez. ind.: *dezbin*. – Și: (învechit și regional) **dezghină** (scris și: *desghina*), **dejghină**, (învechit), **dizbină** (scris și: *disbina*), **dijghină** (DR. VI, 418), (regional) **dăzghină** (ALR II/I h 67/705) vb. I.

– Lat. **disglut(i)nare** (după *îmbina*).

DEZBINĂRE¹ s. f. Acțiunea de a (s e) d e z - b i n a și rezultatul ei.

1. (Învechit și regional) Desfacere în două sau mai multe părți, desprindere, rupere din locul în care era prins sau de un lucru cu care era unit. Cf. d e z b i n a (1). *În figurile care vin de aicea înainte, liniile sau trăsurile care-s duse fără dezghinare însemnează fața fundușului.* AȘEZ. 93/9. *Obiectul a murării cănepei iaste despărțirea sau dezbinarea cleiului prin care sânt vanele sau scoarța cănepei împreună una de alta lipite.* CULT. C. 27/4, cf. LB, VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., CHEST. IV 14/68. ♦ F i g. *Astfel nu simt nici unghiul dezbinării, Nici jugul dorului și nici fierbintea Crucificare ... Ci pururi zămislesc numai cu mîntea.* VOICULESCU, POEZII, II, 51.

♦ **S p e c.** (Mat.; învechit) Împărțire, simplificare (2). *Dejghinarea fărâmaturilor [fracțiilor] iaste un method care aduce fărâmaturile de nume mare în mic.* MA 51^v/16. *Alt method al dăjghinării.* ib. 53^v/6. ♦ (Rar) Dezarticulare. Cf. RESMERIȚĂ, D.

2. Separare (1), despărțire (3), îndepărtare de la ...; p. e x t. scindare. Cf. **d e z b i n a** (2). *Turbata stăpânire a papei iaste pricină dejghinării besearicilor* (a. 1699). GCR I, 328/11. *Să te nevoiești a întoarce pe numita crăiasă și pre alte persoane mai multe de la desghinarea și smintelele în care se tăvălesc.* ȘINCAI, HR. I, 338/13. *De la începutul desbinării ce se feace întră Besearica cea grecească și întră Besearica cea lătinească.* MAIOR, I. B. 58/19. *Pre vremea aceia urmă dezbinarea cea mare la Biserica Apusului prin Luther și Calvin.* CALENDARIU (1814), 100/24, cf. ABEȚEDAR, 94²/8, LB, VALIAN, V. *Partea mai mare a lăcuiitorilor Britaniei se ține de râligia răformată călvinească, împărțită în două desbinări, în cea episcopoească și în cea prosliterească.* RUS, I. II, 152/17, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Cu o asemenea compunere guvernul era o manifestare ... a partidului reîntregit după violenta desbinare de la 1888.* MAIORESCU, D. V, 6. *Facem cu desăvârșire abstracție de dezbinările partidelor politice.* id. CRITICE, 544. *Iată puntele în care se mărginește posibilitatea clasiff[ic]ărei pronunției. Afară de aceste punte totul e anomalie fonetică care, suferită, într-adevăr c-ar fi în stare de-a ne aduce la dezbinare în dialecte.* EMINESCU, O. IX, 452. *Căci accentul e puterea ce însuflă energie, care sistează dezbinarea silabelor, va să zică pauza dintre silabe, ridicându-le pentru ureche la unitate, una și nedes-părțita vorbă.* id. ib. XIV, 296. *Nu iaste deosebire între credința Bisericii noastre a Răsăritului și între Biserica Apusului, numai întru obiceiuri ..., iar altă nimic, fără de cât din zavistie s-au făcut această dejghinare* (a. 1882). CAT. MAN. I, 357, cf. DDRF. *La cas de desbinare între tată și mumă, consimțământul tatălui este de ajuns.* HAMANGIU, C. C. 45, cf. ALEXI, W., IORGA, L. II, 375. *Îndemnu-vă, fraților, să fiți cu luare-aminte asupra celor ce fac desbinări și sminteli împotriva învățaturii pe care ași învățat-o.* GALACTION, O. 530. *Oamenii inițiați în toate secretele Eteriei ... nu credeau în sinceritatea desbinării între Tudor și Ipsilanti.* OȚEȚEA, T. V. 246. [Al. Russo] *își dă seama că o astfel de dezbinare e nepotrivită cu totul ... în momentul luptei pentru unirea românilor.* VARLAAM - SADOVEANU, 193. *Dintr-un motiv dificil de sesizat, limba română derogă în mod limpede de la regula împrăstierii în dialecte, care a condus la dezbinarea celorlalte limbi vernaculare.* PATAPIEVICI, C. L. 120. ♦ (Gram.) Despărțire (6), separare (1). *Resultatul acestei împreunări [copula] în acel act de gândire poate fi dar și arătarea nepotrivirii, adică a desbinării predicatului de subiect.* MAIORESCU, L. 42. ♦ (Concretizat) Grup desprins, facțiune. *Se născură desbinări neconținute și fieșcare patriarh ... avea partizani și ucenici ai lor fieșcare în parte-și.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 226/12. *Mulți din boieri asemene au trecut în partea acestei dizbinări, iar oastea împărătească ... s-au unit cu oștile sale.* ASACHI, I. I, 147/9. *Damasc sau Damas ... numără la 140 000 lăc[uiitori], întru care 35 000 creștini de mai multe*

desbinări. RUS, I. III, 54/31. ♦ **P. r e s t r.** Deosebire (2), diferență (2). *Este boala lipicioasă ca ciurma sau de nu este lipicioasă ... se găsește o mare dizbinare între doctori.* C. VĂRNAV, H. 29/17. *Între starea veche și cea nouă, între ieul vechi, - al omidei -, și al doilea, - al fluturului, - ieste dezbinare adâncă, ruptură desăvârșită.* CONTEMPORANUL, V, 512. ♦ **F i g.** *O dezbinare de gânduri se poate cu toate acestea remarca în articolul despre comediile lui Caragiale.* VIANU, L. R. 187.

3. Neînțelegere, discordie, dușmănie, învrăjpire. Cf. **d e z b i n a** (3). *Toate urmările ei [ale înșelăciunii] privesc asupra dezghinării și a neorânduiei.* PISCUPESCU, O. 175/2. *Nu-ți ajunge câtă dăzghinare ... i-ai făcut până acum?* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 75. *Desbinările dinlăuntru să nu aducă tulburări între voi.* AR (1829), 62¹/49. *Adesea cea dintâi idee a unei căsătorii aduce cu sineși și cea dintâi sămânță a domesnicei dezghinări.* MARCOVICI, D. 38/22, cf. KOĞĂLNICEANU, în PLR I, 84. *Desbinările iscate în America ... s-au prefăcut în război.* ASACHI, I. 332/17. *Literatura are trebuință de unire, iar nu de disbinare.* DACIA LIT. XI/7. *Acele nenorocite discordii ... acele desghinări ce au stăvilil ... succesele voastre.* PĂCLEANU, I. I, 8/18, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *S-au găsit printre români Oameni ... Cari ... sămănând desbinarea pe pământul strămoșesc, Au scăzut ... puterea neamului lor.* ALECSANDRI, T. 166, cf. LM. *Nenorocirile politice ce-l băntuiau din cauza desbinării diferitelor populațiuni.* CONV. LIT. I, 14. *Dar veacuri de dezbinare neîntreruptă te-au adus la slăbiciune, te-au adus să-ți vezi rușinea cu ochii.* EMINESCU, O. IX, 220. *Se nimerise un director tipicar ... și cum Cassian nu se împacă deloc cu regimul acesta, dezbinarea se declară fără multă întârziere.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 93, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *După oarecare dezbinare în culise, statele mici au fost admise pe picior de egalitate.* TITULESCU, D. 143. *Certuri, dezbinări, povestea veche a luptelor și intrigilor pentru șefie.* COCEA, S. I, 17. *Combate tendința dezbinării dintre români prin ruperea limbii de popor.* IST. LIT. ROM. II, 513. *Politica Romei, de dezbinare a eventualilor adversari, era prea bine cunoscută.* H. DAICOVICIU, D. 86.

- Scris și: *desbinare*. - Pl.: *dezbinări*. - Și: (învechit) **dezghinäre** (scris și: *desghinare*), **dăjghinäre**, **dejghinäre**, **dizbinäre** (scris și: *dizbinare*) s. f.

- V. **dezbină**.

DEZBINĂRE² s. f. (Regional; impropriu) Dezghin (2). Cf. PĂSCULESCU, L. P. 262. *Și pe dânsa-ncăleca. Trei desbinări că mi-i da, Pe Ioviță mi-l zărea.* id. ib. 335.

- Scris și: *desbinare*. - Pl.: *dezbinări*.

- Cf. **d e z g h i n**².

DEZBINĂT, -Ă adj. 1. (Regional; adesea despre ramurile copacilor) Care este desprins, rupt, despicat; p. e x t. sfâșiat (2). Cf. H IX 92. *Măru-ăl mare are un comănac dezghinat.* UDRESCU, GL. *Am găsit un zid dezghinat la colț.* id. ib. ♦ (Învechit și regional; despre picioare) Ieșit din articulație, dezarticulat, p. e x t. crăcănat. Cf. RESMERIȚĂ, D., ALR II/I MN 43, 2 231/705, ALRM II/I h 132/705. ♦ **S p e c.** (Mat.; învechit; despre linii) Întrerupt. *Trăsurile cealea dezghinate ... însămnează*

trăsurile care colo și colea trăbuie măsurate. AȘEZ. 93/12.

2. Care este rupt, desprins dintr-o unitate; p. e x t. împărțit, scindat. Pentru ... ca Romii ... Valachia se-nchină, la el uni împărăția Mehmed cea dejghinată. VĂCĂRESCUL, IST. 255/45. Va pune toată sârguința spre a împăca desbinatele interesuri și a vindeca răul. AR (1829), 52¹/4. Oștirea mea prin uliță e toată Și strejuirea din palat cu totul desghinată. RUSEȚ, E. 93/19. Interesul desbinat al unui părinte de familie. NEGULICI, E. I, 132/12. Ne vom ocupa înadins cu studiul stării bisericilor și sectelor religioase în câte se aflau desbinați locuitorii Transilvaniei. BARIȚIU, P. A. I, 7, cf. I.M. Rareori s-au alcătuit laolaltă mai multe și mai ciudate însușiri dezbinat, ca să dea naștere unui corci mai neasemuit. ARGHEZI, S. VIII, 118, cf. DM, DEX. ◇ (Substantivat; învechit) Măcar de s-au și frământat această țară cu schimbări de stăpâniri streine și au ajuns la grijă din pricina a fealiuri de dejghinați ... s-au răspit fânciile acestora ca pusderiile (a. 1794). IORGA, L. II, 375. De ar vrea ... să se dezbine oricum de la legătura unirei, atunci pre desbinatul acela ceilalți aliați ... trebuie și-l pot sili ca să țină făgăduința. ȘINCAI, HR. I, 359/22.

3. (Despre oameni, organizații social-politice etc.) Care se află în discordie, neunit, învrăjbit. Iaru, de carea cumva să va amăgi cu gândul a rămânea tot dejbinați suptu stăpânirea străinilor (a. 1737). IORGA, S. D. XVI, 6. Prin sirguința lui Vladimir Monomah mulți din prințipii dizbinați s-au împăcat. ASACHI, I. 34/10. Împărțiți și desbinați, am fost siliți să priimim condițiuni aspre. GHICA, C. E. II, 154, cf. PONTBRIANT, D. E o singură țară pentru care murim și nu două partide dezbinat. MAIORESCU, D. III, 141. Prin introducerea elementului conservator în sânul ministeriului, opoziția, deja dezbinată și slabă, ar fi fost nimicită c-o singură lovitură. EMINESCU, O. XII, 82. Pornisem mână-n mână printre-a vieții mișelie, Desbinați ne ducem astăzi în fatala vijelie. MACEDONSKI, O. I, 75, cf. DDRF. Boierii? De când le prinde cronicarul de veste, numai dezbinați îi află. ARGHEZI, P. T. 74. Ați văzut unde se poate ajunge dacă șovăim și ne lăsăm dezbinați! LĂNCRĂNAN, C. II, 412, cf. DL, DM, DEX.

- Scris și: *desbinat*. - Pl.: *dezbinați*, -*ț*. - Și: (învechit și regional) *dezghinăt*, -*ă* (scris și: *desghinat*), (învechit) *dejghinăt*, -*ă*, *dejbinaț*, -*ă*, *dizbinaț*, -*ă*, (regional) *dăjghinăt*, -*ă* (ALR II/I MN 43, 2 231/705, ALRM II/I h 132/705) adj.

- V. *dezbina*.

DEZBINĂTOR, -OĂRE adj. Care dezbină (3). Cf. LB. O! mândrie, mândrie, din îngeri draci făcătoare, din pravoslavnicii papistași dejghinătoare ... de suflet pierzătoare (a. 1882). CAT. MAN. I, 356, cf. LM, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- Scris și: *desbinător*. LM. - Pl.: *dezbinători*, -*oare*. - Și: (învechit) *dejghinător*, -*oare* adj.

- *Dezbina* + suf. -(ă)tor.

DEZBINĂTURĂ s. f. (În dicționarele din trecut) Dezbinare (1). Cf. KLEIN, D. 67, LB, PONTBRIANT, D., LM.

- Scris și: *desbinătură*. LB, PONTBRIANT, D., LM. - Pl.: *dezbinături*.

- *Dezbina* + suf. -(ă)tură.

DEZBLAGOSLOVÍ vb. IV. T r a n z. (Rare; complementul indică oameni sau așezări umane) A nu mai primi binecuvântare; a lipsi de binecuvântare. *Desblagoslovește satul meu!* VISSARION, I. 39.

- Scris și: *desblagoslovi*. - Prez. ind.: *dezblagoslovesc*.

- Pref. *dez-* + *blagoslovi*.

DEZBLĂNÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit; în opoziție cu *îmblăni*; complementul indică haine) A scoate blana. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DR. IV, 691.

- Scris și: *desblăni*. PONTBRIANT, D. - Prez. ind.: *dezblănesc*.

- Pref. *dez-* + [*îm*]blăni.

DEZBLĂNIRE s. f. (În dicționarele din trecut) Acțiunea de a d e z b l ă n i și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desblănire*. PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezblăniri*.

- V. *dezblăni*.

DEZBLĂNÍT, -Ă adj. (Învechit; despre haine) Care nu este prevăzut cu blană, care nu mai are blană; neîmblănit. *Dăm zăstre fiicii noastre ... două rânduri straiă de vară dezblănite* (a. 1806). IORGA, S. D. XXI, 186, cf. PONTBRIANT, D. *Pălării de păruri și de păslă, haine îmblănite și dezblănite, munuși de lână*. JIPESCU, O. 70.

- Scris și: *desblănit*. PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezblăniți*, -*te*. - Și: *dizblănit*, -*ă* adj.

- V. *dezblăni*.

DEZBLEHUÍ vb. IV. (Regional) 1. T r a n z. (Complementul indică vehicule, mai ales căruțe) A fi lipsit de dublura de fier necesară în anumite porțiuni supuse la efort; p. e x t. a ieși din uz. Cf. IORDAN, L. R. A. 188. „*Dezblehuia*” nu este o creație a limbii contemporane ..., îl cunosc în graiul popular din Vutcani. BUL. FIL. XI-XII, 514.

2. R e f l. A(-și) desface haina, a(-și) răvăși părul, a căpăta o ținută dezordonată; p. e x t. a (se) dezbrăca (1). Cf. COMAN, GL. *Ce te-ai dezblevuit așa, băiete?* UDRESCU, GL.

- Prez. ind.: *dezblehuiesc*. - Și: *dezblehuia* vb. I, *dezblevui*, *dezbleui* (scris și: *desbleui* COMAN, GL.), *dizblehui* (id. ib.) vb. IV.

- Pref. *dez-* + *blehui*.

DEZBLEHUIÁ vb. I v. *dezblehui*.

DEZBLEHUIÁT, -Ă adj. v. *dezblehuit*.

DEZBLEHUIÍT, -Ă adj. (Învechit și regional) 1. (Despre vehicule, mai ales despre căruțe) Care are dublura de fier uzată; p. e x t. care nu mai este în stare de funcționare; vechi¹ (3), uzat (2). *Un car vechi ... dezblehuit*. TDRG. *Un automobil dezblehuit în lapoviță*. ap. IORDAN, L. R. A. 198.

2. P. a n a l. (Despre oameni) Care are o ținută (vestimentară) neîngrijită; dezordonat (1), rupt (4). *Un ținănuș, rupt, dezblehuit, descult, sare dintr-un picior în altul.* CONTEMPORANUL, V₂, 523. *Pieptu-i negru și părșos, gol, dezblehuit.* DDRF, cf. A VI 26, COMAN, GL. *A plecat dezblevuit, nu știu unde.* UDRESCU, GL., cf. LEXIC REG. 60.

- Scris și: *desblehuit*. - Pl.: *dezblehuiți, -te*. - Și: **dezblehuiat, -ă**, (regional) **dezblevuit, -ă, dizblehuiet, -ă** (COMAN, GL.) adj.

- V. **dezblehui**.

DEZBLEUI vb. IV v. **dezblehui**.

DEZBLEVUI vb. IV v. **dezblehui**.

DEZBLEVUIT, -Ă adj. v. **dezblehuit**.

DEZBLOCĂ vb. I v. **debloca**.

DEZBLOCĂRE s. f. v. **deblocare**.

DEZBLOCĂT, -Ă adj. v. **deblocat**.

DEZBOBINĂ vb. I. T r a n z. (Complementul indică firul unei bobine) A desfășura (1), a derula (1). *Din acel tot de fier pe care nu-l poți urni sunt scoase carcusele, apoi miezurile, apoi sârmăria este dezbobinată și imensul motor își arată măruntaiele.* CONTEMP. 1948, nr. 113, 11/2, cf. DM, DN², DEX.

- Prez. ind.: *dezbobinez*.

- Pref. *dez-* + **bobina**.

DEZBOBINĂRE s. f. Acțiunea de a d e z - b o b i n a și rezultatul ei. Cf. DM, DN², DEX.

- Pl.: *dezbobinări*.

- V. **dezbobina**.

DEZBOBOCI vb. IV. R e f l. (Despre bobocii florilor) A se desface pentru a înflori. *Nu era destoinică să aștele cât îmi era de mare păcatul, amestecând în rugăciunile ei amare implorarea cerului de a-mi păstra „arătarea” până s-or dezboboci liliicii.* KLOPȘTOCK, F. 326. *Pe chip zâmbetului îi înflorea cum se dezbocește trandafriul.* TUDORAN, P. 422. ♦ Fig. *Era pe la mijlocul lui martiu, primăvara română începea a-și dezboboci frumusețile.* HASDEU, I. V. 73.

- Prez. ind. pers. 3: *dezbocește*.

- Pref. *dez-* + [îm] **boboci**.

DEZBOBOCIRE s. f. Acțiunea de a s e d e z - b o b o c i și rezultatul ei. (F i g.) *Turbură ... cărările suferinței gătiută cu flori, înamorată de prima rază a dezbobocirii, care leagă idila.* KLOPȘTOCK, F. 199.

- Pl.: *dezbobociri*.

- V. **dezboboci**.

DEZBODOLÍ vb. IV. R e f l. (Regional) A se dezveli (1) (Huși). PĂSCULESCU, L. P. 135. *Eu te învelesc. Și te îmbodolesc. Tu să te dezvelești, Și să te desbodolești, Și la ursitorul meu să pornești.* id. ib.

- Scris și: *desbodoli*. - Prez. ind.: *dezbodolesc*.

- Pref. *dez-* + [îm] **bodoli**.

DEZBOGDAPROSTÍ vb. IV. T r a n z. (Regional; complementul indică bunuri primite ca pomană) A lua înapoi. *Am avut o iapă albă și am dat-o de bogdaproste și acum mă căsnesc s-o dăsbogdaprostesc.* I. CR. IV, 116.

- Prez. ind.: *dezbogdaprostesc*.

- Pref. *dez-* + **bogdaprosti**.

DEZBONTĂLÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Maram.; complementul indică obiecte) A desface în părțile componente. Cf. LEXIC REG. 18. ♦ (Regional; complementul indică cusături) A desface (5), a descoase (1) (Voivozi - Marghita). Cf. ALRM SN III h 1 053/325.

- Prez. ind.: *dezbontălesc*. - Și: **dezbontozi** vb. IV. ALRM SN III h 1 053/325.

- Cf. magh. *b o n t*.

DEZBONTOZÍ vb. IV v. **dezbontăli**.

DEZBORDĂRE s. f. v. **debordare**.

DEZBORDĂT, -Ă adj. v. **debordat**.

DEZBORÍ vb. IV. T r a n z. (Prin sud-vestul Transilv.) A doborî, a arunca. Cf. GR. S. VI, 236. *Fluera aș dezborât-o su pat. ib. M-o dezborât gos.* ALR II 130.

- Prez. ind.: *dezbór*.

- Pref. *dez-* + **oborî**.

DEZBOTEZĂ vb. I. T r a n z. f a c t. (Regional; complementul indică oameni) A descreștina. Cf. CADE. *Turcii m-a robit ... În ei am intrat, M-a desbotezat.* MAT. FOLK. 70.

- Scris și: *desboteza*. - Prez. ind: *dezbotéz*.

- Pref. *dez-* + **boteza**.

DEZBRĂCĂ vb. I. 1. R e f l. A-și scoate, a-și înlătura de pe sine (parțial sau total) îmbrăcămintea; (încechit, rar) dezbrăcădi, dezbrăcălui. V. d e s p u i a (4). *Adunară pre el tota mulțime de oști și-l dezbrăcară, și îmbracar[ă] întru ju o plașca.* EV. SL.-ROM. 114^v/20. *În grabă descălecă ... și să dezbracă de veșmântul său care-l purta (a. 1600 - 1625).* GCR I, 67/14, cf. ST. LEX. 149²/15. *Bătrânul ... s-au dezbrăcat de tearfele cu care era îmbrăcat.* AETHIOPICA, 17^v/16. *Dezbrăcându-să din haine împărătești și-mbrăcându-să cu zăblău să culcă.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 76^v/7, cf. id. ib. septembrie 4^v/21, ANON. CAR., LEX. MARS. 202. *Scoală de-ț tunde capul și te dezbracă de haine luminate.* VARLAAM - IOASAF, 16^v/26, cf. BERTOLDO, 28/5, IORGA, A. R. G. 288, ȚICHINDEAL, A. M. 67/2, PETROVICI, P. 248/18, LB. *Dezbracă-te dară, sări în apă fără să te îndoiești, locul este sigur.* ABETEDAR, 71²/7. *Îndată s-au dezbrăcat.* DRĂGHICI, R. 226/14, cf. GORJAN, H. I, 159/32. *O căsuță cu scaune de lemn în care cineva se poate desbrăca și îmbrăca.* DESCR. AȘEZ. 53/12, cf. VALIAN, V. *Se desbrăcară până la cămeșă și ... se apucară de lucru.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 162, cf. C.

VĂRNAV, H. 58/16, cf. PONTBRIANT, D. *El se dezbracă gol până la brâu.* ALECSANDRI, O. P. 65, cf. BARCIANU, V. *Plutașii se dizbracără iute amundoi de ȋari și cămeșă.* CONV. LIT. I, 344. *S-a dezbrăcat de șubă.* CARAGIALE, O. I, 199, cf. MACEDONSKI, O. II, 173, DDRF, GHEȚIE, R. M., SĂM. I, 24, ALEXI, W., TDRG, AGÎRBICEANU, S. 51, HOGAȘ, DR. I, 79. *Titu se dezbracă și se culcă foarte amărât.* REBREANU, I. 178, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Se dezbrăca într-o odaie alăturată.* CAMIL PETRESCU, P. 291. *Un om care, dorind să se răcorească și să se odihnească ..., se dezbracă și se culcă.* NEGULESCU, G. 110. *Începu să se dezbrace de trenșele lui și să se îmbrace în hainele frumoase.* VISSARION, B. 27. *Căldura după-amiezii l-a silit să se dezbrace de bluza albastră.* SADOVEANU, O. I, 67, cf. CĂLINESCU, E. O. I, 121, STANCU, R. A. I, 20. *Izbuti să se dezbrace de palton.* VINEA, L. II, 306. *Nu se dezbrăcase.* PREDĂ, I. 125, cf. BARBU, Ș. N. 110. *Cum aude gălăgie, iese din chilie, cum vede ursul și pe cei ce-l fugăreau, se dezbracă de haina călugărească.* BUTURĂ, EB. I, 250. *M-am rușinat și-am început Să mă dezbrac fără rușine.* DIMOV, T. 148. [Arabul] *se dezbracă cu greu de cămeșă.* RL 2005, nr. 4 701. *Se dezbracă de hainele cele mândre.* ȘEZ. V, 66, cf. ALR II 3 260. *Eu mă-mbrac, Eu mă dezbrac, Nimăruie rău nu-i fac.* FOLC. TRANSILV. II, 122, cf. 556. ♦ F i g. *Cerul se dezbracă de vișoroșii nori.* ALEXANDRESCU, O. I, 138. [Revista] *dezbrăcându-se de haina rece a unei publicații oficiale, se străduiește să străbată cărări noi.* în PLR I, 290. *Aud cum se dezbracă pământul de zăpadă.* VOICULESCU, POEZII, I, 172. *Munții s-au făcut Când norii de la-nceput s-au dezbrăcat De greul plumb.* BLAGA, POEZII, 247. *Am văzut nevăzutul Dezbrăcându-se-n fața mea plânsă.* BENIUC, V. 143. *Un politician se dezbracă până la ultima idee fixă.* RL 2005, nr. 6 684. ♦ T r a n z. *Ce atunci-șe învăță slujitorii săi să dezbrace de haine pre măcenicul.* VARLAAM, C. 454. *Și-L dezbrăcără pre El și-L îmbrăcără în haină roșie.* N. TEST. (1648), 37⁷/7. *L-au dezbrăcat și l-au bătut vrând atunci să-l omoare.* IST. CAROL XII, 24¹⁵. *Cum cădea vreunul de slăbiciune, îndată alerga cei de pre lângă el și, încă fiind viu îl dezbrăca și cu hainele ceale rupte și zdrănoase ale lui se îmbrăca.* ÎNTĂMPL. 51/22. *Să-l dezbrace și să vază-n câte locuri e rănit.* PANU, E. V, 6/14. *Le dezbracă de hainele lor și se îmbracă el.* FILIMON, O. I, 409. *Să-l dezbrăcați Și binele în vergi i-l dați!* COȘBUC, P. I, 114. *Aveam sentimentul că o dezbrac puțin.* IBRĂILEANU, A. 206. *O dezbrăcase în gând și-i plăcuse.* POPA, V. 218. *O să ceară toată viața să-l dezbrace și să-l îmbrace.* ARGHEZI, C. J. 198. *Să-l dezbrace în pielea goală.* CAMILAR, N. I, 229. *O dezbrăcase încet și o culcase în pat.* DEMETRIUS, A. 218. *Țăranii sunt dezbrăcați și biciuiți în piață cu vâna de bou.* V. ROM. mai 1975, 47. *Măinile mele ... încercau s-o dezbrace.* CĂRTĂRESCU, N. 93. *De mână-l apuca și ... de sarică-l dezbrăca.* TEODORESCU, P. P. 477. *Bată-mi-te crucea, drac! Cum te-oi prinde, te dezbrac.* JARNIK - BĂRSEANU, D. 466. *Din cămeșă de urzică L-a dezbrăcat, În cămeșă de dragoste L-a îmbrăcat.* MARIAN, V. 213. ♦ T r a n z. (Complementul indică articole de îmbrăcăminte) A da jos de pe sine sau de pe altcineva; a scoate (III 4). *Dezbracă mantaua plină de praf.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 220.

Cuprinși de milă dezbracă a lor haină. MILLE, V. P. 94. *Era îmbrăcat cu un cojoc ... pe care-l dezbracă numaidecât.* AGÎRBICEANU, S. 163, cf. RESMERIȚĂ, D. *Dezbrăcase haina și lepădase cămașa de mătase.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 146, cf. SEBASTIAN, T. 46, BARBU, Ș. N. 259. *Vodă ... zise ofițerilor să dezbrace iute pe mojiș de straiele cu care-l învelise.* SNOAVA, IV, 158. *El ișlicul dezbrăca și pe masă îl trântea.* BIBICESCU, P. P. 333. *Cum am vint aici, deloc Dezbrăcără-al meu cojoc.* FOLC. TRANSILV. II, 291. (Cu pronumele în dativ) *Mi-am dezbrăcat pardesiul.* C. PETRESCU, S. 163. *Își dezbracă sacadat paltonul.* CAMIL PETRESCU, T. I, 542. *Își dezbrăcă la repezeală cojocul.* PREDĂ, I. 98. ♦ (Glumet) *Volocul de pe dânsul frumușel l-a dezbrăcat și, voind să-și facă cortul, pe un spin l-a aninat.* CONTEMPORANUL, I, 508. ♦ F i g. *Că obicuiută iese fortuna, pre cel ce multe haine poșteaste a cerca și de ceale ale sale a-l dezbrăca.* CANTEMIR, I. I. I, 65. (Cu pronumele în dativ) *Stelele pâliră: pădurea, copacii, tufele își dezbrăcără deodată umbra.* GĂRLEANU, L. 19. *Sufletu-și dezbracă mantaua lui de nori.* LESNEA, VERS. 144. *Castanii ... Podoaba și-o dezbracă pe templul decăzut.* PILLAT, P. 18. *E ceasul când tinerii șerpi Cămașa și-o dezbracă-n spini.* BLAGA, POEZII, 326. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Norodul a început ... să dezbrace drumurile de pietrele cele așternute.* CR (1832), 162²/11. [Mănăstirea Neamțu] *n-am fi avut-o astăzi în toată strălucirea, dacă un stareț zănatic ... nu i-ar fi acoperit cu tencuială zidurile ... ca să fie dezbrăcată în timpul nostru.* SADOVEANU, O. XX, 603. *De cămașă de ceară și de smoală a dezbrăcat-o.* PĂSCULESCU, L. P. 116.

2. R e f l. (Popular; despre șerpi) A năpârli. Cf. ALR I 1 182. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Păunii au pierdut coada lor strălucită, Pintade moșul și coroana, ... Cotinga s-a dezbrăcat de îmbrăcăminte. sa superbă.* BARASCH, M. I, 62/4. *Seara se dezbrăca de pielea de porc.* ISPIRESCU, L. 54.

3. T r a n z. (Popular și familiar; complementul indică ființe; de obicei cu determinări introduse prin prep. „de” care arată obiectul deposedării) A lua, a-și însuși în mod silnic veșmintele de pe cineva (sau alte bunuri aflate asupra lui); a-și însuși în mod silnic un bun material. V. d e p o s e d a , p r ă d a (2). *Răspunse Isus, zise: „Om neștine mergea den Ierusalim întru Ierihon, și în tâlhari căzu. Și dezbrăcără el, și rane-i puseră: duseră-se, lăsară-l de-abiia viu”.* CORESI, EV. 387. *Cela ce va tâmpina pre neștine în drum noaptea și-l va dezbrăca ... să-l spânzure.* PRAV. 35. *Îndată trebuia ca să-i găsească un mijloc ca să-l dizbrace de averea lui (sfârșitul sec. XVIII).* LET. III, 264/3. *Intrând leșii și căzaci ... au luat pre Duca-Vodă și pre alți boieri, pre toți dezbrăcându-i.* NECULCE, L. 80. *Dușmanii era îmbrăștieți pe câmpul bătăliei, dezbrăcând pre cei ucși.* AR (1829), 24²/28. *Să-l dezbrace de avere și să-l omoare în schingiuri.* CONACHI, P. 263. *Leșii pradă și dezbracă pe bieții oameni.* NEGRUZZI, S. I, 169, cf. POLIZU. *Nu au dezbrăcat pe nimeni, nu au furat nimeni nimic.* GHICA, C. E. I, 201. *Mă văd cu nedreptate Osândit și dezbrăcat; Și îmi zice oarecine: „Te mai legi de-acum de mine?”* SION, POEZII, 53/14. *Doi coțcari cari o disbrăcat lumea pe-acolo.*

ALECSANDRI, T. 410. *Vameșul din Ploiești i-ar fi dezbrăcat oamenii pentru a plăti vama* (a. 1827). DOC. EC. 386, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Într-o noapte, pe când se întorcea acasă, îl dezbracă de manta, întruchiparea sensului vieții lui*. SADOVEANU, O. XX, 569, cf. SCRIBAN, D. *Când îi venea lui Paraschiv să dezbrace oameni, îl căutau în altă parte*. BARBU, G. 406. ♦ F i g. *Eu te beau, vine, că-mi plac, Tu de șubă mă dezbraci*. FOLC. OLT. - MUNT. II, 605. ♦ R e f l. și t r a n z. A (-și) da hainele de pe sine (sau alte bunuri aflate asupra sa) în favoarea cuiva sau a ceva; p. g. e n. r. a renunța la un bun material în favoarea cuiva sau a ceva. *Vedem pre părinți cum să dezbrac pentru măritișul fetelor lor*. MUMULEANU, C. 14/4. *Dar eu nu voi ... Te rog, doamne ... Lais, judecă ce faci Când de-ntreaga ta avere pentru mine te dezbraci*. EMINESCU, O. VIII, 472. *Se mai dezbrăca domnul de veniturile sale și în folosul mânăstirilor*. XENOPOL, I. R. III, 218. (Cu pronumele în dativ) *Își dezbracă și haina de pe dânsul pentru ea*. ♦ (Învechit; rar; complementul indică armele) A renunța să mai folosească. *Au poruncit ca moldovenii să dezbrace armele care le prinsese întru apărarea lui Alexandru-Vodă și să se întoarcă la casele sale*. ȘINCAI, HR. II, 212/4.

4. T r a n z. (Învechit; complementul indică țări, ținuturi, localități, case etc.) A prăda (1). *Bisericile dezbrăca, argintăriile lua și făcea bani*. URECHE, LET. I, 179/28. *Nu numai țara au pustii, ce și de lege ș-au răs și bisericile au dezbrăcat și le-au prădat*. N. COSTIN, L. 477. *Viind franțujii au dezbrăcat biserica de argintăriile ce le-au putut găsi*. CHIRIAC, 85. *Și așa dezbrăcând țara rău, căra banii la Țarigrad* (sfârșitul sec. XVIII). LET. III, 264/7. *O țeară nevinovată, de ce vreți să osândiți, De ce această călcare, țeara de ce dezbrăcați?* BELDIMAN, E. 25/29. *Mai mulți turci ce se afla în slujba acestui agă a făcut mari covârșiri de jăfuire în vremea cea scurtă a stăpânirii lui, dezbrăcând casele turcești din ... cetate*. CR (1830), 377¹/4. (R e f l. p a s.) *Acum, după întoarcerea mea da acolea, văz că da cătr[ă] apostafi s-a dezbrăcat careta, luându-i-să postavul atât dinnăuntru, cât și după capra viziteului* (a. 1822). IORGA, S. D. VIII, 65.

5. R e f l. și t r a n z. F i g. (Astăzi rar) A renunța sau a face să renunțe la ceva (reprobabil, învechit, constrângător etc.); a scăpa sau a face să scape de ceva (rău). *Că de vom vrea noi, noi avem putere a lepăda și a dezbrăca lucrul cela întunecatul, și păcatele, ca o cămașă*. CORESI, EV. 45. *Deci să ne dezbrăcăm ca de un veșmânt spart și întinat, de viața cea de păcate și să ne îmbrăcăm întru armele luminei, să facem dzisele lui Hristos*. VARLAAM, C. 364. *Obiceaiurile lui Moisei sânt sfârșite și trecute ... îndeamnă să se dezbrace din omul cel vechi și să se îmbrace în cel nou*. N. TEST. (1648), 268^v/1. *Va străluci obrazul tău ca niște apă curată și te vei dezbrăca de smârdă și nu te vei teame*. BIBLIA (1688), 368¹/15. *Ca un trup al păcatului l-au dezbrăcat astăzi și l-au aruncat la pământ*. ANTIM, O. 225. *Nemica nu poate plini. ... de aceale aspre mijlociri ca să se poată dezbrăca de poftelile ceale rele*. MAIOR, P. 32/15. *Se părea că s-a dezbrăcat de duhul acelu pribeag și jefuitor*. F. AARON, I. I, 17/13. *M-a dezbrăcat d-orice respect și dragoste silită*. RUSSET, E. 106/1. *Nobilimea*

irlăndească au dezbrăcat însușirile ghintei sale, primind cele englezești. RUS, I. II, 151/26. *Ajungem treptat a ne dezbrăca de tot ce se numește bună credință*. GHICA, C. E. II, 634. *Iar ciocoiul ..., De mă vede la potică ..., Smerit în genunchi pică și de fală se dezbracă!* ALECSANDRI, P. I, 17. *M-am dezbrăcat de presiunea străină*. MAIORESCU, D. II, 371. *Eu, mulțămită naturii, m-am dezbrăcat de haina deșertăciunii*. EMINESCU, P. L. 82. *Excepțiune de la această regulă generală se face numai la clasa inteligenței, ... căci ... a fost silită a dezbrăca datinele antice*. MARIAN, I. 87. *Odobescu dezbracă de orice imagine senzațională astă întâie sărutare*. CONTEMPORANUL, VII₂, 81. *Acolo sufletu-mi dezbrac de grijile vieții*. SĂM. I, 207. *Simte că nu se poate dezbrăca de trecutul lui*. LUC. VII, 573. *Ei singuri sunt fericiți căci sunt dezbrăcați de toate patimile*. ANGHEL, PR. 34. *Eu voi să mă dezbrac de mine, pentru că n-am știut să-mi înobilez lutul pe care mi l-a împrumutat natura*. ANGHEL - IOSIF, C. L. 220. *Omul ce se încearcă să adâncească lucrurile cerești trebuie să se dezbrace de orice cuget omenesc*. LOVINESCU, C. IV, 131. *Conștiința critică a cititorului de astăzi, ... dezbrăcat de superstiții, se va simți neplăcut atinsă*. BLAGA, Z. 233. *El rezultă din necesitatea de a promova o antropologie filosofică pură, în care omul să apară dezbrăcat și purificat de elementele mitului*. CIORAN, R. 49. *Persoanele omeneste nu sunt unități abstracte, dezbrăcate de orice determinante*. STĂNILOAE, O. 5. *Dezbrăcându-mă și scoțându-mă: Din ură, Din făcătura, Din dat, Din fapt*. MARIAN, I. 17. (Cu pronumele în dativ) *Dezbrăcă-ți mândria, orgoliul, pleacă-te la furtună*. PĂCLEANU, I. I, 92/10. *Craiul serios atuncea, dezbrăcându-și ironia: „Vedeți, dragii mei, acuma ce-ajunge filozofia?”* COȘBUC, P. II, 134. ♦ R e f l. (Învechit, rar) A se elimina, a se curăța. *Fără ca sistemul de guvernământ să fi devenit esențial altul, populația crește repede, limba se dezbracă în mai puțin de douăzeci de ani de cuvintele grecești, turcești etc., cari se introduseră în epoca fanarioșilor*. EMINESCU, O. XII, 269. *Prin el [Heliade Rădulescu] limba s-au dezbrăcat de formele convenționale de scriere ale Evului Mediu și ale cărților ecleziastice, a devenit o unealtă sigură pentru mânuirea oricărei idei moderne*. id. ib. 414. ♦ R e f l. (Învechit, rar) A se purifica (2). *Iară de eaș ce iaste de sus a se naște, iaste a se dezbrăca de omul cela vechiul cu lucrurile și cu pohtele, și a se îmbrăca întru noul, cel ce înnoiaște înnoitorul spre știirea în chipul celuiia ce l-au zidit El*. CORESI, EV. 506. *Iară nădăjduim și mai bine voim să ne dezbrăcăm den trup și să meargem la Domnul a viaa*. N. TEST. (1648)², 243¹/31.

6. T r a n z. F i g. (Urmat sau precedat de determinări introduse prin prep. „de”) A lipsi de un bun, de un privilegiu, de o calitate, a priva de un drept etc. *La aceaia poartă sânt străjerii mâniași și nemilostivi, carii te vor încungiura și te vor dezbrăca de toate de câte ai în ceastă lume și vor lua de la tine toate*. VARLAAM, C. 335. *Eu aflându-mă dezbrăcat de veșmânturile darurilor științei*. VĂCĂRESCUL, IST. 245. *O parte dintră ei fură dezbrăcați de cădințele ceale vechi ale săcuilor*. MAIOR, IST. 106/18. *Fu vestit a fi dezbrăcat de preoție*. id. I. B. 318/9. [Pentru caz de foc],

... tulumbe, opt sacale, 16 căngi și 20 topoară: târgul acesta ești dezbrăcat de toate aceste (a. 1828). IORGA, S. D. V, 283. *Apolon, dezbrăcat de toate razele sale, fu silit a se face păstor.* PLEȘOIANU, T. I, 104/12. *Nu fi ca o samă de oameni, carii dezbrăcați de muștrarea cugetului, ... vorbesc de rău, batjocoresc, necinstesc.* DRĂGHICI, R. 215/28. *Azi, când de titluri sunt dezbrăcat, Amorul iată-l, disprețuit.* PR. DRAM. 326. *Contra bejăniei ce râvnea privilegiul care nu se pot înțelega macar astăzi, așa sunt de dezbracate de dreptate și de cumpănire.* RUSSO, S. 113. *În iubita voastră Anglie, atât de civilizată și de dezbrăcată de prejudețe, ... toleranța religioasă, politică, filosofică și chiar cea socială au ajuns la culme.* GHICA, C. E. II, 434, cf. LM. *Oamenii științei trebuie să fie cei mai dezbrăcați de prejudeții.* CONTEMPORANUL, I, 299, cf. IV, 174. *Cată în inima junimii de viață-i dezbrăcată Un stârv spre-a-l sfâșia.* EMINESCU, O. I, 25. *În timpul războiului de treizeci de ani familia fusese dezbrăcată de drepturile ei nobilitare, în cari o reintegră împăratul Carol VI și Maria Teresia.* id. ib. XII, 351. *Tu, fățarnice crai, tu cel dezbrăcat de rușine, Cum să se-nduplece aheii plecați la poruncile tale ...?* MURNU, I. 7, cf. RESMERIȚĂ, D. *Situația e atât de brutală, atât de dezbrăcată de orice convenție, că mă jignește.* CAMIL PETRESCU, P. 72, cf. id. T. I, 123, SCRIBAN, D. *Dezbrăcată de această încărcătură teoretică, cartea ... reprezintă o contribuție de seamă.* LL 1972, nr. 3, 519. □ *Un tip dezbrăcat de caracter.*

- Scris și: *desbrăca*. - Prez. ind.: *dezbrăc* și (regional) *dezbrăc* (ALR II 3 260/219, 228, 250, 260, 272, 279, 284, 334, 346, 349, 353, 362). - Și: (învechit și regional) *dăzbrăcă* (ALR I I 182/30, 960, ALR II 3 260/29, 36, 47, 53, 76, 182, 192, 316, 705, 723, 762, 769, 791, 876, 886, 889, 928), *dizbrăcă* vb. I.

- Lat. **disbracare*. Cf. lat. *b r a c a* „pantaloni”.

DEZBRĂCĂRE s. f. Acțiunea de a (se) dezbrăca și rezultatul ei.

1. Scoatere, înlăturare (parțială sau totală) a îmbrăcămintei; dezbrăcat¹ (I), (învechit și regional) dezbrăcăciune, (învechit) dezbrăcămint. V. *d e s p u i e r e* (3). Cf. *d e z b r ă c a* (I). Cf. ST. LEX. 149^v/2, VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, LM, DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Dezbrăcarea asta mi se pare neverosimil de precisă.* CAMIL PETRESCU, P. 72. *Stăruise îndeosebi asupra momentelor principale ale dramei ... dezbrăcarea și batjocorirea lui Gore,uciderea țigăncii.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 313. [Programul constă] în a asista invariabil, contra unei consumații, ... la dezbrăcarea completă, pe o mică scenă, a câtorva fete frumoase. RALEA, O. 17, cf. M. D. ENC., DEX. *Spiritul de castă [al aristocrației medievale românești] ... considera că dezbrăcarea de haina corespunzătoare rangului însemna o dezonoare.* Z. MIHAIL, T. P. 11. ♦ Fig. *Când frunza-ngălbenită l-ai copacilor trunchi pică, Muritorul melancolic văzând natura murind ... Află-o crudă mulțemie în a firei dezbrăcare.* NEGRUZZI, S. II, 15. ♦ (Rar) Situația celui dezbrăcat² (I). *Ticăloaso! strigă, ce obrăznicie e asta să intri aici în această scandaloasă dezbrăcare?* NEGRUZZI, S. I, 227.

2. (Învechit) Cf. *d e z b r ă c a* (3). *Au suferit destule jupoieri și dezbrăcări* (a. 1801). IORGA, S. D. XII, 140, cf. PONTBRIANT, D. *Toate par a-l face apt pe numitul Kyrios pentru un asemenea rol: activitatea (în luare de mită și-n dezbrăcarea călătorilor în codru), inteligența (în șirelicuri și sofisme), în fine, patriotismul (dovada bună: starea înflorită a Greciei).* EMINESCU, O. IX, 227, cf. DDRF.

3. (Învechit, rar) Purificare (2). *Și voi sânteși adevărați întru El, cela ce e capul tuturor domnilor și a mai marilor, în ceaea ce voi încă seși tăiați cu aceaea tăietură fără sfârșenie, întru dezbrăcarea trupului păcătoș în carne.* CORESI, L. 461/7. *Întru carele v-ați și tăiat împregiur, cu tăiare împregiur cu mâna făcută, întru dezbrăcarea trupului păcatelor trupești, pentru tăierea împregiur a lui Hristos.* N. TEST. (1648), 270^v/23.

- Scris și: *desbrăcare*. - Pl.: (învechit) *dezbrăcări*.

- V. *dezbrăca*.

DEZBRĂCĂT¹ s. n. Faptul de a se dezbrăca.

1. Scoatere, înlăturare (totală sau parțială) a îmbrăcămintei; dezbrăcare (I). Cf. *d e z b r ă c a* (1). *Versul lui liber și indiscret seamănă cu dezbrăcatul acel leneș și aristocratic.* HELIADE, O. I, 480, cf. LM, DDRF. *Venind vremea culcării și începând operația dezbrăcatului, posesorii cuielor și le scoteau din buzunare.* BOGZA, V. J. 19. *Alteori însă întârzia cu dezbrăcatul.* PEDA, I. 236.

2. (Învechit) Prădat¹. Cf. *d e z b r ă c a* (3). Cf. DDRF.

- Scris și: *desbrăcat*.

- V. *dezbrăca*.

DEZBRĂCĂT², -Ă adj. 1. Care și-a scos, care și-a înlăturat (parțial sau total) îmbrăcămintea; care este lipsit de îmbrăcămintă. V. *g o l*. Cf. *d e z b r ă c a* (1). *Dezbrăcat fui și me-aș îmbrăcat.* EV. SL.-ROM. 103^v/14. *Te-am văzut striin și Te-am dus, sau dezbrăcat și Te-am îmbrăcat.* CORESI, TETR. 59. *Flămânzii, și-m deadet mâncare; însetoșai, și mă adăpat; striin era, și mă duset; dezbrăcat era, și mă îmbrăcat; lânged era, și mă socotit; în temniță era, și venit cătră mine!* id. EV. 34. *Cum te-ai îmbrăca să nu fii nici îmbrăcat, nici dezbrăcat?* BERTOLDO, 21/21, cf. LB, POLIZU. *Intrară în temniță și scoaseră pe nefericitul falit cu capul ras, dezbrăcat până la mijloc.* FILIMON, O. I, 298, cf. ALECSANDRI, O. P. 250, cf. LM. *Nu era nici îmbrăcată, nici dezbrăcată cu vologul aruncat pe dânsa.* ISPIRESCU, L. 179, cf. DDRF, BARCIANU. *Persoanele dezbrăcate fură isolate de pământ prin așezarea lor pe o placă de sticlă rotativă.* LUC. II, 103, cf. ALEXI, W. *Ședea dezbrăcat la soare, pe nisip.* BACOVIA, O. 241. *Erau vreo treizeci ... de femei dezbrăcate, la un loc, goale.* CAMIL PETRESCU, T. II, 217, cf. III, 139. *Bolnavul, dezbrăcat în pielea goală, stă așa câteva minute.* VOICULESCU, L. 43, cf. SCRIBAN, D. *Dezbrăcați în pieile goale, soldații stăteau întinși lângă automate.* CAMILAR, N. I, 414, cf. M. D. ENC., DEX. *Dezbrăcat, acesta s-a cuibărit lângă sobă.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 10. *Când se scula femeia din pat, lua prigitoarea pe lângă ea ca să n-o vadă bărbatul dezbrăcată.* PAVEL, S. E. 40. *După cărți fusese*

ascuns stiloul meu cu femeia îmbrăcată-dezbrăcată. CĂRTĂRESCU, N. 57, cf. ALR SN IV h 1 151, ALRM SN III h 971. ♦ Fig. *Am văzut nerușinarea, am văzut-o dezbrăcată.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 246. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Capul era disbrăcat de păr.* RUSSO, S. 28. *Valurile sale cele spumoase ... lovindu-se cu gemăt ... de niște copaci desbrăcați de coaja lor ... oprește pe ficare.* PELIMON, I. 106/7. ♦ (Învechit, rar) Care este simplu, fără ornamente. *D. H. Constantin Pop trimite la Craiova la Vasile Davidu - Lădiță cu o icoană ... Telegari buni, unu armăsar, pălării de damă de mătăsarii, pălării de damă dezbrăcate (a. 1833).* DOC. EC. 541.

2. Căruia i s-au luat în mod silnic veșmintele. *De-acii amărâtul om dzace pre cale, jecuit și dezbrăcat și ucis de-abia viu, giuătate mort, giuătate viu: trupul mort, sufletul viu.* VARLAAM, C. 303. *Pe tătari, la un loc den sus de Liov, îi găsise o samă de oști leșăști și foarte rău au tăiat și li-au luat toate pliamurili și cai[i] lor, de viniia pedestri și dezbrăcați ca vai de dânsii, flământzis[ă] și tabăra cea mare.* AMIRAS, C. 115.

3. Care este îmbrăcat sumar. *La trebuințe ies noaptea nădușiți și dezbrăcați din duhoarea în care dorm.* GHICA, C. E. II, 387. *Spune-i că nu mi-e bine, că sunt desbrăcată.* SLAVICI, O. II, 174. *Erau smulși din paturile lor și așa, dezbrăcați ..., erau aduși la domnul sergent.* MILLE, V. P. 150. *Cântau și dansau niște artiste dezbrăcate.* BARBU, G. 111. *Fetele baronului ... cunoscute în București pentru plăcerea de a se arăta desbrăcate.* id. PRINC. 146. *Am alergat, așa cum mă vezi, dezbrăcat, numai în ciorapi, să dau ajutor.* FLACĂRA, 1977, nr. 9, 5. ♦ (Substantivat) *Lui îi plăceau dezbrăcatele.* BARBU, G. 111.

4. Care este prost îmbrăcat, care are haine necorespunzătoare, uzate, vechi, rupte etc.; p. e x t. care este lipsit de mijloace materiale, s ă r a c (3). *Cu nevoie mare ... am rămas dezbrăcat ... chielciugul sfârșindu-l, acum sunt și am rămas, cât mai mori, și de goliciune și de foame (a. 1746).* IORGA, S. D. XII, 43, cf. POLIZU, SION, POEZII, 53/14, ALEXI, W. *Ne-au rămas copiii dezbrăcați și flămânzi în puterea iernii.* MIRONESCU, S. 6. *Erau dezbrăcați și flămânzi, cum nu mai fuseră în niciuna din grelele încercări prin care trecuseră până atunci.* BOGZA, V. J. 22. *Nu m-am uitat că arăta flământ și dezbrăcat și nici că nu era de neam bun.* VINEA, L. I, 106. *Îl cunoșteau hamalii, pescarii, copiii dezbrăcați care hoinăreau pe chei așteptând să le arunci un ban.* TUDORAN, P. 63. *N-avea nicio îndoială că fi-său, desculț și dezbrăcat, strălucea.* PREDĂ, DELIR. 11. *Te mână din sat în sat și flământ și dezbrăcat.* FOLC. TRANSILV. I, 25. *Ieși, măicuță, pân' la poartă, și vezi grecii cum mă poartă Desculță și dezbrăcată, Flământă și însetată.* FOLC. MOLD. I, 352. ♦ (Substantivat) „Flământului frânge pâinea ta; mișei și striinii ia-i în casa ta; când veți vedea golul sau dezbrăcatul, îmbracă-l și coopere pre el; și ruda ta să nu urăști”, zise Domnul. CORESI, EV. 51. *Să mai îmi dai două pogoane și șase oi ... - Nimic nu-ți mai dau, dezbrăcatele.* STANCU, D. 78. *Nu scriau drepturi ... nici împușcărilor, Nici flământziilor, Nici desbrăcaților.* DEȘLIU, G. 54.

5. (În dicționarele din trecut; despre țări, ținuturi, localități, case) Prădat² (1). Cf. d e z b r ă c a (4). Cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D.

- Scris și: *desbrăcat*. - Pl.: *dezbrăcați, -te*. - Și: (învechit și regional) *dizbrăcăt, -ă* (scris și: *disbrăcat*) adj.

- V. *dezbrăca*.

DEZBRĂCĂCIUNE s. f. (Învechit și regional) Dezbrăcare (1). *Cine se va despărți de dragostea lui Dumnezeu? Scârba au strimtura, au goanele, au ranele, au foamea, au dezbrăcăciunea, au nevoia, au spata?* CORESI, L. 248/11, cf. VÎRCOL, V. 92.

- Scris și: *desbrăcăciune*. - Pl.: *dezbrăcăciuni*.

- *Dezbrăca* + suf. -(ă)ciune.

DEZBRĂCĂDÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A dezbrăca (1). *Păn și șurtu mi l-au lot din brău și m-au dezbrăcadit (dezbrăcăluit?) (a. 1759).* IORGA, S. D. XIII, 241.

- Prez. ind.: *dezbrăcădesc*.

- Cf. d e z b r ă c a.

DEZBRĂCĂLUÍ vb. T r a n z. (Învechit, rar) A dezbrăca (1).

- Prez. ind.: *dezbrăcăluiesc*.

- *Dezbrăca* + suf. -(ă)lui.

DEZBRĂCĂMĂNT s. n. (Învechit) Dezbrăcare (1). Cf. BARCIANU, V., GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

- Scris și: *desbrăcământ*.

- Pref. *dez-* + [im]brăcământ.

DEZBRĂCĂTOR, -OÁRE subst., adj. 1. S. m. și f., adj. (Învechit) (Persoană) care dezbracă (3) pe cineva. V. p r ă d ă t o r (2). *Văzând țara scăpătată, lăcuiitorii căzuți, Alt tertip pune la cale, fiind dezbrăcători mulți.* BELDIMAN, E. 79/36, cf. DDRF. ♦ Fig. *Apusul și răsăritul, lumina și întunericul, cugetul dizbrăcător și dreptatea s-au luat la luptă.* RUSSO, S. 148. *Nu e de cuviința unui om căsătorit a lăuda astă desbrăcătoare și ruinoasă patimă.* NEGRUZZI, S. I, 74, cf. DDRF.

2. S. n. (Rar) Vestiar (2). *Făcu câteva salturi îndrăznețe pe scările dezbrăcătorului.* V. ROM. februarie, 1954, 132.

- Scris și: *desbrăcător*. - Pl.: *dezbrăcători, -oare*. - Și: (învechit și regional) *dizbrăcător, -oare* adj.

- *Dezbrăca* + suf. -(ă)tor.

DEZBRĂCINÁ vb. I. I. T r a n z. și r e f l. (Învechit și regional; complementul indică accesorii de îmbrăcăminte, care se înfășoară în jurul taliei) A (se) descinge (1). Cf. LB, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., DDRF, ALEXI, W., CADE, ALR II 3 314/64, 95, 235, 310, 316, 334, 353.

2. R e f l. (Regional) A se destrăbăla (Săpata - Costești). Cf. UDRESCU, GL.

- Prez. ind.: *dezbrăcinez*. - Și: (regional) *dăzbrăciná* (ALR II 3 314/64, 310, 316), *dizbrăciná* (ALR II 3 314/95) vb. I.

- Pref. *dez-* + [im]brăcina.

DEZBRĂCINÁRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a (s e) d e z b r ă c i n a și rezultatul ei. Cf. LB, PONTBRIANT, D., LM, DDRF.

- V. *dezbrăcina*.

DEZBRĂCINĂT, -Ă adj. 1. (Învechit și regional) Descins². Cf. d e z b r ă c i n a (1). Cf. LB, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, com. MARIAN, UDRESCU, GL.

2. (Regional) Destrăbălat (1). (Săpata - Costești). Cf. UDRESCU, GL. *Rău le șade la femei Când umblă cu doi și trei, Dar mai rău stă la bărbați, Când umblă dezbrăcinați.* id. ib.

- Pl.: *dezbrăcinați, -te.*

- V. **dezbrăcina**.

DEZBRĂNĂ vb. I v. **dezbrăna**.

DEZBRĂNĂ vb. I v. **dezbrăna**.

DEZBREDELÍ vb. IV. T r a n z. (Regional; complementul indică șireturi, curele etc. încurcate) A desface (2). Com. din BRAȘOV.

- Prez. ind.: *dezbredelesc.*

- Pref. *dez-* + [im]bredeli.

DEZBROBODÍ vb. IV. 1. R e f l. A-și scoate broboada, basmaua etc., cu care a fost îmbrobodit. Cf. COSTINESCU. *Desbrobode-te, pune-ți testemul sub cap.* SEVASTOS, N. 6. *Deloc nu se disbrobodește, N-arată fața nimărui, Ea stă deoparte.* I. NEGRUZZI, S. IV, 533, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU², CADE. *Bătrâna s-a dezbrobodit și șade nemișcată pe scăunaș.* SADOVEANU, O. I, 78. *Se dezbrobodi și se îmbrobodi cu o singură mișcare.* PREDĂ, M. 232, cf. id. M. S. 116, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Pentru aceasta, unele femei nu se dezbrobodeau nici noaptea, nici când erau singure, sub motiv că păcătuiesc.* PAVEL, S. E. 85. ◇ Fig. *Noi, șubredă făptură, Colb ce cugetă o zi, Colb ne facem fără-că taina să putem dezbrobodi.* CONTEMPORANUL, V, 119. *Cu nădejde că vremea s-ar dezbrobodi ca să dea rând și altor zile mai frumoase, au tot amânat nunta.* LUC. VII, 20. *Fața holdelor nu se dezbrobodise bine de vâlnicul nopții, iar luna, ... sta încă la sfat cu luceafărul porcilor.* CHIRIȚESCU, GR. 131. *Cât ești de frumoasă țară, Tânăra și slobodă! Dulcea vieții primăvară Fața ți-o dezbrobodă.* LESNEA, VERS. 305. ◇ T r a n z. *Când intră vreo femeie în casă, o dezbrobodește pre aceea de ștergar.* MARIAN, NA. 99, cf. DDRF. *Nevasta ..., după ce ne dezbrobodi din năfrâmi, ... ne așază pe scăunașele noastre.* LUC. VII, 457, cf. ȘĂINEANU², TDRG.

2. T r a n z. (Prin analogie; complementul indică nou-născuți) A desfășa. *Femeia îl dezbrobodi din boarfe și descoperi, după scutece, că pruncul și-a stricat stomacul.* C. PETRESCU, C. V. 31.

- Scris și: *desbrobodi*. - Prez. ind.: *dezbrobodesc* și (rar) *dezbróbod*. - Și: (regional) **dizbrobodi** (scris și: *disbrobodi*) vb. IV.

- Pref. *dez-* + [im]brobodi.

DEZBROBODÍRE s.f. Acțiunea de a (se) d e z b r o b o d i și rezultatul ei; (1); (rar) dezbrobodit¹. Cf. COSTINESCU, DDRF, RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- Scris și: *desbrobodire*.

- V. **dezbrobodi**.

DEZBROBODÍT¹ s. n. (Rare) Dezbrobodire. *Mult timp țină îmbroboditul și dezbroboditul fetei.* PREDĂ, DELIR. 32.

- V. **dezbrobodi**.

DEZBROBODÍT², -Ă adj. 1. Care și-a scos broboada, basmaua etc., de pe cap; care are capul descoperit, fără broboadă. Cf. DDRF. *Femeile veneau și ele pe urma lor, dezbrobodite.* BRĂESCU, O. A. II, 250. *O femeie desbrobodită, cu bluza sfâșiată la piept, sta în mijlocul încăperii.* CAMILAR, N. I, 424, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ (P. r e s t r.) *Bătrână și veștejită, cu capul dezbrobodit și numai zdrențe toată, cu un picior desculț, ea părea ... o făptură a iadului.* M. I. CARAGIALE, C. 25.

2. (Rare; despre basma, năframă etc.) Care este dezlegat, desfăcut. *Coana Prohira, cu un tistimel dezbrobodit pe creștetul capului ... sta pe un scăumel.* D. ZAMFIRESCU, V. T. 93.

- Scris și: *desbrobodit*. - Pl.: *dezbrobodiți, -te.*

- V. **dezbrobodi**.

DEZBROBONÍ vb. IV. T r a n z. (Complementul indică ciorchinii de strugure) A separa, a înlătura boabele fie concomitent cu zdrobirea, fie înainte de aceasta. Cf. M. D. ENC.

- Prez. ind.: *dezbrobonesc.*

- Pref. *dez-* + **broboni**.

DEZBROBONÍRE s.f. Acțiunea de a d e z b r o b o n i și rezultatul ei. *Dacă ciorchinii sunt lemnificați și nu pot să influențeze negativ calitatea vinului, se renunță la dezbrobonire.* LTR², cf. M. D. ENC.

- V. **dezbroboni**.

DEZBROBONITÓR s.n. Mașină folosită la separarea boabelor de struguri de pe ciorchini. Cf. LTR², DER, M. D. ENC.

- Pl.: *dezbrobonitoare*. - Și: **dezdrobonitór** s. n. DER.

- **Dezbroboni** + suf. *-(i)tor*. - **Dezdrobonitor**, prin apropiere de *zdrobi*.

DEZBROTICĂ s.f. (Regional) Boală a oilor, nedefinită mai îndeaproape (Năsăud). Cf. CHEST. V 167/48. *Leacul: pentru dezbrotică se crapă pulpa și se stoarce puțin.* ib.

- Accentul necunoscut.

- Et. nec.

DEZBUCĂ vb. I. R e f l. (Învechit, rar; despre piese, angrenaje tehnice) A se desface, a nu mai forma o unitate prin îmbucare. Cf. BARONZI, C. 96.

- Prez. ind. pers. 3: *dezbucă*.

- Pref. *dez-* + [im]bucă.

DEZBULGUI vb. IV. R e f l. (Regional) A se dezmetici (II 1) (Feneș * - Zlatna). Cf. ALR II 3 556/102.

- Prez. ind.: *dezbulguiesc*.

- De la **bulgui** (= **bâigui**).

DEZBULUCI vb. IV. T r a n z. (Rar; complementul indică animale) A separa dintr-o îngrămădeală; a pune în ordine. *Treci încoace ca să dezbulucim oile, că e târziu.* PREDĂ, I. 153.

- Prez. ind.: *dezbulucesc.*

- Pref. *dez-* + **buluci**.

DEZBUMBĂ vb. I. T r a n z. I. (Învechit și regional; complementul indică articole de îmbrăcăminte încheiate cu bumbi) A descheia (4). *Și unul îi pus pielea de răs, cu bumb de argint încopciată în umeri; alt pașă îi deate gujmanu în cap, cu fund roșu, lung pre spate ...; unu îi dezbumbă răsul, altul îi luo gujmanul, altu vru să-i șteargă capu.* N. STOICA, C. B. 181, cf. LB, LM. *Ea-și dezbumbă pieptariul.* EMINESCU, P. L. 84, cf. DDRF, TDRG. *I-am scos mănușa, desbumbând-o.* IBRĂILEANU, A. 206, cf. RESMERIȚĂ, D., PAMFILE, J. I, 114, JAHRESBER. IX, 225, CADE. *Degetele ei groase ... îi desbungheau nasturii jiletcii.* COCEA, S. II, 145. *Își dezbumbă domol haina și scoase ... scrisoarea de la Brabant.* SADOVEANU, O. XI, 50, cf. SCRIBAN, D. *A urlat ieșit din minți ..., dezbumbându-și uniforma.* BENIUC, M. C. I, 89. *Când nu i-a mai ajuns răsufarea, și-a desbumbat smuncit cămașa și s-a prăbușit.* GALAN, Z. R. 180, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Să nu văd ibovnica, Pe brațele altuia, Desbunghindu-i polcuța, Sărutându-i gurița.* MAT. FOLK. 1 409. ◇ R e f l. *În urmă el se dezbumbă și își sfâșie cămașa.* SLAVICI, N. II, 134, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M. 113, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Mitru s-a desbumbat la cămașă și s-a sumeșit pușin.* LĂNCRĂNȚAN, C. III, 244, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Să dezbumbă la piept.* ALR II 3 296/334. ◇ F i g. *Și beți de vinul vechiului Ardeal Noi desbumbăm de stele Fata Noapte.* BENIUC, V. 45.

2. (Regional; complementul indică obiecte încurcate) A descurca (1) (Sibiel - Săliște). Cf. LEXIC REG. II, 59.

- Scris și: *desbumba*. - Prez. ind.: *dezbumb*. - Și: (regional) **desbungheă** (scris și: *desbunghea*) vb. II, **dezbunghi** (scris și: *desbunghi*) vb. IV.

- Pref. *dez-* + [im]**bumba**.

DEZBUMBĂRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a d e z b u m b a și rezultatul ei. Cf. DDRF.

- V. **dezbumba**.

DEZBUMBĂT, -Ă adj. (Învechit și regional; despre obiecte de îmbrăcăminte) Descheiat² (3). Cf. LB, LM, BĂRCIANU. *Spuse ... pornind cu pardesiul lui desbumbiat, cu pălăria pătată gras și cu ghețele care n-au mai fost lustruite.* C. PETRESCU, C. V. 301. *La un moment dat, sosește un sătean chipeș, curat îmbrăcat, cu ȋtari încreșiți, ... peste care avea un surtul albastru ce-l purta dezbumbat.* V. ROM. august, 1961, 71.

- Scris și: *desbumbat*. LM. - Pl.: *dezbumbați, -te*. - Și: (regional) **dezbumbiat**, -ă (scris și: *desbumbiat*) adj. - V. **dezbumba**.

DEZBUMBIAT, -Ă adj. v. **dezbumbat**.

DEZBUNGHEĂ vb. II v. **dezbumba**.

DEZBUNGHI vb. IV v. **dezbumba**.

DEZBURDĂ vb. I. T r a n z. (Regional; complementul indică vehicule răsturnate) A readuce în poziție normală (Gâlgău - Dej). Cf. L. ROM. 1960, nr. 2, 21.

- Prez. ind.: *dezburd*.

- Pref. *dez-* + [im]**burda**.

DEZBURDĂCIUNE s. f. (Învechit, rar) Zburdăciune (1). *Nu prin strigare, zberare, dezburdăciuni și alte necuviincioase lucruri să ne facem altora neplăcuți.* MAN. ÎNV. 161/5.

- Pl.: *dezburdăciuni*.

- Pref. *de-* + **zburdăciune**.

DEZDAMNĂ vb. I v. **dezdăuna**.

DEZDAMNĂRE s. f. v. **dezdăunare**.

DEZDAMNĂT, -Ă adj. v. **dezdăunat**.

DEZDAMNĂTORIU, -IE adj. (Învechit, rar) Despăgubitor. Cf. LM.

- Scris: *desdamnatoriu*. LM. - Pl.: *dezdamnatorii*.

- **Dezdamna** + suf. -*toriu*.

DEZDAMNAȚIUNE s. f. (Învechit, rar) Despăgubire. Cf. LM.

- Scris: *desdamnațiune*. - Pl.: *dezdamnațiuni*.

- **Dezdamna** + suf. -*țiune*.

DEZDAUNĂRE s. f. v. **dezdăunare**.

DEZDĂUNĂ vb. I. T r a n z. (Învechit; astăzi rar) A despăgubi. Cf. COSTINESCU, LM, GHEȚIE, R. M. *Dacă și după încheierea păcii ar mai asupri și păgubi unii pe alții, asupritorii să-i desdăuneze* (a. 1710). ap. BARIȚIU, P. A. I, 237. *A fost dezdăunat pentru munca sa de mai nainte și pentru sacrificiile făcute.* MAIORESCU, D. I, 248, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, SCRIBAN, D. *Cel care cauzează altuia un prejudiciu este obligat să-l desdăuneze.* PR. DREPT, 145. (A b s o l.) *Eu desdăunez.* ALR I 1 451/218. ◇ F i g. *Ca să excele cineva ... în satiră cată să aibă mânia sacră și o mare doză de morală și de adevăr și să fie desdemnat de spectacolul hidos ce îi oferă soțietatea.* HELIADE, O. II, 79. *Intensitatea victoriei momentane asupra sufletului îl desdăunează oarecum [pe actor] de lipsa estensității în timp.* EMINESCU, O. XIV, 245 cf. DEX². (R e f l.) *Mă desdăunam de temperanța silită din trăsură, fumând, cu deliciul fericirilor oprite ... două țigări deodată.* IBRĂILEANU, A. 119.

- Scris și: *desdăuna*. - Prez. ind.: *desdăunez*. - Și: (învechit) **dezdemnă** (scris și: *desdemna*), **dezdamnă** (scris și: *desdamna* LM), **dedemnă** (COSTINESCU) vb. I.

- Pref. *dez-* + **dăuna**. - **Dezdamna**, **dedemna** < lat. **damnare**.

DEZDĂUNĂRE s. f. (Învechit; astăzi rar) Despăgubire. Cf. HELIADE, O. II, 362. *De asemenea au abdicat fiecare parte la dezdăunarea cheltuielilor de rebel ce pretindea.* ASACHI, S. L. II, 105. *Ca dezdăunare, s-au scos ochii clerului românesc cu câteva mișoare.* BARIȚIU, P. A. I, 272. *Dacă în acele drumuri lungi le pier vitele, nu li se face ... dezdăunare.* id. ib. 477, cf. LM. *Istoria nu*

adaoge mai departe decât păgubașele s-au mulțumit numai cu această armonioasă desdăunare. ODOBESCU, s. III, 10. Trebuie pe de altă parte ca dezavantajele financiare evidente ce se vor produce pentru creditul statului din transformarea proiectată a titlurilor să capete dezdaunare în crearea unei situațiuni juridice clare, netede, precise. EMINESCU, O. X, 339, cf. DDRF, GHETIE, R. M. Creditorile are dreptul de a dobândi îndeplinirea exactă a obligațiunei și în caz contrariu are dreptul la desdăunare. HĂMANGIU, C. C. 254, cf. 370, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². Când restituirea în natură a lucrului nu se poate face, părătul este obligat la dezdăunare. PR. DREPT 242, cf. DEX².

– Scris și: *desdăunare*. – Pl.: *dezdăunări*. – Și: (învechit) *dezdaunare*, *dezdamnare* (LM), *dezdemnare* (HELIADÉ, O. II, 362), *dedemnare* (COSTINESCU) s. f. – V. *dezdăuna*.

DEZDĂUNÁT, -Ă adj. (În dicționarele din trecut) Despăgubit. Cf. LM, DDRF, DEX².

– Scris și: *desdăunat*. DDRF. – Pl.: *dezdăunați*, -te. – Și: *dezdamnát*, -ă (scris și: *desdamnat* LM.) adj. – V. *dezdăuna*.

DEZ-DEMINEĂȚĂ adv. v. *dis-de-dimineăță*.

DEZDEMNĂ vb. I v. *dezdăuna*.

DEZDEMNĂRE s. f. v. *dezdăunare*.

DEZ-DIMENEĂȚĂ adv. v. *dis-de-dimineăță*.

DEZDOÍ vb. IV. I. T r a n z. (Complementul indică obiecte îndoite, plisate, împăturite) A despături (1), a deschide (II 1); (învechit, rar) a dezduplica, (regional) a descârni (2). Cf. VALIAN, V., POLIZU, COSTINESCU, LM. *D-l Lefter retrage încetinel mâna, dezdoiește biletele și întreabă: N-aveți listele?* CARAGIALE, O. I, 161, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Puse ceasul pe catedră, dezdoi tacticos catalogul*. BRĂESCU, O. A. II, 152. *Neagu dezdoi scrisoarea*. BART, E. 175, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ F i g. *Dorul prin colibe stând Larg peste lume își dezdoie Adâncul unui cer de gând*. VOICULESCU, POEZII, II, 29. *Aghiută cel bătrân se răzgândește cum ar putea să-și dezdoie el inima asupra stăpânitorului luminii*. I. CR. III, 274.

2. R e f l. și t r a n z. A reveni sau a face să-și revină în poziția inițială (după ce a fost îndoit, înclăștat etc.), a (se) întinde, a (se) îndrepta. *Șfara fiind arsă, hârzobul s-a desdoit*. CONTEMPORANUL, I, 92. *Degetele-i țepene, ca și cum ar fi fost înghețate, nu se desdoiau*. ib. III, 287. *Îi bătea cu sabia până ce trebuia să o dezdoiască cu piciorul*. BACALBAȘA, S. A. I, 130. *Nu putea să dezdoie mâna sa*. ap. DDRF. *Parcă i-o înclăștase [mâna] ceva, așa nu putea s-o dezdoie*. TDRG. *E ca o coardă de oțel, o dată se îndoie și o dată se desdoie*. AGÎRBICEANU, S. 402. *M-am ridicat ca un arc ce se desdoie*. GALACTION, O. 98. *Mi-a vorbit și de necazurile noastre care ne încovoie ca pe o creangă ... Dar și când s-o desdoi creanga!* DAVIDOGLU, O. 28.

Nilă se dezdoi, făcu un gest care însemna că acum trebuie să plece. PREDĂ, DELIR. 356. *Să vezi cum se dezdoie-ncet, jilav, Un fir de iarbă surâzând luminii*. LABIȘ, P. 97, cf. DM, DL, M. D. ENC., DEX, ALR I 1 329. (Cu pronumele în dativ) *Oh, dacă putea-voi iarăși să-mi dezdoi Amândoi genunchii*. LABIȘ, P. 153.

– Scris și: *desdoi*. – Prez. ind.: *dezdoi* și (învechit și regional) *dezdoiesc*. – Și: (regional) **dăzdoi** (ALR I 1 329), **dizdoi** (ALR I 1 329) vb. IV.

– Pref. *dez-* + [in]doi.

DEZDOIRE s. f. Acțiunea de a (se) dezdoi și rezultatul ei; (învechit, rar) dezdoitură; dezdoi¹. Cf. POLIZU, DDRF, M. D. ENC., DEX.

– V. *dezdoi*.

DEZDOIT¹ s. n. (Învechit, rar) Dezdoire. Cf. DDRF.

– V. *dezdoi*.

DEZDOIT², -Ă adj. Care a fost desfăcut din îndoitori, din încrețituri etc.; despăturit², întins, (învechit, rar) dezduplicat. *Funia cea îndoită cu mult mai mult ține decât cea desdoită*. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. V., 300, cf. DDRF. *Ți-am lăsat prosopul dezdoi*. UDRESCU, GL.

– Scris și: *desdoi*. – Pl.: *dezdoiți*, -te.

– V. *dezdoi*.

DEZDOITURĂ s. f. (Învechit, rar) Dezdoire. Cf. POLIZU.

– Pl.: *dezdoituri*.

– **Dezdoi** + suf. -(i)tură.

DEZDROBÍ vb. IV. R e f l. (Prin sud-estul Mold.; într-un descântec) A-și recăpăta forma după ce a fost zdrobit. Cf. GRAIUL, I, 330. *Oasele s-or desdrobi, Carnea s-o desmăcelări, Frica din trup ți-o ieși, Măinile s-or dezlega*. PAMFILE, DUȘM. 231.

– Scris și: *desdrobi*. – Prez. ind.: *dezdrobesc*. – Și: **dizdrobí** vb. IV. GRAIUL, I, 330.

– Pref. *de-* + **zdrobi**.

DEZDROBONITÓR s. n. v. *dezbrobonitor*.

DEZDRUMÁT, -Ă s. m. și f. (Rar) Derutat, dezoorientat. *Casa lor ... era locul de întâlnire a lumii deochiaților și desuchiaților timpului: jucătorii și cheflii de meserie, desdrumații, poticniții și căzuții*. M. I. CARAGIALE, C. 133. *Ești un cinic și dezdrumat!* VINEA, L. I, 343.

– Scris și: *desdrumat*. – Pl.: *dezdrumați*, -te.

– Pref. *dez-* + [in]drumat.

DEZDUPLICÁ vb. I. T r a n z. (Învechit și regional; complementul indică lucruri sau obiecte îndoite) A dezdoi (1), a desfăce (3). Cf. LM, ALRM SN III h 1 053/102.

– Scris și: *desduplica*. LM. – Prez. ind.: *dezduplic*.

– Pref. *dez-* + **duplica**.

DEZDUPLICÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Dezdoi². Cf. LM.

– Scris și: *desduplicat*. LM. – Pl.: *dezduplicați*, -te.

– V. **dezduplica**.

DEZDUPLICAȚIUNE s. f. (Învechit, rar) Dezduplicare. Cf. LM.

- Scris și: *desduplicațiune*. LM.

- **Dezduplica** + suf. *-țiune*.

DEZECHILIBRĂ vb. I. R e f l. și t r a n z.
1. A-și pierde sau a face să-și piardă echilibrul, caracterul stabil. *Una dintre forțe ... tinde să dezechilibreze funcțiile organismului*. DANIELOPOLU, F. N. I, 47, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Balanța sistemului nervos se dezechilibrează*. FLACĂRA, 1975, nr. 42, 17, cf. DEX.
◇ (Prin lărgirea sensului) *Dar de îndată ce această simetrie se dezechilibrează în favoarea vieții, ... normele datoriei devin inutilizabile*. PLEȘU, M. M. 80.
◆ A nu exista sau a face să nu existe echilibrul (între cheltuieli și venituri), între diferitele ramuri ale economiei. *Ce se poate face fără să se dezechilibreze bugetul*. MAIORESCU, D. IV, 135. *Își va dezechilibra ireparabil rămășițele bugetului*. C. PETRESCU, C. V. 61.

2. A-și pierde sau a face să-și piardă echilibrul, poziția stabilă, a fi sau a face să fie pe punctul de a cădea, de a (se) răsturna (I 1). Cf. SCRIBAN, D. *Îi auzea doar glasul blând, de fărăn, și jocul neregulat al picioarelor, acum dezechilibrat de catalige*. SAHIA, N. 110. *Bastonul dezechilibrează uneori personajul*. ARGHEZI, C. J. 125, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Tânărul s-a dezechilibrat și ... a căzut în apă*. SCĂNTEIA, 1975, nr. 10 358. *Cum se dezechilibrase, în pericol să cadă de pe marginea parapetului, a făcut o mișcare*. FLACĂRA, 1976, nr. 28, 20. *Crivățul se opintește în structura de oțel, o lovește de pereții halei și o dezechilibrează*. ib. 1978, nr. 52, 7. *La bărnă [gimnasta] s-a dezechilibrat, ..., iar la sol a făcut un pas mare în afara covorului de concurs*. RL 2005, nr. 4 630. *Coada elicopterului s-a agățat de o culme de pământ, fapt ce a dezechilibrat aparatul*. ib. 2006, nr. 4 816.

3. A-și pierde sau a face să-și piardă judecata clară. *Judecata [lui C. A. Rosetti] ... s-a dezechilibrat fără a fi înlocuită printr-o judecată nouă*. EMINESCU, O. XIII, 304, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Scris și: *desechilibra*. - Prez. ind.: *dezechilibrez*.

- Din fr. *déséquilibre*.

DEZECHILIBRĂNT, -Ă adj. (Rar) Care dezechilibrează (1). *Antagonismul adevărat este dezechilibrant*. DANIELOPOLU, F. N. I, 19.

- Pl.: *dezechilibranți, -te*.

- **Dezechilibra** + suf. *-ant*.

DEZECHILIBRĂRE s. f. Acțiunea de a (se) *dezechilibra* și rezultatul ei; manifestare a unui dezechilibru. *Concesiunea Stroussberg votată de ei [de liberali], dezordinea și dezechilibrarea finanțelor ... le aruncă azi asupra conservatorilor*. EMINESCU, O. X, 227. *Desechilibrare gradată a funcțiilor sale spirituale ..., a fost între altele ipertrofia crescândă a științei aglomerate în creierul său fără saț și fără măsuri*. SĂM. II, 259. *Considerăm antagonismul ... ca pe un fenomen de apărare a organismului împotriva dezechilibrării funcțiilor sale*. DANIELOPOLU, F. N. I, 50, cf. DL, DM, DER. *Secvența declanșează conflictul prin dezechilibrarea unei stări normale care urmează să se restabilească*. LL 1974, nr. 1, 100. *Prin dezechilibrarea*

sistemului nervos central tumorile se dezvoltă rapid. FLACĂRA, 1975, nr. 42, 17, cf. DEX.

- Scris și: *desechilibrare*. - Pl.: *dezechilibrări*.

- V. *dezechilibra*.

DEZECHILIBRĂT, -Ă adj. 1. Care este lipsit de proporție justă între diversele elemente componente. Cf. *dezechilibra* (1). Cf. DEX.

2. Care și-a pierdut echilibrul, stabilitatea, care nu mai este în echilibru. Cf. *dezechilibra* (2). *Salturile stângace, așa de umoristic dezechilibrate pe picioarele butocănoase ale căștelor când se morfolesc și se rostogolesc*. COCEA, S. I, 296. *Autocamionul ... aleargă pe șoseaua udă, ... riscând să producă un accident, mai ales că e și prost încărcat, cu marfă dezechilibrată*. FLACĂRA, 1975, nr. 47, 18. *Dezechilibrat, șoferul a tras volanul după el*. ib. 1976, nr. 37, 18. *În timpul unei manevre, brațul macaralei plutitoare 682 a lovit un pod rulant. Dezechilibrat, utilajul s-a prăbușit peste convoi și a scufundat remorcherul care trăgea macaraua*. RL 2006, nr. 4 946. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Cu sufletul dezechilibrat încă de atingerea mâinii Adelei, i-am explicat ... ceea ce știa și ea*. IBRĂILEANU, A. 159. *Printr-un meci dezechilibrat de la început, totul a semănat cu o repetiție*. FLACĂRA, 1976, nr. 45, 24. *Violența devine ... simbolul unei civilizații dezechilibrate*. ib. 1977, nr. 24, 21.

3. Care prezintă o stare de dezechilibru (3), care suferă un dezechilibru. Cf. *dezechilibra* (3). *Silviu, poet romantic și dezechilibrat, văzându-se în preajma cimitirului, avu o idee macabră*. GALACTION, O. 572, cf. SCRIBAN, D. *Individul romantic este utopia unui om complet anormal, ... dezechilibrat și bolnav, adică cu sensibilitatea și intelectul exacerbate la maxim*. CĂLINESCU, I. 17. *Este vorba de o stare anormală, cu totul dezechilibrată*. DANIELOPOLU, F. N. I, 71. *Era un om violent și dezechilibrat, care cutreiera cârciumile*. MAGAZIN IST. 1970, nr. 7, 23, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ (Substantivat) *Se recrutează prea mulți desechilibrări sociali*. CURENTUL 6 V, 1934, 6/4. *Muzica a fost străpunsă de gloanțele unui dezechilibrat*. RL 2005, nr. 4 789.

- Scris și: *desechilibrat*. - Pl.: *dezechilibrări, -te*.

- V. *dezechilibra*. Cf. fr. *déséquilibre*.

DEZECHILIBRU s. n. 1. Pierdere a stabilității, a justei îmbinări (între forțele, elementele, părțile componente a ceva). *Toate aceste șuvoaie de sudoare, care ies din trupurile lor ... le creează un dezechilibru organic care ... trebuie restabilit imediat*. BOGZA, V. J. 131. *Unele medicamente produc un dezechilibru ... în organism*. DANIELOPOLU, F. N. I, 13. *Se ajunge ... ușor la un dezechilibru între nevoile plantelor ... și posibilitatea de satisfacere a acestor nevoi*. AGROTEHNICA, I, 174. *Prin șoc înțelegem un grup de simptome ce se caracterizează îndeosebi printr-un dezechilibru grav al circulației periferice a sângelui*. BELEA, P. A. 175, cf. DL, DM, DN², D. MED., M. D. ENC., DEX. *S-a demonstrat că proliferarea dezastruoasă a dăunătorilor este o consecință a dezechilibrelor de nutriție*. CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 3/5, cf. ib. nr. 1 478, 5/12. *Dezechilibre hormonale care se reflectă în scăderea capacității organismului nostru de a se apăra față de germenii*

obișnuți. RL 2005, nr. 4 529. ◇ (Prin lărgirea sensului) Pentru cine știe să vadă, clipa prezentă de amețitor dezechilibru și rafinată înșelătorie e mai primejdioasă ca altele din trecut. În PLR II, 290. Eu gândesc prin forme, prin echilibruri și dezechilibruri; prin sunete, prin piatră, prin culori. M. ELIADE, O. I, 60. Necesitățile noastre fundamentale de speranță, disperare, apocalips, ... dezechilibruri sunt neconcludente, absurde, ne semnificative. E. IONESCU, E. 169. Un dezechilibru originar ne-a revelat lumea căreia eram asimilați irațional. CIORAN, R. 58. Din dezechilibrul stărilor actuale ne putem explica orientarea nouă. SADOVEANU, O. XX, 180. [I. Heliade-Rădulescu] ... figură alegorică simbolizând unele din dezechilibrele vremii. VIANU, A. P. 25. Dezechilibrul, pustiul care abătuse lumea în ochii ei, fusese oare altceva ...? DEMETRIUS, A. 343. Se creează un fel de dezechilibru între factorii de spiritualitate și cei de materialitate. CONTEMP. 1971, nr. 1 307, 9/2. ♦ Lipsă a unei juste proporții între diverse ramuri (economice) conexe, între venituri și cheltuieli. Revendicările feministe sunt un lucru logic și firesc, impuse de nevoi, de dezechilibrul economic. LUC. II, 7. Haosul și dezechilibrul care se manifestau în economia națională erau rezultatul crizei economice postbelice. CONTEMP. 1953, nr. 368, 2/1. Dezechilibrul majore au generat distorsionarea relațiilor de muncă. RL 2005, nr. 4 540. [Premierul] a explicat că majorarea salariilor, neasociată cu creșterea economică, va genera inflație și dezechilibre bugetare. ib. 2006, nr. 4 818.

2. Lipsă de echilibru, de stabilitate pozițională. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Seismul produs la una dintre limitele platoului a dus la crearea unei situații de dezechilibru la cealaltă extremitate, provocând acest cutremur enorm. RL 2004, nr. 4 497. ♦ P. e x t. Decădere (1), declin (1). Bătrânețea ... se anunță majorității muritorilor printr-un dezechilibru, un declin al organismului. EFTIMIU, N. 153. Poezia ... nu poate pieri decât atrăgând după sine cel mai grav dezechilibru al lumii însăși. FLACĂRA, 1976, nr. 45, 11.

3. Stare psihică manifestată prin imposibilitatea de a duce o viață armonioasă, prin dificultăți de adaptare, prin schimbări nemotivate de atitudine, prin reacții antisociale. Necesități economice de lux se nasc prin dezechilibrul închipuirilor ... noastre abituale. EMINESCU, O. XV, 82. Acest dezechilibru nu poate să conștina decât într-o tulburare fiziologică sau funcțională. NEGULESCU, G. 135. [Un doctor] văzu ... în ele semnele dezechilibrului. CĂLINESCU, I. C. 195. Își păstră ... ținuta ceremonioasă, netrădând niciun dezechilibru al nervilor. id. s. 32, cf. DL, DM, DN². Dezechilibrul psihic ... se accentuează treptat. MAGAZIN IST. 1970, nr. 7, 61, cf. M. D. ENC., DEX.

- Scris și: *desechilibru*. - Pl.: *dezechilibre* și (învechit) *dezechilibruri*.

- Din fr. *déséquilibre*.

DEZECHIPĂ vb. I. 1. T r a n z. (Complementul indică militari, unități militare) A lua înapoi, în întregime sau parțial, echipamentul (după terminarea stagiului sau a unei operațiuni militare); (complementul indică nave de război) a scoate echipamentul. Cf. ALEXI, W., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

2. R e f l. A-și scoate echipamentul; (familiar) a se dezbrăca (1). Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Prez. ind.: *dezechipez*.

- Pref. *dez-* + *echipa*. Cf. fr. *déséquiper*.

DEZECHIPĂRE s. f. Acțiunea de a (se) *dezechipa* și rezultatul ei. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *dezechipări*.

- V. *dezechipa*.

DEZECHIPĂT, -Ă adj. 1. (Despre ostași, unități militare, nave de război) Care nu mai are echipament sau care are echipamentul descompletat. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Care nu și-a pus (încă) echipamentul. Cf. DEX.

- Pl.: *dezechipați, -te*.

- V. *dezechipa*.

DEZELECTRIZĂ vb. I. T r a n z. (Complementul indică corpuri) A înlătura, a elimina electricitatea. *Voi să dezelectrizăm o bucată de sticlă*. CONTEMPORANUL, III, 239.

- Prez. ind.: *dezelectrizez*.

- Pref. *dez-* + *electriza*.

DEZEMULSIONĂ vb. I. T r a n z. (Chim.; complementul indică lichide) A separa dintr-o emulsie. Cf. DN², M. D. ENC., DEX.

- Prez. ind.: *dezemulsionez*.

- Pref. *dez-* + *emulsiona*.

DEZEMULSIONĂNT s. n. (Chim.) Substanță folosită la dezemulsionare. *Dezemulsionantul tinde să se aglomereze, respectiv să se adsoarbă pe pelicula protectoare a particulei de apă*. LTR². *Rupere a unei emulsii ... prin ... adăugarea de dezemulsionanți*. DER II, 85, cf. DN², DC, M. D. ENC. ◇ (Adjectival) *Agenții dezemulsionanți sunt: electroliții, uleiurile sulfonate*. LTR².

- Pl.: *dezemulsionante* și (m.) *dezemulsionanți*.

- **Dezemulsiona** + suf. *-ant*.

DEZEMULSIONĂRE s. f. (Chim.) Acțiunea de a *dezemulsiona* și rezultatul ei. *Agent chimic care provoacă dezemulsionarea*. LTR² VI, 298, cf. DER, DC, M. D. ENC.

- Pl.: *dezemulsionări*.

- V. *dezemulsiona*.

DEZEREZÍ vb. I. T r a n z. (În dicționarele din trecut) A dezmoșteni. Cf. LM, GHEȚIE, R. M.

- Scris și: *deserezi*. LM. - Prez. ind.: *dezerezesc*.

- Pref. *dez-* + *erede*.

DEZERINȚĂ s. f. (Învechit, rar) Lipsă de drept la moștenire. Cf. ALEXI, W.

- Scris și: *deserînță*. ALEXI, W. - Pl.: *dezeringe*.

- Cf. *dezerezi*.

DEZERITĂ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A dezmoșteni. *Polidor fiind desheritat, l-am dat de-o parte ca pe un netrebnic*. ALECSANDRI, T. I 654, cf. ALEXI, W.

- Scris și: *deserita* (ALEXI, W.) și (după fr.) *desherita*.
- Prez. ind.: *dezertez*.
- Din fr. *déshériter*.

DEZEROIZĂ vb. I. T r a n z. (Rar) (Complementul indică fapte, personaje etc.) A lipsi de caracterul eroic. Cf. DEX².

- Pronunțat: -ro-i-. - Prez. ind.: *dezertozez*.
- Pref. *dez-* + *erou* + suf. -iza.

DEZEROIZĂRE s.f. (Rar) Acțiunea de a *dezeroiza* și rezultatul ei. *Urmărind dezertizarea istoriei ..., acoperă fresca monumentală a trecutului și așază în locul ei imaginea mulțimilor necunoscute și a faptelor lor.* VIANU, L. U. 523, cf. SFC IV, 288, DN³, DEX².

- Pronunțat: -ro-i-. - Pl.: *dezertozări*.
- V. *dezeroiza*.

DEZEROIZĂT, -Ă adj. (Rar; despre fapte, personaje etc.) Care și-a pierdut caracterul eroic. Cf. DEX².

- Pronunțat: -ro-i-. - Pl.: *dezertozăți, -te*.
- V. *dezeroiza*.

DEZÉRT, -Ă adj., s. n. v. *deșert*².

DEZERTĂ vb. I. I n t r a n z. 1. (Despre militari) A părăsi fără permisie unitatea militară din care face parte, postul sau câmpul de luptă (trecând la inamic). *Corposuri întregi dezertează și un batalion de dezertori s-au atacat de curând prin cavaleria care au omorât pe mulți.* ib. (1837), 408¹/41. *Se vede pedeapsa a unuia dintre ei care dezertă.* FM (1843), 198¹/34. *Cinurile de jos, cu drept de nobleță, care vor dezerta se vor prenumăra între soldați.* CONDICA, O. 21/9. *Ostașul care va dezerta la vrăjmaș se va împușca.* ib. 52/22. *Mulțime de necredincioși mor, alții fug și dezertă după acele ziduri pe care trebuia să le apere.* PĂCLEANU, I. II, 11/22, cf. STAMATI, D., POLIZU, PROT. - POP., N. D., DDRF. *A dezertat, s-a dus din rând; Și-mi era prieten.* SĂM. II, 685, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Nu m-aș mira să aud într-o bună zi că a dezertat la inamic.* REBREANU, P. S. 95, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Dacă mâine seară nu-mi dă drumul pentru două zile, dezertez.* CAMIL PETRESCU, U. N. 20. *Mai bine să dezertezi.* BRĂESCU, O. A. I, 197. *Soldatul a dezertat de pe linia frontului.* PREDĂ, I. 136. *A dezertat din front, cu tot cu pușca-mitralieră.* CAMILAR, N. I, 355. *De dezertat e lucrul cel mai ușor ... prost este să te întorci.* BARBU, Ș. N. 116. *A dezertat din armată după ani lungi de război și pribegie.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 12, 40, cf. M. D. ENC., DEX. *Autoritățile canadiene au refuzat să acorde statutul de refugiat politic unui militar american care a dezertat.* RL 2005, nr. 4 572. *Dacă veți deserta, Garda pieții v-o mânca.* MAT. FOLK. 360. ◆ T r a n z. (Învechit; prin analogie) *Acești oameni au părăsit Transilvania în mâinele ungarilor, au dezertat postul de onoare unde trebuiau să lupte.* EMINESCU, O. XI, 404.

2. A părăsi un loc, o slujbă etc.; a se sustrage de la îndeplinirea îndatoririlor, a obligațiilor etc.; a trăda o credință, o cauză etc. Cf. VALIAN, V. *Unii dezertară, Millo și Teodorini se duseră departe să caute un mai*

bun noroc. NEGRUZZI, S. I, 345. *Acii ce dezertează din una din aceste clase ... sânt ... persecutați.* CALENDAR (1858), 84/12, cf. PROT. - POP., N. D., BARCIANU, V., ȘĂINEANU². *Să nu dezerteze niciuna de la post.* HOGAȘ, DR. II, 69, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Nu putea dezerta de la datoria de a-și apăra pământul.* REBREANU, R. II, 187. *Ar fi fost firesc să mă folosesc de buna primire ce mi se făcea și să încep lupta pentru definitivare. Camarazii mei de literatură de prin anii 1898-1899 așa au făcut ... Eu am ieșit din rânduri și am dezertat.* GALACTION, O. 24. *Acum visul insului născut în provincie e să dezerteze din orașul natal.* C. PETRESCU, O. P. I, 39. *Dacă aș putea scrie un roman privind mediul de la noi, cred că ar trebui să veghez în fiecare moment să nu-mi scape personajul, să nu dezerteze din frică de acțiune, de risc, de consecințe.* CIORAN, R. 149, cf. SCRIBAN, D. *Iată că în clipa asta putea să aibă și alte gânduri ... Era omenesc, sau dezerta, ca un luptător de rând?* TUDORAN, P. 567, cf. DN², M. D. ENC. *Oamenii nu au dezertat, au preferat greul.* FLACĂRA, 1976, nr. 20, 9. ◆ F i g. *E o lașitate a deserta din câmpul vieții aspre în tufișele unui romanticism molcom.* LUC. II, 245. *În orice boțnav dormitează ingratitudea cu care va dezerta de la toate gândurile bune.* C. PETRESCU, I. II, 76. *Ca poet, prozator și dramaturg nu dezertează însă prin nimic din cuprinsul pașoptismului.* IST. LIT. ROM. II, 583. ◆ T r a n z. (Rar) A părăsi (2). *Studenții dezertează sălile de curs și bibliotecile.* ap. IORDAN, L. R. A. 337. *Cu veșnicul ei buchet de sezon în mâini, își făcea loc printre scaunele și mesele dezertate de clienți.* VINEA, L. II, 42.

- Scris și: *deserta*. - Prez. ind.: *dezertéz* și (învechit) *dezért*.

- Din fr. *désertes*.

DEZERTĂRE s. f. Faptul de a *dezeroiza*.

1. Părăsire fără permisie a unității militare din care face parte, a postului sau a câmpului de luptă (trecând la inamic); (livresc) *dezertăune*, (învechit) *dezertăție*. Cf. *dezeroiza* (1). *A început și o mare desertare în oastea lui.* CR (1833), 235²/10. *Crimele și vinele ostașului împotriva slujbei ...: codirea de slujbă, dezertarea și lipsirea fără voie.* CONDICA, O. 16/11, cf. 21/23. *Vede dezertarea resbelincilor săi.* PĂCLEANU, I. I, 100/28, cf. POLIZU, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., BARCIANU, COSTINESCU, LM, DDRF, ALEXI, W. *Sentița ... osânda la moarte prin ștreang pe sublocotenentul Svoboda, pentru trădare și dezertare la dușman.* REBREANU, P. S. 22. *Dezertare la inamic.* SEVERIN, S. 21. [Ipsilanti] *a crezut că se poate spăla de infamia dezertării aruncând răspunderea insuccesului său asupra foștilor săi tovarăși de luptă.* OȚETEA, T. V. 308. *Cum întârzie unul mai mult ... afară, îl bănuim de plan de dezertare.* CAMILAR, N. I, 159. *Aveam caz de dezertare în fața inamicului plusuciderea santinelei care îl păzea.* PREDĂ, I. 136. *Cele mai mari ravagii le făcea dizenteria ..., la care se adăugau și tentativele de revoltă și dezertare la turci.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 1, 54, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *În armată ... Un val de sinucideri, dezertări și asasinat.* RL 2005, nr. 4 644. ◆ (Prin lărgirea sensului) *A trece la stat însemna într-un fel o dezertare la vrăjmaș.* REBREANU, I. 82.

2. Părăsire a unui loc, a unei slujbe etc.; sustragere de la îndeplinirea îndatoririlor, a obligațiilor etc.; trădare a unei credințe, a unei cauze etc.; (livresc) dezertăune. Cf. *d e z e r t a* (2). Cf. PROT. - POP., N. D., BARCIANU, V., COSTINESCU, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. *Tot așa ar fi o dezertare de la datoria noastră, dacă noi de-aci am umbla să ne furișăm pe fronturi.* MIRONESCU, s. 86. *Spațiu pentru dezertări nu mai există.* CIORAN, R. 197. *Dezertarea aceasta a fost unul dintre cele mai rușinoase rezultate ale școlii trecutului.* SADOVEANU, O. XX, 590. *Ar fi fost o dezertare care mi-ar fi chinuit viața cu ghimpele neliniștii.* TUDORAN, P. 392. *Schițele ... aduc în prim plan scene din medii caracterizate de incultură și dezertare de la condiția umană.* IST. LIT. ROM. III, 584.

- Scris și: *desertare*. - Pl.: *dezertări*.

- V. *dezerta*.

DEZERTÁT, -Ă s. m., adj. (Învechit și regional) (Persoană) care dezertează (1). Cf. PONTBRIANT, D. *Cine va ascunde ostași dezertați, ... se va osândi ca gazdă de tâlhari.* CONDICA O. 22/4. *Șefii cum l-o aflat Că a fost un dezertat, La catane l-o luat, Singurică m-o lasat.* ȘEZ. V, 47.

- Scris și: *desertat*. PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezertați, -te*.

- V. *dezerta*.

DEZERTATÓRIU s. m. (Învechit, rar) Dezertor (1). Cf. LM.

- Scris și: *desertatoriu*. LM. - Pl.: *dezertatori*.

- *Dezerta* + suf. *-toriu*.

DEZERTĂȚIE s. f. 1. (Învechit) Dezertare (1). *Cu ce pedeapsă este să să pedepsească însuși desertoriul sau fugătoriul cel din slujba oștenească pentru degărtație [sic!] aceeaia este hotărât în pravila oștenească.* PRAVILA (1788), 47/9. *Omul ce își pune în loc pentru întâmplare de dezertație va fi răspunzător pentru locul său.* REGULAMENT, 53/15, cf. BARCIANU, V.

2. Dezertare (2). *Înfințit era capitolul dezertațiunilor la legile onoarei.* EFTIMIU, N. 15.

- Pl.: *dezertații*. - Și: *dezertațiune* (scris și: *dezertațiune* BARCIANU, V.) s. f.

- *Dezerta* + suf. *-ție*.

DEZERTAȚIÚNE s. f. v. *dezertație*.

DEZERTÉR s. m. v. *dezertor*.

DEZERTÍR s. m. v. *dezertor*.

DEZERTÓR, -OÁRE s. m. și (rar) f. 1. Militar care dezertează (1) sau care a dezertat; (învechit și regional) dezertat, (învechit, rar) dezertatoriu. *Cu ce pedeapsă este să să pedepsească însuși desertoriul sau fugătoriul cel din slujba oștenească ... este hotărât în pravila oștenească.* PRAVILA (1788), 47/8. *Întinzând corturile, au încungiurat pre bulgari; ci s-au înșelat de dânsii, căci unul dintr-înșii, făcându-se a fi desertor, au zis.* ȘINCAI, HR. I, 221/35. *Ostașii carii fug de la steagurile lor se numesc dezeartori.* D. SUP. 48/4, cf.

49/15. *Așa chip de ostași care fug de la steagurile lor să numesc dezertori sau fugaci.* OBRADOVICI, D. 43/16, cf. LB. *Criminalii statului, dezertorii ... ce vor scăpa dintr-un prințipat într-altul să vor da înapoi.* REG. ORG. 195/19. *Eu am fost de multe ori De la oaste dezertor.* ASACHI, PED. 16/6, cf. id. I. 241/26. *Daca dezertorul va fi săvârșit și alte crime sau vini, în vremea dezertării sale, atunci își va lua osânda.* CONDICA, O. 21/25. *Dezertoru la vrăjmaș se va socoti ... ostașul care fără poruncă a șefului oștirii va trece în cetile vrăjmașului.* ib. 52/24. *Ca cel de desârțor, trist cugetul meu geme!* I. VĂCĂRESCUL, P. 356/26, cf. STAMATI, D., PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *O colonie de otomani, ... ceată compusă din vagabonzi, dezertori din armată, bandiți scăpați de prin închisorile Turciei, s-a aruncat ... peste munții Dornei.* CONV. LIT. I, 257, cf. COSTINESCU. *În vremea războiului sârbesc ... [Petru Kuzminski] a luat parte la luptă cu ... vitejie, dar conform legilor militare a fost considerat ca dezertor.* EMINESCU, O. IX, 385. *Copilul născut pe teritoriu strein, ... care, la chemarea contingentului din anul nașterii lui, nu s-ar prezenta la recrutare, este considerat dezertor.* CARAGIALE, O. VII, 26, cf. DDRF, BARCIANU, V., ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Nu părădesc, ca dezertorii în ceasul de luptă crâncenă, pământul.* IORGA, C. I. I, 195, cf. TDRG. *În mintea lui Bologa încolți iarăși gândul că aceasta e ora dezertorilor.* REBREANU, P. S. 88. *Pentru muscali ar fi fost un simplu și disprețuit dezertor.* id. ib. 111, cf. RESMERIȚĂ, D. *Dezertorul își ridică genunchiul dintre ierburi și mă privi cu neîncredere.* C. PETRESCU, S. 171, cf. CADE. *Îl întrerupe cu oroare: - Dezertor? ... trădători?* CAMIL PETRESCU, T. II, 474. *Nu v-ați prezentat decât după șapte luni; așa că ați fost dat dezertor și trimes la Consiliul de război.* SADOVEANU, O. XXI, 356, cf. SCRIBAN, D. *Se populaseră munții de dezertori.* BENIUC, M. C. I, 367. *Vieru îl dădu dezertor, trimițând în satul lui ... ordin de urmărire.* CAMILAR, N. I, 203. *Să trimită neîntârziat comandantului din Turnu, pentru cercetări, o sumă de dezertori și tâlhari.* GALAN, Z. R. 51. *Dosarul l-a întocmit detașamentul ... în subzistența cui se afla dezertorul.* PREDĂ, I. 136. *Sunt niște huidume ... Fugiți de la armată, dizertori.* BARBU, G. 133, cf. LĂNCRĂNAN, C. III, 236. *Se ... știa că regele dac primea bucuros la Sarmizegetusa dezertori din armata imperială.* H. DAICOVICIU, D. 222, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. *Atunci poate-i dorobanș cu schimbu. - Nu, îi dezertor cu schimbu.* SNOAVA, III, 690. *Foaie verde trei bujori, Ș-unu' e la roșiori, Face-armata dezertor.* CIAUȘANU, V. 99. *Foi verdi fir mohor, Am iubit un dezertor.* FOLC. MOLD. II, 137. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Ceată compusă din vagabonzi dezertori din armată.* GANE, N. I, 57. *Plătește din lista civilă pe oșterii dezertori.* CAMIL PETRESCU, T. II, 352.

2. Persoană care a dezertat (2). *Apoi dar este vreun dezertor ... Care a fugit de la stăpână-sa.* VOINESCU II, M. 78/17. *Unde să coprinde pentru făcătorii de rele ... dezertori și datornici, să să îndatoreze ocârmuirea locului unde aceștia vor fugi și să vor prinde peste graniță ... și ... să-i întorcă ... și să-i dea la învecinata dregătorie (a. 1842).* DOC. EC. 759. *A! desertorul, iată-l în fine!* LĂZĂRESCU, S. 48/7, cf. COSTINESCU. *Tu, departe de primejdii, razna ca un dezertor, Să arunci*

celor ce-așteaptă ... Jalea și descurajarea. VLAHUȚĂ, O. A. I, 64. Ziceau că Nechifor e dezertor de la nevastă și ... ai să-l vări la închisoare. SADOVEANU, O. X, 567. Iată ... un cărturar care, lucru rar, nu e un dezertor dintre ai săi. id. ib. XX, 39. Pentru întâia oară sunt dezertor, dar nu pot merge. DAVIDOGLU, M. 84, cf. DL, DM, DN².

- Scris și: *desertor*. - Pl.: *dezertori*, -oare. - Și: (învechit) *dezertóriu* (scris și: *desertoriu*), *dezertér*, *dezärtör* (scris și: *desärtor*), (regional) *dizertör*, -oáre s. m. și f., (învechit, rar) *dezertír* (scris și: *desertir* LB) s. m.

- Din lat. *desertor*, fr. *déserteur*. - *Dezertír* < rus. дезертер.

DEZERTÓRIU s. m. v. *dezertor*.

DEZERTUÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit, rar) 1. A dezerta (1). *Admiralul spaniolesc ... au giuruit un dar de 8 dolari fieșcăruia soldat ... ce vor dezertui și se vor uni cu oastea lui.* AR (1829), 184²/12.

2. A dezerta (2). *Eu cugetam să mă întorn în pacinica me casă, fără a mă păzi despre acii carii au dezertuit (fugit) de la interesul cel național.* AR (1832), 247²/14.

- Prez. ind.: *dezertuiesc*.

- *Dezerta* + suf. -ui.

DEZERȚIÚNE s. f. (Livresc) *Dezertare* (2). *Ne și prea mirăm de acelea deserțiuni de la credința veche a Bisericii răsăritene în acelea veacuri.* BARIȚIU, P. A. I, 149, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *În fața deserțiunii guvernului și a întregii armate române de la postul lor, spre a fugi peste hotare, acele puteri vor veni să facă împărțirea unei țări.* ODOBESCU, S. III, 411, cf. ALEXI, W. *Orice peisaj te scoate din timp și natura, în genere, nu e decât o dezertiuine din temporalitate.* CIORAN, R. 160, cf. SCRIBAN, D. *Un om privat poate părăsi un oraș atins de holeră: un preot sau un militar va considera această dezertiuine ca incompatibilă cu onoarea sa.* RĂLEA, S. T. II, 114, cf. DL, DM, DN². [Duca] este ... o justificare a dezertiuinii. T februarie 1969, 80. *Un prozator acuza recent dezertiuinea cronicii literare de la problematica politică.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 23.

- Scris și: *deserțiune*. - Pl.: *dezertiuini*.

- Din lat. *desertio*, -onis, fr. *désertion*.

DEZESPERÁ vb. I. I n t r a n z. (Franțuzism) A dispera. Cf. ALEXI, W. *De când te caut ...! Parc-ai intrat în pământ. Dezesperasem.* C. PETRESCU, C. V. 156. *Ceea ce nu înțeleg ... e ca tu, prietenul meu, ... să dezesperez așa de repede.* COCEA, S. II, 516. *Să nu se culce pe lauri după o izbândă și să nu dezesperez în cazul unui eșec.* IST. LIT. ROM. II, 239.

- Scris și: *desespera*. ALEXI, W. - Prez. ind.: *dezesperez*.

- Din fr. *désespérer*.

DEZESPERÁNT, -Ă adj. (Franțuzism) Care creează disperare. *La timpurile cele mai desesperante, gratularea de „Vivat Unirea” din frontispiciul epistolelor noastre n-a lipsit niciodată (a. 1857).* IORGA, S. D. XVIII, 10, cf. ALEXI, W., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ (Adverbial) *Realitatea e că nimeni nu mai acordă*

împrumuturi de consumație, e dezesperant, suspină bancherul. VINEA, L. II, 213.

- Scris și: *desesperant*. - Pl.: *dezesperanți*, -te.

- Din fr. *désespérant*.

DEZESPERÁRE s. f. (Franțuzism) Faptul de a de z e s p e r a; disperare. Cf. ALEXI, W. *N-a existat niciodată o femeie în fundul mahalalei bucureștene, care, în dezesperarea ei de concubină, părăsită, să invoce republicanismul.* IBRĂILEANU, SP. CR. 222. *Profetizau ... încântați în profetica lor dezesperare, că încă un ideal se ducea pe apa sâmbetei.* COCEA, S. I, 307.

- Scris și: *desesperare*. ALEXI, W. - Pl.: *dezesperări*.

- V. *dezespera*.

DEZESPERÁT, -Ă adj. (Franțuzism) Disperat (2). *Lumea ce au trimis acolo se găsește în condițiune dezesperată.* EMINESCU, O. X, 159, cf. ALEXI, W. *Ați văzut ce sforțări dezesperate fac ei [actorii] să-nvie, cu creația lor, cadavrele autorului sau, mai exact, neantul.* IBRĂILEANU, S. L. 50. *Celor eterni mici și oropsiți nu le rămâne ... decât arma dezesperată a sarcasmului.* COCEA, S. I, 161.

- Scris și: *desesperat*. ALEXI, W. - Pl.: *dezesperați*, -te.

- V. *dezespera*.

DEZEȘUÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică nave eșuate) A repune în stare de plutire. Cf. DEX².

- Pronunțat: -șu-a. - Prez. ind.: *dezeșuez*.

- Din fr. *déséchouer*.

DEZEȘUÁRE s. f. Acțiunea de a d e z e ș u a și rezultatul ei. Cf. DEX².

- Pronunțat: -șu-a. - Pl.: *dezeșuări*.

- V. *dezeșua*.

DEZEȘUÁT, -Ă adj. (Despre nave eșuate) Care a fost repus în stare de plutire. Cf. DEX².

- Pronunțat: -șu-at. - Pl.: *dezeșuați*, -te.

- V. *dezeșua*.

DEZETATIZÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică sectoare economice) A reduce sau a suprima controlul statului; (complementul indică proprietăți) a reda persoanelor de la care au fost confiscate de către stat sau moștenitorilor acestor persoane. Cf. DOOM².

- Prez. ind.: *dezetatizez*.

- Pref. *dez-* + *etatiza*.

DEZEȚUÍRE s. f. (Chim.) Operația de înlăturare a oxizilor formați pe suprafața unei forme de tipar plan (piatră litografică sau placă de metal); dezacidulare. Cf. LTR².

- Pref. *de-* + *zețuire*.

DEZEXCITÁRE s. f. Anulare sau reducere a intensității curentului de excitație al unei mașini electrice. Cf. LTR², DER, M. D. ENC.

- Pref. *dez-* + *excitare*.

DEZFILOSOFÁ vb. I. R e f l. (Neobișnuit) A renunța la filosofie, a nu mai filosofa. *Sărmanul om de*

geniu se dezfilozofase De dragul unui sentiment pur anatomic. MINULESCU, VERS. 296.

- Scris și: *dezfilozofa*. - Prez. ind.: *dezfilozofez*.
- Pref. *dez-* + *filozofa*.

DEZGĂDUI vb. IV. R e f l. (Regional) A se dezlega (1). Cf. DR. IV₂, 1 081. *Din brău m-aș d'ezgădui, Cu doru nu știu ce-a h'i, D'e el poat'e c-oi muri*. T. PAPAĞAGI, M. 45.

- Scris și: *desgădui*. - Prez. ind.: *dezgădui*.
- Et. nec.

DEZGĂLBENÍ vb. IV. T r a n z. și r e f l. 1. A (se) scoate, a (se) înlătura culoarea galbenă a unui lucru; a (se) transforma culoarea galbenă în altă culoare. Cf. MARIAN, CH. 152.

2. (În descântece; despre culoarea pielii) A face să-și piardă sau a-și pierde culoarea galbenă, a face să revină sau a reveni la normal. *Ție fața ți-oi dezgălbeni*. BIANU, ap. TDRG. *Cum baba te-a descânta, fața ți s-a dezgălbeni, ochii ți s-or dispaingăni*. ȘEZ. V, 147.

- Scris și: *desgălbeni*. - Prez. ind.: *dezgălbenesc*.
- Pref. *dez-* + [in]gălbeni.

DEZGĂLBENÍRE s. f. Faptul de a (se) dezgălbeni. Cf. MARIAN, CH. 156.

- Scris și: *desgălbenire*. MARIAN, CH. 156. - Pl.: *dezgălbeniri*.
- V. *dezgălbeni*.

DEZGĂRDÍ vb. IV v. *dezgrădi*.

DEZGĂRDINÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică fundul sau doagele unui butoi) A desprinde din gardină; p. e x t. (complementul indică rădăcini, obiecte etc.) a scoate, a dezlipi din locul unde este fixat. *Medicamentele mercuriale negresc și desgrădinează dinții*. MAN. SĂNĂT. 252/13, cf. POLIZU. *Retezatul se face cu un cuțit ce este ... ascuțit ca să desgrădineze fagurii de sus*. I. IONESCU, M. 380, cf. PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Ai fi zis că [ochiul] fusese desgărdinat din rădăcină și că abia se mai ținea*. PREDA, I. 115, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Într-adevăr era o căldare. Dezgărdinară căldarea și o scoase afară*. FUNDESCU, L. P. I, 5, în SNOAVA, III, 488, cf. RĂDULESCU-CODIN. *Nu puteam să-l mai desgărdinez de mine*. CIAUȘANU, V. 157. (R e f l.) *Unde începu movila să se cutremure și apoi să se legene, de părea că vrea să se desgrădineze de pământ*. ISPIRESCU, L. 197. ◇ (Prin analogie) *Rămănea cu gâtul desgărdinat din guler*. D. ZAMFIRESCU, ap. CADE. ◇ F i g. *Toate se țineau una de alta, cu cruda înlănțuire a realității, fără ca [el] să aibă putere de a le desgărdina și a le îndrepta una câte una, pe rând*. ISPIRESCU, ap. TDRG. (R e f l.) *Vedea cum boierimea fuge de la moșii la orașe, vedea cum se dezgrădina tot mai mult credința la sate*. LUC. V, 22. *Mă dezgrădin din țărâna lor, Alt somn să-mi caut*. VOICULESCU, POEZII, II, 90. *Zorile încep să se desgărdineze din creștetul adâncului*. IOVESCU, N. 207. ◆ R e f l. A se desprinde (1). *Laptele s-a desgărdinat, (închegându-se), de oală*. CIAUȘANU, GL.

- Scris și: *desgărdina*. - Prez. ind.: *dezgărdinez*. - Și: **dezgrădiná** (scris și: *desgrădina*; prez. ind. și: *dezgrădin*) vb. I.

- Pref. *dez-* + *gărdina*.

DEZGĂRDINÁRE s. f. Acțiunea de a dezgărdina și rezultatul ei. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, CADE. ◇ F i g. *Numai tu ești în stare să crezi că dezgrădinarea unor forme moarte ... duce numai la răzvrătire*. BARBU, I. I, 252.

- Scris și: *desgărdinare*. - Pl.: *dezgărdinări*. - Și: **dezgrădináre** s. f.

- V. *dezgărdina*.

DEZGĂRDINÁT, -Ă adj. 1 (Despre butoaie) Care are fundul sau doagele ieșite din gardină; p. e x t. care a fost scos, dezlipit de la locul său. Cf. PONTBRIANT, D. *Fragmente de piatră, desgrădinate deja prin detunătura anterioară, se deslipiră din tavan și din pereți și începură să cază cu sgomot*. CONV. LIT. XXXVII, 695, cf. DDRF, CIAUȘANU, GL, UDRESCU, GL. ◇ F i g. *Cu atât mai agitată e viața criticului într-o literatură în formație, dezgrădinată, în care oamenii se confundă cu ideile*. LOVINESCU, S. I, 512. *Pe când, dezgrădinată, Se lămurea din noapte o inimă de foc*. I. BARBU, J. S. 27. *Și eu mi-am simțit nițel capul dezgărdinat, când am aflat prima oară de intenția asta a lor*. PREDA, DELIR. 288.

2 (Regional; despre ochi) Încercănat (Strehaia). Cf. ALR II/1 h 13/848. *Ochi dezgărdinați* ib.

- Scris și: *desgărdinat*. - Pl.: *dezgărdinați, -te*. - Și: **dezgrădinát, -ă** (scris și: *desgrădinat*) adj.

- V. *dezgărdina*.

DEZGĂTÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit și regional; complementul indică oameni sau lucruri) A scoate, a înlătura podoabele, ornamentele etc.; p. e x t. (complementul indică oameni) a dezbrăca hainele festive. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. ◇ R e f l. *Cum inseră, se desgăti și intră în camera sa, ca să se culce*. POPESCU, B. III, 48., cf. ALR I 1 856/333. *Cum a venit de la horă, s-a desgătit și s-a apucat de treburi*. UDRESCU, GL.

- Scris și: *desgăti*. - Prez. ind.: *dezgătesc* și (regional) *dezgăt*.

- Pref. *dez-* + *găti*.

DEZGĂTÍRE s. f. Faptul de a (se) dezgăti. Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desgătire*. PONTBRIANT, D.
- V. *dezgăti*.

DEZGĂTÍT s. n. (Prin sud-vestul Munt.) Dezgătire. Cf. UDRESCU, GL. *Mai ușor gătitul decât dezgătitul* id. ib.

- V. *dezgăti*.

DEZGĂȚÁ vb. I. T r a n z. (Rar) A (se) desprinde (4). *S-a acățat cu șerparul de un piron și nu-l pot scoate ... Avură de lucru ... până-l putură descăța pe Gheorghe din cuiul ce-i întrase pe sub șerpar*. AGÎRBICEANU, S. 630.

- Prez. ind.: *dezgăț*. - Și: **descățá** vb. I.
- Pref. *dez-* + [a]găta.

DEZGĂUCĂ vb. I v. **dezghioca**.

DEZGĂUCĂRE s. f. v. **dezghiocare**.

DEZGĂMFĂ vb. I. R e f l. (Regional; într-un descântec) A se dezumfla (1) (Scărișoara – Câmpeni). GR. s. II, 81. *Șerpe alb, Șerpe negru ... Te tai cu cuvântu mîeu și cu al lui Dumnezău, Să te sece, Să te usce, Să destâmfle, Să se desgâmfe*. ib., cf. v, 132.

– Scris și: *desgâmfa*. – Prez. ind.: *dezgâmf*

– Pref. *dez-* + [in]gâmf.

DEZGÂRCÍ vb. IV. R e f l. (Învechit, rar; despre tendoane) A se întinde. *Vinele mele s-ar desgârci*. ap. DDRF.

– Scris și: *desgârci*. DDRF. – Prez. ind.: *dezgârcesc*.

– Pref. *de-* + *zgârci*.

DEZGÂRCÍRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a se dezgârci și rezultatul ei. Cf. DDRF.

– Scris și: *desgârcire*. DDRF.

– V. **dezgârci**.

DEZGÂRLÍ vb. IV. T r a n z. și r e f l. (Învechit) A (se) despărți (de cineva). *De nu se va dezgârlí de tot* (a. 1652). ap. TDRG.

– Prez. ind.: *dezgârllesc*.

– Pref. *dez-* + *îngârlí*.

DEZGHEMUI vb. IV. R e f l. (Rar; despre ființe) A se întinde. *Ariciul se dezghemui*. STANCU, R. A. II, 127.

– Prez. ind.: *dezghemuiesc*.

– Pref. *dez-* + *ghemui*.

DEZGHÉT s. n. Topire naturală a gheții sau a zăpezii (din cauza căldurii); p. e x t. perioadă de timp când are loc această topire. *Era în timpul dezghețului*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 49. *Înghețurile și disghețurile ... pot să-i facă multă stricăciune*. I. IONESCU, C. 9/19. *În timpul disghețului se rupe stânci întregi ... se răstogolesc în vale*. COBĂLCESCU, G. 53/12, cf. BĂRCIANU, V., COSTINESCU. *După câteva zile de desgheț ... a început să ningă*. CARAGIALE, O. VII, 454, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Din cauza schimbării temperaturii mai timpurii, fie din cauza apelor mari, ... dezghețul începe mai întâi din susul Dunărei*. ANTIPA, P. 189. *După un dezgheț a urmat îndată un ger mare*. ap. TDRG, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. *Animalele ... nu erau în stare să treacă vadurile sau pârâiele umflate de apele din ploi sau din desghețuri răpezi*. N. A. BOGDAN, C. M. 7, cf. CADE. *Se topea ... și-ar fi murit de inanție dacă dezghețul n-ar fi venit mai repede ca de obicei*. COCEA, S. II, 10. *Îi era sufletul ca un dezgheț de ape curgătoare*. TEODOREANU, M. II, 168, cf. DS. *A căzut la 6 octomvrie stil vechi și a finit neîntrerupt, fără o zi de dezgheț*. SADOVEANU, O. XX, 92, cf. SCRIBAN, D. *Urechile îi sunt pline de susurul etern al dezghețurilor polare*. VINEA, L. I, 422. *Solurile argiloase au tendința, în perioadele de îngheț și de dezgheț, să expulzeze bulbii*. AGROTEHNICA, I, 310. *Când a venit dezghețu' ... m-am pomenit cu el*. TODORAN, P. 24, cf. LTR², DL, DM. *Peștele-cuvânt este decî numai încremenit în râu, în ochiul și sufletul*

căruia s-ar fi legănat ca o lacrimă până la venirea dezghețului de primăvară. COTEANU, S. F. II, 161. *Șuierul dezghețurilor mi se părea și mai neîndurător și mai cuprinzător*. LĂNCRĂNJAN, C. III, 523. *Un dezgheț superficial până la 5 cm s-a produs în ultimele zile*. RL 1978, nr. 10 327. [Filmul] ... *povestește într-o manieră delirantă pericolele întâlnite de animalele polare în perioada dezghețului*. ib. 2006, nr. 4 900, cf. UDRESCU, GL.

– Scris și: *desgheț*. – Pl.: *dezghețuri*. – Și: (învechit și regional) **dejghét** (TDRG), (regional) **dizghét** (scris și: *disgheț*) s. n.

– Postverbal de la **dezgheța**.

DEZGHEȚĂ vb. I. 1. R e f l. (Despre apă sau alte lichide înghețate) A redeveni lichid, a înceta de a mai fi înghețat; (despre corpuri îmbibate cu apă înghețată) a se muia la căldură, a pierde gheața. *Și curând veni căldură, de se dejgheță* [marea]. MOXA², 179. *Să învălească cu dânsul sf[ă]ntul potiriu până când să va dejgheța*. IACOV, SYN. 22/2. *Sămburii cei de meare ... îndată cât se desghieată pământul și s-au svântat de ajuns, se pot sămăna*. ÎNV. POM. 70/18. *Acel pod ..., când să dăzgheată și să topește zăpada ..., negreșit că să prăpădește* (a. 1826). DOC. EC. 366. *Pământul ... și vara se desgheată numai deasupra*. RUS, I. III, 11/22. *Primăvara când zăpezile se dizgheată ... apa e ... răpede*. CONV. LIT. I, 343. *De la o vreme s-o desgheța el Bahluiul*. CONTEMPORANUL, VII₂, 398. *Răurile se desghieată De zăpor și ploi umflate*. IOSIF, V. 119. *Apele se dezghețaseră*. AGRIBICEANU, A. 471. *De-o săptămână câmpul s-a desghețat*. C. PETRESCU, S. 55, cf. CADE, DEMETRIUS, A. 234. *Nu ți-l pot duce, Dunărea nu s-a dezghețat bine*. BĂNULESCU, I. 15. *Am înjugat boii de cân s-a dăjghiețat pământu și-i țanem până-nghieță*. GRAIUL, I, 76. *Cerul a înseninat, Pământul s-a dezghețat, Cum e mai bine de arat*. FOLC. MOLD. I, 285, cf. ALR I 1 256. ♦ F i g . *Lumea-i renăscută! Și orice inimi se desghieată* SĂM. I, 104. *Sufletul se desgheța ca o apă primăvara*. DEMETRIUS, A. 19. *Genuna dimineții ... Se dezgheța-ntr-un iezor de aur*. VOICULESCU, POEZII, I, 266. ♦ T r a n z. *Zilele mai lungi țin aici cu săptămânile; pentru groasa aborire, ce iasă din pământ, nu-l pot totuși dezgheța pe acesta mai afund, decât de câteva palmi*. RUS, I. II, 216/23, cf. BĂRCIANU, V., COSTINESCU, PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Făcea focul să desghețe pământul să poată săpa groapa*. STANCU, D. 29. *Și-a întors privirea de pe geamul ușor înghețat, pe care el îl dezghețase cu mâna, ca să vadă peisajul iernatic*. BENIUC, M. C. I, 381, cf. ȘEZ. V, 70, DL, DM, M. D. ENC. DEX. *Și din brazde face foc, Și-și dezghieță apa-n toc*. BÎRLEA, C. P. 231, cf. UDRESCU, GL. ♦ (Prin analogie) *Duhul luminilor prea cald dezghețase roua*. BLAGA, POEZII, 266. ♦ Fig. *Tăceam, stupizi. Încercarea mea de a-i dezgheța cu jazz n-a izbutit*. M. ELIADE, O. I, 124. *Din clasă glasurele copiilor, dezghețate de frica prin care au trecut, veneau molcom și topite într-un zumzet de albine harnice*. REBREANU, I. 412. *Cu cizme roșii se-ncață La inimă te dezgheată*. JARNÍK – BĂRSEANU, D. 333. (Absol.) *Lumina dreptății a sporit înmiit și sporește*

întruna ... și oriunde pătrunde, limpezește, desghiață. DEȘLIU, G. 56.

2. T r a n z. (Complementul indică ființe sau părți ale corpului lor, supuse frigului) A face să înceteze senzația de frig, a încălzi, a dezmorți (1). *Urătorii cântă-n ger Plugul parcă îi dezgheață.* CONTEMPORANUL, I, 636. *Și-și suflau în pumni Ca să-și dezghețe degetele.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 43. *Trage cu mâinile piciorul stâng până la buze și suflă în el ca să-l dezghețe.* SĂM. II, '85. *Șerpilor ce-n sân am dejghețat.* ap. TDRG. *M-au desghețat frecându-mă.* AL LUPULUI, P. G. 9, cf. DL, DM, M. D. ENC., ALR II/I MN 130, 3 867/769. ♦ F i g. *Ar voi în a lui brațe să o fină-n veci de veci, Desghețând cu sărutarea-i raza ochilor ei reci.* EMINESCU, O. I, 162. *Ce ascuțit dezgheață privirea-i pătimașă Chiar bruma de pe ochii copilului din fașă.* id. ib. VIII, 83. ♦ R e f l. *După ce se dezghețară ... începură a-și simți oasele.* AGÎRBICEANU, S. 73, cf. SCRIBAN, D. *Mi-au înghețat de tot oasele și nu vor să se mai dezghețe cu niciun chip.* STANCU, M. I. 12.

3. R e f l. F i g. (Despre oameni) A-și pierde sfiala, neîndemânarea, a deveni îndrăzneț, sigur pe el, isteț, vioi (1). *Da' parcă le iei de pe carte; dar tare te-ai mai dezghețat, soro!* CONTEMPORANUL, V₂, 499, cf. TDRG. *Se dezgheță deodată, sfîciunea ei se risipi, cutezanța îi creșcu.* AGÎRBICEANU, S. 429, cf. RESMERIȚĂ, D. *Mulțimea ... s-a mai desghețat, se aud strigăte de îndemn.* CAMIL PETRESCU, B. 120. *La masă, Tudor se desghețase, povestise despre un tovarăș al lui de arme.* DEMETRIUS, A. 15. *Când naiba se dezghețase așa tânărul lor mus, că până azi dimineață îl știuse sfios?* TUDORAN, P. 147, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- Scris și: *desgheța*. - Prez. ind.: *dezgheț*. - Și: (învechit și regional) *dejgheță, desgheță, dăjgheță, dăzghetă, dizgheță*, (regional) *dijgheță* (ALR I 1 256) vb. I.

- Lat. *disglaciare*.

DEZGHEȚARE s. f. Acțiunea de a (s e) d e z g h e ț a și rezultatul ei. Cf. d e z g h e ț a (1). *Întâmplându-se disghiețări de omăt în ianuarie, trebuie ... să se curețe brazdele făcute de cu toamnă.* I. IONESCU, C. 6/2. *Când într-o stâncă crăpată întră apă care ... îngheață, la disghețarea ei părțile stânței ... cad.* COBĂLCESCU, G. 53/9, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., DDRF, ALEXI, W., M. D. ENC.

- Scris și: *desghețare*. PONTBRIANT, D., DDRF. - Pl.: *dezghețări*. - Și: (învechit) *dizghețare* (scris și: *disghețare*) s. f.

- V. *dezgheța*.

DEZGHEȚĂT, -Ă adj. 1. (Despre lichide înghețate) Care a redevenit lichid (sub acțiunea căldurii); (despre corpuri îmbibate cu apă înghețată) care s-a muiat la căldură, care nu mai este înghețat. Cf. PONTBRIANT, D. [Vântul] *sufală ne-ncetat ... Pe pământul desghețat.* ALECSANDRI, POEZII, 362, cf. BARCIANU, V., DDRF, ALEXI, W. *Privi spre fereștile jumătate dezghețate.* LUC. VII, 313, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Iaca se-mblânzește faur și încep a se bate știucile la margini dezghețate de iaz.* SADOVEANU, O. IX, 402, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. ♦ Fig. *Pieptul meu deodată desghețat*

Nu mai putu cuprinde șiroiul de simțire Ce-n el se grămădise. I. NEGRUZZI, în CONV. LIT. III, 361.

2. F i g. (Despre oameni) Care a pierdut sfiala, neîndemânarea, care a devenit îndrăzneț, sigur pe el, isteț, vioi (1). *Vine la dânsle un bătrân, Care se părea că este un prea desghețat român.* PANN, Ș. I, 20/27, cf. 72/5. *Cată să fii desghețat, să nu spui vro prostie ca la noi.* GANE, N. II, 112. *Ce prost ai mai fost și tu ... și cât aș fi dorit de mult să fii mai desghețat.* ISPIRESCU, U. 97. *Îi plăceau băieții desghețați și iuși.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 86. *Tânăr slujbaş - băiat curățel, dezghețat, vioi.* SĂM. I, 146. *Ce bine i-ar sta să fi fost ... mai dezghețat și mai deschis.* LUC. VII, 219, cf. ȘĂINEANU². *Era o mândrețe de fată și dezghețată lucru mare.* AGÎRBICEANU, S. 147, cf. IBRĂILEANU, A. 152, RESMERIȚĂ, D. *Doi din ei par mai desghețați, întrebă mai una, mai alta.* LUNGANU, CL. 98, cf. CADE. *Un țaran desghețat ... l-a plimbat puțin prin curtea cea mare.* REBREANU, R. I, 91, cf. EFTIMIU, M. 40. *Plăcută și dezghețată era femeia.* VOICULESCU, P. I, 66. *Unul din ei, desghețat la vorbă și isteț la minte, i-a lămurit.* MOROIANU, S. 150, cf. SCRIBAN, D. *Nu poți să ni-i trimiți pe vreo câțiva mai dezghețați dintre ei?* CAMIL PETRESCU, O. II, 25, cf. C. PETRESCU, A. R. 113. *Părea un tinerel de treabă, foarte dezghețat și ... simpatic foc.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 18. *Se pomeni împăratul că-i răsare înainte un soldat dezghețat.* RĂDULESCU-CODIN, I. 8. *Ion țiganul ... [era] cel mai dezghețat din cortul țigăniei.* SNOAVA, IV, 18. ♦ (Substantivat) *Era prost ... cu toate c-o făcea pe umblatul, pe istețul și pe dezghețatul.* LÂNCRĂNIAN, C. III, 521. ♦ (Adverbial) *Da, cască-ți pliscul mai tare ... cioară și cărâie mai dizghețat ... Ce cucoană-i în trăsură?* ALECSANDRI, T. 392. *D-na Sarandi ... vorbește natural și dezghețat.* EMINESCU, O. IX, 282. *Ea nu mai îndrăznea să-i vorbească desghețat ca mai-nainte.* SLAVICI, O. I, 122. *Haide să vorbim ca prieteni, îi zise Ghiță desghețat.* id. ib. 133. *Umblă mai dezghețat că ne-apucă noaptea.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG. *Vorbește mai desghețat.* PAMFILE, J. II, 141. *Să vorbească o dată și el dezghețat.* AGÎRBICEANU, S. 237. *Salută cu pălăriușa mică și se prezintă desghețat.* C. PETRESCU, I. II, 168. *Are dreptate ... spuse Ion al lui Mii, dezghețat.* PEDA, M. 144. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Am ruga pe cititori să nu se prea mire că punem alături știrile din Ungaria cu articolul dezghețat al ziarului francez.* EMINESCU, O. XI, 403.

- Scris și: *desghețat*. - Pl.: *dezghețați, -te*. - Și: (rar) **dejghețăt**, -ă adj. CADE.

- V. *dezgheța*.

DEZGHEȚĂTOR, -OĂRE adj. (Învechit) Care se dezgheață (1). *De au știut pomenirea (care decât cerbii mai fugare, și decât piștirea mai dejghețătoare iaste) i-au amăgit.* CANTEMIR, HR. 197.

- Pl.: *dezghețători, -oare*. - Și: **dejghețătór**, -oare adj.

- **Dezghetă** + suf. -(ă)tor.

DEZGHEURĂ vb. I. T r a n z. (Prin Băn. și prin Olt.) 1. A dezghioca (1). Cf. ANON. CAR., CADE, SCRIBAN, D., ALR I 850/5, 12, 820, 825, 837, 840, 842,

850, 865, ib. 906/5, 837, 850, ib. 907/837, 839, VICIU, GL., CIAUȘANU, GL., NOVACOVICIU, C. B. I, 9, ARH. OLT. X, 57, LEXIC REG. 53, FOLC. OLT. - MUNT. I, 411. *La cules mergem și îl dejghiorăm pe loc.* GL. OLT.

2. (Prin Olt.) A dezghioca (2). [La porc] meri-i dejghiauri [de pe oase] și-i dai de-o parte. GL. OLT.

- Scris și: *desgheura*. CADE. - Prez. ind. *dezgheaur*. - Și: (învechit) **dășghiaurá** (ANON. CAR.), (regional) **dezghiorá** (scris și: *desghiora* CADE), **dejgheurá** (CADE, ALR I 850/825, 837, 842, 850, 865, ib. 906/837, 850, ib. 907/837, LEXIC REG. 53), **dejghiorá**, **deșdieurá** (VICIU, GL.), **dăjgheurá** (ALR I 850/840), **dejgheorá** (ALR I 850/12), **dăjgheorá** (ALR I 850/5) vb. I.

- Pref. *dez* - + *gheura*.

DEZGHIN¹ s. n. (Învechit) I. Salt specific cailor, care constă în ridicarea la același nivel a picioarelor anterioare în timpul alergării. *Pe strade turcii dădeau desghinuri cu caii, aruncând giritul în capete înfipte pe la porțile curților.* GHICA, s. 117. *Plecând apoi cu toții ..., dau pînteni, În sprintene dezghinuri își saltă caii sprinteni, Și zbor. ALECSANDRI, P. III, 227, cf. COSTINESCU. El intră în curțile domnești în săltăturile și în desghinurile unui armăsăruș arăbesc.* ODOBESCU, s. I, 132, cf. DDRF, BARCIANU, ȘIO I, 157, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL. ♦ F i g. *Nu se poate opri nici spiritul nostru ... a nu încerca un desghin prin regiunile poetice ale fantasiei.* ODOBESCU, s. II, 304.

2. Lovitură dată cailor cu hățurile sau cu pîntenii. *Speria lumea, dând desghinuri cailor și trăgând la pistoale.* GHICA, s. 323, cf. ZEITSCHRIFT, XVIII, 323, BARCIANU, ȘIO I, 157, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL. *Și pe dânsul [pe cal] s-aranca. Trei desbinuri că mi-i da, Scânteii verzi din ochi îi da.* ALECSANDRI, P. P. 80. ♦ F i g. *Interesul personal și mai ales interesul momentului îl încalică, îi dă desghinuri și-l duce unde cu gândul n-a gândit.* GHICA, C. E. II, 410. ♦ Frâu; cureaua cașului. Cf. CIHAC, II, 527. ♦ (Rar; p. a n a l.) Lovitură puternică dată unei armate dușmane. *Le-a dat nemșilor mare dezghin; pe unii i-au tăiat; ș-a prins și limbă.* SADOVEANU, O. X, 89.

- Scris și: *desghin*. - Pl.: *dezghinuri*. - Și: (învechit și regional) **dezbin** (scris și: *desbin*), **dejghin** (CADE), **dizghin** (SCRIBAN, D.) s. n.

- Din tc. **dizgin**.

DEZGHIN² s. n. v. **dezbin¹**.

DEZGHINÁ vb. I v. **dezgina**.

DEZGHINÁRE s. f. v. **dezbinare¹**.

DEZGHINÁT, -Ă adj., s. m. și f. v. **dezbinat**.

DEZGHIOCÁ vb. I. I. T r a n z. (Complementul indică învelișul unor fructe, legume, cereale) A desface (5), a îndepărta pentru a scoate miezul sau boabele; (regional) a dezgheura (1). Cf. CANTEMIR, I. I. II, 289, LB. *Asămînea se-nvață a disghioca grăunțele din spic.* SĂULESCU, HR. I, 29/22, cf. VALIAN, V. *Morișca cu ciocane în care pisează orezul de-l dijghioacă.* ARHIVA,

R. II, 38/10. *Fasolele vor încolți ... dacă se vor păstra în păstări, însă disghiocate după un an perd însușirea de a mai încolți.* I. IONESCU, C. 210/5, cf. PONTBRIANT, D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Prinse a dezghioca cu unghiile căței de usturoi.* MIRONESCU, s. 181. *Sabina ... începu să dezghioace coaja unei castane.* C. PETRESCU, C. V. 117, cf. DL, DM. *Bătea nucile și le dezghioca repede.* s. ianuarie 1970, 35, cf. DEX, ALR I 850, ALR II 6 090/157, 260, 272, 279, 365, 682, 791, ALR SN I h 215/365, A IF 6, 8, 12, com. din BUMBEȘTI - JIU, com. din CRUCEA - VATRA DORNEI, MAT. DIALECT. I, 21, GR. P. F. 325. ♦ F i g. *Amarnice vântoase de gânduri și nesomn, ... de visuri mă dezghioacă.* VOICULESCU, POEZII, II, 274. *Dezghiocase o găoace de humă de pe dânsul. Coaja acelor sterpe zăticneli, meteahna acelor vane sofisme.* C. PETRESCU, A. R. 82. ♦ R e f l. *Mazerea ... se cară noaptea sau dimineața pe roauă pentru că ziua pre căldură se dezgheoacă.* ECONOMIA, 45/2. *Când aproape toate păstările s-au uscat ... încep a se dezghioca sau a se desface singure.* PAMFILE, A. R. 185. *Cojile verzi se dezghioacă de pe nuci.* MOROIANU, s. 187. *S-a dezghiocat de la sine ca o coajă uscată.* C. PETRESCU, A. R. 181. ♦ (Prin analogie) *Să văd cum se dezghioacă, Pui molatec, din ghioacă.* I. BARBU, J. s. 43. ♦ (Complementul indică porumbul) A desface pănușile sau boabele de pe știulete. *Și-mi aduc aminte că odată, noaptea la o clacă de dezghiocat păpușoi, i-am scos Măriucăi un șoarec din sân.* CREANGĂ, A. 63. *Dezghioacă bucuroșii lui badea Neculai.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 166. *Măi băieți, haideți și voi cu mine la dizghiocat popușoi la boier.* I. CR. IV, 74. *Moșul dezghioacă ... boabe de porumb.* LUNGANU, CL. 154. *Uneori se făcea clacă de dezghiocat păpușoi.* BRĂESCU, O. A. II, 21, cf. DL, DM. *Dinții ... cad ... asemenea boabelor de porumb dezghiocate de pe un știulete.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 1, cf. DEX, ALR I 906, 907. ♦ R e f l. (Despre muguri, flori) A se desface (10), a plesni (II 1); a înflori. Cf. CUV. D. BĂTR. I, 275, DHLR I, 35, ALR II 6 254/723. ♦ T r a n z. (Cu pronumele în dativ) *Sălcile își dezghiocau mugurii aurii.* VLASIU, A. P. 472.

2. T r a n z. și r e f l. A (se) desface dintr-un întreg, a (se) desprinde din ...; p. e x t. a (se) despica (1), a (se) sfărâma (1); (regional) a se dezgheura (2). Cf. LB. *Era de mare mirare ... Cum capetele în do[uj]ă nu li s-au desgheocat.* PANN, E. II, 114/10, cf. TDRG. *Puterea apei desgheocase hartane mari din pământul malurilor.* ap. CADE. *Omul scoase un urlet înșiorător, ca și când i s-ar fi dezghiocat carnea, și se prăvăli ca o buturugă găunoasă.* REBREANU, R. II, 276, cf. id. n. 35. *Umezeala care dejghioca varul.* CĂLINESCU, E. O. I, 8. *Simțeam cum coaja buchii [i] se dezghioacă.* CONTEMP. 1966, nr. 1 052, 1/7, cf. ȘEZ. II, 225, ALR I 986/280 ♦ (Despre oase) A se dezarticula¹ (2). *Când urma trosnetul ăla care parcă îți dezghioca oasele, toate fetele începeau să zbiere.* CĂRTĂRESCU, N. 138, cf. ALR I 1 642/898. ♦ (Regional; despre carnea fiartă) A (se) desprinde de pe oase. *Tăie mielul oii și fierse carnea cea fragedă bine, până ce se dezghioacă toată de pe oase.* RETEGANUL, P. III, 57. ♦ T r a n z. (Regional) A bate zdravăn; a lăsa fără putere, sleit. Cf. ȘĂINEANU, D. U., ZANNE, P. V., 265.

3. *T r a n z.* (Complementul indică probleme, situații confuze, neclare) A lămuri, a clarifica, a descurca (3). *Iară acum ... cum mai pre scurt și mai a avea a-ți dejgheuca mă voi sili.* CANTEMIR, I. I. I, 109. *Ai fi dejghiocat lucrurile după cum e șartul lor.* POPA, V. 29. *A ajuns să dejghioace încurcătura asta blestemată.* id. ib. 229. *Zadarnic mă străduiesc și caut, dezghioc fraze încălcite.* MIHĂESCU, D. A. 118.

- Scris și: *dezghioca*. - Prez. ind.: *dezghióc*. - Și: (învechit) **dezgăucă** (CUV. D. BĂTR. I, 275), **dejdiocă** (ALR I 850/223, 360, 573, 660, ib. 906/194, ib. 907/576, 588), **dejgheucă**, **dejghiocă**, (regional) **dijghiocă** (ALR I 850/392), **dijdiocă** (ALR I 850/538, ib. 906/528, 588, ib. 907/528, 530, 536, 538, 675), **diojghiocă** (ALR I 850/229, 247, 251, 255, 259, ib. 906/87, 112, 229, MAT. DIALECT. I, 66) vb. I.

- Cf. *ghioacă*.

DEZGHIOCĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e z - g h i o c a și rezultatul ei; desfacere și îndepărtare a primului înveliș (anterior) specific unor fructe, legume, cereale; *dezghiocat*¹, (învechit, rar) *dezghiocătură*. Cf. *d e z g h i o c a* (1). *Focul i-au mai slujit încă și la desghiocarea aceluia rod de foile lui cele tari și spinosă.* BUZNEA, P. V. 34/24, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF. *E tot așa cum ai lăuda dezghiocarea înceată a bobului de grâu.* COCEA, S. I, 92, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ *F i g.* *Ca să mai îndepărtezi puțin de tine simțământul ăsta nou ... de dezghiocare și de urnire a tuturor lucrurilor ... te apuci și mai faci câte ceva prin curte.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 6.

♦ *Scoatere, desfacere a știuleților de porumb de pe cocean. Operația care se face de a scoate păpușoi ... de pe strujan se numește dijdiocare.* I. CR. IV, 250.

- Scris și: *desghiocare*. - Pl.: *dezghiocări*. - Și: (învechit) **dezgăucăre** (CUV. D. BĂTR. I, 275), (regional) **dijdiocăre** s. f.

- V. *dezghioca*.

DEZGHIOCĂT¹ s. n. Dezghiocare. *Un drac împelițat de fată ... cu degete smolite de dezghiocatul nucilor.* COCEA, S. I, 237. *Nu-și trădează prezența prin niciun alt sunet decât cel greu de perceput, al dezghiocatului fructelor de molid.* BĂCESCU, PĂS. 298. ♦ (Rar; epitet depreciativ pentru o persoană dezordonată) *Mai taci, mă, din gură, dezghiocatule! Până mai alaltăieri te-ai ținut de coada oilor.* PREDĂ, M. 285. ♦ *Desfacere a pănușilor sau a boabelor de pe știuleții de porumb. Pănușile de la disghiocatul ciocălăilor ar fi foarte bine de întrebuițat.* I. IONESCU, C. 60/2. *Curățitul [popușoiului] este cel mai ușor și mai simplu ... se mai numește și dezghiocat, desghiocat, dejghiocat, dijdiocat.* PAMFILE, A. R. 226. ♦ *Scoatere, desfacere a știuleților de porumb de pe cocean. Culesul popușoilor pe câmp, care se mai numește și desfăcut ... deciocălat, desghiocat sau disdiocat.* PAMFILE, A. R. 218.

- Scris și: *desghiocat*. - Și: (regional) **dejghiocăt**, **dijdiocăt** s. n.

- V. *dezghioca*.

DEZGHIOCĂT², **-Ă** adj. 1. (Despre unele fructe, legume sau cereale) Desfăcut din coajă sau din pâstaie.

Cf. *d e z g h i o c a* (1). Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Desfăcut, desprins dintr-un întreg; p. e x t. sfărâmat² (1), zdrobit² (1). Cf. *d e z g h i o c a* (2). *Grâul, spălat în zece ape, uscat, frecat, desghiocat, pușintică miere și scorțișoară.* DELAVRANCEA, A. 42. *Târau butucii cu coaja desghiocată.* C. PETRESCU, S. 217. *Sufrageria ... cu un bufet de stejar cu florile sculptate, desghiocate ... nu te predispozează să ascuți scene declamate.* CAMIL PETRESCU, P. 59. *O scândură dezgogată.* KLOPȘTOCK, F. 99. *În ultimul cupeu, vechi, cu lacul dezghiovat, o femeie în vârstă ..., clătina mereu din cap.* CĂLINESCU, S. 365. *Nemaipomenit amestec de foarte nou și de foarte vechi, ... de rădvan și săcăli, carete și hărbălăi, briști, berline ... și teleguțe dezghiocate.* C. PETRESCU, A. R. 9. *Se și auzeau pârâiturile surde ale ... stâncilor dezghiocate.* TUDORAN, P. 609.

- Scris și: *desghioat*. - Pl.: *dezghiocați*, *-te*. - Și: (rar) **dezghiovăt**, **-ă**, **dezgogăt**, **-ă** adj.

- V. *dezghioca*.

DEZGHIOCĂTOR, -OĂRE adj., s. n. 1. Adj. (Despre semințele unor fructe, legume, cereale) Care este dezghioat sau care se dezghioacă (1) la coacere. *Pusese în locurile cele înalte sămințe ale cărora roduri sânt desgocătoare.* BUZNEA, P. V. 49/14, cf. LM.

2. S. n. Mașină specială folosită la scoaterea semințelor de plante leguminoase din păstăi. Cf. DER, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *dezghiocători*, *-oare*. - Și: (învechit) **dezgocător**, **-oare** (scris și: *desgocător*), **dezghiocătoriu**, **-ie** (LM) adj.

- **Dezghioca** + suf. *-(ă)tor*.

DEZGHIOCĂTORIU, -IE adj. v. **dezghiocător**.

DEZGHIOCĂTURĂ s. f. (Învechit, rar) Dezghiocare. Cf. LM.

- Scris și: *desghiocătură*. LM. - Pl.: *dezghiocături*.

- **Dezghioca** + suf. *-(ă)tură*.

DEZGHIORĂ vb. I v. **dezgheura**.

DEZGHIOVĂT, -Ă adj. v. **dezghiocat**².

DEZGIUDECĂ vb. I v. **dezjudeca**.

DEZGIÚNGERE s. f. v. **disjungere**.

DEZGLODĂ vb. I. R e f l. 1. (Învechit) A se descurca (2). [Gentilii] ... nu pot să se dezgloade: arborele genealogic ... al gintei este fabulos, dar ginta-i ceva real. CONTEMPORANUL, IV, 844.

2. (Prin nord-vestul Munt.) A scăpa de o muncă grea, a ieși din greu. *M-am mai dezglotat cu ale câmpului.* UDRESCU, GL.

- Prez. ind.: (învechit) *dezglód*. - Și: (regional) **dezglotă** (prez. ind.: *dezglotez*) vb. I.

- Pref. *dez-* + [în] **gloda**.

DEZGLODĂT, -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.) Despovărat², ușurat (2); liber. Cf. UDRESCU, GL. *Sunt mai dezglotat acum, pot să viu.* id. ib.

- Pl.: *dezglodați, -te*. - Și: *dezglotât, -ă* adj.
- V. *dezgloda*.

DEZGLOTĂ vb. I v. *dezgloda*.

DEZGLOTĂT, -Ă adj. v. *dezglodat*.

DEZGOCĂTOR, -OĂRE s. n. v. *dezghiocător*.

DEZGOGĂT, -Ă adj. v. *dezghiocat*².

DEZGOLÍ vb. IV. T r a n z. (Complementul indică corpul omenesc sau părți ale lui) A scoate îmbrăcăminte, a lăsa gol; a dezbrăca (1). *Pleșuvul îl ridică încet de la pământ și-i dezgoli pieptul*. EMINESCU, N. 77, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *Dădu drumul de pe el straielor sumare, care mai mult îl dezgoleau decât îl acopereau*. SADOVEANU, O. IX, 402, cf. DL, DM, DEX. ♦ i g. *Ia, descopere inima lui, dezgolește gândul lui [al bogatului] ... și vei vedea înlăuntru tânguiri*. MĂRGĂRITARE, 59. *Am călcat porunca Ta și m-am dezgolit de darul Tău*. ANTIM, O. 100. ♦ R e f l. *Iară ea încuie ușile și să dezgoli naintea lui [a mucenicului Ciprian]*. DOSOFTEI, V. S. octombrie 43¹/19. *Noe s-au îmbătat de vin și, adormind, să dezgoli*. CHEIA ÎN. 89⁹/23. *Uitând rușinea toată și buna-cuviință, Se desgolesc de haine*. NEGRUZZI, S. II, 229. ♦ F i g. *Hulpea ... mare grijă de lup purta, ca nu cumva ... viclesugurile ... să se dezgolească*. CANTEMIR, I. I. I, 130. (Prin lărgirea sensului) *Dezgolindu-se codrii de frunzișuri și venind și iarna, au ieșit acei buntușnici, ca lupii*. SADOVEANU, O. X, 244. *Străzile încălcite ... erau măturate de vifor până se dezgoleau pe alocuri pietrele negre din pavaj*. CĂRTĂRESCU, N. 115. *Dinții i s-au dezgolit ca la cai între buzele asiatice*. id. ib. 233.

- Scris și: *desgoli*. TDRG. - Prez. ind.: *desgolesc*.
- Pref. *dez-* + *goli*.

DEZGOLÍRE s. f. Faptul de a (s e) d e z g o l i.
Cf. DL, DM, DEX.

- Pl.: *dezgloliri*.
- V. *dezgloli*.

DEZGOLÍT, -Ă adj. Dezbrăcat (1), gol. *Iar copilașii veseli cu pieptul dezgolit, Aleargă, sar în cale-i și-i zic: Bine-ai sosit!* ALECSANDRI, O. 173, cf. DL, DM, DEX. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Aerul era rece și cerul foarte albastru printre copacii încă dezgoliți*. CĂRTĂRESCU, N. 136.

- Pl.: *dezgloliți, -te*.
- V. *dezgloli*.

DEZGOVEĂLĂ s. f. (Popular) Faptul de a (s e) d e z g o v i. *Pare că începuseși a îndruga o șiretenie de lighioane ca cea din hora desgovelei*. ODOBESCU, S. III, 196, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. ♦ Cântec care se cântă mirilor în dimineața de după nuntă, când i se scoate miresei găteala de pe cap. Cf. DL.

- Scris și: *desgoveală*. - Pl.: *dezgoveali*.
- *Dezgov* + suf. *-eală*.

DEZGOVÍ vb. IV. T r a n z. (Popular; complementul indică mireasa) A-i scoate găteala de pe cap și a o îmbrobodi cu maramă. Cf. CADE, DL, DM, DEX. ♦ R e f l. p a s. *Același lăutar cântă din gură ... și când se desgovește mireasa*. TEODORESCU, P. P. 182. ♦ F i g. A dezvoltului (1), a da la iveală. Cf. SCRIBAN, D.
- Scris și: *desgovi*. - Prez. ind.: *desgovesc*.
- Pref. *dez-* + *govi*.

DEZGRADĂ vb. I v. *degrada*.

DEZGRADĂȚIÚNE s. f. v. *degradație*.

DEZGRAȚIĂ vb. I v. *dizgrația*.

DEZGRĂDĂ vb. I v. *degrada*.

DEZGRĂDĂRE s. f. v. *degradare*.

DEZGRĂDĂT, -Ă adj. v. *degradat*.

DEZGRĂDĂTÓRIU, -IE adj. v. *degradator*.

DEZGRĂDÍ vb. IV. T r a n z. 1. (Complementul indică locuri, construcții etc. îngrădite) A lăsa fără îngrăditură, a scoate, a dărâma împrejmuirea. Cf. LB, VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., CIHAC, II, 115, LM, DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *De-a veni pe de-a dreptul, a trebui să desgrădească și să-ngrădească, apoi să se mai apere și de câni*. SBIERA, P. 221. (R e f l.) *S-au cutremurat pământul ... alte lăcașuri s-au dărâmat, ci și zidul bisearicii Filipeștilor s-au dezgrădit* (a. 1748). IORGA, S. D. XV₂, 264. ♦ F i g. *Guvernul caută prin toate mijloacele a paraliza și a stinge orce existență proprie în județe desgrădind părțile și atrăgându-le la centru ca să poată face din români o asociațiune ... de stăpâni*. GHICA, C. E. II, 585. *Dar așa ne-am dezgrădit, făcând drum lung unei civilizații pripite*. EMINESCU, O. X, 17.

2. (Învechit și regional; complementul indică garduri împletite sau alte împletituri de nuiele) A despleti. Cf. LB. *Tot strâmb i să pare [coșarul], Iar îl desgrădește fără supărare*. PANN, Ș. II, 25/4.

- Scris și: *desgrădi*. - Prez. ind.: *desgrădesc*. - Și: *dezgărdi* (scris și: *desgărdi LM*) vb. IV.
- Pref. *dez-* + [in] *grădi*.

DEZGRĂDINĂ vb. I v. *dezgărdina*.

DEZGRĂDINĂRE s. f. v. *dezgărdinare*.

DEZGRĂDINĂT, -Ă adj. v. *dezgărdinat*.

DEZGRĂDÍRE s. f. Acțiunea de a d e z g r ă d i și rezultatul ei; (învechit, rar) dezgrăditură. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., LM, DDRF, M. D. ENC., DEX. ♦ F i g. Eliberare. *Era firesc ca cea dintâi preocupare a unei minți organice să fie desgrădirea vieții naționale din cadrul acesta putred*. D. ZAMFIRESCU, I. 50.

- Scris și: *desgrădire*. - Pl.: *dezgrădiri*.
- V. *dezgrădi*.

DEZGRĂDÍT, -Ă adj. **1.** (Despre locuri, construcții etc. îngrădite) Care este lăsat fără îngrăditură, căruia i s-a scos sau i s-a stricat împrejmuirea. *De nu să va nevoi să lucrez toate lucrurile la vremea lor ..., de o va lăsa dezgrădită, acesta să-și piardă munca și să nu ia nemică den roada viei.* PRAV. 8. *De vor fi beseareci dezgrădite și dezvălite ... să dea învățătură și poruncă preoților să le învălească* (a. 1762). IORGA, S. D. VII, 53. *Fiind om sărac ... [avea] locul casăi sale dezgrădit* (a. 1784). *id.* *ib.* VII, 136, cf. LB. *Curtea era de toate părțile dezgrădită.* HELIADE, O. II, 81, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., LM. *Grădinile de lux sunt dezgrădite, arborii stricați în cea mai mare parte, iar zidurile crăpate.* EMINESCU, O. XII, 77, cf. DDRF. *Azi stau gunoaiete morman în băutura pustie și dezgrădită.* SĂM. I, 81, cf. ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Am înțeles atunci ... că un loc dezgrădit e mai vast decât o țară închisă.* ARGHEZI, S. VI, 88. *Grădina, după ce era mică, era și dezgrădită.* RETEGANUL, P. IV, 69. *Pruncuțul fără părinți Ca și pomii dezgrădiți.* BUD. P. P. 23, cf. BIRLEA, L. P. M. I, 180. *◇ F i g. Cui i-e urâtă lumea Puie gard pe lângă ie. Ș-o-ngrădească cât a vre ..., Ș-oi țâne-o dezgrădită.* CANDREA, Ț. O. 33.

2. (Învechit și regional; despre împletituri de nuiete) Care este desfăcut. *Pre pământ și răsturnată, Gardurile dezgrădite, Turnurile răsăpate.* DOSOFTEI, PS. 308/5. *Partea ascuțită a vârșei are nuielușele dezgrădite, dar legate strâns cu o ață.* ȘEZ. IV, 115.

- Scris și: *dezgrădit*. - Pl.: *dezgrădiți, -te*.

- V. **dezgrădi**.

DEZGRĂDITURĂ s. f. (Învechit, rar) Dezgrădire. Cf. LM.

- Scris și: *dezgrăditură*. LM. - Pl.: *dezgrădituri*.

- **Dezgrădi** + suf. *-(i)tură*.

DEZGRĂÍ vb. IV. R e f l. (Învechit, rar) A se dezice¹ (1). *Cuvântul grăit, precum va fi puțință a să dezgrăi, toată nedejdea lipsește.* CANTEMIR, I. I. I, 70, cf. TDRG.

- Prez. ind.: *dezgrăiesc*.

- Pref. *dez-* + **grăi**.

DEZGRĂÍRE s. f. (Învechit, rar) Dezicere. Cf. ST. LEX. 164/2.

- Pl.: *dezgrăiri*.

- V. **dezgrăi**.

DEZGRĂÍȚ, -Ă adj. (Învechit, rar; despre cuvinte) Dezis. Cf. MARDARIE, L. 318.

- Pl.: *dezgrăiți, -te*.

- V. **dezgrăi**.

DEZGRĂNIȚĂRE s. f. (Neobișnuit) Nemărginire. *În fața mării iată-mă, în fața Desăvârșirii cerului pe ape Fără sfârșit ... Dezgrănițarea iat-o.* PILLAT, P. 173.

- Cf. **grăniță**.

DEZGRĂSĂTOR s. n. (Învechit, rar) Instalație pentru curățarea îmbrăcămintei. *Să schimbe ... rufele și tot felul de straie și să trimiță pe cele care le leapădă la*

spălătoare și desgrăsător (curățitor de straie). MAN. SĂNĂT. 221/6.

- Scris și: *desgrăsător*. - Pl.: ?

- Cf. **de gresa**.

DEZGRĂȘĂ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică ființe) A slăbi (1). *Marțea, ei ne dau rășcașă, Care trupul ni-l desgrășă* (a. 1886). CL 1973, 41.

- Scris și: *desgrășa*. - Prez. ind. pers. 3: *dezgrășă*.

- Pref. *dez-* + [în]**grășa**.

DEZGREUNĂ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică oameni) A despovăra. Cf. BARCIANU, V. *Premaru vorbește cu două guri: cu una desgreunează p-ai lui, ... cu alta te-nțește pe tine.* JIPESCU, O. 133, cf. DDRF, ALEXI, W., CADE.

- Scris și: *desgreuna*. - Prez. ind.: *dezgreunez*.

- Pref. *dez-* + [în]**greuna**.

DEZGREUNĂRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a *dezgreuna* și rezultatul ei. Cf. BARCIANU, V.

- Scris și: *desgreunare*. BARCIANU, V. - Pl.: *dezgreunări*.

- V. **dezgreuna**.

DEZGREUNĂȚ, -Ă adj. (Învechit, rar; despre oameni) Despovărat². Cf. BARCIANU, V., DDRF.

- Scris și: *desgreunat*. BARCIANU, V., DDRF. - Pl.: *dezgreunați, -te*.

- V. **dezgreuna**.

DEZGRINEĂLĂ s. f. (Învechit, rar) Plesnitură a pielii. *Crăpătura și dezgrineala sfărcurilor țâțelor.* PISCUPESCU, O. 323/13.

- Pl.: *dezgrineli*.

- Et. nec.

DEZGROPĂ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică oseminte sau cadavre) A scoate din mormânt; a deshuma, a exhuma. *El strigă să-l dezgroape.* MOXA², 150. *Iară de nu să va putea priceape neștine în ce chip au fost ducându-se mironosițiile așa de noapte și în ce chip au vrut putea dezgropa trupul lui Hristos așa de noapte nește muieri slabe și neputincioase, unul ca acela să asculte.* VARLAAM, C. 104. *Așijdere să pornesc oamenii la mormânt și-i dezgroapă oasele aceluia* (a. 1645). GCR I, 117/22. *Turcii peste tot locul și pre toți morții i-au desgropat, cercând pentru avere.* N. COSTIN, LET. II, 122/38. *Și dezgropară pe pași de pin biserici, ce le făcuse meceturi.* NECULCE, L. 146. *Porunci să-l dezgroape și arse trupul lui cu foc.* MINEIUL (1776), 143²/28. *Au dezgropat pe răposata soacra dumnealui și temeuri dă ziduri ar fi aruncat păstă mormânt* (a. 1792). IORGA, S. D. XII, 115. *Dăzgropa pă morți.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 81, cf. LB, J. CIHAC, I. N. 23/14, VALIAN, V. *A ajuns până să dezgroape și cadavrele.* MAN. SĂNĂT. 268/20, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V. *Cum fu destul de adâncă [groapa], dezgropai corpul fără cap.* EMINESCU, O. VII, 217. *Se pomeni ... cu un oarecine că vine și vrea să dezgroape pe mort.* ISPIRESCU, L. 253. *Te duci la biserică și*

dezgropi mortul care se face strigoii. VLAHUȚĂ, S. A. II, 168, cf. DDRF, ALEXI, W. *Nu-l dezgropă de la biserica Sf Gheorghe Vechi.* IORGA, C. I. I, 53, cf. TDRG, ȘĂINEANU². *Luă hotărârea ... să pornească la Craiova și să-și dezgroape fratele.* ANGHEL, PR. 131. *Nu și-au aflat pacea în mormânt, până n-au fost dezgropați.* AGÎRBIȚEANU, S. 115, cf. RESMERIȚĂ, D. *La șapte ani, la parastasul cel mare, când au să te dezgroape, rămășag pun că au să te găsească tot dichisit.* M. I. CARAGIALE, C. 10, cf. CADE. *Era ... atât potop de fier și foc 'Că dezgropa din groapă morții.* VOICULESCU, POEZII, I, 42, cf. SCRIBAN, D. *La vară cine vine de-l dezgropă.* ȘEZ. V, 152. *Din groapă mi-o dezgropa, ... La ea că se uita.* *Din ochi negri lăcrăma.* BALADE, III, 333. *Mă-sa de-acolo i-o dezgropat și-n Dunăre i-o țapat.* FOLC. TRANSILV. I, 207. *Daț o săpă și-o lopată Și-mi dizgrop puica diodată.* FOLC. MOLD. II, 294. ♦ R e f l : *Mă reped acasă, iau o săpă și încep să mă dezgrop.* SNOAVA, IV, 203. ♦ F i g. A scoate, a da la iveală (lucruri uitate); a reînvia (3). *El dezgropă și dete la lumină „Cronicele” noastre.* NEGRUZZI, în PLR I, 197. *D-sa a „descoperit” deodată ... documente istorice, le-a „dezgropat” din arhive.* MAIORESCU, CRITICE, 402. *Prin munca lor s-a ridicat vaza acestei țări, s-au dizgropat din învățăturile trecutului această limbă?* EMINESCU, O. IX, 300. *E un drept al ei [al poeziei] de-a revifica colorile limbei prin vorbe dezgropate din mormântul trecutului.* id. ib. 452, cf. VLAHUȚĂ, S. A. II, 293. *El a dezgropat din mormintele uitării o sumă de texte vechi de literatură franțuzească.* SĂM. II, 206. *Dezgropă, moșnege, cu mâinile-n tremur, Comoara ta veche de jale.* GOGA, POEZII, 44. *Trecutul i se părea mort și se ferea să-l dezgroape.* REBREANU, P. S. 72, cf. IBRĂILEANU, SP. CR. 35, RESMERIȚĂ, D. *N-am să-ți dezgrop maxime și înțelepciuni filozofice.* C. PETRESCU, S. 104. *Poveste veche ... ce să mai dezgropăm morții.* id. A. R. 141. *Fantezia țăfelor ... era liberă, acum, să ... dezgroape taine.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 59. *Îmi cer iertare mie însumi ... că a trebuit să dezgrop o întâmplare atât de veche.* TUDORAN, O. 449. *Iancu a dezgropat o socoteală veche pe care până și bătrânul Enache o uitase.* PREDĂ, D. 65. *Actul semnat ... a fost dezgropat din arhivele Vienei.* IST. LIT. ROM. I, 584, cf. FLACĂRA, 1975, nr. 42, 6. *Dinescu, elev la Școala de ofițeri de miliție, ... dezgropă și rezolvă un misterios caz de omucidere la domiciliu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 20, 10/1, cf. DEX. *Statutul [funcționarilor publici] dezgropat la Senat ... după cinci ani.* RL 2005, nr. 4 612.

2. (Complementul indică obiecte, edificii, orașe etc.) A scoate din pământ, prin săpături, a aduce la suprafață. *Aceasta se dovedește din însăși a vechilor mari inscripții care s-au aflat și până astăzi se dezgropă în Dăchia.* MAIOR, S. II, 229. *Printre antichitățile dezgropate ... în Engliera s-au arătat adesea pipe mici.* ODOBESCU, S. II, 299. *Plugarii și salaorii dezgropau pe dibuite obiecte.* id. ib. 411. *Foile oficioase visează a dezgropa movili de aur din Carpați.* EMINESCU, O. XI, 324, cf. SLAVICI, O. I, 343. *Efigiile monetelor dezgropate de plugari.* C. PETRESCU, S. 66. *Manuscriptul ... trebuie să fie dezgropat cu bun simț și predat tuturor cercetătorilor.* în PLR II, 522. *Plătise zece sfanți ca să dezgroape o piatră.* VISSARION, B. 83.

Dezgropă din tranșee păpușile de ceară. PILLAT, P. 65. *Un amator ... pornește să dezgroape ... locurile unde s-au desfășurat luptele și tragediile epopeei.* BRĂȚIANU, T. 24. *Comoara ... Voiam s-o găsec, s-o dezgrop.* STANCU, M. I. 14. *Vreau să dezgropăm corabia asta din nisip.* TUDORAN, P. 76. *Din această perioadă datează și palatul de oaspeți al lui Alexandru al II-lea, dezgropat la săpăturile ... de lângă biserica Radu-Vodă.* G. BARBU, A. V. 14. *Cercetătorul ... a dezgropat la Brad o cetățuie dacică.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 1/2. *Lăsați-mă până mâni ..., Să dezgrop comori.* BALADE, III, 113. ♦ Absol. *Dezgropând au scos acea legătură, astupă groapa și asemănă pământul.* ȚICHINDEAL, A. M. 71/13. ♦ R e f l. p a s. *Pompeii ... acum dezgropându-se, arată cele mai minunate ruine.* RUS, I. I, 288/32. *O sumă de antichități ... se dezgropă și se descoperă din zi în zi.* PELIMON, I. 261/23. *S-au dezgropat numeroase locuințe particulare.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 10, 54. ♦ (Complementul indică rădăcini, tulpini etc. de plante îngropate). *S-au făcut cercări a se disgropa cartofele cu plugul.* LITINSCHI, M. 70/8. *Mergi și dezgropă floarea cu rădăcini.* CONTEMPORANUL, IV, 755. *Săpătorii vița pe dealuri 0 dezgropă.* PILLAT, P. 145. *Dezgropaserăm trandafirii, după sfatul albinelor, ieșite grămadă din buduroaie.* ARGHEZI, C. J. 228. *O lasă să văruiască, să care apă, ... să dezgroape trandafirii.* CALINESCU, C. O. 132. *De astăzi vom ieși pe hotare Și pe dealuri să dezgropăm viile.* HOREA, P. 35, cf. ALR II 6 113/47, 728. ♦ (Prin analogie) *Petale par scoicile ... Unda îngroape-le, Valul dezgroape-le!* BLAGA, POEZII, 340. ♦ F i g. *Glasul morilor severe care-ngroapă Și dezgropă De sub piatră-aceiași Cânt.* MINULESCU, VERS. 114. *Dezgropăm, dezgropăm talentul ascuns.* TULBURE, V. R. 33.

- Scris și: *desgropa*. - Prez. ind.: *dezgrop*. - Și: (învechit și regional) **dizgropă** (scris și: *disgropa*) vb. I. - Pref. *dez-* + [in]gropa.

DEZGROPĂRE s. f. Acțiunea de a (s)e d e z g r o p a și rezultatul ei.

1. Cf. d e z g r o p a (1). *Ponoslu nostru asupra japânului ... Constanđin, pentru dezgroparea care împotriva tuturor legilor a îndrăznit a face (a. 1791).* IORGA, S. D. XII, 114, cf. LB, VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, V., COSTINESCU, LM, DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Multe alte scene au ceva straniu (înmormântarea lui Mavru, dezgroparea morților).* V. ROM. mai 1975, 47. *Aceiași lucru [un miros de mir] s-ar fi petrecut de câteva ori și după dezgroparea părintelui Ilarion.* RL 2006, nr. 4 940. ♦ Aducere în actualitate, descoperire a unor fapte. (F i g.) *Nu pentru „dezgroparea morților” am purces la redactarea acestui reportaj.* FLACĂRA, 1977, nr. 5, 4.

2. Cf. d e z g r o p a (2). *Prințul ... au orânduit ... interesante dezgropări, de unde s-au scos o minunată adunare de monumenturi.* AR (1829), 188¹/15. *A întreprins ... dezgroparea de sub pământ a antichităților noastre barbare.* ODOBESCU, S. II, 306. *A muncit cu dărzenie tipic țărănescă la dezgroparea acestor elemente de cultură populară.* IST. LIT. ROM. III, 844. *Făcea o excursie pentru vizitarea lucrărilor de desgropare a ruinelor de la Troia.* BART, S. M. 49. ♦ F i g. *Acestea [reforme] sunt: decentralizarea, reforma legii*

electorale, ... libertatea învățământului cu dezgroparea răposatei Eforii. EMINESCU, O. XIII, 194. *Ar fi de dorit să nu părăsească aceste cercetări pentru ca să contribuie și mai mult la dezgroparea istoriei noastre sociale.* CONTEMPORANUL, I, 784. *A doua fază e datorită influenței literaturii romantice franceze ... sentimentalism puternic, culoare vie, dezgroparea trecutului național.* IBRĂILEANU, SP. CR. 56.

- Scris și: *deșgropare*. - Pl.: *dezgropări*.

- V. **dezgropa**.

DEZGROPĂT¹ s. n. Acțiunea de a *d e z g r o p a* și rezultatul ei.

1. Cf. *d e z g r o p a* (1). Cf. BARCIANU, V., M. D. ENC., DEX.

2. Cf. *dezgropa* (2). Cf. RESMERIȚĂ, D., ENC. AGR., DL., M. D. ENC., DEX. *Muncile în podgorii începeau primăvara, cu dezgropatul viilor.* BUTURĂ, EG. 191, cf. H II 243, X 464, XVIII 291. ♦ (Învechit) Recoltare a cartofilor. *După ce se va sfârși prașila ... și cartofele vor începe a înflori apoi se vor lăsa în pace până la disgropatul lor, care se face cu sapa.* LITINSCHI, M. 70/6.

- Scris și: *desgropat*. RESMERIȚĂ, D. - Și: (învechit)

dizgropât (scris și: *disgropat*) s. n.

- V. **dezgropa**.

DEZGROPĂT², -Ă adj. Care a fost scos din pământ. Cf. *d e z g r o p a* (2). Cf. LB, BARCIANU, V. *Aceste relicvii desgropate atrag ... o grămadă de străini.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 38. *După zidurile ... desgropate ale orașului, s-au găsit vase de lut.* EMINESCU, O. IX, 500.

- Scris și: *desgropat*. BARCIANU, V. - Pl.: *dezgropați, -te*.

- V. **dezgropa**.

DEZGROPĂCIUNE s. f. (Învechit) Dezgropare (1). *Eu, popa Achim, am primit trei măriiș pentru răpusatul Dumitru, ... la desgropăciune (a. 1773).* IORGA, S. D. XII, 88, cf. LM.

- Scris și: *desgropăciune*. - Pl.: *dezgropăciuni*.

- **Dezgropa** + suf. -(ă)ciune.

DEZGROPĂTOR, -OĂRE s. m. și f. (Învechit, rar) Săpător (1). Cf. VALIAN, V.

- Pl.: *dezgropători, -oare*.

- **Dezgropa** + suf. -(ă)tor.

DEZGROSOLANIZĂ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A civiliza. *Femei, ... să îmblânziți, adică să umanizați, să desgrosolanizați pe om, să dați patriei cetățeni liberi din fiii voștri.* HELIADE, O. II, 53.

- Scris și: *desgrosolaniza*. - Prez. ind.: *dezgrosolanizez*.

- Pref. *dez-* + **grosolan** + suf. *-iza*.

DEZGROȘĂ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A subția (I 1). Cf. COSTINESCU, PONTBRIANT, D. *A groși, îngroși, grosolan, grosolăni, desgroși.* BARONZI, L. 35.

- Scris și: *desgroșa*. COSTINESCU, PONTBRIANT, D. - Prez. ind.: *dezgroș*. - Și: **dezgroși** (scris și: *desgroși*) vb. IV.

- Pref. *dez-* + [în]groșa.

DEZGROȘĂRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a *d e z g r o ș a* și rezultatul ei. *Cioplire, ... netezire, desgroșare.* HELIADE, O. II, 363, cf. COSTINESCU, PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desgroșare*. - Pl.: *dezgroșări*.

- V. **dezgroșa**.

DEZGROȘĂT, -Ă adj. (Învechit, rar) Subțiat (I 3), fasonat. Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desgroșat*. PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezgroșați, -te*.

- V. **dezgroșa**.

DEZGROȘÍ vb. IV. v. **dezgroșa**.

DEZGRUMĂ vb. I. T r a n z. (Învechit) A strangula (1). *Nu m-oi disgruma cu crevaturi.* KOGĂLNICEANU, în CONTRIBUTII, I, 82. *Straiul de astăzi, prins în curăle, ... gâtul dezgrumat de legături, împiedică îndoiturile de șale și de cap.* RUSSO, S. 18. ♦ V i g. *Vom fi giudecați nu după ceea ce am făcut, ... dar după patima ... opiniei mulțimii, armă nouă ca și cuvântul cu care am îngropat părinții noștri ..., care la rândul nostru are să ne dizgrume.* RUSSO, S. 13. ♦ (Regional; complementul indică animale) A sufoca (1). (R e f l. p a s.) *Când se apropie de moarte, să disgrumă vita.* CUPARENCO, V. 33.

- Scris și: *desgruma*. - Prez. ind.: *dezgrúm*. - Și: (regional) **dizgrumă** (scris și: *disgruma*) vb. I.

- Pref. *dez-* + [su]gruma.

DEZGRUNZÍ vb. IV v. **dezgurzi**.

DEZGRUZÍ vb. IV v. **dezgurzi**.

DEZGUBENÁT, -Ă adj. (Prin Transilv.; despre oameni) Descheiat² (1). Cf. VICIU, GL. *Nu umbla așa desgubenat, că te răcești.* id. ib.

- Scris și: *desgubenat*. - Pl.: *dezgubenați, -te*.

- Cf. g u b ă.

DEZGURGĂ vb. I. 1. T r a n z. (Învechit și regional) A deznoda (1). Cf. LB, PONTBRIANT, D. *Desgurgă curelușa ... cu care era îngurgat șerpariul.* RETEGANUL, ap. CADE, cf. ALR I 1 675, ib. 1 882/24, 79, 112, 125, 227, 335, 339, 343.

2. R e f l. (Regional) A se descurca (2). *Când te „îngurgi” în o afacere și dacă te convingi că e rea, nu te poți „desgurga”.* Cf. DA. *Când te „îngurgi” undeva foarte anevoie sau doară nicidecum nu te poți „desgurga”.* Com. din POIANA ILVEI - SÂNGEORZ-BĂI, în DA.

3. R e f l. (Regional) A se debarasa de cineva sau de ceva. *M-am desgurgat de Vasile.* Com. din POIANA ILVEI - SÂNGEORZ-BĂI. *Când doi se împreună la o afacere se zice că s-au îngurgat.* Dumnezeu știe cum se vor desgurga. Com. din RODNA - SÂNGEORZ-BĂI.

- Scris și: *desgurga*. - Prez. ind.: *dezgürg*.

- Pref. *dez-* + [în]gurga.

DEZGURZÍ vb. IV. T r a n z. (Regional; complementul indică obiecte de piele sau de pânză) A

descoase (I); p. e x t. a descreși (I). Cf. REV. CRIT. III, 122, CADE, ALR I 1 675, ib. 1 882/24, 79, 112. ♦ (Complementul indică obiecte încurcate) A descurca (I). Cf. REV. CRIT. III, 122, CADE, COMAN, GL. ♦ F i g. (Învechit și regional) A explica, a lămuri. Să-și agonisească însuși cărți românești și cetindu-le să le îndămâneze și altora spre citire, desgurzind și respicând mai întâi cuprinsul. BOJINCĂ, D. 10/24, cf. SCRIBAN, D. ♦ (Complementul indică membre ale corpului degerate) A dez-morți (I). Cf. SCRIBAN, D.

- Scris și: *desgurzi*. - Prez. ind.: *dezgürg* și (regional) *dezgurzesc*. - Și: **dezgruzi** (SCRIBAN, D., ALR I 1 675/80), **dezgrunzi** (id. ib.) **dăzgurzi** (COMAN, GL., ALR I 1 675/49, 56, 61, 69, 77, 79, ib. 1 882/24, 79), **dizgurzi** (ALR I 1 675/63, 65, 75, 85, 87) vb. IV.

- Pref. *dez-* + [în]gurzi.

DEZGÚST s. n. 1. Stare pe care o simte cel ce nu poate suporta, nu poate suferi (cu niciun preț) pe cineva sau ceva; aversiune, greață, repulsie (I), scârbă (II I). *Craiuul de Danimarca ... are desgustu cu vecinii lui cei ce sânt mai spre Răsărit* (a. 1693). FN 9. *Ca să nu arate nici disgust cătră eale, poruncisă craiuul ... să-i aducă o scatulcă cu căpac*. BERTOLDO, 23/22. *Altă no[fi]ă dovadă ... [este] dezgustul sau îngreșoșarea cu care se iau doftoriile*. VEISA, I. 28/13. *Oricare obiect îi pricinuește desgust și la dânsa nu auzi zioa și noaptea decât glasul tânguiri și a năduhului*. BUZNEA, F. 18/4. *Sufletul rămânând multă vreme în tăcere, parcă ar vrea să-și răsbune prin desgust despre uitarea în care l-ai lăsat*. NEGULICI, E. I, 247/10. *Niște semne ... care se zărea subț acea mască ... i-ntuneca acel lustru superficial de frumusețe și în loc de a ne aduce plăcere ne pricinuia desgust*. FIS. 58/12, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *De ce atâta dezgust pentru viață*. NEGRUZZI, S. I, 209. *Ce fac ei ... pentru a-i inspira ură și desgust în contra hatărului, abuzului și ciocismului?* GHICA, C. E. II, 412. *Întâlnești o crâsmă scârnavă ... ce-ți însuflă desgust*. ALECSANDRI, O. P. 186. *Publicul ... s-a depărtat cu oarecare dezgust de la asemenea polemici fără demnitate*. MAIORESCU, CRITICE, 49. *Desgustul și mânia Văcărescului ajung până la desperare*. ODOBESCU, S. I, 297. *Astăzi o față spoită, o rânjire pentru bani ... nu poate însufla decât dezgust*. EMINESCU, O. VII, 227. *O ființă ce-insufla frică și desgust totodată*. GANE, N. I, 59. *Împăratul tăcea la toate aceste, îi asculta cu desgust și numai înghițea noduri*. CREANGĂ, P. 260, cf. ADAM, R. 151, ȘĂINEANU², TDRG. *Pe lângă pricinile dinafară care-i produc dezgustul acestei meserii sunt și pricini dinăuntru*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 197. *Nu, boierule, zise fata, simșind o ură aprinsă și un adânc dezgust în fața acestor văicăreli ale stăpânii*. AGÎRBICEANU, S. P. 45. *O privi lung și se cutremură de o rușine ciudată amestecată cu dezgust*. REBREANU, I. 209. *I-a fost milă atunci, a fost mai tare desgustul?* C. PETRESCU, S. 48, cf. M. I. CARAGIALE, C. 89. *Strigăt de dezgust și spaimă mi-am umilit auzul înflorit de nădejdi*. M. ELIADE, O. I, 102, cf. CADE. *Sunt spasmul, Lenea Și dezgustul efemeridelor ce mor*. MINULESCU, VERS. 134. *A suportat săptămâna de boală, ca o agonie, desfiișată de desgustul vomitărilor*. CAMIL PETRESCU, P. 232. *Un alt factor de inhibiție este acea stare afectivă penibilă, pe care o numim dezgust*.

NEGULESCU, G. 89. *Sufletul ei curat se cutremurase de dezgust*. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 101. *Trebuia să inee... sub enormitatea dezgustului și a scârbei, ultimele pălpări de revoltă*. COCEA, S. II, 394. *Era un spectacol lamentabil de ridicol, degradant până la dezgust*. VOICULESCU, P. I, 316. *Desgustul de om te face să iubești natura*. CIORAN, R. 162. *În lipsa Otiliei, începură să se strângă asupra-i și alte desgusturi*. CĂLINESCU, E. O. I, 204, cf. VINEA, L. II, 116. *Mă uitam cu dezgust la figura lui sluțită de pasiune*. PREDĂ, DELIR. 252, cf. DL, DM, DN². *Oamenii care îi stârneau un profund dezgust ... erau vechii politicieni, nobilii aroganți, agresivi și individualiști*. MAGAZIN IST. 1970, nr. 2, 41, cf. DEX. *Desgustul de filozofie clasică de aici i-a venit*. LIICEANU, J. 13. *Rezultă că o elementară igienă socială pretinde sancționarea prin dezgust a indecentului obicei de a-ți pune sufletul în comun sau pe masă*. PATAPIEVICI, C. L. 322. *Desgustul public față de persoana [fostului președinte] i-a ajutat pe noii lideri*. RL 2005, nr. 4 803. *Și pe urmă, [femeia] vărând iar culșerul în mămăligă, zice cu dezgust: - Of, Doamne! Urât mi-e mie lucrul scârnav!* SNOAVA, IV, 392.

2. Stare de nemulțumire, de mahnire, de tristețe, de indignare etc. *Desgustul care roade toate sufletele*. NEGULICI, E. I, 8/3, cf. II, 74/20, BREZOIANU, I. 10/21. *Dizgust a ta viață, a mea suspin ș-amar!* MUREȘANU, P. 35/24. *Desgustul vieții ce inima-mi consumă în toate-am întâlnit*. CONV. LIT. I, 146, cf. BĂRCIANU, V. *Și desgustul meu din suflet să-l împac prin a mea minte*. EMINESCU, O. I, 137. *Un fel de desgust mai zdrobitor decât chiar desnădejdea*. CARAGIALE, O. I, 43. *Că-n vin e adevărul astfel a zis Latinul ... când el omoară chinul înăbușind în pepturi desgustul sau suspinul*. MACEDONSKI, O. IV, 98. *Împrăstie un fior de neîncredere și un dezgust amar în inimile tuturor*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 358, cf. 84. *Iulian rămase încremenit, apoi îl prinse o zguduitoare osteneală, și-un dezgust, o supărare fără margini*. CONTEMPORANUL, VII₂, 145. *Să-și verse ... desgustul de viață*. MILLE, V. P. 38, cf. ALEXI, W. *De aici mi-a venit ... dezgustul pentru tot ce e strămbătură*. IORGA, P. A. I, 10. *Nu știu dacă durerea, desgustul de viață ... puseră stăpânire pe sufletul și inima mea*. HOGAȘ, DR. I, 182. *Îl cuprinse încetul cu încetul un dezgust de viață*. REBREANU, I. 271, cf. RESMERIȚĂ, D. *Peste noi plutea dezgustul unui veac*. BACOVIA, O. 207. *Desgustul trist al oboselii*. RALEA, O. 18.

- Scris și: *desgust*. - Pl.: (rar) *dezgusturi*. - Și: (învechit) **dizgúst** (scris și: *disgust*) s. n.

- Pref. *dez-* + **gust** (după fr. *dégoût*).

DEZGUSTA¹ vb. I. T r a n z. 1. A produce un sentiment de dezgust (I) față de cineva sau de ceva; a îngreșoșa, a scârbi (II). *Toți oamenii se îndeletnicesc la negoț și bogățiile lor cele mari nu-i desgustează niciodată d-ale osteni spre cele trebuincioase ca să le mărească*. PLEȘOIANU, T. I, 133/4. *Acești oameni ... se silea a dezgusta norodul de stăpânirea lui*. CĂPĂȚINEANU, M. R. 128/7. *Acestea sunt mai de obște plângerile oamenilor din clasurile cele de sus; desgustați de mărirea lor*. MARCOVICI, D. 209/10, cf. POLIZU. *Un amic al lui Costache ..., dezgustat în sfârșit de slugărit,*

deschisese tarabă la Filaret. GHICA, C. E. III, 1. Această crudă lovitură desguștă pe Lope de viața luminează. CONV. LIT. III, 84. Miros de cărciumă care desguștă pe unele persoane. MAN. SĂNĂT. 115/10, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. O desperare mare de multe ori poate ... să ne dizguste chiar de viață. CONTEMPORANUL, I, 607. Voia să se însoare; se simțea desguștat de viața singuratică, veșnic melancolică și tristă. IONESCU-RION, C. 69. Purtarea acestuia îl desguștase. IORGA, L. I, 342. Învățătură multă ... desguștă pe om de munca pământului. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 84. Nu mai știe încotro s-o apuce, desguștat și de sine însuși. REBREANU, P. S. 244. Era trist, obosit și sincer desguștat de întreaga lui viață. GALACTION, O. 125. Lacul pare o hartă de noroi ..., În care - desguștat de-atâta murdărie - s-a sinucis și ultimul broscoi. MINULESCU, VERS. 191. Îndeosebi sosurile ... capătă un fel de materialitate fiartă care te desguștă. CAMIL PETRESCU, P. 44. O plictisesc ceaiurile, o desguștă vizitele. C. PETRESCU, C. V. 261. Rânjetul ... o desguștase ca o profanare adusă dimineții aceleia plină de soare. id. S. 48. Împrejurările exterioare ... puteau fi o nenorocire, care să dezguste pe cei ce o sufereau. NEGULESCU, G. 78. Locke a exercitat câteva funcțiuni politice, dar le-a părăsit ... așa de desguștat încât voia chiar să părăsească Anglia. id. ib. 97. Se trezise străin și desguștat de toate, ostenit de o viață fără folos. SADOVEANU, O. II, 633, cf. SCRIBAN, D. Mă desgușta nemernicia și nedreptatea. MIHĂESCU, D. A. 21. Trotuarele îmbăcșite de lume ... îl desguștau de târgul costumelor. ARGHEZI, S. XI, 84. Mă desguști, nu înțelegi? scrâșni Ana. VINEA, L. II, 129. Agentul văzuse că clienții nu sunt înspăimântați, nu sunt desguștați ca alții. DEMETRIUS, A. 121. Reuși s-o desguste de prezența femeilor ce nu știau nici să se spele. BARBU, PRINC. 45, cf. DN², M. D. ENC., DEX. Latura „anatomică” a ruletei nu numai că nu te mai desguștă, dar ajungi să descoperi în ea adevărul. CĂRTĂRESCU, N. 12. Dezbaterile zilnice contradictorii ce au urmat pe tema susținerii financiare a creșterii punctului de pensie i-au desguștat pe vârstnici. RL 2007, nr. 5 282. ♦ R e f l. Soldații ... se dezgusta d-așezarea lor, lăsa moșiile nelucrate. CĂPĂȚINEANU, M. R. 133/6. Cerce oricare a traduce din cuvânt în cuvânt ... alături-o cu o traducere slobodă, făcută după firea limbii noastre, și singur se va dezgusta de lucrul său. BARIȚIU, în PLR I, 66, cf. BARCIANU, V. Boileau nu s-a mulțumit numai a ridiculiza ..., și de a face ca publicul să se dezguste de operele lor. CONV. LIT. X, 348, cf. ALEXI, W. Ei se desguștă ... de arta lor, și o lasă. IORGA, C. I. III, 70, cf. CADE. ♦ I n t r a n z. Acești din urmă provocă discuții, ... pe când cei dintâi dizgustă și enervează. VLAHUȚĂ, S. A. II, 401. ♦ T r a n z. (Prin atenuarea sensului) A dezamăgi (1). După beție ... fu atât de desguștat de sine, încât își pregăti dășagii să plece în altă parte. AGÎRBICEANU, S. 484. Câteva clipe m-am plimbat pe aleea din fața otelului, foarte desguștat de grosolănia publicului nostru. MIRONESCU, S. 123. M-a miștit iubirea. De vis sunt desguștat. LESNEA, VERS. 62.

2. (Complementul indică oameni) A face să-i cadă sau să-și piardă dorința, plăcerea, interesul pentru ceva; a descuraja. Începură să desgusteze pofta Europii de la

asfel d-apucături. CĂPĂȚINEANU, M. R. 236/11. Legile unui trist moral nu i-au desguștat, ... nu știa că nu trebuie să fure ..., toate între dânsii era obștești. BUZNEA, P. V. 21/1. Nenorocirile suferite ... ar fi disguștat pe oricare altul mai slab de fire. GENILIE, G. 25/4, cf. NEGULICI, E. II, 22/13. Mama trebuie a vorbi cu copilul ... pricini serioase, spre a putea să-l desgusteze de flecăriile copilărești. PENESCU, M. 7/17. L-am desguștat de logodnă. ALECSANDRI, T. I, 212. E drept că sunt grupuri ... pe cari le desguștă acea febrilă activitate de a se mănține sau de a ajunge la putere. EMINESCU, O. X, 168, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., DL, DM, DEX. ♦ R e f l. Ocolit-a locul roată Până la amiază spre seară Fără a vâna vro feară, Și atât se desguștase Încât era să se lase. POP., ap. GCR II, 313.

- Scris și: desgușta. - Prez. ind.: dezgúst și (învechit) dezgustez. - Și: (învechit și regional) dizgustá (scris și: disgusta) vb. I.

- Pref. dez- + gusta (după fr. dégoûter).

DEZGUSTĂ² vb. I v. degusta.

DEZGUSTĂRE s. f. (Astăzi rar) Acțiunea de a (s e) dezgusta și rezultatul ei; dezgust. Ea însă n-avea pentru el decât nesocotință și desguștare. PLEȘOIANU, T. I, 146/18. Cu toată desguștarea lui, au luat câteva de acelea și le-au pus în traistă. DRĂGHICI, R. 63/2. Mi-i frică însă nu cumva el vă pricinuieste desguștare, iar nu mulțămire. id. ib. 83/14, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, LM, DDRF, ALEXI, W., DL, DEX.

- Scris și: desguștare. - Pl.: desguștări.

- V. desgușta.

DEZGUSTĂT, -Ă adj. 1. (Despre oameni) Care a pierdut gustul, plăcerea; îngreșat. Cf. PONTBRIANT, D., LM, BARCIANU, V., DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. ♦ S p e c. (Despre animale) Care suferă de indigestie. Numai cu hrană verde se îndreaptă caii când sânt disguștați, când mistuiesc rău și sunt slabi. I. IONESCU, C. 92/9.

2. Care este plin de nemulțumire; abătut, întristat, decepționat; p e x t. scârbit² (II 1). Cf. LM. Și cu toate astea dindărătul acestor majorități oficiale stă țara întregă nemulțumită și desguștată. EMINESCU, O. XII, 128, cf. BARCIANU, V., DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., LOVINESCU, C. IV, 80. Eram obosit și desguștat. CAMIL PETRESCU, T. I, 536. Eram pornit să cucerești lumea și te regăsesc desguștat. C. PETRESCU, C. V. 20. Bălcescu era din cale afară de desguștat. CAMIL PETRESCU, O. II, 376. Dezguștat, caută a pleca din țară. IST. LIT. ROM. II, 166, cf. M. D. ENC. ♦ (Prin lărgirea sensului) În vremea de demult, dobitoacele toate, De împăratul Leu sătule, desguștate, Își aleseră lor Un alt stăpânitor. ALEXANDRESCU, O. I, 197. ♦ (Substantivat) Își inchipuie că are dreptul să facă pe desguștatul. VLAHUȚĂ, S. A. II, 197. Trebuie ... să faci pe desguștatul de viață. SĂM. II, 695.

3. (Despre manifestări ale oamenilor, despre ochii, privirea lor etc.) Care exprimă, denotă dezgust (1). Pleoapele ... trădau mărimea ochilor lui de-un întunecos și demonic albastru și cu toate acestea dezguștați.

EMINESCU, P. L. 122. *După aerul disgustat și tonul sec cu care pronunță aceste cuvinte, ai zice că bietul om suferă de boala grozavă a urâtului.* CONV. LIT. III, 229. *Glas răgușit și dezgustat.* VINEA, L. II, 158.

- Scris și: *desgustat*. - Pl.: *dezgustați, -te*. - Și: (învechit și regional) **dizgustát, -ă** (scris și: *disgustat, -ă*) adj.

- V. **dezgusta**.

DEZGUSTĂTOR, -OĂRE adj. Care provoacă dezgust (1), respingător (2), scârbos (2), (învechit) dezgustos. Cf. COSTINESCU. *Ar fi ... un fel de aluat nesărat și desgustător.* MAIORESCU, D. III, 282. *Ceea ce nu e însă indiferent e priveliștea dezgustătoare ce ne-o prezintă astăzi organul guvernamental.* EMINESCU, O. X, 178. *Fac împrejuru-i o poliție desgustătoare.* CARAGIALE, O. I, 27. *Din nefericire nu se află numai pe afară asemenea necurățenie dezgustătoare.* CONTEMPORANUL, IV, 68. *Era o scenă desgustătoare.* D. ZAMFIRESCU, V. T. 191. *O matahală dezgustătoare.* AGÎRBICEANU, S. 493. *Pentru cel ce iubește miniaturile, traversarea în clasa a III-a e dezgustătoare.* M. ELIADE, O. I, 73. *A trecut cu privirea ... la femeia care-și alăptează pruncul cu gingii dezgustătoare.* C. PETRESCU, C. V. 28. *Oglinda îi atrăgea tiranic privirea, să-i arate obrazul cu cicatricea dezgustătoare.* id. I. II, 81. *Se plângea că Adele nu vrea să-i mai asculte poeziile: lucru inexplicabil și dezgustător.* E. IONESCU, E. 121. *Era ca o desgustătoare criză nervoasă.* POPA, V. 235. *A găsit în această privință mijloace dezgustătoare.* RALEA, O. 142. *O să avem de luptat cu baroana, care-i dezgustătoare.* ARGHEZI, S. XI, 44, cf. DL, DM, DEX. [Ester] a devenit un hoit dezgustător după linia a șaptea. CĂRTĂRESCU, N. 233. *După părerea mea, moral vorbind, această opinie pornește de la o dezgustătoare calomnie.* PATAPIEVICI, C. L. 276. ♦ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de”, exprimă ideea de superlativ absolut). *Ești desgustător de inteligentă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 451. *Dezgustător de frumos.* Mă întreb cum poate să-ți placă. VINEA, L. I, 269. ♦ (Adverbial) *Îi trist și dezgustătoriu de văzut câți oameni se ocupă cu fleacuri.* CONTEMPORANUL, I, 346. *Rodnicia vieții mele supraviețuind unui dezastru, simbolul viu și realitatea răului au fost dezgustătoare de neînțelese.* M. ELIADE, O. I, 28. *Nimic nu e mai dezgustător decât o femeie proastă.* CAMIL PETRESCU, P. 318. *Apa ... mirosea dezgustător.* BRĂESCU, A. 226. *Încercarea bătrânilor de a înăbuși toate afirmările tineretului a luat proporții dezgustător de mari.* CIORAN, R. 170.

- Scris și: *desgustător*. - Pl.: *dezgustători, -oare*. - Și: **dezgustătoriu, -ie** adj.

- **Dezgusta** + suf. -(ă)tor.

DEZGUSTĂTORIU, -IE adj. v. **dezgustător**.

DEZGUSTÓS, -OĂSĂ adj. (Învechit) Dezgustător. Cf. POLIZU, LM. *E disgustos și greșos [secretarul], ca și când ar fi fost adus pe lumea asta de un contrabandier.* I. NEGRUZZI, S. VI, 13.

- Scris și: *desgustos*. POLIZU, LM. - Pl.: *dezgustoși, -oase*. - Și: **dizgustós, -oăsă** (scris și: *disgustos, -oasă*) adj. - Pref. *dez-* + **gustos**.

DEZGVOZDÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit) A scoate din cuie; a desșintui. *Și cumpără pânză, și dezgvozdi el, și-l puse jos, învăli-l cu pânza, și puse el în mormânt.* CORESI, EV. 137, cf. DHLR II, 351, SFC I, 253.

- Scris și: *desgvosdi*. DHLR II, 351. - Prez. ind.: *dezgvozdesc*.

- Pref. *dez-* + **g[ă]vozdi**.

DEZHOLBÁ vb. I v. **dezvoalbe**.

DEZÍCE¹ vb. III. 1. R e f l. A retrage cele spuse sau susținute înainte (recunoscându-și greșeala), a se c o n t r a z i c e, a r e t r a c t a (1); a recunoaște ca neadevărat (ceea ce s-a susținut înainte), a n e g a, a i n f i r m a, a t â g â d u i (1); a se dezminți¹ (3). Cf. CODRU-DRĂGUȘANU, R. 51, LM. *Nu vede cum ar fi cu totul a se dezice, urmând de acum înainte sistema pe care Societatea Academică o adoptase.* ODOBESCU, S. II, 326, cf. DDRF. *Poate să se contrazică și să se dezică - toate-i sunt ertate.* SĂM. II, 645, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *A susținut dinastia, iar acum se dezice.* PAS, L. I, 223. *Să se dezică măcar de o parte din cele rostite la ședință.* V. ROM. ianuarie 1960, 62. *Ele n-or mai vrut să știe de ce-or avut! ... S-or dezis!* LĂNCRĂNJAN, C. II, 439, cf. DN². *Ar fi fost într-adevăr surprinzător ca la apogeul carierei sale teribiliste să se dezică.* S februarie 1970, 91, cf. M. D. ENC. *Asta nu înseamnă că atitudinea povestitorului este alta atunci când începe narațiunea în mod abrupt sau evită să se dezică prin formule consacrate.* LL 1973, nr. 4, 785, cf. DEX. *O serie de cercetători se dezice cu ipoteze contrare.* FLACĂRA, 1977, nr. 24, 19. *Noii miniștri se dezic de unele acte normative adoptate de predecesorii lor.* RL 2005, nr. 4 519. ♦ R e f l. p a s. *Că hâr, că mâr, pace; zisa împăratului nu se putea dezice.* ISPIRESCU, L. 376. ♦ T r a n z. *Dau mâna cu boierii, mă fac boier fierbinte. Și una câte una dezic ce-am zis 'nainte.* BOLINTINEANU, O. 164. *Nu cred că este bine ... să dezicești astăzi ceea ce ai zis la ianuarie.* MAIORESCU, D. II, 217. *Camera zeloasă dezice ceea ce a zis, dezvotază ceea ce a votat.* EMINESCU, O. X, 130. *Aceasta-i logica lui Vede-tot? se dezică la pag. 935 ceea ce a zis la pag. 933?* CONTEMPORANUL, IV, 31, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Și nu va fi unul Vorba să-mi poată dezice, nici craiul atrid Agamemnon.* MURNU, I. 174, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Să rămâie dar, da să dezică ce-a obștit ieri, spuse iar îndârjit Toma.* CAMIL PETRESCU, O. II, 638, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ♦ (În forma negativă) A nu se abate de la atitudinea, conduita cunoscută, a-și menține părerile, a fi consecvent. *Nici de data asta nu s-a dezis.* Com. din BUCUREȘTI.

2. T r a n z. A arăta că este altfel decât pare, că nu se potrivește, că este în dezacord cu ... *Ce-un secol ne zice, ceilalți o dezic.* EMINESCU, O. I, 40. *Firme care nu se respectă, mai mult, sunt chiar dezise de anunțurile de sub ele.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 8. ♦ R e f l. A se desolidariza de cineva sau de ceva. *Și-acum se dezic toți de el și l-or lăsat în vale, dar actele vorbesc în privința asta!* LĂNCRĂNJAN, C. II, 368. *El s-a dezis curând de maestrul său.* V. ROM. iulie 1975, 26. *Președintele s-a dezis de alesul fostului său partid.* RL 2005, nr. 4 514.

- Prez. ind.: *dezic*. - Și: (învechit) **deszíce** vb. III.

- Pref. *de-* + **zice** (după fr. *dédire*).

DEZÍCE² vb. III. R e f l. (Învechit, rar) A se despărți (de cineva), a-și lua rămas-bun (de la cineva). *E Pavel ... de frații săi dezdzise-se și nută întru Siria.* COD. VOR.² 230. *Rugându-l elu de multă vreme se fie la ei și nu se giuru, ce dezdzise-se loru și dzise [...].* ib., cf. DHLR II, 433, ROSETTI, L. R. VI, 212.

- Prez. ind.: *dezic.*

- Pref. *de-* + **zice** (după slavon. *отрештъ са*).

DEZÍCERE s. f. Acțiunea de a *dezice*¹ și rezultatul ei; retragere a celor spuse sau susținute mai înainte (recunoscându-și greșeala), *contrazicere*, *retractare*; recunoaștere ca neadevărat (a ceea ce a fost susținut înainte), *renegare*, *infirmare*, *tăgăduire*, *dezmințire* (I); *p. ext.* desolidarizare de cineva sau de ceva. Cf. DDRF, ALEXI, W. *Duh de desziceri! hai dar s-o pornim.* GORUN, F. 183, cf. DN², M. D. ENC. 283. *În genere însă, dezicerea povestitorului de „adevărul” legendei nu cunoaște accente prea categorice.* LL 1973, nr. 4, 786, cf. DEX.

- Pl.: *deziceri*. - Și: (învechit) **deszícere** s. f.

- V. **dezice**¹.

DEZIDEALIZÁT, -Ă adj. (Rar) Care nu mai este idealizat. [Actorul] *e dezidealizat, stând pe picioare zdravene și dedat la umor.* T ianuarie 1969, 103.

- Pronunțat: *-de-a-*. - Pl.: *dezidealizați, -te.*

- Pref. *dez-* + **idealizat**.

DEZIDÉNT, -Ă s. m. și f. v. **disident**.

DEZIDÉNTĂ s. f. v. **disidență**.

DEZIDEOLOGIZÁ vb. I. *Tranz.* (Complementul indică administrația, poliția, justiția, cultura etc.) A scoate de sub influența unei ideologii. Cf. DOOM².

- Pronunțat: *-de-o-*. - Prez. ind.: *dezideologizez.*

- Pref. *dez-* + **ideologie** + suf. *-iza*.

DEZIDERÁ vb. I. *Tranz.* (În dicționarele din trecut) A dori. *Și eu desider a figura între cei de front.* LM. *Aceasta însă o poate actorul numai întru măsura aceea întrucât poate ascunde și transforma propria sa individualitate și de-a și-o ... dezidera, cum am zice la un caz, pentru o alta.* EMINESCU, O. XIV, 227, cf. ALEXI, W.

- Scris și: *desidera*. - Prez. ind.: *desider.*

- Din lat. **desiderare**.

DEZIDERÁT s. n. Ceea ce este de dorit sau este necesar să se întâmple, să se producă (într-un anumit domeniu, într-o anumită epocă istorică etc.); dorință sau cerință, de obicei exprimată oficial. *V. d o l e a n ț ă*. Cf. LM. *Fără a mai aștepta perfecta completare a noțiunilor ... prin împlinirea acestui desideratum.* ODOBESCU, S. II, 164, cf. 392. *Aceeași comisie de acum treizeci de ani a propus acele reforme cari ar fi garantat o sănătoasă dezvoltare a vieții organice a statului și cari până-n ziua de azi au rămas deziderate.* EMINESCU, O. XIII, 42. *Acele cinci ceasuri foarte rar ajung pentru realizarea dezideratelor programei.* CARAGIALE, O. IV, 77. *A cunoaște embriologia raselor inferioare este unul*

din cele mai de căpetenie desiderate ale antropologiei. CONTEMPORANUL, IV, 736, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Acesta este sensul dezideratului ce se formulează ... la noi mai ales, că trebuie să tindem - și să ajungem odată - să avem o artă națională.* NEGULESCU, G. 219. *Academia este ... imaginea organică a eternului deziderat de sinteză a tuturor științelor.* D. GUSTI, P. A. 199, cf. SCRIBAN, D. *Nimic nu place brigandajului dogmatic ca o asimilare, în activitatea lui devastatoare, cu marile deziderate și imperative.* ARGHEZI, S. XI, 51. *Marea identitate dintre realitate și logică ... rămâne simplu deziderat.* BLAGA, Z. 153. *El s-a închipuit într-o serie întreagă de tipuri care reprezentau dezideratele ideale ale timpului.* RALEA, S. T. III, 30, cf. II, 125, CONSTANTINESCU, S. III, 221. *Fără aceste deziderate nu poate fi concepută o ediție antologică de poezie universală.* v. ROM. iulie 1958, 155. *Scriitorul devine ecoul dezideratelor majore ale epocii pașoptiste.* IST. LIT. ROM. II, 652, cf. DN². *Unirea a fost realizarea parțială a unui vechi deziderat al poporului.* T ianuarie 1966, 1. *Înfințează o tipografie proprie, împlinind astfel un vechi deziderat al tatălui său.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 4, 5, cf. M. D. ENC. *Se va înfăptui astfel un vechi deziderat al cetățenilor.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 6, cf. DEX. *Organizarea unui punct muzeistic în fiecare sat sau, cel puțin, la centru de comună constituie un deziderat al nostru.* PAVEL, S. E. 29. *Ziua în care și-au putut realiza acest deziderat a fost ... aproape la fel de minunată ca și ziua căsătoriei lor.* CĂRTĂRESCU, N. 294. *În ce privește pensiile, egalitatea de gen este încă un deziderat.* RL 2007, nr. 5 282. ♦ *F i g . Membrele, ca independente, nu mai vor să răspundă la palidele desiderate ale conștiinței.* CARAGIALE, O. VII, 45. *Cât privește procesele gândirii, fertilitatea și precizia sunt deziderate mutual incompatibile.* PATAPIEVICI, C. L. 376.

♦ (Rar; concretizat) Document în care sunt consemnate dorințe sau cerințe. *Ceea ce ați semnat nu este - mai întâi - un decret. E un simplu deziderat, o minută de ședință.* CAMIL PETRESCU, O. II, 631.

- Scris și: *desiderat*. - Pl.: *deziderate*. - Și: (învechit, rar) **deziderátum** (scris și: *desideratum*) s. n.

- Din lat. **desideratum**.

DEZIDERATÍV, -Ă adj. 1. (Gram.; învechit, rar; în sintagma) *Modă deziderativă* = mod optativ, v. o p t a t í v. *Modă deziderativă la gramatică înseamnă modă râvnitoare.* I. GOLESCU, C.

2. (Livresc) Care conține sau care exprimă o dorință. *Verbe desiderative.* LM, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Propunem să numim acest grup simboluri deziderative.* RALEA, S. T. II, 154.

- Scris și: *desiderativ*. - Pl.: *deziderativi, -e.*

- Din lat. **desiderativus, -a, -um**, fr. **désideratif**.

DEZIDERÁTUM s. n. v. **deziderat**.

DEZIERBÍ vb. IV. *Tranz.* (Învechit, rar; complementul indică pășuni) A lăsa fără iarbă. Cf. MOLNAR, în DR. IV, 386.

- Scris și: *desierbi*. DR. IV, 386. - Prez. ind.: *dezierbesc.*

- Pref. *dez-* + **iarbă**.

DEZIERNĂ vb. I. (În dicționarele din trecut) Intrans. și refl. impers. A înceta de a mai fi iarnă. Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., ALEXI, W. *A început a se desierna foarte timpuriu.* LM.

- Scris și: *desierna*. POLIZU, PONTBRIANT, D., ALEXI, W. - Prez. ind.: *deziernez*.

- Pref. *dez-* + *ierna*.

DEZIERNĂRE s. f. (În dicționarele din trecut) Acțiunea de a (s e) d e z i e r n a și rezultatul ei.* Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., ALEXI, W.

- Scris și: *desiernare*. POLIZU, PONTBRIANT, D., ALEXI, W. - Pl.: *deziernări*.

- V. *dezierna*.

DEZILUZIE s. f. Pierdere a unei iluzii ca urmare a aflării adevăratei stări de lucruri; stare sufletească de amărăciune încercată de cel care și-a pierdut iluziile, care a fost înșelat în așteptările, în visurile sale; dezamăgire, decepție, (familiar) dezumflare. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Cât de mare mi-a fost însă desiluziunea, când am văzut că această poezie nu e ... decât o stupidă plagiară.* CONTEMPORANUL, I, 635. *E sătul de viață și cântă deziluzia, disperarea și setea liniștei eterne.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 388. *Asemenea organizație nouă ... a produs amărăciuni, deziluziuni de tot soiul.* GHEREA, ST. CR. II, 292. *Tristă-i soarta ce ne-așteaptă ... Deziluzii zdrobitoare și înfrângeri câte vrei.* MILLE, V. P. 42. *Ea avusese, înainte chiar de a juca, mari desiluzii.* SĂM. II, 63, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Și pentru dânsul însă, ca pentru alții, veniră desiluziile, cu presimțirea exilului.* DENSUSIANU, L. 350, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Abia reculeasă după deziluzia primei sale dragoste, Anna se îndrăgostește a doua oară.* LOVINESCU, C. VI, 116, cf. V, 106. *Dar, deziluziune sfâșietoare! În loc de oală, scoase din pământ un craniu.* GALACTION, O. 149, cf. 132, CAMIL PETRESCU, T. I, 484. *Ea intrase în căsătorie cu deziluzia unui amor nenorocit.* BRĂESCU, M. B. 11, cf. SCRIBAN, D. *Viața lui ... a fost un șir lung de deziluzii.* LL I, 120, cf. DN². *A suferit o profundă deziluzie, dându-și seama că nu putea cuceri drepturile pe care le cereau conaționalii săi.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 7, 7, cf. M. D. ENC., DEX. *Respiră climatul acesta de sufocație și deziluzie.* PALEOLOGU, T. 23. ♦ Ceea ce produce pierderea unei iluzii; dezamăgire, decepție. *Doamnă, ești o amară deziluzie pentru mine și o răscruce în înțelegerea mea despre femei.* CAMIL PETRESCU, T. II, 494.

- Scris și: *desiluzie*. - Pl.: *deziluzii*. - Și: (învechit, astăzi rar) **deziluziune** (scris și: *desiluziune, desiluziune* CADE) s. f.

- Din fr. *désillusion*.

DEZILUZIONĂ vb. I. Trans. (Folosit și a b s o l.) A face să-și piardă iluziile; a produce (cuiva) o deziluzie, a dezamăgi (1), a decepționa, (familiar) a dezumfla (2). *La prima aparițiune pe scenă ne-a cam deziluzionat puțin.* FILIMON, O. II, 341, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Fără voia noastră suntem siliți, înainte de a termina, să deziluzionăm chiar pe rectorul Universității.* EMINESCU, O. XII, 32. *Aceste indicații de capitole*

și împărțire de pagine ar fi singure în stare să desiluzioneze întrucâtva. CONV. LIT. XX, 664. *Are multe și grave neajunsuri, cari au deziluzionat așa de mult pe cei ce și-au croit un ideal frumos.* GHEREA, ST. CR. I, 326. *O desiluzionase realitatea și acum parcă, cu spaimă, înainta spre necunoscutul rece și ploios.* MILLE, V. P. 138, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, CADE. *Maro, însă, din prima zi îi desiluzionase.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 65. *Ucenici într-ale meseriei, dar dezamăgiți înainte de victorie, deziluzionați de toate.* COCEA, S. I, 307, cf. SCRIBAN, D. *Simte o plăcere să înjosească, să deziluzioneze, să ofere viziuni de dezgustătoare descompunere.* RALEA, S. T. I, 23, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ♦ Refl. *Dintre toți însă Carrasco se desiluzionează mai tare.* CONV. LIT. II, 296.

- Scris și: *desiluziona* (CONV. LIT. XX, 664, ALEXI, W.), *desiluziona*. - Pronunțat: *-zi-o-*. - Prez. ind.: *deziluzionez*. - Și: (învechit, rar) **deziluziună** (scris și: *desiluziuna* PONTBRIANT, D.) vb. I.

- Din fr. *désillusionner*.

DEZILUZIONĂNT, -Ă adj. (Rar) Care deziluzionează. *Întâlnirile cotidiene grăbite, totdeauna automatizate și deziluzionante, nu ne mai interessau.* CAMIL PETRESCU, P. 229.

- Pronunțat: *-zi-o-*. - Pl.: *deziluzionanți, -te*.

- Din fr. *désillusionnant*.

DEZILUZIONĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e z i l u z i o n a și rezultatul ei; pierdere a iluziilor; stare sufletească de amărăciune încercată de cel care și-a pierdut iluziile, care a fost înșelat în visurile, așteptările sale. Cf. PONTBRIANT, D. *Viața noastră publică a ajuns astăzi într-atât, încât desiluzionarea a devenit semnul de recunoaștere pentru oamenii de bună-credință.* MAIORESCU, CR. I, 365, cf. DDRF, ALEXI, W. *Pornind de la procesul iluzionării și al deziluzionării, ... scriitorul a ajuns în cele din urmă la un adevărat procedeu, relativ autonom, de construcție.* V. ROM. februarie 1960, 134.

- Scris și: *desiluzionare*. - Pronunțat: *-zi-o-*. - Pl.: *deziluzionări*. - Și: (învechit, rar) **deziluziunăre** (scris și: *desiluziunare* PONTBRIANT, D.) s. f.

- V. *deziluziona*.

DEZILUZIONĂT, -Ă adj. (Despre oameni) Care a suferit o deziluzie, care a fost înșelat în visurile, așteptările sale și trăiește o stare sufletească de amărăciune specifică; dezamăgit (1), decepționat, (familiar) dezumflat². Cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF, ALEXI, W. *În schimb, toți cei de față aveau aerul că au rămas desiluzionați.* AGÎRBICEANU, S. 49. *M-am înșelat, se vede ..., o privesc toți desiluzionați, ironici.* CAMIL PETRESCU, T. I, 484, cf. III, 49. *Mahalaua plecase desiluzionată.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 118. *Românul ... nu prea cunoaște, ar afirma moralistul deziluzionat, nici teama prea vizibilă de cele sfinte.* ARGHEZI, B. 84. *Trecutul, adică tinerețea, are mare preț în sufletele deziluzionate.* RALEA, S. T. I, 25, cf. M. D. ENC. 283, DEX. ♦ (Substantivat) *Mi s-a părut că-i văd deja mari, o droaie de coconăși ... făcând*

uneori pe scepticii și pe deziluzionații. VLAHUȚĂ, S. A. II, 354. *Adduga tot acolo, ... două versuri de desiluzionat pe care le regăsim în poezia „Slănicul”.* DENSUSIANU, L. 162. ♦ (Despre ochii, privirea, fizionomia, manifestările oamenilor) Care conține sau care exprimă o deziluzie. *Apoi urmează un avertisment deziluzionat la adresa omului de geniu: el poate spera ca opera să-i fie lăudată după moarte.* LL 1972, nr. 2, 154.

- Scris și: *desiluzionat* și *desilusionat* (LM, DDRF, ALEXI, W.). - Pronunțat: -zi-o-. - Pl.: *deziluzionați, -te.* - Și: (învechit, rar) **deziluzionát, -ă** (scris și: *desilusinat* PONTBRIANT, D.) adj.

- V. **deziluziona.**

DEZILUZIUNÁ vb. I v. **deziluziona.**

DEZILUZIUNÁRE s. f. v. **deziluzionare.**

DEZILUZIUNÁT, -Ă adj. v. **deziluzionat.**

DEZILUZIÚNE s. f. v. **deziluzie.**

DEZIMPLICÁRE s. f. Lipsă a implicării; atitudine, stare a celui care nu se implică. *Judecata etică e o specie a dezimplicării.* PLEȘU, M. M. 14.

- Pref. *dez-* + **implicare.**

DEZIMPOZITÁRE s. f. Reducere sau eliminare a unui impozit. *Accizarea benzinei în schimbul dezimpozitării salariilor.* RL 2001, nr. 3 504.

- Pl.: *dezimpozitări.*

- Pref. *dez-* + **impozitare.**

DEZINCRIMINÁ vb. I. T r a n z. (Jur.) A abroga o incriminare atunci când o faptă penală nu mai prezintă un pericol social. Cf. DEX², NDN.

- Prez. ind.: *dezincriminez.*

- Pref. *dez-* + **incrimina.**

DEZINCRIMINÁRE s. f. Acțiunea de a d e z - i n c r i m i n a și rezultatul ei. Cf. DEX², NDN.

- Pl.: *dezincriminări.*

- V. **dezincrimina.**

DEZINCRIMINÁT, -Ă adj. Scos de sub o incriminare. Cf. DEX², NDN.

- Pl.: *dezincriminați, -te.*

- V. **dezincrimina.**

DEZINCRUSTÁ vb. I. T r a n z. 1. (Complementul indică instalații termice, de spălare, căldări de aburi etc.) A curăța de depunerile de săruri sau a împiedica formarea acestora, cu ajutorul dezincrustanților (1). Cf. DN², M. D. ENC., DEX.

2. (Complementul indică materia primă fibroasă) A supune procesului de îndepărtare parțială sau totală a incrustanților care însoțesc celuloza, cu ajutorul dezincrustanților (1), în vederea obținerii unor paste fibroase. Cf. M. D. ENC.

- Prez. ind.: *dezincrustez.*

- Din fr. **désincruster.**

DEZINCRUSTÁNT, -Ă s. m., adj. 1. S. m. Substanță chimică folosită în industrie la eliminarea depunerilor de săruri sau la împiedicarea formării acestora în instalațiile termice, de spălare, în căldările de aburi etc. ori la îndepărtarea incrustanților aflați în materia primă fibroasă. *Unii dezincrustanți chimici acționează și asupra crustei formate, dezagregând-o în timp.* LTR². [Dezincrustarea] *se face pe cale chimică, cu ajutorul dezincrustanților sau cu unelte acționate manual sau mecanic.* DER II, 85, cf. DN², DC, M. D. ENC., DEX.

2. Adj. Care are calitatea de a dezincrusta, care efectuează o dezincrustare. *Acidul azotic are o acțiune dezincrustantă la diferite concentrații.* LTR² VI, 300. *Procedeele alcaline clasice ... folosesc ca agenți dezincrustanți hidroxidul de sodiu ... sulfură de sodiu.* ib.

- Pl.: *dezincrustanți, -te* și (rar, 1 s. n. *dezincrustante* DEX).

- Din fr. **désincruster.**

DEZINCRUSTÁRE s. f. Acțiunea de a d e z - i n c r u s t a și rezultatul ei.

1. Operația de eliminare a depunerilor de săruri din instalațiile termice, de spălare, din căldările de aburi etc. sau de împiedicare a formării acestora, cu ajutorul unor dezincrustanți (1). Cf. *dezincrusta* (1). Cf. LTR², DER, M. D. ENC., DEX.

2. Operația de îndepărtare a incrustanților care însoțesc celuloza din materia primă fibroasă, în vederea obținerii unor paste fibroase. Cf. *d e z i n c r u s t a* (2). *Dezincrustarea completă, pentru a obține celuloză chimică pură, nu e rezolvată în tehnică.* LTR², cf. DER, M. D. ENC.

- Pl.: *dezincrustări.* - Și: (rar) **dezîncrustáre** s. f. SFC V, 6.

- V. **dezincrusta.**

DEZINDIVIDUALIZÁ vb. I. T r a n z. (Rar) A face să-și piardă individualitatea. Cf. DEX², NDN.

- Pronunțat: *-du-a-*. - Prez. ind.: *dezindividualizez.*

- Pref. *dez-* + **individualiza.**

DEZINDIVIDUALIZÁRE s. f. (Rar) Pierdere a caracterului individual. *Erosul, care reprezintă un proces de dezindividualizare, era reprezentat pe un plan al transcendenței și idealității.* CIORAN, R. 37. *Această atitudine satisface o necesitate vitală, deoarece apără creația de dezindividualizare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 3/1.

- Pronunțat: *-du-a-*. - Pl.: *dezindividualizări.*

- V. **dezindividualiza.**

DEZINDIVIDUALIZÁT, -Ă adj. (Rar) Care și-a pierdut caracterul individual, care nu (mai) este individualizat. *Mecanismul se derulează cu o viteză crescândă, oamenii se prefac în roțițele și pârgghiile sale dezindividualizate.* T ianuarie 1969, 118.

- Pronunțat: *-du-a-*. - Pl.: *dezindividualizați, -te.*

- V. **dezindividualiza.**

DEZINDUSTRIALIZÁRE s. f. (Rar) Renunțare la procesul de industrializare a unei țări, a unei regiuni etc. *La început ei au venit cu planul ... de dezindustrializare*

a Germaniei, care avea ca scop să elimine orice concurență a industriei germane. CONTEMP. 1948, nr. 112, 3/5.

- Pronunțat: -tri-a-. - Pl.: dezindustrializări.
- Pref. dez- + industrializare.

DEZINFECTĂ vb. I. *Tranz.* 1. (Chim.; învechit, rar) A neutraliza (2). *Chlorul se întrebuințează spre a desinfecta substanțele ce degage acid sulfhidric.* MARIN, PR. I, 18/19.

2. (Astăzi rar; complementul indică aerul dintr-o încăpere) A împropăta. Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. ◇ *Ref. p. a. s. În timpul evaporării, fierbând, aceste materiale vor produce un miros foarte plăcut și se va desinfecta aerul odăi[i].* PARAB. 36/14.

3. (Complementul indică medii biologice, încăperi sau obiecte) A supune unei dezinfecții; a steriliza (1), (regional) a dezinficia. *Pielea [de bovine] trebuie desinfectată la graniță.* EMINESCU, O. XI, 156. *Privește ca foarte bună măsură a desinfecta materiale date afară de bolnavii de holeră prin clorură de zinc.* CONTEMPORANUL, III, 912. *Dejecțiunile vor fi pe loc desinfectate, și nu aruncate în latrine.* ib. V₁, 360, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Laptele de var și apa de var dezinfectează foarte bine scaunele.* BIANU, D. S. 232, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Două zile spitalul fusese spălat ... desinfectat, pavoazat.* C. PETRESCU, I. II, 70. *În timp de molime de tifos, holeră, desinterie este bine să bem apă desinfectată în acid lactic.* VOICULESCU, L. 42, cf. SCRIBAN, D. *Dezinfectăm rana cu alcool, acid boric sau prin spălare cu apă și săpun.* BELEA, P. A. 166, cf. id. ib., 88, DN². *Imediat a fost desinfectat focarul.* G. BARBU, A. V. 185, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ *Ref. p. a. s. Se porunci cu cea mai mare strășnicie să se desinfecteze în toate casele.* CONTEMPORANUL, III, 146. *Să poate dezinfecta obiectele de metal, mobilele, podelele, spălându-le.* BIANU, D. S. 232. *Locul mușcăturii se dezinfectează și se pansează în timpul cel mai scurt.* ABC SĂN. 366. ◇ *Ref. Dacă uneori accepta ... mâna întinsă a neinițiaților, strângându-le-o, se desinfecta de îndată cu alcoolul ... pe care-l purta asupra-i.* TEODOREANU, M. U. 82.

- Scris și: *desinfecta*. - Prez. ind.: *dezinfectez*.
- Din fr. *désinfecter*.

DEZINFECTĂNT, -Ă s. m. și (rar) s. n., adj. 1. S. m. și (rar) s. n. Substanță chimică sau agent fizic cu proprietăți germicide utilizate pentru dezinfecție. *Chlorul se aplică drept desinfectant spre distrucția miasmelor putrede.* MARIN, PR. I, 21/18. *S-au înșelat demult cei ce s-au prea încrezut în desinfectante, în vremea epidemiei din 1832.* CONTEMPORANUL, III, 912, cf. BĂRCIANU, ȘĂINEANU², TDRG. *Cel mai bun desinfectant este soarele.* BIANU, D. S., cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. [E] *era numai un pachet de pansamente ... exalând miros de desinfectante și onguente.* C. PETRESCU, I. II, 47. *Acidul boric este cel mai ușor desinfectant.* VOICULESCU, L. 40, cf. SCRIBAN, D. *Miroase atât de tare ... a desinfectante, că și se face aproape rău.* DEMETRIUS, A. 277. *Dezinfectanții cei mai des folosiți pentru distrugerea microorganismelor sunt substanțe*

chimice care fac parte din clasa acizilor, a bazelor, a sărurilor. LTR². *Cel mai frecvent și potrivit desinfectant este clorura de var sau varul nestins.* BELEA, P. A. 519, cf. DN², DC, D. MED., M. D. ENC., DEX.

2. Adj. (Despre substanțe chimice sau agenți fizici) Care are proprietăți germicide, care este folosit pentru dezinfecție; (despre acțiunea acestora) cu efect germicid; (învechit) dezinfector (1). Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *În despărțirea de jos să găsește lichidul desinfectant.* BIANU, D. S. 233, cf. CADE, SCRIBAN, D. [Băile de leșie] *au o acțiune desinfectantă și descumantă.* BELEA, P. A. 331, cf. 229. *În vas se toarnă, la recomandarea medicului, o cantitate fixă de substanță desinfectantă.* ABC SĂN. 341, cf. DN², D. MED., M. D. ENC. [Ceapa] *are acțiune desinfectantă sau bacteriostatică.* BUTURĂ, EB. I, 62.

- Scris și: *desinfectant*. - Pl.: *dezinfecțanți, -te*.
- Din fr. *désinfectant*.

DEZINFECTĂRE s. f. Acțiunea de a (se) dezinfecța și rezultatul ei; operația destinată distrugerii microorganismelor patogene din medii biologice sau de pe diverse obiecte pentru a împiedica propagarea bolilor contagioase la oameni, la animale sau la plante; dezinfecțat¹, sterilizare (1), dezinfecție. Cf. EMINESCU, O. XI, 156. *Dacă e vorba de chibrituri sau de desinfectarea canalelor ..., înțelegem că toate aceste industrii au nevoie de chimie.* CONTEMPORANUL, I, 248. *Hala a fost înconjurată de oștire, distrugându-se spre desinfectare toate mărfurile.* CARAGIALE, O. VII, 177. *Despre mijloacele de desinfectare luate de consiliul sanitar zice că, deși se îndoiește de folosul lor, dar pot liniști pe cei fricoși.* CONTEMPORANUL, III, 912. *Am auzit că guvernul ar fi dat ordine aspre prefecților, anume ca să îngrijască cu dezinfecțarea.* ib. V₁, 365, cf. DDRF, ALEXI, W. *Această soluție să poate păstra mult și este minunată pentru dezinfecțarea podelelor.* BIANU, D. S. 232. *Dar cucoana, după ce se făcu și dezinfecțarea la etuvă, își opri privirile asupra Ilincăi.* AGÎRBICEANU, S. P. 48, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Pentru desinfectarea lucrurilor ce vin de la bolnavi ... apa de acid fenic trebuie să fie tare.* VOICULESCU, L. 41, cf. SCRIBAN, D. *Dezinfectarea pe cale chimică consistă în tratarea semințelor cu substanțe chimice în stare de praf sau în soluție.* LTR² VI, 302. *Întrucât [tinctura] atacă metalele, nu o vom folosi la dezinfecțarea instrumentelor.* BELEA, P. A. 14. *Dezinfectarea se poate realiza pe cale termică ... sau chimică.* DER, cf. DN². *Dezinfecția profilactică ... constând din dezinfecțarea sistematică a apei potabile.* D. MED. 417, cf. M. D. ENC. *Domnitorul porunceă ... spălarea banilor în oțet, ca mijloc de dezinfecțare.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 11, cf. DEX. ◇ *Fig. În călătorul încă necorupt, se înfiripă deodată dorinți aprige de răzvrătire, de antiseptice, de dezinfecțare severă, fără cruțare.* RALEA, O. 54.

- Scris și: *desinfectare*. - Pl.: *dezinfecțări*.
- V. *dezinfecța*.

DEZINFECTĂT¹ s. n. (Rar) Faptul de a dezinfecța; dezinfecțare. Cf. CADE, MDA.

- Scris și: *desinfectat*. CADE.
- V. *dezinfecța*.

DEZINFECTÁT², -Ă adj. 1. (Rare; despre aerul dintr-o încăpere) Împrospătat. Cf. RESMERIȚĂ, D.

2. Care a fost supus unei dezinfectii; sterilizat (1), (regional) dezinfectat. Cf. DDRF. *Obiectele dezinfectate să nu-și piardă din rezistența lor.* BIANU, D. S. 233, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Dezinfectați odată, putem porni la alt drum, pe care nu trebuie să ne urmeze nimeni.* CIORAN, R. 162. *Să ceară preotului să aibă lingurița desinfectată când împărtașește.* ULIERU, C. 108. *Sofi începe să servească supa grasă ... în care plutesc legume ... sălcii la gust, ca dezinfectate.* DEMETRIUS, A. 31.

- Scris și: *desinfectat*. - Pl.: *dezinfectați*, *-te*.

- V. **dezinfecta**.

DEZINFECTATÓR, -OÁRE adj., s. m. 1. Adj. (Învechit; în forma *dezinfectător*) Dezinfectant (2). *Carantinele și întrebuințarea materiilor desinfectatoare urmează, firește, din această credință.* CONTEMPORANUL, III, 146, cf. BARIANU, ALEXI, W.

2. S. m. (Învechit, rar) Persoană care face dezinfectia. *Tot așa fac dezinfectatorii oficiali; ard pravul la Paris în vreme ce holera e încă la Marsiliea.* CONTEMPORANUL, V₁, 362.

- Pl.: *desinfectatori*, *-oare*. - Și: **dezinfectător**, **-oare** (scris și: *desinfectător*) adj.

- **Dezinfecta** + suf. *-(ă)tor*.

DEZINFECTĂȚIE s. f. (Învechit, rar) Dezinfecție. *Desinfectațiile și fumigațiile se bazează pe metode himice.* MARIN, PR. I, IV/8.

- Scris și: *desinfectație*. - Pronunțat: *-ți-e*. - Pl.: *dezinfectații*.

- **Dezinfecta** + suf. *-ație*.

DEZINFECTĂTOR, -OÁRE adj. v. **dezinfectator**.

DEZINFECȚIE s. f. Operația destinată distrugerii microorganismelor patogene dintr-un anumit mediu, de pe obiecte sau din locuri infectate etc. pentru a împiedica propagarea bolilor contagioase la oameni, la animale sau la plante; sterilizare (1), dezinfectare, (învechit, rar) dezinfectație. *Mijloace de desinfectiune pentru grăjdii, vagoane de vite, gunoieri etc.* [Titlu]. GHICA - STURDZA, A. 153, cf. LM. *Dezinfectiunea poate fi făcută prin mijloace chimice sau prin agenți fizici.* BIANU, D. S., cf. CADE. *Desinfectia se face cu tot soiul de medicamente.* VOICULESCU, L. 114. *Să se evite întrebuințarea materialului apicol uzat, fără desinfectiune prealabilă temeinică.* ENC. AGR. III, 604, cf. SCRIBAN, D. *Felul cum faceți dvs. desinfectiile nu vă face cinste.* ULIERU, C. 71. *Se practică o dezinfectie profilactică și una curativă.* LTR². *Tratamentul [hidrosadenitei] se face prin dezinfectia regiunii cu spirt camforat.* BELEA, P. A. 563, cf. DN². *Dezinfectia se aplică fie în vederea purificării apei potabile, fie pentru distrugerea florei patogene din apele reziduale.* D. MED., cf. M. D. ENC., DEX.

- Scris și: *desinfectie*. - Pronunțat: *-ți-e*. - Pl.: *dezinfectii*. - Și: **dezinfectiune** (scris și: *desinfectiune*) s. f.

- Din fr. **désinfection**.

DEZINFECȚIUNE s. f. v. **dezinfectie**.

DEZINFESTÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică legume, fructe sau locurile în care acestea sunt depozitate) A supune unui tratament chimic sau fizic pentru a distruge paraziții sau insectele care le infestază. Cf. DN², DEX².

- Prez. ind.: *dezinfestez*.

- Pref. *dez-* + **infesta**.

DEZINFESTÁNT s. m. Substanță chimică folosită la dezinfestare. Cf. DN², DC, DEX².

- Pl.: *dezinfestanți*.

- **Dezinfesta** + suf. *-ant*. Cf. fr. *désinfestant*.

DEZINFESTÁRE s. f. Acțiunea de a *dezinfecta* și rezultatul ei; tratare chimică sau fizică a legumelor, a fructelor sau a locurilor în care acestea sunt depozitate, pentru distrugerea paraziților sau a insectelor care le infestază. *Dezinfestarea se efectuează preventiv, înainte de începerea campaniei, în sălile de lucru și în magazine.* LTR², cf. DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *dezinfestări*.

- V. **dezinfesta**.

DEZINFESTÁT, -Ă adj. Curățat de paraziți. Cf. DEX².

- Pl.: *dezinfestați*, *-te*.

- V. **dezinfesta**.

DEZINFICIÁ vb. I. T r a n z. (Prin Transilv.) A dezinfecta (3). Cf. GHETIE, R. M.

- Scris și: *desinficia*. GHETIE, R. M. - Pronunțat: *-ci-a*. - Prez. ind.: *dezinficziez*.

- Pref. *dez-* + **inficia**.

DEZINFICIÁT, -Ă adj. (Prin Transilv.) Dezinfectat² (2). Cf. GHETIE, R. M.

- Scris și: *desinficiat*. GHETIE, R. M. - Pronunțat: *-ci-at*. - Pl.: *dezinficiați*, *-te*.

- V. **dezinfecta**.

DEZINFILTRÁ vb. I. R e f l. (Rare; despre bolnavi) A se vindeca de un infiltrat, de o afecțiune inflamatorie. *În cursul tratamentului, bolnavul pierde ... în greutate și se dezinfiltrează cu totul.* DANIELOPOLU, F. N. II, 204. ◇ T r a n z. f a c t. *Principalul este să scapi de edemele acumulate, adică să-ți dezinfiltrezi clientul.* GALACTION, O. A. I, 48.

- Prez. ind.: *dezinfiltrez*.

- Pref. *dez-* + **infiltra**.

DEZINFLAMÁ vb. I. R e f l. și t r a n z. (Despre ființe sau despre părți ale corpului lor) A (se) dezumfla (1). Cf. DN², DEX².

- Prez. ind.: *dezinflamez*.

- Pref. *dez-* + **inflama**. Cf. fr. *désenflamer*.

DEZINFLAMÁRE s. f. Acțiunea de a (se) *dezinflama* și rezultatul ei. Cf. DEX², NDN.

- Pl.: *dezinflamări*.

- V. **dezinflama**.

DEZINFLAMÁT, -Ă adj. Dezumflat². Cf. DEX², MDA.

- Pl.: *dezinflamați, -te.*
- V. **dezinflama**.

DEZINFLĂȚIE s.f. (În opoziție cu inflație) Atenuare, diminuare, scădere a ratei inflației; păstrare a valorii monedei de schimb. *Accelerarea dezinflației a permis Consiliului de administrație al BNR să decidă reducerea ratei dobânzii de intervenție.* RL 2005, nr. 4 513.

- Pl.: *dezinflații.*
- Din fr. **désinflation**.

DEZINFLAȚIONÍST, -Ă adj. Care reduce inflația. *Procesul dezinflaționist ar putea fi întrerupt în primul trimestru din 2005.* RL 2004, nr. 4 461.

- Pl.: *dezinflaționiști, -ste.*
- Din fr. **désinflationiste**.

DEZINFORMĂ vb. I. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) A informa greșit, denaturat (de obicei în mod tendențios). *Un articol care dezinformează.* RL 1960, nr. 4 759, cf. DN². *Pentru a dezinforma serviciile specializate ale guvernului, pentru a da impresia că totul se desfășoară normal, a fost organizată o vânătoare.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 5, 8, cf. M. D. ENC., DEX. *L-a acuzat în gura mare pe colegul ... că nu se pricepe și că dezinformează ascultătorii.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 20. *Tovarășii ... fuseseră dezinformați de Banciu.* ib. 1976, nr. 10, 11.

- Prez. ind.: *dezinformează.*
- Pref. *dez-* + **informa**. Cf. fr. **désinformer**.

DEZINFORMĂRE s.f. Acțiunea de a dezinforma și rezultatul ei. *A reproduce la noi doar punctul de vedere „pro ...” este în sine un act de dezinformare, un semn de căutare cu orice preț a publicității.* CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 11/5, cf. DEX. ♦ Lipsă de informare. *Cursurile erau ținute de profesori universitari care m-au uimit prin dezinformare. Habar n-aveau de realitățile din România.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 3.

- Pl.: *dezinformări.*
- V. **dezinforma**.

DEZINFORMÁT, -Ă adj. Care este greșit informat sau neinformat (în mod tendențios). Cf. DEX. *Am fost naiv, dezinformat, ... de prea bună credință.* FLACĂRA, 1979, nr. 21, 1.

- Pl.: *dezinformați, -te.*
- V. **dezinforma**.

DEZINHIBĂ vb. I. T r a n z. și r e f l. A face să iasă sau a ieși dintr-o stare de inhibiție. Cf. DEX², NDN. *Vor veni istoricii tineri, dezinhibați de libertatea de după 1989, cu dovezi clare, smulse din arhivele secrete.* RL 2005, nr. 4 506.

- Prez. ind.: *dezinhibă.*
- Pref. *dez-* + **inhiba**. Cf. fr. **désinhiber**.

DEZINHIBĂRE s.f. Acțiunea de a (se) dezinhiba și rezultatul ei. Cf. DEX², NDN.

- Pl.: *dezinhibări.*
- V. **dezinhiba**.

DEZINHIBÁT, -Ă adj. Scos, eliberat din starea de inhibiție. *În holul casei ei, ... gesturile noastre de dragoste deveneau din ce în ce mai dezinhibate, mai îndrăznețe.* CĂRTĂRESCU, N. 109, cf. DEX².

- Pl.: *dezinhibați, -te.*
- V. **dezinhiba**.

DEZINHIBÍȚIE s.f. Înlăturare a stării de inhibiție, eliberare de inhibiție. Cf. DEX², NDN.

- Pl.: *dezinhibiții.*
- Din fr. **désinhibition**.

DEZINIMĂ vb. I. R e f l. (Învechit, rar) A se descuraja. *În nenorocirile sale cele cu mult mai mari decât ale tale, te înveață pre tine a nu te desinima.* MAIOR, T. 30/18.

- Scris și: *desinima*. - Prez. ind.: *dezinimez*.
- Pref. *dez-* + **inima**.

DEZINSECTIZĂ vb. I. T r a n z. (Complementul indică organisme animale sau vegetale, încăperi etc.) A distruge insectele ectoparazite care constituie o sursă de infecție sau care vehiculează germenii patogeni ai unor boli infecțioase. V. *d e p a r a z i t a*. Cf. DN², DEX².

- Prez. ind.: *dezinsectizez*.
- Din fr. **désinsectiser**.

DEZINSECTIZĂRE s.f. Acțiunea de a dezinsectiza și rezultatul ei; dezinsecție. V. *d e p a r a z i t a r e*. [Se va face] *dezinsectizarea pomilor, dacă va fi posibil.* ENC. AGR. IV, 371. *Pentru dezinsectizare se folosesc mijloace mecanice ... și mijloace chimice.* LTR². *Dezinsectizarea se face cu aceleași mijloace ca și deparazitarea.* DER, cf. DN², M. D. ENC., DEX².

- Scris și: *desinsectizare*. - Pl.: *dezinsectizări.*
- V. **dezinsectiza**.

DEZINSECTIZÁT, -Ă adj. Care a fost supus dezinsecției. Cf. DEX².

- Pl.: *dezinsectizați, -te.*
- V. **dezinsectiza**.

DEZINSÉȚIE s.f. Operația de distrugere a insectelor ectoparazite, care constituie o sursă de infecție și care pot vehicula germenii patogeni ai unor boli infecțioase; dezinsectizare. Cf. DN², D. MED., DEX.

- Pronunțat: *-ți-e*. - Pl.: *dezinsecții.*
- Din fr. **désinsection**.

DEZINSERȚIE s.f. Desprindere operatorie sau traumatică a inserției unui tendon sau a unui mușchi. *Animalul ... nu se mai poate scula, se produc fracturi cu dezinserția ligamentelor și tendoanelor.* ENC. AGR. IV, 328. *Dezinserția mușchiului pectoral de pe coaste.* DER, cf. D. MED., M. D. ENC.

- Pronunțat: *-ți-e*. - Pl.: *dezinserții.*
- Din fr. **désinsertion**.

DEZINSTITUȚIONALIZĂ vb. I. Tranz. (Complementul indică copiii orfani sau abandonți; p. e x t., copii ajunși la majorat) A scoate de sub tutela orfelinatelor și a caselor de copii și a încredința unor familii.

- Pronunțat: -ți-o-. - Prez. ind.: *dezinstituționalizez*.
- Pref. dez- + **instituționaliza**.

DEZINSTITUȚIONALIZĂRE s. f. Acțiunea de a d e z i n s t i t u Ț i o n a l i z a și rezultatul ei.

- Pronunțat: -ți-o-. - Pl.: *dezinstituționalizări*.
- V. **dezinstituționaliza**.

DEZINSTITUȚIONALIZĂT, -Ă adj. (Despre copiii orfani sau abandonți) Care a fost scos de sub tutela orfelinatului sau a casei de copii. *Un proiect unicat de integrare socio-profesională va fi aplicat ... pentru 10 tinere dezinstituționalizate, aflate în stare de abandon*. RL 2004, nr. 4 471.

- Pronunțat: -ți-o-. - Pl.: *dezinstituționalizați, -te*.
- V. **dezinstituționaliza**.

DEZINTEGRĂ vb. I. R e f l. A se desface în părțile componente, a-și pierde structura compactă; a se dezagrega (1). *Inul se poate dezintegra în fibrele de mărimea bumbacului și poartă în acest caz denumirea de in cotonizat*. IONESCU-MUSCEL, FIL. 329, cf. DN², M. D. ENC. *I s-a administrat exclusiv ... autovaccin total celulomicrobian dezintegrat parțial*. FLACĂRA, 1975, nr. 47, 17, cf. DEX. ♦ T r a n z . F i g . *Dar există aici și dezavantajul de a vedea în orice mărunțis o revelare a sacrului, riscând în felul acesta să dezintegrezi sacrul însuși*. LICEANU, J. 44. ♦ A se desprinde dintr-un ansamblu; a se separa (1). *Aventura e exagerarea importanței unui moment parțial ..., e atenția exclusivă acordată unei porțiuni separate, dezintegrată de seria continuă a vieții*. RALEA, S. T. III, 166. ♦ (Despre unele elemente radioactive, despre nucleeele atomice ale unor elemente sau despre diviziuni ale acestora) A se transforma în mod spontan sau artificial în alt element radioactiv sau în alt nucleu atomic ori în altă diviziune, cu o structură diferită; a se dezagrega (3). *Mezonii încărcăți se pot dezintegra în particule ușoare*. SANIELEVICI, R. 134, cf. 229. *Dacă energia de legătură e negativă, nucleul se dezintegrează spontan*. LTR², VI, 303. *Anumite corpuri radioactive ... au particularitatea de a se dezintegra cu timpul, dând alte elemente radioactive*. GEOLOGIA, 55, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ♦ A-și pierde caracterul inițial; a suferi modificări de structură, a se altera. [La unele anelide] *după 4-5 luni de post, se desintegrează ochii, în cele din urmă pigmentul*. PARHON, B. 124.

- Scris și: *desintegra*. - Prez. ind.: *dezintegrez*.
- Din fr. **désintégré**.

DEZINTEGRĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e z i n t e g r a și rezultatul ei; separare în părțile componente, pierdere a structurii compacte; dezagregare (1), (învechit) dezintegrație. *La această vârstă sinteza nu mai compensează decât foarte puțin desintegrarea proteinelor*. PARHON, B. 49, cf. DC. *Pulverizarea este o dezintegrare*. D. MED. ♦ Transformare spontană sau artificială a unui element radioactiv în alt element

radioactiv, a unui nucleu atomic sau a unei diviziuni a acestuia în alt nucleu sau în altă diviziune, cu o structură diferită; dezagregare (2). *Prin descompunerea procedeele de dezintegrare a atomului producătoare de înșăse energii, care va fi atunci procedeul de dirijare?* D. GUSTI, P. A. 362. *Corpurile radioactive trebuiesc privite ca o continuă dezintegrare a materiei*. ENC. TEHN. I, 108. *S-a descoperit că dezintegrarea plutoniului produce o masă importantă de căldură*. CONTEMP. 1948, nr. 109, 2/3. *Electronii detectați provin din dezintegrarea neutronilor*. SANIELEVICI, R. 107, cf. 25, 120. *Termenul dezintegrare artificială e vechi și e înlocuit cu termenul reacție nucleară*. LTR². *Cunoscând timpul în care se produce dezintegrarea materiilor radioactive, se deduce vârsta rocii*. GEOLOGIA, 55, cf. DN². *Dezintegrarea se poate produce de la sine ... sau artificial, prin bombardarea cu diferite particule sau radiații*. DC. *Dezintegrarea radioactivă este însoțită de emisiune de energie electromagnetică*. D. MED., cf. M. D. ENC. 283, DEX. ♦ Pierdere a caracterului unitar; descompunere (2), alterare. *Mizeria aduce, însă, o dezintegrare a omului din viață, o oscilare dureroasă și o instabilitate permanentă care exclude posibilitatea unui cadru normal*. CIORAN, R. 40. *La Shakespeare, dezintegrarea clasei cavaleresti se manifestă prin alterări individuale de caracter*. LL 1, 124. *Dezintegrarea neutrului în albaneză a început de mult timp*. CL 1973, 371. „Fetele Didinei”, comedie a dezintegrării familiilor burgheze. T februarie 1969, 6.

- Scris și: *desintegrare*. - Pl.: *dezintegrări*.
- V. **dezintegra**.

DEZINTEGRĂT, -Ă adj. Care a suferit o dezintegrare; dezagregat. Cf. M. D. ENC. *Diametrul acestor corpuri cerești ... presupuse fragmente ale unei planete dezintegrate ... variază între câteva sute de metri și 800 km*. CONTEMP. 1975, nr. 1 490, 5/5, cf. DEX. ♦ (Despre unele elemente radioactive, despre nucleeele atomice ale unor elemente sau despre diviziuni ale acestora) Care a suferit o dezintegrare nucleară. *Radioactivitatea materiei dezintegrate poate da rezultate surprinzătoare în medicină*. CONTEMP. 1948, nr. 109, 2/3. *Vom avea ... numărul de neutroni dezintegrați*. SANIELEVICI, R. 107, cf. M. D. ENC. 283, DEX.

- Pl.: *dezintegrați, -te*.
- V. **dezintegra**.

DEZINTEGRĂTOR s. n. Nume dat mai multor tipuri de mașini folosite la măcinarea materialelor friabile, moi sau fibroase, la mărunțirea tocăturii de lemn, la dezagregarea amidonului, la separarea din gaze a particulelor solide aflate în suspensie etc. Cf. NOM. MIN. I, 51. *Dezintegratoare se numesc și unele mașini folosite la destrămarea maculaturii și a semifabricatelor fibroase*. LTR², cf. DER, DN², M. D. ENC.

- Pl.: *dezintegratoare*.
- Din fr. **désintégreteur**, germ. **Desintegrator**.

DEZINTEGRĂȚIE s. f. (Învechit) Dezintegrare. *Atracția între lucrurile neasemănătoare și respingere între cele asemenea. De aici urmează integrația și desintegrația*. CONTEMPORANUL, IV, 540.

- Scris și: *desintegrație*.
- Din fr. **désintégration**.

DEZINTERÉS s. n. Atitudine de indiferență, nepăsare față de o anumită problemă, a p a t i e ; lipsă de preocupare, de sollicitudine față de cineva sau de ceva; dezinteresare (2), indiferență, detașare (2). *O amânare a serbării întru memoria lui Ștefan cel Mare ar produce dezinteres pentru totdeauna.* EMINESCU, O. IX, 491. *Dezinteresul, până la totala indiferență față de casă și familia lui.* REBREANU, ap. IORDAN, L. R. A. 247. *Cel care nu-i vânător nu înțelege acest dezinteres culinar.* ALAS 29 IV, 1934, 6/1. *Relevă ca un reproș dezinteresul editurilor de a tipări scrierile complete.* ib. 26 IV, 1936, 9/5. *Aaa - spuse dânsa cu dezinteres -, credeam că e o crimă pasională.* ib. 18 IV, 1937, 11/4, cf. SCRIBAN, D. *Aceasta foarte ușor duce și în viața socială la dezinteresul față de persoană, la contopirea ei în massă.* STĂNILOAE, O. 82. *Principala cauză (dacă nu unica) a rămânerii în urmă la învățatură o constituie dezinteresul părinților sau al elevilor.* GI 1958, nr. 464, 3/3. *Nu sunt preocupați de desfășurarea corespunzătoare a întrecerilor pe clase. Rezultatele acestui dezinteres s-au văzut.* SP. POP. 1965, nr. 4 775, 2/2, cf. DN², M. D. ENC. *Sperând din inimă că asistăm la ultima zvârcolire a „bălaurului cu trei capete” (1. prost-gust; 2. dezinteres; 3. platitudine).* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 12. *Aceste contradicții se combină, se completează ... țesând în jurul cineastului o plasă de interese și dezinterese.* CONTEMP. 1975, nr. 1 940, 11/3, cf. DEX. *Câteva note sunt recurente în acțiunea bărfei: fascinația pentru amănuntul pur, dezinteresul față de ierarhia socială, în fine, exercițiul limbii ascuțite și al ochiului moralist.* PATAPIEVICI, C. L. 27. ♦ *Lipsă de preocupare, detașare față de problemele sau interesele personale; p. e x t. altruism; dezinteresare (1).* Cf. M. D. ENC. *Știți bine câte servicii v-au făcut cu cel mai mare dezinteres.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 21.

- Scris și: *desinteres.*

- Postverbal de la **dezinteresa**. Cf. fr. *d é s i n t é r ê t*.

DEZINTERESĂ vb. I. **1. T r a n z.** (Învechit) A face să piardă interesul pentru ceva, să nu mai urmărească un anumit scop. *Numai într-însele putem învăța a desmaterializa amorul și a dezinteresa jertfărele noastre.* NEGULICI, E. I, 94/18. [Arta] este aci studiată nu pentru că ne interesează ea însăși exclusiv, ci pentru că ne dezinteresează de celelalte lucruri. CONTEMPORANUL, VII₂, 314, cf. SCRIBAN, D.

2. R e f l. r. (Urmă de determinări introduse prin prep. „de”) A manifesta indiferență, nepăsare față de o anumită problemă; a nu se preocupa, a nu se îngriji de cineva sau de ceva. Cf. PONTBRIANT, D. *S-a făcut că se dezinteresează complet de urmările unei așa de proaste aventuri.* CARAGIALE, O. IV, 210, cf. DDRF, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Era obișnuită ca el ... să se dezintereseze de mondenismul ei prea costisitor.* REBREANU, R. I, 188. *Cel mai mare, imens de bogat și aprig de avar se dezinteresa cu totul de noi.* CAMIL PETRESCU, U. N. 22. *Socoti mustrarea drept aluzie la buna lor stare și la indiferența cu care se dezinteresează de tot ce-a lăsat în urmă.* C. PETRESCU, C. V. 226. *Domnul Fink putea să se dezintereseze de felul cum ar fi fost găzduit un băiat.* ARGHEZI, S. XI, 115. *Copiii s-au*

dezinteresat brusc de jucăria pe care mi-o ceruseră. CĂLINESCU, C. O. 107. *Metisul, dezinteresându-se cu desăvârșire de tribul Ona, dărdăia.* TUDORAN, P. 575, cf. DN². *Nici astăzi intelectualitatea românească nu trebuie să se dezintereseze de felul cum scriem și vorbim românește.* LL 1972, nr. 3, 355, cf. M. D. ENC. *Istoriografia mai nouă s-a dezinteresat de această problemă.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 4, 14, cf. DEX.

3. T r a n z. (În dicționarele din trecut; complementul indică persoane) A elimina dintr-o afacere, acordând o despăgubire pentru pierderea suferită. Cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., ȘĂINEANU², CADE.

- Scris și: *desinteresa*. PROT. - POP., N. D., CADE.

- Prez. ind.: *dezinteresez*.

- Din fr. *désintéresser*.

DEZINTERESĂRE s. f. Faptul de a (s e) d e z i n t e r e s a.

1. Lipsă de preocupare pentru propriile interese, detașare față de problemele personale; dezinteres. V. *a l t r u i s m*. *Plutarh laudă disinteresarea lui ... și onomisirea căsii lui.* MOLNAR, I. 349/13. *Pentru atâtea îngrijiri, râvnă, desinteresare și dragoste nu i-ai zice că ierți pe tată-său?* CR (1839), 130¹/33. *În loc de a-l forma pentru desinteresare, îi insuflă o ambiție colectivă.* NEGULICI, E. II, 318/24. *Stăruințele femeii lui deșteptase într-însul mustrări de cuget pe care desinteresarea lui Toma le făcuse mai sfâșietoare.* CODRESCU, C. I, 146/4. *A fost un amic, poate singurul adevărat, ce l-am avut, care m-a iubit cu desinteresare.* EMINESCU, P. L. 116. *Alături cu rapacitatea predecesorilor săi vedem pe acest bărbat plin de dezinteresare închinând viața sa binelui public.* id. O. IX, 219. *Cere în această privință și sfatul meu. I-l voi da cu toată desinteresarea.* CARAGIALE, O. III, 114. *E sigur că biruința va fi pe partea operelor pornite din adevărata desinteresare.* CONV. LIT. XLII, 87. *Se gândea că va iubi foarte mult pe George, ca astfel să-l răsplătească pentru dezinteresarea lui.* REBREANU, I. 184, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Nu-ți vine mai bine să renunți la cărțile ce le citești ..., pentru a te înregimenta într-o cruciadă ... împotriva a tot ceea ce nu e puritate, dezinteresare și eroism?* CIORAN, R. 121. *A slujit învățământul românesc cu dezinteresare și pasiune.* IST. LIT. ROM. II, 377.

2. Indiferență, nepăsare față de o anumită problemă; lipsă de preocupare, de sollicitudine față de cineva sau de ceva; dezinteres. Cf. PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D. [Ministrul] *își va fi câștigat vază prin onestitatea și desinteresarea sa în materie de bani.* MAIORESCU, D. V, 73. *Mai presus de toate silirile ce ai făcut cu atâtea desinteresare este un lucru pe care nu-l știi.* CONTEMPORANUL, IV, 101. *A plecat schițându-mi o mică teorie asupra curioasei dezinteresări a poezilor.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 374, cf. MILLE, V. P. 115, DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. *În aparența dezinteresării, opinia publică distinge, mărindu-l, nervul ambiției încordate.* LOVINESCU, S. I, 150. *În dezinteresarea lui pentru orice spectacol al vieții, adormea unde îl prindea vremea.* C. PETRESCU, C. V. 291. *Încerca să răscumpere, cu îmbrățișări și daruri, cei doi ani de condamnabilă desinteresare de destinul fiicei din flori.*

G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 65. *Vorbea cu căldură, dar, vădit, cu-o dezinteresare de artist.* COCEA, S. I, 31. *Afirmarea vieții propriului neam nu însemnează eo ipso negarea altor neamuri, ba nici chiar desinteresarea de soarta lor.* STĂNILOAE, O. 156, cf. SCRIBAN, D. *În materie de totală dezinteresare de univers, vă recomand „Sonata în la major”.* CĂLINESCU, C. O. 42, cf. M. D. ENC. 283, DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Avem anume să cercetăm două chestiuni: a) necesitatea artei și b) dezinteresarea ei.* CONTEMPORANUL, VII₂, 309. *Unii numesc fenomenul acesta dezinteresare, numire care definește-n chip tocmai negativ arta.* ib. 313.

3. (În dicționarele din trecut) *Despăgubire, compensare bănească acordată unei persoane eliminate dintr-o afacere.* Cf. PONTBRIANT, D., CADE.

- Scris și: *desinteresare*. - Pl.: *dezinteresări*. - Și: (învechit, rar) *dizinteresire* (scris și: *disinteresire*) s. f.

- V. *dezinteresă*.

DEZINTERESĂT, -Ă adj. 1. (Despre oameni) Care nu-și urmărește propriile interese, care este detașat, lipsit de preocupare față de problemele personale; obiectiv (I 2), imparțial. V. a l t r u i s t , g e n e r o s . *Acuma aflându-se în oarecare nevoie, acest dezinteresat bărbat au priimit mulțămăta nobilei sale purtări.* AR (1837), 374^{1/34}. *Un singur amic, în adevăr desinteresat, îmi rămase totuși.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 126. *Numai omul dezinteresat va putea odinioară să moară cu sentimentul cel dulce și a dzice: aice pre pământ nu am viețuit în zadar.* CALENDAR (1860), 716. *Mihai-Vodă, despoticul și adunătorul de argint, nu se putea împăca ... cu dezinteresatul și visătorul mitropolit.* IORGA, L. II, 408, cf. PROT. - POP., N. D., LM, ȘĂINEANU². *În privința sentimentului naturii și a picturii ei, vom observa că în prima fază Eminescu este mai obiectiv, mai dezinteresat.* IBRĂILEANU, S. L. 157, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *S-a înălțat parcă umbra unei înviorări neașteptate, trimise de acest suflet sfânt de orfană desinteresată.* KLOPȘTOCK, F. 324. *Geniul este social și, prin urmare, nu este niciodată dezinteresat.* E. IONESCU, E. 96. *Îi lipsesc [țăranului] călăuzitorii buni, devotați și dezinteresați.* SADOVEANU, O. XX, 139, cf. SCRIBAN, D. *Ibrăileanu ne apare ca un om dezinteresat, modest, sfios, entuziasmat.* CĂLINESCU, C. O. 136. *Tu, ca nepot și moștenitor ..., ai deveni brusc un tip dezinteresat și generos.* BARBU, I. I, 38, cf. DN², M. D. ENC., DEX. *Toți chinezii păreau să recite continuu poezii, să practice dezinteresați confucianismul și să-și rezolve litigiile numai potrivit înfloriturilor politeții.* PATAPIEVICI, C. L. 343. ◇ (Substantivat) *Numai dezinteresatul poate grăi cu dulce conștiință.* CALENDAR (1860), 718. *Va face pe generosul, pe desinteresatul.* EFTIMIU, N. 76. ◇ (Adverbial) *Să văd dacă diagnoza mea, pusă dezinteresat, este adevărată.* IBRĂILEANU, A. 132. *Emmy trebuia să se căsătorească din dragoste, desinteresat.* EFTIMIU, N. 126. *Femeile au o acțiune ... practică în realitate. Ele nu fac nimic desinteresat.* CAMIL PETRESCU, T. II, 118. *El anunță că ... are multă nevoie ... de apostoli care să lupte dezinteresat.* ULIERU, C. 35. ◆ (Despre acțiuni, manifestări, sentimente etc. ale oamenilor) Care denotă detașare față de problemele personale, care nu e dictat de anumite interese. V. o b i e c t i v (I), i m p a r ț i a l .

Împuțerniciții Rusiei se întrec a propune unele principii întru adevăr dezinteresate. ROM. LIT. 268^{1/5}. *Ceea ce trecea peste astă măsură ... în arte formătoare și dexteritate desinteresată era pus în numărul ocupațiilor fără valoare.* CONV. LIT. I, 131. [Arta] *trebuie să și deștepte o emoțiune dezinteresață.* MAIORESCU, CRITICE, 577. *Constantin Negri reprezenta ... cel mai curat patriotism și caracterul cel mai dezinteresat.* EMINESCU, O. IX, 221. *Să asculte de la noi o povață desinteresată.* CARAGIALE, O. V, 3. *Arta este dezinteresață ... făcându-ne să pierdem din vedere interesul nostru propriu pentru viață.* CONTEMPORANUL, VII₂, 313. *O judecată obiectivă, desinteresată, îi este cu neputință.* SĂM. II, 141, cf. ȘĂINEANU². [Revista] *rămăsese încă o manifestare culturală deplin dezinteresață.* CONV. LIT. XLII, 83. *Sfatul acesta dezinteresat făcea nule și neavenite toate câte se întâmplase între noi.* IBRĂILEANU, A. 96. *Știam și cât de mult suferise din cauza unei iubiri desinteresate, în care jucase totul, carieră și mijloace materiale.* CAMIL PETRESCU, P. 79. *Își propusese, dintr-o curiozitate la început desinteresață, să afle exact câte trepte are de urcat.* C. PETRESCU, C. V. 40. *Că există o activitate dezinteresață a principalelor funcțiuni biologice ... nu mai încapă îndoială.* NEGULESCU, G. 81. *Facerea mea de bine trebuie să fie dezinteresață ca să fie o binefacere.* SADOVEANU, O. XX, 128. *Asprimea, oricât de mare, a statului, sau a reprezentanților lui, când e desinteresață, ... nu are nimic rău.* STĂNILOAE, O. 245, cf. SCRIBAN, D. *Tineretul era - prin însuși felul său ardent și dezinteresat de a fi - unul dintre elementele decisive în această luptă.* IST. LIT. ROM. III, 374, cf. DN². *Aceste grupuri spontane ... constituie adevărate „academii” ale cooperării dezinteresate.* GI 1967, nr. 923, 313. *Moralitatea criticii constă în actual dezinteresat al judecății de valoare.* CONTEMP. 1975, nr. 1 498, 6/3. *Vor să comunice și altora dragostea lor pură și dezinteresață față de poezia adevărată.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 19.

2. (Despre oameni) Care manifestă dezinteres pentru cineva sau ceva. V. n e p ă s ă t o r , i n d i f e r e n t . Cf. PONTBRIANT, D. *Nu văd pentru ce aș fi mai dezinteresat gustând plăcerea frumosului ... decât simțind orice altă mulțămire.* CONTEMPORANUL, VII₂, 316, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. *Cu aere de psiholog dezinteresat îi detaliam calitățile.* IBRĂILEANU, A. 84, cf. RESMERIȚĂ, D. *Noi riscam, cu voie bună, o moștenire, și ea se dovedea astfel atât de frumos desinteresață.* CAMIL PETRESCU, U. N. 31. *Erau și profesori dezinteresați, la care copiam cu cărțile în poală.* BRĂESCU, O. A. II, 111. *Hasdeu devine din ce în ce mai dezinteresat de soarta revistei pe care o conduce.* IST. LIT. ROM. III, 951. *De obicei echipele care conduc cu 2-0 devin brusc dezinteresate.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 20.

- Scris și: *desinteresat*. - Pl.: *dezinteresați*, -te.

- V. *dezinteresă*.

DEZINTOXICĂ vb. I. T r a n z . și r e f l . A face să elimine sau a elimina ori a neutraliza (2) substanțele toxice pătrunse în organism și care provoacă intoxicația lui; a (se) vindeca de o intoxicație. *Era internat aici pentru a fi desintoxicat de alcool.* DEMETRIUS, A.

114, cf. DL, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ Fig. În loc de a dezintoxica vanitoșii de vanitate, oamenii se uimesc și le[-o] încurajează. E. IONESCU, E. 97.

- Scris și: *desintoxica*. - Prez. ind.: *dezintoxic*.

- Din fr. *désintoxiquer*.

DEZINTOXICĂRE s. f. Acțiunea de a (se) dezintoxica și rezultatul ei; eliminare sau neutralizare a substanțelor toxice pătrunse în organism și care provoacă intoxicarea lui; vindecare de o intoxicație; dezintoxicație, (rar) dezintoxicat¹. *O lună întreagă înseamnă desintoxicarea completă, organismul e întreg refăcut*. CAMIL PETRESCU, T. III, 166. *Sulful joacă un mare rol în dezintoxicarea organismului*. BELEA, P. A. 336, cf. id. ib. 328, 496, DL. *Îl cunoscusem după o dezintoxicare pe care o suferise la spital*. PEDA, I. 103, cf. DER, D. MED., M. D. ENC. 283. *În centrele de dezintoxicare existente ... se depun eforturi uriașe pentru recuperarea victimelor*. CONTEMP. 1975, nr. 1 492, 12/4, cf. DEX. *Personajul ... încearcă să evite criza firească a dezintoxicării de droguri*. FLACĂRA, 1976, nr. 33, 18.

- Scris și: *desintoxicare*. - Pl.: *dezintoxicări*.

- V. *dezintoxica*.

DEZINTOXICĂT¹ s. n. (Rar) Dezintoxicare. Cf. M. D. ENC., MDA.

- V. *dezintoxica*.

DEZINTOXICĂT², -Ă adj. Care a fost supus unei dezintoxicări, vindecat de o intoxicare. Cf. M. D. ENC., DEX².

- Pl.: *dezintoxicați, -te*.

- V. *dezintoxica*.

DEZINTOXICĂȚIE s. f. Dezintoxicare. Cf. DEX², NDN.

- Pl.: *dezintoxicații*.

- Din fr. *désintoxication*.

DEZINVOLT, -Ă adj. (Despre oameni) Care este degajat în atitudini, în mișcări, care se comportă nestingherit, natural, sigur de sine; (despre acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor) care se produce cu o ușurință firească, care denotă dezinvoltură; necăutat, neprefăcut, nesilit (2), nestudiat, simplu (5), (livresc) nonșalant, (învechit) prostatic¹ (1). V. s p o n t a n. *Atacurile lor îngemănate s-au lovit ... în plasa flexibilă a unei atitudini cu atât mai rezistentă, cu cât era mai dezinvoltă*. LOVINESCU, S. II, 50. *Își lipise cocoșa de un zid să-i deschidă drum, silindu-se să dea salutului o grație desinvoltă de paj*. C. PETRESCU, O. P. II, 34. *Începuse de la o vreme să vină tot mai des și mai desinvolt în purtări Stănică*. CĂLINESCU, E. O. I, 197, cf. DL, DN², M. D. ENC. *Toți fiind vioi, degajați, dezinvolți*. FLACĂRA, 1975, nr. 41, 4, cf. ib. 46, 5. *O descoperim numai cântăreață, ci și actriță dezinvoltă, în rolul ficei mezine*. CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 2/1, cf. DEX. *Uvertura ... denotă un condei ager, o dezinvoltă priză imediată cu motivele animatoare adoptate*. M 1975, nr. 1, 34. *Riscul e mare îndeosebi pentru firile prea dezinvolve, în genere foarte sigure că orice atitudine le*

„prinde”. V. ROM. martie 1975, 40. *Întreg capitolul ... suferă de pe urma acestui neadecvat aer dezinvolt*. ib. 41. *Cu o Gină agasată după mine, purtându-și masca aceea de vampă dezinvoltă, ... am colindat barurile pline*. CĂRTĂRESCU, N. 135. ◇ Fig. *Romanul „Trei dinți din față”, dezinvolt și alert, ... inteligent până la dezabuzare, se citește cu plăcere*. FLACĂRA, 1977, nr. 24, 8. ◇ (Adverbial) *Predominau ... o profuziune de mărgele și o podoabă capilară arborată dezinvolt de ambele sexe*. T ianuarie 1969, 123. *Scris dezinvolt, într-o curată limbă românească, ... romanul ... a accentuat asupra acelor elemente care sugerau prezența tot mai afirmată a conștiinței naționale*. CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 10/4. *A șutat dezinvolt și eficace*. FLACĂRA, 1975, nr. 45, 20. *Există pentru critică riscul - vorbind dezinvolt - de a se limita mereu la „materialul clientului”*. V. ROM. martie 1975, 41. *Viziunile cu ajutorul cărora Dante se exprima dezinvolt nu erau succesiuni arbitrare de imagini, ci produse ale unei gândiri coerente*. PATAPIEVICI, C. L. 357.

- Scris și: *desinvolt*. - Pl.: *dezinvolți, -te*.

- Din fr. *désinvolve*.

DEZINVOLTURĂ s. f. Atitudine, ținută, gest, mișcare etc. degajată, naturală, firească, degajare (1), naturalețe (2), simplitate (3), spontaneitate, (livresc) nonșalantă, (rar) natural (III 2), (învechit) naturalitate (2); ușurință în acțiune; p. e x t. îndrăzneală. *Șidem trintiți pe divanuri în toată dezinvoltura moldovinească*. RUSSO, S. 28. *Unul dintre acei scriitori ale căror desinvoltură și exuberanță îi fac să fie gustați fără a fi înțeleși*. CARAGIALE, O. III, 232, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *O slujnică ... ceru încă de la ușă, cu un fel de impertinență dezinvoltură, „o kilă de zahar”*. IBRĂILEANU, A. 81. *Ăștia vor ucide pe țărani cu aceeași dezinvoltură cu care i-au îndemnat la răzmeriță!* REBREANU, R. II, 144. *El se gândea mai mult la un fost gazetar pamfletar, care ... trecuse cu dezinvoltură pe la vreo cinci gazete de toate nuanțele*. CAMIL PETRESCU, P. 195. *Fostul elev adoptase cu desinvoltură procedul fostului profesor de la colegiul bucureștean*. C. PETRESCU, O. P. I, 259. *Mințind cu desinvoltură ... cumetrele șovăiseră ori de câte ori fusese vorba de ilfoveni*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 247. *E preferabil genul acesta de timiditate ... decât dezinvoltura „salonarilor”*. TEODOREANU, M. II, 326, cf. RALEA, S. T. I, 255. *Se mișcă cu multă dezinvoltură prin odaie și participă la discuția noastră*. V. ROM. martie 1955, 261. *Ignoranța eroilor lui Caragiale, combinată, la mulți dintre ei, cu dezinvoltura caracteristică politicianilor șarlatani, ... este un izvor nesecat de ridicol*. VARLAAM - SADOVEANU, 381, cf. DN², T ianuarie 1969, 89, 125. *Personalitate proteică, el abordează cu dezinvoltură proza și poezia*. S ianuarie 1970, 99. *Ceea ce caracterizează este dezinvoltura cu care compune plastic și mai ales surprinderea celui mai acut raport de culoare*. CONTEMP. 1972, nr. 1 345, 7/2, cf. M. D. ENC., DEX. *Dezinvoltura este capcana de temut în care cu regularitate alunecă Eugen Simion, așa cum pentru Adrian Marino capcana e familiaritatea*. V. ROM. martie 1975, 41. [Dansatoarele] *formează un trio perfect care bate*

stepul ... cu grație, dezinvoltură și fantezie. RL 2005, nr. 4 520. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Figură nobilă, ... talia sa ... avea acea disinvoltură cu care natura înzestrează pe femeile de miazăzi.* NEGRUZZI, S. I, 44. *Parodia este scrisă cu dezinvoltură, are un limbaj colorat.* IST. LIT. ROM. III, 778. *Cât despre lipsa de „puritate” speculară a eticului, ne-o asumăm cu relativă dezinvoltură.* PLEȘU, M. M. 8. *Imaginile de care uezază cu inconștientă dezinvoltură Engels ... sunt toate luate din arsenalul reprezentărilor privind viața paradisiacă în timpul vârstei de aur.* PATAPIEVICI, C. L. 283.

- Scris și: *desinvoltură*. - Și: (învechit, rar) **dezânvoltură** (scris și: *desânvoltură* BARCIANU), **dizinvoltură** (scris și: *disinvoltură*) s. f.

- Din fr. *désinvolture*.

DEZIOBĂGÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică țaranii iobagi) A elibera din iobăgie. *Câteva sate de secui magiari curați, care ... cereau cu toții că se fie desiobăgiți și asecurați în vechia lor libertate.* BARIȚIU, P. A. I, 531.

- Scris și: *desiobăgi*. - Prez. ind.: *deziobăgesc*.

- Pref. *dez-* + *iobăgi*.

DEZIOBĂGIRE s. f. (Rar) Acțiunea de a d e z i o b ă g i și rezultatul ei; eliberare din iobăgie. *Un tânăr deșirat ... urmărea dârz discuția în jurul deziobăgirii.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 5, 17.

- V. *deziobăgi*.

DEZIOTACIZĂ vb. I. R e f l. (Rar; despre sunete, p. e x t. despre cuvinte) A-și pierde caracterul iotacizat. *Verbele iotacizate s-au desiotacizat, ca la aromâni.* PUȘCARIU, L. R. I, 227.

- Scris și: *desiotaciza*. - Prez. ind. pers. 3: *deziotacizează*.

- Pref. *dez-* + *iotaciza*. Cf. fr. *d é i o t a c i s e r*.

DEZIOTACIZĂRE s. f. (Rar; despre sunete, p. e x t. despre cuvinte) Acțiunea de a s e d e z i o t a c i z a și rezultatul ei. *Această „desiotacizare” o găsim ... la dacoromâni în cele mai multe regiuni.* PUȘCARIU, L. R. I, 249, cf. DN³, DEX².

- Scris și: *desiotacizare*.

- V. *deziotaciza*.

DEZIOTACIZĂT, -Ă adj. (Rar; despre sunete, p. e x t. despre cuvinte) Care a pierdut caracterul iotacizat, care nu mai este iotacizat. *Verbe deziotacizate.*

- Pl.: *deziotacizați, -te*.

- V. *deziotaciza*.

DEZÎR s. n. (Franțuzism) Dorință. Cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W. ♦ (Concretizat) Operă literară în care sunt exprimate anumite dorințe. *Ferrant Sanchez Talavera ... scrie un dezir despre vanitățile lumii, în care enumerațiile ... capătă originalitate.* CĂLINESCU, I. 272.

- Scris și: *desir*. - Pl.: *dezire*. PONTBRIANT, D.

- Din fr. *désir*.

DEZIRĂBIL, -Ă adj. Care poate constitui o dorință, (demn) de dorit. Cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W.,

DN². *Participarea arhitecturii la împlinirea acestei funcții e în egală măsură dezirabilă și de necontestat.* CONTEMP. 1975, nr. 1 495, 8/1. *Bucuria pură și simplă poate fi bună, poate fi dezirabilă.* PLEȘU, M. M. 98. ♦ (Prin lărgirea sensului) [Gina] *mi se părea și mai dezirabilă, pe măsură ce se îndepărta.* CĂRTĂRESCU, N. 245. ♦ (Substantivat) *Insertul acesta simplu prin care se substituie realul prin dezirabil a fost utilizat nu o dată.* CINEMA, 1968, nr. 1, VIII.

- Scris și: *desirabil*. - Pl.: *dezirabili, -e*.

- Din fr. *désirable*.

DEZÎS, -Ă adj. Despre care s-au retras cele afirmate înainte (recunoscându-se că s-a greșit); retractat, dezmințit¹ (1). Cf. LM, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. ♦ (Substantivat) *Din toate zisele și deszisele lor, n-am înțeles nimic.* NEGRUZZI, S. I, 305.

- Pl.: *deziși, -se*. - Și: *deszis, -ă* adj.

- V. *dezice*¹.

DEZIUBÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A nu mai iubi. *Să te iubesc pân-într-atât ... Să poci mai lesne a muri, Decât minut te desiubi.* I. VĂCĂRESCUL, P. 311/9.

- Scris și: *desiubi*. - Prez. ind.: *deziubesc*.

- Prez. *dez-* + *iubi*.

DEZÎMFLĂ vb. I v. *dezumfla*.

DEZÎMFLĂRE s. f. v. *dezumflare*.

DEZÎMFLĂT, -Ă adj. v. *dezumflat*².

DEZÎMFLĂTĂTURĂ s. f. v. *dezumflătură*.

DEZÎNCĂNTĂRE s. f. (Învechit, astăzi rar) Dezamăgire. *Deși prin tratatul de Kainargi Rusia fu nevoită a se lepăda de planurile ei asupra Constantinopolei, ceia ce fu pentru greci o mare dezîncântare, toți ei păstrară nu mai puțin ... speranțele lor.* ARHIVA, II, 15. *Această primă convorbire, pentru vișători, pentru poeți, înseamnă, mai totdeauna, o mică dezîncântare.* GALACTION, O. 633.

- Pref. *dez-* + *încântare*.

DEZÎNCĂNTĂMĂNT s. n. (Învechit, rar) Dezamăgire. *În orice vis în lume Am întâlnit descepiții și desâncântământ.* CONV. LIT. I, 145.

- Scris și: *desâncântământ*.

- Pref. *dez-* + *încânta* + suf. *-(ă)mânt*.

DEZÎNCONGIURĂ vb. I v. *dezînconjura*.

DEZÎNCONJURĂ vb. I. T r a n z. (Regional; într-un descântec) A scoate dintr-un loc înconjurat, din mijlocul a ceva; (regional) a dezocoli (Huși). Cf. PĂSCULESCU, L. P. 336. *Și-a scos toată și toată aruncătura, Toată și toată făcătura. De grea ură m-a desîncongiurat și cu multă podoabă ... M-a împodobit.* id. ib. 139.

- Scris și: *desînconjura*. - Prez. ind.: *dezîncônjur*. -

Și: **dezîncongiurá** (scris și: *desîncongiura*) vb. IV.

- Pref. *dez-* + *înconjura*.

DEZÎNCRUSTĂRE s. f. v. **dezincrustare**.

DEZÎNDĂTORÎRE s. f. (Învechit, rar) Scutire, eliberare de o îndatorire. *Acest proiect de lege ... dete ... la alterarea destinării fondului religionariu al bisericii ... și la desîndătorirea lui de a servi, sânghur, numai pentru acoperirea cheltuielilor culturale.* SBIERA, F. S. 221.

- **Și:** **dezîndătorire** (scris și: *desîndătorire*) s. f.
- Pref. **dez-** + **îndatorire**.

DEZÎNDĂTORÎRE s. f. v. **dezîndatorire**.

DEZÎNTOĂRCE vb. III. R e f l. (Învechit, rar) A reveni la poziția inițială. *O coardă de vioară întoarsă care, dacă este în contact cu umezeala, se dezîntoarce.* ap. TDRG.

- Prez. ind.: **dezîntorc**.
- Pref. **dez-** + **întoarce**.

DEZÎNTREGÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A face să nu mai fie întreg. *A desîntregi pe Om este a-l înjosi.* NEGULICI, E. II, 75/15.

- Scris și: **desîntregi**. - Prez. ind.: **dezîntregesc**.
- Pref. **dez-** + **întregi**.

DEZJUDECĂ vb. I. T r a n z. 1. (Învechit) A judeca (în calitate de judecător); a condamna. *Giudecă-mi, D[umne]zeu, și dezgiudecă (s o c o t e ș t e C²) pâra mea de limbă nepreapodobnică.* PSALT. 81, cf. CORESI, PS. 112/6. *Vor ști a judeca și a pedepsi necioplită semeție.* FM (1840), 98¹/14, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D. ♦ **A b s o l.** *Dumnezeu stătu în zboru de Dumnezei, pre mijloc de Dumnezei giudecă (va dezgiudeca D).* PSALT. 169.

2. (Învechit) A aborda gândind cu claritate, cu pătrundere, cu pricepere; a distinge (2), a deduce (1). *Ca să dejudecăm numărul de este singurit sau de este îmulțit schimbăm termenul, adică sfârșitul.* HELIADE, GR. ROM. 10/32. *Muma este cel dintâi dascal al nostru ... în brațele-i începem a judeca binele din rău.* CR (1830), 171²/46. *Perdelile trase abia lăsa să petreacă lumina ca să poată cineva judeca lucrurile din casă.* ib. (1833), 119²/36. *Din condițiile traiului dinlăuntru al unui stat se poate degiudeca și viețuirea lui politică în cele din afară.* SĂULESCU, HR. II, 5/6. *Nu puteam să îl dejudec bine ca ce lucru ar fi.* GORJAN, H. II, 18/23. *Nu m-am însărcinat a dijudeca și talentul său, însuflarea acea poetică, carea se cere de la un poet.* FM (1844), 203²/36, cf. LM, BĂRCIANU.

3. (Prin Bucov.) A sorti (1). *Astăzi sunt o mie de ani de când sunt dejudecat să omor spiritul acest rău, care a semănat numai ceartă și nevoie în omenire.* ȘEZ. III, 235.

- Scris și: **desjudeca**. PSALT. 169, SCRIBAN, D., ȘEZ. III, 235. - Prez. ind.: **dezjudec**. - **Și:** (învechit) **dezgiudecă, dejudecă, degiudecă, dijudecă** vb. I.

- Pref. **dez-** + **judeca** (după slavon. **расъжати**).

DEZJUDECĂRE s. f. Acțiunea de a **dezjudeca** și rezultatul ei.

1. (Învechit, rar) Judecare; condamnare. Cf. **dezjudeca** (1). Cf. BĂRCIANU.

2. (Învechit) Examinare atentă, serioasă. Cf. **dezjudeca** (2). *Și fiindcă eram cu ciprienii, ale cărora obiceiuri nu le cunoșteam, hotărâi ca să tac, să iau sama la toate și să păzesc toate regulile dejudecării ca să câștig cinstea lor.* PLEȘOIANU, T. I, 157/18. *Istoricul însă chiar și în dejudecarea afacerilor religioase se cuvine să fie și în câteva filozof.* BARIȚIU, P. A. I, 199. *Am compus o carticica micuță despre „armonia muzicală”, pre care i-am supus-o spre dejudecare și tipărire.* VOROBCHIEVICI, A. M. VII, cf. BĂRCIANU. *Această însușire este un moment ponderos și decisiv la dejudecarea aplecabilității unui funcționar.* SBIERA, F. S. 264.

- Pl.: **dejudecări**. - **Și:** (învechit) **dejudecare** s. f.
- V. **dezjudeca**.

DEZJUGĂ vb. I v. **dejuga**.

DEZJUGĂRE s. f. v. **dejugare**.

DEZJUGĂT¹ s. n. v. **dejugat**¹.

DEZJUGĂT², -Ă adj. v. **dejugat**².

DEZJUNĂ vb. I v. **dejuna**.

DEZLĂI vb. IV. T r a n z. (Prin Bucov.; complementul indică părul capului) A redeveni negru. Cf. LEXIC REG. 101.

- Scris și: **deslăi**. LEXIC REG. 101. - Prez. ind.: **dezlăiesc**.
- Et. nec.

DEZLĂNȚĂ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A dezlănțui (II 1). *El deslănțea asupra patriei furiile resbelului.* ASACHI, S. L. II, 21.

- Scris și: **deslănța**. - Prez. ind.: ?
- Pref. **dez-** + **lanț**.

DEZLĂNȚUI vb. IV. I. T r a n z. (Învechit) A desface un lanț care leagă; a da drumul din lanț. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Numai după ce strigară de mai multe ori că ei sunt ... dezlănțui bunica poarta și-i lăsa în curte.* CONV. LIT. XV, 105, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. ♦ R e f l. F i g. *Fără îndoială mersul civilizației e încet și șchiop; cu multă greutate neamul omenesc se dezlănțuiește de instinctele inferioare.* CONTEMPORANUL, III, 329.

II. R e f l. și t r a n z. 1. (Despre fenomene, procese naturale sau despre acțiuni sau manifestări ale oamenilor, p. e x t. despre conflicte, evenimente etc.) A porni sau a face să pornească brusc, a începe sau a face să se manifeste cu violență, cu (zgomot de) mare intensitate; a se năpusti sau a face să se năpustească cu furie asupra cuiva sau a ceva; a (se) isca, a izbucni, a (se) stărni (5), a (se) prăvăli (3), (învechit și popular) a scorni (3), (învechit) a (se) sparge (II 5), (învechit, rar) a dezlănța, a (se) dezlega (II 5). V. d e c l a n ș a (1), s t a (III 4). *Dar unde se țin în samă drepturile omenești, când pasiunile sunt deslănțuite!* MAIORESCU, D. I, 31. *Se poate ca natura să se dezlănțuiească cu deplinătate și să întâmpine cu dispreț legile lumii ideale.* EMINESCU, O.

XIV, 260, cf. 276, DDRF, ALEXI, W. *O furtună de injurii se dezlănțui și cuprinse de sus până jos tot amfiteatrul.* ANGHIEL - IOSIF, C. L. 39. *Georges Villiers de Buckingham ... n-ar fi fost pe punctul de a dezlănțui un război european, numai spre a crea condiții favorabile victoriei lui supreme.* IBRĂILEANU, A. 177, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Pubertatea ei [a Vernei] se dezlănțuie precipitat și nervos în clima Bengalului.* M. ELIADE, O. I, 23, cf. CADE. *Furtunile să-și fi dezlănțuit mai violent șuvoaiele.* LOVINESCU, C. V, 6. *Războiul a dezlănțuit o putere de distrugere atât de uriașă.* id. ib. 153. *Căpitanul ... crezuse că răcnetele flăcăului vor dezlănțui pe loc răzmerița.* REBREANU, R. II, 97. *Acolo [în culise] mișunau și se dezlănțuiau, candid și diabolic, instinctele, capriciile, prietenii echivoce.* EFTIMIU, N. 86. *Dar nu mai pot face nimic, focul s-a dezlănțuit.* CAMIL PETRESCU, U. N. 399. *Se știe ... câte patimi au dezlănțuit aceste discuții.* NEGULESCU, G. 84. *Și în aceeași clipă se dezlănțui tunetul.* C. PETRESCU, R. DR. 57. *O salvă de focuri se dezlănțui în zăpușala de moarte.* SAHIA, N. 37. *În două zile uraganul s-a dezlănțuit de la un hotar al țării la altul.* COCEA, S. II, 116. *În fond, ei nu-l acceptă nici pentru acea narațiune și nici pentru acea clasă, ci pentru că viața nu le-ar părea suportabilă fără vibrația dezlănțuită de acele pretexte.* CIORAN, R. 197. *Furtuna se dezlănțuie cu așa năpraznică înțeleală că ne-a surprins aproape cu toate pânzele întinse.* BART, S. M. 51. *Și-au descoperit vocația în cursul muncilor dezlănțuite de echipă.* D. GUSTI, P. A. 284, cf. SCRIBAN, D. *Nu s-ar fi dezlănțuit, prin colaborarea fanteziei, nici poezile nesaturate.* STĂNILOAE, O. 289. *Atât și nimic mai mult dezlănțuie o vijelie de țipete.* ARGHEZI, C. J. 110. *Și cu o crudă voluptate Oltul ..., sbătându-se peste stâncile muntelui, se dezlănțuie asupra lor.* BOGZA, C. O: 97, cf. BENIUC, M. C. I, 336. *Se pornea primăvara să se dezlănțuie despletită.* DEMETRIUS, A. 285. *În jurul lor ai fi zis că s-a dezlănțuit un cutremur.* PREDĂ, I. 187. *Furia Dâmboviței s-a dezlănțuit.* G. BARBU, A. V. 128, cf. LL 1973, nr. 4, 721, M. D. ENC., DEX. *Ceferiștii ... au dezlănțuit șirul atacurilor.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 20. (Cu sens atenuat) *Mi-o spune asprul cântec al furtunei, Ce-acum sub frunte-mi s-a dezlănțuit.* CERNA, P. 146. *O mirare generală se dezlănțui.* AGÎRBIȚEANU, S. 403. *Vreo trei zile gândurile, dezlănțuite dintr-o toropeală prelungă, l-au chinuit și i-au sfâșiat sufletul.* REBREANU, P. S. 111. *Pericolul revizuirii tratatelor dezlănțuit azi ar putea să grăbească reacțiunea defensivă.* TITULESCU, D. 169. *Fostul camarad ... n-avea să-i ceară nimic alt, decât să dezlănțuie justiția și s-o lase să-și urmeze drumul neturburat.* C. PETRESCU, C. V. 107. *Unei fantazii dezlănțuite de la birou preferam poezia bălților.* SADOVEANU, O. XX, 230. *Ești mereu străbătut de senzația plăcută a obstacolului învins, cedând în fața puterii pe care ai dezlănțuit-o.* BOGZA, V. J. 129. (Prin analogie) *Nu-și amintește din copilărie și din adolescență decât diminețile de primăvară cu mult soare ... cu chitara dezlănțuită prin parcuri.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 3. *Funcțiunile organelor efectoare dezlănțuie mecanismul circular amfotrop.* DANIELOPOLU, F. N. I, 37. *Împrejurările care dezlănțuie aceste vărsături sunt greșelile alimentare.* BELEA, P. A. 189.

2. (Despre ființe) A (se) angaja (într-o acțiune, într-o problemă etc.) cu toată forța, cu toată capacitatea, pasiunea, cu tot elanul; p. e x t. a (se) manifesta violent, zgomotos, tumultos. *Am urmărit cu înfrigurare lumea aceasta nouă, care se dezlănțuie total, într-o petrecere a triumfului muncii.* SAHIA, U. R. S. S. 28. [Bătrânul] *se dezlănțuia în vorbe cumplite asupra dușmanilor care-i ucisese nădejdea.* SADOVEANU, O. I, 25. *Dezlănțuiți în această acțiune nu mai știu decât un singur lucru: să doboare ... cât mai mulți cărbuni cu puțință.* BOGZA, V. J. 117. *Acuma simte că omul e gata să se dezlănțuie.* V. ROM. aprilie 1958, 56. *Băieții sunt profesioniști serioși care nu se pot dezlănțui însă, dominați fiind de personalitatea vedetei.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 15. *Echipa ... s-a dezlănțuit marcând încă goluri.* ib. 1975, nr. 41, 20. *Tot aceasta am constatat și noi ... înaintea tuturor acestor apostoli ai urei, acestor misionari ai discordiei pe cari bunii noștri frați de la Dunărea de Jos i-au dezlănțuit asupra patrioticelor noastre populațiuni din Macedonia.* EMINESCU, O. XIII, 165. ◆ T r a n z. f a c t. *Dezlănțuise demonii și nu-i mai putea opri.* CONTEMPORANUL, I, 940.

– Scris și: *dezlănțui*. – Prez. ind.: *dezlănțui* și (învechit) *dezlănțuiesc*. – Și: *dizlănțui* vb. IV. EMINESCU, O. XIV, 276.

– Pref. *dez-* + *lanț* + suf. *-ui* (după fr. *déchaîner*).

DEZLĂNȚUIRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e z l ă n ț u i și rezultatul ei.

I. (În dicționarele din trecut) Desfacere din lanțul care leagă. Cf. d e z l ă n ț u i (I). Cf. PONTBRIANT, D., ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D.

II. 1. Pornire bruscă și manifestare cu violență, cu zgomot de mare intensitate; năpustire cu furie asupra cuiva sau a ceva; declanșare (1), iscare, izbucnire, începere, stârnire (3), stârnelă (2), venire (IV), (învechit) prorupere, prorupție. Cf. d e z l ă n ț u i (II 1). Cf. DDRF, ALEXI, W. *Unul din elementele cari au mai jucat un rol principal în campania electorală a fost dezlănțuirea urei de clasă.* MAIORESCU, D. V, 141. *Un amestec, o hărmălaie, un tumult, o dezlănțuire neînchipuită te făceau să te oprești pe scări și să privești uluit.* ANGHIEL - IOSIF, C. L. 96, cf. RESMERIȚĂ, D. *Războiul! ... nicio putere omenească nu-l mai poate opri din dezlănțuirea lui.* LOVINESCU, C. VI, 172. *Întru târziu o dezlănțuire de vânt mai aprigă îl făcu să închidă ochii.* COCEA, S. I, 37. *Nu putem uita ... dezlănțuirile sălbatice de ură, apocalipsul războiului.* SADOVEANU, O. XX, 406. *Aceasta a fost urmarea păcatului strămoșesc: dezlănțuirea firii, a poștei ei nemăsurate după viață.* STĂNILOAE, O. 377. *Fu o dezlănțuire fără margini, de mânie, de strigăte care se răsuceau spre cer.* CAMIL PETRESCU, N. 22. *Dar ca și cum zeitatea necunoscută a acestei uriașe dezlănțuiri ar voi să arate că poate și mai mult decât atât, o nouă întâmplare are loc deasupra munților.* BOGZA, C. O. 64. *O dezlănțuire de strigăte, de aplauze, de huiduieli.* TUDORAN, P. 506. *Această dezlănțuire de foc îi îngrozi mai degrabă pe berlinezi.* PREDĂ, DELIR. 320. *Zborul nisipului și al pulberii, urgia de iad a dezlănțuirii neostoite a forțelor naturii îi acoperă totul [lui Mihai].* MIHALE, O. 229, cf. M. D. ENC. *Dezlănțuirea pasiunilor și acțiunilor are*

adeseori o violență de furtună tropicală. CONTEMP. 1975, nr. 1 491, 12/1, cf. DEX. *Au fost adoptate credințe ... izvorâte din „teama” de forțele naturale cu dezlănțuiri distrugătoare.* BUTURĂ, EB. I, 11. ◇ (Cu sens atenuat) *Tu, artist ..., devii o piesă de o excepțională însemnătate în amestecul și dezlănțuirea formelor noastre de viață.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 404. *Forțe prea subrede în dezlănțuirea valorilor sociale, indivizii trebuie să se întovărășească, pentru ca prin unire să poată sguđui inerția cosmică.* LOVINESCU, C. V, 91. *În el era o grabă grozavă și o dezlănțuire a curajului de a spune cuvinte.* DEMETRIUS, A. 59. *Caragiale este istoricul umorist al dezlănțuirii instinctelor de parvenire a tuturor acestor orășeni.* CONSTANTINESCU, S. II, 34. *Condițiile ... care ajută la dezlănțuirea unei îmbolnăviri sunt date de o slăbire a corpului.* BELEA, P. A. 13.

2. Angajare (într-o acțiune, într-o problemă etc.) cu toată forța, cu toată capacitatea, pasiunea, cu tot elanul; manifestare violentă, zgomotoasă, tumultuoasă. Cf. **d e z l ă n Ț u i** (II 2). *Dezlănțuirile brusce, după atâtea rețineri, nu mai știam de ne vor lăsa în [toate] mințile.* CAMIL PETRESCU, P. 228. *Începe să-l imite în maniere și atitudini, ajungând până la dezlănțuiri frenetice, foarte asemănătoare cu unele dansuri de astăzi.* 1 ianuarie 1969, 121.

- Scris și: *deslănțuire*. - Pl.: *dezlănțuiri*.

- V. **dezlănțui**.

DEZLĂNȚUIT, -Ă adj. 1. (Despre fenomene, procese naturale sau despre acțiuni ori manifestări ale omului; p. e x t. despre conflicte, evenimente etc.) Care se declanșează brusc, care se manifestă, care se desfășoară cu o violență ce nu poate fi stăvilită; care se năpustește cu furie; debordant, furtunos, năvalnic (I 1), nestăpănit, nestăvilit, tumultuos (I), (învechit, rar) dezlegat² (II 5). *Furia lor [a romanilor revoltați] dezlănțuită a fost ca de fiară carnivoră.* BARIȚIU, P. A. I, 481, cf. PONTBRIANT, D. *Un singur cuvânt ar fi de ajuns ... pentru ca furtuna dezlănțuită să se potolească.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 277, cf. DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Între atâți actori cunoscuți și slăviți de toată lumea, între atâtea ambiții dezlănțuite ... te evoc pe tine modest locuitor al peșterilor.* LOVINESCU, C. VI, 37. *Avem deci pamfletul, ce urlă din toate părțile ca o furtună dezlănțuită.* id. ib. 53. *Nu meritase pagini în care o umanitate chinuită, lumea agricultorilor și pescarilor dobrogeni, ... sunt evocate împreună cu stihurile dezlănțuite ale locului.* VIANU, A. P. 218. *Trandafirii palizi i-a cam vătămât Furia dezlănțuită-a vijeliei.* PERPESCIUS, S. 152. *Doar păstrăvii îndrăznesc să neargă împotriva apelor dezlănțuite.* BOGZA, C. O. 106. *Dezlănțuite, aleargă vijeliile. Se lovesc de case, de ramuri.* STANCU, D. 84. *Emblema ... simbol al teroarei dezlănțuite.* BENIUC, M. C. I, 26. *Ajunse până la el hohotul unui plâns dezlănțuit.* VINEA, L. I, 236. *O rafală dezlănțuită prinse corabia din tribord.* TUDORAN, P. 409. *Jazul dezlănțuit, cu instrumentele lui bizare, înțețea această tensiune.* PREDĂ, DELIR. 111, cf. M. D. ENC., DEX. *Oamenii care plâng neputincioși în fața prăpădului determinat de natura dezlănțuită.* RL 2005, nr. 4 619. ◇ (Cu sens atenuat) *O problemă mult mai însemnată e limba lui Shakespeare ... saturată de poezie și de o imagine*

dezlănțuită. LOVINESCU, S. I, 101. *Privesc dezlănțuite frumuseți, Pe schele-i timpu-n salopetă.* LESNEA, VERS. 314. *Bucatele cele înfășurate [se duceau] printre dinții lacomi ai vajnicilor bărbați ce uitând de ei în atâtea foame dezlănțuită că erau laolaltă și privindu-se fără să vrea mai rău se întărâtau.* BARBU, PRINC. 222. *E o copilărie dezlănțuită, cu frumusețe în trup și în purtări.* FLACĂRA, 1976, nr. 45, 19. ◇ (Adverbial) *Afară mugește viscolul, se opintește în ferestre, în ușă, chiuie dezlănțuit de-a curmezișul Bărăganului.* C. PETRESCU, A. 295. *Din desișul negru de sălcii, ca dintr-o perdea de întuneric, orăcăiau dezlănțuit broaștele.* T. POPOVICI, S. 414. *Femeia și-a prins fața în palme și a început să plângă dezlănțuit.* FLACĂRA, 1976, nr. 12, 23.

2. (Despre ființe) Angajat (într-o acțiune, într-o problemă etc.) cu toată forța, cu toată capacitatea, pasiunea, cu tot elanul; (despre oameni și animale) ieșit din fire, furios, speriat peste măsură. *Moara era închisă, dar câinele dezlănțuit urla la lună a pustiu.* EMINESCU, P. L. 184. *Acest popor s-a urcat ca o Andromedă dezlănțuită, la coapsa fugosului Pegaz.* CARAGIALE, O. III, 86. *De spaimă zăpăcită, Se-ntorc dezlănțuite Și caută prin zare Copilele - adăpost.* COȘBUC, P. II, 53. *Mulțimea dezlănțuită se înghesuia în ușă, striga, năvălea prin odăi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 682. *Dezlănțuiți, exasperați, furioși, minerii atacă straturile, fără să piardă o singură clipă.* BOGZA, V. J. 120. *Cei ce nu ard dezlănțuiți ca noi În flăcările noastre se destramă.* LABIȘ, P. 306. *Animalele adulmecau o primejdie de afară și nu urlau dezlănțuite ca de obicei.* BARBU, G. 260. *O fotografie a lui Karajan dezlănțuit, dirijând.* M 1974, nr. 12, 20. *Mimă brusc un chitarist dezlănțuit, aplecat pe spate.* CĂRTĂRESCU, N. 160. ◇ (Adverbial) *Ieremia trase, dezlănțuit, până ce țeva puștii începu să-i frigă în mâini.* TUDORAN, P. 469. ◇ (Substantivat) *Excitația a doua dezlănțuite un proces fiziologic care exercită asupra celui dezlănțuit de excitația dintâi o acțiune inhibitorie.* NEGULESCU, G. 87.

- Scris și: *deslănțuit*. - Pl.: *dezlănțuiți, -te*.

- V. **dezlănțui**.

DEZLĂNȚUITÓR, -OĂRE adj., s. m. (Rar) 1. Adj. Care se desfășoară într-un ritm trepidant, tumultuos, zgomotos. *Viața hamalului ... era înviorată, săptămânal, cu partide pasionate de tabinet și petreceri dezlănțuitoare.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 228.

2. S. m. Persoană care favorizează apariția unui eveniment, realizarea sau desfășurarea rapidă a unei acțiuni, a unei manifestări etc. *Ministrul ... este un dezlănțuitor al oricărei energii naționale care-i pare că promite ceva.* LUC. VII, 554.

- Scris și: *deslănțuitor*. - Pronunțat: -fu-i-. - Pl.: *dezlănțuitori, -oare*.

- **Dezlănțui** + suf. -(i)tor.

DEZLĂȚĂ vb. I. T r a n z. (Într-o poezie populară) A da drumul din laț. Cf. TDRG. (Construit cu dativul) *Un sas bogat Cu sasă bătrână ... Șoimii și-au deslățat, Căinilor ne-a dat, 'N goană ne-a luat.* TEODORESCU, P. 19.

- Scris și: *deslăța*. - Prez. ind.: ?

- Pref. *dez-* + **laț**.

DEZLĂȚUI vb. IV. T r a n z. (Regional; complementul indică case) A-i scoate leațurile. Cf. COSTINESCU.

- Scris și: *deslățui*. COSTINESCU. - Prez. ind.: *dezlățui*.

- Pref. *dez-* + *lățui*.

DEZLĂNĂ vb. I. R e f l. (Despre mănunchiuri de fibre textile) A se desfăce, a se răsfira (1); (despre fire toarse) a-și pierde aspectul răsucit, a se d e z r ă s u c i; a se scămoșa (1); p. e x t. (despre țesături sau despre obiecte confecționate din țesături) a se rări (prin scămoșarea și ruperea firelor), a se d e s t r ă m a (I I), a se u z a (2), a se s t r i c a (1). *Jilțul acela vechi, cu chenar galben, din fundul căruia se dezlănuau călții negricioși*. SĂM. I, 14, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., DL, M. D. ENC., DEX. ◇ F i g. *Cele mai scumpe simțiri i se dezlinau, ura și iubirea atât de neîmpăcate îl asmuțeau mereu*. CONTEMPORANUL, VI₂, 211, cf. RESMERIȚĂ, D. *Pe măsură ce ne despărțeam de centru, ne dezlănam*. BRĂESCU, A. 213, cf. SCRIBAN, D. *Lucrurile, în vreme ce cânta el, se dezlănuau ca dimia lăbărtată*. ARGHEZI, C. J. 52, cf. DL, M. D. ENC., DEX. ◆ Tranz. (Complementul indică fire toarse) A face să nu mai fie răsucit, a d e z r ă s u c i; a scămoșa (1). Cf. DDRF, SCRIBAN, D., PAȘCA, GL. ◇ F i g. *Mițu își alege cuvintele și dezlănează ideea încet, silindu-se cu căutătura ... să se deslușească*. ARGHEZI, C. J. 38.

- Scris și: *deslăna*. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DDRF, IORDAN, L. R. A. 211. - Prez. ind.: *dezlănez*. - Și: (învechit) **dezlină** vb. I.

- Pref. *dez-* + *lână*.

DEZLĂNĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e z l ă n a și rezultatul ei; răsfirare a mănunchiurilor de fibre textile; pierdere a aspectului răsucit al firelor toarse, d e z r ă s u c i r e; scămoșare (1); p. e x t. rărire a țesăturilor sau a obiectelor din țesături (prin scămoșarea și ruperea firelor), d e s t r ă m a r e (I I), s t r i c a r e (1), u z a r e (2). Cf. d e z l ă n a. Cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Asemenea lanțuri se desfac însă de la sine, prin deslănare*. ARGHEZI, S. XI, 62.

- Scris și: *deslănare*. - Pl.: *dezlănări*.

- V. **dezlâna**.

DEZLĂNĂT, -Ă adj. I. (Despre fire toarse) Care a pierdut aspectul răsucit, d e z r ă s u c i t; scămoșat² (1); p. e x t. (despre țesături sau despre obiecte confecționate din țesături) cu firele scămoșate și rupte, r ă r i t² (1), u z a t (1); destrămat (I I). *Mătase, lână dezlănată* (a. 1875). ap. TDRG. *Cu pantalonii dezlănați și roși*. DELAVRANCEA, ap. TDRG, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Aiță dezlănată*. SCRIBAN, D. Și, *alături de el, răbda de foame și credinciosul lui prieten Grivei, sfrijit ca o rogojină, înmodat în șale, cu o jerpelitură de coadă, ca o bucată de furta dezlănată*. ARGHEZI, S. XI, 14. *Omul cu baston purta ... o șubă până la genunchi, largă, cu guler ros și dezlănat*. BĂNULESCU, I. 88, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ F i g. *O dungă de nori albi, ușori, dezlănați, plutea spre miazănoapte*. LUC. VII, 198, cf. ȘĂINEANU, D. U.

Canoniera „Oituz” ... se leagăna la fărma ... legată de seninul cerului cu un brâu dezlănat de fum albăstrui. BRĂESCU, O. A. I, 324. *Sub norii subțiri și deslănați, cu margini poleite, abia se desenează pe bolta purpurie o linie frântă*. BART, S. M. 37. *Mecanisme dezlănate și recompuse cu noduri de sârmă ... concureau într-o dezordine și o destrăbălare a formei fantezistă*. ARGHEZI, S. XI, 105. *Ceața a început să năvălească în oraș. La început, a mers pe jos, dezlănată, ca fantomele unei turme de oi*. BOGZA, V. J. 39. *Miresmele vechi trezite la viață sunt lână de aur dezlănat ce se pierde în lume*. VINEA, L. II, 177. *Echipa oaspete a prestat un joc dezlănat*. FLACĂRA, 1975, nr. 41, 20. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Se ridică ... în picioare bărbatul cu șapca cadrilată, petrecându-și încoace și încolo mâna pe sub mustețile-i dezlănate și lăute-n băutură*. MIRONESCU, S. 161.

2. F i g. (Despre gândire, vorbire, scriere, stil etc.) Lipsit de coerență, de înșiruire logică, de concizie; fără contur, vag (I I), incoerent, prolix. *Țesătura subiectului mi se pare dezlănată și fără noimă*. DELAVRANCEA, ap. CADE. *Toată urzeala e încălțită, firele dezlănate ... să luăm bunăoară două versuri și să le punem alături*. SĂM. I, 224. *A primit de la unchiu-său o scrisoare lungă, încălțită, dezlănată*. COCEA, S. II, 201: *Versuri dezlănate*. SCRIBAN, D. *Speculațiile sale dezlănate nu mai pot ... să trezească decât interesul istoricilor*. BLAGA, Z. 170. *Cuvântarea fu lungă, dezlănată, lipsită de nerv*. STANCU, R. A. I, 286. *În jur se auzeau murmure și șoapte dezlănate*. LĂNCRĂNAN, C. II, 431. *Apoi ia din nou șirul dezlănat al vorbelor ei despre întâlnirea cu cumnatul*. BĂNULESCU, I. 17. *În construcția cam dezlănată, piesa are totuși o acțiune vie*. T ianuarie 1969, 120, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Adverbial) *Cum îl anunțăm că nu mergem? - explică dezlănat, jenat că insistă*. CAMIL PETRESCU, T. II, 145. *Vorbind numai ea, descusut și deslănat, sărind de la una la alta, încurcându-le pe toate, nespunând nimic*. M. I. CARAGIALE, C. 137.

- Scris și: *deslănat*. - Pl.: *dezlănați, -te*.

- V. **dezlâna**.

DEZLEGĂ vb. IV. I. 1. T r a n z. (Complementul indică ființe sau părți ale corpului lor legate strâns, fixate, imobilizate) A reda libertatea sau posibilitatea de mișcare, de îndepărtare de un anumit loc, desfăcând, rupând legătura cu care este prins, imobilizat, a e l i b e r a; (complementul indică lucruri) a desprinde din locul unde este fixat, legat; a da drumul, a elibera, (învechit și popular) a slobozi (I 5). *Mită da-se-va lui de la Pavelu se-lu dezlege elu*. COD. VOR.² 292. *Tremease împăratu și dezlegă elu*. PSALT. 219. *Demăreța vrea se înțeleagă de-adevăru cea ce cleveștește-se de iudei, și lu dezlegă elu* (sec. XVI). GCR I,* 4/1. *Carele de voi nu-ș dezlegeă boul său sau asinul de la iasle și-l duce de-l adapă?* VARLAAM, C. 312, cf. MARDARIE, L. 229/7. *Și le grăi lor [su]: dezlegați-l pre însul și-l lăsați să se ducă* (a. 1669). GCR I, 188/32, cf. LEX. MARS. 202. *Veți găsi un mânzu legat ... și dezlegându-l să-l aduceți* (a. 1693). GCR I, 310/30. *Și au și sărit din careată și au mers însuși cu sine și i-au dezlegat din legătură* (a. 1760). ib. II, 73/14. *Niște țărani l-au ajutat dezlegându-l de pe cal*. IST. CAROL XII, 68/10, cf. KLEIN, D. 332. *Porunci îndată Să-l deslege*

[pe rob]. BUDAI-DELEANU, Ț. 252, cf. LB. *Paznicul se grăbi a-l dezlega și chemă pe directorul și pe ceilalți slujbași ai temniții*. CR (1837), 3¹/17. *Deslegase pe furis vitele oamenilor călători*. PELIMON, I. 162/9. „Tine galbănușul ista că ți-a fi cu noroc”. – După aceasta ea mă deslegă pe mine din salbă. ALECSANDRI, O. P. 74, cf. LM. *Eu mă duc acum îndată și încet am să desleg Pe măgar ș-apoi pe mine de cărușă-am să mă leg*. CONTEMPORANUL, I, 394. *Trupul său neînsuflețit și mohorât de vânătăile funiilor fu deslegat de la furcile caznei*. ODOBESCU, S. I, 443, cf. DDRF. *Băiețașul ... desleagă curmeiul ce-i aduna sumanul în jur*. SĂM. II, 586, cf. ALEXI, W. *Îl dezlegă de la iesle și-i dete drumul în curte*. AGÎRBICEANU, S. 341. *Fiindcă Piscicuța, din iarba înaltă în care stătea înmormântată până la gât, sforăia desnădăjduit, mă dusei s-o desleg din pripon*. HOGAȘ, M. N. 173, cf. CADE. *Omul de serviciu dezlegă „cotarla” și, mai mult târâș, o ducea spre Teacă*. MIRONESCU, S. 185. *Mai târziu a descoperit că sunt un bun pilot și m-a deslegat de la rame*. CAMIL PETRESCU, T. II, 180. *Deslegă luntrea, sări în ea și-mi zise scurt: – Suie!* SADOVEANU, O. I, 127, cf. SCRIBAN, D. *Echipajul dezlegă butoaiele*. TUDORAN, P. 453. *Spre seară, cei doi fură dezlegați și duși din nou în primărie*. PREDĂ, DELIR. 48. *Dezlegă pasărea căreia îi turnă băutura pe gât*. BARBU, G. 43. *Când s-o îmbăta flăcăii Să dezlegi din lanț dulăii*. VULPESCU, P. 133. *Mi-am deslegat barca de la stâlpul casei și am fugit încoace*. BĂNULESCU, I. 30, cf. JARNÍK – BĂRSEANU, D. 341. *Dădu de soru-sa și o scoase deasupra apei, apoi deslegară oamenii piatra de la grumazi*. RETEGANUL, P. I, 50. *Măinile i le-a deslegat, Trupul i l-a ururat, Picioarele i le-a despiedicat*. PĂSCULESCU, L. P. 116, cf. 291. *Ajunși, dezlegă și țigănușul căii*. SNOAVA, IV, 164, cf. ALR II 5 503. *Părinte, Sfinția Ta, Ia dezleagă pe dreapta, Să-mi fac cruce cu dânsa*. FOLC. TRANSILV. II, 413. *Dezleagă-mă vai de mine, Să-mi cumpăr o țără pâine*. FOLC. OLT. – MUNT. II, 235, cf. FOLC. MOLD. I, 80. (R e f l. p a s.) *Fuseseră ridicăți în picioare deodată, fără să li se deslege mâinile*. BARBU, Ș. N. 154. ◇ R e f l. *Și să dezlegă svânta de stătu slobodă, mulțămind Domnului Hristos, Mântuitorul ei*. DOSOFTEI, V. s. septembrie 21²/33. *Calul său într-acea vreme căznea a se dezlega*. PANN, E. II, 74/15, cf. id. ib. I, 58/8. *Se svârcolește unul parcă ar vrea să se dezlege de la stâlp*. CONTEMPORANUL, V₁, 526. *Popa, amețit de somn și de rachiu, se zbate, morăie, caută să se dezlege*. ib. VII₂, 9. *Ș-un buhai s-a deslegat, Toate vitele mi-a spart*. ALECSANDRI, P. P. 361. ◇ F i g. *Domnul din ceriu spre pământ căută să audză suspirele fărecaților, se dezleage fiii omoriți (să slobozească pe cei hărăziți morții B 1938)*. PSALT. 209. *Domnul dezleagă ferecații (pe cei ferecați în obezi B 1938)*. CORESI, PS. 396/8. *De greul negrei vecinicii, Părinte, mă desleagă*. EMINESCU, O. I, 177. *Dezlegați și cârmuiți mersul vremurilor*. C. PETRESCU, S. 247. *Asemeni unui suflet de moarte deslegat, Un blând parfum în aer ușor s-a strecurat*. ANGHEL, P. 23. *De-ar vrea viața azi să mă deslege Și raiul ei să mi-l deschidă-acum*. CAZIMIR, L. U. 97. *Presimt uneori O dezlegată de toate, suprem de simplă Libertate*. VOICULESCU, POEZII, II, 241. *Un negru noroc prin văzduhuri străine Îmi ține de strajă, Nu mă*

dezleagă. BLAGA, POEZII, 163. *Și nimeni n-ar putea să îi dezlege De-aceste sate și de-acest pridvor*. CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 1/2. (R e f l.) *Și ne dezlegăm de dulceața trupului și de grija pământului*. CORESI, ap. GCR I, 29/24. *Îl bătură până i să dezlegară ciolanele de prin încheieturi*. DOSOFTEI, V. s. noiembrie 100¹/26. *Când va vrea sufletul meu să se dezlege din legătura trupului ... să stai înaintea mea, stăpână*. MINEIUL (1776), 198²/30, cf. 90¹/7. *Jupâneasa, soția dumitale, cu norocire s-au deslegat de sarcină prin nașterea unuia fiușor*. EUSTATIEVICI, I. 83/12. *Aflase chip a se dezlega pe nesimțite dintr-un lanț ce nu era potrivit cu ușurătatea inimii sale*. NEGRUZZI, S. I, 24. *De ce mă lași acum? Te smulgi și te dezlegi? ... Cum am să port eu singur poverile iubirii?* VOICULESCU, POEZII, II, 262. *Toamnă dulce pentru cine te-nțelege, Pentru cine știe gândul ce-a sortit să se dezlege Frunza galbenă și coaptă*. PILLAT, P. 154. *I se părea că se pregătește o minune și picioarele ei aproape moarte se vor dezlega prin tămăduire*. VINEA, L. I, 233. *S-au deslegat adânc bucuriile grele!* DEȘLIU, G. 20. *Azi, fără șovăire ne dezlegăm și mândri, Precum atunci când fost-am alături și pereche*. LABIȘ, P. 204. *Arde-te-ar focul de rău, Te-ai legat de capul meu. Și nu vrei să mă-nțelegi, De mine să te deslegi*. FOLC. TRANSILV. II, 20. ◇ E x p r. **A (-i) dezlega ori (r e f l.) a (i) se dezlega cuiva limba (sau limbile, gura) ori a-și dezlega limba (sau limbile) sau a dezlega (pe cineva) ori (r e f l.) a se dezlega la limbă** = a determina pe cineva sau a începe singur să vorbească ori să se destăinuie (după o tăcere îndelungată); a face să devină sau a deveni vorbăreț, volubil. *Ea, [femeia mută] stărnindu-să, începu a țapa suduind pre ologul și i să dezlegă limba*. DOSOFTEI, V. s. noiembrie 118¹/34. *Luminează-mă [Doamne] ca ce răspuns să dau celor ce mă judecă ... Acestea zicând în acea oada, o minune că mi se deslegă limba și mi se luminează mintea*. GORJAN, H. III, 195/2. *Dizlegându-mi limba vorbiiu ca unul ce iubește*. CONV. LIT. I, 117, cf. BARONZI, L. 48. *Ciudat efect face cafeaua tare! ... Ni s-a deslegat limba*. CARAGIALE, O. II, 214. *Vinul de Orodel deslegase toate limbile*. MACEDONSKI, O. III, 11. *Ne temeam de sfârșitul mesei când limbile se desleagă și creierii devin aburoși*. MILLE, V. P. 221. *Dar o întâmplare le-a deslegat gura la amândoi*. CONTEMPORANUL, VII₂, 100. *De la măsură încolo i se dezlegase limba*. LUC. VII, 381. *Cum puse ghiozdănelul de gât i se dezlegă limba! Delavrancea, O. II, 321. I se dezlegă limba și începu să vorbească vesel cu toată lumea*. AGÎRBICEANU, S. 172. *Băutura dezleagă limbile și împlânzește inimile*. REBREANU, I. 230, cf. RESMERIȚĂ, D. *Toate tentativele țigăncii de a le deslega limba rămăseseră zadarnice*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 244. *Ți-i teamă ca limba să nu mi-o dezleg Când vinul și-o spune cuvântul? LESNEA, VERS. 235. Ne strângem ... în jurul unei mese din fața cafenelei, lăutarii cântă, limbile se desleagă, curg vorbele de spirit și glumele sărate*. BART, S. M. 13. *I se dezleagă limba anapoda și-n loc Să tacă, te mai face că ești și dobitoc*. ARGHEZI, S. P. 95, cf. STANCU, R. A. I, 195. *Președintele se dezlegă la limbă*. BARBU, G. 248. *Princepele ... își îmbătase boierii ca să-i deslege la limbă*. id. PRINC. 48, cf. DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) *De la sărbătoarea Bunei Vestiri se*

dezleagă limba cucului și a celorlalte păsări cântătoare. RL 2005, nr. 4 571. (Regional) **A dezlega calul de la gard** = a vorbi deschis, fără înconjur. *Apoi ia, asta-ți spun și eu, măi ciotul dracului: desleagă odată calul de la gard, să știu eu atunci ... ce-i al tău și ce-i al meu.* CREANGĂ, O. 62. *A sosit vremea să dezlegăm calul de la gard. Să vorbim o dată și noi deschis și limpede despre căsătoria mea.* AGÎRBICEANU, S. 256, cf. ALR II 5 503/228, ZANNE, P. I, 357. (Învechit, rar) **A dezlega** (pe cineva) **de gură** = a face (pe cineva) să-și recapete graiul, vorbirea. *Sv[i]nții îl feacără pre-mpărțatul mut. Și rugându-li-să îl dezlegară de gură.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 99°/21. ♦ R e f l. F i g. (Învechit, rar) **A divorța (I).** *Iară de te dezlegi muiare, nu cerca muiar(e)* (cca 1618). GCR I, 52/21.

2. (Complementul indică lucruri strânse, legate împreună în mănunchi, pachete, snopi etc.) A da drumul din strânsoare, a desface din legătură separând, răsfirând, împrăștiind. *Au adus mărfurile din Țara Turcească ... și, făr-de a dezlega marfa sau a plăti vama, au trecut-o în Țara Nemțească* (a. 1822). DOC. EC. 263. [Snopul] *trebuie să-l dezlege, să-l facă mai mic.* AGÎRBICEANU, S. 317. *El se pleacă din cărare și tot leagă și desleagă, Cumpănește pe samare O gospodărie-ntreagă.* TOPÎRCEANU, B. 20. *Feciorul cu pana-n clop Nu ști[e] lega niciun snop. Tăt îl leagă, și-l dezleagă, și nu îi de nicio treabă.* FOLC. TRANSILV. I, 144. ♦ R e f l. p a s. *Toate acestea multe lucruri era așa de bine așezate încât ... ceale legate nu să dezlega cu anevoie, încât să pricinuiască zăbavă.* GOLESCU, P. 241/7. *Să se dezlege [cânepa] și cu fini pepteni de în să se peptene.* CULT. C. 46/20. *Fur neagra avalanșă de păr când se dezleagă.* VOICULESCU, POEZII, II, 327. ♦ R e f l. *Această Sf[ă]ntă Ps[altire] ... să dezlegă fiind ca veache, pentr-acea ... o deade la meșter de o legă* (a. 1571). CUV. D. BĂTR. I, 18/17. *Să umpli iar căpătâna și să-i pui oasele la loc, legând-o cu o sfoară să nu să dezlege.* MÂNCĂRILE, ap. GCR II, 44/23. ♦ (Învechit) A desface, a transforma în părți mai mici. *Ba are aera ... putere de a deslega trupurile, aceasta cu vreme aduce în pulbere.* AMFILOHIE, G. F. 137^v/15. ♦ (Învechit, rar) A transforma în monedă divizionară. *Pentru aceia numărul 60 iaste numărul cel ce dezleagă pe florint în craiț.* DAS 100/15. ♦ R e f l. p a s. *Să se dezlege 112 groșiți în denari, și așa cu dezlegare va ieși suma 560 den[ari].* ib. 102/10.

3. (Complementul indică obiecte ca saci, pungi, traiste etc. legate la un capăt cu sfoară, sârmă etc.) A deschide, desfăcând sfoara, sârma etc. cu care este legat. *De veai dezlega sacul la gură, eu ț-o-i șopti pricina la urechi.* BERTOLDO, 28/18. *Deslegă punga îndată cu mulțumire, zicând: Iacă cei cincizeci de galbeni.* PANN, H. 58/8. *Ivan desleagă turbinca în fața tuturor, numai cât poate să încapă mâna.* CREANGĂ, P. 306. *A tot deslegat sacul și a mâncat.* CARAGIALE, O. II, 195. *Deslegă tolba cu săgeți.* CONTEMPORANUL, VII₂, 150. *Se aplecă, dezlegă buceaua și scoase un pachet, pe care-l dezvăli cu grijă.* DUNĂREANU, CH. 111. *Deslegă traista, pipăi cu degetele și scoase cuțitul.* AGÎRBICEANU, S. 163. *Își scoase legătura cu tutun din sân, o dezlegă cu băgare de samă desucind dintr-un mototol de hârtie o foiță de țigară.* MIRONESCU, S. 77.

Întoarse fruntea și-și căută în sân năframa, ca s-o deslege și să plătească vinul. SADOVEANU, O. X, 599, cf. DEX. (R e f l. p a s.) *Se leagă sămânța într-o cărpă ... Într-această vreme trebuie să se dezlege cărpa des ca să se aereze.* POENARU, I. 98/7. ♦ R e f l. *Pe drum i se dezlegă sacul și, până să bage de seamă, pierde un șistar de ale bune de grăunți.* SNOAVA, III, 13. ♦ F i g. *Care „director” de înjghebări efemere n-a deslegat bocceaua pribegiei pe nisipul „Daciei”.* KLOPȘTOCK, F. 100. *Arhitectul își părăsise serviciul, rămânând practic dezlegat de orice legături cu viața socială obișnuită.* CĂRTĂRESCU, N. 310. ♦ E x p r. **A(-și) dezlega punga** (sau **pungile**) = a da sau a cheltui bani ori a face pe cineva să dea sau să cheltuiască bani. *Nu era vorba a cheltui numai timpul, era a deslega și punga.* NEGRUZZI, S. I, 342. *Le-a arătat în ce mare strămtoare se afla și i-a rugat să-și deslege pungile ca să-l ajute.* CARAGIALE, O. II, 256. *Mărgelindu-se prin câni, cu gust de fragă, Vinul toate pungile ... dezleagă.* LESNEA, VERS. 233, cf. M. D. ENC., DEX. (Popular) **A dezlega sacul** = a începe să povestească, să spună glume, ghicitori etc. *Ascultați, copiii moșicului, să desleg eu sacul cu glumili și cu snoavili.* JIPESCU, O. 41. *În sfârșit, „bunica” s-a hotărât să-și dezlege sacul!* VLAHUȚĂ, S. A. II, 271. *Sacul de minciuni fu dezlegat și boierul începu a istorisi.* SNOAVA, IV, 203. *S-a așezat lângă foc și deslegă sacul: „Eu ... am împușcat așa unu”.* LUNGIANU, CL. 112, cf. 25, DEX. *Că d-oi sta, dezlega sacul, Eu voi spune și pă dracu.* FOLC. OLT. - MUNT. II, 159, cf. ZANNE, P. III, 352. ♦ F i g. (Popular; cu complementul „drumul”, „calea” etc.) A lăsa liber, a deschide (IV 4). *Spune-mi, puică, mergi, nu mergi, Calea-n codri să-mi dezlegi.* ȘEZ. VII, 43, cf. TEODORESCU, P. P. 318.

4. (Complementul indică materiale flexibile ca ață, sfoară, sârmă, lanț, curele etc.) A face să nu mai fie înnodat, încheiat; (complementul indică obiecte de îmbrăcăminte, de podoabă etc. prinse în jurul corpului sau al unei părți a acestuia) a desprinde, a scoate de pe ..., desfăcând nodul sau închizătoarea cu care este fixat; a deznoda (1), a descheia (4). *Eu nu-s destoinic a dezlega curelele încălțământului Lui.* N. TEST. (1648), 106^v/4, cf. ANTIM, O. 66. *Tot brațul îl legăm cu o brăcină. După două zile deslegăm legătura.* FRĂȚILĂ, S. I. 58/10. *Au aflat cu mirarea sa pe un alt biet nenorocit rob, legat de mâini și de picioare ... îndată i-au dizlegat legăturile.* DRĂGHICI, R. 266/26. *Deslegă salba de la gât, scoase un bănuț din ea și îl dete țigancii.* ALECSANDRI, O. P. 225, cf. COSTINESCU. *În car avea o bucată de frânghie, mai dezlegă o bucată de la boi.* CONTEMPORANUL, VII₂, 9. *Vântul Desleagă colo zânnii Frumosul brău cu flori.* COȘBUC, P. II, 52, cf. TDRG. *Începu să-și dezlege brăcia, își scoase șurța și cătrînța.* AGÎRBICEANU, S. 598, cf. 288. *Deslegându-i curaua de la gât, o puse în două.* MIRONESCU, S. 187. *Mingile nu au degete ca să dezlege sfoara și să descuie dulapul.* ARGHEZI, C. J. 221. *Caron a dat semnalul de deslegat odgoane.* PERPESCIUS, S. 3. *Se apropie de el, îi dezlegă cravata și i-o aruncă pe un fotoliu.* VINEA, L. II, 209. *Își dezlega sandaia.* TUDORAN, P. 349. *Își dezlegă basmaua galbenă, o stoarse de câteva ori răsucind-o în pumnii ei bolovănoși.* BĂNULESCU, I. 32. *Vai seracul cătana, Când-i vine porunca, Își desleagă opinca.*

RETEGANUL, TR. 62. *Dă-ți, mândro, mărzelili Dă-m dăzliagă ferili.* FOLC. OLT. - MUNT. I, 160. (R e f l. p a s.) *Pre urmă dinapoi sau de lături să leagă cu nod ce se poate dezlega.* ÎNV. POM. 111/7. *Le dau, zice el, vieța și libertatea ... Li se dezleagă fiarele.* PĂCLEANU, I. I, 34/1. *Nu înțeleg ... cum se dezleagă un nod marinăresc sau o nojiță de opinci.* TUDORAN, P. 110. (R e f l.) [Nuiăua altoită] *din vreme în vreme se cearcă oare ține bine legătura și de cumva sau unsătura s-au rupt, sau legătura s-au dezlegat, iarăși se înoiaște.* ÎNV. POM. 105/20. ♦ Fig. *Întors-ai plânsul meu mie într-u bucurie, dezlegat-ai sacul meu* (text marginal: *veșmântu de jale*) și *m-ai încinsu cu veselie.* PSALT. (1651), 48^v/4. *Tare aleargă călărașii, în multe părți, a găsi cine s-ar afla a dezlega aceale noduri de oștire* (a. 1703). FN 151. *O moarte! ... desleagă lăgăturile ce-mi ținea viața.* MARCOVICI, C. 92/7. *Și acum [europenii] desleagă lanțurile multor nefericiți din Africa.* RUS, I. I, 84/23. (R e f l.) *Și numaidecât să deschisără urechile lui și să dezlegă legătura limbii lui și grăia derept.* N. TEST. (1648), 50^v/18. *Tot pe-un păj era și politică și lege. Căci pe un prințip legate, nu putea să se deslege.* CONACHI, P. 302. *Simi frânghiile cărnii grăbit cum se desleagă.* VOICULESCU, POEZII, II, 232. *De când îți legi sandala, s-au dezlegat milenii.* PILLAT, P. 213. ♦ R e f l. A se descinge (1). *Turcul se deslegă de brâu și-l legă pe Negoită.* GALACTION, O. 299.

II. I. T r a n z. (În concepțiile religioase și în credințele populare; complementul indică oameni) A face să i se ierte greșelile, a elibera de păcate (citindu-i rugăciuni), a acorda iertare; a scoate de sub imperiul unei vrăji, al unui blestem, al unei afurisenii etc. *Și pre cine ver dezlega pre pomânt, dezlegat va fi.* EV. SL-ROM. 59^v/2. *Căți s-au ispovedit la el, neispovediți sânt, și cât au legat și dezlegat, neîndereptați sânt.* PRAV. GOV., ap. GCR I, 89/23. *Cearcă dezlegare aicea pre pământ, de ț-i-i voia să hii dezlegat și în ceriu.* VARLAAM, C. 254. *Au poruncit să nu dezleage de păcate pre oamenii aceia carii greșesc după botez.* CHEIA ÎN. 23^v/10. *Să nu îndrăznească a sluji Liturghie până când nu va avea voie de la cel ce l-au legat ca să fie desăvârșit dezlegat.* IACOV, SYN. 3^v/25. *Ca un legat nu să iartă să poată sta înlăuntru când să face Sf[ă]nta Liturghie până nu-l va dezlega cel ce l-au legat.* MINEIUL (1776), 93^v/28, cf. LB. *Ori du-te la moș popa, ori mergi la vrăjitor. Și unul să se roage că poate mă desleagă.* HELIADE, O. I, 187. *În numele ceriului îl desleagă și-i pardonă.* PĂCLEANU, I. II, 137/5, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Sună din fluier ca să dezlegi din farmecele Pădurencei pe toți nenorociții care gem închiși în codrul acesta blestemat.* ALECSANDRI, T. I, 437, cf. COSTINESCU, LM. *Arhiepiscopul ... l-a dezlegat de orice blestem.* CARAGIALE, O. IV, 143. *Scapă-mă, Doamne! Desleagă-mă, Doamne! Ia-mă, Doamne, ori fă-mă ce-am fost.* SLAVICI, O. I, 317. *Acum este dezlegat de blestem.* ISPIRESCU, L. 300. *Multe metanii ai să faci, fiule, și nu știi dacă te voi putea deslega de păcatele tale.* I. NEGRUZZI, S. I, 20. *Când n-o văd, mă-nbolnăvesc, Iar când merg alții de-o peșec Vin popi de mă desleagă.* COȘBUC, P. I, 118, cf. ALEXI, W., TDRG. *Ea l-a învățat să se ducă la ghicitorul din Măgura, să-i dezlege pe Ana.* REBREANU, I. 115. *Nu sunt popă, dar*

sunt creștin și pot să desleg și eu de păcate pe un suflet pocăit. VISSARION, B. 365. *A trecut ... citania din vămile bunichii Tarsița, în vămile unchiului Enache, deslegând pe mort și legând pe vie.* KLOPȘTOCK, F. 52. *Priveam Carul Mare, așteptând ceasul să fiu dezlegat de-o taină și de-o spaimă.* SADOVEANU, O. IX, 481. *Deci chiar omul ce trăiește în har e dezlegat de Dumnezeu.* STĂNILAOE, O. 139. *Urmasul lui Bonifaciu al VIII-lea ... l-a dezlegat pe Filip cel Frumos de afurisenie.* OTETEA, R. 85. *Hai la ghicitoare, să se uite ea-n cărți, să vadă ce-i și ț-i-l dezlege [pe bărbat].* BARBU, G. 373, cf. id. PRINC. 321. *Că de tot faptul, De tot datul Te-oi deslega.* PĂSCULESCU, L. P. 139, cf. ALR II/I MN 85, 2 707, ALRM II/I h 218. ♦ A b s o l. *Scoți din neașteptate ispite și din scârbe dezlegi și greșalele oamenilor le rădici.* MINEIUL (1776), 199^v/5. *Voi ați spăsit păcatul cu ani de pocăință ... Biserica ce are Putere să deslege și cerul v-au iertat.* I. NEGRUZZI, S. VI, 456. *Vrăjătoreasa. Ferme-cătoreasa, Legătoreasa, Care leagă, Și nu mai desleagă.* PĂSCULESCU, L. P. 118. ♦ R e f l. *Că lacrimile acelora sting văpaia focului nestins ... și se dezleagă aceștia la slobozița de veaci* (a. 1642). GCR I, 99/22. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Au luat în mâini odoare sfinte, cărți, și coborând la Olt au început să-l slujească și să-l deslege.* GALACTION, O. 75. ♦ (Complementul indică păcate, vini, greșeli) A scuti de o pedeapsă, a trece cu vederea; a absolvi, a șterge, a ierta; (complementul indică farmece, vrăji, blesteme etc.) a face ineficient; a anihila. *Păcatele rugătorilor tăi dezleagă.* PARACLIS (1639), 248, cf. 246, 266. *Oare câte veți lega pre pământ, fi-vor legate și (în) ceriuri și oare câte veți dezlega pre pământ, să fie dezlegate și în ceriuri* (a. 1669). GCR I, 183/33. *Le-au dat puterea a face minuni și a dezlega păcatele.* ANTIM, O. 317. *Niciumul dintră ingeri n-au avut ca să dezlege păcatele oamenilor.* MAIOR, I. B. 285/19. *Și dezlegând blăstăm, au dat blagoslovenie și stricând moartea, ne-au dăruit noao viață veacinică.* CALENDARIU (1814), 5/21, cf. TOMICI, I. 68/8. *La mărturisire ... să legi cele ce se cade a lega și să dezlegi cele ce se cade a dezlega* (a. 1828). URICARIUL, X, 270. *I se spusese că era undeva într-un sat un om bătrân care știa să dezlege farmece.* VLASIU, A. P. 15. *Iubita mea, grădina lumii-ntregi. Plâng, surghiunit din veșnicul mister Sunt șarpele, vin vraja să-mi dezlegi, Mi-e dor de fructul sânilor din cer.* VOICULESCU, POEZII, II, 184. *Te duci la Dioaica să deslege descântecul de urât pe care ț-i-l-au făcut dușmancele.* STANCU, D. 278, cf. BĂLTEANU, T. MAG. 166. ♦ A b s o l. *Au luat apostolii Domnului H[risto]s putere a lega și a dezlega?* MINEIUL (1776), 93^v/12. *Se cuvine ca cei ce au luat de la D[um]nezeu putere a dezlega și lega să socotească ce fealiu de păcat iaste și cât de gata iaste spre pocăință.* MAIOR, I. B. 297/12, cf. COSTINESCU.

2. T r a n z. A scuti sau a face să fie scutit, eliberat de un angajament, de o îndatorire, de o obligație, de un jurământ etc.; a absolvi, a dispensa (1). Cf. MARDARIE, L. 229/7, LEX. MARS. 203. *Deci deslegându-l papa Romii de jurământ, întemeie oastea ungurească.* VĂCĂRESCUL, IST. 256/27. *Părinții sunt desligați de detoria porterii de grije pentru voi.* IORGOVICI, O. 92/21, cf. 9/13. *Sunt dară ostașii cei sloboziți dezlegați de la*

jurământul său? OBRADOVICI, D. 43/23, cf. D. SUP. 48/12, BUDAI-DELEANU, LEX. *Robinson ... au stătut mult uitit de bucurie văzându-și dizlegat de așa prepus.* DRĂGHICI, R. 180/23. *Ștefan socotindu-se dezlegat de tractaturile ce avea încheiate cu Albreht, sub cuvânt că Pocuția cu nedreptul se stăpânește de Polonia, au trimis armia sa și au cuprins-o.* IST. M. 123/6. *El, om cu carte, ... poate să mă deslege de jurământ.* ALECSANDRI, T. I, 322. *El m-a dezlegat de orice obligațiune.* COSTINESCU. *Niciun stat străin nu poate deslega Guvernul Român de o obligație privată.* MAIORESCU, D. V, 333, cf. 289. *Să știi că după aia sunt deslegat de orice cuvânt.* CARAGIALE, O. II, 235, cf. ȘĂINEANU². *Îl dezlegă popa de jurământ.* AGİRBICEANU, S. 33, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Dezleagă-mă, părinte, de ce-am jurat să fiu.* MINULESCU, VERS. 237, cf. 80. *Acum ești deslegat de puterea cuvântului rostit de părinții tăi și ești liber să pleci.* VISSARION, B. 256. *L-am dezlegat cu milă de-ntraga lui chemare și-am ocolit pe-alături, prin somn să nu m-audă.* VOICULESCU, POEZII, I, 71. *L-au dezlegat de-o parte din ele. I-au dat altele, încărcate de mai grele răspunderi.* C. PETRESCU, A. R. 80. *Se tutuia cu oricine la numai cinci minute după ce îl cunoscuse, dezlegându-l și pe el de datoria de a-i spune doamnă.* VINEA, L. I, 212. *◆ Intran z. Cercetarea laolaltă nu dezleagă cu adevăratu de la vina omorării.* PRAVILA (1788), 50/14. *Zicem cum că de la legea firească nimenea nu poate dezlega.* TEAMPE, O. S. 10/16. *Ei, dacă a apărut în ziar, sunt deslegat.* BARANGA, I. 159. *◆ Refl. Un om nu se poate dezlega de un jurământ făcut părintelui său în luptă cu moartea.* AGİRBICEANU, S. 329.

3. *T r a n z.* A accepta, a da voie ca un lucru să se facă sau să se producă într-un anumit fel; a scoate de sub interdicție, a lăsa liber; a învoi, a permite (1). *Au dezlegat, după judecata sa, ca tatăl și ca feciurul se ia mătusea și nepoata de vară premare.* PRAV. LUCACI, 183. *Apucase pe părintele mitropolitul cu fel de fel de cuvinte dulci ... ca doar îl vor pute întoarce să dislege văcărutul (sfârșitul sec. XVIII).* LET. III, 240/16, cf. POLIZU. *Ajunseră atât de nerăbdători încât lelea Maria îi dezlegă.* AGİRBICEANU, S. 185, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Căpitanul îl dezlegă pe Ismail să-i dea încă un pahar cu apă.* TUDORAN, P. 463. *◆ A b s o l.* *Întru acestea niminea nicidecum nu poate dezlega și a da slobozirea la ceva ce este împotriva legilor firești.* TEAMPE, O. S. 17/17. *◆ Refl. p a s.* *Iară se ceva după altele cearefi după legea băseareciei se se dezleage.* COD. VOR.² 241. *◆ Refl.* (Învechit, rar) A se învoi la ceva. *Ceilalți domni ai locurilor numai atuncea să vor dezlega a nu veni cu capul său de față, când mai mari pricii spre aceia or avea.* AȘEZ. 16/24.

4. *T r a n z.* (În concepțiile religioase; complementul indică perioadele de post) A încălca sau a permite cuiva să încălce (consumând alimentele interzise în perioadele respective). *Socotind că cu bucate de post nu va putea face masă ... să fie cerșut voia pentru ca să-i dezleage luni și marți la carne.* CANTEMIR, HR. 137. *Fireștecare pravoslavnic creștin să păzească ceale patru orânduite posturi într-un an ... și să nu dezleage vreun post dintr-acesta.* GRECEANU, I. 11/11. *Pre săraci nu i-au miluit, sau zilele postului au dezlegat, sau sărbătorile nu le-au ținut (a. 1815).* URICARIUL, II, 233,

cf. LM. *◆ Refl. p a s.* (Cu complementul „măncarea”) A fi socotit permis, îngăduit. *La această sărbătoare se dezleagă – se îngăduiește – mâncarea poamei sau strugurilor.* PAMFILE, S. T. 4.

5. *R e f l. și t r a n z.* A (se) dezlănțui (II 1) cu violență. *Dar vai! d-odată regele furtunelor turbate Se scoală și uitându-se pe apele curate ..., Desleagă vântul cel de nord, ce strigă-n netăcere.* MEITANI, 188. *Se dezleagă un viscol.* DELAVRANCEA, ap. DDRF. *Să știi că atunci se vor deslega ploile.* SADOVEANU, O. XIII, 349. *S-au dezlegat suvoaiele norilor.* C. PETRESCU, A. R. 46, cf. 29. *Torțile nourilor s-au dezlegat, Plouă cu cofa.* LABIȘ, P. 41. *◆ (Prin analogie) S-au dezlegat războiul fraților cel fărădelege.* AETHIOPICA, 17°/22. *În inimile celor ce stau în genunchi lângă morminie, acum începe a se deslega furtuna și nu peste mult încep bocetele.* LUC. II, 148. *Iadul, d-ar deslega Dumnezeu apele, s-ar stinge.* DELAVRANCEA, S. 23. *◆ (Prin lărgirea sensului) Cu-o șoaptă chemi izvoare și iernile dezlegi.* PILLAT, P. 232. *Apă neagră și pribeagă Ce truție te dezleagă Și prin care vad de vamă Dai văzduhurilor seamă?* CONTEMP. 1975, nr. 1 497, 8/2.

6. *T r a n z.* A face să fie clar (găsind și dând explicații), a clarifica, a descifra (3), a desluși (1), a explica, a elucida, a lămurii, a limpezi; a ajunge la un rezultat (pornind de la anumite date cunoscute), a găsi sau a da o soluție (într-o anumită problemă), a rezolva (1), a soluționa (1). *Orice greutate întru ale giudețelor ... a dezlega poate.* N. COSTIN, L. 36. *M-au trimis D[eu]m[ne]zeu! mieu să-ți spuie o întrebare și să mi-o dezlegi (a. 1812).* GCR II, 209/41. *Una dintru aceale întrebări desăvârșit dezlegată da pricină ca și celelalte să fie lămurite.* LEON ASACHI, B. 16/1, cf. 25/5. *Noi această nedomirire lesne o dezlegăm, când cu ochii minții privim înapoi.* GRIGORIE, L. 2/11, cf. LB. *Omul cu sistema Se crede că e-n stare a deslega problema.* HELIADE, O. I, 300. *Din o proporție unde sânt 3 mădulari cunoscuți, a afla al patrulea se cheamă a dezlega proporția.* ANDRIEVICI, A. 160/25. *Ar putea crede cineva că în această punere înainte atât de simplă este o problemă de deslegat?* NEGULICI, E. I, 148/18, cf. 151/9. *Să deslegăm prin logaritmi o ecuație de gradul al 2-lea.* TRIGON, DR. 117/24. *A rezolvi sau a deslega o ecuație ... vra să zică a afla prețul câtimei necunoscute.* LAZARINI, M. 214/23. *Pe toată ziua îmi vei deslega câte cinci de aste nedumeriri.* NEGRUZZI, S. I, 13. *Acum nu-mi mai săp gândul, să știu scopul vieții, Problema fără capăt încep ca s-o desleg.* CONV. LIT. II, 163. *Această problemă o va deslega mai bine civilizațiunea fiitoare [sic!].* BARONZI, L. 16. *Înainte de a dezlega această întrebare este bine să nu exagerăm greutatea cercetării impuse.* MAIORESCU, CRITICE, 248, cf. 55. *În starea actuală a cunoștințelor noastre despre vechile idiome românești, problema este foarte anevoie de deslegat.* ODOBESCU, S. I, 357. *Căci sub frunte-i viitorul și trecutul se încheagă, Noaptea-adânc-a vecinicii el în șiruri o desleagă.* EMINESCU, O. I, 132. *Cu câtă seriozitate desleagă el, la sfârșitul piesei, încurcătura, când recunoaște pe romanticul publicist!* CARAGIALE, O. III, 187. *Am să vă fac trei întrebări; cine le va deslega mai bine, a aceluia să fie dreptatea.*

ISPIRESCU, L. 176. *Discuțiunea asupra fundamentelor științei se continuă din timpurile istorice până astăzi, fără ca o singură problemă metafizică să fie dezlegată.* CONV. LIT. XXI, 650. *În străinătate problema aciasta e dezlegată de mult.* ANGHEL, PR. 179. *Îi trecură prin cap unele probleme din morală pe cari nu le putuse dezlega până acum.* AGÎRBICEANU, A. 264, cf. id. s. 48. *Lui Grigorescu, poate, i-a fost dat să deslege cu penelul una din cele mai grele probleme ale artei sale.* HOGAȘ, DR. I, 39, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Am învățat multe de la acest om ... Să dezleg probleme de algebră.* CAMIL PETRESCU, T. II, 180. *Fusese chemat să deslege o întâmplare turbure.* C. PETRESCU, C. V. 106. *Încercările cele mai noi de a dezlega problema ce ne preocupă.* NEGULESCU, G. 79. *Un istoric mai vechi ... a dezlegat în mare parte ... și această problemă.* BRĂTIANU, T. 78. *Nu-ți rămâne decât să pleci tu, îi zise ea calm și răspicat, ca și cum dezlega o problemă de logică.* VINEA, L. I, 78. *La priveghi e greu să dezlegi lucrurile dacă nu știi puțin spițele Nerejilor.* BĂNULESCU, I. 103. *Finalul din poemul lui M. Sorescu ... dezleagă o enigmă.* COTEAU, S. F. II, 28. *Tendința neologismelor ... nu trebuie respinsă, problema fiind dezlegată de mult în istoria limbii literare.* LL 1972, nr. 3, 365. *Dezlega până la epuizare cuvinte încrucișate.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 19. *Noi ți-om da o întrebare și, dacă vei putea-o dezlega, atunci vei rămâne aici.* SNOAVA, IV, 48. ♦ A b s o l. *Cum pre un ban de aramă galben, iară la acea cetate năruită am aflat ... nimenea nu poate mai mult a dezlega fără: Marchiianopolis.* M. COSTIN, O. 257. *De acest feliu de puneri ușoare trebuie să dăm mai multe pruncilor, apoi să așteptăm cu îngăduială până ce ei singuri se vor sili a dezlega cum se cade.* PETROVICI, P. 273/20. ♦ R e f l. p a s. *Iară ție, ca unui nevoitoriu spre bine, da-ț-va D[u]mn[e]dzău de sârg de ți să va dezlega aceaia ce cerci, ce te-i toarce acasă.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 11¹/15. *Aceste semne ... agiung la locul cuviincios, unde sosind se dezleagă noima împărtășirei.* AR (1829), 43¹/38. *Această ortografie păzând, se desleagă întrebarea la multe locuri dacă trebuie să scriu cu „ea” sau cu „ia”.* HELIADE, O. II, 227. *Cum să vor dezlega aceste întrebări, nu știu.* CR (1839) 132³/30. *Toate întrebările filosofice și teologice se deslegau prin aceste vorbe.* NEGULICI, E. I, 20/16. *Deslegându-se această ecuație, se face x = [...].* TRIGON, DR. 117/27. *Această întrebare se dezleagă numai prin energia vieții intelectuale.* MAIORESCU, CRITICE, 143. *Restul ... se desleagă acum la tribunal.* MACEDONSKI, O. II, 8. *Mai bine că s-au dezlegat lucrurile de pe-acum.* AGÎRBICEANU, S. 236. ♦ R e f l. *Țara ... simți amestecul din afară în chestiunile interne, ce s-ar fi dezlegat de la sine, ca o umilință.* CĂLINESCU, I. C. 205. *Lucrurile se vor dezlega de la sine.* VINEA, L. II, 232. ♦ S p e c. (Complementul indică taine, enigme, ghicitori, vise etc.) A găsi sau a dezvălui înțelesul ascuns, tâlcul, semnificația; a tâlmăci (2), a ghici. *Era acolo cu noi un jidov tânăr, sluga vornicului, acestuia-l spusem și noao-l dezlegă visul nostru.* PO 140/14. *Și dezlegând visele a pitarului și a păharnicului s-au mântuit.* ANTIM, O. 263. *Eu să vă zic ghicitoarea și să o desleg tot eu.* PĂNN, Ș. I, 22/4. *Nimica nu-nșelege și nimenea nu poate*

enigma s-o deslege. PELIMON, S. 35/20. *Fabula aceasta vreți s-o deslegați?* SION, F. 79. *N-am pus enigma de deslegat! În poezie nu am misteruri.* MACEDONSKI, O. IV, 58. *Dezleagă minții mele taina și legea farmecelor firii.* GOGA, POEZII, 3. *Ori ai vreun farmec, care ne desleagă viitorul și ne spui în cântec vestea, că ni-i fără capăt dorul?* CERNA, P. 55. *Dar nu le-a stat în fire misterul să-l deslege, Căci el domnea în lume mai greu ca orice lege.* PETICĂ, O. 188. *Femeia e, fără îndoială, gâcitoarea cea mai grea de deslegat.* HOGAȘ, DR. I, 172. *Întâlni capul pretorului, mândru și încrezut, parcă el ar fi deslegat de mult toate tainele lumii.* REBREANU, P. S. 307, cf. CADE. *Graur deslegase tainele vieții și ale morței.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 49. *Dezlega-vom ce e dincolo de noi?* LESNEA, VERS. 67, cf. SADOVEANU, O. IX, 413. *De nimeni dezlegată și astăzi îmi oferă Enigma-i dureroasă un sfînx neîndurat.* PILLAT, P. 198, cf. CĂLINESCU, E. O. I, 48. *Fiecare epavă își are taina ei ..., n-o poate bănuî, n-o poate dezlega nimeni.* TUDORAN, P. 37, cf. CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 8/3. *Alei, maică! Alei dragă! Curând visul mi-l desleagă!* ALECSANDRI, P. 216. ♦ R e f l. p a s. *Îmi pui enigme ce nu se prea desleg.* MACEDONSKI, O. II, 161. ♦ (Complementul indică cuvinte, texte) A desluși înțelesul; a descifra (1). *Și dezlega și tâlcua cuvinte greale și nelesne cuprinse la priceput.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 110¹/25. *Nimenea nu putea dezlega slovele aceale necunoscute.* MAIOR, P. 102/2. *Acea carte a lui Zoroastru ... Veacuri au stat s-o deslege și n-au putut pe deplin.* EMINESCU, P. L. 46. *Nu împărțea școlarii ... cari mai știau să deslege o slovă, decât cărți cu sfaturi gospodărești.* C. PETRESCU, S. 179. *Scoase două cărți poștale ... Nu-i fusese ușor să le dezlege.* SADOVEANU, O. XXI, 310. *Eu am găsit hârția ceea pe drum. Nici nu știu deslega slove.* CAMILAR, N. I, 206, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI. ♦ A b s o l. *Unde-ai pus ce-am scris eu? Nu mă așteptam să dezlegi așa de lesne.* SADOVEANU, O. XXI, 420.

7. T r a n z. (Complementul indică o acțiune în desfășurare, un proces fizic sau psihic, un fenomen din natură etc.) A face să înceteze, să nu mai existe, a o p r i (1); a desface (7), a lichida; a anula. *Nunta ... ceaia a doua, ce au făcut cu creștina, iaste întărită și giudețul nu o va dezlega.* PRAV. 151. *În orașul Solumului au dezlegat foamea ... pornind curabii cu pâine.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 87¹/36. *Mă și rog, cu multă umilință, să-mi dezleage gângăvia limbii și să-mi lumineaze mintea.* ANTIM, O. 29. *Binevoi Dumnezeu dă dăzlegă sterpiciumea Annei și născu prin fâgăduință.* id. ib. 44. *Abia cu mare nerăbdare de toți așteptata zi au dezlegat întristarea noastră.* DRĂGHICI, R. 23/5. *Nu voiești alt decât să dezlegi dihonnia și să împrietenești amândouă părțile cele învrăjbite.* BUZNEA, C. 28/7. *Mă hotărâi pentru acest din urmă mijloc de a dezlega gâlceava.* GANE, N. III, 71. *[Minciuna] leagă și desleagă-n țară toate.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 39. *Legătură zburdalnică, legată și dezlegată prin dorința momentului ... - iată cum se înțelege iubirea mai ales în Franția.* CONTEMPORANUL, V₁, 346. *Mândră-i vitejia Ce te împinge să deslegi robia.* SĂM. II, 414. *Leagă și dezleagă intrigi de tot felul.* BRĂESCU, O. A. 113. *Ceea ce simțeau că se înmoadă în ei numai moartea putea deslega.* DEMETRIUS, A. 60. *Ceea ce femeia leagă, nici dracul nu desleagă.*

ZANNE, P. II, 148. *Ce a legat Dumnezeu, omul să nu deslege.* id. ib. VI, 661. (R e f l. p a s.) *Va slobodzi giudețul să să dezlege călugăria.* PRAV. 151. *Dezleagă-să nunta ce să va face între ruda cea den svântul botez.* ib. 215. *Au dat slobodă voie la amândouă părțile, și a vinde și a cumpăra, și cea desăvârșit hotărâre, fără a se mai dizlega vreodată vânzarea aceasta ... ce în veci să aibă tăria ei nestrămutată.* (a. 1815). URICARIUL, II, 11. *S-a mai cumpătat și s-a dezlegat asprimea asupra ținerii postului.* CR (1829), 12¹/7. *După Liturghia de-a doua zi, se dezlegară toate opreliștile impuse de obiceiuri străvechi.* AGÎRBICEANU, S. 234. *Se înmodau prietenii sub ochii ei, se legau și se deslegau iubiri.* DEMETRIUS, A. 291. (R e f l.) *Neglăsuirea tatălui să dezleagă întru slăvită și cinstită naștere.* CALENDARIU (1814), 27/29. *Sub seară târziu zbućimarea s-alină pe-ncet, se dezleagă.* VOICULESCU, POEZII, I, 30. ◆ E x p r. (Învechit) A(-și) **dezlega tăcerea** = a începe să vorbească, să discute. *În sfârșit cu toții dezlegând tăcere, l-au întrebat pentru ce nu urmează?* DRĂGHICI, R. 173/27. *Putem cu adevărat să dezlegăm tăcerea, însă sfătuirea mea este ca și la aceasta să fim cu judecată.* BUZNEA, C. 26/13. *Posomorât se scoală tăcerea a-și deslega ... Au început cu durere ca să-și cânte al său chin.* PANN, E. I, 77/15.

- Scris și: *deslega*. - Prez. ind.: *dezlég*. - Și: (învechit și regional) **dezlígá** (scris și: *desliga*), (învechit) **dizlegá** (scris și: *dislega*), (regional) **dejlegá** (ALR II 5 503/130, ALR II/I MN 85, 2 707/130), **dăzlegá** (ALR II 5 503/29, 36, 47, 53, 64, 76, 182, 192, 310, 316, 723, 762, 784, 791, 876, 886, 899, 928, ALR II/I MN 85, 2 707/182, 310, 705, 723, 762, 899) vb. I.

- Pref. *dez-* + *lega*.

DEZLEGÁNIE s. f. 1. (Învechit și regional; în concepțiile religioase) Dezlegare (II 1). *Iertăciune de disleganie să nu afle* (a. 1714). URICARIUL, I, 50, cf. ALR I 596/75, 375, 388, 412, 614, 684, 735, 932. ◆ (Regional; concretizat) (Rugăciune de) dezlegare (II 1). *Taica pârîntea, fă-ți pomană și ne cetește o desleganie, că noi n-avem priot.* STĂNOIU, C. I. 43.

2. (Regional) Dezlegare (II 2). Com. din MARGINEA - RĂDĂUȚI.

- Scris și: *desleganie*. - Pl.: *dezleganii*. - Și: (învechit și regional) **dizlegánie** (scris și: *disleganie*), (regional) **dăzlegánie** (ALR I 596/932), **dizlegáne** (ALR I 596/75) s. f.

- **Dezlega** + suf. *-anie*.

DEZLEGÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e z l e g a și rezultatul ei.

I. 1. Desfacere din legătura care imobilizează, strânge, care ține prins de un anumit loc; eliberare, (învechit și popular) slobozire (15), (învechit) dezlegătură (I). Cf. d e z l e g a (I 1). Cf. MARDARIE, L. 229/5, IORGOVICI, O. 50/18, KLEIN, D. 332, LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., M. D. ENC. 283, DEX. ◆ F i g. *Și numai cu desligarea trupului vostru de cătră suflet, ne veți desliga atunci și de toate detoriile pre lumea aceasta.* IORGOVICI, O. 93/3. *Așteptam cu inima amorțită deslegarea mea din*

ghearele acele de corb. CONV. LIT. IV, 21. *Ți-ai adus aminte și de păcătosul care se pocăește în sfântul tău locaș și-ai apropiat porunca deslegării de oasele lui, cele sdrobite.* GALACTION, O. 255. ◆ (Învechit, rar) Divorț (1). *Iară de te legi cu muiares nu cerca dezlegare* (ante 1618). GCR I, 52/21, cf. MARDARIE, L. 229/5.

2. Scoatere din strânsoare, eliberare din legătura care adună, care ține la un loc. Cf. d e z l e g a (I 2). Cf. PONTBRIANT, D., DL, M. D. ENC., DEX. ◆ (Învechit, rar) Divizare. *Să se dezlege 112 groșiț în denari, și așa cu dezlegare va eși suma 560 den[ari].* DAS 102/10.

3. Deschidere (a unui sac, a unei traiste etc. legate la capăt). Cf. DEX, M. D. ENC.

4. Desfacere a unei legături, a unei închizători; deznodare (1), descheiere; decuplare. Cf. d e z l e g a (I 4). Cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, RESMERIȚĂ, D. *Dezlegarea lanțului.* DL, cf. DEX, LTR².

II. 1. (În concepțiile religioase și în credințele populare) Iertare, absolvire de păcate sau de greșeli (prin rugăciuni); eliberare de sub imperiul unei vrăji, al unui blestem, al unei afurisenii etc.; (concretizat) rugăciune sau slujbă făcută de un preot pentru dezlegare (II 1), (învechit și popular) dezlegătură (II 1), (învechit și regional) dezleganie (1). Cf. d e z l e g a (II 1). *Cearcă dezlegare aicea pre pământ, de ț-i-i voia să hii dezlegat și în ceriu.* VARLAAM, C. 254. *Noi, preuții satului, am ertat, și l-am provodit, și i-am cetit deslegare* (a. 1747). IORGA, S. D. XVII, 58. *Să ia dezlegare de greșale cei ce laudă patimile tale.* MINEIUL (1776), 62²/16. *Prin dezlegare se iartă păcatele ceale făcute după botez.* ȘINCAI, C. 37/26, cf. 128/9. *Suspînă acesta când văzu slovele, și cu durere spuse deslegarea Scripturii.* MAIOR, P. 102/5, cf. LB, VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D. *Să pui pe popa să-ți citească o moliftă de deslegare.* SLAVICI, O. I, 368. [Popa] *Și-ncepu, cu-ncetul, cartea deschizând Dezlegări, molifte a-i ceti de rând.* CONTEMPORANUL, II, 729. *Se cheamă preotul local ca să-i cetească „rugăciunile de deslegare” sau „rugăciunile la eșirea sufletului”.* MARIAN, I. 40, cf. ALEXI, W. [Părinții] *dădură la șapte popi să-i facă rugăciuni de deslegare.* LUC. VII, 312. [Badea Petre] *voia ca după un păcat omenesc să i se dea o dezlegare, să i se liniștească sufletul.* AGÎRBICEANU, S. P. 173, cf. RESMERIȚĂ, D. *Preotul ... i-a cetit molifta de deslegare și scormonitoarele rugăciuni ale cuminecării.* GALACTION, O. 184. *Citanii peste citanii, rugăciuni peste rugăciuni ... Nimic, nicio deslegare.* KLOPȘTOCK, F. 66, cf. 50. *Vin oameni bolnavi și muieri de prin sate, ca să le cetească dezlegări și să-i tămăduiască.* SADOVEANU, O. IX, 28. *S-a cetit molifta de deslegare.* MOROIANU, S. 79. *Popa îi spuse tânărului să îngenuncheze sub patrafir ca să citească de deslegare.* BLAGA, H. 24. *Stai, să-ți citească deslegarea.* BARBU, G. 180, cf. M. D. ENC., DEX. *Mărturisindu-se preotului, cere dezlegare și iertare de la văduvă.* PALEOLOGU, T. 76. *Din cele ce-i aduceau bunii creștini ... pentru sviștăni, dezlegări ... împărțea el săracilor.* ȘEZ. VI, 133, cf. ALR I 596, ALR II/I MN 85, 2 707, ALRM II/I h 218. *Și să-l rogi pe popa Mardare, Să-mi citească dezlegare C-am murit, maică, -n Răzoare.* FOLC. MOLD. II, 185. ◆ Anihilare, nimicire (a unei vrăji, a unui blestem etc.). *Când cineva se îmbolnăvește, sfădiții se duc de se iartă, cum și bolnavul, cerându-i*

dezlegarea blestemelor. GOROVEI, CR. 25. [Părintele Ilarie] citea cu frică și cutremur sfintele molifste pentru dezlegarea duhurilor necurate. HOGAȘ, DR. II, 62. *A fost ca o dezlegare de vrajă. Valea s-a deschis deodată cu sclipet de arme.* C. PETRESCU, R. DR. 3, cf. BĂLTEANU, T. MAG. 98. ♦ (Învechit, rar; concretizat) Mântuire (2). *Bucură-te dezlegarea Evei.* MINEIUL (1776), 46¹²/27.

2. Abolire a unei obligații, a unei datorii; absolvire, scutire de un jurământ, de un angajament, de un cuvânt dat etc.; (regional) dezleganie (2), (învechit, rar) dezlegat¹, dezlegătură (II 2). Cf. dezlega (2). Cf. KLEIN, D. 332, POLIZU, PONTBRIANT, D., ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. [Maranda] primească dezlegarea giurământului și mărită-se cu bine. MIRONESCU, S. 50. *Tată-său ... e nevoit să ceară dezlegare pentru cuvântul dat.* CAMIL PETRESCU, B. 55, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Concretizat) Act în care este consemnată o dezlegare (II 2). *Să vină feciorul vineri dimineața la biserică, și-i va citi dezlegarea de jurământ.* AGÎRBICEANU, S. 33.

3. Aprobare, încuviințare, voie (de a se face ceva); permisiune (de a ieși din anumite prescripții sau anumite perioade ori interdicții religioase); (regional) dezlegământ. Cf. dezlega (II 3). Cf. CANTEMIR, I. I. II, 290. *Ce dezlegare îmi va fi mie pentru ceale ce mă înconjură?* AETHIOPICA, 37¹/8. *Am socotit să trebuință a da Comisi[i]i îndăstulării următoarea dezlegare* (a. 1828). DOC. EC. 409. *S-au făcut dezlegare ca să treacă vitele cornorate peste graniță fără nicio poprire.* CR (1830), 113¹/9. *Pricina hotarilor ... tot se dezbate și nu se hotărăște nicio dezlegare.* ib. (1838), 14²/22. *Drept aceia în lucrările, care din firea sa sunt rele, nicio dezlegare nu să dă.* TEAMPE, O. S. 10/14. *Sfântul Sinod și comisia mânăstirească datoare au fost toate intereurile însămnate a le supune, spre dizlegare, monarhului.* ASACHI, I. 255/3, cf. URICARIUL, V, 11/10. *Comandirii, carei de sine, fără dezlegarea autorității competente, vor slobozi din slujbă cinuri de jos, se vor pedepsi prin degradare.* CONDICA O. 38/12, cf. 44/3. *Sfatul cărmuitoriu ... au luat dizlegare, că înainte de orice altă lucrare, să se ceie ... cuvenita lămurire în pricina de față* (a. 1849). URICARIUL, VI, 492, cf. POLIZU. *Măine vine curierul de la București, cine știe cu ce dezlegare se întoarce?* SION, P. 283, cf. PONTBRIANT, D. *O autoritate judecătorească a intrat în cercetarea unei cereri și are îndatorirea să-i dea o dizlegare sau hotărâre.* CONV. LIT. XI, 411. *Cerându-ne dezlegare despre chipul cum trebuie să urmați ... sunteți invitat să vă conformați întocmai cu legea.* MACEDONSKI, O. III, 78. *El ... să vază la vreme de bătrânețe, în neamul lui, căsătorie cu dezlegare domnească?* DELAVRANCEA, H. 66, cf. ALEXI, W. *Noi am fi fost în stare să-l rupem în bucăți, dacă ne-ar fi dat fata dezlegare.* CONV. LIT. XLIV², 138, cf. PAMFILE, CR. 241. *Petru Maior ... promise dezlegare de la episcopul din Blaj să se ducă la Buda.* DENSUSIANU, L. 50, cf. RESMERIȚĂ, D. *Toamna sunt pomeni multe, și dezlegări dă sărindare.* STĂNOIU, C. I. 29. *Unul ... mi-a adus știrea bună, că ai găsit puțință și dezlegare să intri în Iași.* SADOVEANU, O. X, 160. *Oare mitropolitul primat nu poate să dea dezlegare de căsătorie între o nepoată și un unchi?* CĂLINESCU, E. O. II, 99. [Mustea] ... *să ceară din nou de la partid dezlegarea de a pleca pe front.* BENIUC, M. C. I, 430. *Generalul nu-ți poate face*

nimic. *Ai dezlegarea, cuvântul meu de onoare.* CAMILAR, N. I, 447. *Nimeni nu vă dă dezlegare să reincepeți pescuitul fără cuvântul meu.* DAVIDOGLU, O. C. 128. *Nu am dezlegare și nice nu știu unde să-l înmormântez pe păgânul acesta fumos!* BARBU, PRINC. 321, cf. MAGAZIN IST. 1968, nr. 10, 12, DEX. *Interdicțiile pentru consumul fructelor verzi, ca și dezlegările pentru consumul lor, au fost încadrate în ciclul obiceiurilor de vară.* BUTURĂ, EG. 183. „*Dezlegarea*” la cununile religioase, determinată de încheierea Postului Paștelui, a dus la creșterea numărului de înscrieri pentru căsătoriile civile. RL 2006, nr. 4 907, cf. FOLC. MOLD. I, 180.

4. (În practicile religioase) Permisivitate dată de biserică pentru consumarea anumitor alimente, interzise în perioada postului. Cf. dezlega (II 4). *Dezlegare de carne, de pește, de vin și de untdelemn.* LM. *De aici încolo este dezlegare la mâncare de struguri.* PAMFILE, S. T. 4. *Pentru o zi ca aceea era dezlegare de la post, dată nu de canoane, ci de tradiție.* AGÎRBICEANU, S. 154. *Pristosul de pește ... putea fi vândut cât mai proaspăt și mai eftin la marile praznice cu dezlegare de pește.* ATILA, P. 146. *Nu se poate, nene, că suntem în postu lui Sîn Petru și e dezlegare numai pentru pește.* CAMIL PETRESCU, O. II, 578. *Pește mânăci? ... Să vii la Bunavestire, și la Schimbarea la Față și-ți dau dezlegare.* BARBU, G. 178. *În sărbătoarea Florilor ... se face dezlegare la pește.* RL 2005, nr. 4 596.

5. Dezlănțuire (II 1) a unui fenomen al naturii. Cf. dezlega (II 5). (Prin lărgirea sensului) [Moda] *le supune la mii de boale, și întârziează, sau se împotrivesc cu totul la împlinirea crizei (dezlegării) cei folositoare.* PR. 36/12. *Trebuie dar să vedem ... până unde are să se întindă dezlegarea controverselor.* MAIORESCU, CRITICE, 236. *Atunci, în ziua dezlegării, Pământul nostru abătut îl veți găsi în largul zării.* GOGA, POEZII, 279. *Dănuț își lasă brațele pe masă și capul pe brațe, așteptând dezlegarea tuturor nenorocțiilor.* TEODOREANU, M. II, 15. ♦ (Prin nord-estul Munt. și prin nordul Dobr.) Descântec pentru declanșarea ploilor. *Prin legarea și dezlegarea ploii se înțelege niște descântece pe cari nu le spune, crezând că nu mai au nicio putere dacă le comunică altora.* HII 247, cf. 92.

6. Lămurire, clarificare, elucidare (a unei situații, a unei încurcături, a unei întrebări etc.); soluționare, soluție (1), rezolvare (a unei probleme, a unei situații etc.); (învechit) dezlegătură (II 3), pliroforie, răspicare (2), (figurat) cheie, descâlcire (2). Cf. dezlega (II 6). *Întrebare, cuvânt carile, înainte puindu-să, cere răspuns și dezlegare.* CANTEMIR, I. I. I, 20. *Lucrare aceasta să chiamă rezoluție sau dezlegare.* DAS 98/26, cf. MA 76¹/10, GHEOM. TRIGON. 16¹/14, AAT 2¹/9, ib. 180¹/21. *El îndată cunoscând dezlegarea întrebării, au răs* (a. 1812). GCR II, 207/32. *Societatea Academiei ... au dat o carte cu întrebări a cărora dezlegare ei avea să caute și să aducă cu sine.* LEON ASACHI, B. 15/17, cf. LB. *Fiecare ... o să primească prețul pentru dezlegarea acestii întrebări.* PLEȘOIANU, T. I, 201/3, cf. CR (1832) 312¹/10. *Acestea singure mai ar fi deajuns la toate aplicațiile și la dezlegarea tuturilor problemelor.* POENARU, G. 107/27, cf. ASACHI, A. LIT. 95/5, I. IONESCU, C. IV/17. *Prezidentul sfatului va păzi această rânduială, și vor propune spre dezlegare întrebările*

una dupe alta. CONDICA O. 109/8. *Deslegarea de mai sus are trebuință a se cerceta mai de aproape.* TRIGON, DR. 88/22, cf. 84/24. *Mai timpuriu sau mai târziu, întrebarea aceasta își așteaptă dezlegarea sa.* BARIȚIU, în PLR I, 77. *Nu să cade să te superi căci îți fac întrebare, și la mirările mele căci îți cer dezlegare.* PANN, E. III, 52/7. *Adevărată dezlegare a întrebării despre originea cuvântului trebuie să o așteptăm de la cercetările psico-fisice.* MAIORESCU, L. 25. *Neconținuta lor muncă pregătește dezlegarea problemelor celor mai îndrăzneși.* CONTEMPORANUL, I, 176, cf. CONV. LIT. XI, 313. *El își lua cu el în visul său cartea lui Zoroastru și căuta în ea dezlegarea întrebării.* EMINESCU, P. L. 52, cf. BARCIANU. *Comăneșteanu ieși, înțelegând că asta era singura dezlegare cuviincioasă a încurcăturii.* D. ZAMFIRESCU, A. 41. *Pentru văduve și orfani, dezlegarea e una singură: o căsătorie bună.* AGÎRBICEANU, S. 141, cf. RESMERIȚĂ, D., LOVINESCU, C. VI, 16. *Nu înțelegeți? ... Toți îl privesc mirați [pe Bogoiu], așteptând dezlegarea.* SEBASTIAN, T. 23. *Mă lasă rece toate dezlegările-ncălcite de-aici.* VOICULESCU, POEZII, II, 239. *Între problemele grele care-și așteaptă dezlegarea grabnică, aceasta e printre cele dintâi.* SADOVEANU, O. XX, 94. *În ce privește principiile ciocnirilor și neînțelegerilor ... lăsați dezlegarea lor în sarcina vremii și a întâmplărilor.* MOROIANU, S. 129. *Se întâmplă însă un lucru care aduse dezlegarea mai devreme.* CAMIL PETRESCU, O. II, 657. *Răspunderile erau acum mai multe, mai grele. Le găsisse dezlegare la toate.* C. PETRESCU, A. R. 46. *Găsea la el deslegări la toate întrebările care-l năuceau.* CAMILAR, N. I, 270. *Îi propuse [lui Gavril] să caute împreună o dezlegare, să vadă ce e de făcut.* VINEA, L. II, 24. [EI] *aștepta dezlegarea unei probleme de mult gândită și muncită.* DEMETRIUS, A. 258. *Este un lucru care mă tiranizează de la o vreme. Cărțile mele nu-mi dau dezlegare.* BARBU, PRINC. 60. *Astăzi calculatoarele din generația a treia sunt folosite și în dezlegarea unor probleme ale științelor sociale.* CONTEMP. 1971, nr. 1 262, 8/2, cf. M. D. ENC., DEX. *Ea [cultura] îți dă toate dezlegările.* PLEȘU, M. M. 99. ♦ *Aflare a înțelesului ascuns al unei taine, al unei enigme, a semnificației unei ghicitorii; tălmăcire (2), (învechit, rar) dezlegătură (II 3); s p e c. răspuns, rezultat, soluție a unei probleme. De această împărăție afla-vei și la proroci, ales la Daniil cu dezlegarea visului lui Nabuhodonosor.* N. COSTIN, LET. I, 61/8. *Ce este viața? ... Oamenii nu vor pute nici odinioară să facă o deplină dezlegare fenomenului acestuia.* VEISA, I. 25/5. *Copilăria și giunia sunt singurele chiăie pentru dezlegarea numeroaselor enigme ale bărbăției.* HASDEU, I. C. I, VII. [Movilele] *conțin o enigmă în sânul lor. Și ele cer o dezlegare, care ... va vărsa lumină asupra vieții omenirii!* ODOBESCU, S. II, 269. *Telegrama cu dezlegarea enigmei d-tale muzicale, sper c-ai primit-o.* CARAGIALE, O. VII, 175. *Nu căuta Ascunsa lumii dezlegare Pe-alătura de legea ta.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 113. [D. Bogdan] *nu se exprima niciodată clar, ci parcă tot spunea ghicitori, și un fel de ghicitori ce n-au dezlegare.* GHEREA, ST. CR. II, 55. *Din însuși documentul citat aflăm însă dezlegarea enigmei.* G. BARBU, A. V. 208. ♦ *Înțelegere a sensului obscur sau dificil al unor cuvinte, al unui text, al unor*

probleme etc.; descifrare (1). [Părintele Luca] *s-au învrednicit ... de dezlegarea cuvintelor celor greu de înțeles.* DOSOFTEI, ap. GCR II, 203/34. *Bucuros ar dori [el] se capete un asemine odor spre a urma cu dezlegarea țifrelor, lucru ce ar pute ... să aducă la descoperirea unui rezultat de științe.* AR (1821), 141¹/32. *Toți ... porneau mai departe la dezlegarea semnelor ... care erau az, buche.* CĂLINESCU, I. C. 39. *Vine ea și vremea deslegării tâlcurilor, n-aveți grijă!* REBREANU, R. II, 118. *Săteanul care pune sforțare evidentă în dezlegarea unei tipărituri ... nu e în stare să treacă dincolo de forma cea mai elementară a prozei.* SADOVEANU, O. XX, 249, cf. DEX. ♦ (Învechit, rar) Subdiviziune a unui capitol dintr-o lucrare; explicație. *Partea I. Pentru ortografie ... Dezlegarea I. Pentru ființa sau firea slovelor.* EUSTATIEVICI, GR. RUM.² 12.

7. (Învechit, rar) Anulare (a unei hotărâri, a unei legi etc.). Cf. d e z l e g a (II 7). *Dacă să rădică îndemmurile de la lucrare, să rădică și legea și să face dezlegare legii.* TEAMPE, O. S. 8/16.

- Scris și: *deslegare*. - Pl.: *dezlegări*. - Și: (învechit) **dezligăre** (scris și: *desligare*), **dizlegăre** (scris și: *dislegare*), (regional) **dejlegăre** (ALR I 596/40, 131), **deșlegăre** (ALR I 596/129), **dăzlegăre** (ALR I 596/30, 69, 79, 308, 315, 320, 725, 740, 744, 772, 776, 896, 934, 940, 960, ALR II/I MN 85, 2 707/47, 64, 76, 310, 316, 723, 769), **dizligăre** (ALR II/I MN 85, 2 707/ 520) s. f.

- V. *dezlega*.

DEZLEGĂT¹ s. n. (Învechit, rar) Faptul de a s e d e z l e g a. Cf. LM. ♦ *Dezlegare (II 2). Frate, aceea ce faci tu de-ar hi de supt oblastia împărăției mele, de nevoaie ar fi cu păcat dezlegatul giuruiții.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 49¹/28.

- Scris și: *deslegat*. LM.

- V. *dezlega*.

DEZLEGĂT², -Ă adj. I. I. (Despre ființe sau despre părți ale corpului lor) Căruia i s-a redat libertatea sau posibilitatea de mișcare, desfăcând legătura care-l imobiliza, lăsat liber, e l i b e r a t; (despre lucruri) desprins din locul unde a fost fixat, legat; (învechit și popular) desfăcut² (5), slobod (1). Cf. d e z l e g a (I 1). Cf. KLEIN, D. 332. *Tu ai zis că mă vei aduce legat la tine, iară eu am venit dezlegat.* ALEXANDRIA, 72/15. *Răbdai până ce mă legară la un steajăr, ... dar îndată ce pusără focul ca să le aprinză, zisei vr-o câteva vorbe din Solomonie, și îndată mă pomenii deslegat.* GORJAN, H. IV, 51/1, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W. *Nu se poate să fie căini dezlegați acum când vine lume.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 28, cf. RESMERIȚĂ, D. *S-au întors unii oameni care fuseseră purtați pe la orașe, legați, cu mâinile la spate, de prăjini ... Au venit deslegați.* STANCU, D. 165. *Cânt pentru tine, ocaș dezlegat.* LABIȘ, P. 417. *Gheorghe trăgea perechea [de cai] dezlegată spre câmp, la adăpost.* BARBU, G. 63, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ F i g. *Neofit ținea să-l găsească ziua de mâine dezlegat, cu mâinile libere, ca să poată lua iar frânele puterii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 627. *Lisimah, văzându-și mâinile dezlegate prin eliberarea feciorului său, a organizat ... o nouă expediție.* H. DAICOVICIU, D. 66. ♦ F i g. Liber, nestânjenit. Cf. LEX. MARS. 202.

Siliți-vă să dați elocvenței voastre un haracter deslegat, și un fel de graire fină și subțire. HELIADE, O. II, 37. *Las vouo cu grai limpede, cu limba dăselegată și cu mințili adunate, adiiata mea.* JIPESCU, O. 57. *Un tânăr elegant și vesel, important și sigur de sine.* PASUL bine deslegat. CARAGIALE, O. VI, 511. ♦ L o c. a d j. (Familiar) **Cu limba dezlegată** sau **cu limbi dezlegate** = dispus să facă mărturisiri, să spună tot ce știe, vorbăreț, slobod (9). *Rămâneau bărbații cu limbi mai dezlegate după câteva pahare de vin bun și ușor.* PAS, Z. I, 175, cf. DM, M. D. ENC. ♦ E x p r. (Familiar) **A avea limba dezlegată** = a vorbi mult, deschis, a fi dispus să facă mărturisiri de tot felul. *Acei ce pân-acuma fricoși și muși stătură Au limba deslegată și inima bărbată.* HELIADE, O. I, 322, cf. DEX.

2. (Despre lucruri legate împreună) Desfăcut din legătura care ține strâns, care adună; fără legătură. Cf. d e z l e g a (I 2). *Catastih de toate lucrurile mănăstirii ... 11 buți dă vin, dezlegate și câte un fund lipsă la opt buți* (a. 1802). DOC. EC. 69, cf. BĂLĂȘESCU, GR. 124/16. ♦ F i g. *Căci aflân'să țara deslegată și în cea mai mare nerânduială Spre tot rău năravul învâțată.* BUDAIDOLEANU, Ț. 151. *Ductul dezlegat, aplecarea spre linii mlădioase, spre rotunjire [a literelor] arată o influență a scriitorii Apusului.* IORGA, C. I. III, 30. *Matilda Serao procedează prin largi tablouri sociale, risipite și deslegate, din mijlocul cărora abia se desprinde o intrigă urmată.* LOVINESCU, C. VI, 114. ♦ (Despre cărți) Care nu a fost sau care nu mai este legat. *I-am vândut dumisale o sută cincizeci de minee de 12 luni, adecă cincizeci dezlegate și o sută legate* (a. 1807). IORGA, S. D. XII, 162.

3. (Despre materiale flexibile ca: ață, sârmă, lanț, curele etc. sau despre obiecte prinse în jurul corpului sau al unei părți a acestuia) Deznodat (1), descheiat; desprins. Cf. d e z l e g a (I 4). Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 202, RESMERIȚĂ, D. *Ne lasă cu ismenele deslegate, se spune despre cineva care lasă lucrul neterminat.* Cf. ZANNE, P. III, 198.

II. 1. (În concepțiile religioase și în credințele populare; despre oameni) Absolvit (de păcate), iertat; scăpat, eliberat de sub puterea unei vrăji, a unui blestem, a unei afurisenii etc. Cf. d e z l e g a (II 1). Cf. RESMERIȚĂ, D., M. D. ENC., DEX, BĂLȚEANU, T. MAG. 98. ♦ (Substantivat) *O tăcere curioasă, se așterne într-o vreme, între deslegător și deslegată. Preotul plescăe a ciudă din degetele sclerозate.* KLOPȘTOCK, F. 129.

2. (Despre oameni) Scutit, eliberat (de o îndatorire, de un angajament, de o obligație, de un jurământ). Cf. d e z l e g a (II 2). *El și-a trădat mai întâi jurământul, prin urmare tu ai rămas deslegat de al tău.* FM (1843), 392²/2, cf. PONTBRIANT, D.

3. (Învechit; despre anumite acțiuni, manifestări etc.) Eliberat de orice opreliște; permis, îngăduit. Cf. d e z l e g a (II 3). *Au cinstit sultanul pre domn trimițându-i 2 tuiuri ..., cere însă de 3 tuiuri ca și vezirii, fiindcă are deslegată stăpânire în domnia sa.* OBLĂDUIREA, 15/16, cf. POLIZU, ALEXI, W. *Măria Ta ... - Judecățile dezlegate. - Oancea cu văduva lui Isaia, pentru o fâșie de moșie.* DELAVRANCEA, O. II, 37.

4. (În concepțiile religioase; despre perioade de post) În care este permisă consumarea anumitor alimente, interzise în perioada postului. Cf. d e z l e g a (II 4).

Cf. TDRG. ♦ (Despre alimente) Îngăduit să fie consumat. *Aceste mâncăruri sunt deslegate, chiar de ar cădea într-o miercuri sau vineri.* PAMFILE, S. T. 4.

5. (Învechit, rar; despre fenomenele naturii) Dezlănțuit (1). Cf. d e z l e g a (II 5). *Vânturile deslegate zguduiesc stâncele și munții.* PĂCLEANU, I. II, 112/21.

6. (Despre situații, probleme etc.) Elucidat, rezolvat, soluționat; s p e c. (despre taine, vise, ghicitori etc.) dezvăluit, tâlmăcit, ghicit. Cf. d e z l e g a (II 6). Cf. PONTBRIANT, D., RESMERIȚĂ, D. *Ghicitoarea se poate considera deslegată.* G. BARBU, A. V. 225, cf. M. D. ENC.

7. (Învechit, rar) Anulat, lichidat. Cf. d e z l e g a (II 7). *Nunta cea dentăi rămâne dezlegată, iară ceaia a dooa ... iaste întărită.* PRAV. 151.

- Scris și: *deslegat*. - Pl.: *dezlegați, -te*.

- V. *dezlega*.

DEZLEGĂMÂNT s. n. (Regional) Dezlegare (II 3) (Săpata de Sus). Cf. UDRESCU, GL. *Fă o scară printre nori, Fulgere-mpletind în sfiori și-om sui la Domnul sfânt, Să ne dea dezlegământ.* id. ib.

- Pl.: *dezlegăminte*.

- *Dezlega* + suf. -(ă)mânt.

DEZLEGĂTOR, -OĂRE adj., subst. 1. S. m. și f. (Învechit) Persoană care dezleagă (I 2). Cf. KLEIN, D. 332. *Ochii lui stăruiesc mai mult asupra uneia din deslegătoare [de snopi]: Florica Pahonțului.* SĂM. II, 679.

2. Adj., s. m. (În concepțiile religioase) (Persoană) care dezleagă (II 1). *Pre pământ am ispravnici legători și dezlegători ... De vă vor dezlega pre voi de păcatele voastre pre pământ și de mene veți hi dezlegați.* VARLAAM, C. 206. *Duhovnicul este dezlegătorul păcatelor pre pământ.* EUSTATIEVICI, GR. RUM.² 93, cf. VALIAN, V. *O tăcere curioasă, se așterne într-o vreme, între deslegător și deslegată. Preotul plescăe a ciudă din degetele sclerозate.* KLOPȘTOCK, F. 129. *Am prins a mă duce de iznoavă încolo și-ncoace, pe la preoți deslegători, despre care am auzii veste.* SADOVEANU, O. IX, 40.

3. Adj., s. m. (Persoană) care dezleagă (II 6); clarificator, tâlcuitor (1). Cf. MARDARIE, L. 229/6. *De aceea, cei cari răspund de obicei la astfel de chestionare sunt întotdeauna ... deslegători de șarade de prin ziarele populare.* PETICĂ, O. 451. *Dezlegătorii jocurilor vor fi premiați.* DL, cf. DEX. ♦ (Prin analogie) *Pentru fieștecarea întrebare, aducea doctorul cinci dezlegătoare răspunsuri.* LEON ASACHI, B. 20/21, cf. LB. *Poronca Departamentului Trebilor Dinlăuntru ... dizlegătoare asupra raportului comisiei, „că pentru acei ci nu s-au înfășoșat la comisie, urmarea se va păzi potrivit cu chrisovul gospod și publicațiile”* (a. 1840). HURMUZAKI - S, VI, 302, cf. LM.

4. Adj., s. n. (Mat.; învechit) (Număr) care rezultă dintr-o împărțire. *Numerul acela, care arata, de câte ori iaste cuprins unișoare cu numele mai mic, întru unișoare cu numele mai mare se chiamă numărul deslegător.* DAS 100/9. *Numărul, carele arată câte unișoare mai mici întru o unișoară mai mare sânt, să numește dezlegătoriu.* ARITM. (1805), 46/12.

- Scris și: *deslegător*. - Pl.: *dezlegători, -oare*. - Și: **dezlegătoriu, -ie** adj., subst., **dizlegător, -oăre** adj.

- *Dezlega* + suf. -(ă)tor.

DEZLEGĂTORIU, -IE adj., subst. v. **dezlegător.**

DEZLEGĂTURĂ s. f. I. (În dicționarele din trecut) Dezlegare (I 1). Cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 332, BARCIANU, ALEXI, W.

II. 1. (Învechit și popular; în concepțiile religioase și în credințele populare) Dezlegare (II 1). *Să căutăm acolo de toate relele dezlegătură.* CORESI, ap. DHLR II, 342, cf. MARDARIE, L. 298/4, DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., BĂLTEANU, T. MAG. 60. [Farmece de] *legătură și dezlegătură.* TEODORESCU, P. P. 708.

2. (Învechit, rar) Dezlegare (II 2). Cf. KLEIN, D. 332.

3. (Învechit) Dezlegare (II 6). *Au trimis ... nește întrebări besericești la marele Vasilie, carele i-au scris înapoi dezlegăturile întrebărilor.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 144/17, cf. LEX. MARS. 202, BARCIANU, ALEXI, W. ♦ **S p e c.** (Învechit, rar) Dezlegare (II 6). *Văzând iară mai marele cocătorilor că ară fi bine dezlegătura [visului], zise lu Iosif: eu încă văzui vis, trei coșnițe albe ducea în capu-mi. po 138/15.*

- Scris și: *deslegătură.* KLEIN, D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. - Pl.: *dezlegături.*

- **Dezlega** + suf. *-(ă)tură.*

DEZLEPI vb. IV v. **dezlipi.****DEZLEPIT, -Ă** adj. v. **dezlipit.**

DEZLEȘINĂ vb. I. T r a n z. (Învechit; complementul indică oameni) A scoate din starea de leșin. *Taki duce pe Tarsița în brațe în mijlocul scenei, o pune pe scaun și caută să o desleșine.* ALECSANDRI, T. 1 138, cf. CADE, TDRG. ♦ **A b s o l.** *Tot tinere femei ... în loc pic leșinate! ... Dar ca să desleșin, eu pipăii! N-am sfială.* I. VĂCĂRESCUL, P. 355/13.

- Scris și: *desleșina.* - Prez. ind.: *dezleșin.*

- Pref. *dez-* + *leșina.*

DEZLIGĂ vb. I v. **dezlega.****DEZLIGĂRE** s. f. v. **dezlegare.**

DEZLIGEĂ s. f. (Regional). Greblă (Oltina - Băneasa). Cf. COMAN, GL.

- Scris și: *desligea.* COMAN, GL. - Pl.: *dezligele.*

- Et. nec.

DEZLINĂ vb. I v. **dezlâna.**

DEZLIPEĂLĂ s. f. I. (Învechit, rar) Dezlipire (1). Cf. COSTINESCU.

2. (Regional) Săturare peste măsură (Livezile - Vânu Mare). Cf. LEXIC REG. 53.

- Scris și: *deslipeală.* COSTINESCU. - Pl.: *dezlipeli.*

- **Dezlipi** + suf. *-eală.*

DEZLIPI vb. IV. I. T r a n z. (Complementul indică corpuri lipite cu ajutorul unei substanțe adezive, al unei suduri etc. sau lipite prin forța aderenței) A face să nu mai fie lipit, să nu mai adere la ceva; a desface, a

desprinde unul de celălalt sau din locul în care este fixat. *Găsind foaia cea dintâi cam lipită cu foaia cea de al doilea, își udă degetul în gură ca s-o deslipească.* GORJAN, H. I, 54/6, cf. 41/13, VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ȘĂINEANU², TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *Dezlipește fâșia de hârtie din crăpătura ciurciuvelei și dau ferestrele de părete.* ARGHEZI, C. J. 228. *Adeziunea ... reprezintă valoarea greutateii sau a forței care poate dezlipi obiectul sau unealta de lucru ... de solul care aderă la suprafața lor.* AGROTEHNICA, I, 410. *Bărbatul meu a avut ingenioasa idee ... să deslipească marca de pe o astfel de carte poștală.* BENIUC, M. C. I, 391. *Frunzele ... trebuie bine vânturate ... pentru a le răcori și dezlipi unele de altele.* BELEA, P. A. 297, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ **R e f l.** **p a s.** *Se deslipește aluatul arătând bolnavului o beșică plină cu apă.* BUJOREANU, B. L. 41. ♦ **R e f l.** *Să se așeze coșnițele ca să nu să clătească sau să se treasere fagurii, și să se deslipească.* MOLNAR, E. S. 173/1. *De pe păreții-ngălbeniți Se deslipește-n pături varul.* GOGA, P. 13. *Când se răstește mai tare, [pe Bogoiu] îl pufnește răsul și i se dezlipește mustățile.* SEBASTIAN, J. 37. *A scos mașina din ascunziș, totul era în regulă, numai că din cauza căldurii camerele s-au dezlipit la petice și țin-te!* BARBU, Ș. N. II, 117. (F i g.) *Simt cum, deslipindu-se atomele greoaie ale creierilor mei, mintea mea devine clară.* EMINESCU, P. L. 48. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Deci de departe și tot deodată limba scoțindu-și, o lungeaște și pre care muscă a lovi s-ar tâmpla, îndată pre limbă-i înclăită rămâne, de unde năicum a să mai dizlipi sau a mai scăpa mai poate.* CANTEMIR, I. I. II, 14. *Mizantropul scoate muștele din lapte ..., le dezlipește de pe hârtia unsă cu miere.* CĂLINESCU, C. O. 18. ♦ (Complementul indică scrisori, plicuri) A deschide, desfăcând marginile lipite. *El dezlipea scrisorile și le lipea la loc.* ARGHEZI, S. XI, 88. ♦ **R e f l.** *Tot ștergându-l în amândouă palmele cu șervetul ..., plicul se deslipește.* CARAGIALE, O. II, 133. ♦ **F i g.** (Complementul indică ochii, privirea; de obicei în forma negativă) A întoarce cu greu de la cineva sau de la ceva, a îndrepta în altă parte. *Iar de-și va dezlipi ochii și mintea de după ouă, și va privi într-altă parte, iaste altă jiganie de-și seamănă cu șerpele.* NEAGOE, ap. GCR I, 167/41. *Resbelnicii își deslipeșc în sfârșit privirile de la aceste miracoloase tablouri.* PĂCLEANU, I. II, 98/26. *Face câțiva pași în curte trăgând cu urechea și neputându-și dezlipi ochii de la lumina ferestrelor.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 28. [Ilie Chioarul] *nu-și deslipea ochii de la foaia pe care se înșirau slovele.* C. PETRESCU, S. 135. *Nu-mi pot dezlipi ochii de pe obrazul ei.* VLASIU, D. 227. *Privirile aprinse [ale lăutarului] o ardeau [pe jupâneasă] și-i făceau rău, dar nu putea să-și deslipească ochii de la ele.* SADOVEANU, O. I, 55. *Lăptăruș se uita în jos și nu-și dezlipea privirea din dalele de piatră ale bucătăriei.* ARGHEZI, S. VIII, 242. [Fata cu ochelari] *nu-și mai deslipește ochii de pe mâinile și de pe fața lui Noél.* DEMETRIUS, A. 111. ♦ **R e f l.** *Ochii mei nu se pot deslipi de dânsul.* PĂCLEANU, I. I, 161/15. *Glasul său [al lui Alexandre] devenea duios și ochii săi se îndreptau spre un punct de care nu se mai deslipeau.* CONV. LIT. II, 111. *Odată cu ei, porni pe spinări și coliba fetei îndrăgostite, ai căreia*

ochi nu se mai puteau dezlipi de frumusețea năvodului zadarnic. ARGHEZI, C. J. 166. Privirile nu se mai dezlipesc de sicriu. MAGAZIN IST. 1968, nr. 9, 19.

2. R e f l. și t r a n z. (Urmărit de determinări introduse, de obicei, prin prep. „de” sau „din”) A se îndepărta sau a face să se îndepărteze de o ființă sau de un lucru foarte apropiat (de care se atinge sau stă proptit), a pleca sau a determina să plece dintr-un anumit loc; a (se) desprinde cu greu de lângă cineva sau de lângă ceva; a (se) despărți (1). *Tohtamiș Gherei Sultan ... cerca cum va pute mijloci să dislipească pe Iaman Săhăidac de la nohai.* AMIRAS, LET. III, 155/15. *Acolo a șăzut până au făcut știrea și celorlalți boiari ce era în țară, că să și dezlipise unii de cătră Mihai-Vodă (inceputul sec. XVIII).* MAG. IST. I, 240/17. *Oh, părinte, eu nu poci de la dumneata a mă dezlipi.* EUSTATIEVICI, I. 56/12. *Tânărul Sofronim ... nu să mai dăzlipea de lângă Praxitel.* SLĂTINEANU, A. 101/18. *Ispiti-va [domnul sirian] să te deslipească din brațele mele? Tribuie să mă lase a merge cu tine.* MAIOR, T. 107/5. *Cu anevoe îi vine să să dezlipească de locul unde s-au obicinuit.* GOLESCU, P. 153/13, cf. CR (1829), 103¹/19, PLEȘOIANU, T. I, 171/14. *Nu mă putui deslipe de acolo ascultând descrierea acelu loc.* HELIADE, O. I, 257, cf. GORJAN, H. I, 152/32. *Nimini făr-a fi gonit de soartă ... nu se deslipește cu înlesnire de țara sa.* FM (1843), 187¹/11. *Numai sărăcimea și acei puțini impiegați ce nu se îndurau a se deslipe de caștelaria lor ... mai rămăseseră.* NEGRUZZI, S. I. 291. *Îmi fu greu deocamdată să pociu deslipe pe călăusa-mi de confrății săi.* PELIMON, I. 213/15. *Cum nu se dă ... pruncul dezlipit de la sinul mamei sale, așa nu mă dam eu dus din Humulești.* CREANGĂ, A. 115. *Să vii după mine, să nu te deslipești de aici, ai înțeles?* CARAGIALE, O. I, I. *Cu mare anevoință se deslipe calul de stăpânul său.* ISPIRESCU, L. 162, cf. DDRF. *Alți doi se deslipeșc din gloată și-n fața judecării vin.* COȘBUC, F. 54. *Bătrâna mergea din ce în ce mai rău ... Matei nu se deslipea de la capul ei.* D. ZAMFIRESCU, V. T. 46, cf. ALEXI, W., IORGA, C. I. I, 166. *Eu, vezi bine, nu mă pot deslipe de aci.* CHIRIȚESCU, GR. 171. *De ce nu fusei eu un băiat ... Nu m-aș fi deslipit de Măria Ta.* DELAVRANCEA, O. II, 63. *Clientela se mărise și el nu se mai putea dezlipe de acasă.* AGÎRBICEANU, A. 544, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Manolaș se deslipe din poarta ministerului și intră, stingherit, în șuvoiul celor ce se plimbau.* GALACTION, O. 602, cf. CAMIL PETRESCU, U. N. 57. *Ceasuri întregi stau nemișcat, fără să mă pot deslipe de pervazul ferestrei.* COCEA, S. I, 58, cf. SADOVEANU, O. I, 155. *Numai Ana nu se mai deslipea de lângă mormânt.* MOROIANU, S. 101, cf. STANCU, R. A. III, 264. *Orban nu se deslipea de lângă telefon, chema tot felul de autorități.* T. POPOVICI, S. 365. *Ilie, mai ales, nu se mai deslipea de ceteră și de umărul meu.* LĂNCRĂNAN, C. I, 76, cf. M. D. ENC., DEX. *Nimic nu părea să-l deslipească de strung.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 22. *Marcel nu vroia, ... dar în cele din urmă a trebuit să se deslipească și el de soldații lui.* CĂRTĂRESCU, N. 227. ♦ Fig. *Și oșlicind împăratul de-aceasta, trimisă pre Ermoghen eparhul, poruncindu-i să dizlipască pre Mina de credința creștinească.* DOSOFTEI, V. s. decembrie 207¹/10. *Să vă dezlipeți odată inima de deșertăciune.*

MAIOR, P. 43/16. *Una din cele mai mari slăbiciuni d-ale prinților este căci să lasă deslipeți din brațele virtuții.* PLEȘOIANU, T. I. 93/25. *Fă măcar acum o faptă bună, deslipește gândurile tale de această lume.* MARCOVICI, C. 63/24. *Lucruri drage la fieștecarea om și care fac amorul de patrie de care nu se deslipește cineva cu înlesnire.* F. AARON, I. I, 17/7. *Lipsa și nevoia nu-l părăsesc, nu se deslipeșc de dânsul.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 27. *Cu cât numărul cugetărilor lor crește, cu atâta ele [națiile] se deslipeșc de tradițiile religioase și părințești.* NEGULICI, E. I, 262/6. *Moldova se deslipește de această coterie și proclamă doctrina.* RUSSO, S. 164. *O desperare ce nu se poate dezlipe de cugetări așa de întunecate e semnul unei mari nefericiri private.* MAIORESCU, CRITICE, 111. *În orice chestie explicăm, azi, actualul prin trecut ... Nu dezlipim ideea devenirii de niciun fenomen.* RALEA, S. T. III, 41. *Sloi de ghiață netopită E chiar inima-ți recită Și de mine deslipeșc.* ALECSANDRI, P. P. 53. ♦ R e f l. (Despre vehicule) A se pune în mișcare depărtându-se de locul staționării. *Corăbiile de Malta să dăzlipeșc de Italia și să duc în Levant (a. 1693).* FN 9. *Sania se deslipește cu greu din loc și pornește scrâșnind.* CARAGIALE, O. II, 148. *Trenul porni în fine încet, încet de tot, dezlipindu-se parcă cu regret de peron.* BRĂESCU, O. A. I, 179. *Vaporul se deslipe ușor de cheu și începu cu încetul să gireze.* BART, E. 236, cf. S. M. 93. *„Penelopa” se dezlipe de chei ... luând drumul spre Stambul.* TUDORAN, P. 68. ♦ T r a n z. A face să nu mai fie apropiat de ceva; a da la o parte, a îndepărta. *Deslipeșc prin un suspin buzele sale de ale tânărului amarez, înturnă ochii.* NEGRUZZI, S. I, 78. *Moi și neputincioase, își deslipe a doua zi, biata pasăre, ghearele de pe trapezul ei mișcător.* ANGHEL, PR. 48. *Deslipe de la sân găina moartă de frică și o așeză fără să crăcnească pe scară.* BRĂESCU, V. 47. *Maro abia deslipeșc buzele, cu o liniște evident impusă.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 100. *Fără să-și deslipească obrazul de pe genunchii ei, Silion își întoarse fața spre ea.* VINEA, L. I, 181. (R e f l. p a s.) *Portretul tău nu se va dislipe niciodată de la sânul meu.* ALECSANDRI, T. I, 207. ♦ F i g. *Imaginea ta n-o mai pot deslipe de viitorul meu.* CAMIL PETRESCU, P. 173.

3. R e f l. și t r a n z. A (se) rupe (de întregul din care face parte), a (se) desprinde (dintr-un tot, dintr-un ansamblu); a (se) detașa (1), a (se) separa (1). *Ce avè noroc de balta Pruteșului că era pre de o parte, că-i dezlipește de lângă moscali.* NECULCE, L. 237. *Cumpărătorii să fie slobozi ... să o deslipească (de la) sâmbanța lor care o cumpărat (a. 1768).* IORGA, S. D. XIII, 39. *Almintrelea foarte anevoe se deslipește semănța de păstăușe.* ECONOMIA, 71/20. *Cu osușul cel din plăseale deslipești scoarța acolo, unde tăetura cea crucișă se despica în doao părți.* ÎNV. POM. 108/13, cf. 102/6. [Lehuzei îi trebuie] *vreun sfert de ceas după facere, încât să aibă vreme să să strângă mitra și să să deslipească casa de dânsa.* MEȘT. MOȘ. 37/23, cf. 64/6. *Porțunea dreaptă a fâlcei de jos s-a deslipeșc ... și partea asta este tămăduită astăzi.* MAN. SĂNĂT. 52/14. *După ce puterea vântului a deslipeșc-o din pom, negreșit că poama a trebuit să cază în jos.* BARASCH, M. I, 39/18. *Lunca, bătută de brumă, acum pare ruginită; Frunzele-i cad, sbor în aer și de crengi se deslipeșc.* ALECSANDRI,

POEZII, 7. Cine n-a observat, în nopțile senine, acele puncte luminoase ce par a se deslipi de pe bolta cerească și a pieri în văzduh? CONTEMPORANUL, I, 90. Se părea că munții, deslipindu-se de pe temelile lor, încep să dănuiască. GANE, N. I, 25. Parcă ar fi coborât tot mai mult cer asupra pământului, până ce el însuși, marele singuratec, de mult fără nicio legătură cu oamenii, s-a deslipit de pe acesta. IORGA, P. A. II, 203. Întreaga insulă împietrită în somnul ei adânc ... părea un cimitir întins, deslipit de pământ. BART, S. M. 49. Infecția poate ajunge și sub unghie, pe care o poate dezlipi și astfel duce la căderea unghiei. BELEA, P. A. 135. Scoarță de stejar De pe obraz i-a deslipit, Coală de hârtie albă Pe obraz că i-a lipit. MARIAN, V. 213. Cele două căi rutiere s-au deslipit, făcând o gaură în lungul podului. RL 2005, nr. 4 611. ♦ (Glumeț) Și acum ce să dăzlesc după el? că el n-are nimic ... hanțele de pe el ... atât. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 123. ♦ F i g. Minte sa se arunca în nemărginire și privea, deslipită de simțiri, rânduiala cea nestrămutată care este în lume. CĂPĂȚINEANU, S. 45/5. Mădulările trupului, în loc să se ajute, se deslipesc una de alta și se derapănă. MARCOVICI, C. 82/23. Sentinele ale popului, deslipite de trupul lui și răspândite de vijelie pe fața lumii, noi priveghiem cu luare-aminte (a. 1850). PLR I, 141. Când amorul va lega două inimi ... Atunci una ș-alta vor din piept să se dezlipească. PANN, E. III, 53/1. Bărbatul ... dacă se deslipește de ginta mamei și a surorilor în hatărul copiilor, cere în schimb să fie sigur că sunt copiii lui. CONTEMPORANUL, V, 21. Și cum clopotele prinseră iară a se tângui, înțelese că-i deslipită de viață și trimese după Sfintele Taine. ANGHIEL - IOSIF, C. L. 81. ♦ (Prin lărgirea sensului) Aceste mănăstiri fiind închinat la acel sfânt loc, macar că le-au lăsat Dosjftei patriarhul, n-au fost volnic a le dezlipi de la Sfântul Mormânt (a. 1743). URICARIUL, II, 118/6. Moldova de a ei soră fu silnic deslipită. ALECSANDRI, POEZII, 339. Memoriul cere de la Congres ca nicio parte a teritoriului actual să nu fie deslipită de România. MAIORESCU, D. II, 126. ♦ R e f l. p a s. Această casă dintru început au fost sub epitropia celui după vreme boieru vel-logofăt de Țara de Jos, eară după aceasta din întâmplare, deslipindu-să, să da la unii și alții (a. 1814). URICARIUL, I, 220. ♦ T r a n z. (Învechit, rar) A extrage. Mai bine putem să despărțim sau să deslipim cleiul cânepei. CULT. C. 27/18.

4. R e f l. (Regional; despre oameni) A mânca excesiv de mult (Livezile - Vânu Mare). Cf. LEXIC REG. 53.

- Scris și: *deslipi*. - Prez. ind.: *dezlipeasc*. - Și: (învechit) **dizlipi** (scris și: *dislipi*), (învechit, rar) **dezlepî** (scris și: *deslepî* LM) vb. IV.

- Pref. *dez-* + **lipi**.

DEZLIPIRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e z l i p i și rezultatul ei.

1. Desprindere a două corpuri lipite cu ajutorul unei substanțe adezive, al unei suduri sau prin forța aderenței; desprindere din locul în care este fixat, dezlipeală (1). Cf. d e z l i p i (1). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, RESMERIȚĂ, D. Se evită variațiile brusce de temperatură ... în scopul de a se

preîntâmpina deformări ale emulsiei și deslipirea ei de pe suportul de sticlă. SANIELEVICI, R. 220. Pentru îndepărtarea lor [a benzilor adezive], se vor umezi părțile lipite cu puțină benzină, care ușurează deslipirea. BELEA, P. A. 43, cf. DEX.

2. Rupere (de întregul din care face parte), desprindere dintr-un tot, dintr-un ansamblu; detașare (1), separare (1). Cf. d e z l i p i (3). *Dezlipirea gingiilor*. PONTBRIANT, D. ♦ *Dezlipire de retină* = afecțiune oculară care constă în detașarea retinei de pe coroidă, provocând adesea pierderea vederii; desprindere de retină. Cf. DER, ABC SĂN., D. MED. ♦ F i g. Nu știm acum cum se făcea pe atuncea deslipirea de cetățenia austriacă. EMINESCU, O. X, 230. Aci a găsit ea această supremă jale, aci, în deslipirea vieții omului de viața pământului. SĂM. I, 370. Acolo unde se pune problema morții, s-a realizat cea mai categorică deslipire de iraționalul vieții. CIORAN, R. 59. ♦ (Prin lărgirea sensului) Iară pentru vlahii noștri, zice că atuncea de la împărăție s-au deslupit ... și pricina acestii deslipiri înnainte să va videa. CANTEMIR, HR. 397. Esigențele soldăției i-a impus ... Franciei deosebit de suma colosală de cinci miliarde, deslipirea a două provincii din cele mai împodobite. GHICA, C. E. II, 488. După deslipirea de Turcia, era chestia Dunării. MAIORESCU, D. III, 2.

- Scris și: *deslipire*. - Pl.: *dezlipiri*.

- V. **dezlipi**.

DEZLIPÍT, -Ă adj. 1. (Despre corpuri lipite cu ajutorul unei substanțe adezive, al unei suduri etc.) Care nu mai este lipit, fixat într-un anumit loc; desfăcut, desprins de (la) lipitură. Cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF, RESMERIȚĂ, D. Abia se mai ținea, ca un bec deslipit care nu atâră decât în filament. PREDĂ, I. 115, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Popular, despre clădiri) Cu varul sau cu tencuiala de pe pereți scorjită ori căzută. Casa ta e deslipită, Mie-mi pare poleită. ALECSANDRI, P. P. 405.

2. (Despre ființe) Îndepărtat, despărțit de cineva sau de ceva de care a fost foarte apropiat. Trăiau complet deslipiți, departe unul de altul. BART, E. 240, cf. M. D. ENC. 284.

3. Rupt de întregul din care face parte, desprins dintr-un tot, dintr-un ansamblu; detașat (1), separat. Moașa ... găsind casa deslipită să o apuce de vreo margine, și să o tragă încet. MEȘT. MOȘ. 41/6, cf. PONTBRIANT, D. Cădeți, cădeți voi, frunze deslipite, Pe câmpul larg, în zbor, vă poarte vântul. GOGA, POEZII, 88. ♦ F i g. Simțesc strâmt atunci pământul pentru deslipite ramuri, Cari născutu-s-au din sânul unor domnitoare neamuri. COȘBUC, P. II, 141.

- Scris și: *deslipit*. - Pl.: *dezlipiți*, *-te*. - Și: (învechit, rar) **dezlepít, -ă** (scris și: *deslepít* LM) adj.

- V. **dezlipi**.

DEZLITERARIZĂ vb. I. T r a n z. (Rar; complementul indică cuvinte, expresii, texte) A face să nu mai aibă aspect literar. (R e f l. p a s.) Dacă am studia limba literară a lui Costache Negruzzi și a lui Eliade, vom vedea cum se dezliterarizează limba și apoi se reliterarizează. S. C. ȘT. (IAȘI), 1956, 10.

- Prez. ind.: *dezliterarizez*.

- Pref. *dez-* + **literariza**.

DEZLITERARIZĂRE s. f. (Rar) Acțiunea de a dezliterariza și rezultatul ei; pierdere a aspectului literar al unor cuvinte, texte etc. Cf. *dezliterariza*. *Dezliterarizarea limbii a provenit din cauza intrării, în limba literară, a fenomenelor populare*. S. C. ȘT. (IASI), 1956, 10.

- V. **dezliterariza**.

DEZLOCUI vb. IV. T r a n z. (Subiectul este un corp solid sau lichid; complementul indică fluide) A scoate din spațiul pe care-l ocupă, înlocuindu-l. *Orice corp cufundat este împins de jos în sus cu o forță egală cu greutatea volumului de lichid pe care-l dezlocuiește*. CIȘMAN, FIZ. I, 260.

- Prez. ind. pers. 3: *dezlocuiește*.

- Pref. *dez-* + [in]locui.

DEZLOCUIRE s. f. Acțiunea de a dezlocui și rezultatul ei; scoatere a unei cantități de fluid egale cu volumul unui corp solid sau lichid cufundat în acel fluid. Cf. *dezlocui*. *La dezlocuirea țigăii prin gaze, timpul de producere a țigăii fără gazele injectate e foarte scurt*. LTR².

- Pl.: *dezlocuiri*.

- V. **dezlocui**.

DEZLOCUIȚ, -Ă adj. (Despre fluide) Scos din spațiul pe care-l ocupa și înlocuit de un alt corp (solid sau lichid). *Apa deslocuită cântărește cât partea din corabie ce se află deasupra nivelului mării*. CONTEMPORANUL, I, 912. *Un corp cufundat este împins de jos în sus cu o forță egală cu greutatea volumului de lichid dezlocuit*. CIȘMAN, FIZ. I, 260. *Spațiul ocupat anterior de țigăii dezlocuite fiind ocupat de fluidul care a efectuat dezlocuirea*. LTR² VI, 305, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- Scris și: *deslocuit*. - Pl.: *dezlocuiți, -te*.

- V. **dezlocui**.

DEZLOGODÍ vb. IV. R e f l. (Rar) A strica logodna. *Nu ții minte de când, dar ții minte de când ne-am deslogodit*. VISSARION, B. 367.

- Scris și: *deslogodi*. - Prez. ind.: *dezlogodesc*.

- Pref. *dez-* + **logodi**.

DEZLUMINĂT, -Ă adj. (Învechit, rar; despre corpuri cerești) Care nu mai luminează, lipsit de lumină sau cu lumină diminuată. *Stelele pe cer se șterg desluminate, Când luna strălucește*. I. NEGRUZZI, S. II, 155.

- Scris și: *desluminat*. - Pl.: *dezluminați, -te*.

- Pref. *dez-* + **luminat**.

DEZLÚPE vb. III v. **dezlupi**.

DEZLUPÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit) A ieși, a da pe deasupra. *Țineșorii lor plinri, dezlupindu den ceasta în ceaea. Oile lor multu se-au plodit, mulțindu-se în ieșitul său*. PSALT. HUR.² 207. *Hrănilnițele lor împlute (dezlupind H, i z b u c n i n d D) de multu ura într-altă*. PSALT. 298. ♦ T r a n z. F i g. *Pamentea mulția dulceaței tale rigăescu (dezlupi-vor H, să vestească B 1938), dereptației tale bucură-se*. ib. 300.

2. R e f l. și t r a n z. (Învechit) A (se) dezlipi (2). Cf. CADE, ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 282. ♦ F i g. *Deci dacă ne-am pierdut mintea noi am dezlupit pre Dumnezeu de la noi*. NEAGOE, ÎNV. 205/29. *Aceștia s[vi]nț[i] pre mulț[i] de la idoli au dezlupit și la H[risto]s i-au lipit*. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 103²/26. *Ce Dumnezău nu li-au agiutat, căci Tohatmiş Chirei soltan stând la cetatea Voziei, odihnind, cerca mijlocire cum va putea dezliupi pe Iaman sâhăidac de la nohai*. AMIRAS, C. 130. ♦ R e f l. F i g. A dispărea (3). *Ca ceara ce se topește dezliupi-se-va, căzdu foc pre ei*. PSALT. HUR.² 136. *Ca umbra când trece luaiu-me (dezlupiiu-me H, e u m ă d u c B 1938), cutremurau-me ca muiatele*. PSALT. 237.

3. R e f l. și t r a n z. (Învechit) A (se) dezlipi (3). *Ca umbra cându me rrădzimau dezlupiiu-me tremurau ca în mlădițele*. PSALT. HUR.² 182. *Și spândzurându-o de cosăte o fânu până i s-au dezlupit piălea de pre osul capului*. DOSOFTEI, V. S. decembrie 232²/8. *Să le fierb cu apă ... până ce se va dezlupi miezul de coji*. MĂNCĂRILE, 58²/1. *Să iei stridiile ... scoate-le coaja cea de asupra și o dăzlupește duprea didesuptu*. ib., ap. GCR II, 43/24, cf. SCRIBAN, D. ♦ R e f l. F i g. (Despre state, popoare) A ieși de sub autoritatea sau dominația unei puteri, de sub o anumită conducere. *Iară pentru vlahii noștri, zice, că atuncea de la împărăție s-au dezlupit ... și pricina acestii dezlipiri înainte să va videa*. CANTEMIR, HR. 397.

4. R e f l. (Regional; despre tencuiala sau varul de pe pereți; în forma *dezlup*) A se scoroji și a cădea (Globo Craiovei - *Băile Herculane). Cf. CHEST. II 388/11.

- Scris și: *deslupi*. - Prez. ind.: *dezlupesc*. - Și: (regional) **dezlúpe** (scris și: *deslup* CHEST. II 388/11) vb. III.

- Cf. slavon **А о ѿ п н т н** „a lua (de pe), a smulge”.

DEZMASCĂ vb. I v. **demasca**.

DEZMASCĂRE s. f. v. **demascare**.

DEZMASCĂT, -Ă adj. v. **demascat**.

DEZMATERIALIZĂ vb. I v. **dematerializa**.

DEZMATERIALIZĂT, -Ă adj. v. **dematerializat**.

DEZMĂCELĂRÍ vb. IV. R e f l. (Într-un descântec; despre părți ale corpului, bolnave sau traumatizate) A se reface (2), a se vindeca¹ (1). *Nu țapa, nu ti văicara ... Oasăli s-or dizdroghi, Carnea s-o dizmășelări*. GRAIUL, I, 330. *Oasele s-or desdrobi Carnea s-o desmăcelări, Măinile s-or deslega*. PAMFILE, DUȘM. 231.

- Scris și: *desmăcelări*. - Prez. ind.: *dezmăcelăresc*.

- Pref. *dez-* + **măcelări**.

DEZMĂCÍ vb. IV. R e f l. (Mold.; în descântec; despre părți ale corpului, bolnave sau traumatizate) și t r a n z. (complementul indică părți ale corpului bolnave sau traumatizate) A (se) vindeca¹ (1), a (se) reface (2). *Gura să i-o dezmuțiți, Auzu-i desasurziti, Măni, picioare-i Desmociți; Desmelițați Mădularile-i Și întreagă s-o lăsați*. TEODORESCU, P. P. 382, cf. MARIAN, D. 272. *Durerile*

vor înceta, miștile la loc i-ar veni și vinele s-ar desgârci, carnea pe trup s-a desmăci. PĂRVESCU, C. 80, cf. 185.

- Scris și: *desmăci*. - Prez. ind.: *dezmacesc*. - Și: **dezmaci** (scris și: *desmoci*) vb. IV.

- Pref. *dez-* + **măci** (= *meci* „a bate, a lovi, a zdrobi”).

DEZMĂCINĂRE s. f. (Învechit, rar) Tortură. *Dați-l pre unul ca acela satanei dezmacinare trupului, ca să să spăsască s[u]ffletul*. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 185^v/22.

- Pref. *dez-* + **măcinare**.

DEZMĂDULĂ vb. I. T r a n z. (Învechit) A dezmembra. *Mărturisesc încă unui din annaliștii poloni că Mihai merse și mai departe, că cerea să desmăduleze creâia Poloniei*. BĂLCESCU, M. V. 426, cf. NEGULICI, 122. *Creâia lipsă de instrumente desmădulează orchestra*. FILIMON, O. II, 278, cf. PROT. - POP., N. D. 186, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, 306, DDRF, ALEXI, W., TDRG, CADE. (R e f l.) *S-a întâmplat un ce prin care iarăși s-a desmădulat ministerul*. CR (1839), 213^v/14. *Familia și soțietatea rumână ... se desmădulează și se derapănă*. NEGULICI, E. I, IV/11. ♦ F i g. [Despoția] *desbărbătează suflet, Desmădulează corpul*. HELIADE, O. I, 228. *O neodihnă sficioasă și neîncrăzătoare ... slăbește puterile, le desmădulează*. MARCOVICI, D. 123/11.

- Scris și: *desmădula*. - Prez. ind.: *dezmadulez*. - Și: (învechit, rar) **dezmadulări** (scris și: *desmadulări* VALIAN, V.) vb. IV.

- Pref. *dez-* + **mădular** (după fr. *démembrer*).

DEZMĂDULĂRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a d e z m ă d u l a și rezultatul ei; dezmembrare. *Această neunire, născută din mândrie sau din egoizmu, este desmădularea și moartea împărățiilor*. MARCOVICI, D. 464/5. *Desmădularea și aproapea cădere a împărăției romane ... au trebuit să invite pe mai mulți coloniști mai slobozi ca să iasă din Dacia*. F. AARON, I. I, 16/19, cf. 28/1, PROT. - POP., N. D. 186, DDRF, GHEȚIE, R. M. ♦ (Concretizat) Parte dintr-un întreg rezultată în urma unei dezmembrări. *Dachia cea noao era o desmădulare a provincii Misii[fi]*. OBLĂDUIREA, 21/24.

- Scris și: *desmădulare*. - Pl.: *dezmadulări*.

- V. **dezmadula**.

DEZMĂDULĂT, -Ă adj. (Învechit) Dezmembrat. Cf. LM, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. ♦ F i g. *Acum, cere cugetare și idei bine înșirate de la omul atât de desmădulat*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 157.

- Scris și: *desmădulat*. - Pl.: *dezmadulați, -te*.

- V. **dezmadula**.

DEZMĂDULĂRI vb. IV v. **dezmadula**.

DEZMĂNIĂ vb. I v. **dezmania**.

DEZMĂNȚĂU s. m. v. **dezmanțau**.

DEZMĂNUȘĂ vb. I. R e f l. (Învechit, rar) A-și scoate mânușile. Cf. COSTINESCU.

- Scris și: *desmănușa*. COSTINESCU. - Prez. ind.: *dezmanușez*.

- Pref. *dez-* + **mănușă**.

DEZMĂRDĂGÍ vb. IV. R e f l. (Regional) 1. A se dezmoști (1); a se înviora (Săpata - Costești). Cf. UDRESCU, GL. *Mai ies și eu să mă mai dezmaidăgesc, că mi-au înțepenit oasele de atâta șezut*. id. ib.

2. A se trezi (din starea de beție) (Săpata - Costești*). Cf. UDRESCU, GL. *Abia acum m-am dezmaidăgít după chefu ăla de alaltăieri*. id. ib.

- Scris și: *desmaidăgi*. - Prez. ind.: *dezmaidăgesc*.

- Pref. *dez-* + **mărdăgi** „a amoști, a înțepeni, a se ameți” (UDRESCU, GL.).

DEZMĂRDĂGÍT, -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.) 1. Dezmoștit (1), înviorat. Cf. UDRESCU, GL.

2. Trezit (din starea de beție). Cf. UDRESCU, GL. *Uite, acum dezmaidăgít, parcă sunt altul!* id. ib.

- Pl.: *dezmaidăgiți, -te*.

- V. **dezmaidăgi**.

DEZMĂRGINÍ vb. IV. T r a n z. 1. (Rar; complementul indică terenuri) A șterge marginile, hotarele, a face să nu mai aibă limite. *Natura-și implinește ciclul ... Dezmargineste pământul, grădina după grădina, și pune pietre de hotar în timp*. BLAGA, POEZII, 395. ♦ F i g. *Prinși de duhul înverzirii Prin grădini ne-nșuflețim. Pe măsura-naltă-a firii Gândul ni-l dezmarginim*. id. ib. 232.

2. (Prin nord-vestul Munt.; complementul indică oameni) A scoate dintr-un anumit loc, a îndepărta de lângă cineva. Cf. LEXIC REG. II, 13. *L-am dat la casa lui, l-am dezmarginit de la mine*. UDRESCU, GL. ♦ F i g. *Am dezmarginit-o de la inima mea*. id. ib.

- Scris și: *desmargini*. HELIADE, O. I, 116, BLAGA, POEZII, 232. - Prez. ind.: *dezmarginesc*.

- Pref. *dez-* + **mărgini**.

DEZMĂRGINÍT, -Ă adj. 1. (Învechit, rar) Care nu mai are margini, limite. *De vasul cel de aur bărbatul nu-ngrijește; De drosdii și de fiere e plin, dezmarginit*. HELIADE, O. I, 116.

2. (Regional; despre oameni) Îndepărtat (de cineva sau de ceva) (Săpata - Costești). Cf. UDRESCU, GL.

- Scris și: *desmarginit*. - Pl.: *dezmarginiți, -te*.

- V. **dezmargini**.

DEZMĂRITĂ vb. I. R e f l. (Învechit și regional; despre femei) A divorța (1). Cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D. *S-a dezmaritat bălanca*. UDRESCU, GL. ♦ T r a n z. A ajuta să divorțeze, să fie din nou nemăritată. *Dezmarită-mă, părinte* (a. 1893). ap. TDRG.

- Scris și: *desmarita*. VALIAN, V., PONTBRIANT, D. - Prez. ind.: *dezmarit*.

- Pref. *dez-* + **mărita**.

DEZMĂRITĂRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a (s e) d e z m ă r i t a și rezultatul ei; divorț (1). Cf. d e z m ă r i t a. Cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desmaritare*. VALIAN, V., PONTBRIANT, D.

- V. **dezmarita**.

DEZMĂRITATĂ adj. (Învechit și regional; despre femei) Divorțată. Cf. PONTBRIANT, D., UDRESCU, GL. *Apoi femeile ... tinere desmăritate cel puțin o dată și de timpuriu borșite de avorturi și de boale.* M. I. CARAGIALE, C. 133. ♦ (Prin nord-vestul Munt.) Văduvă v. v. a. d. u. v. (I 1). Cf. UDRESCU, GL.

- Scris și: *desmăritată*. - Pl.: *dezmaritate*.

- V. **dezmarita**.

DEZMĂRTURISIRE s. f. (Învechit, rar) Tăgăduire. Cf. HELIADE, O. II, 360.

- Pl.: *dezmariturisiri*.

- Pref. *dez-* + **mărturisire**.

DEZMĂȚ s. n. 1. Comportament plin de excese, de extravaganță, l i b e r t i n a j; viață lipsită de decență, imorală; corupție, destrăbălare, desfrâu, dezmarțare (2). *Nimic din ce s-a făcut în neamul meu nu s-a făcut prin dezmarțul iubirii, ci prin renunțare.* CAMIL PETRESCU, T. I, 157. *Oraș al dezmarțului! spuse Costea Lipan.* C. PETRESCU, C. V. 163. *Învățam ceva: să cred că viața pedepsește lăcomia și dezmarțul.* VLASIU, D. 35, cf. SCRIBAN, D. *Opera sa constituie un magistral act de acuzare împotriva ... dezmarțului celor bogăți și puternici.* V. ROM. ianuarie, 1954, 277. *Nu o dată mi-a fost dat să văd ... destrăbălarea, dezmarțul.* PREDĂ, DELIR. 247. *Nu gingășia fără cusur A câtorva îmbăcșiți, ghiftuiți În dezmarț și huzur.* DEȘLIU, G. 10. *O fîntuire a depravării, o frescă a dezmarțului mării boierimi este și încercarea dramatică „Amoriul și toate harurile”.* IST. LIT. ROM. II, 187. *Cercuri tot mai largi află despre dezmarțul lui.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 7, 60, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Internaționalismul înseamnă dezmarțul spiritului și falimentul culturii.* CIORAN, R. 158. ♦ (Concretizat; la pl.) Fapte, atitudini care denotă dezmarțul (1); dezmarțări (v. d e z m ă ț a r e 2). *Căci până mai ieri, doară, dezmarțurile de tot soiul erau la modă.* În PLR II, 650. ♦ Exces, exagerare, abuz (în desfășurarea unei acțiuni, a unui fenomen) *Faptul că se cerea, odinioară, cel puțin oarecari cunoștințe ortografice ... a ținut mult timp pe loc dezmarțurile de condei.* MACEDONSKI, O. IV, 126. *S-a arătat mai întâi ... trecerea ei efemeră, dezgustul amar care îl lasă în suflet dezmarțul utilizării [puterii economice].* RALEA, S. T. II, 278. *Era însă un studiu istoric, ... gen sever și primejdios și care nu îngăduie dezmarțul de cuvinte.* VINEA, L. I, 6.

2. Lipsă de organizare, de ordine, stare de haos; dezordine (2), harababură, debandadă, (rar) dezmarțare (3). *Și între timp elevii și elevele își fac de cap. Ce dezmarț!* SEBASTIAN, T. 214. *Femeile spuneau în mod firesc, când era vorba să fie pricepută mai bine neorânduiala sau dezmarțul din vreo familie: „Ca la alde Piscică”.* PREDĂ, M. 260, cf. M. D. ENC., DEX.

- Scris și: *dezmarț*. - Pl.: *dezmarțuri*.

- Postverbal de la **dezmarța**.

DEZMĂȚĂ vb. I. 1. R e f l. (În dicționarele din trecut; despre țesături) și t r a n z. (complementul indică țesături) A (se) zdrențui; a (se) destrăma (1). Cf. POLIZU, ALEXI, W. ♦ R e f l. (În dicționare; despre oameni) A umbla cu hainele desfăcute, în dezordine,

rupte, murdare; a avea o ținută, o înfățișare neglijentă. Cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 95, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D.

2. R e f l. (Despre oameni) A duce o viață extravagantă, indecentă; a-și permite fapte necuviincioase, imorale; a se destrăbăla, a se desfrâna (3), a se deprava (1). Cf. LM, DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., M. D. ENC., DEX. ♦ T r a n z. F i g. [Arghezi] *a dezmarțat cuvântul, ușor, ca pe-o muiere Să-i fete după voie serafi ori vârcolaci.* VOICULESCU, POEZII, II, 196.

3. T r a n z. (Învechit; complementul indică bunuri materiale, bani) A risipi (2). Cf. CIHAC, II, 95, BARCIANU. *Scrisori, acte, socoteli, izvoade, au fost ... risipite de nepăsarea acelor nepoți cari ... și-au dezmarțat și averile prin meleagurile strănătăților.* C. GANE, TR. V. II, 304.

- Scris și: *dezmarța*. - Prez. ind.: *dezmarț*.

- Derivat regresiv de la **dezmarțat**.

DEZMĂȚĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e z - m ă ț a și rezultatul ei.

1. (Rar) Zdrențuire, destrămare (a unei țesături). Cf. d e z m ă ț a (1). Cf. POLIZU. ♦ (În dicționare) Neglijență în ținută, în înfățișare. Cf. d e z m ă ț a (1). Cf. PONTBRIANT, D., RESMERIȚĂ, D.

2. Deșănțare, destrăbălare, desfrâu, dezmarț (1). Cf. d e z m ă ț a (2). *Lucrurile împărăției, ... cu blăstămăția și dezmarțarea lui Domitian, rău să amestecase și să tulburase.* CANTEMIR, HR. 186. *Vasul e de aur virgin schinteiat cu plăci de nacru ... Și, coprinde ambrozii sau poșircă de vin acru, Dea beția dezmarțării sau extazul unui bonz.* MACEDONSKI, O. I, 151, cf. DDRF, TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Pirgu avea în sânge dorul vieții de dezmarțare țigănească de odinioară de la noi, cu dragostele la mahala.* M. I. CARAGIALE, C. 15, cf. 49, CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ F i g. *S-a opus cu energie slavizării limbei, prostițurii către nemșim a frazei românești, dăzmarțării versului.* MACEDONSKI, în PLR I, 339. ♦ (Concretizat; la pl.) Fapte, atitudini care denotă dezmarțare (2); dezmarțuri (v. d e z m ă ț a 1). *Ana la început se turbura, în urmă se înscârbea și dezmarțările Ușei îi păreau sarbede.* SLAVICI, O. I, 190.

3. (Rar) Dezmarț (2). *Era o amestecătură, o arababură și o dezmarțare pe pământ, cărora nici dracul nu le-ar fi putut da de capătăiu.* ISPIRESCU, ap. CADE.

- Scris și: *dezmarțare*.

- De la **dezmarțat**.

DEZMĂȚĂȚ, -Ă adj. 1. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Rupt, sfâșiat (prin folosire îndelungată), z d r e n ț u i t (1); care atârână pe corp în dezordine, neglijent, l ă b ă r ț a t. TEODOROVICI, M. 26/2. *Hainele să-mi fie deosebite ..., crevata mare, dezmarțată, sau nicidecum.* HELIADE, O. I, 246, cf. POLIZU. *Au nu videm copii[i] plugariului cu cămeșile, neîncinși, cu sucmanul spart și dezmarțat, desculți, cu capul gol?* IORGA, L. I, 74. ♦ (Substantivat) *Va sărăci și se va îmbrăca cu rupte și dezmarțate (cu haine zdrență-roase B 1938), tot somnorosul.* BIBLIA (1688), 441²/24. ♦ (Despre oameni) Cu hainele care atârână în dezordine, desfăcute, rupte, murdare, neglijent în ținută, în înfățișare; deșănțat (I 1), șleampăt (1). Cf. LB,

STAMATI, D., PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 95, LM. *Nu mai era un școlar dezvățat și obraznic.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 63. *Din firea lui nu iera dezvățat, căci își îmbumbase singurul bumb remas pe fracu-i negru.* CONTEMPORANUL, V₁, 158, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Trecea Belciug pe uliță, posac ... murdar, asudat și dezvățat ca un vizitiu nesimțitor.* REBREANU, I. 81, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Răsări dezvățată în fața lui Puiu.* TEODOREANU, M. II, 269. *O droaie de copii dezvățaji se cățarau pe balustrade.* BART, E. 75, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. *Ca un câne s-a făcut, Ca o haită dezvățată.* MARIAN, SA. 64. *Văzură o babă urată, despletită, desmațată, săpând mătrăgună.* ȘEZ. I, 208. *Dar la masă cine-mi șede? Tot bătrânul de Novac Tot descuț și desmățat.* CĂTANĂ, B. 108, cf. ȘEZ. IX, 151. ♦ F i g. *Și prin noaptea tulburată Trece luna dezvățată.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 135. *Și iarăși revăzu, ca într-un caleidoscop dezvățat, șoseaua vuind, podul care se prăbușea în apă ..., goana nebună din noaptea trecută.* T. POPOVICI, S. 393. *Astăzi de dimineață, pe un soare dezvățat, ... Noica m-a dus la schitul din preajmă să-mi arate locul pe care l-a ales să-i fie mormânt.* LIICEANU, J. 40. ♦ (Substantivat) *Ai fost și tu de bonton? Știi să zici încăi pardon? Îngălato, Desmățato.* HELIADE, O. I, 237. *Să-m iau alta mai curată, Nu ca tine-o dezvățată.* BÎRLEA, C. P. 270. ♦ (Regional; despre păr) *Ciufuțit, nepieptănat. Părul acela dezvățat, culoarea aceea a nădragilor îl urmăreau ca niște vedenii.* CONV. LIT. XLV, 366, cf. CIAUȘANU, V. ♦ (Despre activități ale oamenilor) *Lipsit de organizare; dezordonat (2), haotic. Fatalitatea aducea iarăși la putere pe radicali, cari reîncepeau administrația lor dezvățată și risipitoare.* EMINESCU, O. XI, 44. *Ce expoziții plastice mai lipsite de gust, mai dezvățate decât cele organizate în ultimii doi ani de Ministerul Artelor.* DRAGOMIRESCU, în PLR II, 451.

2. (Despre oameni) *Care duce o viață plină de extravagante, neserioasă; care-și permite fapte necuviincioase, imorale; deșănțat (I I), destrăbălat (1), desfrănat (2), depravat. Iară a voastră ocară și blăstămată mazăcie, ca tălănița dezvățată, pre ulița a să purta, pricină sunteți, pricină dați.* CANTEMIR, HR. 366, cf. id. I. I. II, 290, LB, LM. *Ea atunci, parcă tocmai în ciuda lui, se făcea cu atât mai dezvățată.* SLAVICI, O. I, 190, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Nebunele de fete ... prinse de mâini ca niște elfe dezvățate, îi închideau drumul când voia să fugă.* ANGHEL - IOSIF, C. L. 99. *Stricăciunea din Paris era marfă de export pentru oligarhia noastră dezvățată.* în PLR II, 302, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Măncă într-un birt ... printre golani și pungăși dezvățaji, cu șapca pe ochi și cu mucul țigării lipit pe buza de jos.* C. PETRESCU, C. V. 39, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ F i g. *De unde urmează mai cu cuviință a fi, de toată voroava dezvățată, părăsindu-vă.* CANTEMIR, IST. 58, cf. I. I. I, 76. *Niște versuri ce seamănă a proză stricată, dezvățată și deșălată.* HELIADE, O. I, 478. *Stetea ghemuit și hursuz, scuipând printre dinți c-un fel de scărba obraznică și dezvățată.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 12, cf. BARCIANU. *În spectacolul deznădăjduitor al egoismului dezvățat, ce măsură, ce antiseptic, ce corectiv vom putea să mai găsim?* GALACTION, O. A. I, 135. ♦ (Substantivat) *Care om de*

treabă ar mai cuteza să se amestece printre dezvățaji ce te urmează? ISPIRESCU, U. 26. *Vorba e c-a fost un leneș și-un dezvățat.* VLAHUȚĂ, ap. CADE, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Nimeni nu vine să dea afară turma asta de dezvățaji.* ANGHEL - IOSIF, C. L. 139. *Ana însă ofta de câte ori tatăl ei se jura că la iarnă vor face nunta măcar de-ar plesni firea în dezvățatul Glanetașului.* REBREANU, I. 116. *Ele sunt niște dezvățate ... Dar tu, Emy?* CAMIL PETRESCU, P. 169. *Îmi veni și mie gândul să lapăd două pogoane dezvățatei ăleia, care ne făcu de răs.* SADOVEANU, O. XVII, 337. *Era o asiduă vizitatoare a clubului ... unde se purta ca o dezvățată.* T. POPOVICI, S. 491.

- Scris și: *dezvățat*. - Pl.: *dezvățaji*, -te. - Și: (regional) *dezmoțat*, -ă adj. CIAUȘANU, V.

- Pref. *dez-* + *maț* + suf. -at.

DEZMĂȚĂU s. m. (Prin nord-estul Olt.) *Derbedeu.* Cf. CIAUȘANU, V. 157, MAT. DIALECT. I, 227.

- Scris și: *dezvățău*. - Pl.: *dezvățăi*. - Și: *dezvățău* (scris și: *dezvățău*) s. m. CIAUȘANU, V. 157.

- *Dezvăță* + suf. -ău.

DEZMĂHNÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) *A face să nu mai fie măhnit. Du-te dară, îi zise împărăteasa, ca să îți desmăhnești supușii și să îi pui la orânduială.* GORJAN, H. II, 223/26.

- Scris și: *desmăhni*. - Prez. ind.: *desmăhnesc*.

- Pref. *dez-* + *măhni*.

DEZMÂNCĂ vb. I. T r a n z. (Prin sud-estul Olt.; într-un descântec; complementul indică părți ale corpului) *A face să nu mai fie măcinat, distrus, mâncat de boli; a reface (2), a vindeca¹ (1). Duceți-vă la (cutare) Și mâinile și picioarele Desângerați, Carnea i-o desmâncăți, Ochi-i despăinjeți ... Și ceas de trai să-i dați.* ȘEZ. XXIII, 24.

- Scris și: *desmânca*. - Prez. ind: *desmânânc*.

- Pref. *dez-* + *mânca*.

DEZMÂNIA vb. I. R e f l. și t r a n z. (Învechit și popular) *A-și potoli sau a face să-și potolească mânia; a (se) liniști, a (se) calma. Mai marele lumiei [dracul] acum iaste judecat, El [Hristos] [au] stricat pre moarte, El dezmanie pre Tatăl Sfânt.* CORESI, T. EV. 173. *Dezmâniia-voiu el cu darurile care înainte merg și după aceea mă voiu tâlni cu el.* PALIA (1581), 132/11. *După ce să va dezmania, va dzice că „Ce-am făcut, de-am și greșit, bine am făcut”.* PRAV. 256. *M-au îngăduit până te-oi desmâniat, Măria Ta, și m-ai iertat.* M. COSTIN, LET. II, 26/1, cf. ANON. CAR., LB. *Daca vreodată te vei stăpâni de dânsa [de manie], nu întrebuița pe cel mai mic lucru până ce nu te vei desmânia.* BUZNEA, C. 13/20. *Foarte iute se manie și uraște pre altul, însă iute se și dezmanie.* ANTROP. 226/12, cf. VALIAN, V. *Să-i vestească ... Daca cumva împăratul să va fi dezmaniat.* PANN, E. IV, 45/25, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Se mania foarte ușor și se dezmania tot atât de ușor.* EMINESCU, N. 87, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W. *Hai încetează și-acum și lasă mania cea neagră. Desmâniindu-te, daruri de ajuns o să-ți dea Agamemnon.* MURNU, I. 180, cf. TDRG, DHLR, II, 433.

Daca s-a supărat ... am s-o dîsmâni. HOGAȘ, DR. I, 183, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., CONTRIBUȚII, III, 136, M. D. ENC., DEX. *Mă uitai pe vale-n jos Văzui dorul mînios. Cum să fac ca să-l dîsmâni.* ȘEZ. I, 49. *Voinic auziea, Să desupăra, Să dîsmânia și el că zicea.* PĂSCULESCU, L. P. 154, cf. 336. *Codrean mi să supăra ș-așa din gură grăia: - Așa m-oi dîsmâniia Dacă bani îm[i] veș[i] da.* VÎRCOL, V. 29, cf. 92, PODARIU, FL. 29. *Dă, bade, mâna cu mine, Să mă dîsmâni pe tine!* FOLC. TRANSILV. I, 514. *Neică dîzmânie-te, Tu te mîni, tu te-ntorci Iar de leicuța te rogi.* FOLC. OLT. - MUNT. II, 538. *În care cămașă s-a mîniat, într-aceea se va dîzmâniea.* ZANNE, P. III, 55.

- Scris și: *dîsmânia*. - Pronunțat: *-ni-a*. - Prez. ind.: *dîzmâni* și (rar) *dîzmâniez*. (SCRIBAN, D.) - Și: (regional) *dîzmâniá* (scris și: *dîsmânia*), *dîzmâniá* (scris și: *dîsmânia*) vb. I.

- Pref. *dez-* + *mânia*.

DEZMĂNIARE s. f. v. *dîzmâniere*.

DEZMĂNIÁT, -Ă adj. (Învechit) Care nu mai este mîniat; liniștit, calm. *Mergea, pune a amanet, dîndu-i bani să-l îmblînzască, să-l vază dîsmâniat.* BELDIMAN, E. 114/7. *Dar iată ne-a deșteptat Dumnezeu dîzmâniat; Prin el suntem împărați Căți ne știm români și frați.* I. VĂCĂRESCUL, P. 70/2, cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF, ALEXI, W.

- Scris și: *dîsmâniat*. - Pl.: *dîzmâniati*, *-te*. - Și: *dîzmâniét, -ă* (scris și: *dîsmâniét*) adj.

- V. *dîzmânia*.

DEZMĂNIÉRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a (s e) d e z m â n i a și rezultatul ei; liniștire, calmare, (învechit, rar) *dîzmânietură*. *Aaron odinioară într-un an în coarnele [altarului] aceluia, cu sângele jirtvei de păcate pre dîzmâniare.* PO 281/9, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W.

- Scris și: *dîsmâniere*. - Pl.: *dîzmâniéri*. - Și: *dîzmâniáre* (scris și: *dîsmâniáre*) s. f.

- V. *dîzmânia*.

DEZMĂNIÉT, -Ă adj. v. *dîzmâniat*.

DEZMĂNIETURĂ s. f. (Învechit, rar) *Dîzmâniere*. *Atare dîzmânietură dinioră să fie într-un an la cea de după voi.* PO 281/9, cf. DHLR II, 342.

- *Dîzmânia* + suf. *-tură*.

DEZMĂNTÁ vb. I. 1. T r a n z. (Învechit și regional, mai ales în Transilv.) A sfătui să nu facă ceva, a scoate cuiva din minte o hotărâre, o convingere, un gând, o dorință etc., a abate de la ceva; a deconsilia, (rar) a desfătui. *Cu lesnire să poată vorbi ori despre ce lucru, după cuviință lăudând sau defăimând, îndemnând sau dîsmântând.* MOLNAR, RET. 15/17. *Numitul Dositei atâta au dîsmântat pe românii cei din Țeara Bârsei și de la Hațeg, de s-au lăsat de unire.* ȘINCAI, HR. III, 198/2, cf. I, 113/26. *Una numa cât i să năzărîsă, De care nimé putea să-l dîsmânte: Adecă credea pe Anghelina închisă.* BUDAI-DELEANU, T. V. 37. *Numai Vlad, cu inima nefrântă și înarmat, pe păgân*

asteptă. Nimic de la scopos nu-l dîsmântă. id. ib. 150, cf. LB. *Trimiseră solii dîsmântând pe împăratu, sau numai lor, sau nice unora ajutoriu să nu deae.* T. AARON, S. A. 47/17. *Pre cei ce au nu vreau să facă aceastea au pre alții dîsmântă și îi trage de la aceastea, să nu-i sufere să rămâie mai mult între ai săi.* TEAMPE, O. S. 89/18. *Făcând românilor promisiuni diverse și căutând pretexte, îi dîsmânta de la aceeași unire.* BARIȚIU, P. A. I, 325, cf. 378, PONTBRIANT, D., LM. *De ce ai dîsmântat oamenii de la șatra mea, vezi că nici de la tine nu cumpără!* POPOVICI-BĂNĂȚEANU, V. M. 118, cf. GHETIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Pentru a putea dîsmânta și înțelepți poporul nostru creștinesc, trebuie mai întâi să avem bărbați și încă oameni pricepuți.* PAMFILE, S. V. 139. *Când notărășita simți despre ce e vorba și încercă să-l dîsmânte, el se înfurie ca niciodată.* AGÎRBICEANU, A. 360, cf. id. s. 374, CADE. *Deși dîsmântat de avocații români ... nu s-a intimidat, ci a continuat, câștigând cauza.* RF II, 54. *Cercat-a moșneagul să-l dîsmânte, doară doară l-ar putea face să stee locului.* RETEGANUL, ap. CADE. *Dar dacă vrei și vrei nu te-oi dîsmânta, fii numai cuminte, că paza bună trece primejdia rea.* MERA, L. B. 27.

2. T r a n z. (Învechit) A păcăli. *Dar Crăciun viclean, vrând ca să-l dîsmânte, Așa zicându-i, alta-i băgă în minte.* BUDAI-DELEANU, T. V. 93, cf. LB, PONTBRIANT, D., LM, GHETIE, R. M.

3. R e f l. și t r a n z. (Olt. și Munt.; în forma *dezminți*) A-și ieși sau a face să-și iasă din minți; p. e x t. a înnebuni. *Te-ai dezmințit rău, dragul mamii!* CV 1952, nr. 2, 38. *Te dezmințesc când și-oi da una, auzi tu?* UDRESCU, GL. *S-a dezmințit bietul băiat; l-au dus la balamuc.* id. ib. *Că doru îi d'e căne ... Și neveste-mbătrânește Fete mari că dezmințăște!* FOLC. OLT. - MUNT. I, 140, cf. 411.

4. R e f l. (Regional; în forma *dăsminti*) A se dezmetic (II 1) (Berzasca - Moldova Nouă). Cf. ALR I/I h 144/5, ALRM I/I h 203/5.

- Scris și: *dîsmânta*. - Prez. ind.: *dîsmânt*. - Și: (învechit) *dîsmântá*, vb. I, (regional) *dăsminti* (scris și: *dăsminti* ALRM I/I h 203/5), *dezminți* vb. IV, (învechit, rar) *dezmintá* (PONTBRIANT, D.) vb. I.

- Pref. *dez-* + *minte*.

DEZMĂNTÁRE s. f. (În dicționarele din trecut) Acțiunea de a (s e) d e z m â n t a și rezultatul ei.

1. Cf. *d e z m â n t a* (1). Cf. LB, PONTBRIANT, D., LM, GHETIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

2. Cf. *d e z m â n t a* (2). Cf. LB, LM, GHETIE, R. M. - Scris și: *dîsmântare*. - Pl.: *dîsmântári*. - Și: (învechit, rar) *dezmintáre* s. f. PONTBRIANT, D.

- V. *dîsmânta*.

DEZMĂNTÁT, -Ă adj., s. m. și f. 1. adj. (În dicționarele din trecut) Sfătuit, convins să nu facă ceva; deconsiliat, (rar) desfătuit. Cf. *d e z m â n t a* (1). Cf. PONTBRIANT, D., LM, ALEXI, W.

2. Adj. (În dicționarele din trecut) Păcălit. Cf. *d e z m â n t a* (2). Cf. PONTBRIANT, D., LM.

3. Adj., s. m. și f. (Învechit și regional, mai ales prin Olt. și Munt.; în formele *dezmintit*, *dezmințit*, *dezmințat*, *dezmințit*; adesea substantivat) (Persoană) care nu mai e în toate mințile, lipsit de judecată, zăpăcit; p. e x t.

nebun. Cf. *d e z m â n t a* (3). Pentru aceasta ca un *desmintit se detronă de către înșii sei frați*. SĂULESCU, HR. II, 337/28, cf. VÎRCOL, v., CV 1949, nr. 9, 33, ALR I 1518/782, LEXIC REG. 79. *Mă, dezmințitul, ce faci? Vrei să dai foc casei?* UDRESCU, GL. *Dăzmințita din vale mi-a zăpăcit băiatul*. id. ib.

- Scris și: *desmântat*. - Pl.: *dez-mântați, -te*. - Și: (învechit și regional) *dez-mîntît, -ă* (scris și: *desmintit*), (regional) *dez-mânțit, -ă* (VÎRCOL, v. 92), *dez-mînțit, -ă*, *dez-mînțat, -ă* (scris și: *desmînțat* LEXIC REG. 92), (învechit, rar) *dez-mîntăt, -ă* (scris și: *desmintat* PONTBRIANT, D.) adj.

- V. *dez-mânta*.

DEZMĂNTĂTOR, -OĂRE adj., s. m. și f. (Învechit, în Transilv.) 1. (Persoană) care dez-mântă (1). Cf. LB. *Se aflau și în Blasiu unii profesori și deregătorii Curții Episcopoești, cari erau cu totul în contra acelei adunări și mânau pe oameni acasă. Ilarian crede că acei desmântători țineau cu ungurii*. BARIȚIU, P. A. II, 96, cf. LM, PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W.

2. (Persoană) care dez-mântă (2). Cf. LB, PONTBRIANT, D., LM.

- Scris și: *desmântător*. - Pl.: *dez-mântători, -oare*. - Și: *dez-mântătoriu, -ie* (scris și: *desmântătoriu* LB, LM; pl. f. și *dez-mântătoare* LB) adj., s. m. și f., (învechit, rar) *dez-mîntătoriu, -ie* (scris și: *desmîntătoriu* PONTBRIANT, D.) adj.

- *Dezmânta* + suf. *-(ă)tor*.

DEZMĂNTĂTORIU, -IE adj., s. m. și f. v. *dez-mântător*.

DEZMÂNȚIT, -Ă adj. v. *dez-mântat*.

DEZMEĂTEC, -Ă adj. v. *dezmetic*.

DEZMELIȚĂ vb. I. T r a n z. (În descântece; complementul indică părți ale corpului dezmembrate, zdrobite) A face să se însănătoșească, să se vindece. Cf. DDRF. *La (cutare) vă duceți ..., Mâni, picioare-i Desmociți; Desmelițați Mădulările-i Și întreagă S-o lăsați*. TEODORESCU, P. P. 382, cf. MARIAN, D. 272.

- Scris și: *desmelița*. - Prez. ind.: *dez-meliț*.

- Et. nec.

DEZMEMBRĂ vb. I. T r a n z. (Complementul indică corpul unei ființe sau, p. e x t., ansamblul unor mașini, al unor obiecte de mobilier etc.) A-i separa membrele, a scoate, a lua o parte din ..., a d e s - c o m p l e t a, a d e z m â d u l a; a desface în părțile componente, a face bucăți. Cf. LM. *Mascurul e smuls de un scripete ..., decapitat, dezmembrat, deviscerat, decorticat*. CĂLINESCU, C. O. 259. ♦ R e f l. *Lovită cu o forță deosebită, caroseria autocamionului s-a dezmembrat*. FLACĂRA, 1976, nr. 35, 23. *Activitatea operatorilor care dezmembrează mașini vechi va fi atent supravegheată de autorități*. RL 2005, nr. 4 683.

♦ P. a n a l. (Complementul indică popoare, state, organizații, curente etc.) A face să-și piardă coeziunea, unitatea, a desființa prin scindare, prin dispersare; a descompune (1), a destrăma (I 3), (învechit) a dez-mădula.

Cf. NEGULICI. *Polonia fu dezmembrată și împărțită în disprețul dreptului gintelor*. FILIMON, O. II, 75. *Dară Rusia, care a cerut aceste călcări de la România și care s-a folosit de ele, este ea în drept astăzi să le reproșeze României și să se bazeze pe ele spre a o dezmembra?* EMINESCU, O. X, 50, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W. *Comitetul Central a început să le micșoreze teritoriul, dizmembrându-le în mai multe despărțăminte*. LUC. VII, 413, cf. ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DN², DEX, PATAPIEVICI, C. L. 261. *Poliția austriacă din Kirchdorf a dezmembrat o rețea de traficanți de persoane*. RL 2006, nr. 4 868. ♦ R e f l. *În momentul în care această societate se destramă ... se dezmembrează în mai multe părți ... apar ramificații teritoriale ale limbii*. CL 1956, 91.

- Scris și: *dezmembra*. - Prez. ind.: *dezmembrez*. - Și: (învechit) *demembră* (NEGULICI, PONTBRIANT, D., ALEXI, W.), *dizmembră* (scris și: *dismembra*) vb. I.

- Pref. *dez-* + *membru* (după fr. *démembrer*).

DEZMEMBRĂBIL, -Ă adj. (Despre sisteme tehnice) Care poate fi desfăcut în părțile sale componente, fără ca acestea să fie distruse. *Asamblarea poate fi nedezmembrabilă, când ea se poate desface numai prin distrugerea ... elementelor cari o constituie, sau dezmembrabilă, când elementele componente pot fi dezasamblate și asamblate de numeroase ori*. LTR² II, 101, cf. DN².

- Pl.: *dezmembrabili, -e*.

- *Dezmembra* + suf. *-(a)bil*.

DEZMEMBRĂRE s. f. Acțiunea de a (se) d e z m e m b r a și rezultatul ei; desființare a unității, a coeziunii unor state, a unor popoare, a unor organizații etc. prin scindare, prin dispersare; descompunere (2), destrămare (I 3); (învechit) dez-mădulare; (învechit, rar) dizmembrație. Cf. NEGULICI. *Se află unele persoane cari cred că aceasta are să fie începutul desmembrării Imperiului Otoman*. CONCORDIA, 7³/67. *Este un secol și mai bine de când există tot felul de proiecte asupra desmembrării Turciei*. GHICA, C. E. II, 486, cf. s. 126, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Călătorul ar uita că această parte e supusă unei dominațiuni străine, dacă pajora nemțească ... nu l-ar face să-și aducă aminte de nedreapta desmembrare a Moldovei*. CONV. LIT. I, 314. *Nu-i mai lipsea acestei școale decât o lovitură puternică pentru dezmembrarea ei și această ultimă lovitură a fost dată de predecesorul D-ei Voastre, ștergând bursele ce mai rămăseseră elevilor fără mijloace*. EMINESCU, O. XIII, 103, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. *Privește dezmembrarea grafică a continentelor*. TEODOREANU, M. II, 362. *Era încredințat și el de desmembrarea iminentă a Imperiului Otoman*. OȚEȚEA, T. V. 110. *Dezmembrarea Germaniei este o jignire pentru poporul german*. SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 390. *Izolarea unor grupuri, în urma dezmembrării unui popor în mai multe părți, se datorește altor cauze*. CL 1956, 92, cf. LTR², DN². *Dezmembrarea statului dac n-a însemnat pieirea lui*. H. DAICOVICIU, D. 112. *Nu prevedeau dezmembrarea Austro-Ungariei, ci doar ... un loc între națiuni*

popoarelor aflate în componența ei. MAGAZIN IST. 1968, nr. 11, 6. Ceea ce fusese analizat ca unitate polivalentă în prima parte acum este dezmembrat și supus unei radiografii de adâncime. LL 1972, nr. 3, 529, cf. M. D. ENC. 284, DEX. Situația imperiului era disperată. Dezmembrarea sa începuse. MAGAZIN IST. 1975, nr. 4, 8. Dezmembrarea fostului bloc comunist. RL 2005, nr. 4 614. ♦ Desfacere a unor obiecte, mecanisme etc. în părțile componente. Refolosirea componentelor mai vechi de 12 ani ... trebuie să fie interzisă ..., au susținut reprezentanții Asociației Naționale a Societăților de Dezmembrări Auto. RL 2004, nr. 4 491. Firmele care se ocupă de dezmembrarea mașinilor vor fi luate în evidență de către MAI. ib. 2005, nr. 4 683.

- Scris și: *desmembrare*. - Pl.: *dezmembrări*. - Și: (învechit) *demembrare* s. f. NEGULICI.

- V. *dezmembra*.

DEZMEMBRÁT, - *Ă* adj. Cu membrele smulse sau cu bucăți desfăcute dintr-un întreg, dintr-un tot unitar. *Sunt matelotul blestemat ... Cu capul gol, Cu trupul dezmembrat și cu sufletul întors pe dos.* MINULESCU, VERS. 260. *Doar două boxe servesc pentru ceea ce au fost create, restul fiind folosite ca depozite pentru furaje sau pentru adăpostirea obstacolelor, o mare parte dintre acestea vechi și dezmembrate.* RL 2005, nr. 4 608. ♦ (Despre popoare, state, organizații etc.) Care a suferit o dezmembrare; care a rezultat în urma unei dezmembrări; (învechit) dezmadulat. *Fiecare din aceste două mici staturî desmembrate oare nu au servit a desmembra pe vecinul său?* CALENDAR (1861), 38/12, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Cum, citești „Patria dezmembrată”?* - *Da, sunt abonat.* MILLE, V. P. 194, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D. *În grupurile sociale dezmembrate, limba se dezvoltă, în fiecare din ele, în condiții diferite.* CL 1956, 91. *Pornind de la ideea predicatului dezmembrat, denumeste numele predicativ ... nu suficient de pregnant.* ib. 1973, 269, cf. M. D. ENC. 284. *Legarea mai unitară a clădirilor între ele prin îndesirea cartierelor dezmembrate.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 6.

- Scris și: *desmembrat*. - Pl.: *dezmembrați, -te*.

- V. *dezmembra*.

DEZMEMBRATÓR s. n. Aparat pentru sfărâmarea materialelor moi, friabile. Cf. LTR², DN².

- Pl.: *dezmembratoare*.

- *Dezmembra* + suf. *-(a)tor*.

DEZMEMORÁBIL, -*Ă* adj. (Învechit, rar) Care nu este vrednic de memorat. *Maiorescu își încheie critica sa nimicitoare asupra desmemorabilului op.* CONV. LIT. VI, 223.

- Scris și: *desmemorabil*. - Pl.: *dezmemorabili, -e*.

- Pref. *dez-* + *memorabil*.

DEZMÉRIT s. n. v. *demerit*.

DEZMERITÁ vb. I v. *demerita*.

DEZMESTECÁ vb. I v. *dezamesteca*.

DEZMESTECÁRE s. f. v. *dezamestecare*.

DEZMESTECÁT, -*Ă* adj. v. *dezamestecat*.

DEZMÉTÉC, -*Ă* adj. v. *dezmetic*.

DEZMETECÍ vb. IV v. *dezmetici*.

DEZMETECÍRE s. f. v. *dezmeticire*.

DEZMETECÍT, -*Ă* adj. v. *dezmeticit*.

DEZMETECIÚNE s. f. v. *dezmeticiune*.

DEZMÉTIC, -*Ă* adj. 1. (Despre oameni) Care umblă fără rost, fără un scop precis încoace și încolo; care are o comportare nesocotită, lipsită de bun-simț, deșănțată, care încalcă regulile unei bune conduite; p. e x t. care este lipsit de rațiune, ieșit din minți, d e s c r e i e r a t (2), z ă n a t i c , n e b u n (2). *Și zise Anhus cătră slugile lui: iată ați văzut om dezmeatec (o m n e b u n B 1938), căci l-ați adus pre el la mine.* BIBLIA (1688), 212²/13. *Iar ei ca niște oameni nebuni și desmetici, se trăgea fieșcarele și se ascundea și nu vrea să-și dea birul după obicei (sfârșitul sec. XVII).* MAG. IST. IV, 356. *Fără pară în pungă, hartofor, desmetic, cheltuitor, fără căpătâi și de nicio treabă vrednic.* PR. DRAM. 144, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 13, LM. *La cântatu cucoșilor d-a treia oară, cică ești dezmetic.* JIPESCU, O. 113, cf. BĂRCIANU. *Fapta asta nesocotită a fetei a revoltat toată Brăila ... Flăcăul trebuia să dea o lecție fetei desmetice.* SĂM. II, 89, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Copilul desmetic alerga, cădea, se lovia, plângea și se scula.* GALACTION, O. 683, cf. SCRIBAN, D. *Fără îndoială că nici n-aș fi stat la gânduri să dau atunci totul pe față și să fug dezmetică în lume.* MIHĂESCU, D. A. 332, cf. M. D. ENC., DEX, CIAUȘANU, GL. ♦ (Substantivat) *Au doară mă lipsesc eu de dezmeateci (de n e b u n i B 1938), căci l-ați adus pre el?* BIBLIA (1688), 212²/15. *Lasă pe desmetici, trușași și trândavi să soarbă din veninosul pahar al bucuriei care le gătește dureri vecinice.* MARCOVICI, C. 105/8. *Bunătat de copil s-a făcut un dezmetic de când l-am trimis la dumneata.* GHICA, C. E. I, 171. *Îi venea să dea fuga ca un desmetic.* ISPIRESCU, L. 216. *Acești desmetici, înfierbântați de sânge și de mânie, s-au răpezit asupra tribunelor în care se afla corpul diplomatic.* CONV. LIT. XVI, 83. *Se păzea să se adune cu desmeticii! ... Auzi! oameni care-și toacă averea cu jocul de cărți, cu birjele, cu chefurile.* MACEDONSKI, O. III, 51. *Ascultătorii răsereă ca desmeticii.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 337. *În Balcani numai porcii și dezmeticii au noroc.* CIORAN, R. 171. *Primejdia începe să fie cu mult mai mare pentru acești dezmetici care au cutezat peste ce se cuvine.* SADOVEANU, O. X, 365. *Îi luase capul în mâini și i-l săruta ca o dezmetică.* CAMIL PETRESCU, O. II, 525. *Fata ta e o desmetică, o nevoiașă, o neascultătoare.* FUNDESCU, L. P. I, 133. ♦ (Adverbial) *Ironia amară a celui ce-și vede astfel soarta alunecând din mână, ruptă în două de doi hulpavi care trag de ea dezmetic într-o parte și alta.* MIHĂESCU, D. A. 262. ♦ (Prin analogie) *Pământul stins, pustiit de viață, înghețat, mut, rătăcind dezmetic ca o nălucă în infinitul gol și întunecat.*

RALEA, S. T. III, 264. *O, de-ar fi putut să-și facă un mănunchi pasionat, o roată dezmetică din ele toate.* VINEA, L. I, 402. ♦ (Despre manifestări ale oamenilor) Care denotă lipsă de echilibru, de bun-simț, de rațiune; aiurit, nesăbuit¹. *Înfrânați înșivă pornirile voastre cele desmetice și nesocotite.* MARCOVICI, D. 42/1. *Plăcerile noastre să pot preface în veselii șgomotoase și desmetice.* id. ib. 144/15. *Cântecul dezmetic al lui Mirea.* DELAVRANCEA, ap. CADE.

2. (Despre oameni și animale) Care nu știe ce să facă, încotro să se îndrepte, dezorientat în fața unei situații; uluit, năuc (2), zăpăcit (1). Cf. DDRF. *Dobitoacele scurmă fărăna căutând răcoare, ori aleargă dezmetice după umbră.* PREDĂ, M. 321. ◇ (Substantivat) *Desmeticilor! temeți-vă de minutul în carele vi se vor deschide ochii.* AR (1829), 163¹/8. *Ne pricim ca niște dăzmetici pe buchile rumânești, vrând unii să le prefacă într-alt fel de forme.* TÂMPEANUL, G. 47/8. *Dar pe când el își pierdea vremea căutând ca un dezmetic pe după grinzi ... femeia lui dezlegă grabnic sacul.* GANE, N. II, 11.

- Scris și: *desmetic*. - Pl.: *dezmetici*, -ce. - Și: (învechit) *dezmetec*, -ă (TDRG; scris și: *desmetec* CADE), *dezmeățec*, -ă adj.

- Cf. *bezmetic*.

DEZMETICÍ vb. IV. R e f l. I. (Învechit) A se comporta ca un dezmetic (1), a-și ieși din minți. *Au doară mă lipsesc eu de dezmeateci, căci l-ați adus pre el să să dezmeteacească (să să schimonosească B 1938)?* BIBLIA (1688) 212²/15, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, TDRG.

II 1. A-și reveni dintr-o stare emotivă puternică, din amețală, din beție, din leșin etc., a se trezi la realitate, a-și veni în simțiri; (învechit și regional) a se destrăma (4), a se dezmanda (4). *Să face o herbătoare mare de pământ și cădzură vro două sute de oameni de muriră. Iară alalți abia să dezmeticiră.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 29¹/24. *Și dacă s-au dizmiticit Archiria și marsără la împărat și-i spusă împărat(ul) toată pricina di la faraon (a. 1784).* GCR II, 135/36. *Nu mai așteptă până să se desmeticească din uimirea bucuriilor sale.* CĂPĂȚINEANU, S. 102/7. *Mă mai desmeticii nițel de frică și de leșin.* GORJAN, H. II, 61/22. *În sfârșit se dezmeticiră turcii din amețala în care îi adusese Ivonina prin loviturile sale cele fără veste și iuți.* F. AARON, I. II, 84/11. *Asfel, când scăpăm din brațele somnului, sufletul ... se ezamină singur și caută să se desmeticească.* PĂCLEANU, I. II, 103/30, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 167, LM. *Căzui la pământ ... M-am trezit și m-am desmeticit din buimăceala în care mă găsam, uitându-mă împrejur.* CONTEMPORANUL, I, 870. *Avem speranță că încetul cu încetul se vor desmetici cei cuprinși de temeri.* ODOBESCU, S. III, 483. *Tocmai pe la cinci seara s-a desmeticit bine și mi-a povestit tot ce i se întâmplase.* CARAGIALE, O. I, 238. *Îl puse, deci, într-un pat curat până se trezi și, desmeticindu-se, îl opri la curtea lui.* ISPIRESCU, U. 105. *Somnul din care nu s-au desmeticit bine, îngreui și pleoapele noastre.* CONTEMPORANUL, V₁, 91, cf. DDRF, ALEXI, W. *Într-un târziu, se mai dezmetici; deschise ochii, cercă să se ridice, dar căzu din nou.* DUNĂREANU, CH. 39, cf.

ȘĂINEANU², TDRG, DELAVRANCEA, O. II, 98. *Căzui fără de veste năpraznic pe pământ ... Când mă dezmeticii, băgai de samă că mă aflu pe malul celălalt.* HOGAȘ, M. N. 223. *A doua zi, dezmeticindu-se din beție și din aiureala probozeniei, îi păru rău că și-a cheltuit bănișorii.* REBREANU, I. 78. *Trecându-și mâna pe frunte ca pentru a se desmetici, m-a întrebat ce vreau să mai cânte.* IBRĂILEANU, A. 46, cf. CADE. *Nu mă desmeticisem încă din somnul sbuciumat și curios al nopții.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 321. *A început să se desmeticească din amețală și a încercat să oprească sângele.* POPA, V. 161. *De uimire, surorile abia se dezmeticiră.* PREDĂ, M. 248. *Își pierduse de câteva ori memoria ... și se dezmetici într-o clinică albă.* BARBU, Ș. N. 128, cf. M. D. ENC., DEX. *După cutremur, cum m-am dezmeticit, am ridicat omul de jos.* FLACĂRA, 1977, nr. 10, 18. *De la o vreme se dezmetici un bărbat mai țănoș de-acolo din casă, care era fratele miresei.* SNOAVA, III, 178. *Și la o baltă-l ducea. Bine de bale-l spăla, și lângă el jos ședea Până se desmeticea.* MAT. FOLK. 9. *Lumea toată alergat Unde eram leșinat, și cu apă m-au stropit Apoi m-am dăsmetecit.* ȘEZ. VII, 22, cf. ALR I/I h 144, ALR II 3 556/2, 27, 29, 95, 192, 250, 537, 705, 728, 762, 784, 812, 833, 848, 872, 876, 886, 899, 987, ALRM I/I h 203. ◇ T r a n z. *Strigătul lui mă desmetici.* CONTEMPORANUL, IV, 780. *Frigul de afară o desmetici.* D. ZAMFIRESCU, A. 152. *Zgomotul ei îl desmeteci de-a binele.* CHIRIȚESCU, GR. 14. *Și toți cu toții, dă-i cu somnu! ... Dar gâlca mătușii Anastasia m-a desmeticit.* KLOPȘTOCK, F. 226. *Trântiți de la început sub robinetul din curte, să-i desmeticească apa rece, fuseseră aruncați în beciul umed.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 67. *Când un tovarăș de așternut îl dezmeticea cu un ghiont în coastă, el se ridica în șezut.* COCEA, S. I, 52. *Simți cum i se bat tâmplele, un val de sânge îi întunecă mintea ... Afară, aerul nopții îl mai dezmetici.* VINEA, L. I, 213. *Când m-am desmeticit, am auzit ... murmurul unor voci pe care le cunoșteam.* CĂRTĂRESCU, N. 284. (F i g.) *Țiganul se mai rățoia o dată, dezmeticind mocneala ulițelor.* KLOPȘTOCK, F. 27. *Duhovnicul a trecut spre trapeză, dezmeticind luminile din mucuri.* id. ib. 56.

2. F i g. A se lămuri (asupra unei probleme, asupra unei situații etc. neînțelese sau greșit înțelese), a-și da bine seama de ceva, a se limpezi la minte; a se dumiri, (învechit) a se dezmeți (2). *A rămas ovreul deocamdată amețit de logica zdrobitoare a directorului, dar pe urmă s-a dezmeticit și nu s-a lăsat.* CARAGIALE, O. I, 10. *Ea băgă și așa prin întunec de seamă că el era îmbrăcat nemțește și, dezmeticindu-se, abia acum își aduse aminte de starea în care se afla el în ajunul plecării.* SLAVICI, O. I, 373. *Până să ne dezmeticim noi bine, Mihalachi se și întoarse c-o harchină de costiiță afumată.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 160, cf. DDRF. *Nu căutai să mă dezmeticesc unde mă aflu.* HOGAȘ, DR. I, 191. *Femeie, dezmeticește-te odată ... Ieși din ceața asta fierbinte care-ți întunecă judecata.* CAMIL PETRESCU, T. I, 248. *Ne dezmeticirăm amintindu-ne de ardeul de la școală, simțind primejdia.* BRĂESCU, M. B. 142. *Semn arătat-a lumii Dumnezeu, Doar ne-om dezmetici și înțelege.* LESNEA, I. 51. *Abia în ceasul al doisprezecelea românii ... au început a se dezmetici.* MOROIANU, S. 19. *Oare crezi că Otilia poate să placă cuiva? Felix se*

dezmetici: - *Mi se pare că ești nedreaptă, domnișoară.* CĂLINESCU, E. O. I, 71. *Socrul mic, o clipă năuc, se desmeticește, pricepe.* STANCU, D. 78. *Văd că nu te-ai dezmeticit încă.* VINEA, L. II, 297. *Nădăjduiesc pentru el că până la urmă o să se dezmeticească și o să priceapă unde-i e locul.* v. ROM. aprilie 1957, 81. *Eu am crezut că-i gata de-acuma și că te-ai dezmeticit și tu.* LĂNCRĂNAN, C. III, 98. *Împăratul, văzând una ca asta, abia se dezmetici și-și cunoscă pre fiul ce-l crescuse.* CĂTANĂ, P. B. III, 115. ♦ *T r a n z. Pre cii virtuoși oamenii înțelepțindu-i să-i mântuiască ... iară pre cii înrăutățiți, dismiticindu-i, să-i pedepsească.* SĂULESCU, HR. I, 32/24. *Să-mi deslușăști această întrebare ... Tu dar desmeticește-mă dintr-astă neștiință.* RUSET, E. 56/15. *Publicul ... începe să reclame. A-l desmetici e greu.* MACEDONSKI, O. IV, 76.

- Scris și: *desmetici*. - Prez. ind.: *dezmeticesc*. - Și: (învechit și popular) **dezmeteci** (scris și: *desmeteci*), **dăzmeteci** (ALR I/I h 144/900, ALR II 3 556/705, 876), **dăzmeteci** (ALR I/I h 144/79, ALR II 3 556/762, 886), **dăzmitici** (ALR II 3 556/29), **dizmeteci** (ALR II 3 556/95) vb. IV.

- De la **dezmetic**.

DEZMETICIRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e z m e t i c i și rezultatul ei.

I. (Învechit) Stare a unui om dezmetic.; p. e x t. demență (1), nebulie (4); (învechit, rar) dezmeticiune. Cf. d e z m e t i c i (I). *Și eu zișu întru dezmetecirea (t u r b u r a r e a B 1938) mea: lepădatu-m-am de cătră fața ochilor tăi!* BIBLIA (1688), 391^{1/6}, cf. PONTBRIANT, D.

II. 1. Revenire la starea normală (dintr-o amețeață, dintr-o emoție puternică), trezire (dintr-o stare de beție, dintr-un leșin etc.); (învechit) dezmețire. Cf. d e z m e t i c i (II 1). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 167, DDRF. *Satele se zvârcolesc în dezmetecirea din nebulia furioasă.* REBREANU, R. II, 288. *Am simțit că mă doare capul, că mi-e rău ca după dezmetecirea dureroasă din visul dat de cocaină.* CAMIL PETRESCU, P. 23. *Și gândurile-mi toate-i picară la picioare, Curate, scuturate de patimi și venin. Dezmetecire în azur.* VOICULESCU, POEZII, I, 266. *Am auzit, după dezmetecire, pași în urma noastră, numeroși.* ARGHEZI, C. J. 273, cf. M. D. ENC., DEX.

2. F i g. Lămurire (asupra unei probleme, asupra unei situații etc. neînțelese sau greșit înțelese); clarificare, limpezire (a unei nedumeriri); duminire. Cf. d e z m e t i c i (II 2). *Dezmetecirea urmează la noi cu siguranță zăpăcelilor ... După toată anarhia produsă de nevrozele războiului, revenim la limba literară.* IORGA, în PLR II, 434, cf. RESMERIȚĂ, D. *Lăsând în pietriș scânteia amintirei, ca un stimulent pentru cei chemați, ca o dezmetecire pentru cei nechemați.* KLOPȘTOCK, F. 99. *Cheiu apare din ceață abia la 20 de metri, fantomatic, și-ți trebuie o secundă de dezmetecire ca să-l înregistrezi ca pe o realitate.* TUDORAN, O. 31, cf. M. D. ENC. *Dezmetecirea tinerilor în cauză nu vine singură.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 8.

- Scris și: *desmetecire*. - Pl.: *dezmeteciri*. - Și: (învechit) **dezmetecire** s. f.

- V. **dezmetic**.

DEZMETICIT, -Ă adj. **I.** (Învechit) Năucit; înnebunit. Cf. d e z m e t i c i (I). Cf. PONTBRIANT, D. *Iar eu stam cu pușca la ochi, încurcat, dezmeticit, neștiind în ce să dau.* GANE, N. II, 182.

II. 1. Care și-a revenit dintr-o stare emotivă puternică, dintr-o amețeață, din beție, din leșin etc., trezit la starea normală; (învechit) dezmețit. Cf. d e z m e t i c i (II 1). Cf. PONTBRIANT, D., DDRF. *Dezmeticit, copilul cu buclele blonde s-a frecat apoi la ochi în fața tragicei realități.* LOVINESCU, C. VI, 193. *Iartă-mă, Tănțico! reluă Titu dezmeticit. Uite cum mă găsești!* REBREANU, R. I, 244. *Constantin, dezmeticit, înfipse în ea cușitul.* GALACTION, O. 148. *Dacă scrisoarea există totuși, e probabil că, în fața instanței, desmeticită, o va retracta femeia însăși.* CAMIL PETRESCU, T. I, 325. *Durerea ascuțită îl străpunse până în creștet ... Cercetă dezmeticit cu ochii împrejur.* C. PETRESCU, A. R. 52. *Dezmeticit, spre seară, c-un zămbet dur pe buze A îngropat cu ură mormane de obuze.* LABIȘ, P. 33, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin lărgirea sensului) [Din coardele chitarei] în locul tânguirii duioase, s-a așternut în suflul ei dezmeticit oprobiul tiraniei și calvarul văduviei. KLOPȘTOCK, F. 13. *Adierile se dibuie, se împletesc, dezmetecite.* VINEA, L. II, 177.

2. F i g. Lămurit asupra unei probleme, asupra unei situații neînțelese sau greșit înțelese, luminat la minte; duminire. Cf. d e z m e t i c i (II 2). Cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D. *Confucius rostea acest adevăr pentru care a trebuit atâta timp ca să intre în conștiința unei lumi dezmetecite după absurde rătăcirii.* SADOVEANU, O. XX, 381, cf. M. D. ENC.

- Scris și: *desmeticit*. - Pl.: *dezmeticiți, -te*. - Și: (popular) **dezmetecit, -ă** adj. DL, DM, M. D. ENC.

- V. **dezmetic**.

DEZMETICIUNE s. f. (Învechit, rar) Dezmetecire (I). *Bată-te D[o]mnul cu dezmeteciune (c u n e b u n i e B 1938) și cu nevedeare și ieșire den minte.* BIBLIA (1688), 146^{2/12}, cf. TDRG.

- Și: **dezmeteciune** s. f.

- **Dezmetici** + suf. -iune.

DEZMEȚI vb. IV. R e f l. **I.** (Învechit și regional) A se dezmetici (II 1). *Atunce Avimeleș s-au dezmețat ca din beție și oglinzi bine pământul și pomii.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 256/23, cf. LB, VALIAN, V. *Dacă să dezmeți însă și-n grab cum s-a repezit, Luptarea cea dintre dânșii îndată luă sfârșit.* PANN, E. II, 131/23, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Mărioara se trezea ca din vis, se dismețea.* ALECSANDRI, P. I, 103. *Ivan atunci, cuprins de fiori, pe loc s-a dezmețit.* CREANGĂ, O. 137. *În timpul vorbelor din urmă se dezmețește pe încetul, cată să se scoale, dar e prea slab.* CONTEMPORANUL, IV, 178, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DEX, com. din STRAJA - VICOVU DE SUS, ALR I/I h 144/186, 922, ALR II 3 556/141, 192, 414, 514, 520, 531, 605, ALRM I/I h 203/186, 922. ♦ *T r a n z. Și singur stau și caut ca uliul care cată ... Ca pasărea de zboru-i din ceruri dezmețită.* EMINESCU, O. I, 25. *Bine, puturoșilor, dormiți și ziua? ... Apoi vă dezmețesc eu! (dă o palmă lui Ion).* CONTEMPORANUL, IV, 163. *Cătră*

ziuă venea iarăși acasă, trecea peste bietul flăcău [adormit] ca să-l dezmețească. SBIERA, P. 140.

2. F i g. (Învechit) A se dezmetici (II 2). Asemene și soborul după ce se dezmeți, izbucni cu strășnicie. U! O! NEGRUZZI, S. I, 228, cf. PONTBRIANT, D., DDRF. ♦ T r a n z. Și după ce mor ... numele lor se stinge din memorii și lumea dezamețită de prestigiul lor personal, bagă atunci de seamă că faima lor a fost mincinoasă. ODOBESCU, S. I, 431.

- Scris și: *desmeți*. - Prez. ind.: *dezmețesc*. - Și: **dizmeți** (scris și: *dismeți*), (învechit) **dezameți** (scris și: *desameți*), (regional) **dăzmeți** (ALR II 3 566/192) vb. IV. - Pref. *dez-* + [a]meți.

DEZMEȚIRE s. f. (În dicționarele din trecut) Dezmeticire (II 1). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, RESMERIȚĂ, D.

- Scris și: *desmețire*. - Pl.: *dezmețiri*. - Și: **deza-**
mețire (scris și: *desamețire*) s. f. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, RESMERIȚĂ, D.

- V. **dezmeți**.

DEZMEȚIT, -Ă adj. (Învechit) Dezmeticit (II 1). Trotușul e vechiul lor prieten, el îi primește în răcoaroasele sale ape fără primejdii, îi îmbrășoază și-i trimite pe acasă scâlțați și dezmețiți. NEGRUZZI, S. I, 315, cf. PONTBRIANT, D., LM. Dar azi vâlul cade, crudo! dizmețit din visuri sece, Fruntea mea este trezită de al buzei tale-ngheț. EMINESCU, O. I, 30, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D.

- Scris și: *desmețit*. - Pl.: *dezmețiți*, -te. - Și: **dezamețit**, -ă (scris și: *desamețit*) PONTBRIANT, D., DDRF, RESMERIȚĂ, D., (rar) **dizmețit**, -ă adj.

- V. **dezmeți**.

DEZMEȚITÓRIU, -IE adj. (Învechit, rar) Care dezmețește (1). Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desmețitoriu*. PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezmețitorii*. - Și: **dezamețitóriu**, -ie (scris și: *desamețitoriu*) PONTBRIANT, D.) adj.

- **Dezmeți** + suf. -toriu.

DEZMIERÁ vb. I v. **dezmira**.

DEZMIERÁT, -Ă adj. v. **dezmierdat**².

DEZMIERDÁ vb. I. 1. T r a n z. (Complementul indică corpul sau părți ale corpului unei ființe) A atinge sau a netezi ușor cu palma, cu degetele etc. în semn de afecțiune; (complementul indică ființe) a adresa cuvinte de dragoste, de duioșie, de mângâiere (însoțite adeseori de gesturi afective), a înconjura cu dragoste, a se comporta cu multă afecțiune; a mângâia (II 4), a alinta. Cf. MARDARIE, L. 224/27, KLEIN, D. 332. *Dezmierda cu mâna ei lâna lor cea deasă*. BELDIMAN, A. 58/18, cf. LB. *Doi miei în urma maicei lor, Robinson i-au prins și pe aceștia și au început a-i dizmierda*. DRĂGHICI, R. 99/20, cf. 227/4. *Luă în brațe pe această biată fată pe care o legănase ... și o dezmierdă ca și atunci*. NEGRUZZI, S. I, 26. *Desmierda odinioară sinul ei nevinovat*. DACIA LIT. 142/8. *Dacă ale mele versuri drăgănele aripi ar purta, Ele-ar sta în cale Grațiilor tale Și te-ar desmerda*. SION, POEZII, 128/12. *Ți-aș dezmierda părul ist mândru cât e*

ziua de mare. CONV. LIT. I, 31. *Și pe coarda-i cea pletoasă Să-mi dizmierd murgul voinic*. ALECSANDRI, O. 69. *De la creștet la picioare s-o admiră și s-o dezmierzi*. EMINESCU, O. I, 157. *Calul se scutură de apă, iar călărețul îi desmierdă coama*. GANE, N. I, 10. *Apoi dezmierdând calul îi mai sărută de câteva ori pe amândoi*. CREANGĂ, O. 85. *Omul vrea să aibă femeia pe care o iubește, s-o strângă-n brațe, s-o sărute, s-o dezmierde*. SLAVICI, O. II, 106. *Flăcăiandrul se perde de dorul ei când o văzu dezmerdându-l cu niște cuvinte mai dulci decât mierea*. ISPIRESCU, L. 279. *Cine-apoi iar mă dezmiardă și-al meu nume tot șoptește?* CONTEMPORANUL, I, 88. *O femeie mai bătrână le dezmiardă, părintește*. MACEDONSKI, O. I, 82. *Nu mai îndrăzne a se apropia de el și să-l dezmierde ca altă dată*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 49, cf. DDRF. *Fiul pașei ... Blând dezmiardă alba frunte a nevastei*. COȘBUC, P. I, 62, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Îmi desmeardă calu-n grabă Și-n pridvor îi duce șaua*. CERNA, P. 139. *Mă dezmierdă pe mână în treacăt, scurt, ca pe un copil*. IBRĂILEANU, A. 159, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Îi prinsesem mâna mică, subțire și i-o dezmierdasem*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 290. *Din treacăt dezmiardă fruntea impertinent bombată a capului culcat pe speteaza fotoliului*. TEODOREANU, M. I, 61. *Țiganca se apropie de el, învăluitoare, ca și cum ar fi vrut să-l cuprindă și să-l dezmierde*. SADOVEANU, O. X, 131, cf. SCRIBAN, D. *Pașii, de prieten, ... Sunt mult mai dulci decât cuvintele, cele mai dulci, de dezmierdat*. PERPESCIUS, S. 165. *S-au trezit vecinii, îi lămuri Ana dezmierdându-i părul*. VINEA, L. I, 303. *O luă de gât, o dezmierdă pe obraz*. DEMETRIUS, A. 311. *Hai de-i spune Mariei un cuvânt s-o mai dezmierzi*. DAVIDOGLU, M. 72. *Îl învață cum să se poarte, cum s-o dezmierde, că era tânără și nu trebuia s-o sperie*. BARBU, G. 40, cf. M. D. ENC., DEX. *Lângă pieptu-i o strângea Și mereu o dismierda. Și mereu o săruta*. ALECSANDRI, P. P. 97. *Cu mâna Te-oi dezmierda Cu gura Ți-oi descânta*. TEODORESCU, P. P. 364, cf. SEVASTOS, C. 52. *A tot dezmiirat fata*. VICIU, GL., cf. ȚIPLEA, P. P. 108. *Tată-său o dezmierda Și mă-sa o blăstâma*. BÎRLEA, L. P. M. I, 84, cf. ALR I/II h 235, 236. *Fluieraș cu fluiera Nu mă poate dezmierda, Numai mândra cu vorba*. FOLC. TRANSILV. II, 262. *Guriță de sărutat Trupușor de dezmierdat*. FOLC. OLT. - MUNT. II, 502. (Cu pronumele în dativ) *Lasă trupul lui slobod, în desfătări, în pohte ... și alta nu socoteaște, fără numai cum își va dezmierda trupul*. ANTIM, O. 218. (A b s o l.) *În fiecare după-amiază joacă șah, stă de vorbă, dezmiardă, răsfață și se răsfață pe sine*. VINEA, L. I, 18. (R e f l. r e c i p r.) [Luna] *părea a privi cu o nesățioasă bucurie la atâția înamorați ce se dezmierdau cu-nfocare sub razele ei amoroase*. FILIMON, O. I, 136. ♦ (Prin lărgirea sensului) [Câinele] *mă desmiardă și se umilește pentru a-i împlini nădejdea*. NEGULICI, E. I, 175/29. *Și glasul maicei mele, curmând a mea durere, Veni să mă desmierde*. ALECSANDRI, P. I, 128. *Magia Cuvintelor ce ne desmiardă cu adieri de primăvară*. DENSUSIANU, L. A. 10. *Să mă dezmierde cu genele ei lungi*. IBRĂILEANU, A. 51. *Fata ... îl dezmierda cu privirea*. C. PETRESCU, S. 118. *Zaraful, plângând cu dinadins, Își cerceta comoara cea dezmierdată zilnic*. VOICULESCU, POEZII, I,

165. *Ursul mângâie dulce eu laba lui de fier, când își dezmiardă puil.* ARGHEZI, C. J. 42. *Îngeri să te desmierde, ... Să fie a ta lumea largă.* ISAC, O. 108. *Toate dragostile s-aduna, De capul meu se lega și mă desmierda.* MARIAN, V. 133. (A b s o l.) [Ochii tăi] dezmiardă și omoară ... te dor și te alintă. EFTIMIU, I. 150. (R e f l. r e c i p r.) *Mirela fluieră-n stufiș și sturzul prin vrun răriș; Unul pe-altul să dezmiardă Durerile ca să-și piardă.* FOLC. MOLD. I, 128. ♦ F i g. *Iarba și frunzele tremurau dezmiardate de zefiri.* SION, P. 292. *Doritul soare Strălucește și dizmeardă oceanul de ninsoare.* ALECSANDRI, P. III, 10. *Copiii tăi, o, țară! cu drag te dezmiardau.* BOLINTINEANU, O. 119. *Boboc de trandafir ... desmierdat de cele întâi raze ale soarelui.* CREANGĂ, P. 276. *Iar tu draga mea vioară ... Cât n-ai înjosit cântarea, te-am cinstit, te-am dezmiardat.* MILLE, V. P. 59. *Să fii îngropat de viu într-o închisoare de zece stânjeni sub pământ în care noaptea desmierdă iadul.* I. NEGRUZZI, S. VI, 66. *Oltule cu repezi valurii! Multe mândre flori desmerzi.* CERNA, P. 143. *A venit spre mine dezmiardând aerul cu umerii.* IBRĂILEANU, A. 57. *Un vânt zbor de prune coapte piere, Desmiardă-n drum parfum de piersici coapte.* AL. PHILIPPIDE, A. 51. *El de pe mal se dădea în două de dragul piciorușelor dezmiardate de undele pârâului.* MIRONESCU, S. 40. *Din ținutul unde cerul dezmiardând a mării undă, Lasă negura să urce.* EFTIMIU, I. 11. *Pe urmă, Ion Ozun recunosc, dezmiardat de razele bune, că viața e îndestul de plăcută.* C. PETRESCU, C. V. 57. *Nu se pot exprima în cuvinte mlădierele unui trup de femeie care ... alunecă și dezmiardă tot ce-l înconjoară.* COCEA, S. I, 236. *Pârâul te dezmiardă cu răcoare.* LESNEA, VERS. 139. *Dezmiardă o lumină? Se stinge ... De-acuma Ți-e mâna de tină.* VOICULESCU, POEZII, II, 28. *Am luat în palmă dealul: un ou încondeiat Ca să-l dezmiard mai bine cu somnoroase gene.* PILLAT, P. 81. *Cu gleznele tu să dezmiard Alte dăți, buruieni și pietre și ierburi.* BLAGA, POEZII, 306. *Copilul meu cu flori și fluturi se joacă, Îl dezmiardă soare și aur îl îmbracă.* ISAC, O. 98. ♦ S p e c. (Complementul indică copiii) A alintă peste măsură, a satisface toate dorințele, toate mofturile; a răsfăța (1), a răzgâia. *Fata Brâncovanului, fiind tânără și dezmerdată de tată-său, să bocie în gura mare.* NECULCE, L. 131, cf. CADE. *Nu știi să te porți cu copiii - zicea buna - îl dezmiardă și-l bați.* VLASIU, A. P. 135, cf. ALR II/I h 150. ♦ F i g. *Soarta nu-i zâmbește ... norocul nu-l dezmiardă.* C. VÎRNAV, H. 76/2. (R e f l. p a s.) *Năravul ... carele până atuncea se dezmiardă, și se strică, mare minune va fi de se va mai îndrepta vreodată!* ȚICHINDEAL, F. 95/5. ♦ (Complementul indică ființe) A alintă dând un alt nume (de obicei hipocoristic). *Pițigoiul este iubit peste tot ... motiv pentru care îl dezmiardă cu nume felurite.* BĂCESCU, PĂS. 345. (Glumeț) *De câte ori eram dezmiardat cu acest titlu recea un nou peste fericirea mea.* GHICA, C. E. I, 42. ♦ R e f l. (Învechit și popular; despre oameni) A avea relații sexuale cu cineva; p. e x t. a se destrăbăla. *Dă roabele și slujnicele de să dezmiardă bărbații pentru dobândă.* PRAV. 171, cf. ANON. CAR. *Soru-me în anul acest(a) s-au dezmerdat cu un ibovnic al ei și au purces gre* (a. 1779). GCR II, 119/31, cf. KLEIN, D. 332, VALIAN, V. *Tată-său [Petru Rareș] făcea*

bune, iar el [Ilieș Vodă] reale ... să dezmiarda cu turci tineri, cu turcoalce tinere (Începutul sec. XVIII) MAG. IST. I, 177/32, cf. POLIZU, CIHAC, II, 495, ALEXI, W., SĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. *S-au și îndrăgii unul în altul, încât de acuma înainte venea ca în toată ziua la dânsul de se dezmiarda cu el.* SBIERA, P. 23. ♦ P. e x t. A trece ușor cu mâna, cu degetele pe deasupra a ceva. *Cu mâini de-artist dezmiardă el Chitara cu cinci strune.* CONTEMPORANUL, VII₂, 29. *Își dezmiardă mașinal scoarța de piele a cărții.* C. PETRESCU, A. 397. *Scoase numai o batistă ... dantelată, își dezmiardă nasul ..., o puse încetinel la loc.* BRĂESCU, V. 87. *Degetele ei subțiri desmierdară strunele; ghitara tresări, se deșteptă. Degetul arătător dezmiarda abia simțit cocoșul [revolverului].* V. ROM. august 1955, 16. *Ce zici de ciorapii ăștia? întrebă el dezmiardându-i cu buricele degetelor.* VINEA, L. I, 357. ♦ (Ironie; familiar) A lovi. *Să nu mă faci, ia acuș, să ieu culeșerul din ocniță, și să te dezmiard, cât ești de mare!* CREANGĂ, A. 120. *Am să iau un băț și am să te dezmiard.* DDRF. *C-un cuțit să te dezmiard și-n pământ te-oi înveli, Să te saturi de-a iubi.* BARBU, G. 349. *Aceste bețe și cu deosebire cea mică e bună de desmierdat muieroa.* RETEGANUL, P. I, 6.

2. T r a n z. și r e f l. A face să se simtă sau a se simți bine, a face să se bucure sau a se bucura de ceva, a face să trăiască sau a trăi o stare de bucurie, de încântare; a (se) delecta, a (se) desfăta (1). *Omul cela ce să va împărți de la părintele din cer, duce-să-va cu dracul într-un loc, că într-un elu vă dezmiardat, iară năravul lui H[risto]s voi-l urăți.* COD. TOD. 226. *Slugile și slujnicele îmbuna-l frămseața lumiei dezmiarda-l, avuția ca apa currea-i de toate părțile.* VARLAAM, C. 283. *Mulți vor vrea cu cel bogat ... a să veseli cu cântece și cu scoposă frumoasă și a să dezmiarda întru dulcețile lumiei.* id. ib. 284, cf. MARDARIE, L. 224/28. *Ferice de bărbatul ce să teame de D[omn]ul și în porâncile lui să dezmiardă foarte.* PSALT. (1651), 216^v/1, cf. 63^v/10. *Îmbiindu-l în toate pohte să să dezmiarde și să-ș petreacă.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 137^v/17, cf. id. PS. 32/3. *Vom birui cu acea cruce sufletească lumea care să dezmiardă întru bogăție.* CHEIA ÎN. 51^v/6. *Unii să dezmiardă în unsoarea scumpă, unii în uspeșe, alții în răs și în viață fără de plâns* (a. 1683). GCR I, 272/6, cf. COD. PUȘC. 78, ANON. CAR. *Călătorii pe drumuri, corăbiiarii pe ape, cei ce să dezmiardează în lume, de versuri nu se pot îndestula* (a. 1768). BV II, 177. *Și da pricină Arsachii [neștiind] să să dizmierde întru privirea lui, luându-i sama în tot chipul.* AETHIOPICA, 16^v/12. *Desmierdându-se el fără samă în vânători.* ȘINCAI, HR. I, 157/32. *Împăratul au trimis la el ... pre musici împărătești să-l desmerde.* id. ib. II, 295/37, cf. MAIOR, T. 188/12, LB. *Petrecurăm foarte bine întru călătoria noastră, desmierdându-ne cu toții.* GORJAN, H. I, 153/31. *Își dă poemele sale afară, încântă, îmbărbătează, întinereste, desmiardă, subjugă pe compatrioții săi.* HELLADE, O. II, 126. *Și eu aci lângă tine cu cimpoiul o să șed, Până te-ai sătura bine să-ți cânt să te dezmiardez.* PANN, Ș. I, 10/6. *Părăsi pe juna fanariotă, lăsându-i ... dorul nestins al viselor de aur ce o dezmiardase în trecut.* FILIMON, O. I, 118, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 495. *Mama Kira să dezmiardă între copiii săi: o fată mare și-un flăcău.*

DELAVRANCEA, S. 175. *Norocul ei să piară-n veci, Nici flori mai mult să n-o desmierde.* COȘBUC, P. I, 122, cf. CADE. *Nostalgica romanță se leagă-n alene, Dezmiardă pe cei tineri, mângâie pe cărunți.* LESNEA, VERS. 211. *Azi din lunci de scoarțe mă dezmiardă mierle.* VOICULESCU, POEZII, II, 81, cf. 262. *De aci înainte, Iosife, ai să ne iubești și ai să ne dezmierzi ... Șezi colea și cântă.* ARGHEZI, C. I. 55, cf. DEX. *Noă lasă! că i-am făcut eu una bună! Nu s-a mai dezmierda el tot în bine.* SBIERA, P. 74. ◇ F i g. *Turcii ... se foloseau de frumusețile lor ca să-și desmierde traiul și să uite scârba, suferințele, urâciunile și primejdiile!* MACEDONSKI, O. III, 30. ◇ (Prin lărgirea sensului; complementul indică auzul, văzul, urechea, ochii, simțurile etc.) *Prea frumoasele flori desmiardă cu fața și buna mirosire a lor ochii și nasul nostru.* POTECA, G. 113/15, cf. 82/4. *Bărbăția îmblânzește cugetul ... și-l îndrăznește și-l dezmiardă în cele bune.* PISCUPESCU, O. 157/9. *Astfel de locuri frumoase cari ochii dezmiardă.* PANN, E. I, 74/9. [Munții Moldovei] *dezmiardă simțurile omului, dându-i spectacolul unei naturi blânde.* CONV. LIT. I, 257. *Scrisoarea ce mi-ai trimis avea parfumul țării și o rază de primăvară care mi-a desmierdat inima.* ALECSANDRI, S. 178. *Căci cuvintele blajine și nimicurile lor, Dezmiardând frumos urechea, cad în gustul tuturor.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 77. *Mă cuprinde-o vrajă dulce și florile-mi desmierdă ochii.* ANGHEL, I. G. 11. *Crizanteme, ... desmierdați obrajii noștri și lăsați balsamul vostru sfânt în inimile noastre!* GALACTION, O. 326. *Umbla cu mâinile în șolduri, lunecând printre răzoare și desmierdându-și printre culturi privirile obosite.* SADOVEANU, O. XXI, 499. *Tumultul orașului ... îi dezmiardă auzul cu un ison întunecat.* VINEA, L. I, 124. *Au petrecut toată noaptea în mâncări și-n băuturi și dezmiardă de cântecul muzicilor.* SNOAVA, IV, 328. *Și cânta, Doamne, De dezmiardă inima.* POP., ap. DR. V, 527. ◇ (Ironic) *Săracă Țară Moldovă și Țara Muntească, cum vă pitrechi și vă dezmerdați cu aceste supărări, la aceste vremi cumplite.* NECULCE, L. 360. ◆ R e f l. (Învechit și regional) A se răsfața (1), a se fardosi, a se făli; a se schimonosi (2), a se strămba (3). Cf. MARDARIE, L. 224/27. *Au ieșit împreună și Ahamen, foarte muștrând pre Teagheu pentru obrăznicie și zicându-i: ... iar de vei zăbovi dizmierdându-te, nu te vei bucura.* AETHIOPICA, 33^v/25, cf. COSTINESCU, CADE.

- Scris și: *desmierda*. - Prez. ind.: *dezmiard* și (învechit și regional) *dezmierdez*. - Și: (învechit și regional) *dizmierdă* (scris și: *dismierda*), *dezmiardă* (KLEIN, D. 332), (regional), *dăzmierdă* (ALR I/II h 236, ALR II/I h 150), *dăzmirdă* (ALR I/II h 236), *dășmirdă* (ALR I/II h 236/200) vb. I.

- Lat. **dismerdare*. Cf. lat. m e r d a „excremente”.

DEZMIERDĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e z m i e r d a și rezultatul ei.

I. Atingere ușoară, netezire cu palma, cu degetele etc. a corpului sau a unei părți a corpului unei ființe, ca manifestare a unui sentiment de dragoste, de duioșie etc.; cuvânt, gest, comportament care exprimă, care denotă dragoste, duioșie; mângâiere (3), alintare, (regional) dezmiardătură, (învechit, rar) dezmiardăciune (1). Cf.

d e z m i e r d a (1). *Rudeniile cad peste dânsul de-l îmbrățășază și-și iau ziua-bună și adesăori aceste dezmiardări îl înădușesc.* IST. AM. 79^v/1, cf. 91^v/19. *Bucuria cea piste măsură ce ave Robinson pentru câștigarea scumpului său prietin nu putea el altfel să o arate decât prin dizmerdări și îmbrățășări.* DRĂGHICI, R. 175/11. *Ea sârmana să supăra foarte de desmerdările fratelui ei.* BUZNEA, P. V. 77/20. *Teme-te de desmierdare, căci ea e muma durerii.* CR (1839), 260^v/1. *Tu, cu dezmiardările tale, ai făcut dintr-însa un diavol.* PR. DRAM. 214. *Acest copil ... pe care tu acoperi cu desmierdările tale, va fi un proclat.* NEGULICI, E. I, 23/15, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Acei copaci nalți și mândri, marturi cu a lor umbră, De desmerdări, de voroave.* CONACHI, P. 102. *Papagali verzi, roși și galbeni, iubitori de desmierdări ... zbor chemați de glasuri dalbe.* ALECSANDRI, POEZII, 87, cf. COSTINESCU. *Tribunalul zeiesc hotări ca Adonis să petreacă o parte a anului pre pământ în desmierdările Vinerii.* ODOBESCU, S. I, 203. *Și unul înspre altul se pleacă-n dezmiardări.* EMINESCU, O. I, 97. *Și dulce-mi cafi o dezmiardare, Pe-ascuns un zâmbet îmi trimiteți.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 69. *Știi tu c-a tale dezmiardări Mai dulci sunt decât vinul?* COȘBUC, P. II, 216, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. *Aproape să-i netezesc botul umed, ... să-i mângâi capul mic pe care și-l supunea dezmiardărilor.* C. PETRESCU, S. 21, cf. 118. *Supărată ..., că nici desmerdări nu-i mai dă, ... l-ar fi părât la copii.* VISSARION, B. 89. *Cunoștea dezmiardările lungi de-a lungul pulpelor.* TEODOREANU, M. II, 16, cf. VOICULESCU, POEZII, II, 25. *Lumina e ca un balsam, ca o dezmiardare.* RALEA, O. 89. *Și-a îngăduit capriciul de a-i respinge dezmiardările.* VINEA, L. II, 89. *Își frecase obrazul cu palma lui ... ca un cățel care așteaptă dezmiardarea și o prinde din zbor.* DEMETRIUS, A. 342. *Degeaba erau și dezmiardările gagicii.* BARBU, G. 407, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ F i g. *Foarte ieftin vinde lacomul sufletul său Sataniei, prin dezmiardarea povării cei dulce și prin izbândirea cugetului său celui de răpire.* EUSTATIEVICI, GR. RUM.² 105. *Tu te vei lăsa a te târi de desmerdările norocului.* BUZNEA, F. 12/23. *Fericiți aceia care ... au crescut în sărutările soarelui ..., în dismierdările limbei.* RUSSO, S. 105. *Și-i juca prin dezmiardare soarele pe chipul ei.* COȘBUC, P. 137. *Părăului se tânguiește-o floare: Ce blând erai în vremuri mai senine! Purta în unde numai desmierdare.* CERNA, P. 92. *Eram și eu un crin ca dânsii și-n desmierdările luminii Îmi întindeam voios potirul.* ANGHEL, P. 28. *O undă zglobie își lasă strălucitoarea-i goliciune în voia dezmiardărilor șagalnice ale unei raze de lumină.* HOGAȘ, M. N. 91. *Un răsuflăt de vânt, mânat din șesul umed de rouă, mă cutremură cu o dezmiardare rece.* C. PETRESCU, S. 23. [Trandafirul] *se respiră pentru o ultimă dezmiardare și se risipește cuprins de fiorii morții.* BRĂESCU, O. A. I, 77. *Și-nșăilându-și jindul, în brăul cu florări, Ți-a pus năluca unei eterne dezmiardări.* VOICULESCU, POEZII, II, 146. *Un graur ... înmlădia o desmierdare melodioasă.* SADOVEANU, O. IX, 538. *Ar însemna să nu se vadă ... că dezmiardarea frunzei jucăuse a gorunului produce în sufletul poetului nu numai pace și liniște, ci și înclinarea lui [spre meditație].* COTEANU, S. F. II, 94. *Dorul meu și cu-al*

matale, *De s-ar tâmpina pe vale, Ar fi mare dezmiardare*. FOLC. MOLD. I, 467. ◇ L o c . a d j . **De dezmiardare** sau **de dezmiardări** = (despre cuvinte) cu care se dezmiardă (1); dezmiardător, alintător. *Era numit mai mult cu nume de dezmiardare, „șoimel”*. BĂCESCU, PĂS. 201. *Dragostea profundă a mamei este exprimată prin cuvinte duioase de dezmiardare*. IST. LIT. ROM. I, 175. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Migala, modelarea lentă și continuă, dezmiardarea mâinei care alunecă, pipăiește, trece ..., cere liniște*. ANGHEL, PR. 68. *Răspunsul unic posibil, dezmiardarea obrazului meu cu marginea rochiei ei, nu i-l pot da*. IBRĂILEANU, A. 189. *Ochii care aleargă și-apoi se-opresc ... Își schimbă licărirea, tristețea, dezmiardarea*. EFTIMIU, I. 149. ◆ S p e c . (Rar) Răzgâiere a unui copil. *Desmiardarea la copii, desfrânare le aduce*. ZANNE, P. VIII, 711. ◆ Semn de dragoste, de duioșie etc. *Îi vine ... un semn de dulce suvenir făcut cu o grațioasă șfială sau o privire plină de dezmiardare*. FILIMON, O. I, 135. *Eu stau cu draga mea-mpreună și-o strâng la sân cu dezmiardare*. IOSIF, T. 139. ◆ P . e x t . (Învechit; la pl.) Cuvinte de politețe, de laudă, de stimă, de considerație adresate cuiva. *Ispitind în tot chipul să o-ntoarcă la păgânăția lui. Și neputând cu silogizme filosoficești, apucă cu dezmiardări*. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 166^v/19. *Numa să săleaste a da craiului acestui bun toate căzutele dezmiardări și să despărțește de el*. BELDIMAN, N. P. I, 178/12.

2. (Învechit; de obicei la pl.) Satisfacere a instinctelor (sexuale); plăcere (1); p . e x t . petrecere (2); dezmaț (1), desfrâu; (învechit și popular) dezmiardăciune (2), (învechit, rar) dezmiertzie. *Să veselesc în lume cu alăute și cu alte zicături și multe feliuri de dezmiardări*. CHEIA ÎN. 99^v/17. *Lucrurile lumești ... a cărora începături sunt prea cu mare dezmiardări, acelorași sfârșitul să fie prea cu greale întristări*. CANTEMIR, I. I. I, 158, cf. id. ib. II, 230. *Puțină postirea, dupe atâta desfrânări ...; câteva nevoințe, dupe mii de dezmiardări deșarte* (a. 1750). GCR II, 47/30. *Cu totul sânt al dezmiardărilor celor de stricăciune, cu totul sânt plin de tot felul de răotăți*. MINEIUL (1776), 126^v/17. *Dezmiardările și ospețele preste puțină vreme m-au făcut a uita toate întâmplările și primejdiile ceale trecute* (a. 1783). GCR II, 128/26. *Era om foarte drept și priimitoriu, însă dat la desmiardări și plăceri*. VĂCĂRESCUL, IST. 262. *Dintru aceste seamne culegi cu părerea cum că el iaste om dat dezmiardărilor sau sângeros*. MICU, L. 177/12. *Toate bunătățile și avuțiile ... slobod la mâini le răsipește pentru ca să strângă de acia dezmiardări pentru trup*. MOLNAR, RET. 89/10. *Pre Radul IV ... l-au ținut la sine Mahomet II pentru desmerdarea trupească*. ȘINCAI, HR. II, 27/2. *Împăratul tribuie să fie cel mai treaz, cel mai dușman desmiardărilor, cel mai înstreinat de mândrie*. MAIOR, T. 119/9, cf. 51/8. *Întru desmiardări ș-ospețe Petrecând, de arme să se desvețe*. BUDAI-DELEANU, T. 122, cf. LB. *Arme cu care să se omoare pre sine, și să răpească patria și neamul lor, întrebuițând averea numai în dezmerdările lor*. MUMULEANU, C. 21/12. *Ei zic că orice desmerdare moaie trupul și duhul*. PLEȘOIANU, T. I, 181/5. *Dându-se soltanii la dismerdări se molătățiră*. SĂULESCU, HR. II, 354/13, cf. 306/10. *Era*

un om ce iubea foarte mult desmiardările; cheltuia cu galatomie mare. GORJAN, H. IV, 66/10, cf. VALIAN, V. *Scăderi, care mai cu seamă sânt următoarele: plecarea spre desmerdări trupești și spre deșertăciuni*. RUS, I. I, 256/5, cf. 148/5. [Femeia] să știe, în sfârșit, tot ce este de batjocoritor în acele lingușiri ce o prefac într-un instrument de capriție și de desmiardări. NEGULICI, E. I, 89/22. *Își petrecuse viața în desmiardări lumești*. ODOBESCU, S. III, 34, cf. 210. *După aceasta Midas împărat se dete la tot felul de desmiardări*. ISPIRESCU, U. 107, cf. DDRF. *Și acolo a risipit toată avuția sa, viețuind întru dezmiardări* (a. 1894). ap. TDRG, cf. ȘĂINEANU², SCRIBAN, D. *Măriilor-Voastre vi-i dat să trăiți în desmiardare, răutate și ticăloșie*. SADOVEANU, O. X, 513. ◆ (Mold.; la pl.) Mofturi, v. m o f t (2). *Întrebuițând pre toți ceilalți numiți supușii lui numai ca pre mijloace interesurilor și dismiardărilor sale, un asemenea guvern se numește despotic*. SĂULESCU, HR. I, 46/20. *Multe marafeturi și desmiardări mai au și târgoveții aceștia ..., cugetă el ca un țaran cuminte*. SADOVEANU, O. IX, 75.

3. Stare de bucurie, de fericire, de mulțumire, de liniște (produsă de cineva sau de ceva asupra cuiva), d e s f ă t a r e , d e l e c t a r e , î n c ă n t a r e ; ceea ce creează o astfel de stare. Cf. d e z m i e r d a (2). *Trecură în iubostea (dezmiardarea D) înremiei*. PSALT. 143. *Lumea [spune:] O, nebunule, ... nu prăvești podoaba mea; nu oglindești bunurile meale; nu iai aminte desfătărilor și dezmiardările meale!* CANTEMIR, ap. GCR I, 324/25. *Acolo volnicia, dezmiardarea, îndestulearea ..., acolo toate sânt* (a. 1785). GCR II, 147/11. *Dulcețile și frumsățile ale aceștii lumi carele ne le-au dăruit Dumnezeu spre desfătarea și dezmeardarea noastră*. VARLAAM - IOASAF, 118^v/16, cf. LB. *Spre dezmiardare muzele dulce cântă*. PANN, E. V, 121/7. *Aici viața-mi ideală Cu-ale sale desmiardări; Aici lumea cea reală Cu-ale sale zbućiumări*. SION, POEZII, 2/18. *Acea ființă pe care voi o credeți îngerul vostru, scăparea și dezmiardarea inimei voastre, ... este în stare a vă trăda pentru un diamant*. FILIMON, O. I, 135, cf. 195, PONTBRIANT, D. *Slăvește armonia și-nalta poezie Ca dismiardări plăcute de glas prietenesc*. ALECSANDRI, P. I, 134, cf. 120. *Din noaptea veșnicei uitări În care toate curg, A vieții noastre desmiardări Și raze din amurg ... Aș vrea odată-n viață tu Să te înalți în sus*. EMINESCU, O. I, 230. *Frumosul lui chip, atât de tânăr și atât de trist, era desmiardarea celor dintâi visuri*. VLAHUȚĂ, O. A. I, 119. *Dezmiardarea primăverii pătrundea prin geamuri până la ea*. LUC. VII, 198, cf. TDRG. *Spre dâșii înduioșarea noastră cobora ca o desmiardare*. C. PETRESCU, S. 7, cf. CADE. *Să-mi înveselească inima bolnavă mi-ar trebui de-aiurea dezmiardare Multa-nrouata slavă, A Vlahiei deasă, Reavână dumbravă*. BLAGA, POEZII, 339. *Ar fi o desmiardare să mă trimită acolo*. BARBU, PRINC. 322. ◆ Atitudine care denotă mulțumire, bucurie, alintare, răsfaț. *Când vedeam că sare Un strop pe haina noastră, Rădeam cu desmiardare Distrăși ca doi copii*. COȘBUC, P. II, 193. *Observațiile astea le face cu humor, cu o comică dezmiardare*. IBRĂILEANU, A. 47. ◆ (Rar) Farmec, atracție. *Trupu-i, fără veșmânt, nu ascunde niciuna din dezmiardările sale*. ODOBESCU, ap. TDRG, cf. DDRF.

- Scris și: *desmierdare*. - Pl.: *dezmierdări*. - Și: (învechit și regional) **dizmierdăre** (scris și: *dismierdare*), **dezmiardăre** s. f.

- V. **dezmierda**.

DEZMIERDĂT¹ s. n. (Învechit, rar) Faptul de a (s e) *dezmierda*. Cf. RESMERIȚĂ, D.

- Scris și: *desmierdat*. RESMERIȚĂ, D.

- V. **dezmierda**.

DEZMIERDĂT², -Ă adj. 1. (Despre ființe) Care este atins, mângâiat ușor cu palma, cu degetele etc., care este înconjurat de afecțiune, căruia i s-au îndeplinit toate gusturile, toate plăcerile; alintat, răsfățat² (1). Cf. ANON. CAR. *Vătămarea scoarței e mai primejdioasă în câtă vreamă e neatedă scoarța ... toacma atunci o pedepseasc mai tare omenașii cei desmierdați și vitele*. ÎNV. POM. 20/5, cf. LB. *Ah, cât de dezmerdat și fără minte eram în tinerețile mele, că nu vrem nici să mușc din pâne fără altă mâncare!* DRĂGHICI, R. 85/27. *Acest copil care se simțea iubit, desmierdat, slobod ..., iacă-l rob*. NEGULICI, E. I, 36/20, cf. PONTBRIANT, D. *Când Lică se plecă asupra ei, ea țipă desmierdată, îi mușcă mâna*. SLAVICI, O. I, 207. *Mai văzuse și fii tineri de boieri îmbrăcați în haine scumpe, auzise că unii dintr-inșii sunt limbuși, desmerdați, luători în răs*. ISPIRESCU, L. 246, cf. DDRF. *O fată tânără tinerică se strecoară-n atelier cu mișcări leneșe de pisică dezmierdată*. SĂM. II, 20, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Slobozenia veche nu era pentru voi, Era pentru ... slugoi de ciocoi Și pentru odorul desmierdat al boierului, Coborât cu hârzobul din saltelele cerului!* DEȘLIU, G. 53, cf. M. D. ENC., DEX. *Io-s copilă desmierdată, Nu-s cu dorul învățată!* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 109. *Ș-am fost pruncă desmierdată Și mi-o plăcut sărutată*. BÎRLEA, C. P. 16, cf. ALR II/I h 150/53, ib. h 236. *Că nădejdea dumatile Dusu-s-a în jos pe vale, Cu cocoana desmerdată Care azi e măritată*. FOLC. TRANSILV. I, 343. ◇ F i g. *Printre cetele sordide și flămânde ale lucrătorilor din fabrică, plimbam hainele mele tăiate elegant și un egoism și un pântec dezmierdat!* GALACTION, O. 228. *Dorul tău e desmierdat, Trebuie-n brațe culcat*. JARNÍK - BĂRSEANU, D. 109. ◇ (Substantivat) *Ca un desmierdat ce este, își îngăduie să zâmbească, întornând fruntea*. SADOVEANU, O. XIII, 31. *Punga scumpului pe mâna desmerdatului, se spune despre copiii care cheltuiesc ce au agonisit părinții*. ZANNE, P. V, 519. ◆ (Despre acțiuni ale oamenilor) Care denotă tandrețe, alintare, răsfăț. *În tot răstimpul acestor îndelung-desmierdate operații, cuconu Costache Lăbușcă spunea ceva*. SADOVEANU, O. IX, 426. *Degetele părintești prăfirau boabele mătăniilor de chihlimbar într-o ogoire tot mai moleșită, mai dezmerdată, mai lină*. C. PETRESCU, A. R. 150. ◆ (Adverbial) *Tandru; alintător. Amândouă mâinile nodoroase, pietroase, brăzdate de cicatrici, drământuiau astfel dezmierdat, în neștire, cele două talismane*. C. PETRESCU, A. R. 196. ◆ (Regional) *Încrezut, fălos (Petrița)*. Cf. ALR SN V h 1 256/833. ◆ (Învechit, rar; despre plante) *Plăpând (2). Pământul înse nu treabuie prea tare îngrișat, pentru că pământul ceal prea gras sadurile numai cât le fac desmierdate și nu mult vecuitoare*. ÎNV. POM. 62/5.

2. (Prin sud-vestul Transilv. și prin sudul Munt.; în formele *dezmirat*, *dezmirdat*) *Vioi (1); zburdalnic (1). C-am avut și ieu odată O drăguță dzezmirată*. DENSUSIANU, Ț. H 144. *Dzezmirat [=] zburdat cum îi calu hăl nărod*. id. ib. 317. *Fii mai desmierdat!* COMAN, GL.

3. (Învechit și popular) *Dezmierdător (2). Luați cântec și dați în tămpână cântec dezmierdat (i n f r u - m u s e ț a t BIBLIA 1688) cu alăută*. PSALET. (1651), 155^v/7. *Italianii târziu ș-au scornit limba din letinească, așa de iscusită, de dezmierdată, cât că ieste limba îngerească*. M. COSTIN, O. 248. *Porunciș pământului de tot felul să facă poame de-ndulcit și de hrana noastră, care cu semințele pre trei otroci și pre Daniil, decât cei în Vavilon cū hrană dezmierdată hrăniți, mai luminat îi arătaș*. DOSOFTEI, L. 186/12, cf. LB. *Adio, vis de plăcere, Vis frumos și desmierdat*. ALECSANDRI, T. I, 279, cf. DDRF. *Era un drag de oraș larg și desmierdat, ca Cuhalmu*. BĂNUȚ, T. P. 34, cf. CADE. *Funigeii din beteală, Îi culeg la mine-n suflet de pe dezmierdatul plai*. LESNEA, VERS. 160. *Până la hanul domnesc de la Spătărești, apa Moldovei se vede întruna pe partea stângă, sub desmierdate privești ale pădurilor și munților*. SADOVEANU, O. XIII, 132, cf. 95, DEX. *Mersul lor e legănat, Legănat și desmierdat*. JARNÍK - BĂRSEANU, D. 28. *Că-ți e mersul legănat Și trupușoru desmierdat*. RETEGANUL, TR. 101. *Mândră, buze dismerdate, Trebuie-ar sărutate*. HODOȘ, P. P. 159. *Că ne place [prunca] la umblat Și de răs-u-i desmierdat*. BALADE, III, 249. ◇ (Adverbial) *Iată, câtu-i bine și câtu-i dezmierdat a lăcui frații în pace denpreună* (a. 1658). CCR. 113/2. *Mierlele încep a cânta foarte desmierdat, ca și când atunci s-ar învăța*. MARIAN, O. I, 291, cf. DDRF. *Drag mi-e bădica înalt, Că sărută dezmierdat!* FOLC. MOLD. I, 345.

4. (Învechit; despre oameni) Care duce o viață ușuratică, lipsită de griji; care este dedat plăcerilor sexuale, corupt, vicios (1). *Fost-au și ficiorii lui Antonie-Vodă dezmerdați ... de făcea multe jocuri și bețai și nebunii prin târguri și prin sate*. NECULCE, L. 65, cf. 26. *Craiul șvezesc fiind în Tighine îl ținea turcii cu multă cheltuială, om desmerdat în avere, cheltuiitor fără samă, cât nu-l mai putea ține turcii*. MUSTE, LET. III, 58/11. *După ce se înavușiră timpuriu, se cufundă în disfrânarea, hinc și tirania împrumutate de la dismerdatele ghinte*. SĂULESCU, HR. I, 25bis/16. [Alecsandru] ... *curând se prefăcu din înfrânat și simplu macedonean într-un crud și dismerdat asiatic*. id. ib. 36bis/16, cf. VALIAN, V. *Peste puțin tâmp ei perdură cumpătul și se făcură bețivi și desmerdați de frunte*. FM (1843), 118²/30, cf. PONTBRIANT, D., POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. ◆ (Învechit; despre viața oamenilor) *Petrecut în plăceri și satisfacții, lipsit de griji. Mândriia, mâncările, băuturile fără de niceo opreliște, viața cea dezmierdată și nice dănăoară cu usteneală și fără de milă, aceastea au pierdut Sodomul*. VARLAAM, C. 310. *Uitându-și de sine și de toate, O desmierdată ducea viață Fără grijă, supărări și greață*. BUDAI-DELEANU, Ț. 122.

- Scris și: *desmierdat*. - Pl.: *dezmierdați, -te*. - Și: (învechit și regional) **dizmierdăt, -ă** (scris și: *dismierdat*), (regional) **dezmierăt, -ă** (scris și: *desmierat* ȘEZ. XIX,

82), **dezmiardăt**, -ă (scris și: *desmiardat*), **dăzmierdăt**, -ă (ALR I/II h 236, ALR II/II h 960/53) adj.

- V. **dezmierda**.

DEZMIERDĂCIUNE s. f. 1. (Învechit, rar) Dezmiardare (1). *De va fi fost acea silă a fecioarei ... cu dezmiardăciune și cu zburdăciuni ... să va certa vinovatul.* PRAV. 200.

2. (Învechit și popular; de obicei la pl.) Satisfacere a instinctelor sexuale, plăcere trupestă; p. e x t. petrecere (II 2); dezmaț (1), desfrâu; (învechit) dezmiardare (2), (învechit, rar) dezmiertz. *Atunci vor prinde a țapa din muncă sufletul cătră trup și va dzice așa: îni amu, trupe, astăzi io ți-i mândriele tale și dizmiardăciunile tale!* COD. TOD. 224. *Giocurile și danțurile veselii-a-l, cântecele și dezmiardăciunile lumești desvâta-l.* VARLAAM, C. 283. *Iar deaca s-au așezat Petru-Vodă la domnie, nemică de alta nu-i era grijă, numai cu toată casa sa a petrece în ospețe și în dezmiardăciuni.* URECHE, L. 153. *Cela ce va răpi pre vreun copil, nu pentru dezmiardăciunea trupului, ce să-l ducă cu sine în vreo cale, sau la oaste, să să cearte.* PRAV. 183, cf. 173. *În dezmiardăciune ați trăit pre pământ și v-ați desvâtat.* N. TEST. (1648), 179°/11. *Nu cunoaște că-l va duce Dezmiardăciunea cea dulce, De va da ca oaia-n râpă și moartea-l va sorbi-n pripă.* DOSOFTEI, PS. 161/16. *Veazi oame creștine, cum au căzut Irod în vrăjmășie pentru blăstămată dezmiardăciune (a. 1683).* GCR I, 272/4. *Fiind tânăr sultan Mehmet, îmbla tot la vânat și la alte dezmiardăciuni.* N. COSTIN, L. 220, cf. ANON. CAR. *Împăratul ... s-au dat spre toate desmerdăciunile și mai vârtos spre beție.* ȘINCAI, HR. I, 93/30. *Când își petrece în desfătări și întru desmerdăciuni, atuncea se socoteasc a fi fericiți.* MAIOR, P. 29/6, cf. 4/1. *Cine după dezmiardăciunile aceștii vieți trecătoare prea mult aleargă, încă până va fi viu, asupra neaverii cealor de lipsă se va plânge.* TEODOROVICI, M. 18/19, cf. LB. *Dinprotivă, defăima dismierdăciunea, trufia și pierzătorea lucsurie, îl îndemna a se feri ca de niște veninuri.* SĂULESCU, HR. I, 5bis/8. *Pentru ce întru desfătări, întru desmierdăciuni, întru bogății, întru puteri, lâcomia lui nu să poate sătura?* TÂMPEANUL, G. 83/21, cf. POLIZU, BĂRCIANU. *Dară ea acasă, după ce s-au dus fecioru-său, s-au dat la desmierdăciuni cu zmeul și la desfătări.* SBIERA, P. 27.

3. Stare de bucurie, de fericire, de mulțumire, de liniște produsă de cineva sau de ceva asupra cuiva, desfătare, delectare, încântare; timp petrecut într-o astfel de stare. *Deci ce vom să spunem? Viia bine Theodosie cu împărăteasa în toate zilele în dezmiardăciune.* MOXA, 367/14. *De aceastea de toate să vor veseli și să vor duce spre odihna și spre răpaosul cel ceresc, ... întru desfătare și în dezmiardăciune neîncetată.* VARLAAM, ap. GCR I, 106/41. *Au fost lăcuind rău împreună fără nice de o dezmiardăciune și alte multe ca aceastea.* PRAV. 98. *Că din vinul. mâniaei curvei ei băură toate limbile și crai pământului curviră cu ia și neguțutorii pământului, din dizmiardăciunea avuții ei, să îmbogățiră.* N. TEST. (1648), 316°/4. [Erau] în bine și în dezmiardăciune pre atuncea leșii și așa și țara noastră. M. COSTIN, O. 120. *Ne vom păgubi de aceia negrăită și minunată*

dezmiardăciune ... și ne vom osândi. DOSOFTEI, V. S. octombrie 52°/16. *Ce înțeleptul Solomon altele aduce înainte (și învață), în care află oamenii dezmiardăciune bună și direaptă (a. 1683).* GCR I, 272/9. *În toată lumea nu-i necăieri pământ ca Italia, de toate bivșug și dismerdăciune, și bine i-a zis: raiul pământului.* N. COSTIN, LET. I, 71/7. *Așa aduc tinerețele pre om, când au prea multă voie și dezmiardăciune la un stăpân.* NECULCE, L. 231, cf. ANON. CAR. *Trimeea cărți unii la alții și scrisori cu filosofii și cu tâlcuri pentru dezmiardăciune.* C. POP. I, 149, cf. LB, PONTBRIANT, D. *Unde este dezmiardăciunea cea lumească, unde este nălucirea celor trecătoare?* EMINESCU, O. VIII, 208, cf. TDRG, CADE.

- Scris și: *desmierdăciune*. - Pl.: *dezmiardăciuni*. - Și: (învechit) **dizmiardăciune** (scris și: *dismierdăciune*), **dizmiardăciune**, (învechit, rar) **dezmiardăciune** (PRAV. 183) s. f.

- **Dezmierda** + suf. -(ă)ciune.

DEZMIERDĂTOR, -OĂRE adj. 1. (Despre oameni) Care dezmiardă (1); p. r e s t r. (despre mâini, degete) care netezește, care atinge ușor pe cineva sau ceva în semn de tandrețe, de dragoste; alintător, mângâietor. Cf. PONTBRIANT, D. [Mâini] *mici dismerdătoare și acele arse-n soare Cu sfială se ating.* ALECSANDRI, POEZII, 573. *Căprioara ... de astă dată nu mai fugi de mâna sa desmierdătoare.* GANE, N. I, 152, cf. DDRF, ȘĂINEANU². *Trecea frumoasa mână pe fruntea inspirată, Trecea desmierdătoare dând vițele-ntr-o parte.* ANGHEL, P. 25, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Mioara ... se lipește de el desmierdătoare, îi ia mâna.* CAMIL PETRESCU, T. II, 18, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ F i g. *Sub adieri tiede, săruturi amoroase, Suflări dismierdătoare a dulcelui zefiru.* CONV. LIT. I, 143. *Luncă ...! Siretul te încinge cu-al său braț dismierdător.* ALECSANDRI, P. III, 49. *Ce Dumnezeu ți-a aruncat cu o suflare dezmiardătoare părul falfăitoriu pe spate?* CONTEMPORANUL, III, 422. *Când adieri desmierdătoare atingeau țesătura străvezie, părea că însăși răsufierea caldă a copilului o saltă ușor.* GĂRLEANU, L. 25. *Viziunea comică și ușor dezmiardătoare este de altfel atitudinea ei obișnuită în viață.* IBRĂILEANU, A. 48. ♦ (Substantivat) *Să invoce el ... pe născătoarea sporniceii ginte romane, pe desmierdătoarea zeilor și a oamenilor, pe antica Vinere.* ODOBESCU, S. III, 39. ♦ (Adverbial) *Mâna ta se lasă Dezmiardător pe mine.* CONTEMPORANUL, VII₂, 221. *Gore se apropiase de câteva ori de Paler să-l tragă desmierdător de păr, să-l îmbrățișeze.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 22. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Cânt-o albă copiliță Cu ochi dulci, dismierdători.* ALECSANDRI, P. II, 90. ♦ (Despre acțiuni ale oamenilor) Plin de tandrețe, de dragoste; care denotă o grijă deosebită (pentru cineva sau ceva). *Dragostea soției sale îi fusese de mare ajutor și, încet-încet, îngrijirea dezmiardătoare de care-l înconjură ... au gonit din mintea lui hotărârea de a demisiona.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 180. ♦ (Despre cuvinte sau despre valoarea lor semantică) Care exprimă tandrețe, care dezmiardă (2), m â n g â i e t o r (II 2); s p e c. hipocoristic. *Șoptea încet ... cuvinte dulci, nepomenit de dulci și desmierdătoare.* EMINESCU, P. L. 95. *O chemam mai cu stăruință și-i spuneam cuvinte*

dezmiardătoare. CONTEMPORANUL, IV, 375. *Se știe predilecția lăutarilor pentru diminutive, care li se par mai desmiardătoare, mai poetice.* DENSUSIANU, L. 87. *Formații diminutive cu valoare desmiardătoare sunt, înainte de toate, numele de botez.* IORDAN, STIL. 176. *Adjectivele, când sunt cu adevărat diminutive, au totdeauna nuanță desmiardătoare (eventual compătimitoare).* id. ib. 190. *Ultimul este deosebit clar cu numele de sticlețel, mai desmiardător, desigur.* BĂCESCU, PĂS. 297. ♦ (Învechit, rar; despre derivate lexicale) Diminutiv. *Dezmiardătorul nume este ceala ce mai micșorare de cel întâiu închipuit arată: ... copilaș, ... orășel, ... tinerel.* MACARIE, GRAM. 115⁹/29. ♦ (Învechit, rar; substantivat) Diminutiv. *Chipurile izvorârilor sunt șapte, adecă: părintescul, avuțialnicul, alăturătorul, preocupătorul, dezmiardătorul, numealnicul și grainicul.* MACARIE, GRAM. 115⁹/38.

2. Care dezmiardă (2); care produce plăcere; încântător, desfătător, delectabil, (învechit și popular) dezmiardat² (3). *Pășiră de la cele de nevoie și simple [mijloace] la cele de prisos, dismiardătoare și lucurioase.* SĂULESCU, HR. I, 51/9. *Acele desmiardătoare închipuiri au făcut aceleia care își vorbește un rău foarte mare.* BREZOIANU, I. 262/7. *Nu dați niciodată numele de plăcere la aceea ce se cumpără cu paguba repaosului ...; ele nu sunt decât niște oboșele desmiardătoare, derăpănătoare și mai adesea cășunătoare de urât.* MAN. SĂNĂT. 80/20. *Cu cât îi este dulce glasul Și cu cât e dezmiardător, Atât e iuțea lui grozavă.* PANN, E. I, 42/12, cf. PONTBRIANT, D. *Face-m-aș privighetoare, De-aș cânta noaptea-n răcoare Doina cea dismiardătoare!* ALECSANDRI, O. 63. *Au ajuns la o poiană verde și desmiardătoare.* ISPIRESCU, L. 193. *Voi afla inimi îndrăgostite ... Poeți cu harpe desmiardătoare.* MACEDONSKI, O. I, 21, cf. RESMERIȚĂ, D. *O apă desmiardătoare îl poartă dulce printre pomi cu păsări minunate.* C. PETRESCU, S. 50, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Găseam această frumusețe [a văii] mai mult dureroasă decât desmiardătoare.* GALACTION, O. 351, cf. DEX. ♦ (Învechit, rar) Care satisface simțurile. *Văzându-mă nesupus la niminea și fiind neînfrânt la patimile cele desmiardătoare ale tinerețelor, trăii cu neînfrânare la toate.* GORJAN, H. II, 5/7.

- Scris și: *desmiardător*. - Pl.: *dezmiardători, -oare*. - Și: (învechit și regional) *dizmiardător, -oare* (scris și: *dismiardător*), (învechit, rar) *dezmiardătoriu, -ie, dezmiardător, -oare* (scris și: *desmiardător*) adj.

- *Dezmiarda* + suf. -(ă)tor.

DEZMIERDĂTORIU, -IE adj. v. *dezmiardător*.

DEZMIERDĂTURĂ s. f. (Prin Bucov. și prin Ban.) *Dezmiardare* (1). Cf. ȘEZ. XIX, 82, com. din MARGINEA - RĂDĂUȚI.

- Scris și: *desmiardătură*. Com. din MARGINEA - RĂDĂUȚI. - Pl.: *dezmiardături*. - Și: *dezmietură* (scris și: *desmietură* ȘEZ. XIX, 82), *dizmiardătură* (com. din MARGINEA - RĂDĂUȚI) s. f.

- *Dezmiarda* + suf. -(ă)tură.

DEZMIERDÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Care dezmiardă (2). *Petrecui astfel ... pierdut în niște*

rătăcite meditații ale unei beții dezmiardoase, cercând un simțământ de o fericire oarecare necunoscută. EMINESCU, O. VIII, 577.

- Pl.: *dezmierdoși, -oase*.

- *Dezmiarda* + suf. -os.

DEZMIERZIE s. f. (Învechit, rar; la pl.) Satisfacere a instinctelor sexuale; plăcere (trupească); p. e x t. petrecere (II 2); dezmaț (1), desfrâu; (învechit și popular) dezmiardăciune (2), (învechit) dezmiardare (2). *Atunci va prinde a țipa sufletul den muncă spre trupul lui și va dzice sufletul: amu trupe, astăzi unde-ți sunt ție mândriale tale și dezmiardziile tale!* COD. TOD. 226, cf. 236.

- Pl.: *dezmierzii*. - Și: *dizmierzie* s. f. COD. TOD. 236.

- *Dezmiarda* + suf. -ie.

DEZMIETURĂ s. f. v. *dezmiardătură*.

DEZMINTĂ vb. I v. *dezământa*.

DEZMINTĂRE s. f. v. *dezământare*.

DEZMINTĂT, -Ă adj. v. *dezământat*.

DEZMINTĂTORIU, -IE adj. v. *dezământător*.

DEZMINTIT, -Ă adj. v. *dezământat*.

DEZMINTĂT, -Ă adj. *dezământat*.

DEZMINȚI' vb. IV. 1. T r a n z. (Complementul indică știri, zvonuri, opinii etc.) A declara că nu corespunde adevărului, că este nefondat, inexact, fals; a nega, a tăgădui (1), a contesta, a infirma. *Compozitorul a voit să demință calomnia răspândită de rivalii săi.* FILIMON, O. II, 276, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Desmințindu-și aprobarea dată în Senat, atacă, spre uimirea tuturor, Guvernul.* MAIORESCU, D. V, 45, cf. 10. *Iată dar vechiul plan, atât de des dezmințit, ivit sub forma unei nouă propuneri de-a împărți Turcia.* EMINESCU, O. IX, 210. *Să nu fi fost suferind, aș fi sărit firește să le rectific, dacă nu chiar să le desmint categoric.* CARAGIALE, O. VII, 46, cf. 208, DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU², TDRG. *Ajunsesse în prag de căsătorie cu altă fată, dezmințind astfel vorbele ce umblau despre jurământul lui.* AGÎRBICEANU, S. 375, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ca să nu desmoralizăm poporul, eu am să desmint orice tratative.* CAMIL PETRESCU, T. II, 475. *Noi am fi fost dispuși s-o credem, dacă simigul nu ar fi desmințit categoric zvonul acesta.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 243, cf. SCRIBAN, D. *Crainicul nici nu confirmă, nici nu dezminți știrea.* STANCU, R. A. III, 30. *Cred că e inutil să mai dezmint asemenea zvonuri neserioase.* VINEA, L. I, 38. *Părerea aceasta ... fu desmințită categoric.* PREDA, M. S. 27, cf. M. D. ENC., DEX. *Este aceasta o profesiune de credință pe care n-a dezmințit-o niciodată.* CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 6/3. *Ministrul palestinian de Finanțe ... a desmințit categoric informațiile referitoare la existența unor conturi bancare secrete.* RL 2004, nr. 4 490. ♦ A b s o l. *De ce*

nu dezminții? MAIORESCU, D. IV, 643. *Tata a dezmințit cu un aer indulgent și familiar, care a convins mai rău.* CAMIL PETRESCU, P. 367. ♦ R e f l. p a s. *Dispoziții care nu s-au dezmințit nicio clipă în timpul discuțiilor noastre.* TITULESCU, D. 245. *Chiar dacă se va dezminți zvonul invaziei, noi tot trebuie să știm ce vrem și ce avem de făcut.* CAMIL PETRESCU, B. 133. *Poate se dezmințe știrea blestemată.* BENIUC, M. C. I, 11. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Părerea cu desăvârșire greșită și cele ce le-am spus asupra Școalei Latiniste vin să o dezmințe.* DENSUSIANU, L. 26. *Alte însușiri trupești ... nu erau menite nici să dezmințească unele păreri englezești asupra originii speciilor.* HOGAȘ, DR. II, 54. *O întreagă imaginație, întreținută de literatură, mi-o dezmințe trist și fără putere de amăgire.* C. PETRESCU, S. 17. *Își băteau joc de diagnosticele lui zilnic dezmințite, zilnic înfirmate.* COCEA, S. I, 188. *Însuși faptul ... că eu văd haosul înseamnă ... că dezmințe haosul.* E. IONESCU, E. 40. *Ar însemna să trădez firea mea și să dezmințesc cele șaptezeci de volume în care atitudinea aceasta a mea s-a fixat neîncetat.* SADOVEANU, O. XX, 237. *Dumnezeu nu-și dezmințe prin înviere dragostea de cele create, dar forma lor de viață nu mai e cea dorită de El.* STĂNILOAE, O. 390. *Felul meu dezmințe zvonul.* BLAGA, POEZII, 388. *Versiunea aceasta este însă dezmințită chiar de o mărturie a celui în cauză.* G. BARBU, A. V. 199. *Acest rechizitoriu este dezmințit de fapte.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 4, 23. ♦ R e f l. p a s. *Prevestirile d-tale meteorologice s-au dezmințit cu desăvârșire.* CARAGIALE, O. VII, 3. *Bănuiala mea nu s-a dezmințit!* KLOPŠTOCK, F. 231.

2. T r a n z. (Complementul indică oameni) A dovedi că cele susținute sau afirmate de cineva sunt nefondate, inexacte, neadevărate; a c o n t r a z i c e ; a declara că minte. *Nimeni nu a dezmințit pe Borelli, s-a decis numai amânarea propunerii lui pe altă ocaziune.* BARIȚIU, P. A. III, 10. *Ca să dezmințe pe inamicii săi, [Bellini] scrise opera „La Sonnambula”.* FILIMON, O. II, 314, cf. COSTINESCU, LM. *Un critic ... mă cam dezmințe.* MACEDONSKI, O. IV, 57, cf. II, 86, ALEXI, W. *Baba, înțelegând ce se petrece în capul copilei, nu o dezmințe și-i vorbește cu bunățate.* IBRĂILEANU, S. 10, cf. CADE. *Cei mai mulți mint. - Și ce interes avem noi să-i dezmințim?* VINEA, L. I, 136, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ♦ A face să devină evident că nu are dreptate, că cele crezute sau susținute de cineva sunt neadevărate. *Trebuie totuși să revenim deoarece realitatea ne dezmințe.* LOVINESCU, C. V, 104. *Timpul o dezmințise pe țigancă.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 138. *Te dezmințe natura! protestă Silion.* VINEA, L. I, 370.

3. R e f l. (Despre oameni) A retrage cele spuse sau susținute înainte (recunoscându-și greșeala), a s e c o n t r a z i c e , a r e t r a c t a (1); a recunoaște ca neadevărat (ceea ce a susținut înainte), a n e g a , a i n f i r m a ; a t â g â d u i (1); a se dezice (1). Cf. COSTINESCU. *Nu m-aș păta dezmințindu-mă singur.* CONTEMPORANUL, I, 663, cf. BĂRCIANU. ♦ (În construcții negative) A se abate de la atitudinea cunoscută, a-și menține părerile, a fi consecvent. *Unii o spuseră prostește și cinic ... Acești oameni nu s-au dezmințit nici până astăzi.* SĂM. II, 725. *Ai inventat boala ... și acum, ca să nu te dezminți, mă tratezi ca pe*

o convalescentă. IBRĂILEANU, A. 185, cf. CADE. *Jupânița nu se dezmințe ... Ioana cunoaște istoria mai bine ca un dascăl.* CAMIL PETRESCU, T. I, 31, cf. M. D. ENC., DEX. [Președintele] *nu s-a dezmințit ..., considerând revendicările „surse de neliniști și perturbare a vieții”.* RL 2005, nr. 4 669.

4. T r a n z. și r e f l. A arăta sau a lăsa să se vadă că este altfel decât pare, că nu se potrivește, că este incompatibil, în dezacord cu... *Trupa nemuritoare ... fuge și ea și-și deminte orgoliul numelui său.* PĂCLEANU, I. II, 205/4. *Spătarul Dimache Pingeleșcu, om ce se silea cât putea să nu demințe pronumele său.* FILIMON, O. I, 178. *Lope recomandă ca niciodată personajele să nu dezmințească caracterul lor.* CONV. LIT. III, 69, cf. LM. *Demn și pietos strănepot al coloniilor divului Traian, el [traducătorul] va căta neapărat să nu dezmințe deviza ce însuși și-a ales.* ODOBESCU, S. II, 383. *Mi-ai dovedit totdeauna, fără să dezminți niciodată, o afecțiune.* CARAGIALE, O. II, 114, cf. III, 86. *Nu-ți dezminți nașterea înaltă.* MACEDONSKI, O. II, 312, cf. I, 193. *Legăturile de rasă nu se dezmințe nici în literatură.* SĂM. II, 366, cf. ȘĂINEANU². *Bună soție și duioasă mamă, ea nu-și dezmințe neamul înalt din care se cobora.* IORGA, C. I. I, 78, cf. ANGHEL - IOSIF, C. M. I, 18. *Satirul nu și-a dezmințit niciodată figura.* IBRĂILEANU, A. 153, cf. 189. *Cât despre competență, ea va fi dovedită sau dezmințită de fapte.* în PLR II, 460, cf. C. PETRESCU, S. 108, LOVINESCU, C. V, 19. *Bine am găsit pe frații pe care nu-i cunosc încă! rosti Ana cu glasul blând, pe care-l dezmințe întruna privirea ei.* SADOVEANU, O. XXI, 448. *Moș Costache dezminți, prin gemete, decesul.* CĂLINESCU, E. O. II, 276, cf. BLAGA, Z. 224. *Cuta încrunțată dintre sprâncene era dezmințită de mijirea îngăduitoare din colțul buzelor.* C. PETRESCU, A. R. 154, cf. IST. LIT. ROM. III, 417, M. D. ENC. *Pamfletul nu-și dezmințe umoarea.* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 15. *Ultima sa creație ... nu-i dezmințe pasiunea.* CONTEMP. 1975, nr. 1 478, 12/2, cf. DEX. *Aici se petrece un fenomen ciudat, care pare să contravină ascelei tălmăcitorului, să-i dezmințe rigooarea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 21, 20/2. *Am să-l dezmințe oare? De câte lucruri din mine sau din afara mea atârnă acest lucru?* LIICEANU, J. 13. *Trebuie spus că faptele dezmințe categoric această imagine, deși ... nu faptele au stat la originea acestei reacții.* PATAPIEVICI, C. L. 288. ♦ R e f l. p a s. *Astronomia a dovedit-o cea dintâi, prevăzând, cu o exactitate matematică și care nu s-a dezmințit până acum niciodată, cursul viitor al acelora dintre fenomenele cerești pe care le putuse studia îndeajuns.* NEGULESCU, G. 68.

5. R e f l. (De obicei la forma negativă) A înceta de a mai fi ceea ce era sau părea că este, a s e s c h i m b a (6); a nu mai corespunde așteptărilor, a înșela speranțele. *Daca brațul meu nu să deminte astăzi, îți voi rețea semețul cap.* PĂCLEANU, I. I, 134/26. *Dintr-acea zi am fost amici și iubirea noastră unul pentru altul nu s-a dezmințit niciodată.* GHICA, S. 658. *Tărâmul rămâne singur neclintit ... nedezmințindu-se niciodată.* HASDEU, I. C. I, 49. *Rezistența guvernului român nu se mai dezmințe.* MAIORESCU, D. III, 35. *Visul acesta mi-era dat poate să-l realizez cu Agata Bărescu, dacă ... comoara talentului ei nu se va*

desminți. SĂM. II, 63. *Astfel se legă prietenia între ei și amândoi au ținut ca ea să nu se desminte niciodată*. DENSUSIANU, L. 392. *E Gogu al nostru, nu se desminte*. C. PETRESCU, S. 108, cf. CADE. *Poetul nu se desminte niciodată!* REBREANU, R. II, 316. *Iată o mărturie care nu se desminte, deși-i așa de veche*. SADOVEANU, O. IX, 217. *Pronumele maestrului ... îl pronunța cu o grijă care nu s-a desmințit nicio singură dată*. MIHĂESCU, D. A. 192. *Nălucile, cari adineauri erau, se dezmint*. BLAGA, POEZII, 183. *Pe toată întinderea ei [a publicisticii lui Hasdeu] nu se dezmint preocupările de istoric, filolog și lingvist*. IST. LIT. ROM. II, 669, cf. DN². *George Enescu nu s-a desmințit niciodată ca patriot umanist*. CONTEMP. 1971, nr. 1 292, 7/2, cf. M. D. ENC. *Autorul nu se desminte nici în postura de memorialist*. V. ROM. august 1975, 47. ♦ T r a n z. (Cu complementul „speranțele”, „așteptările”, „încrederea”) A face să nu mai corespundă, să fie în dezacord cu ...; a înșela. *Peste puțin efectele vor deminți speranțele sale*. PĂCLEANU, I. II, 46/19. *Realitatea a desmințit așteptările*. IBRĂILEANU, SP. CR. 171. *Ar fi murit mai bine decât să-i desminte așteptările*. COCEA, S. II, 196. *Inspira o încredere totală și niciodată desmințită*. PREDA, M. S. 219, cf. id. M. 220. *Mă sperie doar gândul, mai puțin ca altădată, că îi pot desminți așteptările*. LIICEANU, J. 13.

- Scris și: *desminți*. - Prez. ind.: *dezmint* și (învechit) *dezmințesc, dezminț* (TRDG). - Și: (învechit) **deminți** vb. IV.

- Pref. *dez-* + **minți** (după fr. *démentir*).

DEZMINȚI² vb. IV v. **dezământa**.

DEZMINȚIRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e z - m i n ț i și rezultatul ei.

1. Retragere a celor spuse sau susținute mai înainte (recunoscându-și greșeala); c o n t r a z i c e r e, r e t r a c t a r e; recunoaștere ca neadevărat (a ceea ce a fost susținut mai înainte); n e g a r e¹ (1), i n f i r m a r e, t ă g ă d u i r e; decizie; (concretizat) document care conține o astfel de declarație. *Faptele dederă o aspră demințire acelor frumoașe proclamățiunii*. FILIMON, O. I, 281, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Aici voi spune că D-sa are numai jumătate de cunoștință și desmințirea, de care se plânge, i-o dau încă o dată*. MAIORESCU, D. I, 286, cf. IV, 643. *Nu era nevoie deci de desmințire, spre a se încurca mai rău lucrul*. CONTEMPORANUL, I, 932. *Faptul că [prezidentul consiliului] n-a opus nicio desmințire zgomotului de realizare incurândă a proiectului ce i se atribuie ne-ar autoriza a crede că acest zgomot nu e lipsit de fundament*. EMINESCU, O. XII, 97. *Trebuie numaidecât să-i dau o desmințire categorică*. CARAGIALE, O. VII, 429, cf. II, 24. *Desmințirea nu s-a făcut!* MILLE, V. P. 194, cf. DDRF, ALEXI, W. *Iată-i bătând la ușa vreunui binefăcător și cerând să li se dea mărturii de încredere, desmințiri la vorbele clevitorilor*. SĂM. II, 374. *Era gata-gata să apuce de gât pe Ana și s-o strângă până îi va stoarce ei desmințirea*. REBREANU, I. 193, cf. id. P. S. 193, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Am discutat azi ... desmințirea de publicat*. TITULESCU, D. 120. *Doamna Roland, fără să ia în seamă desmințirea [spune]*. CAMIL PETRESCU, T. II, 350. *Toate desmințirile date lumii, care*

umplea strada în fața arestului, au fost zadarnice. POPA, V. 203. *Descoperirea lui Columb dă o desmințire categorică interpretării biblice despre lumea fizică*. OȚEȚEA, R. 329, cf. DN², M. D. ENC., DEX. *Desmințirile oficiale venite ... din partea numeroaselor guverne europene*. RL 2006, nr. 4 816.

2. Infirmare, anulare, suprimare a unui fapt, a unei acțiuni, a unui eveniment etc. *Timpul și faptele au venit și au dat o desmințire formală acestor greșeli*. GHICA, C. E. I, 67. *Bugetul ..., e o patentă desmințire a înfrângerii cheltuielilor de care vorbise*. MAIORESCU, D. V, 90, cf. 51. *Jumătatea unei vieți e desmințirea celeilalte*. LOVINESCU, S. I, 241, cf. id. C. V, 89. *Visul bucolic al vizitorului Jean Jacques a căpătat ulterior, prin cercetări etnografice mai pozitive, serioase desmințiri*. RALEA, S. T. III, 102. *Parcă o minune se risipise, iar acum se înfiripa desmințirea hidoasă*. VINEA, L. I, 285. *Această lege statistică ... funcționează însă fără desmințire, dacă ne referim la populațiile mari*. CONTEMP. 1979, nr. 1 702, 7/2.

- Scris și: *desmințire*. - Pl.: *desmințiri*. - Și: (învechit) **demințire** s. f.

- V. **dezminți**.

DEZMINȚIT¹, -Ă adj. 1. (Despre știri, zvonuri, opinii etc.) Respins ca neadevărat; retractat, contestat, infirmat, dezis. Cf. d e z m i n ț i (1). Cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D.

2. (În dicționare; despre persoane) Dovedit ca mincinos. Cf. d e z m i n ț i (2). Cf. LM, RESMERIȚĂ, D.

- Scris și: *desmințit*. PONTBRIANT, D., LM, DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. - Pl.: *dezmințiți, -te*.

- V. **dezminți**.

DEZMINȚIT², -Ă adj. v. **dezământat**.

DEZMINȚITÓR, -OÁRE s. m. și f., adj. (Învechit, rar) (Organ, instituție etc.) care desminte¹ (1). *Acum, cu banca de fițiuci, îi făgăduim cu siguranță „Românului”, cutezătorului nostru dezmințitor, aceeași păteală*. EMINESCU, O. X, 122.

- Pl.: *dezmințitori*.

- **Dezminți** + suf. -(i)tor.

DEZMÍR s. n. (Într-un descântec) Deochetură. *De-i desmirat De desmir ... Eu-mi ling copilul De deochiat, De desmirat*. GR. S. VI, 86.

- Scris și: *desmir*.

- Postverbal de la **dezmira**.

DEZMIRÁ vb. I. R e f l. (Învechit și regional; de obicei în corelație cu m i r a; cu valoare intensivă) A se mira¹ (1). Cf. ANON. CAR. *Mire-te, dezmir-te Zilele pădurii, Zile ale facerii, Zilele răsuri*. BLAGA, POEZII, 248. *Mult mă mier și mă desmier ... Nevestele la el ce cată De stau cu gura căscată?* ȘEZ. II, 213.

- Prez. ind.: *dezmir*. - Și: (regional) **dezmierá** (scris și: *desmiera*) vb. I.

- Pref. *dez-* + **mira**.

DEZMIRÁT s. n. (Într-un descântec) Deocheat¹. *Ciuta își linge [v]ițălu, Io-ni ling cochilu, De deocheat*,

De deșnierat, Maica Preceastă ni l-o dat. PĂCALĂ, M. R. 248, cf. GR. S. VI, 86.

- Scris și: *desmirat*. GR. S. VI, 86. - Și: **deșmierát** s. n.

- V. **dezmira**.

DEZMIRÁTIC s. m. (Într-un descântec) Ființă care deoache. *Aceasta-i desmiraticul, Aceasta-i săgetaticul, ... Așa să crape ... Ochii săgetaticilor, Ochii căsunaticilor.* GR. S. VI, 111.

- Scris și: *desmiratic*. - Pl.: *desmiratici*.

- **Dezmira** + suf. -atic.

DEZMIRDÁ vb. I v. **dezmierda**.

DEZMIRDÁRE s. f. v. **dezmierdare**.

DEZMIRDÁT, -Ă adj. v. **dezmierdat**².

DEZMIRDĂCIÚNE s. f. v. **dezmierdăciune**.

DEZMIRDĂTOR, -OÁRE adj. v. **dezmierdător**.

DEZMIRIȘTÍ vb. IV. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) (Complementul indică terenuri agricole) A ara superficial, după recoltarea păioaselor. *Cu cât regiunea este mai secetoasă, cu atât mai repede trebuie desmiriștit, dacă se poate după seceră să meargă plugul.* ENC. AGR. II, 300, cf. IORDAN, L. R. A. 198. *Duc muncă de lămurire printre țăranii muncitori, îndemnându-i să dezmiriștească îndată după seceriș.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 385. *Jandarmii au hotărât mână-n mână să nu dea drumul batozelor până când nu vor dezmiriști.* V. ROM. mai 1954, 28, cf. M. D. ENC., DEX. *La margine, două tractoare dezmiriștesc.* V. ROM. aprilie 1976, 159. ♦ R e f l. p a s. *Se poate recomanda ... să se dezmiriștească superficial imediat după recoltă și să se grăpeze.* ENC. AGR. II, 300. *Se dezmiriștește imediat după recoltarea grăului de toamnă.* AGROTEHNICA, I, 617.

- Scris și: *desmiriști*. - Prez. ind.: *dezmiriștesc*.

- Pref. *dez-* + **miriște**.

DEZMIRIȘTIRE s. f. Acțiunea de a dezmiriști și rezultatul ei; aratul superficial al terenurilor agricole, după recoltarea păioaselor, în scopul îmbunătățirii producției agricole următoare; dezmiriștit¹. Cf. *dezmiriști*. *Pentru plantele de primăvară, ca de exemplu porumb după grâu, se face o desmiriștire, chiar superficială, după recoltă.* ENC. AGR. I, 297. [Tractoarele] au început să fie întrebuințate la muncile de desmiriștire și la treer. CONTEMP. 1948, nr. 104, 19/6. *Dezmiriștirea are o deosebită însemnătate în lupta pentru combaterea secetei.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 400. *Dezmiriștirea are drept scop distrugerea buruienelor, cei mai periculoși dușmani ai producției agricole.* ib. 1953, nr. 2 698. *Oamenii nu făcuseră dezmiriștiri în viața lor și nu pricepeau la ce o fi bună munca asta.* V. ROM. mai 1954, 28. *A demonstrat necesitatea ... dezmiriștirilor.* AGROTEHNICA, I, 38, cf. 430, 432. *O bună dezmiriștire nu trebuie să fie bulgăroasă.* LTR². *Dezmiriștirea se execută la adâncimea de cca 12 cm.* DER, cf. M. D. ENC., DEX.

- Scris și: *desmiriștire*. - Pl.: *dezmiriștiri*.

- V. **dezmiriști**.

DEZMIRIȘTÍT¹ s. n. Faptul de a dezmiriști; dezmiriștire. *Reparațiile utilajelor necesare recoltării și dezmiriștitului au fost terminate la timp.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 384. *Dezmiriștitul și arătura adâncă de toamnă sunt lucrările de bază ale pământului fără de care nu se poate obține o recoltă bogată.* ib. 1953, nr. 2 714. *Jandarmii nu știau nici ei ce rost are dezmiriștitul.* V. ROM. mai 1954, 28. *Acum oamenii se apucă de dezmiriștit.* TUDORAN, P. 467. *Dezmiriștitul e o lucrare agrotehnică de cea mai mare importanță pentru mărirea producției agricole.* LTR². *Prevedea de asemenea repartizarea brigăzilor pentru secerat, treierat și desmiriștit, pe întreaga arie de lucru a stațiunii.* MIHALE, O. 499, cf. M. D. ENC., DEX.

- Scris și: *desmiriștit*.

- V. **dezmiriști**.

DEZMIRIȘTÍT² -Ă adj. (Despre terenuri agricole) Care a fost arat superficial, îndată după recoltarea păioaselor. *Terenul dezmiriștit permite formarea unui pat germinativ mai bun.* LTR² VI, 306, cf. M. D. ENC.

- Pl.: *dezmiriștiți, -te*.

- V. **dezmiriști**.

DEZMIRIȘTITÓR s. n. Mașină agricolă cu care se face dezmiriștirea ogoarelor. *Dezmiriștitorul poate fi un plug cu mai multe corpuri sau un discuitor.* DER, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *dezmiriștitoare*.

- **Dezmiriști** + suf. -(i)tor.

DEZMITROPOLÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A face să nu mai fie mitropolit (1), să înceteze de a mai exercita această funcție. *Eu care te-am făcut mitropolit, eu te desmitropolesc.* NEGRUZZI, S. I, 161.

- Scris și: *desmitropoli*. - Prez. ind.: *desmitropolesc*.

- Cf. **mitropolit**.

DEZMLĂȘTINÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A curăța, a limpezi. (R e f l.; f i g.) *Dar aceasta să n-o iei în înțeles rău, ci în cel bun că, dacă te văd, înviez din morți și mă dezmlăștinez, iar când nu ești față, nu mai e viață.* EMINESCU, O. XVI, 179.

- Prez. ind.: *dezmlăștinez*.

- Pref. *dez-* + **măștină**.

DEZMOBILÁ vb. I. T r a n z. (În dicționarele din trecut; complementul indică încăperi, locuințe) A goli de mobilă. Cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

- Scris și: *desmobila*. NEGULICI, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU. - Prez. ind.: *dezmobilez*.

- Pref. *dez-* + **mobila** (după fr. *démeubler*).

DEZMOBILÁRE s. f. (În dicționarele din trecut) Acțiunea de a dezmobila și rezultatul ei; golire de mobilă. Cf. *dezmobila*. Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desmobilare*. PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezmobilări*.

- V. **dezmobilă**.

DEZMOBILÁT, -Ă adj. (Învechit, rar; despre încăperi, locuințe) Care este golit de mobilă. Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desmobilat*. PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezmobilăți, -te*.

- V. **dezmobilă**.

DEZMOBILIZÁ vb. I v. **demobiliza**.

DEZMOCÍ vb. IV v. **dezmăci**.

DEZMOLOZÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A curăța de moloș. Cf. COSTINESCU.

- Scris și: *desmolosa*. COSTINESCU. - Prez. ind.: *dezmolozez*.

- Pref. *dez-* + **moloș**.

DEZMONTÁ vb. I v. **demonta**.

DEZMORALISAȚIUNE s. f. v. **demoralizație**.

DEZMORALIZÁ vb. I v. **demoraliza**.

DEZMORALIZÁRE s. f. v. **demoralizare**.

DEZMORALIZÁT, -Ă adj. v. **demoralizat**.

DEZMORMÁNTÁ vb. I. T r a n z. A scoate din mormânt; a dezgropa, a deshuma. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Rămășițele sale îngropate mai întâi în înterimul din Smolensk fură în urmă desmormântate*. CONTEMPORANUL, V, 1, 89, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *O, țintirimuri, unde vin țărani, Să desmormante morți de șapte ani*. LESNEA, I. 73, cf. SCRIBAN, D. *Parcă ar fi stat în pământ câteva zile și ar fi fost desmormântată acum*. DEMETRIUS, A. 21. ♦ R e f l. F i g. *Lumea se desmormantează și renaște înflorind*. ALECSANDRI, POEZII, 616. ♦ F i g. A scoate la lumină, a da la iveală; a readuce în memorie; a reînvia (3). *Scopul criticeii este de a desmormanta adevărul*. HASDEU, I. V. X. *Moartea lui Cichindeal nu a tras și moartea fabulei după sine, căci D. Sion a binevoit a o dismormanta și a o scoate la lumină*. CONV. LIT. III, 401. „Românul” ... ne surprinde cu știrea că d. T. O. Giuvăra a descoperit ... două manuscrise de interes național ..., felicitându-l pentru laudabila osteneală ... de-a desmormanta documentele privitoare la țara noastră. EMINESCU, O. X, 171. *Am căutat să desmormantez câte ceva din trecutul locului acestuia*. SĂM. VI, 1 065, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *A stat milenii cerul Helladei sub pământ, Dar sapele vrăjite ce-odată l-au deschis Dezsmormântară cerul cu zeei lui de vis*. VOICULESCU, POEZII, II, 157, cf. SCRIBAN, D.

- Scris și: *desmormanta*. - Prez. ind.: *desmormantez*; conjunct.: pers. 6 și (rar) *să desmormante*. - Și: (învechit) **dizmormântá** (scris și: *dismormanta*) vb. I.

- Pref. *dez-* + [în]mormânta.

DEZMORMÁNTÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e z m o r m á n t a și rezultatul ei; scoatere din mormânt; dezgropare (1). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W. *Plâng stropii ploii, plâng ochii Linașului, lacrimile oropsirei, ca într-o desmormântare discretă*. KLOPȘTOCK, F. 189. ♦ F i g. Scoatere la lumină, dare la iveală. *Când aude cineva de dezsmormântare de documente privitoare la țara noastră ... s-așteaptă ... la vreun manuscript din epoca lui Mircea cel Bătrân*. EMINESCU, O. X, 171. *Numai cu dezsmormântarea arhivelor particulare se va spune ceva mai mult*. ARHIVA, I, 623.

- Scris și: *desmormântare*. - Pl.: *dezsmormântări*.

- V. **dezsmormânta**.

DEZMORMÁNTÁT, -Ă adj. Care a fost scos din mormânt; dezgropat². Cf. PONTBRIANT, D., DDRF. ♦ F i g. Scos la lumină, dat la iveală. *Și iată, „Viitorul” dezsmormântat desface Nedesușirea-i hădă pe-al lumii paradis*. VOICULESCU, POEZII, II, 53.

- Scris și: *desmormântat*. PONTBRIANT, D., DDRF. - Pl.: *dezsmormântați, -te*.

- V. **dezsmormânta**.

DEZMORȚEÁLĂ s. f. 1. Ieșire din starea de amorțeală pricinuită de nemișcare, de frig, de îngheț etc.; dezghețare, dezmoțire (1). Cf. COSTINESCU, DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ Starea celui dezmoțit (1). Cf. DEX.

2. Trezire din starea de pasivitate, revenire la viața activă; dezmoțire (2). (Prin lărgirea sensului) *Casa luase nu știu ce înfățișare neprecisă de desmorteală și înșeninare*. C. PETRESCU, S. 162, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- Scris și: *desmorteală*. - Pl.: *dezmoțeli*.

- **Dezmoții** + suf. *-eală*.

DEZMORTÍ vb. IV. 1. R e f l. (Despre ființe sau despre părți ale corpului lor) A ieși din amorțeală pricinuită de nemișcare, de frig, de îngheț, a reînțepe să se miște, să simtă; a-și reveni din înțepenire. *Privighetoarea și cinteza dezamorțindu-să fac de răsună piatrile dă viersul lor*. SLĂTINEANU, A. 112/5, cf. LB, VALIAN, V. *Când aceste părți [degerate] au început a se dismorți, putem spori ceva căldura apei*. FĂTU, D. 26/18, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, V., LM. *Se desmorțește bine d-l Stavrache la gura sobei*. CARAGIALE, O. I, 176. *Aprinseră și ei câte un focșor ca să se mai desmorțească*. ISPIRESCU, ap. CADE. *În această zi ies toate gângăniile din borțile lor și toate gujulile desamorțesc și de aceea nu-i bine de vorbit în această zi despre dânsule*. MARIAN, S. R. II, 198, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. *Elenuța tresări, îi păru că membrele i se dezmoțesc*. AGÎRBICEANU, A. 375. *Vânătorii nenorocoși hotărâseră ... să se dezmoțesc cu câteva litre de vin fiert*. REBREANU, I. 151. *O singură dată nu l-am văzut ... preocupat de ideea de a face un cât de mic lucru util, măcar spre a se dezmoții*. CĂLINESCU, C. O. 132, cf. DL, DM. *Am să fac câțiva pași, să mă dezmoțesc*. T. POPOVICI, S. 238. *Haide, că vine gerul de afară ... Copiii se dezmoțiră ... Începură să cânte*. BARBU, G. 137. *Ne vom mai dezmoții după oboseala drumului*. S. ianuarie 1970, 39, cf. M. D. ENC., SFC V, 4, DEX. *Câinii*

au început a lătra, meoara o zbera, popa a cânta ... toți s-au disamorțit și despetrit și au luat la fugă prin curtea palatului. ȘEZ. I, 209, cf. CIAUȘANU, GL. (Intranz.) În ziua de Alexii toate găngăniile desmorțesc și umblă pe pământ. MARIAN, S. R. II, 195. ♦ Fig. Duhul său profetic ce se vede la toate națiile când încep a se desmorți și a mișca către deșteptare. CR (1839), 34¹/16. Nu se desmorțește Vro simțire-ntr-al meu piept. I. VĂCĂRESCUL, P. 497/10. Imagini și glasuri uitate, înghețate de vreme, în clipa asta se desmorțesc de căldură. VLAHUȚĂ, S. A. II, 327. ♦ T r a n z. (Adesea cu pronumele în dativ) Picioarele amurțite de ger ... le apropie de cuptoriul cald, le desmurțește, le încălzește. PETROVICI, P. 256/10. Acum mă pot cobori de pe tron, să-mi mai desmorțesc șalele. ALECSANDRI, T. I, 418, cf. COSTINESCU. Drumeț obosit, se-nținsese să-și desmorțească oasele. CARAGIALE, O. I, 177. Călăul ... luă în mâini un snop de vergele și dădea în vânt cu dânsle ca să-și desmorțască mâna. CONTEMPORANUL, III, 622. Învârtește la flașnetă ... schimbându-și mânele-i și ducându-și-le pe rând la gură, ca să le desmorțească. VLAHUȚĂ, S. A. II, 42, cf. DDRF. Începu să-și frece mâinile ca și când ar fi vrut să le desmorțească. LUC. VII, 65, cf. ȘĂINEANU². Gâștele s-au trezit acum și, cu mișcări legănate, își desmorțesc picioarele. ANGHEL - IOSIF, C. L. 117, cf. TDRG. Piatra ... îi slujea drept vatră ... pentru a-și desmorți trupul biciuit de vânturile iernii. HOGAȘ, DR. I, 20. La gura sobei ... mi-am desmorțit încheieturile îndelung. C. PETRESCU, S. 80. Avea obiceiul ... să se oprească aci ... și să se dea jos ca să-și mai desmorțească picioarele. CAMIL PETRESCU, O. II, 284. Potecile tremură și ele, ca niște șerpi uriași, desmorții de raze. VINEA, L. II, 177. Nu mai simțea frigul ... Ca și când cineva i-ar fi plimbat o flacăra de-a lungul picioarelor și le-ar fi desmorțit. BARBU, G. 393. Am coborât ... să-mi mai desmorțesc picioarele. LĂNCRĂNAN, C. III, 177, cf. M. D. ENC., DEX. Dar calul răsufle o dată bine și se scutură de-și desmorți oasele, că doară stătuse multă vreme acolo, ca-ntr-o temniță, legat scurt. RETEGANUL, P. V, 37. (Fig.) Deodată a deșteptat și a desmorțit toate duhurile. CR (1830), 336²/29. Prospețimea dimineții, mirosul de acasă al verdeții începură a-i desmorți sufletul. AGÎRBICEANU, S. P. 181. ♦ Expr. (Rar) A (i) se desmorți (cuiva) limba = a începe să vorbească, să se destăinuiească, a i se dezlega limba, v. d e z l e g a (11). Limbile [vânătorilor] se desmorțesc și prin glume, prin râsuri cu hohote, ele răscumpără lungile ore de tăcere ale zilei. ODOBESCU, S. III, 19, cf. TDRG, DL, DM, DEX.

2. T r a n z. și r e f l. Fig. A (se) trezi din starea de pasivitate, a reveni sau a face să revină la viață, la o stare activă. Cf. LB, POLIZU, COSTINESCU, BĂRCIANU, ALEXI, W. De-abia uniforma și războiul l-au desmorțit și i-au șters șfiala. REBREANU, P. S. 132. Ați spus un cuvânt care nu l-am înțeles bine, se desmorți el în cele din urmă. PEDA, I. 114, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin lărgirea sensului) [Orașul] începe a se găti ca să primească mulțimea călătorilor ... Atunci începe a se desmorți ..., începe a trăi. NEGRUZZI, S. I, 326. Mîntea i se va desmorți și va începe să lucreze de la sine. VLAHUȚĂ, ap. CADE, cf. DDRF. Sgomotul porțiței și lătratul dulăului desmorțiră casa întunecată. REBREANU,

P. S. 160. Trenul, desmorțindu-se, porni pe fugă. BRĂESCU, O. A. I, 398. Ne-am desmorțit încetul cu încetul, revenind la viața noastră limitată. CĂRTĂRESCU, N. 156. ♦ T r a n z. (Învechit, rar) A înțeți, a intensifica. Primăvara ... desmorțește și înviorează lucrarea frumuseții pământului. PISCUPESCU, O. 182/3.

3. T r a n z. (Complementul indică apa sau alte corpuri foarte reci ori înghețate) A aduce la o temperatură mai ridicată, a încălzi puțin. Cf. COSTINESCU, DL, DM, DEX. Apa de beut a vitelor iarna e bine să fie desmorțită cu un pic de apă caldă. Com. din ZAGRA - NĂSĂUD. ♦ R e f l. Dacă frunza va fi prea rece, va trebui să se fie un ceas sau două în odaie ca să se desmoarte oarecum. POENARU, I. 127/2. ♦ R e f l. (Despre pământ) A se dezgheța (1). Pământul începe să se desmorțească. DL, cf. DM, DEX. Pământul se desmoarte. CIAUȘANU, GL. ♦ F i g. A reînvia (2), a se anima. În sânge mi se desmorțește iarna și ce-a fost mort învie din uitări. PILLAT, P. 163. Vremea se desmorțește. Iarna ... se zgârcea mereu, simțind apropierea primăverii. REBREANU, I. 363. Deși vremea se mai desmorțise, zăpada era tot întreagă. GALACTION, O. 101, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- Scris și: desmorți. - Prez. ind.: desmorțesc, pers. 3 (învechit și regional) și dezmoarte. - Și: (învechit) dezmurți (scris și: desmurți), dezamorți (scris și: desamorți), dizmorți (scris și: dismorți), dizamorți (scris și: disamorți) vb. IV.

- Pref. dez- + [a]morți.

DEZMORȚIRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e z m o r ț i și rezultatul ei.

1. Ieșire din starea de amorțală pricinuită de nemișcare, de frig, de îngheț etc.; dezmorțală (1). Cf. d e z m o r ț i (1). Cf. VALIAN, V. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, PHILIPPIDE, P. 99, BĂRCIANU, ALEXI, W. Acum începe [să joace], ... e dornic de-un strop de dezmorțire. AGÎRBICEANU, A. 143, cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ F i g. Ne strângem ... în jurul aceluiași stindard ... pentru desmorțirea inimilor cari tânjesc, pentru redeșteptarea avântului de-odinioară. SĂM. I, I. [Tușa Anica] se temea poate de vreo dezmorțire a procesului cu ... „sperjurul”. KLOPȘTOCK, F. 5. După ceai se desfăcu și câteva butelii de vin, pentru dezmorțirea curajului. MIHĂESCU, D. A. 74.

2. Trezire din starea de pasivitate, revenire la viață activă; dezmorțală (2). Cf. d e z m o r ț i (2). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, BĂRCIANU, RESMERIȚĂ, D. O ușoară dezmorțire de ordin practic prinse să se slomnească printre noi. VOICULESCU, P. I, 307, cf. DL, DM, DEX. O nouă temă pentru dezmorțirea populației: spaga din sistemul sanitar. RL 2005, nr. 4 731.

- Scris și: desmorțire.

- V. desmorți.

DEZMORȚIT, -Ă adj. 1. (Despre ființe sau despre părți ale corpului lor) Ieșit din amorțala pricinuită de nemișcare, de frig, de îngheț; readus în simțire; p. e x t. mlădios (2), sprinten (1). Cf. d e z m o r ț i (1). Cf. PONTBRIANT, D., DM, DDRF, RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC. Se ridicaseră, pășiseră desmorții pe bățătura din fața șopromului. BARBU, G. 71, cf. DEX.

2. F i g. Trezit din starea de pasivitate. Cf. dez-morți (2). Cf. ALEXI, w. *Universitarul, dezmorțit, umplu acum el cele două pahare*. AGÎRBICEANU, A. 467, cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. (Despre apa foarte rece sau înghețată) Adus la o temperatură mai ridicată, încălzit puțin. Cf. dez-morți (3). *Apă ... dezmorțită sau căldică, cu fereală de frig*. PISCUPESCU, O. 249/17. *Sămânța [de dud] ... amestecându-se cu năsip curat, puindu-se într-o oală, udându-se cu apă dezmorțită*. POENARU, I. 19/19. *Trebuie să se puie într-o troacă silitru în apă dezmorțită*. LUCACI, M. 77/22, cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, com. din BEIUȘ, ALR SN IV h I 128. ♦ (Despre pământ) *Dezghețat (1). Văzduhul bubuiește! ... Pământul dezmorțit Cu mii și mii de glasuri semnalului răspunde*. ALECSANDRI, POEZII, 35, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ (Prin analogie) *Se simte ca un trunchi dezmorțit în primăvară*. C. PETRESCU, I. II, 76.

- Scris și: *desmorțit*. - Pl.: *desmorțiți, -te*.

- V. **dezmorți**.

DEZMOȘTENI vb. IV. T r a n z. (Complementul indică oameni) A lipsi de dreptul de moștenire (1), a înlătura prin testament de la o moștenire (1). Cf. LB, VALIAN, v. *Nu mi-i face niciodată să desmoștenesc pe fiul meu*. NEGRUZZI, S. III, 158, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Blăstematul, am să te dezmoștenesc!* CONV. LIT. III, 346, cf. COSTINESCU, LM. [Legea] *sanționează obiceiul de-a privi cu totul altfel pe copiii naturali ș-a-i desmoșteni*. CONTEMPORANUL, I, 497, cf. DDRF, BARIANU. *Ce-ar mai înjura dacă ar ști că l-am desmoștenit!* SĂM. II, 698, cf. ALEXI, w., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Poți s-o desmoștenești*. CAMIL PETRESCU, T. I, 163. *M-a desmoștenit când n-aveam încă zece ani*. BRĂESCU, O. A. II, 73. *Îți ordon să te constitui prizonier. Dacă nu - te desmoștenesc*. PAS, Z. IV, 35. *Se certase cu tatăl său ... care ... [i] dezmoștenise*. BENIUC, M. C. I, 435. *Te desmoștenesc, pe vecii vecilor*. CAMILAR, N. I, 339, cf. DL, DM. *Îl dezmoștenise în mod tacit*. MAGAZIN IST. 1968, nr. 3, 32. *E decis să-l dezmoștenească*. ib. 1970, nr. 7, 63, cf. M. D. ENC., DEX, H IV 58. ♦ F i g. A priva de un drept; a frustra. *Bărbații erau preocupați cu politica nouă care îi desmoștenise*. BOLINTINEANU, O. 416. *Cu atât mai mult i să rupea inima lui Vlad și Linuței, cu cât să vedeau numai ei desmoșteniți de acea dulce fericire*. LUC. II, 30. *Cerul e al tuturor, și-al celor desmoșteniți, goniți din loc în loc de soartă*. IOSIF, V. 35. *Potop de vile împetritează coastele, uzând ... de toate artificiile pentru ... a stârni invidia celor desmoșteniți de soartă*. BRĂESCU, M. B. 19.

- Scris și: *desmoșteni*. - Prez. ind.: *dezmoștenesc*.

- Pref. *dez-* + **moșteni**.

DEZMOȘTENIRE s. f. Acțiunea de a dez-moșteni și rezultatul ei. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, BARIANU, ALEXI, w., RESMERIȚĂ, D. *Neamul m-a amenințat ... cu ... desmoștenirea*. KLOPȘTOCK, F. 103, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ F i g. Starea celui dezmoștenit (1); nenorocire (2). *Tot ce-aș vrea ca mângâiere într-a mea desmoștenire E să mi se țină-n seamă că am plâns ș-am suferit*.

MACEDONSKI, O. I, 11. *Era în tot atâtea nepăsare, Atât pustiu și-amară vitregie, Așa dezmoștenire și uitare*. VOICULESCU, POEZII, I, 51.

- Scris și: *desmoștenire*. - Pl.: *dezmoșteniri*.

- V. **dezmoșteni**.

DEZMOȘTENIT, -Ă adj. 1. Care a fost înlăturat de la o moștenire (1). Cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Mă și vedea desmoștenit, cel puțin pe mine, dacă nu și pe toți ai mei*. CAMIL PETRESCU, U. N. 30, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. F i g. (Adesea substantivat) (Persoană) care este lipsită de drepturi, de bunuri, de bucuriile vieții; care se află în stare de sărăcie, de mizerie. *Ne fac a simți durerile și suferințele celor desmoșteniți*. HELIADE, O. II, 45. *Umanitară le e ținta, plină de încurajare și de compătimire pentru cei desmoșteniți*. MILLE, V. P. 193. *Voi, dezmoșteniți ai soartei de atâtea zeci de veacuri, Nu invidiați palatul ce-și oglinde umbra-n lacuri*. CONTEMPORANUL, VII₂, 349. *I-ademeni un vânt de-april Sub umbra vechilor castani Pe cei doi bieți desmoșteniți, Copii pribegi, copii sărmani*. PETICĂ, O. 98, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Nu există o singură asociație de binefacere pentru acești desmoșteniți*. COCEA, S. I, 143. *De câte ori nu mă văzusem amestecat în gloata acelor desmoșteniți, care plecau peste ocean*. BART, S. M. 32. *S-au alăturat toate elementele turburi sau desmoștenite ale societății*. OȚEȚEA, T. V. 150. *Celelalte figuri ... sunt alese în genere din lumea dezmoșteniților*. OPRESCU, S. 68. *Întâia oară ... în pâlcul lor numeros li s-a nălucit că sunt singuri și dezmoșteniți*. ARGHEZI, C. I. 80. *Victimele lor nu sunt niciodată cei care ar trebui să plătească pe drept, ci tocmai niște dezmoșteniți ai vieții*. TUDORAN, P. 564, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ (Prin largirea sensului) *În mijlocul viscolului ce făceați tu, pământ dezmoștenit?* RUSSO, S. 134. *Nu există nicio țară cât de desmoștenită, unde să fie peste puțină a se naște rara excepțiune a unui mare om*. HASDEU, I. C. I, 178. *Am căta să știm povestea astor lumi desmoștenite*. CONTEMPORANUL, I, 639. *Avusese nefericitul gând de a-și alege cea mai desmoștenită limbă din tot învățământul secundar: limba elină*. CIAUȘANU, R. SCUT. 19.

- Scris și: *desmoștenit*. - Pl.: *dezmoșteniți, -te*.

- V. **dezmoșteni**.

DEZMOȘTĂT, -Ă adj. v. **dezmoștat**.

DEZMUGURIRE s. f. Fază fenologică de creștere a plantelor, cuprinsă între momentul crăpării mugurului și apariția primei frunze. *Tăierile de fructificare și de rărire a coroanei [părului] ... se fac iarna sau primăvara devreme, înainte de desmugurire*. ENC. AGR. IV, 451, cf. LTR².

- Scris și: *desmugurire*. - Pl.: *desmuguriri*.

- Pref. *dez-* + [în] **mugurire**.

DEZMURȚI vb. IV v. **dezmorți**.

DEZMUTILĂRE s. f. (Neobișnuit) Revenire din starea de mutilat, de schilodit. (F i g.) *Am vrut deci ce vrem cu toții: o dezmutilare, o ieșire din cotitura singurătății*. LICEANU, J. 127.

- Pl.: *dezmutilări*.
- Pref. *dez-* + *mutilare*.

DEZMUȚI vb. IV. T r a n z. (Mai ales în descân-tece; adesea cu complementul „gură”) A vindeca de mușenie, a-i reda graiul; a dezamuți. Cf. DDRF. *Găsim destul de des inovațiuni morfologice, ca derivate verbale: dismuți*. GR. S. VI, 249, cf. BĂLTEANU, T. MAG. 121. *Și de mână te-oi deslega, Și de gură te-oi desmuți*. SEVASTOS, N. 13. *Vă duceți ... Creierii să-i alinați, Gura să i-o desmuțiți*. TEODORESCU, P. P. 382.

- Scris și: *desmuți*. - Prez. ind.: *dezmuțesc*. - Și: (regional) **dizmuți** (scris și: *dismuți*) vb. IV.
- Pref. *dez-* + *muți*.

DEZMUȚIRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a dezmuți și rezultatul ei. Cf. DDRF.

- Scris și: *desmuțire*. - Pl.: *dezmuțiri*.
- V. **dezmuți**.

DEZNARCOTIZĂ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A trezi din narcoză. Cf. POLIZU.

- Prez. ind.: *deznarcotizez*.
- Pref. *dez-* + *narcotiza*.

DEZNARCOTIZĂRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a deznarcotiza și rezultatul ei. Cf. POLIZU.

- Pl.: *deznarcotizări*.
- V. **deznarcotiza**.

DEZNATURĂ vb. I v. **denatura**.

DEZNATURALISĂ vb. IV. T r a n z. A denatura (1). *Cu acest mod de procedare să nu să desnaturalizească adevăratul procediu ce urmează să aprețuți*. GHICA, C. E. I, 55.

- Scris și: *desnaturalisi*. - Prez. ind.: *deznaturalisesc*.

- **Deznatura** + suf. *-isi*.

DEZNATURALIZĂT, -Ă adj. v. **denaturalizat**.

DEZNATURĂRE s. f. v. **denaturare**.

DEZNATURĂT, -Ă adj. v. **denaturat**.

DEZNAȚIONALIZĂ vb. I. I. R e f l. (Despre grupuri etnice) A-și pierde caracteristicile naționale. [Cuvântul] „*vlah*” denotă pururea o ființă latină, chiar acolo unde românimea s-a desnaționalizat cu timpul. HASDEU, I. C. I, 39, cf. CADE. *Străromânii ... nu s-au desnaționalizat în masele popoarelor tinere așezate în aceste regiuni*. PUȘCARIU, L. R. I, 252, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ R e f l. r e c i p r. *Timp de o mie de ani, aceste populații nu s-au desnaționalizat unele pe altele*. CONTEMP. 1953, nr. 376, 3/1. ♦ T r a n z. f a c t. (Complementul indică grupuri etnice) A face să-și piardă particularitățile naționale. *Încearcă pe față a desnaționaliza germanii din Curlanda*. MAIORESCU, D. V, 223. *Fundaseră unversități cu planul machiavelic de a desnaționaliza pe honolulieni*. CONTEMPORANUL, I, 911, cf. BARCIANU,

ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. [Sciții] *n-au putut schimba cultura indigenilor, ci, dimpotrivă, au fost ei treptat desnaționalizați*. PÂRVAN, G. 454, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Nimănui nu i-a trecut prin cap, în Evul Mediu, să desnaționalizeze ținutul cucerit*. CĂLINESCU, C. O. 40, cf. DN², DEX. ♦ R e f l. p a s. *Românii istriani sunt de când cu documentul din anul 1325 tot atâți câți erau atunci, și ... nu se pot desnaționaliza*. CONV. LIT. II, 4.

2. T r a n z. (În forma *denaționaliza*; complementul indică averi imobile, mijloace de producție etc. naționalizate) A scoate din posesia statului. Cf. DN³.

- Scris și: *desnaționaliza*. - Pronunțat: *-fi-o-*. - Prez. ind.: *deznaționalizez*. - Și: **denaționaliză** vb. I.
- Pref. *dez-* + **naționaliza** (după fr. *dénationaliser*).

DEZNAȚIONALIZĂRE s. f. Acțiunea de a (se) deznaționaliza și rezultatul ei.

1. Pierdere a particularităților naționale. Cf. *deznaționaliza* (1). *Câțiva sași ... începuseră să pătrundă în planul desnaționalizării poporului lor*. BARIȚIU, P. A. I, 621. *Paralel cu deprimarea românilor ... merge înăsprirea măsurilor de desnaționalizare*. MAIORESCU, D. V, 14. *Desnaționalizarea prin mijloace raționale ... e cu puțință, dar mult mai greu de îndeplinit*. CONV. LIT. XX, 999. *Erau elemente încă neromanizate ... pe care românii le zmulgeau de la ele din țară, tocmai pentru a grăbi denaționalizarea lor*. XENOPOL, I. R. I, 151. *Berea ... pieri odată cu deznaționalizarea acestor sași*. IORGA, C. I. III, 199. [Aromânii] *stăruiau să lupte împotriva tendințelor de desnaționalizare*. DENSUSIANU, L. 71, cf. RESMERIȚĂ, D., PUȘCARIU, L. R. I, 205. *Limba oficială e cea engleză și aceasta reprezintă un puternic element de deznaționalizare*. RALEA, O. 129, cf. DL, DM. [Procesul Memorandumului] *acea uriașă mișcare ... a românilor transilvăneni împotriva politicii de desnaționalizare*. IST. LIT. ROM. III, 768, cf. DN². *Au știut să întoarcă spre folosul lor tendințele de desnaționalizare ale streinilor*. LL 1973, nr. 4, 720, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Pericolul pentru desnaționalizarea limbei noastre nu vine de la limba slavă*. CONV. LIT. IV, 229. *Scopul bine hotărât: ... a feri limba și literatura de deznaționalizare*. IBRĂILEANU, SP. CR. 25.

2. (În forma *denaționalizare*) Scoatere a averilor imobile, a mijloacelor de producție etc. naționalizate din posesia statului. Cf. *deznaționaliza* (2). Cf. DEX.

- Scris și: *desnaționalizare*. - Pronunțat: *-fi-o-*. - Pl.: *deznaționalizări*. - Și: (rar) **denaționalizare** s. f.

- V. **deznaționaliza**. Cf. fr. *dénationalisation*.

DEZNAȚIONALIZĂT, -Ă adj. (Despre grupuri etnice) Care și-a pierdut particularitățile naționale. *Coloniștii ... înfrățiți cu localnicii ... mai mult decât jumătate desnaționalizați*. IORGA, C. I. III, 119, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Substantivat) *Va aduce ... înapoi la poporul lor pe deznaționalizații noștri*. SĂM. II, 688.

- Scris și: *desnaționalizat*. - Pronunțat: *-fi-o-*. - Pl.: *deznaționalizați, -te*.

- V. **deznaționaliza**.

DEZNAȚIONALIZĂTOR, -OĂRE adj. Care deznaționalizează (1), care duce la deznaționalizare (1). Sunt precursorii ... unei cuceriri mute, deznaționalizatoare, căria ei îi pregătesc tărâmul. GHICA, C. E. I, 273. Principatele au fost copleșite sub jugul umilitor și desnaționalisator al domnilor fanarioți. ODOBESCU, S. II, 309.

- Scris și: *desnaționalisator*. - Pronunțat: -ți-o-. - Pl.: *deznaționalizatori, -oare*. - Și: (învechit, rar) **deznaționalizătór, -oăre** adj.

- **Deznaționaliza** + suf. -(a)tor.

DEZNAȚIONALIZĂTOR, -OĂRE adj. v. **deznaționalizator**.

DEZNĂBUȘÍ vb. IV. 1. **T r a n z.** și **r e f l.** (Regional) A (se) elibera de ceea ce sufocă (Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Se învelise copilul cu plapuma peste ochi și abia mai sufla, când am nemerit eu și l-am deznăbușit*. id. ib.

2. **T r a n z.** (Prin nord-vestul Munt.; complementul indică păduri, de obicei tinere) A curăța de stufărișul care împiedică creșterea. Cf. UDRESCU, GL.

- Prez. ind.: *deznăbușesc*.

- Pref. *dez-* + **năbuși**.

DEZNĂCLĂÍ vb. IV. **T r a n z.** A curăța de năclăială (2), a face să nu mai fie năclăit. (F i g.) *Au deznăclăit limbașul*. ALAS 28 IV 1935, 1/2.

- Scris și: *desnăclăi*. - Prez. ind.: *deznăclăiesc*.

- Pref. *dez-* + **năclăi**.

DEZNĂCLĂIRE s. f. Acțiunea de a **deznăclăi** și rezultatul ei. [Păsările] *se penesc, nemai-punându-se problema desnăclăirii cu benzină*. BĂCESCU, PĂS. 366.

- Scris și: *desnăclăire*. - Pl.: *deznăclăiri*.

- V. **deznăclăi**.

DEZNĂDĂJDUIÍ vb. IV. **I n t r a n z.**, **t r a n z.** (f a c t.) și (învechit) **r e f l.** A-și pierde sau a face să-și piardă orice nădejde (1) (în rezolvarea sau îndreptarea unei situații); a ajunge sau a duce într-o situație fără ieșire; a dispera. *Văzându-l turcii perit, s-au deznădăjduit*. IST. Ț. R. 34. *Schimbare de comenda(n)ț, dintr-o cetate, denădăjduiesc pe aceia ce sunt denafară nu prea de departe* (a. 1703). FN 138. *Nădeajdea iaste o îndrăzneală adevărată ... dată în inima omului, ... ca să nu să deznădăjduiască niciodată de darul lui Dumnezeu*. ANTIM, O. 23. *Nu mă dăznădăjduiesc dar, pentru că aceia ce un ceas muncește, în veci desfătare gătește* (a. 1750). GCR II, 49/28. *Să dăznădăjduiește ș-o inimă-npietrită Când nu e miluită* (a. 1798) id. ib. 162/6. *Drept aceea deznădejdind despre venirea ostașilor lui Boesila ... n-au cutezat a se bate cu Mihail al IV-le*. ȘINCAI, HR. I, 303/5. *Dacă cerul ... să întunece, nu te deznădăjdui, căci peste puțin negura va peri*. MARCOVICI, D. 14/21. *Cu toții să deznădăjduisă de scăpare*. DRĂGHICI, R. 9/23. *Îndeamnă ca nime să nu să deznădăjduiască de însănoșarea sa*. VEISA, I. 37/8. *Desnădăjduit de toate, se otrăvi singur*. F. AARON, I. I, 7/12. *Mai că-mi vine a mă deznădăjdui de dragostea*

părințească ce mi-ai arătat. KOGĂLNICEANU, S. 193, cf. VALIAN, V. *S-au întristat foarte, deznădăjduindu-se de toate*. ARHIVA R. II, 162/4. *Aceea cauză este de tot perdută de carea ne-am deznădăjduit*. RUS, I. II, 296/17. *În aceste chinuri dureroase ale inimii ... toată lumea se sbuciumă și se deznădăjduiește*. NEGULICI, E. I, 75/6. *Mulți nu să deznădăjduiesc într-a lor socotință ...*, *Ci toate le iau măsurat*. PANN, E. IV, 37/15. [Necredința] *deznădăjduiește și paralizază pe misionarii catolici*. CONTEMPORANUL, IV, 198, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Bieții nevinovați plâng, se deznădăjduiesc, dau să fugă*. IORGA, C. I. II, 118, cf. TDRG. *Și-a ascuns durerea, ca să nu-l deznădăjduiască pe el*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 228. *Bătrânul ... nicipând nu deznădăjduise de viitorul copilului său*. AGÎRBICEANU, A. 284, cf. CADE. *Eu tot nu deznădăjduiesc că un acord este posibil*. TITULESCU, D. 311. *Soarele trecuse de prânzul cel mic și moș Matei cu mama Ioana nu mai soseau ... Sandu deznădăjduise*. MIRONESCU, S. 44. *Hazul lui ... mă deznădăjduia*. KLOPȘTOCK, F. 62. *Suferisem ..., sperasem și deznădăjduisem în laboratorul doctorului Faust*. COCEA, S. I, 181. *Apărea ... brusc, simplu, miraculoasă, de necrezut, tocmai în momentul în care deznădăjduiam*. E. IONESCU, E. 82. *Când ni se strânge inima la contemplarea sau la suportarea crucii, nu e permis să uităm că ea duce la înviere, căci dacă dăznădăjduim sub apăsarea ei și nu vedem dincolo de ea învierea, nu mai înviem*. STĂNILOAE, O. 381, cf. SCRIBAN, D. *Nici nu-i pasă de mine ... își tâlmăci Trude purtarea lui. Dar nu deznădăjdui*. VINEA, L. I, 172, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Maică-sa schimba numai fețe ..., deznădăjduind că nu-și va ajunge scopul nici acuma*. SBIERA, P. 31. *Începu a deznădăjdui*. RETEGANUL, P. II, 77. *Chinului și necazului nu-i bine să te potrivești. Răul îți zice întotdeauna: deznădăjduiește-te*. SNOAVA, III, 720.

- Scris și: *desnădăjdui*. - Prez. ind.: *deznădăjduiesc*; m. m. perf. pers. 6 și: (învechit, rar) *deznădăjduisă*. - Și: (învechit și regional) **dăznădăjdui**, (învechit) **deznădejdui, denădăjdui** vb. IV.

- Pref. *dez-* + **nădăjdui**.

DEZNĂDĂJDUIRE s. f. (Astăzi rar) Deznădejde. Cf. COD. PUȘC. 76. *Deznedejdurea, scăparea a toată nedejdea*. CANTEMIR, I. I. I, 9. *Împotriva norocului nu foloseaște dăznădăjduirea* (a. 1694). FN 28. *Nădejdea vine în urma deznădăjduirii*. PILDE, 104/23. *Ce cumplită deznădăjduire arunci în inimile celor muritori!* BELDIMAN, A. 16/11, cf. LB. *Zecând așa culcat multă vreme în luptă de măhniciume și deznădăjduire ..., ș-au adus aminte de un psalm*. DRĂGHICI, R. 46/6. *Pătrunsă de durere și diznădăjduire, se pusă lângă scumpii ei fii*. BUZNEA, P. V. 24/14. *Căci lucrurile cele mari s-aduc în săvârșire Prin hotărârile ce nasc din deznădăjduire*. RUSSET, E. 24/21. *Începu a-mi smulge părul de deznădăjduire*. RUSSO, S. 176, cf. POLIZU. *Durerea mea e mută ca deznădejdurea*. ALEXANDRESCU, O. I, 99, cf. PONTBRIANT, D. *Mi-am ros inima în dureri și în deznădăjduire*. ALECSANDRI, O. P. 72, cf. COSTINESCU, LM. *Fericirea, în culmea sa, e nesocotită adesea ca și deznădejdurea*. ODOBESCU, S. I, 140. *Începu să răcăie cu ghiarele ... cuprins în cele din urmă de o groaznică*

desnădăjduire. SLAVICI, O. I, 328. *Simțea c-o zugrumă neagra deznădejduire*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 20, cf. DDRF, BARCIANU. *Au trebuit să vină desnădăjduiri grozave*. LUC. II, 89, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 448, DL, DM, CONTRIBUȚII, I, 108, M. D. ENC., DEX. *Un zgârcit, pierzând o sumă însemnată de bani, ... în deznădăjduirea lui, s-a spânzurat*. SNOAVA, IV, 293. ◇ (Personificat) *După aceste, mergea, tot după carul Războiului, Deznădăjduirea, Năcazul și Lipsa*. BUDAI-DELEANU, Ț. 405. ◇ Fig. *Doar pentru voi mă zbućium ... Cumpălitul braț al deznădăjduirii*. VOICULESCU, POEZII, I, 22. ◇ Loc. adv. **Cu** (sau **în** ori **întru**) **deznădăjduire** = cu deznădejde, v. **deznădejde**. *Să fie ispovedania noastră cu nădejde bună cum că ne va erta Dumnezeu, iar nu cu deznădăjduire, precum au făcut Cain*. ANTIM, O. 36. *Stând de o parte ... își frânge mâinile întru deznădăjduire*. DRĂGHICI, R. 23/15. *Eulalia [zice] cu deznădăjduire: [Pierdere] fără întoarcere!* VOINESCU II, M. 100/26. *Moare în deznădejduire că scrierile sale atât de frumoase se vor pierde cu dansul*. DACIA LIT. 301/17. *Întru deznădăjduire chemând martur pre Acel de Sus la a noastră nevinovăție și jurându-i a peri sau a mântui țara de necaz - hotărâm ... ca cu armele în mână să statornicim puterea Regulamentului înalt hărăzât (a. 1839)*. HURMUZAKI-S, VI, 83. *Suspînând își frângea mânele cu deznădejduire*. NEGRUZZI, S. I, 27. **La deznădăjduire** = într-o situație grea, fără ieșire; la disperare, v. **disperare**. *Pompei ... Nu știu în cele dintâi minute ale războiului să facă alt decât ceea ce mai rămâne omului la deznădăjduire*. CĂPĂȚINEANU, M. R. 108/12. ◇ Ex pr. **A duce** (sau **a aduce**, **a arunca** pe cineva) **la** (sau **întru**) **deznădăjduire** = a face (pe cineva) să-și piardă nădejdea, a exaspera (pe cineva). *Cea mai mică întâmplare îl aruncă la dăznădăjduire și de multe ori și la moarte*. GRECEANU, I. 94/18. *Dă este cu puțință să nu-i aducem [pe săteni] la dăznădăjduire (a. 1815)*. DOC. EC. 172. *Aceaia ce mă duce întru deznădăjduire este că ne aflăm izgoniți din lăcașul aceluia fericit*. BELDIMAN, A. 61/6. *Cugetul în toată puterea sa aduce pe om ... la deznădăjduire*. HELIADE, O. II, 15. *Nicio nenorocire, cât de grozavă va fi, nu ne va aduce la deznădăjduire*. MARCOVICI, D. 17/15. *Sărăcia ..., cu carea are a se lupta [poporul], îl duce de multe ori la deznădăjduire*. RUS, I. II, 151/31. *Cu chipul acesta sărăcindu-i desăvârșit, îi adusă la deznădăjduire*. IST. M. 205/19. *Fie-ți milă de mine și nu mă aduce la deznădăjduire!* NEGRUZZI, S. I, 26. *Moșule, mă aduci în deznădăjduire*. ALECSANDRI, T. I 031. *Luarea localităților lesne de biruit ar spori curajul oștirii, ... l-ar pune pe Chrysos în poziție grea, ba l-ar aduce poate la deznădăjduire*. EMINESCU, O. XIV, 91, cf. DL, DM, DEX. (Cu parafrizarea expresiei) *Plătirea tributului aceluia gros ... aduseră acum pe Decebal la un punct de deznădăjduire*. F. AARON, I. I, 6/9. **A cădea în** (sau **întru** ori **la**) **deznădăjduire** sau **deznădăjduiri** = a-și pierde orice speranță, a dispera; a cădea în deznădejde, v. **deznădejde**. *De-am căzut în vreun păcat d-aceastea ce-am zis, să nu cădem în deznădejduire*. MĂRGĂRITARE, 417. *Să nu cădem în deznădăjduire, nici să zicem că de acum spăsenie nu mai avem*. IACOV, SYN. 40°/21. *Bolnavul, simțindu-să a fi o greutate atât pentru*

dânsul, cât și pentru alții, cade în deznădăjduire. ALBINET, M. 4/6. *Mă tem că va cădea întru deznădăjduire și va peri scumpul meu tânăr monarh*. GORJAN, H. III, 17/17. *Văzându-să fără de nicio mângâiere la nenorocita lor stare, cădea la deznădejduiri*. MEȘT. MOȘ. 5/6. *Îngrijește de o înmormântează cum se cade și nu cădea în deznădăjduire*. SNOAVA, II, 12. (Cu parafrizarea expresiei) *Căzui în cea mai neagră deznădejduire*. BREZOIANU, I. 40/7.

- Scris și: *desnădăjduire*. - Pl.: (învechit) *deznădăjduiri*. - Și: (învechit) **deznădejduire** (scris și: *desnădejduire*), **deznedejduire**, **dăznădejduire** (scris și: *dasnădejduire* NEGRUZZI, S. I, 41), **dăznădăjduire**, **diznădăjduire** s. f.

- V. **deznădăjdui**.

DEZNĂDĂJDUIȚ, -Ă adj. I. (Despre oameni) Care și-a pierdut orice speranță (în rezolvarea sau îndreptarea unei situații); disperat (1), (învechit) oceit. *Nu te pierde și nu fii deznădăjduită, ... căci cu vrere norocului, curând vei să te izbăvești din nevoi*. MICU, ap. GCR II, 182/3, cf. LB. *El este-necat în lacrimi, strigă deznădăjduit*. HELIADE, O. I, 459. *Vezi pe acest trist și lăcrămând norod, ... deznădăjduit că a pierdut pe obștescul părinte!* MARCOVICI, C. 97/5. *Jalnicile tânguiri a deznădăjduiților corăbieri care ar fi adus spre milostivire și pe cele mai nesămțitoare pietre*. DRĂGHICI, R. 33/16. *Văzindă pe un om deznădăjduit, îi face dreptate*. GORJAN, H. III, 61/10. *Tot omul deznădăjduit un nebun să numește*. PANN, E. IV, 37/11, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Starea îngrozitoare cauzată prin uzură produsese o iritare în populația deznădăjduită a Galiei*. EMINESCU, O. X, 244. *Cine își părăsește așa casa ...? Doar oamenii deznădăjduiți*. CARAGIALE, O. VI, 274. *Tată-său, deznădăjduit, pusese în gând să-l taie [mărul]*. ISPIRESCU, L. 82. *Pentru ce a vorbit? ... își zise el în cele din urmă deznădăjduit*. SLAVICI, O. I, 138. *Un nenorocit ca el, ... deznădăjduit și aproape de moarte*. VLAHUȚĂ, O. A. I, 127. *Deznădăjduiți, umblau pe lângă dansa și căutau s-o mângâie*. CONTEMPORANUL, VII₂, 23, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Deznădăjduit, se gândeste să-și facă seamă, să se arunce în Nistru*. DENSUSIANU, L. 186, cf. RESMERIȚĂ, D. *De nenumărate ori am pregătit gipsul, și întotdeauna l-am privit, după nopți și zile de lucru, deznădăjduit*. M. ELIADE, O. I, 26. *Deznădăjduiți, presărăm flori pe morminte*. KLOPŠTOCK, F. 264. *Safta țipase, deznădăjduită*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 251. *Ana, deznădăjduită, striga înecându-se*. MOROIANU, S. 100. *Începu a plânge cu hohote, deznădăjduită*. SADOVEANU, O. I, 18. *Erau sfârșiți ca de o mare oboseală, deznădăjduiți*. DEMETRIUS, A. 240. *În sfârșit ... corabia e trasă pe mal, în gemetele căpitanului deznădăjduit*. TUDORAN, P. 9, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Deznădăjduit și jignit profund, medicul ... își întrerupse cercetările*. FLACĂRA, 1975, nr. 47, 17, cf. DEX. *Bine, domnule, atunci pentru cine am muncit eu un an de zile? zise bietul Ivan deznădăjduit*. SNOAVA, II, 174. ◇ Fig. *Izbucnea în vorbe nebune, care umpleau palatul cu furtuna lor deznădăjduită*. SADOVEANU, O. I, 18. *Aleargă vântul deznădăjduit*. JEBELEANU, S. H. 54. *Deznădăjduită își scutură podoaba natura*. ISAC, O.

110. *Marea-și iese din veșmânt, ... Peste lume se agită Neagră, deznădăjduită.* LABIȘ, P. 260. ◇ (Substantivat) *Dac-au trecut noapte și s-au luminat de zioă, cele mai sus numite muieri s-au sculat și s-au strânsu toate dimpreună și ca niște deznădăjduite nu știe ce drum or apuca pentru ca să margă înaintea împăratului pentru greșala ce au făcut.* C. POP.² III, 194. *Privește boalele cele netămăduite năvălind asupra unei mulțimi de deznădăjduiți.* MARCOVICI, C. 22/20. *De frică au început a-și frânge mâinile ca niște deznădăjduiți.* DRĂGHICI, R. 10/9. *Nădejdea ... toarnă balsam pe rana deznădăjduiților.* BUZNEA, C. 55/8. *Fuge, vine, se-nvârtește ca o desnădăjduită.* CONACHI, P. 87. *Numa cel deznădăjduit n-are tămăduire.* PANN, E. IV, 38/12. *Un groaznic măcel s-ar fi încins negreșit între deznădăjduiții ce-ar fi năvălit buluc dinlăuntru și între soldații de pază.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 101. *De n-o ai [comoara], poți țipa ca toți deznădăjduiții, căci pe nimeni nu-l vei putea convinge de contrarul.* SĂM. II, 141. *Credința asta era de altfel a deznădăjduitului, care se agață de-un fir de pai.* AGÎRBICEANU, A. 387. *Blestemă pe olimpieni ... cu un glas în care se topesc glasurile deznădăjduitelor dragostei.* LOVINESCU, C. VI, 36. *N-am aflat niciodată ... dacă era un fericit ori un deznădăjduit.* SADOVEANU, O. XVIII, 459. *Marii eroi au fost niște deznădăjduiți.* CĂLINESCU, I. 337. *Afară de ei, încremeniții, deznădăjduiții, totul aluneca în clipa aceea: spre moarte ..., spre scopul final al lumii.* BOGZA, C. O 30. *La crâsmă ... m-am apucat de beut și de petrecut ca un deznădăjduit.* LĂNCRĂNAN, C. I, 74. ◇ (Adverbial) *Cetate ocolită, să apără deznădăjduit (a. 1694).* FN 32. *Numai vântul nu înceta de a geme cu o furie nebună și de a zgudui deznădăjduit șubredul nostru adăpost.* HOGAȘ, DR. I, 61. *Trompeta pompierilor înfiora lumea, cerând deznădăjduit apă la tulumbe.* CAMIL PETRESCU, O. II, 228. ◆ (Despre față sau despre părți ale feței ori despre părți ale corpului) *Care exprimă deznădejde. Înțelese după nutra-i deznădăjduită că rebelul tribului ... se sfârlogea pe banchetă, căutând un pretext să evadeze.* C. PETRESCU, C. V. 15. *Întorace ochii deznădăjduiți către Măria Sa.* SADOVEANU, O. XIII, 31. *Răniții îl apucau cu mâni deznădăjduite ... de poalele mantalei.* CAMILAR, N. I, 56. ◇ Fig. *Trunchiul unui brad adus de torente ridică în aer un braț deznădăjduit, ca de spânzurătoare.* BOGZA, C. O 114. ◇ (Adverbial) *Cu mâna deschisă, cu degetele răsfirate deznădăjduit.* IORGA, C. I. III, 40.

2. (Despre sentimente, despre manifestări ale oamenilor etc.) *Care trădează, care exprimă deznădejde; provocat, cauzat de deznădejde. Iară pre iubitul său fiu, a căruia era desăvârșit deznădăjduită mântuirea, iată dară câtă neîndemână, câte împiedecări și câte împotriviri are pocăința păcătosului.* ANTIM, O. 146. *În zilele lui Aurelian, de ar fi trecut romanii țărani din Dachia în Misia, vrea trece de la necazuri mari la nevoi tocma nesuferite și deznădăjduite.* MAIOR, S. I, 120. *Patru pași muriră în disnădăjduită luptă.* ARHIVA R. I, 99/6. *Suferiri, dureri cumplite ..., Păsuri deznădăjduite.* CONACHI, P. 81. *O întristare deznădejduiți se vede pe fața sa palidă.* NEGRUZZI, S. I, 37. *Virtuosul patriarh Arsenie fu cuprins de o indignație turbată și deznădăjduită și aruncă afurisania asupra*

neomenosului împărat. EMINESCU, O. XIV, 128. *Facem un deznădăjduit apel la mărînimia voastră.* CARAGIALE, O. VII, 464. *Cu glas deznădăjduit răcni: - Nu mă lăsa, coconiță.* MILLE, V. P. 126. *Cei de afară n-aveau pâine și o cereau cu strigăte deznădăjduite.* IORGA, C. I. II, 205. *Mama izbucni deodată într-un plâns deznădăjduit.* AGÎRBICEANU, S. P. 179. *Țipetele Anei se întepiră iar, mai dureroase și mai deznădăjduite.* REBREANU, I. 197. *El făcea sforțări deznădăjduite să-și scoată picioarele din nămolul pământului.* COCEA, S. I, 52. *Să păstrez amintirea despre mine însumi, ... acesta era țipătul meu deznădăjduit.* E. IONESCU, E. 52. *A coborât ... făcând semne deznădăjduite surugiului ca să oprească.* MOROIANU, S. 157. *El dă un strigăt deznădăjduit.* ARGHEZI, C. J. 35. *Făcea schime deznădăjduite, că n-a avut încotro.* C. PETRESCU, A. R. 119. *Al treilea [rănit], cu un glas deznădăjduit, ca un blestem, cânta.* CAMILAR, N. I, 445, cf. DL, DM. *Își aminti ... alergarea sa deznădăjduită.* BARBU, Ș. N. 208, cf. DEX. *Ne mângâiam cuprinși de-un soi de furie deznădăjduită.* CĂRTĂRESCU, N. 122. ◇ (Adverbial) [Un strigăt de ajutor] *s-auzea stins, deznădăjduit.* CAMILAR, N. I, 293. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Se răspândeau peste luncă ... sunetele deznădăjduite ale clopotului.* MACEDONSKI, O. III, 36. [Lupul] *desnădăjduit o luă la sănătoasa.* CONTEMPORANUL, VII₂, 105. *Grohăitul porcului se schimbă în țipete ascuțite, deznădăjduite.* AGÎRBICEANU, S. 164. *Deznădăjduita încăpățănare de viață a arborilor smulși pădurii.* C. PETRESCU, S. 8. *Câteva sute de vaci și de boi trecură ..., umplând aerul cu mugetele lor deznădăjduite.* BOGZA, C. O 36. ◆ (Despre situații, stări etc.) *Care provoacă disperare; care prezintă puține posibilități de rezolvare; îngrijorător. Când critica sa poziție se arăta deznădăjduită, căpăta făcătoare de bine dovezi.* AR (1829), 115²/39. *Când te vei afla într-o stare deznădăjduită, nu-ți pierde îndrăzneala.* MARCOVICI, D. 14/16. *În strășnicia deznădăjduitei mele stări, mă apucă un răs nebun.* HOGAȘ, DR. I, 221. *Înștiințat ... se grăbi să trimită pe medicul său pentru a-l îngriji pe bolnavul a cărui stare era deznădăjduită.* G. BARBU, A. V. 224.

- Scris și: *desnădăjduit*. - Pl.: *deznădăjduiți, -te*. - Și: (învechit) **deznădejduit, -ă** (scris și: *desnădejduit*), **diznădăjduit, -ă** (scris și: *diznădăjduit*) adj.

- V. **deznădăjdui**.

DEZNĂDĂJDUIȚOR, -OĂRE adj. (Astăzi rar) *Care inspiră, care provoacă deznădejde.* Cf. PONTBRIANT, D. *În privința intelectuală tabloul e și mai deznădăjduit.* CONTEMPORANUL, IV, 386. *Vorbele continuau a-i pluti în minte, ca ceva vag și nespuse de duos și deznădăjduit în același timp.* SĂM. I, 149. *Se găsea ... pe drumuri, urmărit de o lipsă de noroc deznădăjduitoare.* ib. 276. *Copiii n-au ... sentimentul acela deznădăjduit, de vid și de nimicnicie, al eternității.* COCEA, S. II, 79. (Adverbial) *Un pom singur e mai frumos parcă dacă e tânăr. Și e deznădăjduit de trist când îmbătrânește.* STANCU, R. A. II, 14.

- Scris și: *desnădăjduitori*. - Pl.: *deznădăjduitori, -oare*. - Și: (învechit) **deznădejduitor, -oare** (scris și: *desnădejduitor* PONTBRIANT, D.) adj.

- **Deznădăjdui** + suf. *-tor*.

DEZNĂDEJDE s. f. Stare sufletească extrem de apăsătoare specifică omului, caracterizată prin lipsa oricărei speranțe (în rezolvarea sau îndreptarea unei situații); disperare, (rar) deznădăjduire, (învechit) nenădăjduire, oceiță. Cf. HELIADE, O. II, 345. *Nenorocire, ..., desnădejde ..., nu sânt decât niște deșarte cuvinte.* HRISOVERGHI, A. 21/5. *Toți câți s-au ocupat cu studiul și cu lucrarea istoriei noastre ... au fost siliți să-și rupă pana de deznădejde* (a. 1845). PLR I, 104. *Desnădejdea începuse a se vâri în inima românilor.* NEGRUZZI, S. I, 278, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Un fel de desgust mai sărbitor decât chiar desnădejdea.* CARAGIALE, O. I, 43. *Desnădejde fioroasă, strălucitu-mi-ai pe frunte.* MACEDONSKI, O. I, 94, cf. DDRF, ȘAINEANU². *De desnădejdi de mai-nainte Acuma să zâmbiți vă vine.* CERNA, P. 15, cf. TDRG. *Am avut și eu deznădejdiile mele!* AGÎRBICEANU, S. 412. *Vasile Baciul stătu pe loc sorbind cu ochii deznădejdea Anei.* REBREANU, I. 197, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *E în mine acum o desnădejde mistuitoare.* CAMIL PETRESCU, U. N. 16. *S-ar fi spus că tot sufletul, că toată deznădejdea din sufletul lui i se concentraseră în ochi.* COCEA, S. I, 160. *Din desnădejdea durerii a izbucnit răscăla.* SADOVEANU, O. XX, 495. *Nu-i nimeni deznădejdea din gând să mi-o ghicească.* PILLAT, P. 195. *În adâncul lui mi-aveau umbrele îndoielii și ale deznădejdi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 29. *Își dădu însă seama că marile deznădejdi nu se spovedesc.* VINEA, L. II, 205, cf. DL. *Câtă deznădejde pașii noștri mână!* LABIȘ, P. 205. *Eșecul proiectelor ei trufăse o duce la deznădejde.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 7, 63, cf. M. D. ENC., DEX. *Pesimismul lui este distrugător și lasă un vid pe care nu-l pot surla decât halucinații și iremediabilii deznădejdi.* CIORAN, R. 84. *Drama se naște din lupta chimuitoare între speranță și deznădejde.* CĂRTĂRESCU, N. 8. ♦ Fig. *S-asvârle așa de mult omor, Că plumbii-n desnădejdea lor Curg rău!* COȘBUC, P. II, 25. *Vorbește deznădejdea din mine.* AGÎRBICEANU, S. 595. *Ca un stol de corbi trecură desnădejdiile grele.* EFTIMIU, I. 178. *Nu pier Atâta cât dureră s-o mărita cu visul Și, pură, deznădejdea s-o rezema de cer.* VOICULESCU, POEZII, II, 83. ♦ Loc. a d v. **Cu** (sau, învechit, **în**) **deznădejde (de) = a)** lipsit de (orice) speranță; într-o stare de apăsare, de tensiune sufletească extremă; în mod disperat, deznădăjduit; cu disperare. *În desnădejde începu a stringe oaste.* ARHIVA, R. II, 208/8. *Ea [metoda] nu fu cu toate astea bună pentru Eugenie, care uita a doua zi leterele ... Trebuia să reînceapă de cap și în desnădejde de izbitură să alerge la emulație ca să-l împingă.* BREZOIANU, I. 8/10. *Cereau cu desnădejde apă de băut.* MILLE, V. P. 151. *Ieși în curte ..., strivind cu deznădejde zăpada sub cizmele grele.* AGÎRBICEANU, S. 211. *Cu deznădejde, urlând: „dați-mi, dați-mi arma mie, vreau să mor în bătălie” ... își încăleacă scaunul și dete să se avânte.* M. I. CARAGIALE, C. 117. *Ea îl pândeste la ieșire spre a-i striga cu desnădejde: „Ascultă pe un nevinovat”.* LOVINESCU, C. VI, 66. *Constantin ... a pus gura la cana butoiului cu vin și a băut cu desnădejde.* GALACTION, O. 128. *Părinte, gemu boierul, cu desnădejde: înțelegi ce se petrece în mine?* SADOVEANU, O. I, 86. *E absolut nevinovată! stării cu deznădejde fostul actor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 308. *Soldatul ... i s-apucă de braț cu desnădejde.* CAMILAR, N. I, 358. *Cu*

deznădejde ... își luă tâmplele între mâini. VINEA, L. II, 241. *Numai el știa să se plictisească așa, ca un tigrul, cu furie, cu desnădejde.* DEMETRIUS, A. 25; b) într-un mod infernal. *Se lucrează cu desnădejde la pansamente.* CAMIL PETRESCU, U. N. 414. **(Până) la deznădejde** = în cel mai înalt grad; la maximum. *Sufeream cumplit, mă simțeam abătut până la desnădejde.* M. I. CARAGIALE, C. 43. *Unul în vârstă, cănit și ferchezuit la deznădejde.* id. ib. 45. *Cetățeni onorabili, virtuoși până la deznădejde.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 17. ♦ E x p r. **A cădea în deznădejde** = a deznădăjdui. *Deocamdată trebuie să nu cadă în deznădejde.* STANCU, R. A. III, 248.

– Scris și: *desnădejde*. – Pl.: *deznădejdi*. – Și: **deznădejdie** (scris și: *desnădejdie*) s. f.

– Pref. *dez-* + *nădejde*.

DEZNĂDEJDIE s. f. v. *deznădejde*.

DEZNĂDEJDUÎ vb. IV v. *deznădăjdui*.

DEZNĂDEJDUÎRE s. f. v. *deznădăjduire*.

DEZNĂDEJDUÎT, -Ă adj. v. *deznădăjduit*.

DEZNĂDEJDUITÓR, -OÁRE adj. v. *deznădăjduitor*.

DEZNĂDUȘI vb. IV. T r a n z. (Prin Bucov.; în descântece; complementul indică oameni) A scăpa de sufocare. *De nas desnăduși-te-oi, De ochi desorbi-te-oi.* MARIAN, V. 124.

– Scris și: *desnăduși*. – Prez.ind.: *deznădușesc*.

– Pref. *dez-* + *năduși*.

DEZNĂMEȚI vb. IV. T r a n z. (Prin nord-vestul Munt.; complementul indică locuri troienite) A curăța prin înlăturarea nămeților. *Abia am deznămețit coșarea vitelor.* UDRESCU, GL. ♦ R e f l. (Despre locuri troienite) A deveni accesibil prin topirea nămeților. Cf. UDRESCU, GL.

– Prez. ind.: *deznămețesc*. – Și: **deznămeți** vb. IV.

– Pref. *dez-* + *nămeți*.

DEZNĂMOLÍ vb. IV. T r a n z. și r e f l. A scoate sau a ieși din nămol (1), a (se) dezgloda, a (se) despotmoli (1). *Desnămolește-te singur din clisa vântă în care te-ai băgat.* JIPESCU, O. 33, cf. TDRG, CADE, L. ROM. 1973, 38.

– Scris și: *desnămoli*. – Prez. ind. *deznămolesc*. –

Și: (regional) **deznomolí** vb. IV. TDRG, CADE.

– Pref. *dez-* + *nămoli*.

DEZNĂRĂVÍ vb. IV. T r a n z. (Complementul indică oameni) A dezvăța de un obicei rău, de un nărav (1). Cf. TDRG. *Pe numiții zorbagii prin dreaptă judecată să să facă zapt a să dăsnărăvi de ciomag și de pușcă, căci, de nu să vor pedepsi strașnic, poate să să întâmple primejdie de moarte la vreunul din oamenii schitului* (a. 1811). BUL. COM. IST. III, 105, cf. CADE. *Harapnicul ista ... ți-l dăruiesc ție, și dacă li-i mai prinde pe moș popa pe la nevasta ta și dacă nu li-i deznărăvi și cu sfințisorul ista cu șapte sfichiuri – pe mine să dai păcatul.* SNOAVA, I, 250.

- Scris și: *desnăvăi*. CADE. - Prez. ind.: *deznăvălesc*.

- Pref. *dez-* + *năvăi*.

DEZNĂTURĂ vb. I v. *denatura*.

DEZNĂTURALIZĂ vb. I v. *denaturaliza*.

DEZNĂTURĂT, -Ă adj. v. *denaturat*.

DEZNĂUCI vb. IV. *T r a n z. f a c t.* (Învechit, rar; complementul indică oameni) A face să-și revină din năuceală (1). Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desnăuci*. PONTBRIANT, D. - Pronunțat: *-nă-u-*. - Prez. ind.: *deznăucesc*.

- Pref. *dez-* + *năuci*.

DEZNĂUCIRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a *d e z n ă u c i* și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desnăucire*. PONTBRIANT, D. - Pronunțat: *-nă-u-*. - Pl.: *deznăuciri*.

- V. *deznăuci*.

DEZNĂUCIT, -Ă adj. (Învechit, rar; despre oameni) Care este trezit, revenit din năuceală (1). Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desnăucit*. PONTBRIANT, D. - Pronunțat: *-nă-u-*. - Pl.: *deznăuciți, -te*.

- V. *deznăuci*.

DEZNECĂ vb. I. (Rar) *T r a n z. f a c t.* A face să-și revină din înec. *Dacă s-o îneca* [vorbind], *din doi pumni dați în ceață îl desnecăm noi*. P. CONSTANT, R. 192. ♦ (Regional; prin lărgirea sensului) A spăla foarte bine. CIAUȘANU, V. 169. *A le dezneca ... după ce fuseseră înecate, băgate în izână de altcineva*. id. ib.

- Scris și: *desneca*. - Prez. ind.: *deznéc*.

- Pref. *dez-* + [î]neca.

DEZNEDEJDUIRE s. f. v. *deznădăjduire*.

DEZNEGRÍ vb. IV. *R e f l.* (Învechit, rar) A renunța la îmbrăcămintea de doliu. *După ce văduvii ca la șase luni și mă desnegrii, îmi făcui felurimi de haine strălucite*. GORJAN, H. I, 157/10. ♦ *T r a n z.* (Regional; cu complementul „fața”) A lumina, a albi. *Fața ț-oi desnegri*. SEVASTOS, N. 13.

- Scris și: *desnegri*. - Prez. ind.: *deznegresc*.

- Pref. *dez-* + [în]negri.

DEZNEGURĂ vb. I. *T r a n z.* (Rar; complementul indică atmosfera) A limpezi, a lumina prin risipirea negurei (1). [Minerva] *tot jurul Desnegură și se văzu meleagul*. MURNU, O. 228.

- Scris și: *desnegura*. - Prez. ind.: *deznégur*.

- Pref. *dez-* + [în]negura.

DEZNEMETÍ vb. IV v. *deznămeți*.

DEZNERVĂ vb. I. *T r a n z. și r e f l.* (Învechit, rar) A face să-și piardă sau a-și pierde puterea, energia,

a-și provoca slăbiciune fizică (prin abuzuri); a (se) moleși (1). Cf. COSTINESCU. ♦ *F i g.* *Spirite răpezi, talente excelente, gustul în arte ... contribuiri într-o deznerva și sfemeia cu totul vârtutea primitivă*. HELIADE, O. II, 87.

-- Scris și: *desnerva*. - Prez. ind.: *deznervez*.

- De la *nerv*.

DEZNERVĂRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a (s e) *d e z n e r v a*; (învechit, rar) deznervație. Cf. COSTINESCU.

- Pl.: *deznervări*.

- V. *deznerva*.

DEZNERVĂT, -Ă adj. (Învechit, rar) Sleit de putere, fără energie, slăbit (2). (F i g.) *Să nu lacrimi de mulțumire, văzând printre uscatele, desnervate ghiare ale unei bătrâne tiranii, crescând carnea cea strivită a unei nații*. BOLLIAC, O. 49.

- Scris și: *desnervat*. - Pl.: *deznervați, -te*.

- V. *deznerva*.

DEZNERVĂȚIE s. f. (Învechit, rar) Slăbiciune (fizică), debilitate. Cf. COSTINESCU.

- Pl.: *deznervații*. - Și: **deznervațiune** s. f. COSTINESCU.

- Cf. *d e z n e r v a*.

DEZNERVAȚIUNE s. f. v. *deznervație*.

DEZNINGĂ vb. I. *T r a n z.* (Regional) A desprinde, a rupe din locul în care este fixat. *Desnină-mi câteva mere din măr*. Com. din SASCA MONTANĂ - MOLDOVA NOUĂ, cf. PASCU, C. 150. *Rădăcină-mpleticină, rar voinic care-o desnină* (Cartea). SBIERA, P. 322, cf. GOROVEI, C. 44. ♦ (Complementul indică obiecte atârinate) A lua din locul în care stă agățat. Com. din SASCA MONTANĂ - MOLDOVA NOUĂ. *Am desninat [o] oală din cui*. ib.

- Scris și: *desnina*. - Prez. ind.: *deznín*.

- Pref. *dez-* + [a]nina.

DEZNISIPĂ vb. I v. *denisipa*.

DEZNISIPĂRE s. f. v. *denisipare*.

DEZNISIPĂT, -Ă adj. v. *denisipat*.

DEZNISIPĂTOR s. n. v. *denisipator*.

DEZNOBILĂ vb. I. *T r a n z. f a c t.* (Învechit, rar) A face să-și piardă caracterul nobil (5). *Geniul limbii respinge neîncetat orice vorbe străine, barbare și parazite ce vin a o disforma și deznobila*. HELIADE, O. II, 386.

- Prez. ind.: *deznobilez*.

- Pref. *dez-* + [în]nobila.

DEZNOBILIRE s. f. (Învechit, rar) Faptul de a *d e z n o b i l a*; deznobilitate. Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 72.

- Scris și: *desnobilire*. HELIADE, PARALELISM, I, 72.

- Pref. *dez-* + *nobilire*.

DEZNOBILITĂRE s. f. (Învechit, rar) Deznobilire.
Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 72/8.
- Pref. dez + nobilitare.

DEZNODĂ vb. I. T r a n z. 1. (Complementul indică fire de ață, de păr, sfori etc. fixate printr-un nod sau, p. e x t., alte obiecte legate în acest fel) A face să nu mai fie înnodat, a desface (2), a dezlega (4). Cf. ANON. CAR., LB, VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., BĂLĂȘESCU, GR. 83/17, COSTINESCU, LM. *Desnoadă sfoara și desface [sacul]*. CARAGIALE, O. II, 194. *Un copil își deznodă un testemel de la gât*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 44, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Până să desnoade el sfoara, Ioana se înapoia cu oalele pline*. REBREANU, R. I, 149. *Mircea, deznodă-mi basmau*. TEODOREANU, M. II, 131. *Începu să desnoade prelung un colț al broboadei de mătăasă*. SADOVEANU, O. IX, 43, cf. DL. *Își înmoda și desnoda barișul și deodată o văd c-o podidește plânsul*. PREDĂ, I. 107, cf. DM. *Să-și desnoade singur legătura*. BARBU, Ș. N. 200, cf. SCL 1960, 868, M. D. ENC., DEX., BĂLTEANU, T. MAG. 122. *Vă duceți Din cap Păru-i deznodați, Creerii Să-i alinați*. TEODORESCU, P. P. 383. *Cum armăsarii au sosit, ... Picioarele le-au despiedicat, Cozile le-au desnodat*. MARIAN, V. 214. *La mândrulița mergea, Coadele îi deznoda*. FOLC. OLT. - MUNT. II, 298. (A b s o l.) *Cum înnozi, așa deznozi = cum este lucrul, așa va fi și rezultatul*. Cf. ZANNE, P. V, 339. ◇ (Cu complementul „nod”) *Mănele îi tremurau când desnodă un nod de la basma în care era o hârtie de trei ruble*. CONTEMPORANUL, III, 660, cf. SCRIBAN, D. ◇ (Complementul indică obiecte prinse în nod) [Baba] *deznodă banii din colțul batistei*. VISSARION, I. 9. (R e f l. p a s.) *Ce nod cu gura să-mnoadă Și cu mâini nu se desnoadă?* (Cununia). PANN, Ș. I, 16/26, cf. FOLC. MOLD. I, 392. (R e f l.) *Era un simplu nod, nu vroia să se mai desnoade*. PREDĂ, M. Ș. 156. ◇ F i g. *Ce de mai noduri gordiene amoroase nu ți le-a desnodat el numai cu versurile sale galante*. HELIADE, O. I, 475. *Inimile, ce le înăspri Superbul, nemilosul Marte, Înduioșază-le tu, Tată, și deznodă-le*. BLAGA, L. U. 67. (R e f l.) *Nu crede că inimile pot așa de lesne a se deznoda și a se desface*. CR (1830), 242/1. *Valuri după valuri veneau din larg și ... plesneau marginea băei, deznodându-se în nisip și aruncând pe țărâm o fugară ghirlândă albă*. GALACTION, O. 441. ◇ E x p r. **A deznoda punga** (sau **băierile pungii**) = a scoate bani, a da bani; a face o cheltuială. *Desnoadă-ți punga, sgârcitulă ... Adă simbria*. ALECSANDRI, T. 1546, cf. ALEXI, W. *Au desnodat băierile pungii pentru un așezământ de învățatură românească*. I. BOTEZ, B. I, 26, cf. DL, DM, DEX. (Cu parafrizarea expresiei) *Haide, fie! răspunse grecul scoțând din sân o pungă verde, lungă de doi coți și deznodând-o cu ... întristare*. FILIMON, O. I, 164. ◇ R e f l. p a s. *Printr-un fel de magie imitativă se desnoadă cozile ... femeilor care se trudesc să nască*. CANDREA, F. 39. *Înainte de a fi croite, săricilor li se desnodau mai întâi țorțorii*. MOROIANU, S. 188. ◇ R e f l. *Încercase funia să nu se desnoade*. CHIRIȚESCU, GR. 54. ◇ (Prin lărgirea sensului; cu pronumele în dativ) *Gogu ... își desnoda cheutorile blânilor*. C. PETRESCU, S. 125. *Și-a dezbrăcat camaradul, desfăcând și deznodând zece rânduri de*

copci. COCEA, S. II, 190. ♦ Refl. (Regional; despre grâu) A crește, a se dezvolta (1); a da în noduri, v. n o d. (II I). Com. din TĂMĂDĂU MARE - FUNDULEA.

2. F i g. (Sugerează intensitatea maximă a acțiunii) A lovi, a bate foarte rău; p. e x t. a deșela prin poveri prea grele, prin bătăi sau prin muncă. *O deznodară din toate încheieturile*. MINEIUL (1776), 73²/27, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Când se supăra, o bătea de-o deznoda*. IOVESCU, N. 98. *Te dădea pe mâna ostașului ... După ce te desnoda soldatul, venea cu duhul bunătății notarul*. PAS, L. I, 273, cf. DL. *Al dracului, să pun acu mâna pe el și să-l desnod*. PREDĂ, I. 18. *Fiece palmă de loc Te desnoadă de mijloc Și la fiecare pas Curg șiroaie pe obraz*. DEȘLIU, M. 64, cf. DM, M. D. ENC., DEX, CIAUȘANU, GL. ◇ (Determinat prin „în bătăi” sau „de bătaie”) Cf. POLIZU. *Negustorii, popii, mahalagii au fost însă deznodați în bătăi, legați doi câte doi de chică și închiși prin cotețe*. PAS, L. I, 241. ♦ (Prin nord-vestul Munt.) A dezmoști (1) prin frecție, masaj. *M-a tras așa de bine, mi-a ... deznodat toate oasele*. UDRESCU, GL.

3. F i g. (Complementul indică situații încurcate, conflicte etc.) A soluționa, a rezolva (1), a descurca (2). Cf. ANON. CAR. *Să desnoadă dară statornicească rândueală* (a. 1781). IORGA, A. R. G. 61. *Fu trimis la Blaj referențele gubernial ..., ca să desnoade și să reguleze atâtea încurcături*. BARIȚIU, P. A. II, 716. *Germania ar fi găsit ... o aliată care ar fi ajutat-o a desnoda toate cestiunile în folosul libertății*. GHICA, C. E. II, 489. *Știu orice pricină s-o-mnod și s-o desnod*. ALECSANDRI, T. 257, cf. COSTINESCU, LM. *O clipă nenorocită va deznoda ceea ce cârmuitorii înnoadă*. CONTEMPORANUL, V, 391, cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Cimilituri nu știu desnoda*. - *Te voi învața eu*. CONV. LIT. III, 9. ♦ R e f l. (Despre vrăji) A se risipi (6). *Când făcu 20 de cercuri, vraja începu să se desnoade*. GALACTION, O. 273. ♦ (Complementul indică piese de teatru) A încheia găsind rezolvarea conflictului, deznodământul. Cf. ȘĂINEANU², CADE.

4. (Prin nord-vestul Munt.; complementul indică vehicule) A îndrepta cu roțile în direcția normală. *Deznodă căruța, că-i rupi osia ori inima*. UDRESCU, GL. - Scris și: *desnoda*. - Prez. ind.: *deznód*. - Pref. dez- + [în]noda.

DEZNODĂRE s. f. Acțiunea de a d e z n o d a și rezultatul ei.

1. Cf. d e z n o d a (I). Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 30, VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., M. D. ENC., DEX. ◇ F i g. *Pe urmă înțelesese ... complicatele înnodări și desnodări de ițe politice*. C. PETRESCU, C. V. 178. ◇ (Învechit) *Deznodarea vitrelui = dizențiere*. *De boală ce-i zic desintiria, adecă deznodarea vitrelui, și-au sfârșit viața*. M. COSTIN, O. 263, cf. ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 239.

2. Cf. d e z n o d a (3). *Întinsă spre desnodare La Pitia înaltă întrebare*. SUCIU, S. 5/13, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Deznodarea soartei mele este tot în mâna sa!* MACEDONSKI, O. I, 9. *Dimitrie șezu acolo, ocupat cu înnodarea intrigilor sale și deznodarea*

intrigilor dușmane. IORGA, L. I, 339, cf. DL, DM, DEX. ♦ (Învechit) **Deznodământ**; sfârșit¹ (1). *Toți casnicii tremurau la diznodarea acestei tâmplări.* ASACHI, S. L. II, 41. *Timpul modern n-au nicio desnodare.* *Istoria noastră se prelungește ... fără a ajunge la ... sfârșitul unei epoe.* NEGULICI, E. II, 141/11, cf. PONTBRIANT, D., DDRF.

- Scris și: *desnodare.* - Pl.: *deznodări.* - Și: (învechit, rar) **diznodare** s. f.

- V. **deznoda.**

DEZNODĂT, -Ă adj. 1. (Despre fire de ață, de păr, sfori etc. fixate printr-un nod sau alte obiecte legate în acest fel) Care nu mai este înnodat, degajat, desfăcut dintr-un nod; dezlegat (3). Cf. MAIOR, S. II, 296, PONTBRIANT, D., LM, DDRF. *Amorul înfocat Și Grațiile blânde cu brâul desnodat.* OLLĂNESCU, H. O. 99, cf. TDRG, M. D. ENC., DEX. *Tu acasă ce-ai lăsat, Mare jale și bănat ... Tot cu părul deznodat De jele și de bănat.* MARIAN, I. 573. *O mie înnodate, O mie deznodate, O mie să vorbești, O mie nu ghicești.* (Plasa de prins pește). GOROVEI, C. 293. ♦ (Regional; peiorativ; despre oameni) Care mănâncă mult (Luța - Făgăraș). CHEST. VIII 99/17.

2. F i g. (Prin nord-vestul Munt.; despre oameni) Bătut foarte tare. Cf. UDRESCU, GL. *A venit deznodat de pe unde o fi umblat.* id. ib. ♦ (Prin nord-vestul Munt.) Obosit, frânt (de oboseală). Cf. UDRESCU, GL. *A venit deznodat de la arie.* id. ib. ♦ (Prin nord-vestul Munt.; despre oameni) Dezmoțit (1). Cf. UDRESCU, GL. ♦ (Învechit, rar; despre mișcări) Dezinvolt. *Glusul lui este sonor, ... talia plăcută și mișcărilor desnodate.* CR (1833), 227²/27.

3. F i g. (Despre oameni sau despre corpul lor) Înalt și slab; deșirat (I 4). *Stroe era mai subțire, întins și desnodat.* PEDA, I. 147, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Învechit, rar, cu sens neprecizat, probabil) Olog. [Feciorul] ... nefiind de domnie, pentru slabă sănătate ce avea (că era Ion-Vodă om slab și deznodat și de mâini și de picioare ...), ... tătâne-său lasă scaunul domniei. M. COSTIN, O. 117, cf. TDRG.

4. F i g. (Despre gânduri, imagini, stil etc.) Lipsit de concizie; dezlânat (2). *Adevărat poem în proză de severă concentrare imagistică, se înscriu fraze deznodate, comparații prea căutate.* CONTEMP. 1949, nr. 126, 12/2, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

5. (Prin nord-vestul Munt.; despre vehicule) Despie-dicat (prin îndreptarea roților în direcția normală). Cf. UDRESCU, GL. *Îndreptează nițel oiștea și gata, e ca și deznodat.* id. ib.

- Scris și: *desnodat.* - Pl.: *deznodați, -te.*

- V. **deznoda.**

DEZNODĂMÂNT s. n. Soluție, dezlegare a unei situații, a unei încurcături, a unui conflict etc.; sfârșit¹ (1). *Toate acestea formau o scene tânguitoare a căria desnodământul nu se putea ghici.* CALENDARIU (1794), 37/2. *Oameni cu minte cred că desnodământul ... are să urmeze un curs mai gradat.* GHICA, C. E. II, 482, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Revista jurnalului „Românul” din 13 decembrie, ce este ieșită din peana d-lui Rosetti, prezintă acest deznodământ.* EMINESCU, O. XII, 25, cf. DDRF. *Așteptă curajos deznodământul acestei ciudate și înfricoșate călătorii.* CHIRIȚESCU, GR. 58. *Leonora a*

fugit ... cu bărbatul surorii ei, desnodământ pe care nu l-ai mai făcut cunoscut amicilor. IBRĂILEANU, A. 50, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Momentul era penibil. Nu voiau să fie martori desnodământului.* EFTIMIU, N. 21. *Faptele se precipitaseră spre desnodământul la care nimeni nu se aștepta.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 308. *Lăsa timpul să lucreze pentru el și adeseori căuta el însuși să întârzie deznodământul.* COCEA, S. I, 387, cf. SCRIBAN, D. *Diaconul nu era deci un soț credincios și acest fapt ... grăbi desnodământul căsniciei lui.* CĂLINESCU, I. C. 101. *Mânăstirile ... au pus stăpânire pe „chansons de geste” ... și au modificat în folosul lor deznodământul.* BRĂTIANU, T. 36. *Deși se aștepta abătut la diznodământul tragic ..., orice fapt nou care confirma această așteptare, încă mai năruia ceva în el.* CAMIL PETRESCU, O. II, 574. *Glumeață era pățania ... Dar deznodământul cuprindea un sămbure de mai adânc și mai sever tâlc.* C. PETRESCU, A. R. 82. *Se simțea gata ... să lase deznodămintele la voia întâmplării.* VINEA, L. I, 267, cf. DL. *Acest protest mi-a confirmat că deznodământul se apropia.* PEDA, R. 55, cf. DM, DN². *Nu e vorba de o lipsă de îndrăzneală din partea lui Decebal, ci de statornicia lui intenție ... de a amâna deznodământul.* H. DAICOVICIU, D. 227, cf. FORM. CUV. I, XIII, M. D. ENC., DEX. *Deznodământul a fost fericit ..., autoritățile ruse apelând la ajutorul internațional.* RL 2005, nr. 4 686. *Dar fata, care nu se aștepta la un asemenea deznodământ, spuse speriată.* SNOAVA, IV, 121. ♦ (Învechit, rar) **Deznodământul fatal** = sfârșit inevitabil; moarte (2). *Deznodământul fatal se apropia.* HOGAȘ, DR. II, 83, cf. RESMERIȚĂ, D. ♦ S p e c. Parte finală a unei compoziții epice sau dramatice care aduce soluția intrigii. Cf. COSTINESCU. *Nu mai analizăm povestirea ... cu picantul ei deznodământ dramatic.* MAIORESCU, CRITICE, 594. *Caracterele antitetice se lovesc unul de altul în dezvoltarea lor, dintr-asta se naște înnodământul, iar din învingerea unui princip și căderea celuilalt deznodământul dramei.* EMINESCU, O. IX, 462. [Pentru public] *ultima ratio a unei poeme este să vadă ... ca sublim al desnodământului moartea amantei.* MACEDONSKI, O. IV, 94. *Intriga e de puțină importanță pentru romanțier, care nu se îngrijește nici de expozițiune, nici de nod, nici de desnodământ.* CONV. LIT. XX, 532, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, CADE. *Intriga lui Molière are încă atâtea stângăcii, ca și deznodămintele multora din piesele lui.* CONSTANTINESCU, S. II, 118, cf. DL, DM, DER. *Monologul final ... anunță deznodământul tragediei.* T februarie 1969, 47. *Drama de idei acoperă valorile comice sau tragice ale realității, fără a prezenta un deznodământ.* LL 1972, nr. 2, 125, cf. M. D. ENC. *Neașteptatul deznodământ al filmului o demonstrează.* CINEMA, 1975, nr. 9, 13, cf. DEX.

2. (În dicționarele din trecut) **Deznodare** (1). Cf. COSTINESCU, RESMERIȚĂ, D.

- Scris și: *desnodământ.* - Pl.: *deznodăminte.* - Și: **deznodomânt, diznodământ** s. n.

- **Deznoda** + suf. -(ă)mânt (după fr. *dénouement*).

DEZNODĂTURĂ s. f. (Învechit, rar) **Deznodare** (1). *Aducând cleaște și croiale de deznodături au deznodat mâinile și picioarele de prin încheieturi.* MINEIUL (1776), 186^v/20, cf. COSTINESCU, 331.

- Scris și: *desnodătură* (COSTINESCU, 331). - Pl.: *deznodături*.

- **Deznoda** + suf. *-(ă)tură*.

DEZNODĂȚEL s. n. (Bot.; regional) Barba-ursului. (*Equisetum arvense*) (Recea - Pitești). Cf. ALRI 1 952/790.

- Pl.: *deznodăței*.

- Pref. *dez-* + **nodățel**.

DEZNODOMĂNT s. n. v. **deznodământ**.

DEZNOMOLÍ vb. IV v. **deznămoli**.

DEZNORÁ vb. I. Intrans. și refl. unipers. (În dicționarele din trecut) A (se) însenina. Cf. LM, BARCIANU, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D.

- Scris și: *desnora*. ȘĂINEANU. - Prez. ind. pers. 3: *deznorează*. - Și: **deznourá** (BARCIANU, RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D.), **deznuerá** (LM) vb. I.

- Pref. *dez-* + [in]nora.

DEZNOROCÍ vb. IV. Trans. (Regional) A lipsi de noroc. *Eu nu-ți înfrâng voia ta, Ca să te desnorocesc, Mai bine să mă lipsesc*. MAT. FOLK. 94.

- Scris și: *desnoroci*. - Prez. ind.: *deznorocesc*.

- Pref. *dez-* + **noroci**.

DEZNOROÍ vb. IV. Trans. și refl. (Învechit, rar) A (se) curăța de noroi¹ (1). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

- Scris și: *desnoroí*. PONTBRIANT, D. - Prez. ind.: *deznoroiesc*. - Și: **deznoroíá** vb. I. COSTINESCU.

- Pref. *dez-* + **noroi**².

DEZNOROÍÁ vb. I v. **deznoroí**.

DEZNOROÍRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a (se) *deznoroí* și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desnoroire*. PONTBRIANT, D. - Pl.: *deznoroiri*.

- V. **deznoroí**.

DEZNOROÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Curățat de noroi¹ (1). Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desnoroit*. PONTBRIANT, D. - Pl.: *deznoroíți, -te*.

- V. **deznoroí**.

DEZNOURÁ vb. I v. **deznora**.

DEZNUERÁ vb. I v. **deznora**.

DEZNUMÍRE s. f. (Învechit, rar) Defăimare (2), calomniere. Cf. HELIADE, O. II, 355.

- Pl.: *deznuniri*.

- Pref. *dez-* + **numire**.

DEZOBICINUÍ vb. IV v. **dezobișnui**.

DEZOBICINUÍNTĂ s. f. v. **dezobișnuință**.

DEZOBICINUÍRE s. f. v. **dezobișnuire**.

DEZOBICINUÍT, -Ă adj. v. **dezobișnuit**.

DEZOBISNUÍ vb. IV. R e f l. și t r a n z. A-și pierde sau a face să-și piardă un obicei, un viciu; a (se) dezvăța, a (se) dezbara (2). Cf. LB. *Această îngrijire de a să păzi această poruncă nestrămutat o va avea-o și comisiia, făcându-li-să îndemnare și silință a să desobișnui de această adunare a lor și a să duce la Piița Hireasca* (a. 1832). DOC. EC. 503. *Dezobișnuindu-mă de multe bunuri ce le cunoșteam*. FM (1843), 64²/12. *Apoi eu, de, cum m-am obicinuit de atâta vreme ... - Să te desobicinuiești!* PR. DRAM. 249, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *În momentul judecării sale trebuie să încerci a uita modul tău de a privi lucrurile, influențat de obișnuință, să-ți dezobișnuiești pentru o clipă ochiul spiritului*. EMINESCU, O. XIII, 565, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU². [Locuitorii] *nu pot fi desobicinuți de aceasta*. PĂCALĂ, M. R. 351, cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC. *S-a dezobișnuit, demult n-a mai participat la această întâlnire*. CONTEMP. 1975, nr. 1 506, 2/4, cf. DEX.

- Scris și: *desobișnui*. - Prez. ind. *dezobișnuiesc*. - Și: (învechit) **dezobicinui** (scris și: *desobicinui*; pronunțat: *-bici-*) vb. IV.

- Pref. *dez-* + **obișnui**.

DEZOBISNUÍNTĂ s. f. (În dicționarele din trecut) Dezobișnuire. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W.

- Scris și: *desobișnuință*. - Pl.: *dezobișnuințe*. - Și: **dezobicinuință** (pronunțat: *-bici-*) s. f. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, BARCIANU.

- Pref. *dez-* + **obișnuință**.

DEZOBISNUÍRE s. f. Faptul de a (se) *dezobișnui*, (învechit) *dezobișnuință*. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- Scris și: *desobișnuire*. - Și: (învechit) **dezobicinuire** (pronunțat: *-bici-*) s. f. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF.

- V. **dezobișnui**.

DEZOBISNUÍT, -Ă adj. (Despre oameni) Care a renunțat la un obicei, un viciu; dezbarat. Cf. HELIADE, O. II, 345, PONTBRIANT, D., DDRF, RESMERIȚĂ, D. ◇ (Prin lărgirea sensului) *A! În primele vremi, ce greu apăsa, pe grumazul dezobișnuit al bietului om, jugul slujbei și al vieții ceremonioase*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 179.

- Scris și: *desobișnuit*. HELIADE, O. II, 345, RESMERIȚĂ, D. - Pl.: *dezobișnuíți, -te*. - Și: (învechit) **dezobicinuit**, -ă (scris și: *desobicinuit* PONTBRIANT, D., DDRF; pronunțat: *-bici-*) adj.

- V. **dezobișnui**.

DEZOBLIGÁ vb. I. Trans. (Învechit) A scuti (4). Cf. LM. *Începură a desobliga pre școlerii neromâni a învăța limba românească*. SBIERA, F. S. 186. ◇ R e f l. *Se decise a se face recurs în contra decisiunii primăriei orașânești ..., prin carea se dezobliga pre sine de sarcina de a fi parte concurentă*. SBIERA, F. S. 366.

- Scris și: *desobliga*. - Prez. ind.: *dezoblig*. - Și: **deobligá** vb. I. GHETIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

- Pref. *dez-* + **obliga**.

DEZOBLIGĂRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a (se) dezo**blig**a și rezultatul ei. Cf. GHEȚIE, R. M.
- Și: **deobligăre** s. f. GHEȚIE, R. M.
- V. **dezobliga**.

DEZOBLIGĂT, -Ă adj. (Învechit, rar) Care este scutit (4). Cf. GHEȚIE, R. M.
- Pl.: **dezobligați, -te**. - Și: **deobligat, -ă** adj. GHEȚIE, R. M.
- V. **dezobliga**.

DEZOBLIGĂȚIE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a (se) dezo**bliga**. Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.
- Pl.: **dezobligații**. - Și: **deobligățiune** (GHEȚIE, R. M.), **deobligăție** (ALEXI, W.) s. f.
- Pref. **dez-** + **obligăție**.

DEZOBRINTÍ vb. IV. R e f l. (Rar, despre răni) A se opri din inflamare. *O petică de in să poartă împrejurul rănii ..., spre a să dezobrinti și a nu să întinde rana.* ap. TDRG.
- Prez. ind.: **dezobrintesc**.
- Pref. **dez-** + **obrinti**.

DEZOBSTRUĂ vb. I. T r a n z. (Med.; complementul indică vene, artere etc.) A destupa (1), a desfunda (2). Cf. DN².
- Prez. ind.: **dezobstruez**.
- Din fr. **désobstruer**.

DEZOCOLÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A scoate dintr-un înconjur, dintr-un ocol, din mijlocul a ceva; (regional) a dezînconjura. Cf. PĂSCULESCU, L. P. 336.
- Scris și: **desocoli**. PĂSCULESCU, L. P. 336. - Prez. ind.: **dezocolesc**.
- Pref. **dez-** + **ocoli**.

DEZOCUPÁ vb. I. T r a n z. (Rar; complementul indică scaune) A lăsa liber, a nu reține (5). *Dezocupa [scaunele ocupate]*. Cf. IORDAN, L. R. A. 198.
- Prez. ind.: **dezocup**.
- Pref. **dez-** + **ocupa**.

DEZODORIZÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică substanțe, corpuri etc.) A îndepărta mirosul neplăcut sau nedorit. Cf. ALEXI, W., DM, DN², M. D. ENC., DEX.
- Scris și: **desodoriza**. ALEXI, W. - Prez. ind.: **dezodorizez**.
- Din fr. **désodoriser**.

DEZODORIZÁNT, -Ă adj., s. n. (Substanță) care are proprietatea de a îndepărta mirosurile neplăcute sau nedorite; deodorant. *Clorul ... se întrebuințează ... ca desinfectant și desodorizant*. MACAROVICI, CH. 271, cf. DN², D. MED., M. D. ENC., DEX. ◇ (Substantivat, m.) *Dezodorizanții acționează ... diminuând secreția transpirației*. LTR².
- Scris și: **desodorizant**. - Pl.: **dezodorizanți, -te**.
- Din fr. **désodorisant**.

DEZODORIZÁRE s. f. Acțiunea de a dezo**dori**za și rezultatul ei; operația de purificare a anumitor

substanțe pentru îndepărtarea mirosului neplăcut; (rar) dezodorizațiune. *Dezodorizarea uleiului comestibil*. DM, cf. LTR², DER. *Dezodorizarea uleiurilor vegetale se realizează prin antrenare cu vapori de apă*. DC, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: **dezodorizări**.
- V. **dezodoriza**.

DEZODORIZATÓR s. n. Dispozitiv care conține o substanță dezodorizantă și care servește la dezodorizare. *Dezodorizatorul e echipat ... cu conducte de alimentare și de golire*. LTR², cf. DN², DEX.

- Pl.: **dezodorizatoare**.
- **Dezodoriza** + suf. **-(a)tor**.

DEZODORIZAȚIÚNE s. f. (Rar) Dezodorizare. Cf. BIANU, D. S.

- Pl.: **dezodorizațiuni**.
- Din fr. **désodorisation**.

DEZOLÁ vb. I. T r a n z. I. (Învechit; complementul indică țări, regiuni, construcții etc.) A devasta, a distruge (1), a pustii¹ (1). Cf. NEGULICI. *Cristianii furioși dezolau Solima și rezbunarea devora un popol criminal*. PĂCLEANU, I. II, 163/2. *Apele ce se scursără [din vulcan] ... dezolară toată țara*. COBĂLCESCU, G. 52/15, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., ȘĂINEANU², CADE, SCRIBAN, D. ◇ (Neobișnuit; complementul indică colectivități umane) A decima (1). *Malaria dezolează populația țămurilor joase*. RALEA, O. 46.

2. A întrista, a măhni profund; a deprima (1). Cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Orice banalitate capătă din pricina vocii ei timbrate ... un înțeles ... care mă dezola*. CAMIL PETRESCU, P. 225, cf. SCRIBAN, D., DL, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ R e f l. *Are motiv să se desoleze*. C. PETRESCU, I. II, 183.

- Scris și: **desola**. - Prez. ind.: **dezelez** și (învechit) **desól** NEGULICI.
- Din lat. **desolare**, fr. **désoler**.

DEZOLÁNT, -Ă adj. Care întristează, care măhnește profund; jalnic, deprimant (1), (rar) dezolator (2). Cf. NEGULICI, COSTINESCU. *Lucrul e ... dezolant*. SĂM. I, 286, cf. CADE. *Monocromia dezolantă a unei dimineți ploioase*. MINULESCU, VERS. 125. *Ceea ce este într-adevăr dezolant ..., e că nu știu că sunt robi*. C. PETRESCU, C. V. 281. *Calea Plevnei era atunci largă ..., cu aspect dezolant*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 13. *Mai trist, mai dezolant apărea [cimitirul] în sfârșitul acela de toamnă*. BART, E. 258. *Tristețea știută a mahalalelor, ... dezolantă, plină de melancolie*. BOGZA, V. J. 181. *Pustiitatea dezolantă a odăii*. BENIUC, M. C. I, 136. *Ce dezolantă este viața lor!* TUDORAN, P. 50, cf. DN², M. D. ENC. *Nicăieri în această operă nu se conturează ... o imagine atât de profund dezolantă a relațiilor dintre bărbați și femei*. CONTEMP. 1975, nr. 1498, 4/10, cf. DEX. *Totul era cu atât mai dezolant cu cât așteptam primăvara ca pe o renaștere după infernul iernii*. CĂRTĂRESCU, N. 135. *Concluzia e imediată: atunci când*

adevărul e dezolant, numai minciunile mai pot salva noblețea și fertilitatea vieții. PATAPIEVICI, C. L. 23. Peisajul în zona Gătaia ... era dezolant ieri dimineață: sute de case ... abia se mai zăreau din apele gălbui, murdare. RL 2005, nr. 4 595. ◇ (Adverbial) Lacul, de asemenea, neîngrijit, arăta jalnic, dezolant de murdar. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 9. Acum însă vedeam totul, clar, dezolant de clar. E. IONESCU, E. 45.

- Scris și: *desolant*. - Pl.: *dezolanți*, -te.

- Din fr. *désolant*.

DEZOLĂRE s. f. Acțiunea de a de z o l a și rezultatul ei.

1. (Învechit, astăzi rar) Devastare. *Acei canonici încă se plâng asupra risipei de averi bisericești, ... desolarea mai multor biserici.* BARIȚIU, P. A. I, 289, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Totuși, fondul biologic nu a fost împușinat: pustiirea tătară din 1221 își seamănă dezolarea numai pentru câțiva ani.* PATAPIEVICI, C. L. 119.

2. Întristare, mâhnire profundă; deprimare (1), (învechit, astăzi rar) dezaolație (2). *Pe tine nu te mișcă atâta desolare, Ce cade p-al meu suflet de tine părăsit?* R. IONESCU, C. 166/3, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Te-ai deșteptat într-un haos de ruine, fericit dacă așli în mijlocul lor o inteligență amică, care să simtă cu tine dezolarea generală.* MAIORESCU, CRITICE, 72. *Astfel știința, luându-ne mângâierea unei vieți viitoare, ... pricinuieste dezolare sufletească.* GHEREA, ST. CR. II, 303. *Tocmai anii tinereții cari sunt socotiți de obicei ca cei mai frumoși ani ai vieții mi-au lăsat o ... adâncă amintire de tristeță și de dezolare.* SĂM. I, 119, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Există [la Bacovia] o atmosferă de copleșitoare dezolare, de toamnă cu ploi putrede.* LOVINESCU, C. V, 171. *Își închipui dezolarea până la tragedie a Bombonicăi.* EFTIMIU, N. 60. *Boabe de nădușeală îi picurau pe frunte, dând feței mai multă dezolare decât lacrimile.* TEODOREANU, M. II, 211. *Eu simțeam în glasul lui o dezolare rece și profundă.* SADOVEANU, O. IX, 400, cf. SCRIBAN, D. *Ochii lui mari, negri se opreau întrebători asupra supusului ascultător, învăluindu-l cu un fel de dezolare.* CAMIL PETRESCU, O. II, 391. *Dintre muchiile lor [ale minelor], care ar voi să exprime sub cerul imens ... dezolarea sau resemnarea, niciun sunet nu se desprinde.* BOGZA, C. O 189. *Doctorul, dezolat de starea lui ..., îi curăță încheietura.* DEMETRIUS, A. 278. *Arunc asupra voastră blestemul dezolării.* JEBELEANU, S. H. 45, cf. DL, DM, DN². *Spre dezolarea locuitorilor orașului, primăria a hotărât irevocabil să-l dărâme [turnul].* MAGAZIN IST. 1967, nr. 6, 80, cf. M. D. ENC., DEX. *Trebuie să fi văzut măcar camera în care el și-a petrecut copilăria ..., spre a-ți da seama că o dezolare pornită dintr-un sat valah nu poate atinge prestigiul funebru al uneia răsărită dintr-un castel solitar.* CIORAN, R. 191. *Aproape totul - de la poveste până la locații ... - dă mai degrabă o senzație de dezolare care dăunează filmului.* RL 2005, nr. 4 619. ◆ Fig. Loc, mediu caracterizat printr-o singură tristețe și apăsătoare; pustiu (I 3), pustietate (2). *Strigă și se vaită ... În imensa desolare de pe țărmul solitar.* MACEDONSKI, O. I, 163. *Ce sinistră evocare a naturii! Castelul pe stânca colțuroasă ...,*

fulgerele dese și tăcute luminând dezolarea naturii. GHEREA, ST. CR. III, 298. *În odaia unde râdea și cânta Adela, acum e întunecime și dezolare.* IBRĂILEANU, A. 211. [Cârciumile] *aveau un aer de părăsire și dezolare.* SADOVEANU, O. X, 595. *Văi ... cărora furtunile le-au smuls pădurile de brazi, lăsându-le pustii și stranii, în marea lor dezolare.* BOGZA, C. O 96, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Scris și: *desolare*. - Pl.: *dezolări*.

- V. *dezola*.

DEZOLĂT, -Ă adj. 1. (Învechit) Devastat, distrus (1), pustii². *Comitatul ... era desolat, adecă părăsit cu totul de locuitori.* BARIȚIU, P. A. I, 289, cf. PONTBRIANT, D., LM, ȘĂINEANU². *Regiuni întregi ... să devie deșerturi dezolate.* SADOVEANU, O. XX, 221. *În tragică splendoare, prin dezolate stânci, Se profilează templul tău vechi pe o colină.* PILLAT, P. 195, cf. SCRIBAN, D. *Platoul ... e un pustiu dezolat.* RALEA, O. 85.

2. Întristat, mâhnit profund; deznădăduit (1). *Dezolat de acest contratimp neprevăzut, căuta a-și da cuvânt de strania și neexplicabila neconsecuință a lui don Alfonso.* HELIADE, D. J. 66/7. *Menajează pe fiul meu, ... compătimește cu durerea unui părinte desolat.* LĂZĂRESCU, S. 120/32, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., LM. *Dar aș căuta eu, amicul tău, tot așa de dezolat ca și tine, să te mângâi.* CARAGIALE, O. VII, 448. *O arfă de aramă cu coarde ruginite, El sbârâie pe dânsa un cântec desolat.* EMINESCU, O. IV, 170. *N-are mușterii și stă dezolat în ușa prăvăliei.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 230, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Dezolat, se întoarce spre interior.* SEBASTIAN, T. 323. *Otilia împreună mâinile dezolată: - Nu m-ai înțeles.* CĂLINESCU, E. O. I, 209. *Tell, dezolat, ținea să meargă el să explice soldaților.* CAMIL PETRESCU, O. II, 650. *Iartă-mă, ... sunt dezolat.* VINEA, L. I, 182, cf. DL, DM. *E dezolat, căci el este pentru reînnoirea relațiilor vechi.* IST. LIT. ROM. II, 272, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ Fig. *Acel adio ... mi-a dat o vie încredere în amorul tău, amor desolat, mare și nobil.* ALECSANDRI, O. P. 122. *S-ar fi zis că e o sărutare fragedă a naturii, depusă pe sânul sterp și dezolat al morții.* HOGAȘ, DR. I, 83. *Casele sunt dezolate. Sobele și vetrele Stau cu gurile căscate ... Ger, de crapă pietrele!* TOPÎRCEANU, O. A. I, 250. *Deasupra dâmbului ședea dezolată ruina roșie a unei case neterminate.* CĂLINESCU, S. 5. *Se aflau două lanterne, aruncând, seara, când erau aprinse, o palidă lumină asupra curții dezolate.* BARBU, I. I, 198. ◆ (Despre manifestări ale oamenilor) Care exprimă, care trădează întristare, dezolare (2). *Cu ton dezolat [spune].* CARAGIALE, O. VI, 234. *Ea-l apucă de mână și-l privi în ochi c-un aer dezolat.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 213. *Buful de răs în fața aerului dezolat al lui Dănuș.* TEODOREANU, M. II, 157. *I-am răspuns cu un surâs dezolat, rigid ca de lemn.* CAMIL PETRESCU, P. 25. *Și astăzi regret acest răspuns sfios și dezolat.* VINEA, L. I, 368. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Mobilele simple din odaie parcă și ele aveau mutra desolată.* SĂM. II, 25. *Pe fața lui, altădată roșie, sănătoasă, se adânciseră niște cute dezolate.* CĂRTĂRESCU, N. 284.

- Scris și: *desolat*. - Pl.: *dezolați*, -te.

- V. *dezola*.

DEZOLĂTOR, -OĂRE adj. 1. (Învechit) Care devastează; pustiitor, distrugător (1). Cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.

2. (Rar) Dezolant. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Nimica nu merita a fi citat, totul fiind searbăd și desolator.* MACEDONSKI, O. IV, 23, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., DL, DM, DN², DEX.

- Scris și: *desolator*. - Pl.: *dezolatori, -oare*. - Și: (învechit, rar) **dezolătoriu, -ie** (scris și: *desolătoriu* PONTBRIANT, D.) adj.

- **Dezola** + suf. *-(a)tor*.

DEZOLĂȚIE s. f. 1. (Învechit) Devastare, pustiire (1). Cf. CODRESCU, C. I, 7. *Prin caracterul său cel slab, aduse în Englierauciderea, focul și dezolațiunea.* FILIMON, O. II, 275. *Aici ... este o dezolațiune oribilă, pământul s-a uscat.* I. IONESCU, M. 584. *Izbuti în scurtă vreme a răspândi pretutindene miserie, sânge și dezolațiune.* CONV. LIT. I, 258, cf. COSTINESCU, LM, ȘĂINEANU², SCRIBAN, D.

2. (Învechit, astăzi rar) Dezolare (2). Cf. NEGULICI. *Mă așlam într-altă stare de dezolațiune și de cugetări.* PELIMON, I. 8/20. *Orașul acesta ... nu inspiră decât tristețe și dezolațiune.* FILIMON, O. II, 33, cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM. *În starea aceasta de dezolațiune scaunul ecumenic din Constantinopol însărcinează pe mitropolitul din România ... cu exercitarea tuturor drepturilor.* EMINESCU, O. X, 208, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², SCRIBAN, D. *Mă uitam la tine și te cercetam ... cu dezolațiunea cea mai sinceră.* C. PETRESCU, A. R. 25, cf. DL, DM, DN². ◇ L o c. a d j. și a d v. (Învechit) **În dezolațiune** = în părăsire, v. părăsire (2). *O episcopie cu șapte sute de mii de suflete lăsată patrusprezece ani ... în dezolațiune.* BARIȚIU, P. A. I, 555. *Arborii ... nu prezentau vederii decât natura în dezolațiune.* FILIMON, O. II, 208.

- Scris și: *desolație*. NEGULICI, COSTINESCU, ALEXI, W. - Pl.: *dezolații*. - Și: (învechit) **dezolațiune** (scris și: *desolațiune*), (învechit, rar) **dezolățiune** (PONTBRIANT, D.) s. f.

- Din fr. *désolation*, lat. *desolatio, -onis*.

DEZOLAȚIUNE s. f. v. **dezolație**.

DEZOLĂTORIU, -IE adj. v. **dezolator**.

DEZOLĂȚIUNE s. f. v. **dezolație**.

DEZONEST, -Ă adj. (Învechit, rar) Dezonorat. Cf. HELLADE, O. II, 340.

- Pl.: *dezonești, -ste*.

- Pref. *dez-* + **onest**.

DEZONGULĂRE s. f. (Med. vet.) Desprindere a unghiei de pe falangele animalelor sacrificate. *Dezongularea picioarelor de porc se poate face și prin smulgere cu mâna.* LTR², cf. SFC IV, 312. ◆ Desprindere și cădere a cutiei cornoase a copitei. Cf. LTR² VI, 310, DER, M. D. ENC., DEX².

- Cf. fr. *désongler*.

DEZONOĂRE s. f. Starea de a fi dezonorat; pierdere a onoarei; p. e x t. desconsiderare; ocară (2),

rușine! (I 4). *Amorea (= iubirea) mia e pricina și instrumentul desonorei mele.* CALENDARIU (1794), 33/6. *Desonoarele făcute nației americane.* NEGULICI, E. II, 201/18. *Nu mai precurmă nenorocirile și dezonoarea cu care voește să mă apese.* PĂCLEANU, I. I, 76/1, cf. POLIZU. *Luxul toaletelor, echipagelor ... devine de multe ori cauza de desonoare a familiei.* GHICA, C. E. I, 189. *Culpabilitatea E sucil răutății, abisul desolării, Rușinea desonorei.* SERRURIE, P. 57. *Soțul ..., nemaiputând suferi dezonoarea, luă deciziunea ... de a omori pe înfamul amăgitor al consoartei.* FILIMON, O. I, 118, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Pe seama lui se croiesc revoluțiuni grandioase ale Orientului, a căror fală o duc vro trei indivizi, a căror martiriu și dezonori le ducе poporul, sărmanul.* EMINESCU, O. IX, 488. *Destulă dezonoare am pus pe-a noastră frunte.* MACEDONSKI, O. II, 36, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Un document autentic ... atesta ... desonoarea unui fermier-general ... scos din funcție.* EFTIMIU, N. 13, cf. SCRIBAN, D. *I-a fost străin șovinismul, socotindu-l ca o înfirmitate, ca o dezonoare.* SADOVEANU, E. 191. *Coane Alecule, a intrat dezonorul în oștire, eu nu mai stau.* CAMIL PETRESCU, O. II, 242, cf. DL, DM. *Nu voia să scoată un cuvânt, pentru că asta l-ar fi umplut de dezonoare.* BARBU, PRINC. 246, cf. DN², M. D. ENC., DEX. *Spiritul de castă [al aristocrației] ... considera că dezbrăcarea de haina corespunzătoare rangului însemna o dezonoare.* Z. MIHAIL, T. P. 11. ◇ F i g. *Din leagăn încă el era rușinea mea, eu dezonoarea lui.* CONTEMPORANUL, I, 153.

- Scris și: *desonoare*. - Pl.: (învechit) *dezonoare*. - Și: (învechit, astăzi rar) **dezonór** s. n.

- Din fr. *déshonneur*.

DEZONÓR s. n. v. **dezonoare**.

DEZONORÁ vb. I. T r a n z. și r e f l. A face să-și piardă sau a-și pierde onoarea (2); a (se) acoperi de rușine; a (se) compromite, a (se) necinsti (2). *Fratuciderile care desonoară omenirea.* NEGULICI, E. II, 95/31. *Ea te desonoră, face din tine o machină de pedeapsă.* BREZOIANU, I. 146/1. *Un om a înșelat o femeie, ca să-și îndestuleze plăcerea de a o desonora.* MAN. SĂNĂT. 79/15, cf. POLIZU. *Cei nobili vor lepăda din spița neamului ... o treaptă nedemnă de nobleță care îi desonoră.* GHICA, C. E. I, 628. *Goni pe femeia ce-l desonorase.* FILIMON, O. I, 118, cf. PROT. - POP. N. D., PONTBRIANT, D. *Nu ea, ci tu ai vroit să mă desonorezi.* CONV. LIT. V, 78. *Coroana cea murdară ... Soldatu-o vinde cui se dizonoră.* EMINESCU, O. VIII, 63, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *N-o să vă cerem nimic care să vă dezonoareze.* BARBU, I. I, 377, cf. DN², M. D. ENC., DEX. *Nu spun că un 2 - 2 ... ne-ar dezonora.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 20, cf. DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Abate, răstoarnă supt zidurile noastre pe empiul ce a dezonorat numele tău.* PĂCLEANU, I. II, 11/8. *Juna fată ... a dezonorat perii cei albi ai părinților ei.* FILIMON, O. I, 135. *Acest nume tu nu ai dreptul să-l desonorezi.* CONV. LIT. I, 201. *De la această epocă ... datează scenele de brutalitate ... care au dezonorat parlamentul ungar.* MAIORESCU, D. V, 89. *Nu credeam totuși*

ca cutezanța oamenilor de la putere să meargă până a deztonora justiția, făcând-o unealtă de partid. EMINESCU, O. XIII, 233. Protectorul tău, a cărui casă o deztonorezi cu infama complice. CARAGIALE, O. II, 191. În articolele d-lui Caracostea sunt și afirmații ce deztonorează logica. LOVINESCU, S. II, 170. Panamalele acestor îndeletniciri vor deztonora orașul neîntrerupt. CAMIL PETRESCU, P. 109. Maimuțăresc domni o sminteală trecătoare, care deztonorează momentan și Occidentul. C. PETRESCU, A. R. 24. ♦ A viola (3); a dezvirgina. Începu atât el, cât și guardiele sale a răpi și a deztonora pe soțiile și fiicele nefericiților sicilieni. FILIMON, O. II, 267.

- Scris și: *desonora*. - Prez. ind.: *deztonorez* și (învechit) *deztonór*, pers. 3 și *deztonóră*. - Și: (învechit) *dizonorá* vb. I.

- Din fr. *déshonorer*.

DEZONORABIL, -Ă adj. (Învechit) Deztonorant. Cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D., COSTINESCU.

- Scris și: *desonorabil*. NEGULICI, COSTINESCU. - Pl.: *deztonorabili*, -e.

- Pref. *dez-* + *onorabil*.

DEZONORÁNT, -Ă adj. Care deztonorează, necinstește; (învechit) deztonorabil. *Religia creștină catolică a fost introdusă atât de pe neașteptate, cu forța și cu mijloace de constrângere, încât cei care se opuneau fie cât de puțin erau aruncați în cea mai deztonorantă sclavie*. MAIOR, S. II, 45, cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, ALEXI, W. *Această „ieșire în tindă” ... nu avea ... nimic deztonorant*. AGÎRBICEANU, S. 21. *Dezertarea ar fi fost o crimă deztonorantă*. REBREANU, P. S. 112, cf. CADE. *Trebuia să facă o serie întreagă ... de acțiuni desonorante*. EFTIMIU, N. 37. *Nimic deztonorant nu li s-a întâmplat*. SADOVEANU, O. IX, 340. *Societatea consideră îmbogățirea prin orice mijloc, chiar desonorant, ca o dovadă de destoinicie și talent*. OȚETA, T. V. 60. *Desolidarizându-se de o atitudine deztonorantă pentru noi - îi urăm bun sos!* CONSTANTINESCU, S. III, 292, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC. *Deztonoranta tehnică a strămbării liniilor frumosului*. FLACĂRA, 1975, nr. 41, 16, cf. DEX. *Ambiția de-a fi cel mai mare scriitor dintotdeauna al lumii este pur și simplu deztonorantă prin facilitatea ei*. CĂRTĂRESCU, N. 252. ♦ (Adverbial) *A început ... să li se pară deztonorant a munci pământul*. REBREANU, R. I, 37.

- Scris și: *desonorant*. - Pl.: *deztonoranți*, -te.

- Din fr. *déshonorant*.

DEZONORÁRE s. f. Acțiunea de a (se) *deztonora* și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DN².

- Scris și: *desonorare*. PONTBRIANT, D. - Pl.: *deztonorări*.

- V. *deztonora*.

DEZONORÁT, -Ă adj. Care și-a pierdut onoarea; care s-a făcut de rușine; (învechit) deztonest. *Jorj e deztonorat, ... pierdut*. NEGRUZZI, S. III, 187, cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF, ALEXI, W. *Se credea nenorocit și deztonorat*. REBREANU, P. S. 90, cf.

RESMERIȚĂ, D. *Ai și văzut ... copii deztonorați*. CAMIL PETRESCU, T. I, 250. *Mi-a căzut inima de frică, la gândul că ... sunt deztonorat*. BRĂESCU, O. A. II, 107. *Sunt un om deztonorat și pierdut*. SADOVEANU, O. IX, 545, cf. DL, DM. *S-a considerat deztonorat și s-a sinucis*. MAGAZIN IST. 1967, nr. 7, 26, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Deztonorant*. *Eu n-am un suflet atât de ... laș, ca să prefer ... o moarte deztonorată*. PĂCLEANU, I. I, 105/8.

- Scris și: *desonorat*. - Pl.: *deztonorați*, -te.

- V. *deztonora*.

DEZONORÁTOR, -OÁRE adj., s. m. și f. (Învechit, rar) (Persoană) care deztonorează. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *A recurs atunci la o insinuațiune și mai meschină pentru D-sa, și mai deztonoratoare pentru mine*. EMINESCU, în PLR I, 296.

- Scris și: *desonorator*. LM. - Pl.: *deztonoratori*, -oare. - Și: *deztonorătór*, -oáre, s. m. și f. PONTBRIANT, D.

- *Deztonora* + suf. -(a)tor.

DEZONORÁTOR, -OÁRE s. m. și f. v. *deztonorator*.

DEZORÁNDUI vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică obiecte) A deranja (I). Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desorându*. PONTBRIANT, D. - Prez. ind.: *dezorânduiesc*.

- Pref. *dez-* + *orându*.

DEZORÁNDUIÁLĂ s. f. (Învechit, rar) Dezordine (1). *Desorânduielele toaletei ..., făceau cu adevărat din această streină un lucru ciudat*. CR (1839), 12¹/10, cf. STAMATI, D.

- Scris și: *desorânduială*. - Pl.: *dezorânduiele*. - Și: *dizorânduială* s. f. STAMATI, D.

- *Dezorându* + suf. -eală.

DEZORÁNDUIRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a *dezorându* și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desorânduire*. PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezorânduiri*.

- V. *dezorându*.

DEZORÁNDUIȚ, -Ă adj. (Învechit, rar; despre obiecte) Care este deranjat, deplasat de la locul lui. Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desorându*. PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezorându*, -te.

- V. *dezorându*.

DEZORBÍ vb. IV. T r a n z. (De obicei în descântece; complementul indică oameni) A face să-și recapete vederea, să nu mai fie orb² (1). Cf. PONTBRIANT, D. *De gură te-oi desmuți, De ochi te-oi desorbi*. MARIAN, I. 16. *De văz a desorbit-o, De urechi a desurzit-o*. PĂSCULESCU, L. P. 116. ♦ (Complementul indică ochii) *Vederea le-au desorbit ... Cozile le-au desnodat*. MARIAN, V. 214.

- Scris și: *desorbi*. - Prez. ind.: *dezorbesc*.

- Pref. *dez-* + *orbi*.

DEZORBIRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a dezorbi și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desorbire*. PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezorbiri*.

- V. *dezorbi*.

DEZORBÍT, -Ă adj. (Învechit, rar; despre oameni) Care și-a recăpătat vederea. Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desorbit*. PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezorbiți, -te*.

- V. *dezorbi*.

DEZORBITÁT, -Ă adj. (Neobișnuit; despre ochi) Ieșit din orbită (2). *Un schilod, cu cârja subsuoară, își aruncă ochii dezorbitați și muncește să vadă*. ARGHEZI, B. 29.

- Pl.: *dezorbitați, -te*.

- Pref. *dez-* + *orbită* + suf. *-at*.

DEZÓRDIN s. n. v. *dezordine*.

DEZORDINÁ vb. I v. *dezordona*.

DEZORDINÁT, -Ă adj. v. *dezordonat*.

DEZÓRDINĂ s. f. v. *dezordine*.

DEZÓRDINE s. f. 1. Lipsă de ordine (2); neorânduială (2), deranj (1), (rar) neordine, (învechit, rar) dezorânduială. *Desordinea era complect în vasele HELIADE, D. J. 111/12, cf. NEGULICI. După fericitul dezordin ce domină în aceste locuri, ar crede cineva că totul este făcut de natură*. PĂCLEANU, I. II, 99/17, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Arată desordinea din prăvălie ipostatului*. CARAGIALE, O. VI, 234. *În desordinea vieții*. VLAHUȚĂ, P. 134, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Ți-o imaginezi dormind în dezordinea pănzelor albe*. IBRĂILEANU, A. 176, cf. CADE. *Intră ... pe ușă și eroul, ... cu părul într-o dezordine definitivă*. LOVINESCU, C. V, 126. *Dezordinea exuberantă din camera Olguței*. TEODOREANU, M. II, 79. *Defilau, pe ecranul conștiinței, reprezentări inofensive într-o dezordine agreabilă*. E. IONESCU, E. 160, cf. SCRIBAN, D. [Pe scenă] *oarecare dezordine*. CAMIL PETRESCU, T. II, 133. *O dezordine agreabilă ... se manifestează de la expoziția exterioară până în toate fundurile prăvăliei*. ARGHEZI, B. 40. *Nu făceam ... nicio dezordine*. CĂLINESCU, C. O. 33. *Dar dizordinea nu e decât altă ordine*. BLAGA, Z. 320. *Un miraculos haos vegetal, o dezordine ... bogată*. RALEA, O. 40, cf. DL. *În odaie era o dezordine cumplită*. V. ROM. aprilie 1955, 163, cf. DL, DM, M. Đ. ENC. *În jurul cabanei era dezordine*. FLACĂRA, 1975, nr. 44, 11, cf. DEX, DN³. *Pe uriașa fereastră ... se vedea cerul de vară, înfășurat de zdrențele de flacăra ale norilor, care căpătau formele, șablonizate în dezordinea lor, din picturile renaștiste*. CĂRTĂRESCU, N. 66. ♦ Loc. adv. și adj. **În dezordine** = (în mod) dezordonat, în neorânduială, v. neorânduială (2). *Fuge în mizlocul rangurilor și le pune în dezordin*. PĂCLEANU, I. II, 191/3. *Paloarea cea liniștită și marmorie a feței contrasta cu părul în dezordine*. EMINESCU, P. L. 77. *Natura ne prezintă viața*

și privilegiile ei amestecate și în dezordine. VLAHUȚĂ, S. A. II, 410. *În fundul odăii, pe un pat sărac, o umbră de femeie slabă, palidă ... cu părul în dizordine*. SĂM. I, 174. *O cameră mare în dezordine*. IB. II, 180. *Era cu rochia sfâșiată la poale și cu părul în dezordine*. IBRĂILEANU, A. 165. *O masă ... mare pe care veșnic erau hârtii în dezordine*. CAMIL PETRESCU, P. 237. [Capul] *palid-roz ... peste care se revărsa pulberea de aur a zuluflor în dezordine*. KLOPȘTOCK, F. 80, cf. STĂNILOAE, O. 113. *Unii l-au găsit de prost gust, cu părul în dezordine*. CĂLINESCU, C. O. 149. *Răspunse ... uitându-se îngrijorată dacă nu era ceva aruncat în dezordine peste paturi*. PEDA, M. 235. *Seismografele aveau să înregistreze, în dezordine, urmările acestui infarct geologic*. FLACĂRA, 1977, nr. 10, 9. *Peste câțiva timp sosește bărbatul necăjit și ostenit din pădure, într-o casă și află toate în dezordine*. SNOAVA, IV, 400. ♦ Fi g. *E atât de greu să deslușești raza, Firul auriu al soarelui ... În această dezordine civilizată*. S februarie 1970, 62. *Totul părea în dezordine în ființa lui*. PEDA, DELIR. 226.

2. Lipsă de organizare, de disciplină; de b a n - d a d ă , h a o s ; p . e x t . lipsă de coerență. *Disperați, trec de la dezordin la fugă*. PĂCLEANU, I. II, 199/8, cf. PONTBRIANT, D. *În dezordinea vieții înecând a ta gândire ... Vei vedea cât de fatală-i dușmănia celorlalți*. VLAHUȚĂ, S. A. 76. *În groaznică dezordine intelectuală și morală de astăzi, măcar tineretul ... are nevoie de o cetire limpede*. IORGA, în PLR II, 471. *Rectorul ... s-ar fi crucit de dizordinea ce era în sală*. AGÎRBICEANU, A. 35, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Nu se poate tolera dezordinea ... e nevoie de organizare*. CAMIL PETRESCU, T. II, 441. *Dumneata ai introdus oarecare dezordine în tabieturile mele*. C. PETRESCU, C. V. 155. *Ia vezi, colonel, ... ce-i dezordinea asta?* BRĂESCU, V. A. 105. *Ochiul lui nu păstrează din campanii decât dezordinile, sălbăticiile*. SADOVEANU, O. IX, 521. *Îndată voi găsi explicația multor dezordini din existența lui*. CĂLINESCU, S. 406. *Să termini cu zăpăceala și dezordinea vieții tale*. VINEA, L. I, 375, cf. DN². *În această dezordine, adunarea alese ... un comitet*. MAGAZIN IST. 1968, nr. 4, 55. *Niște forțe ale naturii ... au încercat a impune dezordinea și deznădejdea în multe părți*. CONTEMP. 1975, nr. 1 496, 3/1, cf. DEX. *Întemeierea emoțională a fascismelor era dată de credința că dezordinea egoistă a lumii va putea fi înlăturată printr-un nou tip de Staț*. PATAPIEVICI, C. L. 307. ♦ Loc. adv. **În dezordine** = în mod neorganizat, haotic. *Turburați de o spaimă neașteptată, ca și cum dușmanii i-ar amenința din spate și ar arunca asupra lor cu tot felul de arme, au luat-o la fugă în dezordine*. MAIOR, S. II, 80. *Celelalte trupe grecești ... se retrag și ajung în dezordine la Văcărești*. GHICA, S. 114. [Mulțimea] *a rupt rândurile și iese în dezordine*. CARAGIALE, O. I, 83. *Am năvălit în masă ..., îndreptându-ne în dezordine*. BRĂESCU, A. 141. ♦ Agitație politică sau socială, turbulență (1); răsccoală (4). *Acest mare rezbeltator, văzând dezordinul ce domnea în imperiul lui Iuda, căzu asupra-i cu feroșii asiriani*. FILIMON, O. II, 237. [Arhimandritul] *nu s-a sfiit a face acte imprudinți, a frecventa oamenii desordinei, a patrona ideile lor, ... însușindu-și prin aceasta un rol*

neînvoit de legi (a. 1865). URICARIUL, X, 368. *Puterea ei zeească Din rădăcini se smulge, cumplită anarhie, Dizordine oriunde.* CONV. LIT. II, 187, cf. COSTINESCU. *Libertatea nu este ... anarhia, nu este dezordinea.* BOLINTINEANU, O. 254. *Pentru evitarea unei așa dezordine, ... prevede legea instrucției să fie 3 nume pe listă.* MAIORESCU, D. II, 352. *Dezordinile acelea au fost, pare-mi-se, semnalul unor vremuri grele.* CARAGIALE, O. VII, 554. *Schițat în întâiele zile ale mobilizării, acest început de dezordine a fost, din fericire, repede înăbușit.* LOVINESCU, C. VI, 177. *Nu poate permite guvernul să se întindă dezordinile în toată țara.* REBREANU, R. I, 305. *Tratarele odată iscălite sunt contracte și ideea revizuirii lor nu poate produce decât confuzie și dezordine.* TITULESCU, D. 169. *Săptămâna asta au fost mari dezordini studențești.* CAMIL PETRESCU, T. II, 190. *Nu știu precis la ce tratament înțelege onoratul guvern să fie supuși studenții arestați ..., implicați în ultimele dezordini.* ARGHEZI, S. XI, 63. *Comerțul a oprit pentru moment dezordinile sociale.* RALEA, O. 55. *Ei sunt elementele desordinei și eu sunt apărător al ordinii.* PAS, Z. IV, 167. *N-au nevoie de dezordini în țară.* BENIUC, M. C. I, 32, cf. DL, DM, DN², DEX. ♦ (Rare) Jaf, stricăciune (2). Cf. CADE. ♦ Dereglare, anomalie. *Nebunia este o dezordine fizică dusă în organizațiunea creierilor.* MAN. SĂNĂT. 77/22. *Cei doi călători, înfășurați în ipingelele lor, își urmau călătoria în liniște, privind acest dezordin al naturii.* FILIMON, O. I, 270. *Sunt boli constituționale, sunt dezordini fecunde, care fac să existe omul, istoria și ființa însăși.* LIICEANU, J. 41. ♦ Încălcare a legii; neregulă. *Apucase a descoperi o mulțime de abuzuri, defraudări și dizordine.* BARIȚIU, P. A. I, 371, cf. PONTBRIANT, D. *Această liniște ar fi cumpărată cu dezordinea financiară, cu destrăbălarea administrativă.* EMINESCU, O. X, 218. *Nu răspunsese nimic, fiindcă îndată găsi explicația multor dezordini din existența lui.* CĂLINESCU, S. 406. ♦ Imoralitate, destrăbălare, desfrânare (2). *Această incurabilă maladie făcând mari progrese din cauza dezordinilor vieții acestui mare artist ... triumfă ... asupra delicatului său fizic.* FILIMON, O. II, 329. *Sunt oameni cari nu se pot ridica decât prin dezordine, cari s-au însemnat prin ignoranță și incapacitatea lor în afaceri.* EMINESCU, O. XIII, 52. *Trist și dureros sfârșit a vrut el să aibă nebunia și dezordinea asta morală.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 252. *Exemplele de dezordine morală ... nu sunt mai puțin instructive când sunt arătate cu toate urmările lor.* CONV. LIT. XX, 353, cf. ȘĂINEANU², CADE. *Ipocrizia a fost un mijloc de apărare a unei instituții care, într-o vreme când o morală întemeiată pe natură și rațiune nu era încă posibilă, a ferit omul de dezordini etc.* CĂLINESCU, C. O. 178.

- Scris și: (învechit) *desordine*. - Pl.: *dezordini* și (învechit, rar) *dezordine*. - Gen.-dat. și: (învechit) *dezordinei*. - Și: (învechit) **dezórdin** (scris și: *desordin*) s. n., **dezórdină** (scris și: *desordină* COSTINESCU), **dizórdine** (scris și: *disordine*) s. f.

- Pref. dez- + **ordine** (după fr. *désordre*). - **Dizordine** < it. **disordine**.

DEZORDONĂ vb. I. T r a n z. (Învechit) A strica ordinea, a pune în dezordine. *Strâmbul ... vine, în*

numele dreptului și al ordinii, spre a dezordina societatea, zicând că stabile ordinea legală. HELIADE, O. II, 54, cf. NEGULICI, LM.

- Scris și: *desordona*. NEGULICI, LM. - Prez. ind.: *dezordonez* și *desordón* (NEGULICI). - Și: **dezordină** (scris și: *desordina*) vb. I.

- Pref. dez- + **ordona**. Cf. it. *disordinare*.

DEZORDONĂT, -Ă adj. I. (Despre oameni) Care nu este deprins cu ordinea; p. ext. (despre ținuta, aspectul fizic etc. al oamenilor) neglijent (1), neîngrijit (2). Cf. BĂLĂȘESCU, GR. 124/15, LM. *Părul său acoperit de maramă brodată cu aur părea că undea în lungi și dezordonate bucle blonde.* EMINESCU, O. VII, 193. *Cu toaleta ei dezordonată, cu părul vâlvoi, cu ochii aprinși.* id. P. L. 84. *Un om dezordonat, dar nicidecum vișos.* CARAGIALE, O. III, 4, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Ziaristul acesta, în aparență violent și dezordonat, nu era lipsit de o judecată rece, reținută.* CAMIL PETRESCU, P. 205. *Am cunoscut ... un om dezordonat, rău îmbrăcat, c-o barbă mare.* SADOVEANU, E. 166, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. *Silueta lui firavă ... părul lung care-i cădea peste urechi în şuvițe dezordonate ... îl făceau să pară de cel mult douăzeci și cinci de ani.* CĂRTĂRESCU, N. 280. ♦ (Glumeț) *Puricii sunt dezordonați. Când prinzi unul, ai înlăturat o agresiune.* CĂLINESCU, C. O. 44. ♦ (Despre manifestări, acțiuni ale oamenilor) Care arată lipsă de ordine, care se petrece la întâmplare, care nu ține seama de ordine, de reguli, de organizare, haotic. *În felurile și dezordonatele încercări spre care l-a împins goana febrilă după ale artei, este una care ... introduce un element nou.* MAIORESCU, CRITICE, 503. *Știința devine o gimnastică intelectuală fără scop, o activitate dezordonată.* CONTEMPORANUL, VII₂, 205. *E preferabilă pasivitatea absolută ... acestui joc dezordonat.* CAMIL PETRESCU, P. 75. *Privea îndurerat la retragerea dezordonată a oamenilor.* BRĂESCU, V. A. 103, cf. SCRIBAN, D. *Acest strigăt banal a schimbat soarta războiului: rândurile armatei s-au rupt, iar soldații s-au împrăștiat cuprinși de o panică dezordonată și lașă.* PATAPIEVICI, C. L. 113. ♦ F i g. *Era fața cealaltă a hipersensibilității și a emotivității dezordonate, care aveau să facă din el un poet.* CAMIL PETRESCU, P. V. 9 ♦ (Adverbial) *Se-nțelege, Marina gătește dezordonat, ... ești subalimentat.* CĂLINESCU, E. O. I, 156. ♦ (Despre viața sau modul de viață al oamenilor) Care este sau se desfășoară necorespunzător cu anumite norme, obiceiuri etc., desfrânat (2), destrăbălat (1). *Ducea o viață neregulată și dezordonată.* SĂM. II, 259, cf. CADE. *În mijlocul unei lumi imense, ... a dus viața dezordonată ... a unui neînduplecat boem.* LOVINESCU, C. VI, 151. *Viață dezordonată și infecundă de bogăți.* RALEA, O. 51. *Fostul său elev ... iubea traiul dezordonat și nopțile albe.* FLACĂRA, 1976, nr. 28, 22. *Drumul către a deveni alcoolice este foarte scurt și consecințele sunt dintre cele mai dramatice - viață ... dezordonată, chiar destrămată, certuri, bătăi.* RL 2006, nr. 4 921. ♦ (Adverbial) *Trăiește modest, poate cam dezordonat, în locuințe pe care le schimbă destul de des.* IST. LIT. ROM. III, 767. ♦ (Despre mișcări) Fără ritmicitate; neregulat (1). *Dl. Pietraru cu mai*

multă furie a urmărit, cu mișcări dezordonate, pe prințul Bazil Șerban. CAMIL PETRESCU, T. I, 127. *Pornirea afectivă s-ar putea descărca în mișcări dezordonate.* NEGULESCU, G. 144. *Mișcările tale dezordonate riscă să-i năruie tot eșafodajul.* VINEA, L. I, 370. *În caz de epilepsie ... care se manifestă prin mișcări corporale puternice și dezordonate.* BELEA, P. A. 9. *Această stare este urmată de o respirație dezordonată.* id. ib. 169. *Toate mișcările ei păreau dezordonate.* PEDA, I. 233. ◇ (Adverbial) *Bicel se rotesc deasupra cailor care galopează dezordonat.* BRĂESCU, O. A. I, 116. *Se auzi ... fâlfâiala mulțimii care respira dezordonat.* BARBU, G. 267. (Prin analogie) *Desordonați și haotici ... norii plutesc de la un capăt la altul al cerului.* BOGZA, C. O 50. ◆ (Rare; despre căsnicii) *Dezorganizat (1).* *Solvent al unei cazărmi pedagogice ... și uitat de o familie dezordonată, ... el a făcut ca toți școlarii fără mijloace.* ARGHEZI, S. XI, 77. ◆ (Despre grupuri de ființe) *Cu membrii așezați în dezordine; p. ext. agitat, neliniștit. Publicul, însă, dezordonat, nu-i da ascultare.* CĂLINESCU, I. C. 95. *Ciori cărăiră ... se adunară într-un stol dezordonat și se depărtară.* STANCU, R. A. I, 239.

2. (Despre lucruri, încăperi, locuri etc.) *Care se află în neorânduială, lipsit de ordine; p. ext. urât (II 1), neaspectuos. O scrisoare fără titlu, dezordonată, fără scrisul acela culcat și mare, ci aproape drept și mai mic.* CAMIL PETRESCU, P. 181. *Schimbând aspectul locului ca o dezordonată grădina de experiență botanică.* C. PETRESCU, R. DR. 214. [Tipografule,] *mi-ai refăcut manuscrisele în plumb, ... dând slovelor dezordonate linia și simetria unui meșteșug de giuvaere.* ARGHEZI, P. T. 168, cf. DL, DM. *Cartea este un amestec dezordonat de statistică și istorie.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 2, 9, cf. M. D. ENC. *Într-o zi ne vom trezi cu un oraș cam dezordonat, cam amestecat.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 5, cf. DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Literatura românească începuse a se descătușa din nesiguranța dezordonată și lipsită ... de orice orientare.* în PLR II, 266. *Străzile, piețele sunt inundate de lumina dezordonată ... a „flash”-urilor fotografice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 40, 17/3.

- Scris și: *dezordonat*. - Pl.: *dezordonați, -te*. - Și: (învechit, rar) *dezordinat, -ă* (scris și: *desordinat* BĂLĂȘESCU, GR. 124/15) adj.

- V. *dezordona*. Cf. fr. *desordoné*.

DEZORGANIZĂ vb. I. 1. Refl. (Despre instituții, servicii, diverse activități etc.) *A-și modifica structura normală, alcătuirea; a-și strica bunul mers; p. ext. a se desființa. Puterea armată a țării, în vremea Brâncoveanului, se dezorganizează.* BĂLCESCU, O. II, 23. *Deacă oamenii ar merge tot sporind întru viții; deacă cele bune pururea nu ar precumpeni pe cele rele ...; guvernurile noastre s-ar dizorganiza, nu ar mai fi nici lege, nici rânduială, nici credință, nici siguranță.* CALENDAR (1856), 6/9, cf. PONTBRIANT, D. *Școala [lui Gh. Lazăr] se dezorganiză pentru că izbucni revoluția de la 1821.* DENSUSIANU, L. 133. *Mai târziu ..., serviciul menzihurilor se dezorganiză aproape cu totul.* N. A. BOGDAN, C. M. 153, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL. *Nu a fost de acord cu scoaterea tuturor posturilor la concurs*

pentru a nu se dezorganiza rețeaua de media. FLACĂRA, 1975, nr. 48, 17, cf. DEX. ◇ Tranz. *Eric I și următorii săi fiu ..., diorganizând cavaleria sa deopotrivă cu a ungușilor, ... ucigându-le mai întreaga armie, le vâri frica în oase.* SĂULESCU, HR. I, 237/24. *Dezorganizați cu desăvârșire serviciile, reduceți peste jumătate școlile elementare.* MAIORESCU, D. I, 565, cf. ȘĂINEANU². [Guvernul] *se gândia tocmai să desorganizeze școlile normale, în care nu mai trebuia să se mai predeie limba de stat.* IORGA, L. II, 207. *Dezorganizează armata, refuză sancțiunea regală de câte ori e vorba de vreo reformă mai serioasă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 351, cf. DN², DEX. *Această manevră dezorganizează toate batalioanele.* MAGAZIN IST. 1975, nr. 12, 16. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Marii oameni ce se pretind reprezentanți ai poporului românesc ... nu au în vedere decât utopii cosmopolite, proprii a ne dezorganiza și mai mult.* EMINESCU, O. XIII, 229. ◆ (Despre viață) *A-și schimba cursul normal. Mi s-a dezorganizat complet viața.* CAMIL PETRESCU, T. I, 147, cf. DN². [Profesorul] *își abandonă slujba, își dezorganizează viața, ... ca să fie mereu în apropierea arhitectului.* CĂRTĂRESCU, N. 306.

2. Tranz. (Complementul indică organismul uman sau funcții ale acestuia) *A face să-și piardă caracteristicile sau funcționarea normală.* Cf. NEGULICI, POLIZU, COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., M. D. ENC., DEX. (R e f l.) *Se întâmplă uneori până și celor mai sănătoși și bine organizați oameni ... să cedeze acelei sugestii [a boalei] și să lase astfel să se dezorganizeze corpul.* MACEDONSKI, O. IV, 144. (Prin lărgirea sensului) *Niște turburări ale simțurilor pot dezorganiza eul.* CONTEMPORANUL, V₁, 511.

- Scris și: (învechit) *desorganiza*. - Prez. ind.: *dezorganizez*. - Și: (învechit) *dizorganiză, diorganiză* vb. I.

- Din fr. *désorganiser*.

DEZORGANIZĂRE s. f. Acțiunea de a (se) dezorganiza și rezultatul ei.

1. *Modificarea a structurii normale a unor instituții, a unor servicii, a unor activități, a unor mecanisme etc., stricarea a bunului mers; p. ext. desființare, (învechit) dezorganizație (1).* Cf. *dezorganiza (1)*. *Faza de reforme în care părea a intra Moldova ... se prefăcea într-o combinație mai bună ..., dar unde elementul desorganizării se susținea.* RUSSO, S. 116, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Țara a cumpărat ... [liniștea internă] cu moartea zadarnică a mii de oameni, ... cu dezorganizarea completă a serviciilor publice, cu ruina financiară.* EMINESCU, O. X, 219. *Mai tot teatrul marelui dramaturg se poate reduce, de altfel, la schema dezorganizării unei colectivități prin vițiul unui singur om.* LOVINESCU, S. I, 89. *Trebuie să mărturisesc preferința mea pentru cărțile pline de involburare, de haos și de dezorganizare, care întrunesc lirismul cu substanțialitatea ... fără să atingă o cristalizare formală.* CIORAN, R. 118, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Nevoia [stălcirii neologismelor] ... nu se poate ivi decât într-o societate pe cale ... de totală dezorganizare.* VARLAAM - SADOVEANU, 386, cf. DN², M.

D. ENC., DEX. *Entropia este o măsură de dezorganizare și uniformizare.* V. ROM. februarie 1975, 25, cf. DEX.

2. Pierdere a caracteristicilor sau a funcționării normale a organismului uman ori a funcțiilor acestuia; (învechit) dezorganizație (2). Cf. *dezorganiza (2)*. Cf. POLIZU. *Pricina este că dezorganizarea nu-i pricinuită de [tulburări ale simțurilor]*. CONTEMPORANUL, V, 1, 511, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Au luat naștere, după Spencer, prin dezorganizarea instinctului, primele licăriri ale funcțiilor psihice.* NEGULESCU, G. 140. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Dezorganizarea sufletească ... este fixată în cele mai precise amănunte fiziologice.* LOVINESCU, S. I, 357.

- Scris și: *dezorganizare*. - Gen.-dat. și: (învechit) *dezorganizărei*. - Pl.: *dezorganizări*.

- V. *dezorganiza*.

DEZORGANIZĂT, -Ă adj. 1. (Despre instituții, servicii, activități etc.) Care și-a modificat structura normală; care și-a stricat bunul mers. Cf. *dezorganiza (1)*. Cf. PONTBRIANT, D., RESMERIȚĂ, D. *Primarii treceau și orașul rămânea dezorganizat.* ARGHEZI, B. 82, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *În general, din studiul dosarelor lor reiese că acești tineri provin din familii dezorganizate.* FLACĂRA, 1976, nr. 45, 22. ♦ (Despre oameni sau ținuta lor) Care este lipsit de organizare, de ordine etc. *Ea era descoperită ..., cu toaleta ei dezorganizată, cu părul vâlvoi.* EMINESCU, O. VII, 84. *Dezorganizați pe de-o parte, bătuți în afară pe de alta, condamnați a purta în spinare o generație care trăiește tocmai prin această dezorganizare și descompunere, noi vedem sorții de izbândă ai luptei noastre naționale împuținându-se din ce în ce.* id. ib. XII, 402.

2. (Despre organismul uman sau funcții ale acestuia) Care și-a pierdut caracteristicile sau funcționarea normală. Cf. *dezorganiza (2)*. *Lipsesc descompozițiunii acestor țesuturi dezorganizate aerul și apa.* MAN. SĂNĂT. 122/16. *Ar trebui ca mașele să fie dezorganizate ... ca medicațiunea să nu isbutiască.* ib. 216/17, cf. LM, DDRF.

- Scris și: (învechit) *dezorganizat*. - Pl.: *dezorganizați, -te*.

- V. *dezorganiza*.

DEZORGANIZĂTOR, - OĂRE adj., s. m. și f. (Învechit) (Persoană, organism etc.) care dezorganizează. Cf. NEGULICI. *Cel mai mare număr de boale vin din năpădirea paraziților ..., și din stricăciunea cășunată din desorganizația lor lucrare.* MAN. SĂNĂT. 98/30, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., DEX².

- Scris și: (învechit) *desorganisor*. - Pl.: *dezorganizatori, -oare*.

- **Dezorganiza** + suf. -(a)tor.

DEZORGANIZĂȚIE s. f. (Învechit) 1. Dezorganizare (1). *Anarhia și dezorganizația domnesc pretutindena.* EMINESCU, O. XIII, 43, cf. SCRIBAN, D., DL, DM.

2. Dezorganizare (2). *Se va arăta folositoare în toate boalile ... numai să nu fie însoțite de stricarea învechită a organelor nobile dinăuntru, numită dizorganizație.* AR (1830), 1/14, cf. NEGULICI. *Durerea,*

care este semnul desorganizațiunii înseși, încetează. MAN. SĂNĂT. 122/14. *Desorganizațiunea osoasă se face aici cu o progresiune spăimântătoare, dar fără altă durere.* ib. 297/21, cf. POLIZU. *Neîncetat i se părea că aude împușcături ... Închipuire fantastică! precum vezi, efect al dezorganizației creierilor.* NEGRUZZI, S. I, 33, cf. POLIZU, PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM, TDRG, SCRIBAN, D., DL, DM.

- Scris și: *desorganizație*. - Pl.: *dezorganizații*. - Și: (învechit) **dezorganizațiune** (scris și: *desorganizațiune*), **dizorganizație** s. f.

- Din fr. *désorganisation*.

DEZORGANIZAȚIUNE s. f. v. **dezorganizație**.

DEZORIENTĂ vb. I. T r a n z. și r e f l. A face să-și piardă sau a-și pierde simțul orientării (1), siguranța direcției în care se îndreaptă; a se rătăci. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Era o vilă ..., atât de deosebită ..., încât te făcea să uiți unde te afli, te desorienta.* DEMETRIUS, A. 117, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ A face să-și piardă sau a-și pierde cumpătul, siguranța de sine, judecata rece și clară; a (se) zăpăci (1, 2). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². [Divorțul] ... *i-ar fi dezorientat ... sufletul.* IBRĂILEANU, A. 65, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Spiritul caragialian nu s-a rătăcit, nu s-a dezorientat.* CONSTANTINESCU, S. II, 63, cf. DL, DM, DN². *Ne ... dezorientează cu îmbrăcămintea lor.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 4, cf. DEX. *Mă încurca, mă dezorienta însă faptul că lumea nu părea să creadă posibilă o dragoste de felul celei pe care o simțeam eu.* CĂRTĂRESCU, N. 243.

- Scris și: *desorienta*. - Pronunțat: -ri-en-. - Prez. ind.: *dezorientez*.

- Din fr. *désorienter*.

DEZORIENTĂRE s. f. Faptul de a fi dezorientat (1); stare a celui dezorientat. Cf. PONTBRIANT, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ (Med.) Pierdere a capacității bolnavului de a stabili raportul dintre persoana sa și timpul, locul și ambianța în care se află. Cf. D. MED. ♦ Stare a celui descumpănit; nesigurantă (1), șovăială (III), deconcertare. Cf. PONTBRIANT, D. *O astfel de activitate, încetul cu încetul, ar împrăști dezorientarea ce îmbrobodește sufletele tinere.* LUC. II, 304. *În loc să se încreadă acestui singur călăuz, Nicolae Costin se adresează, în dezorientarea sa, pe rând la toată lumea.* IORGA, L. I, 91, cf. RESMERIȚĂ, D. *Ce am mai putea răspunde ... [cuiva] care mă insultă prin dezorientarea stilistică a d-lui Dragomirescu?* LOVINESCU, C. V, 52. *Iubirea noastră e sterilă, ... și dezorientarea noastră e imensă.* GALACTION, O. 337. *Atrage atenția asupra „basmului călător” ... ce se mută din loc în loc ... și contribuie astfel la denaturarea adevăratei istorii și la dezorientarea cercetătorilor.* BRĂȚIANU, T. 14. *În mare dezorientare se găsiră câteva minute [soții], care se și consultară din ochi.* CĂLINESCU, B. I. 24. *Verifică această dezorientare, această anarhie în toate domeniile vieții economice.* RALEA, S. T. III, 61. *E mila cea mare, în care se topesc*

disperare, urlet, desorientare de om primitiv. DEMETRIUS, A. 286, cf. DL, DM, DN². *Majoritatea populației era cuprinsă de dezorientare și descurajare.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 4, 8, cf. M. D. ENC. *Dezorientarea publicului este mai mult decât îndreptățită.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 14, cf. DEX. *Vinovăția morală ... e numai aceea în care vinovatul e simultan dezorientat și conștient de dezorientarea sa.* PLEȘU, M. M. 20. *Nu știu cum aș putea descrie ... dezorientarea, agitația fără sens, mila pentru mine.* E. IONESCU, E. 46.

- Scris și: *desorientare*. - Pronunțat: *-ri-en-*. - Pl.: *dezorientări*.

- V. **dezorienta**.

DEZORIENTĂT, -Ă adj. (Despre oameni) Care nu se poate orienta (1) în spațiu, care nu știe exact unde se găsește, încotro trebuie să apuce. Cf. PONTBRIANT, D. *Se opri un soldat cu ranița pe un umăr, unul dintre zecile și sutele de soldați care priveau dezorientați.* BENIUC, M. C. I, 254, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Despre manifestări ale oamenilor) Care exprimă dezorientare. *Din chipul dezorientat cum trecea de pe un trotuar pe altul ..., se vedea că nu cunoștea casa pe care o căuta.* CĂLINESCU, E. O. I, 8. ♦ Care nu știe ce atitudine să ia în fața unei situații; descumpănit², deconcertat. Cf. PONTBRIANT, D., RESMERIȚĂ, D. *Eram tot dezorientat. Să merg înăuntru s-o semnați?* CAMIL PETRESCU, P. 327. *Rămăsesem dezorientat.* BRĂESCU, O. A. II, 91. *Mă refer la tipul de femeie ..., femeia modernă, complet dezorientată, care, intrată în cultură, nu se mai poate descurca, deoarece a fost prinsă într-un element eterogen.* CIORAN, R. 84. *Ce este patriotismul? M-a întrebat nu demult un tânăr cam dezorientat.* CĂLINESCU, C. O. 195. *În locul aristocrației vechi, ..., apare o clasă barbară și puternică, avidă și dezorientată.* RALEA, S. T. I, 79. *Ea ar fi rămas desorientată, scârbită de ea.* DEMETRIUS, A. 302. *Își trecu mâna pe față dezorientat.* TUDORAN, P. 567, cf. DL. *Dezorientată, mama se uită zadarnic la chipul nepătruns al bărbatului ei.* PEDA, M. 472, cf. DM, M. D. ENC. *Eroul dezorientat se lasă în voia pornirilor turburi sau a logicii absurde.* LL 1973; nr. 4, 861. *Patru goluri, unul după altul, ale unei formații complet dezorientate.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 20, cf. DEX. *Acum se uită dezorientată în ochii Puicii.* CĂRTĂRESCU, N. 222. ◇ (Prin lărgirea sensului) *S-a înălțat într-o după-amiază ..., gânditor și dezorientat, balonul portocaliu.* KLOPȘTOCK, F. 73. *Zeci și zeci de kilometri rămâne Oltul pe gânduri, desorientat de prea marea risipă pe care a făcut-o.* BOGZA, C. O 142.

- Scris și: *desorientat*. - Pronunțat: *-ri-en-*. - Pl.: *dezorientați, -te*.

- V. **dezorienta**.

DEZORNĂ vb. I. T r a n z. și r e f l. (Învechit, rar) A (se) despodobi. Cf. COSTINESCU, LM.

- Scris și: *desorna*. COSTINESCU, LM. - Prez. ind.: *dezornez*.

- Pref. *dez-* + **orna**.

DEZORNĂT, -Ă adj. (Învechit, rar; despre obiecte) Care este lipsit de ornamente; despodobit. Cf. LM.

- Scris și: *desornat*. LM. - Pl.: *dezornați, -te*.

- V. **dezorna**.

DEZORZÍ vb. IV. T r a n z. (Regional; complementul indică intestinele animalelor tăiate) A descurca înlăturând seul care le ține legate (Peștișani - Tismana). Cf. GL. OLT. *Desfacem, dezorzâm mașele* [de porc]. ib., cf. L. ROM. 1961, nr. 3, 237.

- Prez. ind.: *dezorzesc*.

- Pref. *dez-* + **orzí**.

DEZOSÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică animale sacrificate sau pești) A curăța de oase. *A desosa un pui*. LM, cf. DN².

- Scris și: *desosa*. LM. - Prez. ind.: *dezosez*.

- Din fr. **désosser**.

DEZOSÁRE s. f. Acțiunea de a d e z o s a și rezultatul ei. Cf. LTR², SFC IV, 319.

- Pl.: *dezosări*.

- V. **dezosa**.

DEZOSÁT, -Ă adj. (Despre carnea de consum) Care este curățat de oase (1); fără os. Cf. LM, DN², DEX².

- Scris și: *desosat*. LM. - Pl.: *dezosați, -te*.

- V. **dezosa**.

DEZOSTENÍ vb. IV. Intran z. și r e f l. (Învechit, rar) A (se) odihni (1). Cf. PONTBRIANT, D. ♦ T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică acțiuni) A lăsa la o parte, a neglija. *Vreți voi ca pentru un minut a desosteni băgarea de seamă și a vă îndeletnici spre a plăcea?* HELIADE, O. II, 37, cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desosteni*. - Prez. ind.: *dezostenesc*.

- Pref. *dez-* + **osteni**.

DEZOSTENÍRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a (se) d e z o s t e n i și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desostenire*. PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezosteniri*.

- V. **dezosteni**.

DEZOSTENÍT, -Ă adj. (Învechit, rar; despre acțiuni) Care este lăsat la o parte, neglijat. Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desostenit*. - Pl.: *dezosteniți, -te*.

- V. **dezosteni**.

DEZOTRĂVÍ vb. IV. T r a n z. și r e f l. (Învechit și regional) A (se) curăța de otrăvă, a (se) dezintoxica. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. *Cum baba te-a descânta, ... sângele ți s-a disotrăvi, carnea la loc ți-a veni.* ȘEZ. V, 147. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Un balsam ... ce nimicește moartea desotrăvind otrava.* ALECSANDRI, ap. DDRF.

- Scris și: *desotrăvi*. - Prez. ind.: *dezotrăvesc*. - Și: (regional) **dizotrăví** (scris și: *disotrăvi*) vb. IV.

- Pref. *dez-* + **otrăvi**.

DEZOTRĂVÍRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a (se) d e z o t r ă v i și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desotrăvire*. PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezo-trăviri*.

- V. **dezotrăvi**.

DEZOTRĂVÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Care este curățat de otrăvă; dezintoxicat². Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desotrăvit*. PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezo-trăviți, -te*.

- V. **dezotrăvi**.

DEZOXICORTICOSTERÓN s. m. Substanță cu acțiune hormonală secretată de glandele suprarenale, având rol esențial în metabolismul apei și al electroliților. Cf. DER, M. D. ENC.

- Din fr. **désoxycorticostérone**.

DEZOXIDÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică substanțe) A face să nu mai conțină oxigen (prin îndepărtarea lui cu ajutorul diferitelor procedee chimice); (învechit) a dezoxigena. Cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D., LM, CADE, DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Scris și: *desoxida*. - Prez. ind.: *dezoxidez*. - Și: (învechit, rar) **deoxidá** vb. I. PONTBRIANT, D.

- Din fr. **désoxyder**.

DEZOXIDÁNT, -Ă adj., s. m. (Substanță) care provoacă dezoxidarea, care dezoxidează; (învechit, rar) dezoxigenant. Cf. LM. *De obicei la rafinarea acestor bronzuri se întrebuintează ca desoxidant fosforul*. ORBONAȘ, MEC. 45. *Pentru dezoxidarea prin difuziune a oțelului se folosesc ... zguri dezoxidante*. LTR². *Efectul ... diferiților dezoxidanți e cu atât mai mare, cu cât conținutul de oxigen în echilibru cu elementul considerat în baia metalică e mai mic*. *ib.* *Dezoxidanții formează cu oxigenul combinații care nu afectează calitatea aliajului sau a metalului*. DER II, 86, cf. DL, DM, DN², DC, 232, D. MED., M. D. ENC., DEX.

- Scris și: *desoxidant*. - Pl.: *dezoxidanți, -te*.

- Din fr. **désoxydant**.

DEZOXIDÁRE s. f. Acțiunea de a *dezoxi*da și rezultatul ei; (învechit) dezoxidație. Cf. PONTBRIANT, D. *Dezoxidarea părților de lipit se face cu borax*. IOANOVICI, TEHN. 182. *O dezoxidare completă ... se obține când rafinarea finală se efectuează prin electro-liză*. LTR². *Dezoxidarea se efectuează prin introducerea în baia metalică a unor elemente*. DER, cf. DC, M. D. ENC., DEX.

- Scris și: *desoxidare*. PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezoxi-dări*.

- V. **dezoxida**.

DEZOXIDÁT, -Ă adj. (Învechit, rar; despre substanțe) Care a fost supus dezoxidării; (învechit, rar) dezoxigenat. Cf. PONTBRIANT, D., LM.

- Scris și: *desoxidat*. PONTBRIANT, D., LM. - Pl.: *dezoxidați, -te*.

- V. **dezoxida**.

DEZOXIDĂȚIE s. f. (În dicționarele din trecut) Dezoxidare. Cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D.

- Scris și: *desoxidație*. - Pl.: *dezoxidații*. - Și: **dezoxidațiune** (scris și: *desoxidațiune* LM), **dezoxidă-tiune** (scris și: *desoxidățiune* PONTBRIANT, D.) s. f.

- Din fr. **désoxydation**.

DEZOXIDAȚIUNE s. f. v. **dezoxidație**.

DEZOXIDĂȚIUNE s. f. v. **dezoxidație**.

DEZOXIGENÁ vb. I. T r a n z. (Învechit) A dezoxida. *Nu vă faceți sobele voastre ..., nici de tuci sau tinichea, căci, roșându-se prin foc, desoxigenă aerul*. MAN. SĂNĂT. 28/3, cf. LM.

- Scris și: *desoxigena*. - Prez. ind.: *dezoxigenez*, pers. 3 și (învechit) *dezoxigenă*.

- Din fr. **désoxygener**.

DEZOXIGENÁNT, -Ă adj. (Învechit, rar) Dezoxidant. Cf. LM.

- Scris și: *desoxigenant*. LM. - Pl.: *dezoxigenanți, -te*.

- Din fr. **désoxygenant**.

DEZOXIGENÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) Dezoxidat. Cf. LM.

- Scris și: *desoxigenat*. LM. - Pl.: *dezoxigenați, -te*.

- V. **dezoxigena**.

DEZOXIRIBONUCLÉIC adj. (În sintagma) *Acid dezoxiribonucleic* = substanță complexă care se găsește mai ales în mediul celulelor vii, având un rol important în transmiterea ereditară a unor caractere și însușiri. Cf. DER, M. D. ENC. *Celulele se îmbolnăvesc și ca urmare a unui lanț de modificări datorate ... ruperii lanțului acidului dezoxiribonucleic*. FLACĂRA, 1975, nr. 42, 17, cf. DEX.

- Din fr. **désoxyribonucléique**.

DEZRĂDĂCINÁ vb. I. T r a n z. I. (Complementul indică plante) A scoate din pământ cu rădăcină cu tot; a smulge (1). *Copaciul înalt și frunzos din rădăcină-l dăzrădăcinează*. CANTEMIR, ap. DDRF. *Acel frumos pom ... deaca au înflorit, l-ai dăzrădăcinat* (a. 1701). FN 92. *Am văzut schimbări fără veaste, în văzduh, cu vremi reale: vânturi tari - care vor dăzrădăcina copaci* (a. 1704). *ib.* 156. *Vânturi care dezrădăcinează orice au sădit*. MOLNAR, RET. 91/16, cf. LB. *O furtună cu un vârtej atâta de înfricoșat, încât ... copacii cei mari ... îi dizrădăcina*. DRĂGHICI, R. 111/25. *O furtună mare dezrădăcinează în furia ei copaci mari*. BUZNEA, F. 18/26. *Un stejar ... dezrădăcinat deodată de tempeșă*. PĂCLEANU, I. I, 180/9. *Să rupe din munți d-odată vro piatră mare de sus, ... Dezrădăcinând copacii*. PANN, E. II, 86/5. *Desrădăcinează cu greutate mare stejarul*. NEGRUZZI, S. II, 71, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Vântul ... dezrădăcinează copacii*. PĂCALĂ, M. R. 12, cf. DS, SCRIBAN, D. *Buruienile ... le calci în fiecare zi și le dezrădăcinezi*. ARGHEZI, S. VIII, 246. *Un uragan groaznic, care a dezrădăcinat copaci*. LINȚIA, P. I, 9. *Au dezrădăcinat păpușul, au ridicat mătul în sus pe costișe*. GALAN, Z. R. 43. *Se întâmplă ca grâul de toamnă ... să fie dezgolit la rădăcină și chiar dezrădăcinat de*

vânt. AGROTEHNICA, I, 273, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. \diamond F i g. *Au desrădăcinat prețioasele flori a culturii.* RUS, I, III, 44/13. *Să desrădăcinez nenorocitul pom al științei.* NEGULICI, E. I, 11/10. \diamond (Prin lărgirea sensului) *Cine s-ar ispiti a o dezrădăcina* [această sfântă carte] *de la neunita aciastă besearecă, să-i fie a să teame* (a. 1765). IORGA, S. D. XIII, 39. [Războiul] *dezrădăcinează orașele, răstoarnă împărățiile.* MOLNAR, RET. 120/7. *Slovene strămoșești ... fură cu totul desrădăcinate dintră români.* MAIOR, IST. 253/5. *Statorniceasca sa politică era ca să desrădăcineze, din locurile care era intrupate în împărăția lor, pre nobili și pre cei mari.* OBLĂDUIREA, 3/4. *Văzându-o că-ntr-atâta de amor s-a desperat, ... va găsi timp, Ca să-i dezrădăcineze acest al ei grozav ghimp.* PANN, E. III, 17/4. *Desrădăcinași marea ca s-o împoști în soare, Ai vrut s-arunci în chaos sistemele solare.* EMINESCU, O. IV, 63. *Mă dusei și, desrădăcinând în munte o stâncă uriașă ce-mi căzu la îndemână, o răsturnai.* HOGAȘ, M. N. 182. \blacklozenge (Învechit, rar; complementul indică părți ale corpului ființelor, fixate în țesuturi) A smulge (2). *Și-i dezrădăcinară unghile tute doauădzăci.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 92¹/25. *Îi dezrădăcinară dinții și măsealele.* id. ib. 92¹/27.

2. F i g. (Complementul indică idei, atitudini, stări, deprinderi etc., de obicei rele) A face să dispară, a înlătura cu totul; a stărpi (II 2), a desființa, a lichida. *Pre aceale eresure, ce incolțea și răsărea, pre toate le dezrădăcinară* (a. 1652). GCR I, 163/9. *Învățătura cea cerească ... au dezrădăcinat din toate locurile păgânătatea și au întins ... credința.* ANTIM, O. 84. *Dumnezeu ne-au dăruit și taina pocăinței pentru ca să dezrădăcinăm cu dânsa toate vicșugurile vrăjmașului.* id. ib. 349. *Preste puțini ani, fraților! cu totul vom desrădăcina ucigătoarea boală a vărsatului.* FRĂȚILĂ, S. I. 5/6. *Fățarnicii ... nu gândesc de altă ceva, fără numai cum vor putea desredcina binele și cum să înrădăcineze răul.* TOMICI, I. 43/19. *Lăptăritu, vărzăritu și cărnăritu, dezrădăcinându-le cu totul* (a. 1822). DOC. EC. 249, cf. LB. *Cultura desrădăcinează dintre oameni credința deșeartă.* BOJINCĂ, D. 4/7. *Să dezrădăcineze cu totul bânulala boalei.* CR (1830), 33¹/10. *Se lua măsuri spre a dizrădăcina dintre tagma bisericăscă ... grosietatea neștiinții, pregiudețele.* ASACHI, I. II, 220/8. *Cel mai sigur mijloc de a desrădăcina oarecare prejudețe era de a le arăta cât sunt ele de ridicole.* NEGRUZZI, S. II, 146, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Trebuia desrădăcinat simțământul rămas de la domnia seculară a fanarioților.* MAIORESCU, D. IV, 9. *Creștinismul ... n-a dezrădăcinat toate sărbătorile.* CONV. LIT. XXI, 355, cf. COSTINESCU, LM, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Nu vrea să arăte numai ce știe, ci pretinde să dezrădăcineze greșeli.* IORGA, L. II, 592, cf. TDRG. *Legile împăratului orânduise însă dascăli, ... ca să desrădăcineze instinctele rele din sufletul copiilor.* VISSARION, B. 376, cf. SCRIBAN, D. *Era o convingere ... [pe care] ar fi putut s-o desrădăcineze.* DEMETRIUS, A. 190. *A încercat să dezrădăcineze părerea unor învățați străini după care limba noastră nu putea fi scrisă decât cu litere chirilice.* IST. LIT. ROM. II, 41, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. \diamond R e f l. *Boala împreună cu păcatele să se dezrădăcineze* CORESI, EV. 246. *Să oprească volnicia celor ce ... ar vrea a strica această bună orândueală,*

ca să înrădăcineze iarăși cele ce s-au desrădăcinat (a. 1773). URICARIUL, IV, 26/1. *Doară s-ar dezrădăcina și din părțile noastre acest obicei fără de milă.* MOLNAR, E. S. 14/12. *Ideile greșite ... anevoe se pot desrădăcina.* GHICA, C. E. III, 59. *Greu și foarte încet ... se desrădăcinează obiceiurile și năravurile vechi.* CARAGIALE, O. II, 154. *[Obiceiurile de la părinți] se desrădăcinează ... foarte greu.* CONTEMPORANUL, III, 217, cf. DDRF. *Unele din normele sale de transcriere trebuiesc combătute ... ca să se desrădăcineze cu desăvârșire.* BUL. COM. IST. I, 78. \blacklozenge (Învechit; complementul indică oameni; adesea urmat de determinări care precizează sensul) A ucide (1), a nimici (1). *Te va dezrădăcina den pământul viilor.* PSALT. (1651), 95¹/1. *Au certat Dumnezeu de năprasnă cu moartea pre neamul izrailteanilor ... și i-au dezrădăcinat în pripă de în lumea aceasta.* CHEIA ÎN. 33¹/2. *S-au nevoit ca să-l dezrădăcineze pe Constandin-Vodă din fața pământului.* IST. Ț. R. 119. (A b s o l.) [Părinții] *bine te vor cuvânta și vei trăi ani mulți; iar de te vor blestema, blestemul te va ajunge. Că blestemul părinților dezrădăcinează până la a treilea neam* (a. 1777). GCR II, 111/10. \diamond F i g. *Pentr-aceea, Domnul nostru Isus Hristos ca un vraci înțelept dezrădăcinează această boală din sufletele noastre.* VARLAAM, C. 224.

3. F i g. (Complementul indică oameni) A face să-și părăsească locul de naștere și a obliga să trăiască într-un loc nou, străin (în alte condiții de mediu sau de viață). *Ca toți oamenii ... dezrădăcinați brusc dintr-un mediu ..., Iosif Rodeanu era condus de câteva simțeminte egoiste.* AGİRBICEANU, A. 218. *Suferim de nostalgia trecutului, ca recrutul desrădăcinat din satul lui.* BRĂESCU, A. 67. *Populația romană întemeiată acolo de două veacuri nu a putut fi dezrădăcinată de un ordin imperial.* IST. LIT. ROM. I, 564.

– Scris și: *desrădăcina*. – Prez. ind.: *dezrădăcinez*. – Și: (învechit) *dezrădecină* (scris și: *desrădecina* LM), *dăzrădăcină*, *dezredecină* (scris și: *desredecina*), *dizrădăcină*, (învechit, rar) *dezrădicină* (scris și: *desrădicina* LB; prez. ind. și: *desrădicin* ib.) vb. I.

– Pref. *dez-* + [in]rădăcina. Pentru sensul 3, cf. fr. *d é r a c i n e r*.

DEZRĂDĂCINĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e z r ă d ă c i n a și rezultatul ei.

1. Scoatere din pământ a plantelor cu rădăcină cu tot; smulgere (1). Cf. *d e z r ă d ă c i n a* (1). Cf. LB., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, PHILIPPIDE, P. 99, DS. *La cerealele de toamnă se produce ... dezrădăcinarea și expulzarea rădăcinilor.* AGROTEHNICA, I, 310, cf. M. D. ENC., DEX. \diamond (Agric.) *Dezrădăcinarea plantelor* = smulgere a unor plante care constă în ridicarea lor parțială (naturală sau mecanică) din locul de implantare, întreruperea contactului intim cu solul și împiedicarea alimentării lor în condiții bune; descălțarea plantelor. Cf. LTR². \blacklozenge (Învechit, rar) Smulgere din rădăcină a unei părți a corpului ființelor, fixată în țesut. *Dezrădăcinările dinților.* MINEIUL (1776), 26¹/27.

2. F i g. Dispariție, înlăturare totală a unor idei, atitudini, stări, deprinderi etc. rele; stărpire (II 2). Cf. *d e z r ă d ă c i n a* (2). *Aducând aminte faptele sale și*

dezrădăcinarea care au făcut el la Timișvar, atâtea răutăți ce făcuse turburata oastea țaranimei și potolitul aceluși pojar. M. COSTIN, O. 288. Dizrădăcinarea tuturor răpirilor și nedreptăților (a. 1802). URICARIUL, I, 7/16. Spre dezrădăcinarea vărsatului aceste doao căi sânt. FRĂȚILĂ, S. I. 13/22, cf. LB. Înfrânarea patemilor este cea mai dulce îndeletnicire a lor, iar dezrădăcinarea realelor obiceiuri, slava lor. BUZNEA, F. 14/16, cf. POLIZU. Ce a putut alta a se naște fără decât dezrădăcinarea mai întâi a limbei noastre. BĂLĂȘESCU, GR. XIX/8, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF. ♦ (Învechit, rar) Distrugere (1), pustiire (1). Să vor vedea căderi de foc și trăznete, de niște gadine ... Și acestea sunt niște oameni mai mult de minte turburați, decât țicniți, carii vor ispiti dăzrădăcinarea celor locuri (a. 1699). FN 71.

3. F i g. Părăsire a locurilor natale (impusă de împrejurări obiective); p. e x t. schimbare esențială a modului de viață; p. g e n e r . rupere, desprindere de trecut. Cf. d e z r ă d ă c i n a (3). Edificiul culturii românești nu se poate ridica decât pe temelile trecutului. Dezrădăcinările sunt primejdioase, chiar în artă. REBREANU, în PLR II, 413. Ultimii sentimentali vor avea să deplângă violente dezrădăcinări de popoare. NEGULESCU, G. 244. Și atunci să te miri de ce francezii n-au gustul depravat și chimuitor al străinătății, al dezrădăcinării, al existenței suspendate, de ce exoticul la ei rămâne un vis interior ... ? CIORAN, R. 182. Așa a coborât Fiul lui Dumnezeu iubirea și harul dumnezeesc între oameni, întemeind împărăția cerului care lucrează acum cu forța bunătății efectiv la dezrădăcinarea răului din om. STĂNILOAE, O. 246. Proletarizarea înseamnă dezrădăcinarea și prima generație nu putea să nu trăiască procesul acesta cu sentimentul catastrofei. V. ROM. aprilie 1960, 59. ♦ Sentiment de nostalgie provocat de neadaptarea la condiții total deosebite de mediu și de viață; s p e c. analiză, studiu al acestui sentiment. Sămănătorismul ... a poetizat acea nostalgie a intelectualului de origine rurală, cunoscută sub numele de dezrădăcinare. CONSTANTINESCU, S. II, 351. Nu e vorba de dezrădăcinarea strict sămănătoristă, de opoziția sat - oraș. id. ib. III, 70. Evocarea satului e însoțită de un sentiment stenic ... poate și ca replică la poezia dezrădăcinării. FLACĂRA, 1975, nr. 41, 9.

- Scris și: *dezrădăcinare*. - Pl.: *dezrădăcinări*. - Și: (învechit) *dezrădecinäre* (scris și: *dezrădecinare* LM), *dăzrădăcinäre*, *dizrădăcinäre*, (învechit, rar) *dezrădicinäre* (scris și: *dezrădicinare* LB) s. f.

- V. *dezrădăcina*.

DEZRĂDĂCINĂT, -Ă adj. 1. (Despre plante) Care a fost scos din pământ cu rădăcină cu tot; smuls² (1). Cf. d e z r ă d ă c i n a (1). *Arburi veșteziți fără de rod, de doao ori morți, dezrădăcinați*. N. TEST. (1648), 201¹/15, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Trunchiuri rezlețe, parte abătuți de mâna omului, parte dezrădăcinați*. CONV. LIT. XX, 831, cf. DDRF, DEX. ◇ F i g. O singură apucătură denunța oarecum că, sub fruntea ei senină, clipea o minte cu reazimul dezrădăcinat. CARAGIALE, M. 42. *Trec la zenituri dezrădăcinate*. VOICULESCU, POEZII, II, 49. ◇ (Prin lărgirea sensului)

O cruce dezrădăcinată mai purta urmele negre ale unui an. DEMETRIUS, A. 120.

2. F i g. (Despre oameni; adesea substantivat) (Persoană) care și-a părăsit locul de naștere și se simte străin în noul loc; (persoană) care nu se poate adapta (la noile condiții de mediu și de viață). Cf. d e z r ă d ă c i n a (3). *Toată această turmă este lipsită de interesele adevărate ale vieții, umplându-și ... golul sufletesc de fînțe dezrădăcinate cu tot felul de îndeletniciri*. IBRĂILEANU, SP. CR. 241. *Dezrădăcinatul bursier va dori șesurile natale*. C. PETRESCU, S. 138. *Dezrădăcinatul e purtat brusc înainte de civilizația modernă*. SADOVEANU, O. XX, 290. *Manifestă o mentalitate acrită de dezrădăcinat și își petrece exilul în deducții austere și absurde*. RALEA, F. 42. *Noul său volum ... reinviază cu mijloace noi vechea psihologie sămănătoristă a dezrădăcinatului*. CONSTANTINESCU, S. II, 195, cf. DL, DM. *Coșbuc n-a lăsat loc ... acelei psihologii de dezrădăcinat*. CONTEMP. 1966, nr. 1 040, 1/2, cf. M. D. ENC., DEX.

- Scris și: *dezrădăcinat*. - Pl.: *dezrădăcinați, -te*. - Și: (învechit) *dezrădecinăt, -ă* (scris și: *dezrădecinat* LM) adj.

- V. *dezrădăcina*.

DEZRĂDECINĂ vb. I v. *dezrădăcina*.

DEZRĂDECINĂRE s. f. v. *dezrădăcinare*.

DEZRĂDECINĂT, -Ă adj. v. *dezrădăcinat*.

DEZRĂDICĂ vb. I v. *dezrădica*.

DEZRĂDICĂRE s. f. v. *dezrădicare*.

DEZRĂDICINĂ vb. I v. *dezrădăcina*.

DEZRĂDICINĂRE s. f. v. *dezrădăcinare*.

DEZRĂGUȘI vb. IV. T r a n z. și r e f l. (În dicționarele din trecut) A (se) vindeca de răgușeală. Cf. PONTBRIANT, D., GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

- Scris și: *dezrăguși*. PONTBRIANT, D., GHEȚIE, R. M. - Prez. ind.: *dezrăgușesc*.

- Pref. *dez-* + *răguși*.

DEZRĂGUȘIRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a (s e) d e z r ă g u ș i și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *dezrăgușire*. PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezrăgușiri*.

- V. *dezrăguși*.

DEZRĂGUȘIT, -Ă adj. (Învechit, rar) Vindecat de răgușeală. Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *dezrăgușit*. PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezrăgușiți, -te*.

- V. *dezrăguși*.

DEZRĂSUCI vb. IV. T r a n z. și r e f l. A (se) desface din răsucire prin învârtire în sens invers acesteia; (învechit și popular) a (se) dezvârti. *Bățișorul ... se învârtește, dezrăsucindu-se ațișoara*.

ISPIRESCU, ap. TDRG. *Ținem firele răsfirate spre a se desrăsuci și a nu se încurca.* ATILA, P. 33. [O] *parămă subțire împletită anume ca să nu se poată întinde, nici desrăsuci.* TUDORAN, P. 183, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Aceste prelungiri ... se desrăsucesc rapid.* BUTURĂ, EB. I, 189. ♦ A (se) desface din depănătură. ♦ F i g. *Canidio, sfârșește ... și îți desrăsucește vârtelnița cu farmeci!* OLLĂNESCU, H. O. 385. *Ar vrea mosorul vremii să se desrăsucească vertiginos.* C. PETRESCU, C. V. 32.

- Scris și: *desrăsuci*. - Prez. ind.: *desrăsucesc*.
- Pref. *dez-* + *răsuci*.

DEZRĂSUCIRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e z - r ă s u c i și rezultatul ei. Cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *dezrăsuciri*.
- V. *dezrăsuci*.

DEZRĂSUCÎT, -Ă adj. Care nu mai este răsucit; care s-a desfăcut din depănătură; (învechit și popular) dezvârtit. Cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *dezrăsuciți, -te*.
- V. *dezrăsuci*.

DEZREDECINĂ vb. I v. *dezrădăcina*.

DEZREGULĂ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică obiecte) A deranja (I). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. ♦ R e f l. (Prin lărgirea sensului) *Trebuie mele se desregulaseră în ambasade.* NEGRUZZI, S. III, 466.

- Scris și: *desregula*. - Prez. ind.: *dezregulez*.
- Pref. *dez-* + *regula*.

DEZREGULĂRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a (s e) d e z r e g u l a și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D.
- Scris și: *desregulare*. PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezregulări*.

- V. *dezregula*.

DEZREGULĂT, -Ă adj. (Învechit, rar; despre obiecte) Deranjat (I). Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desregulat*. PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezregulați, -te*.
- V. *dezregula*.

DEZRIDICĂ vb. I. T r a n z. I. (Regional) A ridica (I 2). Cf. TDRG. *Desrădică-ți basmaua Să vezi pe cumnată-ta.* MARIAN, NU. 638.

2. (Învechit) A ridica (I 6). *Pașa voiește a disrădica și monopolul.* AR (1829), 119²/11. *Ferdinant ..., disrădicând și el incvizitia, li întări și constituția.* ib. (1829), 237¹/46, cf. BL IV, 193. ♦ R e f l. *După conglăsuirea tractaturilor ... comerțul cu negri se va dezrădica.* AR (1829), 230²/2. ♦ (Complementul indică oameni) A destitui. *Biblioteca ... a trecut în posesiunea universității ... iar eu am fost desrădicat din custozia ei.* SBIERA, F. S. 299.

- Prez. ind.: *dezrădic*. - Și: (învechit și popular) **dezrădică** (scris și: *desrădica*), (învechit) **dizrădică** (scris și: *disrădica*), **dizrădică** (scris și: *disrădica*) vb. I.
- Pref. *dez-* + *ridica*.

DEZRIDICĂRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a (s e) d e z r i d i c a (2) și rezultatul ei. *În puterea sus lămuritelor dezrădicări de zaierele, lăcuiitorii prințipurilor se vor folosi cu un deplin slobod negoț.* AR (1829), 216²/27. *Emanciparea țaranilor, desrădicarea clăcei.* SBIERA, F. S. 153.

- Pl.: *dezrădicări*. - Și: **dezrădicăre** (scris și: *desrădicare*) s. f.

- V. *dezrădica*.

DEZROBÍ vb. IV. T r a n z. I. (Complementul indică oameni, colectivități) A elibera din starea de robie (I); p. g e n e r. a elibera de sub o asuprire politică sau socială; (învechit și popular) a slobozi (I 1). *Muierea când va voi să-și puie la cin politicesc pre bărbatul său sau când va voi să dezrobească ori să scoată de la închisoare ori să tămăduiască pre el ... iaste volnică să vânză lucru de zestre.* LEGUIRE, 46/32. *Pă urmă desrobi pe toate roabele și robii săi.* GORJAN, H. I, 28/30. *Colonia Liberia fu fundată de americani ... cu scopul de a lăți cetățănirea peste Africa și de a avea loc pentru strămutarea negrilor desrobiți din America.* RUS, I. III, 197/8. *Mulți din boieri i-au disrobit [pe țărani].* LITINSCHI, M. 74/13. *Constantin Mavrocordat desrobește vecinii.* NEGRUZZI, S. I, 277. *Numai munca a desrobit societățile de sub jugul feudalismului.* GHICA, C. E. I, 243, cf. PONTBRIANT, D. *Știrea ta e tristă foarte Nu că fiu-meu a murit; Dar că chiar prin a lui moarte Pe români n-a desrobit.* BOLINTINEANU, O. 66, cf. MAIOBESCU, L. 28. *Îi desrobesc din iobăgia domnilor.* ODOBESCU, S. III, 524, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Trebuie să ne cunoască jertfele prin care i-am dezrobit și am putut înfăptui unirea întregului neam românesc.* în PLR II, 259, cf. SCRIBAN, D. *Constantin Mavrocordat a desrobit pe rumâni ... și pe vecini.* OȚETEA, T. V. 34, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Domnu' Cuza a dezrobit clăcașii, că făcea câte doosprezăce zile de clacă la propetar.* VÎRCOL, V. 78. *Cât privești în vadul tău, Îmi trec trupile mereu Sî duc sî treaci Carpații Ca sî-ș dizrobească frații.* FOLC. MOLD. II, 171. ♦ R e f l. p a s. *Ei s-au desrobit ... în anul 1747.* RUS, I. II, 299/24. *În 1843 se dezrobesc țișanii statului.* ap. TDRG. ♦ R e f l. *La tine toți năvălim Voind să ne desrobim.* BUZNEA, C. 127/6. *Neapărata trebuință care îi silesc de a se desrobi de supt tiraniile vechiului lor guvern.* NEGULICI, E. II, 201/7. *Erau încă până acum patru, cinci ani robi ..., dar de când s-au dezrobit sunt mai răi.* CONV. LIT. XXI, 270. *Azi lumea cică s-a civilizat, țișanii s-au dezrobit.* LUC. II, 254. *Sunt oameni care au căutat să se dezrobească și să lupte pentru idealul lor.* ANGHEL, PR. 185. ♦ F i g. *Știința, dezrobită din lanțurile în care zace acum, va fi pentru toți un mijloc de fericire.* BACALBAȘA, S. A. I, 207. *Privirea, dezrobită cu totul, s-afundă lacomă și setoasă în orizontul deschis.* LUC. VII, 145. *Anumite sărbători îl dezrobesc pentru o zi sau mai multe.* IORGA, C. I. I, 142. *Suflul renăscător al vântului ... desrobește polenurile și le împrăștie.* ANGHEL, PR. 115. *Eu zărențele visării mi le strâng În inima ce n-am mai dezrobit-o.* LESNEA, VERS. 72. *Haina asta îl strângea ca niște chingi din care nu te mai dezrobești pe vecie.* BACALBAȘA, S. A. I, 97. *Pentru Isabel, a fi liberă înseamnă a avea un soț și a purta rochiile scumpe cari*

o vor dezrobi de disprețul doamnelor de la dancier și cinematograf. M. ELIADE, O. I, 20. ♦ (Complementul indică state, popoare) A elibera de sub o ocupație militară sau de sub o asuprire străină; a face să devină independent. *Amărăciunea sufletului său era fără margini, văzându-și înșelate toate nădejțile sale de a dezrobi țara.* F. AARON, I. II, 175/15. *Un grec desrobește țara.* NEGRUZZI, S. I, 279. *Ardealul de Nord este în întregime dezrobit.* în PLR II, 630, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ R e f l. p a s. *Domnule maior, se dezrobește țara.* CAMIL PETRESCU, O. II, 239. ♦ R e f l. *În programa Dietei ardeleni stetea ca acest popor să nu se poată dezrobi în toți vecii.* BARIȚIU, P. A. I, 209. ♦ (Prin lărgirea sensului) [Plecaseră] *cu opt secole înainte să desrobească mormântul Mântuitorului.* EFTIMIU, N. 6.

2. A elibera din prizonierat sau dintr-o detenție nedreaptă. *Dionisie cel stoicos, căzând rob în războiul de la Heroneia ..., împăratul l-au dezrobit.* GOLESCU, P. 104/21. *Întâmplându-se în războaie să cază în mâinile turcilor, împăratul să fie dator a-l dezrobi.* F. AARON, I. II, 291/16, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU. *Cred că solul căpăta-va Să ni-i desrobească [pe cei zălogiți].* DAVILA, V. V. 73, cf. ALEXI, W., DL, DM, DEX. ♦ (Învechit; complementul indică obiecte depuse cu garanție) A redobândi. Cf. DDRF.

3. F i g. (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de”) A elibera, a scăpa dintr-o situație umilitoare, apăsătoare, de o povară, de un rău, de un viciu etc. *Sufletul omului, limpezit prin virtute, dezrobit de cele pământești prin credință ..., trăiește numai pentru țărână.* MARCOVICI, D. 276/22. *Noi vrem cultură sufletească, singura care, deschizând omului izvorul plăcerilor morale, îl dezrobește de plăcerile animalice.* în PLR II, 113. *Dar într-o zi, moartea ... l-a dezrobit de zile.* ANGHEL, PR. 64. *Afirmări nouă, un spirit dezrobit de unele apăsări ale trecutului, modernizat, aceasta e caracteristica epocii la care am ajuns.* DENSUSIANU, L. 249. *Această cufundare și întraripare ... înobilează sufletul și-l desrobește.* EFTIMIU, N. 69. *Țara poporului complect dezrobit de nevoi și întuneric va putea să împlinească viziunea profetică a acestui mare bărbat.* SADOVEANU, O. XX, 78, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. (A b s o l.) *Deși [moartea] desrobește uneori, e totdeauna impresionantă.* LOVINESCU, C. V, 121. ♦ R e f l. *Copilul, care abia înțelege graiul nostru, arată trebuința de a să dezrobi de legăturile neștiinței.* MARCOVICI, D. 389/1. *Femeile ... se vor dezrobi în parte de prejudecățile ce le apasă.* CONTEMPORANUL, V₁, 24. *Traducătoarea a izbutit să-și însușească fondul și să se dezrobescă de forma originală.* LUC. VII, 186. *Fiecare ... se dezrobește de reprezentările colective ca să gândească singur.* RALEA, S. T. II, 73.

- Scris și: *desrobi*. - Prez. ind.: *dezrobesc*. - Și: (învechit și popular) **dizrobi** (scris și: *disrobi*) vb. IV.

- Pref. *dez-* + **robi**.

DEZROBIRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e z r o b i și rezultatul ei.

1. Eliberare din starea de robie (1); p. g e n e r. eliberare de sub o asuprire politică sau socială. Cf. d e z r o b i (1). *Legiuirea ce s-au făcut ... pentru dezrobirea țărănilor rumâni rămâne și va rămâne*

nestrămutată întru toată coprinderea ei. REG. ORG. 23/16. *Prin măsurile orânduite de craiul, negrii insulelor Danicești ... s-au pus într-o treaptă de asemine așzământ cu evropeii și desrobirea lor se poate socoti ca și săvârșită.* AR (1830), 121¹/18. *Toată presa română au lăudat proiectul ... pentru desrobirea țiganilor.* RUSSO, S. 154. *Proclamară că nu se bat decât pentru fericirea popolilor apăsăți și pentru dezrobirea lor.* FILIMON, O. II, 30, cf. PONTBRIANT, D. *Pentru-a patriei iubire, Pentru-a mamei desrobire Viața noastră să jertfim!* ALECSANDRI, O. 91, cf. COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Proletariatul ... nu întârzie de a sluji puterea sa pentru propria lui dezrobire.* în PLR II, 157. *Știrbeiu a decretat în 1856 desrobirea țiganilor.* ȘĂINEANU, D. U. *Unii din stăpânii satelor, spune actul de desrobire ..., s-au obișnuit a vinde pe vecini ca pe robi.* OTETEIA, T. V. 34. *Sistemul arendării impozitelor impuse lăutarilor a continuat un timp și după dezrobirea țiganilor.* ALEXANDRU, I. M. 141, cf. DL, DM, DEX. ♦ F i g. *N-ar fi fost cu neputință ca din spiralele unui vals, din undele lungi ale unui tango să se iște vârtejul unei dezrobiri.* VINEA, L. II, 27. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Nu putea să se discleșteză bietul Robinson din brațele căpitanului, bucurându-să împreună cu dânsul pentru dezrobirea corăbiei.* DRĂGHICI, R. 301/1. *În Franția ... s-a încercat desrobirea industriei ci și a comerțului.* GHICA, C. E. I, 311. ♦ Eliberare a unui popor, a unui stat etc. de sub o asuprire străină; dobândire a independenței. *Dar aici nu se lucra pentru bani, ci pentru desrobirea țării și apărarea drepturilor ei celor scumpe.* F. AARON, I. II, 153/6. *Singurul chip de a câștiga amicia d-tale era de a contribui la desrobirea patriei sale.* ALECSANDRI, O. P. 173. *Veacul dezrobirii ... lumea va trezi.* MILLE, V. P. 100. *Nu-i nicio răpire de țară, nicio silnicie ... care să nu fi fost îndeplinită sub cuvântul ... de dezrobirea popoarelor.* CONTEMPORANUL, VII₂, 44. *Se vedea ... în fruntea unei mulțimi imense de țărani, călăuzindu-i spre lupta de dezrobire.* REBREANU, I. 231. *Tu, matcă a jertfei, stindard dezrobirii, Ești scaun dreptății.* VOICULESCU, POEZII, II, 131. *Negreșit că Tolstoi, ... în calitatea lui de apostol al dezrobirii întru înfrățire, putea pune în cătuș și-n ocnă Arta.* ARGHEZI, în PLR II, 80. *Discutate despre dezrobirea slavilor de sub jugul turcesc.* IST. LIT. ROM. I, 433.

2. F i g. Eliberare dintr-o situație umilitoare, apăsătoare, de o povară, de un rău, de un viciu etc. Cf. d e z r o b i (3). *Dezrobirea spiritelor de sub jugul clasic, ... toate aceste vibrațiuni ale unei întregi epocii au trecut prin răsfrângerea lui Victor Hugo.* MAIORESCU, CRITICE, 439. *Înduioșarea pentru suferințele altora aduc omului lepădarea de sine, dezrobirea minții de cele prea pămânești.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 22. *Popa Nae a rugat pe Dumnezeu ..., cerând desrobirea de cele pămânești a bunicii Tarsița!* KLOPSTOCK, F. 51. *După desrobirea din întuneric și nerecunoașterea sclavilor, iată vine rândul fraților noștri mai mici.* SADOVEANU, O. XX, 256. *Pentru un grup de gânditori ... semnul distinctiv și grija supremă a culturii europene au fost dezrobirea și triumful personalității umane.* RALEA, S. T. III, 8.

- Scris și: *desrobire*. - Pl.: *dezrobiri*.

- V. **dezrobi**.

DEZROBIT, -Ă adj. (Despre oameni, colectivități) Eliberat din starea de robie (1); p. g e n e r. eliberat de sub o asuprire politică sau socială. Cf. PONTBRIANT, D., MAIORESCU, L. 28, DDRF, DEX. ♦ (Substantivat) *Cât de monstruos trebuie să fi părut și de străin desrobiților.* M. I. CARAGIALE, C. 64. *De ce să ne învinuiască mereu cei desrobiți?* CAMIL PETRESCU, p. 109. ♦ Fig. (Despre mișcări ale omului) Sprinten (2), dezinvolt. *I se pare o minune să vadă pașii ei moi, mișcările ei dezrobite.* VINEA, L. II, 140. ♦ (Despre state, popoare) Eliberat de sub o ocupație militară sau de sub o asuprire străină; independent. *Poporul desrobot va răsufla liber gândirea sa.* GHICA, C. E. I, 47. *Te slăvesc, o! zi măreață pentru patria-mi iubită, Tu, ce-arăți ochilor noștri Omenirea desrobotă.* ALECSANDRI, P. I, 200.

- Scris și: *desrobot*. - Pl.: *dezrobiți, -te*.

- V. **dezrobi**.

DEZROBITOR, -OĂRE adj., s. m. și f. (Persoană) care dezrobește (1, 2). *Mă bucuram știind că ... voi putea pași printre arbori și flori, ca un desrobotor.* ANGHEL, PR. 8. *I-am văzut pășind pe ulițele Bucureștilor mântuiți, ... ca desrobotori ai neamurilor.* LOVINESCU, C. VI, 189, cf. DL, DM. *Poporul a cântat pe Avram Iancu ca dezrobotor.* IST. LIT. ROM. III, 884, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ F i g. *Fără opreliște-i Jos la picioare Arcul priveiștei Dezrobotoare.* VOICULESCU, POEZII, II, 19.

- Scris și: *desrobotor*. - Pl.: *dezrobotori, -oare*.

- **Dezrobi** + suf. -(i)tor.

DEZROMANIZĂ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică popoare) A face să-și piardă obiceiurile, cultura, modul de organizare, instituțiile și civilizația romană; p. r e s t r. (complementul indică țări) a retrage romanii³ (I 1). *Dacia n-a fost dezromanizată.* CONTEMPORANUL, V₁, 450.

- Prez. ind.: *dezromanizez*.

- Pref. *dez-* + **romaniza**.

DEZROMÂNIT, -Ă adj., s. m. și f. (Învechit, rar) (Persoană) care a renunțat la naționalitatea română. *Vezi ce laudă dă desromânitul Ioann Kemeni celuilalt desromânit ..., lui Gavriil Betlen, de este laudă a gefui pre alții.* ȘINCAI, HR. III, 17/21.

- Scris și: *desromânit*. - Pl.: *dezromâniți, -te*.

- Pref. *dez-* + **românit**.

DEZROȘI vb. IV. T r a n z. și r e f l. (Învechit, rar) A face să dispară sau a dispărea culoarea roșie. Cf. COSTINESCU.

- Scris și: *desroși*. COSTINESCU. - Prez. ind.: *dezroșesc*.

- Pref. *dez-* + **roși**.

DEZROURÁT, -Ă adj. (Rar; despre plante, planții) De pe care a dispărut roua (1). *Mă uit, ici acolo, prin ogrăzile cu grădini abia dezrourate și parcă simt revărsându-se în aer o unduire aromată de pere și de mere coapte.* IL septembrie 1961, 37.

- Pl.: *dezrouați, -te*.

- Pref. *dez-* + **rourat**.

DEZRUGINÍ vb. IV. T r a n z. și r e f l. (În dicționarele din trecut) A (se) curăța de rugină (1); a

face să devină sau a deveni strălucitor. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W.

- Scris și: *desrugini*. PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

- Prez. ind.: *dezruginesc*.

- Pref. *dez-* + **rugini**.

DEZRUGINÍRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a (se) d e z r u g i n i și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris: *desruginare*. PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezruginiri*.

- V. **dezrugini**.

DEZRUMENÍ vb. IV. T r a n z. și r e f l. (Popular) A (se) demachia. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Mândra când e rumenită, Cu cinci sute nu-i plătită, Dar când se desrumenește, Nici doi bani nu mai plătește.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 440.

- Scris și: *desrumeni*. - Prez. ind.: *dezrumenesc*.

- Pref. *dez-* + **rumeni**.

DEZRÚPE vb. III. T r a n z. (Învechit, rar) A face să se desprindă, să se desfacă, să se detașeze de ceva sau de cineva. *Slobozește ceia carei pat năpaste și tot tarul dezrupe.* CORESI, EV. 51, cf. SFC I, 252, ib. 253.

- Prez. ind.: *dezrúp*.

- Pref. *dez-* + **rupe**.

DEZSEMĂNĂ vb. I. R e f l. (Învechit, rar) A nu se asemena. *De bunăvoia ta altor proaste și lepădate fapte te asemeni și de la cea mai de-a firea și mai evghenichi te dezsameni.* CANTEMIR, I. I. I, 178, cf. id. ib. II, 290.

- Prez. ind.: *dezsămăn*.

- Pref. *dez-* + **semăna**².

DEZSOGLĂSUÍ vb. IV. R e f l. (Învechit, rar) A se dezacorda (3). *Adăogătoarele întru neam să dezsoglăsuiesc de la înființitoare.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 77^u/7. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Se dezsoglăsuiește întrebarea de răspuns, când se întâmplează grauri stăpânitoare mai multe căderi.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 147^u/83.

- Prez. ind.: *dezsoglaşuiesc*.

- Pref. *dez-* + **soglaşui**.

DEZULEIÉRE s. f. (Chim.) Operația de îndepărtare a uleiului reținut de parafina brută, rezultată din procesul de deparafinare. Cf. LTR², DER, M. D. ENC.

- Pronunțat: *-le-ie-*. - Pl.: *dezuleieri*.

- Pref. *dez-* + **uleiere**.

DEZUMANIZĂ vb. I. T r a n z. și r e f l. A face să-și piardă sau a pierde caracterul specific umane; a face să-și piardă sau a-și pierde sentimentele omenești. *Frica de moarte nu ne silește la josnicii; dorința de a „parveni” nu ne dezumanizează.* LOVINESCU, C. VI, 64, cf. DL, DM, DN². *Magistratul de odinioară se îmbrăca în robă, își punea peruca și din momentul acela se dezumaniza, devenind o mașină judiciară.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 7-8, 193, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ T r a n z. A face să fie lipsit de caracterul concret uman; a schematiza. *Profilul capului nu este ... judicios construit, păcătuiind prin anume defecte de proporție,*

care îl dezumanizează. CONTEMP. 1949, nr. 120, 14/5. Nu e atât un dezaxat, pe cât un ambițios, însetat de putere absolută, rob al unei singure patimi, ... care-l dezumanizează. IST. LIT. ROM. III, 734. ♦ T r a n z. (Complementul indică personaje literare) A prezenta schematic, a reduce la liniile cele mai generale. Cf. DN².

- Prez. ind.: dezumanizez.

- Din fr. *déshumaniser*.

DEZUMANIZĂRE s. f. Acțiunea de a (se) dezumaniza și rezultatul ei. *Orgolios până la dezumanizare, ... el se prezenta, în schimb, cu totul dezarmat în fața unui om lipsit de dorința de a poza sau a parveni*. LOVINESCU, S. II, 49, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Cum a fost posibilă o dezumanizare? Firește, există explicații*. MAGAZIN IST. 1974, nr. 5, 62. *Socot lenea drept cea dintâi formă de dezumanizare*. CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 3/7, cf. DEX. ♦ Fig. *Nu vrem să spunem că ... această dezumanizare a stilului ne deranjează prea mult, ci numai că prețul operației este prea ridicat*. COTEANU, S. F. I, 84.

- Pl.: dezumanizări.

- V. **dezumaniza**.

DEZUMANIZĂT, -Ă adj. Care și-a pierdut caracterul specific umane. Cf. DN², M. D. ENC., DEX. ♦ (Substantivat) *Zeci de ani această fată zvăpăiată își urâse și nesocotise tutorele, ca pe un dezumanizat și vișios*. LOVINESCU, C. VI, 116.

- Pl.: dezumanizați, -te.

- V. **dezumaniza**.

DEZUMFLĂ vb. I. R e f l. I. (Despre obiecte umflate sau despre părți ale corpului inflamate; p. e x t. despre corpul oamenilor sau al animalelor) A-și recăpăta volumul normal sau a-și scădea volumul. *Beșica cea umflată se desumflă, se sârbește!* MAIOR, P. 44/24, cf. VALIAN, V., POLIZU, LM, DDRF, TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Clarinetul se lamenta și cimpoiul se dezumfla, într-o larmă inestetică și jalnică*. MIHĂESCU, D. A: 72, cf. DL, DM. *Baloanele tale viitoare, cele mai multe, se vor dezumfla fără zgomot, sleite nesimțit*. ARGHEZI, C. J. 73. *Vorbea, cimpoaiele ... se umflau, se dezumflau*. STANCU, D. 43, cf. M. D. ENC., DEX. *Vita sare și rage și apoi ... se dezumflă și scapă*. ȘEZ. III, 203. ♦ T r a n z. *Pânza de păianjene dezumflă obrintea*. DELAVRANCEA, S. 265. *S-ar fi spus că pământul își umfla și dezumfla ritmic coastele ca foalele unei orgi uriașe*. COCEA, S. I, 211. *Această fiertură [de mesteacăn] ar dezumfla pe bolnavii cu umflătură în boalele de inimă și rinichi*. VOICULESCU, L. 211. *Baloane jalnice, pentru că umezeala le dezumfla și le oprea zborul*. BARBU, Ș. N. 257, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ F i g. *Vânzătorilor de inimi, negustorii de viață! Li se dezumflă treptat buzunarele*. DEȘLIU, G. 57. (T r a n z.) *În ciuda încercării judecătorului ... de a dezumfla personajul, Capone încă funcționa ca un „mit”*. FLACĂRA, 1975, nr. 48, 22.

2. F i g. (Despre oameni) A-și reveni dintr-o stare de exaltare, de îngâmfare sau de mânie; a se tempera², a se resemna, a se potoli. Cf. IORDAN, L. R. A. 497, DL, DM. *Seara, ... după ce-am descărcat ultimul car de cucuruz,*

m-am dezumflat și m-am scofâlcit. LĂNCRĂNAN, C. III, 341. *În acea clipă Mănecuță s-a dezumflat de veninul mâniei și a izbucnit și el în râs*. SADOVEANU, O. XXI, 303, cf. M. D. ENC., DEX.

- Scris și: *desumfla* și *desunfla* (BARCIANU). - Prez. ind.: *dezumflu*. - Și: (învechit și regional) **dezîmflă** (scris și: *desîmfla* COSTINESCU; *desînfla* LB, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, BUJOREAN, B. L. 246), (regional) **destîmflă** (T. PAPAHAĞI, C. A. 85), **destumflă** (MAT. FOLK. I 579), **dizîmflă** (scris și: *disîmfla* Com. din MARGINEA - RĂDĂUȚI) vb. I.

- Pref. *dez-* + **umfla**.

DEZUMFLĂRE s. f. Acțiunea de a (se) dezumfla și rezultatul ei; (rar) dezumflat¹, dezumflătură. Cf. VALIAN, V., POLIZU, COSTINESCU, DDRF, PHILIPPIDE, P. 99, RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- Scris și: *desumflare*. COSTINESCU, DDRF. - Pl.: *dezumflări*. - Și: (învechit) **dezîmflăre** (scris și: *desîmflare* COSTINESCU; *desînflare* HELIADE, PARALELISM, I, 67, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.) s. f.

- V. **dezumfla**.

DEZUMFLĂT¹ s. n. (Rar) Dezumflare. Cf. M. D. ENC., DEX.

- V. **dezumfla**.

DEZUMFLĂT², -Ă adj. I. (Despre obiecte umflate) Care și-a recăpătat volumul normal sau care și-a scăzut volumul; care nu mai e umflat. Cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D. *Cu baloanele tale dezumflate vei întâlni baloanele care nu se mai dezumflă, și te vei mâhni*. ARGHEZI, C. J. 73. *Baloanele aproape dezumflate ale vânzătorului de cravate abia pluteau în aerul umed*. BARBU, Ș. N. 226, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Un paradiesu de șantug cu mânecele dezumflate și tragice părea că-și cerșește trupul fugit*. VINEA, L. I, 68.

2. F i g. (Despre oameni) Temperat (2), resemnat, potolit² (1); dezamăgit. *Spuse cuvintele acestea cu timiditate, dezarmat, dezumflat. Toată morga îi căzuse*. EFTIMIU, N. 69. *Mă gândesc cu câtă groază se va regăsi - în fața abisului personal - infirm, cu picioarele moi, dezumflat*. E. IONESCU, E. 40. *Învârtea la aparat ... din ce în ce mai nedumerit, mai dezumflat*. TUDORAN, P. 583, cf. DEX.

- Scris și: *desumflat*. DDRF. - Pl.: *dezumflați, -te*. - Și: (învechit) **dezîmflăt**, -ă (scris și: *desîmflat*, -ă LB, PONTBRIANT, D., LM.) adj.

- V. **dezumfla**.

DEZUMFLĂTĂTURĂ s. f. (Rar) Dezumflare. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, RESMERIȚĂ, D.

- Scris și: *desumflătură*. COSTINESCU. - Pl.: *dezumflături*. - Și: (învechit) **dezîmflătură** (scris și: *desîmflătură* PONTBRIANT, D.) s. f.

- **Dezumfla** + suf. -(ă)tură.

DEZUMPLE vb. III. T r a n z. (Regional) A goli, a deșerta (2). *Toate aceste grupuri ... umplu și dezumplu platformele tramvaielor și pânțele roșii ale autobuzelor*. MIHĂESCU, D. A. 121. *Pistoalile i le lua, De iarbă le desumplea Și cu vin i le umplea*. MAT. FOLK. 59.

- Scris și: *desumple*. - Prez. ind.: *dezumplu*.

- Pref. *dez-* + *umple*.

DEZUNÍ vb. IV. T r a n z. (Astăzi rar) A separa (1); f i g. a învrăjbi, a dezbină (3). *O zână rea ... Cărea nu suferă nice un bine, Ci toate strică și desunește.* BUDAI-DELEANU, Ț. 73, cf. LB. *Eu pusei în gând să fac o lovire c-o adâncă politică, ca să desunesc pe Protezilas de Filocle, trimițând prin taină la flotă pe Timocrat.* PLEȘOIANU, T. III, 16/10. *După Atila, trei feciori ai săi moșteniră împărăția lui cea întinsă; jaluzia însă îi desuni, îi dezghină.* F. AARON, I. I, 21/18, cf. VALIAN, V., STAMATI, D. *Străinii ... vin să ne desunească, să ne descintească.* NEGRUZZI, S. II, 48, cf. POLIZU, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Să lupte pe față ... împotriva dușmanilor ce ar mai voi să le strice frăția și să-i dezunească.* ISPIRESCU, M. V. 47, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, M. D. ENC. *◆ R e f l. C-a fost în șase seculi o biată despărțire Și numele lui Ruga ce-ntâi s-a disunit, Ca un fatal exemplu în veci s-a pomenit.* I. NEGRUZZI, S. II, 12, cf. COSTINESCU, LM. *◆ R e f l. r e c i p r. F i g. Să vedem oare unescu-să întră doao idei una cu alta sau desunescu-să, atunci să zice că judecăm.* MICU, L. 74/7.

- Scris și: *desuni*. - Prez. ind.: *dezunesc*; pers. 3 și: (învechit) *dezună* (BUDAI-DELEANU, Ț. 364). - Și: (învechit) **dizuní** (scris și: *dīsuní*) vb. IV.

- Pref. *dez-* + *uni*.

DEZUNÍE s. f. (Învechit, rar) Dezunire. Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 82.

- Scris și: *desunie*. HELIADE, PARALELISM, I, 82. - Pl.: *dezunii*.

- **Dezuni** + suf. *-ie*.

DEZUNÍRE s. f. (Astăzi rar) Acțiunea de a (s e) d e z u n i și rezultatul ei; (învechit) *dezunie*. [Principele Macedoniei], *cu a sa politică, dăzunire seamănă* (a. 1703). FN 121, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Conjugativul este o vorbă care închieie vorbele, frazele ... sau prin unirea lor una cu alta, sau prin desunirea ori tăgăduirea unia și întărirea altia.* HELIADE, PARALELISM, II, 140. *Desunirile poporului cu boierii; stricarea armatei spre a face clăcași.* BĂLCESCU, M. V. 21. *Niciodată încrederea în viitorul României, una, mare și nedespărțită nu a ieșit din inima noastră. Niciodată dezunirea nu va fi păcatul la care vom cădea* (a. 1850). PLR I, 141. *Dezunirea nu au săpat-o jurnaliștii și criticii moldoveni, au săpat-o ... aceste închipuiri singuratece care, în lipsă de realități, s-au aruncat în ideologii.* RUSSO, S. 163, cf. POLIZU. *Aceste ure și certuri între doi sau mai mulți oameni aduseră dezunirea în toată emigrațiunea.* GHICA, A. 765, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, M. D. ENC., DEX.

- Scris și: *desunire*. - Pl.: *dezuniri*. - Și: (învechit, rar) **dizunire** s. f. STAMATI, D.

- V. **dezuni**.

DEZUNÍT, -Ă adj. (Astăzi rar) Separat; f i g. învrăjbit, dezbinat (3). *După niște observații ale mele,*

mai că n-aș crede să vă puteți sui la cifra de zece sau de douăzeci, și aceia desuniți, pe când ceilalți sunt mulți. GHICA, C. E. II, 618, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Poezia nu mai produce impresia unui întreg organic, ci a unei înșirări de strofe desunite.* MAIORESCU, CR. I, 108, DDRF, RESMERIȚĂ, D. *Sunt două piese ... aproape lipsite de acțiune, care pun în scenă un cuplu dezunit.* T. IANUARIE 1969, 93.

- Scris și: *desunit*. - Pl.: *dezuniți, -te*.

- V. **dezuni**.

DEZUNITÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar; despre conjuncții) Dsjunctiv. *Astfel sunt: conlegători: „și”, „e” sau „i”, ..., desunitori: „sau”, „au”, „ori”.* HELIADE, PARALELISM, II, 140.

- Scris și: *desunitor*. - Pl.: *dezunitori, -oare*.

- **Dezuni** + suf. *-(i)tor*.

DEZUNIÚNE s. f. (Învechit, rar) Dezunire. Cf. COSTINESCU, LM.

- Scris și: *desuniune*. COSTINESCU, LM. - Pl.: *dezuniuni*.

- Din fr. **désunion**.

DEZVĂDUVÍ vb. IV. T r a n z. f a c t. (Învechit, rar; complementul indică femeii văduve) A scoate din starea de văduvie printr-o nouă căsătorie. *De-a fi văduvă ..., o dizvăduvesc și mă disholteiesc totodată.* ALECSANDRI, T. 569.

- Prez. ind.: *dezvăduvesc*. - Și: **dizvăduví** vb. IV.

- Pref. *dez-* + **văduvi**.

DEZVĂIERÁT s. n. (Regional) Desprimăvărat (Podeni - Orșova). Cf. FOLC. OLT. - MUNT. I, 411.

- Cf. d e z v ă r a.

DEZVĂLĂTUCÍ vb. IV. T r a n z. (Rar; complementul indică obiecte înfășurate) A desfășura (1). Cf. SCRIBAN, D. *◆ R e f l. F i g. Parcă ies pădurile d-atunci și cad pe miriștile de azi, cresc și se dezvălătucesc în zare.* VISSARION, FL. 250.

- Scris și: *desvălătuci*. SCRIBAN, D. - Prez. ind.: *dezvălătucesc*.

- Pref. *dez-* + **vălătuci**.

DEZVĂLÍ vb. IV v. **dezveli**.

DEZVĂLÍRE s. f. v. **dezvelire**.

DEZVĂLÍȘ s. n. (Regional) Loc, teren liber (despădurit). *Tăiem în lung înaltul desvălîș de pe Podul-Calului.* VLAHUȚĂ, ap. CADE.

- Scris și: *desvălîș*. - Pl.: *dezvălîșuri*.

- **Dezvălî** + suf. *-iș*.

DEZVĂLÍT¹ s. n. v. **dezvelit¹**.

DEZVĂLÍT², -Ă adj. v. **dezvelit²**.

DEZVĂLUI vb. IV. 1. T r a n z. (Complementul indică ființe, obiecte etc. sau părți acoperite ale acestora) A lăsa, a face să se vadă, ridicând, dând la o

parte învelitoare sau învelișul care acoperă; a descoperi (1), a dezveli (1). *Desvăluie galbena față a Catarinei*. NEGRUZZI, s. III, 489, cf. POLIZU, DDRF, ȘAINEANU². *Colțurile gurii i se lărgesc așa încât îi dezvăluie dinții*. REBREANU, N. 61, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Părul lui cănepiu dezvăluia o frunte mare*. BENIUC, M. C. I, 95, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ **F i g.** *Răcoarea dimineții limpezi liniile, dezvăluind orașul din negura ușoară ce-l acoperea*. ANGHEL - IOSIF, C. L. 34. *Acest lăuntric soare, Din haosul vieții mi te-a dezvăluit*. VOICULESCU, POEZII, II, 289. *Boii se odihnesc ..., lumina trece ca un fulger, îi dezvăluie o clipă, apoi noaptea poienii îi acoperă iar*. SADOVEANU, O. I, 283. *Ziua deplină dezvăluia câmpii cu holde*. id. ib. 506. *Bine că veni omul acela al lui Dumnezeu de ne dezvălui din nepricerea noastră*. CĂTANĂ, P. B. II, 12. ♦ **R e f l.** *Măine, pe când ziua se dezvăluie din noapte*. EMINESCU, N. 138. *După risipirea ceței de dimineață, ziua se dezvălui frumoasă*. BENIUC, M. C. I, 122. ♦ (Rare; complementul indică clădiri) *A descoperi (1)*. *M-am oprit în fața unei case, deasupra căreia niște lucrători ... zoreau s-o dezvăluie*. ANGHEL, PR. 11, cf. DL. ♦ (Complementul indică vestigii, comori) *A scoate la iveală, a dezveli (1)*. *Ele au dezvăluit, chiar în Forum, ... urmele celor mai vechi locuitori ai Romei primitive*. BRĂTIANU, T. 28. *Săpătorii au dezvăluit ruinele orașului necunoscut*. MAGAZIN IST. 1970, nr. 6, 45.

2. **T r a n z.** **F i g.** *A da la iveală, a face cunoscut (prin vorbe, scris, imagini etc.); a arăta, (rar) a dezveli (2)*. *Ar fi poate să dezvăluim aici un trist capitol de istorie contemporană*. GOGA, în PLR II, 501. *Poeziile ... au ... calitatea de a ne dezvălui un suflet în care licărea o sensibilitate nouă*. DENSUSIANU, L. 211. *Prin ... scrisori și cărți poștale ... și-a dezvăluit încetul cu încetul pasiunea*. REBREANU, I. 85, cf. RESMERIȚĂ, D. *Mănuitorii de fetișe ... sunt considerați ca stăpânind multe din cele văzute și nevăzute și ca putând, prin urmare, dezvălui rosturile lor*. NEGULESCU, G. 62. *Zeii de altădată dezvăluiesc vremii noastre rostul și singura menire a vieții*. COCEA, S. I, 112. *Literatura oficială ... cuprindea prea puține elemente care să-mi dezvăluie adevărul*. SADOVEANU, O. XX, 132. *Numai în zilele înmorate, când peste tot pământul plutește aceeași lumină cenușie, munții sunt nevoiți ... să-și dezvăluie adevărata lor culoare*. BOGZA, C. O. 267, cf. DL, DM. *O mare neliniște ... mi-ar fi dezvăluit primejdia*. PREDA, I. 287. *Această operă ... dezvăluie cultura lui Antim Ivireanul*. IST. LIT. ROM. I, 538. *Ca să descoperim care din ele [înțelesurile] figurează în text când subiectul însuși nu ne-o dezvăluie prin prezența lui, trebuie să cercetăm circumstanțele*. COTEANU, S. F. II, 107. *Faimoasa invenție își dezvăluie miracolele și azi*. CONTEMP. 1971, nr. 1 288, 10/1. *În felul acesta poemul își dezvăluie adâncimile de mit*. LL 1972, nr. 3, 434. *Termeni diferiți ... ne dezvăluie complexitatea unor fapte mari*. CL 1973, 174, cf. M. D. ENC. *Reporterul ... incită eroii să-și dezvăluie felul de a gândi*. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 12. *Dezvăluie trăsături esențiale ale psihicului țărănesc*. V. ROM. februarie 1975, 50, cf. DEX. *Răul major este acesta: manifestarea, în loc să mă dezvăluie, a ajuns să ascundă, iar orientarea noastră între semne devine defectuoasă*. PATAPIEVICI, C. L. 250. *Pietrele prețioase*

... *păreau niște indivizi anodini, civilizați, alături de aceste divinități ale unui mundus subterraneus dezvăluit de știința lui Athanasus Kircher*. CĂRTĂRESCU, N. 148. *Alegerile [din Portugalia] au dezvăluit dezamăgirea profundă a ... milioane de alegători față de partidele existente*. RL 2005, nr. 4 546. ♦ **R e f l.** *Dar acum, când o lume nebănuită mi se va dezvălui?* CAMIL PETRESCU, P. 95. *Mi se dezvălui astfel o lume nebănuită*. M. I. CARAGIALE, C. 46. *Numai că, pe când la Rembrandt individul ni se revelează oarecum succesiv, ... la Rodin el se dezvăluie întreg efortului nostru căutător*. CIORAN, R. 34. *Nu e locul aci să stărui asupra realismului ortodoxiei, dar el i se dezvăluie oricărei minți*. STĂNILOAE, O. 66. *Calitatea sufletească a omului se dezvăluie tocmai în puterea lui de a citi această eventuală neapariție a binelui*. PLEȘU, M. M. 74.

3. **T r a n z.** (Adesea urmat de determinări care precizează sensul) *A spune, a aduce la cunoștința cuiva; a da în vileag, a destăinui (1), a dezveli (6), a divulga*. *Voi dezvălui ... secrete pe care nu le cunoști*. PĂCLEANU, I. II, 27/7, cf. TDRG. *Toți întoarseră deodată ochii spre el ca și când le-ar fi dezvăluit o mare taină*. REBREANU, R. I, 127. *Ordonă duhovnicului să-i dezvăluiească taina*. EFTIMIU, N. 165. *Salomia îi ... dezvăluie taina din casa simigiului*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 95. *Raportă cazul ..., dezvăluind pe criminali*. CĂLINESCU, I. C. 107. *Țiganca îi dezvăluie o taină*. SADOVEANU, O. XIII, 140, cf. SCRIBAN, D. *Mai are tătușu câteva taine, pe care le va dezvălui în patru ochi*. ARGHEZI, C. J. 48. *Cei doi negustori nu mai aveau cum să facă vreo greșală și să le dezvăluiească la toți prezența*. CAMIL PETRESCU, O. II, 107. *Îi dezvăluie felul de viață cu minciunile și apucăturile lui Silion*. VINEA, L. II, 261. *N-ar fi vrut să dezvăluie un secret atât de nepătruns al vieții ei*. PREDA, DELIR. 33, cf. M. D. ENC., DEX. *„Susținătorii noștri sunt în sală”, a dezvăluit Stanciu*. RL 2005, nr. 4 630. *Consilierii ... nu au vrut să dezvăluie dacă a venit sau nu la serviciu*. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 834. ♦ **R e f l.** **p a s.** *Va trebui să între în funcție noblețea împăratului, căruia i se dezvăluie situația*. CĂLINESCU, I. 182. ♦ **R e f l.** [În ceruri] *inima se dezvăluie și se arată după cum este*. MARCOVICI, C. 46/21. *În ochii săi se dezvăluie secretele Olembului*. PĂCLEANU, I. II, 64/21. *A ajuns lumea să creadă că arta este un secret care nu se dezvăluie ... decât numai adepților ei*. ap. TDRG. *Pionul adversarului strecurat în rândurile unui partid se dezvăluie la un moment dat*. RL 2005, nr. 4 681. ♦ **F i g.** *În zboru-i dezvăluind secretul, Condeiful se izbește în țărături de hârtie*. VOICULESCU, POEZII, II, 341. *Marea ... își dezvăluie toate tainele*. RALEA, O. 35. ♦ (Prin lărgirea sensului) *O scriere ... ne dezvăluie pe scurt tainele aceluia trai de padișah*. ODOBESCU, S. I, 293. ♦ **R e f l.** (Despre oameni) *A se face, a se lăsa cunoscut (în adevărata lumină)*. *Să silească pe adversarul său a se dezvălui și el*. PĂCLEANU, I. I, 112/2. *O individualitate puternică nu se dezvăluie prin incidentele vieții*. CONSTANTINESCU, S. I, 237. *Martor și personaj al istoriei, Constantin C. Giurescu se dezvăluie mai degrabă cu discreție*. FLACĂRA, 1976, nr. 37, 11. *Autorul romanelor ... se dezvăluie mai curând în aceste pagini decât în amplele sale proze parabolice*. ib. 1978, nr. 52, 17. ♦ **R e f l.**

p a s . A se afla, a se descoperi (3). *Tot acum se dezvăluie că bătrânul capelan, care-l crescuse, era propriul lui tată.* IST. LIT. ROM. II, 652. *O nouă dovadă a patriotismului său se dezvăluie în 1711.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 331. ♦ *T r a n z.* *Actorul însă, dezvăluind eul său plin de entuziasm, e un liric.* EMINESCU, O. XIV, 261. ♦ *T r a n z.* *F i g.* *În fiecă odaie dezvăluim cu frică Alt gând din vechiul suflet curat și românesc.* PILLAT, P. 77. *Valea Motrului, ursită ca domnița din povești, Să tot doarmă neschimbată până o dezvăluiești!* id. ib. 152.

4. *R e f l.* A se desfășura înaintea ochilor, a se expune, a se înfățișa. *Toată armata se dezvăluie în vederea sa.* PĂCLEANU, I. II, 11/13. *Încântătorul tablou ce se dezvăluie dinaintea ochiului.* GHICA, ap. TDRG, cf. ȘĂINEANU². *Aci Moldova noastră toată se dezvăluiește ochiului.* ANGHEL, PR. 171, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Pământul fâgăduinței se va dezvălui în fața noastră.* BENIUC, M. C. I, 143, cf. DEX. ♦ *T r a n z.* (Cu pronumele în dativ) *Este ... important pentru România a-și dezvălui tezaurile în fața Europei, cu ocaziunea expozițiunii universale.* ODOBESCU, S. II, 85. *Unda Dunării înșelătoare își dezvăluie mersul puternic.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 13. *Se-arată tot Ardealul cu munți și cu coline, Dezvăluindu-și codrii și apele lui line.* PILLAT, P. 101. ♦ *A se dezvolta (3), a evolua. Prin regulile limbii ... se desveluie într-înșii puțința de a grei.* IORGOVICI, O. 6/15. *Vedem crescând și dezvăluindu-se în sufletul înălțimii tale sentimenturi.* MARCOVICI, D. 126. *Spiritele au început a se dezvălui în razele civilizației.* ALECSANDRI, O. P. 178. *Primăvara se dezvăluia cu repeziciune.* SADOVEANU, O. XXI, 458. ♦ *T r a n z.* (Cu pronumele în dativ) *Pomii tineri își dezvăluiau verdeța în soarele verii.* SADOVEANU, O. III, 53.

- *Scriș și: desvălu.* - *Prez. ind.: dezvălui și (rar) dezvăluiesc.* - *Și: (învechit) dezvelui (scris și: desvelui) vb. IV.*

- *Pref. dez- + [în]vălui (cu unele sensuri după fr. dévoiler).*

DEZVĂLUIALĂ s. f. (Învechit, rar) Dezvăluire (1). Cf. POLIZU.

- *Scriș și: desvăluială.* POLIZU. - *Pl.: dezvăluiali.*

- *Dezvălui + suf. -(e)ală.*

DEZVĂLUIRE s. f. Acțiunea de a (s e) d e z v ă l u i și rezultatul ei.

1. Cf. d e z v ă l u i (1). *Să vor vedea mari gătiri ... Înarmare, în niște locuri de mare, și dăzvăluire veatrelor a o seama de corăbii (a. 1699).* FN 72, cf. POLIZU, RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Cf. d e z v ă l u i (2). *Acele scene ... pare că opreau mersul și dezvăluirea acțiunii dramatice.* EMINESCU, O. XI, 480. *Fără a urmări mai departe dezvăluirea caracterului pozitivist al catolicismului.* STĂNILOAE, O. 141. *Complexitatea, dramatismul și frumusețea ... reies din dezvăluirile ei interioare [ale vieții satului].* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 141, 3/3. *În dezvăluirile privind psihologia femeilor, să se vadă mai degrabă refuzul mistificării, nevoia de adevăr.* LL 1972, nr. 3, 384. *Dezvăluirea unei laturi a caracterului omnesc.* V. ROM. februarie 1975, 50. *Poeziile sunt ... dezvăluiri de experiențe interioare.* CONTEMP. 1975, nr. 1 478,

2/10. *Opțiunea pentru o carte sau alta însemnând dezvăluirea unei structuri sufletești.* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 9. ♦ (Învechit, rar) *Dezvoltare (a unor organe), creștere, maturizare. A priveghea cu luare-aminte asupra pruncilor la formația și desvăluirea tuturor organelor lor atât firești, cât și înțelegătoare.* PR. 8/20.

3. Cf. d e z v ă l u i (3). *Binevoînța cu care esaminatorii îmi adresară cesțiunile ... chiar acea dezvăluire prin care ei mi le îndreptau ... mă făcură a simți un neajuns.* BREZOIANU, Î. 26/27. *Ministerul ... confirmă oficial stări de fapte a căror dezvăluire era socotită până acum operă subversivă.* BOGZA, A. Î. 503. *Ore întregi a durat infama lui dezvăluire.* PEDA, DELIR. 255. *Dezvăluirea fără reticențe a unor laturi și aspecte negative.* V. ROM. august 1975, 33. *Eforturile noastre vor fi îndreptate în dezvăluirea cu curaj a lipsurilor.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 328. *Mă așteptam ca el să-mi facă acum vreo dezvăluire.* CĂRTĂRESCU, N. 226. *Dezvăluirile din articolul „Armagedonul fiscal din București”.* RL 2005, nr. 4 692.

- *Scriș și: desvăluire.* - *Pl.: dezvăluiri.* - *Și: (învechit) dăzvăluire s. f.*

- *V. dezvălui.*

DEZVĂLUIT, -Ă adj. Care a fost dat la iveală, făcut cunoscut (prin vorbe, scris, imagini etc.). *Nu știu nicidecum a zice într-un chip dezvăluit și sigur ce vasăzică a califica un substantiv.* BREZOIANU, Î. 28.

- *Pl.: dezvăluiți, -te.*

- *V. dezvălui.*

DEZVĂRĂ vb. I. *T r a n z.* (Prin Maram.; complementul indică elemente din natură) A face să piardă aspectul de vară. *Câți munți-s pe izvoară, Toți îi ninge și-i dezvară.* BÎRLEA, L. P. M. I, 46. ♦ *R e f l. i m p e r s.* *Îndată ce să va dezvăra în anul viitor.* AXINTE URICARIUL, C. 175. ♦ *F i g.* *Capul de fată fecioară, Dacă-l ninge-ntâie oară, Șohănită nu-l dezvară.* BÎRLEA, L. P. M. I, 46.

- *Prez. ind. pers. 3: dezvărează (DOOM²), dezvară.*

- *Pref. dez- + vară.*

DEZVĂSCŪȚ, -Ă adj. (Învechit și regional) *Dezbrăcat² (1).* *S-au spart toate hainele dupre ei și au rămas toți dezvăscuți, în pieile goale.* ANON. CANTAC., CM I, 85, cf. CONTRIBUȚII, I, 116. *Nănașu-i cu bondă scurtă și mnireasa-i dezvăscută.* CABA, SĂL. 21.

- *Pl.: dezvăscuți, -te.*

- *V. dezvește.*

DEZVĂȘTE vb. III v. *dezvește.*

DEZVĂȚ s. n. Faptul de a (s e) d e z v ă ț a; dezobișnuire. *Greșeli ... îndreptate sau lepădate de tot, cu dezvățul lor.* PISCUPESCU, O. 160/12, cf. HELIADE, O. II, 353. *Învățul are și desvăț.* PANN, P. V. III, 71/25, cf. POLIZU. *Unica ... suvenire a acestei poetice numiri, după patru secolii de desvăț, ajunse până la noi.* HASDEU, I. C. 56, cf. CIHAC, I, 132, LM. *Învățul are dezvăț, nu știi dumneata?* CARAGIALE, O. II, 27, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 61, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *E adevărat că tot învățul are dezvăț. E mai greu dezvățul.* STANCU,

D. 44, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Credeai că învățal n-are și dezvăț?* ȘEZ. V, 85. ♦ (În dicționarele din trecut) Faptul de a uita ceea ce a învățat. Cf. POLIZU, BĂRCIANU.

- Scris și: *desvăț*. - Și: (învechit) **dezvét** (scris și: *desveț* LM, DDRF, BĂRCIANU) s. n.

- De la **dezvăța**.

DEZVĂȚĂ vb. I. R e f l. A-și pierde o deprindere, un obicei, un viciu etc.; a (se) dezobișnui, a (se) dezvăța (2). *Cu ușurință ar putea să se dezvețe românii din Dacia Veche de sunetul ж*. MAIOR, S. II, 261. *Pruncii se dedau a face bine și se desvăț de a face rău*. MAN. ÎNV. 135/3, cf. LB, VALIAN, V., POLIZU, BĂLĂȘESCU, GR. 83/18, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Să se dezvețe cât mai mult de patosul și de declamarea care se vede că ține loc de știință*. CONTEMPORANUL, I, 784, cf. DDRF, BĂRCIANU. *Femei deprinse cu viața de casnică de care nu se puteau dezvăța*. SĂM. II, 809. *Nu-i iertat să vii la mine, până când nu te vei fi dezvățat de toate astea*. LUC. VII, 227. *Se dezvățase de marșuri și azi a umblat atât de mult*. REBREANU, P. S. 269, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Dacă nu-l mai caut pe Dumnezeu, dacă m-am dezvățat să mă rog, ... sunt de vină ei [oamenii]*. E. IONESCU, E. 179. *Bătrânul nu se putea dezvăța de viața lui obișnuită din vremea tinereței*. BART, S. M. 60. *Să se obișnuiască cu poziția verticală de care s-a dezvățat*. BELEA, P. A. 197, cf. DL. *Se dezvățase să muncească*. PEDA, M. 284, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *De când mândra m-a lăsat, Eu de răs m-am dezvățat*. CONV. LIT. IV, 372, com. din STRAJA - RĂDĂUȚI. *Cine se învață, la groapă se dăzvăță*. ZANNE, P. V, 344. ♦ *Tranz. Obiceaiul rău, de nu-l vom părăsi la tinerețe, iară la bătrânețe nu-l vom mai dezvăța, nice-l vom părăsi*. DOSOFTEI, V. S. aprilie 67/25. *Pentru ca să dezvețe pre norod de această nebunie, ... se făcu a cumpăra un cal*. MAIOR, P. 59/30. *Mă dășveți de otrăvitoarea suflare a plăcerilor lumii*. MARCOVICI, C. 95/2. *Calicule! O să te dezvăț eu de asta*. PR. DRAM. 249, cf. PONTBRIANT, D. *Ce înseamnă a dezvăța pe cineva de o a treia parte din limba lui ziinică*. MAIORESCU, CRITICE, 344. *Multe apucături și înșelăciuni e necesită să întrebuițeze [mama], până ce-l dezbară și dezvăță de țâță*. MARIAN, NA. 423, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Te dezvățăm noi de nebunii, fii pe pace!* REBREANU, I. 125. *De asta vream să-l dezvăț mai întâi*. CAMIL PETRESCU, P. 272. *Îl dezvățase de abuzul de parfumuri*. TEODOREANU, M. II, 222, cf. SCRIBAN, D. *Stai nițel, că te dezvăț, Fără mătură și băț*. ARGHEZI, S. IV, 130. *Când i-ai obișnuit, e greu să-i mai dezveți*. BARBU, G. 95. *Ciobanul râdea pe sub mustață, căci a putut pe loc s-o dezvețe [pe Dobra] de un obicei*. SNOAVA, IV, 380. *Destul s-a silit omul nostru să-și dezvețe băiatul de acest nărav uricios și să-l facă și pe el om*. MERA, L. B. 119. ♦ *F i g*. *Să lăsăm pasiunile orientate în direcția lor pământescă sau să le dezvățăm de plecarea lor în jos*. STĂNILOAE, O. 328. ♦ (Învechit) A uita ceea ce a învățat. Cf. ANON. CAR, LB. *Întru dezmiertări ș-ospețe Petrecând, de arme să să dezvețe*. BUDAI-DELEANU, Ț. 122. *Eu ... nu m-oi dezvăța de ce știu*. PR. DRAM. 250, cf. POLIZU, COSTINESCU. *Copilul se dezvăță de a vorbi limba părinților când petrece mult între străini*. LM, cf. RESMERIȚĂ, D. ♦ (Învechit, rar) A se corija. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF.

- Scris și: *desvăț*. - Prez. ind.: *dezvăț*, pers. 6 și (învechit): *dezvăț* (PISCUPESCU, O. 93/14). - Și: (învechit și regional) **dizvăță** (CONV. LIT. XI, 412, com. din MARGINEA - RĂDĂUȚI), (învechit) **dezveță** (LM) vb. I.

- Pref. *dez-* + [in]văț

DEZVĂȚĂRE s. f. Acțiunea de a (se) dezvăța și rezultatul ei. Cf. LB. *Obicinuindu-să și nărvindu-să ... [în greșeli], nu să mai pot cunoaște și nu să mai pot îndrepta lesne cu dezvățarea lor*. PISCUPESCU, O. 160/16, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, PHILIPPIDE, P. 99, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Mă gândesc câtă nevoie am de gândire orientală pentru o metodologică dezvățare de ticurile specifice intelectului analitic european, dihotomizant până la exasperare*. LIICEANU, J. 32.

- Scris și: *desvățare*. PONTBRIANT, D., DDRF. - Pl.: *dezvățări*. - Și: (învechit) **dezvețare** s. f. BUDAI-DELEANU, LEX., HELIADE, PARALELISM, I, 34, LM.

- V. **dezvăța**.

DEZVĂNĂ vb. I. R e f l. (Învechit, rar) A se lăsa biruit, a arăta slăbiciune. [Părinți], *nu vă lăsați așa de lesne a vă birui, a vă desvâna de îmbunătățurile și linguirile lor [ale copiilor]*. MAIOR, DIDAHII, 23/17.

- Prez. ind.: *dezvânez*.

- Pref. *dez-* + vână.

DEZVĂNĂT, -Ă adj., s. m. și f. (Prin Ban. și prin Transilv.) (Om) paralytic, damblagiu (1), slăbănog (1 1). Cf. MAT. DIALECT. I, 21.

- Pl.: *dezvânați, -te*.

- V. **dezvâna**.

DEZVĂRTI vb. IV. *Tranz. și refl.* (Învechit și popular) A (se) dezrăsuci. Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Birlicelul, dezvârtindu-se silit de instrunirea bățșorului*. ISPIRESCU, ap. TDRG. *Dacă s-ar pune în locul toiagului o lumină simplă, aceea, având capăt, lesne s-ar sfârși, pe când toiagul, neavând capăt, se tot dezvârtește și arde necontenit*. MARIAN, I. 152, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Balaurii s-o dizvârtit dâmprijuru lor*. GRAIUL, I, 339.

- Scris și: *desvârti*. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. - Prez. ind.: *dezvârtesc*. - Și: (regional) **dizvârti** vb. IV.

- Pref. *dez-* + [in]vârti.

DEZVĂRTIRE s. f. (Învechit și regional) Acțiunea de a (se) dezvârti și rezultatul ei. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., MAT. DIALECT. I, 21. ♦ (Regional) *Dezvârtirea buricului* = anomalie a ombilicului la om, nedefinită mai îndeaproape. Cf. MAT. DIALECT. I, 21.

- Scris și: *desvârtire*. POLIZU, PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezvârtiri*.

- V. **dezvârti**.

DEZVĂRTIT, -Ă adj. (Învechit și regional) Dezrăsucit. Cf. PONTBRIANT, D., LM. [Boala] *înceată dacă plânși degetul în buricul dezvârtit*. MAT. DIALECT. I, 21.

- Scris și: *desvârtit*. PONTBRIANT, D., LM. - Pl.: *dezvârtiți, -te*.

- V. **dezvârti**.

DEZVĂRTOȘĂ vb. I. T r a n z. și r e f l. (Învechit, rar) A (se) muia (3). *Cu aceasta [doctorie], inima calului să va dezvărtoșa.* ap. TDRG, cf. SCRIBAN, D.

- Prez. ind.: dezvărtoșez.
- Pref. dez- + [in]vărtoșa.

DEZVELĂ vb. I v. dezveli.

DEZVELĂRE s. f. v. dezvelire.

DEZVELI vb. IV. 1. T r a n z. (Complementul indică ființe, obiecte etc. sau părți acoperite ale acestora) A lăsa, a face să se vadă ridicând, dând la o parte învelitoarea sau învelișul care acoperă; a descoperi (1), a dezvăli (1), (învechit și regional) a dezvoalbe (3). Cf. ANON. CAR. *Copila cu fața coperită Ce-l făcuse de jele să cânte, ... Dezvălindu-și obrazul s-arată.* BUDAIDLEANU, Ț. 109, cf. LB. *D-aș dezvăli la ochii lor cei holbați și lacomi rana peptului ... ar zice: ... nenorocitul pătimește.* HRISOVERGHI, A. 21/18. *Fieșcare val ... dezvălea o mare parte a țărnișilor.* BUZNEA, P. V. 176/5. *Arhierul apropiindu-se, dezvăli pre mort.* NEGRUZZI, S. I, 254, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *În afară de ... surpăturile râpelor ori a văilor dezvălite de eroziune, lipsesc deschiderile care ar putea descoperi ... succesiunea straturilor.* PĂCALĂ, M. R. 7. *Ion se uita lung la buzele ei subțiri care se mișcau ușor, dezvelindu-i dinții.* REBREANU, I. 20. *Ea își dezvăli fața și-i răspunse printr-o privire fierbinte.* id. P. S. 235, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Dezveli dinaintea lui Ion un paner.* VISSARION, B. 99. *Fata se supuse și dezvăli masa.* SADOVEANU, O. X, 527, cf. SCRIBAN, D. *Abia își dezvălea dinții puternici.* C. PETRESCU, S. 25. *În primele timpuri, [oamenii] au scos numai cărbunii de la suprafață, dezvelindu-i de pământul care îi acoperea.* BOGZA, V. J. 54. *De câteva ori își mai schimbă un picior de pe altul, dezvelindu-și ... genunchii rotunzi.* VINEA, L. I, 177. *Mă dezvelește și mă freacă tot ... cu un burete.* DEMETRIUS, A. 105. *Își dezveli dinții foarte vesel.* PREDĂ, D. 29. *Cocoșata răsă, dezvelindu-și dinții galbeni.* BARBU, G. 335. *Ierbile uscate, rămase de anul trecut, sunt dezvelite de sub apă la bătaia furtunii și la trecerea bărcii.* BĂNULESCU, I. 7, cf. M. D. ENC. *Mănecele-și sufleca, Brațe dalbe dezvelea și făina mi-o cernea.* FOLC. MOLD. I, 270. *Cine te învălește, acela te și dezvălește.* ZANNE, P. III, 196. ◇ R e f l. p a s. *Se dezvălește pământul de pe lângă rădăcinele [arborelui].* BOJINCĂ, R. 3/14. *Udarea răzoarelor trebuie să se facă cu bună chibzuire ca să nu iese din sănțelele sămânța sau să se desvălească de țărâna care le acopere.* POENARU, I. 21/16. *Ochii lui Ion se dezvăliră încet de pleoapele grele.* MIRONESCU, S. 12. *I se dezvelise gâtul înalt în partea stângă dinspre mine.* BĂNULESCU, I. 54. ◇ R e f l. *Acum dar se dezvăliră la fețe toate aceste persoane.* GORJAN, H. I, 5/8. *Bolnavul poate să se întoarcă cum va voi fără a se putea dezvăli.* DESCR. AȘEZ. 24/23. *Surorile, amândouă cu aceeași mișcare, ... se dezveleau din nou.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 112. (F i g.) *Toate aceste învățături ... nu trebuie acum să se vârască, ci numai să se dezvălească în suflul pruncilor.* PETROVICI, P. 136/15. ◇ F i g. *Căutarea și aflarea adevărului mai*

mult câmp dezvălește. LEON ASACHI, B. 16/9. *Tu erai din țară peste tot gonit, Din uitarea lumii eu te-am dezvelit.* BOLINTINEANU, O. 60. *Văd pe Sfânta Marți cum râde și descântă de noroc Și-alungând pe baba Dochie, dezvelește primăvara.* COȘBUC, P. II, 137. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Dezvelind antimisul, văzglășenie: Ca și ei cu noi să slăvească totcinstitul și marecuvinițat numele Tău, a Tatălui ș-a Fiului ș-a Svântului Duh.* DOSOFTEI, L. 56/12. *Lumina unei lampe mici dezvălea din întunerec chipul slăbit de boală.* DUNĂREANU, C. 95. *Aburi ușor se înalță, dezvelind orizontul dispus în coline.* ANGHEL, PR. 173. *Norii, retrași dezveliseră o jumătate de cer.* C. PETRESCU, C. V. 329. *O limbă ... de foc împrăstie, în odăița strâmtă, o lumină vânăută și dezvăli chipul mătușii Zamfira.* SADOVEANU, O. I, 73. (R e f l. p a s.) *Începu să privească cum se dezvelesc încet din umbră ... vilele cochete ale acestui orașel de munte.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 34. *Luna tocmai atunci se dezvălea dintre niște nori, unde era ascunsă.* F (1886), 27. *Ce adânc și albastru se dezvelea cerul.* GĂRLEANU, L. 11. ◆ T r a n z. și r e f l. (Neobișnuit) A (se) dezbrăca (1). Cf. CADE. ◆ S p e c. A scoate, a desface dintr-o învelitoare. *Un caș dulce dezvălea.* ALECSANDRI, P. P. 55. *Se aplecă, dezlegă buceaua și scoase un pachet, pe care-l dezvăli cu grijă.* DUNĂREANU, CH. 111. *Maiorul ... a continuat, dezvelind dintr-o hârtie ... o altă pipă.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 23. ◆ S p e c. (Complementul indică construcții) A lăsa fără acoperiș, a face să nu mai aibă acoperiș, luând materialul sau o parte din materialul (țigla, patele, șindrila etc.) cu care era învelit. *Vântu a dezvălit mulțime de case și a dărâmat turnurile de la multe bisearici.* CR (1829), 12²/13, cf. POLIZU, COSTINESCU. *Azi dimineață am dezvălit bordeiu ... ca să-i dau [vacii] o mână de ogrinji.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG. *Un viscol turbat ... a dezvălit și dărâmat case.* CARAGIALE, O. VII, 129, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◆ S p e c. (Complementul indică staturii, moaementele etc.) A inaugura dând la o parte ceea ce îl acoperea; p. g e n e r. a inaugura. *În cursul aceleiași zile a fost dezvelită o placă comemorativă pe locul unde ... s-a înălțat pentru prima dată în văzduh Aurel Vlaicu.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 862. ◇ R e f l. p a s. *La Iași ... s-a dezvălit nu demult un bust al lui Ion Creangă.* SADOVEANU, O. XX, 50. *Se va dezveli în curând un bust al lui Emil Racoviță.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 14. *Statuile celor 12 fondatori ai Uniunii Europene au fost dezvelite ieri dimineață în parcul Herăstrău.* RL 2006, nr. 4 917. ◆ S p e c. (Complementul indică vestigii, comori etc.) A scoate la iveală; a descoperi (4). *Disvălește toate avuțiile pământului.* AR (1830), 78¹/30. *Plugul tău să dezvelească Vreun voinic ce-n groapă plânge.* COȘBUC, P. II, 114. *Săpăturile din România au dezvelit multe cetăți și locuințe dacice.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 9, 47. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Biblioteca Vaticanului ... îi desvăliseră comoarele lor.* ARHIVA, I, 3. ◆ R e f l. S p e c. (Rare; despre morminte) A se deschide (1). *Un mormânt se dezvălește.* ALEXANDRESCU, O. I, 71. ◆ S p e c. (Popular; complementul indică focul mornit, jăratul) A elibera de pământul sau de cenușa cu care a fost acoperit, pentru a arde mai viu. *Focu-n vatră dezvălea.* FOLC. TRANSILV. II, 381. ◇ R e f l. *Focule, focșorule, Eu te-oi învăli și tu te-oi dezvăli.* PĂSCULESCU, L. P. 141.

2. R e f l. (Despre părți ale plantelor) A începe să se desfacă, să apară; (despre plante) a-și desface mugurii, bobocii, frunzele etc. (după hibernare). *Mugurul crăpa, frunza să dezvăliia, floarea să deșchidea*. CANTEMIR, I. I. I, 163. *Răsar ... muguri de poame din care primăvara se dezvălesc florile*. ÎNV. POM. 17/1. *Taie ... o fragedă floare când abia începe a se dezvăli*. PLEȘOIANU, T. I, 121/5. *Tânărul răsad ieși binișor și se dezvăli deplin*. FACTOR, M. 20/29. *Acești hlujeni ... se dezvălesc rânduri, rânduri*. I. IONESCU, C. 22/11. *Pornea înflorirea de primăvară. Se dezvăleau liliicii și în tușșuri de mesteceni își începeau viersul încă sfios niște păsărele cântărețe*. SADOVEANU, O. XVII, 278, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin lărgirea sensului) *În drumul ei câmpiile tresăreau de un fior prelung și se dezvălea viața holdelor și hrana lumii*. SADOVEANU, O. IX, 509. ♦ (Învechit; despre semințe) A încolți. *Primăvara se dezvălesc ... semințele*. ÎNV. POM. 17/1. ♦ T r a n z. f a c t. *Ploile ... sămințele dezvălesc, hlujerile răcoresc, copacii înfrundzesc*. CANTEMIR, I. I. I, 107.

3. R e f l. (Despre privești din natură) A apărea, a se arăta (treptat sau brusc) în fața cuiva. *Nainte-mi se dezvăliră, șerpuid ca un balaur, Holde și câmpii*. HASDEU, R. V. 122. *Ajuns pe culme după un marș obositor de mai multe oare, o panoramă măreață se dizvălește ochilor*. CONV. LIT. II, 124. *Privești neașteptate, uimitoare, pururi altele, se dezvălesc la fiecare cotitură a drumului*. VLAHUȚĂ, O. A. 133. ♦ T r a n z. *Calea de-aici-nainte dezvălește ochiului cea mai frumoasă privire*. PELIMON, I. 15/27.

4. T r a n z. (Complementul indică fapte, gânduri, idei) A face cunoscut, a mărturisii (5), a declara (1); p. e x t. a arăta, a expune, a dezvolta (6). Cf. CANTEMIR, I. I. II, 290. *Ne desvăli primejdia întru carea vom cădea de cumva corabiile lui Enea se vor înturna la Sicilia*. MAIOR, T. 25/26. *Pricinile care le-am dezvălit mai sus ne incredințiază*. id. I. B. 58/17. *Dă-mi voie, prietine, a-mi dezvăli ideea*. NEGRUZZI, S. I, 270. *Într-însul se vedea încă un simțământ ascuns ce ... nu cuteza a-l dezvăli către ceilalți oameni*. PELIMON, I. 10/14, cf. COSTINESCU. *Mă luă la o bere și-mi dezveli scheletul unui plan măref*. BRĂESCU, O. A. I, 21, cf. RESMERIȚĂ, D. ♦ F i g. *Când toamna și amurgul își dezvelea tot gândul ..., Străburul și bunicul și tatăl tău, de-a rândul, Suiră să se-nchine la umbra mea de zeu*. PILLAT, P. 91. (R e f l. p a s.) *Dacă lucrurile ar merge cum s-au dezvălit până acum, ar urma ... că între dânsii să nu poată fi o împăciuire*. CONTEMPORANUL, V₁, 392. ♦ R e f l. (Regional; despre fire textile) A se desfășura (1). *Vârtelnița se mișcă alene, scârțâind îndelungat și lasă firul a se dezvăli*. SLAVICI, N. 33, cf. DDRF, ȘĂINEANU². (T r a n z.) *Sulul de dezvelit [la războiul de țesut] pe care să „învoalbe” urzeala*. ȘEZ. VIII, 148.

5. T r a n z. (Astăzi rar) A demonstra (1), a arăta, a dezvălui (2). *Atât ocărmiurile, cât și persoanele au dezvălit un zilos* (a. 1828). URICARIUL, VII, 178/16. *Nu avuse vreme a-și dezvăli uritul caracter*. DACIA LIT. 7/8. *Sub zidurile Hotinului își dezvălește al său talent militar*. IST. M. XIII/13. *Tânărul princip se dedi la desfrânări și dezvăli un caracter crud*. ib. 180/17. *Diftorii întăritoare, cari în cele mai multe rânduri, în loc să întărească trupul, dezvălesc plecarea spre feliuri de*

boale. C. VÎRNAV, H. 63/1. *Atunci ... își dezveli uratul său caracter*. NEGRUZZI, S. I, 25, cf. LM. *Fiecare cuvânt al lor, bine studiat, dezvălește timbrul nemuritor ce i l-au întipărit părinții*. MAIORESCU, CRITICE, 288, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ R e f l. *Nemărginit aș fi, să vreu toate faptele românilor a le scrie, din care se dezvălește firea cea bărbată și vitează a neamului românesc*. MAIOR, IST. 87/14. *Chemarea și pornirile care s-au dezvălit în mine de a lucra pentru folosul naționalului românesc neîncetat mă îmboldesc*. BOJINCĂ, R. 7/10. *Firea cea bună a copiilor să dezvălea din zi în zi*. BUZNEA, P. V. 29/18. *Această patimă se dezvălise în inima lui*. ALECSANDRI, O. P. 57. ♦ R e f l. (Învechit, rar; despre boli) A apărea; a se declanșa (1). *Pricinile prin cari să dizvălește epidemia*. C. VÎRNAV, H. 63/1.

6. T r a n z. (Complementul indică secrete, gânduri ascunse etc.) A spune, a aduce la cunoștința cuiva, a dezvălui (3), a divulga, a destăinu (1). *Călugării câte știia și mici și mari la viădica le desvăliră*. MAIOR, I. B. 218/16. *Vicleana muiare ... rugă pre Samson ca să-i desvălească în ce stă țaria lui cea mare*. CALENDARIU (1814), 114/11. *Așteptați tainele numai ce am a vă dezvăli*. HELIADE, O. I, 430. *Au desvălit mult slobode idei*. DONICI, F. II, 57/14. *Acest secretar al lui Mihai dezvălise mai întâi prințului Andrei proiectul stăpânului său*. BĂLCESCU, P. A. 404. *Taina-ți să nu-i desvălești*. PANN, P. V. 112/18. *Iată că îți dezvelesc misterul suferințelor mele*. FILIMON, O. II, 138, cf. COSTINESCU. *I-am dezvelit misterul peregrinărilor mele*. IBRĂILEANU, A. 70, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ R e f l. p a s. *Cu pomenirea istoriiei nu mai mult a streinelor decât a hireșelor case fapte să dezvălesc*. CANTEMIR, I. I. I, 3. *Hemându-se ca să nu se dezvălească turburarea sa, urmează, zise Telemah, a face destul curiozității ... mele*. MAIOR, T. 16/18. *La întâmplări mari ... se disvălește dacă un popor îi dobitoc sau om*. RUSSO, S. 24. ♦ (Prin lărgirea sensului) *E vremea a-ți dezvăli Adâncul inimii mele*. HELIADE, M. 25/4. *A-și dizvăli înaintea atotputernicului D[umnezeu] inima*. DRĂGHICI, R. 305/14. *Inima mea și-am desvelit-o toată*. RUSSET, E. 94/2. *Cursul piesei nu dezvălește sfârșitul ei*. RUSSO, S. 7. *Bătaia nopții, stea amoroasă ... Misterul nopții îl dezvălește*. PELIMON, S. 43/6. *Acolo, în tăcere, copacii, apele, cerul ... i-au dezvălit mistere, i-au șoptit cuvinte necunoscute nouă*. SĂM. I, 49. *Lumea și viața de-abia încep a-și dezvăli tainele*. REBREANU, P. S. 192, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. (R e f l. p a s.) *Totdeauna, în atenția și interesul pe care ni-l arată un nou cunoscut, sufletul nostru găsește o plăcere, o sete irezistibilă de a se dezvăli, de a-și cuceri parcă o nouă simpatie*. VLAHUȚĂ, O. A. III, 38.

7. T r a n z. și r e f l. (Rar) A (se) lămuri, a (se) clarifica, a (se) demonstra (1). *Adeverit iaste din ceale ce ... am desvălit că românii ... s-au scos de supt stăpânirea grecilor*. MAIOR, I. B. 50/4. *Voi desvăli folosurile ceale mari ale vărsatului celui mântuitoriu*. FRĂȚILĂ, S. I. 7/9. *Însă până în ziua de astăzi nu s-au putut dezvăli această întrebare, nici ușor vreodată se va dezvăli pentru că noi nu cunoaștem viața*. ANTROP. 276/21. *Articulul ... este un punct din care supt însemnatul a dezvălit origina limbii române*. FM (1843), 92²/27. *Cu chipul acesta întâmplările patriei mele s-ar dezvăli mai*

bine. IST. M. XV/4. *Între oameni, cine face fala și mândria și podoaba omenirii ... sunt ... acei care uneori cu prețul vieții lor au căutat să dezvelească tainele lumii.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 21.

8. R e f l. (Regional; complementul indică membre ale corpului) „A i se zdruncina mușchii”. *Când îl doare pe cineva capul, fierbe două dintr-însele [perje] și le pune la frunte. Tot astfel și când ți se dezvelește mâna.* PAMFILE, S. T. 54, cf. GOROVEI, CR. 437.

- Scris și: *desveli*. - Prez. ind.: *dezvelesc*, pers. 3 refl. și: (regional) *se dezvăle* (TEAHA, C. N. 220); prez. conjunct. pers. 2 și: (regional) *să te dezveli* (PĂSCULESCU, L. P. 141). - Și: (popular) **dezvăli** (scris și: *desvăli*), (învechit) **dizvăli** (scris și: *disvăli*) vb. IV, (învechit, rar) **dezvelă** (LM) vb. I.

- Pref. *dez-* + [in]veli.

DEZVELIRE s. f. Acțiunea de a (se) *dezveli* și rezultatul ei.

1. Scoatere, degajare a unei ființe sau a unui lucru acoperit prin înlăturarea învelișului sau a învelișului care le acoperă. Cf. *dezveli* (1). Cf. HELIADE, PARALELISM, 30, VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Se zice despre dezvelirea unei plante de altele coplesitoare.* DS.

◇ **F i g.** *La dezvălirea dimineții s-a întins tăcere câtră mlaștinele ce se cheamă Trei Ape.* SADOVEANU, O. XIII, 1 014. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Ne-ar lipsi din privală a ceriului dezvălire.* CONACHI, P. 268. ◇ *Dezvelirea zăcământului* = operația de îndepărtare a straturilor de deasupra unui zăcământ de substanțe minerale utile, în vederea exploatarea acestuia. Cf. LTR², DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX. ◆ **S p e c.** Inaugurare a unor statui, monumente etc. prin darea la o parte a ceea ce le acoperă; *p. g e n e r.* inaugurare. *Mare mulțime de norod ... aștepta cu nerăbdare dezvălirea statuiei.* CONTEMPORANUL, V₁, 240. *Joi dimineața a avut loc solemnitatea dezvelirii unei plăci comemorative pe clădirea fostului arsenal al armatei.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 862. *Urmează apoi alte călătorii: cea de la Paris ... unde reprezintă țara la dezvelirea monumentului lui Jules Michelet.* IST. LIT. ROM. II, 670. *La urmă, când cu dezvelirea statuii, s-a adunat tot Maramureșul, așteptând sosirea cuiva de la București.* FLACĂRA, 1976, nr. 26, 11. ◆ **S p e c.** Scoatere la iveală a unor vestigii, comori etc.; descoperire (5). *Lucrările arheologice de dezvelire a acestui original sistem au fost conduse de arheologul Radu.* FLACĂRA, 1978, 19. *După cum atestă materialul găsit cu prilejul săpăturilor sistematice care-au dus la dezvelirea castrului, în jurul lui a existat o întinsă așezare civilă.* RL 2005, nr. 4 624. ◆ (Geom.; învechit) Desfășurare (1). *Dezvălire sau desfășurare conică.* CULIANU, C. 136. *Dezvălire cilindrică.* id. ib. 140, cf. DDRF.

2. (Învechit) Dezvoltare (2). Cf. ANTROP. 254/27. [Guvernul] *ar dori si-i mai vadă o dată în Grechia, spre a conlucra la disvălirea și deplinirea organizației militarești.* AR (1829), 169¹/22. *Au început o viață nouă, însuflețită de neatârănare politică și de pășire în desvălirea duhului.* IST. M. XII/14. *Dezvălirile ce au luat comerțul ... ne ajută de a economisi transportul grâului de la cirezi la magazine.* I. IONESCU, C. B. 311/32. *Oratorul descrie cuprinsul Iliadei, ... influința ce-a*

avut asupra dezvălirii poporului elen. CONV. LIT. I, 14. *Desigur că greșeala de căpitanie a întregii noastre instrucții a fost o prea mare desvălire a studiilor curat literare în raport cu cele științifice.* ib. XI, 38.

3. Aducere la cunoștință (a unor fapte, a unor gânduri, idei etc.); mărturisire (2); p. e x t. expunere. Cf. *dezveli* (4). *De cine patima au fost descrisă bine, cu desvăliri că viața e vis amăgitor.* DONICI, P. II, 60/6. *Au vădit trebuința a publica un jurnal periodic carile, analizând ... toate aceste cereri, ar înlesni a lor dizvălire și buna ținire (a. 1841).* PLR I, 97. *La vremea cuvenită a împărtăși și mai întinsă desvălire [despre cartea pomenită].* I. IONESCU, C. 255/8. *Nu cutezam să stric veselia acestei nenorocite prin dezvălirea ticăloșiei în care sta.* CONTEMPORANUL, I, 25. *De altfel chiar și el devenise mai discret în dezvălirea sentimentelor.* REBREANU, P. S. 36.

4. (Astăzi rar) Demonstrare (1), arătare; dezvăluire (2). Cf. *dezveli* (5). *Nu e destul numai a zice că creștere atârână de ajutorința dezvălirii a poterilor omenești.* MAN. INV. 95/26. *Aceastea ... se leagă de om ... îndată cum au ajuns la acea treaptă a dezvălirii carea se numeaște priceapere sau înțeleagere.* CARCALECHI, C. 56/4. *Cartea este scrisă cu siliță și cu dezvălirea întregului aparat științific.* MAIORESCU, D. I, 317. *Nu se poate hotărî că poligamia e pricina lipsei de sentimente, dar se poate zice că nu ajută deloc la dezvălirea lor.* CONTEMPORANUL, III, 16.

5. (Rar) Lămurire, clarificare. Cf. *dezveli* (7). *Acestea sunt ... dezvălirile ce am crezut de cuviință să dau întrebării mele.* MAIORESCU, D. II, 427.

- Scris și: *desvelire*. - Pl.: *dezveliri*. - Și: (învechit și popular) **dezvălire** (scris și: *desvălire*), (învechit) **dezvelăre** (LM), **dizvălire** (scris și: *disvălire*) s. f.

- V. **dezveli**.

DEZVELIT¹ s. n. Faptul de a (se) *dezveli*. ◆ (Regional; în forma *dezvălit*) *Dezvălitul mânilor* = durere de mâini pricinuită de muncă. Com. din STRAJA - VICOVU DE SUS.

- Și: (regional) **dezvălit** s. n. Com. din STRAJA - VICOVU DE SUS.

- V. **dezveli**.

DEZVELIT², -Ă adj. **1.** Fără acoperământ, învelitoare, înveliș etc.; descoperit (1). *Toată muiarea rugându-să au prorocind, cu capul dezvălit, grozăvește capul ei, că una iaste ca și cum ară fi tunsă.* N. TEST. (1648), 233¹/5, cf. ANON. CAR. [Bătutul cănepii] *să plinească ... nicicând la luminarea dezvălită, căci ușor se poate aprinde pulberile.* CULT. C. 43/24, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *A nu umbla iarna cu pieptul dezvălit.* CONTEMPORANUL, I, 172. *Ea ședea lângă dânsul cu brațele goale, cu umerii dezveliți.* SLAVICI, O. I, 340, cf. DDRF. *Fetele toate erau cu capetele dezvălitate.* AGIRBICEANU, A. 114, cf. RESMERIȚĂ, D. *Decebal ..., cu buza strânsă și pieptul dezvelit, Se-aruncă fără milă în fierul ascuțit.* EFTIMIU, I. 145. *Numai eu mi-s dezvălită [dezbrobodită], Cunosoc toți că mi-s fugită.* HODOȘ, P. P. 138. *Trupuri negre, dezvălitate.* BÎRLEA, L. P. M. I, 117, cf. ALR II 3 288/353. ◆ (Rar) **Dezbrăcat²** (1). *Întru voi înșivă giudecați, au nu-i stă grozav muerii dezvălită, să să roage lui Dumnezău?* N. TEST. (1648), 233¹/13. *Giupănese ... desculțe, desvălitate.*

ARHIVA R. II, 130/7. *Și voi ... l-ați lăsat să iasă dizvălit?* ALECSANDRI, T. 122. *Flutură năframe pe faleză Fete dezvelite și streine.* DIMOV, T. 46. ♦ *F i g . Ultima frază o jignise, se simțea dezvelită.* E. IONESCU, E. 64. ♦ (Despre clădiri, case etc.; p. r e s t r. despre căruțe) Care nu mai are acoperiș, cu acoperișul smuls, deteriorat; p. e x t. dărăpănat (2). *În mijlocul aceștii fabrici să află o odaie mare ... dărăpănată și dezvălită* (a. 1829). DOC. EC. 442. *Pe la unu dupe miezul nopții ni s-a dat la postie o căruță dezvălită care ne-a dus ca vântul.* GHICA, C. E. I, 42. *Cumplita deznădejde a iernei ce cade timpurie ... peste coliba dezvălită a săracului!* SĂM. I, 8, cf. ALR II/h 256/682.

2. (Învechit, rar; despre plante) Care nu a ajuns la maturitate, care nu e încă dezvoltat (1). *Curechi ... a căruia căpățină nu-i îndesată bine și nu-i desvălită.* I. IONESCU, C. 238/26.

3. *F i g .* (Învechit; despre fapte, gânduri, idei etc.) Adus la cunoștință, mărturisit, declarat (1). *Însă, cum știi foarte bine, adevărul dezvălit, Fără mască, între oameni, lesne nu e priimit.* ALEXANDRESCU, O. I, 179. *Ideea dezvălită aice ... am văzut-o pusă într-o comedie.* CONTEMPORANUL, I, 381.

4. (Învechit; despre fapte, idei etc.) Evident, limpede, lămurit, clar. *Și în limba latinească cea corectă, desvălite urme se văd de vorbe ajutoare.* MAIOR, IST. 248/7. *Învățătura trebuie să fle de pururea desvălită și răspicată.* PETROVICI, P. 31/17. *Iară tu de vei vedea aceia însămnare a nu fi deplin și alta mai dezvălită și alta mai apriată vei afla ..., te voi asculta.* ANTRUP. XIV/21. ♦ (Adverbial) *De unde desvălit se vede că Vopiscus au fost om ca acela, căruia nu-i era greață a minți.* MAIOR, IST. 39/2. *Acealea obiecturi ... așa chiar, dezvălit și luminat [învățătoriu] le va propune.* MAN. ÎNV. 72/4. *Destul de dezvălit am vădit cum că în Dachia veche ... necurmat să află urme de lăcuitorii romani.* T. AARON, S. A. 55/9. *Din adusa mai sus a scriptorului mărturie, dezvălit se vede cum că în marginea Dunării ... ținuturile au fost pline de lăcuitori români.* id. ib. 64/1.

- Scris și: *desvelit.* - Pl.: *dezveliti, -te.* - Și: (învechit și popular) *dezvălit, -ă* (scris și: *desvălit*), (învechit) *dizvălit, -ă*, (regional) *dizvelit, -ă* (ALR II/h 256/682) adj.

- V. *dezveli.*

DEZVELITURĂ s. f. (Învechit, rar) Descoperire (4). Cf. POLIZU.

- Scris și: *desvelitură.* POLIZU. - Pl.: *dezvelituri.*

- *Dezveli* + suf. -(i)tură.

DEZVELUÍ vb. IV v. *dezvălui.*

DEZVENINĂ vb. I. T r a n z. și r e f l. (În descântece) A (se) vindeca de intoxicația cu venin, cu otravă. Cf. PONTBRIANT, D. *Toate mușcăturile, Toate loviturile, Toate-nșepăturile, Toate se dezveninără, Trupul ... se dezvenină Și se vindecă.* MAT. FOLK. 591. *De venin și de otravă-l dezveninai, Cu alun ... îl descântai.* ȘEZ. VIII, 112.

- Scris și: *desvenina.* PONTBRIANT, D. - Prez. ind.: *dezveninez.*

- Pref. *dez-* + [în]venina.

DEZVENINĂRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a (se) *dezvenina* și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desveninare.* PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezveninări.*

- V. *dezvenina.*

DEZVENINĂT, -Ă adj. (Învechit, rar) Care nu mai este otrăvit. Cf. PONTBRIANT, D.

- Scris și: *desveninat.* PONTBRIANT, D. - Pl.: *dezveninați, -te.*

- V. *dezvenina.*

DEZVERGĂ vb. I. T r a n z. (Mar.) 1. (Complementul indică vela) A desprinde de pe vergă sau de pe strai². Cf. DEX.

2. A coborî vergile. Cf. DEX.

- Prez. ind.: *dezverg.*

- Pref. *dez-* + *vergă.*

DEZVERGĂRE s. f. (Mar.) Acțiunea de a *dezverga*. Cf. DEX.

- Pl.: *dezvergări.*

- V. *dezverga.*

DEZVESTÍ vb. IV v. *dezvește.*

DEZVÉȘTE vb. III. (Învechit) 1. T r a n z. și r e f l. A (se) dezbrăca (1). *Altă strămbătate, că-l dezvăscură de veșmentele lui. A treia, că-l îmbrăcără într-un veșmânt mohorât.* VARLAAM, C. 77. *Svântul ... să dezvăscu de veșmântul ce avea și să descultă de încălțăminte.* id. ib. 433. *Și-ntr-o noapte s-au dezvăscut din hainele ceale femești și s-au îmbrăcat într-o rasă de păr rea.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 54¹/6. *În tot chipul cu podoabe îl învăscu și-l desvăscu, îl îmbrăcă și-l dezbrăcă.* CANTEMIR, I. I. I, 102. *Înainte a tot norodul fu în chip de despreoțire desvăscut de veșmintele ceale arhieresti.* MAIOR, I. B. 79/24, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, DR. IV, 808, BUL. FIL. XI-XII, 345, ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 100, VARLAAM - SADOVEANU, 48. ♦ T r a n z. (Rar) A desfășa. Cf. CANTEMIR, I. I. II, 289. ♦ R e f l. și i n t r a n z. (Prin Maram. și prin nordul Transilv.; despre șerpi) A năpârli. Cf. ALR I I 182/280, 298, 343, 352, 357, 361.

2. R e f l. F i g. A se lepăda (de păcate). *Omul acela ce nu să va dezveaște de păcatele sale, nu va putea alerga să ajungă întru împărăția ceriului.* VARLAAM, C. 73. ♦ A se lepăda (de cineva). *Să dezvăscu de omul cel vechiu și să-mvăscu în veșmântul nestrăcării.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 162¹/33, cf. LM, DDRF, TDRG.

- Scris și: *desvește.* - Prez. ind.: *dezvesc.* - Și: **dezvesti** (scris și: *desvesti* DDRF) vb. IV, **dezvăște** (DR. IV, 808) vb. III, **dezvești** (DOSOFTEI, V. S. februarie 60¹/37, LM, TDRG, CADE, SFC III, 8), (regional) **dăzvești** (pers. 3 și: *dăzveștă* ALR I I 182/298), **deșvești** (ib. I 182/280) vb. IV.

- Pref. *dez-* + [în]vește.

DEZVEȘTÍ vb. IV v. *dezvește.*

DEZVÉȚ s. n. v. *dezvăț.*

DEZVEȚĂ vb. I v. *dezvăța*.

DEZVEȚĂRE s. f. v. *dezvățare*.

DEZVINĂ vb. I. R e f l. (Învechit, rar) A se dezvinovăți. Cf. MARDARIE, L. 149/21.

- Prez. ind.: *dezvinez*.

- Pref. *dez-* + *vină*.

DEZVINOVĂRE s. f. (Învechit, rar) Dezvinovățire. *Am a-ți răspunde că dezvinovarea unuia ca acesta numai din prepusul omului celui leneș pornește* (a. 1794). în BV II, 363-364.

- Pl.: *dezvinovări*.

- Cf. *dezvina, dezvinovățire*.

DEZVINOVĂȚI vb. IV. R e f l. (Despre persoane) A-și dovedi sau a căuta să-și dovedească nevinovăția; a se disculpa, (popular) a se dezvinui, (învechit, rar) a se dezvinovi, a se dezvina. *Eu nu voiesc pre mine a mă dezvinovăți, nici a mă apăra, nici a pune vina pã neștiința tinerețelor mele*. EUSTATIEVICI, I. 54/19. *De te va fi pârât cineva pentru un lucru rău, silește de te dezvinovățește*. PILDE, 76/20. *Mulți iară vrând să se desvinovățească pentru receala sa ce au cătră cultura națională, zic că ei știu franțozască, latinească, grecească și altele, și pentru aceea nu ar avea lipsă de cărți românești*. BOJINCĂ, D. 11/20. *Alții ar fi căutat să se dezvinovățească*. DACIA LIT. 158/1. *Oamenii se slujesc cu cugetarea lor numai ca să se desvinovățească de nedreptățile lor*. CR (1839), 4¹/16, cf. VALIAN, V., POLIZU. *Zău că eram treaz, se desvinovăți el*. SLAVICI, O. I, 372. *A se desvinovăți înaintea lui nu era cu puțință*. ISPIRESCU, L. 353. *Pentru ce s-ar mai fi desvinovățit, când nimeni nu-l dădea afară din casă*. MILLE, V. P. 144, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *În domnia lui Dimitrie-Vodă, Neculcea are înainte de toate gândul de a se dezvinovăți*. IORGA, L. I, 264, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Am întrebat-o pe Valeria dacă ... să mă desvinovățesc*. CAMIL PETRESCU, P. 189. *Ispas n-avea bani, nu înțelegea și nu s-a dezvinovățit*. COCEA, S. I, 38, cf. SCRIBAN, D. *Mă privește înciudat domnul greșier că-i dau atâtea explicații, de parcă m-aș dezvinovăți de ceva rău*. MIHĂESCU, D. A. 94. *Nu mai apucară a se dezvinovăți*. C. PETRESCU, A. R. 62. *Lucu încercă să se dezvinovățească: - N-am discutat niciodată serios*. VINEA, L. I, 170. *Văz și eu, ... se dezvinovăți Moromete*. PREDĂ, M. 156, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Urmarea aceasta o desvinovățiră împrejurările*. F. AARON, I. I, 47/20. *Silește-te ca să cercetezi darurile cele bune care sânt a fieștecărui, descoperi-le pe urmă la ceilalți, desvinovățind nesăvârșirile lui*. BUZNEA, C. 106/3. *Strămtoarea vremii ... desvinovățește întârzierea ieșirei din țipar*. G. BARBU, A. V. 275. ♦ T r a n z . A ierta de o vină, a considera nevinovat; a scoate de sub o învinuire, a declara nevinovat. *Nimic n-o poate desvinovăți de greșeala ce-a făcut*. HRISOVERGHI, A. 93/19. *Din numărul de 293 oameni prinși în fapte de criminal și de furtisaguri ... 14 au fost dezvinovățiți* (a. 1840). HURMUZAKI-S, VI, 183, cf. POLIZU. *Am desvinovățit la tribunal un hoț prins asupra faptului*. GHICA, C. E. I, 185, cf. PONTBRIANT, D. *Tribunalul ... în sentința sa l-a*

dezvinovățit. MAIORESCU, CRITICE, 20. *Spre dovadă ne-a spus că d-lui a trimis înainte judecății 50 de funcționari, cari au fost toți dezvinovățiți*. EMINESCU, O. XI, 193. *Cu o singură vorbă Simina îl dezvinovățise*. SLAVICI, O. I, 253. *În deșert ar încerca apărătorii creștinilor să dezvinovățească pe Constantin*. CONTEMPORANUL, V, 37, cf. DDRF, ȘĂINEANU². *Pentru ce nu l-a dezvinovățit de moartea tatălui său?* AGÎRBICEANU, S. 568. *Îl dezvinovățește ca și odinioară, zicându-și că grijile și necazurile îl îndârjesc*. REBREANU, I. 308. *Jurații luminați l-au desvinovățit în unanimitate*. CAMIL PETRESCU, T. II, 595, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Urmarea aceasta o dezvinovățiră împrejurările*. F. AARON, I. I, 47/20. ♦ (Învechit) *A se scuza* (2), *a se justifica*. *La restatornicirea institutului național, făcându-i-se poftire ..., s-au desvinovățit că nu are încălțăminte*. ASACHI, L. 39¹/2. *Se dezvinovățește înaintea ceaușului că nu poate a-i împlini cererile*. IST. M. 207/15. ♦ (Învechit, rar) *A se disculpa, trecând vina asupra altcuiva*. *Omul când greșește, Adeseori pe altul se dezvinovățește*. DONICI, ap. TDRG.

- Scris și: *desvinovăți*. - Prez. ind.: *dezvinovățesc*.

- Pref. *dez-* + [în] *vinovăți*.

DEZVINOVĂȚIE s. f. (Învechit, rar) Dezvinovățire. *Trebuie ei [dezertorii] să se întoarcă atuncea pentru că atuncea au iertare, dar după trecerea gheeneral-pardonului nu vor avea nicio dezvinovăție a face, nici să vor putea îndrepta de nebăgarea lor în seamă*. OBRADOVICI, D. 48/26. *Înțelepciunea a oamenilor acelora carii află în tot chipul excușății sau dezvinovății*. ȚICHINDEAL, F. 379/10.

- Pl.: *dezvinovății*.

- Pref. *dez-* + *vinovăție*.

DEZVINOVĂȚIRE s. f. Acțiunea de a (se) dezvinovăți și rezultatul ei; (învechit, rar) dezvinovăție, dezvinovare. *Dezvinovățirea apărării sale numai atuncea să legiuiaște când ucigătorul dovedeaște ... cu temei ... [că] au fost năvălitu de omorâtul*. PRAVILA (1788), 50/22, cf. LB, HELIADE, O. II, 345. *Mihaiu prin chipul desvinovățirii sale se recomandă atât de frumos la împăratul, încât acesta îi făgădui că va lua de nevastă pe fata lui Mihaiu*. F. AARON, I. II, 308/17. *Slujască de dovadă a netrândăviei mele catalogul cărților publicate de către mine ..., fie-mi mai ales de dezvinovățire* (a. 1845). PLR I, 95, cf. VALIAN, V. *Italii cam au drept, zicând pentru desvinovățirea sa: a fi lucru firesc să durmiteze mai tâmpuriu acela care s-au trăzit așa curând*. RUS, I. I, 245/28. *Această desvinovățire era de prisos*. FM (1843), 82¹/1. *Deocamdată povestirile acestea slujesc de petrecere, mai târziu vor sluji de desvinovățire*. NEGULICI, E. I, 87/21, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Să aflu eu singur o pricină de desvinovățire*. MILLE, V. P. 192. *Auzind cei 40 de sfinți desvinovățirea și tânguirea săracului, li se făcură milă de dânsul*. MARIAN, S. R. II, 147, cf. DDRF, BARCIANU. *Toate dezvinovățirile ce aduce ... sunt întortocheri zadarnice și vorbe goale*. SĂM. II, 718, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Voiam să te ajut, tăicuță, a rostit iarăși în chip de desvinovățire*. PAS, Z. I, 201. *Iarăși trebuie să spun spre desvinovățirea mea că*

numărul lor [al proștilor] este foarte mare. PREDA, I. 34. Această dezvinovățire publică pe pagini de cronică a fost unul din motivele care l-au îndemnat [pe Radu Popescu] să se apuce de scrierea istoriei. IST. LIT. ROM. I, 584, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Ne limităm la acest citat din lunga și abila dezvinovățire a lui Ștefan.* LL 1974, nr. 1, 116. ♦ (Învechit) Scuză (1), justificare. Dacă ar fi cea mai mică primejdie ... așa avea o dezvinovățire în ochii lumii. HRISOVERGHI, A. 23/3.

- Scris și: *desvinovățire*. - Pl.: *dezvinovățiri*.

- V. **dezvinovăți**.

DEZVINOVĂȚIT, -Ă adj. (Învechit) Care este scos de sub învinuire. Cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D.

- Scris și: *desvinovățit*. DDRF. - Pl.: *dezvinovățiți, -te*.

- V. **dezvinovăți**.

DEZVINOVĂȚITÓR, -OÁRE adj. (Învechit) Care dezvinovățește. Prințul ... trimis din partea guvernului ... spre a pune înainte ocârmuirii noastre dizvinovățitoarele cuvinte asupra încruntatei nenorociri ... ar fi trecut râul. AR (1829), 19¹/₄, cf. VALIAN, V. *Judecata crimelor nu se va putea prelungi mai mult de 24 ceasuri, afară numai de cazuri complicate, unde s-ar putea cere niscarva documente dezvinovățitoare pentru pârât.* CONDICA, O. 103/17, cf. POLIZU.

- Scris și: *desvinovățitor*. POLIZU. - Pl.: *dezvinovățitori, -oare*. - Și: **dezvinovățitóriu, -ie** (scris și: *desvinovățitoriu* PONTBRIANT, D.), **dizvinovățitór, -oáre** adj.

- **Dezvinovăți** + suf. *-(i)tor*.

DEZVINOVĂȚITÓRIU, -IE adj. v. **dezvinovățitor**.

DEZVINOVÍ vb. IV. R e f l. p a s. (Învechit, rar) A se dezvinovăți. *Se desvinovește excesul deserației sale [a omorătorului], prin excesul zburderii mirelui său.* CALENDARIU (1794), 37/6.

- Scris și: *desvinovi*. - Prez. ind.: *desvinovesc*.

- Cf. **dezvinovăți**.

DEZVINUÍ vb. IV. T r a n z. și r e f l. (Astăzi rar) A (se) dezvinovăți. În vorbă, în gazete, în adunări puteți spune orice v-ar putea dezvinui sau arunca vina asupra altora. EMINESCU, O. XIII, 208. *Nu crede că-ți spun asta pentru ca să mă dezvinuiesc de ce-am făcut.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 29. *Minte cu ușurință pentru a se dezvinui.* CONTEMPORANUL, V₁, 383, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Lui Pepelea nu i-au fost nimic pentru că el s-au desvinuit în scurt, zicând: „Eu așa știu că se îmblă cu carul”.* SBIERA, P. 14.

- Scris și: *desvinui*. - Prez. ind.: *dezvinuiesc*.

- Pref. *dez-* + [in] **vinui**.

DEZVINUIRE s. f. (Astăzi rar) Acțiunea de a (se) dezvinui și rezultatul ei. *Dezvinuire pentru întârziată scrisoare.* EUSTATIEVICI, I. 59/6, cf. DDRF, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Zăna nu voia să știe nimic de această desvinuire și voia numaidecât să-i scoată ochii.* SBIERA, P. 36.

- Scris și: *desvinuire*. - Pl.: *dezvinuiri*.

- V. **dezvinui**.

DEZVIRGINÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică persoane virgine) A face să-și piardă virginitatea; a deflora. Cf. LM, RESMERIȚĂ, D., M. D. ENC., DEX. *Mă gândesc acum ce-ar fi însemnat cumunia cu ea. ... Și-apoi, spre dimineață, ducând[-o] ... în pat și chinându-te s-o dezvirginezi.* CĂRTĂRESCU, N. 178. ♦ F i g. *Sunt copii mici îmbătrâniți înainte de vreme, de mizeria în care au deschis ochii, dezvirginați de viciile părinților.* BRĂESCU, O. A. II, 150.

- Scris și: *desvirgina*. LM. - Prez. ind.: *dezvirginez*.

- Și: (învechit, rar) **devirginá** vb. I. LM.

- Pref. *dez-* + **virgin**.

DEZVIRGINÁRE s. f. Acțiunea de a dezvirgina și rezultatul ei; deflorare. Cf. LM. *Orice mângâiere care depășea obrazul ... era un început de desvirginare.* DEMETRIUS, A. 294, cf. D. MED., DEX. ♦ F i g. *Intelectul este izolat de propria lui incapacitate de desvirginare metafizică.* CIORAN, R. 134. *Urechile feciorești mai sângerează încă de desvirginarea făcută de fraza impetuoasă și virilă.* BOGZA, în PLR II, 474.

- Scris și: *desvirginare*.

- V. **desvirgina**.

DEZVIRGINÁT, -Ă adj. Care și-a pierdut virginitatea; deflorat. (F i g.) *Planeta noastră, dezvirginată, banală, uniformă, nu va mai fi nimic altceva decât plicticosul pământ.* RALEA, S. T. III, 268.

- Pl.: *dezvirginați, -te*.

- V. **desvirgina**.

DEZVLĂGUÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Lipsit de vlagă, fără putere. *Când o vezi așa de desvlăguită, o lași să treacă și ai senzația că nu muza, ci vreo stafie ... șade în faeton.* SĂM. III, 280.

- Scris și: *desvlăguit*. - Pl.: *dezvlăguiți, -te*.

- Pref. *dez-* + **vlăguit**.

DEZVOÁLBE vb. III. 1. T r a n z. și r e f l. (Învechit) A lămuri sau a face să fie lămurit (un lucru, o idee etc.). *Muierile tot nu înceta, nici că-l lăsa să grăiască, ci mai tare striga, cât nimenea, nici craiul nu să putea dezvoalbe din cuvintele lor.* BERTOLDO, în C. POP. I, 245. *Un voinic ... Dezvolbind a lui vodă tocmală, Acest chip grăi cătră adunare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 143, cf. CLEMENS, ap. CDDE. ♦ R e f l. p a s. *Neputându-se numai printr-înșii [prin soli] trebile a se desluși și dezvoalbe, trimis-au în urmă Șerban-Vodă pre nepotu-său (începutul sec. XVIII).* MAG. IST. II, 130/28. ♦ R e f l. (Învechit și regional) A se trezi (2). Cf. DOSOFTEI, ap. CDDE, LB, GIUGLEA, C. L. 8. *Îl freci ca să se dezvoalbe.* A III 16.

2. R e f l. (Învechit și regional; despre plante, p. e x t. despre ființe) A se dezvolta (1). Cf. LB, PONTBRIANT, D., SCRIBAN, D. *Se dezvoalbă florile.* UDRESCU, GL. *S-a dezvoltat fetița asta, parc-a crescut din apă.* id. ib.

3. T r a n z. (Învechit) A desfășura (1). *Călărimea Dezvoalsă îndată alb-verdele steag.* BUDAI-DELEANU, Ț. 430, cf. 393, CADE, SCRIBAN, D., CONTRIBUȚII, III, 17.

♦ **T r a n z.** (Învechit și regional) A dezveli (1). Cf. BOBB, ap. CDDE. *Ale fâțe poleite, Desvoalbe-le să le văz.* CIAUȘANU, v. 46.

– Scris și: *desvoalbe*. – Prez. ind.: *dezvólb*; perf. s.: pers. 3 și *dezvoalbă*; perf. c.: pers. 3 și: *dezvolb*. – Și: (învechit) **dezvolbá** (scris și: *desvolba* LB, PONTBRIANT, D.) vb. I, **dezvolbí** (scris și: *desvolbi* BOBB, ap. CDDE, CADE, SCRIBAN, D.) vb. IV, **dezholbá** (scris și: *desholba* DOSOFTEL, ap. CDDE), **dăzvulbá** (GIUGLEA, C. L. 8) vb. I.

– Pref. *dez-* + [in]voalbe.

DEZVOÁLBERE s. f. (Învechit) Acțiunea de a (se) *dezvoalbe* și rezultatul ei.

1. Lămurire (a unui lucru, a unei idei etc.) Cf. *dezvoalbe* (1). *Dezvoalbere a pilde* (1600–1630). CUV. D. BĂTR. I, 276, cf. MARDARIE, L. 150/1. *Spre dezvoltarea aceștii puneri sau (probleme) să va aduce aice socoteala sumei din fig. 8.* AȘEZ. 88/3, cf. LM.

2. Dezvoltare (3). *Înmulțirea cea sporitoare și neîntreruptă a veniturilor statului mărturisește de norocita dezvoltare a bogăției naționale.* GT (1839), 2²/46, cf. LM. ♦ **F i g.** *Singură luminarea și dezvoltarea ideilor unui popor, cum este al nostru, poate să-l puie în stare a contribui fizicește și moralicește la fericirea patriei.* GT (1838), 3¹/52, cf. LM.

– Și: **dezvólber** (scris și: *desvolbere* LM), **dezvolvere** (scris și: *desvolvere* LM), **dezvolbire** s. f.

– V. *dezvoalbe*.

DEZVOCÁ vb. I. **R e f l.** (Regional) 1. (Prin nord-vestul Munt., despre fenomene ale naturii) A se porni (5), a se dezlănțui (II 1). Cf. UDRESCU, GL. *S-au dezvoltat ploile, parcă s-au rupt porțile cerului.* id. ib.

2. (Prin nord-vestul Munt., despre plante) A se dezvoltă (1), a crește, a se desface (10). Cf. UDRESCU, GL. *S-au dezvoltat florile, parcă a nins.* id. ib.

3. (Prin nord-vestul Munt., despre drumuri) A se desfunda (4). Cf. SCRIBAN, D., UDRESCU, GL.

4. (Prin Olt., despre oase) „A se desface ușor de pe carnea fiartă bine”. Cf. GL. OLT.

5. (Prin nord-vestul Munt.) A se desface (5), a se dezlipi (1), a se rupe (5). *Mi s-or devocat papucii.* LEXIC REG. II, 59. *Cămașa i s-a devocat pe el de atâta purtat.* id. ib. 90.

– Prez. ind. pers. 3: *dezvoacă* și (4) *dezvocă* (GL. OLT.). – Și: **devocá**, **dăvocá** (SCRIBAN, D.) vb. I.

– Et. nec.

DEZVOCÁT, -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.) 1. (Despre ape) Pornit² (I 1), dezlănțuit (1). Cf. UDRESCU, GL. *Sunt zăpezile și ghețurile dezvoltate la munte; vin ape năbădăioase.* id. ib.

2. (Despre plante) Dezvoltat (1), deschis, desfăcut². Cf. UDRESCU, GL. *Toate florile sunt dezvoltate.* id. ib.

3. (Despre drumuri) Desfundat² (4). Cf. UDRESCU, GL. *E șoseaua dezvoltată, spartă; nu poți pleca.* id. ib.

4. (Despre obiecte casnice) Uzat (2). *Femeile strâng din sat atât pe furate, cât și pe împrumutate: blide, oale goale, cratițe crăpate, linguri devocate, furculițe știrbate și alte scule trebuincioase.* SNOAVA, III, 718.

– Pl.: *dezvocați*, -te. – Și: **devocát**, -ă adj.

– V. *dezvoca*.

DEZVOLBÁ vb. I v. *dezvoalbe*.

DEZVOLBÁT, -Ă adj. 1. (Regional) Deștept (2) (Bănița – Aninoasa). Cf. A III 18. *Nu-s așe dezvoltată.* id.

2. (Învechit și regional; despre oameni sau despre părți ale corpului lor) Dezvoltat (2); împlinit. *Copil dezvoltat.* UDRESCU, GL. *Sâni dezvoltăți.* id. ib. ♦ (Regional; despre fructe) Rotund (I 1); umflat² (1) (Priboieni – Topoloveni). Cf. UDRESCU, GL. *Prune dezvoltate.* id. ib.

3. Dezvelit² (1). *Această prințesă joacă ... cu fața dezvoltată, și o privesc toți cu slobozenie.* GORJAN, H. IV, 18/33.

– Scris și: *desvolbat*. – Pl.: *dezvolbați*, -te.

– V. *dezvoalbe*.

DEZVÓLBERE s. f. v. *dezvoalbere*.

DEZVOLBÍ vb. IV v. *dezvoalbe*.

DEZVOLBÍRE s. f. v. *dezvoalbere*.

DEZVÓLT¹, -OÁLTĂ adj. (Învechit) Dezvoltat (5), amplu. *Îndată-i vine-n cuget ideea învierii, Desvoltă, lămurită acest fel cum la nimeni Nu mai venise încă.* HELIADE, O. I, 214. *Așadar când verbul „fire” este desvolt și deosebi de predicat, se zice afirmativ.* id. PARALELISM, II, 72. ♦ (Adverbial) *Cei ce numai cu loghica cea firească să îndreptează, nu le cunosc dezvolt și chear.* MICU, L. 21/8. *Grăirea ... are datorie a spune și a povesti dezvolt și cu bun înțeles cuvintele.* MOLNAR, RET. 23/10. *Pricinile ... mai chiar și mai desfăcut, și mai dezvolt și mai pre amănuntul să le ispitim.* KLEIN, ap. BLAGA, G. 145. ♦ (Despre minte) Ingenios. Cf. LB, LM.

– Scris și: *desvolt*. – Pl.: *dezvolți*, -oalte.

– De la *dezvoltat*.

DEZVÓLT², -OÁLTĂ adj. (Rare; despre flori; în opoziție cu *î n v o l t*) Care are un singur rând de petale, care nu are destule petale, care nu este bine dezvoltat (1). Cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

– Scris și: *desvolt*. CADE. – Pl.: *dezvolți*, -oalte.

– Pref. *dez-* + [in]volt.

DEZVOLTÁ vb. I. **I. R e f l.** (Despre materie și despre fenomene sau elemente ale naturii și ale societății) A trece de la o treaptă inferioară la una superioară, de la simplu la complex; (despre organismele vii) a evolua, a progresa, a crește; (învechit și regional) a se dezvoltă (2). *Desvoalte-se-orice floare, resfire-se mirosul S-adoarne, să profume talamul tău de nuntă.* HELIADE, O. I, 359. *Cunoaște-voi eu urma, nemuri-toarele sale pasuri în mulțimea florilor ce se dezvoltă?* MARCOVICI, C. 55/23, cf. VALIAN, V., PANN, ap. CONTRIBUȚII, I, 47. *Viața animalelor se reproduce, se dezvoltă ... prin legea afinității.* BARASCH, M. I, 44/5, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Mușchii se dezvoltă prin exerciții.* TDRG, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Partea a III-a descrie ... clima și solul în care cresc și se dezvoltă plantele.* AGROTEHNICA, I, 5. *Microbii se dezvoltă repede în țesuturi.* BELEA, P. A. 133, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC. *Mugurii se dezvoltă viguros, devin copaci puternici.* SCÂNTEIA,

1975, nr. 10 342. *Organismele se dezvoltă în unire cu condițiile similare celor natale.* FLACĂRA, 1978, nr. 44, 10, cf. DEX. *Locul unde plantele nu cresc sau se dezvoltă cu dificultate reprezintă un diagnostic clar al existenței stresului geopat.* RL 2005, nr. 4 529. ♦ **T r a n z.** *Lăsați natura binefăcătoare să dezvolte delicatele lor mădulare.* NEGULICI, E. I., 119/14, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Mult mișcat cătând cu ochii ce-n natură e frumos, Unde ea își dezvoltă tot ce are de pompos.* PELIMON, S. 2/8, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., DDRF, ȘĂINEANU². *Talentul ... se poate construi printr-un fel de specializare, prin exerciții asemănătoare sporturilor care dezvoltă o anumită parte a corpului.* E. IONESCU, E. 96, cf. SCRIBAN, D. *Să dezvolte cu noul stat raporturi de prietenie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 46, 2/1. ♦ **F i g.** *Gândirea nefiind ... decât un instrument în serviciul acțiunii, care e pusă ea însăși în serviciul vieții, întrucât n-are alt scop decât s-o întrețină și s-o dezvolte.* NEGULESCU, G. 80. ♦ (Despre boli sau manifestări ale lor) A avansa, a se agrava. *Frigurile cresc pe cât bubă se dezvoltă.* MAN. SĂNĂT. 248/10-11. *Dezvoltându-se boala și mai mult, dobitoacul șade mai mult culcat.* LUCACI, M. 85/8. ♦ **T r a n z.** (Despre oameni) A contacta un anumit tip de boală. *Bolnavul poate să dezvolte una din 4 forme de gripă.* RL 2005, nr. 4 571 ♦ A prinde contur, a se ivi. *O cale luminoasă se desvoltă în mare arc.* SĂM. II, 444.

2. **T r a n z.** (Complementul indică științe, doctrine, teorii etc.) A amplifica în mod creator, a completa cu idei, cu principii noi; a îmbogăți. *Un mai mare număr [de oameni] împreună dezbat ideile fiecăruia câștigătoare în parte, tăgăduiește cele greșite, dezvoltă cele sănătoase* (a. 1836). PLR I, 45, cf. PONTBRIANT, D. *Aceste taine ... nu sunt alte decât niște ... rămășiți a acelei științi oculte care era atât de dezvoltată la vechii egipteni.* ALECSANDRI, O. P. 67. *Toate popoarele moderne n-au făcut decât să dezvolte cultura antică.* IBRĂILEANU, SP. CR. 2. [Profesorul] *cunoscuse ... o vieneză sprintenă și prodigios de informată, ... pe care scepticismul sau prudenta timorată a universitarilor nu o împiedicau să-și dezvolte paradoxalele ei critici și afirmații.* M. ELIADE, O. I, 95. *Afirmarea unei idei pe care o va dezvoltă modernismul.* v. ROM. februarie 1975, 48. ♦ **R e f l.** *Și așa mai departe se desvoltă știința și nu are nicăieri repaos și niciodată finit.* CONV. LIT. I, 40. *Se dezvoltă ... o literatură încă jună și în parte încă nerecunoscută.* MAIORESCU, CRITICE, 87. *Satira s-a născut și s-a dezvoltat în cetatea nemuritoare [Roma].* ODOBESCU, S. I, 54. *Paralel cu genurile literare, s-a dezvoltat firește critica literară.* CARAGIALE, O. III, 90. *Când ... literatura s-a dezvoltat, nu mai are nevoie de critică* (a. 1887). PLR I, 352. *Presa s-a dezvoltat în același sens de pasiune sinceră.* IORGA, în PLR II, 13. *Nicăieri nu se dezvoltă mai anormal literatura decât la noi.* LOVINESCU, în PLR II, 277, cf. SCRIBAN, D. *Ideea umanistă nu poate trăi și nu se poate dezvolta în perioadele de feroare religioasă acută.* RALEA, S. T. III, 28. *Această ipoteză nu s-a putut dezvolta.* SANIELEVICI, R. 31, cf. DL, DM, DN². *Ideile se dezvoltă continuu, în timp ce cuvintele tind să se fetișizeze.* v. ROM. februarie 1975, 23. *În prima etapă, disciplinele biologice s-au dezvoltat izolat.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507.

3. **R e f l.** A se extinde (dobândind proporții, însemnătate, forță); a crește, a se mări¹ (IV). *Mai sânt câteva soiuri de pământ precum: pământul mlășinos ce se dezvoltă la așzături umede.* LITINSCHI, M. 7/27. *Producțiunea agricolă s-a dezvoltat și mai mult.* GHICA, C. E. III, 29, cf. PROT. – POP., N. D., ȘĂINEANU². *Botoșanii se putură dezvoltă în schimbul de mărfuri dintre Polonia și Turcia.* IORGA, C. I. II, 188, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Din miazăzi creșteau nouri, dezvoltându-se spre înălțimea cerului.* SADOVEANU, O. IX, 394, cf. SCRIBAN, D. *Orașul Havana s-a dezvoltat mai întâi în jurul și în apropierea portului.* RALEA, O. 62, cf. DL, DM. *Întinderea de pământ pe care s-a dezvoltat ... târgul se înclina, ... de-o parte și de alta a văii.* G. BARBU, A. V. 8. *A continuat să se dezvolte și să se modernizeze agricultura.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 328. *Ocupația de bază ... dezvoltându-se în strânsă interdependență cu creșterea animalelor.* BUTURĂ, EB. I, 5. *Pescutul s-a dezvoltat ca ocupație principală alături de agricultură, viticultură și creșterea vitelor.* PAVEL, S. E. 15. *Pornind de la premisa că viitorul se dezvoltă din nerezuările trecutului, voi încerca în continuare să deslușesc ce parte de viitor este indicată de contradicția semnalată.* PATAPIEVICI, C. L. 365. *Zona s-a dezvoltat rapid.* RL 2006, nr. 4 821. ♦ **F i g.** *Un delir paranoid i se dezvoltă sub feastă.* CĂRTĂRESCU, N. 315. ♦ **R e f l. p. a. s.** *Se va dezvoltă baza materială a sportului.* FLACĂRA, 1977, nr. 1, 5. *Se va dezvoltă însă și Dorohoiul, vechi oraș românesc.* ib. nr. 5, 11. ♦ **T r a n z.** *A se chibzui dacă este limba capabilă de a exprima, dăsluși și desvolta foloasele științelor.* CR (1839), 262/6. *Nenorocirile politice ... disvultesc în urmașii colonilor o civilizație casnică.* RUSSO, S. 94. *Economia ne-o dezvoltăm mereu, dar nu ca la început, sub presiunea nevoilor și necazurilor.* FLACĂRA, 1976, nr. 35, 8. ♦ **F i g.** *Aș vrea să dezvolt toate rezervele mele de pasiune, otravă și bestialitate pentru a exploda împotriva unei categorii de oameni, favorizată pe nedrept și supravvalorificată din superficialitate.* CIORAN, R. 106. *Acțiunea aceasta a lui Dumnezeu trezește, dezvoltă, întărește facultățile sufletești.* STĂNILOAE, O. 25. *Comerțul a fost mai dezvoltat tocmai în mărfurile de această categorie.* Z. MIHAIL, T. P. 81. ♦ (Despre limbă, cuvinte etc.) A se îmbogăți cu noi elemente (de vocabular, de gramatică, de stil etc.); a deveni mai expresiv, mai nuanțat. *Învățându-să, dar, acele cunoștințe în limba rumânească se dezvoltă și limba națională mai bine* (a. 1844). DOC. EC. 817. *Privind noi la viața limbei, după cum se dezvoltă ea treptat, ... vom deosebi într-însa patru graduri de cultură.* BĂLĂȘESCU, GR. 132/29. *Limba se dezvoltă în mod instinctiv de poporul întreg.* MAIORESCU, CRITICE, 137. ♦ **T r a n z.** *Limba ispănească ... e timpuriu dezvoltată, are literatură deplină și foarte mare.* RUS, I. I, 152/20. *Numerile acestei publicări vor cuprinde ... tot ce este merit a răspândi lumini, a aduce plăcere cetitorilor și a dezvoltă limba românească* (a. 1854). PLR I, 152. ♦ **I n t r a n z.** *Deosebit de interesantă este introducerea de participii sau gerunzii cu valoare de adjectiv într-una din structurile-tip sau într-una din cele dezvoltate prin combinarea lor.* COTEANU, S. F. II, 67. ♦ (Despre acțiuni, metode etc.) A se intensifica, a se adânci; a se răspândi (3). *Înlesnirea comunicațiilor] ...*

trebuie și să cuvine decât orice alt să să dezvolteze din zi în zi (a. 1838). DOC. EC. 708. Aceste două mari mijloace de parvenire nu se dezvoltă ... decât prin învățatură. FILIMON, O. I, 121. Mișcarea pornită crește, se dezvoltă în largime și mai ales în adâncime, calitativ adică. în PLR II, 157. Planurile lui militare s-au dezvoltat în raport cu autoritatea sa mărită. OJETEIA, T. V. 96. Viața comercială a orașului s-a dezvoltat și mai mult. MAGAZIN IST. 1968, nr. 6, 71. ♦ T r a n z. Alianța sa cu staturile vecine dezvoltă tot mai mult lucrările lui Vladislav. F. AARON, I. I, 54/1. Băile de asudare disvoltează în lăuntrul nostru toate acele efecte. FĂTU, D. 68/4. La climatele arctice ... soarele nu poate dezvolta influența făcătoare de bine a căldurii. BARASCH, M. I, 48/8. România a dezvoltat o susținută activitate în domeniul relațiilor externe. FLACĂRA, 1977, nr. 19, 12. Academia vrea să dezvolte pe aceste suprafețe investiții imobiliare. RL 2007, nr. 5 282.

4. R e f l. (Despre oameni sau despre colectivități) A evolua treptat (în ceea ce privește intelectul); a se forma, a se perfecționa; (învechit, rar) a se dezvolvi (2). Spartanii se dezvoltă în timpul acesta după legile lui Licurg. F. AARON, I. L. 29/15. Ceea ce trebuie unui popor pentru a se dezvolta, impulsul spre viață, acela-l avem (a. 1870). PLR I, 277, cf. ȘĂINEANU², CADE, SCRIBAN, D. În absența unui astfel de critic, un tânăr de talent poate, firește, să se dezvolte, însă în mare nesiguranță. CĂLINESCU, C. O. 198. Scriitorul ajuns de timpuriu la măiestrie n-a încetat să se dezvolte. VARLAAM - SADOVEANU, 454. Pentru a se dezvolta bine ... orice elev trebuie să facă, în medie, cel puțin o oră pe zi exerciții fizice. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 316.

5. T r a n z. (Complementul indică însușiri, trăsături de caracter, sentimente etc.) A manifesta sau a face să se manifeste intens, să se afirme, să iasă în evidență; (învechit, rar) a dezvolvi (1). Dezvoltați înțelegerea țaranilor; faceți [pe] ei să cunoască datoriile lor. MARCOVICI, D. 220/18. Cu tot eroismul ce dezvoltă rumâni în vremile acestea, împrejurările nu-i ajută răca să se scape de tot de sub supunerea turcească. F. AARON, I. I, 206/15. În educațiile literate se poate cerceta spre a dezvolta cutare facultate a sufletului mai mult decât alta. CR (1838), 33²/9. Viitorul nostru atârână numai de noi; de inteligența, de prudența, de energia ce vom ști a dezvolta în mijlocul pericolelor (a. 1888). PLR I, 70. Ca să-i dea o nouă ocazie de a-și dezvolta și arăta în lume talentele îl însărcină cu o solie foarte însemnătoare. CR (1839), 95¹/18. Dezvoltați-le [pruncilor] facultățile sufletului. NEGULICI, E. I, VI/12. Bărbații cu mijloace atât de superioare nouă au putut și pot a-și dezvolta facultățile intelectuale. CONTEMPORANUL, I, 3. În ace organizație intră ... obiceiurile care dizvoltesc plecările bune sau răle. RUSSO, S. 15. Documentele și tradițiunile familiei spun că aici un Demir Gherei ..., dezvoltase cea mai mare vitejie asupra turcilor. SION, P. 213. Spre-o fire năzuiește pe lume și păcatul, Deși pompos și mândru disvoaltă tari puteri. CONV. LIT. II, 217, cf. LM. Lucrând rar ... soldatul cugetă, își dezvoltă memoria. BRĂESCU, O. A. I, 142. Până atunci, confuzia, incertitudinea și presupunerile îl vor lucra ca să-i dezvolte ... intuițiunea. ARGHEZI, C. J. 48. Ele constituie o școală minunată de formare a copiilor, ... dezvolt-

tându-le în acest scop personalitatea. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 328. Vom dezvolta spiritul critic și autocritic în întreaga noastră activitate. FLACĂRA, 1977, nr. 1, 11. ♦ F i g. Bunătatea sufletului lui Colin dezvoltă în inima lui Ianot sămânța bunătății cei firești. TÂMPEANUL, G. 74/22. ♦ R e f l. p a s. Prin urmare înțelegerea și cuvântul tinerilor țărani trebuie a să dezvoltă cu îngrijire și a să deprinde în școale. MARCOVICI, D. 219/6. ♦ R e f l. Și mintea-i se desvoaltă în câteva momente. HELIADE, O. I, 365. Cualitățile și viciile le acuiștăm din naștere și ... ele să dezvoltă treptat după etate, pozițiune și circumstanțe. FILIMON, O. II, 20. Ura se dezvoltă deopotrivă în sufletul fiecăruia dintr-înșii. ODOBESCU, S. I, 426. Sensibilitatea hipnotică se dezvoltă prin experiențe repețite. ARHIVA, II, 234. Energiile intelectuale răsar, se dezvoltă și caută să se manifeste în diferite chipuri. în PLR II, 119.

6. T r a n z. (Complementul indică subiecte, teme, idei, teorii etc.) A expune în mod amănunțit, a explica, a prezenta (2). Legea ce dezvoltă mai sus are o aplicație cu mult mai puternică și cu mult mai înțelegătoare decât națiile cele mai sublime ale Evangheliei. NEGULICI, E. II, 168/1, cf. POLIZU. Tânărul ziarist a înșirat o mulțime de vorbe ... dezvoltând cu o înlesnire rară ... cugetările cele mai intime ale lui Bismark. GHICA, C. E. III, 14. Mare parte însă din ceea ce ne desvoaltă autorul în acest capitol n-are decât un interes antiquaric. CONV. LIT. II, 392, cf. COSTINESCU, LM. Teoria scrierii, precum o dezvoltă în paginile precedente, este adevărată. MAIORESCU, CRITICE, 267, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU². Îi dezvoltă în fraze pompoase niște principii. REBREANU, P. S. 32, cf. CADE. Tom Sincler își dezvoltă teoria. EFTIMIU, N. 169. Dezvoltă azi, înaintea Domniilor Voastre, istoricul, descoperirea și întrebuițarea tancurilor. BRĂESCU, O. A. I, 260. De la un timp prințul Georges nu mai lua cuvântul după ce pledam eu ... Uneori mă gândeam să-i las o parte din susțineri să le dezvolte el însuși. MIHĂESCU, D. A. 158. Am întregit seria prin textul unei conferințe, ... revizuită și dezvoltată după o cerere mai amănunțită a izvoarelor. BRĂTIANU, T. 6, cf. DL, DM. Am o idee, Gulică, și te însărcinez să o dezvolti. ARGHEZI, S. X, 16. Dezvoltam o simplă temă literară cu o inocență desăvârșită. CĂLINESCU, C. O. 82. Preotul începu să dezvolte ideea învățătorului. PREDĂ, M. 413. Nu vom dezvolta ... niciuna din cele două noi laturi ale problemei. COTEANU, S. F. II, 54. Prozatorul își dezvoltă o idee mai veche. v. ROM. februarie 1974, 93. Dezvoltând aceleași idei ca în conferință, [Măiorescu] dă drept exemplu aceeași tragedie. ib. iulie 1975, 33, cf. DEX. ♦ R e f l. p a s. În volumul I s-au dezvoltat, pe cât au permis planul și proporțiile cărții, cunoștințele despre sol și climă. AGROTEHNICA, I, 5. ♦ (Mat.; rar; complementul indică funcții) A exprima cu ajutorul unei serii. Cf. CADE.

7. T r a n z. și r e f l. A (se) produce¹ (II 1), a (se) degaja (1). A se curăți aburi[și] și gazurile ce se dezvoltă ... din trupul gândacilor. POENARU, I. 150/9. La orice operațiune chimică se desvoaltă electricitate. BARASCH, M. III, 159/4. Lemnele arzând dezvoltă căldură. SCRIBAN, D. Așadar, pe de o parte o artă care dezvoltă natură irațională și monstroasă, ... pe de alta

o artă a umanității raționale fără natură. CĂLINESCU, I. 16. Mari energii dezvolt ca o solară torță. VULPESCU, P. 11.

◆ **T r a n z.** (Complementul indică viteze de deplasare) A realiza (1), a obține. *Autocarele ... pot dezvolta viteze de peste o sută de kilometri.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 16.

◆ **T r a n z.** (Lingv.; complementul indică sunete ale vorbirii, afixe etc.) A face să apară. *Este vorba de o consoană („m”) care, în poziția specială în care se găsește, dezvoltă peste tot o vocală.* GRAUR, I. L. 17. *Devenit sufix derivativ independent în limba albaneză, „-an” a dezvoltat sensuri noi față de cele fundamentale.* SCL 1961, 235. [Terminii] „cămășă” și „ie”, dezvoltând sensuri noi, se aplică și cămășii scurte și respectiv părții de la brâu în sus a celei lungi. Z. MIHAIL, T. P. 53.

– Scris și: *desvolta*. – Prez. ind.: *dezvólt* și (învechit) *dezvoltez*; pers. 3 și: (învechit) *dezvoáltă*. – Și: (învechit) **dezvolti** (scris și: *desvoliti*), vb. IV, **dizvoltă** (scris și: *dizvolta*; prez. ind. pers. 3 și: *dizvoltesc*) vb. I.

– Et. nec. Cf. *d e z v o a l b e*.

DEZVOLTĂRE s. f. Acțiunea de a (se) *d e z v o l t a* și rezultatul ei.

1. Trecerea materiei sau a fenomenelor și elementelor naturii și a societății de la o treaptă inferioară la una superioară, de la simplu la complex; evoluție, progres; creștere a organismelor vii; (învechit) *dezvoalbere* (2). Cf. *d e z v o l t a* (1). *Această dezvoltare din ghindă până la arbure nu se face d-odată.* BARASCH, M. I, 94/19. *Omul are mai multă dezvoltare, pentru că organele lui sânt mai desăvârșite.* NEGULICI, E. I, 192/7. *Gipsul este întrebuințat câte o dată în agricultură; înlesnește dezvoltarea unor plante.* MARIN, PR. II, 129/9, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Cea întâi condițiune pentru dezvoltarea unei societăți civilizate este sporirea și acumulațiunea avuției.* CONV. LIT. I, 81, cf. COSTINESCU, LM, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Trebuie evitat tot ce poate împiedica dezvoltarea normală a trupului copilului.* CANDREA, F. 16. *Corpul ei, încă în dezvoltare, avea mlădieri ca tulpinile subțiri.* IBRĂILEANU, A. 52, cf. RESMERIȚĂ, D. *Se poate prevedea ceea ce e în curs de dezvoltare, de creștere, iar nu nouitatea proprie.* M. ELIADE, O. I, 64, cf. CADE. *Numărul 7 reprezintă „timpul critic”, fiindcă în dezvoltarea ființelor și în desfășurarea lucrurilor, orice perioadă de 7 unități – zile, luni sau ani – „juca” totdeauna un rol hotărâtor.* NEGULESCU, G. 67. *Nevoile organice au ca scop ... conservarea vieții și dezvoltarea ei.* id. ib. 81, cf. DS. *Cum însă o dezvoltare treptată îi ascunde această relație aprioric determinată, el se simte într-un raport de imanență cu aceste forme.* CIORAN, R. 71, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Procesul de variare și dezvoltare a lumii nu e determinat nici numai de Dumnezeu și nici numai de imanență.* STĂNILOAE, O. 7. *Creșterea și dezvoltarea plantelor sunt funcțiuni complexe.* AGROTEHNICA, I, 326, cf. LTR². *Calitatea musculaturii ... contribuie în mod hotărâtor la dezvoltarea și suplețea musculaturii.* BELEA, P. A. 108, cf. DER, DN², D. MED., M. D. ENC. [Frecvența contactelor cu ceilalți mormoloci] reduce probabil apetitul sau alterează în vreun fel metabolismul, întârziind dezvoltarea. CONTEMP. 1975, nr. 1 492, 5/5. ◆ *Dezvoltare embrionară* = proces de

transformare succesivă a oului și embrionului până la ecloziune sau naștere; embriogeneză. M. D. ENC.

◆ (Învechit, rar) Schimbare în bine, ameliorare. *Ne rugăm Excel. Voastre d-a se face ... o dezvoltare a acestei stări* (a. 1774). URICARIUL, I, 182.

2. Amplificare, în mod creator, a unei științe, a unei doctrine, a unei teorii etc.; completare cu idei, cu principii noi; îmbogățire. Cf. *d e z v o l t a* (2). *Noi am urmat o cale cu totul osebită, ale cărei dezvoltări le va găsi cineva în marea noastră scriere.* MAN. SĂNĂT. 20/9. *Vom fixa o epocă în dezvoltarea dreptului public al romanilor.* CONV. LIT. I, 289. *Mai însemnată, prin urmările ce le-a avut în dezvoltarea filosofiei moderne, este împărțirea judecăților în analitice și sintetice.* MAIORESCU, L. 50. *Dezvoltarea instrucțiunii și mai ales a educației la noi vor fi obiectul unor studii serioase.* în PLR II, 54. *Ideea se exprimă prin definiție și dezvoltare.* LOVINESCU, S. I, 425. *Științele au luat o mare dezvoltare.* SCRIBAN, D. *Descoperirea radioactivității a fost o consecință necesară a dezvoltării generale a fizicii.* SANIELEVICI, R. 10. *Partea I [a cărții] este introducerea în care se tratează ... dezvoltarea științei agricole în diferite țări.* AGROTEHNICA, I, 5. *Studiile despre stilul operelor literare au dobândit o anumită dezvoltare.* VARLAAM – SADOVEANU, 5, cf. DN². *O influență favorabilă asupra dezvoltării teoriei gramaticii.* CL 1973, 187, cf. M. D. ENC. *Să se urmărească rolul pe care îl joacă vorbirea în formarea și dezvoltarea ideilor.* V. ROM. februarie 1975, 23. *Statul este organism, adică dezvoltare a ideii în distincțiile ei.* PLEȘU, M. M. 36.

◆ Amplificare, intensificare a unei acțiuni, a unei activități etc.; (învechit) *dezvelire* (2). *Producerea măturilor cunoaște o puternică dezvoltare.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 9. ◆ (Geol.) Ansamblul lucrărilor care constau în realizarea minelor și a carierelor, în construirea și montarea instalațiilor și echipamentelor specifice. Cf. D. GEOL.

3. Extindere (ca proporții, însemnătate, forță, utilizare); creștere, mărire (III). Cf. *d e z v o l t a* (3). *Căderile vistierului nu sã vor întinde ... peste ceea ce privește la ocărnuirea vistieriei și la dezvoltarea comerțului.* REG. ORG. 100/3. *Ridicarea împiedecărilor dezvoltării comerțului și a industriei* (a. 1834). URICARIUL, V, 355/23. *Creșterea treptată ... a veniturilor publice adeverează fericita dezvoltare a bogăției naționale.* CR (1838), 51¹/17. *Punerea în lucrare a unui regulament hotărât spre a da spitalurilor regimentare dezvoltările care se cer.* ib. (1839), 92¹/19. *Pentru aceasta meșteșugurile fiind mai nebăgate în seamă, nici o dăzvoltare nu vor putea lua, precât duhul norodului va stărui într-această rătăcire.* TÂMPLEANUL, G. 10/15. *Fiindcă dezvoltarea vedrelor unii buți o face cotul, ... netăgădui cotul urmează să fie deopotrivă [și în Muntenia și în Moldova]* (a. 1842). DOC. EC. II, 769. *Științele și metoda lor pentru puterea și facultatea spirituală a școlărilor [materile] le întrebuințează ca niște mijloace formale de cultură și de dezvoltare.* BĂLĂȘESCU, GR. VIII/7. *A restrânge comerțul unei țări ... este a împiedica dezvoltarea bune stări a poporului.* GHICA, C. E. III, 33. *Pe atunci, ... se interesa societatea la dezvoltarea artelor.* MAIORESCU, D. I, 279. *Ce s-ar putea cere guvernului în favoarea dezvoltării Mizilului?* CARAGIALE, O. I, 264. *Biserica de astăzi face parte deci*

din altă dezvoltare arhitectonică. IORGA, C. I. II, 13. Poporul influențat poate asimila cultura [străină] ... cernând elementele culturii străine ... pentru dezvoltarea propriilor sale bogății. IBRĂILEANU, SP. CR. 19. A avut un rost de seamă în dezvoltarea comerțului bucureștean. MOROIANU, S. 136. Un plan ... prevede limitele actuale și zonele de dezvoltare ale comunei. LEG. EC. PL. 486. Dezvoltarea vertiginoasă a centrelor urbane. RALEA, O. 124. Dezvoltarea școlilor domnești de învățământ superior este oarecum paralelă cu a tipografiilor. IST. LIT. ROM. 341. Această dezvoltare trebuie să aibă în vedere toate genurile de muzee. CONTEMP. 1971, nr. 1 295, 7/6. Dezvoltarea instituțiilor spitalicești a continuat. G. BARBU, A. V. 163, cf. M. D. ENC. Alexandria ... va cunoaște în general o largă și diversă dezvoltare economică. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 6. Faptul că cele mai vechi tipuri ale cămășii [femeiești] se perpetuează în portul popular din întreaga țară arată că dezvoltările locale ale unor variante s-au făcut din același substrat. Z. MIHAIL, T. P. 47. Importanța altora a scăzut odată cu dezvoltarea industriei. BUTURĂ, EB. I, 20. Cercetările etnografice efectuate în satul Bivolari s-au impus de urgență, deoarece satul fiind în plin proces de dezvoltare, are loc și dispariția rapidă a unor fenomene de cultură populară tradițională. PAVEL, S. E. 13. Alții văd în REM un fel de caleidoscop în care poți citi deodată întregul univers, cu toate amănuntele din fiecare moment al dezvoltării sale. CĂRTĂRESCU, N. 251. Ministrul britanic ... le-a prezentat ... un nou plan Marshall pentru țările în curs de dezvoltare. RL 2005, nr. 4 505. Priorități ale României mai sunt considerate dezvoltarea economiei și a mediului de afaceri ... și securitatea națională. ib. 2007, nr. 5 228. ♦ Îmbogățire a limbii cu noi elemente (de vocabular, de gramatică, de stil etc.). Suntem pentru dezvoltarea limbei (a. 1845). PLR I, 157. Prin formarea cuvintelor (în sens mai lat) se înțelege nașterea, dezvoltarea și cultura limbei. BĂLĂȘESCU, GR. 132/23. Și în fond limba noastră, ca surorile ei, poartă în sine sămânța dezvoltării ei interne. CONV. LIT. XX, 606. Un grup cu dezvoltări adjectivale numeroase este, de exemplu, cel din „Cântec în doi” de Nichita Stănescu. COTEANU, S. F. II, 67. Acțiunea de înnoire și de dezvoltare a limbii române a avut ... ca țință supremă asigurarea unității sale. LL 1972, nr. 2, 10. Distinge trei etape în dezvoltarea limbii. CL 1973, 13.

4. Formare, evoluție (intelectuală); perfecționare (profesională). Cf. dezvoltă (4). N-am trebuință a spune că această instituție dete celor mai frumoase calități ale inteligenței și inimii o fericită dezvoltare. BREZOIANU, I. 24/26, cf. STAMATI, D. Ne-a explicat ... unde-i este marginea primitivă a dezvoltării intelectuale. MAIORESCU, CRITICE, 255. Nu este nefolositor de a se urmări dezvoltarea intelectuală a unui prunc de la nașterea sa. MACEDONSKI, O. IV, 106. Prin conținutul obiectelor de învățământ ... școala de 8 ani va asigura din plin dezvoltarea multilaterală a personalității elevilor. G. ÎNV. 1961, nr. 630, 2/1. Răspunderea studentului față de propria sa dezvoltare s-ar mări. T ianuarie 1969, 7. Fiecare individ ... trebuie să poată valorifica în societatea noastră cât mai multe șanse de dezvoltare. RL 2005, nr. 4 623.

5. Manifestare, afirmare a unor însușiri, a unor trăsături de caracter, sentimente etc. Cf. dezvoltă (5). O întreprindere a cărei țință e dezvoltarea gustului nu poate fi decât bine văzută (a. 1847). PLR I, 113. Misia istoriei este a ne arăta ... această dezvoltare a simțământului și a vieții omenești. BĂLCESCU, M. V. 3. Dezvoltarea înțelegerii, această parte pământescă a omului. NEGULICI, E. I, 14/33. Puterea critice și dezvoltarea gustului sunt adormite în el. RUSSO, S. 150. Iată țința ce ne propunem începând cariera noastră: combaterea prejudețului și dezvoltarea principiilor (a. 1858). PLR I, 177. Răspândirea ideilor pentru dezvoltarea spiritului și formarea opiniei va aduce țara noastră la o adevărată civilizație (a. 1862). ib. 186. Civilizațiunea unui popor constă cu deosebire în dezvoltarea acelor aplecări umane ... care sunt neapărate tuturor oamenilor. EMINESCU, în PLR I, 293. Cultura științifică este un puternic ajutor, este un mijloc necesar al dezvoltării geniului poetic. CONV. LIT. XX, 549. Dezvoltarea sufletului și caracterului acestui tineret. MOROIANU, S. 70.

6. Expunere, în mod amănunțit, a unor subiecte, teme, idei, teorii etc.; explicare, prezentare (2); desfășurare (3). Cf. dezvoltă (6). Mai înainte de a să arăta cele mai însemnătoare pricini care cer dăsvoltările ce prin cercare s-a dovedit de neapărate, eu vestesc aceștii Adunări că țara se află în stare plăcută. CR (1832), 301²/8. Pentru dezvoltarea aceștii cercări (ce) veți face de puterea și calitatea aceștii mașini, veți arăta Departamentului cu deslușire prin raport (a. 1840). DOC. EC. II, 740, cf. POLIZU. Și ce trebuie să facă el, ca să se folosească din toate acestea? întrebare toți ciocoi deodată, complectându-se în dezvoltările ce da Păturică cu atâta elocință. FILIMON, O. 1 193, cf. PONTBRIANT, D. Nu permitem o mai întinsă dezvoltare ideilor ce am avea despre modul de a privi cultura limbei. BARONZI, L. 29. Continuând dezvoltările date de d. Pogor în privința enciclopediștilor, d. Maiorescu a arătat mijlocul social în care s-a produs acest sistem de filosofie. CONV. LIT. I, 70. O dezvoltare așa de înaltă a lucrării științifice presupune alte pături de cultură din trecut. MAIORESCU, în PLR I, 267, cf. ȘĂINEANU². Cum arată titlul [„Brevis notitia”], e o lucrare fără multe dezvoltări. DENSUSIANU, L. 35. Se cufundă cu totul în dezvoltarea temei. AGÎRBICEANU, A. 110, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Ovidiu n-a cântat dragostea ca pe o pasiune ..., ci ca pe un pretext de dăsvoltări retorice. LOVINESCU, C. X, 172. E necesar să rezum, pentru buna înțelegere a dezvoltării de mai jos, situația juridică actuală creată de tratate. TITULESCU, D. 131. Plecarea mea ... a fost anunțată ... fără dezvoltare prea mare gazetărească. CAMIL PETRESCU, P. 311. Directorul a intrat în domeniul artelor, ... dar destul de fragmentar, ca să poată să-i fie întreruptă orișicând dezvoltarea. ARGHEZI, S. XI, 33, cf. M. D. ENC., DEX, PATAPIEVICI, C. L. 24. ♦ Dezvoltare în serie = operație matematică de construire a unei serii de funcții, a cărei sumă este egală cu o funcție dată atunci când aceasta este posibilă. S-a ținut seama numai de primul termen al dezvoltării în serie. SANIELEVICI, R. 129, cf. DER.

7. Producere, degajare (a căldurii, a energiei etc.). Cf. dezvoltă (7). Cf. MACAROVICI, CH. 131.

- Scris și: *desvoltare*. - Pl.: *dezvoltări*. - Și: (învechit) **dăzvoltăre** (scris și: *dăzvoltare*), **dizvoltăre** (scris și: *dizvoltare*) s. f.

- V. **dezvolta**.

DEZVOLTĂT, -Ă adj. 1. (Despre organisme vii) Care a ajuns la gradul considerat normal de dezvoltare; format, crescut, maturizat. Cf. *d e z v o l t a* (1). Cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D., DDRF, RESMERIȚĂ, D. *Frunzele se recoltează când sunt complet dezvoltate*. BELEA, P. A. 297, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Plantă perenă din familia Leguminosae, cu un rizom bine dezvoltat de pe care pleacă numeroși stoloni*. BUTURĂ, EB. I, 132. ♦ F i g. *O viață sufletească mai dezvoltată n-a putut apărea, în seria animală, decât odată cu apariția creierului*. NEGULESCU, G. 137. ♦ (Despre părți ale corpului uman) (Prea) mare; proeminent. *Omul e un animal ca și celelalte, are însă crieri mai dezvoltați*. EMINESCU, O. VIII, 573. *Ovalul figurii ... puțin cam prea dezvoltat*. CARAGIALE, O. III, 298. *Un băiețuș ... nălțuș, subțirel, cu fața lungăreață, ... cu buzele cam desvoltate și cu niște ochi mici și plini de veață și de suflet*. HOGAȘ, DR. II, 52. *Perorează, adică urlă un om gras, cu fălci dezvoltate și lanț care-i sclipește ca o decoratie pe abdomen*. SAHIA, N. 21, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin analogie) *Astăzi este pusă piramida pe vârf și partea cea mai dezvoltată a ei este acea de sus*. MAIORESCU, D. I, 126.

2. (Despre știință, artă, doctrine, teorii etc.) Ajuns într-un stadiu avansat, superior (4). Cf. *d e z v o l t a* (2). *Arta cea mai dezvoltată își primește sucucul trăinicieii din viața populară*. MAIORESCU, CRITICE, 506, cf. DL, DM., M. D. ENC., DEX. ♦ (Rare; despre manuale școlare) Bazat pe o metodă analitică. *Posderie de gramatici: unele „raționate”, altele „desvoltate”*. CREANGĂ, A. 88. ♦ (Despre activități) Susținut (3), intens. *O viață de societate așa de puțin dezvoltată*. IORGA, C. I. I, 187. *În felul acesta vom înlătura pericolul uniformizării și pierderii unor valori etnografice și arhitecturale, a unor tradiții ce se cer dezvoltate și conservate*. PAVEL, S. E. 29.

3. (Despre instituții, servicii etc.) Cu capacitate amplificată și arie extinsă. *De 14 ani se îndeletnicește domnul Epites, doctoru carantinei Brăilei, ca să facă un așezământ de farmacie centrală mai dezvoltat* (a. 1844). DOC. EC. 817.

4. (Învechit, rar; despre oameni) Evoluat (în ceea ce privește intelectul); format, perfecționat. Cf. *d e z v o l t a* (4). *Fiecare patriot român dezvoltat și înțelegător să desfășure, dupe fusul meritelor sale, firul destoinicieii* (a. 1848). în PLR I, 124.

5. (Despre însușiri, trăsături de caracter, sentimente etc.) Care se manifestă intens, care se afirmă, iese în evidență; (învechit) dezvolt¹. Cf. *d e z v o l t a* (5). *Înțelegerea va fi mai mult sau mai puțin dezvoltată, dar sufletul va fi mare*. NEGULICI, E. I, 154/17. *Acest instinct se arată ... foarte dezvoltat la porumbei*. BARASCH, M. I, 75/2. *Modestie? Dar ea nu are prea dezvoltată virtutea aceasta*. IBRĂILEANU, A. 184. *Sensibilitatea prea dezvoltată a omului civilizată îl face impropriu pentru război*. CAMIL PETRESCU, T. I, 313. *Omul are simțul juridic dezvoltat*. ARGHEZI, C. J. 18.

6. (Despre subiecte, teme, expuneri etc.) Expus în mod amănunțit; explicit, detaliat (1). Cf. *d e z v o l t a* (6). Cf. LM. *Le-am și dat răspunsuri cât am putut mai desvoltate*. CARAGIALE, O. IV, 223. *Trebuiește citat cu mari elogii Muzeul Orașului București, arheologic, la care, o ediție dezvoltată a însemnărilor de aci va face numeroase aluzii*. ARGHEZI, B. 11. *Cititorul ... va găsi expuneri dezvoltate în tratatele speciale de mecanică cuantică*. SANIELEVICI, R. 117, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

7. Care se produce¹ (II 1), care se degajă (1). *Cantitatea de căldură dezvoltată sau absorbită depinde de cantitățile de substanță ce iau parte la reacție*. MACAROVICI, CH. 132.

- Scris și: *desvoltat*. - Pl.: *dezvoltați, -te*.

- V. **dezvolta**.

DEZVOLTĂTOR, -OĂRE adj., subst. 1. Adj. (Învechit, rar) Amplu. *O telegramă ... oficială ... zicea că d[omnul] ministru de externe Cămpineanu a ținut în Senat un cuvânt foarte dezvoltător, foarte energic în favoarea izraeliților*. EMINESCU, O. X, 190.

2. S. f. (Învechit, rar) Loc unde are loc dezvoltarea (1). *Sistemele ... toate aveau schema lor ca un sâmbur în dezvoltătoarea rațiunii, așa încât nu numai fiecare [sistemă] e articulată după ideea ei, ci mai sunt încă și toate unite într-un sistem al cunoștinței*. EMINESCU, O. XIV, 435.

3. S. m. Persoană care contribuie la dezvoltarea unui anumit domeniu, sector de activitate etc. *Proiectul va aduce ... o cifră de afaceri de 20 de miliarde de euro ..., potrivit dezvoltătorilor proiectului*. RL 2005, nr. 4 684. *Dezvoltătorii vor folosi clădirea actuală, urmând să construiască o serie de alte clădiri în jurul acesteia*. ib. 2007, nr. 5 282.

- Pl.: *dezvoltatori, -oare*. - Și: **dezvoltător, -oare** adj, s. m.

- **Dezvolta** + suf. *-(a)tor*.

DEZVOLTĂTOR, -OĂRE adj. v. **dezvoltator**.

DEZVOLTÍ vb. IV v. **dezvolta**.

DEZVÓLVERE s. f. v. **dezvoalbere**.

DEZVÓLVÍ vb. IV. (Învechit, rar) 1. T r a n z. A dezvoltat (5). *Adevărata virtute națională o cunosc eu întru a dezvolvi din sine însuși toate însușirile trușești și sufletești*. BARIȚIU, în PLR I, 78.

2. R e f l. (Despre oameni, popoare etc.) A se dezvoltat (4). *Norodul în ce feliu de școli se desvolvește?* GT (1839), 189²/26. ♦ (Despre boli) A se agrava. *Ieșirea vărsatului Preainălției Sale peste zioa de ieri și în noaptea trecută s-au tot mai desvolvit*. GT (1838), 57²/20.

- Scris și: *desvolvi*. - Prez. ind.: *dezvolvesc*.

- Cf. *d e z v o a l b e*.

DEZVÓLVÍRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a (se) dezvoltat și rezultatul ei; creștere, îmbogățire a limbii cu noi elemente de vocabular, de gramatică etc. *O dezvoltare slobodă trebuiește limbii românești*. BARIȚIU, în PLR I, 78.

- Pl.: *dezvolviri*.

- V. *dezvolvî*.

DEZVOTĂ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică legi) A anula votul (I 1). *Camera zeloasă dezice ceea ce a zis, dezvotază ceea ce a votat*. EMINESCU, O. X, 130. (R e f l. p a s.) *Legi se votează și se dezvotază înainte de-a se fi aplicat și de-a se fi dovedit de sunt bune sau nu*. EMINESCU, O. XI, 131.

- Prez. ind.: *dezvotez*.

- Pref. *dez-* + *vota*.

DEZVRĂJÎ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică oameni) A scoate de sub influența unei vrăji. *M-o dezvrăjiți! Bogdaprosti cucoane, că m-ai scos din fermec!* PR. DRAM. 386.

- Prez. ind.: *dezvrăjesc*.

- Pref. *dez-* + *vrăji*.

DEZVULGĂ vb. I v. *divulga*.

DI interj. (Adesea cu „i” prelungit) Cuvânt cu care se îndeamnă la mers animalele de tracțiune, mai ales caii. *Mă auzea spunând „dii, calul” și totuși uitase de mine*. STANCU, M. I. 36. *Mâna omului strânse biciul ... și începu să-l învârtască în aer: - Die ... Dar calul nu se urni*. PREDĂ, I. 132. *Di, cal! sau de, cal! Zici calului când să plece* (Pucioasa). CHEST. V, 77/70, cf. ALR SN II h 280. ♦ (Regional) Cuvânt cu care se alungă animalele de tracțiune. Cf. ALR II 5 526/27, 29, ib. 5 539/876, 886, 899, ALR SN II h 279.

- Și: (regional) *dîe* interj.

- Onomatopoe.

DIABĂZ s. n. Rocă eruptivă bazică de culoare verzuie sau cenușie, care are compoziția mineralogică asemănătoare cu cea a bazaltului. Cf. ALEXI, W., CANTUNIARI, L. M. 167. *Formațiunea de carapelit este străbătută de mase de roci intrusive granitice și de filoane de porfire și diabaze*. ONCESCU, G. 44. *Gabroul și diabazul conțin feldspați calcosodici*. AGROTEHNICA, I, 286. *În țara noastră, diabazele se întâlnesc... în Dobrogea de Nord*. LTR². *Diabazul are structură... tipică, în care plagioclazii formează bastonașe neregulate*. ib. *Triasicul este discordant peste fundamentul paleozoic și este la rândul său cutat și străbătut de erupții de diabaze și porfire*. GEOLOGIA, 49, cf. DER, DC, M. D. ENC., DN³, D. GEOL.

- Pronunțat: *di-a-*. - Scris și: *diabas*. - Pl.: *diabaze*.

- Din fr. *diabase*, germ. *Diabas*.

DIABĂZIC, -Ă adj. Care are calitățile diabazului, care aparține diabazului; care conține diabaz. *Calcarurile se aseamănă cu ... formațiunile ... din Corintia ce sunt în legătură cu tufuri diabazice*. ARHIVA, I, 226, cf. CANTUNIARI, L. M. 174. *S-a pus în loc puternica masă de lave diabazice*. MG I, 118. *Stratele de carapelit cuprind și intercalații de tufuri diabazice*. ONCESCU, G. 44.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diabazici*, -ce.

- Din fr. *diabasique*.

DIABÉT s. n. Nume dat mai multor boli care apar în urma unor tulburări metabolice ale glucidelor datorate

insuficienței secretării a insulinei de către pancreas și caracterizate prin hiperglicemie, prin prezența zahărului în urină și prin senzație continuă de sete etc.; (boală de) zahăr (2). *Pentru diavit*. MEȘT. DOFT. II, 78^v/5. *Boala urdinării udului, diabetes*. EPISCUPESCU, PRACTICA, 342/11. *Diavitul vine din beuturi calde și pornitoare udului*. CORNEA, E. I, 42/7. *Diabetă, urdinare mucoasă a udului*. MAN. SĂNĂT. 251/24. cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Muri la 21 august 1723, omorât de diabetă*. IORGA, L. I, 289, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Boabele de afin ca și foile ar face să scadă mult zahărul la bolnavii cu diabet*. VOICULESCU, L. 46. *Ablațiunea pancreasului determină diabetul*. ENC. AGR. IV, 434. *Gluciza liberă se găsește în sânge ... în cazuri patologice (diabet) chiar în cantități mari*. MACAROVICI, CH. 554. *A pus diagnosticul de diabet*. PREDĂ, R. 40. *În diabet (boala de zahăr) ... se găsesc unele otrăvuri numite corpi cetonici*. BELEA, P. A. 212, cf. DER. *Se ajunge ... prin excesul de dulciuri concentrate la diabet*. S. MARIN, C. B. 5, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX. *Se poate vindeca la șoarece diabetul experimental prin transplantarea de „insulițe” pancreatice*. SCÂNTEIA, 1976, nr. 10 392. *Frunzele [de afin] ... se foloseau contra diabetului*. BUTURĂ, EB. I, 25. *La pacienții ... cu diabet, durerea este difuză*. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 835, cf. H X 360. ♦ (Urmă de determinări care arată felul) *Diabet hepatic*. D. MED. *Diabet pancreatic*. ib. *Diabet renal*. M. D. ENC. *Diabet insipid*. ib. *Diabet zaharat*. ib. *Diabetul zaharat este o boală de metabolism complexă, cu evoluție cronică*. RL 2005, nr. 4 584. *Diabetul insulino-dependent se manifestă prin mai multe simptome*. ib. nr. 4 770. ♦ (Rar) *Diabet bronzat* = boala lui Addison. M. D. ENC.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diabeturi*. - Și: (învechit)

diabétă s. f., **diabéte** (ALEXI, W.), **diabétes**, **diavit** s. n.

- Din fr. **diabéte**. - **Diavit** < ngr. **διαβήτης**.

DIABÉTĂ s. f. v. **diabet**.

DIABÉTE s. n. v. **diabet**.

DIABÉTES s. n. v. **diabet**.

DIABÉTIC, -Ă adj., s. m. și f. 1. Adj. Care se referă la diabet, care aparține diabetului; specific diabetului, de natura diabetului. Cf. TDRG, CADE, DM, SFC III, 212, M. D. ENC., DEX. *Plantele medicinale ajută ... în cazul bolilor asociate frecvent cu diabetul, precum și în tratarea complicațiilor bolii diabetice*. RL 2005, nr. 4 782.

2. S. m. și f., adj. (Persoană) care suferă de diabet. Cf. TDRG, CADE, DM, DN², M. D. ENC. *Toleranța este excelentă și la diabetici*. CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 5/5, cf. DEX. *Dulciuri pentru diabetici*. RL 2005, nr. 4 770. *Astăzi bolnavul diabetic beneficiază de ajutorul unei adevărate echipe medicale, coordonată de medicul nutriționist ... și formată din ceilalți medici specialiști*. ib. nr. 4 782.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diabetici*, -ce.

- Din fr. **diabétique**.

DIABETIDĂ s. f. sg. Nume generic dat afecțiunilor epidermei la diabetici, care se manifestă mai ales la nivelul mucoaselor. Cf. D. MED.

- Pronunțat: *di-a-*.
- Din fr. *diabétique*.

DIABETOGEN, -Ă adj. Care produce diabet. Cf. DN³, DEX².

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diabetogeni, -e*.
- Din fr. *diabétogène*.

DIABETOLOG, -Ă s. m. și f. Medic specialist în diabetologie. Cf. DN³. În ceea ce privește prezența unui diabetolog în comisia de specialiști, directorul spitalului Universitar București a spus că [președintelui] i s-a administrat cortizon ... pentru calmarea durerilor. RL 2006, nr. 4 916.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diabetologi, -ge*.
- Din fr. *diabétologue*.

DIABETOLOGIE s. f. Studiul diabetului și al tratamentului acestuia. Cf. DN³, MDA.

- Pronunțat: *di-a-*.
- Din fr. *diabétologie*.

DIABLĂSTIC, -Ă adj. (În sintagma) *Structură diablăstică* = formațiune care are o dispoziție structurală proprie unor sisturi cristaline, caracterizată prin minerale componente, de formă bacilară, concrescute și întrepătrunse. Cf. LTR². *Structura d[diablăstică] se aseamănă cu cea eutectică*. D. GEOL.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diablăstici, -ce*.
- Din fr. *diablăstique*.

DIABÓLIC, -Ă adj. 1. Care aparține diavolului (1), privitor la diavol; specific diavolului, care amintește de diavol; malefic, demoniac, drăcesc, demonic, satanic, diavolesc (1), infernal, (învechit și popular) satanesc, (învechit) satanicesc. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *N-am mai scăpat ... niciun minut de sub puterea ei, diabolică sau dumnezeiască?* SĂM. III, 677, cf. ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Intriga ... începe cu un cor de demoni și cu un festin diabolic*. CĂLINESCU, I. 131, cf. DM, DN². *Călugărul ... nu vede în biserică lui Manole decât o stavilă în calea puterilor diabolice*. T ianuarie 1969, 70, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Substantivat, n.) Element diabolic (1). *Ceea ce hotărăște soarta unei vieți este altceva: este diabolicul lui Socrate, este credința într-un scop*. D. GUSTI, P. A. 292. *Diabolicul și divinul se împleteau în el într-o superioară armonie*. BARBU, I. I, 252.

2. (Despre oameni) Care (prin cruzime, răutate, perfidie, viclenie, perversitate) este asemenea unui diavol (1); crud, funest, perfid. *Acei ce domnesc lumea ... sclaviei înșii A unuia ... a celui ce-i mai rău, Mai crunt, mai diabolic, mai tiran!* EMINESCU, O. VIII, 40. *O fată care citea astfel de fluidități nu putea fi o ființă diabolică, ci contemplativă*. CĂLINESCU, E. O. II, 19. *Diabolicul Uhry avea în ascendența sa ... un strămoș*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 46, 4/3. *Într-o telenovelă ... unele personaje sunt absolut rele, chiar diabolice*. RL 2006, nr. 4 816. ♦ (Prin metonimie) *Eram curios ... să știu ce e în capul diabolic al acestui om*. PREDĂ, DELIR. 114. ♦ (Prin analogie) [Liliecii] *veneau cărduri-cărduri, le vedeam bine siluetele diabolice*. CĂRTĂRESCU, N. 270.

♦ (Despre manifestări, acțiuni ale oamenilor) Care exprimă cruzime, răutate, perfidie, viclenie, perversitate caracteristice diavolului (1). *Buchetul cel de roze e numai ghimpi și spini În totul și în toate, diabolica trădare*. ARICESCU, A. R. 46/1. *Din toate faimele acelea scornite ... din răutate diabolică ... niciun singur cuvânt nu s-a adevărit*. BARIȚIU, P. A. I, 578. *O biată copilă cu o răutate diabolică*. BARONZI, M. 99/14. D. A. V. Millo, în cartea sa „Țăranul”, arată prin ce manopere diabolice, financiare și administrative, țăranul nostru a fost adus la sapa de lemn. EMINESCU, O. XII, 492. *Refrenul ... i-l aruncă ... cu o intenție diabolică*. CARAGIALE, O. I, 29, cf. ALEXI, W. *Improviză alte atitudini diabolice*. EFTIMIU, N. 90. *Mi-a șoptit, glumind cu un ton fals, teatral diabolic*. CAMIL PETRESCU, P. 127. *Boicotul cunoașterii acestei lumi nouă era organizat cu diabolică dibăcie*. SADOVEANU, O. XX, 356. *Totul fusese pus la cale cu o diabolică răbdare*. VINEA, L. I, 247. *Ică e un șnapan de-o diabolică inteligență*. T. POPOVICI, S. 320. *Imaginea macabră a întămăii de capete, așezate ... cu rafinament diabolic*. IST. LIT. ROM. II, 394. *Viitorul ciocoi își dezvăluie planul diabolic de parvenire*. ib. II, 661. *Era ca și când trufia diabolică a Ruletistului îl împingea tot mai mult să ofenseze divinitățile hazardului*. CĂRTĂRESCU, N. 20.

♦ (Adverbial) *Schopenhauer rânjea diabolic la Adela*. IBRĂILEANU, A. 67. *Acolo mișunau și se deslănțuiau candid și diabolic, instinctele, capriciile*. EFTIMIU, N. 86. *Ar fi trebuit să hohotească diabolic la auzul ultimatumului meu*. PREDĂ, I. 154. ♦ Care se suportă cu mare greutate sau nu poate fi suportat, care este extrem de dificil, de neplăcut etc.; cumplit, infernal, drăcesc. *O vijelie ... a cărei suflare îl ajungea cu răpeziciunea unei locomotive diabolice*. HASDEU, I. C. 221. *Mi se păru că pe spărtură izvorăște diabolica fanfară până la mine!* HOGAȘ, DR. I, 214. *Germanii pot duce războiul ... inventând cele mai diabolice unelte ale morții*. LOVINESCU, C. IV, 200. ♦ F i g. *Suntem prinși într-un cerc vicios, diabolic*. TITULESCU, D. 300. ♦ Ieșit din comun; extraordinar, excepțional. *Avea niște mișcări de o mlădiere diabolică*. CARAGIALE, O. I, 125. *Luminoasă, de o diabolică frumusețe în rochia ei de vară*. VLAHUȚĂ, S. A. III, 17.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diabolici, -ce*.
- Din fr. *diabolique*, lat. *diabolicus, -a, -um*.

DIABOLISM s. n. Atitudine, comportament, manifestare diabolică (2). *Aici e tragicul diabolismului: ... la prima înfrângere e iremediabil pierdut*. E. IONESCU, E. 153. *Provizorul ... subtil în sterilitatea lui activă și în diabolismul profesional*. ARGHEZI, S. XI, 94.

- Pronunțat: *di-a-*.
- Din fr. *diabolisme*.

DIABOLIZĂ vb. I. T r a n z. f a c t. (Neobișnuit) A face să devină diabolic (2), drăcesc. *Cuvântul Adelei a mângâiat pe omul normal, pitit undeva în fundul ființei mele, dar, „celalalt” ar fi preferat altceva, fie și punctul de-a dreptul ironic, care îi diabolizează uneori atât de sfâșietor zâmbetul*. IBRĂILEANU, A. 197, cf. MDA.

- Pronunțat: *di-a-*. - Prez. ind.: *diabolizez*.
- Din fr. *diaboliser*.

DIABOLIZANT, -Ă s. f. Care diabolizează. *Ironia a făcut ca acest discurs diabolizant să fie asimilat ... de o parte a Partidului Laburist din Israel.* RL, 2005, nr. 4 781.

- Pronunțat: *di-a*. - Pl.: *diabolizanți, -te*.

- **Diaboliza** + suf. *-ant*.

DIÁBOLO s. n. Jucărie alcătuită dintr-un mosoraș care se aruncă în sus și se prinde pe o sfornică între două bețișoare manevrate cu mâinile. Cf. CADE, DL, DM, DN², DEX.

- Pl.: *diabolouri*.

- Din it. *diabolo*, fr. *diabolo*.

DIÁC¹ s. m. 1. Persoană care întocmea și copia acte (în cancelaria domnească) (îndeplinind funcția de subaltern al marelui logofăt), *grămătic, uricar*, slujbaş al visteriei din Țările Române; persoană care întocmea acte, redacta petiții, rezolva diverse treburi administrative (într-o instituție); s p e c. persoană care copia acte, copist. *Și cu zisa jupânului Haneș Begner scris-am eu diiacon Coresi ot Târgoviște și Tudor diiac.* CORESI, TETR². 167. *Den mila lui Domnedzeu, eu Șerban diiacu, meșterul mare al tiparelor.* PO 11/15. *Acești boieri ... a<u> venit cu carte de la Miclăuș diiac* (a. 1587). DOC. î. (XVI), 203. *A scris Petrea diacul și la Câmpulung* (a. 1616). HURMUZAKI, XV, 866. *Mihai diiacul au scris* (a. 1642). GCR I, 93/31. *Ce leașii fiind de înșălăciune coprînși, nu băga în samă, până n-au fugit un diiac al lui Bogdan-Vodă la oastea leșească, de le-au spus.* URECHE, L. 80. *Dămu-ți știre că s-au jeliuit înaintea Domnii Meale sluga noastră Luchian diiacul* (a. 1647). IORGA, S. D. XVI, 285. *Pentru un diiac ... s-au rugat boierii să-l ierte, că este cărturariu bun.* M. COSTIN, O. 60. *«Logofătul de taină» ... au avutu și odae osăbită în curte, de să numia cămară de taină, la care cămară scria și uricarii și diecii de divan* (a. 1762). GHEORGACHI, CER. 268. *Era izbașa om din curte lui: acela strângea toate răvașele de la oameni și le scotea răspunsuri fără de nicio cheltuială, ce numai ce da diecilor câte doao parale de scriia răvașul.* CANTA, în C. MOLD. 156. *Hermezi, om bătrân, diacul de camară* (a. 1816). URICARIUL, V, 375/14. *Logofătii sau diecii cei vechi.* HELLEAD, PARALELISM, I, 42/20. *Niciodată nu mă voi supune a fi scriitor și diac de visterie.* KOGĂLNICEANU, S. 187. *Frumoasele ziceri ... create de diecii visteriei.* NEGRUZZI, S. I, 3. *Din corpul ei [al clasei a II-a a boierimii] ... eșeau diacii de vistirie cei mai iscușiți, cei mai cu bun condei.* CONV. LIT. VI, 3. *Un diac de cancelarie, ... Coresi, ... fugia în Ardeal.* IORGA, C. I. II, 123. *Existau în Moldova mulți diaci care întrebunțau cu pricepere limba slavonă.* IBRĂILEANU, SP. CR. 34. *Ca și în Țara Românească, cel care îndeplinește acest rol este diacul sau gramaticul; logofătul dă numai directivele.* BUL. COM. IST. V, 101, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Diecii logofeției o scriseră cu pene de găscă în condica cea mare.* SADOVEANU, O. X, 176. *Diecii de visterie împărțiseră făclii.* BARBU, PRINC. 250. *Aceste ranguri boierești i-au asigurat o continuă înaintare în slujbe: diac și medegiu în visteria țării.* IST. LIT. ROM. II, 381. *Subalternii marelui logofăt erau ... toți diecii, grămăticii cancelariei domnești.* STOICESCU,

S. D. 176, cf. DER. *Trebuie să revenim la vechea formulă a diacilor de cancelarie.* PANAITESCU, O. Ț. 97. *Disputa s-a purtat ... în jurul problemei dacă Coresi sau diacul Loring a fost tipăritorul cărții.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 9, 65. *Diecii cancelariei ... numeau [târgul de reședință voievodală] ... „minunata cetate de scaun”.* G. BARBU, A. V. 13. *„Evangheliarul” este atribuit diacului Loring.* CL 1973, 169, cf. M. D. ENC., DEX. *Binele meu din fetie Nu-i diac să-l poată scrie.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 176. ♦ (Învechit și regional) Cărturar; intelectual; student; scriitor. Cf. ANON. CAR. *Un diac singur de sine învățat.* ȚICHINDEAL, F. 115/12, cf. LB. *Să o vezi, domnule, aceea e femeie ... Și învățată, domnule, ca un diac.* NEGRUZZI, S. I, 59, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX, VICIU, GL.

2. (Învechit și popular) Dascăl, cântăreț (la biserică). *Cela ce va fura lumânare sau diacul de va lua fără știrea popei, post 40 de zile.* PRAV. LUCACI, 163. *Un mirean sau fie și diiac, ce să dzice om den cinul besearicii.* PRAV. 195. *Au diiacomu, au diiacu ... cine au dat această sffân]tă carte, anume „Trebunicu”* (a. 1770). IORGA, S. D. XVII, 11. *Diiacii carii vor vrea să se preoțească, întâi să meargă la protopop.* MAIOR, I. B. 317/9. *Văzură pre diacul cel bătrân.* ȚICHINDEAL, F. 289/5. *Ca diac, cântai, în strana dreaptă, la serviciul divin.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 5, cf. LM. *La botez l-a dus pe micul, La icoane l-a-nchinatu-l, Un diac citi tipicul.* EMINESCU, O. VI, 66, cf. GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU², TDRG. *Feciorii și fetele ... să meargă la diacul bisericii a învăța lucrurile cele creștinești.* DENSUSIANU, L. 50. *La vecernia de sămbătă nu venea decât preotul, diacul ... și vreo douăzeci-treizeci de bătrâne.* AGIRBICEANU, S. 86, cf. DEX. *Moarte cu mâna mi-oi face În ușa bisericii, Unde cântă diecii.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 173. *Unde sunteți fiii mei? Voi diecii mei?* RETEGANUL, TR. 24. *Diacu îi ca dracu. Când aude clopotu, Țipă plugu-n buruiene Și se duce la pomene.* MAT. FOLK. 788. *Nouă popi, nouă dieci Și p-atâția patrierci.* BUD. P. P. 65, cf. ALR II/I h 179. *Nici de diac nu mi-i drag. Șohănit să-l văd în prag.* FOLC. TRANSILV. I, 348. ♦ (Prin nord-vestul Ban.) Copil îmbrăcat în stihar, care, la liturghie, stând înaintea altarului, poartă crucea, sfeșnicul sau ripida. *Ripizile sunt purtate de nouă copii îmbrăcați în stihare („dieci”).* PRIBEAGUL, P. R. 134, cf. ALR II/I MN 93, 2 738/47, ALRM II/I h 233/47.

3. (Regional) Snop care este așezat în vârful clăii (Remetea - Beiuș). Cf. A I 12.

- Scris și: *diiac*. - Pl.: *dieci* și (rar) *diaci*. - Și: (învechit) *diéc* (PONTBRIANT, D.), *deác* (LEX. MARS. 222) s. m.

- Din slavon. *диакъ*.

DIÁC² s. n. Dispozitiv electronic care constă dintr-un semiconductor fără electrod de comandă. Cf. DEX², NDN.

- Pronunțat: *di-ac*. - Accentuat și: *díac*. DEX². - Pl: *diace*.

- Din fr. *diac*.

DIACÉSC, -EÁSCĂ adj. v. *diecesc*.

DIACÉȘTE adv. v. *diecește*.

DIACETIL s. m. (Chim., Industria alimentară) Diconă alifatică cu patru atomi de carbon în moleculă, care se produce prin fermentare din zaharuri sub acțiunea diverselor microorganisme. Cf. LTR². *Laptele ... cu acid citric și înșămânțat cu culturi pure ... conține ... acetoină și diacetil.* ib. *Aerisirea [smântânei] favorizează producerea diacetilului.* ib.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diacetili*.

- Din fr. *diacétyle*.

DIACETILÉNĂ s. f. sg. (Chim.) Produs secundar obținut la sinteza acetilenei în arc electric din metan. Cf. NENIȚESCU, C. O. I, 291. *Diacetilena se obține din 1,4 - butandiol.* LTR², cf. DC.

- Pronunțat: *di-a-*.

- Cf. *acetilenă*.

DIACETILMORFINĂ s. f. sg. (Chim., Farm.) I. Heroină. Cf. DC.

2. (În sintagma) *Diacetilmorfină clorhidrică* = derivat al morfinei, sub formă de pulbere albă, cristalină, obținut prin acetilarea morfinei. Cf. NICA, L. VAM. 79, LTR².

- Pronunțat: *di-a-*.

- Din fr. *diacétylmorphine*.

DIACHÉNĂ s. f. Fruct compus din două achene lipite. Cf. ENC. AGR., LTR². *Fructul ... este mai degrabă o dicariopsă decât o diachenă.* BOTANICA, 145, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diachene*.

- Din fr. *diakéne*.

DIACHIL s. n. (Ieșit din uz) Talion¹ (2). Cf. ALEXI, W. *Diachilonul astfel preparat să numește simplu; din el să prepară diachilonul compus.* BIANU, D. S., cf. SCRIBAN, D.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diachile*. - Și: (învechit)

diachilón, diahil (SCRIBAN, D.) s. n.

- Din ngr. *διάχυλον*.

DIACHILÓN s. n. v. **diachil**.

DIACHIZĂ s. f. (Med.; învechit, rar) Difuziune (3). Cf. LM.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diachize*.

- Din ngr. *διάχυσις*.

DIACLĂZĂ s. f. Fisură formată de-a lungul unor roci (prin presiune sau răcire), care permite pătrunderea apei. *Șisturi argiloase, cenușii ... cu intercalații de gresii argiloase și diaclaze de calciți și pirită.* ONCESCU, G. 31. *Triasicul mediu este reprezentat prin calcare ..., prezentând numeroase diaclaze.* id. ib. 56, cf. LTR², DER, DN², M. D. ENC., DEX, D. GEOL.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diacłaze*.

- Din fr. *diacłase*.

DIACLINAL s. n. (Geol.) Element topografic de relief care traversează o cută a scoarței pământului. Cf. LTR², DTT, DN³.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diacłinale*.

- Cf. *sinclinal*.

DIACÓD s. n., adj. (Ieșit din uz) 1. S. n. Sirop cu proprietăți calmante, care se prepara din capsule de maci albi sau din tinctură de opiu. Cf. LM, BIANU, D. S., SCRIBAN, D.

2. Adj. (În sintagma) *Sirop diacod* = sirop de opiu. Cf. BIANU, D. S., SCRIBAN, D.

- Pronunțat: *di-a-*.

- Din fr. *diacode*.

DIACON, -Ă s. m. și f. (Învechit, rar, la f.; în biserica creștină) Persoană care face parte din cler și care se află pe prima treaptă a ierarhiei preoțești; rang ocupat de această persoană; p. e x t. cântăreț la biserică. *Și preuților și diaconilor.* CORESI, EV. 180. *Diaconul de va curvi, post 5 ai, să se lase de cinul său.* PRAV. LUCACI, 163. *Scris-am eu Sima, nepoata Barbului călugărul cel bătrân ... și Duca dieconul* (a. 1627). DRH B XXI, 408. *Cela ce va sudui pre om de besearcă, popă sau diacon, face mare sudalmă.* PRAV. 231. *În dzilele lui Constantin împărat, acela bunul și creștinul, era un diacon întru Alexandria la patrierșie, învățat foarte și filosof, anume Arie.* VARLAAM, C. 133. *Diacon să zice vistiarnicul besearcei* (a. 1648). N. TEST.² 491. *Cei hirotoniți de vlădici, preuți și diaconi.* EUSTRATIE, PRAV. 9/8. *Slugă mai mare sau începător diaconilor.* MARDARIE, L. 104/7. *Și vru să facă pre o femeie să fie pre-aceasta treabă diaconă.* DOSOFTEI, V. s. februarie 75°/12. *2 diacone femei de se arată la dânsa ce iaste și cum iaste.* id. ib. decembrie 220°/12, cf. ANON. CAR. *Nu numai mirenii să cade să se ispoveduiască, ci mai vartos și noi cei bisericești, adecă: diaconii, preoții.* ANTIM, O. 99. *Și s-au diortosit [cârticica] de Euloghie monah, iară așezătoriu slovelor Damaschin diiacon și Ilie zățariu* (a. 1724). IORGA, S. D. XIII, 9. *Diaconul intră în altariu.* ȘINCAI, C. 113/12. *Oricarele episcop ... sau diacon ... nu vin la besearică ... să-și piardă darul.* MAIOR, I. B. 283/20. *Numai bărbații să fac arhieriei, preoți și diiaconi.* LEGUIRE, 1/16. *Alde diaconul Dinu.* HELIADE, O. I, 270, cf. I. GOLESCU, C. *În această epohă s-au mai arătat ... Isidor diacon fugari, carile s-au numit țarevici Dimitrie.* ASACHI, I. 169/11. *Cuvinte scoase din acea mai veche psaltire pe românie adusă de diaconul Coresi.* DACIA LIT. 80/21. *Numărul preoților și al diaconilor în tot coprinsul aceștii țări.* TÂMPEANUL, G. 11/22, cf. VALIAN, V., POLIZU. *Comandrii armatelor rusești supuseră chiar pe preoți și diaconi a le da proviant și care de transport.* FILIMON, O. I, 285, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Acel diacon Coresi ... se ocupă a publica, la 1577, o psaltire.* ODOBESCU, S. I, 358. *Petru ... exercită toate drepturile unui arhipăstor, cu excepția numai a hirotoniei diaconilor și preoților.* EMINESCU, O. XIV, 198. *Arhimandrit grec ce blagoslovea pe diacon la slujbă.* CREANGĂ, A. 140. *Se gândea ... să se facă diacon.* SLAVICI, O. I, 105. *Săriră gardul care desparte casa diaconului de ograda beserecei.* CONTEMPORANUL, VII, 2, 97. *Diaconul citește-n carte.* COȘBUC, P. I, 115, cf. ALEXI, W. *Cântăreții și diaconii vor fi descurcat ... slova molitvelnicului.* LUC. II, 76, cf. ȘĂINEANU². *Un nepot al mitropolitului ... și un diacon al mitropoliei, Gherasim, erau prin 1780 studenți în Saxonia.* IORGA, C. I. I, 219, cf. TDRG. *Comuna a rămas numai cu diaconul să facă slujba.* REBREANU, P. S. 47, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE.

Glăsul său de diacon de la mitropolie. EFTIMIU, N. 28. *Al treilea diacon purta sfânta Evanghelie.* SADOVEANU, O. XIII, 24. *Printre ei se află chiar și un diacon.* CĂLINESCU, I. C. 17. *Diaconii îmbrăcați cu stihare.* BARBU, PRINC. 346. *Tipărește un „Octoih” la Brașov, în 1557, împreună cu diaconul Coresi.* IST. LIT. ROM. I, 256. *Diaconul nu vroia să se prezinte la Divan.* STOICESCU, S. D. 114. *Tatăl său ... slujea ca diacon în sat.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 5, 76. *Diaconul Paul ... confirmă spusele înaltei fețe bisericești.* G. BARBU, A. V. 8, cf. M. D. ENC., DEX. *Toader deaconul ăla bătrâmul.* TEODORESCU, P. P. 34. *În prezent el [popa] este numai diacon.* SNOAVA, IV, 123.

- Scris și: *diiacon*. - Pronunțat: *di-a*. - Pl.: *diaconi*, -e. - Și: (învechit) *diécon*, (regional) *deácon* s. m. - Din slavon. *дѣконъ*, ngr. *διάκονος*.

DIACONÁL, -Ă adj. (Astăzi rar) Diaconesc. Cf. COSTINESCU, SCRIBAN, D. *Suplimentarea numărului de posturi din aria asistenței sociale și diaconale ... prin diaconi și asistenți sociali.* RL 2005, nr. 4 636.

- Pronunțat: *di-a*. - Pl.: *diaconali*, -e.
- Din fr. *diaconal*, lat. med. *diaconalis*, -e.

DIACONĂR s. n. Carte de rugăciuni care se citeșc în timpul liturghiei (de către diaconi). Cf. ȘĂINEANU², CADE.

- Pronunțat: *di-a*. - Pl.: *diaconare*.
- **Diacon** + suf. -ar.

DIACONĂȘ s. m. (Familiar) Diminutiv al lui *d i a c o n*. Cf. I. GOLESCU, C. *Intrând în casă, găsi pe un diaconăș frumuseț, singur cu Anastasia.* CONV. LIT. IV, 349.

- Pronunțat: *di-a*. - Pl.: *diaconăși*.
- **Diacon** + suf. -aș.

DIACONÁT s. n. (Învechit) Diaconie. *El luo tonsura și după șase luni ... diaconatul.* CALENDARIU (1794), 31/21, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

- Pronunțat: *di-a*. - Pl.: *diaconate*.
- Din lat. *diaconatus*, fr. *diaconat*.

DIACONEĂSĂ s. f. 1. (Învechit și regional) Soție de diacon; femeie care săvârșea anumite ritualuri (și avea grijă de săraci și de bolnavi); diaconiță, (învechit, rar) diaconă (v. *d i a c o n*). *Nici preoteasa sau diaconeasa sau slujnicele lor să nu vânză vin și rachiu.* (a. 1762). IORGA, S. D. VII, 53. *Femeile, între primii creștini, se văd diaconese, preotese.* HELIADE, O. II, 49, cf. POLIZU, COSTINESCU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Toate fetele me vor O fată de preuteasă Și una diaconesă.* MAT. FOLK. 227. *Vreo cincizeci de diaconese, Vreo șasezeci de preotese.* PĂSCULESCU, L. P. 195.

- Scris și: *diiaconesă*. - Pronunțat: *di-a*. - Pl.: *diaconese*.
- **Diacon** + suf. -easă.

DIACONÉL s. m. (Familiar) Diminutiv al lui *d i a c o n*. Cf. I. GOLESCU, C., DDRF.

- Pronunțat: *di-a*. - Pl.: *diaconei*.

- **Diacon** + suf. -el.

DIACONÉSC, -EĂSCĂ adj. Care aparține diaconului sau diaconiei, referitor la diacon sau la diaconie; (învechit) diaconal. *Și dorind lungă vreme Svânta Liturghie să vadă făcută de mâinile preuțești și diaconesți, în loc de oltar, trebui (trebăului) preutul Svânta și spăsătoarea dumnedzăiasca Liturghie denaintea lui.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 34⁷/12, cf. I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Mizeriile vieții diaconesți.* CĂLINESCU, I. C. 30.

- Pronunțat: *di-a*. - Pl.: *diaconesți*.

- **Diacon** + suf. -esc.

DIACONÍ vb. IV. T r a n z. și r e f l. A (se) face diacon. *Nepregetându-l, l-au și dieconit mitropolitul cetății.* GAVRIL, NIF. 14/14. *Au diiaconit pre marele Vasiliie.* DOSOFTEI, V. S. februarie 65⁷/24. [Domnul] *didesă mari poroncă mitropolitului și episcopilor că cercetezfi pre cei ce vor să să preuțască sau să să diiaconiască și așa să dea darul preuțiifi și al diiaconiifi* CANTA, în C. MOLD. 37. *Acest „Catavasiariu” iaste dar di la părintile mitropolit, când m-a diiaconit la mânăstiri* (a. 1778). IORGA, S. D. XV₂, 124. *Vrednic e să să diiconească!* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 84, cf. DDRF. *În aceeași vreme cu Creangă, sau nu cu mult mai târziu, se diaconise și colegul de bancă.* CĂLINESCU, I. C. 75.

- Scris și: *diiaconi*. - Pronunțat: *di-a*. - Prez. ind.: *diaconesc*.

- Și: (învechit, rar) *dieconí* vb. IV.

- De la *diacon*.

DIACÓNIC s. n. 1. Absidiolă sau nișă în peretele de sud al altarului unei biserici de rit ortodox, unde se păstrează veșmintele liturgice. *Un părete al altarului din stânga, ce se zice și diaconic.* ODOBESCU, S. I, 461, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., LTR², M. D. ENC., DEX. ✧ (Adjectival) *Pe peretele diaconic ... erau numai vestmintele lor.* BARBU, PRINC. 325.

2. (Învechit, rar) Locuința diaconului. Cf. LM.

- Pronunțat: *di-a*. - Pl.: *diaconice*. - Și: (rar)

diaconicón s. n. M. D. ENC.

- Din ngr. *διακονικόν*.

DIACONICÓN s. n. v. *diaconic*.

DIACONÍE s. f. Calitatea, rangul de diacon; funcția pe care o îndeplinește un diacon; timpul cât cineva exercită această funcție; (învechit) diaconat. *Și deaca vădzu [patriarhul] pre Arie că iaste eretic și huleaste pre Dumnedzău, lepădă-l din diaconie.* VARLAAM, C. 134. *Tu ești Carele ne-ai pus pe noi în diaconia aceasta, în puterea Duhului Tău Svânt.* DOSOFTEI, L. 113/9. *Diaconiile Utrâniei. Popa zăce, tămăind cu cădelnița naintea svântului prestol: Blagoslovit Dumnezăul nostru, totdeauna, acmu și pururea și-n vecii de veci.* id. L. 245/6. *S-o arătat o vedenie în no[ap]tea dintâi, la dieaconiie* (a. 1768). IORGA, S. D. XIII, 33, cf. LB, VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF,

ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *I-a fost interzisă diaconia*. SADOVEANU, O. XX, 51. *Leafa de învățător, la care se adăuga oarecare câștig din diaconie*. CĂLINESCU, I. C. 87. *Scos și din diaconie și din învățământ*. IST. LIT. ROM. III, 257, cf. DEX.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: (învechit) *diaconii*.

- **Diacon** + suf. *-ie*.

DIACONÍME s. f. (Învechit; cu sens colectiv) Mulțime de diaconi, totalitatea diaconilor. *Pomenește, Doamne, ... toată preușămea, cei în Hristos diaconime, a toată preușasca ceată*. DOSOFTEI, L. 847. *Pentru ... cinstita preușime, în Hristos diaconime ..., Domnului să ne rugăm* (a. 1679). GCR I, 240/26, cf. I. GOLESCU, C.

- Pronunțat: *di-a-*.

- **Diacon** + *-ime*.

DIACONIȚĂ s. f. Diaconesă. *Țana, fata diaconiței Anghelina* (a. 1648). IORGA, S. D. VII, 90. *De nu va fi fâmeia de 40 de ani, să nu se facă diaconiță* (a. 1652). TDRG. *Dat-am adiverat și încredințat scrisoarea mea ... la mâna dumisale soacrii mele, Măriuții diaconiței* (a. 1778). URICARIUL, XII, 266. *Gheorghe Condor cu soția Crăstâna și cu feciorii săi vând lui Gavril a diaconiții o moșie de pe Sadova cu 10 lei* (a. 1789). ȘTEFANELLI, D. C. 183. *Băieții știeau și de lupi ..., despre cari le spunea mama dieaconița*. CONTEMPORANUL, VII₂, 99. *Găsim de obicei ca naș [de botez] ... la cei de sexul femeiesc pe diaconițe*. MARIAN, NA. 166, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Au plecat să dea singuri, fără diaconițe, o raită pe la mănăstiri*. CĂLINESCU, I. C. 75.

- Scris și: *diiaconiță*. - Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diaconițe*.

- **Diacon** + suf. *-iță*.

DIACÓNSTĂ s. f. v. **diaconstvă**.

DIACÓNSTVĂ s. f. (Învechit) Rugăciune scurtă pe care o spune diaconul. *Diaconul să zică diaconstvele*. CORESI, LIT. 11^v/15. *Diaconul iarăș face diaconstve mici, iară popa face văzglasenie*. DOSOFTEI, L. 42/8.

- Pl.: *diaconstve*. - Și: **diacónstă** s. f.

- Din slavon. ДИВКОНЬСТВО.

DIACOPI s. f. v. **diacopie**.

DIACOPIE s. f. (Grecism învechit) 1. Întrerupere. *Parenthesis iaste diacopi a unui periodu scurtu*. VĂCĂRESCUL, GR. 130/7, ap. GÁLDI, M. PHAN. 169.

2. Recreăție, vacanță. *Afară de sărbătorile însemnate, paradosirea învățăturilor va păsui în diacopia verii o lună, de la 15 iulie până la 15 august* (a. 1828). URICARIUL VII, 172, cf. ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 356.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diacopii*. - Și: (învechit, rar) **diacopi** s. f.

- Din ngr. διακοπή.

DIACORÉTIC, -Ă adj. (Med.; învechit, rar) Care poate evacua excrețiile (din organism). Cf. LM.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diacoretici, -ce*.

- Din ngr. διαχωρητικός.

DIACORÉZĂ s. f. (Med.; învechit, rar) Evacuare a excrețiilor din organism. Cf. LM.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diacoreze*.

- Din ngr. διαχώρησις.

DIACORÍZĂ s. f. (Med.; învechit, rar) Separare (1). Cf. LM.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diacorize*.

- Din ngr. διαχώρισις.

DIACRÍS s. n. v. **diacrisis**.

DIACRÍSIS s. n. (Grecism învechit) Omenie. *M-am socotit și m-am mirat, cum cunoștiința, și diacrisis, și bătrânețele nu te înfruntează să-ți aduci aminte de moarte* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 89/24. *Eu am suflet de creștin și diacrisis* (a. 1786). FURNICĂ, I. C. 138. *În ochii ei strălucesc blândețea și dragostea, iar omenia (diacrisul) stă pe fruntea ei*. BUZNEA, F. 23/19, cf. T. PAPAHAĞI, C. L. 19, ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 291.

- Pronunțat: *di-a-*. - Și: (învechit) **diacris** s. n.

- Din ngr. διακρίσις.

DIACRÍTIC adj. (În sintagma) *Semn diacritic = a)* (Fon.) semn grafic care conferă unei litere a alfabetului o valoare specială. *Accepțiunile cuvintelor vor fi bine specificate și separate prin semne diacritice*. ODOBESCU, S. II, 390, cf. CADE. *În dezvoltarea ulterioară a ortografiei noastre, au fost adoptate câteva semne diacritice, care evitau echivocurile supărătoare ale ortografiei actuale*. PUȘCARIU, L. R. I, 97. *S-au introdus semnele diacritice (semne care fac, dintr-o literă deja cunoscută, alta nouă)*. GRAUR, I. L. 82. *Firmele și anunțurile folosesc în mod cu totul insuficient semnele diacritice ale limbii noastre*. L. ROM. 1959, nr. 5, 26, cf. DN². *Notarea textelor în sistemul școlii de la București are la bază scrierea obișnuită, la care se adaugă un număr relativ redus de semne diacritice*. LL 1973, nr. 4, 731. *Lipsa semnelor diacritice corespunzătoare a dus la forme ca: „abundență, aberatie”*. CL 1973, 361, cf. M. D. ENC., DEX; **b)** semn grafic special care, adăugat unui simbol grafic, conferă acestuia o anumită valoare. *Punerea pe note a melodiilor populare cere întrebuintarea unor semne diacritice speciale, necesare fixării în scris a unor particularități specifice*. ALEXANDRU, I. M. 160.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diacritice*.

- Din fr. **diacritique**.

DIACRÓNIC, -Ă adj. Care se referă la diacronie, privitor la diacronie. Cf. DEX. *Punctul de vedere sincronie a fost completat de cel diacronic*. Z. MIHAIL, T. P. 23. *Teoria și metodologia fiecăreia în parte este acum reatestată de ansamblul lor, în conexiune diacronică și cronică, expansivă și intensivă, de bunuri de civilizație și valori culturale*. PAVEL, S. E. 11, cf. NDN.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diacronici, -ce*.

- Din fr. **diachronique**.

DIACRONÍE s. f. Evoluție, desfășurare în timp a fenomenelor; metodă care studiază această evoluție.

Pentru a înțelege o schimbare sincronică, ea trebuie considerată în diacronie. SCL 1957, 44. Acest fenomen ... leagă sincronia limbii de diacronie. L. ROM. 1959, nr. 1, 98, cf. DER. *Diacronia ne pune în fața unei dinamici verbale deosebite*. L. ROM. 1965, 553, cf. DN². *Normele se constituie în diacronie*. LL 1972, nr. 3, 296, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: *di-a-*.

- Din fr. *diachronie*.

DIACÚSTICĂ s. f. Parte a fizicii care studiază refracția sunetelor. Cf. DN², MDA.

- Pronunțat: *di-a-*.

- Din fr. *diacoustique*.

DIÁDĂ s. f. Grup de două idei, de două principii complementare. Cf. LM, DN³.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diade*.

- Din fr. *dyade*.

DIADÉLF, -Ă s. n., adj. 1. S. n. (Bot.) Androceu în care staminele sunt grupate și unite în unul sau în două fascicule. Cf. LM, ALEXI, W., CADE, LTR², NDN.

2. Adj. f. (Despre stamine) Care este reunită în două fascicule. *Sepale două caduce, petale 4 neregulate, stamine 6 diadelfe*. GRECESCU, FL. 11, cf. NDN.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: (1) *diadelfuri*, (2) *diadelfe*.

- Din fr. *diadelphé*.

DIADÉLFIC, -Ă adj. (Bot.; învechit, rar) Care prezintă diadelfie; referitor la diadelfie. *Floare diadelfică*. LM.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diadelfici*, -ce.

- Din lat. *diadelphicus*, -a, -um, fr. *diadelphique*.

DIADÉLFIE s. f. (Bot.) Reuniune a filetelor staminelor în două fascicule. *Să numesc monadelfia dacă nu înformează decât o înfășurătură ex. molva; diadelfia dacă înformează două înfășurături ex. acacia*. CAIET, 79°/25. *Ordinul al 17 diadelfia... având stamii împărțiți în două fășii*. CORNEA, E. II, 204/10. *Clasa 17 coprinde diadelfia sau cu staminele legate în două legături*. BARASCH, B. 39, cf. COSTINESCU, LM, ALEXI, W.

- Scris și: *diadelfia*. - Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diadelfii*.

- Din fr. *diadelphie*, ngr. *διαδελφία*.

DIADÉLFÍT s. n. (Mineralogie; ieșit din uz) Hematolit. Cf. LTR².

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: ?

- Din fr. *diadélphit*.

DIADÉM s. n. v. *diademă*.

DIADÉMĂ s. f. 1. Bandă bogat decorată sau cunună din metal prețios împodobită cu pietre scumpe, purtată în jurul capului de suverani, de unii reprezentanți ai bisericii ca însemn al puterii și, în reprezentările plastice, de anumite divinități. *Și în capul Svințiii Sale strălucoare de fulger și diadime și frâmseate nepricepută*. DOSOFTEI, V. s. decembrie 230°/3. *Și-au pus cunună și diadimă înfrumusețată cu petri scumpe*

(a. 1812). GCR II, 209/5. *Marele Costandin ... n-au vrut să să laude de stemă și de diadimă, și de înălțarea cea împărătească*. BIBLIA (1688)², XXXI/40. *Pietre scumpe ale curonii s-au dat la giuvaerghi ca să se facă din ele o diademă*. CR (1829), 168°/20. *În loc de a pune pe cap diadema împărătească, el au simțit în inima sa o cunună de spini*. ASACHI, I. 133/33. *Acolo stă monacul cu sceptorul în mână, cu diadema pe frunte*. PĂCLEANU, I. I, 200/13, cf. STAMATI, D., POLIZU. *O mare diademă turbanu-i-mpodobeste*. PELIMON, S. 34/20. *Greceștile ... comă, diademă, programă*. BĂLĂȘESCU, GR. 25/23. *Le pune diadema pe cap numai ca să le trimită mai în urmă la eșafod*. FILIMON, O. II, 84, cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM, DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *De-ar fi să poarte șorțul sau mândra diademă, E prodigios cât poate oriunde o femeie*. ANGHEL - IOSIF, C. M. I, 46, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Cu o diademă de aur peste frunte ... Așa era gravura de pe calendar*. PERPESCIUS, S. 20, cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN³. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Ieși împodobit cu veșmântul cel împărătesc și, cunună având de aur, și diadimă de vișin mohorâtă*. BIBLIA (1688), 361°/16. *Și-a creat pe pânza goală pe Madona Dumnezeie, Cu diademă de stele*. EMINESCU, O. I, 29. ◆ Însemn al puterii regale și ecleziastice; regalitate. *El propusă d-a alege pe Mentor, carele asemenea nu primi diadima*. PLEȘOIANU, T. I, 209/7. *Nu este dator diademii mărimea și lustrul său*. PĂCLEANU, I. II, 121/5. *Dac-ai mântuit de vrăjmași cu a ta tinerețe Shiptrul, diadima, cum și aceste bătrânețe*. PANN, E. V, 90/10, cf. PROT. - POP., N. D., LM. *Arunca asupra lui Horia nemeritata vină c-ar fi năzuit la puterea supremă și că s-ar fi dus cu gândul ... până a smulge pe seamă-i diadema regală*. ODOBESCU, S. III, 542, cf. ȘĂINEANU², CADE, DER, DEX, DN³.

2. Bijuterie pe care o poartă femeile pe frunte la anumite ocazii. Cf. VALIAN, V. *Între bogatele odoară de nuntă hotărâte ... se află și o diademă*. CR (1839), 187°/33. *Între alte obiecte ... se deosibește o diademă de aur*. FILIMON, O. II, 116, cf. PONTBRIANT, D. *Pe frunte-i lucea o diademă bătută toată din aur*. CONV. LIT. III, 3. *Nu mai porți brățară, Nici diadem, nici straie orbitoare*. SĂM. I, 59. *Principala podoabă a capului a fost întotdeauna diadema*. PÂRVAN, G. 443. *Simona și Emmy abia se puteau mișca de greutatea colierelor, diadelmelor*. EFTIMIU, N. 151, cf. DER. *Diademe și brățări, inele și săbii ... lucrează toate în aur*. MAGAZIN IST. 1967, nr. 3, 24, cf. DM, DEX, DN³. *Două femei cu diademă pe cap, costume cu rochii clopot, având brațele desfăcute în unghi, constituie elementul central al decorului*. PAVEL, S. E. 53. *Diadema cu briliante a fost recuperată [Titlu]*. RL 2005, nr. 4 777. ◇ F i g. *Și cât va purta Oltul diadema-i de munți, Voi veți trăi*. ALEXANDRESCU, O. I, 80. *O moartă ... plecând din lume, poartă Al veciei diadem*. ALECSANDRI, POEZII, 396. *Ai pune pe-a mea frunte, în vise de mărire Un diadem de foc*. EMINESCU, O. I, 21. *Văd cu ochii plămuirea veșnicelor idealuri ... Și pe-a căror frunte pus-am mitologic diadem*. COȘBUC, P. II, 135. *Regina mărilor, cetatea moartă a lui Eminescu, mi-apare încununată cu diademă de stele*. COCEA, S. I, 59. *Calea-Laptelui, regăsită parcă, era un nor alb ca o diademă cu râuri de foc*. CAMIL PĂTRESCU, N. 70.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diademe*. - Și: (învechit) **diadém** s. n., **diadimă** s. f.

- Din ngr. **διάδημα**, lat. **diadema**, fr. **diadème**.

DIADIMĂ s. f. v. **diademă**.

DIADINĂMIC adj. (În sintagma) *Curent diadinamic* (și substantivat, n.) = curent electric folosit în tratamentul durerilor reumatice. Cf. NDN.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diadinamici* și (n.) *diadinamice*.

- Din fr. **diadynamique**.

DIADOCHIA s. f. v. **diadohie**.

DIADÓH s. m. 1. Moștenitor al tronului regal sau al unei demnități înalte; succesor (1), urmaș (2). *Acesta diadoh ... a S[fi]nșilor Apostoli au fost*. DOSOFTEI, V. S. ianuarie 44¹/34. *Aproape de moartea sa au lăsat diadoh pre nepotu-seu*. N. COSTIN. LET. II, 60/4. *Le pohteaste ... aceastea toate, pentru că le-au avut Petru, întru al căruia scaun șade el stăpân și diadoh* (a. 1699). GCR I, 329/8. *Împăratul carele să nevoiaște pentru binele și folosul norodului său ... să face și el diadoh apostolilor*. ANTIM, O. 86. *Lui Grigori-Voevoda îi venise ... carte de la veziriul, poroncindu-i întru acesta chip, că făcându-l diadoh scaunului părintesc, să asculte pre tatăl său, bătrânul, la toate ce-l va învăța*. CANTA, C. MOLD. 173. *După ce au crescut întru credință ... atunci diadohii apostolilor, păstorii cei duhovnicești, ... au început a învăța graiurile învățaturii* (a. 1776). ap. GÁLDI, M. PHAN. 169. *După Abubekir a rămas diadoh Umar*. VĂCĂRESCUL, IST. 248. *Diadohul purta uniforma întâului reghement leșesc de vânători*. AR (1829), 6¹/42. *Hristianismul se crede a se fi predicat prin părțile noastre ... de ... papa Romei, scoleriul și diadohul S. Apostol Petru*. SĂULESCU, HR. I, 118/13. *În altă parte a palatului lui șade diadohul tronului cu familia sa*. KOGĂLNICEANU, S. 94. *Ce-i pasă domnișorului fiului vostru ... că diadohul lui a fost găngav*. TÂMPEANUL, G. 63/21, cf. STAMATI, D., COSTINESCU, LM, DDRF, TDRG, CADE. *Pornesc din nou cu mâinile la spate, vorbind aprins despre diadoh și grâne*. BRĂEȘCU, O. A. I, 29. *Elisabeta ... s-a căsătorit cu diadohul George*. BARBU, I. I, 109, cf. DER, DN². *Unul dintre diadohii lui ... a reușit să devină stăpân peste Siria*. MAGAZIN IST. 1969, nr. 12, 63, cf. M. D. ENC. ♦ Titlu purtat de prințul moștenitor al Greciei moderne; persoană având acest titlu. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, DER, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

2. Titlu dat generalilor lui Alexandru Macedon, care și-au disputat imperiul după moartea acestuia; persoană care avea acest titlu. Cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX.

- Accentuat și: (învechit) *diádoh*. GÁLDI, M. PHAN. 169. - Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diadohi*.

- Din ngr. **διάδοχος**, fr. **diadoque**.

DIADOHIE s. f. (Învechit, rar) Succesiune, moștenire. *Tot prințipatul Țării Rumânești să oblăduia cu formă de autonomie de despotișjmos și de alegere la diadohie a domniei între fiii și rudele domnului*. MINEIUL (1776-1780), în D. I. LAT.-ROM., cf. LM. *Mă*

șine în sânul acestei biserici ... diadohia preuției de la însuși scaunul apostolului Petru până la această episcopie de pe acum (a. 1825). ap. GÁLDI, M. PHAN. 169, cf. TDRG, ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 179.

- Scris și: *diadohie*. - Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diadohii*. - Și: **diadochia** (accentul necunoscut) s. f. LM.

- Din ngr. **διαδοχή**.

DIADŪR s. n. sg. Material metalo-ceramic dur, obținut prin sintetizare din carburi de wolfram și de titan sau din carburi de wolfram și de tantal, având ca liant cobaltul. Cf. LTR². *Diadurul marca H2... se folosește sub formă de plăcuțe de armare*. ib., cf. M. D. ENC.

- Pronunțat: *di-a-*.

- Din fr. **diadure**.

DIAFÁN, -Ă adj. 1. Care lasă lumina să străbată fără să se poată distinge clar contururile și formele; foarte puțin dens, foarte subțire; transparent, străveziu. *Aerul este diafan, adecă prevăzătoriu și fără color*. AR (1832), 271¹/8, cf. STAMATI, D. *Corpurile prin care trece lumina precum apa, aerul, cristalul ... se numesc diafane sau transparinte*. BARASCH, I. N. 12/17, cf. POLIZU, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Sus paingul pe un frasin, urzind pânza-i diafană, Cu-al său fir de-argint subțire*. ALECSANDRI, POEZII, III, 48, cf. LM. *Aerul, răsfirat în unde diafane sub arșița soarelui de vară*. ODOBESCU, S. III, 14. *Numim substanțe transparente diafane acele prin care putem videa obiectele luminoase*. PONI, F. 335, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *O ceață diafană zboară ca peste-un câmp de bătle*. ANGHEL, I. G. 20, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Niște frunze diafane de aur jucau pe bănci*. IBRĂILEANU, A. 155, cf. CADE. *Își risipise flori în păr, ca îngerii și-i tremurau volănașele albe, ușoare, diafane*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 194. *Prin pânza diafană a fulguelii, zidurile temniței se estompau*. COCEA, S. I, 316. *Ce relief ferm capătă orice picior de femeie, prins în teaca diafană ... a unui ciorap de mătase*. CAMIL PETRESCU, P. 259. *Diafane seminte întraripate pe invizibile fire, zburau peste noi*. BLAGA, POEZII, 241. *Costumele diafane ... scot și mai mult în evidență ... grotescul personajelor*. T ianuarie 1964, 122, cf. M. D. ENC., DEX, DN². *Părul violet i se răsfira, ca un păienjenis diafan, pe pernă*. CĂRTĂRESCU, N. 120. ♦ F i g. Delicat (1), fin, suav; ușor⁴ (I 3). *Albă ca o fantomă, - albul diafan, imaculat - albă ca o petală de nalbă*. KLOPȘTOCK, F. 267. *Fantoma se prelingea încet pe lângă pat, în tăcerea diafană a ectoplasmelor*. VINEA, L. II, 317. *Este un conducător capabil ... un delicat poet al armoniilor diafane*. M 1965, nr. 2, 42/2. *Bucăți ironice, a căror diafană poezie aduce aminte de Turgheniev*. V. ROM. februarie 1974, 99. *Versurile lui ... părăsesc atmosfera căldută și dulceagă a romanșelor ori pe cea pură și diafană a liedurilor*. CONTEMP. 1975, nr. 1 475, 3/9. *Calm și duios ca vântul diafan*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 48, 3/3, cf. DIMOV, T. 33. *Problema morală poate fi ... eludată printr-o diafană teorie a virtuții*. PLEȘU, M. M. 64.

2. (Despre ființe, despre părți ale corpului lor etc.) Cu pielea sau cu o structură fizică delicată, fragilă, transparentă, g i n g a ș, p l ă p â n d (1); p e x t.

imaterial. *C-o diafană și blândă față.* NEGRUZZI, S. II, 55. *Umbra-i diafană ... Se clatină pe unde.* ALECSANDRI, POEZII, 278. *Să strângi tu în mână-ți tot mâini diafane și orice fi-o spune tu toate să crezi.* BOLINTINEANU, O. 73. *O gloată de zugrăvi ... care ... aștern pe pânză și pe carton ... chipuri diafane de cai.* ODOBESCU, S. III, 149. *Bine, zise Dan, apucând mâna cea rece și diafană a umbrei.* EMINESCU, P. L. 47. *Ar fi crezut un înger că e când surădea! Demers aristocratic, pieleț diafană.* MACEDONSKI, O. I, 377. *Amor, drag copil cu toane, Se-abătu și pe la noi - Două aripi diafane.* CERNA, P. 128. *Diafana-i mână Să-i netezească fruntea cu dragoste de soră.* IOSIF, V. 150. *Puse ... cu palma-i diafană o mică perdea trandafirie privirii.* HOGAȘ, DR. I, 161. *Era ușor, ușor și diafan. Părea că se desprinsese cu totul de trup.* ARDELEANU, U. D. 101. *Și-și mângâie iubitul diafan Cu-a palmelor căușe de mărgean.* VOICULESCU, POEZII, II, 180. *O diafană zână ... alunecă ușoară.* PERPEȘCIUS, S. 58. *Ceea ce impresiona în această figură de octogenar era paloarea ei diafană.* RALEA, S. T. III, 257. *Cu mâinile sale diafane, domnul Giuseppe scoase dintr-un joben imaginar o cloșcă.* VINEA, L. I, 134.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diafani*, -e.

- Din fr. **diaphane**.

DIAFANEITĂȚE s. f. v. **diafanitate**.

DIAFANIE s. f. Procedeu de tipărire cu cerneluri transparente pe celofan, celuloid etc.; tipar transparent; produsul obținut prin acest procedeu. *Diafania se execută de obicei în litografie.* LTR², cf. DN³.

- Pronunțat: *di-a-*.

- Din germ. **Diaphantie**.

DIAFANIN, -Ă adj. (Neobișnuit) **Diafan** (2). *Din frunte-mi se retrage raza cea de cristal, Ea prinde chip și formă, o formă diafanină, Înger cu aripi albe, ca marmura de pal.* EMINESCU, O. IV, 172.

- Pl.: *diafanini*, -e.

- Cf. **di a f a n**.

DIAFANITĂȚE s. f. (Rar) Însușirea a ceea ce este diafan; transparentă. Cf. COSTINESCU. *Eminescu... împuținează mai degrabă consistența lor [a comparațiilor] materială, promovându-le către fantomatic și diafanitate.* VIANU, A. P. 105, cf. HRISTEA, P. E. 34, SFC VI, 56, DN³.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diafanități*. - Și: (învechit)

diafanității s. f. COSTINESCU.

- **Diafan** + suf. *-itate*. Cf. fr. **diaphanéité**, it. **diapanità**.

DIAFANIZĂ vb. I. R e f l. și t r a n z. (Livresc) A deveni sau a face să devină diafan, străveziu; a (se) subția. *Încet-încet painjinișul cel roș se lărgi, se diafaniză și se prefăcu într-un cer rumenit.* EMINESCU, P. L. 37. *Începuse să-l îmbrace ... într-o haină luminoasă, ce-l înfrumuseța, îl diafaniza.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 256. ◊ F i g. *Stilul său incipient este cel baroc, însă diafanizat prin grandoare și simetrie.* CĂLINESCU, C. O. 225, cf. DL, DN², DEX.

- Pronunțat: *di-a-*. - Prez. ind.: *diafanizez*.

- Din fr. **diaphaniser**.

DIAFANIZĂRE s. f. Acțiunea de a diafaniza și rezultatul ei. Cf. DN³, MDA.

- Pronunțat: *di-a-*.

- V. **diafaniza**.

DIAFANOSCÓP s. n. Aparat folosit în diafanoscopie. *Transluciditatea controlată prin diafanoscop și o mare greutate absolută denotă un mare procent de proteină.* SANDU-ALDEA, S. 37, cf. CL 1973, 25, DN³.

♦ Aparat pentru identificarea semințelor seci pe baza transparenței lor. Cf. DN³, MDA.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diafanoscoape*.

- Din fr. **diaphanoscope**.

DIAFANOSCOPIE s. f. Examen al cavităților interne ale corpului prin transparență sub acțiunea unei surse luminoase; diascopie (1). Cf. D. MED., DN³.

- Pronunțat: *di-a-*.

- Din fr. **diaphanoscopie**.

DIAFENDEFSÍ vb. IV. T r a n z. și r e f l. (Grecism învechit) A (se) apăra, a (se) proteja. *Alții, carii tot își defendivesc strămoșescul lor rit, însă numa cu numile (a. 1756).* URICARIUL, I, 355. *Fiindu dieafendîfsită țara noastră sub umbra și ocrotirea a prea Înălțatei Împărății (a. 1774).* ap. GÁLDI, M. PHAN. 170. *Să se diafendipsească și să se ajutoreze în tot chipul (a. 1775).* URICARIUL, I, 117. *Când cinevași din cei ce să pricinuesc va alerga la vreun obraz mai mare și acel obraz va înștiința judecătorilor ca să să dîiafendefsească, unul ca acesta, adevăc ce au alergat, să să pedepsească după orânduialile pravilii.* PRAV. COND. (1780), 165. *Rumânii ... s-au diafendevsit în toate părțile (a. 1787).* ap. GÁLDI, M. PHAN. 169. *Cu fapta au arătat că au vrut să diafendepsească pizma și ghenatu [sic!] preotului (a. 1800).* IORGA, A. R. G. 166. *Mulți ... vrând să diafendefsească binele patriei, s-au înșălat contribuind la iubirea de slavă și de stăpânire a unuia și a altuia.* BUZNEA, C. 62/5. *Acești țigani, semețindu-se că sunt ciocănași și să diafendîfsesc de cămărașii onelor, nu să supun să plătească dajdie (a. 1834).* DOC. EC. 568, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 353, 356, 357, CONTRIBUȚII, III, 79.

- Scris și: *dîiafendefsi*. - Pronunțat: *di-a-*. - Prez. ind.: *diafendefsec*. - Și: **diafendîfsí**, **diafendepsi**, **diafendipsi**, **diafendevsí**, **dîefendîfsí**, **diefendipsi** (GÁLDI, M. PHAN. 170), **diafendisi** (CONTRIBUȚII, III, 79), **deafendesí** (GÁLDI, M. PHAN. 170), **defendivsí** vb. IV.

- Din ngr. **διαφέντευσσα** (aor. al lui *διαφεντεύω*).

DIAFÉNDEFSIS s. n. (Grecism învechit) Apărare; protecție (1). *Căci scoposul la care privesc și razăm pravilile este ca să siguriptasască stăpânirea fieștecăru pe avere sa, iar cu obicinuința acestor feliuri de danii se rădică acest deafendevsis a stăpânirii (a. 1785).* URICARIUL, II, 76/19. *Obicinuința acestor feliuri de danie să rădică acest diafendepsis a stăpânirii ce dă dreptate (a. 1785).* ib. IV, 34/26. *A le da la mâni pașușurile ... pentru diafendipsis de la vreo supărare*

lor seau mărfurilor lor (a. 1790). ap. GÁLDI, M. PHAN. 170, cf. TDRG.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: ? - Și: **diaféndipsis** (scris și: *diafendipsis* GÁLDI, M. PHAN. 170), **diaféndevisis** (GÁLDI, M. PHAN. 170), **deaféndevisis**, **diaféndepsis** s. n.

- Din ngr. **διαφέντεψις**.

DIAFENDEPSÍ vb. IV v. **diafendefsi**.

DIAFÉNDEPSIS s. n. v. **diafendefsis**.

DIAFENDEVSEÁLĂ s. f. (Învechit, rar) Apărare; protecție (1). *Hrănesc în inima lor bună încredințare la diafendevseală noastră* (a. 1788). ap. GÁLDI, M. PHAN. 170.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diafendevseli*.

- **Diafendevsi** + suf. *-eală*.

DIAFENDEVSÍ vb. IV v. **diafendefsi**.

DIAFÉNDEVVISIS s. n. v. **diafendefsis**.

DIAFENDEVSIȚÓR s. m. (Învechit, rar) Apărător, ocrotitor (a. 1812). ap. GÁLDI, M. PHAN. 170.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diafendevsitor*.

- **Diafendevsi** + suf. *-(i)tor*.

DIAFENDIFSÍ vb. IV v. **diafendefsi**.

DIAFENDIPSÍ vb. IV v. **diafendefsi**.

DIAFÉNDIPSIS s. n. v. **diafendefsis**.

DIAFENDISÍ vb. IV v. **diafendefsi**.

DIAFÍLM s. n. Film cu diapozitive care cuprinde o succesiune de imagini alb-negru sau color, pe o temă dată, și care poate fi proiectat pe un ecran. *Una din căile care contribuie la legarea învățământului de practică în cadrul predării științelor naturii este și folosirea diafilmelor*. GI 1962, nr. 652, 4/2, cf. DN², HRISTEA, P. E. 114, M. D. ENC., DEX. *Diafilmul și filmul documentar ... merită a-și ocupa locul de cinste*. M 1974, nr. 9, 31. *Să sistematizeze întregul material, ... inclusiv cel înregistrat pe benzi sau cel cuprins în diafilme*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 346. *Studenți și profesori ... au făcut ilustrând cu filme, diafilme ... o vigoasă demonstrație*. CONTEMP. 1975, nr. 1 506, 2/8.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diafilme*.

- Din rus. **диафильм**.

DIAFIZÁR, -Ă adj. Care se referă la diafiză, al diafizei, de diafiză. Cf. DN³, MDA.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diafizari, -e*.

- Din fr. **diaphysaire**.

DIAFIZĂ s. f. Partea mijlocie a unui os lung cuprinsă între cele două epifize; corpul osului. *Oasele ... lungi alcătuite dintr-un corp - diafiză - și două terminații epifize*. ENC. AGR. IV, 321, cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX².

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diafize*.

- Din fr. **diaphyse**.

DIAFIZECTOMÍE s. f. Rezecție chirurgicală a diafizei. Cf. DN³, MDA.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diafizectomii*.

- Din fr. **diaphysectomie**.

DIAFÓN s. n. (Nav.) Aparat cu aer comprimat care produce semnale acustice pe timp de ceață. Cf. DN³, MDA.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diafoane*.

- Din engl. **diaphon**, fr. **diaphon**.

DIAFONÍE s. f. 1. Interacțiune cu caracter perturbator între circuite de telecomunicații, prin care semnalele transmise pe un circuit devin perceptibile pe alte circuite. Cf. LTR², DER, M. D. ENC., DEX², NDN.

2. (Muz.) Acord muzical în care un sunet este susținut de octava, cvarta sau cvinta corespunzătoare lui. Cf. LM, DN². *Cântarea monodică or: diafonia eterofonică, ... caracteristică folclorului nostru*. M 1975, nr. 1, 4. ♦ (În Evul Mediu) Muzică interpretată pe două voci, decalate la cvartă sau la cvintă. Cf. DN², MDA.

- Pronunțat: *di-a-*.

- Din fr. **diaphonie**.

DIAFONOMETRÍE s. f. Studiul transparenței corpurilor. Cf. DN³, MDA.

- Pronunțat: *di-a-*.

- Din fr. **diaphonométrie**.

DIAFONOMÉTRU s. n. Aparat folosit pentru determinarea tulburării apei prin măsurarea transparenței ei. Cf. DC, DN³. ♦ Instrument de măsurare a vizibilității. Cf. DN³, MDA. ♦ Aparat cu care se determină opacitatea sau transparența hârtiei. Cf. DN³, MDA.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diafonometre*.

- Din fr. **diaphonomètre**.

DIAFORĂ s. f. v. **diaforă¹**.

DIAFORĂ¹ s. f. (Grecism învechit) 1. Diferență¹ (2), deosebire (2). *În cea sistatichi diafora, hiriștia lucrului locul cel mai de sus poate ținea după o deosebire*. CANTEMIR, I. I. I, 63. *Fiindcă văzum multă diafora de an până estimp, că unile lucruri de sineși s-au mai eftenit și altele iarăși ce s-au înălțat* (a. 1787). ap. GÁLDI, M. PHAN. 170. *Au văzut cu multă mirare a sa o foarte mare diafora* (a. 1817). DOC. EC. 174, cf. LM, CONTRIBUȚII, III, 87.

2. Neînțelegere, dezacord (1). *Vă facem Domnia Mea în știre pentru o diafora ce a fost între dumnealor prea cinstiții împărătești ... cu d-lor comisarii împărătești la întocmirea hotarului* (a. 1792). ap. GÁLDI, M. PHAN. 170. *Să trimeată a despecelui prăvălia ... și îndată să să pecethuască iarăși, până va lua săvârșire diafora lui Efstatie cu creditorii* (a. 1819). DOC. EC. 195. *Care scrisoare o văzum și noi scrisă de la 16 ale aceștii luni, în care scrie că pentru diafora ce are cu dum[nea]lui polcövnícul Iancul, pentru tovărășia slujbelor de mai sus arătate, lasă vechil pe fii-său Gheorghe* (a. 1785). FURNICĂ, D. C. 117, cf. T. PAPAĞAGI, C. L.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diaforale*. - Și: **diaforă** (scris și: *diafora*) s. f.

- Din ngr. **διαφορά**.

DIAFORĂ² s. f. Figură de stil care constă în repetarea unui cuvânt, dar cu o altă semnificație. Cf. DEX², NDN.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diafore*.

- Din fr. **diaphore**.

DIAFORÉTIC, -Ă adj., s. n. (Medicament, substanță) care provoacă transpirație abundentă. Cf. MAT. MEDIC. 167, COSTINESCU, LM, ALEXI, W., BIANU, D. S., LTR², DER, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diaforetici*, -ce.

- Din fr. **diaphorétique**.

DIAFORÉZĂ s. f. Transpirație abundentă de natură fiziologică sau patologică. Cf. I. GOLESCU, C., COSTINESCU, LM, BIANU, D. S., DER, DN², D. MED., M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diaforeze*.

- Din fr. **diaphorèse**.

DIAFOTIE s. f. Influență perturbatoare între semnalele de imagine corespunzătoare unor canale diferite de transmisie; apariție a unei imagini parazite pe ecranul televizorului. Cf. DEX², NDN.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diafotii*.

- Din fr. **diaphotie**.

DIAFRÁGM s. n. v. **diafragmă**.

DIAFRAGMÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică fascicule de raze de lumină care trec printr-un sistem optic) A limita cu ajutorul unei diafragme (3). Cf. DN², DEX².

- Pronunțat: *di-a-*. - Prez. ind.: *diafragmez*.

- Din fr. **diaphragmer**.

DIAFRAGMÁRE s. f. Acțiunea de a d i a f r a g m a și rezultatul ei. Cf. LTR², DER, DN², M. D. ENC., DEX².

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diafragmări*.

- V. **diafragma**.

DIAFRAGMÁT, -Ă adj. (Despre obiective fotografice) Care are deschidere limitată cu ajutorul unei diafragme (3). Cf. DEX², MDA.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diafragmați*, -te.

- V. **diafragma**.

DIAFRAGMÁTIC, -Ă adj. 1. Care ține de diafragmă (1), privitor la diafragmă, de diafragmă. Cf. I. GOLESCU, C. *Artirile diaframatice cele de jos nasc asemenea din aortă*. KRETZULESCU, A. 365/11, cf. POLIZU, P. 152/29, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Corea diaframatică (sughitul) e o boală pricinuită de contracțiunea diafragmei*. ENC. VET. 58.

2. Care se referă la diafragmă (3), de diafragmă. Cf. DEX², NDN.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diaframatici*, -ce.

- Din fr. **diaphragmatique**.

DIAFRAGMATÍTĂ s. f. Inflamație a diafragmei; (învechit) diafragmită. Cf. LM, DN³.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diafragmatite*.

- Din fr. **diaphragmatite**.

DIAFRAGMATOCÉL s. n. Hernie a viscerelor abdominale care traversează diafragma; (popular) boșo-rogeală, surpătură (5), vătămătură (2 a). Cf. D. MED., NDN.

- Pronunțat: *di-a-*.

- Din fr. **diaphragmatocèle**.

DIAFRÁGMĂ s. f. 1. Mușchi foarte întins și subțire care separă toracele de abdomen și care prin contracție participă la inspirație. Cf. VULCAN, T. 82. *Organul ficatului este o mură mare ... legată cu legături de piei groase de diafragmă*. EPISCUPESCU, O. I. 101/15. *Pealea foalelui (diafragma) desparte golicciunea foalelui de golicciunea peptului*. ANTROP. 101/8. *Să încrucisează cu căpătâiele sau degitațiile mușchiului diafragmul*. KRETZULESCU, A. 166/13. *Stomacul este un sac membranos ... stă mai jos de piept și de diafragmă*. CORNEA, E. I, 205/21. *Cearcă ... deaca aerul pătruns de aburi camforați trece lesne pântră diafragm*. MAN. SĂNĂT. 108/16, cf. STAMATI, D. *Numirea părților trupului: ... diafragma, splina*. GHICA - STURDZA, A. 197, cf. PROT. - POP., N. D., ȘĂINEANU², BIANU, D. S., ENC. AGR. *Datorită deplasării organelor abdominale, diafragmul va fi împins în sus*. BELEA, P. A. 83, cf. DN², DC, M. D. ENC., DEX. ♦ Cartilaj care separă cele două nări. Cf. I. GOLESCU, C., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DN², DEX.

2. Membrană suplă (la microfon, telefon etc.) care reproduce sunetele prin vibrațiile sale. Cf. NICA, L. VAM. 79, CADE. *Cutia de rezonanță este înlocuită cu o diafragmă*. ALEXANDRU, I. M. 133, cf. LTR², DER, DN², M. D. ENC., DEX.

3. Placă subțire cu deschidere uneori reglabilă care limitează fasciculele de raze de lumină într-un sistem optic. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, LTR². *Diafragma aparatului fotografic*. DL, cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX.

4. Dispozitiv alcătuit dintr-o membrană cu un orificiu, care, introdus într-o conductă, măsoară debitul și viteza fluidului. Cf. DER, LTR², DN², M. D. ENC., DEX.

5. Element de rigidizare a construcțiilor, alcătuit de obicei dintr-o placă plană sau dintr-un planșeu de beton. *Diafragma se așază orizontal, vertical sau în orice plan, după nevoile de rigidizare ale construcției*. DER. *Prezintă importanță deosebită diafragmale de rigidizare folosite la construcțiile mijlocii și înalte din zonele seismice*. LTR², cf. DN², M. D. ENC., DEX.

6. Placă de grosime mică, așezată între două piese, folosită ca element separator sau de rigidizare. *O diafragmă ce are rol de a reține impuritățile*. IOANOVICI, TEHN. 96, cf. LTR², DER, DC, M. D. ENC.

7. Membrană de cauciuc, folosită de femei în scop contraceptiv. *Echivalentul feminin al prezervativului este diafragma*.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diafragma*. - Și: (învechit)

diafrám s. n.

- Din fr. **diaphragme**.

DIAFRAGMÍT s. n. v. **diafragmită**.

DIAFRAGMITĂ s. n. (Învechit) Inflamație a diafragmei; diafragmatită. *Diafragmit se zice inflamația (aprinderea) diafragmei.* CORNEA, E. I, 44/12, cf. PONTBRIANT, D.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diafragmite*. - Și: **diafragmit** s. n.

- Din ngr. **διαφραγμίτις**.

DIAFTOREZĂ s. f. (Geol.) Adaptarea șisturilor cristaline la condiții de metamorfism mai puțin intens decât acela care a determinat formarea lor inițială; retromorfism. Cf. LTR², DER, M. D. ENC., DN³.

- Pronunțat: *di-a-*.

- Din fr. **diaphtorèse**, germ. **Diaphtorese**.

DIAGENÉTIC, -Ă adj. (Geol.) Rezultat prin diageneză. Cf. DEX², NDN.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diagenetici*, -ce.

- Din fr. **diagénétique**.

DIAGENÉZĂ s. f. (Geol.) Totalitatea transformărilor chimice, mineralogice, de structură etc., suferite de sedimente în cursul consolidării lor, după ce au pierdut legătura cu mediul în care s-au format. Cf. CANTUNIARI, L. M., LTR², DER, DN², M. D. ENC., DEX, D. GEOL.

- Pronunțat: *di-a-*.

- Din fr. **diagenèse**.

DIAGLÍF s. n. v. **diaglifă**.

DIAGLÍFĂ s. f. (Arhit.) Ornament gravat în relief prin scobirea materialului tăiat. Cf. DN², MDA.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diaglife*. - Și: **diaglif** s. n. DN³.

- Din fr. **diaglyphe**.

DIAGNÓSIS s. f. v. **diagnoză**.

DIAGNÓSTIC s. n. 1. Determinare precisă a unei boli după simptomele pe care le prezintă; diagnoză. *Aceasta mi s-a părut o faptă de diagnostic prea interesant de a se lua în băgare de seamă.* MAN. SĂNĂT. 227/5, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *A dat diagnosticul: pelagră.* CONTEMPORANUL, I, 218, cf. ȘĂINEANU², BIANU, D. S., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Urmăream nedumerit și cu o teamă, ca de diagnostic, figura ei foarte animată.* CAMIL PETRESCU, P. 223. *Unii din reprezentanții ramurilor mai tinere ale științelor ... cred totuși că pot să formuleze diagnosticuri - sau chiar pronosticuri - individuale, cu o ușurință mai mult sau mai puțin surprinzătoare.* NEGULESCU, G. 202. *Ceialți ... își băteau joc de negusturile lui zilnic dezmințite.* COCEA, S. I, 188. *Examenul, simptomele generale și locale permit un diagnostic destul de ușor.* ENC. AGR. I, 9. *După diagnostic, când își trag doctorii șoșonii, el ar vrea să vorbească despre tarif.* ARGHEZI, S. XI, 48. *Felix îi ... comunică diagnosticul și recomandările lui Stratulat.* CĂLINESCU, E. O. II, 188. *Nu se poate pune niciun diagnostic.* RALEA, O. 83. *Acesta este caracterul care tranșează diagnosticul.* DANIELOPOLU, F. N. II, 247. *Bolnava noastră e victima unei greșeli de diagnostic.*

VINEA, L. II, 70. *Diagnosticul de laborator al bolii se efectuează prin cercetarea la microscop a chisturilor.* BELEA, P. A. 426. *I se spusese ... că este un nebun ... Într-o poezie mai veche, el confirma, fără nicio revoltă, diagnosticul batjocoritor.* IST. LIT. ROM. III, 500, cf. DER. *Diagnosticul se pune prin tactul rectal.* ABC SĂN. 186, cf. DN², D. MED., M. D. ENC., DEX. *Largul orizont deschis prin procedeul electronografiei ... cercetărilor medicale, procedeele de diagnostic și tratament reprezintă doar un început.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 11. *Soile a murit la mânăstirea Dudu cu diagnostic de demență isterică.* CĂRTĂRESCU, N. 212. *Complex funcțional de diagnostic și tratament al copilului cardiac.* RL 2005, nr. 4 614. ◇ *F i g . Dar suntem convinși că metoda de analiză la care ne-am oprit este capabilă să ofere un prim diagnostic al acestei creații.* COTEANU, S. F. II, 71. *Am să închei citând diagnosticul pe care Aristotel l-a pus situației care mi-a trezit mie uimire: cine este în stare să deosebească puterile denumirilor este foarte aproape de adevăr.* PATAPIEVICI, C. L. 25. ◇ (Adjectival) *Ipocrat a lăsat de moștenire urmașilor săi prețioasa cunoștință a unei mulțimi de semne diagnostice.* FIS. 11/19. *Fiecare medic are un sistem diagnostic și o metodă clinică.* M. ELIADE, O. I, 74. *Rezultatele obținute [în adjucea medicamentelor pe om] ne-au condus la deducții practice diagnostice și terapeutice.* DANIELOPOLU, F. N. I, 195. ◇ *Diagnostic diferențial = etapă premergătoare stabilirii diagnosticului (1) propriu-zis, care constă din compararea simptomelor pe care le prezintă bolnavul cu simptomele altor boli asemănătoare, în vederea înlăturării diverselor ipoteze diagnostice.* Cf. DER, D. MED., M. D. ENC. ◇ (Lingv.) *Context diagnostic = context care admite ocurența unui singur element sau a unei clase de elemente. Alte lucrări privitoare la contextele diagnostice clasificatoare.* LL 1972, nr. 2, 53. ◆ *F i g . Judecată, ipoteză emisă asupra unei situații, a unei stări etc. Nu cred că se poate stabili un diagnostic pe baza căruia să se spună că un tânăr este apt pentru electronică.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 1/7, cf. DN³. *Diagnostic pentru președinți [Titlu].* RL 2006, nr. 4 916.

2. (Cibernetică) Metodă de depistare (și de corijare) a erorilor într-un program sau a efectului slăbiciunilor în circuitul unui ordinator. Cf. DN³, MDA.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diagnostice* și (rar) *diagnostici*. - Și: (învechit) **diagnóstică** s. f. LM.

- Din fr. **diagnostic**.

DIAGNOSTICĂ vb. I. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) A pune, a stabili diagnosticul (1) unui bolnav. *Am găsit că facerea se efectuase după cum diagnosticasem în prima zi.* CONTEMPORANUL, I, 898. *Doctorul îmi zise că nu poate diagnostica cu siguranță.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 158, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Reumatism - diagnosticarea celelalte.* CĂLINESCU, C. N. 153. *Un doctor ... diagnosticase cancer.* T. POPOVICI, S. 212. *Aportul cel mai însemnat al mașinilor în medicină este cel dat de mașinile care diagnostichează.* V. ROM. 1961, nr. 3, 146, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Boală greu de diagnosticat în timp util.* RL 2005, nr. 4 728. ◆ *P e x t . A prevedea (11) după anumite indicii; a pronostica. Tarele acestea sunt generate de o mentalitate de clasă,*

foarte ușor de diagnosticat. V. ROM. august 1960, 176. Suferi câteva eșecuri, întocmai cum diagnosticase pictorul-diplomat. MAGAZIN IST. 1968, nr. 7-8, 171. Critica a diagnosticat, cred, exact „Elixirul tinereții”. CINEMA, 1975, nr. 9, 9.

- Pronunțat: *di-a-*. - Prez. ind.: *diagnosticez*.

- Din fr. *diagnostiquer*.

DIAGNOSTICĂRE s. f. Faptul de a diagnosticat. *Unitate medicală modernă, profilată pe diagnosticarea și tratarea bolilor cardiace*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 360. *Metoda ... permite nu numai diagnosticarea, ci și urmărirea efectelor terapeutice*. CONTEMP. 1975, nr. 1 502, 5/5, DEX. *Diagnosticarea corectă a acestor afecțiuni*. RL 2005, nr. 4 599. ♦ P. e x t. Precizare, pronostic, ipoteză stabilită pe baza anumitor indicii. *Cărțile cu problematica ultimei ore, cu diagnosticări în nouățile profunde ale cotidianului*. CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 1/8.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diagnosticări*.

- V. *diagnostica*.

DIAGNOSTICĂ s. f. v. *diagnostic*.

DIAGNOSTICIÂN, -Ă s. m. și f. Medic specialist în stabilirea diagnosticului (1). *Stima ..., humorul ... acestui învățat - diagnostician miraculos în medicină*. TEODOREANU, M. II, 99, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ F i g. *Criticii caragialieni ... sunt niște diagnosticieni: pipăie racile sociale prin opera comică studiată*. CONSTANTINESCU, S. II, 110.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diagnosticieni, -e*.

- Din fr. *diagnosticien*.

DIAGNOZĂ s. f. Cunoașterea unor boli pe baza observării, a studierii și a descrierii simptomelor caracteristice; diagnostic (1). *Ideea de ființă unui copil afară din mîtră era cu totul depărtată, de aceea diagnosis urma să fie cu totul întunecată*. MN (1836), 91²/47. *Doctorul cercetează pe bolnavi, face diagnosis boalei*. CUCIURAN, D. 9/9. *Fără a voi să-i compar în știință cu medicii ... cei mari ai Europei, îndrăznesc a zice că le pot ține pept în diagnoză*. GHICA, C. E. II, 439, cf. LM. *Medic ... incapabil a-și face diagnoza sa însuși*. MAIORESCU, CRITICE, 194. *Dacă se-mbolnăvește vreun șef de gară, ... medicul e dator ... a-i face diagnoza, a-i prescrie medicamente*. EMINESCU, O. XI, 296, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Cităm câteva cazuri de diagnoze ale lecuitoarelor de la sate*. CANDREA, F. 226. *Stabilind ici o diagnoză, colo schimbând un pansament*. ANGHEL - IOSIF, C. L. 200, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Îmi răspunse ... căutând oarecum să mă cruțe de grozăvia diagnozei*. MIRONESCU, S. 117. *Diagnoza este primită cu satisfacție de pacient*. VIANU, A. P. 83. *Mi se perindau în minte tot felul de diagnoze, inspirate de fizionomia lui chinuită*. VINEA, L. I, 157, cf. D. MED. *Specialiștii britanici ... au pus la punct o metodă de radiografie cu raze X care ... va revoluționa tehnica diagnozei*. CONTEMP. 1975, nr. 1 494, 5/5, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ P. e x t. *Prognoză. Aș fi curios ... să văd dacă diagnoza mea ... este adevărată*. IBRĂILEANU, A. 132. *Diagnoza aceasta o puneam în cercul câtorva vânători cu care mă aflam*

la marginea unei păduri. SADOVEANU, O. XXI, 45, cf. LTR².

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diagnoze*. - Și: (învechit) **diagnósis** s. f.

- Din fr. *diagnose*. - **Diagnosis** < ngr. *διάγνωσις*.

DIAGONÁL, -Ă adj., subst. 1. S. f. Dreaptă sau segment de dreaptă care unește două vârfuri neconsecutive ale unui poligon sau două vârfuri ale unui poliedru aflate în planuri diferite; p. e x t. orice linie sau obiect care are poziție înclinată, oblică (1). *Se numește diagonală o linie trasă de la un unghi la altul în orice figură*. ASACHI, G. 31¹/5. *Diagonală ... adică o linie ce să trage dă la un unghi până la altul (cuvânt de gheometrie)*. I. GOLESCU, C. *Se numește diagonală linia care împreună vârfurile a două unghiuri ce nu sunt alăturate*. POENARU, G. 4/15, cf. VALIAN, V. *Orice dreaptă care unește vârfurile a două unghiuri nealăturate se numește diagonală*. G. POP, G. 11/26. *Un paralelogram, prin a căruia diagonală se hotărăște direcția trupului mișcat*. STAMATI, F. 17/13, cf. POLIZU, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Toate paralelogramele se împart prin diagonală în două triunghiuri egale*. MAIORESCU, L. 76. *Toată partea de la apus, despărțită printr-o diagonală, ... cu satele din împrejurime ar putea fi privite ca un teritoriu ... român*. EMINESCU, O. XII, 335, cf. DDRF, MELIK, G. 187, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Marginea ei ... tăia o diagonală simuoasă*. CAMIL PETRESCU, P. 290, cf. CANTUNIARI, L. M. 168, DEX. ♦ L o c. a d v. **În** (sau **pe**) **diagonală** = pe direcția unei drepte înclinate față de un punct de referință, de-a curmezișul. *Apucau spre capitala turcească tăind în diagonală Peninsula Balcanică*. IORGA, C. I. I, 209, cf. RESMERIȚĂ, D. *Afișe albe, tăiate în diagonală de o bandă*. C. PETRESCU, I. II, 126. *Fața lui ... deasupra căreia odihnea greaua șuviță neagră de păr tăind în diagonală fruntea*. VIANU, A. P. 155. *El se uită ca și grădinarul, pe diagonală, afectând, fără să-l știe, simțul de perspectivă al acestui constructor*. ARGHEZI, C. I. 226. *Curentul Golfului ... taie în diagonală jumătatea nordică a Atlanticului*. AGROTEHNICA, I, 248. *Peste trupul lui gol îi aruncase cam pe la mijloc un prosop imaculat, în diagonală*. VINEA, L. I, 71. *Să tai în diagonală tabla de șah*. TUDORAN, P. 515, cf. DEX, PAVEL, S. E. 224. *Rechinii, ..., diavolul de mare, rombic, de patru metri pe diagonală, ..., neîncăpând în vitrine, erau așezați deasupra lor*. CĂRTĂRESCU, N. 151. ♦ F i g. *O direcție ... care intră inevitabil ca o componentă în orice diagonală de viață și de orientare a sa*. BLAGA, Z. 100. ♦ S p e c. Cureaua purtată de-a curmezișul pieptului la unele uniforme (militare). *Era chiar el ... cu pistolul la centură cu diagonală*. PREDĂ, M. S. 53. *Andrei îl recunoscu pe generalul Belega, prefectul județului, încorsetat în uniformă, înalt, strâns peste piept cu curele și diagonale*. T. POPOVICI, S. 31. *Ofițerul nădușit, de lângă el, îmbrăcat într-un veston decolorat, cu o diagonală deasupra pieptului, ... desena ceva suplimentar*. BARBU, Ș. N. II, 239, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Construcții) *Bară înclinată cu rol de sprijin al unor elemente de construcție. O schelă nu poate fi lipsită ... de anumite întărituri din manele sau chiar din scânduri puse cruciș, prinse cu scoabe,*

numite „contravânturi”, „diagonale” sau „contrafise” în termeni ingineresti. CV 1949, nr. 7, 31, cf. LTR², DER, DEX.

2. Adj. Care unește două vârfuri neconsecutive ale unui poligon sau două vârfuri ale unui poliedru aflate în planuri diferite; (învechit, rar) diagonalic, diagonalicesc; care este în formă de diagonală (1); pieziș (I 1), oblic (1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., VALIAN, V., POLIZU, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., BARONZI, I. L. III, 216, COSTINESCU, LM. *Își poate oricine închipui cât de ușor se poate coti un butoi plin până-n doagă cu cotul diagonal.* CONTEMPORANUL, VII², 526, cf. ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DN², M. D. ENC., DEX. ◇ (Adverbial) *Mingea fuge diagonal.* ARGHEZI, S. VII, 75.

3. S. f. Porțiune de cale ferată sau de tramvai care taie oblic mai multe linii paralele, permițând trecerea vagoanelor de pe o linie pe alta. Cf. LTR², DN², M. D. ENC., DEX.

4. S. n. (Text.; adesea urmat de determinările „de urzeală” sau „de bătătură”) Desen (de obicei pe o stofă) în care ițele sunt așezate înclinat, predominând uneori cele de urzeală, altelei cele de bătătură; țesătură cu un asemenea desen. *Aceste desene pot fi realizate cu 3, 4, 5, 6 ... n ițe și poartă denumirea de diagonal de urzeală sau de bătătură, după cum una sau cealaltă iese mai mult la iveală.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 39, cf. DER.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diagonali, -e*.

- Din lat. *diagonalis, -e*, fr. *diagonal*.

DIAGONALEMÉNTE adv. (Învechit, rar) În diagonală (v. *d i a g o n a l* 1). Cf. COSTINESCU.

- Pronunțat: *di-a-*.

- Din it. *diagonalmente*, fr. *diagonalement*.

DIAGONÁLIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Diagonal (2). *Planul diagonalic ... împărțește pe paralelipiped în două prisme asemenea.* TEM. GHEOM. II, 42^v/30.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diagonalici, -ce*.

- **Diagonal** + suf. *-ic*.

DIAGONALICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Diagonal (2). *Linia diagonalicească AB împărțește pe paralelogram ABCD în două triunghiuri asemenea.* TEM. GHEOM. II, 43^v/3. *Linia diagonalicească împarte pe pătrat ... drept în două?* LAZĂR, A. 8^v/5.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diagonalicești*.

- **Diagonal** + suf. *-icesc*.

DIAGONALICÉȘTE adv. (Învechit, rar) În diagonală (v. *d i a g o n a l* 1). *Unghiurile diagonalicește împotrivate.* EGT 24¹, ap. URSU, T. Ș. 187, cf. PONTBRIANT, D.

- Pronunțat: *di-a-*.

- **Diagonal** + suf. *-icește*.

DIAGRÁF s. n. Instrument care permite reproducerea exactă a imaginii unor obiecte proiectate pe un ecran, după principiul camerei luminoase. Cf. DN³, MDA.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diagrafe*.

- Din fr. *diapraphe*.

DIAGRAFÍE s. f. 1. (Geol.) Înregistrare sub formă de grafice a variației valorilor unor măsuri caracteristice. *Diagrafie electrică, care înregistrează caracte-*

risticile electrice ale stratelor traversate de gaura de sondă. LTR², cf. DN³, D. GEOL.

2. Procedeu tehnic realizat cu ajutorul diagrafului. Cf. DN³, MDA.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diagrafi*.

- Din fr. *diagraphie*.

DIAGRÁMĂ s. f. 1. Reprezentare grafică sau schematică cu rolul de a descrie evoluția unui fenomen, corelația între două mărimi etc. Cf. LM. *Să desemneze diagrame X pentru podoabele ce va zugrăvi.* CONTEMPORANUL, I, 546, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Am construit diagrama de mai jos.* PĂCALĂ, M. R. 273, cf. RESMERIȚĂ, D. *Amintim întrebuințarea pe care o dăm desenului în cercetările monografice, cum sunt desenele de unelte, ... hărțile, diagramele.* D. GUSTI, P. A. 148. *Acordul între valorile experimentale și calculate ... se vede ... din diagrama din figura 19.* SANIELEVICI, R. 56. *Tranziția diferitelor categorii de sol ... se poate reprezenta printr-o diagramă.* AGROTEHNICA, I, 307, cf. LTR². *Verifică diagramele aparatelor automate.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 853, cf. DN², D. MED., M. D. ENC., DEX. *Teoria grăfelor și a jocurilor, diagramele și reprezentările continue.* M 1974, nr. 9, 27. *Diagrama „temperaturii la ora 14”.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 18. ◇ F i g. *Toate manifestările ... unei anumite culturi vor purta pecetea unui anume simbol spațial, diagrama peisajului de care e strâns legată.* BLAGA, Z. 201. *E configurată toată diagrama spirituală a acestui neobosit călător.* VARLAAM - SADOVEANU, 234. ◆ (La pl.) Semne tipografice speciale cu care se culeg diferite probleme de șah. Cf. V. MOLIN, V. T. 30, DN².

2. Schemă pentru fixarea locurilor în vagoane la anumite trenuri, în sălile de spectacol, pe terenurile de sport etc. Cf. DN², M. D. ENC.

3. Linie trasă pe hârtie de un aparat înregistrator care reprezintă desfășurarea unor fenomene. Cf. DN², M. D. ENC., DEX. ◇ *Diagramă meteorologică* = reprezentarea variațiilor de timp ale unui element meteorologic. Cf. DER, M. D. ENC. *Diagramă florală* = proiectare orizontală a tuturor componentelor florii. Cf. CADE, DER, M. D. ENC.

4. (Muz.; învechit, rar) Gamă. Cf. COSTINESCU.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diagrame*.

- Din fr. *diagramme*.

DIAHÍL s. n. v. *diachil*.

DIAIRÉZĂ s. f. v. *diereză*.

DIÁL, -Ă adj. 1. (Învechit) Care durează o singură zi. Cf. LM.

2. (Mitol.) Care era consacrat lui Jupiter sau cultului acestuia. Cf. DN³, MDA.

- Pronunțat: *di-al*. - Pl.: *diali, -e*.

- Din lat. *dialis, -e*.

DIALÁG s. n. Varietate de piroxen monoclinic, cu luciu metalic, de culoare roșie-închisă, brună cu reflexe arâmii sau verde, care se desface și în alte direcții decât în cele caracteristice piroxenilor. Cf. CANTUNIARI, L. M. 91, LTR², DER.

- Scris și: *diallag*. LTR².

- Din germ. *Diallag*, fr. *diallage*.

DIALAGÍT s. n. (Învechit) Rodocrozit. Cf. CANTUNIARI, L. M. 136, LTR.

- Și: *dialogít* s. n. LTR.

- Din fr. *diallagite*.

DIALCOÓL s. m. Compus organic cu două grupe hidroxil în moleculă; diol. *Naftolii ... după poziția și numărul de oxidrili din moleculă sunt monoalcooli sau dialcooli*. ENC. AGR. IV, 124, cf. DC, NDN.

- Pl.: *dialcooli*.

- Din fr. *dialcool*.

DIALDEHÍDĂ s. f. Combinație chimică având în moleculă două grupări aldehidice. *Cea mai simplă dialdehidă e glixalul*. LTR², cf. DC, DN³.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *dialdehide*.

- Din fr. *dialdéhyde*.

DIALÉCT s. n. 1. (Învechit) Limbă (ca mijloc de comunicare). *Pentru ca de împrumutarea cuvintelor streine cei mai nedepriși lovind, vrearea-aș ca așa a le înțelege și în dialectul strein să să deprindă*. CANTEMIR, I. I. 1, 7. *Multe cărți din limbi streine au prefăcut întru rumânescul dialect*. EUSTATIEVICI, GR. RUM. 7/5. *După dialecta cea de acum a românilor s-ar zice Micmorut sau Morut cel mic*. MAIOR, IST. 113/4. *Această loghică s-au tălmăcit în dialecta elinească vorbitoare (a. 1825)*. CAT. MAN. II, 119. *La acest comitet de neapărat este a fi un diregatoriu ... carele să știe și dialectul franțuzăsc*. AR (1829), 42¹/10. *Genetivul și dativul singular la amândouă genurile în dialectul român fac ca numinativul plural*. HELIADE, PARALELISM, II, 11. *O pantomimă ce este cel dintâi dialect al omului*. BUZNEA, P. V. 65/18. *Să redacteze un proiect de lege, cu care să arate cât de mult iubesc maghiarii pe celelalte naționalități și cât le plac dialectele aceloră*. BARIȚIU, P. A. III, 53. *Avem un dialect bun, ușor și îmblădios*. ALEXANDRESCU, O. I, 171, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

2. Ramificație teritorială a unei limbi, ale cărei trăsături caracteristice o deosebesc de alte ramificații teritoriale ale aceleiași limbi. *Toate dialectele limbei rusești mai adevărate le animesc slovenești și pre neam îi chem sloveni*. MAIOR, IST. 183/30. *Cvintilian mărturisește că limba latină e foarte asemene limbei grecească, mai vârtos dialectei eolică*. ID. S. II, 320. *Aceste două limbi sau mai bine dialecte sunt una*. HELIADE, PARALELISM, I, 1/7. *Limba literare (italiană) ... e osăbită de a poporului, carea se împarte în 15 dialecturi mari și altele mici*. BUZNEA, P. V. 254/25. *Autor al mai multor poezii însemnate în dialectul Rusiei ceii mici*. CR (1839), 17¹/27, cf. VALIAN, V., STAMATI, D. *Aceste dialecte duse de soldații romani ... s-au întrulocat cu limbile acestor țări biruite*. RUSSO, S. 70. *Recomandându-se fieștecărui gramatic român a-și face cunoscut dialectul acela*. BĂLĂȘESCU, GR. 42/20. *Originalul acestei balade e scris în dialectul istrian*. FILIMON, O. I, 359, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *În această eroare gramaticală au căzut mulți poeți de dincolo de Milcov, nepuțându-se lepăda de dialectul popular de*

acolo. CONV. LIT. V, 47. *Altu e dialectul adus de Traian și altu cel adus de Aurelian*. BARONZI, L. 8. *Fonetismul nu se poate aplica ca principiu general ... pentru a nu se dezbină literatura în dialecte*. MAIORESCU, CRITICE, 248. *După dialectele în care sunt scrise găsim vreo 80 manuscripte slavone*. ODOBESCU, S. I, 343. *Această schimbare sau înlocuire a avut loc tot în aceleași dialecte românești*. CONTEMPORANUL, I, 523. *A scris ... o lucrare definitivă asupra tuturor dialectelor italiene*. SĂM. II, 692, cf. ȘĂINEANU². *Auzeai toate graiurile și dialectele, de-ți venea să crezi că retrăiești momentul acela suprem când s-au amestecat limbile*. ANGHEL - IOSIF, C. L. 97. *Eliade ... vorbește de unificarea dialectelor*. IBRĂILEANU, SP. CR. 14, cf. RESMERIȚĂ, D. [Profesorul] *studia tot mai mult chineza și dialectele mongole și trimitea comunicări scurte la „Bulletin de l'École Française de l'Extrême-Orient”*. M. ELIADE, O. I, 95, cf. CADE. *Dar cine este chemat să facă deosebirea între limbă și dialect?* TITULESCU, D. 277. *Vorbea, când l-am cunoscut, un dialect ardelenesc*. MOROIANU, S. 158. *Recentele studii ... au arătat că limba română din nord-vestul Ardealului păstrează urmele unui dialect slav deosebit*. BRĂTIANU, T. 208. *De aceea, între limbaje și dialecte sau graiuri nu există ca element comun decât faptul că ambele pot fi numite variante*. COTEANU, S. F. I, 45, cf. DER. *El a deprins repede și dialectul german elvețian*. MAGAZIN IST. 1968, nr. 4, 87, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Termenul ... se întâlnește în dialectele ... flamande*. Z. MIHAIL, T. P. 135. ♦ (Rar) Grai. Cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *dialecte* și (învechit) *dialecturi*. - Și: (învechit) *dialéctă*, *dialétă* s. f.

- Din ngr. *διάλεκτος*, fr. *dialecte*.

DIALECTÁL, -Ă adj. (Despre cuvinte, expresii etc.) Care este caracteristic unui dialect (2); care aparține unui dialect, conform unui dialect. Cf. DDRF. *Observând strict principiul dialectal în fixarea limbii populare, ai dovedit că ți-ai dat bine sama de rostul unei asemenea colecții*. SĂM. I, 128, cf. ȘĂINEANU². *Literatura noastră cultă numără foarte puține creațiuni dialectale de valoare artistică*. LUC. VII, 271, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Cu cât știința de carte este mai dezvoltată, cu atât se atenuază ... particularitățile de pronunțare dialectală*. IORDAN, L. R. 185. *Se știe acum că nu există limite dialectale precise*. V. ROM. ianuarie 1929, 28, cf. CADE. *Dacă s-ar înlătura lexicul dialectal, totul ar rămânea uscat*. CĂLINESCU, I. C. 285. *Așa explică Philippide diferențele dialectale vădite până astăzi*. SADOVEANU, O. XX, 383. *Toate aceste texte românești ... păstrau formele dialectale ale regiunilor în care fuseseră traduse*. IST. LIT. ROM. I, 308, cf. M. D. ENC. *Majoritatea lucrărilor contemporanilor ... au urmărit să ofere o imagine de ansamblu a structurii dialectale a românei*. LL 1973, nr. 4, 729, cf. DEX, DN³. *De asemenea, ne-am bazat și pe ... glosare regionale și monografii dialectale*. Z. MIHAIL, T. P. 28. *Deși au beneficiat de factori favorizanți ai unității lingvistice în mai mare măsură decât noi, francezii, italienii, spaniolii, germanii, britanicii cunosc din plin fenomenul agregării dialectale*. PATAPIEVICI, C. L. 121. ♦ (Despre scriitori) Care folosește în scrierile sale un dialect (2).

În memoria poetului dialectal Victor Vlad Delamarina. MAIORESCU, CRITICE, 499.

- Pronunțat: *dî-a-*. - Pl.: *dialectali*, -e.

- Din fr. **dialectal**.

DIALECTALÍSM s. n. Fapt de limbă propriu unui dialect (**2**) sau provenind de la un dialect; dialectism. Cf. DEX², NDN.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *dialectalisme*.

- Din fr. **dialectalisme**.

DIALÉCTĂ s. f. v. **dialect**.

DIALÉCTECĂ s. f. v. **dialectic**.

DIALÉCTIC, -Ă s. f., s. m., adj. **I. 1. S. f.** Proces de gândire care rezidă în analiza și discutarea argumentelor contradictorii, în scopul descoperirii adevărului, arta de a ajunge la adevăr prin dialog; metodă de gândire desemnând, la Platon, analiza sau diviziunea logică a lucrurilor în genuri și specii, la Aristotel, raționamentul bazat pe opinii diferite, în Evul Mediu, arta deosebirii adevărului de neadevăr, logica formală opusă retoricii, la Kant, logica aparențelor, care, încercând să depășească propriile limite, cade în antinomii, la Hegel, dezvoltarea logică progresivă constând în trecerea gândirii de la teză prin antiteză la sinteză și, la Marx, procesul de autodezvoltare a unei acțiuni, a unui eveniment, a unei ideologii etc. în acord cu legile materialismului; (concretizat) obiect de studiu aparținând artelor liberale. *Mi-i jeale c-am învățat toate meșterșugurile dascălii, filosofiei, ritorichii, dialectichii.* DOSOFTEI, v. s. decembrie 1927/31. *De aicea înainte Sarnițe ... din meșterșugul dialectecăi, i să pare că va putea dovedi părearea sa.* CANTEMIR, HR. 130, cf. CORBEA, D., în D. Î. LAT.-ROM. *Să aibă vro cunoștință cât de puțină de dialectică.* MAIOR, IST. 259/10. *Acesta dar iaste meșterșugul acela carele să numiia, de cei vechi, dialectică, adecă privorovitoare, iar de cei mai de curând, loghică.* GRIGORIE, L. 10/5. *Îl voi învăța ... cele zece părți ale cuvântului, dialectica, astrologhia.* CĂPĂȚINEANU, s. 29/21. *Învățăturile urmate au fost gramatica, poezia, ritorica, dialectica, științele filosofiei.* ASACHI, I. 216/7. *Acei ardeleni scăpară astă dată ocaziunea de a stoarce admirațiunea lunei cu dialectica lor.* BARIȚIU, P. A. III, 357, cf. POLIZU, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Fără multă dialectică vom conveni că o națiune care stă într-un stadiu normal al dezvoltării e o națiune cultă.* CONV. LIT. V, 265, cf. LM. *De o dialectică nu mai puțin strânsă era preocupată mîntea mea.* ODOBESCU, s. I, 381, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Trăiam atunci în nespūsă intimitate cu miturile. Nu exista, pentru mine, hiatus între lume și mit, nu exista dialectica.* M. ELIADE, O. I, 56, cf. CADE. *O astfel de dialectică îmi pare însă inacceptabilă.* LOVINESCU, s. I, 159. *Nu te mai refugia în dialectică.* id. c. s. 92. *Metoda rațională și critică ... a devenit punctul de plecare al întregii dialectici filosofice a lumii vechi.* NEGULESCU, G. 165. *O dialectică internă a provocat această separație numai în parte.* CIORAN, R. 66, cf. SCRIBAN, D. *D-l prof ... a amintit de dialectica lui Hegel și de ritmul ei progresiv.* BRĂȚIANU,

T. 11. *Filozofia scolastică, cu tot abuzul dialecticeii, e departe de a fi fost cu totul sterilă.* OȚETEĂ, R. 328. *Între materialismul primitiv și dialectica naivă din timpul Antichității nu există o legătură internă.* CONTEMP. 1948, nr. 104, 15/8. *În această operă ... este expusă ... noua concepție asupra lumii, materialismul consecvent, care îmbrățișează și domeniul vieții sociale, dialectica, teoria cea mai cuprinzătoare și cea mai adâncă despre evoluție.* ib. 1949, nr. 122, 3/4. *Ca în cea mai curată dialectică platoniciană, iubirea este un drum către o valoare mai înaltă.* VIANU, L. R. 165. *De îndată ce faci Satanei concesiunea de a „discuta” cu el, poți fi sigur că te bate în dialectică.* BLAGA, Z. 16. *Dramatizează, trăiește concepte, însușește abstracțiuni, se extenuază într-o febrilă dialectică.* CONSTANTINESCU, s. II, 512, cf. DM, DER, DEX, DN³, D. FIL. *Cine obiectează, cum am auzit pe cineva, că dialectica hegeliană este „deschisă”?* PALEOLOGU, T. 49. [Hegel], *întrebat de Goethe «ce este, până la urmă, dialectica dumitale?»*, a răspuns: «*Spiritul de contradicție al omului trecut asupra naturii.*» LIICEANU, J. 65. (Prin analogie) *Ideea sa era următoarea: dialectica vieții nu este în niciun caz rezultatul succesiunii argumentelor.* PATAPIEVICI, C. L. 23.

2. S. f. Proces al mișcării și al dezvoltării fenomenelor realității; p. e x t. șir, înlănțuire de fapte, de fenomene, de aspecte care justifică un anumit efect, o anumită soluție, o anumită modificare. *O nouă dialectică va permite Franței să pășească înainte.* EMINESCU, O. XI, 440. *Atunci abia Oedip își scoate ochii, culminând o acțiune dramatică dibaci dusă prin toată dialectica teatrală.* LOVINESCU, s. I, 236. *S-a remarcat adeseori, cu intenție răuvoitoare, dialectica livrescă a muncii mele literare.* CAMIL PETRESCU, T. III, 493. *Vorbea de cântecul muncii îngemănată cu dialectica mașinii.* VLASIU, D. 79. *„De l'Amour” se situează pe aceeași linie a dialecticii erotice.* VIANU, L. U. 476. *O atare încercare se opune însuși mersului normal al lucrurilor dialecticii.* V. ROM. 1954, nr. 1, 161. *Tata crede în fraternitatea suferinței ... în dialectica suferinței.* POPOVICI, SE. 595. *În dialectica acestor noutăți se înscrie și apariția unor noi genuri muzicale.* M 1974, nr. 7, 3. *E vorba de precizarea și adâncirea unei polarități de poziții, deci a unei dialectici necesare.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 14, cf. DEX.

3. S. m. (Învechit) Dialectician, logician. *Dialectic ... cela ce știe a să întreba după canoanele loghicăi.* CANTEMIR, I. I. I, 11. *Nu dialectic, ce filosof la aceasta slujbă trebuiește.* id. ib. 85. *Acest siloghism dialecticului foarte bine cu acesteia cuvinte-l poate zice.* MICU, L. 111/4. *Dialecticul acesteia pre scurt așa le-ar zice: cel ce are fapte bune, acela iaste bogat.* id. ib. 122/6. *Cel de întâi orator fu dr. Ludovic Haynald, bărbat de mari talente, retor și dialectic bun.* BARIȚIU, P. A. III, 93, cf. PONTBRIANT, D.

II. Adj. 1. Care este conform cu principiile dialecticii (**I**) sau confirmă aceste principii, care se bazează pe dialectică sau care privește fenomenele de pe pozițiile dialecticii. *Au găsit învățătura dialectică.* T. CORBEA, în D. Î. LAT.-ROM., cf. PROT. - POP., N. D., LM. *N-aș voi ca în această cauză să facem o discuțiune dialectică.* MAIORESCU, D. II, 187. *Aceasta e mișcarea dialectică a spiritului omenesc.* GHEREA, ST. CR. III, 156, cf. DDRF, ALEXI, W. *Trebuia să ne cunoaștem și să-l provoc la un*

... *duel dialectic și științific*. GALACTION, O. 230. *Amicul fiind foarte simpatic ... nu am fost obligat să duc cu el niciun duel dialectic*. E. IONESCU, E. 159. *Se pune capăt așa-zisei sociologii ... care și-a epuizat demult posibilitățile ei speculative și dialectice*. D. GUSTI, P. A. 153. *E greu de înțeles de ce face teologia dialectică atâta uz de ea*. STĂNILOAE, O. 311, cf. SCRIBAN, D. *Dialogul e dialectic*. BLAGA, Z. 137. *Din trăsăturile fundamentale ale filozofiei dialectice ... presimțise ... concepția devenirii, a mișcării*. RALEA, S. T. III, 11. *Fenomenele pașoptism și junimism ni se arată în perspectiva timpului ca două forme dialectice ale spiritului românesc*. CONSTANTINESCU, S. II, 85. *Între diferitele științe există ... nenumărate legături dialectice*. VARLAAM - SADOVEANU, 11. *Folclorul și limba unui popor formează ... o unitate dialectică și inseparabilă*. IST. LIT. ROM. II, 672, cf. M. D. ENC. *Gândirea sa ... este esențialmente dialectică*. V. ROM. ianuarie 1975, 9. *Se poate lesne sesiza în poezia lui Bacovia mișcarea dialectică*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 41, 2/3, cf. DEX, DN³. *Trebuie să se păstreze personalitatea acestora [a satelor], tradusă prin aducerea tradiției în contemporaneitate, autenticul fiind sinteza dialectică între tradiție și inovație*. PAVEL, S. E. 29. ♦ *Materialism dialectic sau istoric = teorie care explică geneza spiritului plecând de la fenomene materiale. Se ține seama de confirmarea ... pe care o dă tezelor materialismului dialectic*. SANIELEVICI, R. 10. *Te descurci ... în materialismul dialectic și istoric?* BENIUC, M. C. I, 153. *Mai mult; ea răspundea unei duble nevoi, obiectiv apărute: nevoii de a redobândi originalitatea gândirii, după ani de monotonie mentală aduși de un materialism dialectic și istoric coborât doar la rang de manual școlăresc*. LIICEANU, J. 230. *Religia creștină, ... înlocuită prin cele mai abjecte metode de denigrare cu materialismul dialectic*. RL 2005, nr. 4 726. ♦ (Adverbial) *Nu numai moartea e privită ca o problemă, ci și Dumnezeu e tratat tot dialectic*. LOVINESCU, C. VI, 99. *După normele noastre ... luptă până se lămurește care-i adevărul. Așa e dialectic*. BENIUC, M. C. I, 493. *Relația fundamental-teoretic trebuie considerată dialectic*. LL 1972, nr. 2, 63.

2. (Învechit, rar) Dialectal. [Litera] „b” nu se află la începutul cuvintelor (cu excepția dialectică: *bla, bsta*). MAIORESCU, CRITICE, 237. *Regenerarea dialectică și ceea ce numesc etimologii corupție fonetică este propria viață a limbii*. id. ib. 301.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *dialectici, -ce*. - Gen.-dat. (învechit, rar) și: *dialectichii*. - Și: (învechit, rar) *dialéctecă* s. f.

- Din lat. *dialecticus, -a, -um*, fr. *dialectique*.

DIALECTICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Dialectic; logic. *Protasis ... Înainte punere, din trii să face un siloghizm dialecticesc*. CANTEMIR, I. I. I, 20, cf. CORBEA, D. 85¹, în D. I. LAT.-ROM., SFC I, 106.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *dialecticești*.

- Dialectic + suf. *-icesc*.

DIALECTICÉȘTE adv. (Învechit, rar) În mod dialectic, logic; conform dialecticii. Cf. PONTBRIANT, D.

- Pronunțat: *di-a-*.

- Dialectic + suf. *-icește*.

DIALECTICIÁN, -Ă s. m., s. f., adj. 1. S. m. și f., adj. (Persoană) care practică dialectica sau care folosește metoda dialectică; specialist în dialectică (v. *d i a l e c t i c*). Cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Dialectician ... , el răstălmăcește sofistic principiile oricărei morale omenești*. LOVINESCU, S. I, 120. *Unul dintre dialecticienii tinerei generații de filozofi mă denunța într-o serie de articole*. CAMIL PETRESCU, T. III, 503. *Notăm că aceia cari consideră ca element esențial al istoriei noul, cum sunt teologii protestanți dialecticeni și unii gânditori români, sunt inconsecvenți cu ei înșiși*. STĂNILOAE, O. 310. *La început a fost un Ibrăileanu gherist și mai ales sterist (un dialectician al sociologiei poporaniste)*. CONSTANTINESCU, S. II, 114, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Filozof dialectician*. DEX, cf. DN³.

2. S. m. (În Antichitate) Persoană care folosea arta discuției în contradictoriu. Cf. M. D. ENC.

- Pronunțat: *di-a-, -ci-an*. - Pl.: *dialecticeni, -e*.

- Din fr. *dialecticien*.

DIALECTICITÁTE s. f. (Rar) Concepție, atitudine dialectică (v. *d i a l e c t i c* II). Cf. SFC VI, 56, DN³.

- Pronunțat: *di-a-*.

- Dialectic + suf. *-itate*.

DIALECTÍSM s. n. Fapt de limbă propriu unui dialect (2) sau provenind de la un dialect; dialectalism. *Lessing ... citează cuvântul ... ca un dialectism svițeran în stilul lui Wieland*. CONV. LIT. VI, 257. *Cuvintele populare românești de origine slavă răsăriteană, dialectisme în marea lor majoritate*. SCL 1959, 397, cf. HRISTEA, P. E. 125. ♦ (Rar) Dialect; grai. Cf. DN³.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *dialectisme*.

- Cf. it. *d i a l e t t i s m o*.

DIALECTOLÓG, -Ă s. m. și f. Specialist în dialectologie. [Cantemir] *a fost ... primul nostru lingvist și dialectolog*. VARLAAM - SADOVEANU, 120, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *dialectologi, -ge*.

- Din fr. *dialectologue*.

DIALECTOLÓGIC, -Ă adj. Privitor la dialecte (2) sau la dialectologie, care aparține dialectelor sau dialectologiei. *Acte oficiale sau particulare ... vor avea o importanță dialectologică, arătând diferențele ce existau în același timp, dar în locuri diferite*. EMINESCU, O. X, 115. *Pentru munca dialectologică pe teren, dialectologii ... se organizează în colective*. GRAUR, I. L. 250, cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN³. *De asemenea a colaborat cu Institutul de Cercetări Etnologice și Dialectologice la alcătuirea „Atlasului etnografic al României”*. PAVEL, S. E. 9.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *dialectologici, -ce*.

- Din fr. *dialectologique*.

DIALECTOLOGÍE s. f. Parte a lingvisticii care studiază dialectele (2), graiurile unei limbi. Cf. ȘĂINEANU², CADE. *Antiistorismul este o piedică ... în studiul problemelor de istoria limbii, dialectologie, lexic sau gramatică*. MACREA, F. 12. *Cercetările sale ... sunt astăzi cărți capitale*

în domeniul dialectologiei. CONSTANTINESCU, s. II, 14. *Dialectologia este una din principalele discipline auxiliare ale istoriei limbii*. FD I, 207. *Sunt pline de interes pentru începuturile dialectologiei românești textele ... din zonele Sălajului*. IST. LIT. ROM. III, 567. *Publicarea „Atlasului lingvistic român” va aduce o mare bogăție de material ... pentru dialectologia și istoria limbii*. L. ROM. 1959, nr. 4, 60, cf. DER. *Două colocvii – unul ... de dialectologie romanică și celălalt de stilistică*. CONTEMP. 1966, nr. 1 033, 1/1, cf. M. D. ENC. *Acordă importanța cuvenită dialectologiei*. CL 1973, 15. *Dialectologia românească ocupă un loc de frunte*. LL 1973, nr. 4, 802, cf. DEX.

– Pronunțat: *di-a-*.

– Din fr. **dialectologie**.

DIALELĂ s. f. Definiție a unei noțiuni în cerc vicios printr-o altă noțiune care o presupune. *Vechea ... întrebare cu care se socoteau oamenii a împinge pe logici la strâmtoare și de a-i aduce acolo încât ... să se (dea) prinși asupra unei mizerabile dialele ... e aceasta: „Ce este adevărul?”* EMINESCU, O. XIV, 390, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

– Pronunțat: *di-a-*. – Pl.: *dialele*.

– Din fr. **dialèle**.

DIALÉTĂ s. f. v. **dialect**.

DIALİL s. m. Hidrocarbură nesaturată, cu șase atomi de carbon în moleculă, conținând două duble legături izolate. *Dialilul prezintă reacții analoge cu ale etilenei*. LTR, cf. DC.

– Pl.: *dialili*.

– Din fr. **diallyle**.

DIALINGVISTICĂ s. f. Ramură a lingvisticii care studiază elementele lingvistice ce pot fi sistematizate după criteriile formale. Cf. DEX², NDN.

– Pronunțat: *di-a-*.

– Din engl. **dialinguistics**.

DIALIPETĂL, -Ă adj., s. f. 1. Adj. (Despre plante cu flori) Cu corola formată din petale separate. Cf. GRECESCU, FL. 3, CADE, ENC. AGR., LTR². *Unele plante ... au flori cu corola dialipetală, adică petalele lor sunt libere*. BOTANICA, 67, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

2. S. f. (La pl.) Subclasă de plante angiosperme dialipetale (1); (și la sg.) plantă care aparține acestei subclase. *Receptaculul ... poartă pe apertura sa sepelele ... fiind cu totul sau în mare parte liber de carpele sau de ovari: dialipetalele periginice*. GRECESCU, FL. 6, cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX.

– Pronunțat: *di-a-*. – Pl.: *dialipetali, -e*.

– Din fr. **dialypétale**.

DIALISEPĂL, -Ă adj. (Despre plante cu flori) Care are caliciul cu sepele separate, libere. Cf. CADE. *Au caliciul dialisepal, stilurile libere, ... iar capsula se deschide prin 6 valve*. ENC. AGR. I, 309, cf. LTR². *Când sepelele sunt libere între ele, caliciul se numește dialisepal*. BOTANICA, 67, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

– Pronunțat: *di-a-*. – Pl.: *dialisepali, -e*.

– Din fr. **dialysépale**.

DIALÍT s. n. Material termoizolant sub formă de cărămizi, fabricat dintr-un amestec alcătuit din praf de diatomit, un liant și un material combustibil, care, arzând, mărește porozitatea cărămizilor. *Domeniul de utilizare a diatomitului e între 1000° și 1500° C, după calitatea diatomitului și a liantului*. LTR², cf. DER, M. D. ENC., NDN.

– Cf. **d i a t o m i t**.

DIALIZĂ vb. I. **T r a n z.** 1. (Complementul indică substanțe) A supune operației de dializă (1). *Purificarea colorizilor ... printr-o membrană semipermeabilă ce separă soluția de dializat de apă*. LTR², cf. NDN.

2. (Complementul indică bolnavi) A supune operației de dializă (2). Cf. NDN. *La spitalul județean și la CFR, cu o capacitate de 150 de locuri, suprasolicitate, bolnavii [sunt] dializați și pe coridoare*. RL 2006, nr. 4 926.

– Pronunțat: *di-a-*. – Prez. ind.: *dializez*.

– Din fr. **dialyser**.

DIALIZĂT, -Ă adj., s. m. și f. (Personă) care este supusă dializei (2). *Dializații – internați obligatoriu în spitale*. RL 2005, nr. 4 530.

– Pronunțat: *di-a-*. – Pl.: *dializați, -te*.

– V. **dializa**.

DIALIZĂTOR, -OĂRE s. n., adj. 1. S. n. Dializor (1). Cf. LTR², DER, M. D. ENC.

2. Adj. (Despre substanțe) Care este folosit în dializă (1). *Soluția dializatoare este 0,05% acid boric*. AGROTEHNICA, I, 323, cf. MDA.

– Pronunțat: *di-a-*. – Pl.: *dializatori, -oare*.

– Din germ. **Dialysator**, rus. **диализаторю**. Cf. fr. **d i a l y s e u r**.

DIALIZĂ s. f. 1. Separare a elementelor care constituie un amestec, bazată pe proprietatea pe care o au anumite corpuri de a trece mai ușor decât altele printr-o membrană semipermeabilă. *Pentru a alege oxigenul din aer ... se folosește de fenomenul dializei sau difuziunii sub apăsare*. CONTEMPORANUL, IV, 40, cf. CADE. *Unele amestecuri omogene pot fi separate prin dializă*. MACAROVICI, CH. 25, cf. LTR, DER, DN², DC, D. MED., M. D. ENC., DEX.

2. (Și în sintagma *dializă extrarenală*) Procedeu fizic bazat pe dializă (1), prin-care sângele unui bolnav cu insuficiență renală este purificat artificial. Cf. D. MED. *De trei ori pe săptămână, pacienta este obligată să vină la spital pentru ședințele de dializă*. RL 2004, nr. 4 485.

– Pronunțat: *di-a-*. – Pl.: *dialize*.

– Din fr. **dialyse**.

DIALIZÓR s. n. 1. Aparat cu ajutorul căruia se efectuează dializa (1); dializator (1). Cf. LTR, DER, DN², DC, M. D. ENC., DEX.

2. Aparat pentru hemodializă; rinichi artificial. *Dializorul existent în spital nu funcționa*.

– Pronunțat: *di-a-*. – Pl.: *dializoare*.

– Din fr. **dialyseur**.

DIALÓG s. n. 1. Lucrare, operă sau fragment dintr-o operă literară în care este reprodusă nemijlocit vorbirea

reală sau imaginară a mai multor persoane, personaje etc. Și alt cuvânt celui numit *Psaltin*, și altul pentru suflet: *Dialog asupra jidovilor, care are asupra lui Trifon, mai marele jidovăsc, și-ncă și asupra lui Marchion sămnate cărți*. DOSOFTEI, V. S. iunie 137ⁿ/17. Și preînțeleptul Platon delege în dialogul 11 pentru ce pricini să desfăcea căsătoria. MICU, L. 350/20. *Episcopul cetății Tomos ... au scris ca niște dialogi după înțelepciunea cea veche scurte ... tractaturi*. ȘINCAI, HR. I, 67/31. *Cearcă în Bossuet în dialogul despre „Istoria universalicească”*. MOLNAR, I. 47/25. *Abețedar greco-român cu frumoase dialoguri, rugăciuni, legi moralicești [Titlu]*. ABETEDAR, 1/3. *Are o precu-vântare în chip de dialog*. CR (1829), 102¹/23. *Cele dintâi lucruri scrise de el sânt: „Dialogurile morților alcătuite pentru învățătura ducăi”*. PLEȘOIANU, T. I, 6/26. *Năravurile și obiceiurile ce se arată într-acest dialog nu să potrivesc nicidecum cu cele din ziua de astăzi*. BUZNEA, P. V. 143/18. *Mii de dialoge s-au compus imitând pe acelea: „Dialogele morților, dialogele viilor”*. BREZOIANU, I. 159/18. *Traduse și dialogurile d. Algarotti asupra luminei*. NEGRUZZI, S. II, 149. *Amicul meu își propune a scrie un dialog al morților în care vor figura ... personaje din trecut*. ALECSANDRI, S. 151. *Manuscrisul care s-a pierdut era un „Dialog” în care se vorbea de istoria noastră mai veche*. DENSUSIANU, L. 42, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Subtilitatea dialogurilor lui Socrate*. LOVINESCU, C. II, 156. *Platon ... s-a simțit dator să indice, în dialogul său asupra statului, și semnele după care ar putea fi recunoscuți filosofii adevărați*. NEGULESCU, G. 77, cf. DEX. *După masă, va începe să scrie „Interpretarea” la Euthydemus. Vrea să știe ce am scris despre dialog și să ne punem de acord*. LIICEANU, J. 18.

2. (Formă de) conversație, convorbire nemijlocită care are loc, în mod real sau imaginar, între două sau mai multe persoane, personaje etc. și care este reprodusă ca atare; s p e c. conversație, convorbire a persoanelor dintr-o operă dramatică. *Dialog ... voroavă carea ieste tocmită cu întrebare și răspundere*. CANTEMIR, I. I. I, 11. *Ticălosul ... care n-au pierdut niciun cuvânt dintr-acest dialog tremură de spaimă după aceste de pe urmă cuvinte*. GHERASIM, T. 147ⁿ/13, cf. MOLNAR, D. 58/30. *Cuvântarea ... se numește forma cea catehicească și în cât grăirea sau dialogul acesta spre aceeaia iaste îndreptat, ca din ideile cele avute să dezvăluie altele-noao*. MAN. ÎNV. 184/4. *Un dialog între un rumân și un italian, amândoi săteni*. HELIADE, PARALELISM, I, 1/4. *Dialog între doi tineri (a. 1830)*. IORGA, S. D. XIII, 19. *S-au rostit un dialog de cătră trei persoane*. DACIA LIT. 71/9, cf. VALIAN, V., STAMATI, D., POLIZU. *Totalul compozițiunii forma un dialog de amor*. FILIMON, O. II, 320, cf. PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Totul se reducea la niște farse ..., la niște povești scrise în dialoguri*. CONV. LIT. III, 65. *Îmi inchipui un dialog între Ladî V. și mine*. ALECSANDRI, O. P. 306, cf. COSTINESCU, LM. *Acest dialog între Hristea și Ștefan e foarte caracteristic*. CONTEMPORANUL, IV, 278. *Făgăduința îmi era călcată ... de dialogul cu mamaia*. MILLE, V. P. 159, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Mai urmară vreo zece declamații, recitări și dialoguri*. REBREANU, I. 141. *Paginile volumului fac impresia unui*

exces de dialog. IBRĂILEANU, S. 180, cf. RESMERIȚĂ, D. *Puneam în gura personajilor dialoguri patetice*. C. PETRESCU, S. 71. *Însăila lungi dialoguri între personaje din veacuri deosebite*. M. I. CARAGIALE, C. 116. *Dialogul nostru are tot farmecul unei fete care nu gândește și al unui ins care încearcă să-și învieze gândirea*. M. ELIADE, O. I, 17, cf. CADE. *Ce simț ... al realității vii în dialogurile cu țărani!* TOPÎRCEANU, O. A. II, 318. *De la primele dialoguri simți că spectatorul a intrat în acțiunea piesei*. COCEA, S. I, 118. *Dialogul ce urmează trebuie dus cu o voce târâgănată, monotonă*. E. IONESCU, E. 213. *Olguța se plimba cu mâinile la spate, din ce în ce mai repede, ca cineva care născocoște dialoguri cu replici scurte*. TEODOREANU, M. I, 264. *Povestea ... era ca mai toate poveștile ... lui Creangă, o navelă din viața de țară în care dialogul e tot*. CĂLINESCU, I. C. 192. *Adevărul dialogului lucrează ca o putere constrângătoare*. VIANU, A. P. 136. *A pierdut firul pasionatului dialog*. VINEA, L. I, 291. *Prin urmare, „dialogul” poetic are loc mai degrabă între poet și altcineva decât între el și lector*. COTEAU, S. F. II, 103, cf. M. D. ENC., DEX. *Dialogul ... e greoi, fără spontaneitate*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 46, 4/4. *În arta cinematografică singura parte de literatură care ajunge în film nemodificată ... este dialogul*. CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 4/6, cf. DEX. *Cei doi omuleți, ..., încearcă să între cumva în dialog cu celebrul muzician*. CĂRTĂRESCU, N. 311. ♦ F i g. *Ne explica reacțiunile între corpuri prin sfezi și dialoguri între elementele combinate*. CONTEMPORANUL, I, 209. *Aceste două metaluri țin un dialog atât de înțelept*. ALECSANDRI, O. P. 39. *Înbrățișarea cu Emilia nu mai înseamnă un dialog senzual*. CAMIL PETRESCU, P. 74. *Vania Dumșa ... inaugurate ironia și chiar sarcasmul în dialogul matematic dintre bancă și catedră*. TEODOREANU, M. III, 50. *Nimic n-ar putea măsura mai bine ... ca ascultarea atentă ... a marelui dialog dintre ape și pietre*. BOGZA, C. O. 136. *Așa a-nceput dialogul între oțel și pământ*. BRAD, O. 119. *Subiectivitatea ... e angajată într-un proces de comunicare, într-un dialog cu opera*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 130, 5/2. ♦ S p e c. *Convorbire cu caracter oficial care are loc între reprezentanții a două părți, a două țări etc. Momentul dialogului purtat la Moscova între conducătorii uniunilor de compozitori*. M 1974, nr. 12, 5. *În perspectiva relansării dialogului arabo-vest-european ... s-a convenit asupra organizării unor reuniuni*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 316, cf. LIICEANU, J. 13. *Ucraina a stopat ... orice dialog bilateral pe această chestiune*. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 822. [Fostul președinte] *a spus că „el este deschis dialogului și nu va refuza o întâlnire”*. RL 2007, nr. 5 228.

– Pronunțat: *di-a-*. – Pl.: *dialoguri* și (învechit) *dialoge, dialoage* (VALIAN, V.), (m.) *dialogi*.

– Din lat. *dialogus*, fr. *dialogue*. – La scriitorii vechi, din ngr. *διάλογος*.

DIALOGĂ vb. I. I n t r a n z. A schimba puncte de vedere între două sau mai multe persoane, a întreține o conversație, a vorbi cu cineva, a întreține un dialog (2). Cf. PONTBRIANT, D., RESMERIȚĂ, D. *În acea clipă a monologat, n-a dialogat*. TEODOREANU, M. II, 393. *Omul rămâne o clipă cu sine însuși, dialoghează cu umbrele*.

CONSTANTINESCU, S. I., 76. *Șincăi ... dialoghează cu cititorii*. IST. LIT. ROM. II, 54. *Vale îl auzi ... dialogând cu mama lui*. PEDA, R. 30, cf. DN². *Ei nu dialoghează, nu discută, ci monologhează în fața cuiva ce ascultă recules*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 150, 4/2. *Îi place ... să dialogheze*. T ianuarie 1971, 61, cf. M. D. ENC. *A izbutit să dialogheze în această carte cu Marin Preda*. V. ROM. februarie 1974, 96. *Dialoghează cu tinerii poeți*. CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 4/12, cf. DEX. *Dacă eticul e un mod de a dialoga cu legea morală, atunci e obligatoriu ca legea morală să poată intra în dialog, să fie, adică, un organism viu*. PLEȘU, M. M. 34. ♦ **T r a n z . f a c t .** (Rar) A face să vorbească între ele personajele unei piese. *Toate ... angoasele mele profunde le-am dialogat și le-am întruchipat*. T februarie 1969, 51.

- Pronunțat: *di-a-*. - Prez. ind.: *dialoghez*.

- Din fr. **dialoguer**.

DIALOGÁL, -Ă adj. (Rar) Dialogat. *Complexitatea organizării construcțiilor dialogale ... nu diminuează caracterul oral al formelor stilului*. LL 1972, 2, 18, cf. MDA.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *dialogali, -e*.

- **Dialog** + suf. *-al*.

DIALOGÁRE s. f. Acțiunea de a *d i a l o g a* și rezultatul ei; vorbire în dialog. Cf. PONTBRIANT, D., DN², M. D. ENC. *Dialogarea continuă cu publicul se face și prin expoziții temporare*. CONTEMP. 1975, nr. 1 504, 4/6, cf. DN³, DEX².

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *dialogări*.

- V. **dialoga**.

DIALOGÁT, -Ă adj. (Despre opere literare) Compus în formă de dialog; dialogic; (rar) dialogal. Cf. PONTBRIANT, D. *Dacă o dramă nu e alta decât o istorioară dialogată ... atunci titlul de dramă nu se poate refuza lui Răzvan-Vodă*. CONV. LIT. I, 246. *Procedând numai prin gesturi rezezi și vorbe, rămânem în schița dialogată*. LOVINESCU, C. VII, 64. *Printre toate aceste mijloace, scena dramatică, dialogată domină ansamblul compoziției*. VIANU, A. P. 54. *Arta lui a evoluat spre povestire, părăsind forma extrem dialogată din momente*. CONSTANTINESCU, S. II, 37. *Sunt descântece cu prevalența epicului, a liricului, a formei dialogate*. IST. LIT. ROM. I, 58. *Vioiciunea și dinamismul ... pe care le cuprind pasajele dialogate*. L. ROM. 1965, 462, cf. DN². *Nu este greu să observăm ... dezvoltarea dialogată a dezbaterii*. T ianuarie 1969, 68, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *dialogați, -te*.

- V. **dialoga**.

DIALOGHÍST s. m. 1. Autor de dialoguri. Cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DN³. ♦ **S p e c .** Persoană care redactează dialogurile într-un film. *Dialoghistul n-a servit scenariul*. CONTEMP. 1966, nr. 1 004, 5/3. *Regizorul ... coordonează scenariizarea subiectului, definitivarea concepției și stilului tuturor compartimentelor de lucru ale echipei, de la dialoghist la etalonneur*. CINEMA, 1975, nr. 9, 3, cf. NDN.

2. (Învechit, rar) Persoană căreia îi place conversația. V. **c o z e u r**. Cf. LM.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *dialoghiști*. - Și: (învechit) **dialogíst** s. m. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.

- Din fr. **dialoguiste**.

DIALÓGIC, -Ă adj. Dialogat. Cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Citirea în gura mare a romanelor cari se mișcă în acest element de viață ar putea constitui un prosciolium minunat, mai ales însă în partea lor dialogică*. EMINESCU, O. XIV, 302. *Fondului instabil cu exces i s-a adăugat apoi o formă dialogică*. LOVINESCU, S. II, 60. *Același fenomen se petrece în opera lui Creangă, în bună parte dialogică*. CĂLINESCU, I. C. 288. *Versificatorul nu e lipsit de meșteșug în frângerea dialogică a versului*. V. ROM. decembrie 1960, 157, cf. DN³. ♦ (Adverbial) *Trecând biruitor la structura narativă, a dovedit că stăpânește fragmentar și dialogic și instinctul de povestitor*. CONSTANTINESCU, S. II, 149.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *dialogici, -ce*.

- Din fr. **dialogique**.

DIALOGÍSM s. n. (Rar) Arta de a dialoga; întrebuintarea dialogului. Cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DN³.

- Pronunțat: *di-a-*.

- Din fr. **dialogisme**.

DIALOGÍST s. m. v. **dialoghist**.

DIALOGÍT s. n. v. **dialogit**.

DIALOGIZÁ vb. I. I. **T r a n z .** A pune (un text) în formă de dialog; a dialoga. Cf. COSTINESCU, NDN.

II. **I n t r a n z .** A folosi dialogul; a sta de vorbă, a discuta (2). Cf. NDN.

- Pronunțat: *di-a-*. - Prez. ind.: *dialogizez*.

- Din it. **dialogizzare**.

DIALOGIZÁRE s. f. Acțiunea de a *d i a l o g i z a* și rezultatul ei. Cf. GHETIE, R. M., BARCIANU.

- Scris și: *dialogisare*. GHETIE, R. M., BARCIANU. - Pronunțat: *di-a-*.

- V. **dialogiza**.

DIAMAGNÉTIC, -Ă adj. (Fiz.; despre corpuri) Care este caracterizat prin diamagnetism. *Cu ajutorul unui magnet sau electromagnet se pot separa substanțele fiero- și paramagnetice de substanțele diamagnetice*. MACAROVICI, CH. 23. *Deosebim două clase de substanțe: 1) Substanțele diamagnetice ... 2) Substanțele paramagnetice*. CIȘMAN, FIZ. II, 392, cf. LTR², DER II, 94, DN², DC 233, M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diamagnetici, -ce*.

- Din fr. **diamagnétique**.

DIAMAGNETÍSM s. n. (Fiz.) Proprietate a unui corp de a prezenta o magnetizare de sens contrar intensității câmpului magnetic care i se aplică. *Concepțiile teoretice despre dia- și paramagnetism sunt destul de bine încheiate*. CIȘMAN, FIZ. II, 402. *A introdus denumirile de fero, para și diamagnetism*. id. ib. 557.

Diamagnetismul se datorește magnetizării induse a unui corp ale cărui molecule nu au un moment magnetic spontan. LTR² VI, 344, cf. DER, DN², DC, M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: *di-a-*.
- Din fr. **diamagnétisme**.

DIAMĂLȚ s. n. Extract de malț uscat, folosit la prepararea bomboanelor, în patiserie, precum și în industria textilă. Cf. LTR², DER, M. D. ENC.

- Pronunțat: *di-a-*.
- Din fr. **diamalt**, germ. **Diamalt**.

DIAMĂND s. n. v. **diamant**.

DIAMĂNT s. n. 1. Carbon pur, cristalizat, foarte dur, transparent și de obicei incolor; piatră prețioasă tăiată din acest mineral; (învechit și popular) adamant. *Am oameni de acel lucru, de știu venele și de diamante, și au lucrat și în Țara Ungurească* (a. 1600). DOC. I. (XVI), 129. *În pietrele ceale scumpe, mai vărtos de diiamanturi nu iaste.* VARLAAM, C. 196. *I părechi șărjă cu diiamanturi 200 lei* (a. 1686). IORGA, S. D. VII, 183. *Pus-au turcii pre ficiorul lui Racoți, anume [Iosif], ca să fli crai în Țara Ungurească, și i-au făcut coroană de aur, cu diiamanduri de mult preț.* NECULCE, L. 359, cf. LEX. MARS. 106. *Am dat ficii noastre Ilenii I cunună cu diiamanturi și cu rubinuri* (a. 1734). BUL. COM. IST. IV, 68. *În privealiște bărbătește ai pățimit ca un diiamant vărtos.* MINEIUL (1776), 154^v/36. *Diamantul este de o floare și de un chip care să ăpropie cu a cristalului.* AMFILOHIE, G. F. 213^v/4. *Cel ce are bunătaie ocroteaște bunătaie, precum și diiamantul curățește.* PILDE, 102/11. *A aruncat pe fereastră o ladă plină de aur, de diiamanți, de mărgăritări.* ȘINCAI, HR. II, 251/22. *Căci oameni aleși fără prihană nu s-află ca marfa la dughiană, Ci sânt și mai rar decât demanții!* BUDAIDELEANU, Ț. 352. *Pietrile unele sânt ... vârtoase, ... adecă marmura și pietrile ceale scumpe în feliiurimi de feațe, precum diiamanturi.* GRECEANU, I. 130/6. *O s-o străluciască ... împodobind-o tot cu diiamanturi și brileanturi.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 60. *Netăiat să zice și ceaia ce iaste cu anevoie de tăiat, precum iaste diiamantul și altele ca aceastea.* GRIGORIE, L. 57/2. *Ce este mai ciudat la tiranii Moldovii și ai Valahiei este că toate bogățiile lor argintărie, diiamanturi ... sânt apururea în săpături sau în lăzi.* OBLĂDUIREA, 90/26, cf. LB. *Cavaleria este o medalie îmbrăcată în diiamanturi cu această deviză seau scriere de argint: pentru credință și patrie.* AR (1829), 111^v/4. *O coroană de aur împodobită cu diiamanturi.* CR (1829), 38^v/18. *Nu au luat aurul și diiamanturile ce era acolo.* DRĂGHICI, R. 242/29. *Un inel cu o piatră de diiamant ce-l aveam pe deget* (a. 1835). DOC. EC. III, 570. *Îl dusără [pe Culuf] înaintea împăratului, ale cărui haine erea înmuete de sus și până jos în diiamanturi, în robinuri și în zmanduranduri.* GORJAN, H. III, 76/32. *Productele acestei provinții sânt: diiamanturi, sălitră, ... zahar.* ASACHI, L. 87^v/42, cf. VALLIAN, v. Argint, ... plumb, aramă, ... diiamanturi și alte petri scumpe. RUS, I. II, 223/27. *Avea cizme împodobite cu diiamante de mare preț.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 224. *Diamantul este corpul cel mai tare*

ce se cunoaște. MARIN, PR. I, 40/18. *Cioltare cusute cu fir și cu diiamanți.* PANN, E. II, 25/20. *Diamantul ... este cel mai tare dintre toate mineralele.* BARASCH, I. N. 42/24, cf. POLIZU. *Ascundeau ochilor profanilor ca ghemul de petricele în care se ascunde preciosul diiamant.* GHICA, C. E. II, 573. *Carater în giuvaergerie. Diiamantele se trag cu uncia de 29 gr[ame].* GHICA - STURDZA, A. 50. *Mi-a vîndut o sticlă proastă drept un diiamant curat.* ALEXANDRESCU, O. I, 318. *Diiamante prețioase Pe-a ei frunte străluciau.* SION, F. 61. *Cocheta își alegea un inel de diiamant, de mărgăritar.* FILIMON, O. I, 147, cf. ONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Diamantul este octaedric.* MAIORESCU, L. 49. *Despre diiamant se știe din urmă că ieste cărbune.* CONTEMPORANUL, I, 529. *Patru vergele din aur masiv, prinse la încheeturi cu fiinte de diiamant.* CARAGIALE, O. I, 73. *Sunt Matei Basarab, am fost rănit la cap de către Petre Poenaru, milionar, pe care regele l-a pus să mă împuște cu pușca umplută cu pietre de diament cât oul de mare.* EMINESCU, O. XVI, 608. *Trecură prin altă pădure cu frunzele numai diiamanturi.* ISPIRESCU, L. 236. *Toată lumina de-afară se resfrînge într-un diiamant cu fețe sclipitoare.* SĂM. I, 105, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Un diiamant ... scânteia în umbră pe unul dintre degetele sale.* HOGAȘ, DR. II, 137, cf. RESMERIȚĂ, D. CADE. *Tanti Zoe îi întinse un frumos diiamant.* EFTIMIU, N. 50. *Într-alt butoi ... erau mărgăritare și diiamante.* VISSARION, B. 191. *Diiamantele se măsoară în carate.* MACAROVICI, CH. 323. *Scoase un diiamant cât o nucă.* TUDORAN, P. 374, cf. LTR². *Hatmanul avea un ceas de aur cu diiamante.* IST. LIT. ROM. I, 656, cf. DER, DL, M. D. ENC., DEX. *Opalul, safirul, turcoaza, berilul și turmalina încercu să rivalizeze cu marile diiamante imitate din sticlă ieftină.* CĂRTĂRESCU, N. 148, cf. D. GEOL. *Avionul ... avea în cală o impresionantă încărcătură de diiamante.* RL 2005, nr. 4 550. *Un turc pierduse o chesă împodobită cu multe diiamante.* SNOAVA, IV, 235. *Un cojoc mândru-mbrăcat, numai fir și diiamant.* PĂSCULESCU, L. P. 213. *Giuvaergiu[!] bun își cunoaște diiamantul, se spune despre o persoană care își cunoaște meseria.* ZANNE, P. V, 311. ♦ (Ca termen de comparație, cu aluzie la transparența, strălucirea, duritatea etc. a pietrei prețioase) *Aceasta au făcut și pre Orighen tare ca diiamantul.* MOLNAR, RET. 7/9. *Fără milă să-i omoară ... nicio rugare a lor să nu se miște ca diiamantul.* MAIOR, IST. 209/21. *Plânse ... lacrimi curate ca diiamantul.* EMINESCU, P. L. 22. *Oh! ea ... lucește diafană Ca diiamantul.* MACEDONSKI, O. II, 109. *Și-arar o lacrimă de ploaie ca un diiamant aprins de-o rază. Se desprindea.* ANGHEL, I. G. 29. *Va scânteia iar la apus ca cel mai frumos diiamant al cerului.* DELAVRANCEA, O. II, 233. *Ca pe un diiamant, Stăpâne, m-ai pus în crucea stemei tale.* VOICULESCU, POEZII, I, 14. *Prăfuitele încăperi nelocuite fuseseră deretecate și apoi șlefuite ca niște diiamante.* VINEA, L. I, 199. ♦ F i g. *Făclia cea de aur în sfeșnicul de diiamant și lumina cea de oște în casele și mesele tuturor să pune.* CANTEMIR, I. I. I, 94. *Credincioșii săi supuși sunt totdeauna gata a-l apăra și a face înaintea vrăjmașului său zid de diiamant.* BUZNEA, F. 36/14. *Uită-te la această musculiță mică: capul ei este încoronat cu diiamanturi.* NEGULICI, E. I, 232/29. *El descoperise prețioasele diiamante ale amorului.* FILIMON,

O. II, 298. *Apele lucinde-n dalbe diamante*. EMINESCU, O. I, 9. *Pământul părea un nemăsurat diamant*. ADAM, R. 231. *Soarele ... soarbe roua presărată în pusderie de diamante pe ramurile liniștite*. BRĂESCU, M. B. 19. *În discursul lui V. Hugo se rostogoleau ... efluviile adâncurilor, astrele de diamant*. E. IONESCU, E. 140. *O scriu cu diamantul caratelor iubirii*. VOICULESCU, POEZII, II, 260. *A vărsat în tîdva de sîdef a vrăciului diamantul unui fulger de rouă*. ARGHEZI, C. J. 99. *Iubirea-i un diamant, Ce-l porți când iubești curat*. FOLC. TRANSILV. II, 111. ♡ *Disc de diamant* = distincție acordată cântăreților de muzică ușoară de mare succes. *Peste 200 de concerte, numeroase discuri de aur, de platină și de diamant*. FLACĂRA, 1975, nr. 22, 15.

2. Unealtă pentru tăiatul sticlei, alcătuită dintr-un diamant (1) comun fixat într-un suport metalic cu mâner. *Boul-bălței ... zgărie oglinda tihnită a apelor, întocmai ca un diamant pe care o mână ageră l-ar trece pe fața unui geam*. MACEDONSKI, O. III, 4, cf. CADE. *Și strigătul nostru adânc, ... Să fie dur, Să despice, să taie, Cum despică și taie un diamant*. BANUȘ, în DL, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Cu diamantul se taie diamantul*. BARONZI, L. 69, cf. ALR SN II h 573, ALRM SN I h 393.

3. Cel mai mic corp de literă de tipar folosită în tipografie. Cf. V. MOLIN, V. T., CADE, ROMANESCU, ZET. 41, M. D. ENC., DEX, DN³.

4. Locul unde brațele unei ancore se unesc cu fusul; vârful de ancoră. Cf. CADE, ABC MAR. 50, LTR², DN³.

- Scris și: *diamant*. - Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diamante* și (învăchit) *diamanturi*, (m.) *diamanți*. - Și: (învăchit și regional) *demânt*, (învăchit) *diamând*, *diamént*, (regional) *diemán* (ALR SN II h 573/64) s. n. - Din fr. *diamant*.

DIAMANTĂ vb. I. T r a n z. (Învăchit, rar; complementul indică bijuterii) A îmbrăca, a acoperi cu diamante (1). Cf. COSTINESCU, MDA.

- Pronunțat: *di-a-*. - Prez. ind.: *diamantez*.

- Din fr. *diamanter*.

DIAMANTĂR s. m. (Învăchit, rar) Lucrător care prelucra diamante (1). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diamantari*.

- Din fr. *diamantaire*.

DIAMANTĂRIU, -IE adj. (Învăchit, rar) Diamantin (1). *Această sare este albă, transparentă; lucirea sa este diamantarie*. MARIN, PR. II, 296/33, cf. MDA.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diamantarii*.

- **Diamant** + suf. *-ariu*.

DIAMANTĂT, -Ă adj. (Rar) Diamantin (1). *Zea de gheață, de oțele au de piatră diamantată, Inima în sânul vostru ferecată parcă-o ține*. ASACHI, S. L. I, 149. *Pulberi diamantate se prăfuiuau peste verdeța Cișmegeiului*. MACEDONSKI, O. III, 50. *Valuri de lumină din zări diamantate Vibrând cădeau pe mare de flori înrouate*. LUC. II, 178. *Lumină amețitor de albă, aducând ... colorile florilor din pomii din afară, cari se irizau în broderiile ei diamantate*. KLOPSTOCK, F. 203.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diamantați, -te*.

- V. *diamanta*.

DIAMANTERIE s. f. (Rar) Atelier în care se prelucurează diamante (1). *La Amsterdam, ca lucrător la o diamanterie și mucenic în această viață, s-a chinuit și-a cugetat cândva Șpinoza*. SADOVEANU, O. IX, 215, cf. MDA.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diamanterii*.

- **Diamantar** + suf. *-ie*.

DIAMĂNTIC, -Ă adj. (Rar) Diamantin (1). *Lucirea diamantică*. J. CIHAC, I. N. 343/16, cf. LM. *Painjeni de smarald au țesut ... un pod de pânză diamantică*. EMINESCU, P. L. 51, cf. ȘĂINEANU², DEX.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diamantici, -ce*.

- **Diamant** + suf. *-ic*.

DIAMANTICĂLE s. f. pl. (Învăchit) Bijuterii împodobite cu diamante (1); p. g e n e r. bijuterii, pietre prețioase. *El face cunoscut cum că la dânsul se află o alegere bună de marfă de giuvaeruri, diamanticele și galanterii de aur*. CR (1831), 4²/34. *Cunoscuți că ar fi împărăteasa pă cununa cea neprețuită ce era în capu-i și pă diamanticelele cele de milioane de galbeni cu care era împodobită*. GORJAN, H. I, 150/4. *Scoate o cutie sau o șcutulă plină cu diamanticele și alte lucruri din aur*. GT (1839), 146¹/4. *Femeile nu mai visau decât diamanticele*. FILIMON, O. I, 217, cf. COSTINESCU. *I-a luat diamanticelele și sculele și argintăria*. CARAGIALE, O. II, 228. *Palatul ... numai în aurărie și diamanticele*. DELAVRANCEA, S. 246, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., GÁLDI, M. PHAN., 170, DL, DEX.

- Pronunțat: *di-a-*.

- Din ngr. *διαμαντικά*.

DIAMANTIFÉR, -Ă adj. (Despre terenuri, formații geologice sau zăcăminte de minerale) Care conține diamante (1). *Într-o căruță plină cu noroi și pietriș scoasă din fundul gropilor diamantifere, se găsește o bucățică de piatră prețioasă*. CARAGIALE, O. IV, 143, cf. CADE, DM, M. D. ENC., DEX, DN².

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diamantiferi, -e*.

- Din fr. *diamantifère*.

DIAMANTIN, -Ă adj., s. f. 1. Adj. Care are puritatea, strălucirea, duritatea etc. a diamantului (1), asemănător cu diamantul; adamantin; (rar) diamantic, diamantat, (învăchit, rar) diamantariu, (neobișnuit) diamantos. Cf. LM. *Dealurile strălucneau ca sub o pânzărie diamantină*. EMINESCU, O. VII, 151, cf. GHEȚIE, R. M. *Pe firele de iarbă tremură ici-colo apele diamantine ale unui strop de rouă*. SĂM. II, 567. *Ud încă de pulberea diamantină a ploii*. C. PETRESCU, R. DR. 216. *Diamantine - Pădurile de ghețuri se vor ivi pe cline*. I. BARBU, J. S. 28, cf. DM. *Am stele mici, pe care eu le pui Să străjuiască-n lănci diamantine*. ARGHEZI, VERS. 102, cf. SCRIBAN, D. [Mieii] *habar n-aveau că se hotărâse Ceva, în subsolurile diamantine*. DIMOV, T. 186. ♡ F i g. *Glasul diamantin, profilul fin și dur*. VINEA, L. II, 167. *Necunoscutul licăr, diamantin, din vise, Era departe-n lumea de dincolo de geam*. V. ROM. ianuarie 1960, 9. *Versatul mînuitor al unei limbi diamantine e prezent de la început pînă la sfârșit*. S. ianuarie 1970, 74, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ♡ (Adverbial) *Pudra străvezie de picuri dura încă,*

pulverizată din senin și scânteind diamantin în snopii de raze. C. PETRESCU, C. V. 330.

2. S. f. Pulbere abrazivă fină artificială, folosită în special la lustruirea pieselor de oțel. Cf. LTR², M. D. ENC., DN³.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diamantini*, -e.

- Din fr. **diamantin**.

DIAMANTIZĂ vb. I. T r a n z. (Complementul indică obiecte) A da strălucirea diamantului (1); a strunji cu pulbere de diamant (1). Cf. LTR², DN³.

- Pronunțat: *di-a-*. - Prez. ind.: *diamantizez*.

- **Diamant** + suf. -iza. Cf. fr. *d i a m a n t e r*.

DIAMANTIZĂRE s. f. Acțiunea de a *d i a m a n t i z a* și rezultatul ei. Cf. LTR², SFC IV, 312.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diamantizări*.

- V. **diamantiza**.

DIAMANTÓS, -OĂSĂ adj. (Neobișnuit) Diamantin (1). *Și peste râul mare, de pe-un vârful De arbore antic țesut-au ei [păianjenii] Un pod din pânza lor diamantoasă, Legându-l dincolo de alți copaci.* EMINESCU, O. IV, 94. *Se ridică dintre lunce..., Transparând prin diamantoasă fină de paingân pânză, Monastirea alb-a lunei ce prin lumi va să s-ascunză.* id. ib. 132.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diamanțoși*, -oase.

- **Diamant** + suf. -os.

DIAMĂNȚĂL s. n. v. **diamănțel**.

DIAMĂNȚĂL s. n. (Învechit și familiar) Diminutiv al lui *d i a m a n t* (1). *I inil cu două diamănțeli* (a. 1745). URICARIUL, XI, 225. *Un diamănțal dă acelea este făcut un ineluș* (a. 1745). IORGA, S. D. V, 323, cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, *Inel cu șase diământăle*. ODOBESCU, S. I, 421, cf. DL, DM.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diamănțele*. - Și: **diământel**, **diamănțal** (scris și: *diamănțal*) s. n.

- **Diamant** + suf. -el.

DIAMÉNT s. n. v. **diamant**.

DIAMETRĂL, -Ă adj., adv. I. Adj. Care aparține diametrului (1), privitor la diametru; care trece prin centrul unui cerc. Cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, LTR², DN², M. D. ENC., DEX. ◇ F i g . [Ideea că un actor este un simplu instrument spre delectarea unei mulțimi] *trebuie înlocuită cu alta tocmai așa cum spiritul unui secol e negațiunea diametrală a spiritului unui alt secol.* EMINESCU, O. XIV, 227. ◇ *Plan diametral* = plan care trece prin centrul unei sfere, al unui elipsoid etc. Cf. M. D. ENC., DEX. ◆ (Despre două figuri geometrice) Care are o așezare analoagă cu dispoziția extremităților unui diametru de cerc față de centrul acestuia. Cf. M. D. ENC.

2. Adv. Ca un diametru (1); orizontal; (învechit) diametralicește. *Văslind, un corb încet vine din fund, Tâind orizontul, diametral.* BACOVIA, O. 35. *Suntem amândoi la polii opuși ai aceluiași ax, care ne separă*

diametral. MIHĂESCU, D. A. 95. *Fetele și băieții ni se păreau două specii diferite, pe care le notam simbolic desenând în praf, cu o nuia, un cerculeț străbătut diametral de o liniuță și respectiv două cerculețe și o liniuță.* CĂRTĂRESCU, N. 84. ◇ *Diametral opus* = total opus, în opoziție directă cu ...; (f i g.) ireconciliabil. *Părerii socialiste diametral opuse.* MAIORESCU, D. IV, 599. *Politica Franței de la Enric al IV e diametral opusă politicii austriece, inaugurate de Maximilian I.* EMINESCU, O. IX, 164. *Lumea noastră ... are deodată nevoi diametral opuse.* CARAGIALE, O. III, 74, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. *Aceste două prețuri, diametral opuse.* SĂM. II, 659. *Îmi îngădui să exprim ... o părere diametral opusă.* TITULESCU, D. 292. *Două atitudini diametral opuse în una și aceeași chestiune.* ARGHEZI, S. XX, 70. *Interpretarea psihologică admite sensuri diametral opuse.* BLAGA, Z. 186, cf. DN², M. D. ENC., DEX. *Tonuri cu totul diferite și chiar diametral opuse.* CONTEMP. 1975, nr. 1 478, 2/10. *Ne „extaziem” și noi de limba lui Sadoveanu, dar pe temeiuri diametral opuse extazierilor la care ne referisem.* PALEOLOGU, T. 18. *S-au format doi poli cu manifestări diametral opuse.* RL 2005, nr. 4 742.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diametrali*, -e.

- Din fr. **diamétral**.

DIAMETRALICÉȘTE adv. (Învechit) Diametral (2). *Treptele [scărilor] se împart pă cercul cel mai din afară și se duc diametralicește către centru.* DESEN ARH. 10/11. ◇ *Diametralicește opus* = diametral opus (v. *d i a m e t r a l* 2). *Fiecare din acești petroi duce curantul la doi electromagneți diametralicește opuși.* MARIN, F. 310/3, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

- Pronunțat: *di-a-*.

- **Diametral** + suf. -icește.

DIAMETRALMÉNTE adv. (Învechit; în sintagma) *Diametralmente opus* = diametral opus (v. *d i a m e t r a l* 2). *Ca să-și satisfacă niște plăceri și ambițiuni diametralmente opuse pozițiunii lor sociale, devin târători, lingușitori.* FILIMON, O. I, 403. *Aceste efecte, necesitate de logică, sunt diametralmente opuse realității.* HASDEU, I. C. I, 47, cf. COSTINESCU. *Vom ajunge astfel ... a face să se convingă chiar cei diametralmente opuși cu școala noastră.* MACEDONSKI, O. IV, 76. *Opiniuni diametralmente opuse.* PARHON, B. 143.

- Pronunțat: *di-a-*.

- Din fr. **diamétralement**.

DIAMÉTRO s. n. v. **diametru**.

DIAMÉTROS s. n. v. **diametru**.

DIAMÉTRU s. n. I. Linie dreaptă, reală sau imaginară, care împarte simetric un cerc, un obiect circular sau rotund; lungimea acestei linii; p. e x t. cea mai mare lățime a unui corp rotund; osie (3), (învechit) retez¹ (3). Cf. GHEOGRAFIE, 45^v. *Liniia care trece prin mijloc, de la un arc până la altul, să chiamă diametru.* AMFILOHIE, E. 139/21. *Diametro Soarelui esti di 254 773 di leghi.* id. G. F. 103^t/9, cf. GHEOM. - TRIGON. 76^v/32. *Făcându-se din vreun metal două globuri a cărora diametru (osie)*

ar fi câte de-o palmă. AR (1829), 67²/22. *A depus la muzeul departamental un medalion grecesc de 18 linii în diametru.* CR (1837), 26¹/31. *Diametrul [Pământului] este lung peste 10 milioane de coți.* J. CIHAC, I. N. 336/2. *Trunchiul se face înalt ca de 13 palme și gros în diametru ca de 34.* ASACHI, L. 39¹/13, cf. VALIAN, V., MISSAIL, A. 55/25. *Diametrele horizontale ale ligheanului în general sânt mai mari la femeie și împrativă diametrele verticale sunt mai mari la bărbat.* KRETZULESCU, A. 73/4. *Trei sau patru stâlpi verticali ce fac un coș de o palmă și jumătate în diametru.* MARIN, PR. I, 46/26, cf. STAMATI, D. *Acestu felu de stejaru ... termină creșterea sea în 200 de ani, atunci ajunge la o înălțime de 100-120 de picioare, pe unu diametru de 3-4 picioare.* BARASCH, B. 94, cf. POLIZU. *Monedele de aur cuprind titlul de nouă părți din zece aur fin, având următoarea greutate și dimensiune: piesa de 20 lei grame în greutate și 21 milimetri de diametru.* GHICA - STURDZA, A. 46, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Ar trebui ca diametrul conului de umbră să fie mai mic.* CONTEMPORANUL, I, 18, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Un diametru mergând până la 30 cm.* PĂRVAN, G. 470, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Diametrul transversal al unui craniu.* NEGULESCU, G. 252. *Din cauza diferenței de diametru, viteza de rotație a celor 2 feluri de inele este diferită.* ENC. AGR. I, 581, cf. LTR². *Diametrul cam de două ori cât roata unei trăsurii.* TUDORAN, P. 508, cf. DER. *Diametrul Lunii reprezintă un sfert din diametrul Pământului.* GEOLOGIA, 6, cf. DN². *Puțul are diametrul de 1,16 m.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 2, 62, cf. M. D. ENC., DEX. *Diametrul acestor corpuri cerești ... variază între câteva sute de metri și 800 km.* CONTEMP. 1975, nr. 1 490, 5/5. [Platoul] avea o formă aproximativ circulară, cu diametrul de 4,50 cm. BUTURĂ, EG. 379. *Plantă viguroasă, din familia] Malvaceae, cultivată prin grădinile țărănești pentru florile sale, cu un diametru până la 10 cm, adeseori bătute.* id. EB. I, 203. *În centru rămânea un cerc de diametrul unei mingi.* CĂRTĂRESCU, N. 216. *Fântâna este construită la nivelul solului, cu un bazin care are diametrul de cinci metri.* RL 2005, nr. 4 631. ♦ Locul geometric al mijlocului tuturor coardelor paralele cu o direcție dată. Cf. DER, M. D. ENC., DEX.

2. (În sintagma) *Diametru aparent* = unghi sub care un observator vede diametrul (1) unui obiect depărtat, în special al unui astru. *Se dă numire de diametru aparent al unei astre ... unghiului format la ochiul observatorului de razele vizuale.* CULIANU, C. 164, cf. ȘĂINEANU², CADE, DN², DEX.

3. (Regional) Clupă (de măsurat grosimea trunchiului la copaci) (Câlnic - Sebeș). Cf. A II 12.

- Scris și: *diiametru*. - Accentuat și: (învechit) *diâmetru*. ASACHI, L. 39¹/13. - Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diametre*. - Și: (învechit) *diamétro*, *diamétros* (GHEOM. - TRIGON. 6¹/27) s. n.

- Din ngr. *διάμετρος*, lat. *diametrus*, fr. *diamètre*.

DIAMÍDE s. f. pl. Compuși organici care conțin două grupări amidice, având un caracter acid mai pronunțat decât monoamidele. Cf. D. MED., NDN.

- Pronunțat: *di-a-*.

- Din fr. *diamide*.

DIAMINOFENÓL s. m. Derivat al pirogalolului, al cărui clorhidrat este folosit ca revelator în fotografie. Cf. LTR², DN³.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diaminofenoli*.

- Din fr. *diaminophénol*.

DIAMONFÓS s. m. Îngrășământ agricol bogat în fosfor și azot, higroscopic, cu reacție ușor bazică. *Cel mai important din aceste feluri de îngrășămintă este fosfatul diamoniacal sau diamonfosul.* AGROTEHNICA, I, 191, cf. LTR², DER, M. D. ENC.

- Pronunțat: *di-a-*.

- Denumire comercială.

DIAMONIACÁL, -Ă adj. (Despre compuși chimici) Care conține doi atomi de amoniac. *Cel mai important din aceste feluri de îngrășămintă este fosfatul diamoniacal.* AGROTEHNICA, I, 191. [Îngrășământ agricol care] conține ca substanță de bază fosfatul diamoniacal. DER II, 95.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diamoniacali, -e*.

- Cf. a m o n i a c.

DIÁNĂ s. f. (Bot.) Numele a două specii de plante erbacee din familia labiatelor, cu frunze dințate și cu flori puternic mirositoare: **a**) mentă (*Mentha piperita*). Cf. BORZA, D. 110; **b**) (Ban.) izmă-creață (*Mentha crispa*). Cf. BORZA, D. 110. ♦ *Diană-sălbatică* = busuiocul-cerbilor (*Mentha pulegium*). Cf. BORZA, D. 111.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diane*.

- De la (n. pr.) **Diana**.

DIÁNDRĂ s. f. v. **diandrie**.

DIÁNDRIC, -Ă adj. (Despre flori sau plante) Care are două stamine. Cf. COSTINESCU, BARCIANU.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diandrici, -ce*.

- Din fr. **diandrique**.

DIANDRÍE s. f. (Bot.) Clasă de plante cu două stamine libere. Cf. COSTINESCU. *Cele 24 de clase sunt următoarele: clas: ... II. Diandrie; Diandria.* J. CIHAC, I. N. 264/10. *Diandria este de două stamine.* CAIET, 78¹/7. *Ordinul al 2-le diandria ... sunt florile ce au doi stami la o floare.* CORNEA, E. II, 202/21. *Între sistemele sau clasificățiunile artificiale, cea mai celebră este aceea a lui Linée, care a classat vegetalele în 24 de clase; adecă cele dântâi 13 clase dupe numărul staminelor, adecă monoandria (I); diandria (II); triandria (III).* BARASCH, B. 38, cf. URUSU, T. Ș. 188, NDN.

- Pronunțat: *di-a-*. COSTINESCU. - Și: (învechit, rar)

diándră s. f. COSTINESCU.

- Din lat. **diandria**, fr. **diandrie**.

DIÁNDRU, -Ă adj. (Bot.; despre flori) Cu două stamine libere. *Anisostemone ... [au] androceul diandru sau tetrandu didinam.* GRECESCU, FL. 16, cf. NDN.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diandri, -e*.

- Din fr. **diandre**.

DIANTACÉE s. f. pl. Clasă de flori cu petalele lung-unghiulate. Cf. GRECESCU, FL. 12, REV. PĂD. XXXVI, 319.

- Scris și: *dianthaceae*. GRECESCU, FL. 12. - Pronunțat: *di-a-*.

- Din lat. **dianthaceae**.

DIANTIŪ adj. (Învechit, cu sens neprecizat, probabil) Care este originar din Vidin. *Acest Pasyantoglu era ostaș diantiu*. DIONISIE, C. 185, cf. ȘIOI, 245, TDRG.

- Pronunțat: *di-a-*.

- Et. nec.

DIAPÁUZĂ s. f. Perioadă de încetinire a funcțiilor vitale la numeroase insecte pentru a supraviețui unor condiții nefavorabile de existență. Cf. DER, D. MED., M. D. ENC., DN³.

- Pronunțat: *di-a-pa-u-*.

- Din fr. **diapause**.

DIAPAZÓN s. n. 1. Întindere a scării muzicale a unui instrument sau a unei voci, cuprinsă între nota cea mai de jos și nota cea mai de sus pe care le poate emite instrumentul sau vocea respectivă; **r e g i s t r u**, **a m b i t u s**; **s p e c .** sunet de referință (nota „la”) utilizat pentru acordarea vocii sau a unui instrument. *Autorul, ce eu zic să-l aibă cineva în mâini, este ca un instrument cu care ... își cearcă cineva glasul mai înainte de a cânta. El dă glasului diapazonul său*. HELIADE, GR. P. 16/16. *Dintr-un glas de unde abia să auzea din parter, să suia la un diapazon care spârgea urechile*. GTN (1836), 108¹/12, cf. VALIAN, V. *Scara dictovică (naturală) sau sistema diapasonului*. PANN, G. M. 4/19. *E un principiu elementar de teatru așa-numitul diapazon. Tonul actorului trebuie să fie ridicat în proporție cu mărimea sălii*. CARAGIALE, O. V, 304. *Vorbeau ... ridicând și ei tonul la diapazonul ce stăpânea în cele două camere*. AGÎRBICEANU, S. 143. *Același glas dinlăuntru rădică diapazonu-i răgușit și somnoros*. HOGAȘ, DR. I, 94. *Și-a închipuit că e în stăpânirea unei viziuni tragice, ridicând tonul expresiei la un diapazon mai înalt*. CONSTANTINESCU, S. II, 70. *Exaltările femeii lui Marin veneau, în diapazonul lor cel mai înalt, și de la țuică*. ARGHEZI, S. XI, 15. *Un alt glas a izbutit să se ridice la diapazonul cel mai de sus*. VINEA, L. I, 325. *Coardele viorii sunt acordate față de diapazonul normal ... cu un semiton mai jos*. ALEXANDRU, I. M. 132, cf. DEX. *Totul e efort de primă instanță, ton al diapazonului, dinaintea unei orchestre (deocamdată) absente*. PLEȘU, M. M. 9. **◆ F i g.** *Democrații vasluieni s-au hotărât, se vede, a se ține la înălțimea diapazonului stilistic al fraților întru constituție din capitală*. EMINESCU, O. X, 147. *În februar 1713, diapazonul «mândriei» e și mai ridicat*. IORGA, L. I, 125. *Un înalt simț de răspundere îi dictează accente de elocință la un diapazon corespunzător în preajma marilor evenimente*. IST. LIT. ROM. II, 575. *La un diapazon mai scăzut al intensității emoționale se realizează etapele înnămolirii*. T februarie 1969, 55. *S-au străduit să fie la înaltul diapazon al calității interpretative*. M 1974, nr. 9, 5. *Diapazonul unora dintre gânditorii circumscriși existențialismului înregistrează revelator acest impact*. CONTEMP. 1975, nr. 1 478, 2/4. **◆ E x p r.** **A fi (sau a se pune) la același diapazon (sau într-un diapazon) cu cineva** = a se conforma, a se

adapta la aceeași dispoziție, la aceeași stare sufletească cu cineva; a fi (sau a se pune) de acord cu cineva. *Era negreșit de temut că ... raliindu-se la noua stare de lucruri, în unire și într-un diapason cu parvenții ... să nu caute și d-astă dată să desjoace speranțele națiunii*. GHICA, C. E. II, 471. *Condiția este că acelea ființe, în vibrațiile sentimentelor, ... să fie la același diapason*. LUC. II, 106. *Domnul șef se pune la același diapazon sufletească cu delicventul*. EFTIMIU, N. 146, cf. DEX. *Am avut impresia că ne înscriem în sfera aceluiași univers de gândire, că suntem la același diapazon*. T ianuarie 1971, 42.

2. Mic instrument acustic folosit în muzică, format dintr-o bară de oțel în formă de U, care vibrează la lovire, emițând nota muzicală „la” și care servește la acordarea instrumentelor muzicale sau la indicarea tonului pentru un ansamblu coral. Cf. VALIAN, V. *Sunetul diapasonului corespunde cu 880 de vibrații simple pe secundă*. MARIN, F. 25/37, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Un mic aparat numit diapazon, de care muzicanții se servesc pentru a acorda diferitele instrumente de muzică*. PONI, F. 326, cf. TIM. POPOVICI, D. M., ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Coase arcuite, pe cari țărani le încercau după sunet, lovind cu vârful în piatră și ascultând ca la diapason*. CHIRIȚESCU, GR. 196, RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 79, CADE. *Când se făcu tăcere, șeful echipei își duse mâna la ureche, ca și cum ar fi ascultat diapazonul*. MIRONESCU, S. 142, cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX.

3. (Învechit; la greci și la romani) Nume dat octavei. Cf. COSTINESCU, LM.

4. (Med.) Instrument utilizat pentru determinarea câmpului auditiv și a sediului unei surdități. Cf. D. MED., MDA.

5. Model-tip de hașuri folosit la standardizarea trasării grosimii hașurilor. Cf. DN², MDA.

6. (În sintagma) *Diapazon de dimensiuni* = interval dintre valorile maxime și cele minime ale dimensiunilor unor piese standardizate. *Urmează să se stabilească un număr de dimensiuni-tip ... care determină: diapazonul de dimensiuni, adică dimensiunea inițială și cea finală*. IOANOVICI, TEHN. 238, cf. DN².

- Scris și: *diapason*. - Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diapazoane*.

- Din ngr. **διαπασών**, fr. **diapason**.

DIAPEDÉZĂ s. f. (Fiziol.) Migrare a leucocitelor prin pereții capilarelor sangvine către țesuturi, în timpul digestiei sau al infecțiilor. Cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX².

- Pronunțat: *di-a-*.

- Din fr. **diapédèse**.

DIAPÍR, -Ă s. n., adj. (Geol.) 1. S. n. Cută anticlinală caracterizată prin prezența unui sămbure de roci plastice care străbat rocile acoperitoare. *Un tip intermediar de diapir e tipul german*. LTR², cf. DN³.

2. Adj. (Despre roci) Care are caracteristicile diapirului (1). *În această mare zonă anticlinală diapiră se constată mai multe ridicări și scufundări*. ONCESCU, G. 214. *Anticlinalele diapire înconjoară aproape continuu arcul carpatic*. LTR². *Stratele sunt intens îndoite în cute diapire*. GEOLOGIA, 116, cf. D. GEOL.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diapire*.

- Din fr. **diapir**, it. **diapiro**.

DIAPIRISM s. n. (Geol.) Proces de migrare lentă a unor roci din zonele profunde spre suprafață, sub acțiunea presiunii din scoarța terestră. Cf. M. D. ENC., DEX, DN³, D. GEOL.

- Pronunțat: *di-a-*.

- Din it. **diapirismo**.

DIAPLEGIE s. f. (Med.) Paralizie totală, generalizată. Cf. DN², SFC IV, 17.

- Pronunțat: *di-a-*.

- Din fr. **diaplégie**.

DIAPORĂMĂ s. f. Montaj fotografic sonorizat, în cadrul căruia sunt proiectate, cu acompaniament muzical, o suită de diapozitive; p. e x t. spectacol în cadrul căruia sunt proiectate diapozitive. Cf. NDN.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diaporame*.

- Din fr. **diaporama**.

DIAPOZITIV s. n. Imagine fotografică pozitivă realizată pe un suport transparent, care permite proiectarea acesteia pe un ecran. *Diapozitivele joacă și ele un rol important în predare*. L. ROM. 1953, nr. 2, 99, cf. LTR². *Una din căile care contribuie la legarea învățământului de practică în cadrul predării științelor naturale este și folosirea ... diapozitivelor*. GI 1962, nr. 652, 4/2, cf. DER, DN², DEX. *Muzeul găzduiește ... 60 000 de clișee și diapozitive*. MAGAZIN IST. 1967, nr. 8, 15, cf. M. D. ENC. *Are cineva mii de diapozitive color*. FLACĂRA, 1976, nr. 2, 10. *Dacă mă concentrez asupra chipului ei ..., îl văd numai cum apare într-un diapozitiv color, pe care și-l făcuse vara trecută la mare*. CĂRTĂRESCU, N. 106.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diapozitive*.

- Din fr. **diapositive**.

DIAPOZITIVĂRE s. f. Operația de obținere a unui diapozitiv. Cf. LTR², DN².

- Pronunțat: *di-a-*.

- De la **diapozitiv**.

DIAPROIECTOR s. n. (Rar) Aparat pentru diaproiectie. Cf. DN³, MDA.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diaproiectoare*.

- Din rus. **диaproектор**. Cf. germ. *D i a p r o j e k t o r*.

DIAPROIECȚIE s. f. (Rar) Proiecție care se realizează trecând lumina unei surse prin obiectele transparente. Cf. M. D. ENC., DN³.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diaproiecții*.

- De la **diaproiector**.

DIAREĂ s. f. v. **diaree**.

DIARÉE s. f. Stare patologică manifestată prin eliminarea frecventă de materii fecale moi sau lichide; (popular) cufureală, cufurire, pântecărie (1), pâruică, (învechit și regional) urdinare (2), (învechit) treapăd

(3), vintre (3), (regional) scurgere (1 2). *Diaria, adică curgerea pântecelui*. MEȘT. DOFT. 143¹/20. *Urmează diareea, adecă cufurirea*. ÎNVĂȚĂTURĂ, 26/22. *Urdinarea cea lină, adică diaria*. PISCUPESCU, O. 271/10, cf. I. GOLESCU, C. *Diarie, adecă curățire pântecelui nu este altă decât o curățenie firească*. VEISA, I. 132/2. *Poamele necoapte sânt foarte vătămătoare și pricinuesc diarii*. ALBINEȚ, M. 130/2. *Pricina morții vișeilor era diareoa ce vine din mai multe pricini*. I. IONESCU, V. 33/17. *Idropica vine din slăbiciunea cea mare a trupului, din boale, emoragie, ... din diarie*. CORNEA, E. I, 17/11. *Camforul are proprietatea de a aduce somn, ... d-a risipi cărceile și durerile stomacului, ... diareea*. MAN. SĂNĂT. 102/18, cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Holera ieste o boală cu vărsături și cu diaree*. CONTEMPORANUL, III, 106, cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., ȘĂINEANU². *La romani, sângele de rătoi se lua pentru a opri diareea*. CANDREA, F. 27, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *De aceea copiilor cu treapăd (urdinare, diaree verde) ... nu le dăm în niciun chip lapte dulce*. VOICULESCU, L. 180. *Microbul intră în corpul animalului ... producând o enterită, care se arată în afară prin diaree*. ENC. AGR. I, 236. *Primul ajutor constă în provocarea de vărsături și diaree*. BELEA, P. A. 151, cf. DL, DER, D. MED., M. D. ENC., DEX. *Decoetul amenzilor se folosea contra diareei*. BUTURĂ, EB. I, 32, cf. H XVI 56. *În contra diareei sau a urdinărei, eșirei afară și pâruica ... băbăresele recomandă: lemnie*. ȘEZ. IV, 24, cf. ALR 1/1 h 124, ALRM 1/1 h 174. \diamond *Diaree verbală = vorbire neîntreruptă, logoree. Din diareea asta verbală încerc să surprind o vorbă, două mai cunoscute*. COCEA, S. II, 632.

- Scris și: (după fr.) *diarree*. - Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diarei* și (popular) *diarii*. - Și: (învechit) **diareă**, **diaróe** (MEȘT. DOFT. I, 143²/36), (învechit și popular) **diarie** s. f.

- Din fr. **diarrhée**. - **Diaree** < ngr. **διάρροια**.

DIARÉIC, -Ă adj. Care ține de diaree, privitor la diaree, de sau cu diaree. *Forma intestinală sau diareică ... este adesea rebelă, și acest fapt contribuie la mărirea gravității sale*. ENC. AGR. III, 390. *Bolnavii prezintă greață ... și scaune diareice*. BELEA, P. A. 154, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Medicii Spitalului de Boli Infecțioase Iași se confruntă cu o formă acută de boală diareică*. RL 2005, nr. 4 543. [Febra tifoidă] *seamănă cu o boală diareică, însoțită de febră foarte mare (39-40 de grade), vărsături*. ib. 2006, nr. 4 915.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diareici*, -ce.

- Din fr. **diarrhérique**.

DIARÉZĂ s. f. v. **diereză**.

DIARIE s. f. v. **diaree**.

DIARÍST, -Ă s. m. și f. Autor de jurnal (ca gen literar); memorialist. Cf. DOOM².

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diariști*, -ste.

- Din engl. **diarist**.

DIÁRIU s. n. (Latinism învechit) Jurnal zilnic. *După ce ... s-au măsurat fundușul, ... lungimile și*

trăsurile acestea, în acel diarium să le scrie. AŞEZ. 78/6. *L-au vândut oarecare preten al lui ... cum mărturiseste diariul lui Revenčki.* ŞINCAI, HR. III, 222/29. *În acesta diarium se vor însemna și alte lucruri.* MAN. ÎNV. 57/5. *Eară după ce se mai vedea câte o confesiune și în diarie, patrioții au început a le discuta și în acestea.* BARIȚIU, P. A. I, 572, cf. DN², M. D. ENC.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diarii* și *diarie*. - Și: **diarium** s. n.

- Din lat. **diarium**.

DIÁRIUM s. n. v. **diariu**.

DIARÓE s. f. v. **diaree**.

DIARTRÓZĂ s. f. Articulație mobilă dintre oase. Cf. DER, DN², D. MED., M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diartroze*.

- Din fr. **diarthrose**.

DÍAS s. n. (Geol.; învechit) Denumire dată permianului de tip german (facies continental). *Scisturile ... sunt sedimentare și reprezintă o formațiune paleozoică ce nu se poate raporta decât la dias.* ARHIVA, I, 226, cf. LTR².

- Scris și: *dyas*. LTR². - Pronunțat: *di-as*.

- Din germ. **Dyas**.

DIASCÉVĂ s. f. Corectare pe care trebuiau s-o facă dramaturgii greci operelor lor care nu erau premiate pentru a le prezenta la un nou concurs. Cf. DN², MDA.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diasceve*.

- Din fr. **diascève**.

DIASCÓP s. n. Aparat pentru proiecția diapozitivelor. Cf. LTR², DER, M. D. ENC., DN², DEX. *Cu ochii licărindu-i în întunericul de lângă becul strălucitor al diascopului, Gina își spuse amuzată că așa ar putea arăta copilul nostru.* CĂRTĂRESCU, N. 134.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diascoape*.

- Din fr. **diascope**.

DIASCÓPIC, -Ă adj. Care se referă la diascopie. Cf. DN², MDA.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diascopici*, -ce.

- Din fr. **diascopique**.

DIASCOPIÉ s. f. 1. Diafanoscopie. Cf. D. MED., DN³.

2. Proiectare cu ajutorul diascopului. Cf. LTR², DN².

- Pronunțat: *di-a-*.

- Din fr. **diascopie**.

DÍASIC, -Ă adj. (Geol.) Care aparține diasului, referitor la dias. *În epoca diasică și subdiasică s-au format dar aceste tufuri.* ARHIVA, I, 227. *Acolo au aflat în pături carbonifere și dyasice amoniți adevărați.* CONTEMPORANUL, IV, 155.

- Scris și: *dyasic*. - Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diasici*, -ce.

- **Dias** + suf. -ic.

DIASÍRM s. n. Figură de stil care exprimă cu abilitate o ironie. Cf. DN³.

- Pronunțat: *di-a-*.

- Din fr. **diasyrme**, lat. **diasyrmos**.

DIASISTÉM s. n. Sistem lingvistic dedus din analiza a două sau a mai multe graiuri ori dialecte cu similitudini parțiale; supersistem. *Capacitatea diasistemului de a se materializa în mesaje de tip nou merită atenție numai dacă poate fi pusă în legătură cu situațiile lingvistice și sociale care prefigurează apariția unei noi variante.* COTEANU, S. F. I, 49, cf. DEX², NDN.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diasisteme*.

- Din fr. **diasystème**, engl. **diasystem**.

DIASPÓR s. m. 1. Oxid natural hidratat de aluminiu care se găsește în zăcămintele de bauxită și uneori în rocile metamorfice. Cf. LTR², DER, DC, M. D. ENC., DN², D. GEOL.

2. Fragment vegetal, sexuat sau asexuat, care se desprinde de planta mamă, putând genera o nouă plantă. Cf. LTR², NDN.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diaspori*. - Și: (2) **diáspora** subst. M. D. ENC.

- Din fr. **diaspore**.

DIÁSPORA¹ subst. v. **diaspor**.

DIÁSPORA² s. f. v. **diasporă**.

DIASPORAMÉTRU s. n. (Fiz.) Aparat care măsoară raza de curbă după care două lentile formează un tot acromatic. Cf. LTR, DP.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diasporametre*.

- Din fr. **diasporamètre**, rus. **диаспорметр**.

DIÁSPORĂ s. f. 1. Totalitatea comunităților evreiești dispersate ca urmare a distrugerii Ierusalimului și alungării populației de către Nabucodonosor II, regele Babilonului, și care au rămas în afara Israelului după crearea acestui stat. Cf. M. D. ENC., DEX², NDN.

2. Grup etnic, comunitate dispersată și aflată în afara granițelor țării de origine. *Acest pribeag sentimental ... s-a mai războit cu nestatorniciile, căutându-se sincer pe sine însuși între diaspora și mormântul mamei sale.* SADOVEANU, O. XX, 308, cf. M. D. ENC., DEX², NDN. *Românii din diaspora vor să aibă un reprezentant în Parlamentul României.* RL 2005, nr. 4 686.

- Pronunțat: *di-a-*. - Și: **diáspora** s. f.

- Din ngr. **διασπορά**, fr. **diaspora**.

DIASPORÍE s. f. Tip de diseminare a unui organism vegetal sub formă de spori, semințe, părți sau organe de plantă. Cf. D. ENC., NDN.

- Pronunțat: *di-a-*.

- Cf. ngr. $\delta \iota \alpha \sigma \pi \rho \acute{\alpha}$.

DIASÍTÁLTIC, -Ă adj. (Despre organe, fenomene nervoase) Care ajută, care provoacă contracția mușchilor. Cf. DN², MDA.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diastaltici*, -ce.

- Din fr. **diastaltique**.

DIASÍTÁMĂ s. f. v. **diastemă**.

DIASTASILÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit) A dezbină (2). (R e f l. p a s.) S-au diastasilit a face cercetare acestora întru aceeași vreme (a. 1829). DOC. EC. 429, cf. CONTRIBUTII, III, 79.

- Pronunțat: *di-a-*. - Prez. ind.: *diastasilesc*.

- Din ngr. **διέστασα** (aor. al lui *διίστημι*).

DIASTÁZĂ s. f. 1. (Biol.) Ferment solubil care transformă diferite substanțe; enzimă, maltază. *Un feliu de materie pe care acidul sulfuric o prefăcea în zahăr, fără ca ... diastaza ori suc pancreatic să poată face aceeași prefăcere.* CONTEMPORANUL, III, 733, cf. CADE. *Diastaza vegetală transformă amidonul în dextrină și izomaltoză.* ENC. AGR. I, 221. *Migdalele amare conțin în țesuturile lor ... o diastază denumită emulsină.* ib. IV, 7. *Pentru desăpțire se întrebuițează o soluție de diastaze care zaharifică amidonul.* MACAROVICI, CH. 561. *Diastaza se numește ... și maltază.* id. ib. 638, cf. DANIELOPOLU, F. N. II, 111, LTR², DN², DC, D. MED., M. D. ENC., DEX.

2. (Med.) Despărțire accidentală a două oase articulate, în urma unui șoc, a unui efort brusc etc.; disjunctie (2). Cf. PROT. - POP., N. D., CADE, DN², DEX.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diastaze*.

- Din fr. **diastase**.

DIASTÁZIC, -Ă adj. 1. Enzimatic. Cf. DEX², NDN.

2. Care ține de diastază (2), privitor la diastază. Cf. DEX², NDN.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diastazici*, -ce.

- Din fr. **diastasique**.

DIASTÉM s. n. v. **diastemă**.

DIASTEMÁTIC¹, -Ă adj. (Învechit, rar; despre sunete, note muzicale) Care parcurge diverse intervale muzicale; modulată. Cf. LM. ♦ (Și în sintagma *notație diastematică*) Sistem de notație muzicală simplă, fără indicații asupra duratei sunetelor. Cf. DN³, MDA.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diastematici*, -ce.

- Din ngr. **διαστηματικός**.

DIASTEMÁTIC², -Ă adj. (Med.; în sintagmele) *Glandă diastematică* = glandă interstițială a testiculului. Cf. NDN. *Insuficiență diastematică* = insuficiență a acestei glande. Cf. NDN.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diastematici*, -ce.

- Din fr. **diastématique**.

DIASTÉMĂ s. f. 1. (Învechit) Interval de timp; perioadă (1), răstimp. *Cruda și cumplită boală-mfi] ... atâta m-au chinuit și tirănit, cât diastimă și răgaz, den pat a mă scula, multe luni nu mi-au dat* (a. 1701). FN 89. *Cererea să o faci în vreme cuviincioasă, adecă în soroc rânduiri de la mart 25 ... și pân la april 23 ... și când cererea în diastima acestui soroc și dând bani dăplin dup(ă) tocmeala zapisului, să fie ei primiți mai dintâiu decât ăcel arendar strein și să o fie pe seama lor* (a. 1791). În PRAV. COND. (1780). 209. *De la întemeierea aceștii cetăți pân la sosirea spaniolilor au putut să treacă o diastimă de patru sute de ani.* IST. AM. 36^y/20. *Alții au căutat arenzile în toată diastima sorocului* (a.

1822). DOC. EC. 259. *Numitele patru jertve ... au murit în diastimă de două zile.* AR (1829), 88²/17. *Stă soarele în chenru și planetele se rotesc împregiurul lui, în spații și diastime hotărâte, în aceeași direcție de la apus spre răsărit.* ELEM. G. 5/13. *În astă diastimă se dedi ... prin Moisi pe muntele Sinaiului legile scrise.* SĂULESCU, HR. I, 16bis/14. *Am primit scrisorile dumatile ... într-o diastimă de zăce zile.* KOGĂLNICEANU, S. 121. *Alți normani ce s-au unit cu dânzii, deviiitorii (urmașii) cari au trăit în diastimă de 387 ani, în o aristocrație neatârnată.* IC. LUM. (1841), 70²/1. *Românii ... în diastima încurgerei acestor varvari se adăpostiră prin munți.* IST. M. 33/27, cf. STAMATI, D., LM, DDRF. ♦ (Întărit prin „de vreme”) *Miluindu-ne milostivul Dumnezeu cu domnie, socotim fără îndoială că să vor șterge patimile ce am cercat în diastimă de atâta vreme până acum* (a. 1822). IORGA, S. D. VIII, 158. *Ia spune-mi: multă diastamă de vreme să fie de când d-ta ai fost pus depositon pe prispa răposatei?* PR. DRAM. 170. *Este atâta diastimă de vreme de când ai plecat.* ISPIRESCU, L. 110, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, CADE, SCRIBAN, D., GĂLDI, M. PHAN, 170, URUS, I. L. 54, L. ROM, 1974, 544. ♦ *Distanță. Pentru moșia Cutmenii: să arătați câtă diastimă are dă orașu Piteștii* (a. 1811). DOC. EC. 111. *Câtă diastimă ieste de la un sat până la altul.* TÂMPEANUL, G. IV/17. *Este din jos de casele generalului diastimă ca de o săgetătură.* ARHIVA R. II, 104/22, cf. SCRIBAN, D., GĂLDI, M. PHAN. 170.

2. (Med.) Fisură congenitală. Cf. DN², D. MED.

3. (Med.) Spațiu anormal între dinții incisivi frontali; (popular) strungăreață. Cf. DN², D. MED.

4. (Geol.) Interval de timp între depunerea unui depozit de sedimente și depunerea depozitului imediat următor. Cf. DN³, D. GEOL.

- Scris și: *diastimă*. - Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diasteme*. - Și: (învechit) **diástimă**, **diastámă** s. f., **diástem** (D. GEOL.) s. n.

- Din ngr. **διάστημα**, fr. **diastème**.

DIASTÍL s. n. Intercolonament foarte larg folosit în arhitectura antică; p. e x t. edificiu cu astfel de intercolonament. Cf. COSTINESCU, LM, LTR². *Cum vrei să fie ridicat templul ... în sistil sau diastil?* BARBU, PRINC. 266, cf. DN², M. D. ENC., DEX².

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diastiluri*.

- Din ngr. **διάστυλον**, fr. **diastyle**.

DIÁSTIMĂ s. f. v. **diastemă**.

DIÁSTOLĂ s. f. 1. Perioadă de relaxare ritmică, de decontractare a ventriculelor cardiace. Cf. I. GOLESCU, C. *Aceste mișcări ale inimii, adică slăbirea și strânsoarea ei, s-au numit diastolă și sistolă.* KRETZULESCU, A. 359/8, cf. PROT. - POP., N. D. *Inima, în complicata ei sistolă și diastolă îndoită, bate tare și neobosită.* CONV. LIT. XI, 296, cf. LM, ALEXI, W., CADE. *Un raport armonios între lungirea diastolei și întărirea sistolei.* DANIELOPOLU, F. N. I, 113. *În mod automat se va destinde (diastolă), umplându-se din nou cu sânge.* BELEA, P. A. 388, cf. DER, DN², D. MED., M. D. ENC., DEX.

2. Lungire a unei silabe scurte. Cf. LM, DN³.

- Accentuat și: *diastólă*. DEX. - Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diastole*.

- Din fr. **diastole**.

DIASTÓLIC, -Ă adj. Care se referă la diastolă (1), care aparține diastolei; care are loc în timpul diastolei. *Amplitudinea diastolică este mult mărită.* DANIELOPOLU, F. N. II, 117, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diastolici*, -ce.

- Din fr. **diastolique**.

DIASTROFÍSM s. n. (Geol.) Totalitatea deformărilor și a dislocărilor pe care le suferă rocile din scoarța terestră sub acțiunea mișcărilor tectonice. Cf. LTR², DER, M. D. ENC., DN³, D. GEOL.

- Pronunțat: *di-a-*.

- Din fr. **diastrophisme**.

DIATĂ s. f. (Învechit) 1. Testament; prevedere testamentară. *Harta testamentului, adecă carte cu limbă de moarte ce-i zăc diata acmu.* DOSOFTEI, V. S. februarie 65/13. *Cându scrii, la moartea ta, diata pentru sufletul tău, scrie și pre Hristos părtaș de moștenire averii tale, de vreamă ce, până ai fost viu, nu l-ai hrănit.* MĂRGĂRITARE, 171. *Și craiul șfedului, când au murit, au lăsat diată de crăie surori-sa care este acmu vie.* NECULCE, L. 297. *Când va cădea cineva în boală ... să-ș facă diată pe mult-puțin ce ar avea.* ANTIM, O. 338. *Această diată am scris-o eu cu voia și cu zisa mami[i]* (a. 1775). IORGA, S. D. XII, 91. *Dacă au auzit împăratul diata și bunile învățători ce i-au lăsat, n-au putut să facă într-alt chip fără de cât i-au căutat a plânge vărsându lacrimi.* C. POP.² III, 239. *Diețile, zapisele i cărțile de așzământ ce să întâmplă de să fac în județ, să se scrie de către logofețel.* PRAV. COND. (1780), 78. *A lăsat crăimea Poloniei cu diată nepotului său Ludovic.* ȘINCAI, HR. I, 340/14. *Dieată și hotărâre. Eu iscălitul ... am făcut această scrisoare la mâna soțului meu Paraschiva să o stăpânească ca pe o adevărată scrisoare asupra celor mai gios arătate [casa și grădina] (a. 1802).* ȘTEFANELLI, D. C. 302. *Diiata să zice cartea prin care orânduiaște mortul cine să-i fie moștenitor.* LEGUIRE, 67/17. *Văzând că nu mai este scăpare de viață, au cerut hârtie ca să-și scrie diata.* GOLESCU, P. 128/9. *Eu mă simț că caută să moriu, aș voi bucuros să-m[î] fac o diată (testament).* C. POP.² I, 287, cf. VALIAN, V. *Această ... diată clironomului lăsând.* PANN, P. V. II, 60/7, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Găsi acum prilej ... să orânduiască ... moștenirea babei prin o dieată.* CREANGĂ, O. 8, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Acești doi boiernași au părăsit Țara Oltului în vremea zaverei, ... după cum arată diata bunicii mele.* SADOVEANU, O. XX, 97. *Părintelui Neagoe i-a spus că la copii le-a lăsat diată.* MOROIANU, S. 208. *Oamenii cu stare înainte de a porni la drum încă își mai făceau diata și se duceau la biserică.* CAMIL PETRESCU, O. II, 146. *În toate acțiunile acestor oameni se simte prezența generațiilor care i-a premers și de la care preiau diate ce le transmit urmașilor.* LL 1974, nr. 1, 66. *Cuhnia bogată lasă diată proastă, se spune despre cineva care își risipește averea.* ZANNE, P. III, 536.

2. (În formele *adiată* și *adiat*) Decizie (1), hotărâre. *Mai apoi văzând nevoia țării, că turcii, precum este*

felul lor ..., trimis-au de cerea o somă de bani, să dea preste adiatul ce era să dea țara. N. COSTIN, LET. I, A 101/28. *Atunci s-a scris adiată, s-a iscălit de împărat și de toată obștea.* ISPIRESCU, L. 331.

- Scris și: *diată*. - Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diate* și (învechit) *dieți*. - Și: **adiată** s. f., **adiat** s. n.

- Din ngr. **διαθήκη**.

DIATÉCĂ s. f. Colecții de diapozitive și de diafilme; loc, piesă de mobilier unde sunt păstrate acestea. Cf. DEX², NDN.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diateci*.

- Din fr. **diathèque**.

DIATERMÁN, -Ă adj. (Despre corpuri, medii) Care lasă să treacă căldura, având o conductibilitate bună, care transmite căldura. *Se cheamă diatermani corpi ce lasă să treacă căldura radiantă.* MARIN, F. 220/35, cf. DER, DN², D. MED., M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diatermani*, -e.

- Din fr. **diathermane**.

DIATÉRMĂ s. f. (Geol.) Coș vulcanic prin care iese lava, străpungând exploziv rocile sedimentare. Cf. DN³, MDA.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diaterme*.

- Din fr. **diatherme**.

DIATERMIE s. f. Metodă terapeutică constând în ridicarea temperaturii unor organe interne sau a unor țesuturi cu ajutorul curenților de înaltă frecvență. *Un om va suporta ... senzația termică dezagrabilă și pe cea electrică, dacă e supus unei cure de faradizare ori de diatermie.* RALEA, S. T. II, 160, cf. DER, DN², LTR², D. MED., M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: *di-a-*.

- Din fr. **diathermie**.

DIATERMOCOAGULĂRE s. f. (Med.) Coagulare tisulară realizată cu ajutorul diatermiei; electrocoagulare. Cf. DER, D. MED., M. D. ENC.

- Pronunțat: *di-a-*.

- **Diatermă + coagulare**.

DIATÉSE s. f. v. **diateză**.

DIATÉZĂ s. f. 1. (Med.) Ansamblul afecțiunilor sau maladiilor care au o origine comună și care se declanșează simultan sau succesiv la o persoană; predispoziție (1). Cf. COSTINESCU, LM, ALEXI, W. *Diateza artritică.* BIANU, D. S., cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Diateza osteitică este în bună parte ocazională și de unele cauze infecțioase.* ENC. AGR. IV, 327, cf. SCRIBAN, D. *Diateza reumatică.* DER, cf. DN², D. MED., M. D. ENC., DEX.

2. (Lingv.) Categorie gramaticală care exprimă raportul dintre subiect și acțiunea verbului. *Neexistând o particulă interogativă pentru verbe, nu există întrebări, firește, nici pentru aspectele, modurile sau diatezele verbale.* PUȘCARIU, L. R. I, 146. *Diatezele marchează raporturile dintre subiect și complement, exprimate prin forme verbale.* L. ROM. 1953, nr. 3, 26. *Considerăm diateza ca forma verbului care marchează raporturile*

dintre subiect, care face acțiunea, și complement, obiectul asupra căruia sau în favoarea căruia se exercită această acțiune. SCL 1954, 136. Valoarea gramaticală a diatezei poate fi exprimată și lexical, prin însăși semantica verbului. GRAUR, I. L. 151. Complementul de agent este partea de propoziție care devine subiectul gramatical al aceleiași propoziții, dacă i se schimbă verbul de la diateza pasivă la diateza activă și invers. L. ROM. 1959, nr. 2, 4, cf. DER. De mai bine de un deceniu a fost și a rămas deschisă problema diatezei reflexive în limba română. L. ROM. 1965, 545, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

- Scris și: *diatesă*. ALEXI, W. - Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diateze*. - Și: (învechit, rar) *diatése* s. f. LM.

- Din fr. *diathèse*, lat. *diathesis*, ngr. *διάθεσις*.

DIATOMÉE s. f. (La pl.) Clasă de alge marine sau de apă dulce, brune-gălbui, microscopice, cu corpul înconjurat de o cochilie silicioasă, bivalvă; (și la sg.) algă care face parte din această clasă. Cf. CADE. În această mare, în care trăia un plancton bogat, format mai ales din diatomee. ONCESCU, G. 174. Cele mai răspândite alge din sol sunt diatomeele sau algele silicioase. AGROTEHNICA, I, 386. Alături de alge sunt clasate și diatomeele. BOTANICA, 109, cf. DER, M. D. ENC., DEX, NDN, D. GEOL.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diatomee*.

- Din fr. *diatomées*.

DIATÓMIC, -Ă adj. (Chim.) Care are doi atomi; a cărui moleculă este compusă din doi atomi. Cf. NDN.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diatomici*, -ce.

- Din fr. *diatomique*.

DIATOMÍT s. n. Rocă sedimentară silicioasă de natură organică, formată în cea mai mare parte prin sedimentarea cochiliilor de diatomee. În sarmațianul din sudul Dobrogei se găsesc importante intercalații de diatomite. ONCESCU, G. 91. Cele mai importante zăcămintele de diatomit sunt de vârstă recentă. LTR², cf. DN², DEX, D. GEOL.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: (rar) *diatomite*.

- Din fr. *diatomite*.

DIATÓN s. n. (Muz.) Interval care separă două tonuri succesive. Cf. I. GOLESCU, C., DN².

- Pronunțat: *di-a-*.

- Din ngr. *διάρωνος*, fr. *diaton*.

DIATÓNIC, -Ă adj., s. f. (Muz.) I. Adj. Care este compus din tonuri și semitonuri naturale; care nu a suferit nicio alterare. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, PONTBRIANT, D. Aceste șase tonuri diferite dimpreună cu tonul cel dintâi se șivesc ca unitate musicală și se numesc tonuri diatonice. VOROBCHIEVICI, A. M. 30, cf. COSTINESCU, LM, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. Cei mai mulți dintre acești țărani-lăutari întrebunțează fluiera diatonice. ALEXANDRU, I. M. 57. Cântece melodioase - unele lirice, armonizate plăcut, cu tonul diatonic, în alternanță cu altele ritmice. CONTEMP. 1966, nr. 1 033, 6/5, cf. DN². Silabele care aparțin aceluiași șir de semitonuri diatonice au aceeași vocală. M 1975, nr. 1,

21. ♦ *Gamă* (sau *scară*) *diatonică* = succesiune naturală de mai multe sunete muzicale aflate la distanță de tonuri și semitonuri. Urmarea acestor șapte note fac un fel de scară care se numește *scara diatonică naturală*. VAHMANN, M. 3/10. *Diapasonul sau scara diatonică (firească)*. PANN, G. M. 5/3. *Șirul lor [al tonurilor] regulat [se numește] scară diatonică*. VOROBCHIEVICI, A. M. 30. *Gamele cu diez și bemol au același germine pe gama diatonică*. CONTEMPORANUL, III, 936. *Scara obținută în acest fel se numește scara diatonică*. MARIAN - ȚIȚEICA, FIZ. II, 59, cf. M. D. ENC., DEX.

2. S. f. Structură melodică alcătuită din tonuri și semitonuri. Cf. PONTBRIANT, D., DER, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diatonici*, -ce.

- Din fr. *diatonique*.

DIATRIBĂ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică persoane) A lansa în scris sau verbal diatribe. Cf. NEGULICI, COSTINESCU.

- Pronunțat: *di-a-*. - Prez. ind.: *diatribez*.

- De la *diatribă*.

DIATRIBĂ s. f. Critică violentă și răutăcioasă sau injurioasă; lucrare care conține o asemenea critică; p. e x t. cuvântare polemică, p a m f l e t. *Învățații și jurnaliștii până în zioa de astăzi să ostenesc de a face din aceale scrisori traduceri, potriviri, laude, diatribe*. LEON ASACHI, B. 79/7. *S-au găsit vreo câțiva din aceia ce văd pieziș lucrurile și au bătut în palme la această diatribă*. HELIADE, O. II, 128. *Acum poate se judece oricine, de au avut loc și pe drept o diatribă așa de cumplită*. FM (1838), 30/1, cf. NEGULICI. *Acel memorand și cea diatribă din „Presse” a iritat și amărât sufletele*. BARIȚIU, P. A. II, 625, cf. STAMATI, D. *Să merite blamul și ura înverșunată a diatribelor zise literare?* BOLLIAC, O. 63, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Mulțumesc Junimei că nu a permis să se citească în sânul ei diatriba*. ALECSANDRI, S. 101, cf. COSTINESCU, LM. *Ar trebui într-adevăr să se rețipărească procesele verbale ale ședințelor acelei Adunări, ... să vază cât de sus erau acei oameni peste patimele zilei, peste micimea diatribelor de partid, peste decadența actuală a lucrurilor*. EMINESCU, O. XI, 181. *Am văzut un prilej de discuții ... urmate de diatribe și câteodată de demisii ostentative*. SĂM. II, 305, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *În 1849 răspândește în manuscris o diatribă împotriva ocupației*. CĂLINESCU, S. C. L. 87. *Vehemența diatribei ... deschide noi perspective în studiul limbii literare*. VARLAAM - SADOVEANU, 232. *Piesa este ... o diatribă mănoasă*. T ianuarie 1966, 35. *Parodiind jocul dramatic al „ursarului”, diatriba politică rămâne fidelă versificației*. LL 1972, nr. 3, 397, cf. M. D. ENC., DEX. *Invenția epică îi traversează paginile în aliaj cu crâmpoie de cronică, nu fără a ceda locul adesea ... diatribei*. CONTEMP. 1975, nr. 1 490, 2/10. *Criticul nostru nu cultivă nici pamfletul, nici diatribele verbale suburbane*. V. ROM. martie 1975, 55, cf. DN². *Între diatribe și acuze politice s-a dizolvat*. RL 2005, nr. 4 755. *Discursul meu ... ia în calcul toate celelalte versiuni ale maniei, mai puțin pe cea generată de intelectul fabricantului de diatribe*. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 822.

♦ (În Antichitate) Gen literar, promovat de filosofii cinici, care își popularizau învățăturile moral-filosofice dialogând cu un adversar imaginar, într-un stil familiar, presărat cu anecdotă, aforisme, jocuri de cuvinte. Cf. DN³.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diatriba*. - Și: (învechit, rar) **diatrivă** s. f. STAMATI, D.

- Din lat. *diatriba*, fr. *diatribe*.

DIATRIBIC, -Ă adj. (Rar) Care este specific diatribei; critic, sarcastic (1). *În sprijinul rechizitoriului făcut ciococilor, este invocat un document folcloric, versurile diatribice ale unei doine haiducești*. LL 1972, nr. 2, 90. *Celebra fabulă din 1844, „Măceșul și florile”, cu violentele ei accente diatribice împotriva lui Trandafilof, își datorește marea ei popularitate ... conștientului patriotic și forței satirice*. ib. nr. 3, 395.

- Pronunțat: *di-a-*. - Pl.: *diatribici*, -ce.

- **Diatribă** + suf. -ic.

DIATRIVĂ s. f. v. **diatribă**.

DIATINT = **hiacint**. Sfântul Macarie, priotel, vindea doao pietri scumpe, diațint și zmarald. CHEIA ÎN. 35⁵/29. *Dentr-aceaste munci te-au izbăvit Macarie, carele ț-au cumpărat pietrele ceale scumpe, diațintul și zmaraldul*. id. ib. 35⁵/12.

DIĂULĂ s. f. (În Antichitate) Unitate de măsură egală cu două stadii (1). Cf. DN³, MDA. ♦ Cursă constând în parcurgerea dus și întors a unui stadion. Cf. DN³, MDA.

- Pronunțat: *di-a-u-*. - Pl.: *diaule*.

- Din fr. *diaule*, lat. *dioulos*, gr. *δίωλος*.

DIAVIT s. n. v. **diabet**.

DIÁVOL, -Ă s. m. și f. 1. (Învechit, rar, la f.) Ființă supranaturală considerată drept întruchipare a spiritului rău; drac, satana, demon (1), necuratul (7), aghiută; p. e x t. iazmă, duh necurat. *Pure spre el păcătosul și diavolul se stea de-a-dereapta lui*. PSALT. 235. *Atuncea lăsa el diavolul și iată îngerii apropiară-se și slujii Lui*. TETRAEV. (1574), 204. *Răsipiră-se dracii și mai marele acelora, diavolul, că cu preainălțarea den ceriu căzu*. CORESI, EV. 497. *De să va tâmpla muiarea lui a se încumătri ... cu sandăcul și vrăjmășia diavolului, cinci ai ca se se bage în canon a se pocăi numai cu pâne și cu apă*. PRAV. LUCACI, 170. *Rău ș-au dat sufletul său în mâinile diavolului*. URECHE, L. 157. *Vrăjmașul ce le sãmăna pre iale iaste diiavolul*. N. TEST. (1648), 18⁵/6. *Doară cumva le va da lor Dumnezeu pocăință întru înțeles adevărat și să vor rădica dentru mreaia diavolului*. CHEIA ÎN. 10⁵/2. *Precum și Domnul, postind, după cum zice Scriptura, au biruit pre diavolul*. BIBLIA (1688), [prefață] 8/34. *Ș-au luat și el plata, că i-au luat tată-său, diiavolul, sufletul*. NECULCE, L. 284. *Nu învărtosaț inimile voastre, ci cu vitejie creștinească lepădaț lucrurile întunecărilor ... pre diavolul, trupul ce tirănește și patemile ceale ce strică sufletul*. ANTIM, O. 221. *Cu mânie și cu amenințări de la diavolul într-armat asupra însuși într-armătorului întoarce armele*. MAIOR, I. B. 7/18. *Nu să cade să să pomenească diavolul între*

creștini. BUDAI-DELEANU, T. 75. *Să sloboază pre om din păcat și din robia diiavolului*. GRECEANU, I. 40/17, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Bietul prost norod cu bucurie priimește a împlini niște așa tocmelile și giuruitul diavolului, apoi face multe nebunești minciunoasă farmeci*. DRĂGHICI, R. 183/1. *Adam ... căzu în cele mai mari ticăloșii prin fãgăduielile diavolului*. GORJAN, H. I, 57/36, cf. VALIAN, V. *Cumplita resbunare a diavolului*. NEGULICI, E. II, 28/7, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Se zice că diavolului, înainte de cădere, i-ar fi plesnit în minte această obscură idee*. EMINESCU, P. L. 43. *Atunci diavolii o dată încep a se cărbăni unul peste altul în turbincă*. CREANGĂ, O. 139. *Se pusese diavolul călare pe inima lui*. ISPIRESCU, L. 108, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Se mai spune că atunci când colindele nu se vor mai auzi pe pământ, vor ieși diavolii și astfel lumea va încăpea pe mâna lor*. PAMFILE, CR. 40. *Pune diavolul stăpânire pe ei*. AGÎRBICEANU, S. 76, cf. RESMERIȚĂ, D. *Intimitatea mea cu diavolul începe din acea zi*. M. ELIADE, O. I, 27, cf. CADE. *A iubit ... o femeie fără suflet, o acțiță, fire netrebnică, în carnea căreia înflorea numai ochiul diavolului*. CAMIL PETRESCU, P. 390. *O să-și rupă diavolul papucii*. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 56. *În „Stan Pățitul”, diavolul slujește pe om cu credință și cu prietenie*. SADOVEANU, O. XX, 569. *Aș fi în stare să mă îmbrac ... și în pielea diavolului*. STANCU, R. A. I, 326. *Simțeau că-și pierd credința ... și-n diavol, și-n Dumnezeu*. TUDORAN, P. 74, cf. DL, DM. *Apare „diavolul”, incarnare a răului*. VARLAAM - SADOVEANU, 116. *Diavolii se ascund prin vãgăunile pământului*. IST. LIT. ROM. I, 503, cf. M. D. ENC. *Casa aceasta a fost construită de diavol*. FLACĂRA, 1975, nr. 42, 9, cf. DEX. *Fugiți diavului, să nu-mi speriați clocitoarea*. SORESCU, L. L. V, 16. *O, botul tău clocit, în zoaie, Să vină diavoli să-l înmoaie*. DIMOV, T. 155. *Iat-o pe Elisabeta, ..., în mâinile ființelor gingașe date, în halate albe, mânduind totuși instrumentele diavolului*. CĂRTĂRESCU, N. 139. *Preotul duhovnic ... susține în continuare că „lupta cu diavolul este foarte grea”*. RL 2005, nr. 4 644, cf. H IV 49. *Tu însă, biruită de ispita diavolului, ... ai îndrăznit să pui pe cărnurile tale și câte 10 fuste*. SNOAVA, III, 700. *Pe satana și pe diavolul mi-a fugărit*. PĂSCULESCU, L. P. 140, cf. ALR I 616, ALR II 3 112/219, 886, ALR II/I MN 95, 2 744, ALR SN V h 1 568, ALRM SN III h 1 313. *Te-am-nălțat la vlădicie; Nici aceasta nu-ți mai place, Diavolul în tine zace*. BALADE, III, 99. ♦ (Ca termen de comparație) *Ochii conului Manole îi scăpărau în cap ca doi diavoli*. COCEA, S. I, 203. *Ca un diavol mă bucur de gustul și mirosul meu*. FLACĂRA, 1975, nr. 47, 5. ♦ (Regional) *Încuiera diavolului* = joc de copii care constă în aruncarea unor pietre în apa unui râu, a unei bălți etc. Cf. PAMFILE, J. III, 36. ♦ Fig. Cf. PONTBRIANT, D. *Diavolii ce-s în voi vă orbesc să nu vedeți*. AGÎRBICEANU, A. 420. *Întrebă ea cu tonul celui mai docil ucenic și cu toți diavolii ei în ochi*. IBRĂILEANU, A. 189. *Diavolul contradicției m-a împins în seara aceea să-i recapitez ... toate capetele de acuzare*. C. PETRESCU, S. 103. *Azi-noapte, Diavolul din mine ... M-a luat cu vorbe-ncet ... încet*. MINULESCU, VERS. 335. *Diavolul discordiei interne ... a măcinat Alianța*. RL 2005, nr. 4 755.

2. F i g. Nume dat unui om (mai ales unui copil) vioi, zglobiu, isteț, obraznic, rău. *Te-i mira de nă-i vedea pe fii-so mâne, poimâne prefect. E și vrednic diavolu!* GHICA, C. E. II, 356. *Ce faci aici, diavoli?* ALECSANDRI, T. 407. *Na-vă de cheltuială, ghiavoli ce sunteți!* CREANGĂ, O. 200. *Veneau în goană un biciclist înainte, după el un diavol mic sfârâind din roate.* CARAGIALE, O. VII, 448. *Ce te uiți? Parcă n-ai crede, Diavol mic cu ochi frumoși.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 158. *Soții Bârsan au adus la Sibiu un diavol de prin București ... a cărui vervă a smuls hohotele de râs ale pașnicilor noștri concetățeni.* LUC. VII, 302. *Da' ce? ai și adormit, diavol împelișat.* HOGAȘ, DR. I, 145. *Întoarceți armele asupra diavolului care v-a trimis.* REBREANU, R. II, 251. *Mici diavoli săreau, ca să se facă buni gimnastici.* VISSARION, B. 86. *Bădița Simion se teme numai de parte femeiască. Acest diavol îl suduie el și zi și noapte.* SADOVEANU, O. XIII, 61. *Mi-a turnat gaz pe gât. - Înghite, ghiavole.* STANCU, D. 112, cf. COMAN, GL. *Un diavol și jumătate, se zice despre cineva energic, plin de viață, neastâmpărat.* I. GOLESCU, C. ♦ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Șasă Divanuri până acum cu dum[nea]lui Razul am avut pentru înșurare acestui diavol de țigan (sfârșitul sec. XVIII).* IORGA, S. D. XXI, 175. *Nu știi că diavola de muliere Era să-ți facă mleşnită din criere.* BUDAI-DELEANU, T. V. 149. *Pui prinsoare că este diavolul de Neculăiță.* FILIMON, O. I, 194. *Ea ... nu știa unde bate diavolul de zmeu.* ISPIRESCU, L. 125. *Un diavol mic de țigănușă își ciuruie pe cap cenușă.* IOSIF, V. 34. *Hotărât că acest diavol de Magda își bătea joc de mine.* HOGAȘ, DR. I, 184. *Cu pletele vălvoi ... diavolul de copil icnea și se zbătea.* COCEA, S. I, 357. *Cu cine să vorbesc: cu diavolul de inger.* ARGHEZI, C. J. 48.

3. Mașină cu care se scot buturugile din pământ când se defrișează pădurea. Cf. DS.

- Scris și: *diiavol*. - Pl.: *diavoli*. - Și: (regional) *diávuł* s. m.

- Din slavon. ДИВОВОЛЪ, ngr. διαβολος.

DIAVOLĂȘ s. m. (Rar) Diminutiv al lui *d i a v o l*. Cf. I. GOLESCU, C., PHILIPPIDE, P. 64.

- Pl.: *diavolași*.

- **Diavol** + suf. -aș.

DIAVOLÉSC, -EĂSCĂ adj. Care aparține diavolului (1), privitor la diavol, specific diavolului, ca de diavol, al diavolului; drăcesc, diabolic (1), demonic (1), satanic, (învechit și popular) satanesc, (învechit) diavolic, satanicesc, (învechit, rar) diavolicesc. *Să fugim de la faptele diavolești și însine cătră fapte bune să alergăm.* VARLAAM, C. 171. *Depărtează toată diavoleasca facere și toată sătâneasca nadă* (cca 1650 - 1675). GCR I, 228/26. *Cine creade în visuri și în farmece ... și într-alte lucruri diavolești, acela este fără de lege.* IACOV, SYN. 42¹/15. *De toată răutatea lumească, diiavolească și trupească mă izbăveaște.* SLOV. 17¹/4. *O ochire a unii muieri frumoase iaste un arc dievolesc și o săgeată veninată.* PILDE, 21/4. *Au fost lucru dievolesc că au adunat acolo atâte copile tinere.* BUDAI-DELEANU, Ț. 147, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Lepăda cu totul căsătoria ca pe o servire diavolească.* ASACHI, L. 11²/33, cf.

VALIAN, V. *Este cuget diavolesc, ce te scoate din minte.* PANN, E. III, 21/15, cf. POLIZU, COSTINESCU. *Fizionomia sa lua o expresie mai diavolească.* ALECSANDRI, O. P. 300, cf. LM. *Fantasia întunecată de ridicole credințe diavolești.* ODOBESCU, S. III, 99. *Este plin de istorii diavolești.* CONTEMPORANUL, IV, 232, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Socot automobilul o născocire diavolească.* C. PETRESCU, S. 84. *Urechi ascuțite, diavolești, îi păzeau tâmplele ciulite.* ARGHEZI, S. XI, 119. *Stăruința, totuși, are virtuți diavolești.* VINEA, L. I, 274. [Pastorul] *protestează împotriva „valachilor” care nu vor să învețe psalmii și continuă să cânte de Crăciun diavoleștile lor colinde învățate din strămoși.* IST. LIT. ROM. I, 18, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, H IV 76. ♦ F i g. (Despre manifestări, acțiuni ale oamenilor) Care exprimă cruzime, răutate, perfidie, viclenie, perversitate caracteristice diavolului (1); p. e x t. năstrușnic (2). *Îi dete întâia idee de a-și face mașina, însă el îi adăogă niște combinații și desăvârșiri și mai dievoleşti.* CR (1837), 3¹/30. *În adevăr, ce batjocură diavolească dac-ar fi ca ea să nu-l mai vază!* NEGULICI, E. I, 234/5. *O minte pătrunzătoare ar fi putut miroși că se clocește între nebuni ceva diavolesc.* CARAGIALE, O. IV, 275, cf. M. D. ENC., DEX.

- Scris și: *diiavolesc*. - Pl.: *diavolești*. - Și: (învechit) *dievolésc, -ească* adj.

- **Diavol** + suf. -esc.

DIAVOLÉȘTE adv. În felul diavolului (1), în mod diavolesc (1); drăcește, (învechit) diavoliceste. Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., DL. *Flăcările ... ardeau diavolește, umplând pereții de lumină.* BARBU, PRINC. 132, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Cu multă răutate. *M-am întors acasă gândind diavolește.* GALACTION, O. 239, cf. DL, DEX.

- **Diavol** + suf. -ește.

DIAVÓLIC, -Ă adj. (În dicționarele din trecut) Diavolesc. Cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.

- Pl.: *diavolici, -ce*.

- **Diavol** + suf. -ic.

DIAVOLICÉSC, -EĂSCĂ adj. (Învechit, rar) Diavolesc. *Prin diiavoliceasca lucrari m-am înștiințat că pe mulți ... i-ai adus cu totu undi să-i văd dizbărnați di legea Răsăritului* (a. 1827). IORGA, S. D. V, 276, cf. POLIZU, SFC I, 115.

- Scris și: *diiavolicesc*. - Pl.: *diavolicesți*.

- **Diavol** + suf. -icesc.

DIAVOLICÉȘTE adv. (În dicționarele din trecut) Diavolește. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, POLIZU.

- **Diavol** + suf. -icește.

DIAVOLÍE s. f. (Învechit) Faptă rea, uneltire; drăcie, blestemăție, viclenie. *Cu meștersugurile și cu diavoliile lui Decheval.* CANTEMIR, HR. 187, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Aceasta, măiculiță, o să fie o mare diavolie și amăgire drăcească!* GORJAN, H. III, 147/13. *Tu trebuie, fără îndoială, să fii amestecată în dievoliile astea.* PR. DRAM. 141. *În șoaptă trebuie să fie și vro*

diavolie. PANN, P. V. I, 168/2, cf. POLIZU. *Încurcase mai multă lume, făcuse multe dievolii, posedă aceste arenzi de moșii*. PELIMON, I. 177/28. *Diavolie femeiască, domnule!* CONV. LIT. II, 95, cf. LM, DDRF, ZANNE, P. II, 739. *Zâna zâmbi, căci știa că acestea sunt toate diavoliile zmeului*. SĂM. III, 781, cf. ALEXI, W., TDRG, CADE, DL. ♦ (Învechit, rar) Vrăjitorie (2), farmec. *Ăsta nu-i lucru curat - trebuie să fie la mijloc vreo diavolie, o vrajă a babei Axinia*. I. NEGRUZZI, S. IV, 534.

- Pl.: *diavolii*. - Și: (învechit, rar) *dievolie* s. f.
- **Diavol** + suf. *-ie*.

DIAVOLÍME s. f. (Învechit, rar; cu sens colectiv) Totalitatea diavolilor (1), mulțime de diavoli. Cf. I. GOLESCU, C.

- **Diavol** + suf. *-ime*.

DIÁVOLITĂ s. f. 1. Ființă supranaturală feminină, considerată drept întruchipare a spiritului rău; (popular) diavoloaică (1), diavoloaie. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Eată unde duce Dumnezeu pe om. Gheorghe când a dat foc, diavolița l-a îndemnat*. SĂM. II, 151. *Fetișcana aceea frumușică și cu ochii de diavoliță*. V. ROM. ianuarie 1954, 82, cf. M. D. ENC.

2. F i g. Nume dat unei fete sau unei femei rele, plină de păcate, s p e c. fată sau femeie tânără, vioaie, isteasă, ispititoare, care se ține de pozne; drăcoaică, (popular) diavoloaică (2). Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Toate cucoanele cu ochii la el ... Dacă n-ar avea șapcă roșie, l-ar deochia diavolițele*. CARAGIALE, O. I, 196, cf. TDRG, CADE, DL, M. D. ENC., DEX. *Taci, șireato, tălăniță, Că tu ești o diavoliță*. PĂSCULESCU, L. P. 307. ♦ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Mă fermecă o diavoliță de brunetă*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 75. *Diavolița de greacă vrea să fie doi pepeni într-o mână*. FILIMON, O. I, 129. *Diavolițele de fete fugeau*. HOGAȘ, DR. I, 184.

- Pl.: *diavolițe*.
- **Diavol** + suf. *-iță*.

DIAVOLOAICĂ s. f. (Popular) 1. Diavoliță (1). Cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D. *A fost samca cu sâmcioiul, ... diavolul cu diavoloaica, ceas-rău cu ceas-rău*. FOLC. MOLD. I, 414.

2. Diavoliță (2). *Da vezi ce frumoasă-i diavoloaica! Îți vine s-o mânănci de vie*. ALECSANDRI, ap. CADE, cf. RESMERIȚĂ, D. ♦ (Ca epitet pus înaintea termenului calificat de care se leagă prin prep. „de”) *Numai o devoloaică de șerpoaică, De să-ntinde, mă coprinde*. PĂSCULESCU, L. P. 225.

- Pl.: *diavoloaice*. - Și: (regional) *dievoloaică* s. f.
- **Diavol** + suf. *-oaică*.

DIAVOLOAIE s. f. (Regional) Diavoliță (1). *Nouă draci, nouă drăcoae, Nouă diavoli, nouă diavoloaie*. PAMFILE, S. T. 138, cf. MDA.

- Pl.: *diavoloaie*.
- **Diavol** + suf. *-oaie*.

DIÁVUL s. m. v. **diavol**.

DIAZODERIVÁT s. m. Combinație organică cu cel puțin doi atomi de azot în moleculă. Cf. LTR², DER, DC, M. D. ENC., DN³.

- Pronunțat: *dî-a-*. - Pl.: *diazoderivați*.
- Din fr. **diazo-dérivé**.

DIAZÓNIU s. n. Diazoderivat aromatic obținut și utilizat sub formă de săruri. Cf. LTR², DER II, 97.

- Pronunțat: *dî-a-*.
- Din fr. **diazonium**.

DIAZOTÁ vb. I. T r a n z. A efectua o diazotare. Cf. NDN.

- Pronunțat: *dî-a-*. - Prez. ind.: *diazotez*.
- Din fr. **diazoter**.

DIAZOTÁRE s. f. Reacție chimică prin care se obțin diazoderivați și care constă în tratarea aminelor aromatice primare cu acid azotos. Cf. LTR², DER, DC, M. D. ENC.

- Pronunțat: *dî-a-*.
- V. **diazota**.

DIĂMÁNTEL s. n. v. **diamăntel**.

DIB adv. v. **diba**¹.

DÍBA¹ adv. (Regional; de obicei repetat) Încet, cu grijă; tiptil (2), pe furiș, păș, tipa (2). Cf. SCRIBAN, D. *Dib pă ici, dib pă coala, găsirăm o bina*. VISSARION, FL. 46. *Diba, diba ... până a ajuns la ușă*. COMAN, GL. *O leliță de nevastă Vine diba de sub coastă*. UDRESCU, GL. *Diba-diba am ajuns acasă odată cu întunericul*. id. ib. ♦ L o c. a d v. **De-a diba** = pe dibuite; la întâmplare. Cf. DDRF.

- Și: **dib, adiba** adv. SCRIBAN, D.
- Cf. **d i b u i**.

DIBÁ² s. f. (Învechit) Stofă scumpă de mătase țesută cu aur. *Un postav șai și o diba ce s-au dat mumei hanului* (a. 1693). ap. ȘIO II₂, 47. *Țiind buzduganul în dibale învelit* (a. 1715). id. ib. *Dibaz de Agem cotul 17 bani* (a. 1792). id. ib. *Iar bărbatul ei au chieluit de i-au cumpărat haine scumpe de diba*. C. POP.² I, 371.

- Pl.: *dibale*. - Și: **dibáz** s. n.
- Din sb. **diba**, pol. **dyba**. - **Dibaz** < ngr. **ντιμπάζ**.

DIBÁCI, -CE adj. 1. (Despre oameni) Care posedă îndemănare, iscusință, pricepere (2); abil. *Oameni cu o îndrăzneală fără margine, dibaci la întrebuițarea armelor de foc*. OBLĂDUIREA, 65/8. *Aceștia stătură ghibaci navigatori*. SĂULESCU, HR. I, 140/23. *La samanat trebui să fie sămănători ghibaci*. LITINSCHI, M. 31/28, cf. PONTBRIANT, D. *Ținteș era dibaci tunar*. ALECSANDRI, O. 238, cf. ȘĂINEANU². *Unul din cei mai dibaci și mai îndrăzneși pescari din ținut*. CHIRIȚESCU, GR. 51. *Nu era prea voinic, dar era tare dibaci la mână*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 84, cf. RESMERIȚĂ, D. *Unul din cei mai dibaci și mai îndrăzneși pescari ... , îl văzuse hârjolindu-se*. CHIRIȚESCU, GR. 51. *Eu sunt cel mai dibaci strungar*. VISSARION, B. 304. *Numai la cârmă să fie dibaci Cel ce strunește apa*. VOICULESCU, POEZII, I, 194.

Iscusite și dibace țesătoare de marame. MOROIANU, S. 200, cf. M. D. ENC., DEX. *Mai dibaci în vorbe s-a dovedit [președintele].* RL 2005, nr. 4 684. *Vătașe Manoleo, Fiindcă ești așa dibaci, ... Să nu mai faci și alta Mai frumoasă ca asta.* PĂSCULESCU, L. P. 192. ♦ (Despre mâini) *Care execută cu îndemănare, cu iscusință. Măinile dibace ... cunosc acum ... odihna.* DEMETRIJUS, A. 282. *Măinile puternice și dibace ale tatei.* PREDĂ, M. S. 156. *O sărăriță meșterită de o mână dibace.* CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 5/8. ◇ (Prin lărgirea sensului) *De aceea-a lui unelte și ghibaciul laț întinde.* ASACHI, S. L. I, 107. *Venise pentru a împodobi cu asemenea scrisori dibace bisericile Moldovei.* IORGA, C. I. III, 20. *Nevărstnicii umeri, nerotunjiți încă, se vedeau din tăietura dibace a foarfecei ce despicasă cu meșteșug faiul alb.* ANGHEL, PR. 21. *Ursache bărbierul mi-a adus cu pieptenele lui dibaci ghiomotocul pletelor.* KLOPȘTOCK, F. 306. *Cu cioplituri dibace mă plâsmuiră meșteri.* LESNEA, VERS. 37. *Sunt însă ... câteva tablouri de natură prinse de un penel dibace.* VIANU, A. P. 63. *Sculpturi dibace ce închipuiau mari frunze.* BARBU, PRINC. 28. ◇ (Adverbial) *Cabinetul este declarat dibaci compus tot de oameni mari de stat.* GHICA, C. E. II, 370. *Mai dibaci sau mai stângaci mănuit.* CARAGIALE, O. IV, 222. *Mâna, dibaci furișată sau violent impusă, a economului.* SĂM. II, 773. *Slove cuvicioase, uneori chiar dibaci înlănțuite.* IORGA, C. I. III, 65. *Căutam să strecor vorbele pe nesimțite, dibaci, pentru a ajunge la ținta venirii mele.* C. PETRESCU, S. 163. *Tălharii ne-au încolțit tare dibaci.* TUDORAN, P. 294. *Făcea bine și-i tăia picioarele, aruncându-le dibaci într-un depozit de gheare.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 331. ◇ (Substantivat) *Dibacii sau inteligenții duminale nu prea au sfârșit bun.* GHICA, C. E. I, 182.

2. (Despre oameni și despre manifestările lor) Care este inventiv, ingenios; viclean, versat, rutinat. *Vasile al IV s-au sărguit a trage în Rosia oameni ghibaci în știința oștirii.* ASACHI, I. 214/21. *Te știi ... dibaci ... și la limbă și la condei.* CARAGIALE, O. V, 206. *Sigură de locul cucerit cu o așa dibace strategie, îmi scotea ceasornicul din buzunar.* IBRĂILEANU, A. 18, cf. CADE. [Î]n lume dreptatea nu e a dreptului, ci a celui hoț și dibaci. VISSARION, B. 121. *La înfățișare se vede care e mai dibaci, care vorbește mai mult.* SADOVEANU, O. XX, 129. *Părintele Iuvenalie ... povestind lucruri „de lume” fraților călugări, tot atât de dibaci de gură.* ARGHEZI, B. 25. *Directorul „Cotidianului”, ziarist de talent, conducător dibaci.* VINEA, L. I, 366. *Avram ... îi mai dibaci în a sta de vorbă cu oamenii!* LĂNCRĂNJAN, C. III, 323. *Cu o dibace insistență în programa școlară au introdus ore de predare de limba română.* MAGAZIN IST. 1968, 4, 3. *E dubaci la carte fii-tău.* UDRESCU, GL.

- Pl.: *dibaci*, -ce. - Și: (învechit) *ghibáci*, -ce, (regional) *dubáci*, -ce adj.

- Cf. sb. g i b a k .

DIBĂZ s. n. v. *diba*².

DIBĂ s. f. v. *debă*.

DIBĂCÍ vb. IV. T r a n z. (Popular) I. (Complementul indică situații, planuri, proiecte etc.) A potrivi, a pregăti cu iscusință, cu îndemănare, cu abilitate; a nimeri

(7). *Vorba aceea: în care cămeșă s-a mániet, într-aceea s-a dezmánie, că altfel n-ai cum s-o ghibăcești.* CREANGĂ, O. 233. *Își vedea de drum, dibăcînd fel de fel de chibzueli.* POPA, V. 175. *Ca să nu-și calce hotărârile ... dibăci un răspuns cu ocolășuri.* C. PETRESCU, A. R. 23, cf. M. D. ENC., DEX., CIAUȘANU, GL., CHEST. II 14/176. *Că bine-ai mai dubăcit-o.* UDRESCU, GL.

2. A descoperi (după multă căutare); a găsi, a dibui (2). *A bătut multe săptămâni drumurile ... dibăcînd un creștin pe măsura dată de stăpân.* POPA, V. 7. *Dar lasă, cu-ncetul, cu-ncetul, o dibăcim noi și pe asta.* VISSARION, I. 114. *Lăutarii din restaurant dibăcîră identitatea distinșilor clienți.* VORNIC, P. 156. *Era nevoie ... de multă pricepere și îndemănare ca să dibăcești cu rapiditate locul stricăciunii.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 846, cf. UDRESCU, GL.

3. (Rar) A căuta cu stăruință. Cf. M. D. ENC., DEX.

- Prez. ind.: *dibăcesc*. - Și: (regional) *ghibáci*, **dubáci** vb. IV.

- De la *dibaci*.

DIBĂCÍE s. f. Pricepere deosebită, îndemănare, iscusință, abilitate într-o activitate, într-o acțiune, într-o meserie; măiestrie (4). *Nu să întrebuințeze la nicio dibăcie și nu să apleacă la niciun fealiu de meșteșug.* OBLĂDUIREA, 53/12. *Storsăse cu ghibăcie oarecare zamă de buruiană aducătoare de somn.* ASACHI, S. L. II, 40. *Dibăcia mânei și gustul dau adevărata valoare obiectului lucrat.* GHICA, C. E. II, 545, cf. PONTBRIANT, D. *Călărea, înota și mánuia armele cu ghibăcie.* CONV. LIT. I, 166. *Meșterul ... cu dibăcie să ne facă o pereche de ghete.* CARAGIALE, O. II, 138. *E minunată dibăcia gondolierului.* SĂM. I, 331, cf. ȘĂINEANU². *Se lăsă cu genuchiul stâng pe el, și-l junghe cu mai multă dibăcie.* AGÎRBICEANU, S. 280, cf. RESMERIȚĂ, D., cf. CADE. *Desenul era tras cu o siguranță și o dibăcie uimitoare.* VOICULESCU, P. I, 111. *Manevra, executată cu dibăcie, poate să ducă la o acostare spectaculoasă.* TUDORAN, O. 149. *Acea dibăcie atât de plăcută a mînii unei femei.* PREDĂ, I. 43. *Se mulțumea să-l admire pentru dibăcia lui la mánuitul uneltelor.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 358, cf. M. D. ENC., DEX. *Pescarul o arunca cu dibăcie de pe mal, ca să cadă întinsă în apă.* BUTURĂ, EG. 265. [Mama] *apuca atunci un ac pe care-l avea la îndemână și se înțepa cu dibăcie.* CĂRTĂRESCU, N. 238. *E nevoie de dibăcie în alegerea culcușurilor pentru înnoptat.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 835. ♦ Inventivitate, ingeniozitate, aptitudine, abilitate; șiretenie, rafinament, viclenie. *Nu cu mai puțină ghibăcie așlară mijloacele înlesnitoare traiului.* SĂULESCU, HR. I, 37/6. *Spre a înlesni toate împiedecările, au chemat într-agiutor a sa minte și ghibăcie.* ASACHI, I. 264/10. *Prin mijlocul facultăților sale și dibăci[e]i sale fiecare învățator află osebitele sale proced[e].* BREZOIANU, I. 135/27. *Era mândru că asigurase prin dibăcia sa pacea în Europa.* GHICA, S. 320, cf. PONTBRIANT, D. *Știe să se descurce cu dibăcie.* ALECSANDRI, POEZII, 422. *Cu câtă dibăcie ... cultivau grecii limba lor!* ODOBESCU, S. I, 246. *Mă făceam smerit ... mierându-mă tot atunci de ghibăcia minciunilor ce potrivisem.* CREANGĂ, O. 212. *Se miră oarecum de dibăcia lui de a ghici.* ISPIRESCU, în SNOAVA, IV, 23, cf. ȘĂINEANU². *Prin dibăcie și bună socoteală, poate trăi mai departe și cel slab.* IORGA, C. I.

ii, 63. *Cu multă dibăcie știu magistratul să înlătore serupulele.* PĂCALĂ, M. R. 70. *Ultimele ei dibăcii savante de a-și realiza toată frumusețea.* IBRĂILEANU, A. 92, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Eu împliniam instrucțiunile prompt, cu o pasiune corectă și cu o dibăcie zi după zi mai perfectă.* M. ELIADE, O. I, 65. *Boicotul cunoașterii acestei lumi nouă era organizat cu diabolică dibăcie.* SADOVEANU, O. XX, 356. *El pornise ceea ce numea „lupta împotriva acaparatorilor străini de neam”, apropiindu-se de analiza scandalului recent, cu dibăcii elastice.* ARGHEZI, S. XI, 50. *Era un băiat îndrăzneț ... foarte isteț, întreprinzător, gătit cu toate dibăciile.* BLAGA, H. 67. *Fără îndoială că psihologia lui, dibăcia anchetatorului, diversitatea împrejurărilor în care se produce discuția etc. joacă un rol hotărâtor în obținerea unui răspuns.* COTEANU, S. F. I, 100, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *dibăcii*. - Și: (învechit) **ghibăcie** s. f.

- **Dibaci** + suf. *-ie*.

DIBĂI² vb. IV v. **dibui**.

DIBISÍ vb. IV. T r a n z. (Prin vestul Munt.) **1.** A lucra cu iscusință, a nimeri (7). Cf. UDRESCU, GL. *De când se omoară el să încoclezeze o mașină și încet-încet a dibisit-o.* id. ib., cf. MDA.

2. A scotoci (1). Cf. UDRESCU, GL. *Mi-a dibușit toată casa, toate le-a întors pe dos, hoțoaica!* id. ib., cf. MDA.

- Prez. ind.: *dibisesc*. - Și: **dibuși** vb. IV.

- Et. nec. Cf. d i b u i.

DIBISÍT, -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.) Care este făcut bine, reușit. Cf. UDRESCU, GL.

- Pl.: *dibisiți, -te*. - Și: **dibușit, -ă** adj. UDRESCU, GL.

- V. **dibisi**.

DIBLAGÍU s. m. (Rar) Diblar. *Voi, pictori, dame, diblagii, Voi, tagmă de poeți, parșivă.* VULPESCU, P. 89, cf. MDA.

- Pl.: *diblagii*.

- **Diblä¹** + suf. *-agiu*.

DIBLĂR s. m. (Regional) Diblaș. *Mulți dintre ei sunt diblari „lăutari”.* DR. IX, 225. *Văru-meu Pantilie cânta și diblarii îl îngânau.* STANCU, D. 38, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *diblari*.

- **Diblä¹** + suf. *-ar*.

DIBLĂȘ s. m. (Popular) Lăutar care cântă din diblă; (rar) diblagiu, (regional) diblar, scripcar (1). Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Diplașul încă s-a răsturnat, Cetera ș-o a stricat.* SEVASTOS, N. 205. *Steluțele călărașii Iar luceferii diplașii.* MARIAN, NA. 211, cf. DDRF, ALEXI, W. „Ceteraș” e sinonim cu „diplaș”. DR. VII, 468. *Derivate care numesc persoana după instrumentul muzical la care se pricepe: ... cimpoiaș, diblaș.* SFC I, 81. *Un fecior ... i-a poștit pe Ilie și pe ceilalți diblași să se suie.* LĂNCRĂNIAN, C. III, 45. *Noi am fost avut și-un diplaș Foarte frumos îmbrăcat.* MAT. FOLK. 411, cf. ALR SN V h 1 282, ALRM SN III h 1 087.

- Pl.: *diblași*. - Și: (regional) **diplăș** s. m.

- **Diblä¹** + suf. *-aș*.

DIBLĂ¹ s. f. **1.** (Popular) Instrument cu două sau cu trei coarde și arcuș; vioară. *Fără a avea trebuință de un Anacreon, ca să le cânte la diblă.* CR (1829), 75²/24, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM. *Chiuiau și benchetuiau și se veseleau cu cântările cimpoaielor ... și cu diblele lăutărești.* ODOBESCU, S. I, 137. *Zbărnaie toți din dible sparte.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 22, cf. DDRF, ALEXI, W., TIM. POPOVICI, D. M., ȘĂINEANU², TDRG. *Se apropie de ceterași: Ziceți, măi, iar de-acum, să vă crape dipele.* AGÎRBICEANU, S. P. 67, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *S-a dus vecina sa furnica la greier, să-l ia de păr, să-i rupă dibla.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 94. *De ce să-ți pierzi vremea cu vagabonzi bărboși și cu țigani cu dible.* SADOVEANU, O. XX, 228. *Iute cum e căprioara, Nu-l prinde nici naiul, nici dibla, nici vioara.* PILLAT, P. 125. *În jurul focurilor, seara ..., se aud fluiera, dible, cobze.* STANCU, D. 110. *Ziceți, mă, cu suflet, că vă spargem diblele-n cap!* BARBU, G. 41. *Mereu venea Altă comisie. Câteodată cu lăutari. Taraful cu dible la poartă ... de ziceai că e nuntă.* SORESCU, L. L. V, 134, cf. M. D. ENC., DEX, H XIV 280. *Cobzarii Cu cobzele, Lăutari Cu diblele.* TEODORESCU, P. P. 136. *Un meșter bun să căpătați, Cu barda să bårduiască și dipla să i-o cleiască.* MARIAN, NU. 621. *Nu țâțâi ca dipele, Nu plezni ca boabele.* MAT. FOLK. I 594. *După mine s-au luat ... Lăutarii cu diblele.* PĂSCULESCU, L. P. 37, cf. ALR I I 457/782, 790, 792, 795, 798, 808, 810, 820, 842, 860, 874, 880, 885, ALR SN V h 1 280. *Vioriștii, cu diblele, Cobzarii, cu cobzele.* FOLC. MOLD. I, 329. ♦ E x p r. (Regional) **A găsi** (pe cineva) **diplă** = a găsi (pe cineva) mort. Cf. LEXIC REG. II, 24. ♦ F i g. (Învechit) Pasiune, preocupare preferată. Cf. LM. *De dibla mea, să nu care cumva să te atingi că mă fac drac, te chem la duel.* HELIADE, O. I, 249.

2. Arta de a interpreta o compoziție muzicală la diblă (1). *E o colonie întreagă de lăutari, un fel de academie muzicală populară, ai cărei discipoli învață dibla.* ANGHEL - IOSIF, C. L. 46, cf. MDA.

3. (Prin Transilv.) Jucărie alcătuită din coceni de porumb care imită arcușul și vioara. *Dipla ... se face din coceni de cucuruz.* PĂCALĂ, M. R. 422, cf. CADE.

4. (Prin sud-vestul Transilv.) Motiv ornamental în formă de diblă (1), folosit ca element decorativ pentru ii, pieptare etc. Cf. PĂCALĂ, M. R. 515, LEXIC REG. II, 59.

- Pl.: *dible*. - Și (regional) **diplă** s. f.

- Din ngr. **δίπλα**, sb. **diple**.

DIBLĂ² s. f. v. **devlä¹**.

DIBLU s. n. Mică bucată de lemn, de metal etc., introdusă într-un perete, în care se fixează un șurub pentru prinderea unor obiecte. Cf. LTR², DER, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *dibluri*.

- Din germ. **Dübel**.

DIBLÚȚĂ s. f. (Popular) Diminutiv al lui d i b l ă¹ (1). *Fă, lăutar, cu dipluța, Ține-ți Dumnezeu gurița.* DOINE, 216, cf. MDA.

- Pl.: *dibluțe*. - Și: (regional) **dipluță** s. f.

- **Diblä¹** + suf. *-uță*.

DIBÓL s. n. (Informatică) Numele unui limbaj formalizat, folosit pentru prelucrarea datelor din domeniul

economic cu ajutorul calculatorului electronic. Cf. DEX², NDN.

- Din engl. **dibol**.

DIBROMETÁN s. m. Lichid toxic, incolor sau gălbui, obținut prin bromurarea etilenei, care se folosește ca antidetonant. Cf. DER, DC, M. D. ENC.

- Cf. **m e t a n**.

DIBUI vb. IV. **I. I n t r a n z.** A căuta cu nesiguranță, pipăind pe întuneric sau în necunoscut. Cf. VALIAN, V. *Dibuiesc prin întuneric, dau cu mâna de-un pui fript*. PANN, Ș. I, 13/11, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Dibui cu mâna prin întuneric. Aprinse lampa*. TEODOREANU, M. II, 36. *Păsările puteau fi observate ... cum dibuiau peste bălțile întinse*. LINȚIA, P. II, 196, cf. DL, DM. *Să caut și oleacă de pâine, mai zise astrologul, și iar dibui pe undeva pe sub el, în lada scurtă de lemn*. BARBU, PRINC. 94, cf. DEX, TOMESCU, GL., ALR I 1 330/186, 744, 750, 764, 770, 803, 805, 810, 878, 890, 896, 926, 932, 934, ALR II/1 MN 30, 2 179, ALRM II/1 h 105. (F i g.) *Amintirea mea dă târcoale, dibuie*. PEDA, I. 15. ◇ **T r a n z.** *Încet, dibuind cărarea cu piciorul și cu cărja, abia-și urnește trupul spre vale*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 10. *Se scoală pipăind pereții și dibuind prundișul cu piciorul*. VOICULESCU, POEZII, I, 113. *Papucii ... îi dibuiau pe covor fără să-i nimerească*. VINEA, L. I, 203. *Dibuia cu talpa desculță miriștea*. PEDA, M. 329. *La lumina unei lanterne, am dibuit borcanul, care vibra de-o zbatere interioară*. CĂRTĂRESCU, N. 81. (F i g.) *Își lăsa capul greu pe carte și dibuia, ca prin întuneric, frânturi de înșeles*. VLAHUȚĂ, O. A. I, 100. *Prinse a vorbi, la început parcă dibuind cuvintele*. SĂM. I, 105. *Ți-aduci aminte-acele sfinte zile Când dibuiam întâiul ritm de vers?* IOSIF, V. 153. *Răspunse ... dibuind cuvintele*. CAMIL PETRESCU, O. II, 165. *Începu să împartă zâmbete ... dibuindu-le fiecăruia în amintire câte un nume*. VINEA, L. I, 22. ◇ **L o c . a d v .** **Pe dibuite** sau **pe dibuitele** (ori **dibuitelea**) = pipăind (în întuneric); la întâmplare, la nimereală. Cf. BARONZI, L., COSTINESCU. *Plugarii și salaorii desgropau pe dibuite obiecte de pe placul vornicului*. ODOBESCU, S. II, 411. *Noi [subprefecții] ... avem opinia că la prima vedere și pe dibuite e greu, de nu imposibil de a deosebi sinecurele de posturile acelea cari îndeplinesc un serviciu real*. EMINESCU, O. IX, 297. *Caută pe dibuite chibriturile*. CARAGIALE, O. VI, 228. *Întrară în cocioaba lor și pe dibuite, cu băgare de seamă, înaintară*. CONTEMPORANUL, V₂, 1, cf. DDRF. *N-am căutat vreodată să-mi alcătuiesc în minte, pe dibuitele, figura lui*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 290, cf. SĂM. I, 409, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *De m-ați lega la ochi, pe dibuite v-aș duce și v-aș spune unde a fost câmara de odihnă a lui Ștefan cel Mare*. DELAVRANCEA, O. II, 180. *Umbla numai pe dibuitele: cercetând, ocolind, ispitind*. GĂRLEANU, L. 8, cf. CADE. *Corabia-n talaze ... De-acum, pe dibuite, plutește în neștire*. ARGHEZI, S. V, 233. *Aleg struguri pe dibuitelea și pe gustatelea*. STANCU, M. I. 146. *Câteva dicționare și gramatici de limbi străine, cu care se va fi ajutat să citească mai mult pe dibuitelea*. IST. LIT. ROM. III, 259, cf. M. D. ENC., DEX. *Își leagă ochii, iese în ogradă și pe dibuite începe*

să numere parii de la gard. ȘEZ. I, 145. *Fără a aprinde pic de lumânare ... se găti și se îmbracă pe dibuite cu tot ce avea mai scump*. POPESCU, B. III, 48. ◆ **R e f l.** (Prin Olt.) A se căuta la întâmplare, pipăind prin buzunare, pentru a găsi un obiect. Cf. TOMESCU, GL. ◆ A căuta stăruitor, cu meticulozitate, prin încercări repetate; a cerceta. *Rămâne asupra dumitale, cuscre, să mai dibuiești ... pentru aceste milioane*. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 66, cf. POLIZU, BARCIANU, V. *Se furișează prin cărți și dibuiesc mai rău decât copoiul când adurmecă*. ODOBESCU, S. III, 147. *Să știți și voi de tineri atâtea câte am aflat eu dibuind și am văzut până la vârsta în care mă vedeți, cu un picior în groapă și altul afară*. ISPIRESCU, U. 3. *Bănică luă pe Costache. Să dibuie el, încet, încet, până or da de urma cărușelor*. DELAVRANCEA, H. T. 276, cf. DL, DM, M. D. ENC. ◇ **T r a n z.** (Prin lărgirea sensului) *Păzește-te, că fiul tău Leont te dibuiește să te piarză ca să-ți ia împărăția*. MOXA², 186. ◆ **T r a n z.** (Rar) A încerca în repetate rânduri. *Meșterul dibuise aceste broderii o lună de zile ... și le greșise de multe ori*. ap. TDRG. ◆ A merge căutând, pipăind cu atenție drumul; a băjbâi, a orbecâi (căutând un drum, o ieșire etc.). *Vingătorul ... dibuie nesigur, abia mișcând piciorul*. HELIADE, O. I, 317. *Nu umblă nicidecum dibuind, ci deodată își întinde aripile*. NEGULICI, E. I, 168/27. *Mergea dibuind prin pădure*. ISPIRESCU, L. 58, cf. DDRF. *Întotdeauna dibuiește ca un orb*. IBRĂILEANU, A. 191. *Salvamontul dibuie în munte*. FLACĂRA, 1975, nr. 48, 10, cf. DEX. *Orbul dibuie încoa, dibuie încolo, nu-l nemerește!* RĂDULESCU-CODIN, I. 44. (**T r a n z.**) *Dibuii drumul prin beznă*. STANCU, R. A. I, 319. ◇ **F i g.** *Pe fereștri se suie noaptea Dibuind încetșor*. EMINESCU, O. I, 108. *Undele isvorului ... trec mute dibuind prin lungul întuneric până ce dau de-o licărire*. LUC. II, 29. *Aud ... cum suie pe-ntuneric, dibuind, Destinul*. VOICULESCU, POEZII, I, 113. *Omenirea nu va merge îndărăt. Drumul ei șovăitor dibuie spre alinarea desăvârșită*. SADOVEANU, O. XX, 256.

2. T r a n z. (Complementul indică ființe) A da de ..., a descoperi (5), a găsi, a afla, a nimeri (1) (după o căutare insistentă); (învechit și popular) a oblic¹ (3). *Și de va dibui apă ca aceeași și rânduiaște vas curat* (a. 1702-1758). în DLRLV, cf. POLIZU. *Scrisoarea voastră ... după ce s-a plimbat câteva zile ... m-a dibuit în București*. GHICA, C. E. II, 418. *Stana dibuise și ea prin mulțimea din curte pe Ilieș*. AGÎRBICEANU, S. 418. *A dibuit o văduvă ..., s-a însurat cu ea*. SĂM. I, 25. *Declară că el are să-i dibuiască totuși*. REBREANU, R. I, 118. *Nădăjduia să găsească un complice ... De l-ar fi dibuit, se lămurea îndată*. POPA, V. 95. *Cei mai buni prieteni ... care nu pregetau să-l dibuiască în bojdeuca lui*. CĂLINESCU, I. C. 224. *Peste vreo patru sate și-a dibuit nevastă*. STANCU, D. 86. *Stă ascuns, să nu-l dibuiască vreo iscoadă*. TUDORAN, P. 34. *S-au pus pe capul nostru, vor să ne dibuie!* BARBU, G. 202. *Nu-i nimica, o să-i dibuim noi și-o să-i nimicim pe toți!* LĂNCRĂNJAN, C. II, 321. *El mergea la schimb cu diferiți șoferi pe care Dumnezeu știe pe unde-i dibuia*. CĂRTĂRESCU, N. 299. *L-a dibuit, i-a pus întrebarea și, când i-a dat răspunsul cuvenit, bătrânul a început să lăcrămeze*. RĂDULESCU-CODIN, I. 68. ◇ (Complementul

indică obiecte, clădiri etc.) *A scos din pământ arama; a dibuit ... cositorul.* ODOBESCU, S. II, 256. *Veșnic i se părea că e prea aproape de front ... și își dibuia becuri speciale unde să se ascundă de avioanele vrăjmașe.* REBREANU, P. S. 257. *Măruntelul dibui butonul soneriei.* STANCU, R. A. I, 289. *Îi ordonă să dibuiască numaidecât ascunzătoarea lui.* VORNIC, P. 197. *Agenții au dibuit depozitul chiar în dimineața accidentului.* BARBU, Ș. N. 181. *Căutase prin raftul lui și dibuise câteva cărți.* id. G. 302. *Serviciile secrete nu au dibuit decât poate prea târziu prima locație.* RL 2005, nr. 4 634. ◇ F i g. *Portretul lui ... e foarte anevoie de descris și nu rămâne decât să vă închipuiți, să-l dibuiți ca să-l cunoașteți.* PELIMON, I. 175/4. *Unchiu-meu ... dibuia foarte bine porecele.* GHICA, S. 324. *Mi-ai dibuit aplecarea firească și gustul ce-l am Pentru tot ... ce sprește și crește.* BLAGA, POEZII, 229. *I se părea că pronte obrăznicile lui fu-său dibuise semnele unui început de supunere.* GALAN, B. II, 56. *Nu dibuia dorința lui și nu știa cum îl poate liniști.* DEMETRIUS, A. 165. *Asta era taina ... pe care ... n-o dibuise niciun om.* TUDORAN, P. 80. *I-ar fi fost foarte greu ... să dibuiască acest fel de a vedea al celor trei copii ai săi.* PREDĂ, M. 75. *N-am reușit eu să le dibui toate urzilele.* LÂNCRĂNJAN, C. I, 33. *Dibuieste subtilitatea jocului.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 12. ◆ (Învechit, rar) **A ochi² (15)**. *Cu o pușcă ghintuită l-au dibuit și l-au lovit în cap* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 114/26, cf. MDA.

- Prez. ind.: **dibui** și **dibuiesc**. - Și: (regional) **dibăi** (ALR I 1 330/186), **diboi** (ib. 1 330/786), **adibui** (ALR I 1 330/805, 810, 878, 890, ALR II/I MN 30, 2 179/769, ALRM II/I h 105/769), **adibî** (ALRM II/I h 105/876) vb. IV.
- Cf. g ă b u i.

DIBUIALĂ s. f. 1. Căutare nesigură, șovăitoare, prin întuneric sau în necunoscut; dibuire (1). Cf. POLIZU, COSTINESCU. *În sfârșit, după atâtea treapăd și după atâtea dibuieli, găsi și peștera.* STĂNOIU, C. I. 154. *Rătăcea de două ceasuri ... întrebând în van de sediul județean ... La început dibuiala aceasta îl făcuse să zâmbească.* GALAN, B. I, 16, cf. DM, DEX.

2. Căutare stăruitoare dar nesigură, cercetare, tatonare (continuă), în vederea atingerii unui scop; dibuire (2). *Atâtea dibuieli ale gustului meu de artist incorect își vor găsi calea în bronzurile cu pântec obscen și cu zeci de brațe impietrite spre nori.* M. ELIADE, O. I, 14. *Fiecare dibuială era o decepție, fiecare învățtură de daltă, o speranță.* BRĂESCU, O. A. I, 224. *Dibuielile mele dobândeau, datorită acestor lecturi, o limpezire neașteptată.* BLAGA, H. 89, cf. DL, DM, M. D. ENC. ◆ *Lucrare șovăielnică de începător, care denotă lipsă de experiență, incertitudine. Am trimis revistei „Viața” prima mea dibuială literară ... Directorii mi-au răspuns: „Mai încercați”.* GALACTION, O. 15, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: -bu-ia-. - Pl.: **dibuieli**.

- **Dibui** + suf. -eală.

DIBUIRE s. f. Acțiunea de a d i b u i și rezultatul ei.

1. Căutare nesigură, șovăitoare, prin întuneric sau în necunoscut; dibuială (1), orbecăire, (învechit, rar) dibuitură. Cf. d i b u i (1). Cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, V., DDRF, ALEXI, W.,

RESMERIȚĂ, D., DM, DEX. ◇ F i g. *Dibuire-n azur, iubire. Copcă în cer deschisă.* VOICULESCU, POEZII, I, 266. *După orice fel de rătăciră și dibuiri, acel suflet se va întoarce către pacea sa.* SADOVEANU, O. IX, 160. ◆ *Aflare, găsim (după căutări nesigure). Mi-ar place să străbat ... și codrii umbroși ... și vizuinele de prin munți, în prepusa dibuire a urșilor.* ODOBESCU, S. III, 77, cf. DL, DM.

2. Căutare stăruitoare dar nesigură, cercetare, încercare, tatonare (continuă), în vederea atingerii unui scop; dibuială (2). *De armeniasca dibuire (a. 1702-1758).* în DLRLV. *Am văzut scoale practice în care pe fiecare zi cerca oarecare ... dibuiri și prefăcări.* BREZOIANU, I. 251/5. *Medicina, pe cât ea este arta de a căuta pe bolnavi, nu este o știință, este o dibuire.* MAN. SĂNĂT. 6/3. *Un moment de gândire înțeleaptă ... la care ar trebui să ne ducă totdeauna anii risipiți în dibuiri poate prea mult prelungite.* SĂM. II, 305. *Poezia noastră, după multe dibuiri și multe poticniri, avea în sfârșit să ajungă unde zarea i se lumina.* DENSUSIANU, L. 237. *Numai închipuitele genii ... disprețuiesc ceea ce omenirea prin laborioase încercări și dibuiri seculare a căpătat ca rezultat sigur.* BUL. COM. IST. I, 8. *Nimic riguros, strâns, sfios, ca în orice dibuire științifică.* LOVINESCU, S. II, 25. *În dibuirile ei arzătoare umanitatea își caută eliberarea.* SADOVEANU, O. XX, 359. *Nedumeririle, dibuirile, echivocurile, frământarea și dilemele în care cel ce traducea era aruncat la fiecare pas.* BLAGA, G. 140. *Deprinde ceva din dibuirile de noi forme de expresie ale poeziei.* IST. LIT. ROM. II, 761, cf. M. D. ENC. *Simfonia mea ..., cel puțin în partea a doua, e o dibuire în această zonă subtilă.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 14, cf. DEX.

- Pl.: **dibuiri**.

- V. **dibui**.

DIBUIȚ¹ s. n. Faptul de a d i b u i. Cf. DL, DM, DEX.

- V. **dibui**.

DIBUIȚ², -Ă adj. 1. Care este aflat, găsit, descoperit după multă căutare, după multe încercări. *Se căznea să-și facă niște fraze dibuite rumânești.* CR (1839), 263¹/25, cf. PONTBRIANT, D., DDRF, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., DL.

2. (Rar) Neclar, nelămurit. *În inserarea fumurie ... Căsuțele de var Au singure contururi dibuite.* CAMIL PETRESCU, v. 24, cf. DL. ◆ (Adverbial) *În mod șovăielnic, nesigur. Lămuri pași ... urcând treptele ... și înaintând dibuit pe culoar.* C. PETRESCU, C. V. 50.

- Pl.: **dibuiți, -te**.

- V. **dibui**.

DIBUITOR, -OĂRE adj., s. m. și f. (Persoană) care dibuie (1); (persoană) care caută, care cercetează. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Domnul Mancea ... îl cercetă cu privire lui dibuitoare.* LOVINESCU, C. II, 151. *În piept neprihănit e-o năzuință ... liber să te dai Ființei pure, 'nalte, pentru care Dibuitor un nume-n veci nu ai.* BLAGA, L. U. 98. *Nu le gândea toate acestea clar ... căci erau gânduri dibuitoare de zi și de noapte, care se înfruntau.* CAMIL PETRESCU, O. II, 347. *Cu mâini în cer dibuitor de astre*

[Hercule] *Perechi de constelări ciocnește-n scapăr.* VULPESCU, P. 27. *Această structură complexă, cu mișcări dibuitoare, sugerează admirabil starea încălțită a raporturilor.* L. ROM. 1967, 140.

- Pronunțat: -bu-i-. - Pl.: dibuitori, -oare.

- **Dibui** + suf. -(i)tor.

DIBUITURĂ s. f. (Învechit, rar) Dibuire (1). Cf. LM, MDA.

- Pronunțat: -bu-i-. - Pl.: dibuituri.

- **Dibui** + suf. -(i)tură.

DIBUȘÍ vb. IV v. **dibisi**.

DIBUȘÍT, -Ă adj. v. **dibisit**.

DICÁNIC, -Ă adj. v. **decanic**.

DICANICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Judecătoresc. *Protopopiile ... judecă după formele dicanicescului consistoriu* (a. 1851). ap. TDRG. *Cum te mai proslăvești cu slujba dicanicească?* ALECSANDRI, T. I 089, cf. I 337, ȘÁINEANU², CADE, SCRIBAN, D., GÁLDI, M. PHAN. 171.

- Pl.: dicanicești.

- **Dicanic** + suf. -esc.

DICARBOXÍLIC adj. (Chim.; în sintagma *Acid dicarboxilic* = combinație chimică în a cărei moleculă există două grupări carboxil. Cf. LTR², DEX².

- Pl.: dicarboxilici.

- Din engl. **dicarboxylic**.

DICARIÓPSĂ s. f. Tip de fruct uscat format din două cariopse. *Fructul ... este mai degrabă o dicariopsă decât o diachenă.* BOTANICA, 145, cf. DN³.

- Pl.: dicariopse.

- Cf. **c a r i o p s ă**.

DICASTÉR s. n. v. **dicasterie**.

DICASTERIÁL, -Ă adj. (Învechit) Care ține de dicasterie, referitor la dicasterie. *Avea cuvenite grave de a face și aici schimbări mari în personalul dicasterial.* BARIȚIU, P. A. I, 486. *Majoritatea decise, ca într-o adresă nouă, sau cum se numea în stilul dicasterial, reprezentațiune, să mai reclame o dată.* id. ib. 584, cf. COSTINESCU, BARCIANU, V., GHEȚIE, R. M.

- Pl.: dicasteriali, -e. - Și: **decasteriál, -ă** adj.

COSTINESCU.

- **Dicasterie** + suf. -al.

DICASTÉRIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Care ține de dicasterie, referitor la dicasterie. Cf. ARISTIA, PLUT., MDA.

- Pl.: dicasterici, -ce.

- **Dicaster** + suf. -ic.

DICASTÉRIE s. f. (Învechit) Instanță bisericească care judeca procesele de divorț; p. e x t. judecătorie, tribunal (1). *Dicasteriile ... ne-au băgat în cheltuieli și până în zioa de astăzi nu avem de cătră dânșii odihnă, arătându-să și sumețându-să ca cum ei ar fi zidit biserica*

(a. 1805). IORGA, A. R. G. 188. *Dicasteriile seau judecătoriale ceale mari provinciale seau țereane, adecă care nu se țin de oaste, împreună cu arhivurile.* MAIOR, S. I, 132. *La cinstitele politicești dicasterii prin jelibele parohianilor, cu un gând am hotărât că pe lângă biserica noastră preot cuprins cu alte deregătorii să nu primim.* (a. 1811). IORGA, A. R. G. 213. *Cătră cinstita duhovniceasca dicasterie* (a. 1814). URICARIUL, XIV, 235. *S-a înființat în Viena Curte de casațiune anume pentru această țară, independentă de oricare alt dicasteriu suprem de justiție.* BARIȚIU, P. A. III, 472. *Onorabila dicasterie îi despărți și coconul Andronache se duse în voiaj.* NEGRUZZI, S. I, 79, cf. PROT. - POP., N. D. *Însuși clerul se îndulcea de păcatul mituirii ... mai cu seamă prin înlesnirea despărțenilor pronunțate de dicasterie.* CONV. LIT. VI, 4. *M-aș fi măritat chiar și de a cincea oară, dacă ar fi fost iertat de dicasterie.* ALECSANDRI, T. 101, cf. CIHAC, II, 655, DDRF, ALEXI, W., ȘÁINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., T. PAPAHAĞI, C. L., CADE. *Mitropolitul ... poruncește dicasteriei spirituale (consistoriului) ... să-și dea opiniunea.* LOVINESCU, C. X, 42. *Buțureanu, geniul rău al dicasteriei, raportă cazul mitropolitului.* CĂLINESCU, I. C. 107, cf. SCRIBAN, D. *De e nevoie de deslegări bisericești, să fie convocate dicasteriile și să-ți dea mitropolitul ușurinți.* BARBU, PRINC. 112, cf. DEX. ♦ (Învechit, rar; în forma *dicaster*) Instituție publică. *Dicasteriele mai sânt: ministeriul, senatul statului, senatul palatului ș. a.* RUS, I. I, 124/17. *Dicasteriurile mai de frunte sânt: Ministeriul și Senatul Crăiesc a Ispaniei și Indiei.* id. ib. 154/32.

- Pronunțat: -ri-e. - Pl.: dicasterii. - Și: **dicastériu, dicastérium** (URSU, I. L. 130, cf. 210), (învechit, rar) **dicastér, s. n., dicastirie, decastérie** (COSTINESCU) s. f.

- Din ngr. **δικαστήριον**.

DICASTERIÓT s. m. (Învechit, rar) Membru al unei dicasterii. *Unde părinții dicasteriofi ... desfăcea pe bărbat de femee cu una cu două.* CONV. LIT. V, 134, cf. TDRG, GÁLDI, M. PHAN. 171.

- Pl.: dicasteriofi.

- Din ngr. **δικαστηριώτης**.

DICASTÉRIU s. n. v. **dicasterie**.

DICASTÉRIUM s. n. v. **dicasterie**.

DICASTÍRIE s. f. v. **dicasterie**.

DICÁZIU s. n. Inflorescență cimoasă la care florile se formează în două direcții. Cf. DN³, MDA.

- Pl.: ?

- Din germ. **Dichasium**.

DÍCĂ¹ s. f. sg. (Prin Ban.) Fală, laudă. Cf. ANON. CAR., GĂMULESCU, E. S. 126. *Mi-i dică ... cu copilul meu, așa bine învață!* Com. LIUBA. *Are cai de gică (dică), se poate fâli cu ei.* ib. *Mi-i gică cu fetiorul meu.* Com. din ORAVIȚA.

- Din sb. **dika**.

DÍCĂ² adv. v. **adică**.

DÍCĂ³ s. f. v. **dăcă¹**.

DICĂI vb. IV. **T r a n z.** (Învechit și regional; complementul indică cuvinte, fraze) A pronunța defectuos, neclar. *Altele multe cătră aceastea dicăind și în uscat înghițind, cuvinte căptușite îngăima.* CANTEMIR, I. I. II, 35, cf. ȘEZ. XXIII, 45.

2. l n t r a n z. (Regional; despre oameni) A bolborosi (Șieu-Măgheruș – Bistrița). Cf. MAT. DIALECT. I, 282.

– Prez. ind.: *dicăiesc.* – Și: **dăcăi** vb. IV. MAT. DIALECT. I, 282.

– Et. nec.

DICĂIT, -Ă adj. (Regional) Nehotărât (Sibiel – Săliște). Cf. LEXIC REG. II, 59.

– Pl.: *dicăiți, -te.*

– V. **dicăi.**

DICĂSÍ vb. IV. **T r a n z.** și **r e f l.** (Învechit și regional) A (se) îmbulzi; a (se) înghionti; p. e x t. a (se) bate. *Doamne, năroadele să decăesc și te impresură.* VARLAAM, C. 295, cf. VICIU, GL., com. din STRAJA – VICOVU DE SUS. ♦ **T r a n z.** (Regional) A constrânge; a stoarce (5). *Mă dicăsește de bani.* Com. din ORAVIȚA, cf. MDA.

– Prez. ind.: *dicăesc.* – Și: (regional) **digosí** (com. din STRAJA – VICOVU DE SUS), **digozí** (VICIU, GL.), (învechit, rar) **decăsi** vb. IV.

– Cf. magh. *d ö g ö n y ö z.*

DICĂSÍT, -Ă adj. (Regional; despre oameni) Care este înghiontit, bătut. Com. din ORAVIȚA, cf. MDA.

– Pl.: *dicășiți, -te.*

– V. **dicăsi.**

DICEÁN s. n. v. **dician**².

DICEFÁL, -Ă adj. (Despre ființe) Care are, în mod patologic, două capete unite; bicefal. *Fiica dichefală (cu două capete) născută în Crăia Sardiniei.* AR (1829), 198²/40. *Această născută, ce este aseminea omului dichefal, ce au trăit 28 ani.* ib. 199¹/11, cf. D. MED.

– Pl.: *dicefali, -e.* – Și: (învechit) **dichéfal**, -ă adj.

– Din fr. **dicéphale**. – **Dichefal** < ngr. **δικεφαλος**.

DÍCERAS s. m. Gen fosil de lamelibranhiate din jurasic cu dinții groși, caracterizat printr-o cochilie cu valve groase, de forma coarnelor de berbec. Cf. LTR², DER, M. D. ENC., D. GEOL.

– Din fr. **dicéras**.

DICETÉNĂ s. f. Lichid incolor, solubil în apă, lacrimogen, obținut din cetenă prin dimerizare în acetonă. *Dicetena produce numeroase reacții de adiție.* LTR², cf. DC.

– Cf. **c e t e n ă**.

DICETÓNĂ s. f. Combinație chimică conținând în moleculă două grupări cetonice. *Dicetonele aromatice, încălzite cu hidroxid de sodiu diluat, suferă ... o reacție caracteristică, numită transpoziție benzilică.* LTR², cf. NDN.

– Pl.: *dicetone.*

– Din fr. **dicétone**.

DICHEÁ s. f. sg. (Prin Dobr. și prin sudul Munt.) Numele unui joc de copii în care se urmărește ca un băț

scurt, așezat peste o mică groapă, să fie aruncat la distanță de unul dintre parteneri cu ajutorul unui alt băț mai lung, fără ca adversarul, care are și el un băț mai lung, să-l poată atinge în zbor; p. r e s t r. fiecare dintre bețele care se folosesc la acest joc. Cf. H II 245, 282, 290, VII 487.

– Et. nec.

DICHEFÁL, -Ă adj. v. **dicefal**.

DICHÉI s. m. v. **dichiu**².

DICHÉMVRIE s. f. v. **decembrie**.

DICHEOFÍLAX s. m. (Grecism învechit) Judecător. *Ianache Văcărescul, cel de acum dikeofilax Bisericei cei mari a Răsăritului.* ODOBESCU, S. I, 297.

– Scris și: *dikeofilax*. – Pronunțat: *-che-o-*. – Pl.: ?

– Din ngr. **δικαιοφύλαξ**.

DICHEÓLĂ s. f. v. **dicheomă**.

DICHEÓMĂ s. f. (Învechit) Taxă percepută pentru judecarea anumitor procese sau pentru prestarea anumitor servicii și care constituia venitul unor autorități ori al unor reprezentanți ai acestora. *Să aibă a căuta și pricinile ce s-ar tâmpla între mireni împotrivoare legii ... cum pentru curvii, hrăpiri de fete, amestecarea sângelui, fermecătorii ... să aibă a lua protopopul de la partea muierească tal[eri] doi și jumătate, care este și se numește dicheola pentru osteneala și slujba ce face la cercetarea acestora (a. 1783).* IR I, 369, ap. BUSUIOC, M. R. II, 120. *De la pricină ca acestea care se săvârșesc și se izbăvesc prin protopopi, nu oprim Domnia Mea de a lua de la partea cea vinovată acei 300 de bani obicinuiți ... care se numesc dicheoma, iar nu gloabă (a. 1795).* IR VI, 23, ap. id. ib. *Și făcând vânzarea acelor lucruri, nu se pot îndatora a le vinde cu preț hotărât, căci într-acest chip urmându-se, ei ridică dicheoma stăpânirii, ce se cuvine a avea pe drepte moșiile lor (a. 1818).* FURNICĂ, I. C. 302. [Hainele de vopsit] *să fie dator a le da la menghina bisericii, ... fiind această dicheomă dată prin hrisov (a. 1826).* DOC. EC. 374, cf. T. PAPAĞI, C. L. 19, cf. GÁLDI, M. PHAN. 171, CONTRIBUȚII, III, 78.

– Pronunțat: *-che-o-*. – Pl.: ? – Și: **dicheólă** s. f.

– Din ngr. **δικαίωμα**.

DICHÉR s. n. (În dicționarele din trecut) Sfeșnic bisericesc prevăzut cu două brațe. *Arhiereul cântă, cu tricherul sau cu dicherul, adecă cu 2 lumini, pentru 2 firi a Domnului Hristos.* DOSOFTEI, L. 47/5, cf. ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., GÁLDI, M. PHAN. 171.

– Pl.: *dicheruri*.

– Din ngr. **δίκερος**.

DICHEÚ s. m. v. **dichiu**².

DICHÍCI s. n. (Regional) Unealtă (din lemn) folosită în cizmărie pentru executarea unor desene pe talpa sau pe pielea încălțăminteii. *Gasda, robotind zi și noapte, se proslăvea pe cuptior, între șanuri, calupuri, astrăgaci, bedreag, dichici și alte custuri tăioase.* CREANGĂ, O.

223, cf. 302. *Păpucariul lucră la o măsuță mică. Pre masă se află cuțitul sau dichişul, care e un fier lat ascuțit la vârf de o parte și este de două feluri: drept și cârciov.* LIUBA - IANA, M. 126, cf. ȘEZ. VIII, 158, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., DR. II, 901, CADE, SCRIBAN, D. *Dichici ... așa se numește, în Moldova, unealta cizmarului, cu care face flori pe talpă sau pe căpută.* GR. S. VI, 324, cf. DL, DM, LTR², DEX, H XVII 98.

- Pl.: *dichiciuri*. - Și: *dichiş* s. n.

- Din magh. *dikics*.

DICHIS' s. n. (Popular și familiar; de obicei la pl.)

1. Obiect mărunț, instrument, unealtă sau accesoriu care este necesar completării unui ansamblu. *Iară mai de multe ori creade judecătoria, cum acelea dichise se-au dat pentru alte trebi.* PRAV. 309. *Organ. Dichis.* MARDARIE, L. 192/10, cf. ST. LEX. 168⁷/3. *Scule și dichise (începutul sec. XVIII).* IORGA, S. D. XVI, 144. [Băcalul vinde via] *cu căzi, cu călcătoare, cu jgheab, cu ciubere, cu vedre, cu toate dichisele câte trebuiesc de lucrul viilor* (a. 1724). C. GIURESCU, P. O. 114. *S-a aflat ... o uneltă sau un dichis de bucătărie în mijlocul unor oase de mamut.* CR (1838), 23¹/24. *Sta dinaintea unei mese cu dichisurile sale.* PELIMON, I. 35/19, cf. CUV. D. BĂTR. I, 276, DDRF, TDRG. *Sunt un vânător pasionat. Am tot dichisul.* BRĂESCU, O. A. I, 16. *O zaharniță veche și un cleștișor cizelat ... completau dichisul.* VINEA, L. I, 91. *În jur, depozite de ulei, conducte de petrol ... pe scurt, tot dichisul unei rafinării.* FLACĂRA, 1977, nr. 5, 14, cf. DEX, CIAUȘANU, GL. *Încep a ști scuati: casa, masa, plugu ... și tăti bichisurli.* ȘEZ. II, 210. *Îi cu multe dichisuri, se spune despre o persoană vicleană.* ZANNE, P. V, 266. ◆ L o c . a d v . și a d j . **Cu (mare) dichis** (sau **cu tot dichisul**) = (care este) prevăzut cu toate cele necesare, așa cum trebuie, cum se cuvine; cu grijă, ordonat, corect. *Casele erau și dereticate cu tot dichisul.* CARAGIALE, O. II, 219, cf. 235. *Șuvița castanie ieșită vecinic de sub borduri și potrivită cu dichis pe frunte, pălăria largă ... l-au botezat fără greutate „Pictorul acestor plăuri”.* SĂM. I, 231. [Sofia] *porunci să aducă tânărului dulceață, cafea, tutun, cu tot dichisul cuvenit.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 15. *Într-un galantar cu geamuri, lucrat cu dichis, ... se răsfețau zâmbitoare șirurile de galbeni mari.* CHIRIȚESCU, GR. 197. *Așa vânător cu dichis ca nenea Iorgu, nici c-am văzut.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 137. *Frângerul ... mai aluneca ... întârziind pe la vadurile cu vin bun și la taifasuri cu tot dichisul.* CIAUȘANU, R. SCUT. 14. *Colaci, străchini, linguri de lemn, năstrape și un fedeleș cu vin ... stau cu dichis pe masă.* GALACTION, O. 672. *Oamenii au prins să cioplească alt stejar, ales cu mare dichis.* TUDORAN, P. 105, cf. DL, DM. *Au înscris ceilalți și pentru mine, eu punându-le câteva mingi pe tavă, cu tot dichisul.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 23, cf. DEX. ◆ F i g . *Drăghici știa atâtea istorii și le spunea cu dichisul lor.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 71. ◆ F i g . *Bună orânduială, bună desfășurare; totalitatea regulilor care prevăd acestea.* Cf. POLIZU, ȘĂINEANU². *Iar când de-ajuns mănăcar ... Ei mai avură grijă și de alta, De cântec și de joc, dichisul mesei.* MURNU, O. 6, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Păstra cu aceeași evlavie toate canoanele și tot dichisul idolilor săi.* C. PETRESCU, A. R. 17. *Eulampie își prepară, cu belșug de*

dichisuri, turceasca. STANCU, R. A. V, 259. *Încă nu discutaseră niciodată despre dichisurile nunții.* V. ROM. februarie 1955, 162. *Vânătoarea asta are un dichis al ei, niște reguli.* BARBU, I. I, 283. *Pe toate le-nveți pe rând, când te izbești de ele, Că toate au dichisul și descântecul lor.* SORESCU, L. L. V, 59.

2. Obiect necesar în gospodărie; lucru de casă (mobilier etc.). *Toate dechisele ce sunt la lucrurile cortului.* BIBLIA (1688), 69¹/5. *Însă de ale casii dichise ... cerci* (a. 1691). GCR I, 291/15. *Grădina dară și cinci pogoane de vie las la nepoți, la amândojuo părțile ... dichise ale casei să împărtaşcă fucele mele amândoo, fiindcă părțile lor au priimit după răposare tatălui lor* (a. 1785). IORGA, A. R. G. 257. *Spre odihnă ajută ... lăcaș curat, cu dichisele cele trebuincioase și așternut moale.* POTECA, G. 10/20. *Ceva țoale ori vreun dichis în casa lui, tufă.* ISPIRESCU, L. 207, cf. DL. [Bătrânul] *i-a dat casa ... și plugul, boii și caii, tot dichisul.* STANCU, M. I. 148.

3. Podoabă (I 1), găteală, garnitură. *Voi să fiu și eu cucoană Cu deschisuri franțuzești.* ALECSANDRI, T. 920, cf. COSTINESCU. *Efrial și-a pus pe-un brâu ... ochii, Brău cu dichis aurit, pe care-l trimise bogatul.* COȘBUC, AE. 174, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Avea un „vino încoace” căruia nu era chip să te împotrivesți și dichisurile toate și tabieturile și ochiadele.* M. I. CARAGIALE, C. 120, cf. CADE. [Stroe purta] *straie ... de croi subțire și de stofă aleasă, dar fără dichisurile lui Coco.* C. PETRESCU, A. R. 78, cf. M. D. ENC., DEX, NOVACOVICIU, C. B. 8. ◆ F i g . *Înțelege prin amănunte dechisul, înfloririle, prelungirile prin versuri fără folos.* ȘEZ. I, 133. *Valeria îmi explică așezat și cu oarecare dichis în frază.* CAMIL PETRESCU, P. 68. *A intuit inteligenț rotul derbedeului cu dichis de salon, cuceritor de profesie.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 12.

- Pl.: *dichisuri* și (învechit) *dichise*. - Și: (învechit și popular) **dechis**, (regional) **dighis** (SLAVICI, O. I, 244), **deschis**, **bichis** s. n.

- Postverbal de la **dichisi**.

DICHIS', -Ă adj. (Învechit, rar; despre oameni) Care este bine dispus; vesel (1). Cf. DDRF, MDA.

- Pl.: *dichisi*, -se.

- Cf. d i c h i s i .

DICHISEĂLĂ s. f. (Popular și familiar) Faptul de a (s e) d i c h i s i ; dichisire. Cf. COSTINESCU. *Eram zilnic adus după-amiază la dansa [la bunica]. Acolo stam de față la dichiseala ei, ce se prelungea până seara.* M. I. CARAGIALE, C. 78, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◆ F i g . *Acea grijă a lui Caragiale cu privire la „curățenia” și „dichiseala” textelor orale nu pornea ... dintr-o sterilă pasiune formalistă.* L. ROM. 1953, nr. 1, 56.

- Pl.: *dichiseli*.

- **Dichisi** + suf. -eală.

DICHISÍ vb. IV. T r a n z . și r e f l . (Popular și familiar) A (se) îmbrăca cu deosebită grijă, curat, a (se) găti, a (se) aranja frumos, a (se) împodobii; (cu sens peiorativ) a (se) găti exagerat. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 655. *Cel mijlociu, după ce se dichisi și el cum știu mai bine, plecă și el spre apus.* ISPIRESCU, L. 33. *Preuteasa ... se ținea de mână cu diaconița ..., frumos și cu gust*

dichisită. CONTEMPORANUL, IV, 525. *Astfel dichisit, pieptănat, ... el călca mândru*. CONV. LIT. XX, 211, cf. DDRF. *Într-un târziu se deșteaptă și le vede tot dichisindu-se*. SĂM. II, 243, cf. TDRG. *Ele [femeile] când crezi că-s dichisite de tot, tot mai află câte ceva de dres sau de adaos*. AGÎRBICEANU, S. 188, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. *Dacă ne mai dichisim mult, ne apucă 12*. SEBASTIAN, T. 44. *Mircea, nu te mai dichisi, că doar nu te-nșori!* TEODOREANU, M. II, 128. *Când fu dichisit cum trebuie, actorul își luă din nou nutra arogantă*. CAMIL PETRESCU, O. II, 110. *Mai perie-te și tu, mai dichisește-te cumva*. GALAN, Z. R. 104, cf. DL, DM. *Se dichiseră, că așa trebuia la ocazii d-astea*. BARBU, G. 364, cf. DEX. *Stând de vorbă cu bolnavii, se plimbau de colo până colo oameni îmbrăcați de stradă, poate dichisiți ceva mai cu grijă decât de obicei*. CĂRTĂRESCU, N. 237. *Să-i facă feciorului celui mic o baie de lapte dulce, ca să-l curețe și să-l dichisească spre a-l pune în cinstea cuvenită*. RĂDULESCU-CODIN, I. 158, cf. ȘEZ. XXIII, 45, A VI 26. ◆ T r a n z. P. r e s t r. (Complementul indică părul) [Poetul de salon] își incolăcește ... degetele în păr când și-l dichisește înaintea oglindei. HELIADE, O. I, 481. *Să-și dichisească iar freza*. ap. TDRG. ◆ T r a n z. (Complementul este calul) *Cavalerul medieval ... se lega bine în zale, se ghintuia de toate părțile ... Își dichisea așa până și calul*. CĂLINESCU, C. O. 39. *Caii ... Nu-i pot dichisi, Nu-i pot călări*. TEODORESCU, P. P. 48. *Dichisează-mă bine și sui-te călare pe mine*. ȘEZ. VII, 12. ◆ F i g. *Lăudai ... alexandrinele curat țesălate și frumos dichisite ale unui poet*. ODOBESCU, S. III, 155. *Kir Iamulea-i isprăvit: acu, nu-mi mai rămâne decât să-l dichisesc*. CARAGIALE, O. VII, 118. *Vestea însă umbla din casă în casă, în șoaptă, cu un tâlhar. Femeile o înfloreau, o dichiseau cu voluptate*. REBREANU, I. 179. ◆ T r a n z. (Complementul indică lucruri) *A aranja cu mîgală, cu minuțiozitate, fără a omite ceva. Ninecuță-sa i-a dichisit bisacteaua și i-a pus înăuntru ... dres, pămătuful*. CR (1839), 506²/17, cf. POLIZU, DDRF. *Până ce ne dichisim sculele, un sfert sau o jumătate de oră, dăm timp de momit*. ATILA, P. 55, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Urc-o sus [barca], s-o dichisim puțin*. TUDORAN, P. 151, cf. DL, DM. M. D. ENC., DEX. *Aparatele de zbor sunt dichisite în laboratoare moderne*. FLACĂRA, 1977, nr. 24, 15. ◆ T r a n z. F i g. (Regional) *A pârî (5). Am să mi te dichisesc eu*. CREANGĂ, ap. ȘĂINEANU, D. U., cf. RESMERIȚĂ, D., RĂDULESCU-CODIN, I. 340.

- Prez. ind.: *dichisesc*. - Și: (regional) *dighisa* vb. I, (învechit, rar) *dechisi* (DDRF) vb. IV.

- Din ngr. *διοίκησα* (aor. al lui *διοικέω*).

DICHISIRE s. f. (Familiar) Acțiunea de a (s e) d i c h i s i și rezultatul ei; dichiseală. Cf. POLIZU, LM, DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., DM, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *dichisiri*.

- V. *dichisi*.

DICHISÍT, -Ă adj. (Popular și familiar) Care este îmbrăcat cu deosebită grijă, curat, gătit, aranjat cu gust, frumos. *Iată iar amicul meu, spălat și dichisit*. CARAGIALE, O. II, 215. *Dacă văzu pe cioban, dichisit, spălăfel, îi plăcu și lui*. ISPIRESCU, L. 250. *Mereu a dat târcoale,*

Dichisit, pe sub ferești. VLAHUȚĂ, S. I, 105, cf. DDRF. *Înaintea ta merge țațoș, dichisit, un fante cu cărare la ceață*. SĂM. I, 16, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D. *La șapte ani, la parastasul cel mare, când au să te desgroape, rămășag pun că au să te găsească tot dichisit*. M. I. CARAGIALE, C. 10, cf. CADE. *În jurul meu roia lume indiferentă: călăreți ... care îmi furau inima cu caii lor dichisiți*. BRĂESCU, O. A. II, 124. *Niciun om din sat nu umblă ... mai curat, mai dichisit*. STANCU, D. 108. *Proaspeți și dichisiți, porneau atunci în trăsură*. VINEA, L. I, 278. *Erau cu toții răcoriți, bine rași și dichisiți*. TUDORAN, P. 198. *Fostul diacon, subfiring, sprinten și dichisit, ... se face de nerecunoscut*. IST. LIT. ROM. III, 261, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, RĂDULESCU-CODIN, I. ◆ (Despre construcții, încăperi etc.) Care este aranjat cu mîgală, cu grijă. *Mi-am smuls ... coteciorul de porumbel, ... dichisit și îndelung aerisit*. KLOPȘTOCK, F. 59. [Preotul] se uitase la odăile spălate și dichisite. BARBU, G. 173.

- Pl.: *dichisiți, -te*.

- V. *dichisi*.

DICHÍȘ s. n. v. *dichici*.

DICHITĂ s. f. v. *dichită*.

DÍCHIU¹ s. n. (Prin sud-estul Munt.) Arșic folosit în jocurile de copii, cu suprafața netezită prin frecare cu pietre și umplut cu plumb, cu ajutorul căruia se lovesc celelalte arșice din joc. Cf. CV 1949, nr. 8, 32, MDA.

- Pl.: *dichiuri*.

- Et. nec.

DICHÍU², **-ÍE** s. m., adj. 1. S. m. (Învechit și regional) Administrator al unei mănăstiri, înainte de secularizarea averilor mănăstirești; econom, (regional) dician¹. *Afară dintr-această sumă se scrie, s-a trimis prin Ștefan dichiul pentru cuiburi să încarce* (a. 1673). IORGA, S. D. V, 485. *Să aibă datorie episcopii ... să pue un dechiu să poarte de grije pentru trebile casei*. ANTIM, O. 339. *Toți călugării, întâi Vartholomeu dicheul ..., dau zăpis* (a. 1706). IORGA, S. D. XI, 259. *Împuternicește pe Macarie, dicheul Mitropoliei din Suceava* (cca 1740). CAT. MAN. I, 513. *Un zăpis de la Teofilact, dichiul mănăstirei Horecea* (a. 1779). URICARIUL, XVI, 296. *Am pus pe preacuviosul chir Iacovu, igumenul sfintei Mănăstiri Barnovschii și al doilea pe preacuviosul arhimandrit, chir Venedict, igumenul sfintei Mănăstiri Râșca, și al treilea pe ieromonahul Iorest, dicheiul sfintei Episcopii a Hușului* (a. 1786). BUL. COM. IST. III, 13. *Iacov Stamate ... la anul 1764, april, 3, călugăr s-a făcut, și în urmă dichiului sfintei Mitropolii* (începutul sec. XIX). IORGA, S. D. XV, 174. *Aceste amândouă peceți au fost încredințate acum zisului cuvios duhovnic și dichiul chir Nifon* (a. 1856). URICARIUL, IV, 420/1. *Peste câțiva ani pot s-ajung dichiul la vrun mitoc*. CREANGĂ, O. 246. *Mănăstirile ... supuse ascultării Mitropoliei ieșene prin dichiul ei din Suceava sunt suborânduite episcopatului de Cernăuți*. ARHIVA, I, 749, cf. DDRF, ȘĂINEANU², TDRG. *Fusese crescut la Mănăstirea Vorona sub privigherea dichiului Ghenadie*. HOGAȘ, în DL, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DM, DEX. ◆ E x p r. (Regional) **A fi dichiul** (cuiva) sau **a-și găsi**

dichiul = a(-i) veni (cuiva) de hac. Cf. CIAUȘANU, GL., LEXIC REG. II, 24, ZANNE, P. VI, 543. **A fi dichiul de ...** = a fi în stare de ..., a fi capabil de ... Cf. LEXIC REG. 13.

2. Adj. (Regional) Care este priceput; meșter (3) (Râmnicu Vâlcea). Cf. LEXIC REG. 79, MDA.

- Accentuat și: *dichiu* (LEXIC REG. II, 13). - Pl.: *dichii*. - Și: (învechit) **dichéu**, **dechíu**, (învechit, rar) **dichéi** (IORGA, B. R. 123) s. m.

- Cf. ngr. δ ί κ α ι ο ς „drept legitim”.

DICIÁN¹ s. m. (Prin Dobr.) Dichiul² (1). Cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U.

- Pronunțat: *-ci-an*. - Pl.: *diciani*.

- Et. nec.

DICIÁN² s. n. (Prin Munt. și prin sudul Mold.) Căruță fără loitre și carâmbi, legată în fier, cu ajutorul căreia se transportă lemne. Cf. COSTINESCU, DR. IV₂, 835, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., BUL. FIL. VII-VIII, 236.

- Pronunțat: *-ci-an*. - Pl.: *diciene*. - Și: **diceán** s. n. SCRIBAN, D.

- Cf. n a d i c e a n c ă.

DICIÁN³ subst. (Chim.) Cian. Cf. LTR², DER.

- Pronunțat: *-ci-an*.

- Din germ. **Dizyan**.

DICIMÁR s. m. v. **dijmar**.

DÍCIMĂ s. f. v. **dijmă**.

DICIMĂRIE s. f. v. **dijmărie**.

DICIMĂRÍT s. m. v. **dijmărit**.

DICIMĂTORIU s. m. v. **dijmător**.

DICIMUÍ vb. IV v. **dijmui**.

DICIMUÍRE s. f. v. **dijmuire**.

DICIMUÍT, -Ă adj. v. **dijmuit²**.

DICIMUITÓR s. m. v. **dijmuitor**.

DICÍNDEA adv. v. **decinde**.

DICÍNGE vb. III v. **descinge**.

DICINODÓN s. m. Gen fosil de reptile teromorfe, de talie variabilă, având premaxilarele transformate într-un cioc cornos, iar caninii în defense. *Dicinodonul se întâlnește în depozitele permieni și triasice din Africa*. LTR², cf. DER, M. D. ENC.

- Scris și: *dicynodon*.

- Din fr. **dicynodon**.

DICÍPLÍNĂ s. f. v. **disciplină**.

DICLÍN, -Ă adj. (Despre flori) Cu organe de reproducere de un singur sex (stamine sau pistil). *Specii cu florile dicline (unisexuate)*. GRECESCU, FL. 7, cf. DN³.

- Pl.: *diclini*, -e.

- Din fr. **dicline**.

DICLIȚĂ s. f. (Prin Ban.) Numele unui dans popular asemănător cu brâul; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D., 50, H XVIII 262, PORȚILE DE FIER.

- Accentul necunoscut. - Pl.: ? - Și: **dichită** (accentul necunoscut VARONE, D. 50) s. f. art.

- Din sb. **diklica**.

DICLORBENZÉN s. m. Derivat al benzenului obținut prin clorurarea catalitică a acestuia, insolubil în apă. Cf. DER, DC, M. D. ENC.

- Din fr. **dichlorbenzène**.

DICLORETÁN s. m. Lichid incolor preparat prin clorurarea etilenei, inflamabil. Cf. DER, DC, M. D. ENC.

- Din fr. **dichloréthane**.

DICLORETILÉNĂ s. f. Lichid insolubil în apă, preparat dintr-un produs de clorură de vinil, clor și sodă caustică, din care se obțin fibre sintetice; clorură de viniliden. Cf. DC, M. D. ENC.

- Din fr. **dichloréthylène**.

DICLORMETÁN s. n. Derivat al metanului folosit ca agent frigorific; clorură de metilen. Cf. DER, M. D. ENC.

- Din fr. **dichlorométhan**.

DICÓCT s. n. v. **decoct**.

DICÓFT s. n. v. **decoct**.

DICOGAMÍE s. f. (Bot.) Proces de maturizare succesivă a staminelor și a stigmatelor, întâlnit la numeroase flori hermefrodite. Cf. LTR², NDN.

- Scris și: *dihogamie*. - Pl.: ?

- Din fr. **dichogamie**.

DICOLON subst. (Învechit, rar) Vers format din două părți distincte, cu sau fără cezură. *Să află încă de asămănarea aceasta mai multe neamuri de stihuri, precum tricolon, care cuprinde trei, tetracolon, carele cuprinde patru, rareori să trebuiește și dicolon, unele cu tăiere, altele fără tăiere*. EUSTATIEVICI, GR. RUM.² 141.

- Accentul necunoscut. - Pl.: ?

- Din gr. δίκωλον.

DICÓRD s. n. Dispozitiv de conexiune din centralele telefonice manuale. Cf. LTR², DTT.

- Din fr. **dicorde**.

DICÓS, -OĂȘĂ adj. v. **dăcos**.

DICOTILEDÓN, -Ă adj., s. m., s. n. (Învechit) Dicotiledonat. *Dicotiledone, adecă ... a căror trăire au doi cotiledoni*. CAIET, 70¹/21. *Dicotiledonii sânt mai țeapeni, dar adesea rustici*. BREZOIANU, A. 436/22. *Plantele ce au grăuntele cu două cotiledoane se numesc dicotiledoane*. BARASCH, I. N. 98/24, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Angiospermele se subîmpart în mono-*

cotiledoane și dicotiledoane. CONTEMPORANUL, I, 223, cf. ALEXI, W., BRANDZA, FL. I, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE.

- Pl.: *dicotiledoni*, -oane.
- Din fr. *dicotylédone*.

DICOTILEDONÁT, -Ă adj., s. f. (La pl.) (Clasă de plante) care are două cotiledoane în embrion; (și la sg.) (plantă) care face parte din această clasă; (învechit) dicotiledon. Cf. TDRG, SCRIBAN, D. În *dicotiledonate*, [substanța] pătrunde mai ușor. AGROTEHNICA, I, 241, cf. LTR², DL. *Cotiledoanele, în număr de două la plantele dicotiledonate, ... sunt primele frunze ale embrionului*. BOTANICA, 80, cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *dicotiledonați*, -te.
- Din fr. *dicotyledonné*.

DICOTILEDÓNIC, -Ă adj. (Rar) Care este caracteristic plantelor dicotiledonate. *Caracterul dicotiledonic nu este absolut general*. GRECESCU, FL. 4.

- Pl.: *dicotiledonici*, -ce.
- **Dicotiledon** + suf. -ic.

DICOTÓM, -Ă adj. (Astăzi rar) 1. (Bot.; despre inflorescențe, tulpini etc.) Care este despărțit în două; bifurcat, dihotomic (1). Cf. LM, BĂRCIANU, DS. *Tulpină dihotomă*. SCRIBAN, D., cf. DN³.

2. (Astron.; rar; despre fazele lunii) Aflat în primul sau în ultimul pătrar. Cf. LM, SCRIBAN, D.

- Scris și: (după fr.) *dichotom*. - Pl.: *dicotomi*, -e. - Și: **dihotóm**, -ă adj. LM, BĂRCIANU, DS.
- Din fr. *dichotome*. Cf. gr. δ ι χ ό τ ο μ ο ς .

DICOTÓMIC, -Ă adj. 1. (Bot.; despre inflorescențe, tulpini etc.) Care se bifurcă, se împarte în două sau din două în două; dihotom (1). *Florile albe, așezate în corimbe dichotomice la vârful tulpinei*. ENC. AGR. III, 121. *Proces de ramificare a tulpinilor, în timpul creșterii plantelor, prin bifurcare repetată, care pornește fie din vârful tulpinilor (ramificare dicotomică tipică), fie de sub vârful lor*. LTR², VI, 365, cf. DN², DEX. ◇ (Adverbial) *Plantă mică ierboasă din fam. Lycopodiaceae, cu tulpină erectă, dichotomic ramificată*. BUTURĂ, EB. I, 79. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Potrivit acestei concepții, Lotman propune o nouă clasificare dicotomică a fenomenelor artistice, după conformitatea acestora la un cod cunoscut receptorilor sau nonconformitatea lor la acest cod*. LL 1974, nr. 1, 81. *Mai înseamnă întrucâtva și o prealabilă disociere dihotomică (deci dialectică) în obiectul cercetării*. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 14.

2. (Log.; rar; în sintagma) *Diviziune dihotomică* = diviziune prin care o noțiune este împărțită în doi membri, de regulă contradictorii. Cf. DN³.

- Scris și: *dichotomic*. - Pl.: *dicotomici*, -ce. - Și: **dihotómic**, -ă adj.
- Din fr. *dichotomique*.

DICOTOMÍE s. f. 1. (Bot.) Mod de divizare a unei tije (1) sau a talului¹ în ramuri bifurcate. Cf. LM, SCRIBAN, D. *Dicotomia tipică se constată la unele ferige*. LTR², cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului)

Împărțirea plantelor (după Linné) în fanerogame și criptogame e un exemplu de dichotomie. MAIORESCU, L. 132.

2. (Log.) Diviziune a unei noțiuni în doi membri, de regulă contradictorii, sau a unui gen în două specii. Cf. LM. *În acest spirit, socotim că, în logică, trebuie să plecăm de la dihotomia adevăr - fals, reflectare exactă sau inexactă a realității obiective*. JOJA, S. L. 110, cf. DN², M. D. ENC. *Relația dintre cei doi termeni ai dicotomiei*. CL 1973, 358, cf. L. ROM. 1974, 195. *Cât de ridicole, și mai ales, cât de false sunt asemenea dihotomii?* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 5/4. *Nu văd o dihotomie logică între continuitate și delimitare, între caracterul de continuitate și delimitare al artei poetice a celor tineri*. V. ROM. octombrie 1975, 7. *Această dihotomie nu este, totdeauna, aducătoare de câștiguri ecranului*. FLACĂRA, 1975, nr. 41, 12, cf. DEX. *Această dihotomie, pe care am admis-o, în cazul „Baltagului”, ca ipoteză de lucru, ne-a permis să facem propriile noastre observațiuni*. PALEOLOGU, T. 85. *Înăuntrul acestei patologii, dihotomia viciu - virtute nu mai funcționează*. PLEȘU, M. M. 72.

3. (Astron.; rar) Fază a lunii în primul sau în ultimul pătrar. Cf. SCRIBAN, D.

- Scris și: (după fr.) *dichotomie*. - Pl.: *dicotomii*.
- Și: **dihotomé** s. f.
- Din fr. *dichotomie*. Cf. gr. δ ι χ ό τ ο μ ί α .

DICOTOMIZÁNT, -Ă adj. (Rar) Care se poate divide în două părți. *Mă gândesc câtă nevoie am de gândire orientală pentru o metodologică dezvățare de ticurile specifice intelectului analitic european, dihotomizant până la exasperare*. LICEANU, J. 32.

- Pl.: *dicotomizanți*, -te. - Și: **dihotomizánt**, -ă adj.
- Cf. fr. *dichotomiser*.

DICRÉT s. n. v. decret.

DICRETÓM s. n. = decret. *După dicretomul de la înălțatul crăescul gubernium ... pe numitul administrator din slujba capelanii l-au oprit* (a. 1796). IORGA, A. R. G. 117.

DICRÓIC, -Ă adj. (Despre substanțe) Care prezintă fenomenul de dicroism. *O lamă de cristal dicroic poate servi la izolarea uneia din cele două raze*. LTR², cf. DN³.

- Pronunțat: -cro-ic. - Pl.: *dicroici*, -ce.
- Din fr. *dichroïque*.

DICRÓISM s. n. (Fiz.) Proprietate a unei substanțe birefringente de a absorbi selectiv și inegal cele două raze rezultate prin refracție. Cf. LTR², DER, DN², DC, M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: -cro-ism.
- Din fr. *dichroïsme*.

DICROMÁTIC, -Ă adj. (Rar) Care prezintă două culori. Cf. DN³, MDA.

- Pl.: *dicromatici*, -ce.
- Din fr. *dichromatique*.

DICROMATOPSÍE s. f. Anomalie a ochiului caracterizată prin imposibilitatea de a sesiza una dintre

cele trei culori fundamentale: roșu, verde și albastru; dicromazie. Cf. DN², D. MED.

- Pl.: *dicromatopsii*.

- Din fr. *dichromatopsie*.

DICROMAZIE s. f. (Med.) Dicromatopsie. Cf. NDN.

- Pl.: *dicromazii*.

- Din germ. *Dichromasie*.

DICROSCÓP s. n. Instrument folosit de bijutieri pentru punerea în evidență a dicromismului mineralelor. Cf. LTR².

- Pl.: *dicroscoape*.

- Din fr. *dichroscope*.

DICSIONĂR s. n. v. *dicționar*.

DICSIONÉR s. n. v. *dicționar*.

DICTĂ vb. I. T r a n z. I. (Complementul indică cuvinte, texte, note muzicale, cifre etc.) A pronunța rar și deslușit pentru a putea fi reprodus (scris sau înregistrat) întocmai; (învechit) a dictui (1), a dictăului (1). *Dictați șolarilor în peană ceva, pentru ca să învețe dreapta scrisoare*. PETROVICI, p. 269/16. *Începu a dicta scriitorului*. CR (1839), 121²/34, cf. VALIAN, v. *Să nascocoască și să dicteze ca câte din aceste feluri să intre într-un vorbăriu*. FM (1843), 90²/22. *Vericare ... scriind tocmele și invoiele, deosebite de cele ce i s-a fost însemnat sau dictat, se va pedepsi*. CONDICA, O. 34/12, cf. NEGULICI. *Întunecosul spirit ... care ... dictă cuvintele îmi rennoește neconștient nedreptele ultrage*. PĂCLEANU, I. I, 87/16, cf. STAMATI, D. *Versurile, după ce le făcea în memoria sa, [Milton] le dicta să le scrie alții*. SION, POEZII, 289/31, cf. PROT. - POP., N. D. *Eu, care îmblu de mână cu soartea ta, ... voi dicta ... Scrie trei vorbe: Mira va muri*. EMINESCU, O. VIII, 236. *Eu însumi, suferind, dictez aceste rânduri*. CARAGIALE, O. VII, 198. *Ca și cum mi-ar fi dictat cineva rar și deslușit, scrisi strofele următoare*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 453. *Scrisorile lor ... dictate de domn în românește către secretariul său sunt pline de jurăminte*. IORGA, C. I. I, 145. *L-a auzit [pe judecător] dictând o telegramă*. POPA, v. 234, cf. SCRIBAN, D. *Mi-a dictat odată vreme de două ceasuri o istorisire*. SADOVEANU, O. XXI, 166, cf. DL. *Trandafil Lambru ... mărturisii că a auzit ... trompetele sfinte ale Prea Fericiului Patmianu ..., inspiratorul său, care-i dictase această odă*. BARBU, PRINC. 271. *Nu are de făcut decât să dicteze la magnetofon cifrele care îl interesează*. MAGAZIN IST. 1970, nr. 7, 68. *Douăzeci de ani mai târziu, Ștefan va dicta pisanția bisericii de la Războieni, veritabilă pagină de cronică*. ib. 1974, nr. 2, 15. *[Rapsodul] se silea să-și reamintească prin melodie versurile pe care i le cerusem să mi le dicteze*. M 1974, nr. 5, 19, cf. DEX. *Să gândească, să ofteze și o carte să-mi dicteze*. FOLC. MOLD. II, 192. ◇ F i g. *Gândul la iubită dictează poezia Acelui ce iubește*. CONV. LIT. III, 406. *Fusese prins subit de inspirație, care îi dictase răspunsul*. PREDĂ, M. S. 11.

2. A impune în mod categoric (în urma unei stări de fapt, a unor norme sau reguli prestabilite), a constrânge, a obliga să accepte; a ordona, (învechit) a dictui (2), a dictăului (2). *Acestea sânt condițiile învoierei de supunere*

pe care le-a dictat viclenia și ambiția lui Sigismund. F. AARON, I. II, 185/7. [Prusia] *de multe ori ... dicta soluțiunea complicațiilor politice*. GHICA, C. E. II, 383, cf. PONTBRIANT, D., DDRF. *Uniformitatea era dictată indirect de stat, prin programele examenelor*. SĂM. I, 197, cf. TDRG. *Dictarăm condițiunile de pace*. BRĂESCU, O. A. II, 90. *Așteptările eteriștilor realiza-se-vor încât Tudor să poată fi în situația de a dicta condițiile sale boierilor?* OȚETEA, T. V. 217. *Poți ... să-mi dictezi, dumneata mie, felul de viață pe care să-l duc?* ARGHEZI, S. XI, 58. *Traian ... dictează dacilor condiții zdrobitoare*. H. DAICOVICIU, D. 229, cf. DEX. [Președintele] *dictează remanierea*. RL 2005, nr. 4 619. ◇ (Glumeț) *Președinta organizației ... a dictat o pauză de o jumătate de oră*. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 841. (R e f l . p a s .) *Postul și închisoarea se dictau la fiecă încâlcare a regulamentelor*. CONTEMPORANUL, I, 348. (I n t r a n z.) *Niciun popor nu trebuie să dicteze altui popor*. CONTEMP. 1975, nr. 1 504, 3/5. ◇ F i g. *Ideile și mișcările ce dictează [creierul] se fac încet și cu răceală*. CONTEMPORANUL, v. 381. *Livezile își numără plăieșii. Un cuc dictează pacea pe pământ*. PILLAT, p. 130. *Sângele trebuie să dicteze și spiritualitatea unui popor*. STĂNLOAE, O. 125. [Banul] *dictează legi, moravuri și guverne*. RALEA, O. 39. (A b s o l.) *În politică banul dictează*. RL 2005, nr. 4 644. ◆ A determina (la o acțiune); a indica. *Această linie de purtare ospitalieră mi-a fost dictată prin crezul politic ce-l profesez*. KOGĂLNICEANU, în PLR I, 71. *Între teme inițiate nu-i afla mai 'naltă-idee De aceea ce dictează sântul patriei amor*. ASACHI, S. L. I, 164. *Trage pe acest principiu în partida ce îi este dictată de interesul său și al nostru*. PĂCLEANU, I. I, 17/25, cf. POLIZU. *Potrivit cu propășirea cea mare a limbei române ... să dicteze acum regule pentru mulți ani înainte*. BĂLĂȘESCU, GR. VI/24. *Timpul și împrejurările îi va dicta măsurile ce urma să ia*. FILIMON, O. I, 203. *Simțământul de susceptibilitate națională ... a dictat propunerea de nerevizuire*. MAIORESCU, D. II, 347. *Îmbrăcămîntea, mersul, vorba, toate sunt dictate de mai înainte*. CONTEMPORANUL, v. 469, cf. ȘĂINEANU², ALEXI, w., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Conștiința mi-a dictat să-mi fac datoria și mi-am făcut-o!* REBREANU, R. I, 297. *Linia de conduită trebuie să fie dictată în mod principal de interesele României*. TITULESCU, D. 194. *Ai făcut-o cum spuneai, pentru adevăr și dreptate ... Cum ți-a dictat conștiința*. C. PETRESCU, C. V. 106. *Dincolo, la Shakespeare, replica [este] rapidă, ... dictată cu necesitate de pasiunea momentului*. VIANU, A. P. 124. *Au luat măsurile pe care le dictau împrejurările*. STANCU, R. A. I, 372, cf. M. D. ENC. *Cu înțelepciunea politică ce o dictau împrejurările, a încercat să se înțeleagă cu turcii*. MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 14. *Relațiile matrimoniale dictate de interese meschine*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 335, cf. DEX.

- Prez. ind.: *dictez* și pers. 3 (învechit) *dictă*.

- Din fr. *dicter*, lat. *dictare*.

DICTAFÓN s. n. Aparat folosit pentru înregistrarea automată, cu ajutorul unei benzi magnetice, a mesajelor, a comunicărilor verbale etc., de obicei în scopul dactilografierii ulterioare a acestora. Cf. LTR², DER, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *dictafoane*.
- Din fr. *dictaphone*.

DICTAI interj. v. *ditai*.

DICTALOGRAFĂ s. f. v. *dactilograf*.

DICTĂM s. m. (Bot.; învechit și regional) Frâsinel (*Dictamnus albus*). Cf. LB, NEGULICI. *Dictamul și plantele misterioase îi lipsesc*. PĂCLEANU, I. II, 179/31, cf. LM, BRANDZA, FL. 111.

- Pl.: *dictami*. - Și: (învechit) **diptâm** (LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 78, LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.), **diptân** (LB, POLIZU) s. m.

- Din *dictamnus* [albus], numele științific al frâsinelului.

DICTĂMEN s. n. (Livresc) Inspirație; însuflare. Cf. DN², MDA.

- Din lat. *dictamen*, fr. *dictamen*.

DICTĂNDĂ s. f. v. *dictando*.

DICTĂNDO s. n. invar. Scriere obișnuită (după dictare) pe caiete speciale, liniate cu linii paralele orizontale. *Un număr ca de douăzeci școlari înaintași prea bine la scris după modeluri și dictando*. CR (1833), 177¹/19, cf. STAMATI, D. *În fiecare an se țin examene de primire, se întrebă ... din nemțește (temă și dictando)*. CONTEMPORANUL, III, 222. *Cuprinsul bucăților citite copiii îl vor povesti cu cuvinte proprii, în scris vor face mici compuneri asupra unor obiecte cunoscute lor (aceasta în cl. III); în a doua vor scrie după dictando*. EMINESCU, O. XVI, 441. *Toate majusculele sunt bogate în curbe și ochiuri ca la dictando*. CAMIL PETRESCU, P. 84, cf. DL, DM, DEX. ♦ *Caiet (de) dictando* = caiet cu linii paralele orizontale. *Am dat ... de un vraf de cărțițele ... cu o etichetă lipită cuminte ca peste un caiet de dictando*. I. BOTEZ, B. I, 110, cf. DL, M. D. ENC. *Compunerile din caietul de dictando*. CONTEMP. 1975, nr. 1 512, 5/9, cf. DEX. ♦ (Adverbial) *A scrie dictando*. COSTINESCU, cf. LM, ȘĂINEANU², TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

- Și: (învechit, rar) **dictândă** s. f. STAMATI, D.

- Din germ. *Diktando*.

DICTĂNT s. n. (Învechit, rar) Dictare (1). *Scri-soarea este una din cele mai bune exerciții ...; se cuvinte a o întrebuița prin dictante prea graduate*. BREZOLIANU, Í. 188/19.

- Pl.: *dictante*.

- Cf. *dicta*.

DICTĂRE s. f. Acțiunea de a *dicta* și rezultatul ei.

1. Pronunțare clară a unor cuvinte, texte, cifre etc. pentru ca acestea să poată fi reproduse (scrise, înregistrate) întocmai; dicteu, (învechit, rar) dictație, dictant. Cf. *dicta* (1). *Citirea și dictarea zicerilor latinești*. CR (1838), 40¹/38, cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D. *Stenografia în timpul modern a început a se practica ... în dictarea corespondențelor*. CONV. LIT. VI, 66, cf. LM.

Dictarea mersese cam prea iute. CARAGIALE, O. II, 69. *Au zis cu jurământ că ei aste scrisori le-au așternut întocmai după dictarea noastră*. I. NEGRUZZI, S. VI, 480, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Am primit ... următorul răspuns verbal, dar scris la cererea mea de mine sub dictare, pentru a evita orice confuziune*. TITULESCU, D. 259, cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ *F i g. Suprarealistul se va opri deci la „dictarea subconștientului”*. VIANU, A. P. 18. ♦ *Lucrare școlară (de control), care constă în reproducerea cât mai corectă în scris a unui text dictat*. Cf. CADE, DL, DM, DN², DEX.

2. (Învechit) Sugerare (1), p. e x t. ordin (1). Cf. *dicta* (2). Cf. PONTBRIANT, D., MDA. *Am dori apoi statornicia în toate ramurile administrației și justiției, neatârnamarea funcționarului onest și inteligent de capriciile ministrului, și toate acestea nu se pot introduce fără o schimbare a mecanismului actual, născut sub dictarea Constituției*. EMINESCU, O. X, 52.

- Pl.: *dictări*.

- V. *dicta*.

DICTARISĂRE s. f. v. *dictarisire*.

DICTARISIRE s. f. Dictare (1). *Leon m-au pus la scris, stând de față și adăogând în dictarisărea și alti idei deosebite de acele cuprinse în ciornă* (a. 1839). HURMUZAKI - S, VI, 133.

- Pl.: *dictarisiri*. - Și: **dictarisăre** s. f.

- Cf. *dicta*.

DICTĂT¹ s. n. (Învechit) Faptul de a *dicta* (1); (concretizat) ceea ce s-a scris după dictare. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Eu luai condeiul și scrisese următoarele linii sub dictatul bătrânului*. CONV. LIT. I, 156. *Din notele luate de ... secretarul lui Cuza, sub dictatul acestuia*. MAJORESCU, D. I, 21. *Avem înainte-ne o foaie ieșită de sub dictatul său propriu și iscălită de el, în care se arată care trebuie să fie țința partidului conservator*. EMINESCU, O. XI, 328, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. ♦ *F i g. Cu cât un popor e mai disciplinat și primește mai supus dictatul normei colective, cu atât limba lui ... permite o exprimare mai limpede*. PUȘCARIU, L. R. I, 364, cf. PATAPIEVICI, C. L. 278.

- Pl.: *dictaturi*.

- V. *dicta*.

DICTĂT² s. n. Act arbitrar prin care un stat impune altui stat anumite condiții, împotriva voinței acestuia. *Pe când datoria publică se urca repede de la câteva zeci de milioane la sute de milioane, ... pe atunci drumuri de fier, votate în pripă și sub dictatul străinilor, ... au sustras muncii naționale piețele noastre*. EMINESCU, O. X, 413, cf. TDRG. *Trebuie ... să considere nul și neavenit dictatul de la Viena*. BENIUC, M. C. I, 17, cf. DL. *După dictatul de la Viena, el pierdu încrederea tuturor*. PREDĂ, DELIR. 141, cf. DER, DEX, DN³. ♦ *Constrângere. Ceea ce é etern nu esențial pentru om - cercul activității sale, țințele sale sunt îndreptate pur și simplu asupra formelor, în cel mai larg înțeles al cuvântului, dezvoltarea acestora, îmbolnăvirea lor sub dictatul propriului său spirit - iată misiunea lui*. EMINESCU, O. XV, 56. *Politica ... este, într-o societate*

totalitară, monopolul unei înfime minorități (uneori al unui singur om) și expresia unui dictat. LIȚEANU, J. 6.

= Pl.: dictatate.

= Din germ. Diktat.

DICTATOR, -Ă s. m. și f. (Învechit, rar la f.) 1. (În Roma antică) Magistrat investit de Senat cu autoritatea supremă în momentele dificile ale republicii, inițial pe o perioadă de șase luni, ulterior, pe timp nelimitat. *Cvint Cincinat, al doilea dectatoriu (otcârmuitoriu) în Râm.* N. COSTIN, C. 504. *Cel dintâi dictator au fost Tit Larghie.* id. ib. 542. *Senatul au ales pe Iulie Chesar să fie dictator vecinic, adecă neschimbat.* CANTEMIR, HR. 163. *Vrednicia dictatorului.* CORBEA, D. 85^v, în D. I. LAT.-ROM. *Stăpânirile ceale mai înalte se numesc ... în republice: dictatori, consuli.* D. SUP. 8/19. *Norodul ... El purure pe acela ș-alege, Au dictator sau consul în Sănat.* BUDAI-DELEANU, Ț. 341. *Mulți dintră cetățeni repede alergară la dictatorul, rugându-l ca să se îndure cu ei.* BOJINCĂ, D. 35/18. *Senatul se apăra ... cu facerea unui dictator, cu îndeletnicirea despre un război nou.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 81/9. *În Italia învinsă pe Marius ... să declară dictator pe un timp nehotărât.* SĂULESCU, HR. I, 56/20, cf. VALIAN, V., NEGULICI, STAMATI, D., PROT. - POP., N. D., LM. *Începe războiul civil dintre Marius și Sulla, Sulla devine dictator.* MAIORESCU, CR. III, 103, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Conducător de stat care își arogă puteri nelimitate. *Ecaterina au hotărât a lucra ca un dictator asupra Seimului polon.* ASACHI, I. 344/6, cf. VALIAN, V., POLIZU. *Republicanii spanioli de la 1873 [au ales] pe oratorul istoric Emilio Castelar prezident și dictator.* MAIORESCU, CRITICE, 515. *Dacă ministrul nu mai răspunde, va fi mai bine să-l numim dictator și să trimeată Parlamentul acasă.* EMINESCU, O. IX, 378, cf. DDRF, ALEXI, W. *N-am vrut să fiu volumul ideal ... Filele cu text aproape goale, Ca dictatori, fără osanale.* MINULESCU, VERS. 252. *Vrea să facă un studiu despre dictatori.* VLASIU, D. 120. *Natura răspunde cu generozitate regilor și dictatorilor înfrânți.* CIORAN, R. 163. *Pildele să nu le luăm de la dictatori.* SADOVEANU, O. XX, 9. *Dictatorul Italiei i-a furnizat lui Franco nu numai avioane, ... ci și atitudini.* BOGZA, A. I. 411. *De unde știa soția dictatorului că era vorba de un ceas greu?* PREDĂ, DELIR. 159. *Era încă dictatorul omnipotent și arogant.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 5, 3. *Personalul din escorta dictatorului a fost dezarmat și arestat.* ib. 1974, nr. 8, 31, cf. DEX. *Fostul dictator irakian pozează în victimă.* RL 2005, nr. 4 614. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Ca odinioară Tirul și Cartagul, [Anglia] agiunse dictatoră în imperia lui Neptun.* SĂULESCU, HR. II, 326/2. ◆ *Persoană foarte autoritară care caută să-și impună voința cu orice preț. Ar fi dorit să i se dea numai lui acea medalie și de aceea începuse a lua ton de dictator.* FILIMON, O. I, 215. *Muntenia primia ... mătăsurii, perle și alte scumpeturi ... de la diferiți dictatori italieni ai comerțului pontic.* HASDEU, I. C. I, 103. *Veacul a deslănțuit o campanie aproape sălbatică împotriva celui în care toată lumea vedea un fel de dictator al polemice.* CAMIL PETRESCU, P. 205. *Acest tânăr aspirant dictator literar de modă nouă ... e un*

produs al scăderii de intelectualitate. SADOVEANU, O. XX, 197, cf. DL, DM, DEX. ◇ (Adjectival) *Strălucă belă lună destinde-ți diva-ți rază ... Așădă suvenirea renvie-o cât poți Străbate dictatoare sever în conștiința Despotului ce crede că-n veci el va dormi.* R. IONESCU, C. 12/6.

- Accentuat și: (învechit) *dictător*. - Pl.: *dictatori*. - Și: **dictător** (PONTBRIANT, D.), **dectător** (accentuat și *dectător* URSU, I. L. 54), **dectătoriu** s. m.
- Din lat. **dictator**, fr. **dictateur**.

DICTATORÁT s. n. (Învechit, rar) Dictatură¹ (2). Cf. COSTINESCU.

- **Dictator** + suf. -at.

DICTATORÉSC, -EĂSCĂ adj. (În dicționarele din trecut) Dictatorial (2). Cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF.

- Pl.: *dictatorești*. - Și: (învechit, rar) **dictătorésc, -ească** adj. PONTBRIANT, D.

- **Dictator** + suf. -esc.

DICTATORÉȘTE adv. (Învechit, rar) În felul dictatorului (1), ca dictatorul. Cf. PONTBRIANT, D.

- Și: (învechit, rar) **dictătoréște** adv. PONTBRIANT, D.

- **Dictator** + suf. -ește.

DICTATORIAL, -Ă adj. 1. Care ține de dictator (1), specific dictatorului. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, PROT. - POP., N. D., COSTINESCU. *Putere dictatorială.* LM, cf. DDRF.

2. Care ține de dictator (2), care este impus cu forța, autoritar; (învechit) dictatoresc, dictatoric. *Daca [principele Carol] ieșea din palatul său, trecătorii își întorceau capul și nimeni nu se ascundea ca să-și exprime opiniunea asupra încercărilor sale dictoriale.* EMINESCU, O. X, 140. *Comisiunea nu se mai țâne de acele conclusuri dictoriale.* SBIERA, F. S. 376, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Ea puse la înjghe-barea tragediei un entuziasm demn de o cauză politică, ... Femeie cu ambiții nemăsurate ... și cu sentimentul unei înalte aristocrații dictoriale.* ARGHEZI, S. XI, 29. *Regele îi încredință [generalului] puteri dictoriale și misiunea de a forma guvernul.* PREDĂ, DELIR. 141, cf. DL, DN². *Împotriva planurilor dictoriale ale regelui ... s-au ridicat forțe sociale și politice tot mai largi.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 7, 64, cf. M. D. ENC. *36 de ani de regim dictorial.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 335, cf. DEX. *Numai falsa ordine e dictorială.* PLEȘU, M. M. 41. *[Președintele] ar nutri ambiții dictoriale.* RL 2005, nr. 4 803. ◇ (Adverbial) *Astfel [prin discuțiile colective] se va contribui și la evitarea distribuțiilor alcătuite dictorial de către unii regizori.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 12/5.

- Pronunțat: -ri-al. - Pl.: *dictoriali, -e*.

- Din fr. **dictatorial**.

DICTATORIC, -Ă adj. (Învechit) Dictatorial (2). *Asăminea prosperității îngâmfă pe domnitorii Franței ... a se amesteca în certe streine cu ton dictatoric.* SĂULESCU, HR. I, 17/24. *Prin 20 ani ai păcei spori Sparta ... păși cu ton dictatoric în interesurile celorlante staturi grecești.* id. ib. II, 26/26. *Generalul, ...*

investit cu puterea dictatorială, numai cu focul tunurilor a putut potoli înverșunata revoluție. LUC. II, 72.

- Pl.: *dictatoriali, -ce.*
- **Dictator** + suf. -ic.

DICTIONARIE s. f. (Învechit, rar) Dictatură¹. *Sub numele de imperator se cuprindea toată dictatura, tribunia norodului, proconsulul ... și când le plăcea și consulii.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 155/21. *La 79 Sila de bunăvoie depusă dictatura.* SĂULESCU, HR. I, 57/8.

- Pl.: *dictatorii.*
- **Dictator** + suf. -ie.

DICTIONARIZĂ vb. I n t r a n z. (Neobișnuit) A se purta ca un dictator (2). Cf. IORDAN, L. R. A. 240, SFC III, 108, IV, 196, 201.

- Prez. ind.: *dictatorizez.*
- **Dictator** + suf. -iza.

DICTIONARIZĂ¹ s. f. 1. Regim politic instaurat de un dictator; exercitare fără limite a puterii absolute de către o persoană sau de către un grup de persoane; durata acestei exercitări. *Dentru dictatura lui Cvinu Cincinat, până la acel șliahteciu Marco Marchel au fostu vremile împărăției Râmului mai norocite.* N. COSTIN, C. 188. *Republica romanilor ... au știut mesteca la democrație și ... dictatura, care este un felu de monarhie absolută.* BUDAI-DELEANU, Ț. 382, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Statele militare au fost totdeauna despotice, dictatura și miseria au fost tovarășe nedespărțite ale resboaelor.* GHICA, C. E. II, 381, cf. EMINESCU, O. XIII, 213, TDRG, CADE. *Au toți siguranța că tu [Danton] urmărești dictatura.* CAMIL PETRESCU, T. II, 478. *Vom avea prilej să mai numărăm o experiență fără mult folos la răbojul dictaturilor.* SADOVEANU, O. XX, 396, cf. SCRIBAN, D. *A stat și autorul prezentelor relatări, arestat de dictatură.* ARGHEZI, B. 151. *Omul de cultură și creatorul resping, prin însăși natura lor, ... dictatura și practica ei violentă.* CONSTANTINESCU, S. I, 238. *Chiar și o dictatură are nevoie de sprijinul populației.* PEDA, DELIR. 409, cf. DN², M. D. ENC., DEX. *Toate aceste „performanțe” ale regimului de dictatură nu ar fi fost posibile fără existența aparatului de opresiune.* RL 2005, nr. 4 742. [Democrația] se construiește de la baza societății și nu este impusă de sus ca o dictatură. ADEVĂRUL, 2005, nr. 4 801. ♠ (Cu determinări care indică felul) *Acel medic presimțea ce vor păți oamenii sub dictatura hitleristă.* EFTIMIU, N. 121. *Regimul de dictatură regală era total compromis.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 4, 85. *Cât privește sprijinul de mase, atât fascismul cât și comunismul au fost amplu sprijinite, ca multe alte dictaturi populiste.* PATAPIEVICI, C. L. 307. *Argentina este scena unui caz de spionaj militar fără precedent, după dictatura militară din 1976-1983.* RL 2006, nr. 4 876. (Prin lărgirea sensului) *Acuzat de dictatură sindicală ... s-a retras din activitate.* RL 2006, nr. 4 816. ♠ *Dictatura proletariatului = concept din filosofia marxistă care preconiza exercitarea puterii de stat de către proletariat, în perioada cuprinsă între revoluția socialistă și instaurarea societății socialiste.* Cf. DL, DM, DEX. ♠ Stăpânire (6), dominație absolută, supremație. [Elisabeta] *sfărâmă la*

1588 puternica flotă spaniolă ..., prin care victorie oborî dictatura maritimă a Spaniei. SĂULESCU, HR. II, 338/27, cf. NEGULICI, COSTINESCU. *Are o atitudine critică față de dictatura economică și spirituală exercitată în țara sa de marile trusturi.* CONTEMP. 1948, nr. 105, 10/3. *Ovid Densusianu avea să se opună ... consecvent și neșovăitor, sistematic aș spune, încercării de dictatură literară a lui N. Iorga.* LL 1973, nr. 4, 710.

2. Demnitatea de dictator (1); timpul cât se exercită această demnitate; (învechit) dictatorie, (învechit, rar) dictatorat. *Fantasia ce-i veni [lui Sila] ... d-a se lepăda de dictatură se păru că dă viață republicii.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 99/20, cf. VALIAN, V., NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Pentru prima oară termenul de dictatură a fost folosit în societatea sclavagistă romană, unde ... s-a instituit primul dictator.* CV 1949, nr. 7, 10, cf. CADE, DM. *Istoria veche a omenirii cunoaște despozițiile orientale, ... dictatura cezariană romană.* H. DAICOVICIU, D. 105, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *dictaturi.* - Și: (învechit, rar) **dictătură** s. f. PONTBRIANT, D.
- Din lat. **dictatura**, fr. **dictature**.

DICTIONARIZĂ² s. f. (Învechit, rar) Arhivă, registratură. *Petițiunea sa după citire fu transmisă la dictatură, adecă la archiv.* BARIȚIU, P. A. I, 606. *Sașii ... cerură proiectul la dictatură ... pentru ca să-l poată cerne ei între ei și să-și formuleze opiniunea.* id. ib. II, 147.

- Pl.: *dictaturi.*
- **Dicta** + suf. -(a)tură.

DICTIONARIZĂ s. f. (Învechit, rar) Dictare (1). *De mai mare prețuire ar fi dictația, de n-am ști din experienție că printr-înșă mult timp să pierde.* MAN. ÎNV. 44/16, cf. MDA.

- Pronunțat: -ți-e. - Pl.: *dictații.*
- Din lat. **dictatio**, -onis.

DICTIONARIZĂ vb. IV. Tr a n z. (Învechit) 1. A dicta (1). *Dă-mi o scrisoare și nici că-m aduc aminte de ameșeala ce i-am scris precum iel îmi dictuluia (a. 1800).* IORGA, A. R. G. 156. *Sholarilor le propone sau dictăluiește ca ei la aceastea din scris să răspundă.* MAN. ÎNV. 179/7, cf. MDA.

2. A dicta (2). *Mai mult decât ar dictăului dreptatea (a. 1778).* IORGA, S. D. XII, 94. *O vicleană politicească vedea l-au amăgit pre dânsul [Napoleon] să creadă cum că el în Moscovia va dictăului sau va prescrie pacea.* MANIFEST (1813), 11/19.

- Prez. ind.: *dictăluiesc.* - Și: (învechit, rar) **dictelui** (POVĂȚ. ÎNV. 40^f), **dictului** vb. IV.
- Din fr. **dicter** (după modelul verbelor formate cu suf. -ălui).

DICTIONARIZĂ s. m. v. **dictator**.

DICTIONARIZĂ, -EĂSCĂ adj. v. **dictatoresc**.

DICTIONARIZĂ adv. v. **dictatoresște**.

DICTIONARIZĂ s. f. v. **dictatură**¹.

DICTELUI vb. IV v. **dictălui**.

DICTÉU s. n. (Rar) Dictare (1). Cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D. *Ilogismul versului, imagismul excesiv, dicteul anarhic sunt mărturisite de tot mai puține apariții*. V. ROM. octombrie 1975, 3, cf. DEX, DN³.
 ◇ F i g. *Amintirea nu e pur și simplu dicteu, ci răsfrângere, oglindă*. FLACĂRA, 1977, nr. 43, 17. ◇ *Dicteu muzical* = notare a unei melodii după auz. Cf. DEX, DN³.

- Scris și: (după fr.) *dictée*. VALIAN, V. - Pl.: *dicteuri*.
 - Din fr. *dictée*.

DICTÓN s. n. Expresie, sentință (formulată de o personalitate celebră), devenită proverb. V. *zicătoare*, *maximă*, *aforism*. *Pentru ca să dau oarecare autoritate ziselor mele, începusem cu un dicton cunoscut*. NEGRUZZI, S. I, 263. *Îi cunosc scriptura și dictonul favorit, pe care-l spune așa de des*. CARAGIALE, O. I, 71. „Nu voi ca o coală de hârtie să se pună între mine și poporul meu”, a zis Frederic Wilhelm IV și tot acest dicton de tradiție monarhică [f]l repetă Wilhelm Gloriosul. EMINESCU, O. XII, 26. *Mă fineam de dictonul că acela dă îndoit, carele dă mai curând*. SBIERA, F. S. 406, cf. ALEXI, W., IBRĂILEANU, A. 173, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Au același succes cei influenți, cari pot practica dictonul „Do ut des”*. CAMIL PETRESCU, U. N. 71, cf. SCRIBAN, D. [Delavrancea] știa numeroase dictoane latinești, cu care-și presăra vorbirea. CĂLINESCU, C. O. 239. *Particular la Galaxion [este] ... readucerea în circuitul beletristicii moderne a frazei, a dictonului, a pasajului luat din vechea literatură sacră*. VARLAAM - SADOVEANU, 447. *Hatmanul Poloniei vrea să-l momească ... spunându-i, după dictonul latin, că țara lui este acolo unde se simte bine*. IST. LIT. ROM. II, 696. *Un dicton popular spune: meseria este brățară de aur*. MAGAZIN IST. 1969, nr. 9, 27. *A devenit aproape un dicton afirmația că un dicționar este o operă mereu perfectibilă*. CL 1973, 354, cf. M. D. ENC. *A greși este omenesc, sau cel puțin așa susține dictonul*. CONTEMP. 1975, nr. 1 506, 5/2, cf. DEX. *Tentația aceluși dicton „vivere periculosamente” pare a fi ideea călăuzitoare a lumii în care personajul ... se simte ca un pește-n apă*. RL 2005, nr. 4 624.

- Pl.: *dictoane*.

- Din fr. *dicton*.

DICTUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit) I. A dicta (1). *După obiceiul său, au dictuit însuși un răspuns pre carele dragomanul Porții l-au cuvântat*. AR (1829), 82²/32, cf. MDA.

2. A dicta (2). *Legile soțietății au fost dictuite numai de dreptul cuvânt*. SĂULESCU, HR. I, 19/20. [Tebanii] *cuceriră înfricoșata capitală a Lacedemonei căria dictui condiții de pace*. id. ib. II, 27/24.

- Prez. ind.: *dictuiesc*.

- **Dicta** + suf. -*ui*.

DICTUÍRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a dictui și rezultatul ei. Cf. *dictui* (1). *Pe Dumnezeu și pe cuget mărturisescu: „că aceli lucrări în casa me le-au adus repositul aga Alecu Roset; m-au*

pus de am scris după a sa dictuire cu un an și mai bine înainte morții (a. 1839). HURMUZAKI-S, VI, 144.

- V. *dictui*.

DICTUITÓR s. m. (Învechit, rar) Conducător, îndrumător. Cf. MDA. (F i g.) *Înșălepciunea și dreptatea sunt dictuitorii hotărârilor sale*. BUZNEA, F. 53/25.

- Pl.: *dictuitori*.

- **Dictui** + suf. -(i)tor.

DICTULUI vb. IV v. **dictălui**.

DÍCTIE s. f. Mod de a pronunța sunetele, silabele sau cuvintele, *ro s t i r e, p r o n u n ț a r e*; fel de a se exprima, de a-și așeza cuvintele în frază, *e l o c u ț i - u n e*. *Îndoita dicție este o repetiție de aceeași idee cu alte sonuri sau vorbe*. HELIADE, O. II, 178, cf. I. GOLESCU, C. *Dicție elegantă, cultă*. NEGULICI, cf. ARISTIA, PLUT. *Niciodată până atunci nu auzisem o dicțiune mai corectă și mai plăcută*. GHICA, S. 657, cf. PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D., COSTINESCU. *Dicțiunea ... clară, încurcată, confuză*. LM. *Stilul cel bun consistă mai întâi și mai ales în a avea ceva de spus: această singură bagatelă lipsește celor mai mulți autori ... și lipsa ei produce dicțiunea lor așa de rea*. CONV. LIT. IV, 370. *Pentru a avea cineva cultul frumosului, îi trebuie oareșicare timp, oareșicare dicțiune, o inimă nobilă*. MACEDONSKI, în PLR I, 336, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. (F i g.) *În huruitul trenului gândurile aveau o dicțiune clară*. TEODOREANU, M. II, 215. ♦ *Arta, talentul de a pronunța clar și frumos un text, de a declama versuri (mai ales în teatru și în oratorie), d e c l a m a r e*; disciplină care se ocupă cu aceasta. *Tinerii ... aveau să dobândească prin retorică și logică deprinderea oratorie, adecă stil plăcut și dicțiune convingătoare*. MAIORESCU, L. 8. *O dicțiune monotonă, leșinată, imposibilă*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 125. *Glăsul lui ... și, mai ales, dicțiunea lui atât de clară ... ne-au făcut să auzim ... cea mai onestă și mai frumoasă interpretare a lui Rigoletto*. SĂM. I, 246. *Repetiții se vor ținea ... cu discuții asupra textului, cu dicțiuni corecte*. LUC. VII, 493. *Ce mai dicție, frate, ce mai gesticulare!* AGÍRBICEANU, A. 340. *Lipsit de compoziție și de arta exterioară a dicțiunii și a acțiunii, oratorul își însușește cursul*. LOVINESCU, S. II, 23. *Caietul de dicțiune mă înflora adânc*. KLOPŠTOCK, F. 108. [Millo] ... *preconizează o artă simplă și o dicțiune naturală*. SADOVEANU, E. 71, cf. DER. *O notă bună ... ne șterge de la sine efectul unei notări slabe ... la dicție*. 1 februarie 1969, 62, cf. M. D. ENC. *Dicțiunea perfectă și puterea de sugestie de care dă dovadă actrița*. FLACĂRA, 1975, nr. 46, 12, cf. DEX. ♦ (Învechit, rar) Cuvânt. *Dicțiunile construiesc materia sau cuprinsul dicționarului*. LM. ♦ (Învechit, rar) Cuvântare. *Într-o dicțiune lungă, însoțită de multe digresiuni, [Ștefan Horváth] se încercă a înfrânge tot ce zisese mitropolitul*. BARIȚIU, P. A. III, 95.
 - Pronunțat: -*ți-e*. - Pl.: *dicții*. - Și: *dicțiune* s. f.
 - Din lat. *dictio*, -*onis*, fr. *diction*.

DICTIONÁR s. n. (Adesea urmat de determinări care indică specificul) Operă lexicografică cuprinzând

(toate) cuvintele unei limbi, ale unui dialect, ale unui domeniu de activitate, ale operelor unui scriitor etc., structurate într-o anumită ordine (de obicei alfabetică) și explicate în aceeași limbă ori traduse într-o limbă străină. V. g l o s a r, l e x i c o n, v o c a b u l a r. *Tălcuirea aceasta iaste a lui Maienburg, din carele apucă ... Moreari în dicționarul istoricesc, la numele Gotth. CANTEMIR, HR. 263. Să află vreun om ca să grijască, ... să adune termenii filosofiei prin vreun dicționar. VĂCĂRESCUL, GR. 6/13. Dicționarul scris după redectina cuvintelor noastre. IORGOVICI, O. 78/11. Face la grămățici, face la dicsionare, și ne spune că pardoseala pe rumânește se chiamă caldarâm. HELIADE, O. I, 251. Are gata de a se da la lumină o grămătică și un dicsioner rumânești. CR (1830), 339/1. Această carte este dicționar de citații din deosebite cărți. ib. (1836), 299¹/47. Aceea ce făptuiește mai multe pentru lauda lui este dicționerul limbei germane. ASACHI, L. 42²/35. E silit în toată viața să caute la dicționar, de nu va ști cel puțin latinește. DACIA LIT. 175/27, cf. NEGULICI, POLIZU. Adunarea tuturor cuvintelor unei limbi la un loc se cheamă dicționariu ori lessicon. BĂLĂȘESCU, GR. 4/9, cf. COSTINESCU, LM. Acea lacrimă curată și pururea caldă pe care nu vei găsi-o în niciun dicționar din lume. VLAHUȚĂ, S. A. II, 528, cf. DDRF, ȘĂINEANU². Acest dicționar de etimologii ... n-a putut să aibă mare răspândire. IORGA, C. I. II, 75, cf. TDRG. Lectură plăcută, reconfortantă: cataloagele câtorva librării străine și un dicționar portativ. IBRĂILEANU, A. 8, cf. RESMERIȚĂ, D. Cred că [d-ra Roth] împrumutase dintr-un autor englez obiceiul de a spune „Cu atât mai rău pentru istorie!” când unul dintre noi îi amintea umil o dată sau un fapt controlabil în cel mai portativ dicționar. M. ELIADE, O. I, 90, cf. CADE. În recreație scoate ... dicționarul italianesc și caietul de cuvinte și învață. E. IONESCU, E. 75. Cartea de față e un dicționar de leacuri. VOICULESCU, L. 3. D-I Răzmiriță publicase o lucrare interesantă de filologie, un dicționar. SADOVEANU, O. XX, 19, cf. SCRIBAN, D. Eminescu își făcuse un dicționar de rime. CĂLINESCU, C. O. 53. Uite, am aci cărți și dicționare de tot soiul. CAMIL PETRESCU, P. 387. Dicționarul și gramatica sunt pârgii ale dezvoltării culturii. SCL 1954, 277, cf. DL, DM. Dicționarele care înregistrează lexicul unor mari scriitori ca Pușkin, Goethe, ... Eminescu sunt lucrări impresionante. COTEANU, S. F. II, 51, cf. M. D. ENC., DEX. Noul dicționar acoperă un larg răstimp cronologic. FLACĂRA, 1976, nr. 21, 10. În procesul de valorificare a moștenirii ... tradiționale din domeniul etnobotanicii, ... o etapă a constituit-o elaborarea ... „Dicționarului etnobotanic”. BUTURĂ, EB. I, 7. Tot ce are mai bun în cele trei-patru rafturi pe care le numește bibliotecă sunt cărțile dăruite de mine ... În rest, dicționare, cărți de folclor, romane proaste de necitit. CĂRTĂRESCU, N. 74. În orice dicționar al limbii latine de până la căderea Romei (467 d. Hr.), sub voce „error” pot fi găsite următoarele sensuri: greșeală, nesiguranță, rătăcire a drumului, înșelătorie etc. PATAPIEVICI, C. L. 25. Dicționarul include peste 12 000 termeni medicali veterinari. RL 2005, nr. 4 624. ♠ (Glumeț) Zicerea „sfățuire părintească” în dicționarul cel vechi al poliției însemna o bună pălmuire între patru ochi. FILIMON, O. I, 398.*

– Pronunțat: -fi-o-. – Pl.: *dicționare*. – Și: (învechit) **dicționariu**, **dicționér**, **dicsionár**, **dicsionér** s. n., (învechit, rar) **dicțiunár** (PONTBRIANT, D.) s. m.

– Din lat. med. **diccionarium**, fr. **dictionnaire**.

DICȚIONARÍST, -Ă s. m. și f. (Învechit, rar)

Autor de dicționare. Cf. COSTINESCU, MDA.

– Pronunțat: -fi-o-. – Pl.: *dicționariști*, -ste.

– **Dicționar** + suf. -ist.

DICȚIONÁRIU s. n. v. **dicționar**.

DICȚIONĂRĂȘ s. n. Diminutiv al lui **dicționar**; (peiorativ) dicționar lipsit de valoare. *Disionăraș românesc* [Titlu]. STAMATI, D. În ținutul Solnoc-Dobica, populat în majoritate de români, li s-a împărțit comunelor câte-un dicționăraș româno-maghiar de nume proprii. EMINESCU, O. XIII, 314, cf. CADE, DL, DM, SFC IV, 183, M. D. ENC., DEX.

– Pronunțat: -fi-o-. – Pl.: *dicționărașe*. – Și: (învechit) **disionărăș** s. n.

– **Dicționar** + suf. -aș.

DICȚIONÉR s. n. v. **dicționar**.

DICȚIUNÁR s. m. v. **dicționar**.

DICȚIÚNE s. f. v. **dicție**.

DICULÁ vb. I v. **decula**.

DICUMARÓL s. n. Derivat al cumarinei, folosit ca medicament anticoagulant în tratamentul infarctului miocardic, al tromboflebitei etc., cu acțiune antivitaminică. Cf. LTR², DER, DC, M. D. ENC.

– Din fr. **dycumarole**.

DICUNÍAR, -Ă adj. (Învechit) Care cerșește. Cf. PASCU, S. 393.

– Pl: *dicuniari*, -e.

– Din ngr. **διακονιάρης**.

DIDÁCTIC, -Ă s. f., adj. 1. S. f. Parte a pedagogiei care se ocupă cu metodele și principiile predării materiilor de învățământ și cu organizarea învățământului; teorie și metodologie a învățământului. *Cuprinderea acestor reguli sau teoria învățătorei se numește didactica sau știința învățătorei*. MAN. ÎNV. 167/3, cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, COSTINESCU, LM, DDRF, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, LOVINESCU, C. X, 59. [D-I avocat] ... mi-a arătat că are dorință a se ocupa și cu didactica. CĂLINESCU, I. C. 152, cf. DL, DM. *Termenul didactică a fost introdus în prima jumătate a sec. al XVII-lea*. DER, cf. DN². V. Săhleanu pune în evidență raportul de dependență permanentă între teorie și didactica predării tuturor disciplinelor. LL 1972, nr. 2, 63. *Caracterul formativ care o definește este altceva decât didactica propriu-zisă sau îndreptarul educațional*. CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 4/7, cf. DEX.

2. Adj. Care aparține, care este propriu învățământului, referitor la învățământ; care este destinat învățământului; p. e x t. care instruieste sau care este

destinat să instruiască; care transmite învățăminte folositoare, cu caracter mai ales moral; (învechit, rar) didacticesc. *Scopul acestei poezii didactice este prin zugrăvele alegorice și satirice a da învățatură de morală.* AR (1829), 19²/26. [Stilul sec] *abia este de suferit într-o scriere cu totul didactică.* HELIADE, O. II, 22, cf. I. GOLESCU, C. *Între alte cărți morale și didactice ... au colecții de sentențe și de aforismuri.* CR (1836), 299¹/41, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Virgil, istoricul didactic și poetic al vieții agricole, ... descrie însăși vieța câmpenească.* RUSSO, S. 187. *Nu putem din destul comemora laudele ce merită scoalele cele adevărat didactice.* BĂLĂȘESCU, GR. XXII/29. *Arta muzicală și dramatică va profita mult de ... operele didactice ieșite din pana acestui compozitor.* FILIMON, O. II, 162, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Noi tindem la ... nemicirea cărților didactice rele și a numelui de om învățat pe nedrept căpătat (a. 1881).* PLR I, 348. *Asociațiunea ... pentru tipărirea de cărți istorice și didactice consacra iarăși o sumă destul de însemnată.* ODOBESCU, S. I, 500, cf. DDRF. *În vechime, drepturile ... minței sănătoase erau susținute parte prin produceri didactice, parte prin elementul satiric.* XENOPOL, în PLR I, 232. *Câțiva profesori secundari și universitari au fost chemați să ia în cercetare manualele didactice, să vadă ce se cuprinde în ele.* SĂM. II, 425, cf. ALEXI, W., TDRG. [Cărțile] *sunt numai traduceri ori prelucrări cu caracter didactic și moralizator.* DENSUSIANU, L. 76. *Acesta era vestitul Ilie Marcu, al căruia cal ... cunoștea geografia amănunțită a muntelui mai bine decât un autor de cărți didactice.* HOGAȘ, DR. I, 149. *Creangă a scris aceste istorioare nu ca poet, ci ca pedagog, cu un scop pur didactic.* IBRĂILEANU, S. 151, cf. RESMERIȚĂ, D. *Asupra experiențelor mele didactice nu mă voi opri. N-am aflat nimic nou, deși eram întotdeauna pregătit să ascult glasurile celor pe care îi învățam.* M. ELIADE, O. I, 104, cf. ȘĂINEANU, D. U. [Gospodarii de la Humulești] *au trimis copiii să înceapă așa - fără bănci și fără material didactic.* SADOVEANU, O. XX, 576, cf. SCRIBAN, D. *Umorul latin e realist, satiric și didactic.* CONSTANTINESCU, S. II, 365. *În terminologia populară a pășărilor ... distingem două perioade: una didactică, veche și cu multe dibuiri, iar alta de cercetare recentă.* BĂCESCU, PĂS. 12, cf. CĂLINESCU, E. O. I, 64. *Sistemul nervos îl împărțim numai în interes didactic în sistem vegetativ, sistem somatic și sistem senzitiv.* DANIELOPOLU, F. N. I, 28. *Fabrica produce materiale didactice.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 902. [C. Sandu-Aldea] *a reușit să înalțe și să dezvolte învățământul, prin recrutarea celor mai calificate și mai bine pregătite cadre didactice.* AGROTEHNICA, I, 40, cf. DL, DM. *Poate că va fi intrat și o ușoară intenție didactică în aceste enumerări.* VARLAAM - SADOVEANU, 268. *Poveștile cu animale au un caracter didactic.* IST. LIT. ROM. I, 81. [Nicolae Sava Picolo] *a devenit „corespondent” ... pentru procurarea de cărți și material didactic și pentru recrutarea personalului de specialitate.* G. BARBU, A. V. 218, cf. M. D. ENC. *Surprinde la un liric ca Blaga ... tonul sfântos, aproape didactic.* SIMION, S. R. II, 111, cf. DEX. *Manualele didactice nu reușesc neapărat să impună orice în chip atât de durabil și de unanim.* PALEOLOGU, T. 15. *Pentru unul, anii aceia deveneau un*

simplu episod neîmplinit, dintr-un lung scenariu didactic urmărit în chipuri variate de-a lungul întregii vieți. LIICEANU, J. 108. *Avem școli cu material didactic foarte vechi.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 822. *Pe când era secretar de stat ... a câștigat bani ... și din activități didactice, fiind profesor.* RL 2007, nr. 5 228. ♦ *Care alcătuiește manuale. Această din urmă întrebare are înțelesul ei pentru autorii buni didactici din România.* EMINESCU, O. IX. 347. *Director, administrator, profesor de cele două materii și autor didactic era același obscur Velini.* CĂLINESCU, I. C. 81. ♦ *Care activează în învățământ; care este alcătuit din profesori.* *Ar trebui ... să întreprindem personalul didactic secundar.* MAIORESCU, D. I, 412. [Nerone Popescu era] *veteran al corpului didactic.* CARAGIALE, O. II, 127. *Corpul didactic era alcătuit mai ales din cărturari de peste munți.* CĂLINESCU, I. C. 67. *În cancelarie era strâns întreg corpul didactic al școlii.* PEDA, M. 298. *Dintre cele 3000 de cadre didactice care lucrează în Ilfov, 2000 fac zilnic naveta la București.* RL 2005, nr. 4 777. *Proiectul de modificare a Statutului Personalului Didactic.* ib. 2007, nr. 5 270. ◇ (Adverbial) *Strofa finală cuprinde, superstițios și didactic, verdictul necredinței în dragoste.* LL 1955, 25. ♦ (Despre poezii) *Care are tendințe didactice; p. e x t. formal, arid, sec (II 6).* *Au și aceste versuri [ale lui Mumuleanu] un păcat, acela de a fi prea didactice.* DENSUSIANU, L. 214. *Poemul ... se menține în fapt la un ton didactic uscat în partea descriptivă.* CĂLINESCU, I. 294, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: didactici. -ce. -Și: (învechit, rar) didăstic, -ă s. f., adj. PONTBRIANT, D.

- Din fr. didactique.

DIDACTICAMENTE adv. (Învechit, rar) În manieră didactică. Cf. COSTINESCU, MDA.

- Cf. fr. didactiquement.

DIDACTICÉSC, -EĂSCĂ adj. (Învechit, rar) Didactic (2). *Abstracție, cuvânt didacticesc, însămnează o lucrare a minții.* LEON ASACHI, B. 81/1, cf. MDA. *Ce este exghimaticesc? Este când grăitoarea față a piitului numai singur. Aicea să cuvine ritmul cel didacticesc, istoricesc, iticesc, epigrama, emblema.* EUSTATIEVICI, GR. RUM.² 142.

- Pl.: didacticești.

- Didactic + suf. -esc.

DIDACTICÉȘTE adv. (Învechit, rar) În mod didactic (2). Cf. PONTBRIANT, D., MDA.

- Și: didacticéște adv. PONTBRIANT, D.

- Didactic + suf. -ește.

DIDACTICIÁN s. m. (Rar) Autor de cărți didactice (2); specialist în didactică (1). *Expunerea și în special prelegerea, atât de condamnată în ultimul timp de unii didacticieni, are încă multe valențe care-i mențin prestigiul.* LL 1974, nr. 1, 133, cf. MDA.

- Pl.: didacticieni.

- Din fr. didacticien.

DIDACTICÍSM s. n. Folosirea exagerată a metodelor și a principiilor didactice; tendință de a instrui cu

orice preț; (rar) didacticism. *Oricât a căutat să-l ascundă, didacticismul tâșnește totuși pretutindeni, până și în poezia erotică.* LOVINESCU, S. I, 295. *Didacticismul poeziei de-acum trei decenii e tot ce este mai greu de mistuit.* PERPESCIUS, M. IV, 18. *Ibrăileanu fusese criticat adeseori pentru didacticism.* V. ROM. septembrie 1954, 183, cf. DL, DM. *Titlurile, reprezentând fie abstracțiuni, fie obiecte tehnice, sunt tributare didacticismului veacului.* IST. LIT. ROM. II, 196, cf. DN², M. D. ENC. *Vreau ... să spun, indirect dar foarte tranșant, fără didacticisme ..., că e nevoie de altceva.* V. ROM. august 1975, 31. *Romanul n-o dezvăluie până la capăt ... astfel și-ar fi asumat riscul alunecării în didacticism.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 3/10, cf. DEX. *Piesa devine un lung, un prelung interviu amenințat uneori de didacticism.* FLACĂRA, 1977, nr. 5, 16. *Didacticismul normelor sale îi anulează demnitatea speculativă.* PLEȘU, M. M. 7.

- Pl.: (rar) didacticisme.

- **Didactic** + suf. -ism.

DIDACTICIST, -Ă adj. Care este caracterizat prin didacticism. *Poezia ... oboșește prin tonul ei didacticist.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 393. *Un merit deosebit al tinerei scriitoare este acela de a nu fi imprimat lucrărilor sale un supărător caracter didacticist.* V. ROM. ianuarie 1954, 264. *Scrisul lui Vlahuță slujește unei tendințe moralizatoare, uneori didacticistă.* IST. LIT. ROM. III, 741, cf. DN². *Li s-a servit o prelegere cu iz didacticist.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 11. *Versurile se mulțumesc să sugereze, fără să cadă în explicări didacticiste.* CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 4/6, cf. DEX.

- Pl.: didacticiști, -ste.

- **Didactic** + suf. -ist.

DIDACTIL, -Ă adj. (Despre animale) Cu două degete. Cf. CADE, DN³.

- Pl.: didactili, -e.

- Din fr. didactyle.

DIDACTILISM s. n. Anomalie congenitală care se manifestă prin prezența a două degete la o mână sau la un picior. Cf. D. MED, MDA.

- Din fr. didactylisme.

DIDACTISM s. n. (Rar) Didacticism. *Învățătura nu mișca sufletele și avea întipărirea didacticismului închis în șabloane medievale.* DENSUSIANU, L. 131. *Lirismul filozofic ... de multe ori degenerază în didacticism cu pretențioase înșirări de locuri comune.* id. ib. 247. *Chiar când satira ia forma directă, să nu înțelegem însă cumva că ne găsim în fața unui pedestru didacticism!* CONSTANTINESCU, S. I, 86.

- **Didact**[ic] + suf. -ism.

DIDACTOGENIE s. f. (Rar) Stare patologică de anxietate, de depresie, întâlnită la unii elevi, ca urmare a metodelor didactice greșite ale educatorilor. Cf. DN³, MDA.

- Cf. d i d a c t i c (după iatrogenie).

DIDÁCTRU s. n. (Învechit, în Transilv.) Taxă școlară. Cf. BĂRCIANU, V., LM, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W. *Nicăiri nu se plătește un didactru așa de minimal ca la*

liceul din Blaj. LUC. VII, 188. *Didactrul ce se plătește la școlarele noastre este un bagatel.* ib.

- Pl.: didactre.

- Din ngr. διδάκτρον.

DIDAHIE s. f. (Învechit) Predică (1), cazanie. *În locul său ... au lăsat diadoh pre nepotu-seu ..., carele nu este mai gios la învățăturile didahiilor decât unchiu-seu, răpăosatul Dosithei patriarhul.* N. COSTIN, L. 60/5. *Didahii* [Titlu]. ANTIM, O. 1. *In zi făcut-au și didahie foarte frumoasă, întru care ... dat-au tuturor boiarilor și tuturor supușilor Măriei Sale învățătură (inceputul sec. XVIII).* MAG. IST. IV, 175/27. *Didahii, adecă învățături pentru creșterea fiilor la îngropăciunea pruncilor morți, culease de Petru Maior* [Titlu] (a. 1809). GCR II, 201/8. *Petru Maior ... au făcut ... folositoare didahii pentru creșterea fiilor.* TEODOROVICI, M. 5/9, cf. DDRF, TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Mă întreb câți dintre ultimii noștri prozatori și poeți au ținut în mână didahiile lui Antim Ivireanu.* SADOVEANU, O. XX, 610, cf. SCRIBAN, D. *Se cuvine să amintim însă și predicile și didahiile lui Petru Maior, în care își expune, în legătură cu diverse probleme religioase, morale, pedagogice, de viață cotidiană, credința sa.* BLAGA, G. 204. *În cadrul reeditării de scrieri vechi românești ... se lucrează la o ediție științifică a „Didahiilor” lui Antim Ivireanu.* L. ROM. 1953, nr. 4, 15, cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX. ♦ *Învățatură, morală (2).* *L-a mai învățat Sindipa pe cocon să-și stăpânească mânia ... aceasta, fiule, este cea mai anevoioasă didahie dintre toate, zicea dascălul.* SADOVEANU, O. XV, 358, cf. DL, DM, DEX.

- Accentuat și: didăhie (GCR II, 422). - Pl.: didahii.

- Din ngr. διδάχη.

DIDÁSCAL, -Ă s. m. și f. (Învechit, rar la f.) Dascăl (1). *Aceasta și altele mai multe zicând cătră fiul și ucinicul, părintele și didascalul.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 195^v/27. *A dintru Svinț Părinții noștri ș-a toată lumea didascalii și ierarș, Vasilie Marele, Grigorie Bogoslov și Ioan Zlatoust.* id. L. 27/7. *Precum să vede, nu ucinică, ce didascală alhimistilor ieste, căroră nici adânc fundul mării, nici nestrăbătută a pământului grosime ... îi poate opri.* CANTEMIR, I. I. 1, 60. *Nu didascalul, carile în toate dzile în școală învață, ce dela ce a ucenicilor cu învrednicii și învățături împodobeste viața.* id. ib. 109. *O, boieri și didascăli, povestescu-vă că în legea veche ce scrie în „Biblie” ... ca la nește părinți.* C. POP.² II, 13, cf. COSTINESCU, LM, CADE. *Cu ochii plini de rugăminte, [Terțiu] vorbi Învățătorului: - Didascale iubite, dă-mi voie să-i salut și eu în numele meu!* GALACTION, O. 530, cf. GĂLDI, M. PHAN. 172.

- Pl.: didascoli, -e.

- Din ngr. διδάσκαλος.

DIDASCALIE s. f. 1. (Învechit) Știință (2); învățătură. *Iară Iust ce-i dzăc și Ioan au fost episcop la Elevteropol, aducând pre toți la cunoscutul dreptății cu cuvântul didascăliei și-mvățăturiei sale.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 96^v/6 *Care puțină sămânță ai smerității meale didascălii priimind, întru învățături cu miile*

înmulțită au răsărit roadă. CANTEMIR, în BV I, 363, cf. LM, GÁLDI, M. PHAN. 172, ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 354.

2. Instrucțiune dată actorilor de către autorul unei opere dramatice grecești. Cf. DN², MDA.

3. Parte a textului dramatic modern care cuprinde indicațiile scenice, situată de obicei în paranteză, înaintea replicilor propriu-zise. Cf. DN², DSL.

- Pl.: *didascalii*. - Și: **didăscălie** s. f.

- Din ngr. *διδασκαλία*, fr. *didascalie*.

DIDÁSTIC, -Ă s. f., adj. v. **didactic**.

DIDASTICÉȘTE adv. v. **didacticește**.

DÍDĂ s. f. v. **dadă**¹.

DIDĂSCĂLIE s. f. v. **didascalie**.

DIDÉLF, -Ă adj., s. m. 1. Adj. (Învechit; despre unele mamifere fosile) Care se caracterizează prin marsupiu și prin dimensiuni mai mici decât ale cangurului. *Mamiferele din formațiunile mai vechi, și anume din retic și din jurasic, sunt didelfe.* CONTEMPORANUL, III, 833, cf. MDA.

2. S. m. (La pl.) Gen de marsupiale care cuprinde animale carnivore mai mici decât cangurul; (și la sg.) animal care face parte din acest gen. Cf. CADE, DN², LTR².

- Pl.: *didelfi*, -e.

- Din fr. *didelphie*.

DIDELFIE s. f. Malformație congenitală a aparatului genital feminin, caracterizată prin existența a două vaginuri, a două coluri și a două utere. Cf. D. MED., DN³.

- Pl.: *didelfi*.

- Din fr. *didelphie*.

DIDEȚĂL s. m. v. **dedițel**.

DÍDI adj. (Regional) Zăpăcit; uituc (Bonț - Gherla). Cf. PAȘCA, GL, MDA.

- Et. nec.

DIDÍM s. n. (Chim.; ieșit din uz) Amestec pe bază de praseodim și neodim, sub formă metalică sau de combinații, despre care se credea că ar face parte din familia pământurilor rare. Cf. PONI, CH. 29. *Minereul său [al Lauthan-ului] conține un grup de substanțe interesante și particulare de metale rare ca: didymul, ceriu, cu care contractă o triplă combinație.* ENC. TEHN. I, 405, cf. SCRIBAN, D., LTR, DC, NDN.

- Scris și: *didym*. - Și: (învechit) **didimiu** s. n. SCRIBAN, D.

- Din fr. *didyme*, engl. *didymium*.

DIDÍMIU s. n. v. **didim**.

DIDIMÓC s. m. (Regional) Termen depreciativ pentru un om scund, gras și lipsit de inteligență (Mățău - Câmpulung). Cf. COMAN, GL, MDA.

- Pl.: *didimoci*.

- Et. nec.

DIDINĂM, -Ă adj. (Despre androceul cu patru stamine libere al unor plante) Care are două stamine mai lungi decât celelalte. *Anisostemone ... [au] androceul diandru sau tetrandru didinam.* GRECESCU, FL. 16, cf. LTR².

- Pl.: *didinami*, -e.

- Din fr. **didyname**.

DIDINAMIE s. f. (Bot.) Nume dat de Linné celei de a 14-a clase a sistemului său, caracterizată prin stamine didiname. *Numărul plantelor este așea de mare, încât ... s-au alcătuit sisteme ... Cele 24 clase sunt următoarele: clas[a] XIV didinamie.* J. CIHAC, I. N. 265/1, cf. COSTINESCU, FORM. CUV. I, 139. *În privința staminelor, trebuie să observăm dacă fiecare stamine este izolată în stil și antera sa, sau nu; în casu dintâi, ori că toate staminele au o mărime ecuale, ori că sunt în numer de patru dintre care doțuță sunt mari și doțuță mici (didinamia).* BARASCH, B. 26.

- Din fr. **didynamie**.

DIDINÉLE s. f. pl. (Bot.; regional) Pejmă (1) (*Amberboa moschata*). Cf. BORZA, D. 43, 229, MDA.

- Et. nec.

DIDIȚEL s. m. v. **dedițel**.

DIDÍU s. m. (Regional) Conducător la jocul călușarilor; vâtaf (5) (Studina - Caracal). Cf. GL. OLT., MDA.

- Pl.: *didii*.

- Et. nec.

DIDRÁGMĂ s. f. v. **didrahmă**.

DIDRÁHM s. n. v. **didrahmă**.

DIDRÁHMĂ s. f. (Învechit) Monedă de argint sau de aur care avea valoarea de două drahme; p. e x t. dare care se plătea în această monedă. *Să apropiară cei ce lua didrahmă cătră Pătru și-i ziseră, învățătoriu vostru n-are didrahmă.* N. TEST. (1648), 23¹/2. *Și luo Avimelel 1000 de didrahme, oi și viței, slugi și slujnice, și au dat lui Avraam.* BIBLIA (1688), 13²/48. *Și aceasta iaste care vor da căți vor merge la socotință: jumătate de didrahmă, după didrahmul cel sfânt, doaozeci de bani didrahmul, iară jumătate de didrahmă - venitul Domnului.* ib. 61²/7. *Hristos împreună cu Petru didragmele plătindu-le [Titlu] (a. 1805).* GRECU, P. 160. *Furase Ahar o haină pestriță și doao sute de didrahme de argint.* MAIOR, D. 45/1, cf. LM.

- Scris și: *didrachmă*. LM. - Pl.: *didrahme*. - Și:

didráhm s. n., **didrágmă** s. f.

- Din v. sl. *диарахма*.

DIDUÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A ucide (1) (Someș - Guruslău - Jibou). Cf. MAT. DIALECT. I, 209. *Te didui.* ib., cf. MDA.

- Prez. ind.: *didui*.

- Et. nec.

DIE' s. f. (Bot.; regional) Pepene verde (*Citrullus lanatus*). Cf. BORZA, D. 49, MDA.

- Pl.: *dii*.
- Din ucr. *дия*.

DÍE² interj. v. **di**.

DIEAFENDIFSÍ vb. IV v. **diafendefsi**.

DIÉC s. m. v. **diac¹**.

DIECÉL s. m. (Regional) Diminutiv al lui **d i a c¹**.

1. Cf. **d i a c¹** (1). Cf. DDRF, CADE, DL, DM, DEX. *Binele meu din fétie Nu-i diac să-l poată scrie, Chiar de-ar fi ceriul hârtie Și luna un călămar, Sfântul soare-un diecel, Să tot scrie mărunțel!* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 176. *Când alea isprăvia Hoțu de diecel pornia; El venea la fereastră, ... De frumos ce era Toată casa lumina.* BIBICESCU, P. P. 342.

2. Cf. **d i a c¹** (2). Cf. DDRF. *În locul lui Ierotei diacul, cântă acum un diecel bălan.* AGÎRBICEANU, P. M. 81, cf. CADE, DL, DM, DEX. *De a fi cam tinerel [robul], V-ași da mulți galbeni pe el, Ca să mi-l fac diecel.* CĂTANĂ, B. 136. *Diecelul cel mai mare Mândru clopot clătinare.* VICIU, COL. 73. *Mie mămucă, nu-m triabă, Făr' dieciel ... Că ști bine-a da guriță.* BÎRLEA, C. P. 289. *Eu nu-s cine gândești, Că sun' prunc de diecel, Blăstămat de tată-meu Să siu seara pă păduri Nouă ai și nouă luni.* T. PAPAHAĞI, M. 74. *Podari, podari, meșter mare, Tocmiți-vă podurile! Că de când ele-s stricate A picat un diecel.* FOLC. TRANSILV. II, 345.

- Pronunțat: *di-e-*. - Pl.: *diecei*.
- **Diac¹** + suf. *-el*.

DIECÉSĂ s. f. (Regional) Soția diacului¹ (2). *Lăcustă, dă-mi pofta ta, pofta popii, a preotesei, a diacului, a diecesei.* CANDREA, F. 385.

- Pronunțat: *di-e-*. - Pl.: *diecese*.
- **Diac¹** + suf. *-esă*.

DIECÉSC, -EĂSCĂ adj. (Învechit) 1. Care aparține diacului¹ (2), privitor la diac; caracteristic diacului. Cf. DRLU, LB. *Ocupațiile dumitale la țeară sunt mai serioase, sau mai vajnice, cum ai învățat a zice în dieceasca dumitale limbă.* DACIA LIT. 34/20, cf. ISER, PONTBRIANT, D., LM, SFC II, 140.

2. Latinesc. [Cartea ce să cheamă „Catehizmus”] ... care s-au întors din limbă diecească și slovenească pre limba românească. VARLAAM, O. 190. Cf. DRLU, LB, ISER, LM.

- Pronunțat: *di-e-*. - Pl.: *diecești*. - Și: **diacésc, -ească** adj. LM.
- **Diac¹** + suf. *-esc*.

DIECÉȘTE adv. (Învechit) 1. În felul diecilor¹ (2). Cf. ANON. CAR., KLEIN, D., LB, ISER, PONTBRIANT, D., LM, SFC II, 140.

2. În limba latină. Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 105-106, KLEIN, D., DRLU, LB, ISER, LM, SFC II, 140, DR. IV, 151.
- Pronunțat: *di-e-*. - Și: **diacéște** adv. LM.
- **Diac¹** + suf. *-ește*.

DIECEZÁN, -Ă adj. Care aparține unei dieceze, referitor la dieceză; eparhial, (învechit, rar) diecezanesc.

Beserica ispănească se chivernisește de 8 arhiepiscopi și 45 episcopi diecesani. RUS, I. I, 150/11. *Toate fondurile diecesane și scolastice s-au luat în reviziune nouă.* BARIȚIU, P. A. I, 613. *Pe mitropolitul nime îl poate judeca, decât numai doisprezece arhieriei diecesani și titulari din Principate.* URICARIUL, V, 155/29, cf. COSTINESCU, LM. *Prin înaltul decret din 14 I. c. ... administratorul diecezan, arhimandritul dr. Silvestru Morariu-Andrievici, a fost numit arhiepiscop și metropolit al Bucovinei și Dalmației.* EMINESCU, O. XI, 85, cf. GHEȚIE, R. M. *Aici așteaptă învierea morților Michail Pavel, ... episcop diecesan greco-catolic din Oradea Mare (a. 1902).* IORGA, S. D. XVII, 194. *Dl. episcop Andrei Șaguna au dobândit voia de a aduna ... un sinod diecesan compus din preoți și mireni.* LUC. II, 91, cf. ALEXI, W., TDRG. *Între cei trei preoți începu o convorbire în legătură cu niște taxe nouă ... pentru fondul diecezan de pensie.* AGÎRBICEANU, S. 140, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DEX, DN³. ◇ (Substantivat, m.) *Se iscase ... între episcop și diecesani o diferență de opinii.* SBIERA, F. S. 222.

- Scris și: *diecesan*. - Pronunțat: *di-e-*. - Pl.: *diecezani, -e*. - Și: **diecezán, -ă** adj.

- Din fr. **diocésain**.

DIECEZANÉSC, -EĂSCĂ adj. (Învechit, rar) Diecezan. *Acest sfânt] oltariu și pristol s-au zugrăvit ... în zilele ... episcopului diețesanesc Alexie Paci (a. 1823).* IORGA, S. D. XVII, 160, cf. MDA.

- Pronunțat: *di-e-*. - Pl.: *diecezanesti*. - Și: **diețezanésc, -ească** (scris și: *diețesanesc*) adj.
- **Diecezan** + suf. *-esc*.

DIECÉZĂ s. f. Unitate ecleziastică administrativă condusă de un episcop sau de un arhiepiscop; eparhie. *Iară în biserică răsăritului au forum și toate cauzăle la el să încep. Nu mai sunt îndatoriți ca judecata sa în diezezișul nostru fie îndestulite părțile, fie năindestulite cu dânsa, să o trimitte la scaun.* MICU, P. 4/16. *Iară la fața 7 așa scrie ... din aplicația istoricului ... să va vedea cum că predreptul să jeluiaște a fi fost silit să iasă din diețeziș, precum prin cuvintele sale arată.* MAIOR, RĂSP. 9/23. *Așea feațele din preoții de mir a acestui capitulum să fie arhieroului spre lucrul acestui diețeziș în ceale păstorești.* BOBB, I. 9/23. *Prea strălucitul Nestor să trimitte diețezei arădană părinte.* SUCIU, S. 10/10. *Voind ... a pune și a orândui pe papi și pe episcopi în diețezuri, ... papa Grigorie ... se opuse.* SĂULESCU, HR. I, 115bis/20. *Pe unde-i astăzi diețesul Oradiei Mari, domnea alt ducă românesc.* id. ib. 236/9. *Norvegia se împarte după chivernisirea besericească în 4 diecese.* RUS, I. II, 207/5. *În multe dieceze se luau chiar și din legumele cultivate în grădina de la casă.* BARIȚIU, P. A. I, 290, cf. COSTINESCU, LM. *Pentru a se stabili o pacinică înțelegere între cei doi arhipăstori a unei ș-aceleiași țări, Daniil Kristopulos făgădui în scris prin anume document că nu-și va permite dușmăni sau uneltiri în contra [lui] Iacint, ... nici va căuta a-l scoate din dieceză.* EMINESCU, O. XIV, 170, cf. DDRF. *Diecesa ... nu se mai puse în legătură ierarhică cu diecesele vecine din Ardeal.* SBIERA, F. S. 251, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². [Episcopul] *încuviința venirea de clerici schismatici în diecesa sa.* IORGA, L. II, 66, cf. TDRG.

[Fratele mai mare al părintelui] era profesor de teologie și vicar general al diecezei. MOROIANU, S. 149, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN, M. D. ENC., DEX. *Opus Dei a căpătat calitatea de „preoție particulară”, adică privilegiul de a răspândi cuvântul lui Dumnezeu indiferent de dioceze.* RL 2005, nr. 4 721. *Papa [Ioan Paul al II-lea] mai este proprietarul Palatului Laterano (sediul diecezei Romei).* ib. nr. 4 580. *Un țăran din acea dieceză, carele avea de a-i comunica o afacere importantă, fu respins în mai multe rânduri.* SNOAVA, III, 324.

- Scris și: *diecesă*. - Pronunțat: *di-e-*. - Pl.: *dieceze*.
- Și: **diocéză** (scris și: *diocesă*) s. f., (învechit) **diețez** (scris și: *diețes*), **diețeziș**, **diețezuș** (URSU, I. L. 54), **diezēziș** s. n., **diețeză** (pl. și *diețezuri*) s. f.

- Din lat. *diocesis*, germ. *Diözese*, fr. *diocèse*.

DIECÍ vb. IV. Intrans. (Învechit) **1.** A avea funcția de diac¹ (2); p. e x t. a cânta la biserică ca diac. Cf. LB, ISER, PONTBRIANT, D., LM.

2. A studia (1). Cf. LB, ISER, PONTBRIANT, D., LM.

- Pronunțat: *di-e-*. - Prez. ind.: *diecesc*.

- De la **diac¹**.

DIECÍE s. f. (Învechit) **1.** Calitatea de diac¹ (2); funcția pe care o îndeplinește un diac. Cf. LB, PONTBRIANT, D.

2. Perioadă de studii. Cf. DRLU, LB, ISER, PONTBRIANT, D.

3. Limba latină. Cf. DRLU, LB, ISER.

- Pronunțat: *di-e-*. - Pl.: *diecii*.

- **Diac¹** + suf. *-ie*.

DIECÍME s. f. Tagma diecilor¹. *Nu vezi cum se gătește Condrat și cu ai săi, Cum furioși adună șireata diecime ...Voind ca să mă tragă pe loc la tribunal?* NEGRUZZI, S. II, 214, cf. PONTBRIANT, D., DL, DM.

- Pronunțat: *di-e-*.

- **Diac¹** + suf. *-ime*.

DIECÍRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a dieci și rezultatul ei. Cf. ISER, PONTBRIANT, D.

- Pronunțat: *di-e-*. - Pl.: *dieciri*.

- V. **dieci**.

DIECÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Învățat, studiat² (1). Cf. ISER, PONTBRIANT, D.

- Pronunțat: *di-e-*. - Pl.: *dieciți, -te*.

- V. **dieci**.

DIECÍȚĂ s. f. (Regional) Soție de diac¹ (1, 2). *Jupâneasa dieciță Anastasie s-au răpăusat și s-au îngropat* (a. 1760). IORGA, S. D. XVII, 138, cf. KLEIN, D. 334, DL, DM, DEX. *Dieciță nu m-oi face.* RETEGANUL, CH. 137. *Lelea Oana, diecița, era lângă el.* id. ap. CADE.

- Pronunțat: *di-e-*. - Pl.: *diecițe*.

- **Diac¹** + suf. *-iță*.

DIECON s. m. v. **diacon**.

DIECONÍ vb. IV v. **diaconi**.

DIECÚȚ s. m. (Învechit) Diminutiv al lui diac¹ (2). Cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 39. *Tatăl lui povestea*

că fiind prunc diecuț și tătăl său preot acolo în Săcalu de Margini, au fost cu tătăl său la îngropăciunea zisului vlădică și numai amândoi l-au prohodit. MAIOR, I. B. 81/3, cf. DR. IV, 151.

- Pronunțat: *di-e-*. - Pl.: *diecuți*.

- **Diac¹** + suf. *-uț*.

DIÉDRU s. n. Figură geometrică formată de două semiplane mărginite de dreapta de intersecție; porțiune de spațiu cuprinsă între aceste semiplane. Cf. G. POP, G. 108, LM, ALEXI, W. *Două unghiuri ... care au aceeași muche, un plan comun și sunt așezate de o parte și de alta a planului comun, se numesc diedre adiacente.* MELIK, G. 175, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM. *Două diedre adiacente suplimentare au unghiurile plane suplimentare.* GEOM. SP. 50. *Dreapta de intersecție se numește muchia diedrului.* DER, cf. DN³, M. D. ENC., DEX. ◇ (Adjectival; în sintagma) *Unghi diedru* = unghi format prin intersectarea a două planuri. *Să numește unghi diedru spația (locul) cuprinsă între două planuri care să taie.* ASACHI, E. III, 229/12. *Unghiul diedru este spațiul cuprins între două plane ce se taie.* ORESCU, T. 10/13. *Planurile ce formează un unghi diedru se numesc fețe.* MELIK, G. 175. *Unghiurile diedre sau poliedre ale unui cristal sunt eșite în afară.* PONI, CH. 12, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, LTR², DM. *Figura formată de două semiplane care au o dreaptă comună și care sunt limitate, amândouă, de această dreaptă se numește unghi diedru.* GEOM. SP. 47, cf. DT, DN³, M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: *di-e-*. - Pl.: *diedre*.

- Din fr. **dièdre**.

DIEFENDEPSÍRE s. f. (Învechit, rar) Apărare, protecție. *Și tot ceala ce gândești, Că aciasta ce zic esti Spre o diefendepsire Ca să mă îndreptezi pre mini* (a. 1783). CAT. MAN. II, 54.

- Pl.: ?

- Cf. **diefendipsi**.

DIEFENDIPSÍ vb. IV v. **diafendefsi**.

DIEGÉTIC, -Ă adj. (Rar) Narativ. Cf. DN³, DSL.

- Pronunțat: *di-e-*. - Pl.: *diegetici, -ce*.

- Din fr. **diégétique**.

DIEGÉZĂ s. f. (Rar) Povestire, narațiune; expunere. Cf. DN³, DSL.

- Pronunțat: *di-e-*. - Pl.: *diegeze*.

- Din fr. **diégèse**.

DIELCOMÉTRU s. n. Aparat pentru determinarea constantei dielectrice. Cf. LTR², DTT.

- Pronunțat: *di-e-*. - Pl.: *dielcometre*.

- Din fr. **dielcomètre**.

DIELÉCTRIC, -Ă adj., s. m. și (rar) n. **1.** Adj. Care izolează din punct de vedere electric; izolator. Cf. DM. *Materialele dielectrice folosite curent în tehnică sunt: sticla, mica, parafina, uleiurile minerale.* DER, M. D. ENC., DEX, DN³. ◇ *Constantă dielectrică* = raportul

dintre capacitatea unui condensator electric care conține între armături o substanță izolatoare și capacitatea aceleiași condensator când conține între armături aer sau vid. Cf. MACAROVICI, CH. 106. *Distribuția liniilor unui câmp depinde de constanta dielectrică a mediului în care e creat câmpul.* SANIELEVICI, R. 11, cf. DM, DEX.

2. S. m. și (rar) n. Material izolant din punct de vedere electric și care se polarizează temporar când este introdus într-un câmp electric. *În unele dielectrice ... grupările de sarcini sunt preorientate.* SANIELEVICI, R. 11. *Izolantii se mai numesc și dielectrice.* CIȘMAN, FIZ. 106, cf. LTR², DM. *Dielectricii formați din molecule nepolare nu manifestă influență față de temperatură.* DER, cf. DC, D. MED., M. D. ENC., DEX.

– Pronunțat: *di-e-*. – Pl.: *dielectrice*, *-ce*.

– Din fr. *diélectrique*.

DIEMÁN s. n. v. **diamant**.

DIEMBRIONIE s. f. (Med.) Formare sau producere a doi embrioni dintr-un singur ovul. Cf. D. MED.

– Pronunțat: *di-e-*.

– Cf. e m b r i o n.

DIÉN s. n. v. **dienă**.

DIÉNĂ s. f. 1. (Chim.; la plural) Hidrocarburi cu două duble legături în moleculă (carbon-carbon); diolefme. *Se cunosc foarte multe sinteze ... în care dienele pot avea ... rolul ... de filodienă.* LTR², DC, M. D. ENC., DN³. ◇ *Sinteze diene* = sinteze de combinații mono- și policiclice rezultând din combinarea unui dien și a unui compus care conține o dublă legătură activă, „filodienă”. Cf. LTR².

2. Fibră textilă obținută pe cale chimică din polimeri poliamidici, care are aproape aceleași caracteristici și întrebunțări ca fibra ducilo. Cf. LTR².

– Pronunțat: *di-e-*. – Pl.: *diene*. – Și: **dién** s. n. LTR².

– Din fr. *diène*.

DIENCEFÁL s. n. Segment al creierului situat între trunchiul cerebral și substanța albă a encefalului. *Căile eficiente pleacă din diencefal.* DANIELOPOLU, F. N. I, 30. *Suprimarea excitațiilor ce se transmit de la diencefal la scoarța cerebrală favorizează apariția somnului.* V. ROM. ianuarie, 1960, 103, cf. DER, DN², D. MED., M. D. ENC., DEX.

– Pronunțat: *di-en-*. – Pl.: *diencefale*.

– Din fr. *diencephale*.

DIENCEFÁLIC, -Ă adj. (Rar) Care ține de diencefal, relativ la diencefal. *Mecanismul intermediar cuprinde centrul vegetativ diencefalic.* DANIELOPOLU, F. N. I, 35, cf. MDA.

– Pronunțat: *di-en-*. – Pl.: *diencefalici*, *-ce*.

– **Diencefal** + suf. *-ic*.

DIENCEFALÍTĂ s. f. (Med.) Inflamație a diencefalului. Cf. DN³, MDA.

– Pronunțat: *di-en-*. – Pl.: *diencefalite*.

– Din fr. *diencephalite*.

DIENCEFALOPATIE s. f. (Med.) Afecțiune a diencefalului. Cf. DN³, MDA.

– Pronunțat: *di-en-*. – Pl.: *diencefalopatii*.

– Din fr. *diencephalopathie*.

DIERÉTIC, -Ă adj. (În dicționarele din trecut; despre substanțe) Corosiv. Cf. NEGULICI, COSTINESCU.

– Pronunțat: *di-e-*. – Pl.: *dieretici*, *-ce*.

– Din fr. *diéretique*.

DIERÉZĂ s. f. Disociere a unei silabe în elementele ei componente. Cf. COSTINESCU, LM. *Monotonia lui [a versului alexandrin] însă se naște cu deosebire dintr-o continuitate auzibilitate a diaresei.* EMINESCU, O. XIV, 322, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN³.

– Pronunțat: *di-e-*. – Pl.: *dierese*. – Și: (învechit, rar)

diaréză (ALEXI, W.), **diairéză** (scris și: *diairesă*) s. f.

– Din fr. *diérèse*. Cf. gr. δ ι α ι ρ ε σ ι ς.

DIESEL s. n. (Și în sintagma *motor diesel*) Motor cu ardere internă la care combustibilul introdus prin injecție în camera de ardere se autoaprinde datorită temperaturii înalte a aerului comprimat de către piston. *Ce este? ... Foc jos, la mină; arde garajul dieselelor.* DAVIDOGLU, M. 84, cf. DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN³. *Ultima noutate de la uzina „Timpuri noi”: un motor diesel de 120 cai putere.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 15. ◇ *Locomotivă diesel* = locomotivă electrică a cărei sursă de energie este furnizată de un generator de curent pus în funcțiune de un motor diesel. Cf. DN³. *Locomotive electrice și diesel ... asigură o circulație cu viteze sporite.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 6.

– Pronunțat: *dizál*. – Pl.: *diesele*.

– Din germ. **Diesel**, fr. **diesel**.

DIETÁL, -Ă adj. Care aparține unei diete², referitor la dietă; (învechit, rar) dietalicesc. *Aceaia cum se veade cu decretul dietal o au dobândit.* MAIOR, I. B. 70/21. *Recurgem la mulțimea legilor dietali decretate până la moartea lui M. Apafi.* BARIȚIU, P. A. I, 129. *Pe 6 februarie se anunțase cu placate ședința dietală.* id. ib. 587, cf. STAMATI, D. *Obiectul conferinței va fi stabilirea atitudinii alegătorilor români față cu alegerile proxime dietale.* EMINESCU, O. XII, 79. *Cu ocaziunea seratei literare ... oferte benevole au incurs de la următorii domni ... George Serb, deputat dietal, 100 cor[oaane].* LUC. II, 38. *În Dieta Transilvaniei, citirea „Suplicei” a fost însoțită de huiduilele, ironiile și protestele pline de indignare ale celor peste 400 de reprezentanți dietali.* BLAGA, G. 127.

– Pronunțat: *di-e-*. – Pl.: *dietali*, *-e*.

– **Dietă**² + suf. *-al*.

DIETALICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Dietal. *Această carte ieste adunarea articulelor dietalicesci.* AARON, în CONTRIBUTII, III, 127, cf. MDA.

– Pronunțat: *di-e-*. – Pl.: *dietalicesci*.

– **Dietal** + suf. *-icesc*.

DIETANOLAMINĂ s. f. Substanță chimică cristalină, obținută din oxid de etilenă și amoniac, solubilă în

apă, alcool și acetonă, care se folosește în cosmetică, în industria textilă și a pielăriei. Cf. DER, M. D. ENC.

- Pronunțat: *di-e-*. - Pl.: *dietanolamine*.

- Din fr. *diétanolamine*.

DIETĂR, -Ă adj. (Învechit) Testamentar. Cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D.

- Pronunțat: *di-e-*. - Pl.: *dietari*, -e. - Și: *dietăriu*,

-ie adj. PONTBRIANT, D.

- **Diată** + suf. -ar.

DIETĂRIU, -IE adj. v. *dietăr*.

DIETĂȘ s.m. (Învechit) Testator. Cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D.

- Pronunțat: *di-e-*. - Pl.: *dietăși*.

- **Diată** + suf. -aș.

DIETĂ¹ s. f. Regim alimentar special, recomandat de medic în scop terapeutic sau pentru menținerea sănătății; r e g i m (2). *Altă mâncare a mânca nici pofta mă îndemna, nici dieta doftoriilor mă lăsa.* CANTEMIR, I. I. I, 210, cf. IPOCRAT, I. *Și cel ce pătimizește durere de umezeală să ție dietă, adecă cumpătare.* MEȘT. DOFT. I, 26^v, în D. I. LAT.-ROM. *Lăsa pe bolnav la a sa fire și dietă.* IST. AM. 56^v/15. *Aceasta iaste dieta ... și buna învățură a vieții ... Iar cumpătarea ... păzește sănătatea cea de mulți ani a vieții omului.* GRECEANU, I. 112/7, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Al doile pont, la care se cuvine a lua sama, este măsurata și ușoara dietă.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 103/18. *Printr-această simplă dietă stomahul se întărește.* PR. 20/3. *Paul Stender ... au avut o dietă vrednică de însămnat, căci el ... bea numai foarte rar.* ALBINEȚ, M. 54/12. *Trebuie ... și o dietă strașnică.* DESCR. AȘEZ. 154/22. *Țimui dieta de mâncare și băutură.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 147. *Vom face toate chipurile ca să păzim, măcar pe vremea epidemiei, o dietă înțăleptă.* C. VĂRNAV, H. 68/16. *Locuința, căutarea și dieta sănt elementele ... care înlesnesc vindecarea.* FĂTU, D. 117/13, cf. ARISTIA, PLUT., POLIZU, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., LM. *Doctorul porunci să i se puie pleasure cu muștariu și să ție dietă.* CONTEMPORANUL, III, 315, cf. DDRF, ȘĂINEANU². *Orășenii ... întrebă ... cum trebuie să să păstreze cu mâncarea, adecă ce dietă să țină?* BIANU, D. S., cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Toți carnivorii trebuie să facă din când în când puțină dietă vegetariană.* TEODOREANU, M. II, 32. *Dieta înseamnă numai anume fel de mâncare și băutură, de la care bolnavul nu trebuie să se abată tot timpul boalei.* VOICULESCU, L. 114. *Dieta ce-ți va recomanda-o [d-rul Botez] ... urmează-o cu sfințenie.* CĂLINESCU, I. C. 217, cf. SCRIBAN, D. *Lucu aflase chiar de la Ana că Arghir, pretextând o dietă severă, nu consuma serile decât iaurt.* VINEA, L. II, 34. *În unele boli se prescrie o dietă specială.* BELEA, P. A. 213, cf. DER. *Pentru lecuirea bolnavului se foloseau cu predilecție sângerarea, purgația și dieta.* G. BARBU, A. V. 39, cf. M. D. ENC., DEX. *Tratamentul dermatozelor reclamă o anumită dietă alimentară.* FLACĂRA, 1979, nr. 2, 11. *Ei reproșau salariile prea mari (deci posibilitatea desfrâului), schimbarea dietei (carne și grâu în loc de brânză și secară), obiceiul de a bea ceai, preferința pentru „delicatesuri” și pierderea respectului față de*

clasele de sus. PATAPIEVICI, C. L. 279. *A recurs la o altă metodă, care nu necesită ... o dietă draconică și o adolescență sacrificată.* RL 2005, nr. 4 541. ◆ F i g .

Cel ce voiaște a să folosi din cetire, trebuie neapărat să urmeză dieta aceasta, adecă, după ce va ceti în liniște ... să închiză cartea și să se întrebe pe sine ce au cetit (a. 1824). BV III, 441. Ce dietă să impunem spiritului nostru? LUC. II, 323. Să vă primesc, să vă ascult, reținut, neînșeles, era pentru mine strict necesar, ca o gravă dietă sufletească. CAMIL PETRESCU, P. 379.

- Scris și: *diietă*. - Pronunțat: *di-e-*. - Pl.: *diete*.

- Din ngr. *δίαιτα*, lat. *dieta*.

DIETĂ² s. f. Adunare legislativă (în feudalism și în unele state moderne); p . e x t . adunare reprezentativă cu caracter politic. Cf. GHEOGRAFIE, 125^f, ap. URSU, I. L. 54. *Fiind chemată să leși pântru obicinuitul ajutor ce dă ... la dietă în vremea ce fac alegere dă Craiu.* VĂCĂRESCUL, I. 78^f, ap. URSU, I. L. 54. *Palatinaturile crăiești cere să să facă o dietă.* IST. CAROL, XII, 31^f/24. *Dietile (au sfaturile) ce să fac, pentru trebile țării, întră și din feșile cele mai de gios.* AMFILOHIE, G. 80/8. *Nicăiri nu se află români să fi fost anume chiemați la svaturile ceale de obște ale țarei, adecă la Dietă.* MAIOR, IST. 109/7, cf. I. GOLESCU, C. *Ioan Corvinul ... [și] întovărăși la Dieta țării ce se deschise la Pesta.* F. AARON, I. I, 104/13. *La 1568 în Dieta de Dublin se sanțioană împreunarea Litvaniei pe pururea cu a Poloniei.* SĂULESCU, HR. II, 342/12, cf. VALIAN, V. *Adunarea înfășuitorilor poporului ... se numește: în Britania Parlament, ... în Ungaria și Transilvania Dietă.* RUS, I. I, 74/18. *Câteva zile după aceia adunându-se acolo și deputații țerii, convocați pentru deschiderea Dietii, Michai trimise de adduse și trupul lui Baltazar Bathori.* BĂLCESCU, M. V. 395, cf. NEGULICI. *Dieta deveni un aparat, o machină care face pe voia câtorva magnați, care știu să stoarcă voturile prin frică.* BARIȚIU, P. A. I, 12, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Acest pod s-a făcut după votul Dietei hungarice, ca să pună Pesta în comunicație cu Buda.* FILIMON, O. II, 37, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, EMINESCU, O. IX, 214. *Voievodul Dausa unise 5 comitate de dincoace de Tisa și le cârmuea prin ajutoriul unei diete.* CONTEMPORANUL, VII₂, 183, cf. DDRF. *Aceste pricini vor fi fost încuviințate de Dieta polonă și de Divanul Munteniei.* XENOPOL, I. R. III, 119. *Pre când în Consiliul imperial se desvoltau treburile destul de bine ... nu tot așa se petreceau lucrurile prin dietele s[au] camerele legislative provinciale.* SBIERA, F. S. 214, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Deputați români naționaliști nu aveam atunci în Dieta Ungariei.* MOROIANU, S. 160. *Dieta n-a încetat de-a protesta împotriva protejării cămătarilor.* OȚETEĂ, R. 313. *Se propuse și numirea lui Ion Miorescu la Franckfurt, unde era Dieta Imperiului German.* CAMIL PETRESCU, O. II, 312. *Ajuns membru al Dietei ... Micu participă la ședințe ca exponent al tuturor românilor.* IST. LIT. ROM. I, 553. *Românii, deși alcătuiau majoritatea populației din Transilvania, nu erau reprezentați în diete.* DER II, 104. *Au înaintat Dietei chujene o reclamație.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 9, 90, cf. DEX. ◆ (Regional) Guvern (Boiu Mare - Baia Mare). ALR SN III h 889/272.

- Pronunțat: *di-e-*. - Pl.: *diete*. - Gen.-dat. și: (învechit) *dietii*.

- Din lat. med. *dieta*, fr. *diète*.

DIETÉTIC, -Ă adj., s. f. 1. Adj. Care ține de dietă¹, referitor la dietă, pe bază de dietă; (învechit, rar) dieteticesc, dieticesc. *Încât e pentru regulele dietetice, adecă ale traiului ... cele următoare se cade a se ținea. ÎNVĂȚĂTURĂ, 123/4, cf. I. GOLESCU, C. Vom însămnă ... cele mai de căpitenie regule dietetice în privirea mâncării și a băuturii. ALBINEȚ, M. 111/22. Apa rece este de foarte mare preț ca mijloc dietetic. DESCR. AȘEZ. 74/17. [Gazeta] va cuprinde ... și învățături dietetice de o soțietate de doctori moldo-români (a. 1850). PLR I, 31, cf. NEGULICI. Dușa de ploae mică, prin a ei recoroitoare și liniștoitoare înriurire ca mijloc dietetic, este potrivită ... pentru copii. FĂTU, D. 34/24, cf. POLIZU, MAT. MEDIC. 12, COSTINESCU, LM, ALEXI, W., ȘĂINEANU², CADE, SCRIBAN, D. Ideea de restricție temporară [de mâncare], economică ori dietetică, îi este inconceptibilă [lui nea Vasile]. CĂLINESCU, C. O. 68. În cadrul cantinelor din întreprinderi și instituții funcționează și cantine dietetice (de regim). SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 799. Prin tratament dietetic înțelegem tratamentul bolii prin regim alimentar. BELEA, P. A. 238, cf. M. D. ENC. Fabricarea produselor dietetice cu un procent scăzut de grăsimi a luat un avânt continuu. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 15. Laptele poate deveni un aliment anti-colesterol prin supunerea vacilor la un regim dietetic special. CONTEMP. 1975, nr. 1 496, 5/5, cf. DEX, DN³. Ca tratament [împotriva varicelor] se poate urma un regim dietetic bogat în fructe și legume. RL 2005, nr. 4 599.*

2. S. f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studiul regimurilor alimentare. *Cu o dietetică și cu o macrovitică, din ale cărora necăutare și nepăzite orânduieii ... să pricinuesc ... boale. EPISCUPESCU, A. 14/9, cf. I. GOLESCU, C. Greșeli arătate în unele cărți de dietetică, atingătoare de căutarea parților bolnave ... rămân îndestul de cuprinzătoare. ALBINEȚ, M. 48/12. [Medicina] are și alt scop ... de a feri pe om de boale, și care îl împlinește prin ramul ei, numit dietetică. C. VĂRNAV, H. 64/1, cf. NEGULICI, POLIZU, COSTINESCU, LM, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U. Pentru a înțelege scopul dieteticeii ... vom vorbi pe scurt și despre nutriție. BELEA, P. A. 234. Partea care se ocupă cu întocmirea unei alimentații potrivite ... se numește dietetică. id. ib., cf. DER, DEX, DN³.*

- Pronunțat: *di-e-*. - Pl.: *dietetici*, -ce. - Gen.-dat.: *dieteticeii*.

- Din fr. *diététique*.

DIETETICÉSC, -EĂSCĂ adj. (Învechit, rar) Dietetic (1). *Văzând cu totul neștiința a moașilor patriei noastre, am alcătuit această dieteticească carte, pentru partea fimeiască (a. 1827). BV III, 529, cf. MDA.*

- Pronunțat: *di-e-*. - Pl.: *dieteticești*.

- **Dietetic** + suf. -esc.

DIETETICIÁN, -Ă s. m. și f. Specialist în dietetică; (învechit, rar) dietetist. Cf. DEX, MDA. ◇ (Adjectival) [Cantinele dietetice] sunt supravegheate de surori dieteticiene. BELEA, P. A. 254.

- Pronunțat: *di-e-*. - Pl.: *dieteticieni*, -e.

- Din fr. *diététicien*.

DIETETÍST, -Ă s. m. și f. (Învechit, rar) Dietetician. Cf. NEGULICI, MDA.

- Pronunțat: *di-e-*. - Pl.: *dietetiști*, -ste.

- Din fr. *diététiste*.

DIETICÉSC, -EĂSCĂ adj. (Învechit, rar) Dietetic (1). *Rânduiele dieticești și doctorești. SCAVINSKI, M. 96^v/6, cf. MDA.*

- Pronunțat: *di-e-*. - Pl.: *dieticești*.

- **Dietă**¹ + suf. -icesc.

DIETÍNĂ s. f. (Învechit) Adunare a deputaților dintr-o provincie a vechiului regat polonez. *El ... trâmise o scrisoare, în numele acestor dietine adunate. BĂLCESCU, M. V. 207, cf. CADE, DM.*

- Pronunțat: *di-e-*. - Pl.: *dietine*.

- Din fr. *diétine*.

DIETÉZ s. n. v. dieceză.

DIETEZANÉSC, -EĂSCĂ adj. v. diecezanesc.

DIETÉZĂ s. f. v. dieceză.

DIETÉZIȘ s. n. v. dieceză.

DIETÉZUȘ s. n. v. dieceză.

DIÉVER s. m. v. dever¹.

DIEVOLÉSC, -EĂSCĂ adj. v. diavolesc.

DIEVOLÍE s. f. v. diavolic.

DIEVOLOÁICĂ s. f. v. diavoloaică.

DIEZ s. m. Semn muzical convențional care, pus înaintea unei note sau la începutul portativului, marchează ridicarea înălțimii tonalității (sau a notelor de pe portativ) cu un semiton; interval de un semiton cu care se ridică o notă muzicală sau un șir de note. *Primul [ton] se poate asemăna cu diezurile, și al doilea ... cu bemol. HELIADE, O. II, 374. Această notă la numele ei lipește și numele de diez. VAHMANN, M. 6/4. La început nu va avea altă treabă decât a cunoaște ... gama, notele, cheile, diezele. BREZOIANU, I. 158/4. Diesul ... este în contra ifesului. PANN, G. M. 30/5, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. Gammele cu diez și bemol au același germen pe gamma diatonică. CONTEMPORANUL, III, 936. Zicem atunce că am rădicat nota fa cu un diez. PONI, F. 325, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. Se-n-cruntă și se zbate și-i furibund maestrul, Vai, ce păfesc acum bemolii și diezii! ANGHIEL - IOSIF, C. M. I, 44, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Cine-aruncă pe fereastră note vagi Desperecheate, Dintr-o veche melodie, Care urcă și coboară ... Pe diezi de serpentine. MINULESCU, VERS. 284, cf. SCRIBAN, D. În fiecare din cele 7 intervale ale unei game majore sau minore trebuiesc interpolate câte un diez și bemol al notelor vecine. MARIAN - ȚIȚICA,*

FIG. II, 62. *Întârziau pe lunecușul lor câte un diez, câte un bemol, de-a lungul unei melodii liniare.* VINEA, L. I, 72, cf. DL, M. D. ENC., DEX. *În lucrare sol apare de foarte puține ori instabil, și numai cu diez.* M 1975, nr. 1, 12. ♦ (Adjectival; despre note muzicale) Care este ridicat cu un semiton. *Dacă nota „do” are înaintea sa #, se zice do diez.* VAHMANN, M. 6/5. *Se sublinia nu știu ce pasaj în fa diez.* SADOVEANU, O. XX, 34, cf. DL, DM. *Completându-l în mod firesc cu mi diez, observăm din nou relația de terță între cele două transpoziții.* M 1965, nr. 4, 18. *Primele sunete ale trioului sunt: do diez, sol, re. ib., cf. DEX, DN³.*

– Scris și: *dies*. – Pl.: *diezi* și (învechit, n.) *diezuri, dieze*.

– Din fr. *dièse*.

DIEZĂ vb. I. T r a n z. (Complementul indică note muzicale) A marca cu diez; a ridica cu un semiton. Cf. CADE. *Pentru a anula un d[iez], se pune notei ce a fost diezată un becar.* CERNE, D. M., cf. SCRIBAN, D.

– Pronunțat: *di-e-*. – Prez. ind.: *diezez*.

– Din fr. *diéser*.

DIEZĂT, -Ă adj. (Despre note muzicale) Care este marcat cu un diez; care este ridicat cu un semiton. Cf. DN³, MDA. ♦ (Fon.; despre sunete) Care are o tonalitate mai înaltă decât sunetul fundamental de care se leagă. *Uniformizarea ... se constată în româna actuală între un sunet palatal sau diezat și vocalele „i”, „e”.* CL 1957, 98. *Prin consoană „diezată” ... înțelegem o consoană care posedă un timbru fonologic propriu palatal.* FDI, 53, cf. DN².

– Pronunțat: *di-e-*. – Pl.: *diezați, -te*.

– V. *dieza*.

DIEZÉZIȘ s. n. v. *dieceză*.

DIFAIMĂTORIU, -IE adj. v. *defăimător*.

DIFAMĂ vb. I = *defăima*. Cf. NEGULICI, LM, ALEXI, W.

DIFAMĂNT, -Ă adj. v. *defăimant*.

DIFAMĂT, -Ă adj. v. *defăimat*.

DIFAMĂTORIU, -IE adj. v. *defăimător*.

DIFAMĂȚIE s. f. v. *defăimație*.

DIFAMAȚIUNE s. f. v. *defăimație*.

DIFÁN s. n. v. *tifan*.

DIFAZĂT, -Ă adj. (Despre circuite, mașini etc. electrice) Care prezintă două faze. Cf. DEX, DN³.

– Pl.: *difazați, -te*.

– Din fr. *diphase*.

DIFĂIMĂ vb. I v. *defăima*.

DIFĂIMĂRE s. f. v. *defăimare*.

DIFENÍL s. m. (Chim.) Derivat al benzenului, care se prezintă sub formă de cristale insolubile în apă, folosit în industria hârtiei sau ca intermediar în sinteze organice; bifenil. Cf. MACAROVICI, CH. 463, LTR², DC.

– Din fr. *diphényle*.

DIFENILOXÍD s. m. Eter aromatic cu bună stabilitate termică, folosit în amestec cu difenilul ca agent purtător de căldură. Cf. LTR², DER.

– *Difenil + oxid*.

DIFENSÍV, -Ă adj. v. *defensiv*.

DIFERÁ vb. I v. *diferi*.

DIFÉRE vb. III v. *diferi*.

DIFEREMÁNT subst. (Învechit, rar) Deosebire. Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 66, MDA.

– Din it. *differimento*.

DIFEREMÍNTE adv. (Învechit, rar) În mod diferit (1). Cf. SFC II, 188, 192, MDA.

– Din fr. *différent*.

DIFERÉND s. n. Deosebire, nepotrivire de păreri între două sau mai multe persoane, p. e x t. între două sau mai multe state; conflict, dezacord (1), neînțelegere. *Papa ... încheie propunând arbitragiul său pentru diferendele dintre regele Poloniei și cumnatul său.* BĂLCESCU, M. V. 217. *Ținură conferențe ... asupra diverselor diferențe cu capii partidelor.* BARIȚIU, P. A. III, 392. *Cineva să-și deschiză bine ochii când are deferențe cu vreun om p-acolo, când călătorește și, mai cu seamă, având bani asupră-i.* PELIMON, I. 222/5, cf. COSTINESCU. *Guvernul conservator nu lucrează așa ... pentru a aplana niște anume diferende.* MAIORESCU, D. IV, 91. *Mai multe tratări s-au urmat între reprezentanții Consiliului comunal ieșean și guvern pentru a pune capăt diferendului.* EMINESCU, O. XII, 200, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *În același timp diferendul provoacă nedumerire în opinia publică.* REBREANU, P. S. 176. *Diferențele importante dintre oameni sunt pentru mâncare.* IBRĂILEANU, S. 312, cf. RESMERIȚĂ, D. *De aci înainte, diferendele între acești voievozi și regii Ungariei nu se vor mai ivi decât pentru cetatea Severinului.* BUL. COM. IST. V, 63, cf. CADE. [Delegatul maghiar] *este foarte dornic să înceapă tratativele ... cu privire la cele două puncte esențiale ale diferendului.* TITULESCU, D. 115. [Magistrații sunt] *chemați să cumpănească și să dezlege, fără prihană, diferendele semenilor lor.* COCEA, S. II, 293, cf. SCRIBAN, D. *Diferențele și disprețurile reciproce fură amânate dintr-un sentiment de solidaritate de clasă.* CĂLINESCU, S. 507. *Toate diferendele internaționale pot și trebuie să fie rezolvate pe calea tratativelor pașnice.* SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 688. *Caragiale s-a mărșinit ... să arbitreze unele diferende interne.* CONSTANTINESCU, S. II, 81, cf. DN², M. D. ENC. *Soluționarea pe cale pașnică a diferendelor între state.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 316, cf. DEX. *Compromisul este opusul procesului în justiție, ca modalitate tranzacțională*

de a lichida un diferend. PATAPIEVICI, C. L. 17. Va fi discutat diferendul transnistrean. RL 2005, nr. 4 594. Deputatul ... a reușit să treacă peste diferendele cu liberalii. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 834.

- Pl.: *diferende*. - Și: (învechit) **diferență**, **diferenție** s. f., **diferent** s. n., **diferendă** (COSTINESCU) s. f.
- Din fr. *différend*, germ. *Differenz*.

DIFERENDĂ s. f. v. diferend.

DIFERENT¹, -Ă adj. (Învechit) Diferit (1). Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 66, NEGULICI, POLIZU, PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W. *Muzica ... orientală are mai multe moduri cu totul diferite de cele uzate în cea europeană*. FILIMON, O. II, 44, cf. JORDAN, L. R. A. 478.

- Pl.: *diferenți*, -te.

- Din fr. *différent*.

DIFERENT² s. n. v. diferend.

DIFERENȚĂ¹ s. f. 1. (Mat.) Rezultatul unei scăderi matematice; rest (7), rămășiță¹ (5), (învechit) restanță (3). *Pentru a găsi două numere a cărora sumă să fie 62, iar diferenția, 14, fie cel mai mic număr ... z. AAT 5³/3. Diferența a două arcuri*. GEOMETRIA, A. M. 185¹/3. *Eșitul 4 se numește rămășiță sau diferență*. HELIADE, A. 3/5. *A - B reprezintă diferența lor sau cea ce rămâne scăzând B din A*. POENARU, G. 6/16. *Rezultatul subtragerii să cheamă rămășița sau diferenția (deosăbirea)*. ASACHI, E. I, 17/12, cf. 99/12. *Să se adauge la diferența 663 clasa a treia 417*. POENARU, E. A. 157/3. *Rezultatul scăderii a două numere ... se și numește rămășiță, covârșire sau diferență*. G. POP, E. 6/23. *Când diferența între două numere ... este aceeași cu a altor două numere ... aceste patru câtimi fac o ekuidiferență*. id. ib. 131/8, cf. COSTINESCU. *Sustracțiunea ... are de scop, fiind dată suma a două cantități și una din ele, a găsi pe cealaltă, căreia se dă nume de rest sau diferență*. CULIANU, A. 15, cf. ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, LTR², M. D. ENC., DEX. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Această diferență [de bani] să se țină în seamă pentru cheltuielile spitalelor (a. 1809)*. DOC. EC. 84. *Diferența între prețul marfelor scoase și aduse, se zice cumpăna sau bilanța de neșutătorie*. RUS, I. I, 64/26. *Mai sus crește mărimea frigului, diferența între zilele mai lungi și mai scurte*. id. ib. II, 197/27. *Media 9 și fracțiunea 99 ... și pentru atâta diferență, nici în anul ăsta, Artur să nu ia premiul întâi?* CARAGIALE, O. I, 115. *O diferență de douăzeci de ani între doi oameni exclude apelativul „prieteni”*. IBRĂILEANU, A. 195. *De unde diferența? Din buzunarul arendașului sau din mizeria țărânului?* REBREANU, R. I, 37. *[Trei cavaleri supremi] acopereau din propria lor pungă diferența de cheltuieli*. EFTIMIU, N. 164. *Este între noi și o diferență de vârstă*. SADOVEANU, O. XX, 236. *Preparațiile radioactive au o temperatură superioară celei ambiante, diferența de temperatură putând atinge câteva grade*. SANIELEVICI, R. 28. *Se constată diferențe mari între temperaturile minime de încălzire ale semințelor principalelor plante cultivate*. AGROTEHNICA, I, 96, cf. URSU, I. L. 286. *Merita să*

învingă la o diferență de cel puțin 3-4 goluri. FLACĂRA, 1976, nr. 21, 21. 300 *de elevi ... vor putea lua un set calculator Coral Premium cu procesor Intel și monitor de 17, fără să plătească diferența de preț*. RL 2005, nr. 4 631. *Controlul asupra unei averi este declanșat ... numai dacă se constată o diferență de 10% între averea existentă și veniturile declarate*. ib. 2007, nr. 5 222. ◊ (Geogr.; în sintagma) *Diferență de nivel* = deosebire de altitudine între două puncte terestre. *Lipsește însă diferența de nivel, perspectivele de munte și mare*. RALEA, O. 22. *Linii de cale ferată suprapuse pe poduri, pe diferențe de niveluri*. id. ib. 77. *Diferența de nivel se va compensa*. BELEA, P. A. 68, cf. DL, DM, DEX. ♦ (La bursă sau la jocurile de noroc) *Oscilație (2), fluctuație. Jocul ... cu diferențe zilnice de câte două și trei sute de napoleoni, îi lua prea mult timpul*. MACEDONSKI, O. III, 81, cf. DL, DM. ♦ (Nav.) *Una dintre mărimile prin care se determină înclinarea longitudinală a unei nave*. Cf. LTR², MDA.

2. Ansamblu de trăsături, de caracteristici, de particularități etc. care fac, prin comparație, să se deosebească un lucru de altul, o ființă de alta etc.; lipsă de asemănare, nepotrivire, deosebire (2), (învechit și popular) osebire (2), (învechit) osebiciune (2). *Dară cunoscut-ai câtă diferenție (desămănare) iaste de la lumina ceastă lumască până la cea cerească?* DOSOFTEI, V. S. martie 4¹/4. *Câtă diferență, adevă deosebire e întră viia cea întru acestu chip păruiță și întru aceea în care fieștecare mlădiță au luat îndreptare neoablă*. ÎNV. VIN. 26/3. „Di” însemnează despărțire sau depărtare, ... *ferință, differință*. HELIADE, PARALELISM, I, 58/5-6, cf. NEGULICI. *Soliman pune între dânșii o crudă differință*. PĂCLEANU, I. 179/13, cf. STAMATI, D. *Ce diferență este între o clasă și o familie?* BARASCH, I. N. 9/15, cf. POLIZU. *Prosodia și poesia au diferență mare între sine*. BĂLĂȘESCU, GR. 193/14. *Oamenii noștri ... nu au știut să ție seama de diferența ce există între mersul acestor două elemente [economie și politică]*. GHICA, C. E. II, 372. *D-aci vine diferența între școala antică și modernă*. FILIMON, O. II, 353, cf. PONTBRIANT, D. [Aceste elemente] *formează în fiecă popor acele diferenți radicale atât de greu de definit, însă existente*. CONV. LIT. II, 197. *Care e meritul lui Costin ca om de știință? Înțeles-a el diferența între cronică și istorie?* MAIORESCU, CRITICE, 183. *Ce diferență este între un amator și un artist?* CARAGIALE, O. III, 106, cf. DDRF. *Se iscase ... între episcop și diecesani o diferență de opiniuni*. SBIERA, F. S. 222, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Diferența dintre statele mari și mici n-a întârziat însă a reapărea*. TITULESCU, D. 143. *Ce diferență mai era între el și între un cabotin?* C. PETRESCU, C. V. 72. *Să nu crezi că între pictură și poezie este o diferență esențială*. E. IONESCU, E. 138. *Este, desigur, și o caracteristică a sculpturii, care o diferențiază esențial de pictură, diferență care nu este numai de ordin tehnic, ci și de structură internă*. CIORAN, R. 33. *Așa explică Philippide diferențele dialectale vădite până astăzi*. SADOVEANU, O. XX, 383. *Diferența între animal și plantă e că cel dintâi se poate deplasa ca să-și adune mijloacele de existență*. RALEA, S. T. III, 45. *Pentru a face diferența între aceste fenomene, nu avem decât un singur criteriu*. DANIELOPOLU, F. N. I,

38, cf. DL, DM. *Putea să facă diferența dintre culoarea proaspătă, sălbatecă a pomilor ... și cerul palid.* BARBU, Ș. N. 137. *Diferența de clasă și noțiunea ei sunt foarte accentuate în basm.* IST. LIT. ROM. I, 225. *Inexplicabilă rămâne ... diferența în modul de ardere a morților.* H. DAICOVICIU, D. 49. *Diferența calitativă între consonanță și disonanță.* M 1974, nr. 12, 16, cf. DEX. *Pe baza informațiilor pe care le-am avut nu am sesizat nicio diferență semantică între „spăcel” și „spătoi”, ci doar preferința vorbitorilor pentru un termen sau altul.* Z. MIHAIL, T. P. 56, cf. D. Î. LAT.-ROM. *Diferența dintre cele două accepțiuni ale clipei e diferența ... între „nunc stans” ... și „nunc fluens”.* PLEȘU, M. M. 62. *Diferența era numai la croit.* PAVEL, S. E. 148. *Nu știam diferența dintre parfumurile amare și cele dulci.* CĂRTĂRESCU, N. 102. *În Banat diferențele culturale sau religioase nu au reprezentat niciodată un motiv de discordie.* RL 2005, nr. 4 603. ♦ *Diferență specifică = trăsătură caracteristică a unei noțiuni, care o deosebește de celelalte noțiuni cuprinse în genul ei proxim. Notele, prin care noțiunile coordonate se deosebesc unele de altele, se numesc diferențele specifice.* MAIORESCU, L. 120. *Nevoia cuvântului expresiv ... e una din problemele cele mai curioase ce mi se pun: pe de o parte, ea nu aparține exclusiv fondului latin, iar pe de alta, nu se văd rațiunile istorice care ar preface-o într-o diferență specifică.* LOVINESCU, C. IV, 59. *Genul [proxim] ne unește, iar diferența specifică ne deosebește, fără să ne despartă.* BENIUC, M. C. I, 97, cf. DM, DN², DER. *O definiție de structură ni se propune totuși, pe bază de diferențe specifice.* V. ROM. februarie 1975, 49, cf. DEX, D. FIL. *Și atunci unde este diferența specifică?* PATAPIEVICI, C. L. 14. *(Adesea eliptic) Examen de diferență = probă examinatorie pe care o efectuează școlarii, studenții etc., în cazul unui transfer de la o unitate de învățământ la alta cu profil diferit. Am dat examen de diferență la Liceul de construcții.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 11, cf. MDA. ♦ L o c a d v. (Învechit) **În diferență de ... = spre deosebire de ..., v. d e o s e b i r e (2).** *Diminutivele românești, în diferență de cele franceze și germane, au nefasta proprietate de a cuprinde în terminațiunea lor silaba intonată.* MAIORESCU, în CONV. LIT. I, 65, cf. MDA.

- Pl.: *diferențe*. - Și: (învechit) **diferenție, diferință** (scris și: (după fr., lat.) *differință*; pl. și *diferinți*) s. f.

- Din lat. **differentia**, fr. **différence**.

DIFERENȚĂ² s. f. v. **diferend**.

DIFERENȚIĂ vb. I. T r a n z. 1. (Complementul indică două sau mai multe ființe, obiecte, noțiuni etc.) A delimita caracterele specifice spre a stabili deosebirile, a marca (3), a face să apară diferențele (2); a deosebi (2), (învechit și popular) a osebi² (2). *La animalele carile constau din o celulă, e materia deja deferințată.* CONV. LIT. III, 152. *Precizia cere ... ca noțiunea să se deosebească, înăuntrul genului celui mai apropiat, de celelalte noțiuni coordonate, arătându-i-se notele care o diferențiază.* MAIORESCU, L. 125, cf. ȘĂINEANU², TDRG. *Studiul amănunțit al notelor caracteristice, diferențiind fenomenul de toate celelalte fenomene asemănătoare, îi înlesnește cunoștința din punctul de vedere logic.* PETICĂ, O. 467. *Este, desigur,*

aici și o caracteristică a sculpturii, care o diferențiază esențial de pictură, diferență care nu este numai de ordin tehnic, ci și de structură internă. CIORAN, R. 33, cf. SCRIBAN, D. *Ceea ce diferențiază Evul Mediu de Renaștere nu e atât nouitatea problemelor, cât a soluțiilor care se dau.* OȚETEȘA, R. 329. *Impresionismul ... diferențiază ... năzuințele inerente naturalismului.* BLAGA, Z. 111. *Înaintăm în cunoașterea lui Hugo atunci când ajungem a-l diferenția lingvistic și stilistic de Corneille și Racine.* L. ROM. 1959, nr. 3, 28. *Obștea, fiind o comunitate închisă de muncă, nu-și mai are rostul într-o societate în care munca individuală este diferențiată.* PANAITESCU, O. Ț. 235. *Din pricină că ambele flagele ... prezentau unele simptome asemănătoare, ele nu erau diferențiate.* G. BARBU, A. V. 24. *Nu a pus niciodată accentul pe ceea ce diferențiază în timp și în spațiu comunitatea neo-latină.* LL 1973, nr. 4, 721. *Timpul s-a îngrijit să decanteze, să repare, să diferențieze, să înscrie liniile adânci ale personalității mature.* V. ROM. august 1975, 8, cf. DEX. *Dacă n-ar fi gradele de pe epoleți care-i diferențiază, ai crede că sunt doi buni prieteni.* FLACĂRA, 1978, nr. 43, 2. *Inițial pentru cămașa lungă, tipică, au existat termenii lat[ini] „cămașă” și „ie”, care diferențiau cele două tipuri: purtate de [femei] și b[ărbați].* Z. MIHAIL, T. P. 60. *El va ajunge, de pildă, să diferențieze pedant ... felurile specii ale binelui.* PLEȘU, M. M. 83. (A b s o l.) *Comună la atâția, singularizarea nu mai poate diferenția și izola complet.* LOVINESCU, C. V, 156. ♦ R e f l. A se deosebi de altcineva sau de altceva, a se distinge, a se desprinde dintr-un ansamblu prin particularități, trăsături caracteristice, a se caracteriza prin anumite diferențe în raport cu ..., a nu mai fi la fel cu ... *Din nomolul migrațiunii atâtor popoare care ne-au băntuit de atunci încoace, s-a diferențiat și s-a încheat neamul românesc.* MAIORESCU, CRITICE, 555. *Elemente brute ... le turna într-o formă care să îmbrace o viață ce se diferențiază ... de tot ce nu este ea.* CARAGIALE, O. III, 58, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Specia omenească de-abia se diferențiază de speciile de animale din care a ieșit.* NEGULESCU, G. 90. *Din bogăția de sinonime se vor diferenția nuanțele.* SADOVEANU, O. XX, 304. *Toate aceste roci s-au diferențiat dintr-o magmă comună.* ONCESCU, G. 260. *Examinând profilul, observăm că în grosimea solului se diferențiază mai multe straturi.* AGROTEHNICA, I, 285, cf. DL, DM. *Orice semn și orice combinație de semne trebuie să se diferențieze de celelalte semne cu care se combină.* COTEANU, S. F. I, 22. *La o rapidă parcurgere a materialului, s-ar părea că legenda nu se diferențiază de basm în privința localizării temporale.* LL 1973, nr. 4, 783, cf. DEX. *Plugul s-a diferențiat de aratru atunci când i s-a adăugat cormana.* BUTURĂ, EG. 146. *Deși sub aspect decorativ se diferențiază de la o zonă etnografică la alta, portul popular moldovenesc constituie o unitate etnoculturală care s-a transmis ... până în contemporaneitate.* PAVEL, S. E. 73. *Ungurii, de exemplu, vorbesc despre Ardeal, în timp ce românii se diferențiază prin „țări”: a Crișului, a Someșului, a Târnavelor, a Bârsei.* PATAPIEVICI, C. L. 121.

2. (Mat.; complementul indică diferențiale sau derivate) A calcula. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: *-ți-a*. - Prez. ind.: *diferențiez*. - Și: (invechit, rar) *deferință* vb. I.

- Din fr. *différencier*; pentru sensul 2, cf. fr. *différentier*.

DIFERENȚIAL, -Ă adj., subst. I. Adj. Care face să se deosebească, care diferențiază, care constituie o deosebire. Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 66. *Diagnosticul diferențial al diferitelor tumori ale scrotului* [Titlu]. TURNESCU, C. 28⁸, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Accentuându-se părțile comune la unele din aceste grupuri și lăsându-se la o parte părțile diferențiale, s-au format grupuri mai abstracte*. MAIORESCU, L. 120. *Vedem apoi, dacă în adevăr ... este ... singura notă diferențială*. id. ib. 156, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Nu-i destul să cunoaștem psihologia diferențială a oamenilor ... ci și interesele economice*. LOVINESCU, C. V, 83. *Școala germană, ..., a adus ca element diferențial studiul statistic al corelațiilor somatico-psihice*. NEGULESCU, G. 72. *Herzberg nu definește „personalitatea emoțională” nici în sine, nici în mod diferențial*. id. ib. 123. *Dacă procesul istoric reprezintă forma tipică a procesului ca atare, aceasta nu exclude încercarea determinării structurii lui diferențiale*. CIORAN, R. 54, cf. SCRIBAN, D. *Veniturile inferioare ... sunt nivelate cu profilul diferențial*. IONESCU-MUSCEL, FIL. 220. *Am vorbit odată aici de tipologia sexuală, adică de psihologia diferențială, bărbat - femeie*. CĂLINESCU, C. O. 112. *Fenomenul se caracterizează prin valoarea sa diferențială sau semantică*. SCL 1954, 57. *Putem stabili și aceste trepte diferențiale*. CONSTANTINESCU, S. II, 147. *Un ansamblu de trăsături diferențiale semantice*. CL 1973, 187, cf. DEX. *Fiecare scriitor e prins într-un medalion critic memorabil, axat mai ales pe nota diferențială, dar și pe analiza atentă*. FLACĂRA, 1976, nr. 2, 17. ◇ (Adverbial) *Am încercat să urmărim diferențial răspândirea [termenului „suman”]*. Z. MIHAIL, T. P. 125. ◇ *Tarif diferențial = taxă de transport care se reduce proporțional cu creșterea distanței și a greutateii mărfii*. Cf. ȘĂINEANU, D. U., DM, DEX.

II. 1. Adj. (Mat.) Care comportă diferențe sau procedeează cu diferențe extrem de mici din punct de vedere numeric. *Mai sunt încă și alte soiuri de termometre, ... termometre diferențiale, de maxima și minima*. STAMATI, F. 103/6. *Pentru a așeza o medie diferențială între doi numeri, trebuie să calculăm jumătatea sumei acestor doi numeri*. CLIMESCU, A. 191, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Măsoară, printr-o metodă diferențială, efectul termic al radiației*. SANIELEVICI, R. 206. [Autorii] *au folosit un dispozitiv diferențial format din două baloane de sticlă*. id. ib. 209, cf. DM, DEX. ◇ *Calcul diferențial = capitol al analizei matematice care are ca obiect studiul derivatelor și al diferențialelor*. Cf. NEGULICI. *Am putut învăța calculul diferențial și integrala*. GHICA, S. XXI, cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM, DDRF. *Ca să fim împreună mă însoția și asculta ... principiile generale ale calculului diferențial*. CAMIL PETRESCU, U. N. 24, cf. LTR², DM. *Newton și Leibnitz au inventat calculul diferențial independent unul de altul*. CONTEMP. 1975, nr. 1 478, 15, cf. DEX. *Ecuatie diferențială = ecuație care conține funcțiile căutate, derivatele lor și variabilele*

independente. Am obținut două ecuații diferențiale ordinare cu coeficienți constanți. SANIELEVICI, R. 97, cf. LTR², DM, DN², DEX. ◇ *Geometrie diferențială = ramură a geometriei care studiază figurile geometrice cu metodele analizei matematice*. Cf. LTR², DM, DN², DEX.

2. S. f. (Mat.) *Produsul dintre derivata unei funcții și creșterea variabilelor ei independente; suma produselor dintre derivatele parțiale ale unei funcții și creșterile variabilelor ei independente. Diferențialele pot să devină oricât am dori de mici*. CIȘMAN, FIZ. I, 89, cf. LTR², DN². *Diferențiala este utilizată pentru reprezentarea aproximativă a creșterii unei funcții*. D. MED., cf. DEX.

3. S. n. *Angrenaj de roți dințate al unui vehicul, care permite ca două roți așezate pe același ax să se poată învârti cu viteze deosebite. Pe axul de comandă se află un diferențial cu un ansamblu de roți dințate*. IONESCU-MUSCEL, FIL. 182. *Reglarea vitezei ... se face ... cu un sistem de fricțiune cu diferențial*. id. ȚES. 152, cf. LTR², DER, DN², DEX.

- Pronunțat: *-ți-al*. - Pl.: *diferențiali*, -e și (II 3) *diferențialuri* (DN²). - Și: **deferențial**, -ă adj.

- Din fr. *différentiel*.

DIFERENȚIARE s. f. v. *diferențiere*.

DIFERENȚIAT, -Ă adj. Care este marcat, delimitat, separat prin operația de diferențiere (1) sau prin anumite diferențe (2) (pentru a corespunde anumitor cerințe sau în vederea unui anumit scop). Cf. LM. *Micile formațiuni politice românești din secolul al XIII-lea puteau să se mulțumească și cu o organizare mai rudimentară, puțin diferențiată*. BUL. COM. IST. V, 26. *Nu întâlnim decât un vers fără rezonanță adâncă, laborios dar plastic, al unui poet ... fără personalitate absolut diferențiată*. LOVINESCU, S. I, 269. *Națiunile ce au rezultat din aceste amestecuri ... sunt departe de a avea fizionomii psihofiziologice așa de bine diferențiate*. NEGULESCU, G. 176. *Învățământul nostru ... trebuie să fie în același timp diferențiat, adică să se adapteze fiecărei regiuni în parte*. GUSTI, P. A. 155. *Se trăia sufletește numai din senzații extrem de diferențiate*. BLAGA, Z. 36. *La începutul secolului al XVIII-lea, poporul român din Transilvania se găsește, din punct de vedere social, într-o stare mult mai puțin diferențiată decât populația de alte naționalități*. id. G. 226. *Cititorul nu va putea adânci cunoștințele ... despre agrotehnica diferențiată*. AGROTEHNICA, I, 6. *Caragiale ... dă limbajului structuri diferențiate, ... după natura personajilor*. CONSTANTINESCU, S. II, 147. *Aplicarea diferențiată a măsurilor de care depinde sporirea producției*. SCÂNTEIA, 1962, nr. 5 526. *S-au dat indicații mai clare, mai diferențiate pe profiluri de institute*. FLACĂRA, 1978, nr. 43, 9. [Legile] *se manifestă printr-un comportament complet și diferențiat, în funcție de „partenerul” cu care au de-a face*. PLEȘU, M. M. 35. ◆ (Despre culori) *Variat (2). Până la doi-trei ani, copiii sunt îmbrăcați în culori diferențiate*. CĂRTĂRESCU, N. 97. ◇ (Adverbial) *Îngrășămintele ... trebuie aplicate diferențiat, în raport cu necesitățile specifice ale diferitelor plante*. AGROTEHNICA, I, 177. *Vrem însă să spunem că publicul îi aplaudă diferențiat*. FLACĂRA, 1975, nr. 45, 11. *Tarifele de plată se stabilesc*

diferențiat, în funcție de zona de producție și dotare. SCÂNTEIA, 1976, nr. 10 392. Pentru a se urmări diferențiat termenii pentru sensul special ... în ALR II s-au pus două întrebări. Z. MIHAIL, T. P. 59. Căldura și apa caldă să se întrerupă diferențiat, doar pentru rău-platnici. RL 2005, nr. 4 755. Tranzacțiile imobiliare au fost impozitate pentru prima dată anul trecut, ... diferențiat în funcție de perioada de deținere a imobilului. ib. 2006, nr. 4 921.

- Pronunțat: -ți-at. - Pl.: diferențiați, -te.

- V. diferenția.

DIFERENȚIATOR, -OĂRE adj. (Rar) Care delimitează diferențele (2), care diferențiază (1). Caracterul diferențiatoriu este aici esențial. CIORAN, R. 33. Șcerba a fost primul care a arătat că fonemul cuprinde în el funcții diferențiatore de sens. CV 1949, nr. 9, 8. Își propune ... să pună accentul principal pe scoaterea la iveală a caracteristicilor diferențiatore și nu a momentelor de apropiere. ib. 40. De intonația diferențiatore trebuie să se țină seama și în alte situații. COTEANU, S. F. I, 121. Elementul diferențiator al acestor pantaloni sunt creșurile transversale. Z. MIHAIL, T. P. 70. Podoabele pe care fetele și femeile le purtau la gât, urechi și mână se folosesc pe întreg teritoriul țării, constituind o principală marcă diferențiatore în portul femeiesc și bărbătesc. PAVEL, S. E. 77.

- Pronunțat: -ți-a-. - Pl.: diferențiatori, -oare. - Și: (rar) diferențiatoriu, -ie adj.

- Diferenția + suf. -tor.

DIFERENȚIATORIU, -IE adj. v. diferențiator.

DIFERENȚIE s. f. v. diferență¹.

DIFERENȚIERE s. f. Acțiunea de a (s e) d i f e r e n ț i a și rezultatul ei.

1. Stabilire a diferențelor, a deosebirilor între două sau mai multe ființe, obiecte etc., delimitare a caracterelor lor specifice. Cf. diferenția (1). Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 66. Cu timpul însă se produce o diferențiere: paharnicul ajunge superior stolnicului. BUL. COM. IST. V, 134. Diferențierea omenirii în națiuni proveni de la însușirile deosebite a spiritului în diversele ei grupe. CONV. LIT. VI, 80. S-ar manifesta și aici o diferențiere a naționalităților. MAIORESCU, CRITICE, 348. Fapt împlinit e că diferențierea în două clase s-a făcut la toate neamurile. LUC. VII, 60. Nu putem privi talentul decât ca o diferențiere de sensibilitatea comună. LOVINESCU, C. V, 111. La începutul diferențierii lor de speciile de animale ce i-au precedat - oamenii au căutat să cunoască lucrurile. NEGULESCU, G. 206. Diferențierea și individualizarea formelor vieții, productivitatea continuă a acesteia nu se pot concepe decât desfășurându-se în timp. CIORAN, R. 57. Olandezii păstrează ... diferențieri fixe de castă. SADOVEANU, O. IX, 298. Și diferențierile de sens sunt de cele mai multe ori rezultatul unor interpretări individuale. PUȘCARIU, L. R. I, 111. Senzațiile auditive sunt notate cu aceiași putere de diferențiere. VIANU, A. P. 230. Este posibilă diferențierea celor două specii de particule. SANIELEVICI, R. 231. Această diferențiere magmatică a dus la

formarea de tipuri specifice de roci granitice. ONCESCU, G. 45. Instrumentele studiate prezintă numeroase diferențieri. ALEXANDRU, I. M. 56. Diferențierea limbajului pe genuri, între epic și dramatic, e mai puțin sensibilă decât în modalitatea lui lirică. CONSTANTINESCU, S. II, 144, cf. DM. S-a instituit tacit o regulă mai cuprinzătoare, potrivit căreia elementele de determinare din grupul nominal au luat prin locul lor în grup caracter de indice de diferențiere între expresia poetică și cea nepoetică. COTEANU, S. F. II, 168. În secolul al X-lea se produce o diferențiere socială mai accentuată în interiorul comunităților. PANAITESCU, O. 7. 66. Diferențierea societății [se face] în individualități din ce în ce mai distincte. V. ROM. februarie 1975, 25. Nu se cunoaște procesul care ar putea duce la o diferențiere netă a diferitelor minerale. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 329, cf. DEX. Elementele care au determinat diferențierile de arii ale pieselor sunt: vechimea ... și proveniența lor diferită. Z. MIHAIL, T. P. 11. Diferențierile organizatorice ale gospodăriilor, ca și în cazul așezărilor, sunt rezultatul căutărilor. BUTURĂ, EG. 75. Zamolxis și Gebeleizis aparțineau ... ramurii ... tracilor de la nord de Haemus, care aveau zeități corespunzătoare la sud de Haemus, cu sensibile diferențieri în structura numelor. id. EB. I, 12. A vindeca e a avansa printr-o neobosită diferențiere. PLEȘU, M. M. 38. Diferențierea în funcție de starea civilă a femeii era stabilită de această îmbrobodeală a capului. PAVEL, S. E. 77. Cota unică a devenit astfel cea mai importantă diferențiere în plan economic între programele electorale ale celor două principale grupări politice. RL 2005, nr. 4 503.

2. (Mat.) Operație prin care se obține diferențiala unei funcții. Cf. d i f e r e n ț i a (2). Cf. DM, DER, DN², DEX.

- Pronunțat: -ți-e-. - Pl.: diferențieri. - Și: (învechit) diferențiere, (învechit, rar) diferințare s. f.

- V. diferenția.

DIFERÍ vb. IV. I n t r a n z. A nu (mai) fi la fel (cu cineva sau cu ceva), a se deosebi, a se diferenția (de cineva sau de ceva). Fiecare specialitate difere de alta. HELIADE, O. II, 42. Sentențiile judecătorilor au differit în condițiunile lor esențiali. BARIȚIU, P. A. I, 106. Armele bătăliei diferau după starea luptătorilor. ROM. LIT. 384²/35, cf. ARISTIA, PLUT. Carpații ... prea puțin deferă de Pirinei. PELIMON, I. 122/23. Așadar, într-o impresiune și o mișcare corespondentă, trece timpul de 1 ¼ până la 2^a zecea părți a unei secunde. Însă acest timp diferează la diferiți oameni. ISIS (1859), 4¹/11. Ideile exprimate ... diferau cu totul de modul de a vedea ... al acestor domni. GHICA, S. 175. Între multele picturi dintr-această sală diferă în artă și geniu cadrul nr. 65. FILIMON, O. II, 90, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. Compozițiunea fiecărei linii differia de celelalte două. HASDEU, I. V. 141. Limbele diferec în stilul ... și modul lor de concepțiune. CONV. LIT. II, 72, cf. COSTINESCU, LM. Eu unul difer de predecesorul meu. MAIORESCU, D. IV, 157, cf. ALEXI, W., TDRG. Calcarul ... formează mai multe varietăți cari diferă prin structura lor. PĂCALĂ, M. R. 7, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Domnul acela n-ar fi atras mult mai puțin atenția, îmbrăcat așa ca să nu difere de cei din jurul lui? CAMIL PETRESCU, P. 280.

Experiența însă diferă, considerabil, la diferiții oameni, după locuri, timpuri și împrejurări. NEGULESCU, G. 171. *Lucrurile au o logică în sine, numai interpretarea lor diferă de la om la om.* SADOVEANU, O. IX, 162. *Numele lor [păsărilor] diferă uneori de la un raion la altul.* BĂCESCU, PĂS. 213. *Ar fi de așteptat ca spectrele X caracteristice ... să difere de spectrele similare.* SANIELEVICI, R. 26. *Formele de șoc diferă ... în funcție de cauzele care le produc.* BELEA, P. A.177, cf. DM. *Grairurile în care sunt redactate traduceri diferă.* IST. LIT. ROM. I, 321. *Despre frecvența cu care se întrunea Sfatul domnesc ... știrile diferă de la o epocă la alta.* STOICESCU, S. D. 114, cf. M. D. ENC., DEX. *Versurile ... difereau și de producția curentă a revistelor literare.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 17. *Interesele diferă și, firește, diferă dreptatea fiecăruia.* ib. 1978, nr. 52, 18. *Nu cu mult difereau de mine ca ignoranță în acest domeniu majoritatea colegelor noastre.* CĂRTĂRESCU, N. 102. *Astfel de tulburări diferă în funcție de tipul de schizofrenie cu care este diagnosticat pacientul.* RL 2005, nr. 4 695. *Garanțiile solicitate diferă în funcție de avansul pe care creditații îl plătesc băncilor.* ib. 2007, nr. 5 270. ♦ R e f l . (Învechit) *Ramurile și nuielele numai cu vremea se diferesc (desclinesc) între sine.* ÎNV. POM. 15/23. *Vărsatul oilor ... cu vărsatul pruncilor ... foarte se diferesc.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 55/2. *Pronunția disonantului (io) se diferțește de pronunția lui (iș).* SĂULESCU, GRAM. ROM. I, 11/11. ♦ T r a n z . (Învechit) *Spre a o difera de Biserica rosieană, fără îndoială că limba este un lucru mare.* CALENDAR (1861), 67/3. *Ci din îngăduire noi în stare dac-am fi Cuvântul vesel de cel prost, oricât a-l diferi.* OLLĂNESCU, H. A. P. 38.

- Scris și: *differi*. - Prez. ind.: *difer* și (învechit) *diferesc, diferez*; pers. 3 și (învechit) *difere*, pers. 6 și (învechit) *diferesc*. - Și: (învechit) *diferá, defera*, vb. I, *difere* (scris și: *differere* PROT. - POP., N. D.) vb. III.

- Din fr. *différer*, lat. *differre*.

DIFERINT, -Ă adj. **diferit**.

DIFERINTE adj. v. **diferit**.

DIFERINȚĂRE s. f. v. **diferențiere**.

DIFERINȚĂ¹ s. f. v. **deferență**.

DIFERINȚĂ² s. f. v. **diferență**¹.

DIFERIRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a d i f e r i și rezultatul ei, deosebire (2). *O, ce ciudă, cât mă mir D-al celor mari caractir! Ce schimbate la ei firi, Ce gusturi, ce differiri!* MUMULEANU, ap. GCR II, 247/21, cf. HELIADE, PARALELISM, I, 66. *Lucruri nemaiauzite, carele cu nouătatea lor de nou impresiindu-l cu differire, de nouă și differite simțiri să se indulcească!* GENILIE, G. 4/5, cf. STAMATI, D. *Semnul deschiderii (') se pune pe vocalele române e și o (é, ó) spre difierirea tot acelor vocale, când se pronunția închise.* BĂLĂȘESCU, GR. 222/28, cf. PONTBRIANT, D., DN².

- Scris și: *differire*. - Pl.: *diferiri*.

- V. **diferi**.

DIFERÍT, -Ă adj. Care diferă (de cineva sau de ceva), care nu (mai) este asemănător (cu cineva sau cu ceva), deosebit, altfel (decât ...); (învechit și popular) osebit (2), (învechit) diferent, (învechit, rar) diferitor. *Ecsersiția este bună pentru că ... fiind de sine diferit, învață cineva multe lucruri.* ABEȚEDAR, 532/9. *Aceștia ... de au conservat din tradițiunile antenaților sau predecesorilor lor, le-au dat însă o formă diferinte.* HELIADE, O. II, 67. *Meroe ... coprinde trei regate și două culturi diferite.* PĂCLEANU, I. II, 120/14. *Astfelu de locuri cășunătoare de îndoieli ... în scrierile celor vechi ... au dat cauză de esplicări cu totul diferite și nedrepte.* BĂLĂȘESCU, GR. 204/23. *Două vocale ce stau una lângă alta nu se pronunția într-un ton (difstong), ci diferite una de alta.* id. ib. 222/10, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Cu această concentrare a funcțiunilor, ce erau diferite până acum, se va putea obține posibilitatea ameliorării serviciului.* CONV. LIT. XX, 865, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², CADE. *Căci astăzi este imposibil să te mai menții într-un cerc delimitat de probleme, într-o sferă bine delimitată de valori, ci ești silit să îmbrățișezi structuri diferite de valori, planuri diametral opuse care nu pot fi trăite fără ca accesul lor să nu provoace o furie neliniștitoare.* CIORAN, R. 120. *S-a imbarcat ... cu o încărcătură respectabilă de provizii diferite.* REBREANU, R. II, 71, cf. SCRIBAN, D. *Noi, în case diferite, regretam că nu putem Să alergăm cu lumea toată, în grup, la barieră.* PERPESSICIUS, S. 100. *Elementul ... este supus unor reacții nucleare diferite.* SANIELEVICI, R. 142. *Un tampon înmuiat în apă, care are o temperatură diferită decât cu a corpului.* BELEA, P. A. 330. [Neculce] este ... precursor, într-un sens diferit, dar deopotrivă de important, al lui Mihail Sadoveanu. VARLAAM - SADOVEANU, 119. *O poziție diferită are Carlos Bousoño vorbind despre expresie.* COTEAȘU, S. F. II, 30, cf. DEX. *Ideea de bază poate fi adaptată pentru a acoperi multe situații diferite.* FLACĂRA, 1978, nr. 44, 11. *Diferențierea semantică pentru a denumi tipuri diferite de cămași atunci când se folosește termenul „cămașă” se realizează prin folosirea unor derivate: „cămeșoi”, „cămeșoie”.* Z. MIHAIL, T. P. 50. *Plantă ierboasă ornamentală, ..., cultivată pentru florile sale, de culori diferite.* BUTURĂ, EB. I, 34. *A recomanda unor pacienți diferiți același medicament ... e un gest terapeutic rudimentar.* PLEȘU, M. M. 38. *Ne priveau ca niște ființe din lumi diferite.* CĂRTĂRESCU, N. 157, cf. PATAPIEVICI, C. L. 18. *Bisericile catolică și ortodoxă serbează Paștile la date diferite.* RL 2005, nr. 4 606. *Acestea sunt chestiuni diferite, cel puțin din punct de vedere militar.* ib. 2007, nr. 5 228. ♦ (Adverbial) *Poate fiecare vorbă sună diferit în urechile diferiților oameni.* EMINESCU, P. L. 20, cf. SCRIBAN, D. *Factorii naturali ... în stările patologice, acționează diferit de felul cum reacționează în stările normale.* DANIELOPOLU, F. N. I, 75. *Problemele se pun diferit în cazul operei scrise special pentru televiziune.* M 1974, nr. 7, 4. *Critica și-a dat părerile destul de diferit.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 46, 7/2. *Capul caprei se împodobeste cu panglici colorate diferit.* PAVEL, S. E. 198. ♦ (La pl.; precedă cuvântul pe care îl determină) *Diversi, feluriți, variați, fel de fel de ..., tot felul de ...; (învechit și popular) osebit (2). Plecat ne rugăm ... d-a*

se face, prin deosebit articol, o dezvoltare a acestei stări, încât să nu mai poată fi primitoare de diferite explicațiuni (a. 1774). URICARIUL, I, 182. Nu ne întindem a enumăra numele autorilor satirici de diferite spețe și ai diferențelor naționale. HELIADE, O. II, 86. Conjugă pre cele asemenea și deferite părți ale cuvântului. SĂULESCU, GRAM. ROM. I, 156/2. Pristavii mei te-au căutat în diferitele quartire. PĂCLEANU, I. I, 93/25. Sub nume de hidrați se designă combinațiile diferitelor corpi cu apa. MARIN, PR. I, XX/2. Sub diferite numiri și fapte, arată resbelul romanilor cu dacii. PELIMON, I. 242/28. [Culoarea] nu se putea distinge din cauza petecelor de diferite materii cu care era cârpit. FILIMON, O. I, 99. Judecările complexe au diferite numiri. MAIORESCU, L. 48. Sunetul diferitelor metale ce se loveau între ele dovedea ce făcea acolo. MILLE, V. P. 129. După ce să judece diferitele clase de pământ din moșia grofului, căci și în ea era pământ de diferite calități? AGÎRBICEANU, S. 490. Gângăni de o sută de specii, bijuterii cu forme curioase ... de diferite culori. IBRĂILEANU, A. 59, cf. RESMERIȚĂ, D. Peste iia de simizet avea pieptarul de mătase în diferite culori. MOROIANU, S. 10. Tendința constituțională ... era de a constitui în Ardeal ... comunități privilegiate ale diferitelor naționalități. BRĂTIANU, T. 107. Câteva descripții pe care le-am risipit prin reviste, cu diferite pretexte. CĂLINESCU, C. O. 57. Numeroase substanțe radioactive naturale au fost identificate de cercetători din diferite țări. SANIELEVICI, R. 20. Îi legau diferite amintiri de Cluj. BENIUC, M. C. I, 21. Membrele superioare ... ne ajută să prindem diferitele obiecte. BELEA, P. A. 114, cf. DN², M. D. ENC. Fiecare cetățean apelează la diferite cooperative. FLACĂRA, 1975, nr. 41, 5, cf. DEX. Pentru coacerea pâinii și a diferitelor turte era folosit un cuptor din afara locuinței. BUTURĂ, EG. 82. Erau ambaze de beton și proptele făcute pentru diferite meserii grele. DIMOV, T. 126. În afară de pânzeturii, interiorul era înfrumusețat și cu diferite țesături de lână și cânepă sau bumbac. PAVEL, S. E. 19. Festivalul ... își propune să construiască punți între diferitele culturi ale lumii. RL 2005, 4 681. La eveniment au fost prezente și diferite firme care și-au expus produsele. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 839. Se sfătuiau în diferite chipuri împreună. RETEGANUL, P. V, 11. Deși nu venise de mult în sat, el făcuse nițică avere prin diferite speculațiuni. FUNDESCU, în SNOAVA III, 487. ♦ (Substantivat) Va exista mereu o dimensiune care să pună în evidență diferitul și o alta care să evidențieze identicul. PATAPIEVICI, C. L. 353.

- Scris și: *differit*. LM. - Pl.: *diferiți*, -te. - Și: (învechit) *diferint*, -ă (scris și: *differint*), *diferinte* adj.

- V. *diferi*. - Diferinte < it. *differente*.

DIFERITÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Diferit (1). Textul diplomei ... este interpretat de către compatrioții noștri în înțeles cu totul diferitoriu de acela pe care-l afla deputațiunea în Viena. BARIȚIU, P. A. III, 65, cf. MDA.

- Pl.: *diferitori*, -oare. - Și: *diferitóriu*, -ie adj.

- *Diferi* + suf. -(i)tor.

DIFERITÓRIU, -IE adj. v. *diferitor*.

DIFICÍL, -Ă adj. 1. Care este greu de pătruns, de înțeles; complicat. Cele mai dificile endecasilabe sunt cele nerimate. HELIADE, O. II, 157. Această problemă pentru fisici a fost ... *dificilă*. BARASCH, M. II, 207/30. Această cale ... e spinoasă și *dificilă* ... să contribuim fiecare cu ce putem pentru mântuirea dulcii noastre patrii! CONCORDIA (1857), 10²/69. Guvernul nu poate avea pentru moment înlesnirile necesarii pentru urnirea unei asemenea *dificile* și complicate operații ... să se lase contribuția sătenilor în sistemul actual. DĂMBOVIȚA (1858), 7¹/9. Starea lucrurilor era atât de *dificilă*, încât nu mai putea să facă nimic în favoarea amantului său. FILIMON, O. I, 139. Stilul greoi provine din înțelegerea *dificilă* a celui ce scrie. CONV. LIT. II, 138. În Senat opoziția de la 1875 este mai *dificilă*. MAIORESCU, D. V, 303. Atunci plata regulată a unui cupon de peste 25 milioane va crea pentru stat o situație incomparabil mai *dificilă* decât cele anterioare. EMINESCU, O. X, 339. Îmi ceri să-ți răspunz la niște întrebări din cale afară *dificile*. CARAGIALE, O. III, 106. Situația mea e *dificilă*. IBRĂILEANU, A. 47. Declarațiile anterioare fac acest lucru *dificil* în ochii opiniei publice. TITULESCU, D. 117. Executa bucăți *dificile* ... și pe violoncelul lui. EFTIMIU, N. 91. Insul cu o misiune așa de *dificilă* ... intra în cârciumă înjurând. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 140. [Proza] e prea *dificilă* pentru ei, pentru că e artă. SADOVEANU, O. XX, 60. Dacă ar fi să țin un jurnal intim ... m-aș afla într-o situație *dificilă*. CĂLINESCU, C. O. 74. Se rezumează ... cele mai *dificile* probleme. RALEA, O. 144. În cursul anilor acestor procese *dificile* ... și-a refăcut ceata sa de haiduci. MAGAZIN IST. 1967, nr. 6, 64. Regizorul ... avea de rezolvat dilema *dificilă* a ... acestui spectacol. T. ianuarie 1969, 108. Cea mai *dificilă* problemă este găsirea unor subiecte de expunere orală și de redactare, care să oblige pe elevi la folosirea termenilor, a expresiilor nou învățate. LL 1972, nr. 3, 485. Cea mai *dificilă* problemă ... rămâne „indicele numelor proprii”. M 1974, nr. 9, 31. Asociația de studii sud-est europene să propună uneia dintre comisiile sale să-și asume sarcina *dificilă* de întocmire a unei istorii a costumului din sud-estul Europei. Z. MIHAIL, T. P. 24. Obediența adevărată ... nu mai are aspectul unui gest *dificil*, dictat prin constrângere. PLEȘU, M. M. 36. Armata bizantină condusă de Comentiolus coboară din munții Haemus, îndreptându-se spre câmpia Traciei pentru a-l înfrunta pe hanul Avar, a cărui situație era *dificilă*. PATAPIEVICI, C. L. 112. Adevărul este că ... se pusese într-o situație *dificilă*. RL 2005, nr. 4 545. ♦ (Adverbial) *Dificil* și important nu e să palpiți în fața datelor, ci să le privești asemenea unei serii de fișe pe care trebuie să le citești și să semnezi de primire. M. ELIADE, O. I, 18. Subdirectorul explică *dificil*. CAMIL PETRESCU, T. I, 439.

2. Care se face cu efort; greu (de făcut, de rezolvat), anevoios. Cum aruncă mai obicinuit sămânța? Această operație *dificilă* cere oarecare dibăcie. BREZOIANU, R. 144/20, cf. NEGULICI, ARISTIA, PLUT. Plugăria este atât de *dificilă* în munți, cât mai toate ogoarele sunt lucrate numai cu sapa. I. IONESCU, M. 333, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. Paul Ditia este un rol *dificil*, un caracter excepțional, ceea ce face multă onoare d-lui Petreanu. EMINESCU, O. IX, 118, cf. DDRF,

BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Tu știi că pentru mine începutul unei scrisori e întotdeauna dificil și rece.* C. PETRESCU, I. II, 63. *Spencer ... avea digestiuni dificile și nu putea dormi.* NEGULESCU, G. 108. *Reechilibrarea ... organismului ar fi foarte dificilă.* DANIELOPOLU, F. N. I, 50, cf. DL, DM. *Traducerea cărților bisericești din slavonește era o muncă dificilă.* IST. LIT. ROM. I, 308. *Poemul este lucrat în această direcție, chiar dacă rezultă astfel un regim dificil de lectură.* COTEANU, S. F. II, 170. *În două campanii dificile, între anii 101 și 106, le transformă țara în provincie romană.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 6, 12, cf. DEX. *Foarte dificilă e problema literaturii satirice pentru copii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 22, 8/2. *Veritabile stele ale baletului ... evoluează într-o partitură coregrafică extrem de dificilă, dar și fascinantă.* CONTEMP. 1980, nr. 1 745, 11/1. *Ceea ce merită subliniat este bogăția de material ... în regiunea carpatică, unde costumul se poartă până în zilele noastre, spre deosebire de cel din regiunea subcarpatică sau de podiș, a cărei cercetare a fost mai dificilă.* PAVEL, S. E. 76. *Negocierile dintre cele două partide se anunță lungi și dificile.* RL 2006, nr. 4 817. ♦ *Care este plin de dificultăți. Poziția frunțașilor [unui sat român] e foarte dificilă.* EMINESCU, O. XII, 240. *Reacțiile naționaliste ale unora ... anunță un 2006 dificil.* RL 2005, nr. 4 803. *Am o perioadă dificilă.*

3. (Despre oameni) Care se împacă greu cu alții, care este greu de mulțumit; exigent, capricios, pretențios; susceptibil. Cf. LM. *Iartă-mă dacă nu ți-am răspuns nemijlocit la scrisoarea ta. Sunt și voi rămânea, în punctul acesta, dificil.* EMINESCU, O. XVI, 41. *Damele sunt dificile, pretențioase, caprițioase.* CARAGIALE, O. I, 208, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Câțiva publiciști ... dificili.* LOVINESCU, C. V, 170. *Firește, Nadina e o femeie cam dificilă.* REBREANU, R. I, 250. *Se scula cu noaptea în cap să facă mâncare dăscălițelor noastre așa de dificile, care niciodată nu s-au dus să cadă în genunchi lângă plita de pământ curată ca o azimă.* I. BOTEZ, B. I, 73. *Cele câteva opere mari de artă, văzute ici și colo, ne-au făcut dificili.* COCEA, S. I, 72. *Un tânăr cu mari dispoziții și cu mare viitor fără îndoială, dar cam dificil și timid.* SADOVEANU, O. IX, 540. *Don Diego e așa de supărat de răspunsul negativ pe care i l-a dat ... tatăl doinei Maria din Ronda, fată dificilă în dragoste, pe care a cerut-o în căsătorie, încât îi dă o palmă.* CĂLINESCU, I. 124. *Am fost o femeie dificilă.* STANCU, R. A. I, 254, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *dificili, -e.*

- Din lat. *difficilis, -e*, it. *dificile*, fr. *difficile*.

DIFICULTĂ vb. I. T r a n z. (Livresc; complementul indică acțiunii, situații etc.) A face greutăți, a îngreuna. *Autorul a eliminat cu îngrijire toate pasagele de dificultate de guvern, menținând însă, ba chiar emendând împărțirea, pe care însuși guvernul a numit-o „metodică”.* EMINESCU, O. X, 83, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Mulți ani în șir nimenea nu s-a gândit că valoarea acestei versiuni a „Mioritei” ar putea fi dificilă.* M 1974, nr. 5, 16. ♦ R e t i p a s. *Din oficiu se pot dificulta numai acele alegeri unde din*

acte se observă astfel de scăderi esențiale. PUȘCARIU, L. R. I, 415.

- Prez. ind.: *dificultez.*

- Din it. *difficultare*.

DIFICULTĂTE s. f. Caracterul a ceea ce este dificil (1, 2); greutate de a face ceva; anevoință. *Această dificultate sau lucru cu îndoială au făcut a să naște atâtea tomuri de cărți pline de sisteme și de păreri.* MOLNAR, I. 92/1, cf. NEGULICI. *Apoplecsia ... produce o dificultate în respirație și în vorbire.* PARAB. 48/18. *Pedică mi-a fost ... și dificultatea la scris.* ARISTIA, PLUT. III₂/27. *Populul furnica atât de numeros încât circulația unui singur om era de o nespusă dificultate.* DĂMBOVIȚA (1859), 142²/26, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Hai să căutăm a prinde „turdi” și să ne asigurăm dintr-înșii o miie de galbeni pe an ... Dar unde să-i găsim? Iată dificultatea.* ODOBESCU, S. III, 26. *Nu voi ridica din parte-mi nicio dificultate pentru a împlini dorințele ... dacă se acordă cu propriile mele interese și cu comoditatea mea.* EMINESCU, O. XI, 353. *Pe ici pe colo, se observă oarecare dificultăți de expresie, ... care fac gândirea greoaie.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 235, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Am trecut prin zile de grea încercare și mari dificultăți.* TITULESCU, D. 306. *Scrie cu dreapta ... cu multă dificultate.* CAMIL PETRESCU, T. II, 286. *S-a urcat cu oarecare dificultate, căci mașina ... era destul de înclinată.* id. P. 147. *Aici ne lovim însă de altă dificultate, care ne silește să întreprindem o nouă serie de cercetări.* NEGULESCU, G. 84. *Erau unele dificultăți, de care Consulul, diplomat de carieră, se împiedica.* BART, E. 287. *Dificultatea de a percepe acea semnificație muzicală a lucrurilor.* VIANU, A. P. 17. *Infirmitatea lui se traduce, credem, prin dificultăți de văz.* ARGHEZI, C. J. 34. *Se așeza în apropierea fetei și zâmbea tăcut, căutând cu dificultate un prilej de convorbire.* CĂLINESCU, E. O. I, 138. *Efectul termic ... poate fi calculat fără dificultate.* SANIELEVICI, R. 204. *În limbile cu ortografie etimologică scrierea numelor de persoane creează adesea dificultăți serioase.* GRAUR, N. P. 145, cf. DL, DM. *Pe lângă dificultatea de a-și recruta un public cititor stabil ... a mai avut de luptat și cu impedimente de ordin financiar.* IST. LIT. ROM. II, 359. *Dificultatea cea mai mare a decodării se află în ultimul vers.* COTEANU, S. F. II, 25, cf. DN². *Dificultățile de ... aprovizionare, precum și izbucnirea unei epidemii de ciumă compromit brusc situația trupelor imperiale.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 5, 21. *Sesizezi ... o anumită dificultate a publicului în diferențierea lucrărilor cinematografice.* CINEMA, 1968, nr. 7, V. *Ei stăpânesc limba literară ... având posibilitatea ... de a folosi acest al doilea sistem fără dificultăți prea mari.* CL 1973, 61, cf. M. D. ENC. *Nu ținuseră seama de dificultățile de organizare.* M 1974, nr. 7, 16, cf. DEX. *Dificultățile create de viscolul puternic și zăpada abundentă încâ se mențin.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 348. *Dificultățile provin, în primul rând, de la personal.* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 15. *La elaborarea lucrărilor ... autorii au întâmpinat dificultăți.* BUTURĂ, EB. I, 6. *Știa că el avea dificultăți la înghițirea doctoriilor.* ȚĂRTĂRESCU, N. 72.

A mai apărut, la protestantul Kierkegaard, conștiința poverii strivitoare a libertății umane, grevată de dificultățile unor ambiguități care erau inimaginabile în cadrul conceptual al Renașterii. PATAPIEVICI, C. L. 361. Valul de frig ... a generat dificultăți în aprovizionarea energetică. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 835. Poluarea fonică este cauza multor afecțiuni: insomnii, pierderea auzului ..., chiar dificultăți de vorbire. RL 2006, nr. 4 815. În **dificultate** = într-o situație dificilă. Inițiativa Direcției Generale de Asistență Socială vizează reducerea cazurilor de copii aflați în dificultate și susținerea psihologică a familiilor acestora. RL 2005, nr. 4 520. Aceste companii aflate în dificultate au primit bani din partea statului. ib. nr. 4 614. ♦ Piedică (3), obstacol. Pentru ca să lipsască toate dificultățile care poate să curgă între Companie și țiviși în pricina bisericii Comunitatului Grecilor, poștim să se treacă în reghestru numai cele în jos următoare (a. 1799). IORGA, A. R. G. 131. Cugeta ... la dificultățile ce se opun cunoștinței perfecte a imensității cerurilor. HELIADE, D. J. 38/9, cf. NEGULICI. Măsura nu era rea, dar prezinta mari dificultăți în privința alegerii unui individ. FILIMON, O. I, 124, cf. PONTBRIANT, D., LM. Tot ce cere Tratatul de la Berlin se va executa, dificultatea greacă și cea muntenegreană se vor înlătura ... EMINESCU, O. XI, 199, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. Mari dificultăți se ridicau în calea completării sublimului terțet. EFTIMIU, N. 168. M-am împiedecat de o dificultate care și azi mi se pare de netrecut în teatrul istoric: problema limbii. CAMIL PETRESCU, T. III, 491. Se găsesc mijloace să fie pășită și această dificultate. SADOVEANU, O. XX, 318, cf. DL. Trecură fără dificultăți prin cordoanele militare. PEDA, DELIR. 268, cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ E x p r. **A face cuiva dificultăți** = a crea cuiva neplăceri, a pune cuiva piedici. Alexis ... face multe dificultăți. ALECSANDRI, O. P. 98. Ne făcea dificultăți. MAIORESCU, D. I, 261, cf. BARCIANU. Cum îți permiți dumneata să mă acuzi că-ți fac dificultăți? isbucni șeful iritat. BART, S. M. 86. Te sfătuim să fii, în sfârșit, om rezonabil și să nu ne mai faci dificultăți. STANCU, R. A. V, 370, cf. M. D. ENC., DEX. (Cu schimbarea construcției) Adu-ți aminte ... câte dificultăți ne-a făcut bătrânul. STANCU, R. A. II, 417. **A avea dificultăți** = a avea neînțelegeri, neplăceri cu cineva. Cf. COSTINESCU. Am dificultăți cu vecinul. ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. Cu familia lui ... ai avut dificultăți? CAMIL PETRESCU, P. 420.

- Pl.: **dificultăți**.

- Din lat. **difficultas, -atis**, fr. **difficulté**.

DIFICULTÓS, -OÁSĂ adj. (Livresc) **1.** Dificil (1). Literații ... căutară, potrivit cu ale lor mijloace, să o împingă [limba română] pe calea dificiltoasă ... a imitațiunii celor antici. ODOBESCU, S. I, 247, cf. IORDAN, L. R. A. 192. A văzut la zăbrele o maură, pe care plănuiește a o cuceri după toate regulile, crezând între-prinderea dificiltoasă. CĂLINESCU, I. 45.

2. Dificil (2). Se urcase degajat în Plymouth-ul decapotabil ... cu cauciucuri enorme, înalte, cu o caroserie ridicată, care să-i permită parcurgerea terenurilor dificiltoase. BARBU, I. 173. Punerea la punct a noilor produse este lentă și dificiltoasă. CONTEMP. 1966, nr. 1 047, 10/6, cf. DN². Arta sa dificiltoasă,

încărcată de semne și semnale tragice, încearcă ... trei voluptăți. CINEMA, 1968, nr. 8, 14/3, cf. DEX.

- Pl.: **dificultoși, -oase**. - Și: **dificultuós, -oásă** adj.

- Din fr. **difficultueux**.

DIFICULTUÓS, -OÁSĂ adj. v. **dificultos**.

DIFIDÉNT, -Ă adj. (Livresc) Neîncrezător. Cf. LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. Posac, fire onestă, difidentă. CĂLINESCU, B. I. 242, cf. DN².

- Din lat. **diffidens, -entis**, it. **diffidente**.

DIFIDÉNTĂ s. f. (Livresc) Lipsă de încredere. Cf. COSTINESCU, LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., DN².

- Din lat. **diffidentia**, it. **diffidenza**.

DIFILÁRE s. f. v. **defilare**.

DIFILÁRIE s. f. v. **defilare**.

DIFIZÍSM s. n. (Teol.; rar) Credință în natura duală a lui Isus Cristos. Cf. SCRIBAN, D.

- Cf. ngr. **διφυσισμός**.

DIFIZÍT, -Ă adj. (Teol.; rar) Care este adept al difizismului. Cf. SCRIBAN, D.

- Pl.: **difiziți, -te**.

- Din ngr. **διφυσίτης**.

DIFLUÉNT, -Ă adj. **1.** (Geogr.; despre râuri) Care se ramifică. Cf. DN³, MDA. ♦ F i g. [Ion] aduna energiile difluente într-un singur fascicul. LOVINESCU, C. VII, 126. Tot prin caracterul difluent al imaginației sale, se explică întinsa întrebuințare pe care o dă ... epitetului. VIANU, A. P. 231.

2. (Rare; despre corpuri) Care devine fluid. Cf. DN³.

- Pronunțat: **-flu-ent**. - Pl.: **difluenți, -te**.

- Din fr. **diffluent**, lat. **diffluens, -entis**.

DIFLUÉNTĂ s. f. **1.** Bifurcare a albiei unui râu la vărsarea în alt râu sau în râuri deosebite; locul unde se produce acest fenomen. Cf. LTR², DN², M. D. ENC., DEX. ♦ **Difluență glaciară** = bifurcare a unui ghețar care înaintează, datorată ivirii unor stânci. Cf. M. D. ENC., DN³.

2. Fluidificare. Cf. D. MED., DN³.

- Pronunțat: **-flu-en-**. - Pl.: **difluențe**.

- Din fr. **diffluence**.

DIFONÍE s. f. (Învechit, rar) Duet. Glasul al doilea întrebuințează scara hromatică, după sistema tri-cordă în difonii asemănate. PANN, G. M. 37/4, cf. CONTRIBUTII, I, 54.

- Pl.: **difonii**.

- Din ngr. **διφωνία**.

DIFORM, -Ă adj. (Despre ființe sau despre părți ale corpului lor) A cărui formă sau ale cărui proporții prezintă anomalii ori neregularități grave, respingătoare; deformat (1), desfigurat (1), monstruos (2), mutilat, pocit² (1), schilod (1), schilodit, slut (1). Cf. NEGULICI. Acest om, atât de necăjit și atât de desform, a găsit în juna sa femeie una din acele ființe excepționale

pentru care devotamentul ține loc de verice natura refuză. MAN. SĂNĂT. 52/28. Un om diform nu poate avea abilitatea (destoinicie) și comoditatea cerută în executarea anevoințelor. PARAB. 6/15, cf. ARISTIA, PLUT., POLIZU. Ea era ... înaltă ca un grenadier și delicată ca un silf, iar el mic de statură și diform. FILIMON, O. II, 27, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. Figurile cunoscute, pe care vroia să și le reprezinte, apăreau diforme, în închipuirea lui. VLAHUȚĂ, D. 327, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S. 68. [Isabel] e atât de diformă - cu pântecul umflat în trup micșor -, încât mă întreb cum de a putut ajunge soția mea. M. ELIADE, O. I, 132, cf. CADE. Arta cere un fizic apropiat rolului: mare pentru Danton, ... diform pentru Richard III. CAMIL PETRESCU, P. 6. Cu picioarele diforme și capul mare ... Tino se plimba ... în jurul patului. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 256. Cu greutate s-au putut reconstitui incomplet trei trupuri diforme. BART, S. M. 75, cf. IORDAN, L. R. A. 196. Laba afară din fașă e mare, diformă. DEMETRIUS, A. 290, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ F i g. D-atunci asupra lumii inventă și trimite Tot felul de restricte ... Invidie ochioasă, trufie-mpilătoare ... Răpire gheară-lungă, desform, turbat omor. HELIADE, O. I, 199. Eternă fulgerare cu inima diformă, De evi trecuți ființa-mi o simt adânc rănită. EMINESCU, O. IV, 513. ♦ (Prin lărgirea sensului) Muntele nemăsurat și diform ... inspira neîncredere și neliniște. IBRĂILEANU, A. 160. Paturile lor diforme. KLOPŠTOCK, F. 304. Încearcă să distingă umbrele diforme din ceața ce învăluia portul ca o pulbere violetă. BART, E. 185. Aude în preajma-i hohotul de râs al celor care-i arată umbra diformă. VIANU, L. U. 83. Pălăriile sau șepcile ... erau ... zdrențuite, diforme. BOGZA, V. J. 125. Și, deodată, din acest pac îndesat și diform ... izbucni un șipot turbure, un fel de urlat muzical. VINEA, L. II, 313. ♦ (Adverbial) Umbra ei se zugrăvia dureros și diform. C. PETRESCU, S. 31. Nu se tăvălește pe jos ca rusul, nu sare diform ca tirolezul. STĂNILOAE, O. 95. ♦ (Rare; despre materii) Brut, inform, fără formă precisă. La laminoare, blocul este coborât cu prevedere. Peste el încep să joace valțurile de oțel, creând din bucata de fier diformă, o tablă subțire. SAHIA, N. 33, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: diformi, -e. - Și: (învechit) **defórm**, -ă (ARISTIA, PLUT., POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, BARCIANU, ALEXI, W.), **desfórm**, -ă adj.

- Din fr. **difforme**. - Deform < lat. **deformis**, -e.

DIFORMĂ vb. I v. **deforma**.

DIFORMĂNT, -Ă adj. v. **deformant**.

DIFORMĂRE s. f. v. **deformare**.

DIFORMĂT, -Ă adj. v. **deformat**².

DIFORMAȚIUNE s. f. v. **deformație**.

DIFORMITĂTE s. f. Defect grav al formei fizice, anomalie a proporțiilor; urâțenie (1), slujenie (1). Cf. NEGULICI, STAMATI, D. Un zugrav se cuvine să aibă cea mai mare băgare de seamă să înșele ochii privitorului

asupra diformităților, pocirilor modelului său. FIS. 209/1. Îngrijitorii de bolnavi trebuie să fie oameni sănătoși ... și fără cea mai mică diformitate. PARAB. 6/9, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. Cu toată desformitatea sa, cu toată urâciunea sa ... era foarte greu de a avea cineva o fizionomie mai impozantă. BARONZI, M. I, 70/12, cf. COSTINESCU, LM, ALEXI, W., ȘĂINEANU². Orice defect în forma sa sau în proporțiunile sale, care îi dă o înfățișare urâtă, să chieamă „diformitate” sau „sluțânie”. BIANU, D. S. 240, cf. TDRG. Rachitismul ... produce o serie de diformități. PĂCALĂ, M. R. 352, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, DN², D. MED., M. D. ENC., DEX. ♦ F i g. Iorga stăpânea, de fapt, același suflet ... egocentric până la diformitate. LOVINESCU, S. II, 22. Nu sunt ... neajunsuri sau diformități sociale, ci defecte general omenești. VIANU, A. P. 276. Îți poți îngădui să râzi de diformitățile morale pe care le întâlnești în opera lui Cehov. s. ianuarie 1960, 25. Bonjurismul, cu toate ridiculele și diformitățile lui, a reprezentat un moment crucial în dezvoltarea noastră modernă. FLACĂRA, 1975, nr. 44, 14. ♦ (Prin lărgirea sensului) Printre diformitatea morții puteși ... să mai vedeși ... furtunile soțiale, pe care nici chiar moartea nu le-a putut șterge! C. A. ROSETTI, C. 273/17. În ... diformitățile unor portrete se simțea vocația unor mâini de probabili artiști. CĂLINESCU, E. O. I, 57. ♦ (Concretizat) Ființă diformă. Servitoarea venerabilului meu maister (învățător) era desformitatea cea mai complectă ce am văzut vreodată în viața mea. MAN. SĂNĂT. 341/16.

- Pl.: diformități. - Și: (învechit) **disformitate** (STAMATI, D.), **deformitate** (PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM), **desformitate** s. f.

- Din fr. **difformité**. - Deformitate < lat. **deformitas**, -atis.

DIFOSGĚN s. n. Substanță toxică asemănătoare fosgenului. Difosgenul prin încălzire se descompune în două molecule de fosgen. LTR², cf. DN², DC.

- Din fr. **diphosgène**.

DIFRACTĂ vb. I. R e f l. și t r a n z. A suferi sau a produce o difracție. Fascicolul de lumină ... trece printr-o priză, se difractă și formează o serie de imagini nete. MACAROVICI, CH. 170. [Radiația] se difractă ... ca și razele Roentgen. SANIELEVICI, R. 27, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Prez. ind. pers. 3: **difrăctă**.

- Din fr. **diffractioner**.

DIFRACTĂT, -Ă adj. (Despre raze de lumină, despre fascicule de radiații) Care a suferit o difracție. [Figurile de difracție] se explică prin fenomenul de interferență a undelor luminoase, împrăștiate (difractate) de către marginea obiectului. DER II, 107, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: **difractați**, -te.

- V. **difracta**.

DIFRACȚIE s. f. Fenomen de propagare a undelor luminoase, acustice, de materie etc. în spatele unui obstacol, prin ocolirea marginilor lui și prin abaterea aparentă de la traiectoria rectilinie. Lumina eprobă modificățiuni particulare, efecti de difracțiune, când ea rade

marginile ecranilor. MARIN, F. 432/11, cf. COSTINESCU. În secolul XVII s-au cunoscut difracția și polarizația. ENC. AGR. IV, 285. *Clișeul ... reprezintă ... o parte a spectrului de difracție cristalină.* SANIELEVICI, R. 89. În oarecare măsură, undele pot să ocolească deci un obstacol ... Fenomenul acesta de ocolire se numește difracție. CIȘMAN, FIZ. II, 22. *Difracția luminii provine din natura ei ondulatorie.* LTR², cf. DL, DM. *Difracția pe deschideri circulare are loc în toate instrumentele optice, limitând puterea lor separatoare.* DER, cf. DN². *Radiațiile X sunt vibrații electromagnetice asemănătoare radiațiilor luminoase și, deci, pot prezenta fenomenul de difracție ca și radiațiile luminoase.* DC, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *difracții*. - Și: (învechit) **difracțiune** s. f.
- Din fr. **diffraction**.

DIFRAȚIUNE s. f. v. **difracție**.

DIFTEREÓN s. m. v. **defteriu**.

DIFTERIC, -Ă adj., s. m. și f. 1. Adj. De natura difteriei, care aparține difteriei, privitor la difterie. Cf. DDRF, TDRG, CADE, SFC III, 212. *Bacilul difteric poate atinge și alte organe, ca rinichii și suprarenalele.* DER II, 108. [Difteria] este produsă de bacilul difteric. ABC SĂN. 126, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ◇ *Angină difterică = difterie (faringiană). Epidemiile cele mai mortale, typhusul, vărsatul, angina difterică nu lipsesc niciodată.* GHICA, C. E. I, 266. *Din regimul rău de azi [al țăranului] rezultă apoi frigurile palustre, pelagra, anghina difterică și alte epidemii, cari pe atunci erau aproape necunoscute.* EMINESCU, O. XII, 22, cf. DDRF. *Lista boalelor: ... anghină difterică.* VOICULESCU, L. 10. *La inspecție în comună am descoperit nouă cazuri de angină difterică.* ULIERU, C. 13, cf. DL, DM. *Angina difterică (sau difteria faringiană), cu debut mai lent, febră moderată.* ABC SĂN. 34, cf. DN², D. MED. I, 95, M. D. ENC., DEX. ◇ *Crup difteric = difterie localizată pe laringe; (regional) gușter.* Cf. BUJOREAN, B. L. 135. *Angina difterică se asociază adesea cu difteria laringiană sau crupul difteric.* ABC SĂN. 126. *Crupul difteric este totdeauna agravat de rujeolă (și invers).* D. MED. I, 430.

2. S. m. și f., adj. (Persoană) care suferă de difterie. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, DEX.

- Pl.: *difterici*, -ce.
- Din fr. **diphthérique**.

DIFTERIE s. f. Boală contagioasă acută produsă de bacilul difteric, caracterizată prin formarea unor membrane false pe amigdale, pe faringe sau pe laringe, prin greutate în respirație și la înghițirea alimentelor, prin febră etc.; angină difterică v. d i f t e r i c (1). Cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², BIANU, D. S. 240, TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, ENC. AGR. *Difteria este o boală infectocontagioasă produsă de bacilul difteric.* BELEA, P. A. 526, cf. DL, DM. *Difteria este o boală gravă, mai ales dacă tratamentul nu s-a aplicat urgent.* ABC SĂN. 126, cf. DN², D. MED., M. D. ENC., DEX. ◇ *Difterie laringiană = crup.* În caz de difterie laringiană sau crup se efectuează un tratament special. BELEA, P. A. 527. *Angina difterică se asociază adesea cu difteria laringiană sau crupul difteric.* ABC SĂN. 126.

- Pl.: *difterii*.
- Din fr. **diphthérie**.

DIFTEROÍD, -Ă adj. Care are aparența difteriei; cu aspect difteric (1). Cf. DN², D. MED.

- Pronunțat: -ro-id.
- Din fr. **diphthéroïde**.

DIFTEROVARIÓLĂ s. f. (În sintagma) *Diftero-variola aviară = boală contagioasă a păsărilor, provocată de un virus. Diftero-variola aviară se combate prin vaccinări profilactice și prin măsuri de igienă.* DER, cf. M. D. ENC.

- Scris și: *diftero-variolă*. - Pl.: *difterovariolae*.
- **Difterie + variolă**.

DIFTÍ vb. IV. T r a n z. (Prin nord-estul Transilv.) A sfătui (1). Cf. BUGNARIU, N. 52/418, MDA.

- Prez. ind.: *diftesc*.
- Et. nec.

DIFTÍNĂ s. f. Țesătură de bumbac, deasă și rezistentă, cu una dintre fețe ușor pufoasă. *Țesături de bumbac imprimate: ... diftină.* NOM. MIN. I, 425, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC. *Capoate de diftină.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 8, cf. DEX.

- Pl.: *diftine*.
- Din fr. **duvetine**.

DIFTÓNG s. m. Grup de două sunete format dintr-o vocală și o semivocală, care se pronunță în aceeași silabă. *Glasnicele. Diftonghii. Neglasnicele* [Titlu]. BUCOAVNA 139, cf. ABC 49/4. *Diftongul iaste o unire de doao slove glasnice.* VĂCĂRESCUL, GR. 3/23, cf. ȘCOLERIU, L. 4/10. *Diftongi ... se țin tot de aceeași silavă, ei sânt: ae, au, ei, eu.* ȘINCAI, P. P. 5/18. *Glăsuitoare sau diftongi.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 11¹/20, cf. TEMPEA, GRAM. 197/12. *Semnul se pune deasupra fieștecăruia glasnică sau diftong.* ÎNV. DASC. 23/15. *Dacă slovelea aceastea glasnice deodată cu o deschidere a gurii să răspund, să numesc diftonghi (îndoite glasnice).* FULEA, B. 92/16. *Diftongi (doă glasnice) rumânești sânt preste treizeci.* ABETEDAR, 5/7. *Diftongurile sunt din două vocale sau glasnice.* HELIADE, O. II, 188. *Mai multe glasnice pronunțiate numai cu o scoatere de glas fac o silabă ce o numim diftong.* GR. R. (1835), 2/9. [Limba franceză] are foarte multe vocale și diftongi. RUS, I. I, 191/22. *Două vocali împreună rostite se chiamă diftong.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. [precuvântare nepaginată]. *Diftong se chiamă o silabă numai de vocale: au, ea, ș. a.* PLATON, M. 3/7, cf. NEGULICI. *Vocala dintăiu să se ia în lasarea mâinii, iar a doua, ... în ardicarea mâinii, precum se iau diftongii la citit: au, eu, oi, ui.* PANN, G. M. 19/8, cf. POLIZU. *Vocale ... compuse sânt: ea, ia, iu, care se zic diftongi (îndoite).* BĂLĂȘESCU, GR. 7/19, cf. PONTBRIANT, D. *Una vocală întregă, împreună cu alta jumătățită se chiamă diftong.* CONV. LIT. V, 175, cf. COSTINESCU, LM. *Este locul să vorbim ... despre scrierea diftongilor „ea” și „oa”.* MAIORESCU, CRITICE, 239. *Diftongul prezintă așadar o unitate într-adevăr vie, născută din diferența a duor elemente vocalice.* EMINESCU, O. XIV, 292, cf.

DDRF, BARCIANU. În privința transcrierii ... diftongilor nu se observă ... nicio regulă. SĂM. II, 431, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. În principiu, orice vocală poate fi într-un diftong și sonorantă, și consonantă. IORDAN, G. 9, cf. V. MOLIN, V. T., RESMERIȚĂ, D., CADE. Pe lângă cele 5 vocale obișnuite, se adaogă cele două vocale centrale (ă și î) și nu mai puțin decât 19 diftongi și trifongi. PUȘCARIU, L. R. I, 84. Un diftong este o înșirare de două sunete vorbite, de apertură (grad de deschidere) diferită (semivocală + vocală sau vocală + semivocală), pronunțate în aceeași silabă, cu o singură tensiune musculară. SCL 1954, 433. Diftongii sunt grupuri de două vocale pronunțate în aceeași silabă. GRAUR, I. L. 52, cf. DL, DM. Diftongului „ii” din Țara Românească îi corespunde, în limba vorbită din Moldova, „î”. VARLAAM – SADOVEANU, 328, cf. DER. Dintre diftongii latinei clasice, în perioada târzie, mai este folosit numai „au”. IST. L. ROM. I, 20, cf. DN². Este posibilă sesizarea diftongului „-ii” în rostire. LL 1972, nr. 2, 216, cf. DEX. Termenul se pronunță în grai cu diftong numai în această arie. Z. MIHAIL, T. P. 97. ♦ Diftong ascendent (sau suitor) = diftong al cărui element semivocalic precedă elementul vocalic. Cf. DL, DER, M. D. ENC. Diftong descendent (sau coborător) = diftong al cărui element semivocalic este precedat de elementul vocalic. Cf. DL, DER, M. D. ENC. ♦ Semn tipografic conținând două vocale sau o vocală și o semivocală. Cf. LTR², DN².

- Pl.: diftongi și (învechit, n.) diftonguri.

- Din lat. *diphthongus*, fr. *diphthongue*.

DIFTONGĂ vb. I. T r a n z. și r e f l. A (se) transformă în diftong. Cf. TDRG, CADE. Vocala „e” poate fi pronunțată mai mult sau mai puțin deschisă (è); dacă trece de o limită, „e” se diftonghează în „ie”: „fier”. ROSETTI, S. L. 11, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Prez. ind.: diftonghez.

- Din fr. *diphthonger*.

DIFTONGĂRE s. f. Acțiunea de a (se) d i f t o n g a și rezultatul ei. Asemenea, „roată” nu se pronunță numai prin diftongarea lui „o” și „a”. MAIORESCU, CRITICE, 248. Cunoaștem legea diftongărei lui „e” deschis. CONTEMPORANUL, I, 524, cf. ȘĂINEANU². În românește observăm trei mari valuri de diftongare, deosebite și cronologic. PUȘCARIU, L. R. I, 181, cf. DL, DM. Sunt fenomene de diftongare, de umlaut și de accent în albaneză care constituie o prăpastie între această limbă și română. L. ROM. 1959, nr. 3, 19, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: diftongări.

- V. *diftonga*.

DIFTONGĂT, -Ă adj. (Despre sunete) Care a devenit diftong, rostit ca diftong. Vocala diftongată dă impresia, la audiere, de lungime. SCL 1955, 8, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: diftongați, -te.

- V. *diftonga*.

DIFÚZ, -Ă adj. (Mai ales despre lumină) Care este răspândit în toate direcțiile sau în diverse direcții;

împrăștiat, risipit² (I), surd (I3). La lumina difusă, chlorul și hidrogenul se unesc încet și fără detonație. MARIN, PR. I, 17/15. Coada sau coama [cometei]; o trăsură luminoasă mai mult sau mai puțin largă și difuză. CONCORDIA, 23³/44, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. În cer plutea difusă o pulbere opal. MACEDONSKI, O. I, 414. Sub influența luminei difuze. PONI, CH. 74, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. Coroana ei de păr galben ... stropea cu fire de aur sonoritățile difuze în atmosfera calmă a odăii. IBRĂILEANU, A. 71, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. O lumină difuză ca de amurg străbate prin perdelele albastre. CAMIL PETRESCU, T. III, 253. În lumina difuză, înecat în aerul saturat de vapori de apă, conturul formelor se ștergea ca într-o vagă pictură. BART, S. M. 95. Lumina difuză acoperi nesfârșitele întinderi. STANCU, R. A. I, 328. Localizarea nervilor rahidieni ar fi difuză. PARHON, O. A. I, 84. Ecraanele radiologice emit o luminiscentă difuză. SANIELEVICI, R. 28. Un soare strălucitor pătrundea prin fereastră odată cu un zgomot difuz stăruitor. V. ROM. ianuarie 1955, 84. În lumina difuză strecurată prin vitraliile colorate, îngenunchea sub o veche icoană. BENIUC, M. C. I, 107, cf. DL, DM. Lumina difuză a zilei de mai îi dădea dureri intense de cap. BARBU, Ș. N. 8. O lumină difuză învăluie depărtările. VARLAAM – SADOVEANU, 259, cf. DN², M. D. ENC., DEX. În zgomotul difuz al clasei, ... s-a petrecut lucrul acela inexplicabil. CĂRTĂRESCU, N. 88. ♦ F i g. Patriotismul difuz ... n-are destulă tărie asupra junimii din școale. ODOBESCU, S. III, 329. La sfârșitul «Doinei» lui Coșbuc însă durerea e difuză, vagă. GHEREA, ST. CR. III, 393. Academia trebuie să fie un tot unitar și nu o sumă de elemente difuze. D. GUSTI, P. A. 205. Sugestia muzicală nu mai este prezentă numai în seria imaginilor, în difuza stare extatică, ci în însăși structura poemei. CONSTANTINESCU, S. I, 172. Semnul principal este durerea, care poate fi localizată sau difuză. BELEA, P. A. 171. Abuzul de autoritate ... e sentimentul difuz al propriei îndreptățiri. PLEȘU, M. M. 13. La pacienții ... cu diabet durerea este difuză. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 835. ♦ (Adverbial) Mediu optic sau acustic neomogen, care refractă difuz fasciculele de unde care îl străbat. LTR² VI, 393. ♦ F i g. Este firesc ca la început să o cauți așa, în suprafața culturii, difuz. LIICEANU, J. 101. ♦ Care este neclar, lipsit de precizie, confuz, complicat; lipsit de organizare. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. Acea argumentațiune era atât de difuză și incoerentă ..., încât ... un orator bun ar fi spus-o ... cu mai multă izbândă. EMINESCU, O. X, 323, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². Scriitorul tace numai asupra numelui său; încolo e unul din cei mai vorbăreși și mai difuși dintre autorii de memorii. IORGA, L. II, 351, cf. CADE. Spune vrute și nevrute într-o formă cadențată, difuză și prolixă. SADOVEANU, O. XX, 47. Tendințele inconștiente, spionate, încă neclare și din ce în ce mai difuze în urzeala psihologică a romanelor lui anonime. ARGHEZI, S. XI, 95. Românii [din Transilvania] aveau o conștiință de neam, difuză, încă din veacuri de demult. BLAGA, G. 107. Într-un domeniu așa de variat și de difuz ... multiplicitatea părerilor și contradicția între ele e firească. RALEA, S. T. II, 29. [Are] capacitatea de a crea atmosfera într-o pânză epică țesută cu culori și difuze stări psihologice. S ianuarie 1970, 75. Mesajul

transformă caracterul difuz al conotației dându-i acesteia sau cel puțin tinzând să-i dea un contur semantic adecvat contextului. LL 1972, nr. 3, 308, cf. M. D. ENC. În ce privește literatura pentru tineret, delimitările sunt mult mai difuze. CONTEMP. 1975, nr. 1 508, 2/6. Ideile sunt ascunse în jocul metaforelor, difuze în sistemul de analogii. FLACĂRA, 1975, nr. 45, 8, cf. DEX.

- Scris și: *difus*. - Pl.: *difuzi*, -e și (învechit, m.) *difuși*.

- Din fr. *diffus*.

DIFUZĂ vb. I. 1. T r a n z. (Complementul indică unde sonore, unde de lumină, de căldură etc.) A transmite (4), a răspândi (2), a împrăști în toate direcțiile sau în diverse direcții. Cf. DL, DM, DN². Inițial s-a crezut că lumina solară difuzată prin atmosfera venusiană, foarte densă, nu va permite recepționarea unor imagini atât de clare. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 319. O lumină difuzată din interior reflectă culorile drapelului național. FLACĂRA, 1975, nr. 45, 15, cf. DEX. ♦ R e f l. *Ecurile sale s-au difuzat în toate sensurile*. FLACĂRA, 1975, nr. 42, 12.

2. T r a n z. (Complementul indică idei, știri, muzică, filme etc.) A răspândi (3), a propaga (3), a transmite (2, 6) (prin viu grai, prin presă, prin radio etc.). În vederea stabilirii numelor ... oficiul mecanicului șef va difuza instrucțiunile și materialul documentar necesar. BO (1951), 790, cf. DL. Radioul începu să difuzeze printre salcâmi stufoși și înalți ... cunoscuta ... simfonie beethoveniană. PREDĂ, DELIR. 12, cf. DM, DN². Perspectiva de a difuza pe alte căi o muzică gândită în termenii modului de comunicare, propriu secolului al XIX-lea. M 1974, nr. 7, 3. Câteva filme difuzate ... creaseră impresia că cinematografia se află pe un drum ascendent. CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 1/1, cf. DEX: *Al doilea strat lexical este format din termenul „bobou”, pătruns ca termen comercial și difuzat prin intermediul meșteșugarilor și al negustorilor*. Z. MIHAIL, T. P. 113. *Teroriștii islamiști ... au difuzat o nouă înregistrare video*. RL 2005, nr. 4 614. *Într-o declarație de presă difuzată vineri, ... amintește că, până în prezent, nu i s-a adus la cunoștință nicio învinuire concretă*. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 834. ♦ R e f l. p a s . S-au ... difuzat afișe în legătură cu datele turneului. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 9. ♦ (Complementul indică publicații, cărți etc.) A pune în vânzare, a distribui. Cf. DN². *Prima parte a cronicii ... a fost dată la copiat și difuzată pe la boieri și mănăstiri*. IST. LIT. ROM. I, 570. *Editura muzicală a difuzat, în ultimii ani, câteva cărți de mare rezonanță educativă*. M 1975, nr. 1, 15. *Despre năravul de a „difuza” bilete cu anasăna la un spectacol sau altul, s-a mai scris în presă*. FLACĂRA, 1975, nr. 44, cf. DEX. [Anghinarea] o difuzează ... vânzătorii de plante medicinale. BUTURĂ, EB. I, 29.

3. I n t r a n z. (Despre molecule, particule, substanțe etc.) A pătrunde în masa altui corp cu care se află în contact. *Hidrogenul care difuzează mai ușor iese mai repede din celulă*. MACAROVICI, CH. 238. *Substanțele cu molecula mai mare difuzează mai încet decât cele cu molecula mică*. CIȘMAN, FIZ. I, 433. *Fotonii pot fi difuzați sub unghiuri cuprinse între 0 și π*. SANIELEVICI, R. 194. *Difuzibil: capacitatea unei substanțe de a putea difuza în masa altei substanțe*. LTR² VI, 393, cf. DL, DM,

DN². *Difuziunea depinde de mărimea particulelor care difuzează, cum și de diametrul porilor membranei*. DC, cf. M. D. ENC., DEX.

- Prez. ind.: *difuzez*.

- Din fr. *diffuser*.

DIFUZĂBIL, -Ă adj. Care (se) poate difuza. Cf. DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *difuzabili*, -e.

- **Difuza** + suf. -(a)bil.

DIFUZĂNT, -Ă adj. (Despre medii) Care reflectă sau refractă difuz fasciculele de unde. *Toate ciocnirile suferite de ele [particule], atât cu electronii cât și cu nucleeele mediului, sunt difuzante*. SANIELEVICI, R. 164. *Mediu difuzant*. LTR², cf. M. D. ENC.

- Pl.: *difuzanți*, -te.

- **Difuza** + suf. -ant.

DIFUZĂRE s. f. Acțiunea de a (se) difuza și rezultatul ei; propagare (2), răspândire (3), distribuire. Cf. d i f u z a (2). *Difuzarea cărții să se facă prin zeci de mii de biblioteci, devenite instituție națională*. SADOVEANU, O. XX, 404. *Cercetarea și difuzarea cunoștințelor de tot felul privitoare la înțelegerea reciprocă a națiunilor*. D. GUSTI, P. A. 374. *Prin orice mijloace de difuzare*. COD. PEN. R.P.R. 549. *Difuzarea acestor instrucțiuni*. LEG. EC. PL. 171, cf. DL, DM. *Râmnicul va ajunge ... locul unde se desfășoară o importantă acțiune de difuzare a literaturii religioase*. IST. LIT. ROM. I, 711, cf. DN². *Ducea ... o ... însemnată acțiune de difuzare a cărții în toate regiunile locuite de români*. MAGAZIN IST. 1968, nr. 4, 4. *Printre măsurile profilactice ... a fost ... difuzarea broșurii lui*. G. BARBU, A. V. 185. *Este ... sprijinit pe sistemele moderne de acumulare și difuzare a știrilor*. T ianuarie 1969, 84, cf. M. D. ENC. *Difuzarea, formele și istoria acestor cuvinte*. CL 1973, 177. *Prin abundența comentariilor și rodnică difuzare a operei sale, Arghezi a încetat a mai fi ... un mister*. SIMION, S. R. II, 28. *Difuzarea cântecului popular*. M 1975, nr. 1, 1. *Filmele cu caracter apicol pentru difuzarea largă a cunoștințelor despre apicultură*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 352, cf. DEX. *Amplificarea ariei de folosire a termenului se datorește contactului între graiuri sau difuzării lui prin intermediul limbii literare*. Z. MIHAIL, T. P. 67. *În acest secol, difuzarea olăriei de tradiție bizantină este mult mai puternică*. BUTURĂ, EG. 386. *Difuzarea filmului documentar rămâne o problemă extrem de delicată*. RL 2005, nr. 4 686. ♦ *Difuzare telegrafică* = operație prin care se realizează transmiterea telegramelor spre mai multe posturi telegrafice de recepție, cu ajutorul unor aparate teleimprimatoare obișnuite. Cf. LTR². ♦ *Vânzare (1)*. *Difuzarea obligatorie în școli, la prețul de 10 lei exemplarul - este abuzivă*. FLACĂRA, 1975, nr. 45, 15, cf. MDA.

- Pl.: *difuzări*.

- V. **difuza**.

DIFUZĂT, -Ă adj. (Despre unde de lumină, de căldură etc.) Care este propagat, împrăștiat în toate direcțiile. *Globurile electrice ... dădeau o lumină*

difuzată, reverberată. CAMIL PETRESCU, P. 313. *Se calculează ... raportul ... dintre energia unei difuzate și energia unei incidente.* SANIELEVICI, R. 192.

- Pl.: difuzați, -te.

- V. difuza.

DIFUZIBIL, -Ă adj. (Despre corpuri) Care poate difuza (3) în masa altui corp. *Iuțeala de difuziune chiar a celor mai difuzibile substanțe, ca zahărul cristalizabil, ... este foarte mică.* ARHIVA, II, 431, cf. LTR², DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: difuzibili, -e.

- Din fr. diffusible.

DIFUZIBILITĂTE s. f. Proprietate pe care o au unele corpuri de a difuza (3). [Hidrogenul] poate străbate cu ușurință prin corpurile poroase, această proprietate se numește difuzibilitate. PONI, CH. 47. *Diferitele gaze se deosebesc între ele prin densitate, difuzibilitate, dar mai ales prin proprietățile lor chimice.* MACAROVICI, CH. 19, cf. LTR², DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Scris și: difuzibilitate.

- Din fr. diffusibilité.

DIFUZIE s. f. v. difuziune.

DIFUZIUNE s. f. 1. Împrăștiere în toate direcțiile a razelor unui fascicul de lumină, a undelor de radio etc. care trec printr-un mediu translucid sau care se reflectă când întâlnesc o suprafață cu asperități. Cf. COSTINESCU. *Lumina se reflectează și pe suprafețele zgrunțuroase ale corpurilor ... nu mai urmează legile expuse mai sus, ci se împrăștie în toate părțile. Acest fenomen se numește difuziune.* PONI, F. 343, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Difuziunea luminei.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. [Abajurul] e de mătase galbenă, pictată, și seara când e aprinsă, lumina trebuie să cadă într-o difuziune conică pe o parte din cameră și covor. CAMIL PETRESCU, P. 83. *Petele rumene din obrajii unei fetițe zugrăvite probabil în acuarelă, deveniseră în ulei, prin neînțelegerea procesului real de difuziune a luminii, niște lacuri de rubin fără nicio legătură cu restul.* CĂLINESCU, E. O. I, 57, cf. DL, DM, DN², D. MED., M. D. ENC. *Fenomenul de difuzie, caracterizat prin dispersia fasciculului laser.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 8, cf. DEX. ♦ Propagare (3), răspândire (2), difuzare. *Ideile Școlii Ardelene capătă o largă difuziune în epocă.* IST. LIT. ROM. II, 57. *Difuziunea literaturii actuale în rândul profesorilor care s-au prezentat la examenul de grad, în această sesiune, este încă deficitară.* LL 1973, nr. 4, 843. *Originea și răspândirea unor instalații se încadrează într-un vast proces de difuziune a bunurilor culturale.* BUTURĂ, EG. 323.

2. (În dicționare) Prolixitate. Cf. COSTINESCU. *Meritul logic al argumentațiunii pierde adeseori prin difuziunea și incoerența formei.* EMINESCU, O. X, 328, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Difuziunea stilului.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE.

3. Pătrundere a moleculelor unui corp în masa altui corp cu care intră în contact. *Remașiți de la fabricarea zahărului Remașiți centrifuge Remașiți de difuziune.* GHICA - STURDZA, A. 146, cf. CADE. *Prin difuziune se înțelege puterea de a se amesteca două substanțe, de ex. două gaze.* MACAROVICI, CH. 238. *Se reduce ... încetinirea*

și difuzia particulelor prin ciocniri cu molecule de aer. SANIELEVICI, R. 67. *Difuziunea se face ... și prin spațiile mari ale solului.* AGROTEHNICA, I, 112. *Mișcarea moleculelor explică difuzia gazelor.* CIȘMAN, FIZ. I, 467. *Difuziunea între două gaze diferite.* LTR², cf. DL, DM, DN². *Difuziunea poate să aibă loc în faza gazoasă, lichidă sau chiar solidă.* DC, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, D. GEOL.

- Scris și: difuziune. - Pronunțat: -zi-u-. - Pl.: difuziuni. - Și: difuzie s. f.

- Din fr. diffusion, lat. diffusio, -onis.

DIFUZIV, -Ă adj. (Rar, despre corpuri) Care are proprietatea de a difuza, de a răspândi în toate direcțiile căldura, lumina etc. Cf. DN³, MDA.

- Pl.: difuzivi, -e.

- Din fr. diffusif.

DIFUZIVITĂTE s. f. (Fiz.) Mărime care caracterizează un material din punctul de vedere al capacității sale de a fi un bun conductor al căldurii; difuzibilitate. Cf. LTR², M. D. ENC.

- Difuziv + suf. -itate. Cf. engl. diffusivity.

DIFUZÓR s. n., s. m. I. S. n. 1. Dispozitiv (în formă de pâlnie) sau aparat folosit la redarea sunetelor transmise pe cale electrică și răspândirea lor în mediul înconjurător. Cf. CADE. *Să se instaleze difuzoare.* P. CONSTANT, R. 188. *Tunetele guturale ale difuzoarelor de radio.* CĂLINESCU, C. N. 181. *Pe peroanele Gării de Nord ... sunt instalate difuzoare.* CV 1949, nr. 6, 7. *Tot mai mulți dintre [cetățeni] ... își manifestă dorința de a-și instala difuzoare.* CONTEMP. 1952, nr. 26, 1/6. *Puștile ... băteau spre mașinăriile care se cheamă defuzoare.* CAMILAR, N. II, 364. *Difuzoarele se confecționează din tablă.* LTR², cf. DL, DM, DER, DN², M. D. ENC. *Magazinul este aprovizionat zilnic cu tuburi cinescop, difuzoare, tranzistori.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 358. *Plecări anunțate la difuzor cu nelipsita și politicoasa urare „călătorie plăcută”.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 15. *Difuzorul din perete, deschis din zori până în noapte.* M 1975, nr. 1, 1, cf. DEX. *Eu am trecut repede pe-acasă, ... (la difuzor cânta Sarita Montiel).* CĂRTĂRESCU, N. 224. ♦ (Glumet) *Obrajii ca și bujoru, Gurița ca difuzoru.* FOLC. MOLD. II, 246.

2. Piesă a carburatorului unui motor, care pulverizează combustibil printr-un curent de aer. Cf. CADE, LTR², DL, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

3. Dispozitiv translucid din sticlă, porțelan etc. care împrăștie uniform lumina unei lămpi. *În iluminatul fluorescent, difuzoarele se construiesc adeseori ... din mase plastice sau din metal emailat.* LTR², cf. M. D. ENC., DEX.

4. Aparat sau agregat folosit la extragerea prin difuziune (3) a unei substanțe. *Difuzorul folosit la extracția zahărului din sfeclă e compus în principal dintr-un cilindru de oțel, terminat la partea de sus și de jos cu trunchiuri de con.* LTR², cf. DL, DER, DN², DEX.

II. S. m. Persoană care difuzează publicațiile periodice. Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ F i g. *În accepția ei generală de ... difuzor și transmițător de valori ale inteligenței omenești, cultura are de jucat un rol de uriașă însemnătate.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 1/1.

- Pl.: (I) difuzoare, (II) difuzori. - Și: (regional) defuzór s. n.

- Din fr. diffuseur.

DIG s. n. 1. Construcție hidrotehnică de piatră, de pământ sau de beton, executată în lungul malului unei ape ori îndreptată spre larg și care servește la dirijarea cursului de apă sau la apărarea malurilor ori a porturilor de acțiunea apei și a curenților; zăgaz (1), stăvilă (1), (regional) opritor (II 3). *Țărnuțul mării se lasă acolo în jos, așa că olandezii au trebuit să facă zăgazuri (diguri) ca să nu dea marea peste ei.* MEHEDIŢI, p. 19, cf. ALEXI, W. *Albe fantome se-nalță din mare, Și-aleargă de-a lungul înaltului dig.* SĂM. VI, 23. *Spațiul în care ancorează vasele de tot felul este foarte încăpător și digele cari protejează portul ... sunt o construcție monumentală.* LUC. VII, 250, cf. ȘĂINEANU², TDRG. *Linia ferată ... încheia zarea ca un dig fără început și fără sfârșit.* REBREANU, P. S. 12, cf. RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S. 19. *Zăporul se lărgea în dreapta și în stânga, să prindă toată lățimea, înălțând și afundând dig de stăvilire a apelor.* ARDELEANU, V. P. 213, cf. CADE. *Locuință tihnită, plimbări seara pe dig ..., aperitive în piața Ovidiu.* CAMIL PETRESCU, U. N. 138, cf. ABC MAR., DS. *Nămești de talazuri ... Se năpusteau umflate și se izbeau de diguri.* VOICULESCU, POEZII, I, 87. *Încă de acum o mie de ani îi construiseră necăjiții autohtoni diguri.* SADOVEANU, O. IX, 219. *Când obosea se așeza la capătul digului.* BART, E. 92. *În aval panta barajului nu trebuie să fie prea mare, pentru a împiedica distrugerea digului de ape.* ENC. AGR. I, 405. *Din punctul de vedere geografic, se deosebesc: diguri fluviale și ... maritime.* LTR², cf. DL, DM, DER, DN². *Construcția solidă ... a digului protector ... a rezistat multe secole valurilor marine.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 9, 23, cf. DEX. *Au dispus supraînălțarea digului existent cu 60 centimetri.* RL 2005, nr. 4 728. *Și iar verde de pe dig Sunt chiar din comuna Grid.* FOLC. TRANSILV. II, 46. ◇ F i g. *O, timp invers! O, clar afund de ape Lovite-n digul sufletului dur!* PILLAT, P. 261.

2. (Prin Transilv. și prin Ban.) Gard de nuiete și piatră, făcut în apele curgătoare pentru a aduna apa și a putea prinde pești; apărătoare, gat, scoc de pescuit v. s c o c (5). Cf. MĂNDRESCU, UNG. 74. *În Transilvania la asemenea garduri de nuiete făcute pentru pescuit le zice „apărătoare”, pe când la gardușurile de piatră le zice pe unele locuri „diguri”, iar prin Banat „scocuri de bolovani” sau „scocuri de pescuit”.* ANTIPA, P. 124.

- Pl.: diguri și (învechit, rar) dige. - Și: (regional) dighiu s. n. CHIRIȚESCU, GR. 7.

- Din fr. digue.

DIGĂM, -Ă adj. (Învechit) 1. Care este căsătorit a doua oară. Cf. COSTINESCU, LM.

2. Bigam. Cf. COSTINESCU, LM.

- Pl.: digami, -e.

- Din ngr. δίγαμος.

DIGĂMA s. m. Literă din alfabetul grecesc arhaic. Cf. CADE. *Grupul notat ortografic „oa” la început de cuvânt sau de silabă reprezintă în realitate fonemul-*

consoană digamma „y” urmat de fonemul vocalic „a”. SCL 1956, 13, cf. DER, DN², DEX.

- Scris și: digamma. - Accentuat și: digama.

- Din fr. digamma.

DIGAMIE s. f. (Învechit) 1. A doua căsătorie. Cf. COSTINESCU, LM.

2. Bigamie. Cf. COSTINESCU, LM.

- Din ngr. δίγαμία.

DIGĂSTRIC, -Ă adj. (Și în sintagma *muşchi digastric*; adesea substantivat, m.) (Mușchi) care are o parte cărnoasă la fiecare terminație și o porțiune tendinoasă intermediară. *Mușchiul digastric este un mușchi mic, situat la partea de sus a gâtului.* KRETZULESCU, A. 173/18, cf. COSTINESCU, ENC. AGR., D. MED.

- Pl.: digastrici, -ce.

- Din fr. digastrique.

DIGĂTĂ vb. I. T r a n z. (Regional) A încheia, a termina (Cămărzana - Negrești-Oaș). *Oile le-o dinturnat, Legea i i-o digătat.* ARH. FOLK. I, 175.

- Prez. ind.: ?

- Cf. g ă t a.

DIGENÉTIC, -Ă adj. (Biol.) Care prezintă digeneză. Cf. D. MED., DN³.

- Pl.: digeneticici, -ce.

- Din fr. digénétiq.ue.

DIGENÉZĂ s. f. (Biol.) Însușire a unor viețuitoare de a avea două moduri de reproducere (sexuată și asexuată). Cf. DN³, MDA.

- Pl.: digeneze.

- Din fr. digenèse.

DIGENIE s. f. (Biol.) Înmulțire care se realizează prin contribuția ambelor sexe. Cf. DN³, MDA.

- Pl.: digenii.

- Din fr. digénie.

DIGERĂ¹ vb. I. T r a n z. 1. (Despre organele digestive sau p. e x t. despre ființe; complementul indică alimentele introduse în organism) A preface în substanțe asimilabile, necesare hrănirii corpului; a mistui (1), (învechit) a omesti, (regional) a râșni (3). *A degherat (mistuit) bine.* BARASCH, I. 3/17, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Un stomac în stare să digereze și ouă clocite.* CAMIL PETRESCU, U. N. 30. *[Zăganul] le digeră [oasele mari] grație sucurilor stomacale extrem de puternice.* BĂCESCU, PĂS. 235, cf. DL, DM. *În diferite porțiuni ale tubului digestiv au loc fenomene digestive ... legate de necesitatea transformărilor pe care trebuie să le sufere hrana într-o porțiune, pentru a fi și mai bine digerat în porțiunea următoare.* ABC SĂN. 127, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ◇ R e f l. p a s. *Materiele grase ... se digerează în duoden.* CONTEMPORANUL, I, 54. *Alimentația bătrânilor va fi cât mai ușoară, pentru ca alimentele să se digere ușor.* BELEA, P. A. 238. *Carnea de miel se digeră foarte greu.* RL 2006, nr. 4 902. ◇ F i g. *Rezultă un amestec hibrid,*

greu de digerat. T februarie 1969, 90. [„Analizii”] *nu pot digera înfrângerii personale.* RL 2005, nr. 4 623. *E un insucces pe care va trebui să-l digerăm, dar asta este situația.* ADEVĂRUL, 2005, nr. 4 801. (A b s o l.) *Bucureștii au un farmec imprecis și cu atât mai decisiv absoarbe, catifelează și digeră.* ARGHEZI, B. 55. ♦ R e f l. F i g. (Rar) A se sili să înțeleagă. Cf. CADE. (T r a n z.) *Pricep că nu digeri ce-i poezie.* PERPESCIUS, S. 76.

2. F i g. (Rar) A suferi, a răbda ceva supărător. Cf. CADE, DN³.

- Prez. ind.: *digér* și (rar) *digerez*. - Și: (învechit) **degherá** vb. I.

- Din fr. **digérer**.

DIGERÁ² vb. I v. **degera**.

DIGERÁBIL, -Ă adj. Care se poate digera (cu ușurință); digerabil. Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *digerabili*, -e.

- Din fr. **digérable**.

DIGERÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d i g e r a (1); digestie, mistuire (1). Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, DL, DM. *Structura aparatului digestiv este adaptată funcțiilor de transport, digerare și absorbție a alimentelor.* DER II, 110, cf. DN². *Cercetătorii britanici au pus în evidență faptul că doar albi conservă la vârsta adultă enzima indispensabilă digerării lactozei.* CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 5/5, cf. DEX. *Circulația sângelui, mișcarea gândurilor, digerarea hranei erau întreținute artificial.* CĂRTĂRESCU, N. 316.

- V. **digera¹**.

DIGERÁT, -Ă adj. (Despre alimentele introduse în organism) Care a fost prefăcut în substanțe asimilabile, necesare hrănirii corpului; mistuit (1). Cf. PONTBRIANT, D. *Evacuarea prin materiile fecale a sângelui digerat.* BELEA, P. A. 412. *Alimentele digerate sunt absorbite ... și asimilate ... în organism.* ABC SĂN. 130.

- Pl.: *digerați*, -te.

- V. **digera¹**.

DIGERÁTÚRĂ s. f. v. **degerătură**.

DIGEST¹ s. n. Rezumat al unei cărți, al unui articol; p. e x t. publicație care conține astfel de rezumate. Cf. NDN, DOOM².

- Pronunțat: *dáigest*. - Pl.: *digesturi*.

- Din engl. **digest**.

DIGEST², -Ă adj., s. n. (Rar) 1. Adj. Digerabil. Cf. NDN.

2. S. n. (La pl.) Alimente digerate. Cf. NDN, DOOM².

- Din fr. **digeste**.

DIGEST³ s. n. v. **digeste**.

DIGÉSTE s. n. pl. Culegere de norme ale jurist-consulților romani asupra principalelor probleme de drept, publicate în vremea lui Iustinian și puse de acord în timp cu cerințele noilor instituții de drept; pandecte; p. g e n e r. lege sau hotărâre cu caracter de lege. Se alcătui pandectile sau digestile. SĂULESCU, HR. I, 153/2.

Pandectele sau digestul. ROM. LIT. 397²/20, cf. PROT. - POP., N. D. *Digestele lui Iustinian se numesc și pandecte.* LM, cf. ȘĂINEANU², TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *Textele digestelor au fost adesea alterate pentru a fi puse de acord cu cerințele noilor instituții de drept.* DER, cf. DN², DEX.

- Și: (învechit) **digést** s. n.

- Din lat. **digesta**, fr. **digeste**.

DIGESTÍBIL, -Ă adj. Care se poate digera (cu ușurință); digerabil. [Hrană] *ușor de mistuit (digestibilă).* CORNEA, E. II, 190/6, cf. LM, CADE, SCRIBAN, D. *Nutrețul verde este bogat în albumină digestibilă.* AGROTEHNICA, I, 625, cf. DN², DEX.

- Pl.: *digestibili*, -e.

- Din fr. **digestible**.

DIGESTIBILITÁTE s. f. Proprietate pe care o au alimentele de a putea fi digerate. *După gradul de digestibilitate alimentele se împart în 3 clase.* BIANU, D. S. 40, cf. CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Digestibilitate: proprietatea pe care o au alimentele de a putea fi digerate, adică transformate în produse simple, asimilabile, în aparatul digestiv.* LTR² VI, 405, cf. DN², DC.

- Din fr. **digestibilité**.

DIGÉSTIE s. f. Proces fiziologic complex prin care alimentele introduse în organism sunt transformate treptat în aparatul digestiv al ființelor în substanțe asimilabile; mistuire (1), digerare. *Toată această lucrare se numește a mistuirii sau a digestiei.* ALBINET, M. 110/1, cf. NEGULICI. *Digestiune anevoie și ostentatoare.* MAN. SĂNĂT. 251/28. *Magnesia este întrebuințată ... în digestiunile cele rele.* MARIN, PR. II, 138/8. *Digestia sau mistuirea.* POLIZU, P. 91/7. *Patimele produse prin meseriile care silesc pe om să stea în picioare sunt: osteneală și tremurătură în picioare, paliditate, slăbirea digestiunii.* ISIS (1859), 128²/9, cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU. *Digestiunea stomacală este incomplet explicată.* CONTEMPORANUL, I, 54. *O afecțiune bolnăvicioasă a sistemului nervos sau a organelor digestiunii întărește însă discolia înmăscută.* CONV. LIT. VI, 298, cf. DDRF, ȘĂINEANU². *Digestiunea sau mistuirea cuprinde toate schimbările prin care trec alimentele pentru a se transforma în un lichid care trece în sânge pentru a-l reînnoi.* BIANU, D. S. 246, cf. TDRG. *Aparatul digestiv este însărcinat cu mistuirea sau digestiunea alimentelor.* ENC. VET. 37, cf. CADE. *Se întreba ce rost au aci, ... între oamenii sătui, bine dispuși după digestie.* C. PETRESCU, I. I, 16. *Spencer ... avea digestiuni dificile și nu putea dormi.* NEGULESCU, G. 108. *Congestionat, lustruit de o digestiune laborioasă, domnul ... fuma tăcut.* BRĂESCU, O. A. I, 278. *Cât ni se face digestia, ne legănăm iarăși în automobil.* SADOVEANU, O. IX, 314, cf. ENC. AGR. *Au și ei [vulturii] nevoie absolută de apă și pentru digestia hranei grele.* BĂCESCU, PĂS. 214. *Guvernatorul nu-și turbura digestia.* RALEA, O. 63. *Iar acum bătrâna doamnă ... îl știe plecat pe jos (plimbare nocturnă, de digestie).* VINEA, L. I, 291, cf. LTR². *Medicamentele din această grupă au rolul de a îmbunătăți digestia.* BELEA, P. A. 273, cf. DL, DM. *Întregul proces al digestiei este coordonat de scoarța cerebrală.* DER, cf. DN², D. MED.,

M. D. ENC. *Se intervine în organism printr-o acțiune dublă: în mod direct, prin digestie și sânge.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 17, cf. DEX. [Rabarbură] se mai dădea ca stimulent și pentru ușurarea digestiei. BUTURĂ, EB. I, 196. *Pepsina (enzima cu rol în digestia proteinelor) și amilaza pancreatică cu rol în digestia glucidelor sunt potențate de prezența sulfului din aceste ape medicinale.* RL 2005, nr. 4 571.

- Pronunțat: -ti-e. - Pl.: *digestii*. - Și: **digestiune** s. f.
- Din lat. *digestio*, -onis, fr. *digestion*.

DIGESTIUNE s. f. v. **digestie**.

DIGESTIV, -Ă adj. 1. Care servește digestiei, care asigură digestia. Cf. NEGULICI. *Aceste boale provin dintr-o turburare mare în funcțiunile digestive.* MAN. SĂNĂT. 253/27. *A nu slăbi foarte mult puterile digestive (mistuitoare).* DESCR. APE 81/28. *Organe digestive (de mistuire).* BARASCH, M. II, 166/10, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Ți-am trimis marca berii englezești ... E nutritivă, stimulantă și calmantă, aperitivă și digestivă.* CARAGIALE, O. VII, 63, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *O probează organizațiunea corpului său întreg și în particular dinții și organele digestive.* BIANU, D. S. 38, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Această însușire apare ... la toate ființele vii, spre a le apăra în contra primejdiei de a-și supraîncărca organele digestive ... precum și de a consuma lucruri dăunătoare sănătății.* NEGULESCU, G. 89, cf. SCRIBAN, D. *Funcționarea normală a organelor digestive.* BELEA, P. A. 210, cf. DL, DM. *Abuzul de tutun duce cu timpul la tulburarea funcțiilor digestive.* ABC SĂN. 369. *Sunt asociate și alte tulburări, cum ar fi cele ale tranzitului digestiv.* RL 2005, nr. 4 732. ♦ *Aparat (sau tub ori, rar, sistem) digestiv = totalitatea organelor cu ajutorul cărora se face digestia. Un aparat digestiv de o simplitate cu totul primitivă.* CARAGIALE, O. III, 204, cf. ȘĂINEANU². *Mâncările trebuie să fie variate pentru ca să fie bine suportate de tubul digestiv.* BIANU, D. S. 38, cf. TDRG. *Tubul digestiv, aparatul respirator.* AGÎRBICEANU, A. 176. *Aparatul digestiv este însărcinat cu mistuirea sau digestiunea alimentelor.* ENC. VET. 37. *Se hotără să pedepsească întregul sistem digestiv ... cumpărându-i ... un modest covrig.* V. ROM. ianuarie 1929, 40, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Ezerina poate produce ... o inhibiție a motilității tubului digestiv.* DANIELOPOLU, F. N. I, 12. *Digestibilitate: proprietatea pe care o au alimentele de a putea fi digerate, adică transformate în produse simple, asimilabile, în aparatul digestiv.* LTR² VI, 405. *Substanțele toxice ... pot pătrunde în organism ... pe calea tubului digestiv.* BELEA, P. A. 148, cf. DL, DM, DER, DN², M. D. ENC. *Enzimele tubului digestiv.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 19, cf. DEX. *În Munții Apuseni, la Ponor, decoctul se dădea vitelor, în bolile aparatului digestiv și ale ficatului.* BUTURĂ, EB. I, 54. *Lili însă a luat lecția de la început ... cu o răceală de parcă ar fi vorbit despre sistemul nervos sau aparatul digestiv.* CĂRTĂRESCU, N. 89. *Principalele indicații terapeutice ale apei medicinale sulfuroase sunt cele asupra tubului digestiv.* RL 2005, nr. 4 571. *Glande digestive = glande care secretă fermenții pentru digestie. În tunica mucoasă se află numeroase glande digestive, care secretă*

fermenți cu ajutorul cărora se efectuează digestia. DER II, 110.

2. Referitor la digestie, care aparține digestiei sau aparatului digestiv (1). *Acest obicei avea rezultate neplăcute de ordin digestiv.* CĂLINESCU, I. 296. *Să examinăm ... acțiunea atropinei ... pe organele terminale ... ca de exemplu musculatura digestivă.* DANIELOPOLU, F. N. I, 86. *Întrucât tulburările digestive sunt destul de frecvente la bolnavi, regimul va trebui să țină cont și de aceste tulburări.* BELEA, P. A. 383. *Virusul „A” se transmite și pe cale digestivă.* ABC SĂN. 189. *Copiii suferă mai puțin de obișnuitele afecțiuni digestive legate de acest anotimp.* G. BARBU, A. V. 264. *Reziduurile solide și lichide (materile fecale și urină) umane și animale, care reprezintă suportul esențial prin care se elimină și se răspândesc germeii patogeni ai infecțiilor digestive.* D. MED. *Bolnavi cu tulburări digestive.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 17, cf. DEX. *Preparatele pe bază de aluat dospit ... trebuie evitate pentru persoanele cu afecțiuni digestive.* RL 2006, nr. 4 902. ♦ S p e c. *Care ușurează digestia. Medicamente care înleznesc funcțiunile stomacului, care ușurează mistuirea mâncărilor, din care pricină aceste medicamente se mai numesc și digestive.* BIANU, D. S. 702.

3. Care suferă de o boală a aparatului digestiv (1). *Bolnavilor digestivi nu le vom da carne prăjită sau pané.* BELEA, P. A. 243, cf. MDA.

- Pl.: *digestivi*, -e.

- Din fr. *digestif*.

DIGESTÓR s. n. Numele unor recipiente (închise) în care au loc diverse procese tehnologice.

1. (Ieșit din uz) Dispozitiv format dintr-un vas cilindric de metal, închis ermetic cu un capac, cu ajutorul căruia se demonstrează forța elastică a vaporilor de apă; oala lui Papin, (învechit, rar) marmita lui Papin, v. marmită (1). *Digestorul sau oala lui Papin.* STAMATI, F. 104/7, cf. MDA.

2. Recipient de formă cilindro-conică, asemănător cu o autoclavă verticală, folosit pentru opărirea în apă sau în vapori a fructelor și a legumelor destinate preparării conservelor. *Digestorul e echipat cu: manta de încălzire, legături la conductele de vapori și de apă, robinet pentru descărcarea lichidului de la opărire, manometre, termometre ... etc.* LTR², cf. DER, M. D. ENC., DN³.

3. Rezervor în care se fermentează nămolul provenit din decantarea apelor de canalizare. *Din punctul de vedere al modului de execuție, digestorul poate fi: bazin pentru fermentarea nămolului ... sau fosă septică.* LTR², cf. D. MED.

- Pl.: *digestoare*.

- Din fr. *digesteur*.

DIGETĂR s. n. v. **degetar**.

DIGETÚȚ s. n. v. **degetuț**.

DÍGGER s. m. Adept al curentului radical din timpul Revoluției burgheze din Anglia, din secolul al XVII-lea, reprezentând interesele țărănimii sărace. *Digerii cereau lichidarea proprietății private asupra*

pământului și a privilegiilor marilor proprietari de pământ. DER, cf. M. D. ENC., DN³.

- Scris și: *diger*. - Pronunțat: *digăr*. - Pl.: *diggeri*.
- Din engl. **digger**.

DIGHIE s. f. (Bot.; regional) Costrei (*Sorghum halepense*). Cf. BORZA, D. 163, MDA.

- Pl.: *dighii*.
- Et. nec.

DIGHIS s. n. v. **dichis**¹.

DIGHISĂ vb. I v. **dichisi**.

DIGHIU s. n. v. **dig**.

DIGII s. m. pl. (Regional) Ițari (Oltina - Băneasa). H II 285.

- Et. nec.

DIGIT s. m. (Informatică, Electronică) Cifră. Cf. DEX², MDA.

- Pl.: *digiti*.
- Din engl. **digit**.

DIGITĂ vb. I. 1. **I n t r a n z.** (Muz.) A folosi (corect) degetele pentru a cânta la un instrument. Cf. DN³, MDA.

2. **T r a n z.** (Neobișnuit) A băjbâi cu degetele. IORDAN, L. R. A. 236, cf. MDA.

- Prez. ind.: *digitez*.
- Din it. **digitare**.

DIGITĂL¹, -Ă adj. Care aparține degetelor (**I I**), care se referă la degete, produs de degete, al degetelor. *O față externă convexă ... de care se prinde un mușchi ... o adâncătură ce se numește digitală.* KRETZULESCU, A. 77/24, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE. *Se face o hemostază provizorie prin comprimarea digitală a arterei.* BELEA, P. A. 130, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ *Amprentă* (sau rar, *urmă*) *digitală* = semn concret lăsat pe un obiect de liniile de pe suprafața interioară a vârfului sau a primei falange a degetelor de la mână. Cf. DL, DM. *S-a acordat o mare atenție interpretării rezultatului ... privind fragmentele de urme digitale de pe comutatoare.* PREDA, M. S. 260, cf. DN², M. D. ENC., DEX. *A dezvoltat o tehnologie de acces bazată pe ... amprenta digitală.* RL 2005, nr. 4 507. (Rar) *Calcul digital* = socoteală pe degete. Cf. CADE, MDA. *Mușchi digital* = fasciculul muscular cu inserție pe degete (**I I**). Cf. SCRIBAN, D., MDA.

- Pl.: *digitali*, -e. - Și: (învechit, rar) **degetăl**, -ă adj. KRETZULESCU, A. 103/1.

- Din fr. **digital**. - **Degetal**: prin apropiere de **deget**.

DIGITĂL², -Ă adj. 1. (Informatică) Care este sau poate fi reprezentat prin cifre. Cf. M. D. ENC., DEX. *Analiza digitală a consoanelor și vocalelor mi-a sugerat una din explicațiile persistenței formelor „dialectale” alături de limba „oficială”.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 822.

2. (Electronică; despre aparate, dispozitive, sisteme etc.) Care generează, măsoară, prelucrează sau stochează

semnale digitale (**1**); care utilizează semnale de acest tip. *Mașinile digitale sunt niște uriașe mașini aritmetice care lucrează automat, conform unui program dat.* V. ROM. iunie 1958, 92. *Un nou model de telefon, cu cameră digitală încorporată ... a fost lansat.* RL 2004, nr. 4 475. *Astral Telecom a anunțat ... lansarea serviciului integrat de comunicații digitale.* ib. nr. 4 595. *Materialele digitale pot fi folosite în diverse medii de instruire.* ib. nr. 4 778. *Strategie de implementare a televiziunii și radiodifuziunii digitale la nivel național.* ib. 2006, nr. 4 817. *Felul în care ne pregătim de război s-a schimbat profund, iar soldații pe care îi pregătim acum sunt copiii erei digitale.* ib. 2006, nr. 4 847.

- Pl.: *digitali*, -e.

- Din fr. **digital**, engl. **digital**.

DIGITĂLĂ s. f. 1. Numele a două plante erbacee veninoase din familia scrofulariaceelor, cu flori de obicei roșii: a) plantă erbacee cu frunzele acoperite de peri moi, cu flori mari galbene sau roșii-purpurii; degetar (**II**), (popular) degetariță (**1**), (regional) degetăruț (**2**), degețel (**II 2**), degetărel (**2**), degetărică (**2**), clopoșele, năpăstrocel, degețel-de-pădure; floarea degetarului, iarba degetarului, iarbă de plămâni, iarbă de tripăl, țâța-oii (v. ț â ț â **I 1**), urechea bouului (v. u r e c h e **I 4**) (*Digitalis grandiflora*). Cf. BRANDZA, FL. 350, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², BIANU, D. S. 225, TDRG, CADE, SCRIBAN, D.; b) plantă erbacee cu flori de culoare roșie-purpurii, cultivată ca plantă medicinală; degețel (**II 1**), degețel-roșu (v. d e g e ț e l **II 1**), (popular) degetăriță (**2**), (regional) degetăruș, degetăruț, năpăstrocel, deget-roșu (v. d e g e t **II 2**), degetărel-roșu (v. d e g e ț a r e l **3**), țâța-oii (v. ț â ț â **I I**) (*Digitalis purpurea*). Cf. CADE. *Digitala (degețel roșu), buruiană foarte otrăvitoare, se dă în boalele de inimă și rinichi, însă numai prescrisă de medic.* VOICULESCU, L. 115, cf. DS, ENC. AGR., SCRIBAN, D., DL, DM, DER, DN², DEX.

2. (Rar) Digitalină. *Digitala este un medicament periculos și nu trebuie luată în doză mare.* BIANU, D. S. 225. *Sub influența digitalei, ventriculul se dilată mai mult decât înainte în timpul diastolei.* DANIELOPOLU, F. N. II, 31. *Îi lua pulsul și tensiunea, îi da să bea digitală.* VINEA, L. I, 284. *Digitala se dă de obicei pe gură sau în supozitoare, ajungând prin intestin și sânge la inimă.* BELEA, P. A. 270, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX. *Digitala este o altă substanță cu efecte miraculoase în bolile cardiace.* RL 2006, nr. 4 933.

- Pl.: *digitale*.

- Din fr. **digitale**.

DIGITALEINĂ s. f. v. **digitalină**.

DIGITĂLIC, -Ă adj., s. n. (Substanță, medicament) care are o acțiune cardi tonică și diuretică. *Medicamentele digitale favorizează toți factorii vegetativi naturali.* DANIELOPOLU, F. N. II, 179. *Digitalele au o acțiune cardi tonică și diuretică; încetinesc, regularizează și întăresc funcțiunile inimii.* LTR².

- Pl.: *digitalici*, -ce.

- **Digital** + suf. -ic.

DIGITALINĂ s. f. Substanță extrasă din frunzele și semințele digitalei (1 b), utilizată în tratamentul bolilor cardiovasculare, ca diuretic etc.; digitoxină, (rar) digitală (2). Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Digitalina ... se dă în granule de 1/10 miligram*. BIANU, D. S. 225, cf. TDRG, NICA, L. VAM. 79, CADE, SCRIBAN, D. *Substanțele ce acționează asupra inimii ... se găsesc în digitaline și strofantine*. MACAROVICI, CH. 636. *Digitalina amorfă are o compoziție nesigură*. DANIELOPOLU, F. N. II, 18. *Digitalina se extrage din semințele de digitală, cu ajutorul unui amestec de eter și alcool*. LTR², cf. DL, DM. *Digitalina se utilizează în tratamentul bolilor cardiovasculare și ca diuretic*. DER, cf. DN². *Digitalină: medicament tonic cardiac, stimulant*. DC, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: (rar) *digitaline*. - Și: (învechit) *digitaleină* s. f. DANIELOPOLU, F. N. II, 13.

- Din fr. *digitaline*.

DIGITALISM s. n. (Med.) Intoxicație cu digitală (2). Cf. D. MED., DN³.

- Din fr. *digitalisme*.

DIGITALIZĂ vb. I. T r a n z. (Informatică, Electronică) A transforma semnalele analogice în semnale digitale². Cf. DEX², MDA.

- Prez. ind.: *digitalizez*.

- **Digital** + suf. *-iza*.

DIGITALIZĂRE¹ s. f. Introducere de digitalină în organism. Cf. DN², D. MED.

- Cf. fr. *digitalisation*.

DIGITALIZĂRE² s. f. (Informatică, Electronică) Acțiunea de a digitaliza și rezultatul ei. Cf. DEX². *Conservare a patrimoniului fotografic prin intermediul digitalizării*. RL 2005, nr. 4 770. *Muzeul Național al Literaturii Române anunță începerea proiectului național Liter@cces, un proiect-pilot de digitalizare a patrimoniului literar românesc*. ib. 2006, nr. 4 939.

- Pl.: *digitalizări*.

- V. *digitaliza*.

DIGITALIZĂT, -Ă adj. (Informatică, Electronică; despre semnalele analogice) Care a fost transformat în semnale digitale². Cf. DEX², MDA.

- Pl.: *digitalizați, -te*.

- V. *digitaliza*.

DIGITALOZĂ s. f. (Chim.) Eter metilic solubil în apă, obținut prin hidroliza digitalinei. *Porțiunea glucidică a heterosizilor ... este formată din ... digitaloză*. DANIELOPOLU, F. N. II, 26, cf. LTR², DC.

- Din fr. *digitalose*.

DIGITĂR s. n. v. *degetar*.

DIGITĂT, -Ă adj. (Despre frunzele simple sau foliolele unei frunze compuse) Care are marginile cu creștături adânci și cu ieșituri dispuse ca degetele răsfirate ale unei palme¹ (1); p a l m a t; decupat, despărțit în formă de degete (I 1). *Foile degitate, ... adecă dispuse (așezate) într-un mod care seamănă cu degetele mâinilor*.

BARASCH, I. N. 127/7. *Frunze digitate sau împănate*. NEGRUZZI, S. I, 103. *Familia rozaceelor [cu] ... frunze digitate sau împănate*. CONV. LIT. I, 96. *Nervația lor [foilor] este costată sau digitată*. GRECESCU, FL. 5, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DN², M. D. ENC., DEX. *Denumiri populare pentru două specii înrudite, din fam. Rosaceae, ale căror frunze digitate ... au sugerat numirile populare*. BUTURĂ, EB. I, 67. ♦ (Despre flori) Care este dispus ca degetele unei mâini deschise. *Florile [sunt] așezate în spice cilindrice, digitate, unite câte 2-10*. ENC. AGR. I, 407.

- Pl.: *digitați, -te*. - Și: (învechit) *degetăt, -ă* (LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.), *degităt, -ă* adj.

- Din lat. *digitatus, -a, -um*, fr. *digité*. - *Degetat, degitat*: prin apropiere de *deget*.

DIGITAȚIE s. f. I. Tehnica repartizării degetelor (I 1) pe clapele ori pe coardele instrumentelor muzicale sau pe clapele mașinii de scris etc. pentru a obține un randament maxim. Cf. TIM. POPOVICI, D. M., IORDAN, L. R. A. 26. *Prin digitație în furcă, scara „naturală” a cimpoiului poate fi îmbogățită cu sunete intermediare*. ALEXANDRU, I. M. 84, cf. DL, DM, DER, DN². *Degetațiile prin extensie au înlăturat glissandele supărătoare, aducând frazei relief și căldură*. SCÂNTEIA, 1967, nr. 7 456, cf. M. D. ENC. *Faceți ceva să pară a digitație*. M 1974, nr. 12, 24, cf. DEX. ♦ F i g. *Căile convingerii sunt atât de delicate, încât e nevoie de o digitație subtilă pentru a le parcurge*. ARGHEZI, B. 153.

II. (Geol.) Formă ramificată de dispoziție a cutelor, ale căror axe se scufundă într-o direcție. *Flișul extern. Digitația superioară*. ONCESCU, G. 200. *Digitațiile se deosebesc de pânzele de șariaj*. LTR², cf. DER, D. GEOL.

- Pronunțat: *-fi-e*. - Pl.: *digitații*. - Și: (rar) *degetație* s. f.

- Din fr. *digitation*. - *Degetație*: prin apropiere de *deget*.

DIGITIFÓRM, -Ă adj. Care are forma unui deget (I 1). Cf. BARCIANU, ALEXI, W. ♦ (Adverbial) *Ferigă fosilă ... care avea sporangii izolați, grupați digitiform ... pe partea inferioară a pinulelor*. DER II, 5.

- Pl.: *digitiformi, -e*.

- Din fr. *digitiforme*.

DIGITIGRĂD s. n. (La pl.) Nume dat unui grup de mamifere care se sprijină în mers numai pe degete (I 1); (și la sg.) mamifer care face parte din acest grup. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DER, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ (Adjectival) *Animal digitigrad*. Cf. BARCIANU, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *digitigrade*.

- Din fr. *digitigrade*.

DIGITONINĂ s. f. Substanță extrasă din semințele plantei degetel-roșu. *Digitsaponina [este] deosebită de digitonina cristalizată*. DANIELOPOLU, F. N. II, 14. *Digitonina se prezintă sub formă de pulbere cristalină, puțin solubilă în apă rece ..., mai solubilă în apă caldă ... și în alcool*. LTR², cf. DC.

- Din fr. *digitonine*.

DIGITOXINĂ s. f. Substanță extrasă din frunzele și semințele digitalei (1 b), utilizată în tratamentul bolilor cardiovasculare, ca diuretic etc.; digitalină. *Din foile de „Digitalis purpurea” s-a extras digitoxina.* DANIELOPOLU, F. N. II, 13. *Digitoxina ... se întrebuințează în medicină, în tratamentul bolilor de inimă, ca tonic cardiac, având și o acțiune diuretică.* LTR², cf. DC.

- Din fr. **digitoxine**.

DIGITRÓN s. n. (Electronică) Tub cu descărcare luminiscentă, cu mai mulți catodi, folosit pentru indicații alfanumerice în aparatura digitală de măsurare. Cf. DEX², MDA.

- Pl.: **digitroane**.

- Din fr. **digitron**.

DIGITÉL s. n. v. **degețel**.

DIGIUGĂ vb. I v. **dejuga**.

DIGLIFĂ s. f. (Rar) Consolă cu două caneluri în cruce. Cf. DN², MDA.

- Pl.: **diglife**.

- Din fr. **diglyphe**.

DIGLOSÍE s. f. 1. Malformație caracterizată printr-o limbă bifidă. Cf. D. MED., NDN.

2. Bilingvism. Cf. DȘL. ♦ Folosirea într-o comunitate lingvistică a două varietăți ale aceleiași limbi (una savantă și una populară). Cf. DȘL, NDN.

- Din ngr. **διγλωσσία**, fr. **diglossie**.

DIGLÓT, -Ă adj. (Învechit, rar) Bilingv. ARISTIA, PLUT.

- Pl.: **digloți**, -te.

- Din ngr. **διγλωσσος**.

DIGN, -Ă adj. v. **demn**.

DIGNĂ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A considera, a binevoi. Cf. SCRIBAN, D.

- Prez. ind.: **dignez**.

- Din fr. **daigner** (după **dign**).

DIGNÍ vb. IV. R e f l. (Regional) A se înghionti, a-și da ghes (Zagra - Năsăud). Cf. COMAN, GL.

- Prez. ind.: ?

- Et. nec.

DIGNITĂR s. m. v. **demnitar**.

DIGNITĂTE s. f. v. **demnitate**.

DIGOÁRE s. f. v. **tigoare**.

DIGOSÍ vb. IV v. **dicăsi**.

DIGOXINĂ s. f. (Med.) Substanță obținută din frunze de digitală (1 b), folosită pentru proprietățile sale cardiotonice. Cf. LTR², D. MED., NDN.

- Din engl. **digoxin**.

DIGOZÍ vb. IV v. **dicăsi**.

DIGRĂBĂ adv. v. **degrabă**.

DIGRÁF s. n. Graf direcționat. Cf. NDN.

- Pl.: **digrafe**.

- Din fr. **digraphe**.

DIGRÁM s. n. v. **digramă**.

DIGRĂMĂ s. f. (Lingv.) Grup de două litere care transcrie un fonem unic. Cf. DN².

- Pl.: **digrame**. - Și: (rar) **digrám** s. n. NDN.

- Din fr. **digramme**.

DIGRÉSIE s. f. v. **digresiune**.

DIGRESIÚNE s. f. 1. Abatere, îndepărtare de la subiectul tratat (în vorbire sau în scris), excurs; parte a unei lucrări care conține o asemenea abatere. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, STAMATI, D. *Asemenea digresii cronice le introduce cu o scuză.* RUSSO, în BUL. COM. IST. II, 30. *Rog pe ascultători să-mi ierte ... această digresiune ce am făcut-o înainte de a intra în materie.* KOGĂLNICEANU, S. A. 192. *Sunt silit să fac o digresiune cam lungă.* GHICA, S. 362. *Înainte de a intra în așteptarea reprezentării acestei opere ..., ne permitem a face ... o mică digresiune.* FILIMON, O. II, 248, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., LM, COSTINESCU. *Să-mi permiteți a face o mică digresiune.* MAIORESCU, D. I, 357. *Te simți cam obosit de lunga digresiune zoologico-filologică.* ODOBESCU, S. III, 32. *Permiteți-mi această digresiune.* CARAGIALE, O. VI, 143. *Trebuie să facem o mică digresiune pentru ca să ne lămurim vorba.* CONTEMPORANUL, IV, 893. *Toate operele ... sunt haotice ... cu epizode enorme și digresii fără trebuință.* ARHIVA, II, 717, cf. DDRF, BARCIANU. *Noi așteptam de la profesorul nostru numai digresiunile.* SĂM. IV, 48, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Istoricul se pierde în digresii.* IORGA, L. I, 166, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Lecțiile ... nu păreau totuși „compuse”, lăsate fiind în voia unei impresionante dezordini și a unei digresiuni continue.* LOVINESCU, S. II, 24. *Să-mi dați voie, iubii camarazi, să fac o mică digresiune.* BRĂESCU, O. A. I, 262. *I se pot obiecta nesfârșitele digresii și excesul de patos declamator.* SADOVEANU, O. XX, 559, cf. SCRIBAN, D. *Digresiunea este pentru Odobescu un procedeu de compoziție.* VIANU, M. 204. *Convorbirea lor era de obicei fără digresiuni inutile.* CAMIL PETRESCU, N. 28, cf. DL. *Am să încep printr-o digresiune.* PREDĂ, R. 36, cf. DM. *Cu toate digresiunile, poetul nu cade în lirism.* VARLAAM - SADOVEANU, 255. *Digresiunile oportune și inoportune sunt lungite.* L 1965, nr. 17, 3/4, cf. DN². *Portretul e precedat de ample digresiuni teoretice despre romantismul latino-american.* s. ianuarie 1970, 57, cf. M. D. ENC. *Mi-am permis această digresiune pentru a-mi putea baza pe ea ideile cu caracter general.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 2/6, cf. DEX. *Unul din motivele digresiunii s-a văzut din capul locului.* PALEOLOGU, T. 46.

2. (Astron.) Depărtare maximă a unui astru în mișcarea sa diurnă față de meridianul nordic. Cf. NEGULICI, COSTINESCU. *Se numește în special digresiune valoarea*

maximum la care poate ajunge elongațiunea unei planete către orientul sau occidentul pozițiunei Soarelui. CULIANU, C. 329. *Trec la maximul de digresiune aștrii care au declinația mai mare decât latitudinea.* LTR², cf. M. D. ENC.

- Pronunțat: -si-u-. - Pl.: *digresiuni*. - Și: (astăzi rar) **digrésie**, (învechit) **degrésie** (STAMATI, D., SCRIBAN, D.) s. f.

- Din lat. **digressio**, -onis, fr. **digression**.

DIGRESÍV, -Ă adj. (Rar) **1.** (Despre oameni) Care face (în vorbire sau în scris) digresiuni (**1**), care se abate de la subiect. *Grecii făcând pe macedoneni fii de hoși, îndată se înfățișează în mintea lui Cantacuzino teoria lui Simion Dascălul despre descendența ... moldovenilor și, digresiv cum este, și începe a o discuta.* IORGA, L. I, 167.

2. (Despre vorbire sau scriere) Care conține digresiuni (**1**). *Interesant este de urmărit și procedul vorbirii digresive.* VIANU, A. P. 136. ◇ (Adverbial) *Asemenea notițe nu se întâlnesc numai digresiv și sporadic.* IORGA, L. I, 390.

- Pl.: *digresivi*, -e.

- Din fr. **digressif**.

DIGRIMEÁ s. f. v. **dirmea**.

DIGULEȚ s. n. Diminutiv al lui **d i g** (**1**). *Se înconjoară această suprafață cu două rânduri de digulețe.* AGROTEHNICA, I, 148.

- Pl.: *digulețe*.

- **Dig** + suf. -uleț.

DIH s. m. sg. (Prin Bucov.; în descântece) Dihanie (**3**). Cf. DDRF. *Prinsu-s-a dihul de păr, Păru-i prins de piele.* T. PAPAĞAGI, C. L. 19. *Cine duce veste, Veste și poveste, Să bea veninul D-odată cu dihul.* TEODORESCU, P. P. 394, cf. MARIAN, D. 224, I. CR. IV, 210.

- Din ucr. **дих** „răsuflare”.

DIHÁ¹ adv. v. **dihai**.

DIHÁ² interj. (Adesea repetat) Strigăt cu care ursarul îndeamnă ursul să joace. *Se aude sub fereastră vocea lui Safir strigând [către urs]: Diha, Martine!* ALECSANDRI, T. I 320, cf. DDRF, BĂRCIANU, TDRG. *Joacă bine, Moș Martine, Că mă dau Pe lângă tine. Diha!* PAMFILE, J. II, 111, cf. RESMERIȚĂ, D. *Diha, diha, măi Martine.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE, SCRIBAN, D.

- Și: **dáha** interj. ALEXI, W.

- Din tc. dial. **dihá** (strigăt cu care se îndeamnă la mers animalele de călărie sau de tracțiune).

DIHÁI adv. (Popular și familiar; în l o c. a d v. și a d j.) **Mai dihai (decât ori ca)** = mai mult, mai bine, mai grozav etc. (decât). *Mă pricep și la discântice mai dihai decât Baba Cloanța.* ALECSANDRI, T. 10. *Aș vrea s-aleg, și nu știu, că-s toate una mai dihai decât alta.* id. ib. 684, cf. CIHAC, II, 95. *Atunci noi, la fugă, băieți; mai dihai decât la popa Oșlobanu.* CREANGĂ, O. 203. *Începu a curge la sânge ca dintr-un om viu, și mai dihai, că se umplu beseareca.* CONTEMPORANUL, III, 197. *Să jura, mai diha decât țiganii, că el nu l-a văzut.*

VLAHUȚĂ, S. A. II, 139, cf. ZEITSCHRIFT, XVIII, 88, SĂM. II, 685, ȘĂINEANU², TDRG. *Cum erau [cadănele]? - Cu niște malacoave mai dihai ca al dumitale.* DELAVRANCEA, O. II, 307, cf. DR. I, 275, RESMERIȚĂ, D., CADE, GR. S. V, 182. *Cresc pârdaľnicii ăștia de copii mai dihai decât buruienile.* COCEA, S. II, 54. *Da, parcă bețivul și bărbosul de doctor Prahă era mai dehai decât Puiu!* TEODOREANU, M. II, 477. *Țipa la dihanii ... Mai dihai decât bărbații.* MOROIANU, S. 61, cf. SCRIBAN, D. *O istorie cu-n crai ... Nu e una mai dihai!* PARASCHIVESCU, C. Ț. 37. *Ați învățat ... a vă bate mai dihai ca fiarele pădurii.* GALAN, Z. R. 281. *Ar ști, chiar mai dihai decât o fată, Să culce brazde câte opt deodată.* V. ROM. martie 1956, 180, cf. DL. *O fi vrun fecioraș de oier sau plugar, De făurar, tâmplar sau ciubotar, Ori ceva mai dihai.* DEȘLIU, G. 25, cf. DM. *Lucrează mai dihai decât unul cu vedere.* IL septembrie 1960, 10, cf. M. D. ENC., DEX. *Ei îl ascultau mai dehai decât pre stăpânul lor.* MARIAN, T. 305. *S-a îmbogățit mai dihai decât frate-său.* ȘEZ. I, 240. *Era leneșă, mai dihai decât somnoroasa căreia i s-a cântat.* RĂDULESCU-CODIN, I. 189. *Trăiești mai dihai decât o cucoană?* GRAUL, I, 327. *Când l-au văzut nuntașii de la poartă i-au ieșit cu lăutarii și i-au făcut o primire mai dihai ca primarului.* SNOAVA, III, 493, com. din STRAJA - VICOVU DE SUS, IORDAN, L. M. 190. *Femeia e mai dihai decât dracul.* ZANNE, P. II, 147.

- Și: **dihá**, **dehái** adv.

- Cf. tc. d a h a „mai, încă”.

DIHÁMITE s. f. (Prin sudul Mold.; în e x p r.) **A-i fi dihamite de ceva** = a fi grozav de plictisit de ceva. Cf. SCRIBAN, D.

- Și: **dehámete** s. f. SCRIBAN, D.

- Cf. l e h a m i t e.

DIHÁNE s. f. v. **dihanie**.

DIHÁNIE s. f. **1.** (Învechit; mai ales la sg., cu sens colectiv) Ființă, vietate (**1**). *Toată dihania se laude Domnul.* PSALT. HUR.² 211, cf. PSALT. 309. *Ce se milosârđi Dumnezeu cu inema Sa drept oamenii Săi, ... nu vru să piarză atâta dihanie și nărod, ce făgădui părinților ... și prorocilor pre Fiul Său cel Sfânt, pre Iisus Hristos, Domnul nostru.* CORESI, T. EV. 116, id. PS. 405/2. *Eși Noe den corabie cu toate sufletele și dihaniile.* MOXA², 103. *Să îngroapă cu cei morți cela ce dă viață a toată dihania.* VARLAAM, C. 83. *Va fi giudeț și împărat a toată dihania D[o]mmul D[ŷu]mnedzău.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 188^v/33. *Că Ție să pleacă toate genuchele cereștilor și pământestilor, și a dedesupturilor, și toată dihania și zidirea laudă neagiunsa Ta slavă.* id. L. 259/16. *Dihanie carea în lume nu să află, ciuda nevădzută, neaudzută, afară din ființă.* CANTEMIR, I. I. I, 25. *Ce dihanii vor produce aceste coapse batjocorite? Ce rod va ieși din acest amestec ... de ură și de nenorocire?* NEGULICI, E. I, 48/28. *Când [cerbul fermecat] se uită la cineva, fie om sau orice dihanie a fi, pe loc rămâne moartă.* CREANGĂ, P. 217, cf. DDRF, PHILIPPIDE, O. R. II, 160, ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, ROSETTI, L. R. IV, 261, SCRIBAN, D., DL, DM, SCL 1960, nr. 3, 617, MIHĂILĂ, I. 87, M. D. ENC., DEX. *Ce*

dihanie umblă dimineața în patru labe, la amiază în două și sara în trei? (Omul). SADOVEANU, P. C. 6. ♦ F i g. Inimă. Frică mie? Și abia a putut să răspundă, așa de tare i se zbătea dihania din coșul pieptului. POPA, V. 11.

2. (Învechit) Mulțime (3), popor (4). Zise iară Domnul lu Moisi: pasă și te du în gios, că dihaniia ta care-ai scos afară den Eghiptet au greșit. PO 287/5. Și să miră dihaniia toată și zise: au nu-i doară acesta fiul ceala a lui David? N. TEST. (1648), 15^v/17. Cum făcu războaie cu toate dihaniile pământului și fu împărat a toată lumea (a. 1799). GCR II, 166/6, cf. ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 89.

3. Animal (sălbatic); fiară, jivină. Adecă neamul a fi dihanie, chipul pasire. CANTEMIR, I. I. I, 63. Ei se repeziră asupra lui ca niște dihanii selbatece (sfârșitul sec. XVII). MAG. IST. IV, 300. Văzând noi și dihaniile acestea, am pornit ... spre curțile împărătești. CHIRIAC, S. 106. Vineri fiind îngrozit de dihania ace cornorată, avea frică să-i urmeză. DRĂGHICI, R. 233/28. O să fac o tristă figură, când mă voi întâlni c-o dihanie. NEGRUZZI, S. I, 319. A venit și s-a așezat între dânsa o altă dehanie numită helgea (un fel de nevăstuică). I. IONESCU, D. 352. Înfige cuțitul în șalele ursului. Pare-mi-se că l-am înțepat, dar nu l-am ucis ... Nu, nu ... iaca, dihania fugă ... am scăpat! ALECSANDRI, T. I, 458, cf. COSTINESCU. De mi-ar ieși acuma vreo dihanie-n cărare ..., L-aș pocni cu cobza-n frunte. CONTEMPORANUL, I, 557. Când deterăm cu ochii de acea groaznică dihanie ..., inima în noi se făcu cât o gămălie de ac. ODOBESCU, S. III, 253. Lupi și alte dihăanii mi-au ieșit înainte. CREANGĂ, P. 119. Baba luă cheia și se uită la ea oarecum fricoasă, ca la un fel de dihanie. SLAVICI, N. I, 312. Ieși, dihanie urâtă, cu mine să te lupți. ISPIRESCU, L. 342. Despre corb se zice că bate foarte tare atât la hoit, cât și la dihanie. MARIAN, O. II, 7, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², CANDREA, F. 263. Ca o dihanie turbată M-arunc de-a valma peste ei! IOSIF, V. 84, cf. TDRG. Gândind ca nu cumva să dea dihania la poiata cu oile, am ieșit afară, dar nu era nimic. PAMFILE, DUȘM. 205, cf. GOROVEI, CR. 51. Au avut oamenii liniște, nemaiarătându-se dihăaniiile acelea. AGÎRBICEANU, S. 115. Văd pe Tasache al meu ... ducând de dârlogi un soi de dihanie. HOGAȘ, M. N. 8. Am lăsat ... dihania să s-apropie mai mult ..., i-am pus țavă puștii-n tâmplă ș-am apăsat cu putere pe cocoș! LUNGIANU, CL. 117, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Îi cam luase și bieții oameni frica ... ca de dihania care se-nvață a încolți vitele din târlă și n-o mai poți dizbăra. MIRONESCU, S. 215. Pe frunzișul căzut, au foșnit dihăanii. BACOVIA, O. 205. Așteptă dihania până se apropie bine și-o trăsni de-i risipi creierii. GALACTION, O. 50. Vede urme de dihăanii ... pe zăpadă. TOPÎRCEANU, B. 17. Ca să pleci singur în munte e pericol și de dihăanii. CAMIL PETRESCU, U. N. 240. S-a repezit ca o dihanie înșorătoare. POPA, V. 128, cf. BL IV, 133. A început a viscolii și umblă dihăaniiile. SADOVEANU, O. I, 90, cf. IORDAN, STIL. 359, SCRIBAN, D. În ochii bătrânului se aprinse o scurtă lucire, ca la dihăaniiile care rătăcesc noaptea prin codri. TUDORAN, P. 38, cf. DL, DM, CONTRIBUTII, I, 170, SCL 1960, nr. 3, 617, MIHĂILĂ, I. 87. [Rudaru] a luat dihania de lanț și haidea - haidea, pe la porți. - Primiți ursul? SORESCU, L. L. V, 74, cf. DEX, H II 27. Popa au răcnit ... să nu se afle să-i bage lui dihaniile acelea în staul. SBIERA, P. 12.

Cum mergeau, vine o dihanie, ia o pasăre din fruntea șirului și-o mănâncă. RĂDULESCU-CODIN, I. 6, cf. com. din STRAJA - VICOVU DE SUS. Servitorii au zăvorât porțile de groază și de spaimă când au văzut puhoiul cela de dihăanii. ȘEZ. XXIII, 71. ♦ (Ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) Apucându-i seara, ei se opriră lângă o vale să măie peste noapte, căci satul era departe, afară de aceea ei aveau să treacă printr-o pădure mare și se temeau să nu-i mănânce vreo dihanie de lup. GT (1909), în SNOAVA, III, 210. Acum ... noi știm că dihonie de lup o mănâncă pe capră. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 268. ♦ F i g. Mă mir cum de-am putut trăi șase luni de zile cu o dihanie înveninată ca dânsa? ALECSANDRI, T. I 017. ♦ (Regional) Bufniță (Cârjoani - Bârlad). BĂCESCU, PĂS. 78.

4. Ființă ciudată, monstruoasă sau lucru de proporții exagerate, mari; namilă (1), monstru (1). Nimeni nu putea să se mai apropie de inspirata dihanie. HELIADE, O. I, 248. Vaporul era pustiu, și aburii mașinei, ieșind cu putere ... produceau un vuiet trist și îngrozitor. Se părea o dihanie urieșă ce și-ar fi dat duhul. ALECSANDRI, O. P. 208, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 95. Lumea ... se uita curios după el, ca după altă dihanie. VLAHUȚĂ, S. A. II, 117, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². Celelalte case din sat păreau ... dihanii ciudate. AGÎRBICEANU, A. 430. Privazul îngust al ușii se umplu cu un fel de dihanie, căreia cu greu i-ai fi putut hotări un loc pe scara lungă a vieșuitoarelor. HOGAȘ, M. N. 82. De vină însă e numai Grigore, fiindcă i-a permis să-și cumpere automobil, când în toată țara de abia sunt două-trei duzine de descreierați cu asemenea dihăanii periculoase. REBREANU, R. I, 156, cf. RESMERIȚĂ, D. Atunci îmi văzură ochii ... o dihanie ghemuită și cu totul ciudată. GALACTION, O. 84. Dihăanii în cojoace cu gheare, colți și coarne Pândeau să te răstoarne. ARGHEZI, C. O. 27. În locul lui [al noului petrolist] vine altul, cu alte dihăanii mecanice. BOGZA, A. I. 70, cf. DL, DM, MIHĂILĂ, I. 87, M. D. ENC., DEX. A gândi procesul, ascultând macro-respirația dihaniei cosmice. PLEȘU, M. M. 42. Văzu o dihanie mare și groaznică la înfățișare viind cu urgie mare spre dânsii. POPESCU, B. II, 20, cf. ALR SN III h 687, ALRM SN II h 500. ♦ (Ca termen de comparație) Urieșul filozofic, cu părul și barba în cea mai mare nerânduială și cu ochiul sinistru, arăta ca o dihanie din legende care fură fecioarele. CONV. LIT. II, 87. Din când în când, o movilă de prund ... trecea pe lângă trăsură ca o dihanie informă și misterioasă. IBRĂILEANU, A. 139. Un plug ... se mișca ... baricadând lumina geamurilor ca o dihanie apocaliptică. C. PETRESCU, S. 149. ♦ (Ca epitet pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) Dihania de doctor zicea c-ar fi periculos pentru el. EMINESCU, P. L. 63. Mai merge el cât merge, și ... numai iată ce vede dihanie de om. CREANGĂ, P. 239. ♦ (Termen depreciativ pentru un om mare și urât) Dihanie cu părul creț, spune-mi ... de unde și până unde și-a picat scrisoarea asta în mâini? CONV. LIT. III, 337. Și se mira cum de-și bătea joc de dânsul și de camarazii toți dihania asta cu ochii mici și scufundați ..., cu obrazul imbobocit de beție. MIRONESCU, S. 32. Își muștra ajutoarele: - Mă Gavril Lungu! mă dihanie! când e vorba să te îndopi, te pricepi. SADOVEANU, O. II, 40. Uite-mă-s aici, dihanie! - i-a răs el bucuros. GALAN,

Z. R. 32. *Purta un costum quadruplu: dihania nu încăpea în dimensiunile obișnuite.* V. ROM. iulie 1958, 59. ◇ F i g. [Hainele surorilor] *nu mai semăna a haine puse pe om, ci a alte dihanii.* ISPIRESCU, L. 40. *Asemenea viitor își pregătesc la noi toți acei care clocesc cuvinte și scot dihanii limbistice.* SBIERA, F. S. 236.

- Scris și: *dihaniie*. - Pronunțat: *-ni-e*. - Pl.: *dihăanii* și (învechit și regional) *dihanii*. - Și: (rar) **dihonie**, (regional) **dihâne** (ALR SN III h 687), **dăhâne** (ALR SN III h 687, ib. h 721/349), **dehânie** s. f.

- Din v. sl. **дыханіе, диханіе** „răsuflare”.

DIHĂINĂ vb. I v. **dihăni**.

DIHĂNÍ vb. IV. I n t r a n z. și r e f l. (Regional) 1. A (se) speti (I). *Ați muncit și v-ați dihănit, ca să v-ajungă munca de izbeliște.* C. PETRESCU, R. DR. 19, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, I. CR. VII, 155. ◇ E x p r. **A se dihăni de răs** = a râde foarte tare. Com. din VICOVU DE JOS - VICOVU DE SUS.

2. A fi foarte flămând. *Ce tare a dihăinat calul acesta!* Com. din ȚEPEȘ VODĂ - CERNAVODĂ. *Am leșinat, am dihăinat de foame.* ALR II 4 058/987. *M-am dehăinat lucrând toată ziua nemâncat.* UDRESCU, GL.

- Prez. ind.: *dihănesc*. - Și: **dihăină** (prez. ind.: *dihăinez* SCRIBAN, D.), **dihulă** (SCRIBAN, D.), **dehăină** vb. I. - Et. nec.

DIHĂNIESC, -EASCĂ adj. (Învechit, rar) Care ține de dihanie (3). *Precât dară iese din partea materiiască, să veade că nu piatră, lut sau alt metal, ce carne, singe și alalte lucruri de materie dihaniiască are* [Struțocămila]. CANTEMIR, I. I. I, 113, cf. TDRG.

- Pl.: *dihăniești*.

- **Dihanie** + suf. *-esc*.

DIHĂNÓI s. m. sg. (Regional) Dihanie (3) mare (Stânca - Iași). GOROVEI, C. 230. *Prin sat trece-un dihănoi, Cu cinci capete, patru suflete Și-o sută de unghii* (Mortul și cei care-l duc la groapă). id. ib., cf. PASCU, C. 150.

- **Dihanie** + suf. *-oi*.

DIHIDROCHINÍNĂ s. f. Preparat farmaceutic, derivat al chininei, utilizat în medicină cu aceleași proprietăți ca și chinina. Cf. DER, M. D. ENC.

- Pl.: *dihidrochinine*.

- Din fr. **dihydroquinine**.

DIHIDROFOLICULÍNĂ s. f. Hormon steroid, secretat de ovar, care este utilizat în tratamentul osteoporozii, al cancerului etc.; estradiol. Cf. DC, M. D. ENC.

- Din fr. **dihydrofolliculine**.

DIHOCÁ vb. I. (Regional) 1. T r a n z. A bate zdravăn pe cineva; a sfășia (I), a frânge; a zdrobi (III 2). Cf. TDRG, CADE, DL, DM. *Am aflat un țap rozând pe prispă și l-am dihocat și eu, și l-am azvârlit în heleșteu.* SBIERA, P. 5. *Să se care ... din curte, că de nu, ea-i va dihoca și i-a amuța cu căinii!* ib. id. 114. ◇ R e f l. F i g. *Ilinca ... plângea de i se dihoca inima.* VLAHUȚĂ, N. 12. ♦ P. e x t. A ucide (I). Cf. CADE, DL, DM. *Am*

zărit ... pușorul ist de șarpe; am vrut să-l omor, dar el, cu lacrimi în ochi, s-o rugat să nu-l dihoc. ȘEZ, VI, 11.

2. R e f l. și t r a n z. A (se) speti (I); a (se) istovi. *Odaia aiasta în care-și odihnesc trupu dihocat de muncă.* ap. TDRG. *Eu singur Pentru feciori m-am dihocat.* ap. id. ib., cf. CADE.

- Prez. ind.: *dihoc*.

- Et. nec.

DIHOCÁRE s. f. (Regional) Acțiunea de a d i h o c a (I) și rezultatul ei; bătaie zdravănă; zdrobire (III 2). Cf. DM. ♦ P. e x t. Ucidere (I). Cf. DM.

- Pl.: *dihocări*.

- V. **dihoca**.

DIHOCÁT, -Ă adj. (Regional) 1. Care este bătut zdravăn; zdrobit² (III 3); sfășiat (I), rupt (5). *Iordache Păun șterse mai întâi scândura cu batista. Nu se lăți prăvălat pe spătar, ca tovarășul hirsut și cu straietele dihocate.* C. PETRESCU, O. P. II, 305, cf. DL, DM.

2. Sleit de puteri; istovit. Cf. DL, DM.

- Pl.: *dihocați, -te*.

- V. **dihoca**.

DÍHOD s. n. v. **dohot**.

DÍHOL s. m. v. **dihor**¹.

DIHÓNIE¹ s. f. 1. (Popular și familiar; adesea în legătură cu verbe ca „a intra”, „a băga” etc.) Neînțelegeri care degenerază în vrajbă (I); ceartă, zăbanie (II), discordie. *Și așa, dintr-aceste a priciei scânteii, între vânători focul gâlcevii și a dihonii a să ațâța începu.* CANTEMIR, I. I. II, 163. *Dihonia și urâciunea între bărbat cu muierea pricinuiaste întristare, tulburare și neorânduială în casă.* GRECEANU, I. 98/19. *Între cei mari ... să fie intrat oareșcare dihonie* (a. 1821). IORGA, S. D. VIII, 142. *Tiranul ... însuflă dihonie între persoanele cele mai însemnate și ura între prieteni ai cei mai iubiți.* CR (1829), 154¹/26. *Măciașul e ispită, E sâmânță de gâlceavă, De dihonie cumplită.* HELIADE, O. I, 138. *Într-un stat cârmuit de un prinț dihonii se domolesc lesne, căci el are în mâinile sale o putere pe deplin cu care face p-amândoa părțile să se înțeleagă.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 31/6. *Boierii cari era vrăjmași lui Mihai se silea dinprotivă ca să bage dihonie între dânșii.* F. AARON, I. II, 178/16. *Dacă din vreo dihonie cinstea aproapei ei este jignită ..., atunci ... degetul tăcerii este pus pe buzele ei.* BUZNEA, F. 23/24, cf. VALIAN, V., POLIZU. *Tihomiru, o comună din jos de Miculești, are 78 de moșneni ce trăiesc în mare dihonie cu cei de la Miculești.* I. IONESCU, M. 452, cf. PONTBRIANT, D. *Trăiau într-o armonie ce m-au adus în mare mirare, cunoscând dihonii ce despart astăzi națiile.* ALECSANDRI, O. P. 46, cf. CIHAC, II, 655, COSTINESCU. *Îndată ce obiectele ce aprind apetituri se împușinează sau dispar începe iar dihonie între patrioți.* EMINESCU, O. XII, 209. *Ia ascultați, dascălilor: ca să se mântuie toată dihonie, cărbăniți-vă de la mine și mă lăsați în pace!* CREANGĂ, O. 241. *Dez-demineață avea gust de sfadă; cioanda și dihonie nu se mai sfârșea.* CONTEMPORANUL, V, 103, cf. DDRF,

GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Moartea lui Ioan Sigismund aruncă Biserica românească din Ardeal în dihonie și umilință*. IORGA, L. R. 83, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. *A! e dihonie mare pentru case*. M. I. CARAGIALE, C. 100, cf. CADE. *Primăvara, fată mare, Vine-n fiecare an ... Îi deschid ferestrele, Să le-alunge boalele și dihonii din case*. MINULESCU, VERS. 302. *Vrajbă, dihonie, câte mizerii ... și nicio rază de speranță de nicăieri*. COCEA, S. II, 23. *Va potoli dihonii și zavistiile, statornicind pace pentru un veac viitor*. SADOVEANU, O. V, 565, cf. SCRIBAN, D., GÁLDI, M. PHAN., 172, ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 323. *Între întemeietorii Societății Filarmonice intrase dihonii și începuse între ei un adevărat război*. CAMIL PETRESCU, O. II, 125. *Să nu bagi dihonie la Tortoni*. C. PETRESCU, A. R. 41. *Între profesorii liceului s-a iscat dihonie*. STANCU, R. A. II, 154. *Se aflau în dihonie când era vorba de lucruri bune pentru țară*. PAS. L. I, 48. *Îl făcea năuc și nelegiuît, îi spunea în toate felurile știute și pomenite în lumca Siretului când intra dihonii între gospodari*. GALAN, Z. R. 38. *Lămurește-mă tu, Petre. De ce atâta dihonie în casă?* H. LOVINESCU, C. S. 98, cf. DL, DM. *Pensia aceasta a fost pricina unei mari dihonii*. IST. LIT. ROM. III, 451. *Au dat. N-au dat. Cât au dat? Dihonii începe și se sfârșește cu verbul „a da”*. CONTEMP. 1975, nr. 1 501, 5/9, cf. DEX. ◇ E x p r. (Regional) **A băga-n dihonii = a)** a grăbi, a iuți, a întări. UDRESCU, GL.; **b)** a lua la rost, a certa cu asprime. id. ib.

2. (Regional) Ciudățenie. PAMFILE, J. II, 141. *Crezu că-i altă dihonie di mâncări*. GRAIUL, I, 501.

- Pronunțat: -ni-e. - Pl.: dihonii.

- Din ngr. δῆλονοία.

DIHÓNIE² s. f. v. dihanie.

DIHÓNITĂ s. f. v. dohotniță.

DIHÓR¹ s. m. 1. (Și în sintagmele *dihor de câmp* TDRG, *dihor puturos* ib., *dihor negru de uscat* LTR², *dihor comun* DER) Mamifer carnivora din familia mustelidelor, de mărimea unei pisici, cu corpul lung, cu picioarele scurte și cu blana cafenie, apreciată în industria blănurilor, care se apără de dușmani răspândind un miros urât (*Putorius putorius*). [Povara] *de doi dihori - I ban* (a. 1691). IORGA, S. D. V, 367, cf. ANON. CAR., LB. *Pentru tusa oilor să se iae un dihor jupit de piele*. MANOLACHE DRĂGHICI, I. 39/6. *Pădurile și bălțile sânt pline de vânaturi: porci mistreți, urși, lupi, vulpi, dihori, veverițe*. TÂMPEANUL, G. 8/24, cf. VALIAN, V., POLIZU. *Jupâneasa vulpe întâlnește odată Un dihor la pândă, cu gura căscată*. SION, F. 73. *Animalele sălbatice ce se prind și seucid în județul Mehedinți sunt urși, lupi, vulpi, jderi ... dihori, nevăstuice*. I. IONESCU, M. 95, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 96, LM. *Vânătorul zări ... căpățâna lungăreață a unui dihor*. ODOBESCU, S. III, 184. *Domnul acela cu barbă rară și cărunță, figura aceea de dihor viclean*. CARAGIALE, O. III, 202. *Se uită la dânsa cu niște ochi de dihor*. SLAVICI, O. II, 101. *Alte câmpioare s-aretară, alte ciute, ... și gaițe, dihori*. CONTEMPORANUL, VII₂, 144, cf. DDRF, BARCIANU. *Dihorul ... ars și pisat se amestecă cu sare și se dă oilor să-l bea pentru tuse*. N. LEON, MED. 87, cf.

ALEXI, W. *Trecătorul făcuse niște ochi de dihor*. LUC. VII, 543, cf. ȘĂINEANU², TDRG. *Diavolul îl va lua, îl va pune într-o piele de dihor și acolo îl va munci*. PAMFILE, S. T. 96, cf. DHLR I, 259. *În tabloul faunistic ... se vor trece și toate numirile populare constatate, ... lup, ... dihor*. PĂCALĂ, M. R. 28, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Între țărani se începu o fierbere ca și când intră dihorul între găini*. REBREANU, R. II, 28. *Dihorul ... îndrăzneț fără pereche. Când e mâniaș ... sare și la om, ... iar de vulpe ori de câini nu se intimidează*. SIMIONESCU, F. R. 32. *Păsările îi erau furate de vulpi, de ulii și de dihori*. VISSARION, B. 94, cf. DS. *Un dihor ... i-a distrus o mulțime de paseri*. SADOVEANU, O. XI, 479, cf. ENC. AGR., STOICA, VÂN. 8, ROSETTI, I. R. III, 49, SCRIBAN, D. *Dintr-alte cărămizi o să vie dihorul puturos*. ARGHEZI, C. J. 223, cf. DL, DM, MIHĂILĂ, I. 87, DEX. *Unele curse, cum au fost cele pentru vulpi, dihori și chiar pentru lupi, erau nelipsite în gospodăriile din zonele muntoase*. BUTURĂ, EG. 270. *Uriașul ... răcni ... și începură a se aduna tot felul de fiare de prin pădure și de jivini mici și mari, urși, lupi, dihori*. RETEGANUL, P. V, 64, cf. ALR I 1 167. *Dihorul nu-și lasă năravul niciodată, se spune pentru cei răi care nu se îndreaptă*. ZANNE, P. IX, 610. ◇ (În superstiții) *Atârnă cercei de fier (lanț) prin copaci, dacă vrei să nu vie dihorul*. GOROVEI, CR. 99. ◇ (Urmat de determinări care indică specia, genul) *Dihor de casă*. J. CIHAC, I. N. 26/24, VALIAN, V., PONTBRIANT, D., CONV. LIT. XXIII, 333, TDRG, CADE. *Dihor siberian sau alb*. LTR². *Dihor mongolic*. LTR². ♦ Epitet injurios pentru un om viclean. *Șterge-o în vizuina ta, dihorule! Du-te dracului!* STANCU, R. A. III, 358. *Poți să te duci și tu, dihorule!* BENIUC, V. CUC. 45.

2. *Blană de dihor (1). Pielea celor mai multe soiuri de dihori este blană prețuoasă*. J. CIHAC, I. N. 26/16. *Blana de dihor e o materie primă prețuoasă pentru industria blănurilor*. LTR². *Blana dihorului este apreciată în industrie*. DER. *Cheptarele de Rădăuți ... erau lungi mai jos de genunchi, fiind mărginite cu blană de dihor, la guler și la piept*. PAVEL, S. E. 121, cf. H II 42, XII 132.

3. (Regional) Bursuc (*Meles meles*) (Căzănești - Slobozia). ALR II 4 964/723.

4. C o m p u s e: **dihor-de-copac** = jder (*Martes martes*). *Jderiul sau dihorul de copaci ... să găsește în Europa și Asia*. J. CIHAC, I. N. 26/18; **dihor-de-apă** = nură (1) (*Lutreola lutreola*). *Lutreola, norița ori niurca ... prin Deltă ... trăiește acest animal ..., i se mai spune dihor-de-apă*. SIMIONESCU, F. R. 35.

- Accentuat și *dihor*. DEX, DM, ALR I 1 167. - Pl.: *dihori*. - Și: (învechit și regional) **dior** (POLIZU, ALR I 1 167/85), (regional) **dioare** (ALR I 1 167/679), **dihol** (ALR I 1 167/528, 536, 552, 573, 582, A IX 1, 2), **dihul** (ALR I 1 167/592, A V 17), **dihur** (Com. din MARGINEA - RĂDĂUȚI, ALR I 1 167/255, 370, 378, 385, 387, 542, 550, 554, 556, 558, 600, 610, 805, A IX 5), **dihore** (ALR I 1 167/61, 65, 677), **dehór** (ALR I 1 167/107) s. m.

- Din v. sl. дѣхорь.

DIHÓR² s. m. Plantă parazită din familia orobanchaceae, frecventă mai ales pe compozite și umbelifere (*Orobancha picridis*). Cf. BUTURĂ, EB. I, 87.

- Pl.: *dihori*.

- Et. nec.

DÍHORE s. m. v. **dihor**.

DIHOROÁIE s. f. (Învechit, rar) Femela dihorului¹. După ce fată o dată dihoroaie, nu va să mai priimească pre dihor. HERODOT², 106, cf. MDA. (La pl.) (Ornit.; regional) Vârdare (1) (*Picus viridis*) (Hațeg). BĂCESCU, PĂS. 78, cf. MDA.

- Pl.: dihoroaie.

- Dihor + suf. -oaie.

DÍHOT s. n. v. **dohot**.

DIHOTÓM, -Ă adj. v. **dicotom**.

DIHOTÓMIC, -Ă adj. v. **dicotomic**.

DIHOTOMÍE s. f. v. **dicotomie**.

DIHOTOMIZÁNT, -Ă adj. v. **dicotomizant**.

DIHTICON s. n. v. **diptic**.

DÍHUL s. m. v. **dihor**¹.

DIHULÁ vb. I v. **dihăni**.

DIHULÍ vb. IV. T r a n z. (Regional; complementul indică oameni) A defăima (2) (Chisindia - Sebiș). CV 1950, nr. 11-12, 38, cf. MDA.

- Prez. ind.: dihulesc.

- Cf. h u l i.

DÍHUR s. m. v. **dihor**¹.

DIÍÁMB s. m. Picior de vers latin compus din doi iambi. Cf. LM, DN², M. D. ENC.

- Pronunțat: di-ia-. - Pl.: diiambi.

- Din lat. diiambus.

DIÍCHISIS s. n. (Grecism învechit, rar) Administrare. Să se urmeze o bună diichisis a părții locului în curgerea trebilor (a. 1805). ap. GÁLDI, M. PHAN. 172, cf. MDA.

- Pl.: diichisisuri.

- Din ngr. διοίκησις.

DIIDOTIROZÍNĂ s. f. (Chim.) Aminoacid format prin combinarea tirozinei cu două molecule de iod, folosit în medicină la tratamentul hiperfuncției tiroidiene. Cf. DER, M. D. ENC., NDN.

- Din fr. diiodothyrosine.

DIJBON s. n. (Regional) Sul de lemn cu care se leagă încărcătura (de paie sau de fân) dintr-un car; prăjină (2 f) (Poiana Sibiului - Miercurea Sibiului). Cf. ALR II 5 232/130.

- Accentul necunoscut. - Pl.: dijboane.

- Et. nec.

DIJDIOCÁ vb. I v. **dezghioca**.

DIJDIOCÁRE s. f. v. **dezghiocare**.

DIJDIOCÁT s. n. v. **dezghiocat**¹.

DIJGHIOCÁ vb. I v. **dezghioca**.

DIJÉCȚIE s. f. v. **dejecție**.

DIJGHETÁ vb. I v. **dezgheta**.

DIJMÁR s. m. Persoană care strângea dijmele (1); dijmuitor. Cf. p e r c e p t o r. Voao dijmarilor și voao vinăricéilor ... vă dau în știre Domnia Mea pentru că am fost ertat Domnia Mea satul Tismeana (a. 1630). DRH, B XXIII, 268. Să nu îndrăznească egumenul ..., să ascunză în bucatele mănăstirii niscăi bucate omenești ..., ca să le scutească de dijmar. ANTIM, O. 345. Așijderea poruncesc Domnia Mea și voauo, dijmarilor ... să aveți a vă ferirea de bucatele Schitului Hurezi (a. 1716). IORGA, S. D. XIV, 14. Trimițându-l dejmar pe la moșii (a. 1742). BUL. COM. IST. I, 255. Când umbლაși dijmariu, pentru jafurile tale ai pătit mare rușine. IST. T. R. 73, cf. COSTINESCU, DDRF, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, SFC I, 83, MIHĂILĂ, D. 95. Se adunau slugile domnești, care puteau fi folosite în timp de pace drept dijmar, găletari. STOICESCU, C. S. 17, cf. SCL 1974, 200, L. ROM. 1975, 339, DEX. În urma dijmarilor multe bârfesc babele = ticăloșii în zadar vorbesc după ce trece primejdia. ZANNE, P. V, 266.

- Pl.: dijmar. - Și: (învechit și regional) **dejmár**, (învechit) **dijmáriu**, (învechit, rar) **dicimár** (PONTBRIANT, D. pronunțat: dici-mar id. ib.) s. m.

- Dijmă + suf. -ar.

DIJMÁRIU s. m. v. **dijmar**.

DIJMÁȘ s. m. 1. Țăran iobag obligat la plata dijmei (1); (învechit, rar) dicimător. A fost mulți ani ... dijmaș acei moșii Bereștii (a. 1792). URICARIUL, XIX, 101, cf. DL, DM, SFC I, 83, M. D. ENC., DEX. ◇ (Adjectival) Renta solului ... devine din ce în ce mai apăsătoare pentru arendașii dijmași. ENC. AGR. I, 309.

2. Dregător. Dișmele ..., care s-au obicinuit a se plăti cu bani gata numitului ... episcop ..., nu i le plățiți lui sau dișmașilor lui. ȘINCAI, HR. I, 394/34. Fiind el [Ioann Bob] mulți ani la călugării din Blaj deregătoriu, ce se zice dijmași, foarte bine știia toată firea și toate trebile acelu dominium. MAIOR, I. B. 261/18.

- Pl.: dijmași. - Și: (regional) **dișmăș** s. m.

- Dijmă + suf. -aș.

DÍJMĂ s. f. 1. (Atestat prima oară în 1428, cf. MIHĂILĂ, DLRV 95, DERS, 68; uneori urmat de determinări care precizează sensul) Dare (în natură sau în bani) care reprezenta a zecea parte din produsele principale, percepută de stăpânii feudali (de domn sau de biserică) de la producătorii direcți; (mai târziu; și în sintagma dijmă la tarla, DER, M. D. ENC.) formă de rentă funciară feudală, care consta în cedarea de către țăran proprietarului funciar a unei părți din producția obținută de pe bucata de pământ primită de la acesta spre a fi lucrată; zeciuială (1), (învechit) orânduială (3), (învechit, rar) dijmăritură. Dejmă da-voi ție. PALA (1581), 113/12. Satului Flămânzești, ..., ca să fie de acum nainte în

pace și slobod de găleată și de fân ..., pântru că l-am ertat Domnia Mea, numai să-și plătească birul și dijma și gorștina (a. 1626). DRH, B XXI, 5. Domnia Mea încă am tocmit și am întărit legătură, cum să fie roșii în pace de dijma și de goștină și de vinărici (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. I, 123/31. Dejma mentei. N. TEST. (1648)², 160, cf. LEX. MARS. 198. 174 merță pâne au luat din dijma moșiilor și ce au făcut cu plugul mănăstirii (a. 1742). BUL. COM. IST. I, 268. Asemenea și pentru dijma porumbului s-au hotărât într-această condică a se lua din zece una. PRAV. COND. (1780), 156. Pâni ce s-au strâns astă toamnă de dijhuri (a. 1784). IORGA, S. D. VII, 235. Vămile, hărmințile, dicimile de bucate și de vin, de aci înainte le va lua cămara împărătească din tot Ardealul. ȘINCAI, HR. II, 305/23. În săsime dă dijma tocma popei celui săsesc. MAIOR, I. B. 140/5. Să dea stăpânului moșii[fi] dijma și claca cea obicinuită din vechime, a pământului, atât din semănături, cât și din pomi, legumi și livezi de fân; vin, rachiu sau bere (a. 1811). DOC. EC. 118. Au pus stăpânire Mitropolia pe locurile târgoviștii și cu samavolnicie au luat și dejmuri târgoviștii (a. 1813). ȘTEFANELLI, D. C. 446. Să ea din toate sămănăturile dejmă din zăci una (a. 1821). IORGA, S. D. VII, 98. Toți lăcuiitorii sunt îndatorați a da dijma contracciului din sămănăturile lor și din fâmurile ce se vor cosi pe seama vitelor lor, adică zeciuală. CR (1829), 305²/29, cf. I. GOLESCU, C. Și toate obișnuitele dijhuri ... Pădurile are voie să-și tae lemne numai pentru trebuința dumisale (a. 1841). IORGA, D. V. T. 65. Proprietarul mai ține încă și o a doua condică de catagrafia tuturilor acareturilor moșiei și de venitul moșiei, adică de boieresc, dejmă, vie, orândă, livadă, pădure etc altele. I. IONESCU, C. 247/25, cf. RUSSO, S. 89. Cunoștea hotarele tuturilor proprietăților de pe-mprejur și știa pe dinafară claca și dijma datorită de fiecare sătean din plasa Vedei, GHICA, S. 302, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 93, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². Voievozii nu cereau decât dijma turmelor, cirezilor, cailor, sămănăturilor. IORGA, C. I. III, 209. Ei, de pildă, trei pogoane Ca să pui porumb și tu, Dai la dijma jumătate, Așa-i regula acu. ap. TDRG. Dijma de oi ... nu se cuvenea întregă primarului. PĂCALĂ, M. R. 49, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DS. Renta solului ... arendatorul o primește astfel în dijma. ENC. AGR. I, 309, cf. SCRIBAN, D. La proprietatea solului se adaugă avantajile unor monopoluri, produsul dijmelor. OȚETEA, R. 303. După ce s-au isprăvit de cules tarlalele toate, vine boierul cu logofeșii la dijma. STANCU, D. 74, cf. DL, DM. Se aducea grâul verii, dijma oilor. BARBU, PRINC. 155. În satele de pe domeniile boierești și mănăstirești locuiesc vecinii, datori cu claca și cu dijma. IST. LIT. ROM. I, 235. Biserica și clerul catolic, înzestrată cu întinse moșii și cu dreptul de a aduna dijmele bisericesti. IST. ROM. II, 114, cf. MIHĂILĂ, D. 95. Hotărârea ca mănăstirile ... să fie scutite de dijma stupilor, ... a fost luată după ce domnul s-a consultat ... cu toți cinstiții dregători. STOICESCU, S. D. 110, cf. DER. Obștea aservită se comportă ca și obștea liberă în privința drepturilor asupra pământului, numai că era obligată să întrețină pe stăpân mai ales cu dijme. PANAITESCU, O. Ț. 258. Supraveghea ... adunarea ... dijmei din grâne cuvenite domnului. MAGAZIN

IST. 1971, nr. 1, 25, cf. M. D. ENC., SCL 1974, 200, DEX. În vremea iobăgiei a căpătat și satul Bulzești porunca să ducă dijma din smântână la domnul de pământ. SNOAVA, III, 332. Eu le cerui dijma, ca după pământul meu. FUNDESCU, L. P. I, 118, cf. CABA, SĂL. 96. Iobagi să nu bați, Dijmă să nu luați. ANT. LIT. POP. I, 407. Am dus dejma-nlontru. MAT. DIALECT. I, 66. ◇ Fi g. Două părți tâlharilor, Și una haiducului, C-așa-i dijma codrului. CARDAȘ, C. P. 120. ◇ Dijma proprietății = cotă din suma realizată prin vânzarea peștelui pescuit de o echipă de pescari, care revenea proprietarului bălții din care s-a pescuit; partea apei, v. p a r t e (I 4). De obicei peștele prins se vinde imediat ... prin licitație; din suma obținută se pune o parte numită „partea apei” sau „dijma proprietății”, care e a proprietarului bălții și variază după învoielile ce le au. ANTIPA, P. 492. ◇ L o c . a d v . În (sau rar cu) dijma = în parte, v. p a r t e (I 4). Moșieneni ... cultivă pământul în parte sau cu dijma. I. IONESCU, P. 99. De când cu reforma agrară, agricultura era pentru el o inderletnicire moartă și se mărginea ... să dea în dijma la plugari. VINEA, L. I, 206. Mergem la ..., locurile astea, ... ca să scăpăm de sărăcie și să luăm în dijma culesul porumbului. BĂNULESCU, I. 57. Sătenii luau pământuri în dijma, din trei una, și le cultivau cu porumb. BUTURĂ, EG. 132. Iau pământ în dijma. ALR SN I h 146/836, A V 20.

2. (Prin Bucov.) Taxă, camătă, procent (I). ȘEZ. II, 225.

- Pl.: dijme și (învechit) dijhuri. - Și: (învechit și regional) **dějma**, (învechit) **dicimă**, **djșmă** (ȘINCAI, HR. II, 238/26), **děsmă** (ȘINCAI, HR. II, 242/24), (regional) **disâmă** (TODORAN, GL.) s. f.

- Din magh. **dézsma**.

DIJMĂLÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A dijmui (1). Cf. SFC IV, 140, MAT. DIALECT. I, 66.

- Prez. ind.: dijmalesc. - Și: **dejmalí** vb. IV. MAT. DIALECT. I, 66.

- Din magh. **dézmál**.

DIJMĂLUÍ vb. IV. T r a n z. (Rar) A dijmui (2). De la Crăciun nu e noapte să nu fi fost dijmaľuit și n-am mai cutezat nici să vă spun. REBREANU, R. I, 293, cf. MDA.

- Prez. ind.: dijmaľuiesc.

- **Dijmă** + suf. -ăľui.

DIJMĂRIE s. f. (Învechit, rar) Dijmărit (1). Au fugit cu banie dijmariei de Prahova (a. 1633). IORGA, S. D. IX, 17. A fostu luat o dijmarie și a fost rămas dentr-aceľ dijmarit (a. 1674). id. ib. v, 304.

- Pl.: dijmarii. - Și: **dicimărie** s. f. PONTBRIANT, D.

- **Dijmar** + suf. -ie.

DIJMĂRÍT s. n. Dare în natură percepută, în trecut, asupra pământului, (învechit, rar) d i j m ă r i e ; p e x t. impozit plătit în Țara Românească pentru stupi și pentru porci. Să ia dijmaritul de la toți, afară din boiarii cei mari i boiarii mazili, carii sunt cu bir în visterie (a. 1700). IORGA, S. D. XIV, 292. S-au rădicat să nu dea dejmărit mănăstirile. AXINTE URICARIUL, LET. II, 190/1. Alți oameni carii străngea dișmăritul (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 48/16. Să nu plătească dijmarit pe ale lor drepte bucate (a. 1754). BUL. COM.

IST. V, 251. *Vinericiul, oieritul, dijmăritul îl lua îndoit și întreit*. DIONISIE, C. 174. *Încărcătura ... dijmăritului, oieritului*. ZILOT, CRON. 79. *La oierit i dijmărit pă douăzeci i treizeci dă parale, dă oaie și de stup*. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 67. *Cele dintâi izvoare de venituri sunt birul, dajdea pământescă, metalurile de sare, vămile și oierit ... dijmăritul ... și tutunăritul*. OBLĂDUIREA, 81/6. *S-au dat dumisale acest zapis al nostru ... prin care sigurișim pe dumnealui, dându-i și emanet viitoarele huzmeturi dintr-acest an, însă: dijmăritul, vinăriciul și oieritul (a. 1823)*. DOC. EC. 281. *Acum să vând slujbele țării: dijmăritu și vinericiu, având visteria trebuință de bani (a. 1810)*. IORGA, S. D. VIII, 49. *Venit obștesc cum oierit, vinăriciu, dijmărit ... și altele (a. 1834)*. URICARIUL, V, 356/15. *Nemulțumindu-se cu venitul ce-i aducea această dajdie ... îndoii și dijmăritul uleiilor de albine*. F. AARON, I. II, 98/25. *Următorii domni supuseră pe boieri să plătească și dijmăritul*. BĂLCESCU, M. V. 598, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Veneau apoi [ca impozite] oieritul, vinăritul și dijmăritul (pe stupi și rămători), care de obicei se arendaau împreună*. OȚEȚEA, T. V. 51, cf. DL, DM. *Veliții boieri plăteau ... birul, fiind scutiți în schimb de dijmărit*. STOICESCU, S. D. 137, cf. DEX. *Zarafii s-a pribegit, Nu mai ne vine dijmărit*. MAT. FOLK. 97.

- Pl.: (învechit, rar) *dijmărituri* (PONTBRIANT, D.). - Și: (învechit) *dicimărit* (PONTBRIANT, D.), *dejmărit* s. n. - *Dijmă* + suf. -ărit.

DIJMĂRITURĂ s. f. (Învechit, rar) *Dijmă* (1). *Carte de dijmărituri* (a. 1696). IORGA, S. D. V, 343, cf. MDA.

- Pl.: *dijmărituri*.
- *Dijmărit* + suf. -ură.

DIJMĂTOR s. m. (Învechit, rar) *Dijmaș* (1). Cf. LB.

- Pl.: *dijmători*. - Și: *dicimătoriu* s. m. LB.
- *Dijmă* + suf. -tor.

DIJMUÍ vb. IV. T r a n z. I. A aduna *dijma* (1); (regional) a *dijmăli*. *Deci au fost mersu de au șezut în satul lui Ion comisul în Măglăvit patru a[n]și și i-au lucrat și i-au dijmuit ca pre nește oameni ce se-au hrănit pre locul lui (a. 1613)*. DIR B II, 166. *Derep[î]l aceaia și tu, Pedro, în vreamă ci veri vedea aceasta carte a Domniei Meale, iar tu încă să te ferești de satul Corzei, nici să-i mai dătuești, nici să-i mai dijmuești (a. 1626)*. DRH B XXI, 201, cf. LEX. MARS. 106. *Să fie volnici ... a stăpâni și a dijmui a lor dreaptă moșie (a. 1753)*. URICARIUL, X, 221, cf. LB, I. GOLESCU, C., POLIZU. *Sătenii fac arendașului cunoscut că e timpul să le dijmuiască bucatele și fânul, că se strică pe câmpuri*. PELIMON, I. 127/8, cf. COSTINESCU. *N-au putut ... să dejmuiască moșia lor*. ARHIVA, I, 395, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Ne dijmuipe porumbul în martie, după ce-l strică zloata și zăpada*. STANCU, D. 134, cf. DL, DM, SFC IV, 121, M. D. ENC., DEX. *Principalele surse de venit, nu numai pentru proprietarii lor, ci și pentru morarii care dijmuiiau bucatele țăranilor*. BUTURĂ, EG. 335. ◇ (Prin

lărgirea sensului) *Gâștele sălbătice ... dijmuiesc greu recolta*. BĂCESCU, PĂS. 357. *Mina e plină de șobolani, care, pornind din grajdurile cailor, căroră le dijmuiesc ovăzul, se răspândesc în tot cuprinsul ei*. BOGZA, V. J. 140. *Astă toamnă, ... când s-a dijmuit munca, Cristofor burduhănosul i-a făcut dadei Mitra semn cu cravașa lui*. STANCU, D. 74. ◆ (Complementul indică oameni) *Cei ce nu vor achita ierbăritul înainte de dijma porumbului nu se vor dijmui*. CONTEMPORANUL, VII₂, 558. *Podarul dijmuia mușterii*. GALAN, B. I, 48. *Lăsă pe oameni fără niciun bob de grâu. Atunci mă apuca și eu și dijmuii pe acela care era străns*. FUNDESCU, L. P. 118.

2. (Peiorativ) A-și face parte din ceva în mod abuziv; a sustrage (2), a fura; (rar) a dijmălui. Cf. RESMERIȚĂ, D. *D-apoi lasă, prea cinstite părinte, că nu trebuie să știi cine știe ce carte ca să dijmuești oalele de pe la pomeni*. STĂNOIU, C. I. 38. *Nu știu cine-mi tot dijmuieste făina*. SCRIBAN, D., cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Un variat cod de semnale s-a folosit pentru atenționarea vecinilor sau a întregii colectivități despre diferitele pericole care o păndeau, începând cu cei care îi dijmuiiau produsele*. BUTURĂ, EG. 434. *Banii publici și, mai recent, cei europeni au fost dijmuiți pe rupe*. RL 2005, nr. 4 755. ◇ F i g. *Popa Tonea privea frunzele pe care vântul le dijmuia, din ce în ce mai lacom, din grădini și le spulbera departe*. GALACTION, O. 196. *Cazmaua lui Ionuț și Culai ... Surpă și zdromatică mai dihai, ... toate jivinele necurate care le-au dijmuit bucuria și soarele*. DEȘLIU, G. 27. ◇ R e f l. r e c i p r. *Făcând și săliște satului, baștină, stălpindu-se cu piatre hotară, ca să nu să dejmuiască unul pe altul (a. 1805)*. IORGA, S. D. XVI, 68.

3. F i g. (Despre epidemii; complementul indică oameni) A decima; (complementul indică așezări omenești) a pustii¹ (1). *Vedem toate epidemiile încuibându-se în clasa muncitorilor de pământ, dijmuint și secerând generațiuni întregi una după alta*. GHICA, C. E. 363. *Orașele cele mai sănătoase și cele mai îngrijite din partea curățeniei, adesea au fost dijmuite de holeră*. CONTEMPORANUL, V, 362, cf. RESMERIȚĂ, D.

- Prez. ind.: *dijmuiesc* și (rar) *dijmui*. - Și: (învechit și regional) *dejmui*, (învechit) *dicimui* (LB, PONTBRIANT, D.), *dișmui* (POLIZU) vb. IV.

- *Dijmă* + suf. -ui.

DIJMUIALĂ s. f. (Rar) *Dijmuire* (1). Cf. POLIZU, DL, DM, SFC II, 136, DEX.

- Pl.: *dijmuiali*.
- *Dijmui* + suf. -eală.

DIJMUIRE s. f. 1. Acțiunea de a (s e) d i j m u i (1) și rezultatul ei; dijmuit, (rar) dijmuială. Cf. d i j m u i (1). *Să folosască cei ce au moșii la câmp din dejmuirea ce iau (a. 1794)*. URICARIUL IV, 47/16, cf. COSTINESCU, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Erau supuse dijmuirii grâul, secara, toate cerealele*. BLAGA, G. 65, cf. DL, DM, SFC II, 136, M. D. ENC., DEX.

2. (Peiorativ) Însușire abuzivă a unei părți din ceva. Cf. d i j m u i (2). *Atunci basta cu dijmuirile, cu șperțurile și subvențiile de tot felul*. VINEA, L. I, 365. *La toate acestea se adăugau și dijmuirile obișnuite exercitate de către soldații de pază*. BARBU, I. I, 142.

- Pl.: *dijmuiri*. - Și: (învechit) **dicimuire** (PONTBRIANT, D.), **dejmuire** s. f.

- V. **dijmui**.

DIJMUÎȚ¹ s. n. Faptul de a *dijmui* (1). *Eu mă duc, Ioane, da' voi să băgați de seamă la dijmuitul păpușoilor: să nu lăsați vătaful să ia dijma cu coșul boieresc.* SP. POPESCU, M. G. 23. *Culesul holdelor și dijmuitul vor vorbi, cât o fi lumea, de vrednicia plugarului.* LUNGIANU, CL. 127. *A fost bătut cumplit de niște oameni care se plâneau că i-ar fi înșelat la dijmuit.* REBREANU, R. I, 84. *În felul acesta se fura produsul muncii țaranului, deci dijmuitul era, în fapt, un furt.* CV 1949, nr. 6, 29, cf. DL, DM. *Dijma se lua atunci când clăile erau întregi ... când tot satul aducea toate clăile, în același timp, pe unul destinat pentru dijmuit.* PANAITESCU, O. Ț. 90, cf. M. D. ENC., DEX.

- V. **dijmui**.

DIJMUÎȚ², -Ă adj. Din care s-a perceput dijmă (1). Cf. PONTBRIANT, D.

- Pl.: *dijmuîți*, -te. - Și: **dicimuît**, -ă adj. PONTBRIANT, D.

- V. **dijmui**.

DIJMUÎȚOR s. m. Persoană care strângea dijmele (1); dijmar. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Regele Matia, ca să-i ferească de neplăcerile ce li le făceau dijmuitorii fiscali, le îngădui sașilor de-a strânge ei ... dijma regească.* PĂCALĂ, M. R. 49, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DEX.

- Pl.: *dijmuitori*. - Și: (învechit) **dicimuîtór** s. m. PONTBRIANT, D.

- **Dijmui** + suf. -(i)tor.

DIJMULIȚĂ s. f. (Învechit, rar) Diminutiv al lui *dijmă*. Cf. I. GOLESCU, C.

- Pl.: *dijmulite*. - Și: **dejmuliță** s. f. I. GOLESCU, C.

- **Dijmă** + suf. -uliță.

DIJUDECĂ vb. I v. **dezjudeca**.

DIJUNTIV, -Ă adj. v. **disjunctiv**.

DILACERĂ vb. I. T r a n z. (Rar) A sfâșia, a face bucăți. Cf. DN³, MDA. ♦ (Med.) A produce o dilatare. Cf. DN³.

- Prez. ind.: *dilacerez*.

- Din lat. **dilacerare**, fr. **dilacérer**.

DILACERĂRE s. f. Disociere, ruptură a țesuturilor însoțită de alterări distrofice grave în cazul unor procese traumatice, inflamatoare etc.; (rar) dilacerație. Cf. D. MED., DN³.

- Pl.: *dilacerări*.

- V. **dilacera**.

DILACERĂȚ, -Ă adj. (Rar) Sfâșiat, fărâmițat. Cf. LM, DN³. ♦ (Med.; despre țesuturi) Care a suferit o dilatare.

- Pl.: *dilacerați*, -te.

- V. **dilacera**.

DILACERATÓR s. n. Aparat pentru fărâmițarea reziduurilor și a substanțelor grosiere din apele uzate. Cf. DN³, MDA.

- Pl.: *dilaceroare*.

- Din fr. **dilacérateur**.

DILACERĂȚIE s. f. (Rar) Dilatare. Cf. DN³, MDA.

- Pl.: *dilacerații*.

- Din fr. **dilacération**.

DILÁCHE s. m. (Regional; în e x p r.) **A fi cu** (sau **a avea pe**) **dilache la cap** = a fi țicnit, zăpăcit, aiurit, nebun (Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

- Cf. *diliu*.

DILÁN s. m. (Regional) Copac (Borșa). Cf. ALR I 959/361.

- Pl.: *dilani*.

- Et. nec.

DILAPIDÁ vb. I v. **delapida**.

DILAPIDÁRE s. f. v. **delapidare**.

DILAPIDÁȚIE s. f. v. **delapidație**.

DILAPIDAȚIÚNE s. f. v. **delapidație**.

DILATÁ vb. I. R e f l. I. (Despre organe sau despre părți ale unor organe, despre orificii etc.) A se mări! (I), a se lărgi. *Aceste organe ... să se dilate din cauza căldurii.* HELIADE, O. II, 378, cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Cavitățile cordului, spre a priimi și a da afară sângele, se dilată.* CONTEMPORANUL, I, 78, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Nările subțiate ... i se dilatară simțind mirosul verzelor.* AGÎRBICEANU, S. 609. *În preajma lui, ..., i se dilata abdomenul.* IBRĂILEANU, A. 56, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Doi ochi luminoși ... se dilatau.* LOVINESCU, C.² I, 180. *Ochii i se dilatară treptat.* TEODOREANU, M. II, 26. *Ochii mici verzi se dilatară a mirare îngrozită.* VINEA, L. II, 250, cf. DL. *Li se dilată nările, căci simt florii primăverii.* ISAC, O. 197, cf. DM. *Pupilele i se dilataseră.* BARBU, Ș. N. 169, cf. DN², M. D. ENC., DEX. *Alcoolul creează o falsă senzație de căldură, pentru că vasele se dilată.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 835. ♦ T r a n z. *Miresma [de friptură] ... dilata nările celor trântiți pe pașiște.* AGÎRBICEANU, A. 294. *Florile ... mă făceau să dilată narinele și să adu-mec parfumurile.* COCEA, S. II, 501. *Adrenalina și atropina dilată bronhiile.* DANIELOPOLU, F. N. I, 156. *Compresele calde ... lărgesc (dilată) vasele sangvine și diferitele canale din organism.* BELEA, P. A. 328. *Nu-l treziți, nu-l treziți!, șopteau toți, cu ochii dilatați de spaimă.* CĂRTĂRESCU, N. 81. *Această substanță [atropina] are efecte miraculoase: ... dilată pupila, fapt pentru care este des folosită în examenul oftalmologic.* RL 2006, nr. 4 933. (F i g.) *Amorul nu strânge inima, ci o dilată și o face destoinică de a învinge nimicia.* NEGULICI, E. II, 105/11. *Cuvintele s-ar așterne crispate, neputincioase să coprină senzația albastrului ce-mi dilată sufletul.* M. ELIADE, O. I, 10. În

privirea dilatată de tortura foamei, ca într-un început de delir, se perindau ..., numai oameni sătui. C. PETRESCU, C. V. 118. *Cumințenia, dilatată de un vag patetic, atâta-i ea.* CIORAN, R. 199. *Niciun alt poet până la Eminescu nu izbutise să dilate în aceeași măsură virtualitățile evocative ale limbii.* VIANU, L. R. 226. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Șoldurile și coapsele imperiale ... i s-au dilatat enorm.* CAMIL PETRESCU, P. 203. *Rânile înroșite ale mulajelor se dilatau enorm.* KLOPȘTOCK, F. 18. *Inima i se strângea de gelozie, și totodată i se dilata de un ciudat sentiment de simpatie față de moșier.* CĂLINESCU, E. O. I, 176. *După patru miliarde de ani, Soarele începu să se dilate.* CĂRTĂRESCU, N. 317.

2. (Despre unele corpuri) A-și mări! (I) dimensiunile, volumul sub acțiunea căldurii. *Toți corpi[i] se dilată prin încălzire, se contractă prin răcire, și iarăși iau, în general, aceleași dimensiuni când se întorc la aceeași temperatură.* MARIN, F. 5/4, cf. COSTINESCU, LM, DDRF. *Toate corpurile din natură fie ele solide, lichide sau gazoase ... se dilatează sub influența căldurii.* PONI, F. 96, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Dacă se încălzește ușor o bară de metal, bara se dilată treptat cu cât temperatura crește.* MACAROVICI, CH. 14. *La căldură, aerul se dilată.* AGROTEHNICA, I, 112. *Lichidul din termometru nu se dilată uniform.* CIȘMAN, FIZ. I, 367. *Prin încălzire corpurile își măresc volumul, adică se dilată în toate direcțiile.* MARIAN - ȚIȚEA, FIZ. II, 77. *În timpul dilatației lichidului se dilată și recipientul în care e conținut lichidul.* LTR² VI, 411, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC. *O explicație ... aduce ipoteza mai veche ... conform căreia Pământul s-ar dilata.* CONTEMP. 1975, nr. 1 492, 2/5, cf. DEX. (F i g.) *Timpul se dilată în gol.* CAMIL PETRESCU, P. 366. *Timpul se dilată.* T februarie 1969, 80. ◇ T r a n z. *Influența coloarei asupra corpurilor este că le dilată (întinde), măbind voluminele lor.* BARASCH, I. N. 15/19. *Pentru a realiza o transformare adiabatică a unui gaz trebuie să-l introducem într-un vas cu pereții impermeabili pentru căldură, sau să-l comprimăm, respectiv să-l dilatăm foarte repede.* MARIAN - ȚIȚEA, FIZ. II, 91. ◇ (Prin lărgirea sensului) *O jerbă de scântei ... inundă și parcă dilată ... pereții halei.* PEDA, R. 136. *Ce fenomen fizic sau geofizic a dilatat distanța dintre cele două stații?* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 9.

- Prez. înd.: *dilat* și (învechit) *dilatez*.

- Din fr. *dilater*.

DILATÁBIL, -Ă adj. (Despre unele corpuri) Care se poate dilata (2), care poate fi dilatat. Cf. NEGULICI. *Mercurul ... este prea dilatabil.* MARIN, PR. II, 344/24. *Ce efect produce căldura asupra corpurilor celor foarte dilatabile (întinsibile)?* BARASCH, I. N. 22/1, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU², CADE, SCRIBAN, D., DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *dilatabili*, -e.

- Din fr. *dilatatable*.

DILATABILITÁTE s. f. Proprietate a corpurilor de a se dilata (2). Cf. NEGULICI. *Sunt și alte proprietăți*

generale care nu sânt esențiale pentru toate corpurile materiale; acestea sânt: porozitatea ..., mobilitatea ... și dilatabilitatea. BARASCH, I. N. 10/25, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF. *Volumul corpurilor se mărește prin încălzire și se micșorează prin răcire. De această proprietate, numită dilatabilitate, se bucură toate corpurile.* PONI, F. 6, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², CADE, IOANOVICI, TEHN. 29, SCRIBAN, D.

- Pl.: (învechit) *dilatabilități*. PONTBRIANT, D.

- Din fr. *dilatabilité*.

DILATÁNT, -Ă adj. (Rar) Dilator (1). Cf. ALEXI, W. *Forță dilatantă.* SCRIBAN, D., cf. DEX, DN³. ◇ (Substantivat) Ceea ce servește pentru a dilata. Cf. DEX, MDA.

- Pl.: *dilatantți*, -te.

- Din fr. *dilatant*.

DILATÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d i l a t a.

1. (Med.) Mărire (I 1) patologică sau terapeutică a diametrului unui vas, al unui organ, al unui orificiu etc.; lărgire, dilatație (1). *O cantitate oarecare de putere nervoasă poate fi trimisă centrelor vasomotoare, de unde urmează dilatarea capilarelor feței.* CONTEMPORANUL, V, 565. *Novocaina ... se poate injecta intravenos ... pentru a produce dilatarea vaselor de sânge.* BELEA, P. A. 266. *Apa ... determină o enormă dilatare a stomacului.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 12, 41, cf. D. MED. ◇ F i g. *Nu e nimic altceva decât dilatarea Ochiului Eternității.* BARBU, PRINC. 163.

2. Mărire (I 1) a volumului unor corpuri sub acțiunea căldurii; dilatație (2). *Termometru ... instrument ce slujaște a arăta gradurile căldurei sau ale frigului, prin mizlocul licoarei care este înăuntru și care se suie și se coboară prin dilatarea (lărgire, întindere) sau condensarea de care este priimitoare.* FIS. 142/12, cf. PONTBRIANT, D. *Frigul cu enormă presiune - frige, dilatarea cu enormă căldură - frige.* EMINESCU, O. XV, 319, cf. DDRF. *În general la călire cresc: duritatea, rezistența și limita de curgere, reducându-se proprietățile de dilatare, contracție și de tenacitate.* IOANOVICI, TEHN. 184, cf. SCRIBAN, D. *Dilatarea corpurilor gazoase este aproape aceeași la toate gazele.* ENC. TEHN. 81. *Printre numeroasele fenomene care ne permit să măsurăm variațiile de temperatură ... cele mai comune sunt fenomenele de dilatare, prin care aproape toate își măresc dimensiunile, când le încălzim.* CIȘMAN, FIZ. I, 360. *Dilatarea fluidelor, în funcție de temperatură, nu are o influență notabilă asupra mișcării lor.* CARAFOLI - OROVEANU, M. F. I, 10. *În dilatarea corpurilor au un rol important forțele de coeziune.* MARIAN - ȚIȚEA, FIZ. II, 78, cf. LTR², DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. *În urma acestei dilatări, continentul unic ... a plesnit ca o haină prea strâmtă.* CONTEMP. 1975, nr. 1 492, 2/5. ◇ F i g. *Basmul este stilizat prin dilatarea elementului descriptor și liric, mult peste limitele prototipurilor folclorice.* VIANU, L. R. 218. ◇ *Coeficient de dilatare = creștere a unității de lungime, de suprafață sau de volum a unui corp, raportată la 1°C de creștere a temperaturii; coeficient de dilatație, v. d i l a t a ț i e (2). Coeficientul de dilatare [al aluminiului] fiind mai mare decât la fier, trebuie să fie luat în considerare la*

îmbinările pieselor de aluminiu cu cele de fier. IOANOVICI, TEHN. 66. Coeficientul de dilatare joacă un rol important în tehnică, ... la așezarea șinelor de cale ferată, a traverselor metalice la edificii, la termometrele metalice, la oroloage etc. MARIAN - ȚIȚEAICA, FIZ. II, 82.

- Pl.: dilatări.

- V. dilata.

DILATĂT, -Ă adj. 1. (Despre orificii, organe, deschizături etc.) Care este mărit³ (1), lărgit, umflat (1). *Angelica [este o] plantă ierboasă ... cu pețiolul dilatat la bază.* NEGRUZZI, S. I, 102, cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF, GRECESCU, FL. 23. *Rămase deodată nemișcată, mirosind cu nările dilatate.* AGÎRBICEANU, S. P. 43. *Ea se amuza mai mult decât noi ... răsând, ... aspirând aerul pe nările dilatate.* IBRĂILEANU, A. 134. *Cu ochii dilatați.* CAMIL PETRESCU, T. II, 232. *Dar surâsul e numai în ochii albaștri și dilatați.* C. PETRESCU, I. II, 37. *Pupilele dilatate ard și strălucesc ca jăratecul.* COCEA, S. I, 313. *Întinsă epiderma, pupila dilatată.* PERPESSICIUS, S. 128. *Dilatați, ochii îi sticleau.* VINEA, L. II, 64. *Bolnavii ... au gălbînare la ochi, pupilele dilatate.* BELEA, P. A. 179, cf. DL, DM, DEX. *Sevele erup în primăvară Prin porii arborilor, dilatați.* CONTEMP. 1975, nr. 1 477, 2/6. ◇ (Prin lărgirea sensului) *În privirile ei enorm dilatate se reflecta totul.* KLOPȘTOCK, F. 267. *Se măreau în schimb ochii, a căror privire liniștită, dar dilatată, ascundea o lăcomie stranie.* PREDĂ, M. S. 90.

2. (Despre unele corpuri) Cu dimensiunile, volumul, suprafața etc. mărite sub acțiunea căldurii. Cf. DL, DM, DEX. ◇ F i g. *Într-un stil laconic ... mai puțin dilatat ca altădată, criticul teșean pune față în față caracterele marcante ale prozei celor doi mari scriitori.* CONTEMP. 1975, nr. 1 504, 1/10. *Clipa adevărată (nu cea a unei simple senzații dilatate) e atemporală.* PLEȘU, M. M. 62.

- Pl.: dilatați, -te.

- V. dilata.

DILATĂTOR, -OĂRE adj., s. n. 1. Adj. Care dilată (1), care are funcția de a dilata; (rar) dilatant. Cf. PONTBRIANT, D., SCRIBAN, D. *Dozele foarte mici de strofanină sunt dilatatoare.* DANIELOPOLU, F. N. II, 35, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³. ◇ (Anat.) *Mușchi dilatatori* = mușchi cu funcția de a dilata deschiderile pe care se inserează. Cf. COSTINESCU, DL, DM, DEX, DN². ◇ (Substantivat) *Atropina se administrează pentru calmarea spasmelor ... ca dilatator al pupilei, în astm etc.* BELEA, P. A. 273.

2. S. n. Instrument chirurgical care servește la dilatarea (1) unei cavități, a unui orificiu etc. Cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, NICA, L. VAM., SCRIBAN, D., DL, DM, DN², D. MED., DEX.

- Pl.: dilatatori, -oare.

- Din fr. dilateur.

DILATĂȚIE s. f. 1. (Med.) Mărire (I 1) patologică sau terapeutică a diametrului unui vas, al unei cavități, al unui orificiu etc.; dilatare (1). *Mulțimea sângelui iaste proporțională goliciei vaselor în care se află, așa cât din strângerea sau contractia și lățimea sau dilatația lor, mulțimea sângelui atarnă.* TEODORI, A.

72/20, cf. NEGULICI. *Dilatația arteriilor se arată sub diferite forme.* PAT. CHIR. 105⁵/20, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Sistemul nervos e mai în stare de a fi iritat din cauza dilatațiunii porilor pelei.* CONV. LIT. II, 196, cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE. *Evoluția bronșitelor cronice este destul de lungă și cu timpul duce la dilatații bronșice.* BELEA, P. A. 374, cf. DL, DM, DN², D. MED., DEX.

2. Mărire (I 1) a volumului unor corpuri (sub acțiunea căldurii); dilatare (2), întindere. *Platina ... are cea mai mică dilatație (variație de întindere) ce pot avea metalele.* D. ASACHI, T. 18/29. *Sulfurul este foarte fragil: fiind în mână un baston de sulf se sparge, producând un trosnet particular ce se pricinuiește prin dilatația cea neegală a moleculelor.* MARIN, PR. I, 26/26. [Aerul] când este liber, se întinde din ce în ce la o mărire nemărginită ... această ... calitate la fizici este cunoscută sub numire de dilatațiune (întindere). BARASCH, M. II, 186/5, cf. PONTBRIANT, D. *Pentru că pământul este mai încălzit între tropice ... din cauza direcțiunii mai perpendiculare a razelor soarelui, stratele inferioare ale atmosferei, care sunt în contact cu suprafața solului, trebuie să încerce o dilatațiune mai mare.* DRĂGHICEANU, C. 72, cf. COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Dilatația aerului ... produce în manometru o denivelare proporțională cu debitul termic.* SANIELEVICI, R. 209. *Fenomenele de dilatație au influență covârșitoare asupra scoarței globului.* CIȘMAN, FIZ. I, 371. *În timpul dilatației lichidului se dilată și recipientul în care e conținut lichidul.* LTR², cf. DL, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ F i g. *În opera lui ... un factor misterios de dilatație dă evenimentelor, chiar familiare, o dimensiune gigantică.* IST. LIT. ROM. III, 281. ◇ *Coeficient de dilatație* = creștere a unității de lungime, de suprafață sau de volum a unui corp, raportată la 1° C de creștere a temperaturii; coeficient de dilatare, v. dilatare (2). *Coeficientul de dilatație ... al unei substanțe solide.* MARIN, F. 129/20. *Greutatea apei care trebuie să iasă din căldare pe toată secunda ... este coeficientul dilatațiunii absolute a apei pentru fiecare 1°.* GHICA - STURDZA, A. 291, cf. CADE. *Coeficientul de dilatație se exprimă printr-un număr raportat la grad.* CIȘMAN, FIZ. I, 369. *Determinarea coeficienților de dilatație ai corpurilor solide.* LTR², cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

3. (Geom.) Transformare a unei curbe plane, respectiv a unei suprafețe, prin care se obține o curbă, respectiv o suprafață paralelă cu curba sau suprafața inițială. Cf. LTR².

- Pronunțat: -ți-e. - Pl.: dilatații. - Și: (învechit) dilatațiune s. f.

- Din fr. dilatation.

DILATAȚIUNE s. f. v. dilatație.

DILATOGRĂF s. n. Dilatometru înregistrator folosit pentru determinarea dilatației termice a produselor refractare. *Dilatograful are, de obicei, un mic cuptor cu rezistență electrică, în mijlocul căruia se introduce proba de material refractar.* LTR², cf. DER, M. D. ENC., DN³.

- Pl.: *dilatografe*.
- Din fr. *dilatographie*.

DILATOGRAMĂ s. f. Diagramă a variației lungimii unui corp în funcție de temperatură. Cf. M. D. ENC., DN³.

- Pl.: *dilatograme*.
- Din fr. *dilatogramme*.

DILATOMETRIE s. f. Capitol al fizicii care studiază dilatația corpurilor. Cf. LTR², DER, DN², DEX.

- Din fr. *dilatométrie*.

DILATOMÉTRU s. n. Aparat pentru măsurarea dilatației corpurilor. *Odată cunoscută această valoare ... putem, cu ajutorul ei, să determinăm dilatația unui vas, numit dilatometru, prevăzut cu un tub capilar gradat în volume.* CIȘMAN, FIZ. I, 373. [Pentru] *determinarea coeficientului de dilatare absolută al oricărui lichid introdus în vas ... ne servim de aparatul numit dilatometru.* MARIAN - ȚIȚEICA, FIZ. II, 84. *Acest tip de dilatometru poate fi folosit și pentru determinarea coeficientului de dilatație al corpurilor solide.* LTR², cf. DL, DM, DER, DN², DC, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *dilatometre*.
- Din fr. *dilatomètre*.

DILATÓRIU, -IE adj. (Jur.) Care pricinuieste sau urmărește să producă o întârziere, o amânare, o prelungire, o târâgănare (a unui proces, a unei acțiuni) spre a câștiga timp. Cf. LM. *O a treia categorie cuprinde sofismele numite dilatorii, întrucât tind a amâna examenul propunerilor de reformă pe cari n-au reușit a le face să se respingă „hic et nunc”.* EMINESCU, O. XIV, 907, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, CADE. *Un om s-a făcut expresia unei idei ... și, deodată, ... cotește spre procedee dilatorii ... pentru a se feri de acțiune.* LOVINESCU, C. V, 193, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *O asemenea excepție care duce la amânarea judecării se numește excepție dilatorie.* PR. DREPT, 800, cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ (Substantivat) *Cerem un dilatoriu din partea reclamantului pe care îl reprezintă.* KLOPȘTOCK, F. 312. *Am urmărit înainte, năuc, toate fazele luptei, surprinderea și panica adversarilor, dilatoriile cerute în pripă.* MIHĂESCU, D. A. 118.

- Pl.: *dilatorii*.
- Din lat. *dilatorius, -a, -um*, fr. *dilatatoire*.

DILAȚIÚNE s. f. (Rar) Întârziere, amânare. Cf. LM, DN².

- Pl.: *dilațiuni*.
- Din lat. *dilatatio, -onis*, fr. *dilatation*.

DILAUDÉN s. n. Derivat puternic al morfinei, folosit ca analgezic. Cf. DC, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pronunțat: *-la-u-*.
- Denumire comercială.

DILAUDÍD s. n. Derivat al morfinei, folosit ca analgezic. *Când văzu, însă, că durerile sunt ireductibile ... îi făcu o injecție cu dilaudid.* CĂLINESCU, S. 670. [Caty], *adormită de dilaudid, ședea culcată pe spate, cu ochii închiși.* id. ib. 685.

- Pronunțat: *-la-u-*.
- Denumire comercială.

DÍLAV, -Ă adj. (Regional; adesea substantivat) (Om) invalid, mutilat (Libotin - Târgu Lăpuș). Cf. LEXIC REG. II, 110.

- Pl.: *dilavi, -e*.
- Cf. *schilav*.

DÍLÁ s. f. v. *delá*¹.

DILĂPIDÁ vb. I v. *delapida*.

DILĂPIDÁT, -Ă adj. v. *delapidat*.

DILĂPIDĂTOR, -OARE s. m. și f. v. *delapidator*.

DILÉCT, -Ă adj. (Livresc) Preferat. *Faimoasele bellețe într-una adunate, N-ar întregi o Evă (ce coprindea în sine Ca-n germine tot sexul) cap-d-operă-a natu-rei Și filia dilectă divinei frumusețe.* HELIADE, O. I, 370, cf. LM. *Un atașament ... este pentru mine o dilecțiune și deci zic ... Virgil, poetul meu dilect.* CV 1949, nr. 4, 23.

- Pl.: *dilecți, -te*.
- Din lat. *dilectus, -a, -um*.

DILECTÁ vb. I v. *delecta*.

DILECTÁRE s. f. v. *delectare*.

DILÉCTOR s. m. v. *director*².

DILÉCȚIE s. f. v. *dilecțiune*.

DILECȚIÚNE s. f. 1. (În dicționarele din trecut) Dragoste tandră și pură; afecțiune. Cf. NEGULICI, COSTINESCU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

2. (Livresc) Preferință. *Un atașament ... pentru o realitate, fără exclusiune, este pentru mine o dilecțiune și deci zic: „am o dilecțiune pentru Virgil”.* CV 1949, nr. 4, 23, cf. DN³.

- Pl.: *dilecțiuni*. - Și: **dilécție** s. f. NEGULICI, COSTINESCU.
- Din lat. *dilectio, -onis*, fr. *dilection*.

DILELÍ vb. IV. In t r a n z. (Regional) A se odihni (1) (cu vitele la prânz) (Voivozi - Marghita). Cf. ALR II 5 668/325. *Dilelește la fântână.* ib.

- Prez. ind.: *dilelesc*.
- Din magh. *delel*.

DILEMÁTIC, -Ă adj. (Rar) Care este de natura unei dileme (1). Cf. DN². *Problema nu se pune în termeni dilematici: sau realitate sau imaginație, sau subiectivitate sau obiectivitate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 29, 28/1. [Actorul] *s-a decis pentru o caricaturizare excelentă ... dar insuficientă în raport cu structura dilematică a acestui avar.* 1 februarie 1969, 45. *Alternativele și pozițiile dilematice își primeau astfel o rezolvare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 137, 3/3, cf. DEX².

- Pl.: *dilematici, -ce*.
- Din fr. *dilématique*.

DILEMĂ s. f. 1. Raționament care constă în a prezenta două propoziții astfel încât dacă una este falsă, cealaltă este în mod necesar adevărată. *Dilema iaste siloghism ipoteticesc*. MICU, L. 117/12. *Dilema are doauo părți, însă cu acest fealiu de meșteșug tocmite, prin care cu amândoua stringe ritorul pre împotrivnici*. MOLNAR, RET. 156/11. [În logică] *hotărârile sânt aflate de Platon, iar dilemma, adecă scurtapucătura, de Zinon*. GRIGORIE, L. 11/11, cf. I. GOLESCU, C. *Așia se dechină următoarele: aromă, asiomă, ... sistemă, dilemă*. CODRU-DRĂGUȘANU, R. 22/26, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *O formă mai complicată a silogismelor hipotetice este dilemă*. MAIORESCU, L. 80, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX, D. FIL. ♦ Situație în care se află cineva obligat să aleagă între doi termeni contradictorii și deopotrivă de nesatisfăcători ai unei alternative. *Ne învărtim într-o dilemă gre: sau sunt poeții de astăzi pre sublimi ..., sau suntem pre proști pentru acentele ... armoniei nouă*. RUSSO, S. 15. *Nu îndrăznim a rezolvi dilemă, dar trebuie să arătăm consecințele ei*. CONV. LIT. I, 288. *Din această dilemă nu puteți ieși*. CARAGIALE, O. VI, 133, cf. RESMERIȚĂ, D. *Ar trebui să ordon o represiune sângeroasă. Și totuș interesele superioare ale neamului! ... Îngrozitoare dilemă!* REBREANU, R. II, 215. *Nedumeririle, dibuirile, echivocurile, frământarea și dilemele, în care cel ce traducea era aruncat la fiecare pas*. BLAGA, G. 140, cf. DL. *Stilul său rămăsese simplu și direct și de aceea dilemele și interogările lui erau atât de dramatice*. PREDĂ, DELIR. 101, cf. DM, DER, DN². *Înfrângerea vitejilor greci puneă într-o gravă dilemă cetatea Histriei*. H. DAICOVICIU, D. 58. *Conducerea fabricii a rămas cu dilema: se seamnează la niște penalizări ... sau mărește la loc procentul de deșeuri*. FLACĂRA, 1975, nr. 48, 17, cf. DEX. *Îmi imaginam dilema în care s-ar fi aflat bărbații, prinși între cele două instincte fundamentale*. CĂRTĂRESCU, N. 97. *Liberalii zic că au variante de ieșire din această dilemă*. RL 2005, nr. 4 669.

2. Dificultate care trebuie rezolvată pentru a obține un anumit rezultat; problemă (III 1). *Din această dilemă nu scapă nimene, căci un lucru nu poate fi în aceeași vreme și sub aceleași împrejurări și alb și negru, și bun și rău, ci trebuie să se aleagă sau într-un fel sau într-altul*. EMINESCU, O. X, 356. *În privința dilemei ce ți-am pus ... te rog să rămână vorba ... numa-ntrre noi*. CARAGIALE, O. VII, 176. *Regizorul ... avea de rezolvat dilema dificilă a ... acestui spectacol*. T ianuarie 1969, 108. *Elementul dramatic stă aici în împlinirea destinului previzibil ..., nu în dilema care îl precede*. LL 1972, nr. 2, 114. *Voi continua cercetările ... pentru a pune odată capăt acestei dileme*. FLACĂRA, 1976, nr. 28, 17. *Oficialii Guvernului au lămurit dilema: secretarul de stat este demis, iar decizia premierului de eliberare din funcție a plecat la „Monitorul oficial”*. RL 2005, nr. 4 723. ♦ (Adjectival) *După cât se vede procesul, acesta-l datorim ingenioasei tranzacțiuni Landau - Costinescu, o tranzacțiune-dilemă*. EMINESCU, O. XII, 72.

- Scris și: (după fr., lat.) *dilemma*. - Pl.: *dileme*. - Și: (învechit) *dilimă* s. f. I. GOLESCU, C.

- Din fr. *dilemme*, lat. *dilemma*. - *Dilimă* < ngr. *δίλημμα*.

DILETĂ vb. I. *Intran z. și refl.* (Învechit, rar) A (se) amuza, a (se) distra (2), a (se) înveseli. Cf. ALEXI, W., MDA.

- Prez. ind.: *diletez*.

- Din it. *dilettare*.

DILETĂNT, -Ă s. m. și f. Persoană care manifestă interes și preocupare pentru un domeniu al artei, al științei sau al tehnicii fără a avea pregătirea profesională necesară; persoană care se ocupă de ceva din afara profesiei sale, numai din plăcere; amator, neprofesionist; (peiorativ) persoană care nu adâncește (sau nu are pregătirea științifică necesară pentru a adânci) domeniul profesiei sale, al unei științe etc. *Cuvintele cele naive a lui Mirtil și Hloe, ce căpătară nu merit prin grația și talentul junelor diletanților*. ASACHI, M. H. 4/22. *Ajuns acolo i se dă audiență ... unde el se presenta ca diletant în numismatică*. BARÎȚIU, P. A. I, 500, cf. STAMATI, D. *Anul vechi în Adunare Dacă-a avut oșanți, Anul nou nici unul n-are; Acum toți sunt delitanți Ce nu știu a se opune Dar știu dormi de minune*. SION, POEZII, 66/12. *Nu ni se pare de prisos, în calitatea noastră de public, de amator de teatru și chiar de dilitant, de a emite aci și opiniunea noastră*. FILIMON, O. II, 198. *Alexis ... după obiceiul diletanților, se așează dinaintea clavirului*. ALECSANDRI, O. P. 98, cf. COSTINESCU, LM. *Prin o demarcațiune mai strictă dintre diletant și artist, cel dentâi de nevoie intimidat se retrage*. EMINESCU, O. XIV, 235. *Ne place ... să stăm risipiți și confunđați în mulțimea anonimă a diletanților*. CARAGIALE, O. III, 223, cf. DDRF, GHETIJE, R. M., BARCIANU. *O asemănare în treacăt cu balada lui Alecsandri ne arată mai nimerit deosebirea între artist și diletanți*. SĂM. II, 188, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *A găcit greutățile prea mult ca să fie un diletant pretențios și nu le-a biruit îndestul ca să ajungă un erudit arogant*. IORGA, P. A. II, 51, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Presupun și sper că ai o suficiență ascuțime ca să mă plasezi printre diletanți, epicureiști sau sceptici frazeologi*. M. ELIADE, O. I, 89, cf. CADE. *Un autor dramatic nu poate presta o muncă de diletant*. CAMIL PETRESCU, T. III, 495. *Este evident că o asemenea dorință trebuie să aibă ... mai toți cei ce nu se ocupă de filosofie ca diletanți*. NEGULESCU, G. 202. *Stendhal trecea drept un diletant în timpul său*. VIANU, L. R. 22. *Nu vorbești ca un om de știință, vorbești ca un diletant*. BARANGA, I. 197, cf. DL, DM. *Nu manifestă interes, nici aptitudini pentru teatrul de diletanți*. IST. LIT. ROM. I, 524, cf. DN², M. D. ENC. *Îl exclud din rândul animatorilor culturali pe diletant, pe șmecheruțul învărtitor de vorbe*. CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 3/9, cf. DEX. ♦ F i g. *Ovidiu n-a cântat dragostea ca pe o pasiune ... ci ca pe un pretext de dezvoltări retorice, cum i se cuvenea unui diletant al vișului*. LOVINESCU, S. I, 103. *Gonzalv rămânea un diletant al arivismului*. CĂLINESCU, B. I. 59. ♦ (Adjectival) *Pianistul diletant se întrerupse iritat, cu mâinile sprijinite pe coapse*. CAMIL PETRESCU, N. 105. *Din ziarist diletant, am făcut ... un profesionist*. VINEA, L. I, 360, cf. DL. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Dacă mâna*

mea diletantă în pictură a putut să reproducă ochii ..., pozi să-ți închipuești ce frumoși trebuia să fie ei. EMINESCU, P. L. 116. *Acceptarea unor lucrări diletante ... [pune] în discuție caracterul ... acestei manifestări.* CONTEMP. 1975, nr. 1 502, 3/9. *Paginile, fatal diletante (dar asta ce contează?), sunt pline de reconfort, cu atât mai mult cu cât vin de la un ne-cultural.* LIICEANU, J. 87.

- Pl.: *diletanți, -te*. - Și: (învechit) **dilitánt, -ă, delitánt, -ă** s. m. și f.

- Din fr. *dilettante*.

DILETÁNTIC, -Ă adj. (Rar) De diletant, superficial (2); (rar) diletantist, diletantistic. *În rândul acestor povești diletantice intră de pildă așa-zisa „theocrație” getică.* PÁRVAN, G. 159. *Scriitorul se hazardase în domeniul ca istoria și folcloristica, în care nu avea decât o pregătire diletantică.* IST. LIT. ROM. III, 695, cf. DN³.

- Pl.: *diletantici, -ce*.

- **Diletant** + suf. *-ic*.

DILETANTÍSM s. n. Faptul de a se ocupa ca diletant de o ramură a artei, a științei sau a tehnicii. Cf. DDRF, BARIANU, GHETIE, R. M., ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Literatura scriitoarei displace diletantismului.* LOVINESCU, S. I, 358. *Tot geniul mondial nu prețuia în capul meu ... cât prețuia înjgheburile acestui diletantism care desființa viitorul.* KLOPȘTOCK, F. 91. *Strindberg ... se condamnă singur la diletantism.* BLAGA, Z. 173. *Gelu era ... înnebunit de această reușită pe dos a diletantismului său politic.* CAMIL PETRESCU, N. 153, cf. DL, DM, DN². *Sprâjineau diletantismul muzical.* M 1965, nr. 2, 34/1, cf. M. D. ENC. *Ironizarea diletantismului în literatură.* V. ROM. august 1975, 31, cf. DEX. ♦ (Peiorativ) Lipsă de pregătire temeinică, de seriozitate sau de însușiri necesare, dovedite de cineva într-un domeniu de activitate; superficialitate. *Ne pare rău a constata acest diletantism curios, aceste bune intenții lipsite de știință guvernând statul român.* EMINESCU, O. XIII, 155. *Un om de știință condamnă diletantismul.* LUC. II, 259. *Epocă de frământări și de nesiguranțe, de naivități literare ... amestec al tuturor diletantismelor științifice.* LOVINESCU, C. VI, 59. *Am urât două lucruri: diletantismul amabil și erudiția pretențioasă.* D. GUSTI, P. A. 293. *Diletantismul administrativ al boierilor e ... o caracteristică generală a statelor care au păstrat o organizare feudală.* OȚEȚEA, T. V. 62. *Onoarea meseriei redusă la diletantism.* ARGHEZI, S. XI, 98. *Trebuie luptat cu toată hotărârea împotriva manifestărilor de diletantism și incompetență în materie de critică muzicală.* CONTEMP. 1954, nr. 379, 1/3, cf. DL, DM. *În spectacole ... apar momente de diletantism.* T 1969, 122. *Se face simțită prezența diletantismului și improvizației, a concesiilor făcute uneori prostului gust.* CONTEMP. 1975, nr. 1 506, 3/11, cf. DEX. ♦ F i g. *Nu vom ajunge mai departe decât tirolezii cu chiuturile și cu diletantismul patriotic.* LUC. II, 247. *Diletantismul sentimental, nestatornicia ... o condamnă el singur.* DENSUSIANU, L. 164.

- Pl.: (rar) *diletantisme*.

- Din fr. *dilettantisme*.

DILETANTÍST, -Ă adj. De diletant, superficial (1); (rar) diletantic. *Să preparăm terenul pentru teatrul*

de mâne-poimâne, printr-o organizare sistematică a mișcării diletantiste existente. LUC. VII, 450. *Distracțiile diletantiste ale delfinului nostru le luau mijloacele de câștig.* COCEA, S. II, 568. *Experiențele diletantiste ..., abuzurile de tot felul se înmulțesc.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 12, 71.

- Pl.: *diletantiști, -ste*.

- **Diletant** + suf. *-ist*.

DILETANTÍSTIC, -Ă adj. (Rar) Diletantic. Cf. DN³, MDA.

- Pl.: *diletantistici, -ce*.

- Din it. *dilettantistico*.

DILÉTNIC, -Ă adj. v. **deletnic**.

DILÍ¹ vb. IV. T r a n z. și r e f l. (Argotic) 1. T r a n z. A da (I 1). Cf. CADE, BL II, 150, GR. S. VII, 113.

2. T r a n z. A bate, a lovi, a pălmui. Cf. BL II, 150, BUL. FIL. IV, 134. *Dilește-i-o la devlă.* GR. S. VII, 113. *Mi-a dilit unul o labă peste muie de nu mai vedeam.* BARBU, G. 65. *L-a dilit cu laba lui grea peste gură.* id. ib. 268, cf. LEXIC REG. II, 24. ♦ R e f l. „A se curăța de bani (la joc)”. Cf. BUL. FIL. IV, 171.

3. T r a n z. A fura. Cf. BL II, 150, GR. S. VII, 113.

- Prez. ind.: *dilesc*.

- Din țig. **da-** (part. *dilo*).

DILÍ² vb. IV. R e f l. (Argotic) A înnebuni.

- Prez. ind.: *dilesc*.

- De la **diliu**.

DILIBĂȘ, -Ă adj. v. **delibaș**.

DILICÁT, -Ă adj. v. **delicat**.

DILIGEÁN s. n. v. **diligență¹**.

DILIGÉNT, -Ă adj. (Livresc; despre oameni) Sârguincios, silitor (II 1). *Când conturul obrazului are niște trăsuri line ..., caracterisă sau arată pe omul diliginte (silitor).* FIS. 43/7, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Cât ai fost de diligentă! a găti o pungă în două zile!* CONV. LIT. I, 230, cf. COSTINESCU, LM. *Ca un școler diliginte când se apropie de focarul luminii intelectuale.* CARAGIALE, O. I, 101, cf. GHETIE, R. M. *După cererea celui diliginte dintre cei interesați, se va numi un curator.* HAMANGIU, C. C. 453, cf. BARIANU, ALEXI, W., DL, DM, DN², DEX. ♦ (Despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor) Care necesită eforturi deosebite; care dovedește sârguință. *Nu [s-au referit] la acea luare de contact mai liniștită și mai diligentă cu textul poetic.* VIANU, M. 67. ♦ (Prin lărgirea sensului) [Arta] *impune adepților săi condițiunea unei sistematice culturi prealabile, o trecere diligentă (prin) pretreptele (Vorstufen) artei.* EMINESCU, O. XIV, 235. ♦ (Regional) Cuminte. Cf. ALR I 1 516/578.

- Pl.: *diligenți, -te*. - Și: **diligínțe, -ă**, (învechit) **deligínt, -ă** (PONTBRIANT, D.), (regional) **dilijént, -ă** (ALR I 1 516/578) adj.

- Din lat. **diligens, -entis**, fr. **diligent**.

DILIGENȚĂ¹ s. f. Trăsură mare, acoperită, cu care se făcea transportul regulat de poștă și de călători pe distanțe mai lungi, înainte de introducerea trenului; poștalion, (învechit și regional) olac (2). *Până în 3 săptămâni ... nu va porni altul delijant de aicea* (a. 1767). IORGA, S. D. IV, 98, cf. KLEIN, D. 174, CHIRIAC, 166, LB. *Cei ce călătoresc ... în delijan nu-i trebuie mai mult decât doi [cai]* (a. 1829). DOC. EC. 437. *Când va fi ... trebuință a să așaza aceste dilijansuri și pă alte drumuri, eu voi fi dator să primesc* (a. 1829). ib. 438. *Poetul de provincie ... se aruncă într-o diligență*. HELIADE, O. I, 485, cf. I. GOLESCU, C. *Oi pute ca să vin în Moldova ..., căci cu dilijanțul pot să merg ... în doăzăci de zile*. KOGĂLNICEANU, S. 53, cf. VALIAN, V. *Plecarăm din Paris cu diligența regală*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 97, cf. NEGULICI, CALENDAR (1848), 42/14. *Plecând cu deligeantul de la Brașov ..., s-a întâmpat ca să meargă ... Iosif Zeyk*. BARIȚIU, P. A. II, 134, cf. STAMATI, D., POLIZU, PONTBRIANT, D. *Mergând deci să mă sui în diligență, marchezul m-a prezentat lui Merimée*. CONV. LIT. IV, 363, cf. COSTINESCU, LM. *Locomotiva, cu lungul ei șir de vagoane, se substituie calului, căruței, diligenței*. EMINESCU, O. XIV, 940. *O diligență făcea o dată pe zi cursa de poștă între cele două orașe*. CARAGIALE, O. IV, 193, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *În fiecare an ... lua un bileț la diligență și pleca*. CHIRIȚESCU, GR. 199. *Trebuie să sosească de la Neamț cu dilijanța*. HOGAȘ, DR. II, 132, cf. RESMERIȚĂ, D. *Delijansul se pornește ... de două ori pe săptămână*. N. A. BOGDAN, C. M. 155, cf. DR. V, 182, CADE. *Toată „natura” sârbătorea diligența care ducea spre munții Pirinei pe doamna și domnul Georget*. E. IONESCU, E. 108. *Plecau amândouă ... cu delejanțu și ... poposeau la Ploiești*. MOROIANU, S. 211. *Leagănul de lemn al trăsorii de poștă, căreia i se spunea ... diligență*. TUDORAN, P. 46, cf. DL, DM, DER, DN². *Locuitorii ... trăiesc uitați de lume, așteptând să treacă din când în când o diligență*. MAGAZIN IST. 1969, nr. 10, 74, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: diligențe. - Și: (rar) dilijântă (TDRG), dilijență (CADE) s. f., (învechit și regional) dilijânt, (învechit) diligeán (BARIȚIU, P. A. II, 134), dilijáns s. n., dilijánsă (CALENDAR (1848), 42/14, ROM. LIT. 361/1) s. f., dărăjánt (CHIRIAC, 166), deligeán, delijáns, (KLEIN, D. 174), deligénț (LB) s. n., deligénță, deligintă (PONTBRIANT, D.) s. f., deliján, delijánt s. n., delijántă (VALIAN, V.) delijénță (POLIZU), (regional) dilijáncă, dirigeáncă (ALECSANDRI, P. P. 119, TDRG) s. f., delejánt s. n.

- Din fr. diligence, it. diligenza, rus. diligжансь.

DILIGENȚĂ² s. f. (Livresc) Sârguință, osteneală (2). *Și îi comandăm ... să cerceteze cu diligență adevărul atât în cărțile cele vechi, cât și în alte documente* (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. I, 58/16, cf. NEGULICI. *S-au aflat însă mai târziu chronicari și compilatori particulari, cari au pus mare diligență întru adunarea de legi ardeleni*. BARIȚIU, P. A. I, 136, cf. STAMATI, D., PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Pentru înaintarea învățământului și a culturii ... va conlucra cu diligența atât mai mare cu cât lipsa lui se simte mai tare* (a. 1877). PLR I, 331. *Cantitatea de*

luare-aminte, diligență și silință în repetițiile și intermediațiunile la o reprezentare trebuiesc frește să crească cu valoarea opului de arte ce e a se reprezenta. EMINESCU, O. XIV, 364. *Acest op atât de remarcat prin minuțiozitatea execuțiunii, prin erudițiunea și diligența autorilor lui, a persistat până astăzi*. CONV. LIT. XX, 452. *Diligența ce trebuie să se pună în îndeplinirea unei obligațiuni este totdeauna aceea a unui bun proprietar*. HAMANGIU, C. C. 256, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Nu vom putea fi mulțumitori ... decât cetind cu diligență și dragoste acea mulfime de pagini*. LUC. II, 138, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM. *Te rog să mă crezi, am făcut toate diligențele posibile*. BARBU, I. I, 349, cf. SFC III, 133, DN², M. D. ENC. [Mama] *încearca să-i facă toate diligențele pentru a nu o pierde*. FLACĂRA, 1976, nr. 2, 3, cf. DEX. ♦ Grijă arătată de un debitor în executarea obligației sale. Cf. M. D. ENC. *Diligența debitorului în executarea unui contract cu titlu oneros ... trebuie să fie mai mare ca a debitorului unui contract cu titlu gratuit*. PR. DREPT, 293.

- Pl.: diligențe. - Și: (rar) dilijénță (CADE), (învechit) diligénție, diligintă, deligintă (PONTBRIANT, D.) s. f.

- Din lat. diligentia, fr. diligence.

DILIGENȚIE s. f. v. diligență².

DILIGINTE, -Ă adj. v. diligent.

DILIGINȚĂ s. f. v. diligență².

DILIHÓAIE s. f. (Regional) „Dihanie, namilă, matahală”. Com. din STRAJA - VICOVU DE SUS.

- Et. nec.

DILIJÁNCĂ s. f. v. diligență¹.

DILIJÁNS s. n. v. diligență¹.

DILIJÁNSĂ s. f. v. diligență¹.

DILIJÁNT s. n. v. diligență¹.

DILIJÁNTĂ s. f. v. diligență¹.

DILIJÉNT, -Ă adj. v. diligent.

DILIJENTĂ¹ s. f. v. diligență¹.

DILIJÉNTĂ² s. f. v. diligență².

DILÍMĂ s. f. v. dilemă.

DILÍRIU s. n. v. delir.

DILITÁNT, -Ă s. m. și f. v. diletant.

DILÍU, -ÍE adj. v. deliu.

DILIVÁN, -Ă adj. (Prin Ban.) Prost. Cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 9. *Nu fi cam dilivan*. id. ib., cf. MDA.

- Cf. diliiu.

DILMIGEANĂ s. f. v. **damigeană**.

DILNICÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) „A lucra ceva pe îndelete și cu dibăcie, a mogoși cu meșteșug un lucru” (Mățau – Câmpulung). Cf. COMAN, GL.

- Prez. ind.: *dilnicesc*.
- Cf. *d e l e t n i c*.

DILOGÍE s. f. (Livresc) 1. Sens echivoc; ambiguitate. Cf. LM, DN².

2. Operă dramatică care conține două acțiuni distincte. Cf. DN², M. D. ENC.

- Pl.: *dilogii*.
- Din fr. *dilogie*, lat. *dilogia*.

DILOGLĂN s. m. (Turcism învechit) Tânăr care învața o limbă străină, pe lângă o ambasadă, pentru a servi apoi ca translator oficial. *Melicov ... era atunci diloglan la soli*. VĂCĂRESCUL, IST. 283, cf. ȘIO IL₂, 145, TDRG.

- Pl.: *diloglani*.
- Din tc. *dil oglany*.

DÍLTA adj. invar. v. **ditai**.

DILUÁ vb. I. 1. T r a n z. A micșora concentrația unei soluții prin adăugare de diluanți. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Pasta celulozică obținută se diluează cu apă, se filtrează, se dezaerisește în cazane închise și i se elimină excesul de amoniac*. IONESCU-MUSCEL, FIL. 501, cf. MACAROVICI, CH. 68. *Să bea o mare cantitate de apă caldă ... prin care provocăm vărsături și diluăm otrava*. BELEA, P. A. 150, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

2. T r a n z. și r e f l. A (se) atenua, a (se) micșora (III, IV), a slăbi (3); a face să piardă sau a pierde din consistență, a (se) dispersa. *Aici ... se diluează minimul slab al unei idei în 50 de pagini valuri de cuvinte*. CONV. LIT. IV, 370, cf. CADE. *În loc să se concentreze, [Hugo] s-a diluat*. E. IONESCU, E. 100. *Religia aceasta diluată în forme exterioare multămind deplin pe Cuvioșiile Lor și aducându-le fericire*. SADOVEANU, O. IX, 54. *Gândirea științifică ... a avut darul să dilueze tot mai mult creația mitică propriu-zisă*. BLAGA, Z. 222. *Vehemența și agresivitatea stilului își diluau veninul în poșirca generalităților*. VINEA, L. I, 119, cf. DL, DM. *Discursivitatea ... diluează emoția*. IST. LIT. ROM. III, 757, cf. DN². *Verva cu care iau startul se diluează pe parcurs*. T februarie 1969, 89. *[Rigoarea] teoretică și critică se diluează din păcate spre final*. S ianuarie 1970, 21, cf. M. D. ENC. *Oare spiritul gospodăresc se diluează odată cu orele inserării?* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 350, cf. DEX, LICEANU, J. 59.

- Pronunțat: *-lu-a-*. - Prez. ind.: *diluez*.
- Din fr. *diluer*.

DILUÁNT s. m. Substanță care are însușirea de a micșora concentrația unui produs chimic. *Diluantul poate fi chiar solventul întrebuițat, dar poate fi și o altă substanță*. LTR². *Ne angajăm să reducem consumurile specifice pentru fiecare strung cu încă 1 kg vopsea, 1 kg diluant*. SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 863, cf. DL, DER, DN², DC, M. D. ENC., DEX. ♦ (Adjectival) F i g.

[Autorul] să ușureze ... scena de orice fel de încărcătură decorativ-diluantă. T februarie 1969, 81.

- Pronunțat: *-lu-ant-*. - Pl.: *diluanți*.
- Din fr. *diluant*.

DILUÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) d i l u a și rezultatul ei.

1. Cf. d i l u a (1). *El propune un anumit sistem de fecundare artificială – cu economisirea, prin diluare, a celulelor fecundante*. NEGULESCU, G. 244. *Diluarea vitriolului se va face turnând acidul în apă*. PREV. ACCID. 5. *În stare de diluare mare [acidul clorhidric] se folosește în medicină*. MACAROVICI, CH. 276. *Diluarea soluției și durata ... depind de felul emulsiei*. SANIELEVICI, R. 219, cf. LTR², DL, DM, DER, DC, D. MED., M. D. ENC., DEX.

2. Cf. d i l u a (2). *Versurile se pierd prea des în diluări*. DENSUSIANU, L. 201. *Socotesc folclorul perfect în sine ... însă folosirea lui în lucrările simfonice echivalează cu o slăbire, o diluare a lui*. M 1974, nr. 5, 4. *Îi arată ... că retoricul poetului discutat nu e putere poetică, ci ... diluare a „puterii”*. E. IONESCU, E. 177. *Riscurile s-au ivit din diluarea satirei*. T februarie 1969, 84.

- Pronunțat: *-lu-a-*. - Pl.: *diluări*.
- V. *dilua*.

DILUÁT, -Ă adj. 1. (Despre soluții) Care are densitatea sau concentrația micșorată; subțiat (5), subțire (III 3), (regional) rărit² (1). Cf. d i l u a (1). *Când cantitatea de substanță dizolvată este departe de coeficientul de solubilitate, ... avem o soluție diluată*. MACAROVICI, CH. 60. *Heteroxizii sunt hidrolizați prin acizii minerali diluați*. DANIELOPOLU, F. N. II, 26. *Procedeul normal este îmbinarea cu o soluție diluată a radioizotopului cercetat*. SANIELEVICI, R. 218. *Planta ia sărurile din pământ în soluții foarte diluate*. AGROTEHNICA, I, 73, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Baltica are ape diluate față de cele din Atlantic*. CONTEMP. 1975, nr. 1 477, 1/5. ♦ (Rar; substantivat, n.) Soluție căreia i s-a micșorat concentrația. Cf. M. D. ENC., DEX.

2. Atenuat, micșorat (II), slăbit (3); dispersat. Cf. d i l u a (2). *Ozana freca aspru prundișul albiei ... și nu era vizibilă decât ... imaginea stelelor diluată în apă*. IBRĂILEANU, A. 140. *Era o noapte cu lună feerică, un verde din alte lumi diluat în aerul rece*. id. S. L. 53. *Dumnezeu e conceput ca un soare ontologic din care se revarsă toată existența într-o densitate tot mai diluată*. STĂNILOAE, O. 275. *Crepusul portocaliu, din ce în ce mai diluat, care se transformă în albastru palid*. TUDORAN, O. 214. *O tendință frecventă este exagerarea lirico-retorică sau diluat-sentimentală a noțiunii de om*. CONTEMP. 1966, nr. 1 005, 3/3, cf. FORM. CUV. I, 179. *Pe ușă, ..., se afla un abțibild înfățișând un profil trandafiriu de femeie cu niște plete umflate hiperbolic și împărțite în șuvițe mergând în degrade: un roșu sângeri, urmat de roșuri mai diluate*. CĂRTĂRESCU, N. 65. ♦ (Peiorativ; despre forma sau stilul unor opere literare) Care este lipsit de concentrație, cu dezvoltări lungi și inutile; dezlânat, prolix. *Legenda despre Piram și Thisbe e împrumutată din „Metamorfozele” lui Ovid și diluată, ... ca toate câte le-a scris Aaron*. DENSUSIANU, L. 110. [Dialogul] pare smuls din însăși realitatea,

diluat, neprelucrat în stilul vechilor mimi grecești. LOVINESCU, C. III, 84, cf. DL, DM. *Criticii condamnău aceste efuziuni descriptive diluate.* VARLAAM - SADOVEANU, 414, cf. M. D. ENC., DEX. *Acesta a abordat un discurs extins și diluat și nu a putut să individualizeze printr-o anumită temă.* RL 2005, nr. 4 510.

- Pronunțat: -lu-at. - Pl.: diluați, -te.

- V. dilua.

DILUÉNDÓ adv. (Muz.; ca indicație de execuție) Slăbind treptat sunetul. Cf. DN³, MDA.

- Din it. diluendo.

DILUÉNT s. m. (Rar) Substanță chimică care are însușirea de a dizolva în masa ei alte substanțe. *Concentrația unei substanțe dizolvate, raportată la unitatea de volum a diluentului.* D. MED. I, 432, cf. MDA.

- Pronunțat: -lu-ent. - Pl.: diluenți.

- Dilua + suf. -ent.

DILUÍ vb. IV. I n t r a n z. (Prin vestul Transilv.) A petrece (II 3), a cânta; a se veseli (2). *Diluieste, nană, și custă, Că nici dracu nu te mustră.* REV. CRIT. IV, 143. *Tot își beau și diluiesc, Pe Chiva o logodesc.* ALEXICI, L. P. 80. *Și tăt beau și diluiesc Cătu-i ziua de vară.* id. ib. 149, cf. GRAIUL, II, 126, ARH. FOLK. VII, 121.

- Prez. ind.: diluiesc.

- Cf. magh. d a l o l.

DILÚÍ², -IE adj. v. deliu.

DILUNGÁT, -Ă adj. v. delungat.

DILÚŢIE s. f. 1. (Rar) Diluare (1). Cf. TDRG, SCRIBAN, D., LTR², DER II, 111. ♦ F i g. *Evocării acestor circumstanțe își datorează romanul ... puterea de atracție ... în ciuda multor lungimi, a diluției.* CONTEMP. 1975, nr. 1 490, 2/10, cf. LICEANU, J. 251.

2. Raportul dintre o cantitate de soluție și cantitatea de solvent din acea soluție. *La sugari [colica intestinală] apare ... când diluția laptelui de vacă nu s-a făcut cum trebuie.* BELEA, P. A. 174, cf. DL, DM, DN², D. MED., M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: -ți-e. - Pl.: diluții. - Și: diluțiune s. f. TDRG, SCRIBAN, D., DN².

- Din fr. dilution.

DILUŢIÚNE s. f. v. diluție.

DILUVIÁL, -Ă adj. Care ține de diluviu (1), provenit din diluviu, de diluviu; diluvian (1). Cf. PONTBRIANT, D., DM. *Aceste pături alternează cu bancuri de prund cari samănă mult cu prundul diluvial.* CONTEMPORANUL, IV, 264, GHETIE, R. M. *În timpurile diluviale frigul ajunsese așa de aspru, încât gheața cuprinsese nu numai polii.* MEHEDINȚI, G. F. 11, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Sedimentul diluvial.* SCRIBAN, D., cf. LTR², DN². ♦ F i g. *Cu pantaloni de doc ... și cu barba diluvială, mareșalul era ... inimitabil.* CĂLINESCU, S. 418. *Sudori diluviale mi-au clocotit pe frunte.* id. L. L. 201.

- Pronunțat: -vi-al. - Pl.: diluviali, -e. - Și: (rar) deluviál, -ă adj. CONTEMPORANUL, IV, 543.

- Din fr. diluvial.

DILUVIÁN, -Ă adj., s. n. 1. Adj. Care ține de diluviu (1), provenit din diluviu, de diluviu; diluvial. Cf. NEGULICI. *Grație ... nemților și ungușilor cari se coboară de peste Carpați ca un râu diluvian, nivelul populației ... suie.* GHICA, C. E. II, 422, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Despre așa-numitele terenuri diluviane a tradus la 70 de rânduri.* CONTEMPORANUL, III, 676, cf. CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, DN². *Această vară diluviană, când orice fir nemernic de apă s-a umflat.* V. ROM. august 1975, 44, cf. M. D. ENC., DEX. *După ce a măturat regiunea de coastă cu ploi diluviene și rafale de vânt ... ciclonul s-a mai calmat.* RL 2006, nr. 4 876.

2. S. n. (Geol.) Pleistocen (2). *În aceste strate găsim fosile ... Acest teren se numește diluvian.* BARASCH, I. N. 84/4. *Di Nanianu mai crede că cuaternar și diluvian e totuna.* CONTEMPORANUL, I, 162. *El a fost împărțit în două epoci: pleistocen (sau diluvian) ... și holocen.* GEOLOGIA, 104, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: -vi-an. - Pl.: diluvieni, -e. - Și: (învechit) deluvián, -ă adj. PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

- Din fr. diluvien.

DILUVIÓS, -OĂSĂ adj. (Învechit, rar) Diluvian (1). Cf. PONTBRIANT, D.

- Pl.: diluvioși, -oase. - Și: deluviós, -oasă adj. PONTBRIANT, D.

- Diluviu + suf. -os.

DILÚVIU s. n. 1. Revărsare mare de ape care, conform Bibliei sau altor mitologii, a devastat pământul după apariția omului, făcând să piară toate viețuitoarele, cu excepția acelor de pe arca lui Noe, p o t o p (1); (prin exagerare) ploaie mare, torențială; revărsare mare de ape, inundație, p o t o p (2). *Nu poate sta în contra diluviului rapid, Puterii lui se lasă ce-l trage și-l răpește.* HELIADE, O. I, 334. *Se stărpi de pre fața pământului prin o totală inundație de ape numită deluviu sau potop.* SĂULESCU, HR. I, 32/15, cf. J. CIHAC, I. N. 402/9. *Fiarele sălbatice, îmblânzite de o putere mai mare, ca în timpul deluviului (potopului), căutau societatea omului.* ASACHI, S. L. II, 110, cf. NEGULICI. *Diluviul universal ne va răpi și pe noi alătura cu celelalte popoară.* BARIȚIU, P. A. II, 93, cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Această epocă de gheață cade în timpul diluviului celui mare.* F (1874), 307. *Perioada ... se cheamă diluviană, dar nu din cauză că ... ar fi produsă de diluviul biblic.* CONTEMPORANUL, I, 162, cf. DDRF, BĂRCIANU, GHETIE, R. M., ȘĂINEANU. *După ce căldura a răzbit ghețurile și le-a topit, s-a pornit un adevărat potop, un diluviu.* MEHEDINȚI, G. F. 12, cf. ALEXI, W. *Plantat-am fost de Noe, -nainte de deluviu, Și n-am cu toate-acestea nimic comun cu apa.* ANGHIEL - IOSIF, C. M. I, 79, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Are să se aleagă ca uscatul de ape după deluviu.* C. PETRESCU, Î. II, 220. *Ca zei bărboși, bătrâni ca și diluviu Din ape revărsate cum răsar ... [Sălciile] Îți par un pâlce de ... pescari.* PILLAT, P. 126,

cf. SCRIBAN, D. *Diluviul abătut asupra Florenței, Veneției ... ne-a zguduit inimile*. CONTEMP. 1966, nr. 1 050, 1/7. *Azi când diluviu se răzbuună Dând peste albiu să reverse Nu-i nicio stea care să-mi spună*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 172, 13/4, cf. M. D. ENC. *În iulie diluviul a cuprins țara*. FLACĂRA, 1975, nr. 42, 18, cf. DEX, DN³. ◇ F i g. *Aci vă duceți valuri în mii batalioane, Cum în păduri aprinse, mânat în uragane, Diluviul de foc*. EMINESCU, O. I, 24, cf. ȘĂINEANU², SCRIBAN, D. *Tentația cu alimente rurale din bucolica virgiliană ia ... aspectul unui diluviu fastuos de fructe*. CĂLINESCU, I. 307.

2. (Geol.) Pleistocen (2). *Diluviul și aluviul, ale căror straturi sunt relativ mai puțin însemnate, să nu le considerăm*. CONV. LIT. III, 244, cf. LTR², DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

3. Pleistocen (3). Cf. ȘĂINEANU², CADE, LTR², M. D. ENC., D. GEOL.

– Pl.: *diluvii*. – Și: **deluviu** s. n.

– Din lat. *diluvium*, it. *diluvio*. – **Deluviu** < cf. fr. *déluve*.

DILVER s. n. Aliaj fier-nichel, având un coeficient de dilatare termică egal, la variații largi de temperatură, cu cel al sticlei și al platinei, din care se confecționează electrozi pentru becuri electrice, tuburi electronice și altele. Cf. LTR², DER, M. D. ENC.

– Din fr. *dilver*.

DIMĂGEÂNCĂ s. f. v. **damigeană**.

DIMÂNDĂCIUNE s. f. v. **demândăciune**.

DIMENEĂȚĂ s. f., adv. v. **dimineață**.

DIMENSIE s. f. v. **dimensiune**.

DIMENSIONĂ vb. I. T r a n z. A stabili pe bază de calcul dimensiunile unei construcții, ale unei mașini, ale unui aparat, ale unei piese etc. *Lingourile ... sunt astfel dimensionate încât ... să corespundă materialului necesar unui bandaj*. IOANOVICI, TEHN. 148. *S-au făcut numeroase studii ... cu privire la elementele de mașini, stabilindu-se felul cum trebuiesc dimensionate și calculate*. SOARE, MAȘ. 5. *Un sistem de ecrane canalizoare dimensionate astfel ca să admită ... raze de curbură*. SANIELEVICI, R. 70. *Organele motorului sunt supuse unor accelerații care implică forțe de inerție mult mai mari decât acelea pentru care au fost dimensionate*. CIȘMAN, FIZ. I, 314, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. *Încăperile, desfășurate în înălțime pe trei niveluri, sunt larg dimensionate*. CONTEMP. 1977, nr. 1 273, 7/4. *Aceștia [pisălogii] erau niște butuci rotunzi, dimensionați după oalele pivelor*. BUTURĂ, EG. 348. ◇ F i g. *Tot munca dimensionează și ceea ce îndeobște se numește timp liber*. CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 4/7. *Argumente în măsură să dimensioneze statura morală a acelor tineri*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 347.

– Pronunțat: *-si-o-*. – Prez. ind.: *dimensionez*.

– Din fr. **dimensionner**. Cf. germ. *dimensionieren*.

DIMENSIONĂL, -Ă adj. Care arată dimensiunea, care se referă la dimensiune, privitor la dimensiune. *Cel ce face geometrie nu-și poate imagina o suprafață fără ideea de „lat” și „lung”; subcategoria dimensională face ... parte din categoria spațială*. PUȘCARIU, L. R. I, 133, cf. LTR². *Ministerul ... să studieze posibilitatea lărgirii sortimentelor, atât din punct de vedere dimensional, cât și al calității*. SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 845. *Analiza dimensională s-a dovedit extrem de utilă*. DER II, 112, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ F i g. *Un creator popular genial este anulat ca individ și fortificat ca exponent ... identic cu ceilalți prin structură, deosebit numai dimensional*. CĂLINESCU, C. O. 183. *Elogiul nostru merge spontan spre ceea ce este dimensional în structura spirituală a lui Hasdeu*. CONSTANTINESCU, S. III, 118.

– Pronunțat: *-si-o-*. – Pl.: *dimensionali*, *-e*.

– Din germ. **dimensional**, fr. **dimensionnel**.

DIMENSIONĂRE s. f. Acțiunea de a d i m e n s i o n a și rezultatul ei. *Condiția esențială a unei prelucrări este precizia execuției care depinde în primul rând de modul cum a fost efectuată dimensionarea pieselor*. IOANOVICI, TEHN. 198. *Dimensionarea nitului se face tot pe baza rezistenței de forfecare*. SOARE, MAȘ. 57. *Gazele ... vor fi evacuate printr-o ventilație ... suficientă ca dimensionare*. PREV. ACCID. 25, cf. LTR², DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX. ◇ F i g. *De la dimensionarea filmului-anchetă ... au fost obținute ... rezultatele de o indiscutabilă calitate filmică*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 337. *Dimensionarea spectacolului se realizează cu acuratețe*. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 13.

– Pronunțat: *-si-o-*. – Pl.: *dimensionări*.

– V. **dimensiona**.

DIMENSIONĂT, -Ă adj. (Despre proporțiile unei construcții, ale unei mașini, ale unui aparat etc.) Stabilît pe bază de calcul. (F i g.) *Este această împrejurare și un semnal că ne aflăm într-un spațiu altfel dimensionat, cu mai multe dimensiuni, adică*. s i a n u a r i e , 1970, 21.

– Pronunțat: *-si-o-*. – Pl.: *dimensionați*, *-te*.

– V. **dimensiona**.

DIMENSIUNE s. f. 1. Întindere măsurabilă, într-o anumită direcție (lungime, lățime, înălțime), a unui corp sau a unui obiect; porțiune de spațiu ocupată de un corp sau de un obiect. *Volumul ... să poate prețui în trei felii generale, în altfel numite în trii dimensiuni*. ASACHI, E. III, 2/2. *Acest pod e cel mai lung și mai frumos ... însă dimensiunile nu le-am însemnat*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 176. *Fiecare literă are ale sale două dimensiuni: înălțime și lățime*. BREZOIANU, I. 186/12. *Într-însa [în geometrie] nu este vorba numai a combina țifrele, ci de a măsura ... toate dimensiunile putibile*. id. ib. 225/16, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Locul trupurilor se măsoară în trei dimensiuni*. BARASCH, M. II, 3/21. *Toți corpiși] se dilată prin încălzire, se contractă prin răcire, și iarăși iau, în general, aceleași dimensiuni când se întorc la aceeași temperatură*. MARIN, F. 5/4. *Asemene materii nu trebuiesc întrebuițate ca stâlpi decât pentru înălțimi ca de 12 ori cea mai mică dimensiune a bazei*. GHICA – STURDZA, A. 252, cf. POLIZU, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D. *În 1670 ...*

dede ordin Academiei Științelor de a determina forma și dimensiunile Pământului. DRĂGHICEANU, C. 65, cf. COSTINESCU, LM. *Va începe copilul a înțelege că corpurile își arată cele trei dimensiuni.* CONTEMPORANUL, I, 545, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Lemnăria de brad ... e netedă și tăiată în mărime (dimensiune) regulată.* I. APOLZAN, U. 10, cf. TDRG. *Roțile aveau dimensiunile celor de la mori mai mici.* AGÎRBICEANU, A. 68, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Nu se poate stabili decât o slabă legătură între dimensiunile capului și nivelul sufletesc al indivizilor.* NEGULESCU, G. 253. *Li s-a demonstrat ... că cele trei dimensiuni sunt patru.* E. IONESCU, E. 164. *Niște hârtii arătau dimensiunile ce trebuiau să aibă fusurile.* VISSARION, B. 298. *Într-adevăr, bojdoșca are dimensiuni mici.* SADOVEANU, O. XX, 283, cf. SCRIBAN, D. *Giottto a trebuit să organizeze spațiul cu trei dimensiuni care să cuprindă volumul personajilor.* OȚETEA, R. 277. *Suprimându-le dimensiunea înălțimii ... perspectiva i-a desfigurat.* ARGHEZI, C. J. 265. *Carierele de la Ovidiu au dat blocuri de toate dimensiunile.* ONCESCU, G. 90. *Când intră într-un muzeu sau o bibliotecă, e izbit de dimensiunile tablourilor și statuilor.* CONSTANTINESCU, S. III, 91, cf. LTR², DL. *Casa era mică ... dar avea o grădină care îi sporea parcă dimensiunile.* PREDĂ, M. S. 120, cf. DM, DER. *Cunoașterea formei, dimensiunilor și proprietăților Pământului ... permite să se tragă concluzii.* GEOLOGIA, 8, cf. DN², D. MED., M. D. ENC. *Arbori ... cu frunze de dimensiuni nemaiîntâlnite, cu lățimi de peste 1,50 m!* CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 5/5. *A reușit să cultive ... legume care bat recordurile în ce privește dimensiunile și greutatea.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 329. *În așezările din Moldova din secolele VI-VII de la Davideni și Izvoare - Bahna, Bacău, s-au aflat lavițe din lut de dimensiuni variabile.* PAVEL, S. E. 25. *Grefonul conferă nu numai rezistență, dar este configurat la dimensiunile unui adult.* RL 2005, nr. 4 547. ♦ **A patra dimensiune = a** (Rar) lucru imposibil, ceva neconceput încă de mintea omenească. *Asupra străinătății mai sobre citatele din dimensiunea a patra ... pe cari le obicinuieste d. Brătianu pentru a-și combate adversarii ... nu prea fac efect.* EMINESCU, O. XII, 433. *Erai, băiete, prost, și roata pentru tine-a fost a patra dimensiune!* COȘBUC, P. I, 274, cf. DL, DM, DEX; **b**) (Fiz.) timpul. ♦ **S p e c.** Mărime fizică considerată din punctul de vedere al relației dintre unitatea sa de măsură și unitățile unui sistem de mărimi fundamentale (lungime, masă, timp). *El (timpul) are numai o dimensiune: deosebiți timpuri nu sunt deodată, ci după o altă.* EMINESCU, O. XIV, 382. *Dimensiunea energiei ... se obține... exprimând mărimile de referință respective în funcție de cele fundamentale (L, M, T): [W] = [L² · M · T²].* LTR², cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ Lungime de segment de dreaptă care determină, singură sau împreună cu altele, întinderea unei figuri geometrice sau a unui corp. *Diametrul și înălțimea sunt dimensiuni ale cilindrului.* LTR², cf. DL. ♦ **S p e c.** (Mai ales la pl.; despre femei) Mărime a pieptului, a mijlocului și a șoldurilor. *Se caută fete cu dimensiuni 90-60-90.*

2. Mărime (I), măsură (I 2), proporție (3). *Fosile de reptili (târâtoare) de niște dimensiuni gigantice.* BARASCH, I. N. 79/6, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Țara noastră e așa plină de movile de toate formele și de toate*

dimensiunile, pe care ... nu le-am explorat. ODOBESCU, S. II, 265. *Să ne închipuim lumea redusă la dimensiunile unui glonte și toate celea din ea scăzute în analogie.* EMINESCU, P. L. 24. *Valoarea unei opere de artă nu se judecă după dimensiunile ei.* SĂM. I, 171, cf. TDRG, CADE. *O construcție metalică, de mari dimensiuni, ... se duce până la o înălțime amețitoare.* BOGZA, C. O. 254. *Ficatul revine la dimensiuni normale.* DANIELOPOLU, F. N. II, 202. *Fenomene la care participă corpuri ... de dimensiuni cel puțin comparabile cu propriile noastre dimensiuni.* SANIELEVICI, R. 11. *Directografia se folosește în special pentru prepararea de clișee cu dimensiuni foarte mari, cum sunt, de exemplu, afișele și reclamele cinematografice.* LTR². *Micșorarea dimensiunilor unui organ.* BELEA, P. A. 370, cf. DL, DM. *Apar în volum poeme de dimensiuni mari.* IST. LIT. ROM. II, 542. *Furunculul crește destul de repede ca dimensiuni, iar culoarea lui devine stacojie.* ABC SĂN. 169, cf. DN², M. D. ENC. *Lucrarea, de mici dimensiuni ..., conține elemente caracteristice.* M 1974, nr. 9, 42, cf. DEX. *Dimensiunile și chiar fibrele din care se confecționau erau diferite.* BUTURĂ, EG. 272. *Diferențierea semantică între boandă și bondiță are în vedere totdeauna dimensiunile piesei.* Z. MIHAIL, T. P. 106. *Aproape de dimensiunile unor planșete de desen, albumele de artă curbează un raft întreg.* CĂRTĂRESCU, N. 164. *Pentru un primat de dimensiunile noastre, noi avem un creier cam de șase ori mai mare decât ar fi de așteptat.* PATAPIEVICI, C. L. 27. *Grefonul oferă nu numai rezistență, dar este configurat la dimensiunile unui adult.* RL 2005, nr. 4 547. *Mai sunt necesare ... fotografii de dimensiunea 3/4 cm.* ib. 2007, nr. 5 270. ♦ **Fig.** Amploare, dezvoltare (2); grandoare. *Lucrurile gândite iau dimensiuni crescând.* MAIORESCU, CR. I, 57. *Ideea creării unui teatru național ... prinde ... aripi și dimensiune.* EMINESCU, O. IX, 84. *Ca să dăm o dimensiune convenabilă fiecărei corespondențe ... turnam multă zeamă de fantezie.* CARAGIALE, O. I, 214. [Nunta Zamfirei] e o adevărată nuntă țărăneasă, numai proporțiile îi sunt mărite ... până la dimensiuni epice. GHEREA, ST. CR. III, 316. *Ce să admir mai mult ... Dimensiunea muncii, ori alcătuirea societății?* C. PETRESCU, R. DR. 39. *Nu vîi aici ca să mori, ci pentru a da mai multă poezie plictiselii, pentru a te abandona estetic nefericirii, pentru a lumeca cu gust pe dimensiunea propriei singurătăți.* CIORAN, R. 182, cf. SCRIBAN, D., STĂNILAOE, O. 113. *Când te gândești ... la dimensiunile unui secol, ele par vaste și goale.* ARGHEZI, B. 27. *În cuprinsul orașului se concentra ... marele contrast care ... domnea între dimensiunile întinse ale nopții și munților.* BOGZA, V. J. 38. *Asupra unui fapt concret de limbă de dimensiuni mai mari decât cuvântul nu acționează o singură normă, ci cel puțin cinci.* COTEANU, S. F. I, 29. *Pe măsură ce biografia sa e prezentată în mass-media, întreaga dimensiune a realizărilor sale [ale papei] devine tot mai evidentă.* RL 2005, nr. 4 584.

3. Trăsătură caracteristică și relativ importantă; aspect definitiv. *Lipsită de dimensiunile realității, [viața iluzorie] se prăbușește.* LOVINESCU, C. I, 50. *Natura ... nu este redusă la micșorătoare dimensiuni umane.* VIANU, A. P. 48. *Naturalismul se mișcă în dimensiunile simțurilor.* BLAGA, Z. 113. *Strălucitorul peisaj cu*

dimensiuni istorice al sudului peninsulei. BENIUC, M. C. I, 189. *Vibrația sufletului poetului se transformă în ritm verbal, dând peisajului culoare și dimensiune sonoră.* VARLAAM – SADOVEANU, 261. *Redescoperi realitatea cu dimensiunile sale politice și militare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 133, 16/2. *Spiritul creator nu este o dimensiune absentă în lirica ce se scrie azi.* V. ROM. octombrie 1975, 2. *Se pune, deci, întrebarea dacă ... etica își poate conserva, totuși, dimensiunea speculativă.* PLEȘU, M. M. 40. *Apetitul și detașarea [sunt] cele două dimensiuni pe care apostolii au știut să le unifice în făptura lor.* RL 2005, nr. 4 726. *Transmisii în direct ce au demonstrat ... dimensiunea universală a geniului mozartian.* ib. 2006, nr. 4 834.

– Scris și: *dimenziune*. – Pronunțat: *-si-u-*. – Pl.: *dimensiuni*. – Și: (învechit) **diménsie**, **demensiune** (STAMATI, D., PONTBRIANT, D.) s. f.

– Din lat. **dimensio**, **-onis**, fr. **dimension**.

DIMÉR, **-Ă** adj., s. m. 1. Adj. (Bot.; rar) Care prezintă celule sexuale diferențiate pentru reproducerea plantelor. *Florile când sunt complete ... mai rare ori se observă tipul dimer simplu sau multiplicat.* GRECESCU, FL. 5. *Vegetalele acestui mare coprins posedază elemente speciale pentru reproducerea sexuală ... în propriul său sens reproducția dimeră.* id. ib. 9, cf. MDA.

2. S. m. Compus chimic rezultat din combinarea a două molecule din aceeași specie de substanțe (organice sau anorganice). Cf. LTR², DER, DC, M. D. ENC., DEX, DN³.

– Pl.: *dimeri*, *-e*.

– Din fr. **dimère**.

DIMERIZĂ vb. I. T r a n z. A face ca două molecule să formeze un dimer (2). Cf. DN³, MDA.

– Prez. ind.: *dimerizez*.

– Din fr. **dimériser**.

DIMERIZĂRE s. f. Acțiunea de a *dimeriza*.

1. (În sintagma) *Reacție de dimerizare* = reacție chimică de formare a unui dimer. Cf. DER, DC, M. D. ENC., DN³.

2. Reacție principală de combinare a doi radicali liberi în faza gazoasă sau a două molecule în fază gazoasă. Cf. DC. *Multe macromolecule provin din dimerizarea a doi macroradicali.* ib., cf. MDA.

– V. **dimeriza**.

DIMERLIE s. f. (În Moldova și în Țara Românească) Unitate pentru măsurarea capacității cerealelor, a cărei valoare a variat între 21,5 l în Moldova și 34 l în Țara Românească; vas special care are această capacitate; baniță. *Ajunșase dimerlia de orz un leu (sfârșitul sec. XVIII).* LET. III, 221/4. *Dimerlia să fie de 11 ocă (a. 1776).* URICARIUL, XIX, 352/27. *Dejma ... s-o dea câte 3 demerlii de pogonul de popușoi (a. 1779).* ib. XXI, 222/18. *2 doo dimirliei de orz (a. 1791).* BUL. COM. IST. IV, 128. *14 o dimerlii orzu (a. 1801).* ib. 134. *Un pumn de sare la o dimerlie de zahară.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 19/3. *În oarecare părți din Englitera se samănă trei merțe [ovăs] într-o falce. La noi 16-20 dimerlii.* I. IONESCU, C. 23/15. *S-au poroncit ca una și*

aceeași măsură a dimerliilor să se păzească cu strictață (a. 1846). HURMUZACHI – S, VI, 526, cf. GHICA – STURDZA, A. 126. *Să-mi durezi un snop de flori cât o dimerlie.* ALECSANDRI, T. 181, cf. CIHAC, II, 572, COSTINESCU. *El are-n pivniță poloboace de irmilici și dimerlii de galbeni.* EMINESCU, O. VII, 305. *Se suie iute în pod și scoboară de acolo ... vreo două dimerlii de păsat.* CREANGĂ, O. 4. *Vornicelel duce dimerlia cu grâu pe cap.* SEVASTOS, N. 76, cf. DDRF. *A zis omul ceala că și-a da o dimerlie de faină să mergi la moară.* CONTEMPORANUL, VII², 8, cf. BĂRCIANU, ȘĂINEANU². *Dimerlii moldovenești de câte 19 ocă.* IORGA, C. I. III, 230, cf. TDRG, I. BRĂESCU, M. 65. *Popușoiul se toarnă în coș cu banița, dimirlia, demerlia, băniciorul sau sinicea.* PAMFILE, I. C. 187, cf. RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S. 38, CADE. *Cam trei dimerlii cu galbeni cu zimți.* VISSARION, B. 202. *Copilul ... căuta din ochi calul cel urât și slab care trebuia să întinerească, după ce va mânca obișnuita dimerlie de jar.* SADOVEANU, O. I, 29, cf. SCRIBAN, D., GRAUR, E. 71. *O dimerlie era egală cu 21,5 litri.* LTR², cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX. *Și grâul se triera, Și flăcăi îl vântura, Dimerlia scutura, Harabale încărcă.* ALECSANDRI, P. P. 389, cf. H XVI 238. *N-am dat banii Cu punga, Ci-am dat sacii Cu mâna, Lăscăi Cu dimirlia, Parale Cu banița.* TEODORESCU, P. P. 677. *În car nu era decât trei demerlii de faină, o greutate mai de nimic!* SBIERA, P. 199. *Baba îi mai puse înainte și o dimerlie de mac, să-l aleagă.* ȘEZ. V, 66. *Dimerlia scutura Hambarele încărcă.* PĂȘCULESCU, L. P. 32, cf. I. CR. IV, 122, com. din STRAJA – VICOVU DE SUS și din DARABANI, ALR II/I MN 124, 3 835/551, ALRM II/I h 297/551, ALR SNI h 182. *Popușoi nu cumpărăm; Numa alții ni vând nouă, Câti-o dimirliei două.* FOLC. MOLD. II, 393. *Sârbul ... îi face turcului o pungă cât o dimirlie.* SNOAVA, IV, 241, cf. ZANNE, P. V, 266. *Așchiuța bradului Mândruța satului (Dimerlia).* GOROVEI, C. 131. *Dimerlie Cu dimerlie Mare veselie; Siminoc ... Crânguță de busuioac. Ce-i? (Poama).* PAMFILE, C. 29.

– Pl.: *dimerlii*. – Și: **dimirlie**, **dirmilie** (ALR II/I MN 124, 3 835/551) **demerlie**, **dermelie** (I. CR. IV, 122) s. f.

– Din tc. **demirli**.

DIMERLIUȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui *dimerlie*. Com. MARIAN.

– Pronunțat: *-li-u-*. – Pl.: *dimerliuțe*.

– **Dimerlie** + suf. *-uță*.

DIMETILAMINĂ s. f. Amină secundară alifatică, care se prezintă în stare gazoasă, ușor inflamabilă, solubilă în apă, alcool, eter și care se întrebuițează în sinteza organică și la fabricarea acceleratorilor în vulcanizare, în tăbăcit etc. Cf. LTR², DC.

– Pl.: *dimetilamine*.

– Din fr. **diméthylamine**.

DIMETILANILINĂ s. f. Derivat al anilinei, care se prezintă sub formă de lichid uleios, de culoare gălbuie, insolubil în apă, cu caracter de bază puternică, toxic și care este folosit ca intermediar la prepararea acceleratorilor pentru cauciuc, a explozivilor, în industria farmaceutică și a coloranților. *Dimetilanilina e un dizolvant foarte bun.* LTR², cf. DC.

- Pl.: *dimetilaniline*.

- Din fr. **diméthylaniline**.

DIMETILFORMAMIDĂ s. f. Substanță chimică lichidă, incoloră, întrebuințată ca dizolvant pentru rășini, coloranți, medicamente și în industria organică la fabricarea fibrelor sintetice. Cf. DER, DC, M. D. ENC.

- Din fr. **diméthylformamide**.

DIMETILSULFĂT s. m. Substanță chimică obținută ca produs secundar la fabricarea alcoolului, care se prezintă sub formă de lichid incolor, insolubil în apă, solubil în eter, foarte toxic și care se întrebuințează ca agent de etilare în sinteza organică. Cf. DER, DC, D. MED.

- Pl.: *dimetilsulfați*.

- Din fr. **diméthylsulfate**.

DIMETRODÁN s. m. v. **dimetrodon**.

DIMETRODÓN s. m. (La pl.) Gen de reptile fosile din perioada permiană, care avea apofizele vertebrelor dezvoltate, formând o creastă dorsală, și dentiția diferențiată; (și la sg.) animal din acest gen. Cf. LTR², DER.

- Pl.: *dimetrodoni*. - Și: **dimetrodán** s. m. DER.

- Din fr. **dimétron**.

DÍMETRON s. n. v. **dimetru**.

DIMÉTRU s. m. Vers în poezia greacă și latină alcătuit din două unități metrice. *Sânt încă stihuri imavicești dimetra, adică de patru pasuri*. EUSTATIEVICI, GR. RUM.² 136. *Dimetron are patru pasuri*. id. ib., cf. DN³.

- Pl.: *dimetri*. - Și: **dímetron** (pl. *dimetra*) s. n.

- Din fr. **dimètre**. - **Dimetron** < ngr. **δίμετρον**.

DIMICĂ vb. I v. **dumica**.

DIMICĂRE s. f. v. **dumicare**.

DIMICĂT, -Ă adj., s. m. v. **dumicat**.

DIMICATÓN s. n. = **demicoton**. Cf. CIHAC, II, 573, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., HRISTEA, P. E. 333.

DIMICĂTURĂ s. f. v. **dumicătură**.

DIMÍCICĂ s. f. v. **zemicică**.

DIMICÚȘ subst. (Regional) „Terci de mălai nefiert, care se dă ca hrană la puii de găină”. Cf. p ă s a t (I 3), (Șovarna - Motru). GL. OLT.

- Pl.: ?

- Cf. **d u m i c a t**.

DIMÍE s. f. Țesătură (groasă) de casă, făcută din fire de lână, întrebuințată mai ales la confecționarea hainelor țărănești; aba, pânură (1); p. e x t. obiect confecționat din această țesătură. *Pentru dimii și alte târguieli de Paște* (a. 1693). ap. ȘIO II, 157. *Am dat de am făcut o rochie de dimie roșie Mariei* (a. 1713).

IORGA, S. D. VII, 8. *Șase rochie, două de dimie* (a. 1813). URICARIUL, XIV, 234. *Și laviți ... Roșea într-o dimie întinsă-n ținte albe, țesută tot în casă*. HELIADE, O. I, 220. *18 pive, care face o pivă 800 coți dimii mocănești pe an* (a. 1850). DOC. EC. 979. *Îmi cumpără și mie Vro cincî coturi de dimie*. PANN, H. 49/16, cf. POLIZU. *18 pive, care face o pivă 800 coți dimii mocănești pe an* (a. 1850), DOC. EC. 979. *Un boiernaș de provincie, îmbrăcat cu anteriu de dimie verde*. FILIMON, O. I, 255. *De la dimia cu care fac fustele și șubele până la postavurile cele bune este multă cale de făcut*. I. IONESCU, M. 686, cf. CIHAC, II, 573, COSTINESCU. *Purtau cioboate de piele groasă până la genunchi, poturi de dimie albă*. ODOBESCU, S. I, 65. *Cămășile albe, ... ȋțarii de dimie albă - toate sunt țesute și lucrate în casă*. VLAHUȚĂ, R. P. 74, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Dimia este albă și foarte puțin se întrebuințează boită în negru sau roș*. PAMFILE, I. C. 288, cf. RESMERIȚĂ, D. *Parte din lână o lucrează în casă făcând: dimii, zeghi, chilimuri*. RĂDULESCU-CODIN, M. N. 59, cf. GOLOGAN, C. R. 30, NICA, L. VAM. 80, CADE. *Enache ... zvârlea dimia după el*. KLOPȘTOCK, F. 9. *Cioarecii albi frumoși, croiți mai larg, de dimie fină din Săcele*. MOROIANU, S. 22, cf. SCRIBAN, D. *E sătean în opinci, cu cămașa scurtă, albă, deasupra ȋțarilor de dimie*. ARGHEZI, S. VI, 81. *Să aștepte ... îmbrăcați în straiete de lipcani, mundir roșu ..., nădragi albi de dimie*. CAMIL PETRESCU, O. II, 144, cf. LTR², DL. *Sergentul își scoase vestonul gros, păros, de dimie*. T. POPOVICI, S. 420, cf. DM. *Venisem la Doftana să dăm dimii la piauă*. V. ROM. iunie 1960, 13, cf. DER, M. D. ENC., DEX. *Pe aceasta se pune pânura, dimia sau abaua*. BUTURĂ, EG. 393, cf. Z. MIHAIL, T. P. 122. *Contomanul, contășul, clupca, zăbunul erau haine de dimie folosite de bărbați*. PAVEL, S. E. 80, cf. H I 141, 368, II 63, 101, 118, 147, 168, 207, 223, 245, 274, 290, 323, IV 56, 87, 215, IX 61, 225, CIAUȘANU, V. 66, ALR SN II h 496, ALRM SN I h 321. *De voie, de nevoie, făcu el ce făcu și dobândi un petec de dimie cu care se duse întins la croitor*. SNOAVA, III, 484. ♦ (Rar) Denumire dată pantalonilor țărănești strâmți; cioareci. *Băieții cei de tot tineri, cu dimie strâmtă și găitănata pe picioare, ... ridicau nori de praf cu săriturile lor*. MACEDONSKI, O. III, 11, cf. DL.

- Pl.: *dimii*. - Și: (regional) **demie** s. f. DDRF, H II 323.

- Din tc. **dimi**.

DIMIÉR s. m. 1. (Regional) Piuar (2). Cf. ALR I 1 729/744, 810, 850.

2. (Prin nord-estul Olt.) Persoană care strânge dimiile și le duce la piauă (3). Cf. CIAUȘANU, GL., ALR SN II h 497/848.

- Pronunțat: *-mi-er*. - Pl.: *dimieri*.

- **Dimie** + suf. *-ar*.

DIMIGEÁN s. n. v. **damigeană**.

DIMIGEÁNĂ s. f. v. **damigeană**.

DIMIGORÍE s. f. (Învechit) Discurs (1), cuvântare. *Murat ..., sfātuindu-se cu fii-său și cu cei mari ai împărăției, și făcu o dimigorie așa: „Noi credem că ...*

adevărat este duh al lui Dumnezeu". VĂCĂRESCUL, IST. 256. *Ce vei, dară, să arăți cu ace bună dimigorie?* C. POP.² II, 150, cf. TDRG, GĂLDI, M. PHAN. 172.

– Pl.: *dimigorii*.

– Din ngr. *δημιγορία*.

DIMIJANĂ s. f. v. **damigeană**.

DIMIJÓN s. n. v. **damigeană**.

DIMINEAȚĂ s. f., adv. I. S. f. 1. (Adesea însoțit de determinări sau precedat de prepoziții ca „în”, „întru”, „pe”, „spre” arată timpul când se petrece acțiunea verbului determinant) Partea de la început a zilei; interval de timp cuprins din zori și până la prânz. *De strajea demenreției până noapte, den strajea demenreției se nedejdască Israil pre Dumnezeu*. PSALT. HUR.² 198. *În demăreață ieșiră cei ce era de Pavelu*. COD. VOR.² 254. *Ainte apucară ochii miei cătră demăreață* (d e m i n e a ț ă D, d e m ă n r a ț a H, m ă n e a ț ă S), *se învățu-me cuventelor Tale*. PSALT. 265. *Că de ne văm griji și de a demâneției, dară când văm avea a ne deșerta cătră Dumnezeu*. CORESI, EV. 222. *În vremea aceea văzu Ioan Isus viind cătr-însul și grăi, adecă mielul lu Dumnezeu luo păcatele lumiei ... Întru o demâneată iară*. id. TETR. 184. *Jirtva mea să nu o faci lângă aluat, grăsimia praznicului meu să nu rămâne pre demâneată*. PO 256. *Și m-am sculat demineată, Că mi-i Dumnezeu povață*. DOSOFTEI, PS². 41. *Și să făcu seară și să făcu dimineată, ziua*. BIBLIA (1688)³, 1. *Și-n toate dimenețiile avea obicei de chema boierii di le da cafea*. NECULCE, L. 322, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 227. *Știa [Parpanghel] bine și aceeaia cum că astă dimineată au fost întru nește căși străine*. BUDAI-DELEANU, Ț. 179. *Paserile să deșteaptă spre cântarea lor ce obicinuită a dimineței*. BELDIMAN, A. 5/16, cf. LB. *Vremea dimineții este cea mai potrivită spre lucru*. POTECĂ, G. 111/8. *Răcoarea dimineței începe să se simță*. HELIADE, O. I, 215, cf. VALIAN, V., POLIZU. *Într-o dimineată ... iată că intră repede un băiat*. GHICA, C. E. III, 2, cf. PONTBRIANT, D. *În curând și el [soarele] apare pe-orizontul aurit Sorbind roua dimineții de pe câmpul inverzit*. ALECSANDRI, O. 175, cf. CIHAC, I, 154, COSTINESCU, LM. *Naintea nopții noastre îmblă Crăiasa dulcii dimineți*. EMINESCU, O. I, 204, cf. MARIAN, S. R. I, 107, DDRF. *Într-o bună dimineată, locuitorii, cu mic cu mare, se duseră ... să ridice ... materialul*. SĂM. III, 76, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *O dimineată umedă, posacă Pătrunde în odaia mea săracă*. IOSIF, V. 25, cf. TDRG, GOROVEI, CR. 60. *Dimineata era cețoasă și rece*. AGÎRBICEANU, A. 541, cf. CADE. *Iarba deasă, grasă, presărată cu trifoi, unduia ostentă de răcoarea dimineții*. REBREANU, I. 49, cf. RESMERIȚĂ, D. *Vântul dimineții aducea răsuflatul răcoros al ogoarelor*. C. PETRESCU, S. 9. *Miss Roth ghicea pe bunică venind diminețile să-mi rânduiască patul*. M. ELIADE, O. I, 112, cf. CADE. *Avea o voce ușor emoționată ... am crezut că din cauza soarelui și aerului înrouat al dimineții și al câmpului*. CAMIL PETRESCU, U. N. 102. *Clipește molcom zarea și nu mai știi ce-i oare: Amurg blajin de suflut sau zorii dimineții*. VOICULESCU, POEZII, I, 89, cf. id. ib. 17. *Mireasma lor, amestecată cu miros proaspăt de*

pământ umed, umplea dimineata. SADOVEANU, O. I, 82, cf. SCRIBAN, D. *De ce-n aprinse dimineți de vară Mă simt un picur de dumnezeire pe pământ ...?* BLAGA, POEZII, 38. *Lumina dimineții se revârșă în diagonală prin fereastra rețezată*. VINEA, L. I, 113, cf. DL. *Mi-i drag pământul, dragă dimineată Ca celui dintăi om ce se-nchina La soare, așa de dragă-mi este viața*. ISANOS, V. 421. *Trupurile mari, abia deslușite în lumina dimineții ... se izbeau surd*. BARBU, G. 184, cf. M. D. ENC. *În lăzile de zestre, marama mirosind a dimineată de primăvară trece de la mamă la fiică*. FLACĂRA, 1975, nr. 48, 16, cf. DEX. *Iar domnul, spre dimineată, l-a schilodit*. CĂRTĂRESCU, N. 21. *Informații în legătură cu acțiunile teroristilor ... din dimineata atentatelor*. RL 2005, 4 668. *Diminețile vor fi foarte geroase*. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 834, cf. H I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII, XVIII. *Iată că-ntr-o dimineată, Dimineată fără ceață Chiruța cum se scula Dalb de obrăjel spăla*. JARNÍK – BĂRSEANU, D. 491. *Ș-a sculat jupânul, Într-o dimineată*. PĂSCULESCU, L. P. 31, cf. ALR I 184. *Nu-i seară, nici dimineată, Să nu vârs lacrimi pe față*. FOLC. TRANSILV. II, 354. ♠ F i g . *În suflut simt cum negura se sfarmă și se-mpletește albă dimineată*. GOGA, POEZII, 18. *Șuvoiul dimineții răsare din trecut*. LESNEA, VERS. 148. *Dimineata da năvala cu un chiot în cetate*. BLAGA, POEZII, 337. *Diamante rare, ca lacrimile dimineții [strălucesc]*. ISAC, O. 234. ♠ **Bună dimineata** sau (popular) **dimineată**, (familiar) **neata** sau (regional) **dimineata bună!** = formulă de salut folosită când te întâlnești cu cineva în cursul dimineții (I 1). *Bună dimineata, scumpa mea prietenă*. HRISOVERGHI, A. 34/17, cf. POLIZU. *Buna dimineata, verișoară! CONTEMPORANUL, I, 65. Căii, cărora le zisese bună dimineata, nu îi puteau răspunde*. SLAVICI, O. I, 219, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Pune-o pe birou [cafeaua] și spune-mi bună dimineata*. LOVINESCU, C. III, 127. *Popa Ion zise cu glas moale: – Bună dimineata, cucoane Manolache!* SADOVEANU, O. I, 83, cf. SCRIBAN, D. *Bună dimineata, tinere. Ei, ce-ai făcut?* ARGHEZI, S. XI, 116. *Bună dimineata, tovarăși*. BARANGA, I. 198, cf. DL. *Bună dimineata! spuse el*. PREDĂ, M. 124, cf. DM, M. D. ENC. *Bună dimineata, vecine!* CONTEMP. 1975, nr. I 499, 5/9, cf. DEX. *Bună dimineata, Cinstiți socri mari!* PĂSCULESCU, L. P. 68, cf. ALR I 1 502/255, 280, 302, 305. *Bună dimineata, cinstiți socri mari!* FOLC. MOLD. II, 61. *Bună dimineata, ochelarilor*. *Rămâneți sănătoase, fetelor, se spune despre cei bătrâni care poartă ochelari, arătând că nu mai sunt în stare să facă curte femeilor*. ZANNE, P. III, 256. (E x p r .) **A da bună** (sau **buna**) **dimineata** = a saluta (pe cineva) în cursul dimineții (II 1). *Dau bună dimineata părinților miei*. FULEA, B. 30/19. *A dat bună dimineata și a cerut o juică*. BARBU, G. 215. *Turcii-n casă năvălea Bună dimineata da, Iar popa le mulțumea*. JARNÍK – BĂRSEANU, D. 492. Cf. ALR SN V h 1312, ib. h 1313/537. ♠ L o c . a d j . și a d v . **De dimineată** = a) (care are loc) în partea de la început a zilei, în zori; (foarte) devreme. *Scula-voiu de demăreață, spunre-mea Ție întru oamiri, Doamne*. PSALT. HUR. 48/7. *Scolu-me de demăreață*. PSALT. 233. *Că atunci de demăneață va lumina lumina Ta*. CORESI, EV. 52. *Scoală-te de demăneață și pasă înaintea lu Faraon*. PO 203. *Când vrea fi*

în pace, oarece vrea cugeta de demăneată, de-acia se osebiia însuși, de vrea vorovi de boiari și de mesereri. MOXA², 135. Mearsără de demineată la mormânt. N. TEST. (1648), 103^v/4. De dimineată înainte voi sta și voi preveghia. PSALT. (1651), 6^v/17. Ce și nește mueri dintru noi ne spămăntară, carele mearseră de demeneată la mormânt (cca 1650-1675). GCR I, 232/3. Și fu în ziua a șaptea, să sculară foarte de demeneată și au înconjurat cetatea după judecata aceasta de 7 ori, numai în ziua aceea au încunjurat cetatea. BIBLIA (1688), 156²/16. Judecătorii după datorie să se adune de dimineată la locul cel orânduit. PRAV. COND. (1780), 52. N-au venit de dimineată la aria cea mult roditoare (a. 1798). GCR II, 163/15. Roauo ce era asupra verdeții căzută de dimineată. BELDIMAN, A. 79/3, cf. LB. Se scula de dimineată și era vânător de se ducea pomina. CR (1839), 229²/19, cf. VALIAN, V. De dimineată, pân-a nu răsări zori, Amoriul ... străngea flori. CONACHI, P. 8, cf. PONTBRIANT, D. Ce văd? Excelența Voastră la Curte așa de dimineată! ALECSANDRI, T. 405, cf. CIHAC, I. 154, COSTINESCU, LM. A doua zi de dimineată i se împlinise lui Făt-Frumos [anul]. EMINESCU, P. L. 17. La drum îi bine să pornești cât de dimineată, iar sara să poposești devreme. CREANGĂ, P. 114, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. Cernuse o bură de dimineată. C. PETRESCU, S. 19, cf. CADE. Eu m-am deprins să mă scol de dimineată. CAMIL PETRESCU, U. N. 198. Mi-e peste puțință acceptarea ... execuțiilor legale ... execuțiile de dimineată. ARGHEZI, B. 9, cf. DL. Drumețule ... trezește de dimineată somnul meu! ISAC, O. 245, cf. DM. Au ieșit la pășunat prea de dimineată. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 15, cf. DEX. Noi veniserăm de dimineată. CĂRTĂRESCU, N. 38. Iearăși Radul, Făt-Frumos, De dimineată se scula, Pe ochi negri se spala. TEODORESCU, P. P. 74. Mă sculai de demineată ... Pe negură și pe ceață. RETEGANUL, TR. 114. Nevasta cari-i iubiași Si scoali di dimineată. MAT. FOLK. 1 379. Să te scoli de dimineată, Să te speli pe dalba-ți față. PĂSCULESCU, L. P. 16, cf. ALR I 184/118, 385, 554, 960, ib. 194, ib. 319/28, 59, 63, 131, 140, 190, 200, 217, 255, 518, 536, 552, 610, ib. II 3 033/182, 705, 762, 812, 836, 848, 872, 876, 886, 899, ALR SN V h 1 379, 1 495, ib. VI h 1 654. Femeia se sculă de dimineată și plecă, iar bărbatul se apucă să mulgă vaca. SNOAVA, III, 35; b) (care are loc) din momentul când începe ziua, de când se face ziuă. În credința ei ... de demăneată până la seară. COD. VOR.² 331. De straja de demăneată până la noaptea. PSALT. 276. Îndemnându-i pre ei [pe jidovi] ... de demineata până sara. N. TEST. (1648), 172^v/32. Cleveticii stau de o parte De demineată din mâneșuri Pâni-n sări ce mârș la culcușuri. DOSOFTEI, PS. 241/13. Că așa scrie prorocul Isaia: Amar celora ce se scoală de dimineată și gonesc beția. CHEIA ÎN. 11^v/26. Să fie ca un lup apucător, de dimineată de va mânca el (a. 1760). GCR II, 71/21. Din începutul cel de dimineată al luminii să cunoaște partea ceialaltă a zilei. MOLNAR, RET. 113/5. Se vor propune în ceasurile cele de dimineată acelea învățături. MAN. ÎNV. 43/8. Norodul de dimineată aici se va arăta. HELIADE, M. 72/12. Să sârgue muncind în toate zilele de dimineată până în sară. DRĂGHICI, R. 192/5. De dimineată până seara, rumâni se răsboiră. F. AARON, I. 1, 204/26. Cătră trii ceasuri de dimineată, cerul săni-

nându-se ceva, riul se făcuse de trecut. DACIA LIT. 137/24. Toate clopotele bisericilor ... se vor trage de la șapte ceasuri de dimineată. FM (1843), 2¹/1. Însuratul de tânăr și mâncarea de dimineată n-au greș. NEGRUZZI, S. I, 251, cf. POLIZU. Era pe la orele nouă de dimineată. FILIMON, O. I, 131, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. Marți de demineată Vasilica era în picioare. CONTEMPORANUL, IV, 303, cf. DDRF, ALEXI, W. Oțtează fetele ..., a doua-zi de dimineată. ANGHEL, I. G. 14, cf. TDRG. Se așeză de dimineată în cârciumă și bău până târziu. REBREANU, I. 200. Glasul morilor de apă, Glasul morilor de vânt, Să-l ascuți de dimineată până-n seară. MINULESCU, VERS. 115. A doua zi, gazetele de dimineată anunțau cu litere mari ... punerea în libertate a Linei. ARGHEZI, S. XI, 71. Acasă un comisionar al hotelului, angajat de el de dimineată, le găsisse pentru a doua zi o pensiune. DEMETRIUS, A. 67, cf. DL. Când a plecat? - De dimineată. PREDĂ, M. 222, cf. DM. Desfăcu cele două pagini ale unei gazete de dimineată și citi toate titlurile. BARBU, Ș. N. II, 225, cf. M. D. ENC. Rapidul de dimineată ne-a adus ... la Piatra Neamț. M 1974, nr. 9, 37. De dimineată până spre amurg ... au luptat cu multă ardoare pentru victoria sportivă. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 328, cf. DEX. Și-i adă de dimineată, Și-i leagă de trei propte, Cu trei fire de mărgel. JARNÍK - BĂRSEANU, D. 48. Joi de dumineată, Pe nor și pe ceață, Ele mi-au plecat. FOLC. OLT. - MUNT. II, 111, cf. UDRESCU, GL., ALR I 1 225, ib. II 3 041. Ziua bună de dimineată se vede. ZANNE, P. I, 25. ♠ L o c . a d v . În (sau dîn) faptul dimineții = în zori de zi. Plutind vesel ca pasărea ușoară Ce-n faptul dimineții din cuiub la ceruri sboară. ALECSANDRI, O. 85. El plecat-a din faptul dimineții Prin vale. COȘBUC, P. II, 78. La orânda-mpărtească De la marginea pieții, Vezi lumina dintre loduri Până-n faptul dimineții. IOSIF, V. 80, cf. DL. În faptul dimineții, ciocârliia începu să cânte. ISAC, O. 222, cf. DM, M. D. ENC., DEX. (Învechit și popular) În (sau pe) toată dimineata (sau diminețile) = în fiecare zi. Culegea drept însă den ea în toate demăneți cât putea fi destul pre mâncare. PO 233. În toată dimineata să vă fie cizmele curățite, capul periat. PETROVICI, P. 161/18. Nădejdea de a trăi se ivește pe toată dimineata. MARCOVICI, C. 63/9. Nu mi-i scrie și mie acest stih, căci așa voi să-l învăț și să-l cânt în toată demineata? DRĂGHICI, R. 62/4. În toate diminețile vine la mine. GORJAN, H. I, 76/2. În toată dimineata, când se sculau, găseau câte un ou de aur în așternut. ISPIRESCU, ap. GCR II, 355. Bolnavul trebuie ca să ia în toate diminețile câte o linguriță. BUJOREAN, B. L. 177. De cu (ori, învechit, cu) dimineată = de când se face ziuă, dis-demineată. Altă zi cu dimineată am plecat la drum, ori mai bine la suș. F (1872), 349. Măcar că-i trimesese poștalionul la oraș cu dimineata? MACEDONSKI, O. III, 7, cf. TDRG. Înainte de a pleca la muncă, de cu dimineată, oamenii îmbucă numai pâne goală sau cu brânză. PAMFILE, A. R. 82. Am trecut de cu dimineată pe la dânsul. C. PETRESCU, R. DR. 129. Dumnealui simțise ceva de cu dimineată ... plecase la oraș. STANCU, D. 146, cf. DL, ALR SN V h 1 379/219. (Regional) La dimineată = mâine de dimineată. Cf. ALR I 194/290, ALR SN VI h 1 654/310. (Regional) (În sau de) bună dimineată (sau dimineata) sau dimineată bună = dis-

de-diminează. Cf. ALR SN III h 761/272, ib. v h 1 495, ALRM SN II h 583/272. ◇ E x p r . **A umbla cu bună dimineța = a**) a umbla cu colindul în dimineța (sau în ajunul) Crăciunului. Cf. DL, DM, DEX; **b)** (glumeț și ironic) a umbla fără treabă (pe la vecini). Cf. DL, DM, DEX; **c)** (argotic) a intra pe fereastră dimineța pentru a fura. Cf. GR. s. v. II, 130. (Regional) **A fi** (sau **a umbla cineva**) **cu două dimineți** = a fi prefăcut, ipocrit, fățarnic; a umbla cu șoalda. Cf. UDRESCU, GL. *Mie, să știi, nu-mi plac de-ăia (de umblă) cu două dimineți*. id. ib. ◇ C o m p u s : (Bot.) **Bună-dimineța = a**) zorea (*Convolvulus tricolor*). Cf. DAMÉ, T. 184, TDRG, CADE, M. D. ENC.; **b)** volbură (*Convolvulus arvensis*). Cf. BORZA, D. 51; **c)** zorele (*Ipomoea purpurea* și *Pharbitis hederacea*). Cf. id. ib. 127.

2. F i g . Trezire la viață nouă, schimbare în bine, înviore, avânt, reînsuflețire, reviriment. *Să văzu asupra pământului ... iscusăta primăvară. a ce pre dulce dimineță a anului*. BELDIMAN, A. 78/2. *Dimineța Rumâniei a răsărit cu soarele cel vecinic*. CR (1839), 35²/38. *Pământu-ntreg, ca-n prima-i dimineță, Se umple de lumină și de vieață*. VLAHUȚĂ, S. A. I, 35. *Cine trece pe poteca dintre moarte și vieață? E un neam, ce avu pe vremuri o slăviță dimineță*. CERNA, P. 152. *Unde-i puternica dimineță a înfăptuirii?* VOICULESCU, POEZII, II, 9. *Doamne, mi-am întors fața De la lucruri vagi, omeneste, ... Și-am cântat dimineța Creațiunilor Tale*. ISANOS, V. 253. *Într-o dimineță a lumii ... S-a ridicat norodul mințit și silnicit*. DEȘLIU, G. 52. *Marii greci aparțin celei dintâi dimineți a lumii*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 46, 5/1. ◆ F i g . Vârsta sau perioada tinereții cuiva (ca simbol al vieții fericite). *Abia ajunși în vârsta frumoasei diminețe, Ca ea fără a se-ntoarce, ca dansa au trecut!* ALEXANDRESCU, O. I, 116. *Mă-ntunec și îngheț Când tu te pierzi în zarea eternei dimineți*. EMINESCU, O. I, 114. *În dimineța vieței, a sufletelor noastre Cântări armonioase produse au fost ele De tot aceleași coarde*. I. NEGRUZZI, S. VI, 175. *Aveam douăzeci de ani ... Atunci a înflorit din dimineța mea o fată*. LESNEA, VERS. 181. *Te iubesc ... Tu ești a vieții dimineță, Ș-al'vieții mele soare-apune*. ISAC, O. 44.

II. Adv. (În forma *dimineța*) În timpul dimineții (I 1). *Sara și demăreța și înr-amiadzădzi spunii și voi spunre*. PSALT. HUR. 46¹/13. *Demăreța șidzuiu spre giudecare*. COD. VOR.² 297. *Auzită fă mie demăreța meserearea ta*. PSALT. 296. *Împotriva iaste împarația cerului omului casator ce merge demăneța se afle lucratorii în viia sa*. EV. SL.-ROM. 73^v/12. *Cătră Tine rugăiu-mă, Doamne; Demăreța auzi glasul meu*. CORESI, PS. 9/2. *Veniamin, lup răpitoriu, demineța mănăncă pradă și seara împarte dobânda*. PO 175. *Antonin ... era om bun pre creștini, unde-i vedea mergând sara, demăneța, la besereacă de se închină lui HfristoJs*. MOXA², 132. *Maria Magdalina veni demeneța, încă fiind întunec ... și văzu piatra rădicată de pre mormânt*. N. TEST. (1648), 132¹/26. *Seara sălășluiaște plângerea și dimineța va fi bucurie*. PSALT. (1651), 48¹/4. *Și va fi demeneța, odată cu răsărita soarelei vei măneca și te vei tinde asupra cetății*. BIBLIA (1688)³/181¹/33. *Când au trecut demeneța pe o negură ... i s-au rătăcit un cămăraș*. NECULCE, L. 34. *Răsăritul*

este unde iesă soarele dimineța. AMFILOHIE, G. 2/16. *Dimineța e mai bine a altui și a înmuguri*. ÎNV. POM. 85/7. *Nu îndelunga până seara ce poți împlini dimineța*. TEODOROVICI, M. 13/14, cf. LB. *La 25 martie dimineța au căzut în frică și groază, începând cutremurul*. AR (1829), 12¹/41. *Tapirul american ... merge dimineța și seara la râuri*. J. CIHAC, I. N. 59/14. *Trebuie a vâri vacile la grajd ... ducându-le la păscut numai sara și dimineța pe răcoare*. I. IONESCU, V. 93/33. *Dimineța el se scoală fără a mai auzi acel glas prieten*. NEGULICI, E. I, 36/25. *Mi le aduceam aminte [regulele conduitei] seara și dimineța, și în sfârșit mi se făcură năravuri*. BREZOIANU, Î. 30. *Repsul și alte roade păstăroase care se scutură lesne se vor săcera demineța sau spre seară*. LITINSCHI, M. 36, cf. POLIZU. *Îl făcu ca seara să se întoarcă de unde plecase dimineța*. PELIMON, I. 14/8. *Noaptea ninge, Dimineța ninge iară!* ALECSANDRI, O. 168, cf. COSTINESCU, LM. *Văzându-se luat în răspăr de babele satului, pentru izbănzile ce făcuse cu pușca dimineța*. ODOBESCU, S. III, 9. *Și când se-ntoarce, ochii lucesc de voie bună, Pân-ce-un fior de moarte îl prinde dimineța*. EMINESCU, O. I, 96. *Îmi aduceam elevii dimineța la școală*. MILLE, V. P. 185, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Dimineța, abatele se urni de la locul său*. SADOVEANU, O. X, 213. *Să vină feciorul vineri dimineța la biserică*. AGÎRBICEANU, S. 33. *Dimineța plugurile scârțâiau trecând pe uliță*. REBREANU, I. 268. *Dacă mori dimineța sau în amiază, parcă moartea e înșelată*. E. IONESCU, E. 79, cf. CADE. *Pe țărnu-nalt și drept - Hotarul de unde-ncepe necuprinsul ... apelor ce dimineța sunt verzi*. MINULESCU, VERS. 31. *Se bea câte un păhărel ... dimineța și seara*. BUJOREAN, B. L. 48, cf. SCRIBAN, D. *Întâmpinarea cu o vorbă bună, dimineța, face bine la suflet*. ARGHEZI, S. VIII, 146. *Soseau dimineța pe malul mării, într-un grup atât de deosebit de ceilalți oameni*. BOGZA, V. J. 13. *Bismutul subnitric se dă dimineța*. BELEA, P. A. 274, cf. DL. *Totdeauna era treabă dimineța*. PEDA, M. S. 142, cf. DM, BARBU, PRINC. 275. *Încaleci pe el dimineța și pleci la școală, mergând o mie de stații*. SORESCU, U. 12. [Copiii] erau ... *spălați dimineța și seara*. G. BARBU, A. V. 19, cf. M. D. ENC. *Cât de departe-i cântarea prepeliței și bătaia ciocănitorei, dimineța!* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 41, 1/2, cf. DEX. *Se beau dimineța și seara*. BUTURĂ, EB. I, 33. *Sculatu-m-am, Măneca-tu-m-am În ziua de Dumineca-mare Dimineța: Measă mare făcut-am*. TEODORESCU, P. P. 358. *Dimineța-i rouă mare, Și se udă pe picioare*. JARNÍK - BĂRSEANU, D. 425. *Dimineța am ajuns Unde stetea Praisu ascuns*. RETEGANUL, TR. 70. *Sara acasă nu sosia, Nemerii dimineța*. PĂSCULESCU, L. P. 300. *Demineța când mă scol, Aflu-m sânu-m, plin de dor*. BÎRLEA, C. P. 16, cf. ALR I 194/159, ib. II 3 259, ALR SN V h 1 379/95, 250, ib. VI h 1 834/728. *Cu trei copii ce-i avea Cu Gherghina țiganca, Care le purta grija Cu zahăr și cu cafea, Seara și dimineța, Peste zi totdeauna*. BALADE, III, 125. *Așa zice mândra mea ... Sara să mă duc la ea, Sara și dimineța*. FOLC. TRANSILV. II, 235. *Beau voinicii ... banii-și cheltuiesc Dimineța se căiesc*. FOLC. OLT. - MUNT. II, 607. *Dimineța când mă scol, Cu pelin pe ochi mă spal*. FOLC. MOLD. I, 57, cf. ZANNE, P. II, 502. ◇ (Învechit)

Dimineața și dimineața = dis-de-dimineață. *Ajută lui Dumnezeu demâneța și demâneța* (dis - de - di - mi - ne - a - ț - ă BIBLIA 1938). CORESI, PS. 122/1. ◇ (În forma *dimineață*, precedat de adverbul de timp „azi”, „astăzi”, „mâine”, „poimâine”, „ieri”, „alaltăieri”, „acum”) *Vă, la Faraon, mâne demâneță, iaca ieși-va lângă apă.* PO 199. *Nu mi-ai zis tu însuși astăzi-demineață să viu la tine, să nu fiu nici gol nici îmbrăcat* (a. 1779). GCR II, 119/9. *Ne-au înștiințat ieri-dimineață că: o flotă turcească ... s-au ivit în Marea Neagră.* AR (1829), 5¹/18, cf. POLIZU. *Tropăitul cailor de la parada praznicului lui vodă de azi-dimineață mă deșteaptă pe mine* (a. 1871). PLR I, 309. *Dacă până mâne-demineață n-a fi podul gata, moșnege, are să-ți steie capul unde-ți stau talpele.* CREANGĂ, P. 83. *De azi-dimineață de când ai plecat de acasă, câte ceasuri sunt?* CARAGIALE, O. VI, 248, cf. BARCIANU. *Și, fiindcă mâne-dimineață trebuie să fim la datorie, v-aș propune să ne cărăbănim.* REBREANU, P. S. 56. *Astăzi-dimineață i-am zărit plecând.* C. PETRESCU, S. 139. *Când m-ați întâlnit alaltăieri dimineața îmi făceam inspecția în pădure.* CAMIL PETRESCU, T. III, 156. *Am avut azi-dimineață ideea limpede ... că lumea e condusă de forțe misterioase.* E. IONESCU, E. 180. *Știu bine că are să steie până mâni-dimineață la ușă.* SADOVEANU, O. I, 49. *Campania va începe de mâine-dimineață.* ARGHEZI, S. XI, 50. *Azi-dimineață, marea ... își dezvăluie toate tainele.* RALEA, O. 35. *Trebuia să iasă din schimb azi-dimineață.* BENIUC, M. C. I, 40, cf. DL. *Mâine-dimineața o pornește prin sat.* PEDA, M. 10, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Elicopterul SMURD Iași s-a prăbușit ieri-dimineață, în jurul orei 9.* RL 2006, nr. 4 822, cf. ALR I 194, ib. II 3 033, ALR SN III h 764, ib. VI h 1 654, ib. h 1 834. ◇ (Urmat de adjective demonstrative) *Și în dimineața aceea, domni-vor direpții pre ei* (a. 1652). GCR I, 155/25. *Dimineața asta s-au petrecut mici evenimente extraordinare.* IBRĂILEANU, A. 91. *În dimineața aceea, nu mi-a dat nimeni să mănânc.* BRĂESCU, A. 17. *Și-n dimineața-aceea fără somn ... Într-un angher ascuns am dat de-un leagăn.* BLAGA, POEZII, 52, cf. DL. *El se sculase în dimineața aia mai devreme.* PEDA, I. 129. ◆ În fiecare dimineață (I 1). *Dimineața vezi pe strade mii de uvrieri mergând la lucru.* CONTEMPORANUL, I, 5. *Lua dimineața cafea nemțească.* IORGA, C. I. III, 136. *Bietul doctor mi-a recomandat un litru de lapte de capră dimineața.* CAMIL PETRESCU, B. 195, cf. DL, DEX. ◆ (În forma *dimineață*, precedat de adverbele „mai”, „foarte”, „tare”, „prea” și adesea de prep. „de”) *Mai (sau foarte) devreme. Și foarte de demâneță, întru una de sămbete, vineră la mormânt.* CORESI, EV. 135. *Și Avraam foarte de demâneță să sculă și mearse.* PO 63. *Din vatră foarte de demâneță scos [fu] și la svat la curtea Caiafei dus.* VARLAAM, C. 77. *Mă deștept foarte de dimineață.* GOLESCU, P. 259/12. *A doua zi foarte de dimineață am purces cu turma mea.* BELDIMAN, N. P. II, 41/14, cf. LB. *Sculându-să mai demineață de cât altă dată, au mistuit în pădure toate lucrurile.* DRĂGHICI, R. 239/25. *Ca să nu fie frunza udă de roadă, trebuie să nu se culegă nici prea de dimineață, nici prea însărat.* POENARU, I. 125/4. *Cine pleacă mai de dimineață ... Departe ajunge până*

seară. PANN, Ș. I, 5/12, cf. POLIZU. *Era orele trei și jumătate, foarte de dimineață.* PELIMON, I. 5/24. *M-am sculat prea de dimineață.* CARAGIALE, O. VII, 89. *Să nu credeți că cerc să vă înspăimânt: e prea dimineață și mintea nu e limpede.* SADOVEANU, O. I, 98, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, ALR I 194/59, 61, 94, 218, 270, 273, 308, 347, 354, 360, 363, 820, 831, ib. 319/283, 339, 516, 530, 588, ib. II 3 033/102, 130, 365, 833, ALR SN V h 1 495, ib. VI h 1 653, 1 834.

- Pl.: *dimineți* și (rar) *diminețe*. - Gen.-dat. și (învechit): *dimineței*. - Și: (rar) *néață* (IORDAN, STIL. 47, ALR I 1 052/136) s. f., (învechit și regional) *deme-neăță, demineăță, (învechit) dimineăță, demăineăță, demâneăță, demâneăță, domineăță* (LEX. MARS. 227), *măneăță*, (regional) *dămineăță* (ALR I 184/268, ib. 1 225/298, 302, ib. 1 052/302), *dămineăță* (ib. 184/5, 305, ib. 1 225/295, 305, 308, ib. 1 502/305), *dumineăță* s. f., adv.

- Lat. **demanitia*.

DIMINECIOĂRĂ s. f., adv. Diminutiv al lui *dimineață*.

I. S. f. Cf. *dimineață* (I 1). Cf. LB, POLIZU, CIHAC, I, 154, LM, BARCIANU, V., TDRG. *Trece-ntr-o deminecioară Pe lâng-o casă marghioală.* MARIAN, N. U. 323, cf. CDDE, CADE. ◇ L o c . a d v . (Cam) *de deminecioară* = din momentul când începe ziua, de când se face ziuă. Cf. POLIZU. *Bătrânului îi rădea sufletul când îl vedea pornind călare de deminecioară la câmp.* SANDU-ALDEA, U. P. 83, cf. SĂM. IV, 5, DL.

2. Adv. Cf. *dimineață* (II). Cf. DDRF, SCRIBAN, D. *Cum te scoli deminecioară Tu te duci și nu vii eară Până coala cătră seară.* MARIAN, SA. 4. *Da are noroc cu cucu. Că cântă deminecioară, Pe mândruca mea o scoală.* BÎRLEA, C. P. 254. ◆ (Urmat de adverbul „tare”) Foarte devreme. Cf. ALR I 194/283, 385. ◆ (Precedat de adverbul „mai”) Mai devreme. *Mâine ne sculăm mai deminecior.* UDRESCU, GL.

- Pl.: *diminecioare*. - Și: (învechit și regional) *diminecioără* (POLIZU, DL), (învechit) *demănecioără* (LM) s. f., (regional) *deminecioără* s. f., adv., *dimineciór, deminecioără* adv.

- *Dimineață* + suf. *-ioară*.

DIMINECIÓR adv. v. *diminecioară*.

DIMINEȚĂ vb. I. R e f l. (Regional; glumeț) A se trezi dimineața (II). *Mă popii La un băgat. Mă diminețai Într-o sculată, Mă crângui Într-o intrată.* TEODORESCU, P. P. 265, cf. T. PAPAĞAGI, C. L.

- Prez. ind.: *diminețez*.

- De la *dimineață*.

DIMINGEĂNĂ s. f. v. *damigeană*.

DIMINÍC s. m. (Prin Dobr.) Varietate de struguri cu boabele mari, de culoare neagră-vânăță. Cf. DAMÉ, T. 26, H II 280.

- Și: *diminichiu* s. m. DAMÉ, T. 26.

- Et. nec.

DIMINÍCĂ s. f. v. *duminică*.

DIMINÍCHIU s. m. v. **diminic**.

DIMINICIOARĂ s. f. v. **diminocioară**.

DIMINIE s. f. (Învechit) Perioadă de timp care cuprinde două luni; retribuție primită pentru munca prestată în această perioadă de timp. *Iar pentru urmarea dării lefilor de la octombrie înaintea, chipzuind și aceasta, o găsim a fi mai cu orânduială a se plăti diminie, iar nu triminie, precum s-au urmat până acum* (a. 1804). TES. II, 328. *Veniturile la Vistierie, atât ajutoarele diminiilor cât și toate răsumatările, să împlinesc din țară pă lei turcești* (a. 1809). DOC. EC. 83. [2881 taleri] *dă la Gorj din diminiia ot martie și aprilie* (a. 1817). ib. 130. *17 cărți gospod către ispravnici pentru banii diminiifil] lăfilor dă aprilie* (a. 1817). CAT. MAN. I, 606. *Abiia își plătesc birul pă 3 diminii* (a. 1819). DOC. EC. 200. *Să aibă acest județ la șeșe diminii de un liude po talere 30*. ZILOT, CRON. 79. *Sineturile de răspunderea banilor pentru diminie și pentru baniifil] lefilor* (a. 1824). IORGA, S. D. XXI, 387. *Plata banilor ... i să vor răspunde în 6 cășturi pe an, adică la începutu fieșicăriia diminii numărându-să bani*. CR (1833), 98¹/45. *Pe mazili, bresle, companiști și streini îi îndeamnă a-și răfui rămășițele ... diminiiei lefilor tot pe aceste luni*. ARHIVA, II, 135, cf. TDRG, DR. II, 793, SCRIBAN, D., ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 463.

- Scris și: *diminiie*. - Pl.: *diminii*.

- Din ngr. **δμηνία**.

DIMINUÁ vb. I. **T r a n z.** și **r e f l.** (Cu sens dimensional) A face să devină sau a deveni mai mic (**I I**); a(-și) reduce proporțiile, dimensiunile; a (se) mic¹ (**I**), a (se) micșora (**I**), a (se) reduce (**II I**). **V. s c ă d e a** (**I**). Cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Dumnezeu își diminuea proporțiile, luând înfățișarea unui om*. ARDELEANU, U. D. 64, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

2. T r a n z. și **r e f l.** (Cu sens cantitativ) A face să devină sau a deveni mai mic (**IV**); a (se) mic¹ (**3**), a (se) reduce (**II I**), a (se) micșora (**III**), a (se) împușina. **V. s c ă d e a** (**2**). Cf. PROT. - POP., N. D., BARCIANU. *Întreaga energie cuprinsă în sistemul nostru solar este o sumă constantă, incapabilă de-a fi diminuată sau sporită, pururea aceeași*. EMINESCU, O. XV, 32, cf. ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Fără să mai ție socoteală că prin aceasta diminuează prețul oferit de anticar*. TEODOREANU, M. II, 512, cf. SCRIBAN, D. *Diminuăm reactivitatea scoarței prin cloral*. DANIELOPOLU, F. N. I, 144, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. *Avuție națională (pe care procesul dezvoltării moderne nu trebuie s-o diminueze)*. SCÂNTEIA, 1976, nr. 10 392. *Uneori, din vini ce nu le aparțin, unitatea nu-și face planul și retribuția li se diminuează*. FLACĂRA, 1978, nr. 52, 14. *Tendința ... băncilor de a diminua aproape imediat dobânzile*. RL 2005, nr. 4 732. *Precipitațiile se vor diminua, dar vremea continuă să se răcească*. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 822.

3. T r a n z. și **i n t r a n z.** A deveni sau a face să devină mai puțin intens, mai slab (**10**), mai scăzut (**3**); a se mic¹ (**4**), a se micșora (**IV**), a scădea (**5**), a slăbi (**3**), (învechit, rar) a scurta (**IV**). Cf. PROT. - POP., N. D.,

PONTBRIANT, D. *Complicațiunile ... au diminuat?* MAIORESCU, D. I, 554. *Știrbita autoritate a D-sale în cele externe este diminuată și prin cele interne*. id. ib. v, 234, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², CADE, SCRIBAN, D. *Medicamentele ... acționează asupra sistemului nervos, diminuând (slăbind) activitatea acestuia*. BELEA, P. A. 265. *Lucrări care ar fi trebuit ... să diminueze dimensiunile dezastrului produs de viituri*. RL 2005, nr. 4 699. ◇ **F i g.** *Unde imperialismul diminuează și formele se solidifică, viața încetează*. CIORAN, R. 55. *Literatura și filosofia diminuează și tocește acuitatea oricărei suferințe*. E. IONESCU, E. 167. *Crezi dumneata, adăogă el, diminuând politețea, că poate fi cineva mai porc decât bărbatul dumitale?* ARGHEZI, S. XI, 36. *Fatalismul și sinistritatea au fost diminuate, totul fiind tratat în două dimensiuni de ilustrație*. CĂLINESCU, C. O. 226. *Această situare mediană a valorii sfârșește prin a-i diminua vigoarea*. PLEȘU, M. M. 67.

4. T r a n z. f a c t. A face să devină mai puțin util, mai puțin însemnat, mai puțin valoros, mai puțin necesar ori cu prestigiul știrbit; a face să decadă ca importanță, ca valoare etc.; a scădea (**6**). Cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Fără a diminua importanța sau a tulbura fundamentul proprietății ... protecțiunea acestui act [agrar] n-a fost suficientă fie în Ulster, fie în altă provincie*. EMINESCU, O. XII, 508, cf. BARCIANU, RESMERIȚĂ, D. *Societatea viitoare va accentua rolul iubirii, nu-l va diminua*. CAMIL PETRESCU, T. III, 324. *Opera dramatică a lui Caragiale, a cărei valoare fusese diminuată și pentru care ... a fost hulit ..., a devenit o comoară*. V. ROM. ianuarie 1952, 225. *Personajul pozitiv nu trebuie ridiculizat, diminuat*. CONTEMP. 1953, nr. 344, 3/5, cf. DL, DM. *Învălmășirea tandră și crudă, ce mă ține, Diminuându-mi forța canalelor de nai*. LABIȘ, P. 169. *Departa de a idealiza sau diminua personajele muzei, el le privește cu ascuțime critică*. IST. LIT. ROM. II, 396. *A încercat să diminueze conflictul*. MAGAZIN IST. 1967, nr. 2, 57. *Observațiile menționate mai sus nu diminuează valoarea lucrării*. LL 1972, nr. 3, 528. *Fără a diminua valoarea volumului, ... nu găsim potrivită categorisirea limbii române ... ca limbă balcanică*. CL 1973, 371. *Îi era necesar însă o estompare a gesticii care suprasolicitează, diminuează uneori efectele trăirii scenice*. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 13. *Presa cotidiană, diminuând continuu spațiile acordate muzicii, anulează permanent rolul pe care-l poate avea în opera de educare estetică*. M 1975, nr. 1, 16. *Simpla narație și descripția plată ... diminuează, slăbesc forța de expresie a unui limbaj propriu*. CONTEMP. 1975, nr. I 507, 3/7, cf. DEX. *Istoriile cu bani nu au diminuat afectiunea ce i-o poartă mamei*. FLACĂRA, 1976, nr. 26, 23.

5. T r a n z. (Impropriu) A diminutiva. *Fiecare poet crede că nu este destul de poetic, de delicat, dacă nu-și diminuează cuvintele*. CONV. LIT. I, 64, cf. MDA.

- Pronunțat: -nu-a. - Prez. ind.: *diminuez*. - Și: (învechit) **diminuí** (PONTBRIANT, D., COSTINESCU), **deminuí** (PONTBRIANT, D.) vb. IV.

- Din fr. **diminuer**, lat. **diminuere**.

DIMINUÁNT, -Ă adj. (Rar) Care diminuează (**4**). Cf. DN³, MDA.

- Pronunțat: *-nu-ant*. - Pl.: *diminuanți, -te*.

- Din fr. **diminuant**.

DIMINUĂRE s. f. Acțiunea de a (s)e d i m i n u a și rezultatul ei.

1. Reducere a dimensiunii; micșorare (I), reducere (I 2), scădere (1). Cf. d i m i n u a (1). Cf. ARISTIA, PLUT., PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., LM, RESMERIȚĂ, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. *Aceste suprafețe vor fi atribuite din terenurile neproductive, redată în cultură, fără diminuarea suprafețelor arabile.* SCÂNTEIA, 1976, nr. 10 392. ◇ F i g. *Astăzi diminuarea a făcut progrese mari din cauză că eu stăteam jos și ea se plimba!* IBRĂILEANU, A. 101.

2. Micșorare (III) a cantității, a numărului, a prețului etc.; reducere (I 2), scădere (2), împușinare. Cf. d i m i n u a (2). Cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., LM. *La noi sporirea veniturilor statului înseamnă ... totdeauna diminuarea veniturilor fiecărei economii private.* EMINESCU, O. XII, 52, cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM. *Diminuarea numărului de epitețe este deci o dovadă că scriitorul se dispensează ... de elementele care îngroșau fraza sa.* VARLAAM - SADOVEANU, 416. *După rănire, vasoconstricția locală are ca rezultat o diminuare a hemoragiei.* ABC SĂN. 187, cf. DN², M. D. ENC. *Diminuarea emisiunilor radiofonice specifice.* M 1974, nr. 9, 29, cf. DEX. *Recente statistici publicate în SUA relevă o diminuare a numărului accidentelor.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 319. *Se impune diminuarea ponderii cursurilor descriptivist-empirice.* FLACĂRA, 1978, nr. 43, 9. *Șefa compartimentului financiar-contabil ... a urmărit diminuarea soldului contului „clienți”.* RL 2005, nr. 4 631. *Diminuarea treptată a dozei de sedative.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 825.

3. Slăbire a intensității, a tăriei, a concentrației etc.; micșorare (IV), reducere (II 1), scădere (5). Cf. d i m i n u a (3). Cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², CADE, SCRIBAN, D. *Diminuarea funcțiunii organului terminal ... ne este de mare ajutor.* DANIELOPOLU, F. N. I, 147, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. [Constituirea stocurilor de produse] ... *a dus la o diminuare a activităților comerciale.* RL 2007, nr. 5 222. ◇ F i g. *Cultura reprezintă o diminuare a iraționalului din viață.* CIORAN, R. 57. *Ar fi necesară o temeinică cercetare a experienței ... care să ducă la eliminarea sau măcar la diminuarea acestor lipsuri.* CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 1/7.

4. Micșorare a utilității, a valorii, a însemnătății, a prestigiului; scădere (6). Cf. d i m i n u a (4). Cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Acolo [în lună] ... toate prostiile de azi se vor întâmpla ... se-ștelege că-n diminuare analogă, absolut însă același lucru.* EMINESCU, P. L. 61, cf. RESMERIȚĂ, D. *Toate aceste momente muzicale sunt asociate în poezia lui Eminescu cu niște clipe de diminuare a conștiinței de sine.* VIANU, L. R. 287. *Umorul descriptiv, deși pornește dintr-o atitudine lirică, e o diminuare a lirismului.* CONSTANTINESCU, S. II, 199. *Vom înțelege falsele sale judecăți, în sensul exagerării valorii unora și diminuării altora.* id. ib. III, 223, cf. DL, DM. *Utilizarea acestui criteriu ... determină, în anumite cazuri, accentuarea sau diminuarea distanței sociale.* LL 1974, nr. 1, 38, cf. M.

D. ENC., DEX. *Când rezerve importante de talente nu sunt puse în valoare ... este ... inevitabil să se resimtă o scădere a interesului oamenilor și ... o diminuare a efectelor educative.* CONTEMP. 1975, nr. 1 504, 4/8.

- Pronunțat: *-nu-a-*. - Pl.: *diminuări*. - Și: (învechit) **deminuire** (PONTBRIANT, D., LM), (învechit, rar) **diminuire** (ARISTIA, PLUT.) s. f.

- V. **diminua**.

DIMINUĂT, -Ă adj. 1. Care este sub dimensiunile obișnuite; scăzut (1), micșorat (I). Cf. d i m i n u a (1). Cf. LM., M. D. ENC.

2. Care a devenit mai puțin numeros, mai mic cantitativ; scăzut (2). Cf. d i m i n u a (2), cf. MDA. [Polițiștii] *s-au ales cu pedepse administrative și au avut salariile diminuate câteva luni.* RL 2005, nr. 4 692.

3. Care a slăbit în intensitate, în tărie, în concentrație; scăzut (3). Cf. d i m i n u a (3). *Centrala ... a funcționat cu unul din parametrii - temperatura agentului termic - puțin diminuat.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 11. ◇ F i g. *O durere povestită e o durere, nu diminuată, dar armonioasă.* CAMIL PETRESCU, P. 411.

4. Care a devenit mai puțin util, mai puțin valoros, mai puțin necesar; scăzut (4). Cf. d i m i n u a (4). *Era sincer convins că în persoana lui, diminuată prin ieșirea din activitate, ordinea era batjocorită.* COCEA, S. II, 13, cf. MDA.

- Pronunțat: *-nu-at*. - Pl.: *diminuați, -te*. - Și: (învechit, rar) **diminút, -ă** (LM), **deminút, -ă** (id. ib.) adj.

- V. **diminua**.

DIMINUĂȚIE s. f. v. **diminuție**.

DIMINUAȚIUNE s. f. v. **diminuție**.

DIMINUÉNDO adv. (Muz.; indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Descrescând, scăzând treptat în intensitate; decrescendo (1). Cf. DER. *Se rezolvă în diminuendo pe re diez.* M 1965, nr. 1, 24, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: *-nu-en-*.

- Din it. **diminuendo**.

DIMINUÍ vb. IV v. **diminua**.

DIMINUÍRE s. f. v. **diminuare**.

DIMINÚT, -Ă adj. v. **diminuat**.

DIMINUTÍV, -Ă adj., (rar la f.), s. n. (Substantiv propriu sau comun, adjectiv sau, rar, altă parte de vorbire) format cu ajutorul unui afix, prin care se dă o nuanță de mai mic, de afecțiune, de familiaritate etc. care micșorează, scade, atenuază etc. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Românului, de la descâlicătoare, i-a zis nu știu cine și rumânaș în diminutiv.* HELIADE, O. II, 325, cf. I. GOLESCU, C. *Din aieptivele simțirilor ... se formă comparative deminutive în (ior) seu (șor).* SĂULESCU, GRAM. ROM. I, 54/13. *Limba franceză ... cunoaște puține diminutive în nume.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 240, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Ce va să zică Șașa? Ivan, sluga mea, îmi spuse că e diminutivul din Aleksandra.*

NEGRUZZI, S. I, 59, cf. POLIZU. *Acest obicei de a face diminutive, ... din diminutivele numelor proprii este foarte des în Principatele Române.* BĂLĂȘESCU, GR. 48/16. *Își cumpără moșioare, vițișoare și alte diminutive de acestea care fac viața lesne.* FILIMON, O. I, 97, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. [Cronicarul] se ferește măcar de a menționa numele pârcalabului Jeremia Golia, alunecând numai în treacăt următoarea frază obscură și diminutivă: „... dzic că o seamă de moldoveni să se fie închinat la turci”. HASDEU, I. V. 168. *Cuvântul drăgălică ne îndeamnă a observa aice asemănarea ce se află între limba românească și cea italiană în privirea diminutivelor.* ALECSANDRI, S. L. 289, cf. COSTINESCU, LM. *Ioaniță e până în ziua de azi în limba română diminutivul numelui Ioan.* EMINESCU, O. XIV, 89. *Olecuță! Diminutivul acesta îmi pare un categoric superlativ.* CARAGIALE, O. II, 163. *Diminutivele se-ntrebuințază foarte des în poezia populară.* CONTEMPORANUL, VII₂, 364, cf. DDRF, BARCIANU. *Pe lângă sensul micșurător, diminutivele românești dau derivatelor și un înțeles dezmiereător.* LUC. II, 386, cf. ALEXI, W., ȘAINEANU², TDRG. *Diminutivul era de un gust îndoielnic.* IBRĂILEANU, A. 207, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Toată lumea îi spunea Gică. Întreaga sa carieră politică ... se rezuma în abilitatea cu care își cultivase acest diminutiv familiar.* C. PETRESCU, C. V. 101. „*Țățacă*” e diminutiv, adică alintare a vorbei țată. SADOVEANU, O. XVII, 370, cf. IORDAN, STIL. 189, SCRIBAN, D. *Ulișor, uliuș sunt diminutive pentru acest mic răpitor.* BĂCESCU, PĂS. 212. *Cuvintele ei, limitate la portocale, ciocolată, păpuși, pui și diminutive, s-au îmbogățit cu unul.* ARGHEZI, C. J. 213. *Da, semeni cu el cum seamănă un diminutiv cu numele propriu.* VINEA, L. I, 270, cf. DL, DM, DER, DN², M. D. ENC. *Frecvența cea mai mare o au diminutivele-rimă între 1840 și 1860.* LL 1974, nr. 1, 192, cf. DEX. *În Mold[ova] predomină forma boandă și diminutivul bondiță.* Z. MIHAIL, T. P. 105.

- Pl.: *diminutivi, -e.* - Și: (învechit) **deminutiv, -ă** adj., s. n.

- Din lat. **deminutivus, -a, -um**, fr. **diminutif**.

DIMINUTIVĂ vb. I. T r a n z. A forma diminutive cu ajutorul unui afix; (rar) a diminutiviza. *Zise ..., stropșind cuvintele și diminutivându-le pe toate.* ARGHEZI, S. IX, 125. ◇ R e f l . p a s . *Observăm ... că mai toate substantivele nume de rudenie se diminutivează.* SFC IV, 152, cf. DEX - S.

- Prez. ind.: *diminutivez.*

- De la **diminutiv**.

DIMINUTIVĂL, -Ă adj. (Despre sufixe) Care formează diminutive; (despre cuvinte, formații lexicale) care este format prin derivare cu afixe care diminutivează. *Pronumele funcționează adesea ca substantive propriu-zise, întrebuițându-se independent, și în această calitate ele capătă aspecte diminutive.* IORDAN, STIL. 189. *În franțuzește sunt numai câteva sufixe diminutive, și acelea puțin întrebuițate.* GRAUR, F. L. 147. *Trebuie să menționăm ... substantivele formate cu sufixul diminutival -ic.* SG I, 14, cf. DL, DM. *Cele mai multe derivate în -uș au valoare diminutivală.* SFC II, 203. [Diminutivul este un] *cuvânt*

format cu ajutorul unui sufix numit diminutival. DER II, 112. *Adjectivele diminutive se folosesc câteodată fără valoare proprie.* IST. L. ROM. I, 88, cf. DN². *Valoarea fundamentală a derivatelor cu -uș, -uță este cea diminutivală.* SFC IV, 151, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *diminutivali, -e.*

- **Diminutiv** + suf. -al.

DIMINUTIVĂRE s. f. Acțiunea de a d i m i n u t i v a și rezultatul ei; (rar) diminutivizare. *Diminutivarea înseamnă deci o reducere a dimensiunii, a calității, a acțiunii etc.* SFC III, 89. *Diminutivarea se poate raporta la toate dimensiunile privitoare la forma unui obiect.* ib. IV, 151, cf. DEX - S. *Printre toate prostiile care se spun la televiziuni enervantă este diminutivarea de prost-gust a unor cuvinte.* RL 2005, nr. 4 507.

- Pl.: *diminutivări.*

- V. **diminutiva**.

DIMINUTIVĂT, -Ă adj. Care capătă formă de diminutiv sau sens de diminutiv. *Pisica s-a strecurat în odaia noastră ... întâmpinată de cuvinte mângâietoare, diminutate, pentru a fi mai fraged înțelese.* ARGHEZI, S. VIII, 114. ◇ F i g . *Lumea contemporană trebuie diminutivată; iar aceasta nu înseamnă redusă la altă scară, ... ci trecută din abstract în concret.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 24, 22/2, cf. DEX - S.

- Pl.: *diminutivați, -te.*

- V. **diminutiva**.

DIMINUTIVIZĂ vb. I. T r a n z. (Rare) A (se) diminutiva. Cf. L. ROM. 1975, 102, MDA.

- Prez. ind.: *diminutivez.*

- **Diminutiv** + suf. -iza.

DIMINUTIVIZĂRE s. f. (Rare) Diminutivare. *De la ființele umane n-a fost greu să se aplice procedeul diminutivizării la lucruri.* IORDAN, STIL. 177. *Am luat în considerație mai mult substantivele ... deoarece ... se pretează la diminutivizare.* id. ib. 189, cf. MDA.

- Pl.: *diminutivizări.*

- V. **diminutiviza**.

DIMINUȚIE s. f. (Livresc) Diminuare. Cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., CADE. *Este imoral ... Micii Înțelegeri să i se ceară egalitatea de drepturi în schimbul unei diminuțiuni de securitate.* TITULESCU, D. 633.

- Pl.: *diminuții.* - Și: (rare) **diminuțiune**, (învechit, rar) **diminuăție** (ALEXI, W.), **diminuățiu** (id. ib.), **deminuțiune** (PONTBRIANT, D., LM) s. f.

- Din lat. **deminutio, -onis**, fr. **diminution**.

DIMINUȚIUNE s. f. v. **diminuție**.

DIMIRLIE s. f. v. **dimerlie**.

DIMÍSIE s. f. v. **demisie**.

DIMISIÓN s. n. v. **demisie**.

DIMISIONĂR, -Ă adj. v. **demisionar**.

DIMISIONĂRE s. f. v. demisionare.

DIMISIONĂT, -Ă adj. v. demisionat.

DIMÎȘCĂ s. f. v. zemicică.

DIMÍTE vb. III v. demite.

DIMÍTERE s. f. v. demitere.

DIMITRIȚĂ s. f. v. dumitriță.

DIMLÍ subst. pl. (Învechit, rar) Pantaloni. *Acesta, pre lângă toată bogăția sa, purta ... niște dimlii sau nădragi, cioareci turcești pre carii altă ceaia nu se mai vedea fără peatec pre peatec.* ȚICHINDEAL, A. M. 64/9, cf. MDA.

- Cf. dimie.

DIMNICĂ vb. I v. dumica.

DIMNICĂT, -Ă adj., s. m. v. duminat.

DIMOCRĂTIC, -Ă adj. v. democratic.

DIMOCRATIE s. f. v. democrație.

DIMOCRATIZĂ vb. I v. democratiza.

DÍMON s. m. v. demon.

DIMONÉSC, -EĂSCĂ adj. v. demonesc.

DIMÓRF, -Ă adj. Care prezintă dimorfism (1), care este caracterizat prin dimorfism. *Carbonatul de calce este un corp dimorf.* MARIN, PR. II, 130/8, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE. *Sulfu cristalizat poate fi dimorf.* SCRIBAN, D. *Sulfu e o substanță dimorfă.* DL, cf. DM, DN², FORM. CUV. I, 187, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: dimorfi, -e.

- Din fr. dimorphe.

DIMORFIE s. f. (Rar) Dimorfism (2). Cf. LTR², MDA.

- Pl.: dimorfii.

- Din germ. Dimorphie.

DIMORFÍSM s. n. 1. Proprietate a unei substanțe chimice sau minerale de a cristaliza în două forme deosebite. *Câteodată vom vedea oarecare corpi simpli sau compuși luând două sau mai multe forme deosebite și necompatibile între dânsule: proprietatea aceasta s-a numit dimorfism sau polimorfism.* MARIN, PR. I, 28/29. [Proprietatea] ce au unele corpuri de a cristaliza în două sisteme cristaline se numește dimorfism. PONI, CH. 19, cf. BĂRCIANU, CADE, SCRIBAN, D. *Una și aceeași substanță se poate prezenta sub două sau mai multe forme cristaline diferite ... Acest fenomen poartă numele de dimorfism (= două forme) sau polimorfism (= mai multe forme).* MACAROVICI, CH. 18, cf. LTR², DL, DM, DER, DN², DC, M. D. ENC., DEX, D. GEOL.

2. Proprietate a anumitor specii vegetale sau animale care se prezintă sub două forme distincte (în

funcție de sex, de sezon etc.). Cf. ENC. AGR., LTR², DL, DM, DER, DN², D. MED., M. D. ENC., DEX, D. GEOL. \diamond *Dimorfism sexual* = aspect diferit între femela și masculul aceleiași specii. *Proclamă cu putere dimorfismul sexual, concentrează întreaga conștiință asupra femeii.* IBRĂILEANU, A. 168.

- Din fr. dimorphisme.

DIMOSTRĂTÍV, -Ă adj. v. demonstrativ.

DIMPOTRÍVĂ adv., adj. invar., prep. I. Adv. (Cu sens local) În partea opusă, dincolo; față în față. *Pentru căce n-aș ascultat cuvântul Mieu întru fiii lui Israil pre Apa Pricii, Cadis, întru pustiiul Sin, pentru căce nu M-ași sfințit pre Mine întru fiii lui Israil. Căce dimpotrivă vei vedea pământul, și acolo nu vei intra.* BIBLIA (1688)³, 151²/30. *Oglinzile ... așezate dimpotrivă, răsfrângeau lumina, înmulțeau nesfârșit, de-o parte și de alta, mesele, scaunele.* DELAVRANCEA, S. 121. *Vreo trei-patru șoareci ... țâșniră ... alergând dimpotrivă, ca la cadril.* CAMIL PETRESCU, O. II, 155, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Când ț-a cânta cucu în față ori în dreapta, îți merge bine tot anu; ț-a cânta dimpotrivă, îți merge rău.* ȘEZ. I, 277. \blacklozenge (Cu sens modal) Din contră; cu totul diferit, altfel; invers. *Racoți, dimpro-tivă, au trimis pe Berceni în Polonia să ceară agiutoriu.* ȘINCAI, HR. III, 229/2. *Dimpro-tivă, la uniți multe parohii sânt ... și mai puțin de familii.* MAIOR, I. B. 117/26. *Romanii ... nu era un norod trândav, ... ci dimpro-tivă, ca niște oameni rășboinici, se într-armoră mai totdeauna cu curajul.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 41/7. *Cu toate aceste tatăl său la aceasta nu-i da ascultare, ce dinpro-tivă îl muștra.* DRĂGHICI, R. 5/12. *Însă tot ea dimpotrivă este cea dintâi pricină La stavila ce îi pune politiceasca lumină.* CONACHI, P. 303, cf. POLIZU, COSTINESCU. *Dimpotrivă, mărunțisarul de alături zicea că nu se poate.* MILLE, V. P. 119, cf. DDRF, BĂRCIANU. *La mine e cu totul dimpotrivă; într-un pustiu să fiu, și nu mi-aș putea regăsi liniștea.* EMINESCU, O. XVI, 35, cf. ALEXI, W. *După Aristotel, dimpotrivă, strănutul e o favoare a cerului.* CANDREA, F. 48, cf. TDRG. *Avocatul, dimpo-trivă, caută să le documenteze că toată „minunea” e numai rezultatul exaltării religioase a copilului.* REBREANU, P. S. 34. *Aveea pe lângă că se poate pierde, nu e o piedică la o meserie; dimpotrivă.* M. I. CARAGIALE, C. 144. *Ce? Ai ucis pe cineva? O, dimpo-trivă, Nu ai alură ofensivă.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 228. *E cazul să se ceară, tocmai dimpotrivă, circumstanțe agravante.* SADOVEANU, O. XX, 22. *Dimpotrivă, cu cât îți adâncești simțirile umane, cu atât te adâncești mai mult în miezul calității tale naționale.* STĂNILOAE, O. 12, cf. SCRIBAN, D. *Dimpotrivă, o meticuloasă grijă de oameni și mult respect de țărani.* ARGHEZI, S. XI, 75. *Slăbise, dar nu întinerise, dimpotrivă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 302. *Dar minciuna lui nu făcea niciun rău, dimpotrivă.* VINEA, L. II, 92, cf. DL. *Timpul nu stingea, ci dimpotrivă, făcea tot mai strâmbă gelozia bărbatului ei.* PREDĂ, M. S. 91, cf. DM. *Ținuta lor nu a mai fost aiât de sobră, ci dimpotrivă.* G. BARBU, A. V. 32, cf. M. D. ENC. *Unitatea ideologică nu înseamnă uniformitatea ideilor, ci dimpotrivă, diferențierea lor continuă.* V. ROM. februarie 1975, 25, cf. DEX. *Diferențierile zonale sunt*

doar de dimensiuni, „tăbliile” care se poartă în spate sunt mai late sau, *dimpotrivă*, mai înguste. Z. MIHAIL, T. P. 87. *Congresul nu a potolit orgoliile, ..., ci, dimpotrivă, le-a ațâțat și mai tare.* RL 2005, nr. 4 611. *Dinprotivă, el avea acuma la împăratul mult mai mare trecere și căutare.* SBIERA, P. 76. ♦ (Învechit) În schimb, ca echivalent, drept compeșăție. [Aga] a îmbrăcat pe vodă după obicei cu căftan și el *dimpotrivă* a dobândit o minte blănită cu soboli. ȘINCAI, HR. III, 214/5. Și dumnealui spătariul i-au dat *dinprotivă* o casă cu locul ei (a. 1813). URICARIUL, XIV, 301. *Vineri învăța pe Robinson oareșicare meșteșuguri d-ale sălbaticeilor, și Robinson dinprotivă îi arăta altele.* DRĂGHICI, R. 199/1. *Voește, dimpotrivă, să devină, în convulsiiunile momentului, directorul conștiinții românești.* LOVINESCU, C. V, 16. ♦ Loc. prep. **Dimpotrivă cu ...** = în partea opusă a ... *Dimpotrivă cu ușa, la perete, era o masă acoperită cu pânză de in.* CAMIL PETRESCU, O. II, 93.

II. Adj. invar. Care se află în sau de partea cealaltă, de dincolo; opus² (1). *De la un stâlp până la alt stâlp dimpotrivă doază mile spune că sint.* CANTEMIR, I. I. I, 164. *Vântul pe o parte căta asupra corăbiei, iar pe alta în coasta dinprotivă.* DRĂGHICI, R. 19/16. *Eu îți voi ierta banii dacă vei merge la cărciumariul cel dimpotrivă, vecinul meu, și îi vei face lui o poznă, că e om rău și scump.* C. POP.² I, 280. *Ale turnurilor umbre peste unde stau culcate, Către țărnul dimpotrivă se întind, se prelungesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 71. *Luptătorii au pierit amândoi prin ușa dimpotrivă.* CARAGIALE, O. IV, 190. *O punte aeriană ... mergea să-și razime capătul dimpotrivă de negurile sure.* HOGAȘ, M. N. 11. *A făcut ecou cu un deal dimpotrivă, înregistrând recordul de două silabe.* IBRĂILEANU, A. 72. *Urcăm ... pe povârnișul dimpotrivă.* CAMIL PETRESCU, U. N. 369. *Își continuă toaleta, privind în oglinda ce era atârnată pe peretele dimpotrivă.* CĂLINESCU, C. N. 72. *Poteca ... suia printr-o rariște pe coasta dimpotrivă.* SADOVEANU, O. IX, 16, cf. SCRIBAN, D. *Am așteptat ... pe trotuarul colțului dimpotrivă.* MIHĂESCU, D. A. 65. *Soarele-se culcă după dealul dimpotrivă.* DEMETRIUS, A. 42. *Lumina ... se strecura până la dânsul prin crengăria de cetină cernită a brazilor drepti de pe dâmbegul dimpotrivă.* MIRONESCU, S. 200, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Capul plecat, pururea nevătămat, iar cel dinprotivă, pururea culcat.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 39. (F i g.) *Deosebirea părerilor și greșitele sisteme ne fac mai totdeauna a lua drumul dimpotrivă.* CR (1839), 266²/6. ♦ **Potrivnic² (2), neprielnic, nefavorabil.** *Cu vreme dzic, căci cu vreme și neprieteșugul în multe au crescut (că cele dimpotrivă tot o măsură și un număr au).* CANTEMIR, I. I. II, 67. *Cei făr-de D[u]mnezeu nu lucrează de ceale ev[an]g[he]lești și ap[o]stolești, ci mai vârtos ceale dinprotivă (a. 1765).* GCR II, 80/3. *Va avea drit de a cumpăni temeiul cuvintelor dinprotivă, pre carele Poarta ar putea să facă.* AR (1829), 36¹/16. *Veți răbda lesne ... soarta dinprotivă a norocului.* DRĂGHICI, R. 157/10. *Întâmplându-se a fi și timpul dimpotrivă popușoilor, rămân supuși foametei.* I. IONESCU, C. 54/18. *Te pui pe sine cu Dumnezeu de-o potrivă, De vreme ce clocești gânduri faptelor lui dimpotrivă.* CONACHI, P. 264. *Iată a doua pacoste ce-mi făcu trăsura. O! ce timp dimpotrivă!* GANE, N. III, 94.

Vremea a fost prea dimpotrivă ... și numai un om a venit azi în pădure. CREANGĂ, O. 5, cf. DL, DM, DEX. *Nu era de plecat, fiind timpul dimpotrivă.* I. CR. IV, 222.

III. Prep. (În formă articulată) **I.** (Exprimă situarea, localizarea, orientarea etc. în partea opusă, în partea cealaltă în raport cu ceva sau cu cineva) *Și vei pune masa den afară de acoperemânt și sfașnecul – dempotriva measii, despre partea cortului cătră austru.* BIBLIA (1688)³, 58¹/55. *Așeadară, dulful cu corăbiiierul vorovind și încă cuvântul bine nesfârșind, vântul crivățului dimpotriva căii corăbii a sufla, marea a să înfla și valurile ca munții a să rădica începură.* CANTEMIR, I. I. I, 206. *Oștirea turcească dimpotriva acestui corp se razimă pe lagărul fortificat de la Niș.* EMINESCU, O. IX, 129. *Farurile puternice ale unui automobil ne-au prins într-o prelungă și inefabilă plasă de lumină, prin care, oferiji captivi celor dimpotriva noastră, alunecăm treptat.* CAMIL PETRESCU, U. N. 221. *Peretele dinpotriva ferestrei era acoperit până sus cu un raft ca acelea pe care se pun pâinile în brutării.* CĂLINESCU, E. O. 91.

2. (Exprimă plasarea pe o poziție contrară a cuiva) *Și unii ca aceștia să asamănă cu un voivod ce lasă voinicii singuri la războiu, de să ucig și să omoară de ostașii cei dempotriva lor.* MĂRGĂRITARE, 203. *Cine lucrul mai aieva decât radzele soarelui cunoscut nu va cunoaște? Că pre cel din paza lor cineva a-l bântui, sau pe cel dimpotriva lor a nu-l birui va putea?* CANTEMIR, I. I. I, 145. ♦ (Indică orientarea unei atitudini) *Inima ce simte fără-nțelepciune, Simte dimpotriva lucrurilor bune!* BOLINTINEANU, O. I, 689.

– Și: (învechit) **dempotrivă** adv., prep., (învechit și regional) **dinprotivă** (scris și: *dinprotivă*) adv., adj. invar., prep.

– **De¹ + împotrivă.**

DIMPREGIUR adv. v. **dimpregiur.**

DIMPREGIUR adv., adj. invar., prep. **I. Adv.** (Cu sens local) Din jur, din vecinătate, din împrejurimi. *Toate limbile încungiurără-me (denpregiur veniră H).* PSALT. 248. *Că am fi dimpregiur, iară lohios, loc ascuns.* MARDARIE, L. 100/7. *I s-au arătat într-amiază pre ceriu chipul sv[i]nței cruci ... și dimpregiur cu slove iarăși de steale scriind.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 17¹/27, cf. MAN. GÖTT. 15. *Viscolul iernei moarte îi cântă, Moarte, îi råde tot de-mpregiur.* EMINESCU, O. I, 26, cf. DDRF, DL, DEX, ALR SN V h I 435. ♦ Loc. prep. (Învechit) **Depregiur de ...** = în jurul ... *Nu me temui de untorearec de oameri, cei ce cădzură depregiur de menre.* PSALT. HUR.² 88.

II. Adj. invar. Care se află în jur, de jur împrejur. *Și într-aceasta tocmală a noastră fost-au Gavril Cernat și Chirvasie și Păcurar ... și mulți oameni buni și diprenjur megiiș (a. 1627–1628).* DRH A XIX, 326. *Să aduna la dânsul oameni dimpregiur din megiași.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 144¹/33. *Au trimis foc din ceriu la Sodoma și Gomora și le-au ars pre iale ... și toate locurile dimpregiur.* GRECEANU, I. 22/14. *Întrecând cu număr și cu putearea pre toate națiile dimpregiur ... i-au prăpădit.* T. AARON, S. A. 62/18. *Noroadele dinpregiur nicăiri nu mai găsiră împotrivire.* CĂPĂTINEANU, M. R.

15/17. Toate locuințele dimprejur au fost prăpădite. CARAGIALE, O. V, 199. Trebuie să cunoști, să înțelegi și să iubești realitatea dimprejur. LUC. VII, 26. Munții dimprejur crășcau sub iernatica suflare a crivățului. HOGAȘ, DR. I, 17. Lumea de la mesele dimprejur se uita la ei. REBREANU, R. I, 38. Și numai calul-dracului, Prin liniștea săracă dimprejur, Atinge fața locului Cu aripi de azur. TOPÎRCEANU, O. A. I, 334. Însuși faptul că eu îmi dau seama de haosul de aici dimprejur. E. IONESCU, E. 39. Se vedeau ... pădurile de pe dealurile dimprejur. SADOVEANU, O. I, 122. Ți-ai făcut deprinderea să crezi că lucrurile dimprejur sunt fără interes. ARGHEZI, B. 85. Lumea dimprejur privea consternată. BENIUC, M. C. I, 243, cf. DL. Lucrurile dimpregiur i se păreau triste. BARBU, PRINC. 34. Cetatea ... străjuiește ... văile și câmpiile dimprejur. H. DAICOVICIU, D. 5. Începe să facă istoricul ... localității, să-i laude poziția geografică, virtuțile climaterice, bogăția faunei dimprejur. FLACĂRA, 1975, nr. 42, 22, cf. DEX.

III. Prep. (În formă articulată) (Exprimă situația, localizarea etc. în jurul unui element) *Nedepregiurii pre Domnul ca dealul Sionului; nu se va clăti în veaci viindu în Ierusalime. Dealurile denpregiuru lui și Domnulu denpregiuru oamenilor săi.* PSALT. HUR.² 196. *Muiarea ta ca o viță rodită în laturea casei tale; feciorii tăi ca de nou odraslele maslinului denpregiuru measei tale.* ib. 197. *Și rugară pre El toată mulțimea dempregiuru fanutului gadarineanilor să Să ducă de la ei, că în frică mare era. Iară El, întrând în corabie, Să înturnă.* N. TEST. (1648)², 227. *Am vândut [ocina] de a mea bunăvoe și cu știrea tuturor fraților și di sus și di jos și diprejurul locului* (a. 1632-1633). DRH B XXIII, 614. *Fiind zidul dâmprejurul curții [domnești de la București] stricat și foarte scund, Măriia Sa s-au îndemnat și au pus dă l-au dîres și l-au mai înălțat.* R. GRECEANU, CM II, 211. *În fine servă frunzele spre a da pământului dâmpregiuru rădăcinei o umbră bine-făcătoare, ca să nu se usuce prea mult.* BARASCH, B. 20. *Și de aș avea trei ochi, aș vedea-o [mâna] și mai mare, și cu cât mai mulți ochi aș avea, cu atâta lucrurile toate dimprejurul meu ar părea mai mari.* EMINESCU, O. VII, 93. *Această voință [de a trăi] poate fi negată ..., atunci încetează mișcarea averilor dimprejurul [ei].* id. ib. XV, 35. *Despedecăli pe-n-delete lațul dimprejurul porumbului, apucă-l luntre și apoi îl aruncă necăjit în burta vasului.* BĂNUȚ, T. P. 174.

- Și: (învechit și regional) **dîmpregiur** adv., (învechit) **denpregiur** (scris și: *denpregiur*), **dâmpregiur**, **dâmpregiur** prep., **denpregiur**, **depregiur** adv., **diprenjur** prep., (regional) **dîmprijiur** (ALR SN V h 1 435/605) adv.

- **De¹ + împrejur.**

DIMPREUNĂ vb. I. R e f I. (Învechit, rar) A se împreuna. *Să mă dimpreunez despuitoriului H[risto]s pentru ca să îmviu depreună.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 150^v/17, cf. MDA.

- Prez. ind.: *dimpreunez.*

- **De¹ + împreuna.**

DIMPREUNĂ adv. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „cu”) Împreună (cu altul sau

cu alții), laolaltă, la un loc. *De-acia Ștefan-Vodă strâns-au boiarii țării și mari și mici și altă curte mărunță dimpreună cu mitropolitul Theoctistu ... și i-au întrebatu pre toți: iaste-le cu voie tuturor să le fie domnu?* URECHE, L. 83. *Vom împărți toată avuția dimpreună, și eu voi lăsa să luați voi tot ce va fi.* SIMION DASC., ap. GCR I, 144/19. *Iată, cătu-i bine și cătu-i dezmiardat a lăcui frații în pace denpreună* (a. 1658). CCR. 113/2. *Au aflat un zăpis la Păladie, scriind de la Istratie și de la nepoții lui, că s-au învoit ei ande săne ... să le hie ocna dinpreună* (a. 1679). IORGA, S. D. VI, 33. *Și luo Avraam leamnele jârțvei ... și să dusără amândoi dempreună.* BIBLIA (1688), 14²/55. *Domnul dâmpreună cu patriarșii și cu arhierii s-au suit sus în casele cele patriarșăști, unde s-au și ospătat.* R. GRECEANU, CM II, 157, cf. LEX. MARS. 221. *Dimpreună cu dreptii te-ai odihnit, părinte.* MINEIUL (1776), 123^v/15. *Miere curată fârtariu, un vin vechiu fârtariu jumătate și să le measteci dempreună.* MOLNAR, E. S. 110/3. *A intrat în corabie dimpreună cu solii ce venisă de la el.* BELDIMAN, N. P. II, 62/8. *Solul nostru ... s-au ucis dinpreună cu toți acii ce alcătuia solia.* AR (1829), 19^v/8. *Trecu la Constantinopol dimpreună și cu alți nemulțumiți.* F. AARON, I. I, 66/10. *Acesta a închis în temniță pe văduva lui Șerban dimpreună cu fiul seu.* ARHIVA R. II, 285/16. *Acest cântec ... Cu iubita dimpreună Îl cântăm ades.* CONACHI, P. 141, cf. POLIZU. *Aceste șese tonuri dferite dimpreună cu tonul cel dintâi se privesc ca unitate musicală și se numesc tonuri diatonice.* VOROBCHIEVICI, A. M. 30. *Codrul pare tot mai mare, parcă vine mai aproape Dempreună cu al lunei disc, stăpânitor de ape.* EMINESCU, O. I, 154. *Împăratul ... poruncește să-i aducă pe hârca de babă înaintea sa, dimpreună cu toate odoarele luate.* CREANGĂ, O. 53, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Destul mi-ați mâncat sufletul toată vara cu celălalt smintit dimpreună!* REBREANU, R. I, 148. *Împărâteasa ... și împăratul, dimpreună cu copiii lor mai trăiesc și azi.* ARGHEZI, C. J. 141. *Și cuvintele, și soaptele ... el și le recunoștea, ... dimpreună cu făgăduințele disperate ale patimei.* VINEA, L. II, 188, cf. DL, DM. [Mihai Șuțu] *a poruncit marilor boieri ... dimpreună cu epitropii Enache ... și Nicolae [să ia măsurii pentru captarea apei].* G. BARBU, A. V. 57. *Asistând, dimpreună cu alți revoluționari moldoveni pribegi, ... Vasile Alecsandri lansează ... prima versiune din Hora Unirii.* FLACĂRA, 1975, nr. 48, 14, cf. DEX. *Cu frați, cu părinți, Ajungă-l voie bună Cu toți dimpreună.* PĂSCULESCU, L. P. 49. *Să trăiți, nuni mari, Dimpreună cu nuna.* FOLC. MOLD. I, 239. ◇ (Adjectival) *Și copiii și părinții ... Care slabi în despărțire și lipsiți de voie bună Sunt mai zdraveni și mai veseli în traiul cel dimpreună.* CONACHI, P. 286. (Învechit, rar; în compuse) **frăție-dimpreună** = fraternitate. Cf. MARDARIE, L. 247/1; **grăire-dimpreună** = convorbire. id. ib. 246/20; **lăcuire-dimpreună** = conlocuire. id. ib. 248/22; **viață-dimpreună** = conviețuire. id. ib. 282/8.

- Și: (învechit) **depreună, dâmpreună** adv.

- **De¹ + împreună.**

DIMPRIGIUR adv. v. **dimprejur.**

DIMPROTIVĂ adv., adj. invar., prep. v. **dimpotrivă.**

DIN¹ prep. (Semnifică ideea de contact prin apartenență sau proveniență din interior)

I. (Exprimă contactul în domeniul spațial)

1. (Exprimă proveniența sau apartenența la un interior spațial sau la un spațiu delimitat și conceput ca un interior) *Vai de căsătoritul cela ce no-ș va deștepta fomeaia din casă sfânta domereca de noapte să miargă la besearecă* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 51/22. *O pui [lumina] în sfeașnic ca să lumineaze celor den casă.* BIBLIA (1688), [prefață] 8/14. *La cei din temniță să mergi.* SLOV. 25^v/10. *Toți cei din cetate au fost siliți să să dea la vrăjmași.* GOLESCU, P. 362/3. *Toți neguștorii din corabie se apucară de scris.* GORJAN, H. I, 122/20. *Gândiam c-am iubit un inger din cer, sub chip femeesc; Dar n-a fost decât femee din iad.* CONACHI, P. 221. [Castelmare] e nepotul și moștenitorul lui Podesta din acest oraș. EMINESCU, P. L. 96. *Toate păsările din ograda boierească ... s-au luat după dânsul.* CREANGĂ, P. 67. *Prunăriile din această localitate licăreau în pripă ... și se făceau nevăzute.* MACEDONSKI, O. III, 27. *Îl vor fi ascuns în biserica din acel sat.* IORGA, C. I. I, 9. *Vremea se trecea ... cu asalturi eroice, care nu erau departe de jocurile de copii din mahalaua Oborului.* CAMIL PETRESCU, U. N. 7. *Bătrânii i-au trimis să se judece la domnii din târg.* CAMILAR, N. I, 22. *Cei din vila nouă coborâseră în sufragerie.* DEMETRIUS, A. 46. *Eu cătană am plecat ... Lăsând fetele din sat.* FOLC. TRANSILV. I, 262. (Apartenența reprezintă o anumită calificare sau specializare) *Fata din casă se supăra după normele învățate de la stăpânele la care servise.* ARGHEZI, S. XI, 85. ♦ (Indică originea unei persoane dintr-o localitate, dintr-o țară etc. anume indicate) *Sasi den Ardeal s-au fost făcut rebelii* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 91/25. *Dragi frați, de unde set? Și răspunseră: din Haran sântem.* PO 96/22. *Încă au fost atunci mulți megiiși buni ... den Colibaș, Coica* (a. 1591). CUV. D. BĂTR. I, 58/1. *Omul acela ... iaste den Țara Francească.* PRAV. 278. *Acesta din Iconiia era născut.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 15^v/4. *Dece boierii pribegi din Țara Muntenească au și făcut știre cestor din țară.* NECULCE, L. 165. *De neamul său dzic să fie fost din ostrovul Critului.* CANTEMIR, I. I. I, 13. *Acest „Octoih” l-am cumpărat de la popa David din Berivoiu-Mic* (a. 1763). IORGA, S. D. XIII, 51. *Această prea cuvioasă maica noastră Anna fu născută din Țarigrad.* MINEIUL (1776), 180^v/9. *Eu sânt din Țara Turcească Creștin de leagea grecească.* MONTAN, S. 6/4. *Acum primii carte dă la cuscrul mieu, logofătul Belu, din Brașov.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 59. *Era obiceiul ... la noroadele din Grecia ... să zidească biserici în cinstea împăraților.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 118/29. *Se trăgea din Elin, feciorul lui Defealion din Asia.* GORJAN, H. I, 46/5. *Românii din Dacia veche ... întemeiară deosebite staturi mici.* BĂLCESCU, M. V. 7. *Nu totdeauna suntem din țara ce ne-a văzut născând.* EMINESCU, P. L. 65. *Cu maica Evlampiea, desăgărița din Văratec, am avut și ieu odată oleacă de clenci.* CREANGĂ, P. 115. *La urma urmei, nu făceau parte și ele tot din București?* ARGHEZI, B. 6. *Ei, săracii, crezuseră că dintr-o bătaie cu flăcâii din Roșcani rămăsese Zaharia așa.* SADOVEANU, O. I, 570. *Vă salut mineri din Valea Jiului.* BOGZA, V. J. 13. *Pe Dița o s-o mărte cu un băiat din Ologi.* STANCU, D. 13.

Donații pentru victimele din Oceanul Indian. RL 2005, nr. 4 525. ♦ (Indică proveniența sau apartenența din punct de vedere administrativ, geografic, teritorial etc. la o localitate, la o țară anume indicate) *Răstignitu-se-au derepte noi, supt Pilat den Pont, chinuit și îngrupat și învise a treia zi.* CORESI în TEXTE. ROM. (XVI), 103. *Noi părcălabi den târgul Jiului ... scris-am această a noastră carte* (a. 1626). GCR I, 73/35. [Sfânta Scriptură] *s-au dat de s-au tipărit în sfânta Mitropolie den București.* BIBLIA (1688), [prefață] 4/52. *Drumurile din Franța și Italia sânt încercate de zăpadă.* CR (1830), 431^v/9. *Jupânul Hrăjilă Lucaci, județul den cetatea Brașovului.* ODOBESCU, S. I, 360. *Cu evlavie adâncă ne-nvârteau [vechii dascăli] al minții scripet, Legănând când o planetă, când pe-un rege din Egipt.* EMINESCU, O. I, 140. *Fusese chemat ... ca dascăl de matematică și filozofie la Academia din Socola.* id. P. L. 40. *Curate ... zile ale copilăriei, ... ați luat cu voi ... pe prea cucernicul preot, cu biserica lui cu tot ... din mahalaua Cernăteștilor.* MACEDONSKI, O. III, 32. *În Dominion Museum din Ottawa se află un stâlp totemic.* CĂLINESCU, I. 11. *Giulgiul din Torino ar putea fi mult mai vechi decât se crede.* RL 2005, nr. 4 528. *Cu săpun din Cislădie, ... Așa portu l-oi găta.* JARNÍK – BĂRSEANU, D. 236. ♦ (Indică proveniența sau apartenența la un mediu natural) *Fiare ... mai vătămătoare decât cele dânu pustiu.* PR. II/8. *Tare fiind ca stânca din mare el nu bagă samă furia valurilor.* BUZNEA, F. 11/1. *Lăcături ... din aer ...!* CONACHI, P. 270. *Nisipurile dese din pustiul african.* ALECSANDRI, P. III, 13. *Căci scris a fost ca viața ta De doru-i să nu-ncapă, Căci te-a cuprins asemenea Lianelor din apă.* EMINESCU, O. I, 190. *S-au adunat toate vietățile: cele din ape, cele de pe uscat, și cele zburătoare.* CREANGĂ, P. 92. *Așa numea ea lighionile din pădure.* ISPIRESCU, L. 7. *Albăstrițele din lanul de grâu.* BENIUC, V. 22. ♦ (Indică situația, localizarea pe o suprafață sau într-un spațiu geografic concepute ca un interior ori printre elementele unui ansamblu natural ori format din ființe considerate ca fiind situate în spațiu) *Dându-i o bucată di loc de pământ ... din hotarul târgului nostru de la Baia* (a. 1709). IORGA, S. D. VII, 110. *La judecătoria județului Argeș se vinde prin mezat o ogradă cu pruni din dealu Piteștilor.* CR (1832), 88^v/30. *Graiul puterilor sale Umple de duh toată firea Tuturor din ceastă vale.* SCAVINSCHI, O. 5/18. *Nici luna plutitoare, nici stelele din cer N-or să pătrunză-n lumea trecutelor dureri.* EMINESCU, O. IV, 432. *O văd pe dânsa, pe viziteu și pe sluga din capră, stând liniștiți la locul lor.* GANE, N. III, 55. *Se duce de o toarnă [fiertura] în fântâna din grădina ursului.* CREANGĂ, P. 214. *Domnul din coridor dă discret biletul său.* CARAGIALE, O. I, 201. *Se arătase ... seninul în casele din deal.* N. REV. R. I, 65. *Compania se hodinea într-un sat din munții Neamțului.* CAMILAR, N. I, 37. *Boerii din staluri se ridicaseră în picioare ... aplaudând.* DEMETRIUS, A. 209. *Palatul din vecini De chiote ... răsună.* ISAC, O. 35. *Iubeam pădurea Și mierlele și vulturii din nori.* LABIȘ, P. 163. *Toate erau acum folosite din plin pentru coborârile nebune pe pantele alunecoase din parcuri.* RL 2005, nr. 4 525. *Omul de hoțul din casă nu se poate feri.* ROMÂNUL GLUMET, 35. (Urmărit de determinări introduse prin „de

(la)" sau „din" care precizează interiorul spațial) *Era unul de bolția, Lazar den Vitaniia, den oraș.* CORESI, EV. 94. *Dintr-o fereastră deschisă din catul de sus, el auzi ... notele dulci ale unui clavier.* EMINESCU, P. L. 36. *Din podgoriile de la dealuri ... era de unde sătura și mai mari mulțimi.* SADOVEANU, O. XIII, 9. (Situarea sau localizarea sunt percepute cu ajutorul simțurilor) *Ce spui, dragă sorioară? (zise hoțul din pădure).* ALECSANDRI, P. I, 16. *Motanul din castel mieună dintr-un cap.* EMINESCU, P. L. 12.

2. (Exprimă deplasarea, îndepărtarea, descinderea etc. dintr-un interior spațial, de pe o suprafață concepută ca un interior spațial ori din interiorul unui ansamblu format din elemente sau ființe considerate ca fiind situate în spațiu) *E corabnicii ... se fugă din corabie.* COD. VOR.² 319. *Mută-te den satul tău.* PSALT. 101. [Hristos] *va veni den ceriu ca fulgerul.* CORESI, EV. 75. *Isus să deade în laturi din nărodul ce era pre acela loc.* VARLAAM, C. 109. *Să va goni den svântă besearică.* PRAV. 245. *Fugi din muntele vostru ca o pasăre.* PSALT. (1651), 16^v/5. *Am rătăcit din calea ta.* MINEIUL (1776), 153^v/21. *Alegând mai bine să se ducă din țară decât să se radă.* AMFILOHIE, G. 52/3. *Să supără craiul și a poruncit să-l depărteaze din curte.* BERTOLDO, 7/11. *Îndată se deade din cale în lături.* PETROVICI, P. 299/25. *Ieșind din coliba lor au vrut ca să meargă în leagănul cel răcoritoriu.* BELDIMAN, A. 4/9. *Caravane ce sosiia din toate părțile horizontului.* LEON ASACHI, B. 55/5. *O piatră ce să prăvălește din vârful unui munte răpos.* PLEȘOIANU, T. III, 40/9. *Acest ghegeneral au purces din tabăra dinaintea Silistrifi.* AR (1829), 25^v/19. *S-au pogorât îndată din munte.* DRĂGHICI, R. 166/10. *Nu mai fu în stare a eși din casă.* HRISOVERGHI, A. 3/1. *Îl văzu cu cea mai mare bucurie că pornește din curtea sa.* CR (1839), 248^v/22. *Să nu să întoarcă din locul ei.* MEȘT. MOȘ. 79/20. *Mielușorul ... sburdă ... întrând și eșind din turmă.* CONACHI, P. 262. *Armida iese din locul ce o ascunde.* PĂCLEANU, I. II, 78/10. *Sar din așternut. Ce să văd?* NEGRUZZI, S. I, 62. *Un mormânt se desvălește, O fantomă-ncoronată din el ese.* ALEXANDRESCU, O. I, 71. *Din cale-o întorcea.* ALECSANDRI, O. 102. *Ș-atunci vântul ridicat-a tot nisipul din pustiuri.* EMINESCU, O. I, 45. *Deodată sare mâniaș din bârlog.* CREANGĂ, P. 53. *Nu mă pot mișca din loc.* CARAGIALE, O. VII, 203. *Eșiră din bae.* ISPIRESCU, L. 38. *Când Trana se da jos din pom, o lua cu binișorul.* MACEDONSKI, O. III, 6. *Din vale se ivesc răsleți flăcăi.* COȘBUC, F. 127. *Căruțe aleargă din toate părțile.* C. PETRESCU, S. 45. *Pleca din casă cum se lumina de ziuă.* BRĂESCU, O. A. I, 184. *Într-o clipă, alarmate, Ies din șanțuri vrăbiile.* TOPÎRCEANU, B. 47. *V-am văzut coborând din mașină.* SEBASTIAN, T. 48. *Ai zburat din gingașă-nchisoare.* VOICULESCU, POEZII, II, 259. *A coborât grăbit din cerdac.* SADOVEANU, O. XVII, 559. *Sunt gabierii scoborâți din catarge, istoviți de oboseală.* BART, S. M. 17. *Când să ies din curte, m-am văzut împotmolit de ziduri mari de nea.* CĂLINESCU, C. O. 13. *O nouă revoluție a voit să alunge pe albi din insulă.* RALEA, O. 29. *Compania aceea ieșise de mult din sat.* CAMILAR, N. I, 30. *Iar a mutat scaunul din loc!* DEMETRIUS, A. 57. *Întrebarea aceasta îl făcu pe Voicu să sară din pat.* PREDĂ, D. 95. *Se întorc din munți oile.* ISAC, O. 109. *S-abate puțin din cale.* DOINE, 8. *Jos din*

trăsură să da. PĂSCULESCU, L. P. 272. *Pleacă trenul din oraș, Încărcat cu concentrași.* FOLC. TRANSILV. I, 264. ♦ (Deplasarea privește detașarea, desprinderea, separarea, expedierea, înstrăinarea etc. cuiva sau a ceva) *Goli și rănii se scape din casa acea.* COD. VOR.² 234. *Și rădică-me din groapa strastilor.* PSALT. 75. *Jeluirea să se sature de fărâme ce cădea den masa bogatului.* CORESI, ap. GCR I, 30/34. *Scolă-se Isacu din patul său (cca 1600).* CUV. D. BĂTR. II, 192/8. *Carele va fura den besearică vreun lucru tot să-l spândzure.* PRAV. 34. *Cine va lua aciaștă carte dăn beserica, alegând când va fi zmințe, atuncia să o ea (a. 1674).* IORGA, S. D. XIII, 138. *Săgeți ... scoase din tulbiță.* DOSOFTEI, PS. 26/6. *Luatu-te-am den staulul oilor.* BIBLIA (1688), [prefață] 6/42. *Lua câte doao, trii blide de bucate din masa lui și pâine și vin și le trimite acelor oameni.* NECULCE, L. 32. *Câtă sămânță ia din sămânătura cea de toamnă.* AȘEZ. 24/18. *Să facem meșteșug să-i scoatem din cetate, că-i vom bate, că nu știu rândul la război.* ALEXANDRIA (1794), 57/11. *Cade din car și de dureare mare se simte aproape de moarte.* MAIOR, P. 44/18. *Rădăcinile ceale de curând din pământ dezvălitate supt aer volnic curând se uscă.* ÎNV. POM. 133/10. *Florile ... scoțându-le din locul lor le răsădea.* BELDIMAN, A. 74/9. *Scot din dărâmături oameni striviți și morți.* CR (1829), 58^v/28. *Nu ne rămâne decât că să ne grăbim a scoate macar cele mai bune lucruri din corabie.* DRĂGHICI, R. 229/10. *O verigă numai ruptă din lanțul ce vă unește.* CONACHI, P. 271. *Când era mică a căzut din scriniciob și de atunci e cam șchioapă.* NEGRUZZI, S. I, 59. *Îți scriu aceste strofe din locuri depărtate.* ALECSANDRI, O. 78. [Făt-Frumos] *smulse iarbă, fân cu miros și flori din grădină.* EMINESCU, P. L. 9. *Se trezea ... cu Dănilă ... cerând să-i împrumute carul ba să-și aducă lemne din pădure.* CREANGĂ, P. 38. *Vândut-ai tot din casă.* MILLE, V. P. 111. *Scoase tremurând din traistă-i un cuțit.* COȘBUC, F. 75. *Din șoseaua ce vine de la Cărlibaba, întovărășind Someșul ... se desprinde un drum alb mai sus de Armadia.* REBREANU, I. 9. *Din buzunarele raglanului ... scoase pachetele.* EFTIMIU, N. 54. *Cheia ce mi-ai dat aseară Mi-a căzut din turn.* MINULESCU, V. 14. *Furam pepeni din grădinile sârbilor.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 12. *Pachetelele cu prafuri ... le scoteam din lădița cu leacuri.* VOICULESCU, L. 3. *Adu buzduganul din părete, ticălosule!* SADOVEANU, O. I, 24. *Azi am cumpărat din hală o știucă.* CĂLINESCU, C. O. 11. *A evadat prin el din închisoare.* RALEA, O. 15. *Scot cuțitul din curea.* PARASCHIVESCU, C. T. 45. *Acum când l-a scos la iveală din straturile de naftalină ... era ca și nou.* VINEA, L. II, 279. *Gheorghe ... aduce un pled din casă.* DEMETRIUS, A. 178. *Luă din cui o pelerină.* TUDORAN, P. 12. *Voise să se culce, dar Stan îl luase din pat.* PREDĂ, D. 185. *Ce-a mai căzut din cer?* ISANOS, T. L. 46. *Scoteau din magazii albiile mari.* BARBU, G. 367. *Frumos să mă dăruiți cu parale, din basmale.* PĂSCULESCU, L. P. 40. *S-aducă faină Din hambarul cel mare.* FOLC. TRANSILV. I, 98. ♦ (Indică desprinderea, detașarea etc. în raport cu o parte a corpului unei ființe) *Va scăpa săcurea den mână.* PRAV. 59. *Cu tărie lui Hristos întărindu-vă ... sfârșit prin sabie ați luat, dezlegându-vă din trup marilor mucenici.* MINEIUL (1776), 90^v/7. *Fierrul crud îi căzu din mână.* BUDAI-

DELEANU, Ț. 139. *Cu mare neplăcere lapdă cartea din mână.* CULT. C. 7/13. *Au scăpat cuțitul din mână.* DRĂGHICI, R. 13/7. *Te răpii din chiar brațele mirelui tău.* GORJAN, H. I, 9/34. *Zise, apucând măciuca de arme din mâna lui Bogdan.* NEGRUZZI, S. I, 139. *Să-ți desprind din creștet vălul.* EMINESCU, O. I, 75. *Sfântul Neculai trebuie să știe asta, zise Ivan scoțând iconița din sân și sărutând-o.* CREANGĂ, P. 307. *Scoase din urechia lui o perie.* ISPIRESCU, L. 25. *Nu-ți iei pălăria din cap?* MILLE, V. P. 209. *Birtășul [avea] un catastif verde, pe care nu-l lăsa niciodată din mână.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 15. *Eu mă smucesc din mâinile ei.* DEMETRIUS, A. 184. *N-apucă bine să intre pe poartă, că Gherghina îi și ... luă legătura din mână.* PREDĂ, D. 96. ◇ (Indică desprinderea, detașarea etc. unei părți a corpului unei ființe) *Nece uruia de voi păru din capu nu-i va cădea.* COD. VOR.² 320. *Un fir de păr nu se va clăti din capul Înălțimei Tale.* NEGRUZZI, S. I, 141. *Scoase inimile din căteși-septe caii.* EMINESCU, P. L. 17. *Când oi chiui ieu ... au să-ți sară creierii din cap.* CREANGĂ, P. 54. *Ține acest pufuleț din aripioara mea.* ISPIRESCU, L. 44. *Țiganul ... nu închide pleoapele peste ochii roșii, aproape ieșiți din orbitele negre ca pământul.* DEMETRIUS, A. 285. ◆ (Indică deplasarea, străbaterea, separarea etc. dintr-o localitate, dintr-o țară anume indicate) *Am auzit eu că împăratul au eșit den Sofiia (a. 1521).* IORGA, S. D. X, 283. *Eșirea lu Israil din Eghypt.* PSALT. 242. *Acest dascâl popa Dolzi de au venit din Țara Rumânească (a. 1641).* BV I, 115. *Viiind el din Țara Turcească (cca 1650 - 1675).* GCR I, 192/15. *Ei să punè împotriva hanului și nu voiè să iasă din Bugeag.* NECULCE, L. 148. *Elba iese din Boemie în partea despre Slezie.* AMFILOHIE, G. 99/13. *I să dete poruncă să fugă din Mileț.* SLĂTINEANU, A. 107/7. *Ieri a pornit din Genova, ducându-se la Piza.* CR (1838), 42²/4. *În puțină vreme poate veni din Evropa.* BUZNEA, P. V. 160/11. *Cum ieșiai din Varatic intrai în Agapiea și cum ieșiai din Agapiea intrai în Varatic.* CREANGĂ, P. 109. *Aseară ți-am scris din Dresda o cartă; nu știu dacă ai putut-o descifra.* CARAGIALE, O. VII, 395. *Singura bucurie o au când sosește ceva din Stambul.* IORGA, C. I. I, 150. *Sosise cu o oră mai înainte în București venind din Iași.* CĂLINESCU, E. O. I, 12. *Venea din Franța.* DEMETRIUS, A. 233. *La ieșirea din localitatea Pilu începea sămbătă dimineață coada de tiruri, care se întindea pe câțiva kilometri.* RL 2005, nr. 4 632. ◇ (Deplasarea, străbaterea, separarea, desprinderea etc. dintr-un mediu natural conceput ca un interior spațial) *Și deaca să boteză Isus numaicăt eși din apă.* N. TEST. (1648), 5^v/1. *Scoate-mă den tină ca să nu mă afund.* PSALT. (1651), 126^v/8. *Poți veni în toate zilele să prinzi pește din această baltă.* GORJAN, H. I, 59/17. *Delfini fără număr ... sărind din mare.* ALECSANDRI, O. 76. *Zea Venus ... a eșit din unde.* ALECSANDRI, P. III, 4. *Și deodată se ridică din pământ un colț sur.* EMINESCU, P. L. 19. *Văd iearba cum crește din pământ.* CREANGĂ, P. 243. *Din întunerice s-au apropiat două siluete.* SAHIA, N. 45. *Bancuri uriașe de nișipuri, aduse de fluviu, creșteau din mare ca niște insule la suprafață.* BART, E. 391. *Din crăpăturile dintre fațada casei și trotuar ieșeau îndrăsneț buruienile.* CĂLINESCU, E. O. I, 9. *Siluetele mohorâte ale clădirilor apar uriașe din întunerice.*

BOGZA, V. J. 49. *Un asfixiat cu gaze va fi scos imediat din mediul toxic.* BELEA, P. A. 9. *Bărbatul veni de-afară din zloată.* ISANOS, Ț. L. 26. *Oamenii au scos cu niște frânghii palatele din mare.* SORESCU, U. 20. *Să iau din el [din pârau] apă rece, Doar de doru-ți mi-o trece.* FOLC. MOLD. II, 310. ◇ (Indică traversarea printr-un mediu transparent, translucid; cu nuanță instrumentală) *Corpul ei cel fin Ce nobil transpare din giulgiul de in.* EMINESCU, O. IV, 366. *Frumoasa contesă ... se uită din fereastră pe uliță.* id. P. L. 75. *Și-n Olt se oglindeau, din geam, Trei rădăcini de busuioc.* GOGA, POEZII, 23. ◇ (Indică eliminarea, curățarea, absentarea etc. cuiva sau a ceva) *Să nu aibă voie ... viia să o scoată den rădăcină.* PRAV. 25. *Păgânii să pieie din sfânta lui țară.* DOSOFTEI, PS. 34/19. *Uraște pe grădinarul care taie verdețurile din rădăcină.* GOLESCU, P. 48/23. *Cea mai mare parte de copaci prin grădini și alee stau zmulși din rădăcinile lor.* CR (1829), 145¹/24. *Copila râde și-n cale-i zboară, Scuturând grăul din părul său.* ALECSANDRI, POEZII, 46. *După ipoteza sa, [flogistonul] se evaporă din corpul arzător.* MAIORESCU, L. 13. *[Cavalerii] rupeau frunze din crengile atârinate.* EMINESCU, P. L. 44. *Am și lipsit din țară.* C. PETRESCU, S. 164. *Din buchetul frumos împrăștiat în jurul mesei lipsește cea mai frumoasă floare.* BRĂESCU, V. 123. *Nimeni nu s-a gândit să dea la o parte zăpada din fața casei lui.* CĂLINESCU, C. O. 13. *Lipsise o zi din oraș.* BENIUC, M. C. I, 103. ◇ (Indică evitarea, apărarea etc. în raport cu un fenomen natural) *Tatăl scăpă din furtună, ajunsese la limanul dorit.* PLEȘOIANU, T. I, 186/1. *Algirul ... se poate apăra într-un chip foarte grozav din partea mării.* CR (1830), 46¹/6. *Scapă-ne din foc, Să-ți dea Dumnezeu noroc.* PĂSCULESCU, L. P. 217. ◇ (În legătură cu construcții care indică încetarea, întreruperea etc. unei acțiuni) *Și îndată stătu și să opri soarele din calea sa.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 2¹/4. *Nu mă opri din drumul ce doresc cu bucurie.* RUSSET, E. 19/23. *Trista filomilă subt salcia umbroasă din zbor se vor opri.* CR (1839), 3¹/19. *De ce oari armăsarui din drumui se oprește?* PELIMON, S. 35/7. *Și mai stă din băut și iear începe a mornăi.* CREANGĂ, P. 214. *Să-i oprescă din fugă.* ISPIRESCU, M. V. 30. *O floare, un flutur m-oprește din mers.* IOSIF, V. 64. *Iarna a înlănțuit în cătușe de diamant și a oprit din calea lor pribeagă râurile.* HOGAȘ, DR. II, 188. *Mâna lui Moromete se opri din tăiat.* PREDĂ, DELIR. 16. ◇ (Învechit și popular, indică distingerea dintre două elemente sau dintre elementele a două mulțimi) *Alege un păstoriu oile din capre (cca 1550).* CUV. D. BĂTR. II, 456/25. *Va aduna înaintea lui toate limbile ca un păstoriu ce-ș împarte oile din capre.* VARLAAM, C. 21. *În zioa a treia au despărțit uscatul din ape.* GRECEANU, I. 15/17. *Grăul acesta de toamnă să deosebește din acel umblătoriu.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 4/12. *Măcar că ie așa de întunerice, deosebec tare bine firele de mac din cele de năsip.* CREANGĂ, P. 263. *Nu-l poți distinge din mulțime.* ◆ (Indică transformarea, prefacerea, rezultarea etc. unui element din altul) *Fuiorul, carele se scoate din cânepa cea bărbătușă, totdeauna e mai bun.* CULT. C. 25/5. *Pusei în socoteală că toți oamenii orașului aceluia erea împietriți, adică transformați din oameni vii în pietri neînsufleți.* GORJAN, H. I, 149/14. *Pelița din oacheșă se făcuse vânăta.* EMINESCU, P. L. 20.

♦ (Indică revărsarea, deversarea dincolo de limitele unui interior spațial) *Râurile acelea ce ies din matca lor.* PLEȘOIANU, T. II, 71/3. *Mări umflate din albiile lor ese.* CONACHI, P. 265. *Să sară zama din oală, Să rămâie hârburile, Să le bată vânturile!* FOLC. TRANSILV. I, 252. (Urmat sau precedat de determinări introduse prin prep. „de (la)” sau „din”, care precizează interiorul spațial) *Un om va răpi vreo muiare de cinste den târg den Iași.* PRAV. 184. *Vine bărbăjelul meu Din sat, de la făgădău.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 462. *Duce-m-oi de aici din sat.* DOINE, 405. ♦ (În formule de repetiție, indică succesiunea în spațiu de la un loc la altul; cu nuanță distributivă) *Va îmbla den loc în loc și den sat în sat.* PRAV. 168. *Îl purta boierii pe uliți, din giudeț în giudeț.* NECULCE, L. 169. *Să [le] daț den conac în conac noao cai dă olac (a. 1739).* IORGA, S. D. V, 391. *Au îmblat în patria sa din loc în loc.* ȘINCAI, C. 23/1. *Caută cum din creangă în creangă zboară Tot soțul cu câte o soțioară.* BUDAI-DELEANU, Ț. 132. *Se sperie prevălindu-se din prăpăstii în prăpăstii.* MARCOVICI, C. 13/20. *Umbla din ușă în ușă cerând milostenie.* CR (1839), 474²/17. *Aleargă din stâncă-n stâncă.* CONACHI, P. 86. *Apriga furtună Pe marea tulburată, săltând din val în val.* ALECSANDRI, O. 82. *Cum se răzbun-un vifor zburând din nor în nor.* EMINESCU, O. I, 17. *Umblând din loc în loc m-am rătăcit.* CREANGĂ, P. 288. *În toată vremea asta, conductorii și șeful trenului aleargă din vagon în vagon și cercetează aparatele semnalelor de alarmă.* CARAGIALE, O. I, 272. *Sări din vârș în vârș* ISPIRESCU, L. 25. *Un stol de nagăți rătăcea din baltă în baltă cu miorlăituri dureroase.* SADOVEANU, O. II, 49. *Umblă din casă în casă și împarte fetițelor și băieților jucării.* ARGHEZI, S. VII, 265. *Minele marine ... erau azvârlite din loc în loc la mal.* BOGZA, V. J. 7. (În corelație cu „în(tru)”, „(până) la”, „pe” sau „spre”, raportează punctul final al unei deplasări la cel inițial, pentru evidențierea extinderii spațiale) *Atunce au venit și Avgust craiul den Sacsonia la Liublin.* NECULCE, L. 290. *S-au pogorât din ceriuri pre pământ.* IACOV, SYN. 41^v/10. *Să nu rătăcească din drum în locuri neumbrate.* PRAV. COND. (1780), 42. *El era gata a fugi din patria sa la cei streini.* CALENDARIU (1794), 38/3. *Din Tarigrad au ajuns cu prințul Ghiula în Ardeal.* MAIOR, I. B. 19/2. *Călătoria din una în altă provincie.* LEON ASACHI, B. 54/20. *Trimită din ceriu noroc Întru acest strălucit loc.* SCAVINSCHI, O. 4/20. *S-a întors în Paris ... din călătoria sa ce a făcut în Englitera.* CR (1833), 109²/37. *Mă pogorâi din munte într-un câmp foarte întins.* GORJAN, H. I, 121/9. *În același an au trecut cu o armie din Transilvania în Moldova.* IST. M. 51/14. *Din Hotin și pâ-n-la Mare Vin muscalii de-a călare.* EMINESCU, O. I, 182. *Trecu din Moldova la munteni.* IORGA, C. I. I, 97. *Din curte intrai în tindă.* REBREANU, I. 64. *Venise iarna - mânăta de crivăț din stepele rusești spre țarmurile Mării Negre.* BART, E. 390. [Păianjenul] *își face o scară de două fire, pe care o trage din centru spre un ghem de frunze.* CĂLINESCU, C. O. 19. *Adineauri, când să iasă din casă în grădină, a fost oprit în prag de soarele subțire de argint țesut de un păianjen.* VINEA, L. I, 5. *Din arin Sare puă spin.* FOLC. TRANSILV. I, 308. (Relația este percepută cu ajutorul simțurilor) *Nu scăpasă din auzul său cântarea frăține-său.* BELDIMAN,

A. 13/9. *Vei vedea lăcașul scârbei într-o vale tufoasă și dosit din ochii oamenilor.* BUZNEA, F. 17/24. *Glasul ei se-ntinde, crește, repetă din stâncă-n stâncă.* ALEXANDRESCU, O. I, 71. *Tunetul se poartă vuint din loc în loc.* ALECSANDRI, P. I, 193. *Pe toată rețeaua de căi ferate ... din depou în depou, din locomotivă în locomotivă nu se aude decât același strigăt: cărbuni!* BOGZA, V. J. 21.

3. (Exprimă delimitarea unei părți provenind dintr-un sau aparținând unui întreg, unui ansamblu etc. conceput ca un interior) *Acolo își ținea o parte din turma sa.* DRĂGHICI, R. 160/26. *Lucra cu dânsa o parte mică din acest pământ.* BUZNEA, P. V. 8/14. *Părea o bucată din ruina unei cetăți.* EMINESCU, P. L. 40. *Ședea într-o chiliuță din casele unui boieriu mare.* id. ib. 44. *A ros toată coaja copacilor din codru.* CREANGĂ, P. 122. *Am găsit fereastra din odăiță deschisă și am intrat.* CARAGIALE, O. VI, 240. *Expoziția ocupă o sală largă din frumosul Hotel Minerva.* IORGA, în PLR II, 16. *Ținuse ... să nu piardă niciun ungher din fâșia pământului îngust.* C. PETRESCU, S. 5. *Frunză de pom dâ-n pădure.* ALR I 1 908/59. *Frunză verde din zăvoi M-o pețit ... doi.* FOLC. TRANSILV. I, 284. ♦ (În legătură cu construcții care delimitează un anumit grad de extindere spațială al unei acțiuni) [Au vândut] *a triia parte de sat co tot venitol și den țarină și den câmpo și den pădure și den apă și den tot locul tot a triia (a. 1609).* GCR I, 43/23. *A triia parte den casăle Iorgăi postelnicul, den loc și den casă de piatră (a. 1683).* BUL. COM. IST. IV, 36. *Sânt neșuțitori din toate părțile Evropii.* AMFILOHIE, G. F. 40/10. *Aburea un vântișor dulce din toate părțile.* DRĂGHICI, R. 80/22. *Încep a se descheia corăbiile din toate cuiele.* GORJAN, H. I, 131/23. *Galeria ocupă o mare parte din rândul întâiu.* CONV. LIT. I, 9. *Din tuspatru părți a lumii se ridică ... nouri negri.* ALECSANDRI, P. III, 8. *Această împreunare se observă și la urmașii lui din toate țările.* MAIORESCU, L. 8. *Căci din patru părți a lumii împărați și-mpărătese Au venit.* EMINESCU, O. I, 85. *Să-i deie fata și jumătate din împărăție.* CREANGĂ, P. 228. *Din toate părțile codrul înghite zările.* IORGA, C. I. I, 24. *Din amândouă părțile, Se-ncep ostilitățile.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 195. *Cam pe la sfârșit, când se goliseră cea mai mare parte din mese, veneau să dejuneze președintele Camerii cu fata lui.* CAMIL PETRESCU, P. 47. *Visam haite de lupi repezindu-se la mine din toate colțurile pădurii.* COCEĂ, S. I, 3. *Soarele, de care în viața lor nu prea aveau parte, îi înconjură [pe mineri] din toate părțile.* BOGZA, V. J. 15. *Feșile ... se acoperă cam o treime din lățime.* BELEA, P. A: 25. *Din trei locuri am perdut Tot bunul ce l-am avut.* RETEGANUL, TR. 28. ♦ (Delimitarea unei localizări, a unei situări etc. privește o anumită porțiune inițială, centrală sau finală a unui spațiu conceput ca un interior ori a unui ansamblu de elemente ori de ființe considerate ca fiind situate în spațiu) *Să iai aminte bine la drumul din mijloc ce te va duce, printr-un dulce suș.* BUZNEA, F. 18/11. *Casa din capătul uliței era galbenă.* EMINESCU, P. L. 49. *Harap-Alb iese atunci din mijlocul celorlalți și iar se înfățișază înaintea împăratului.* CREANGĂ, P. 262. *O sorbit cupa până la picătura din fund.* CARAGIALE, O. II, 271. *Ne-am îndreptat înspre clădirea din mijloc.* MILLE, V. P. 167. *Am rămas*

frământând, pe fața albă a mesei, boabe din miezul de pâine. C. PETRESCU, S. 168. Bătrânul ... păși până la un jilț din colțul odăii și se așază în el. SADOVEANU, O. I, 17. Un mare bancher din centru lucrează printr-un bancherăș de periferie. VINEA, L. II, 217. Profesorul e acum cu ochii pe masa din mijloc. DEMETRIUS, A. 32. De-atunci insula s-a încins c-un inel de coral ... Stă singură. Munții din mijloc sclipesc. ISANOS, Ț. L. 76. ♦ (Delimitarea privește punctul inițial al unei demarcații) *Le-au dat voie [tătarilor] să prăde țara din Siret încolo spre munte.* NECULCE, L. 287. *Aceste trei crăii să încep din Marea Baltică.* AMFILOHIE, G. 69/3. *Din șosea și de la marginea satului începea coasta lină cu sute de parcele.* REBREANU, I. 51. ♦ (Delimitarea unei localizări, a unei situații etc. privește o parte a corpului omenesc) *Îl iubeau mai mult decât ochii din cap.* DRĂGHICI, R. 3/14. *Na inelu ăsta și îl pune în mâna stângă în degetul cel din mijloc.* GORJAN, H. I, 47/14. *Nu știu cine mă oprește să nu-ți sfărâm măselele din gură cu buzduganul acesta.* NEGRUZZI, S. I, 139. *Fire de aur, de mii de ori mai subțiri decât părul din cap.* CREANGĂ, P. 96. *Expresul pieri în întunericul nopții ducând cu dansul parcă o parte din mine.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 18. *Gândurile se năpustiră asupra lui din toate ascunzișurile creierului.* REBREANU, P. S. 28. *Se întoarce la mașinile sale, pe care înțelege să le îngrijească ca pe ochii din cap.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 7. *Dar acum ma doare rău înima dzin pieptu meu.* FOLC. OLT. - MUNT. I, 23. (În construcții corelative) *Era cuprins de o boală rea din cap până la picioare.* MINEIUL (1776), 160²²/23. *Amândoi călări pe armăsari turcești și înarmați din cap până în picioare.* NEGRUZZI, S. I, 138. ♦ (Indică delimitarea cu sens partitiv a unei părți neprecizate și subînțelese dintr-un întreg de natură concretă sau dintr-un ansamblu de elemente concrete identice) *Fură aduse în corfe mici din toate poamele.* MAIOR, T. 11/19. *Le dai din orice mâncare ai.* GOLESCU, P. 165/22. *Să te îngrijești a-ți alege la disfaceat din păpușoi acii de frunte.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 8/12. *Arde la căldări, în loc de cărbuni, din grăul ce transporta în hambarele vaporului.* BART, E. 324. *Ia te scoală că-ți vin din colindători.* BIBICESCU, P. P. 233. ♦ (Delimitarea privește o parte din ceva) *Ținrea-va Domnul toate oasele lor și nece urna den iale nu se vor zdrobi.* PSALT. HUR.² 115. *Nimică din fărâmaturile ceale mici să nu cadă.* IACOV. SYN. 26¹⁵. *Din fânul ce s-au făcut ... cu cfitănții s-au dat în trebuința oștirilor împărătești puturi 159 338 (a. 1809).* DOC. EC. 75. *Nimic din lume nu îi lipsea un minut.* GORJAN, H. I, 4/2. *Una numai din planete ... ar rumpe armonie, Despărțindu-se de alta ce îi era de soție.* CONACHI, P. 271. *Într-unul din cele patru unghiuri [ale camerei] era o vatră.* FILIMON, O. I, 102. *Cei mai mulți din ei [români] o pierit.* ALECSANDRI, T. II, 14. *Cine știe dacă nu vede fiecare din oameni toate celea într-alfel.* EMINESCU, P. L. 24. *Dragul tatei, ... alege-ți un cal din herghelie.* CREANGĂ, P. 185. *Îi spunea că a dovedit într-unul din ultimii de dincolo de părleazul prunăriei un pui de mierlă.* MACEDONSKI, O. III, 6. *A murit de bătrâneță și l-au îngropat într-una din mânăstirile ce clădise.* IORGA, C. I. I, 5. *Sunt unul din cei șapte contra Thebei.* VOICULESCU, POEZII, II, 124. *Stăteam la o fereastră zoioasă, într-una din odăile reci*

ale hanului negru. SADOVEANU, O. I, 112. *Ion Trestie o învățase pe dinafară, ca una din acele reclame imense.* ARGHEZI, S. XI, 85. *Unii din ei citesc.* RALEA, O. 26. *Mulți viteji de demult S-au furișat acolo, ... Să-i rețeze măcar unul din capete.* ISANOS, V. 142. ♦ (Delimitarea cu sens partitiv se face pe baza unei caracteristici de ordin fizic) *Londra ... este una din cele mai mari și mai frumoasă cetăți.* AMFILOHIE, G. 76/12. *Poruncii văcarului meu să-mi aducă o vacă din cele mai grase.* GORJAN, H. I, 31/32. ♦ (Delimitează prin comparație de superioritate un exemplar dintr-un ansamblu de elemente similare) *Rubinu ... este cel mai căutat din toate pietri celi scumpe.* AMFILOHIE, G. F. 214¹⁵/15. *Trimisă ... toate câte tribuina ... în aceste corturi ... adăpostite pântre pomii cei mai frumoși și mai frumos mirositori din lume.* GORJAN, H. I, 3/5. *Cele mai frumoase pasări din climatele noastre se afla adunate în această păsărie.* CR (1839), 113¹³⁶. *Aceeași pâlărie cu margini largi pe părul ei blond și piciorușele cele mai mici din lume în botine bărbătești.* EMINESCU, P. L. 64. *În grajdurile împărătești ... erau cei mai frumoși armăsari din toată împărăția.* ISPIRESCU, L. 3. *I-a luat anume ... de la cel mai de seamă marchitan din București.* MACEDONSKI, O. III, 10. *Străluceau ca perechea cea mai frumoasă din bal.* EFTIMIU, N. 62. *Dacă nu e uniformistă, populația capitalei este, în schimb, dintre cele mai luxoase din Europa.* ARGHEZI, B. 54. *Lor le-ar trebui ginere bogat Să aibe casa cea mai frumoasă din sat.* VINTILĂ, O. 41. ♦ (Indică extinderea unei acțiuni pe bază de procent) *Au fost executate arături pe 73 la sută din suprafețe.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 342. ♦ (Indică restrângerea sub aspect numeric) *În spate erau înghesuși trei inși din cei cincă, care alcătuiau „banda noastră”.* CAMIL PETRESCU, P. 117. *Din patru produse, trei sunt stupefiante.* RALEA, O. 65. *Din 10 autobuze ..., dacă circulă 6-7.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 329. ♦ (Popular, indică restrângerea unei acțiuni la o anumită modalitate de efectuare a ei) *Acum să ne întrecem din fugă.* CREANGĂ, O. 32. (În corelație cu „cătore”, „(până) în” sau „până la”, raportează limita finală la cea inițială pentru evidențierea extinderii spațiale) *Den marginile pământului cătră tinre chemaiu.* PSALT. HUR. 50¹². *Den Ierusalim până în Vithaniia sunt cincisprăzece pistreale.* CORESI, EV. 97. *Era țara pustie din Iași în sus.* NECULCE, L. 94. *Vă mulțumesc pentru carte. Am citit-o din scoarță-n scoarță.* ARGHEZI, S. XI, 102. *Spațiile erau din nou uscate, goale, din Apus, până-n Soare-răsare.* ISANOS, Ț. L. 10. *Lung din cer până-n pământ.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 512. (Relația este percepută cu ajutorul simțurilor) *N-aud eu din toate părțile aceeași suspine.* EMINESCU, P. L. 86. *Se privi în oglindă din față, din profil, din trei sferturi.* C. PETRESCU, C. V. 167. *Cum nu! Strigară toți din toate părțile; să ne plimbăm cu sania!* SADOVEANU, O. I, 122. *Pașii răsuna pe parchet, umplând încăperea de un zgomot care venea din toate părțile.* VINEA, L. II, 306.

4. (Indică locul ori spațiul conceput ca un interior sau grupul de ființe considerate ca fiind situate în spațiu, din direcția cărora se propagă un sunet, un factor natural ori se orientează o mișcare de observare a ceva sau a cuiva) *Domnulu den ceriu previ pre feciorii*

oame<nri>lor a vedea doară iaste cinre se înțelegeă sau se ceae Dumnedzău. PSALT. HUR.² 96. Domnul din ceriu plecă-se spre fii[i]oamerilor. PSALT. 19. Tună den ceriu Domnul. CORESI, PS. 37/10. Țipetele ce să aud den casă nu vor putea arăta vrăjmășiia bărbatului. PRAV. 157. De la Sfântul Scaun din ceriu caută Domnul. DOSOFTEI, PS. 36/7. Striga den cetate (a. 1773). GCR II, 92/12. Uită-te din ceriu, stăpâne! DRĂGHICI, R. 61/26. Nu care cumva te-a văzut cineva din curte? PR. DRAM. 125. Armonia sferilor colindătoare S-ar fi auzit din ceriuri. CONACHI, P. 268. Sgomot lung înădușit ce venia din Resărit. ALECSANDRI, P. II, 11. Eu, privind-l din pădure, Las aleaul să mă fure. EMINESCU, O. I, 121. Avea grijă să n-o audă, din odaia de alătura, un credincios al împăratului. CREANGĂ, P. 97. Sgomotul din galerie nu înceta însă. CARAGIALE, O. I, 13. Paraschiva, din cuhnia în care priveghea bătutul putineilor, îl zărea cu coada ochilor. MACEDONSKI, O. III, 5. Din zarea culmii, Șir de dealuri eu privesc. COȘBUC, F. 124. Era o seară tristă cum sunt atâtea sări ... Și-o stea făcea semnale din vârful unui far. ANGHEL - IOSIF, C. M. II, 39. Eu, zgribulit, din pat Ascult viornîța turbată. IOSIF, V. 37. Nicușor ... se uită și el din grădina prefecturii pe crăpăturile ulucilor. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 25. Vorbii cineva din grămadă. AGÎRBICEANU, S. 552. Din casă izbucniră deodată plânsete prelungi și nătânge de copii. REBREANU, P. S. 227. Văzură din piscul unui deal turnurile ascuțite ale unei biserici. VISSARION, B. 281. Între viforul care venea din munte cu biciuiri de ploaie și între răcnetele acelea și acel scheunat era o legătură. SADOVEANU, O. IX, 148. Un vânt umed sufla din largul mării. BART, E. 329. Din închisoarea de unde te privesc ... îmi dau seama, orașul meu, ... că tu n-ai avut ce face cu mine. ARGHEZI, B. 15. Din mulțime răsună ca un ecou puternic. BENIUC, M. C. I, 12. Căpitanul Jimborean ... îl privea din pragul casei. CAMILAR, N. I, 30. Din colțul lui ... iscodește cu ochii la toate mesele. DEMETRIUS, A. 31. Vreme frumoasă, cu soare, dar cam rece, cu vânt târișor din prova și cu valuri care fac vazul să tangheze. TUDORAN, O. 93. Un zurgălău ... Se auză de unde, din vale. LABIȘ, P. 27. Cântă puiul cucului Din vârșul nucului. FOLC. TRANSILV. I, 57. ♦ (Direcția de orientare privește mișcarea unui astru) Soarele răsărind, părea că din mare face să iasă scânteiosul său focu. MAIOR, T. 58/3. Soarele ieșind din răsărit privea la ei cu drag. EMINESCU, P. L. 9. Iese luna din brădet. COȘBUC, B. 7. A doua zi vedeam răsărind alt soare din pădure. VLASIU, A. P. 9. Soarele se ridicase din ceață și ziua părea a se vesti frumoasă. SADOVEANU, O. IX, 415. În fiecare dimineață, la ora cinci, priveam soarele răsărind din mare. BOGZA, V. J. 9.

5. (Indică locul sau spațiul conceput ca un interior ori obiectul de unde se suspendă, se apucă sau unde se sprijină, se agață ceva) Măna lui se rezămă pe junghiul din cingătoarea sa. NEGRUZZI, S. I, 146. Privind pînjeniușul din tavan ..., Ascultam pe craiul Ramses. EMINESCU, O. I, 140. Luna ... părea ca o cetate sfântă și argintie, spânzurată din cer. id. P. L. 20. De mâncare? O ceapă, un usturoi, o bucată de mămăligă rece, din poliță. CREANGĂ, P. 6. Stăi prietene, zise ist cu boii, cari se tot zmunceau din funie. id. ib. 40. Să uita ... la iataganele din perete. N. REV. R. I, 40. Ornicul din

părete răspunde: Tic-toc-tic! SADOVEANU, O. XV, 80. Electrofoane de tot felul ...: difuzorul din perete. M 1975, nr. 1, 1. (Cu nuanță instrumentală) Copilul cel din fașă, vai! de groază tremura. PELIMON, S. 18/2. Îl opresc, îl întorc, îi dau câteva lovituri, strângându-l din zăbală [calul]. CARAGIALE, O. I, 144. ♦ (Locul de susținere, de prindere etc. privește o parte a corpului unei ființe) Sugarii din brațe-ți cântă cu credință. DOSOFTEI, PS. 27/7. Piatra cea mare din capul cerbului strălucea, de se părea că Harap-Alb soarele cu iel ducea. CREANGĂ, P. 228. Hop săraca ... Țucu-i ochii și-o sprânceană și cercelul din urechie. JARNÍK - BĂRSEANU, D. 401. ♦ (Indică instrumentul sau mijlocul concret care servește la efectuarea unei acțiuni, la emiterea unui sunet, la producerea unui zgomot etc.) Moscalii au început a bate Orul den pușci și din cambarale. NECULCE, L. 342. Untdelemn, turnat fiind den corn (cca 1700-1725). GCR II, 20/32. Să pedepsesc tâlharii ... mai pre urmă și cu luare de viață, care să face cu sabia, cu săgetatul din pușcă și cu ștreangul. OBRADOVICI, D. 11/18. Ca să-i loviască din tunuri, turcii nicidecum nu vor. BELDIMAN, E. 57/10. Mentor știe să cânte cu atâta desăvârșire din liră. PLEȘOIANU, T. II, 62/28. Au poroncit să sloboadă și ei din tunuri. DRĂGHICI, R. 20/4. Nimic din sulii n-am putut să săvârșim. PANN, E. II, 112/1. Începură a zice din surle. NEGRUZZI, S. I, 151. Cu patru drugii de lemn ciopliți din topor, cu o spată și o suvelniță ... își întocmeau un război. GHICA, C. E. II, 577. Și peste toate aceste daruri firești, cântă ... din tambură. FILIMON, O. I, 117. În urmă-i se desfășoară toată lăna din fuior. ALECSANDRI, P. I, 11. [Acoperișul] sta rezimat pe stâlpi ciopliți din bardă. ODOBESCU, S. I, 127. Orologiul ... sună de 12 ori din limba sa de metal. EMINESCU, P. L. 29. Viteazul ocoli pădurea întreagă bătând din daierea. ISPIRESCU, U. 44. Zbărnaie toți, din dible sparte. VLAHUȚĂ, S. A. I, 22. Melodia curgea lină din arcușu-i iscusit. MILLE, V. P. 54. Și cumplit din bucium sună Ștefan-Vodă. COȘBUC, P. II, 113. Știi să cânti din ea [din trișcă]? N. REV. R. I, 39. Pocnind din bice, hăulesc flăcăii. IOSIF, V. 71. Pavel trase adânc din țigară și slobozi pe nări două șuvițe lungi de fum. AGÎRBICEANU, S. 189. Cânta din frunză, iar ceilalți chiuiau și tropăiau. REBREANU, I. 80. Duduia Ninon a izbit din pantoful mic. C. PETRESCU, S. 95. Marin ... fumează din lulea. CAMIL PETRESCU, T. II, 17. Coana Elencu mai ținea și azi în gazdă câte un tânăr sărac ... care făcea poezii și cânta din chitară. BRĂESCU, A. 28. Băgați de samă cât tăiați din topor și cum puneți pe urmă fierăstrăul, - ca să nu cadă cumva bradul peste o chilie. SADOVEANU, O. IX, 193. Se comunicau discret direcției liceului observațiile de psihologie, influențând ... notele din cataloage. ARGHEZI, S. XI, 88. Se aude ... un cântec jalnic, ... din trâmbițe, din goarne vechi obosite. DEMETRIUS, A. 43. Mineritul nu-i fabrică să-ntorci din manivelă. DAVIDOGLU, M. 42. Eu vin chiar acum, Din pistoale slobozind. PĂSCULESCU, L. P. 282. Dar și eu m-oi face Un mic ciobănaș, Din fluer doinaș. BALADE, III, 154. Când o intrat ursu, o prins oameții a-l alunga d'în scaune, d'în lemne. O. BÎRLEA, A. P. I, 116. ♦ (Instrumentul folosit privește o parte a corpului unei ființe) Ar fi zis cineva că este o statuie de marmură eșită din mânele lui Canova. NEGRUZZI, S. I, 50. Că-i iese

lucru din mână De parcă-i de la mașină. FOLC. TRANSILV. II, 94. (Cu nuanță cauzală) Perit-au în cest război ... Bucium stolnicul den tun lovit. M. COSTIN, O. 155. ♦ (Învechit și regional, indică mediul sau factorul natural care servește la efectuarea unei acțiuni) I-au venit poftă să meargă la țermurile mării ... să se răcorească din vântul ce aburea dispre răsărit preste mare. DRĂGHICI, R. 88/21. Le dă din apă rece pentru limpezit. ALR SN IV h 1 226/812. ♦ (Indică partea corpului unei ființe cu ajutorul căreia se efectuează o mișcare, se emite un sunet, se transmite o comunicare etc.) Ascultă rugăciunea mea care nu-i den buze înșelătoare. PSALT. (1651), 22^v/17. Să scăpăta din picioare. DOSOFTEI, V. S. martie 41^v/18. Auzând aceasta, eu smeritul domn, den gura Domnului meu ... aceasta am făcut. BIBLIA (1688), [prefață] 4/36. Împăratul era om mare ... și can arunca câteodată din cap fluturând. NECULCE, L. 227. Au chemat pașa pe capicheaea ... și l-au învațat din gură să scrie la Nicolai-Vodă. AXINTE URICARIUL, LET. II, 157/22. Gemând și oftând din adâncul inimii. BELDIMAN, A. 27/4. Înotând din mâni și din picioare, ajunsei corabia. GORJAN, H. I, 121/16. Te visaiu mișcând din buze O prea drăgălașe muze! BĂRAC, A. E. 3^v/2. Le privesc strâmbându-se și strângând din umeri. NEGRUZZI, S. I, 37. [Cocoana Duduca] cântă din gură. FILIMON, O. I, 117. Cloanța toarce Din măsele clănțânind Și din degite plesnind. ALECSANDRI, P. I, 6. Și ficele Carpaților Gîngășele căprișe, Când cad în prada lupilor Se apăr din cornișe. BOLINTINEANU, O. 128. Mergea țanțoș dând din mână și din gură vorbind tare. CONTEMPORANUL, I, 234. Junele astfel din pieptu-i oftează. EMINESCU, O. I, 4. Zise Moș Nichifor, încrețind din sprâncene și oțărându-se. CREANGĂ, P. 125. Bubico, dând din coadă, se apropie. CARAGIALE, O. II, 98. [Iepele] asvârlea din copite de svânta unde lovea. ISPIRESCU, L. 28. Tăcea din gură ... dar vorbea cu cei doi ochi. N. REV. R. I, 28. Intră și baba Catinca, uscată și adusă din șele, dar voinică încă. SĂM. II, 264. E bine să dai din mână (de pomană). MUSCEL, 22. Pasărea ... scotea sunete atât de puternice și de măiestre, din gușulița ei. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 24. Se îmbulzeau ... croindu-și un loc din coate. C. PETRESCU, A. R. 7. Lucrătorii scrășneau din dinți. EFTIMIU, N. 76. M-am amonit că tremur din toți nervii. I. BOTEZ, B. I, 164. Făcu un semn din cap furierul. BRĂESCU, V. 8. Oaste de zimbri stând azi la hotare Puhoiul de haite îl zvârle din coarne. VOICULESCU, POEZII, I, 53. Prinse în mâna-i mare cu ghiare păhărelul de rachiu ... Îl gustă din vârful limbii. SADOVEANU, O. IX, 27. Pe-al treilea l-a răsucit și i-a scrântit brațul din cot. ARGHEZI, S. XI, 28. Plodul de soi rău urlă, dă ciudos din picioare. CĂLINESCU, C. O. 105. Scosese ... mătâniile roșii ... și, înșiruinđu-le, dădea din cap aprobând pe Hagi Curti. CAMIL PETRESCU, O. II, 94. Căntecele voastre triste sau revoluționare, cântate din piepturi uscate. BOGZA, V. J. 15. Strâmba din gură. BENIUC, M. C. I, 231. Dintr-un sertăraș al divanului scoase un carnet de piele verde cu muchiile aurite, pe care-l răsfoi din deget. VINEA, L. II, 245. Taci din gură, îl întrerupse secretarul tăios. PREDĂ, D. 184. Alții clătinau din cap Parcă a nedumerire. LABIȘ, P. 45. Balaurul s-a oprit și el, la un pas. De ce-o fi strâmbând din nas? SORESCU, U. 38. A

dat sceptic din cap. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 8. Pinteia la sofi se-ntorcea și din gură le grăia. RETEGANUL, TR. 46. Din picior mi-l legăna [pe copil]. ȘEZ. III, 64. Voinic din cap scutura. ALEXICI, L. P. 38. Și din gură a întrebat-o. PĂSCULESCU, L. P. 146. C-așa merge din călchie Ca creionul pe hârtie. FOLC. TRANSILV. I, 36. (În corelație cu „până în”, raportează limita finală a unei acțiuni la cea inițială, pentru evidențierea extinderii spațiale) Mereu mă iau la fiori Din tâlpi până-n susuori. JARNIK - BĂRSEANU, D. 91. ♦ (Indică motivația de ordin fizic sau natural care generează, provoacă o acțiune, o stare etc. ori obstacolul care împiedică realizarea acestora) Pricina morții nu-i i den rană. PRAV. 128. Rodurile ce să fac să pricinuiesc din vărsarea apei Nilului. AMFILOHIE, G. 137/20. Multe mii de oameni din vărsat rămân orbi. FRĂȚILĂ, S. I. 10/21. Ș-au sângerat picioarele din ghimpi și au început a o durea. GOLESCU, P. 151/15. Din spălări și băi reci se nasc tot felul de boale. DESCR. AȘEZ. XIX/1. Din cauza asimetriei camerei, biroul e ușor mascat. CAMIL PETRESCU, T. III, 10. Vrusei să mă apropii de vitrină, dar nu putui din cauza poleiului. CĂLINESCU, C. O. 13. Județul Tulcea a fost blocat complet din cauza viscolului. RL 2005, nr. 4 530. Curtea ... abia se zărea din mărăcini. SBIERA, P. 138. Nu mi-i vedea din fum. DOINE, 197. ♦ (Indică alimentul, produsul etc. consumat sau condimentul ori ingredientul folosit; cu valoare partitivă) Puișorii să hrănesc ... din albușul oului. AMFILOHIE, G. F. 296^v/10. Din mierea fagurilor celor râtezați să se hrănească albinele ceale slabe. MOLNAR, E. S. 103/5. Eu să am voie să mă hrănesc din roada pământului. BERTOLDO, 6/3. Din măduva lemnului se nutrește și sămânța, până când se coace. ÎNV. POM. 23/25. Fluturile ... se hrănește din frunzele unor tufe. POTECA, G. 114/6. Fiindu-i încă și foarte săte și neputând be din apa ce ave acolo. DRĂGHICI, R. 138/15. Începură a mânca din mezelicuri. GORJAN, H. I, 91/1. Nu e meșteșug a găti mâncare, ci a o potrivi din sare. PANN, P. V. I, 21/22. Pe la mese se găseau ... oameni ..., trăgând din când în când cu sorbituri zgomotoase câte-o gură din cafeaua și berea ce li sta dinainte. EMINESCU, P. L. 28. Șezi colea și să ospătezi oleacă, din ceea ce ne-a dat Dumnezeu. CREANGĂ, P. 32. Cafelele turcești potrivite din zahar. CARAGIALE, N. 108. Muma Smeului roase din copaci. ISPIRESCU, L. 25. Boieri și boiernași mănâncă și beau ... din mâncări anume gătite pentru dânsii. IORGA, C. I. I, 157. Lucrul cel mai greu era ... să-l nimeresti bine din sare [cașcavalul]. MOROIANU, S. 8. Sănătatea înainte de toate! aprobă el cu întârziere, sorbind din fiertura subțire și călie. VINEA, L. II, 309. Mi-a mâncat din slănină. DOINE, 298. Din toți pomii să mănânci. PĂSCULESCU, L. P. 11. Este meșteșugu a potrivi [mâncarea] din sare. ROMÂNUL GLUMET, 18. ♦ (Indică recipientul sau instrumentul folosit la efectuarea unei acțiuni) Bea din vasele ceale ... luate. MAIOR, P. 101/30. Îmi zâmbi sorbind infusia copăcelului de China din ceașca de vermeil. NEGRUZZI, S. I, 49. Moș Nichifor a tras o dușcă de rachiu din plosca lui cea de Brașov. CREANGĂ, P. 117. L-a rugat să bea din cana lor. COȘBUC, F. 156. Soarbe, cu mâna tremurătoare, borșul din lingura veche de tisă roșie. HOGAȘ, DR. II, 116. O înghițitură din sticla cu spirt. C. PETRESCU, S. 199. Vin

la noi ... Să-ți dau apă din pahar. FOLC. TRANSILV. I, 50. ♦ (Instrumentul folosit privește o parte a corpului unei ființe) *De leneș ce iera, nici îmbucătura din gură nu și-o mesteca.* CREANGĂ, P. 329. *Mâncau stânjenarii coleasă de lemn din pumnii făcuți căuș.* VINTILĂ, O. 26. ♦ (Indică obiectul, recipientul etc. care servesc la cuprinderea, depozitarea a ceva) *Maria intra deodată în salonul încălzit și luminat numai de razele roșii ale jaraticului din cămin.* EMINESCU, P. L. 64. *S-a isprăvit făina din coș.* AGÎRBICEANU, S. 626. *Cifrele ... întreceau rezervele din hambarele clucerului.* C. PETRESCU, A. R. 112. *Oamenii se depărtau câte unul, privind cu silă în apa verzuie din gamele.* CAMILAR, N. I, 40. *Privirile lacome nu slăbeau zeama din talere.* BARBU, G. 8. ♦ (Indică mediul natural circumscris de un spațiu conceput ca un interior) *Aerul stricat sau închis din casă se curăță și se primenește.* BUJOREAN, B. L. 28. *Lui Felix i se păru că aerul din casă își schimba în mod ciudat culoarea.* CĂLINESCU, E. O. I, 32. ♦ (Indică materia din care este constituit, fabricat, construit etc. un obiect, o ființă sau o parte a acestora; cu elipsa termenului care desemnează acțiunea, cu valoare de calificare) *Eu încă-s om pemintean din sânge și din carne.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 11°/19. *Prescurile să fie din făină de grâu curată.* IACOV. SYN. 2°/15. *Mai toate [animalele] de cătră frig sunt îmbrecate cu vesminte din singur trupul lor.* IORGOVICI, O. 1/17. *Mie îmi face taică-mieu fundră și cioareci din pănură mai groasă.* FULEA, B. 44/5. *Inima iaste un vas gol din mai mulți mușculi întocmit.* CARCALECHI, C. 67/9. *Din semință [de cănepă] se face oleiul.* CULT. C. 4/3. *Beătură din orz ne da, care varvarii o numesc camu.* T. AARON, S. A. 28/13. *Făcu un inel din multe mestecături de metaturi, pe care le topisă și le afulasă cu multe feluri de buruieni de leac.* GORJAN, H. I, 47/1. *Pânea să plămădește din grâul acesta.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 4/24. *Au poruncit de li s-au cioplit tipurile din marmure (a. 1853).* GCR II, 205/10. *Zidiți din dărmatune gigantici piramide.* EMINESCU, O. I, 60. *Din văzduh nu a făcut copilul.* MILLE, V. P. 126. *Din cameloturi ... croitori de ai noștri făceau hainele deosebitelor epoce.* IORGA, C. I. III, 166. *Poate că din trunchiul tău îmi vor ciopli nu peste mult sicriul.* BLAGA, POEZII, 7. *Trenul trece ... printre vile ... construite ... din lemn vopsit cu alb.* RALEA, O. 11. *Eliade se strânse ca pătruns de un frig umed de toamnă de toate că redingota lui cenușie era din postav destul de gros.* CAMIL PETRESCU, O. II, 156. *Trupuri omenești ... din protoplasma vie, care poate simți durerea.* BOGZA, V. J. 6. *Mergem la cumătrul Grigore care ține restaurant în Moși, sub un umbrar din pânză de cort.* PAS, Z. I, 19. ♦ (Indică construirea prin separare, diferențiere) *Ar fi putut face ușor din ea două camere.* AGÎRBICEANU, S. 18. (Cu valoare de apartenență sau de proveniență) *De-ar fi bătut Dumnezău Lemnul din leagănul meu.* FOLC. TRANSILV. I, 263. ♦ (Indică elementele constitutive din care este alcătuit, format etc. ceva concret) *Acî gătise nimfele doao paturi din molcuțe verdețuri.* MAIOR, T. 89/13. *Văzui ... o cunună pistrită Din trandafiri împletită.* TOMICI, I. VII/2. *[Î]mi împletii un pat Din tinere ramuri.* EMINESCU, O. I, 219. *În fund se înălța scena improvizată din catedre suprapuse.* REBREANU, I. 141.

Din florile din grădină Fa-ți-oi cununi peste tine. FOLC. TRANSILV. I, 236. ♦ (Indică sursa, mediul sau locul din care iradiază, rezultă, emană etc. în mod natural un flux de lumină, de căldură, de culoare, un miros ori din care izvorăște o cantitate de apă) *Doară izvorul din-a-ceeai currere izvorri-va dulce și amarru.* COD. VOR.² 353. *Eși o pară din foc mare (a. 1600).* CUV. D. BĂTR. II, 154/9. *Den piatră uscată, apă prea bună izvorî.* CORESI, EV. 65. *Izvorăsc și es toate apele den mare.* PRAV. V. *Și să vedē numai para cum ieșiē din puși.* NECUL, L. 243. *Orice materie vârtoasă iese din pământ, precum ieste aurul, argintul.* CANTEMIR, I. I. I, 16. *Răurile sânt oarecare curgeri de apă dulce carile să fac din izvoară.* AMFILOHIE, G. F. 169^v/2. *Se sparge ca și beșica ce se face din spuma saponului.* ÎNTÂMPL. 9/15. *Nu se auzea decât ... murmurarea unui râulețu limpede care cădea din vârful unei stânci.* PLEȘOIANU, T. I, 105/24. *Un izvor de apă ce curgea din munte.* DRĂGHICI, R. 49/10. *Lumina vine din cerul înălțat.* ALECSANDRI, P. I, 139. *Razele din alba lună.* EMINESCU, O. I, 13. *Fumul alb alene iese Din cămin.* COȘBUC, P. I, 47. *Se-nalță abur moale din grădină.* TOPÎRCEANU, B. 4. *Parfumul ... făcea parte din vechea mea dragoste, ca mirosul dintr-o grădină.* CAMIL PETRESCU, P. 11. *Din ogoarele întoarse ... te amefesc miresme pătrunzătoare.* BRĂESCU, V. 93. *Din amândoi [Filip și Bozan] ieșeau aburi.* SAHIA, N. 34. *Numai râul se auzea văjâind aspru din valuri.* V. ROM. mai 1955, 26. *Și va țâșni din ea [din stâncă] șuvoi de ape!* BENIUC, V. 7. *O miroznă de fân venea din largul câmpiilor.* CAMILAR, N. I, 27. *Din pardoseala de cărămidă, frigul se întetea treptat.* VINEA, L. II, 308. *Lumina asta vine din pământ.* ISANOS, T. L. 30. *S-o sorbi până-n străfunduri ... această sevă tare, țâșnită din ogor.* DEȘLIU, G. 7. (Cu nuanță instrumentală) *Mierea curge din găurile arborilor.* PĂCLEANU, I. II, 90/24. *Apa ciuruia din țeve aurite.* ISPIRESCU, L. 38. *Pe cărare, lângă codru, Numai pasul meu s-aude ... Ploaia picură din frunze și din ramurile ude.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 293. ♦ (Indică sursa din care se extrage, se consumă ceva) *Au supt miare den piatră (a. 1688).* GCR I, 282/6. *Albinele sug din flori dulcețile mierii cu limba.* MOLNAR, E. S. 46/14. *Înghite toată apa din fântână.* CREANGĂ, P. 65. *Din ceșmea apă am băt.* PĂSCULESCU, L. P. 40. *Gândit-ai, mândrior, zău, C-oi bea apă din pârâu și-oi muri de dorul tău.* FOLC. TRANSILV. I, 244. (Sursa sau locul din care iradiază, emană etc. privește o parte a corpului unei ființe) *Mai multă lumină strălucea din ochi decât din făclii (a. 1773).* GCR II, 92/3. *Vârșă din ochii săi pârăie de lacrimi.* MAIOR, T. 187/7. *Au să-m scoată sânge din picior.* ABETEDAR, 45²/7. *Sângele cu șiroul i să pornise din nas.* PANN, E. II, 100/12. *Aburi groși eșeau din el [din cal].* NEGRUZZI, S. I, 42. *Te-ai însenina văzându-i rumenirea din obraji.* EMINESCU, O. I, 160. *Din ochi îi pică lacrimi.* CARAGIALE, O. III, 168. *Din gurile lui eșia vâpăi de foc.* ISPIRESCU, L. 18. *Atunci ... cu sticliri scânteietoare din ochii lui vii ne-a povestit.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 34. *Bătrânul tăcea ... și din ochi nu-i izvorî nicio lacrimă.* SADOVEANU, O. I, 18. *Îmi curge sânge din nas!* CĂLINESCU, E. O. I, 65. *S-aud mai tare gemetele surde Din pieptul mulțimilor.* BENIUC, V. 31. *Lacrimi mari îi lunecau din ochii spălăciți.* CAMILAR, N. I, 26.

Dacă-i întâlni Măicuța bătrână ... Din ochi lăcrimând, Pe câmp alergând. ALECSANDRI, P. P. 2. ◇ (În legătură cu construcții care indică o anumită modalitate de efectuare, de realizare a unei acțiuni de natură spațială) *Te-ai arătat de obștea sfințelor mânăstiri den temelie bun chititor.* BIBLIA (1688), [prefață] 7/48. *Aciast sfânt] paraclis ... s-au zidit din temelie* (a. 1795). IORGA, S. D. XIII, 65. *Cașcavalul bun să potrivește din opărit și din amestecat.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 30/20. *Prindeam din fugă cerbii.* CR (1839), 176¹/13. *Stuful crește din adânc.* EMINESCU, O. I, 43. *A suferit o reparație din temelii.* IORGA, C. I. II, 13. *Ștefan ... din goană mână Liota păgână.* IOSIF, V. 125. *Căruțele curgeau gărlă. Și magazinele, umplute până-n grindă trozneau din încheeturi.* CHIRITESCU, GR. 205. *Din zbor am s-o prind! strigă el biciuindu-și fugarul.* SADOVEANU, O. I, 159. *Casele trosneau din temelii, ușile, ferestrele, bubuiiau sgâlțâite de furia uraganului.* BART, E. 389. *Mai erau în zestrea Măriuții ... ștergare ... cu floricele minunate alese din țesut.* MOROIANU, S. 9. *La cincisprezece minute de oraș, zărea din fuga trenului clădirile uzinii, coșurile înalte ca stâlpii.* ARGHEZI, S. XI, 85. *Păstorul cânta. Între buzele lui calde ... frunza vibra din toate fibrele.* BOGZA, V. J. 24. *Și-oi pași din pași răruș.* DOINE, 180. *Să-mi aleg murgul din fugă.* BIBICESCU, P. P. 163. *Și la stat și la purtat Și la mers din legănat, La inimă m-ai secat!* PAMFILE, C. Ț. 111. □ *Casa e gata din roșu.* ◇ (Urmă de „în”) *Pământul se va cutremura den în toate capetele* (a. 1550). CUV. D. BĂTR. II, 454/21. ◆ (Indică mijlocul concret de identificare, de recunoaștere etc. a ceva) *Chipul matcei să cunoaște din capul ei, că e mare.* MOLNAR, E. S. 30/4. *O copie de pe un testament părea a fi [scrisoarea], după cât se putea pricepe din bucățele rupte.* EMINESCU, P. L. 30. *Din expresia feței se vedea că-l aprobă.* AGÎRBICEANU, A. 306. (Relația este percepută cu ajutorul privirii) *Și nuor luminat lu o pre el den ochii lor.* CORESI, EV. 178. *Măcar că din vedere mai vârtos se poate zice că ești o dumnezeire.* MAIOR, T. 5/8. *Vârful ne oprea din vedere locurile raiului.* BELDIMAN, A. 39/17. *În puțină vreme au pierdut din ochi orașul Hamburg.* DRĂGHICI, R. 7/14. *Grăind zmeul aceste cuvinte, peri numaidecât din ochii pescarului.* GORJAN, H. I, 59/24. *Printre copaci te pierz din vedere.* BUZNEA, P. V. 74/4. *Depărtează-te din ochi-mi ...!* CONACHI, P. 84. *Ochii mei au urmat careta până ce am perdut-o din vedere.* NEGRUZZI, S. I, 43. *Piei din ochii mei.* ALECSANDRI, T. 643. *Firicele mișcătoare ... jucau în imperiul unei raze și dispar din vedere deodată cu ea.* EMINESCU, P. L. 73. *I-a pierdut din ochi.* COȘBUC, F. 74. *Luă înc-odată contractul și-l petrecu din ochi până într-un loc, unde se opri și puse semn cu degetul.* SANDU-ALDEA, D. N. 213. *O cercetă din câteva priviri repezi.* AGÎRBICEANU, A. 243. *Paznicul mă întrebă din ochi.* C. PETRESCU, S. 12. *Puicuța clipea din ochi amețitor de des.* VINEA, L. II, 201. *Alde Vasile și Gheorghe răspunseră din priviri că au să meargă.* PREDĂ, D. 209. *Meșteșugul vreme cere Nu să-nvață din vedere.* ZANNE, P. V, 418.

6. (În legătură cu construcții care exprimă contactul cu unul dintre planurile de raportare spațială dinspre sau înspre un reper, exprimat sau subînțeles și conceput ca

un interior spațial) *Și puse întunrearec după acoperemă<n>tul său; den crucișu de el acoperemântu lui, apă întunrecată în nuori-i porânci lui.* PSALT. HUR.² 99. *Nice păcătoșii din direapta vor fi cu direpții să-și ia plata.* DOSOFTEI, PS. 12/17. *De frica unui poghiaz leșescu, ce viniè din sus, au apucat numai è, Iordăchioaia sângură, ... cu rădvanul.* NECULCE, L. 99. *După zisa stihul celui mai din sus scris să să săvârșască.* AȘEZ. 8/8. *Acest izvod ... nu are din jos iscălitura vlădicăi.* MAIOR, I. B. 360/15. *Mugurul cu vârful cel din jos întâiu se vâreaște în despiciătura lemnului celui sălbatec.* ÎNV. POM. 109/25. *Aerul, rășfîrat în unde diafane subt arșița soarelui de veară, ogîndăște ierburile și bălăriile din depărtare.* ODOBESCU, S. I, 14. *Lac[ul] ... apare negru de oglindirea stufului ierbăriei și răchitelor din jurul lui.* EMINESCU, P. L. 79. *Auzind caprele din vecinătate de una ca asta, tare le-a mai părut bine!* CREANGĂ, P. 34. *Am intrat pe scărîcica din dos.* CARAGIALE, O. VI, 88. *Nu o putem deschide [fereastra] din afară.* MILLE, V. P. 217. *Din fundul lunei, mai din sus, ... venit-au roiuri de-mpărași.* COȘBUC, B. 18. *Pe o culme din preajma Carpaților se înalță micul lăcaș.* IORGA, C. I. I, 23. *De o săptămână ciocănește la martece și pripoane și la streajănuș din fund.* CHIRITESCU, GR. 129. *Copiii nerăbdători așteaptă în odaia din dreapta.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 26. *Gorică nu era întotdeauna primit pe ușa din față.* M. I. CARAGIALE, C. 19. *Casei din dreptul străzii Regale, îi ridicaseră acoperișul și rămăsese ... așa, cu pereții tapetați.* CAMIL PETRESCU, P. 49. *Primăria a ocolit cu tăerea liliicii din spatele Măguroaelor.* KLOPȘTOCK, F. 5. *Zidul din fund își ascunsese igrasia după un covor.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 18. *Femeia din față senină-i zămbește.* VOICULESCU, POEZII, II, 187. *O-a găzduit un boier din partea locului.* SADOVEANU, O. I, 85. *Chema apoi pe preotul de la biserica din sus.* MOROIANU, S. 33. *Drumul lung ... l-am făcut mânat din urmă și din lături de gradații serviciului de recrutare.* MIHĂESCU, D. A. 5. *Iat-o desprinsă dintre depozitele și magazinele din fundul șantierelor.* ARGHEZI, S. XI, 104. *Casele albe, ei le zăresc asemeni unor corăbii ... duse la fund, pe nisipurile din adâncime.* BOGZA, C. O. 53. *Dacă gonesc din urmă nori de smoală, ... E că le vreau ... copiilor, o zare mai senină.* BENIU, V. 17. *Am schimbat cărțile de vizită din dreptul tacâmurilor, ca să fim alături.* VINEA, L. I, 24. *Fata ... mută repede farfuriile goale din fața lor.* DEMETRIUS, A. 32. *Partea din față a târgii este susținută de un brancardier.* BELEA, P. A. 64. *Trafalică îl ajunsese din urmă.* PREDĂ, D. 207. *N-a cercetat numai cele 56 de comune gălățene, ... dar și cele din jur.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 4. *Pune dasupra nu dă dăn zós.* ALR I 339/24, 35, 45, 49, 79. (Cu inversarea termenului determinat) *Au ieșit din oraș afară și s-au tras întră vii.* ÎNTĂMPL. 61/4. *Moșia se hotărâse: ... Din mesteacăn în sus, gruiul Fearegii (a. 1672).* IORGA, S. D. VII, 33. *Mânăstirea Cernica ce este șase verste departe din oraș.* CR (1829), 75¹/10. *Umbla și colinda, Din cas-afară și d-afară în casă.* PĂSCULESCU, L. P. 142. ◇ (Indică raportarea simetrică la două limite opuse) *Sămți la nevod doă coarde, una din gios, ... alta din sus.* VARLAAM, C. 157. *Gligori își trase o dată mustața*

din dreapta, o dată cea din stânga. SADOVEANU, O. I, 45. ♦ (Indică raportarea la o anumită subdiviziune teritorială) *Cânepa ... în Asia cea din sus s-au aflat.* CULT. C. 13/16. ◊ (Contactul privește o parte a corpului omenesc) *Și unii [erau] cu buzele umflate, alții cu buzele vinete, la unii ceale din sus, la alții ceale din jos.* MINEIUL (1776), 28²/3, 4. *Chirică începe a-i număra coastele din stânga.* CREANGĂ, P. 177. *Deci cum venea spre casă, într-un amurg de toamnă ... Îl ia cu frig din spate.* IOSIF, V. 150. *Bătrânul ... se apropie de pat, ... șovăitor ... ca o focă dresată ridicată pe labele din spate.* DEMETRIUS, A. 41. (Urmărit de determinări introduse prin „de”, marchează reperul spațial față de care se face raportarea) [Casa] este din jos de casa dumisale hatmanului (a. 1753). URICARIUL, X, 75. *Au făcut doao verigi de aur și au pus preste amândoao umerile cei preste umăr, den jos de dânsul.* BIBLIA (1688), 68²/11. *Traian ... viind până la marginea Dunării, den jos de Cladova, s-au apucat a face podul de piatră.* C. CANTACUZINO, CMI, 15. *Spoletu și Perugie sânt din sus de Roma.* AMFILOHIE, G. 120/15. *Lemnul din sus de altuire se face mai gros.* ÎNV. POM. 68/8. [Ștefan] a biruit Din sus de Bârlad și-a trimis în iad ... O sută de mii De turci-osmanlii. IOSIF, V. 126. *Un fir îl înșepa în gleznă, din sus de opincă.* REBREANU, I. 52. *Din sus, de pe panta șoselei, a început să coboare înspre sat un șir de căruțe.* BĂNULESCU, I, 180. *Aleargă din jos de moară.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 107. (În corelație cu „în”, raportează limita finală a contactului la cea inițială, pentru evidențierea extinderii spațiale) *Se născură formele lui Ieronim, din sus în jos, formă cu formă.* EMINESCU, P. L. 84. (Contactul prin corespondență este perceput cu ajutorul simțurilor) *Dincolo din morminte el trist acum privește O tainică fantomă ce-n zare s-adâncește.* ALECSANDRI, P. III, 87. *Pe când mă ridic sdruncinat, auz foșneala printre coceni și un glas de om din apropiere.* CARAGIALE, O. I, 145. *Din depărtare, vântul mi-aducea ecouri Ne-nțelese.* MINULESCU, VERS. 29. *Auzind din depărtare Vocea lui [a vântului] tiranică, Toți ciulinii pe cărare Fug, cuprinși de panică.* TOPÎRCEANU, B. 46. ♦ (Învechit și popular, urmat de „a”, în construcții care indică o anumită modalitate simetrică de contact cu unul sau cu cele două planuri opuse, situate în prelungirea unui reper spațial, conceput ca un interior) *Șezi den-a-dereapta mere.* PSALT. 238. *Va merge la Havol den na stânga.* BIBLIA (1688), 167¹/50. *Dachia ... stă den a dreapta Dunării.* CANTEMIR, HR. 151. *Aceștia ținea locul aripii cei din a stânga [a oștii].* BELDIMAN, N. P. I, 81/17. *Piața cea mare se află din a stânga aleii.* AR (1829), 17¹/25. *Armăsarii Anadolului nechează sărind în două picioare de nerăbdare ... pala pustiește țermul din a dreapta.* RUSSO, S. 137. *Domnul adusesse cu sine pe coconul său iubit Alexandru, ținându-l călare pe un căluț șarg din a stânga sa.* SADOVEANU, O. XII, 287. *În divanul cel mic ... erau gătit de vătaful de aprozi două scaone, a domnului den a stânga și a lui schemni-agasi den a dreapta.* BARBU, PRINC. 347.

II. (Exprimă contactul în domeniul temporal)

1. (Exprimă încadrarea începutului unei acțiuni, a unei stări, a unui fapt etc. în interiorul unei perioade sau al unei circumstanțe temporale) *Gotoviți ... doao sute*

de săgetători dinr-al treile ceas de noapte. COD. VOR.² 281. *Upuvăința mea din tirereaftele mele.* PSALT. 137. *Nici cuteza cineva den aceia zi să întreabe [pe] el de-acia.* CORESI, EV. 309. *Din tânără vârstă feacea slăvite minuni.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 24²/21. *Den tinereațe te-ai arătat lminat.* BIBLIA (1688), [prefață] 7/45. *I-au ținut 3 zile închiși din miercuri septemvrie 29.* N. COSTIN, LET. II, 22/15. *Au zăbovit turcii pregiur cetatea Beciului din 5 zile a lui iulie.* NECULCE, L. 73. *Cu totul te-ai închinat ... Ziditoriului tău din scutece.* MINEIUL (1776), 177²/37. *Să nu numere din zioa vânzării.* PRAV. COND. (1780), 132. *Din copilărie bine au învățat datorile lor.* GOLESCU, P. 123/5. *Din leagăn s-au învățat la arme.* SLĂTINEANU, A. 36/6. *Încă din copilărie să deprinsese a înnota.* DRĂGHICI, R. 90/18. *Te iubesc foarte mult ... încă din minutul în care te-am văzut.* GORJAN, H. I, 10/1. *Albina ... se vede din zori de ziuă comorilor străngătoare!* CONACHI, P. 269. *Încă din anul 1370, Ladislau ... se opune acestor barbari.* BĂLCESCU, M. V. 8. *Bietul plăpămar, săracul, muncise din copilăria lui ca să agonisească o sățirică.* PR. DRAM. 254. *Fără vină din născare Mă văzui eu pedepsită.* ALECSANDRI, P. I, 16. *Din ceasul acela, au început a vorbi ele înde ele.* CREANGĂ, P. 210. *Biata fată era paralizată din copilărie.* CARAGIALE, O. III, 4. *Din ziua aia datează prietenia lui conu Mișu cu Nicușor.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 25. *Din zori, soldații cară de la cazarmă mese și scaune.* BRĂESCU, V. 6. *Din acest moment Sinan trece în primul plan al scenei.* VIANU, A. P. 37. *Din prima zi în care m-am aflat între zidurile acestei închisori, mi-am dat seama că ... cele mai mici lucruri puteau căpăta o valoare pe care ... nu s-ar fi gândit nimeni să le-o atribue.* BOGZA, V. J. 19. *Din copilărie, mîntea lui Costan prinse ascuțime.* CAMILAR, N. I, 20. *Era nemâncat din ajun.* VINEA, L. II, 102. *Asemenea tihnă nu mai cunoscuse de mult, aproape din vacanțele de altădată.* id. ib. 264. *Asta începuse din toamnă.* DEMETRIUS, A. 232. *Din clipa asta începea altă viață.* TUDORAN, P. 93. *Ilie Barbu e în partid? ... - Da, din patruzeci și șapte.* PREDA, D. 63. *Dragă mi-a fost lumea mie Din mica copilărie.* FOLC. TRANSILV. II, 487. (În corelație cu „în” sau „până (în) (la)”, raportează momentul inițial al unei încadrări la cel final, pentru evidențierea extinderii temporale) *Să postească den dumineca Tomeei până în Rusalii.* PRAV. LUCACI, 164. *Den eșitul izraaililor ... până la D(a)v(i)d 630 de ai.* MOXA², 107. *Mă certară din zi până-n noapte.* DOSOFTEI, PS. 44/11. *Multe Divanuri făcè din amiazădză în desară.* NECULCE, L. 32. *Toate celelalte neamuri din vechime și până acum tot prin poezie au luat înceapere întru învățăturile lor.* MUMULEANU, C. 37/5. *Fă-mă să-i plătesc toate datorile ... din copilărie și până acum.* MARCOVICI, C. 9/26. *Din zori și până-n noapte pe umeri el purtase Corăbii.* ALECSANDRI, O. 75. *Din zori până-n noaptea neagră și târzie O vezi printr-o albă perdea străvezie.* EMINESCU, O. IV, 364. *Avea o arhivă de date ... care urmăreau două sute cincizeci de bursieri ... din clasa întâia până la bacalaureat.* ARGHEZI, S. XI, 88. *Petrecură den a patra zi până-ntr-a șapte.* BARBU, PRINC. 20. *Din zori albe până-n sară Multă viața mi-i amară.* FOLC. TRANSILV. I, 11. ♦ (Indică încadrarea unei acțiuni, a unei stări, a unui fapt etc. în

cursul sau la începutul unei perioade temporale sau al unei circumstanțe din existența cuiva sau a ceva) *Cuvintele lui den început a avea chip de om bun.* CORESI, EV. 15. *Acest sv[ă]nt ... den cuconia lui avea doi saci.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 8^v/32. *Den vreamea lui Băsărabă-Vodă și a lui Dan-Vodă, ... nu avem elinească istorie câți nepoși de ai lor au domnit.* BIBLIA (1688), [prefață] 7/30. *Mărzaci ... au fost pricina zorbalăcului din început.* N. COSTIN, LET. II, 53/26. *Și l-au scris [letopiseșul] di-nceputul lumii.* NECULCE, L. 3. *Urmând din început credința creștinilor ... să siliră ca să facă împreună cu dânsul jărtvă la idoli.* MINEIUL (1776), 39^v2/19. *Și atâta moarte s-au făcut, cât n-au mai fost din începutul Atinei.* ALEXANDRIA (1794), 61/6. *Din începutul stăpânirii noastre să avem usebită grije pentru fericirea statului.* FUND. 3/13. *Lucrurile ce au dat și încă dau până în zioa d-acum ideia cea mai înaltă de puterea ei [a Romei] s-au făcut din vremea crailor.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 6/5. *Îl ruga ca să i le spue tocmai din început.* GORJAN, H. IV, 86/15. *Ne place a asculta povești frumoase din vremile trecute.* NEGRUZZI, S. I, 245. *Veneția, regină ce-n marea se ogîndă Făr-a videa pe frunte-i splendoarea din trecut.* ALECSANDRI, P. II, 4. *Fie aceste zise din capul locului.* ODOBESCU, S. III, 11. *Foile acele, Ce le am din alte timpuri.* EMINESCU, O. I, 125. *O mulțime de furnici ... au început a pișca din somn pe împăratul, de-l frigeau, nu altăceva.* CREANGĂ, P. 264. *Vilele apucase încă din vremuri bune să le treacă pe numele fetei.* DEMETRIUS, A. 47. □ *Îl striga din mers.* ♦ (Indică datarea unui act) *Adevărata stare de lucruri, care în documentul din 1613 rămâne abia indicată în laconismul frazei, o vom afla desfășurată în alte locuri în întregime convingătoare.* CONV. LIT. XX, 1 078. ◇ (În construcții care indică încadrarea într-o perioadă străveche) *Din vecu se muncia ei (a. 1580).* CUV. D. BĂTR. II, 318/27. *Spre moarte chem pre voi, ca ceii slave den vecie toți să vă fac.* CORESI, EV. 89. *Cum să va afla c-au ținut cei den veaci, așa să rămăe neclătit.* PRAV. 4. *Indictionul îl prăznuiaște beserica lui Dumnezău din bătrâni luând obicină.* DOSOFTEI, V. S. [predoslovie] 1/8. *Taina cea din veac ascunsă.* MINEIUL (1776), 208^v1/26. *Țara Poloniei ... au scăzut de cum era stăpânirea ei din vechi.* AMFILOHIE, G. 79/9. *Să se păzască acea din vechi luare a banilor (a. 1815).* URICARIUL, I, 336/16. *Nenorocirile pe care nu le-am pricinuit eu ... sânt prevăzute din vecinicie.* MARCOVICI, D. 5/10. *Vizitam, odată locașurile sfinte, Măreșe suvenire din vremi ce-au încetat.* ALEXANDRESCU, O. I, 78. *Mușchiul ... este earba din vechime.* CONACHI, P. 114. *Căci el are din vechime o menire strălucită.* ALECSANDRI, O. 133. *Sânt multe credințe ... rămase rătăcite pân mintea noastră, dânu vechime (a. 1881).* GCR II, 261/28. *După vremuri mulți veniră, începând cu acel oaspe, Ce din vechi se pomenește, cu Dariu a lui Istaspe.* EMINESCU, O. I, 147. *Mă! tot am auzit din bătrâni că dracii nu-s proști.* CREANGĂ, P. 52. *Știm așa, c-așa cu toții Din strămoși am apucat.* COȘBUC, P. II, 87. *Izvorul acesta avea, din bătrâni, o istorie.* AGÎRBICEANU, A. 248. *Era preot din vremea veche, păstor harnic, dar și gata să pedepsească oile neascultătoare.* REBREANU, I. 172. *Mănăstire din vechime: Brazii veșnici și cărunți Te privesc.* LESNEA, VERS. 31.

Îngânarea lor [a greierilor] tristă pare că izvorăște din negura veacurilor. SADOVEANU, O. I, 39. *Și pentru ca să nu se uite tradiția din bătrâni, mai primise în zestre și o fotă.* MOROIANU, S. 11. *C-așa a rămas din bătrâni.* PĂSCULESCU, L. P. 39. *Ne-o rămas din moși, din strămoși.* ALR II 3 229/346. ♦ (Indică proveniența sau apartenența cuiva sau a ceva la o perioadă sau la o circumstanță temporală trecută, prezentă sau viitoare) *Să fii ... pildă, nu numai celor den zilele Mării[!] Tale, ce și în urma Mării[!] Tale a tot neamul omenescu.* BIBLIA (1688), [prefață] 8/51. *Friptura ... din zioa trecută era pusă în frigare.* DRĂGHICI, R. 75/9. *Iubite autorule, ... tu n-ai avut de gând să arăți poeșilor din viitorime poteca cea bună.* ODOBESCU, S. III, 11. *De-oi urma să scriu în versuri, teamă mi-e ca nu cumva Oamenii din ziua de-astăzi să mă-nceapă-a lăuda.* EMINESCU, O. I, 141. *Începe a ciocârți un gârneț de stejar, din anul trecut.* CREANGĂ, P. 125. *La concertul din săptămâna viitoare nu pot veni.* CARAGIALE, O. VII, 123. *Și trage-i la danșuri, la hori, la brăuri, până ce, când se deșteptară, ajunseră pe la cântatul cocoșilor din miezul nopții.* ISPIRESCU, L. 376. *Era oacheș ca un țigan, dar frumos ca un fecior de împărat din alte vremuri.* MACEDONSKI, O. III, 27. *Programul ei rămâne cel din trecut, cunoscut publicului (a. 1904).* PLR II, 44. *Cu privire la liniștea din timpul povestirilor lui [nenea Antonache], s-a întâmplat o dată o istorie care a rămas de pomină.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 35. *Într-o sără, bătrânul Costescu ne povesti o întâmplare din tineretă.* SADOVEANU, O. I, 125. *Amândoi ... se arătau gata a plăti preț bun, zece la sută peste prețurile din toamna trecută.* C. PETRESCU, A. R. 111. *Acesta e războiul pe care oamenii din era noastră ar trebui să-l dezlanțue: împotriva atomului!* BOGZA, V. J. 6. *Al din iulie e berbec în toată legea.* VINEA, L. II, 306. *Eu sunt strigoii Din plină zi, cu buze de cenușă.* JEBELEANU, C. 32. *N-am avut [noi visătorii] ... altă casă decât zările-albastre din copilărie.* ISANOS, Ț. L. 53. *Cunoașterea gustului maselor populare din perioada respectivă.* M 1975, nr. 1, 5. *La toate măreșele înfăptuiri din acești ani, o contribuție activă ... a adus tineretul patriei.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 328. (Cu valoare de calificare) *De-aș avea și eu o floare Mândră, dulce răpitoare ca și florile din mai.* EMINESCU, O. I, 2. ◇ (Proveniența sau apartenența privește o anumită perioadă temporală) *Fiindcă erea prea târziu din noapte, lăsă treaba aceasta pentru zioa viitoare.* GORJAN, H. I, 76/20. *Presupuiind lumea redusă la un bob de rouă și raporturile de timp la o picătură de vreme, seculii din istoria acestei lumi microscopice ar fi clipite.* EMINESCU, P. L. 25. *Seara din ajun, emoția neagră ca o prăpastie colțuroasă se deschidea iar în fața lor.* DEMETRIUS, A. 85.

2. (Exprimă încadrarea unei deplasări, a unei desprinderi etc. în interiorul unei perioade sau al unei circumstanțe temporale) *Pân-ce izvorăsc din veacuri stele una câte una.* EMINESCU, O. I, 148. *Un chip de-a pururi adorat Cum nu mai au părechi Acele zâne ce străbat Din timpurile vechi.* id. ib. 192. *Ele [șirurile de care] ieșeau din noapte și reintrau în întunerec.* MACEDONSKI, O. III, 20. *Cea mai strașnică suferință omenească ce se ridică din tot trecutul nostru.* IORGA, C. I. I, 28. *Nu cred c-am ieșit încă din epoca luptelor*

literare. LOVINESCU, în PLR II, 279. *De când din cătane-am vint*. DOINE, 13. (În corelație cu „până”, raportează momentul inițial al unei deplasări la cel final, pentru evidențierea extinderii temporale) *Sufletul tău din începutul lumii și până acuma a făcut lunga călătorie prin mii de corpuri*. EMINESCU, P. L. 46. ◇ (Încadrarea privește o perioadă temporală) *Ani mulți cu zile sănine Az din ceriu să le sôsască*. SCAVINSCHI, O. 6/17. *Sunt ani la mijloc și-ncă mulți vor trece Din ceasul sfânt în care ne-ntâlnirăm*. EMINESCU, O. I, 120. *Din viața noastră-a mai trecut un an*. LABIȘ, P. 26. ◇ (Indică transformarea unei perioade temporale în alta) *Ei fac din noapte ziua*. EMINESCU, O. I, 56. ◆ (În construcții care indică încetarea din punct de vedere temporal a unei acțiuni, a unei stări etc.) *Sâmbătă din al optul ceas să se oprească de toate lucrurile* (a. 1640). GCR I, 89/30. *Au căpătat ofiică și s-au trecut din viață*. DRĂGHICI, R. 3/13. *S-a săvârșit din viață la 2 februarie*. IORGA, C. I. I, 61. ◆ (Învechit, indică exceptarea unei perioade temporale; în construcția afară din) *Să aibă a urma căutărilor judecăților toată săptămâna, afară numai din duminici*. PRAV. COND. (1780), 54. *Merge ... [la școala latinească] în toate zilele afară din miercuri și sâmbătă*. ABETEDAR, 63²/12.

3. (Exprimă delimitarea, prin apartenență sau proveniență, a unei subdiviziuni temporale dintr-o perioadă sau circumstanță temporală) *Vineri la 5 ciasuri din zi, au făcut datorita cea de obște cătră Domnul* (a. 1794). URICARIUL, XI, 268. *Ajunghând până la al noaolea ceas din zi, adecă după cum socotim noi ceasurile, până la trei ceasuri după amez*. MAIOR, I. B. 364/25. *Fieștecare zi din săptămână are alt nume*. FULEA, B. 26/5. *Mart din post nu mai lipsește*. NEGRUZZI, S. I, 251. *Viața mea de veselie Trece ... Ca o dulce zi din mai!* ALECSANDRI, P. I, 145. *O oră din viața ta va fi un veac pentru ei*. EMINESCU, P. L. 47. *Cum trecea într-o zi din primăvara trecută, s-a oprit să asculte o privighetoare*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 23. *El stătea o bună parte din vară sus la munte*. MOROIANU, S. 7. □ *La orice oră din zi și din noapte*. ◇ (Indică încadrarea într-una din perioadele temporale dintr-o suită de mai multe de același fel; cu valoare partitivă) *Într-una din zile moșneagul ... chiemă fata*. CREANGĂ, P. 285. *Într-una din seri ... se culcară mai târziu*. ISPIRESCU, L. 243. ◆ (Indică restrângerea conținutului unei acțiuni la indicarea unei perioade temporale) *Am să-i duc un fer roș și un tulpan undelemniu, ca să-și mai aducă aminte din tinerețe*. CREANGĂ, P. 134. *Atunci își aducea aminte din tinerețe*. ARGHEZI, S. XI, 105. ◆ (Indică încadrarea pe o poziție finală într-o succesiune temporală de fapte, evenimente, ființe etc.) *După înștiințările mai din urmă se află la Patras*. AR (1829), 14¹/9. *În Soritul aristotelic subiectul premisei dintâi se împreunează cu predicatul premisei din urmă*. MAIORESCU, L. 101. *Acest din urmă o face pentr-un pahar de vin*. EMINESCU, P. L. 82. *Se nimeri să vină între cei din urmă*. AGÎRBICEANU, S. 22. *Omul ... legă între pietre cele din urmă ochiuri de sfoară*. C. PETRESCU, S. 38. *Aș fi fost cel din urmă care să lovesc*. EFTIMIU, N. 88. *În el [în feciorul său] se iubea pe sine, iubea un șir întreg de străbuni din urmă*. SADOVEANU, O. I, 20. *Eram în cea din urmă clasă a școalei primare*. MOROIANU, S. 5. (Cu valoare intensivă) *Și deasupra mea*

rămăi Durerea mea de-o curmă, Căci ești iubirea mea dentăi Și visul meu din urmă. EMINESCU, O. I, 179. ◇ (În construcții în care încadrarea într-o succesiune privește unități sau perioade temporale) *Hotărâsăm să îl tainuiesc până în ceasul cel din urmă al vieții mele*. GORJAN, H. I, 7/8. *Romanii timpului din urmă e probabil că nu cunoșteau decât alfabetul lor cadmeic, cel grecesc și hieroglifile*. MAIORESCU, L. 26. *Cea din urmă noapte i-a fost lungă*. VLAHUȚĂ, O. A. I, 125. (În corelație cu „până”, raportează limita inițială a unei încadrări la cea finală, pentru evidențierea extinderii temporale) *Bătrân să chiamă den 50 de ai până în 70 de ai*. PRAV. 258.

4. (Exprimă proiectarea unei acțiuni, a unei stări, a unui fapt etc. în cursul unor perioade temporale) *Izvorul prin care ne putem scoate pâinea din toate zilele* (a.1832). DOC. EC. 496. *Nu avea după ce bea apa, cerând milostenie pentru hrana cea din toate zilele*. GORJAN, H. I, 35/25. *Toaleta ei din toate zilele se componea dintr-un șir de torture*. FILIMON, O. I, 131. ◆ (Indică orientarea unei atitudini, a unei stări etc. din direcția unei perioade sau a unei circumstanțe temporale) *Dar lăsați măcar strămoșii ca să doarmă-n colb de cronici; Din trecutul de mărire v-ar privi cel mult ironici*. EMINESCU, O. I, 151. *Și din vremea ce s-a dus Îmi surăde iar o fată*. LESNEA, VERS. 335.

5. (În construcții care exprimă încadrarea unei acțiuni, a unei stări, a unui fapt etc. într-o perioadă recentă; în construcția din proaspăt) *Am mai tăiet gustul de popie unuia care venise în gazdă la noi din proaspăt*. CREANGĂ, O. 235. *Împrăștiat o aromă de azimă de grâu curat, coaptă din proaspăt*. VOICULESCU, P. II, 109. *Își mângâie cu degete groase bărbia rasă din proaspăt cu custură de coasă*. SADOVEANU, O. IX, 18.

6. (Învechit, rar, exprimă motivația sau cauza de ordin temporal care justifică o acțiune, o stare etc.) *Slăbise ... nu atâta din bătrânețe, cât din boală*. AXINTE, URICARIUL, LET. II, 191/12. (Cu nuanță instrumentală) *Din orice clipă trecătoare Ast adevăr îl înșeleg*. EMINESCU, O. I, 204. *Vom adânci ... din zilele noastre - veacuri de fericire*. id. P. L. 49. *Mai ales din succesiunea timpurilor, obține el efecte stilistice dintre cele mai interesante*. VIANU, A. P. 35. *Sinteza ... presupune ideea de totalitate, care se încheagă din momente succesive*. RALEA, S. I. II, 17. ◆ (În construcții care exprimă o anumită modalitate de încadrare a unei acțiuni) *Să va împedeca din vreme*. BUDAI-DELEANU, Ț. 154. *Trăbuie cu acest leac mai din vreme să ne folosim*. CALENDARIU (1814), 179/22. *Mă înarmai cu armele ce le gătisăm mai din vreme*. GORJAN, H. I, 70/5. *În cele din urmă îl și omorâră*. CĂPĂȚINEANU, M. R. 163/23. *Întocmirea din nou a unui batalion de vânători*. CR (1839), 92¹/3. *Ea-l văzu din nou pe Adonis al ei*. EMINESCU, P. L. 85. *În cele din urmă, cum, cum, băgă de seamă că o broască festoasă se ține după vârful nulei lui*. ISPIRESCU, L. 34. *Fetița se deșteptă din nou și începu să țipe asurzitor*. SĂM. I, 41. *Făcându-se din nou biserică, supt Vodă-Știrbei*. IORGA, C. I. I, 14. *Chemase din nou pe băiat*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 103. *Se întoarse din nou către mine*. C. PETRESCU, S. 151. *Erau datori ... să-i spună mai din vreme lucrul acesta*. EFTIMIU, N. 129. *Cunoscuții își cereau îngăduința să se așeze de nevoie la mesele celor sosiți mai din vreme*.

CAMIL PETRESCU, p. 116. *Supărat, în cele din urmă ... Gore se uita spre tavan.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 30. *Olguța se plimba cu mâinile la spate, din ce în ce mai repede, ca cineva care născocoște dialoguri cu replici scurte.* TEODOREANU, M. I, 264. *Mă afluam ... din nou pe malul mării.* BOGZA, V. J. 5. *Arătați-mi Cum să-nvăț Să-mi bată inima din nou În ritmuri regulate.* JEBELEANU, S. H. 30. *Șoferul se grăbea, era-nciudat Că zăbovim din nou și că e seară.* LABIȘ, P. 56. *În cele din urmă, tovarășul director ... a fost nevoit să recunoască.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 19. *Mêrele să coc mai dânc timp.* ALR I 319/885.

7. (În formele de repetiție, exprimă distribuirea ritmică, periodică, progresivă a unei acțiuni, a unei stări, a unui fapt etc. în fiecare dintre unitățile sau perioadele temporale care se succedă) *Și așe voiu cânta numelui Tău în veaci, a-m<i> da rrugăciunrile mele dzi den dzi.* PSALT. HUR.² 138. *Vin din sară în sară.* DOSOFTEI, V. s. octombrie 81^v/20. *Aștepta din ceas în ceas să-i vie om de la Poartă.* NECULCE, L. 207. *A sufletului vitejie ... la dânsa din dzi în dzi scade.* CANTEMIR, I. I. I, 46. *Am doi coconi aici, carii vin din seară în seară.* MINEIUL (1776), 137¹/16. *Starea lui Napoleon din zi în zi era tot mai rea.* ÎNTÂMP. 38/23. *Din zi în zi cătră mormânt se apropiia.* ȚICHINDEAL, A. M. 56/5. *Șiînța cea despre firea vărsatului celui mântuitoriu și altuirea lui prin ispitirile doftorilor din zi în zi spre mai mare deplinire vine.* FRĂȚILĂ, S. I. 61/26. *Comunicațiile neguțătoarești din zi în zi să fac mai lesnicioase.* CR (1829), 68¹/1. *Cheagul ... poate să se păstreze și din an în an.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 39/4. *Din ceas în ceas îmi vine, de dureri, să mă sfârșesc.* PANN, E. I, 31/4. *Din zi în zi pădurea bătrână se rărește!* ALECSANDRI, O. 250. *Acuma simt eu, călugărul, că sufletul călătorește din veac în veac.* EMINESCU, P. L. 38. *Amâna, din zi în zi și de joi până mai de-apoi.* CREANGĂ, P. 141. *Din an în an se simțea tot mai străină acasă.* AGIRBICEANU, A. 130. *Pericolul din Orient, departe de a fi înlăturat, crește din zi în zi.* TITULESCU, D. 82. *Din duminică în duminică, turnul creștea încet.* ARGHEZI, C. J. 167. *Dă un spectacol din jumătate în jumătate de oră.* RALEA, O. 17. *Trebuie să treacă din 15 în 15 zile pe la circumscripția de cartier.* BARBU, Ș. N. 11. ♦ (În formule de repetiție, indică încadrarea intermitentă în unități sau perioade temporale) *Din vreme în vreme tot s-au mai adaos spurcatele de obiceiuri.* NECULCE, L. 86. *Numai din vreme în vreme, ai să afli că trăiesc, Și muzele din Moldova că știu să le prețuiesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 175. *Trista santinelă ce n-adormise încă În depărtate locuri striga din când în când.* BOLINTINEANU, O. 7. *Pe drumul lung și cunoscut Mai trec din vreme-n vreme.* EMINESCU, O. I, 186. *La biserică mergi din Paști în Paști.* CREANGĂ, A. 17. *Pitarul părăsea, din vreme în vreme, prunăria.* MACEDONSKI, O. III, 5. *Din când în când fetița își ridică genele.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 16. *Porumbii vineți roteau voioși din vreme-n vreme!* ANGHEL, I. G. 29. *Din când în când [trompeții] ... scot din trâmbițe turtite de alamă, note leneșe.* BRĂESCU, V. 93. *Se auzeau din vreme în vreme strigăte.* SADOVEANU, O. I, 136. *Din timp în timp ... o explozie puternică făcea să vibreze țărnișurile.* BOGZA, V. J. 8. *Din când în când erau surprinși de câte un cuvânt.* DEMETRIUS, A. 51. *Saula trebuie verificată din când în când.* TUDORAN, O.

447. *Din vreme în vreme el se întoarce și se uită.* PREDA, M. 326.

8. (Exprimă încadrarea unei acțiuni, a unei stări, a unui fapt etc. prin raportare de posterioritate față de o anumită perioadă sau circumstanță temporală) *Al doilea praznic [il prăznuiau iudeii], cincizeci de zile den Paști, în luna lu Prier.* CORESI, EV. 144. *De nu-l va pări nime la giudeț până în cinci ai, nu mai poate nime de-acia să-l părăscă den 5 ai înainte.* PRAV. 185.

III. (Exprimă ideea de contact în domeniul conceptual)

1. (Exprimă situarea, localizarea, existența etc. în interiorul unei entități de natură abstractă; prin analogie cu spațiul propriu-zis) *Lăsa-va și noao greșalele noastre Părintele nostru den ceriu.* CORESI, EV. 46. *Și luo apă și botedze acelu împărat și toți oamenii din părăția lui (cca 1600).* CUV. D. BĂTR. II, 150/19. *Cetaș veri fi cu ce(i) din rai (a. 1610).* GCR I, 44/12. *Tatăl vostru cel din ceriu.* N. TEST. (1648). 8^v/30. *Alicsandru Machidon, care au bătut ... toate împărățiile ... dinu toată lume.* ALEXANDRIA (1784), ap. GCR II, 132/14. *Acești copaci ... parcă samână cu răchițele din patria me.* DRĂGHICI, R. 48/31. *Nu m-am oprit mult la omenirea din lumea veche.* F. AARON, I. L. 3/22. *Am iubit un inger din cer.* CONACHI, P. 221. *Colonii romani din această țară nu pregetară a apăra ... patria lor adoptivă.* BĂLCESCU, M. V. 7. *Limba română în jurnalele din Austria.* MAIORESCU, CRITICE, 11. *Pare că ești din altă lume.* EMINESCU, P. L. 50. *Rochia din actul întâi luneca în mâini.* DEMETRIUS, A. 319. *Cunoscuiți filologi și lingviști din străinătate.* CL 1973, 189. ♦ (Situarea, localizarea privesc un anumit mod de existență, o anumită stare de spirit, o anumită reprezentare mentală etc.) *Cine se leapăde de Hristos ... pentru puținea dulceață a vieții den ceastă lume va să-ș spăsească sufletul.* CORESI, EV. 72. *Răutatea și zavistia din lume nici au lipsit, nici va lipsi.* ANTIM, P. XXVI. *Ce trist răsună cânturile mele În liniștea adâncă din pădure.* IOSIF, P. 47. *Blonder istorisea despre traiul lui din târgușorul Herței.* CAMILAR, N. I, 26. ♦ (Situarea, localizarea, existența etc. privesc interiorul unei ființe sau al unei părți a acesteia) *Cercul rămâne foarte mic în comparare cu suma reprezentărilor și noțiunilor din memorie.* MAIORESCU, L. 168. [E bine] ... *dezgustul meu din suflet să-l impac prin a mea minte.* EMINESCU, O. I, 137. *Numai inutilul din noi este etern.* VOICULESCU, POEZII, II, 291. *Lupta din el nu-și afla dezlegare.* C. PETRESCU, A. R. 173. *Când n-a fost negură sus, m-a întunecat umbra și veninul din mine.* CAMILAR, N. I, 13. *Acest îndemn ... se adăuga la vechile îndemnuri din sufletul său.* TUDORAN, P. 65. *Sărută-mi sufletul din mine.* ISAC, O. 26. ♦ (Indică proveniența sau apartenența prin includere în interiorul unui grup, al unei comunități, al unei instituții etc.) *Un mirian ... să dzice, om den cinul besearicii.* PRAV. 195. *La țărnișurile mării să pot da părți de pământ mici ... la cetățeanii din obștele de aproape.* FUND. 10/6. *Povestesc pentru un împărat din familia aceastora.* GORJAN, H. I, 1/11. *Din numărul celor întâi este și „Dacia literară”.* DACIA LIT. V/8. *Jupânul Gheorghe Ganea, cinstitul meșter bătrân din cinstitul ceh al timarilor (a. 1847).* IORGA, S. D. XIII, 97. *Lectorii din „România liberă” vor crede la prima citire*

că este o greșală de tipar. MAIORESCU, CRITICE, 15. Câte-o femeie ... își desfășura trecătoarele umbre ... asemenea zeilor întunecați din epopeele nordice. EMINESCU, P. L. 26. Face parte, după credințele sale literare, din școala modernă. GHEREA, în PLR I, 355. Mă consider cel puțin egalul celor cu care vorbesc ..., în orice caz din aceeași lume cu ei. CAMIL PETRESCU, P. 48. Hoții din poliție sunt tovarăși cu hoții din târg! VISSARION, î. 102. Toți dormeau, afară de oamenii din bordul de serviciu. BART, S. M. 66. O femeie, cunoscută ca făcând parte din bandele de hoți care terorizează capitala ... l-a atacat. ARGHEZI, S. XI, 34. Ne sunteți ca un frate bun ... îi spuneau soldații din pluton. CAMILAR, N. I, 32. Conferința a fost audiată de ... lucrători din direcțiile Departamentului școlilor. G. ÎNV. 1961, nr. 634, 2/4. ♦ (Indică descendența prin indicarea filiației directe) Duhul Sfânt ... cel ce den Tatăl vine. CORESI, EV. 562. Fiii lui Dumnezeu unul născut, Ce den Tatăl născu înainte de toate veacure. PALIA (1581), ap. GCR I, 32/18. Feciorii, ce să vor naște den călugăriță, aceia sânt copii. PRAV. 197. Aceaste încă dzic că moldovenii sint den râmleani. M. COSTIN, O. 41. S-au născut ... den o femeae. DOSOFTEI, V. s. septembrie 26^v/17. Fugit-au de la fața tătâne-său, lui Adam, spre răsărit, unde den soru-sa, anume Temeh, ce-i era fâmee, au născut fecior, anume pre Enoh. N. COSTIN, L. 53. Comnini, den Ioan nepotul lui Ioan Comnin împăratul (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. I, 86/7. Sânt născut din muere. BELDIMAN, A. 23/1. Isus Hristos ... carele din Tatăl s-au născut mai nainte de toți veaci[și]. ABETEDAR, 22^v/28. Mă mir cum a ieșit așa erou din tine. RUSEȚ, E. 14/4. Când voi pune eu mâna cea dreaptă pe mijlocul tău ... numai atunci să se nască pruncul din tine. CREANGĂ, P. 88. ◇ (Indică descendența de ordin fizic) Așjidere să pre pață ... și frații ceia ce-ș vor hotri surorile, sau și pre alte rude ale sale ce vor pogori den sângele lor. PRAV. 176. Având Radul-Vodă o fată din trupul lui să fie fugit cu o slugă, ieșind pre o fereastră. NECULCE, L. 16. Toate paserile ies din oașu[și]. AMFILOHIE, G. F. 296^v/16. Hotăra negreșit ca împăratul să fie din chiar sângele împărătesc. GORJAN, H. I, 49/5. Capetele oștirilor erau din drept mădulari ai Svatului domnesc. BĂLCESCU, M. V. 597. Un resbelnic din sângele lui Mahomet domină aci supt titru de calif. PĂCLEANU, I. II, 116/4. ◇ (Descendența privește un anumit grad sau tip de înrudire ori de alianță matrimonială) Nuntele, ce să vor face dentru sânge amestecat, ce să dzice den cuscii, ... să vor despărți. PRAV. 218. Credincioșii den ruda lui Veniamin. PSALT. (1651), 153^v/11. De pre tată sor îmi iaste, iară nu den mumă. BIBLIA (1688), 13^v/42. Naște-va și Precurata Precistă den seminție împărătească (a. 1760). GCR II, 70/30. Fiind cu un boier „văr primari, feciori din frați”, acesta nu voia să-l recunoască. (a. 1773). IORGA, S. D. VII, 95. Îndată au numit kesari pre Flavie Valerie Sever, nepot din sora lui Galerie. ȘINCAI, HR. I, 37/25. Fii adevărați sânt câți să nasc din cununie, după lege. LEGUIRE, 1/22. Din căsătoria lui Lațco ... se născu o fată. IORGA, C. I. I, 73. Ca pe-un frate bun, din aceeași mamă. DELAVRANCEA, O. II, 188. Nu mai descinde din linia vechilor feudali. EFTIMIU, N. 11. ♦ (În legătură cu construcții care indică descendența, înrudirea sub aspectul unei calificări de ordin familial, social, etnic,

religios etc. exprimate în mod explicit sau implicit) Feciorii, ce să vor naște den mestecătorii cei de sânge, nu vor putea moșneni avearea. PRAV. 218. Și vestită den părinți de bună rudă (a. 1652). BV I, 192. Dar și aprodzii atunce nu era din oameni proști, cum sunt acum, ce era tot ficiori de boieri. NECULCE, L. 11. Acesta au fost ... născut și crescut den părinți blgocestivi (a. 1698). GCR I, 320/5. Era în Antiohia o fecioară, anume Iustina, născută din parinți păgâni. MINEIUL (1776), 10^v/18. Berber-bașa ... era din italian turcit. VĂCĂRESCUL, IST. 259. S-au născut din neamul lui Esculapie, toate știind. ȚICHINDEAL, A. M. 8/15. O mare parte a Americii este astăzi alcătuită de spanioli ce să trag din vița aceloră carii în al 15 veac [au aflat] America. AR (1829), 6^v/52. Românii sânt resăriți din coloniile romane, cele de Traian în Dachia aduse. BOJINCĂ, R. 4/23. Toți câți se traig din neamul acestuea ... elini se numesc. GORJAN, H. I, 46/6. Fac să pice În ghearele uzurei copile din popor! EMINESCU, O. I, 60. Se cunoaște că e din flori. MILLE, V. P. 126. Oamenii ... s-au născut din părinți modești. VARLAAM - SADOVEANU, 146. ◇ (Indică originea unor elemente de natură abstractă) Cu adevăr den păcate născută iaste moartea. CORESI, EV. 99. Știm că credința easte dentru auzit, iară auzitul easte den cuvântul lui D[u]mn[e]zău. PSALT. (1651), III^v/8. Prostia din născare, leac nu mai are. NEGRUZZI, S. I, 248. Logica s-a născut dar din trebuința retorică de a produce convingerea. MAIORESCU, L. 8. Atuici el pricepe ... Că din dragostea-i lumească un imperiu se va naște. EMINESCU, O. I, 144. Dar din dar se face raiul. CREANGĂ, P. 299. Revista „Junimea literară” s-a născut din entuziasmul nostru juvenil de acu zece ani (a. 1914). PLR II, 66. (Cu nuanță causală) Unora le vine neputința den sațiu și den beție. CORESI, EV. 60. Din femeie se trag toate fărâdelegile și toate păcatele lumii. REBREANU, NUV. 45.

2. (Exprimă deplasarea, desprinderea, detașarea, renunțarea, absentarea etc. din interiorul unei entități, al unei colectivități de natură abstractă; prin analogie cu spațiul propriu-zis) [Carte] adusă den raiul vederei ceriului cu mult păcătoasa mâna mea (a. 1642). BV I, 122. Vrând să să ducă den lumea aceasta. BIBLIA (1688), [prefață] 3/9. Din ceriu fu chemat Pavel. ANTIM, O. 85. Ciuma a încetat cu totul din capitala noastră. CR (1830), 431^v/8. Vecinica și nesfârșita bunătate a lui Dumnezeu n-a perit din lume. MARCOVICI, D. 15/7. Acum putea ca să-l mântuiască Dumnezău din acea pustietate. DRĂGHICI, R. 90/2. Tatăl tău s-a mutat din lumea aceasta. GORJAN, H. I, 106/22. S-au surgunit din patria sa. BUZNEA, P. V. 164/1. Fără căpătarea vreunui ajutor din Polonia ... nu va pute se învingă. IST. M. 52/1. Când moartea ... se arată ... în fața bietului bolnav pe care din vii răpește. CONACHI, P. 83. Ea părea că încă mai mult se retrăsese din lume. NEGRUZZI, S. I, 47. De ați lipsi din lume ... Cezarul, chiar Cezarul de mult ar fi căzut. EMINESCU, O. I, 62. Parcă-l văd pe astronomul cu al negurii repaus, Cum ușor ... scoate lumile din chaos. id. ib. 140. Bani picați din cer, firește. EFTIMIU, N. 81. Eu vin ... Din lumea-n care n-a fost nimeni din voi. MINULESCU, VERS. 6. Se gândește să-și comande din străinătate un trusou complet de unelte pentru reparat ceasornice. DEMETRIUS, A. 36. Mahalagii caragialieni

pot fi repede identificați și scoși din ambianța celorlalte personaje. CONSTANTINESCU, S. II, 22. ♦ (Deplasarea, desprinderea, mișcarea etc. privesc o anumită stare de spirit sau o anumită atitudine) S-au și ridicat zurba mare din Tarigrad. NECULCE, L. 167. Relele ... și s-au trimis din cer. MARCOVICI, D. 15/26. Prieteșug! dar din certuri la om cu multă priință. CONACHI, P. 81. Nădăjduiam a avea o mare mulțumire din această preumblare. NEGULICI, E. I, 5/9. Bătaia e din rai. NEGRUZZI, S. I, 251. Dar frica-i din rai, sermana! CREANGĂ, P. 23. Folosindu-ne de experiențele din alte țări, vom lua ce-i prielnic (a. 1905). PLR II, 105. Sumedenie de gânduri veneau din necunoscut. SADOVEANU, O. I, 113. ◇ (Desprinderea, detașarea privesc interiorul unei ființe sau al unei părți a acesteia) Și plângere mare iașiia din ei (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 318/19. Le scoase frica aceeaia din inimă; carea o avea, să nu li se schimbe leagea cea veachie. MAIOR, I. B. 103/1. Depărtează-te, somnule, din ochii a toatei zidiri. BELDIMAN, A. 6/13. O, morte, ... nu te uiți la virtutea omului, nici la faptele lui ceale curse din inima cea totdeauna gata spre facerea de bine. POPOVICI, C. 4/2. Senatul vedea mai d-aproape purtarea ghenăralilor, și le scoate din cap orice gând împotriva datoriilor lor. CĂPĂȚINEANU, M. R. 87/10. Din adâncul sufletului strigă. MARCOVICI, D. 4/11. Frica ... îi răpește somnul cel dulce și lin din ochii săi. BUZNEA, C. 39/17. Ai simțit ... și-ndată mila, din sufletul tău pornită. CONACHI, P. 101. Să va stinge ... din inima ta dorul. PANN, E. III, 80/12. Tăcu, lăsând să scape din sânul ei o oftare. NEGRUZZI, S. I, 18. Fulgeri ies din ochii sei! ALECSANDRI, P. II, 16. Din gândirea mea a lipsit ea? EMINESCU, P. L. 45. Ei, las că vă judec eu acuși, necuraților; voi scoate incul din voi, zise Ivan tulburat. CREANGĂ, P. 304. Închipurile se înalță totdeauna din realitatea unui suflet cu o anumită individualitate. IORGA, în PLR II, 21. Ce prilej de răzbunare pentru cucomul Fanache, căruia îi sosise ceasul să-și verse veninul din inima-i înveninată de demult. MIRONESCU, S. 3. Aș vrea să-l târăsc din suflet afară. ARGHEZI, B. 36. Imagini străvezii în dense suprapuneri îmi izvoram din suflet. IL mai 1965, 10. ♦ (Indică sursa de inspirație, de documentare, de învățare etc.) Deaci spunrea toru ... și în credința ei cea e de Isus, din leagea lu Moisi și de la proroci. COD. VOR.² 331. Ascultați, frați dragi, den învățatura aceștii Evanghelii de astăzi! CORESI, EV. 65. Acel bine l-am pierdut cu călcarea, întru atâta nenaroc ca să avem ajutori den Scriptură (a. 1644). GCR I, 110/24. Ce și ei ce au scris, mai mult den basne ... ce au auzit unul de la altul. URECHE, L. 58. Dascalii și filosofi ... au scos den cărți elinești și lătinești toate tocmealele ceale bune. PRAV. VI. Aduce cuvinte den psalom (a. 1651). GCR I, 153/32. Și ap[o]s[to]lii mărturisesc din psaltire. PSALT. (1651), VIII¹/8. [Mitropolitul Dosoftei] adânc din cărți știa. NECULCE, L. 98. Deșteaptă-te, drept aceea, o iubite neamul meu, și ai minte! Luând pildă din moldoveni. ȘINCAI, HR. II, 214/26. Și particulele sânt din vorbele nostre trase. IORGOVICI, O. 37/14. Putem afla din învățatura filosofască pentru această lume văzută. GRECEANU, I. 53/7. Cei ce silabisesc din bucvariu [titlu]. TIN. ROM. 3¹/18. Am cules aceste mărturisiri din scriptori de o vârstă cu întâmplările despre care scriu. T. AARON, S. A. 79/5.

Copiez din albumul meu chiar spunerea doamnei B. NEGRUZZI, S. I, 43. Un exemplu din istoria chimiei: Stahl explica fenomenul combustiei cu ajutorul unei materii fine. MAIORESCU, L. 13. [În cutie] mai era ceva. O mică carte de notițe ... impresii din romane, din poezii. EMINESCU, P. L. 71. Moarte pentru moarte, cumătre, arsură pentru arsură, că bine-o mai plesniși dinioare cu cuvinte din Scriptură! CREANGĂ, P. 33. Este știut astăzi că o limbă nu se poate învăța din gramatică sau din dicționar. CARAGIALE, O. IV, 418. Eu nu scriu decât din viața noastră și pentru viața noastră, căci alta nu cunosc și nici mă interesează. id. ib. VII, 505. Vorbește ... cumpănit, ca și când ar citi din carte. SLAVICI, O. I, 53. Din scrierile dramatice s-a publicat o tragedie în versuri. I. NEGRUZZI, în PLR I, 237. E întrebarea ce poate lua un scriitor din această literatură. DENSUSIANU, în PLR II, 94. Seara, după masă, ne citea din cartea dumneavoastră. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 20. În cronicile mele de teatru ... am cerut ... să aducă pe scenă complexe de experiență din viața reală. CAMIL PETRESCU, P. 5. Din lectura ei, el afla o sumedenie de lucruri. ARGHEZI, S. XI, 100. Să povestesc o mică întâmplare adevărată din viața furnicilor. CĂLINESCU, C. O. 18. El acceptă împrumuturile din latină și din limbile romanice numai pe măsura necesităților. LL 1972, nr. 2, 9. ♦ (Indică desprinderea, înlăturarea, salvarea etc. dintr-un grup, dintr-o stare de captivitate, dintr-o funcție, dintr-un drept, dintr-o boală etc.) Din gloată aleaseră [pe] Alexandru. COD. VOR.² 239. Să se gonească den popie. PRAV. GOV., ap. GCR I, 91/8. Îl vor lepăda de tot și cu totul den cinstea să. PRAV. 208. Să iarte păcatele lor și să-i sloboaze den prinsoare. PSALT. (1651), 151¹/4. Carele n-ar veni la oaste va rămânea podan și lipsit din moșiile sale. NECULCE, L. 222. Au început a slăbi pe mazili din dări. id. ib. 325. Să leapădă, cel om mare, den legătură cu prințipi noi (a. 1694). FN 27. Vom scoate den hrison moșia Belciugata (a. 1707). IORGA, S. D. XIV, 11. Din stricăciunea boalelor rădică-mă. MINEIUL (1776), 87¹/8. Să nu lepede din moștenire pe moștenitorii lui cei adevărați. PRAV. COND. (1780), 106. Luă din stăpânirea Cerchezilor, Gaza. VĂCĂRESCUL, IST. 260. Nu-l poate lepăda vlădica din protopopie până la moarte. MAIOR, I. B. 328/2. Alte avauturi a lui vel-armaș ... va lua gloabă de la acei ce să vor slobozi din temniță. PONTURI, 14/28. Domnul Valahiei fu scos din domnie prin viclesugurile fiului său. OBLĂDUIREA, 12/20. Pentru o scutire de „fior din cătane” (a. 1821). IORGA, S. D. VIII, 171. A scăpat din lanțurile tiraniei fără de a vătăma pe altul. CR (1829), 117¹/7. Scoate-mă din numărul celor ce merg la vânat. GORJAN, H. I, 4/20. Nu e alt mijloc, decât să lipsească pe Mihaiu din domnie. F. AARON, I. II, 168/20. I-am depărtat, după cum zici, din dreapta moștenire. RUSEȘTI, E. 12/17. La eşirile din slujbă, nu vor dobândi înălțare la cin. CONDICA O. 12/1. Buna mumă, iubind pe fetița sa cu tot focul dragostei părintești, lucru eșit din modă în zilele noastre, rămase încântată văzând ... o astfel de partidă. NEGRUZZI, S. I, 72. Mai-marii lui, văzându-l că și-a făcut datoria de ostaș, l-au slobozit din oaste. CREANGĂ, P. 297. Vrea să demisioneze din slujbă. SĂM. II, 83. Să-l scoată pentru vecii vecilor din viața de om. POPA, V. 334. Suferi soarta protectorului său ... Fu destituit și din direcție,

și de la catedră. CĂLINESCU, C. O. 229. (În construcții care indică prin metonimie persoana la care se raportează acțiunea) *Nu e cire să scoată din mărule mele.* PSALT. 318. *Și-i izbăvi pre ei din mâna pizmașului.* PSALT. (1651), 203^v/4. *Sve[n]ția Sa fugise din mâmurile lor* (a. 1600–1650). GCR I, 137/34. *Și să mergi într-altă țară, unde vei putea să scapi din mâinile păgânului împărat.* MINEIUL (1776), 192^v/31. *O scăpase din mâna Smeului.* ISPIRESCU, L. 26. *Frânele gospodăriei ... nu le mai lăsa din mână.* AGÎRBICEANU, S. 482. *Vom fi fericiți de vom reuși să-i smulgem din ghearele răzvrătirii.* LOVINESCU, în PLR II, 276. *Manole luase din mâinile ostenite ... ale lui Iorgu toate frânele moșiei.* DEMETRIUS, A. 10. (În formule de repetiție) *Nu-s deprins a îmbla ... din stăpân în stăpân.* CREANGĂ, P. 151. *Insula a trecut din mâini în mâini.* RALEA, O. 38. ♦ (Indică detașarea, eliberarea, mântuirea etc. dintr-o anumită stare de spirit sau sufletească, dintr-o anumită atitudine etc.) *Bănaturile înrimiei mele mulțiră-se, den nevoile mele izbaveaște-me.* PSALT. HUR.² 106. *Scoate-veri den grije sufletul meu.* ib. 206. *Toți voru învia din morte* (a. 1550). CUV. D. BĂTR. II, 454/26. *Peri-veți den calea dereptului.* CORESI, PS. 5/8. *Să-i scoată capul den nevoe.* PRAV. 122. *Den cădearea cea de demult să ne sculăm și den păcate să ne slobozim* (a. 1648). ap. GCR I, 130/20, 21. *Den toată grija izbăvitu-m-ai.* PSALT. (1651), 97^v/1. *Din mila Ta să cadză.* DOSOFTEI, PS. 21/22. *Să ne deșteptăm sufletele den somnul cel greu.* BIBLIA (1688), [prefață] 3/37. *Trupul tău va avea ... întristarea cea nemângăiată carea o au păcătoșii fără nedeajde a să izbăvi den muncă.* ANTIM, O. 354. *Din primejdii izbăveaște-ne pre noi.* SLOV. 13^v/18. *Ai dezlegat din necuvântare pre cei ce cugeta ceale deșarte.* MINEIUL (1776), 127^v/23. *Izbăvind din moarte cuplită pre o împărăteasă, să arată nemincinos.* MOLNAR, RET. 50/9. *Pre aceia din mișelia lor să-i redici.* IORGOVICI, O. VI/1. *Deșteptându-se din mirarea aceeaia ... începu ... a lăuda pre marele Joe.* MAIOR, T. 259/5. *Au scăpat pre vezirul din acea primejdioasă stare.* OBLĂDUIREA, 10/16. *Cu moartea mea scap pe toți orășanii din moarte.* GOLESCU, P. 362/14. *M-au slobozit ... din robia trebilor.* PLEȘOIANU, T. III, 45/18. *Cu nepuțință au fost să-i mai poată cineva mântui din primejdie.* CR (1829), 145^v/1. *Mă deștept din vis.* HELIADE, O. I, 177. *Tot după ce scapătă din slavă și din bogăție ... tribue să îmbrățișeze munca.* GORJAN, H. I, 130/20. *Când mă deșteptai din amețala mea, văzui calul numai spumă.* NEGRUZZI, S. I, 67. *Găsi în adevăr mijlocul de a scăpa din toate.* FILIMON, O. I, 134. *Ea-l lăsă ... să se trezească din această beție.* EMINESCU, P. L. 94. *În Vinerea Seacă, prea cuviosul cocoa oul la lumânare, ca să mai ușureze din cele păcate.* CREANGĂ, P. 111. *Când se trezi bine din cugetările lui, văzu că soarele dă în asfințit.* ISPIRESCU, L. 34. *Din visarea mea, m-au scos aplauzele băieților.* MILLE, V. P. 212. *Țara a ieșit învingătoare din grelele ei încercări* (a. 1916). PLR II, 106. *Cât ești de drăguț că vii să ne mai scuturi din plictiseala asta otrăvitoare!* REBREANU, I. 152. *De spaimă, ciocoilul tresare din somn.* LESNEA, VERS. 236. *M-am deșteptat din somn dinaintea ferestrei.* ARGHEZI, C. J. 20. *Există evenimente capabile să catapulteze viața unui oraș din sfera*

animatorului molcom. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 4. *Mai uiți din supărare.* JARNÍK – BĂRSEANU, D. 414. *S-auză noroadele, Ca să vie să se roage. Să le ierte din păcate.* PĂSCULESCU, L. P. 18. *Nu mai am cui să mă plâng, Din durere să-mi mai stâng.* FOLC. TRANSILV. II, 13. ♦ (Indică separarea, distingerea unui element de altul sau alegerea unui element din două) *Va aleage ei unul de alt, ca un păstoriu aleage oile den capre.* CORESI, EV. 34. *D[umne]zău cunoaște păcătoșii din direpți.* VARLAAM, C. 412. *Nu să poate socoti den doă lucruri unul, oare carele va fi mai rău.* PRAV. 149. *De ari stânge cineva numai istoria a lucrurilor făcute ... abia de s-ari cunoaște viața oamenilor den dobitoace.* N. COSTIN, LET. 39. *Să poți aleage cei buni din cei negri.* MOLNAR, E. S. 175/19. *Una din dooa au trăbuit să se întâmpale.* MAIOR, I. B. 22/9. *Nu deosibești vrodată stricăciunea din folos.* SLĂTINEANU, A. 17/7. *Oile cele unguerești din cele pământeste au mare dăosebire* (a. 1811). DOC. EC. 125. *Avem trebuință să știm a deosebi binele din rău.* GRECEANU, I. 86/21. *Dumnezeii ... Olimpului ... caută cătră insola Kalipsei, ca să vează care din doi va birui Minerva.* MAIOR, T. 178/1. *Ei caracter nu cinstesc Nici om din om osibesc.* MUMULEANU, C. 89/4. *N-am putea deosebi pre bucatele ceale folositoare din ceale vătămătoare.* POTECA, G. 5/7. *Cii bolnavi și molipsiți ... vor fi osăbiți din cii sănătoși.* AR (1829), 223^v/32. *Trebuie să aibă ... semne sau calități prin care se cunoaște din alte ființe.* HELIADE, PARALELISM, II, 30. *El singur defăimă pricina prin care se deosibește din celelalte viețuitoare.* MARCOVICI, C. 13/4. *Împărăteasa ... se deosăbea din celelalte numai cu îmbrăcăminte și cu umbletul ei cel măreț.* GORJAN, H. I, 5/1. *Te faci că nu știi, poate, Care din doi e fiul meu?* RUSSET, E. 87/10. *Boierii ... n-aveau dreptul ... d-a fi osebiți din legea comună pentru toți.* BĂLCESCU, M. V. 10. *Cine să fie oare acel mândru erou care să distinge din ceilalți voinici?* FILIMON, O. II, 9. *Noțiunea cuprinde dar esența lucrurilor, ... alegând din reprezentările lor numai părțile importante.* MAIORESCU, L. 21. *Ori părerea mă înșală, ori s-a strica vremea, zise împăratul; din două una trebuie să fie numaidecât.* CREANGĂ, P. 265. *Fata întrebă pe cal, pe care din amândoi să scape.* ISPIRESCU, L. 19. *Din voi doi car mă iubii?* FOLC. TRANSILV. II, 41. ♦ (Indică proveniența, procurarea, sustragerea etc. unui bun, a unei sume de bani etc.) *Acesta, den roadă ce va fi strâns, să întoarcă înapoi de dofujo ori.* PRAV. 3. *Cela ce va fi vrut să fure bou den cireadă ... să i să scoată ochii.* ib. 33. *Din veniturile de acolo mi-i hrana.* DOSOFTEI, V. S. septembrie, 11^v/21. *Aceaste fâgăduiale zicea că nu le va da din mănăstire, ce are el bani* (a. 1726). IORGA, S. D. XIV, 34. *Să dai din osteneala ta și celuia ce-ți ceare.* IACOV, SYN. 39^v/21. *Am căotat să-i plătesc din banii loterii[i]* (a. 1795). IORGA, S. D. XII, 119. *Niciunui grănițeariu să nu să tragă seva din avearea pământului său.* FUND. 13/9. *Să să plătească din casa podului, însă și atunci pă cât va fi cu dreptul.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 64. *Că din vremea de demult Din punga celor ce-ascult Lingușitorii trăesc.* HELIADE, O. I, 125. *Puține țări s-au îmbogățit din natură cu atâta îmbulșugare precum este Țara Rumânească și cu toate acestea nicăirea fericirea n-a fost mai rară decât într-acest pământ.* CR (1832), 289^v/11. *Începu a cheltui*

din acești galbeni la câte îi tribuea în casă. GORJAN, H. I, 60/9. *A băut vreunul dintre denșii vreun pâhar de vin din banii câștigați.* CR (1839), 476¹/13. *Acum toată călărimea se îndestulează din țară, în vreme ce mai de mult era nevoie a se cumpăra cai din staturile vecine.* NEGRUZZI, S. I, 36. *Hrănit din leașa ce-i dădeau boierii.* IORGA, C. I. I, 25. *Pușinul pe care l-am agonisit din leașa ... mea ... o să-l las copilașilor lui bietu Mișu.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 31. [Regele] *plătește din lista civilă pe ofițerii dezertori.* CAMIL PETRESCU, T. II, 352. ♦ (Indică proveniența unui câștig, a unui venit, a unei dări, a unei taxe etc. în schimbul a ceva) *Orcare vameș va ceare vamă den niscare lucruri ... să i să tae capul.* PRAV. 48. *Oricine-și va omori muiarea, iș va piiarde tot venitul ce va fi având den ocinile ei.* ib. 93. *Înșea pe preoți ce or fi la acește sate să nu-i supere pentru dejmă din pâine (a. 1784).* IORGA, S. D. VII, 235. *Întră tot felii de goange albinele sânt ceale mai de frunte ... pentru folosul cel din ceară și mieare.* ECONOMIA, 172/9. *Călugării neapărat să ia zăciuială din rodul locurilor sau a viilor acelora.* MAIOR, I. B. 217/5. *Mare sumă de bani fac din vânzarea poamelor celor verzi.* ÎNV. POM. 5/1. *Cel mai drept câștig este cel din muncă.* GOLESCU, P. 116/5. ♦ (Indică succesiunea de la o generație la alta) *Căci te iubeam cu ochi păgâni și plini de suferință, Ce mi-i lăsară din bătrâni Părinții din părinți.* EMINESCU, O. I, 192. *Farmecul meu? – Se transmite, pare-se, din mamă-n fiu.* VINEA, L. II, 9, cf. ALR II 3 229/899, 987. ♦ (Indică întreruperea sau încheierea unei activități, a unei stări, a unui stagiu etc.) *Cela ce va răpi muiare curvă, carea mai apoi să va fi întors den petreaceria ei ... atunce va cerceta giudeful.* PRAV. 191. *Calipso oprește pe Telemah din spunerea istorii[i] ca să se mai odihnească.* PLEȘOIANU, T. I, 151/3. *Degrabă m-am întors din călătorie.* DRĂGHICI, R. 15/6. *Să nu te lași din alergarea cailor până nu te vei năduși bine.* GORJAN, H. I, 47/18. *S-a făcut o deprindere literală la toți tinerii care ies din școală (a. 1836).* PLR I, 34. *Demoasela Agapița de curând eșită din pensionat are zestre de o mie de galbeni venit pe an.* NEGRUZZI, S. I, 72. *Un simțimânt fatal îl oprea din această întreprindere.* FILIMON, O. I, 103. *El înceată din cântare.* EMINESCU, O. I, 67. *De-acum înainte tot așa are să-ți fie, până ce-i ieși din slujba spânului.* CREANGĂ, P. 222. *Ieșise din școala de muzică a cadeților.* CARAGIALE, O. I, 4. *Dânșii-ncetară din plâns, COȘBUC, AE. 16. Se oprea din povestii și bătea darabana cu degetele pe masă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 35. *Întrerupându-se atunci din pasionata lor discuție, ... scriitorul ... m-a întrebat dacă nu cumva mi-e rău.* CAMIL PETRESCU, P. 46. *Toți se întrerupseră din lucru.* C. PETRESCU, I. II, 43. *Oamenii pe vapor se întorc din vacanțele lor.* RALEA, O. 72. *Zis-a bădița odată Să mai stau vo doi ani fată, Pân-a vini din armată.* FOLC. TRANSILV. I, 244. ♦ (Adesea în corelație cu „cătore”, „în”, „la” sau „spre”, indică modificarea, transformarea, devenirea etc. cuiva sau a ceva) *Preiușor oamenii pleacă-se den bine spre rău.* CORESI, EV. 310. *Să schimbă den stepena cea de sus în cea de gios, și den domn să face rob, și den boiarin rămâne ca o slugă.* PRAV. 106. *Până când, Milostive, vei face zăbavă, Să mă-ntorci din pierzare spre sfânta Ta slavă?* DOSOFTEI, PS. 23/4. *Sânt neschimbători din reu.* ANTIM,

P. XXVI. *Au întors pre mulți din neburnia idolească spre cunoștința dumnezeiască.* MINEIUL (1776), 192¹/11. *Să schimbă din chipul călugăresc și să îmbracă în haine mirenești.* VARLAAM – IOASAF, 21¹/18. *A naturii este a crește pruncul, a-l face din mic mare.* IORGOVICI, O. 82/16. *Când voiaște vreun părinte pruncul său din școala românească a-l da la cea nemțască ..., niceodată până la săvârșirea unei curgeri să nu-l dea.* INSTRUCȚIE, 15/13. *Noi caută să ne ferim foarte de a face din moralitate numai theorie.* PETROVICI, P. 104/4. *Văzând vezirul că nu poate să o scoată din hotărârile ei se duce la împăratul să îi dea de știre.* GORJAN, H. I, 21/24. *Se căznea bietul Lazar să facă din niște bucheri, ingineri.* CR (1839), 263¹/10. *Să se schimbe din viață-n neviață!* CONACHI, P. 87. *Așa este obiceiul norodului nostru, să facă din fânțar, armasar.* NEGRUZZI, S. I, 139. *Din tremurătoare deveni lină.* EMINESCU, P. L. 85. *De la o boală ce-am avut, când eram mic, mi-au schimbat numele din Stan în Ipate.* CREANGĂ, P. 149. *N-a fost puțință să-l întorcă din hotărârea sa.* ISPIRESCU, L. 3. *Poate că din această expoziție va rămânea un mic muzeu, ca în Târgu-Jiu.* IORGA, în PLR II, 16. *Femeia a dat din rău în mai rău.* REBREANU, I. 11. *Pe neașteptate, din solvent, el trebuia să devie un bursier întreg.* ARGHEZI, S. XI, 89. *Orașul a trecut din mâna spaniolilor în aceea a francezilor.* RALEA, O. 12. *Din instrument de virtuozitate, drâmba ajunge, pe la începutul veacului trecut, ... instrument popular.* ALEXANDRU, I. M. 27. *Viziunea sadoveniană trece din uman în cosmic.* CONSTANTINESCU, S. II, 7. *Din copii am devenit dintr-odată moși și strămoși și purtăm galoși.* SORESCU, U. 59. *Din drac să faci muiere.* DOINE, 300. ♦ (În construcții care indică devierea, ieșirea dintr-o stare normală) *Când nu-i omul cu toată mintea, ce să dzice eșit den fire-i, nebun.* PRAV. 266. *Că-și eșisă din minte (sfârșitul sec. XVIII).* LET. III, 264/15. *Bubații oameni sânt în mare fierbințeală, ... de multe ori își es și din fire.* FRĂȚILĂ, S. I. 31/9. *Mă simțeam uimit ș-afară din mine.* PLEȘOIANU, T. I, 106/28. *Rămasă smintit și eșit din minte.* GORJAN, H. I, 71/22. *Cea mai adâncă simțire îl silește ... a se arunca afară din sine.* MAIORESCU, CRITICE, 5. *Pe frunte-mi mâna n-o s-o luneci Ca să mă faci să-mi ies din minți.* EMINESCU, O. I, 211. *Să nu fii reu de gură, c-apoi mi-i să nu mă scoți din sărite.* CREANGĂ, P. 152. *Parcă și-a ieșit din minți.* LESNEA, VERS. 48. *Am rămas fără tată, și biată mama era cam luată din minți.* ARGHEZI, S. XI, 28. *O vacă lată, greoaie, ... legănându-și ugerile, îl scosese din minți.* CĂLINESCU, C. O. 16. *Își ieșise și mama din ale ei când te vedea.* PAS, Z. I, 273. ♦ (Învechit și regional, indică molipsirea, contaminarea cuiva) *Din vărsatul pruncilor niciodată nu s-au implut oile.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 55/4. *Umblă ... ca căscatul din om în om.* PANN, P. V. I, 100/5. ♦ (Indică limba de origine într-o traducere) *O am primenit [această sfântă carte] den limba rusască pre limba românească (a. 1642).* GCR I, 98/13. *Carte românească ... tâlmăcită din limba ilenească pre limba românească.* PRAV. III. *Să izvodim „Psaltirea” lui D[a]v[i]d den limba jidovească.* PSALT. (1651), VI¹/3. *Ptolomeu ... au tâlmăcit „Sfânta Scriptură” den limba ovreiască spre cea elinească.* BIBLIA (1688), [prefață] 8/35. *S-au ivit și această loghică, ... tâlmăcită din limba ellinească.*

GRIGORIE, L. 5/15. *Am tălmăcit din limba franceză în limba strămoșască. OBLĂDUIREA*, XIII/13. *Tragedia „Ermiona”, tradusă din nemțește de d. I. Văcărescul, se află sub tipar. CR (1834), 44²/46. Trimit prin poștă, tradus din franțuzește, importantul raport al Conferinței imperiale. TITULESCU, D. 205. ♦ (Indică exceptarea în raport cu ceva; în construcția afară din ...) Orice au vrut sau ce ar vrea să se facă, afară den voiea și den porunca lui (a. 1699). GCR I, 329/20. Dreptățile mortului ce să moștenesc sânt: a) Toată averea lui, afară din boerii. LEGUIRE, 67/10. Aceasta cumpănă a dreptății să păzește și la toate felurimile dă mărfuri, ... afară din vite, care au osăbire la vamă (a. 1827). DOC. EC. 400. Îmbrăcăminteaceasta ... rămâne a lor, afară din arme, care vor rămânea la polcuri. REGULAMENT, 12/5. A treia zi Halima era cu totul afară din primejdie. CR (1839), 255¹/11.*

3. (Exprimă delimitarea unei părți componente provenind sau aparținând unui ansamblu, unui tot de natură abstractă ori unei sume de bani) *Să nu ia nemică den roada ce va face acel pământ. PRAV. 7. Să lase a treia parte din averea lor la cutiia cea de obște. PRAV. COND. (1780), 108. Deaca lucrul nu au apucat a să da și prețul nu au apucat a să lua, să pot lepăda atât o parte, cât și alta din tocmeală. PRAVILA (1814), 43¹/14. Leafă va fi ... în 4 rete, adecă la tot fârtali[u] de an un fârtal din simbrie (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 207. Turcii ... au jucat o întreağ băgare de seamă acestui cap din tractat. OBLĂDUIREA, 98/6. La cea mai mare parte din oamenii cei mari lucrarea pământului se socotește de lucru simplu (prost). CULT. C. 8/19. Abia în zece ani s-au împrăștiat ... a treia parte din dicșionarul și gramatica franțozești. HELIADE, PARALELISM, I, 46/5. La cei vechi până și jocul era o parte din meșteșugul ostășăsc. CĂPĂȚINEANU, M. R. 19/21. Nenorocirile vremelor au hrăpit o parte din averea ta. MARCOVICI, D. 15/18. Ajunse la București, îl găsi deșertat de cea mai mare parte din lăcuitori. F. AARON, I. II, 195/5. Poți să-mi făgăduiești că vei erta o a treia parte din vina acestui neșușetor? GORJAN, H. I, 30/26. Trimite-mi 300 de florini din banii mei. CR (1839), 476¹/32. Mircea este silit a părăsi o parte din concuistele sale. BĂLCESCU, M. V. 8. Doamna B. se gătea, ... fredonând aria din vodevilul rusesc. NEGRUZZI, S. I, 60. Și eu sunt mică parte din trista omenire. ALEXANDRESCU, O. I, 86. Capeți chiar o bucată din atotputernicia lui Dumnezeu. EMINESCU, P. L. 42. Am mai găsit și un volum din „Halima”. GALACTION, O. 12. Unități scurte din artileria călare treceau în goană. CAMILAR, N. I, 14. Anecdota din Biblie de miel vorbește. VINEA, L. II, 305. Nimic din el nu se împotrivea. DEMETRIUS, A. 55. Mai mult de jumătate din județele țării au îndeplinit de pe acum prevederile întregului cincinal. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 328. O notă nelipsită din spectacolele ansamblului este aceea a umorului. M 1975, nr. 1, 27. Ba încă își mai fac parte, Din avere jumătate. PĂSCULESCU, L. P. 216. ♦ (În legătură cu construcții care delimitează un anumit grad de extindere a unei acțiuni, a unei stări de spirit) Păgânii ... se vorovăsc cu sfaturi, În deșert din toate laturi. DOSOFTEI, PS. 13/12. Nenorocirea ... va năvăli asupra-i din toate părțile. MARCOVICI, D. 9/1. Moartea să ivește din toate părțile. id. ib. 14/3. ♦ (Indică*

delimitarea cu sens partitiv a unei părți nedefinite dintr-un întreg) *Muntenii nu știa pentru slujbile ce făcea Dimitrașco-Vodă moscalilor, nici din boerii moldoveni încă nu știa. NECULCE, L. 210. Cooana Zinca ... Știe din limba nemțească cât știe pantoful meu! PR. DRAM. 114. Trimeteau din ele [din vite] spre vânzare. MOROIANU, S. 151. Dar erau și din aceia care nu se lăsau ademeniți de aburii farfuriei cu borș. CAMILAR, N. I, 112. ♦ (Delimitarea cu sens partitiv privește unul sau mai multe elemente de același fel dintr-un tot) Chiemă doi oarecarii din sutăși. COD. VOR.² 281. De va face cineva den cliros, trimitu-l de-l bagă în catargă. PRAV. 89. Marele Costandin ospătând pre oarecarii den episcopi ... n-au vrut să să laude de stemă și de diadimă. BIBLIA (1688), [prefață] 8/39. Că din boerii noștri, ... începură unii a să lipi cu-mbunături printre greci. NECULCE, L. 322. Să auzim fieștecarele din noi glasul acela. ANTIM, O. 8. Tessalonicanii omorăse pre Voteric, pentru care faptă, măriindu-se, marele Teodosie au poruncit de au tăiat 7 000 din dâșii. ȘINCAI, HR. I, 67/8. Mulți din prunci a bătrânilor au câștigat minte. EUSTATIEVICI, GR. RUM.² 91. Să odihnească fieștecine din noi. PILDE, 106/25. Unul din ei nesuferind această îndreznire ... i-au zis. BERTOLDO, 5/2. Se știu unele din ceale scrise. ȘINCAI, C. 3/23. Ba și din clirul sârbesc unii, mai vârtos carii au ceva neputință, nu postesc. MAIOR, I. B. 371/6. Iaste adevărat că puțini din poetici au dobândit darul firei. BELDIMAN, A. 3/18. Un om din tovarășii lor gonind alergase după o fată tânără. OBLĂDUIREA, 66/5. Din oameni unii sânt albi, iar alții negri. GRIGORIE, L. 30/10. Multe lucruri din ceale trebuincioase le lasă baltă. GOLESCU, P. 185/20. Nimenea din oameni nu știe toate. POTECA, C. P. 24/4. Să socoti fericit că au putut scăpa teafăr cu puțini din ai săi. AR (1829), 247/43. Fieștecare din copii s-au tras câte într-o parte a grădinei. DRĂGHICI, R. 153/24. Nimeni nu poate afla nimic din faptele noastre. GORJAN, H. I, 89/12. La niciuna din apucăturile tale să nu-ți impute constiința ta scoposul și mijloacele. BUZNEA, C. 2/14. Am însemnat ceva din istoria patrii[ș]. F. AARON, I. L. 4/2. Nimini din noi nu este. RUSET, E. 27/14. Dacă ne-am răzâma numai pe slabele noastre mijloace, puține am putea ținea din cele făgăduite. KOGĂLNICEANU, în PLR I, 158. Cei mai mulți bolnavi au fost dintre nevoeși și din sârăcime. C. VĂRNAV, H. 62/4. Mulți din feciorii de boieri se deuceau la dânsa. PR. DRAM. 309. Aceasta este una din cele zece porunci: să iubești pe aproapele tău. NEGRUZZI, S. I, 149. Noșunile sunt unul din elementele schimbătoare, după care se schimbă și cuvintele. MAIORESCU, L. 26. În introducerea acestor șiruri am surprins unele din cugetările care-l preocupau în genere. EMINESCU, P. L. 27. Din trei feciori, câți are tata, niciunul să nu fie bun de nemica?! CREANGĂ, P. 188. Rugă pe Făt-Frumos să-și aleagă de soție pe una din cele trei fete. ISPIRESCU, L. 5. Nu se arată niciunul din sârăcii satului. AGÎRBICEANU, S. 137. Poezia era una din pasiunile preotului. REBREANU, I. 136. Unul din motivele atâtor drame este că, dacă rozele tinere sunt o hrană substanțială pentru poezie, poezia cu care ele ... se hrănesc este ... mediocră. CAMIL PETRESCU, T. II, 12. Una din moașe răspunse: – Băiet! SADOVEANU, O. I, 29. Cine ia cunoștință de una din formulările exacte ale științelor nu primește nicio*

veste ... despre momentul sufletesc particular al persoanei care a enunțat mai întâi acele formulări. VIANU, A. P. 17. *Florăreasa e unul din miile de cazuri.* ARGHEZI, S. XI, 68. *Una din ele a pus ochii pe un fiu de păstor.* CĂLINESCU, I. 39. *Luați oricare din preocupările adânci ale istoriei continentului nostru.* RALEA, S. I. II, 11. *Mașina fostului cadet din husarii morții ... îi aștepta la trotuar.* VINEA, L. II, 42. *Cine din noi va muri înainte ca trupul să-i moară?* LABIȘ, P. 317. (În legătură cu „câte”; cu nuanță distributivă) *Era să meargă câte unul din învățați.* LEON ASACHI, B. 17/2. *Fiecare dintr-înșii răpi câte unu din acei șapte mosafiri.* GORJAN, H. I, 100/8. *Suflătorii sunt reprezentați prin câte un singur instrument din fiecare familie.* M 1974, nr. 9, 33. ♦ (Delimitarea cu sens partitiv se face pe baza unei caracteristici) *Măcar o mie de reale de ar face un om din cei proști, nimenea nu le socotește.* PILDE, 89/21. *E unul din ceale mai de frunte orașe a țării.* MAIOR, I. B. 177/1. *Starea Grecii e din cele mai triste.* CR (1832), 167¹/2. *Este silit să sape groapa unei ființe din cele mai iubite.* MARCOVICI, D. 9/11. *Smerenia este una din cele mai frumoase virtuți.* BUZNEA, C. 7/17. *Imitația este una din ceale mai însemnate însușimi ale acestor animale.* J. CIHAC, I. N. 18/16. *Mircea cel Bătrân, unul din cei mai mari și mai vestiți voievozi ai noștri, reclamă de la turci această moștenire.* BĂLCESCU, M. V. 8. *Să vie ... unu din cei însemnați.* PR. DRAM. 187. *Tutunul cuprinde în sine o otrăvă din cele mai tari.* MIRONESCU, L. 51. *Unul din cei mai dibaci și mai îndrăzneți pescari ..., îl văzuse hârjolindu-se, „ca un porc” la soare.* CHIRIȚESCU, GR. 51. ♦ (Delimitarea unui element se face pe baza unei comparații de superioritate) *Numai mai alesi din toți era la sfat Panaite Morona postelnicul.* NECULCE, L. 154. *Era cel mai înțelept den tovarășii acie (cca 1750-1780).* GCR II, 85/1. *Nu să poate rădica măcar cel mai mic din supuși fără de știrea Parlamentului.* AMFILOHIE, G. 74/15. *Stăpânirea cea mai înaltă din patria noastră se numeaște ... chesariu al Austriei.* D. SUP. 8/22. *Va coprinde în sine ... o culegere de cele mai folositoare și interesante lucruri din gazeturile Evropii (a. 1829).* PLR I, 18. *Îl descrie de cel mai nesocotit și mai aspru din tirani.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 204/25. *Acesta este cel mai mare din darurile tale.* MARCOVICI, C. 139/17. *Slăvita împărăteasă a Indiei ... este cea mai vestită și mai înțeleaptă din lume.* GORJAN, H. I, 7/17. *Îi cel mai rău om din divizie.* CAMILAR, N. I, 14. *Ea era cea mai frumoasă din toate.* DEMETRIUS, A. 22. ♦ (În formule de repetiție, indică manifestarea progresivă a unor elemente dispuse ierarhic sau succesiv) *De atunce numitul s-au înălțat din grad în grad.* AR (1829), 10²/36. *Armia egipteană pășa din izbânzi în izbânzi.* CR (1833), 5²/39. *Din transformării în transformării, omenirea merge într-un progres continuu.* BĂLCESCU, M. V. 3. *Defăimau din mult în mai mult petrecerile holteiei.* NEGRUZZI, S. I. 75. *Pedestrimea creștină fusese dusă din biruință în biruință.* SADOVEANU, O. I, 181. (Cu nuanță temporală; în construcția *din ce în ce*) *Cu atât mai puțin pot exista în natura reală acele noțiuni din ce în ce mai abstracte.* MAIORESCU, L. 122. *Ea, din ce în ce mai dragă, și-ar cădea pe zi ce merge.* EMINESCU, O. I, 160. *Dan e din ce în ce mai nervos.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 193. *Oboseala o*

istovea din ce în ce. REBREANU, I. 192. *Din ce în ce, ... nu se mulțumește cu ce are.* C. PETRESCU, I. II, 267. *Streinul nu se dete bătut. Din ce în ce mai stârniț, colindă ograda de ograda, rugându-se de ospeție.* VOICULESCU, P. I, 219. *Din ce în ce glasul lui se aprindea mai tare.* SADOVEANU, O. I, 69. *În golful din ce în ce mai liniștit, apar pescari în bărci cu pânze.* RALEA, O. 35. *Diferențierea societății în individualități din ce în ce mai distincte.* V. ROM. februarie 1975, 25. ♦ (Învechit, în corelație cu „până în (la)”, raportează elementul antagonic final la cel inițial, pentru evidențierea extinderii totale) *Încungiurată casa den tânăr până în bătrân.* BIBLIA (1688), 12²/7. *Sfințeaste-m tot dentăi născutul den om până în dobitoc.* ib. 48²/9. *Și atuncea începu a chiema pre toț feciorii săi pre rând, den cel dintăi până la cel mai de apoi (a. 1760).* GCR II, 70/9. ♦ (Indică restrângerea unei caracteristici, a unei calificări, a unei competiții etc. la un anumit domeniu de referință) *Dascali știuți foarte den limba elinească.* BIBLIA (1688), [prefață] 4/42. *Împăratul Moscului începuse tare a se întărire, și din putere și din nume.* NECULCE, L. 197. *Împărăția și de-i fu scurtă din viețuire, dar foarte lungă s-arătă din multa dobândire.* VĂCĂRESCUL, IST. 260. *Din luptă să ne luptăm, ori din săbii să ne tăiem?* CREANGĂ, O. 164. *Îndrăznise să se întreacă din sărit cu el.* GĂRLEANU, L. 27. *Și din putere am slăbit.* DOINE, 3. ♦ (Urmat de „de”; cu nuanță partitivă) *Se înfruptau pe ascuns, ca niște păcătoși, din de dulce.* VOICULESCU, P. I, 150.

4. (Exprimă observarea unui anumit fapt dintr-o anumită perspectivă; prin analogie cu spațiul propriu-zis) *Din mijlocul acestei realități imediate, în scurtă vreme îmi fu cu neputință să mai privesc existența minerilor, în perspectiva măreață a saltului pe care mersul înainte al lumii se pregătește să îl facă.* BOGZA, V. J. 18. ♦ (Indică sursa din care rezultă, din care decurge etc. ceva de natură abstractă) *Din vorbe să trage și binele și răul ce ne vine.* PILDE, 5/22. *Bonitas este format din bonita-te.* HELIADE, PARALELISM, I, 5/26. *Noi am dovedit că vorbim o limbă ce se trage din latină.* id. în PLR I, 21. *Încetează de a socoti că bănuelile tale izvorăsc din înțelepciune.* MARCOVICI, D. 13/15. *Prevede relele ce să nasc din dispute.* BUZNEA, F. 39/26. *Nerândueala ce-ți pare, chiar din rândueală vine.* CONACHI, P. 273. *Origina acestor adunări isvoraște din municipalitățile romane.* BĂLCESCU, M. V. 9. *Neajunsul caracteristic al minții omenesci provine din prea puținele reprezentări ce le poate cuprinde conștiința deodată.* MAIORESCU, L. 21. *„Paloda literară” a răsărit din această necesitate (a. 1904).* PLR II, 71. *Programul „Sburătorului” ... va ieși din talentul colaboratorilor lui.* LOVINESCU, în PLR II, 279. *Din această viziune emană o metodologie a raportării materialului lingvistic la anumite coordonate.* LL 1972, nr. 2, 52. (Cu nuanță cauzală) *Adevereză cum că pealea frumoasă și molcuță vine din mâncările ceale mai bune.* CARCALECHI, C. 60/22. *Această greșală vine numai din dorința de a face obștiei bine.* C. VÎRNAV, H. IX/15. ♦ (Indică deducerea pe bază logică, matematică) *Știința numerării e aceeaia știință prin carea ne învățăm a găsi din niscarii numeri cunoscuți alți numeri necunoscuți.* ARITM. (1806), 3/15. *Din judecata „Dacă este m, este s” ... nu va rezulta niciodată o concluziune*

nouă. MAIORESCU, L. 80. ◇ (În legătură cu construcții care indică evaluarea, estimarea unei acțiuni, a unei stări, a unui fapt etc. dintr-o anumită privință) *Apariția săptămânală e mai bună din toate punctele de vedere* (a. 1910). PLR II, 123. *Din acest punct de vedere urgențele pot fi împărțite*. BELEA, P. A. 11. *Chiar inovațiile modeste din punct de vedere cantitativ au izbutit, până la urmă, să se impună*. VARLAAM – SADOVEANU, 96. *Din punct de vedere formal suntem de acord cu acest lucru*. CL 1973, 187. *Rezolvarea unor zone din punctul de vedere al unor cerințe moderne în sistematizarea urbană*. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 3. *Din punct de vedere profilactic, o principală metodă o reprezintă vaccinarea antigripală*. RL 2005, nr. 4 571.

5. (Învechit, rar, exprimă dependența din punct de vedere medical) *Viața cea firească spânzură dânc cele dântâi îngrijiri puse asupra prunciei*. PR. 1/4. ◇ (În legătură cu construcții care indică dependența prin supunere, obediență etc.) *Și este și bun, că nu-i va ieși Brâncovanului din cuvânt, la ce i-ar poronci*. NECULCE, L. 162. *Supt stăpânirea mea supuse la orice le voi porunci, fără să-mi ese vrodată din cuvânt*. GORJAN, H. I, 20/27. *Feciorul nu ieși din hotărârea maică-sa*. CREANGĂ, O. 3. *Să nu eși din cuvântul calului*. ISPIRESCU, L. 19. *Din ascultare nu-i nimeni să-i mai iasă*. VOICULESCU, POEZII, I, 52. *Zice el așa, trebuie să fie sfânt, din vorba lui să nu ieșim*. SADOVEANU, O. IX, 430. ◆ (Indică autorul sau agentul intermediar de la care provine, de la care se transmite o învățătură, o informație etc.) *Cartea ce se cheamă „Evanghelie cu învățătură”, den tuspătru evanghelistii aleasă și den multe dumnezești scripturi*. CORESI, EV. I. *Mare mărturie iaste și din apostolii și den Duhul Sfânt*. id. ib. 474. *Mântuina din jidovi iaste*. VARLAAM, C. 114. *Au tălmăcit den d[umne]zăescul duh „Cântarea Cântărilor”*. BIBLIA (1688), [prefață] 7/8. *Iară împărăția, înțelegând din vovoda Chiovschii cum să întemeiadză moscalul despre toate părțile, au mazilit pe veziriul și pre Iusuf, pașa Tighinii, căci sta pricină să nu strice pacea*. NECULCE, L. 199. [Dositei] *a trecut în Țeara Muntească, de unde și venise, cum am auzit din tatăl meu*. ȘINCAI, HR. III, 198/13. *Auzisem eu din oameni că, dacă vrei să nu te muște câinii ..., să te tupilezi jos la pământ*. CREANGĂ, A. 67. *Mai întrebați din soldații vechi*. BACALBAȘA, S. A. I, 98. *Am aflat din oameni că-i la 104 Infanterie și au pus-o la mitraliere*. CAMILAR, N. I, 24. *Auzât-am din bătrâni Că nu-i bun gardu de spchini*. ARH. FOLK. I, 164. (Cu nuanță instrumentală) *S-au spodobit episcop din mânuile Sv[ă]ntului Ghenadie*. DOSOFTEI, V. s. noiembrie 116¹/5. *Buna rânduială, frumuseța, grațiile es toate din mâna lui*. BUZNEA, F. 2/7. *Una pe alta se îndemneau la treabă și lucrul ieșea gârlă din mânele lor*. CREANGĂ, P. 7. *Primind ... carte din mâna tată-său, ... își ie ziua bună de la frați*. id. ib. 187. ◆ (În construcții care indică prin metonimie autorul sau agentul unei acțiuni) *Den rostul tinerilor și sugători sfârșit-ai laudă*. CORESI, PS. 16/4. *Va auzdi ... cuvinte bune ... den gura celuiia ce l-au suduit*. PRAV. 243. *Din glasul cântecelor ... adormim*. DOSOFTEI, V. s. octombrie, 80¹/30. *Așa am auzit din gura Predii* (a. 1722). IORGA, S. D. XII, 220. *Nice din gura bătrânilor nemica nu am auzit despre aceasta*. MAIOR, I. B. 377/8.

Chip n-au fost a scoate din gura ei cuvânt macar. DRĂGHICI, R. 27/18. *Să nu-ți mai scape din gură astfel de vorbe nebune*. NEGRUZZI, S. I, 146. *La arătarea vorbală multe vorbe nesocotite, necoapte, rău zise, scăpate din gură ... se pot îndrepta*. BĂLĂȘESCU, GR. V/13. *Nu știu ce mi-a ieșit din gură*. CREANGĂ, P. 191. *Îi luau vorba din gură*. ISPIRESCU, L. 36. *Și din grai așa-a grăit*. RETEGANUL, TR. 14. *Și din glas cântând*. ALEXICI, L. P. I, 104. (În formule de repetiție) *O samă de cuvinte ce suntu audzite din om în om*. NECULCE, L. 7. *Învățătură nescrisă, din gură în gură lăsată*. CANTEMIR, I. I. I, 18. *Drumuri mari de piatră și șanțuri ... cărora încă troianuri le zicem, rămânând de atunci din om în om*. C. CANTACUZINO, CM I, 14. *De-oi muri – își zice-n sine – [bătrânul dascăl], al meu nume o să-l poarte Secolii din gură-n gură și l-or duce mai departe*. EMINESCU, O. I, 133. *El își căuta de drum, întrebând din om în om unde șede Dumnezeu*. CREANGĂ, P. 307. ◆ (Indică justificarea unei acțiuni, a unei stări, a unui fapt etc. prin indicarea motivației, a mobilului interior care le provoacă) *Cela ce va fi suduit pre cineva de răpitul mâniei sau den sminteala limbii să nu să cearte ca un suduitoriu*. PRAV. 226. *Darul ce mi s-au dat den mila lui Dumnezeu*. BIBLIA (1688), [prefață] 4/38. *Caută de acum înainte de vezi ce s-au lucrat din zavistie*. NECULCE, L. 100. *Nu din lăcomie s-au făcut aceasta*. MUSTE, ap. GCR II, 25/5. *Din multă milostivirea Ta ... Te-ai oprit*. MINEIUL (1776), 164²/2. *L-au ... numit Mestu, ... adică beutor, poate din vro zavistie*. VĂCĂRESCUL, IST. 262. *Nenumeratele supărări care tu din nespusa iubire de om ai suferit*. IORGOVICI, O. VI/10. *Ioann din mila lui D[u]mnezeu episcop Halchidonului*. MAIOR, I. B. 168/13. *Din prostie vine toate răutățile*. CARCALECHI, C. 107/19. *Telemah povestește cu simplitate greșalele ce făcuse din nesocotință*. PLEȘOIANU, T. I, 117/2. *Teme-te numai de relele ce însuși țe-ai uneltit din greșeala sau din slăbiciunea ta*. MARCOVICI, D. 16/10. *Văzând ... că corabiia lipsește, tăpând din durere ... au căzut leșinat*. DRĂGHICI, R. 299/24. *Îmi povesti și ea cele ce i se întâmplase din pisma celor două surori asupra ei*. GORJAN, H. I, 160/21. *Să nu se facă dar din greșală vreo împotriva urmare*. MEȘT. MOȘ. 25/27. *Nu așteptam alta din mila cerească Decât a muri*. ALECSANDRI, O. 73. *Toate le-am făcut ... numai din prefăcătorie*. CARAGIALE, O. VI, 27. *Trebuie să știi că din nebăgare de seamă ... am călcat pe coprinsul tău*. ISPIRESCU, L. 42. *Din mândrie nu putea stăru cu tot dinadînsul pe lângă prieteni*. CONTEMPORANUL, IV, 215. *Parcă l-a luat din dragoste*. AGÎRBICEANU, S. 549. *Orfanii satului, din mila lui creșteau sub un adăpost*. C. PETRESCU, S. 133. *Iubești întâi din milă ..., iubești pentru că știi că asta o face fericită*. CAMIL PETRESCU, U. N. 19. *Criminali din răzbuțare, ... [arabii] ucideau, convingși că vor conjura vreo nenorocire*. BRĂESCU, A. 231. *Până acuma n-am îndrăznit să-ți aduc aminte; acuma îndrăznesc, din amărăciunea în care mă aflu*. SADOVEANU, O. XIII, 552. *Eu însă am cerut să merg pe front și din durere pentru moartea tatii, dar mai ales din curiozitate*. MIHĂESCU, D. A. 10. *Au înaintat ... masacrând din sadism ... populațiile indiene*. RALEA, O. 12. *Un caz destul de neobișnuit de crimă din gelozie*. VINEA, L. II, 82. *Era din dorință de aventură?* DEMETRIUS, A. 54. *Vasile Boțoghina*

se însurase din dragoste și Anghelina, nevastă-sa, nu-i adusesse ca zestre decât casa în care stăteau. PREDĂ, M. 169. (Urmat de „în”) Aciaastă să știe toți preoții, din în preot în preot, carii vor fi la aciaastă sff[ă]ntă besearecă (a. 1699). IORGA, S. D. XIII, 71. (Cu nuanță de confortitate) Dat-au ... din bună vreaire lor daanie pentru pomenirea celor morți (a. 1755). URICARIUL, XI, 365/33. De va cerca și de va găsi [o comoară] fără svatul stăpânului celuia cu locul, așașa numai den capul lui, nu va rămânea să fie a lui. PRAV. 80. Domni nu din fire, ce ca ceară ce preste patimă împărățără. DOSOFTEI, V. S. [predoslovie] I'6. Singur den sine supt a căruia monarhie ar vrea a se supune, să-l întrebăm. CANTEMIR, I. I. I, 147. Cei ce sânt din firea lor darnici n-au puțină să dea. PILDE, 33/17. Neputând eu din însa mea mijlocire a face aceasta [a tipări cărticica], am fost silit a lăsa lucrul acesta jos până astăzi. ARITM. (1805), 11/2. Omul din fire poșteaste a cunoaște. ȚICHINDEAL, A. M. 37/25. Trebuie învățătorul să știe și din cap socoti, ca să poată în aceasta și pre ucenicii săi a-i îndrepta. MAN. ÎNV. 29/21. Omul este curios din natura sa (a. 1838). PLR I, 59. Îl țineam strâns din toate puterile. PLEȘOIANU, T. I, 170/7. Îl izbii o dată cu sabia păste gât din toată puterea mea. GORJAN, H. I, 71/12. Îndemnat fiind de-naltele dispoziții cu care din fire sântei înzăstrați. BUZNEA, F. [prefață] I/4. [Filosoful] să tot despartă lucruri ce sunt unite din fire. CONACHI, P. 277. Unul zise, din minte puțină Că „scump la tărățe, ești la faină”. PANN, P. V. III, 76/27. Numele, care din fire ... se cuvîn bărbăților, sânt bărbătești. BĂLĂȘESCU, GR. 17/9. Din fire era blândă, simplă și bună. ODOBESCU, S. I, 6. De-ai făcut-o din capul tău, bun cap ai avut. CREANGĂ, P. 198. Avea o slăbiciune din născare. AGÎRBICEANU, S. 16. Acuma Ion cosea din răspuțeri. REBREANU, I. 53. De natură sensorială, literatura română trăește din simțuri. LOVINESCU, C. VII, 98. Pe Ghiocioaia îl întărâta înțepeneala aceasta, dar se stăpânea din toate puterile. PREDĂ, D. 91. □ Cânta din memorie. ♦ (Justificarea privește cauza care generează o acțiune, o stare, un fapt etc.) Pricina morții nu-i i den rană, ce iaste pentru nesocotința lui. PRAV. 128. Au rămas țara ... la mare ... pustietate din prada și jacul leșilor. N. COSTIN, LET. II, 40/37. Din pâra lui Ursachi l-au bătut împărăția. NECULCE, L. 43. Nu cumva pentru nepurtarea de grijă și din necercarea ta să muceazăscă. IACOV. SYN. 28¹/21. Va fi această scădere din pricina părinteștii datorii. PRAV. COND. (1780), 100. Aerul este bun, dar din pricina munților îi de puțin rod. AMFILOHIE, G. 109/6. Din întâmplarea vreamilor, toate lucrurile și ceale mai trebuincioasă nu puțin s-au scumpit. PONTURI, 1/14. Conteneaste epitropiia ... când să va lăsa epitropul din pricină de boală sau altele. LEGUIRE, 61/10. Din pricina asta războaiele năștea totdauna alte războaie. CĂPĂȚINEANU, M. R. 7/8. Apa lacurilor putezește din nemiscare-i. MARCOVICI, C. 39/21. Din norocire atunce au început și turbatele valuri a să mai alina. DRĂGHICI, R. 12/5. Nu e pricina din mine ... ci e din bărbatul meu. GORJAN, H. I, 70/22. Daca m-aș fi depărtat greșal-ar fi din mine, Să pierzi ast tron. RUSEȘ, E. 33/24. Din ciuda depărtării, După-atăta pătımire să mă dai și tu uitării. CONACHI, P. 103. Între sărutul înșofirei voastre, se va pune fantomul

acelei ce s-a ucis din pricina voastră. NEGRUZZI, S. I, 54. Noroaiele și lacurile cele de speriat ... se fac din cauza necurățeniei[și] ș-a ne-ngrijiri[și]. PELIMON, I. 2/16. [Gramatica română] întocmită de a fi manual pentru școalele române, deși din nenorocire nu fu introdusă într-însele. BĂLĂȘESCU, GR. XV/12. Grozavă urgie poate să cadă pe capul meu, din astă pricină. CREANGĂ, P. 266. Nu-ți poți închipui ce rău poți face din nebăgare de seamă. CARAGIALE, O. VII, 327. Din mine și-a fost perirea! COȘBUC, AE. 117. Se poate să-mi fi venit și din prea mult fumat; așa zice și doctorul. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 43. Foarte stânjenit și numai din ideea datoriei, revin la una din [îndatoririle vieții]. TITULESCU, D. 72. Din bătaia aceea, lui Toader al Boarului i s-a tras mai târziu moartea. MIRONESCU, S. 199. Am regretat pe urmă brusc că am dat drumul trăsuri - din superstiție. CAMIL PETRESCU, P. 10. Eu nu pot din cauza reumatismelor. BRĂTESCU, O. A. I, 16. Mișu îl pupă din greșeală pe un ochi deschis. ARGHEZI, C. J. 62. Toți curtenii, din politețe, erau obligați să strănute și strănutatul trecea ... în provincii. CĂLINESCU, C. O. 101. Murise la cincizeci și cinci de ani, adevărata vârstă a sinuciderilor din amor. VINEA, L. II, 120. Romanele d-lui Ion Iovescu, din nefericire prea preocupat de stil pitoresc și congestionat, ... sunt suficiente exemple, care indică o schimbare radicală. CONSTANTINESCU, S. II, 6. Din fericire, n-a fost așa. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 22. Dear nu e din vina mea. TEODORESCU, P. P. 596. Nalți și defăimați ... Acolo-i căzut Dănu luptă rănit. MAT. FOLC. I 232, cf. ALR I 1434/320, ib. II 3224/316. ♦ (Indică o anumită modalitate de identificare, de cunoaștere, de justificare etc. a unei acțiuni, a unei stări, a unui fapt etc.) Arrată-mi credința Ta din lucrurile Tale și eu voiu arrăta Ție din lucrurile mele credința mea. COD. VOR.² 348. Ertăciunea greșalelor noastre aflu-o-văm den ertăciunea ce ertăm noi fraților noștri. COREȘI, EV. 46. Să cunoască den cărți taina acelu domn. PRAV. 72. Că de ar fi toată Scriptura numai den singură cetirea să se înțeleagă, de-acii nici ar fi școalele de treabă, nici dascalii. ST. LEX. 217¹/10. Ș-au luat plată, din dreapta și dumnezeiasca rânduială. MINEIUL (1776), 141¹/22. Din povețuirea cea rea a oamenilor iaste lesne a cunoaște cineva viclesugul lor. PILDE, 26/1. Pricip din vorba ta cea înțeleaptă că ești dușman lingsuriei. MAIOR, T. 252/12. Căci din chip se cunosoc oamenii numai zioa. CALENDARIU (1814), 103/15. Sânt vreunele lucruri în sfera învățătoriei, care nu din cărți se învață. MAN. ÎNV. 4/5. Doctorul leasne judeca aceastea din singura previre întru aceale întrebări. LEON ASACHI, B. 19/18. Omul să cunoaște din vorba sa. GOLESCU, P. 12/11. Aceasta au arătat-o fizicii din mai multe argumente. RUS, I. I, 16/24. Din stilul scrisorii ni se judică caracterul, duhul și puțința sufletului. BĂLĂȘESCU, GR. IV/30. Cea mai mare parte a cunoștințelor noastre nu sunt câștigate prin experiențe, ci se întemeiază pe argumentări din experiențele noastre. MAIORESCU, L. 10. Azi văd din a ta vorbă că nu mă înțelegi. EMINESCU, O. I, 232. Din documentele tipărite ... se vede ce schimbări s-au mai întâmplat. IORGA, C. I. II, 180. Din citirea lor [a scrisorilor] vă veți putea complecta figura iubitelui dispărut. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 31. Spre marea mea mirare mi-a spus că

mă cunoaște din cetit. •CAMIL PETRESCU, P. 166. *Se cunoaște și din tonul paginilor de prefață că povestirea trebuia să fie masivă.* ARGHEZI, B. 12. *Anghel simți această muștrare din asprimea cu care îi vorbise Țurlea.* PREDĂ, D. 59. *Din observație directă ... se reține că făpturile naturii au un tâlc.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 12. ♦ (În legătură cu construcții care indică o anumită modalitate de executare, de săvârșire a unei acțiuni sau de caracterizare, de evaluare a unei stări, a unui fapt etc.) *Ceia ce agonisesc din drept. VARLAAM, C. 289. Ea veni și să apropie den dăstul și stă și așteaptă* (a. 1654). GCR I, 168/4. *Din tâmplare, ... carile nu din tocmala înainte mărăgătoare s-au făcut.* CANTEMIR, I. I. I, 22. *Luând vindecare din destul de la moaștele tale.* MINEIUL (1776), 117¹/25. *Nu din vedere, ci întocmai dup(ă) coprinșul mai sus arătaturii proimion, m-am îndemnat.* DUMITRACHE, ap. GCR II, 126/11. *Mai puțin să poate socoti o lucrare ca o faptă criminală atuncea când răul au urmat din singură întâmplare.* PRAVILA (1788), 2/19. *Părinții nice timp, dară nici procopseală nu au din destul cătră aceaia.* PETROVICI, P. 43/2. *Numai din auzire să nu dăm crezământ.* GOLESCU, P. 133/6. *Și deaca nu firească, sau din întâmplare iaste, precum robul și stăpânul.* GRIGORIE, L. 135/19. *Neguțătorii ... vor fi chemați din drept la sfaturi de comerț.* REG. ORG. 37/24. *Din tâmplare însă au apucat alt drum cătră mare.* DRĂGHICI, R. 51/9. *Clasicii, care ar trebui să ne fie cea mai scumpă hrană pentru mîntea și inima noastră, nu-i prețuim din destul* (a. 1838). PLR I, 69. *Din brodeală văzii de departe ca la trei mile o corabie.* GORJAN, H. I, 121/12. *O femeie trebuie să fie sănătoasă și să aibă putere din destul.* MEȘT. MOȘ. 79/9. *Napoleon au cutremurat din temelie toate staturile Evropei.* IST. M. XXIX/12. *Atuncea, din întâmplare, Erotocrit a sosit.* PANN, E. II, 35/4. *Sânt substantive care au numai numărul înmulțit, unele din obicei, precum Paști, Rusalii.* BĂLĂȘESCU, GR. 16/18. *De aici se vede că orce silogism cuprinde din esență trei noțiuni fundamentale.* MAIORESCU, L. 64. *Era un vis misterios și blând din cale-afară.* EMINESCU, O. I, 185. *Baba oftă din greu.* CREANGĂ, P. 74. *Mai din glumă, mai cu dinadinsul, îi spunea că a dovedit ... un pui de mierlă.* MACEDONSKI, O. III, 6. *Fiecăruia îi reveni ... zamă din belșug.* AGÎRBICEANU, S. 409. [Bătlanul] *din treacăt îi aruncă Altă veste stranie, C-au pornit-o peste luncă Frunzele-n bejanie!* TOPÎRCEANU, B. 46. *Parcă din senin am început să sufăr în tot corpul.* CAMIL PETRESCU, P. 11. *Nu, las-o să vie, s-o iau eu din scurt.* BRĂESCU, V. 26. *Bacșiș nu dă din principiu.* id. O. A. I, 322. *Bani avea acum din destul.* VISSARION, B. 154. *Îl întrebam pe tata, așa din senin, cine-o făcut ziua și noaptea?* VLASIU, A. P. 7. *Gligori tuși, răsufliă din adânc.* SADOVEANU, O. I, 45. *E adevărat că directorii strâng milioane și redactorii strâng din curea?* ARGHEZI, S. XI, 39. *Din păcate, vigilantul frate, Busto Tabera, îl surprinde [pe Don Sancho].* CĂLINESCU, I. 59. *Schelete bătrâne de negri trudesc din greu.* RALEA, O. 30. *Doamna Beatrice oftă prelung și din adânc.* VINEA, L. II, 307. *Avea bani din gros.* BARBU, G. 361. *Prin conținutul obiectelor de învățământ ... școala de 8 ani va asigura din plin dezvoltarea multilaterală a personalității elevilor.* G. ÎNV. 1961, nr. 630, 2/1. *De dat nu-i dădea nimeni*

nimica ... dacă nu lucra din greu. LĂNCRĂNAN, C. I, 137. *Hai să dăm de dușcă o fuică, că o merităm din plin.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 334. *Mai rău se sperie cineva din auzit decât din văzut.* ROMÂNUL GLUMET, I, 57. ♦ (În legătură cu construcții care indică o anumită modalitate de manifestare a unei stări sufletești, a unei atitudini etc.) *Iuboste nefățarnică, din curată înremă.* COD. VOR.² 371. *Cu buze vicelane din inemi adânce Grăesc răutate.* DOSOFTEI, PS. 37/11. *Din toată inima ... i să giurui.* CANTEMIR, I. I. II, 32. *Pre unul D[umne]zeu ... ai iubit din tot sufletul.* MINEIUL (1776), 179¹/13. *Mă bucur din inimă căci eu la dumneata întru foarte bună aducere aminte stau.* EUSTATIEVICI, I. 75/5. *Din suflet m-am căit.* BELDIMAN, O. 8/18. *Fiecare din inimă să cânte.* SUCIU, S. 9/19. *Nevinovații copii să roagă din inimă pentru fericirea părinților.* MARCOVICI, D. 3/1. *Ah! Au strigat el atuncea cu durere din inimă. Ah! Cât de fericit ași fi eu acum ...!* DRĂGHICI, R. 79/26. *Îi făgădui din tot sufletul ei că îi va păzi porunca.* GORJAN, H. I, 23/9. *Creștinul cel adevărat va îmbrățișa din inimă pe cel păcătos.* BUZNEA, C. 39/3. *Să-l vază-n tronul strămoșesc, din suflet vezi că cere.* RUSSET, E. 94/5. *Mă defaimă pentru că-l iubesc din toată inima.* NEGRUZZI, S. I, 22. *Din inimă bietul moșneag poate c-ar mai fi zis câte ceva.* CREANGĂ, P. 285. *Vărgolici rase din toată inima.* HOGAȘ, DR. II, 133. *Oftă o dată din baierile inimii.* REBREANU, I. 25. *Nicio păpușă nu-i place fetiței, ca un rac spus și spilcuit cu suliman din gând.* ARGHEZI, C. J. 8. *Să nu mă dai și să nu deschizi! Te rog din suflet!* LĂNCRĂNAN, C. I, 290. *Din inimă să jelesc și din buze să zâmbesc.* FOLC. TRANSILV. I, 484. (Cu nuanță de justificare) *Puterea publică ... se afla din drept în mâna capilor rășboinici.* BĂLCESCU, M. V. 12. (Cu nuanță de conformitate) *Ne îndatoria din poroncă* (a. 1815). URICARIUL, I, 241/14. *Înalta Curte de revizie să va deschide din porunca domnului la începutul lui noemb[rie] al fieștecăruia an.* CR (1833), 26¹/42. *Atunci vezirul din poroncă bătu în poartă.* GORJAN, H. I, 95/31. *Dar iacă venim din poronca în care ne-ai trimis, fără să fi aflat șteamătă măcar despre acea minune!* MERA, L. B. 177. (În formule de repetiție) *Acestea sânt cuvintele acelu istoric den cuvânt în cuvânt.* N. COSTIN, ap. GCR II, 4/9. *Să se scrie din cuvânt în cuvânt zisele și răspunsurile celor ce să pricinuiesc.* PRAV. COND. (1780), 52. *Dacă nu știi, fi-aș arăta Din bob în bob amorul.* EMINESCU, O. I, 174. *Și din vorbă-n vorbă, din una-n alta, ajung pân-acasă la cumătra.* CREANGĂ, O. 18. ♦ (Indică mijlocul ori modalitatea din care rezultă sau care servește la realizarea unei acțiuni de natură abstractă) *Din condeie pot să easă rele* (a. 1815). URICARIUL, I, 245/7. *Den masa lu Dumnezeu să ne hrănim.* CORESI, EV. 43. *Să deschise voaă ușile raiului, și fiind înlăuntru vă îndulci din pomul vieții.* CHEIA ÎN. I^v/2. *Până și câinele gusta din desfătarea obșteștii a lor norociri.* LEON ASACHI, B. 41/18. *Ceale patru mai sus numite [cărți] au ieșit din tipariu.* TEODOROVICI, M. 5/15. *Cununia să va săvârși, precum se aude, la începutul lui august, din procură.* AR (1829), 54¹/7. *Toți oamenii se împărtășesc din durerile maicii lor.* MARCOVICI, C. 21/5. *Fieșcare muritori în lume să împărtășește mai mult ... din primejdie, nenorociri, griji.* BUZNEA, F. 10/15. *La teatru totdeauna am mers*

din banii miei. KOGĂLNICEANU, S. 84. *Grăim, Doamnă, cătră Tine, ... din carte.* EMINESCU, O. I, 149. *Prind din șoaptele tinerei perechi câteva cuvinte.* CARAGIALE, O. II, 106. *Baia era pardosită cu tot felul de marmură lustruită și adusă din meșteșug, așa încât închipuia fel de fel de flori.* ISPIRESCU, L. 38. *Cine face fala ... omenirii nu sunt cei ce s-au înfruptat cu belșug din bunurile lumești.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 21. *Unde-ți videea blestemați, Nici să beți, nici să mâncați ... Că vă-nșală din cuvinte.* MĂNDRESCU, L. P. 120. ♦ (Indică elementul de natură abstractă sau ființele din care este alcătuit, din care este format un tot, o colectivitate etc.) *laste făcută țara den doao limbi.* URECHE, E. 64. *Această breaslă s-au fost micșurat, încăpând acmu la această breaslă din oameni proști.* GHEORGACHI, LET. III, 293/17. *Gheografie este cuvânt grecesc alcătuit din doao cuvinte.* AMFILOHIE, G. 1/4. *Fieștecare ipostas omenesc din doao firi își are starea.* GRIGORIE, L. 108/7. *Nu aștepta a-ți face stare din vreo moștenire nenădăduită.* MARCOVICI, D. 11/4. *Dumnezeu a făcut din nimica lumea.* F. AARON, I. L. 10/9. *Auditoriul se alcătuea mai ales din dame bătrâne.* NEGRUZZI, S. I, 5. *Orce noțiune este o reprezentare formată din alte reprezentări relative la același fel de obiecte.* MAIORESCU, L. 20. *Avem ... acum un public cititor întocmit din toate clasele societății.* MACEDONSKI, în PLR II, 250. *Din doi artiști satirici ... acela va avea înrăurire ... și chiar va face opere mai mari, care va avea idealuri sociale mai înalte.* GHEREA, în PLR I, 352. *Povestirea se întregeste din scurte trășături contrastante.* VIANU, A. P. 141. *Materialul cel mai senzațional ... constă din declarațiile pasagerilor.* RALEA, O. 28. *Nu din durere și farmec încheagă natura viață?* LABIȘ, P. 55. (Cu nuanță instrumentală) *Den dragoste toate le înmulțim.* CORESI, EV. 93. *Ne vom îndirepta din leage și din cuvântul lui Dumnedzău.* VARLAAM, C. 56. *Cu a lui cumenecare ... să feaceră din dar aciaia ce sânșur iaste-n hirış.* DOSOFTEI, V. S. [predoslovie] 2/12. *Să opri din puteare dumnezeiască de nu să putea apropia.* MINEIUL (1776), 174²/8. *Văduvita sa mumă îl crescă ... din lucrul mânilor ei.* EMINESCU, P. L. 30. *O fi având și scrisul rostul lui, în alte țări ... unde un scriitor poate să trăiască numai din munca lui de scriitor.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 19. *Din sârăcia noastră te-om ajuta.* BENIUC, M. C. I, 42.

6. (Exprimă modalitatea de percepere a unei dări, a unei taxe etc. pe bază de procent) *S-au hotărât într-această condică a să lua din zece una.* PRAV. COND. (1780), 156. *Vanzătoriul să piarză a zecea parte din preț.* LEGUIRE, 19/2. *Va lua și îplineala de la păgubaș, ... din zece lei unul.* PONTURI, 15/11. *Să ea din toate sămănăturile dejmă din zăci una* (a. 1821). IORGA, S. D. VII, 98. *Dau ca bir tot al zecele din copiii supușilor miei.* EMINESCU, P. L. 6. ♦ (Indică o anumită periodicitate în desfășurarea unui fapt) *Din patru-n patru versuri, și plan și ritmu-ți schimbă.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 57.

7. (În legătură cu construcții care exprimă corespondența cu unul dintre planurile de raportare sub aspect valoric, ierarhic, de înrudire etc. în evaluarea unei stări, a unui fapt; prin analogie cu spațiul propriu-zis) *Cântu Domnului, bire au deres mie și voui cânta numele Lui, a lu Dumnedzău celti den sus.* PSALT. HUR.² 95. *Omul*

cela ce va face lucrure din afară, fără de socotire, ... iaste aseamenea unui pom ... sterp. PRAV. LUCACI, 171. *A patra spiță ... se dealungă pușinel de cea seminșe din mijloc.* ib. 182. *Pământuri din frunte* (a. 1661). IORGA, S. D. V, 35. *Vreamea urmează ca cea den sus zis* (a. 1693). FN 15. *Să nu i să mai dea ascultare, măcar de va avea și răvaș de apelație cu poruncă din dos.* PRAV. COND. (1780), 68. *Am găsit cu cale să îndreptez pre unul ca acela la întrebările ceale din jos.* MOLNAR, E. S. 15/2. *Același protopop bătrân carele au scris și ceale mai din sus doao cărți cătră același vlădică.* MAIOR, I. B. 330/1. *Neamurile ceale din sus.* PRAVILA (1814), 108/12. *Rude din jos sânt copiii, nepoșii, strănepoșii și ceialți.* LEGUIRE, 68/26. *Cunoaște lucruri care sânt de față prin simșirile ceale din afară.* POTECA, G. 1/6. *Proiectarea acestei certitudini subiective în lumea „din afară” este ... un fenomen sufletesc.* MAIORESCU, L. 109. *Corniștii din fruntea companiilor își îmbucău instrumentele.* MACEDONSKI, O. III, 26. ♦ (Corespondența privește raportarea la un anumit punct de vedere referitor la manifestarea unei acțiuni, a unei stări etc.) *Niște corăbii neguțătorești den partea ei [a Holandiei] vin arse* (a. 1693). FN 7. *Și-i vestește din partea împăratului că tribuie să-l ducă în insula Samos.* PLEȘOIANU, T. III, 40/6. *Odă din partea opștiei [Titlu].* SCAVINSCHI, O. 1/2. *Luând veste de venirea sa din partea fratelui său, îi eși spre întâmpinare.* GORJAN, H. I, 2/25. *Aceasta ar fi o viclenie din partea lui Albreht.* IST. M. 117/9. *Aștept din parte-ți, o, rege cavaler, Că-mi vei da prins pe-acela, ce umilit și-l cer.* EMINESCU, O. I, 91. *Se poate culca pe-o ureche din partea voastră.* CREANGĂ, P. 188. *Sunt primiți cu strigăte de ura din partea arestașilor.* MILLE, V. P. 223. *Din partea asta poți fi liniștită.* AGÎRBICEANU, S. 425. *Vedeam că mă primește în tovărășia lui. Din parte-mi și eu eram deosebit de mulțămit de această cinste.* SADOVEANU, O. IX, 389. *Din partea învățăturii, nicio grijă, tată.* C. PETRESCU, A. R. 85. *Din partea mea n-ai decât să stai!* PREDA, M. 241. ♦ (Indică raportarea la o situație inversată; în construcția din contra sau din contră) *Din coantră, sânt și de aceia carii cred că nu pot trăi fără de doftor.* PETROVICI, P. 325/22. *Din contră, dacă românii sânt viță șloveană, cum au putut fi ca limba sa să ș-o peardă de tot și să îmbrășișează limba latină?* T. AARON, S. A. 76/25. *Vedem limba polonă scrisă cu litere și limba română cu slove, când ar fi trebuit să fie tocmăi din contră.* NEGRUZZI, în PLR I, 198. *Dobândește un feliu de înfrumusețare, care în limba română este cu totul din contra.* BĂLĂȘESCU, GR. 114/22. *Acest chip de lucrare face pe mulți pigmei să se creadă Herculi și, din contra, pe mulți oameni de geniu a se crede pitici* (a. 1862). PLR I, 188. *Aceasta, din contra, trebuie să fie tratată în raport cu valoarea ei practică.* MAIORESCU, L. 12. *Atunci lumea cea gândită pentru noi avea fiinșă, și, din contra, cea aievea ne părea cu neputinșă.* EMINESCU, O. I, 141. *Din contra, acest timp e câștigat.* SADOVEANU, O. XX, 228. *Dar ce pierd ei când, din contra, mai și câștigă?* ARGHEZI, S. XI, 31. *Furnicile m-au autorizat să comunic ... că ele n-au nimic împotriva-mi. Din contră. Ca să le pot vedea, le-am lăsat să-mi intre în mănecare.* CĂLINESCU, C. O. 18. *Din contră, ea mi-o spusă să mă lasă păgubaș.* LĂNCRĂNAN, C. I, 379.

- Și (învechit și regional) **dân**, (învechit) **den**, **dân** prep.

- **De¹ + în**.

DIN² s. n. v. **dină**.

DINĂ s. f. = (Regional) **bina**. Cf. VASILIU, P. L. 257.

DINADÂNS adv. v. **dinadins**.

DINADÎNS adv. Cu un anumit scop, în mod conștient; intenționat, înadins. *Lucrurile, denadins care să fac, nădăjduiesc binele unii țără* (a. 1703). FN 146. *Eu dinadins am zis să aveți și voi legi*. PETROVICI, P. 22/28. *Am aflat o lamă bătrână, care, pe cât să păre, să vârsă dinadins acolo ca să moară*. DRĂGHICI, R. 283/30. *Ibovnicul ei zace în palatul lacrărilor, într-un mormânt făcut dinadins ca o boltă*. GORJAN, H. I, 75/32. *Și îndată le-au dat prăjituri, poame și o mare tidvă de băutură ... ce mumele lor o făcuse dinadins ca să-i împuterniceze*. BUZNEA, P. V. 42/15. *Nerodul din Biterman a făcut două statue denadins*. VOINESCU II, M. 75/5. *Insectele le părăsesc [galeriile] ... înaintea împreunării în niște cavități largite făcute de el [de cărăbuș] dinadins ca cameră de culcat în galeria arborilor*. BARASCH, B. 252. *În ziua aceasta mă dusei dinadins într-o osterie mai proastă*. CONV. LIT. VI, 188. *Va trebui să zicem: "...Dinadins" în loc de „cu intențiune”*. MAIORESCU, CRITICE, 339. *Dându-mi din ochiul tău senin O rază dinadins, În calea timpilor ce vin O stea s-ar fi aprins*. EMINESCU, O. I, 191. *Umbla ... dinadins să-l aducă iar la voie bună pe Lică*. SLAVICI, O. I, 188. *Acum îi căuta parcă dinadins pe oamenii de viață*. id. ib. 295, cf. DDRF, TDRG. *Țigări își face dinadins, ca să-și potolească neastâmpărul*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 124. *Se împiedică într-un trunchi putred, răsturnat parcă dinadins de-a curmeziș*. REBREANU, P. S. 268, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Fuma, răsturnat în fotoliu, cu spatele dinadins întors spre ușe*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 183. *Saluta și se înclina, cu un respect dinadins exagerat, după fiecare frază a superiorului*. id. ib. II, 315. *Portretul domnișoarei Boiu a fost dinadins publicat*. CAMIL PETRESCU, T. I, 19. *Domnul cel cheftiu pierduse de mult cheia sau poate o aruncase dinadins într-un fund de sertar*. C. PETRESCU, C. V. 43. *Mă gândeam că poate dinadins îmi tăia drumul*. VLASIU, D. 268, cf. SCRIBAN, D. *Am iluzia că stau lungită dinadins, din lene sau din cochetărie*. VINEA, L. I, 225, cf. DL, DM. *Țineau cu toții în dreapta câte o lumânare mare... legată cu funte, pe care cineva... le aprinsese dinadins*. BARBU, PRINC. 252. *N-a făcut-o dinadins, știam asta*. LÂNCRĂNAN, C. II, 6. *Săpun uitat dinadins acolo, pe țarm, de copiii cumiși și uituci, Ca să aibă marea cu ce face clăbuci*. SORESCU, U. 63, cf. M. D. ENC., DEX. **Cu dinadins(ul)** = (l o c . a d v .) a) în mod expres, în special. *Shoalile și spitaturile sunt îmbunătățirile ... în care cu dinadinsul razemă binele omenirii* (a. 1848). HURMUZAKI-S, VI, 557. *De-o dorești cu dinadinsul Fie-i dat ca totdeauna El să simt-adânc într-însul*. EMINESCU, O. VI, 69. *A mai rămas încă un minister, tocmai acela unde se cere cu dinadinsul caligrafie pentru acte și documente*. CARAGIALE, O. II,

244. *Unde mergeți? ... - Nu știu, grăi feciorul privind mai cu dinadins în fața ei*. SLAVICI, O. I, 147; b) în mod intenționat; anume. *Și a acelor fugiți, cu dinadinsul au făcut cercetare* (a. 1819). DOC. EC. 196. *A treia zi, cu dinadinsul făcu să-i fie drumul pe la același copaciu*. ISPIRESCU, L. 231. *Mai din glumă, mai cu dinadinsul, îi spunea că a dovedit ... un pui de mierlă*. MACEDONSKI, O. III, 6. *Și l-am certat și l-am împins, Dar n-am făcut cu dinadins, Și rău ce-mi pare acum!* COȘBUC, P. I, 94. *Nainte-i stă cu dinadinsul: „Voinice, cum de-mi calci cuprinsul?”* SĂM. IV, 484, cf. TDRG. *L-a ucis cu dinadinsul ori din greșală?* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 142, cf. CADE. *Zaraful, plângând cu dinadins* *Își certa comoara cea dezmiertată zilnic*. VOICULESCU, POEZII, I, 165. *La drept vorbind, nu noi căutam cu dinadinsul filiații lirice, ele impunându-se de la sine*. CONSTANTINESCU, S. I, 244. *Petruța îl mințise cu dinadinsul*. VINEA, L. II, 24. *M-am folosit cu dinadinsul tocmai de acest amănunt*. id. ib. 90, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Dacă e ridicul să te iei după modă în chip elegant, nu e mai puțin ridicul să i te împotrivesți cu dinadinsul*. FLACĂRA, 1975, nr. 44, 14. *Aerul de „arhitate” căutat cu dinadinsul la începutul veacului nostru*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 41, 4/4, cf. DEX; c) cu minuțiozitate. *Și așa să-l întreabe pre acela foarte cu dinadinsul ... și să-i îngăduiască până ce-i va răspunde [duhovnicului]*. ANTIM, O. 234. *S-au orânduit la 9 ceasuri dimineața spre a face în țările o cercetare cu dinadinsul*. AR (1829), 27²/8. *Am venit să te întrebăm, Cu dinadins să cercetăm, C-o n-ei fi vrut verișor, Ori frate, vrut nepoșel*. ANT. LIT. POP. I, 345; d) cu stăruință, bine. *O, prea iubitul meu fiu, ia seama cu dinadinsul întru toată curgerea vieții tale!* BELDIMAN, N. P. I, 25, în DA. *Să să îndemne cu dinadinsul lăcuitorii a veni să cumpere sămânță de la locul unde să arată* (a. 1832). DOC. EC. 504. *Să ne ispitim cu dinadinsul inimile noastre*. DRĂGHICI, R. 115/11. *Se hotări să se țină după dănsule cu dinadinsul*. ISPIRESCU, L. 236, cf. DL, DM; e) (l o c . a d j.) de-a binelea, în toată legea, de-adevărat. *Cea dintâi binefacere a unei stăpâniri iubitoare de luminare a poporului său este obștirea cu dinadinsul a bunelor metode*. BREZOIANU, I. 7/5. *Când ești voinic și-e dealu-ntins Ca șesul ici..., dar pentru noi E drum cu dinadins*. COȘBUC, F. 70, cf. DL, DM. **L o c . a d v . Cu tot dinadinsul = a)** cu toată stăruința, cu orice preț. *Iată că vi-l spui cu tot dinadinsul [adevărul]*. GORJAN, H. IV, 7/5. *Este de neapărat a se lua mesuri din nou și mai de aproape pentru lucrarea drumurilor obștești, pe care interesurile plugarilor ... le cer cu tot dinadinsul* (a. 1840). HURMUZAKI-S, VI, 183. *Iluziile juneții... [ii] făcu... a se apuca cu tot dinadinsul de lucru*. NEGRUZZI, S. I, 342. *Trimisul țării... insistă cu tot dinadinsul asupra garantării neutralității noastre*. MAIORESCU, D. II, 54. *Slujitorul ... voi cu tot dinadinsul ca să-și ia ziua bună de la el*. ODOBESCU, S. III, 44. *Le-a întreat cu tot dinadinsul dacă știe vreuna din ele în care parte a lumii se află mănăstirea de tămâie*. CREANGĂ, P. 92. *Ghiță voia cu tot dinadinsul să rămâie la Moara cu Noroc*. SLAVICI, O. I, 124. *Din mândrie nu putea stăruii cu tot dinadinsul pe lângă prietenii*. CONTEMPORANUL, IV, 215. *Văzându-l gata să plece cu tot dinadinsul ... nu pierdu prilejul a-și arăta răutatea*. VLAHUȚĂ, O. A. I, 91, cf.

TRDG. Trebuia să se păzească cu tot dinadinsul. GĂRLEANU, L. 8. Se puse deci cu tot dinadinsul să-i găsească mai curând barem un loc de subnotar undeva. REBREANU, I. 188. Nu ținea nici ea cu tot dinadinsul să le admir. IBRĂILEANU, A. 110, cf. ȘĂINEANU, D. U. Ei, bine, frate, parcă ții cu tot dinadinsul ... „să-mi faci împotriva”. CAMIL PETRESCU, T. II, 140. Nu cunoștea și nu se apucase, cu tot dinadinsul, de nicio meserie. COCEA, S. II, 9. Pusese ochii pe mine voind cu tot dinadinsul să mă instruiască. VLASIU, A. P. 413, cf. SCRIBAN, D. Țin cu tot dinadinsul să știți ce compensații cad în sarcina onoarei și a băncii. ARGHEZI, S. XI, 49. Ne-ai ieșit cu tot dinadinsul în cale, ca să ne împarți flori. CĂLINESCU, S. 334. Voiau cu tot dinadinsul să-l ajungă pe Spănu. TUDORAN, P. 308, cf. DL. Păreau să creadă cu tot dinadinsul că învățătura o să le incurce atât de tare mințile. PEDA, R. 210. Ai totuși o logodnică, spuse. – Am avut, dacă ții cu tot dinadinsul. BARBU, Ș. N. 243, cf. M. D. ENC. Țineți cu tot dinadinsul să publicați navela. FLACĂRA, 1975, nr. 44, 21, cf. DEX; **b**) cu adevărat, în adevăr. Fiindcă ei nu făcea pacea niciodată cu tot denadinsul și nu avea alt cuget decât numai să apuce, negociațiile lor nu era decât o curmare de războiu. CĂPĂȚINEANU, M. R. 59/25. Poate cineva să creadă cu tot dinadinsul că grecii căzuseră atunci în idolatrie. id. ib. 219/1. Mă iubea și ea cu tot dinadinsul foarte mult. GORJAN, H. IV, 60/2. Domnii aceia de la adunare aveau cu tot dinadinsul voința hotărâtă de a nu mai înceta cu strigările. MAIORESCU, CRITICE, 20. Mulți oameni își închipuiesc cu tot dinadinsul că religiuina și poezia vor putea fi înlocuite cu economia politică. id. ib. 567. Îl rugau... să fie drăguț cu dânsa, așa cum știa el să fie când vroia cu tot dinadinsul. COCEA, S. II, 98, cf. SCRIBAN, D. Supăratu-s-a oare cineva cu tot dinadinsul pe Coco al nostru de la Paris? C. PETRESCU, A. R. 29, cf. DL, DM. A început să-mi fie cu tot dinadinsul milă de tinerețele tale și mi-ar fi ciudă dacă ți-ar rămâne și ție oasele p-aici. POPESCU, B. II, 36, cf. DEX; **c**) cu toată seriozitatea; serios. Luând seama cu tot denadinsul sfârșitul acestui lucru, foarte mă întristez. ANTIM, O. 40. S-a apucat cu tot dinadinsul de împărțirea bogățiilor. IST. AM. 32¹/10. Povestesc cu tot dinadinsul că un strein puternic... au făcut de au perit toți. ib. 76¹/7. Țiganii meșteri de fier ... să ceară... de la stăpânire, ... silindu-să cu tot dinadinsul a drege podul fără zăbavă (a. 1826). DOC. EC. 367. Pompeiu nu dete lui Cezar credetul său cu tot dinadinsul, dar îl jârfti fără să știe. CĂPĂȚINEANU, M. R. 105/25. Nu pot să mă mâniu pe mata, cu tot dinadinsul. ALECSANDRI, T. 490. Era de datoria proprie a comunei... să se ocupe cu tot dinadinsul ca să stăvilească... malară. MAIORESCU, D. I, 220. Anglia cu tot dinadinsul i-au dat a înțelege Porții ... să nu caute ... la încheierea păcii. EMINESCU, O. IX, 316. Mă întreb cu tot dinadinsul: știe cineva ce e fericirea, dacă n-a auzit măcar o dată Simfonia a IX-a? SĂM. IV, 120. Tu mă vei învinovăți cu tot dinadinsul că m-am întins prea mult cu scrisul. ODOBESCU, S. III, 105. Dar Iosif Fătu i se împotrivi atunci cu tot dinadinsul. AGÎRBICEANU, S. 475. Glumești, ori o zici cu tot dinadinsul? VISSARION, B. 186, cf. SCRIBAN, D. Se vedea ... că se străduiește cu tot dinadinsul să nu facă vreo prostie. LĂNCRĂNAN, C. I, 23, cf. DEX; **d**) cu toată

silița. De mă ții cu tot dinadinsul greșit Măriei Tale, lăsați și se va lăsa vouă. ANTIM, P. XXVIII. Băgând capul într-un sac ... și legându-l cu tot dinadinsul, îl aruncară în mijlocul mării. MINEIUL (1776), 147¹/5. L o c . a d v . (Învechit) **Mai cu dinadinsul = a**) înainte de toate. Acei ce ... nu-și pot povățui însuși a lor lucrări... se apără de cătră legi mai cu dinadinsul. COD. ȚIV. 5/17. Se pricepea ... el să o frigă..., dacă ar fi avut... frigare, sare... iar mai cu dinadinsul foc măcar? DRĂGHICI, R. 66/27, cf. CADE, SCRIBAN, D.; **b**) în special, mai ales. Boiarii înțelegându acestu cuvântu și mai cu denadinsul Roxanda ... l-au otrăvit și au murit. URECHE, L. 181. Iconomiceasca sa petrecere ... care cea mai cu dinadinsul o cere ... să află din întâmplări trecute (a. 1826). BUL. COM. IST. III, 32. Se așază însă mai cu denadinsul la anumite două ponturi. AR (1829) 138¹/26. Întoarcerea ... poroncitei lucrări a urmat pe de o parte din pricina multor împovorări ce are Divanul ... iar pe de alta și mai cu dinadinsul că nici acel cinstit Consulat n-a stăruit (a. 1840). HURMUZAKI-S, VI, 266. L o c . a d v . **Prin dinadins =** în mod conștient; intenționat. Aprinderea copaciului era prin dinadins iconomia lui Dumnezeu, pentru ca să-l facă să aibă de acum înainte foc. DRĂGHICI, R. 74/27. ◇ (Adjectival) Neascultarea dinadins a pruncilor totdeauna să se pedepsească. PETROVICI, P. 49/3.

– Și: (învechit) **dinadâns, denadîns, dânadîns** (ALR II 3 133/36, 899, 928) adv.

– **De¹ + înadins.**

DINAFARĂ adv., s. f., prep. I. Adv. În exterior; din exterior. Curățaste mai nainte denlontru sticlele și blide, cum se fie și denafară curate. EV. SL.-ROM. 91¹/22. Și o polei [lada] și denlontru și denafară cu aur curat. PO 304/20. Pătru ... au căzut jos, dinafară, lângă zidul cetății. URECHE, L. 148. Zac prin oraș și dinafară. DOSOFTEI, V. S. 267, în DA I/I, 57. Au bătut în păreate, dinnontru, de au cunoscut denafară locul unde să vor sparge. id. ib. noiembrie 159¹/16. [Vodă] i-au băgat în curte [pe siimeni] că până atunci era dinafară. NECULCE, LET. II, 243/29, în DA I/I, 57. Un principe n-are să se teamă decât de două lucruri: dinlăuntru – despre supuși, dinafară – despre puterile străine. EMINESCU, O. XIV, 900. Cum ajunge la poarta raiului, dinafară, se și pune acolo de strajă. CREANGĂ, P. 311, cf. ALR I 334/283. ◇ L o c . a d j . și a d v . **De dinafară =** (care este) în sau din exterior. Aerul ... fiind strâns prin vro putere de dinafară, atunci se îndeasă într-un spațiu foarte mic, această ... calitate la fizici este cunoscută sub numele de ... condensafiuine. BARASCH, M. II, 186/5. Nicio putere nu este îndreptățită de a interveni în conflicte ce s-ar porni între Poartă și statele subtributare, ci de a o păzi numai de atacuri care i-ar veni de dinafară. EMINESCU, O. IX, 125. L o c . a d j . și a d v . **Pe dinafară = a**) (care este) în (sau la) exterior; pe (sau la) suprafața exterioară. Și-l vei zmoli și pe denlăuntru [sicriul] și pe denafară. BIBLIA (1688), 5¹/3. Au acoperit mânăstirea și au tencuit-o pre dinafară. NECULCE, LET. II, 405/29, în DA I/I, 57. Șanțul îl făcea pă dinafară de bolovani. ANON. BRÂNCOV., CM II, 321. Corabia o închisea Dumnezeu pe dinafară. ANTIM, O. 93. L-au închis într-o cămară și

incuindu-o pre dinafară, se sui la *Daphne*. MINEIUL (1776), 192^{2v}/7. Coaja cea pe dinafară era ațoasă ca cânepa. DRĂGHICI, R. 51/16. Să înaintează ... la cinstita vistierie în suma de lei trei sute treizeci și șase, într-un grop peceluit pă dinafară (a. 1842). DOC. EC. II, 766. Casa pe dinafară zugrăvită și-nlăuntru otrăvită. EMINESCU, O. VI, 184, cf. ALR II/I MN 118, 3 798. Vai de cel ce spală paharul pe dinafară, iar pe dinlăuntru [il lasă] plin de spurcăciune. ZANNE, P. IV, 139; b) după înfățișarea exterioară. Numai din ochi și pe dinafară a judeca oamenii s-au învățat. ARHIVA R. I, 162/12; c) în aparență. Pe dinafară, cu frică să arăta, iar inima lui într-însul râdea și să desfăta. PANN, E. II, 138/1. Reîmpăcarea lui Asan n-a fost decât pe dinafară, nu însă adânc înlăuntru lui. EMINESCU, O. XIV, 114; d) pe de rost, reproducând întocmai din memorie. Cunoștea hotarele tuturor proprietăților de pe-mprejur și știa pe dinafară claca și dijma datorită de fiecare sătean din plasa Vedei. GHICA, S. 302. Ne-a dat de învățat... „Îngerul a strigat” pe dinafară. CREANGĂ, A. 27. Tot mai citesc măiastra-și carte, Deși și-o știu pe dinafară. VLAHUȚĂ, S. A. I, 31, cf. DA, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. Ion Trestie o învățase pe dinafară, ca una din acele reclame imense. ARGHEZI, S. XI, 85, cf. DL, M. D. ENC., DEX. L o c . a d v . **Dinafară de** = afară de, dincolo de. Nește nevinovați ce stau denafară de curțile împărătești. VARLAAM, C. 323/2, în DA I/1, 57. Iară oastea leșască ... era scoasă dinafară de șanțuri. M. COSTIN, O. 80. Denafară de aceaste certări, ce să dau hotrului, încă ... se mai adaogă doo lucruri, ... rămâne fără de cinste, ... [și] nu-i ține nime în seamă cuvântul. PRAV. 170. Svintele lui moștii le astrucară denafară de cetatea Hersonului. DOSOFTEI, V. S. septembrie 23¹/2. Loc carile ieste dinafară de mijloc. CANTEMIR, I. I. I, 12. Au hotărât să facă denafară de ogradă o poiată. DRĂGHICI, R. 100/7. Cum ajunge Ivan dinafară de poartă, scoate Moartea din turbincă. CREANGĂ, P. 316. L o c . p r e p . **Pe dinafara...** = în exteriorul... Oșțierii moschești mergea tot pre dinafara pârancelor, cineș drept steagul său. NECULCE, LET. II, 357/7, în DA I/1, 57. Iară cele mai numite ... țări ... să văd să fie fost țara de la Meotis... pe dinafara Crâmului. CANTEMIR, HR. 67, cf. ALR II/I MN 118, 3 798/325. Pe dinafara horii mulți dascăli se gădesc. ZANNE, P. IV, 379. ♦ E x p r . **A fi dinafară de minte** = a fi nebun (4). Nebunul și cel dennafară de minte ... nu să va certa pentru greșeale. PRAV. 266. **A lăsa pe dinafară** = a face abstracție de ..., a nu lua în considerație. Iar tocmitorii [actelor] ... s-au socotit ca la chibzuirea dă aici să lasă cu totul pă dinafară, spre a nu să împovăra județu (a. 1819). DOC. EC. 207. **A rămâne pe dinafară** = a rămâne fără loc; a nu fi luat în seamă. Tocmai la vremea mesii să rămâie cineva pe dinafară. HELIADE, AMF. 89/23. ♦ (Substantivat) Pre cei dinafară îi va judeca Domnul (sec. XVI). GCR I, 6¹/14. ♦ (Adjectival) De cât să strică omul denafară, ... cu atâta se înnoiaște cel dinlontru. VARLAAM, C. 184. Nu căuta podoaba cea dinafară și frumusețea. MĂRGĂRITARE, 39. Dulăul ... la gardul cel dinafară în timpinare [lupului] îi ieși. CANTEMIR, I. I. I, 93. Vei avea cheia priceperii în scripturile cele bisercești și întru cele dinafară. EUSTATIEVICI, GR. RUM.² 7. Nu poftea nicicum cinstea cea dinafară. BUZNEA, P. V.

45/10. Aceste părți se osibesc în două, adică în părțile dinafară și în părțile dinlăuntru. MEȘT. MOȘ. 10/5. [O foaie] care lăsând deoparte toate noutățile dinafară și discuțiile politice de zi ... este obștește simțită (a. 1844). PLR I, 100. Mai sunt încă boale dinafară la vitele cornute. LITINSCHI, M. 150. Cine nu vede lumea dinafară trăiește numai înlăuntru sufletului său. EMINESCU, O. IX, 293. Țara noastră ar fi țința unui atac fie dinlăuntru, fie dinafară. id. ib. X, 305. Pe lângă pricinile dinafară care-i produc dezgustul acestei meserii sunt și pricini dinlăuntru. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 197. Două tăblii de fildeș ce se deschid pe balamalele cu fețele dinlăuntru unse cu ceară, spre a putea scrie cu stiletul și cu cele dinafară sculptate în basorelief, alcătuiau un diptic. NAUM, IST. ART. 154. ♦ Pe (sau la) suprafața exterioară. Curățeaște întâiu înlăuntru paha-rului și blidului, ca să fie și dinafară curate. N. TEST. (1648), ap. HEM. Ferecă pre dânsul cu aur curat, denlăuntru și denafară. BIBLIA (1688), 66²/27.

II. S. f. (Învechit, rar) Partea din exterior. În-lun-trurile și denafările împărății. CANTEMIR, HR. 243/19, în DA I/1.

III. Prep. 1. (Exprimă situația în exteriorul unui spațiu circumscris) Și dinafara orașului lângă o fântână feace-se a culca cămilele sara. PO 76/14.

2. (Exprimă deplasarea în exteriorul unui spațiu circumscris) Să-i ducă dinafara cetății. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 141¹/1.

- Scris și pronunțat și: *dinnafară*. ALR I 334/283. - Pl.: (învechit, rar II) *dinafări*. - Și: (învechit și regional) **denafără**, (regional) **dânafără** (ALR II/I MN 118, 3 798) adv.

- **De¹ + înafară**.

DINAÎNTE adv., s. f., prep. (În opoziție cu d i n a p o i) I. Adv. 1. (Cu sens local) În față, înainte. L-am găsit cu o mare carte in-folio dinainte. NEGRUZZI, S. I, 4. Dinainte [în trăsura] era un om balan ce putea să aibă 35 ani. id. ib. 37. Mergând la biserică, el nu mai stetea în fund, ci dinainte. SLAVICI, O. I, 110. Linștit, își trage dinainte câteva foi de hârtie albă. VLAHUȚĂ, S. A. II, 108, cf. ȘĂINEANU². Moașa-i pune dinainte copila. AGÎRBICEANU, S. 498. Ion rămase nemișcat pe laviță cu cotul pe masă și nici nu se atinse de mâncarea ce i-o puse dinainte mamă-sa. REBREANU, I. 404, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Ne așezasem pe treptele divanului ..., dinainte cu ceștile tăiate-n felii alb și albastru. CAMIL PETRESCU, P. 19. Cineva îi legase un șorț dinainte. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 51. Părintele se opri înaintea necunoscutului, își puse cu grijă cărja dinainte, și începu să se uite la el. SADOVEANU, O. I, 106. Bătrânii ședeau... cu câte o sticlucă de țuică ori de basamac dinainte. MOROIANU, S. 58, cf. SCRIBAN, D. Un omuleț rotofei se frângea dinainte, în plecăciune. VINEA, L. I, 129. Doctorul se instală în bibliotecă cu un vraf de hârtie albă dinainte. DEMETRIUS, A. 126, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, ALR I 334. ♦ L o c . a d j . **De dinainte = a)** (despre obiecte) care se află în față; din față. Pe scăunașul de dinainte, într-o trăsura și mai strâmtă decât a lui Badea Vasile, trebuia să fii cu ochii în patru ca să nu ating picioarele tovarășelor mele. IBRĂILEANU, A. 117. Andrei [vorbi] privind și trecând

mâna palidă peste florile de dinainte. CAMIL PETRESCU, T. I, 133. *Guraliuc ... se uita cum te uiți la un om care-ți ia bucăcița de dinainte.* SADOVEANU, O. VI, 146, cf. DL, DM, FORM. CUV. I, 216, M. D. ENC., DEX; **b**) (despre ființe sau părți ale corpului acestora) care se află în partea din față. *Albinele sbor în grămezi în forma unui ciorchine de struguri, flecare albină ținându-se cu picioarele de dinainte încârligate la picioarele de dândărat.* BARASCH, B. 276. *Negrul sforâi din nări, scurmă pământul cu picioarele de dinainte.* GANE, N. I, 24. *Toamne și ierni l-au plouat și l-au viscolit, pe drumuri, alături de iepușoara lui, ... pintenoagă la piciorul drept de dinainte.* CAMILAR, N. I, 21. *Numai Negrilă, alături, cu picioarele de dinainte deasupra parapetului, cu coama umflată de vânt, întoarse capul o clipă și îl privi [pe Mihul], fără să se gudure.* TUDORAN, P. 159, cf. ALR II 5 100/172, ib. 5 654/172, 705, 987. L o c. a d v. și p r e p. **De dinainte** (sau **de dinaintea...**) = din față (ori din fața cuiva sau a ceva). *Ia-i-l de dinainte încet, fără nicio intenție.* CAMIL PETRESCU, T. III, 47. *Ia-l de dinaintea mea.* **Pe dinainte** (sau **pe dinaintea ...**) = **a**) prin față (ori prin fața cuiva). *Și era oastea numai să-i taie și-i suduia tot de față, și le umbla pe denainte cu sabia.* NECULCE, L. 289, cf. COSTINESCU. *Îmi plutea pe dinainte...* *Ba un soare, ba un rege, ba alt animal domestic.* EMINESCU, O. I, 140. *Broasca ... îi tot sărea pe dinainte.* ISPIRESCU, L. 35. *Stănicel porunci dădea: „Cei mai iuți pe dinainte De dați la fișpan plăcinte”.* RETEGANUL, TR. 45, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Trecea pe dinaintea mea;* **b**) prin fața ochilor, prin minte. *Toate-mi trec prin gându-mi, trec pe dinainte.* EMINESCU, O. I, 9. *Pe urmă îi trecu pe dinainte icoană după icoană dintr-o tinereță fără odihnă.* SADOVEANU, O. I, 250. *Azi toate astea-mi trec pe dinainte și zâmbesc.* BLAGA, POEZII, 28. ◇ E x p r. **A lua (pe cineva) gura pe dinainte** = a se destăinui fără voie, a spune ceva fără să fi vrut. *De bucurie mă luă gura pe dinainte și mulțumii cu glas mare.* GORJAN, H. I, 133/8. *N-aș voi să spui ceea ce nu prea este tocmai adevărul; dar ce să-i faci năravului? Mă ia gura pe dinainte.* ODOBESCU, S. III, 45. *Îl lua gura pe dinainte [pe comandant].* BENIUC, M. C. I, 370, cf. DL, DM. **A nu-i trece (cuiva) pe dinainte** v. t r e c e (II 1). **A lua (pe cineva) pe dinainte** = **a**) (Învechit) a copleși. *Să ne ia pre noi, pre dinainte, milele Tale, Doamne.* ANTIM, O. 111; **b**) a întrece. *Nu știa cum se făcea că-l luau mereu alții pe dinainte, și el rămânea tot holtei.* AGÎRBICEANU, S. 14. **A-i lua (cuiva) pe dinainte** = a întrece, a lua pe neașteptate; a acționa mai repede. *Târzierea e primeșdiosă, ... nevoiaște-te a-i lua pre dinainte, întrarmează popoarele tale.* MAIOR, T. 22/6. *Și de unde mai nainte Eram toți boieri veliți Ne-au luat pe dinainte Niște pușchi apelpisiți!* ALECSANDRI, T. 37. *Doctorul, om nu mai puțin învățat, aștepta bolnavii care nu veneau, nu doar că bolnavi n-ar fi fost, dar pentru că alții, mai norocoși în meseria lui, îi luase pe dinainte.* GANE, N. I, 218. *Acum însă Simina îi luase pe dinainte, îl scosese oricum din sărite.* SLAVICI, O. I, 297. (Învechit) **A apuca pe dinainte** = a depăși (2). *Alți boieri, ... vădzând că i-au apucat iar ceielalți boieri pre denainte și acmu, căuta rău.* NECULCE, L. 304. ◇ (Adjectival; despre obiecte, grupuri etc.) *Baba găurise stânca într-un loc și trecea prin ea*

prefăcută într-o funie de fum, a cărei capăt dinainte ardea ca un cărbune. EMINESCU, P. L. 19. *Mitică se urcă pe platforma dinainte a tramvaiului.* CARAGIALE, O. I, 316. *Zăcea, acoperit de straie, în camera dinainte.* AGÎRBICEANU, S. 54. *Stătea ... cu picioarele pe scăunașul dinainte.* IBRĂILEANU, A. 89, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Și-n casa dinainte și-n tindă ... se auzeau fel de fel de vorbe.* LĂNCRĂNAN, C. II, 420, cf. DL, DM, M. D. ENC., cf. ALR I 662/141, 231, ALR II/I MN 115, 3 780, ALR SN II h 359/141, ib. III h 840. *Am un frate ... În compania dinainte, Unde-i focu mai fierbinte.* FOLC. TRANSILV. I, 170. ◇ (Adjectival; despre ființe sau părți ale corpului acestora) *Luo drept acea Avraam [pe] Izmail, și [pe] toți de fealiul bărbătesc în casa lui, și tăie împregiur piilea dinainte al lor trupul bărbătesc, tocma în aceiaa dzi cum Domnezeu dzise lui.* PO 55/2. *În pept deschilim partea dinainte, în carea zac fițale.* ANTROP. 32/6. *La cest ordin [de animale] să numără toate feliurile de momițe care la picioarele denainte și denapoi au câte un deget mare.* J. CIHAC, I. N. 18/10. *Acele vite sânt ... nalte de picioarele dinapoi și gios de cele dinainte.* I. IONESCU, V. 34/7. [Hemipterele] *au 4 aripi, dintre care cele 2 dinainte sunt la bazele lor tari, netransparinte.* BARASCH, B. 242. *Marcu ridică partea dinainte a trupului.* SLAVICI, O. I, 66. *Cănele, așezat pe labele dinainte, privește cu ochii sticloși ascensiunea lunii.* C. PETRESCU, S. 42 *Furnicuța ținea strâns cu picioarele dinainte muscoiul.* CĂLINESCU, C. O. 18, cf. ALR II 5 100, ib. 5 654. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Articulul sau pronumele demonstrativ „ăi” se unește cu adiectivul în același mod ca și cu sustantivul, și anume totdeauna cu acela care se află dănainte.* CODRU-DRĂGUȘANU, R. 29/14. ◆ (Despre îmbrăcăminte) În partea din față. *Un costum ... încheiat dinainte de sus până jos și la mâneci, cu bumbi aurii mat.* CARAGIALE, O. I, 19, cf. ALR SN IV h 936.

2. (Cu sens temporal) Înainte, din timp, de mai înainte, de mai demult; anterior; de odinioară. Cf. POLIZU. *Această primblare am de gând să o fac fără a-mi întocmi dinainte un plan.* ALECSANDRI, O. P. 177. *Numai să-mi spui dinainte cum să te duc, ca vântul ori ca gândul? CREANGĂ, P. 197. Când ar ști omul ce-ar păți, Dinainte s-ar păzi.* id. ib. 277. *Zadarnic aș mai fi încercat să intervin după planurile dinainte urzite.* C. PETRESCU, S. 118, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Simțeam ... că provoc un scandal, care mă îngrozea dinainte.* CAMIL PETRESCU, P. 128. *E cinstiță, că știi dinainte cu cât te încarcă.* id. T. II, 74. *Împăratul se temea Dinainte, c-or să vină voveozii cu mânia!* EFTIMIU, I. 54. *Lazarillo fură ce-i drept orbului și din gologani, punând repede băncușele căpătate în gură și lăsând în mâna cerșetorului bani mai mărunți, dinainte pregătiți.* CĂLINESCU, I. 95. *Să se explice dinainte muncitorilor ceea ce îi așteaptă.* RALEA, O. 144. *Totul a fost parcă hotărât dinainte.* BOGZA, C. O. 240. *Nemții or să vină mai încoace, conform planului dinainte stabilit, care prevede numai victorii.* BENIUC, M. C. I, 390. *Uneori atelele se găsesc dinainte pregătite în truse speciale și în acest caz nu avem decât să le alegem pe cele mai potrivite.* BELEA, P. A. 109. *Avea hârtii cu cenușă ... pregătite dinainte de portăreasă.* BARBU, Ș. N. 51, cf. M. D. ENC. *Nu pot exista rețete date dinainte.* CONTEMP. 1975, nr. 1 510, 3/1. *Tipic pe care toată lumea îl*

cunoaște dinainte. RL 2006, nr. 4 816. ◇ (Precedat de adv. „mai”, cu sensul determinat de acesta) *Cu atâte sute de ai mai denainte au prorocit prorocii de venire lui [Hristos]. VARLAAM, C. 22. Moisei-Vodă n-a putut trăi mult în domnie de pârăle lui, ales fiind acolo și Lupul Vornicul, cunoscut mai deinte lui Abăza Pașea. M. COSTIN, O. 107. Buda ... mai denainte au fost a celor vechi dachi slobozie. CANTEMIR, HR. 66. Le-au dat pământul cel ce le-au fost dat mai denainte Moisi. ANTIM, O. 266. Împreunare unora, mai denainte despărțiți, pricineaște noauă dragoste (a. 1701). FN 95. Când sădirea va fi zidire și va arde ... atunci de nu va fi fost mai dinnainte tocmit, cum să să urmeze, să rămăe locul slobod în stăpânirea stăpânului său. LEGUIRE, 24/19. Era mai dinainte să vă întreb pe voi. HELIADE, PARALELISM, I, 87. Grecii se prostiseră încă mai dinnainte. CĂPĂȚINEANU, M. R. 94/8. S-au găsit de cuviniță ca toate aceste ducumenturi să fie adunate mai dinainte la Divanul săvârșitor. CR (1830), 13²/42. De aceea și tatăl meu a făcut mai dinainte această suppământă în acest ostrov. GORJAN, H. I, 135/25. Pământul de țelină ogorâtă mai dinainte și semănat o dată sau de două ori cu porumb sau cu cartofi este foarte bun pentru semănătura seminței de dud. POENARU, I. 15/18. Toți aceștia, o spunem mai dinainte, nu pot fi destoinici de nimic (a. 1848). PLR I, 124. Pornirea lui naturală era mai dinainte indicată. CARAGIALE, O. VII, 247. Multe [din păreri] le spusese mai dinainte în „Contimporanul”. GHEREA, ST. CR. II, 5, cf. DDRF. Ghighi dispăru să vadă de cafeaua cu lapte și de prăjituri, după cum se înțelesese mai dinainte cu Laura. REBREANU, I. 96. N-am să pierd decât o sumă pe care am s-o scoț mai dinainte pe masă. BRĂESCU, O. A. I, 202. Era pagina ... unde erau subliniate cu cerneală mai dinainte ... următoarele cuvinte. MOROIANU, S. 126. Posibilitatea lor [a tranzițiilor β] ... fusese prevăzută mai dinainte. SANIELEVICI, R. 131. E mai bine să știți câte ceva mai dinainte. VINEA, L. I, 112. Nu puteai să-mi spui mai dinainte? PREDA, M. 191, cf. DL, DM, M. D. ENC. ◇ L o c. a d v. (Învechit) **Mai dinainte vreme** = odinioară, mai demult, cândva. *Pentru ... această ocină am avut gâlceavă mai dina<in>te vreme (a. 1595–1596). DOC. I. (XVI), 105. Să se știe că i-am vândut o seliște de între văi, ce o am fost cumpărat de la Radu lui Drăgan mai deinte vreme (a.1630). DRH B XXIII, 278. Pare-mi că unii mai denainte vreme au fost socotind și se-au fost sfiind de pravilele lor, pân' ce se-au adunat sfântul și a toată lumea Săbor a Șasea, de au luat seama tuturor pravilelor. PRAV. GOV. 5¹/17. Isaia proroc mai denainte vreme vădzu cu Duhul Svânt venirea lui Dumnedzău pre pământ. VARLAAM, C. 185. Era zavistie mai mare despre Cupărești, împungându-să cu horba mai denainte vremi. NECULCE, L. 110. [Turcii] au dzis pentru Țara Leșască să stē după cum este așădzată mai denainte vreme. id. ib. 294. Sânt toți morți mai denainte vreme. MINEIUL (1776), 29¹/4. ◇ L o c. p r e p. (**Mai**) (**de**) **dinainte** (**de**) ... = anterior cuiva sau a ceva; de odinioară ... *Iară Moisei-Vodă n-au putut trăi mult în domnie de pârăle lui, ales fiind acolo și Lupul vornicul, cunoscut mai deinte lui Abăza-pașea. M. COSTIN, O. 107. Cum să fie puțință, un lucru ce s-au făcut să fie mai denainte de cela ce l-au***

*făcut? DOSOFTEI, V. S. noiembrie 146¹/1. Această trecere a lor la Asia ... să să fie tâmplat cu 563 de ani mai denainte de Domnul H[risto]s. CANTEMIR, HR. 77. [Bolnavul] vorbește cu glasul lui obișnuit, de dinainte de boală. AGÎRBICEANU, S. 79. Stângăciile lui [Titu] i se păreau [Rozei] poetice și o transportau în vremea de dinainte de a cunoaște pe Lang. REBREANU, I. 104. Noțiunea de normal eu nu o am decât comparând existența mea de dinainte de a întâlni pe d-na T. cu existența mea de acum. CAMIL PETRESCU, P. 193. Jocul pe care-l alegea fata era ales mai dinainte de mine. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 91. De când ești dumneata aici? – Dinainte de război. TUDORAN, P. 79, cf. DL, DM, M. D. ENC. Datorii mai vechi, dinainte de privatizare. RL 2005, nr. 4 624. Colaborarea cu serviciile de informații din perioada de dinainte de anul 1990. ib. nr. 4 723. ◇ (Adjectival) *Așa vor fi ... cea dinainte mai apoi. EV. SL.-ROM. 75¹/10–11. Care sânt oamenii dennainte den Ardeal, ... să caute și să judece (a. 1600). DOC. I. (XVI), 136. Ori câte căsătorii s-au desfăcut ... pentru aceeaia, că aceale [căsătorii] n-au fost blagoslovite de parohul mirelui sau al miresei, ci de alt preot, ... părțile să se întoarcă la căsătoria cea mai denainte. MAIOR, I. B. 273/24. Zapisul s-au făcut luna dinainte (a. 1807). DOC. EC. 75. Toate ținuturile graniții militarești rămân nesmintite în chiemarea lor cea mai dinainte. FUND. 7/13. Astfel era regula ostășască la romanii cei dinna-
inte, că ghenăralii osânda pe fii[i] lor la moarte, căci au câștigat biruința fără porunca lor. CĂPĂȚINEANU, M. R. 184/13. Îți poruncesc și te jur ... să iei chipul tău cel mai dinainte, și să fii precum ai mai fost. GORJAN, H. I, 79/23. Dar nu semăna acestea cu lacrimile de eri, Nici cu cele dinainte. PANN, E. V, 70/12, cf. COSTINESCU, DDRF. În sală se restabili curând solemnitătea și toată lumea își reluă înfățișarea gravă dinainte. REBREANU, P. S. 308. Nu mai avea nici vloga ... dinainte. POPA, V. 137. Ansamblul faptelor experimentale descrise la acest punct, și în cele două dinainte, ne permit să considerăm întemeiată ipoteza neutrinelui. SANIELEVICI, R. 117. [Femeia] avea să se întoarcă, pentru totdeauna, în lumea dinainte, în lumea obișnuită. DEMETRIUS, A. 76. Am răspuns invitației amabile a doamnei Polihroniade cu speranța că o să aflui ce e cu ea și ce-aș putea să fac ca să-și revină la starea ei dinainte. PREDA, I. 172, cf. DL, DM, M. D. ENC. Asta-i lelea care-o vezi, Care ne făcea scoverzi; Asta-i lelea dinainte, Care ne făcea plăcinte! JARNÍK – BĂRSEANU, D. 430. Să-ți aduci, badeo, aminte, De-un jurământ dinainte. FOLC. TRANSILV. II, 357. ◇ (Substantivat) *Ritorul, cât va fi cu puțință, întru toată învățătura să fie procopsit, în istorii și iscusit... întru învățăturile celor mai denainte. MOLNAR, RET. 15/14. ◆ (Cu sens calitativ) Care este cel dintâi, primul. Cela ce va vrea să fie mai denainte, să fie voa[ui] rob. VARLAAM, C. 7, cf. CADE.***

II. S. f. I. (Învechit și regional) *Curte, băătură (așezată în față). Un păr [ce] este în dreptul dănaînții bisericii Popeștil[or] (a. 1804). IORGA, S. D. VII, 58.*

2. (Regional) *Partea din față a unui obiect de îmbrăcăminte. Ia scoate, Niță, scurteicili din fund, ali cu dănaînțile cu vulpe!* JIPESCU, O. 146, cf. SCRIBAN, D. *Să vedem ce zestre are fata... O cațaveică ..., dinaintele cu blană de vulpe.* SEVASTOS, N. 47. *Măneca se pune la*

cămeșă în dreptul mijlocului pânzei. Când spinarea și dinaințile cămeșii (cele două părți) sunt atât de late cât și pânza, și mânecile vor fi la fel. PAMFILE, I. C. 352, cf. CADE, ALR II 3 295/192.

3. Partea din față a corpului unei ființe. S-a dus în râpă, sărind alternativ cu dinaintea și cu dinapoia, și fuge și acuma. SADOVEANU, în DL. ♦ (Eufemistic) Organul sexual masculin. *Un Pan, ce-și acoperea dinaintea-i cu frunze, cânta din flaut.* BARBU, PRINC. 147, cf. DM, M. D. ENC.

III. Prep. (În formă articulată) 1. (Exprimă situația, localizarea, plasarea etc. în fața sau în partea din față a cuiva sau a ceva) *Leșii sta denaintea curții fiindu cail de frâu.* NECULCE, L. 79. *Dă următoarele înștiințări de la armia dinaintea Silistriei.* AR (1829), 18²/1. *Corăbierii ce ... sta adunați dinaintea cetății era zăcea la număr.* DRĂGHICI, R. 296/24. *Fieșcare să măture zăpada care este dinaintea ușii sale.* CR (1836), 300¹/49. *Să nu punem luminarea drept dinaintea noastră, ci mai mult în partea stângă.* ALBINEȚ, M. 197/20. *Se vedea șezând cu ciubucul în mână dinaintea șatrei sale.* PELIMON, I. 33/30. *Trece cu lăutari pe la miezul nopții, se oprește dinaintea ferestrelor ei.* FILIMON, O. I, 129. *Deși scurt de vedere și având totdeauna un pince-nez dinaintea ochilor, aceștia totuși luceau de un foc viu.* CONV. LIT. II, 307. *Aristocrația ... își oprește echipajele ... dinaintea aceluia palat.* ALECSANDRI, O. P. 11. *El o luă pe față pe cal dinaintea lui.* EMINESCU, P. L. 21. *Locul de dinaintea cărciumei era plin de oameni.* SLAVICI, O. I, 122. *Lumea se strânsese dinaintea porții.* MILLE, V. P. 119. *Iată-mă, în genuche dinaintea ta.* MACEDONSKI, O. II, 429. *Dinaintea meselor de brad de care atârnavu cușitele legate cu lanț, ospătau drumeții.* CHIRIȚESCU, GR. 167. *Mai rămăseseră două [prăjituri] pe-o farfurie dinaintea lui, oprite pentru mama Ușica.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 36. *Puse toate aceste dinaintea noastră.* HOGAȘ, DR. I, 26. *Închid ochii și ești dinaintea mea.* LOVINESCU, C. II, 52. *Jos pe o treaptă dinaintea casei se așează bătrânul.* id. ib. III, 118. *Soldatul intră cu farfuriile pline, așezându-le dinaintea lui Bologa.* REBREANU, P. S. 54. *Petre ajunsese în băutura dinaintea cărciumii.* id. R. I, 138. *Mița sta bonghinată dinaintea sobei.* VISSARION, I. 67. *În naos, în stânga, dinaintea iconostasului și altarului, o icoană a fecioarei Maria.* SADOVEANU, O. XX, 604. *Acest tineret ... era îngrămădit dinaintea ușii cu geamuri întunecate ... a liceului.* MIHĂESCU, D. A. 12. *Muma își puse darurile pline dinaintea lacomelor cârțițe albe.* ARGHEZI, C. J. 172. *I-a cârpit o păreche de palme dinaintea unei cofetării.* id. S. XI, 18. *Mi-am cumpărat bilet [de metrou] și m-am luat după șirul dinaintea mea.* STANCU, U.R.S.S. 18. *Dinaintea lui se căscă un abis întunecat.* VINEA, L. II, 294. *În fața băncilor dinaintea scenei se așezaseră un rând de scaune.* PEDA, M. 307. *Dinaintea acestor curți S-a născut trei părauși.* FOLC. MOLD. I, 257. (Situația, localizarea etc. sunt percepute prin intermediul privirii) *Dară acuma pe nimene nu vede Dinaintea sa.* BUDAIDELEANU, T. V. 140. *Paloșul cu care era să ne pătrunză sta denaintea ochilor noștri.* PLEȘOIANU, T. I, 78/16. *Dinaintea colibeii se vedea rămășițele unui foc.* CR (1838), 36²/9. *Totul era frumusețe dinaintea ochilor noștri.* PELIMON, I. 6/29. *Părea că vede dinaintea-i Trei*

morți într-un mormânt. COȘBUC, P. I, 101. *Dezertare? șoptit, privind cu ochii strălucitori crucea albă dinaintea președintelui.* REBREANU, P. S. 307. *Nu mai veni la masă, ca să nu-l aibă dinaintea ochilor.* CĂLINESCU, S. 560. *Întrebarea rămase în mine, ca un semn mare care nu se șterse ... dinaintea ochilor.* PEDA, I. 130, cf. ALR II/I h 261, ALRM II/I h 344, ALR SN V h I 352/235, 414.

2. (Exprimă deplasarea, străbateră, descinderea, extragerea etc. prin fața sau din fața cuiva sau a ceva) *Și ieși Cain denainte feației Domnului.* PO 23/14. *Să fugim denaintea lui Israil că Domnul oștește pre noi drept ei.* ib. 226/24. *O, fericăți de oamenii ceia ce să roagă și dzua și noaptea, că aceia gonescu dirainte sa duhurile și ceasurele rele (1590-1602).* CODEX STURDZ. 270. *Dulăul... deodată denaintea ușii sculându-să ... sări.* CANTEMIR, I. I. I, 95. *Răpea bucatele dinaintea idolului și le mânca.* MAIOR, P. 28/11. *Acest ghegeneral au purces din tabăra dinaintea Silistriei.* AR (1829), 25¹/20. *Ascunzându-se adese dinaintea lor.* ib. 138¹/40. *O să se plimbe dinaintea casei tale în lung și în lat.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 435. *Atunci dinaintea lui Arald zidul piere.* EMINESCU, O. I, 94. *Haiti! Lipsești dinaintea mea ...!* CREANGĂ, O. 30. *Soție ... dinaintea căreia puștile scapă din mâini.* MACEDONSKI, O. III, 18. *Se trecea dinaintea bisericii Sărindarului.* id.-ib. 29. *Te-ai pomenit adus legat dinaintea unui cuptor roșu pe dinăuntru.* SĂM. II, 254. *Mulți [daci] neputând scăpa dinaintea romanilor, ei înde ei se omorără.* DENSUSIANU, L. 61. *Descălecarăm dinaintea crășmei lui Avrum.* HOGAȘ, DR. I, 93. *Klapka se feri ca dinaintea unei sulife de foc.* REBREANU, P. S. 143. *L-am poftit să șadă jos și m-am sculat dinaintea acestui iluminat.* LOVINESCU, C. III, 186. *Îndată vor apare dinaintea voastră și părinții.* CAMIL PETRESCU, T. III, 394. *Intră! Și se dete în lături dinaintea ușuliței din poartă.* VISSARION, B. 300. *Lucu o urmări cum se apleacă dinaintea bufetului.* VINEA, L. II, 219. *Nu plecă dinaintea mea, aruncând vântului cenușa care nu e altceva decât inima mea.* DAVIDOGLU, M. 53. *Ilie se feri cu grijă dinaintea lui.* PEDA, D. 93. *Să fugă dinaintea morții.* BARBU, PRINC. 18, cf. ALR SN V h I 352/833. *Domnul ș-auzăre ș-afară ieșere Afară din curte, Dinaintea porții.* FOLC. TRANSILV. II, 475/833. ♦ (Indică diminuarea unui conținut în prezența cuiva) *Clondirul de Hennessy se golea treptat dinaintea lui.* VINEA, L. II, 265. (Mișcarea este percepută prin intermediul privirii) *Corabia cufundându-să, s-au făcut nevăzută dinnaintea lor.* DRĂGHICI, R. 12/4. *Mă transformă în măimuță și se făcu nevăzut dinaintea mea.* GORJAN, H. I, 121/4.

3. (Exprimă încadrarea într-o perioadă sau circumstanță temporală anterioară unei acțiuni, unei stări, unui eveniment, unui fapt etc.) *Să aibă a-și lua ... darurile dinaintea nunții.* PRAV. COND. (1780), 102. *Spune-m pe rând pre toți patriarhii dinnaintea potopului.* GRECEANU, I. 18/25. *Orice va dărui bărbatul fâmeii sale înaintea nunții, să cheamă dar dinaintea nunții.* LEGUIRE, 65/25. *Pe o luntre de scăpare reintră dinaintea furtunii în vechiul port al meditațiilor singurateice.* MAIORESCU, CRITICE, 361. *Erau puse gustările dinaintea prânzului.* AGĂRIBICEANU, S. 449. *Tot câmpul era îngropat în tăcerea aceea de moarte dinaintea zorilor.* C. PETRESCU, S. 23. *N-o văzuse dinaintea ploilor celor mari.* DEMETRIUS, A.

151. *Bătăliile antifasciste atât de grele dinaintea războiului.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 8. *Febra dinaintea meciului se simte și la masă.* ib. nr. 40, 22. *Perioada calmă a vacanței judecătorești ... nu este decât calmul dinaintea furtunii.* RL 2005, nr. 4 669. ♦ (Încadrarea privește perioade sau circumstanțe temporale) *Anii dinaintea războiului european au îndrumat atenția, cum era firesc, și asupra laturei etnografice* (a. 1924). PLR I, 248. *Săptămâna dinaintea Crăciunului, în toate diminețile satul clocotea de guițări deznădăjduite.* REBREANU, I. 166. *Singurătatea ... amuțește codrul în ceasul dinaintea nopții.* C. PETRESCU, s. 20. *Barcașii... își așteptau mușterii, cam rari la ora aceasta dinaintea prânzului, când orașelul dormea.* TUDORAN, p. 197. *Călăii sperau că, măcar în aceste momente dinaintea morții, el va ceda.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 3, 91. *Un control inopinat, în cele 10 minute dinaintea miezului nopții.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 342. *A venit apoi primăvara aceea dinaintea vârstei de 18 ani.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 3.

4. (Exprimă manifestarea, prezentarea, susținerea etc. unei acțiuni, a unei stări, a unei atitudini, a unui fapt etc. în prezența sau în fața cuiva sau a ceva de natură abstractă) *Și s-au lepădat de mine [nepoții mei] dinașihtea megiișilor* (a. 1563-1564). DOC. I. (XVI), 97. *Ș-au mai pus zi și denaintea dreg[ă]toriului nostru jupan Drag[o]mir* (a. 1644). IORGA, s. D. X, 176. *Să vor tocmi doi plugari să schimbe niscare pământuri denaintea a doi sau a trei marturi.* PRAV. 2. *Mărturisirea domnilor ... să să facă denaintea obștei.* AȘEZ. 6/4. [Robinson] *o au umplut [pușca] dinaintea lui și i-au dat-o ca să o sloboadă însuși.* DRĂGHICI, R. 238/24. *Făcu operația dinaintea anatomiștilor celor mai vestiți.* CR (1838) 15²/38. *Deci Luter se chemă întru înfătoșare dinaintea adunării prințipilor în Vorm.* SĂULESCU, HR. II, 261/2. *Te poftesc să nu cumva să te arăți dinaintea mea.* PR. DRAM. 317. *Are să vie dinaintea Corpurilor Legiuitoare cu o groază de proiecte, ca să reorganizăm instrucțiunea.* GHICA, C. E. III, 10. *Căzu în genunchi dinaintea lui.* FILIMON, O. I, 120. *Cere de la domn ... egalitatea pentru toți dinaintea legii.* CONV. LIT. III, 58. *Propune ... niște examene colective dinaintea unor comisiuni permanente.* MAIORESCU, D. V, 242. *Avem dinaintea noastră revistă literară și științifică.* CONTEMPORANUL, I, 56. *Se apără cu putere dinaintea judecății.* ODOBESCU, S. I, 9. *Și mai adânc se plecau ele dinaintea frumuseței domniței Ruxandra.* GANE, N. I, 6. *Marele vizir Giafar se-nchină dinainte-i până la pământ.* CARAGIALE, O. II, 265. *Am ținut ... a mă prezenta dinaintea dv.* MACEDONSKI, O. IV, 23. *Nu-ți iei pălăria din cap dinaintea profesorilor?* MILLE, V. P. 209. *Femeia sau fata să nu-și spele capul dinaintea unui bărbat.* CANDREA, F. 36. *În jur, același ciripit de efebi extaziți dinaintea Maestrului.* LOVINESCU, C. IV, 15. *Seninătatea lui Trahanache dinaintea bilețelului lui Tipătescu către Zoe.* id. ib. III, 28/25. *O puse de se închină dinaintea icoanelor.* BRĂESCU, O. A. 19. *Nu mai văzuse oameni ingenunchiați dinaintea lui.* VISSARION, B. 188. *Ea continua să nege față de soțul ei, deși îl pusese singură dinaintea celei mai drepte cărări de adevăr.* MIHĂESCU, D. A. 197. *Trece vertiginos prin fața stâlpilor de telegraf, care se apleacă teatral, până la pământ, dinainte-i.* VINEA, L. I, 91. (Cu nuanță cauzală)

La noi [este] un popor ingenuncheat dinaintea arendașului. ALECSANDRI, O. P. 92. *Ministrul Banffy a căzut dinaintea obstrucțiunii ultraliberalilor.* MAIORESCU, CRITICE, 544. *Mamă frântă dinaintea sorții, Poși să plângi până te-i face scrum.* LESNEA, VERS. 44. *Dinaintea dorinței de a servi pe doamna baroană, scăparea din vedere e de scuzat.* ARGHEZI, S. XI, 48. ♦ (În legătură cu construcții care indică manifestarea prin insistență sau perseverență a unei stări, a unei atitudini etc.) *Fiecare își avea moartea dinaintea ochilor.* PLEȘOIANU, T. I, 185/14. *Nice trebuie să perdem dinaintea ochilor scopul la care ar năzui Domniile Sale prin asemenea măsuri.* RUS, I. I, VI/6.

5. (Exprimă apărarea ori evitarea cuiva sau a ceva, de obicei defavorabil) *Nu va putea dzice mai apoi cumu l-au ucis pentru să scape denaintea lui.* PRAV. 115. *Spăimântându-se, rumpu fuga ca să se ascunză dinaintea mâniei lui.* MAIOR, T. 24/24. *Să fugă omul dinaintea râului. făcându-i loc să treacă.* GORJAN, H. I, 129/36. *Au apărât cu sabia în mână creștinătatea dinainte închinătorilor Islamului.* IST. M. XIII/7. *Oameni sunt aceștia? ... Să fugă dinaintea primejdiei!* SADOVEANU, O. I, 138. *Dinaintea potopului nu poți să te aperi.* ALR SN VI h 1 840.

- Scris și pronunțat și: *dinnainte*. - Pl.: (regional II) *dinainți*. - Și: (învechit și regional) *denainte* (ALR I 334/278, 333, ib. II 5 100/235) adv., prep., *dănainte* (ALR I 334/24, 59, 69, 200, 308, 980, ib. II 5 100/29, 36, 723, 899, ib. 5 654/29, 219, 762, 784, 791, 886, 928), (învechit) *deinte* adv., (regional) *dinăinte* (ALR I 334/26, ib. II 5 100/102, 105, 836, ib. 5 654/102, 105, ALR II/I MN 115, 3 780, ALR SN IV h 936/833), *dinăintre* (ALR I 334/144, 166, 231, 573, 578, ib. 662/144, 231, ib. II 5 100/514, ib. 5 654/235, ALR II/I MN 115, 3 780/235, ALR SN IV h 936/574, ib. V h 1 352/235) adv., prep., *dinăintre* (ALR II 3 294/157, ib. 3 352/157), *dinântre* (ALR I 334/164), *dinéntre* (ALR II 5 654/141, ALR II/I MN 115, 3 780/141, ALR SN II h 359/141), *dănainte* (ALR II 5 100/47, 64, 76, ALR SN III h 840/76), *dânante* (ALR I 334/295, 298, 302, 305, ALR SN III h 840/316) adv.

- **De¹ + înainte.**

DINAÎNTE adv., prep. v. **dinainte**.

DINÂM s. m., s. n. I. S. m. (Rar) Sistem de forțe format dintr-un cuplu și o a treia forță, perpendiculară pe planul cuplului. Cf. CADE.

2. S. n. Generator de curent continuu. Cf. CADE. *Cercul Marinei, pus în legătură cu dinamul crucișătorului, era feeric iluminat.* BART, E. 142. *Dacă iluminatul se face direct de către dinam, lumina „filează”.* ENC. AGR. I, 58, cf. ENC. TEHN. 116. *La capătul jghiabului, dinamul ... se învârtește mereu, ținând aprinse toată noaptea, deasupra stivelor de lemne, câteva palide stele, artificiale.* BOGZA, C. O. 133. *În forma sa cea mai simplă, un dinam constă dintr-un electromagnet foarte puternic, între polii cărui se rotește un conductor format din una sau mai multe bobine.* DT 146, cf. LTR², DL. *Approape toată dimineața meșterise la un dinam adus de Guju de la stație.* MIHALE, O. 231, cf. DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ F i g. *Când planuri sună a cădere și găzduiești la rea putere? La neagra Damă Miriam. În bande-încinsă, de dinam.* I. BARBU, J. S. 101.

- Pl. (2): *dinamuri*. - Și: (rar) **dinámo** s. m. CADE, ENC. TEHN.

- Din fr. *dynamo*, germ. *Dynamo*.

DINAMÉTRU s. n. Aparat folosit pentru măsurarea grosimentului lunetelor. Cf. DT, LTR², DER, DN², M. D. ENC.

- Pl.: *dinametre*.

- Din fr. *dynamètre*.

DINÁMIC, -Ă adj., s. f. I. Adj. 1. (În opoziție cu *static* 2) Care se referă la mișcare și la forță. „Adinamic” este contrar cu „dinamic”. ASACHI, L. 45¹/1. Singura împiedicare ce mai rămânea a se învinge [pentru crearea telegrafiei electrice] era puterea neîndestulătoare a fluidului electric spre a se dobândi la o mare depărtare efectele dinamice de trebuință. ROM. LIT. 385²/21. Vom lua în privire la împărțirea apelor minerale nu numai covârșirea materială, ci și pe cea dinamică (lucrătoare în trupul omenesc). FĂTU, D. 87/12, cf. POLIZU. Mașina este în echilibriu dinamic când mișcarea este uniformă sau periodic uniformă. GHICA - STURDZA, A. 231, cf. DDRF. Către sfârșitul secolului trecut, Galvani ... [a descoperit] o nouă serie de fenomene, care au dat naștere științei cunoscute sub numele de electricitate dinamică sau electricitate în mișcare. PONI, F. 246, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, CADE, SCRIBAN, D. În fizica clasică toate mărimile dinamice variază în mod continuu. SANIELEVICI, R. 26. O forță se poate măsura atât prin efectul ei dinamic, cât și prin cel static. MARIAN - ȚIȚEA, FIZ. I, 28, cf. LTR², DL, DM, DN², M. D. ENC, DEX. ♦ (Muz.; învechit, în sintagma) *Semn dinamic* = indicație de executare a unei bucăți muzicale. *Despre semnele dinamice... Următoarele cuvinte răspică această putere în esecutare: 1. Pianissimo = ... de tot domol. Piano = ... domol. 3. Mezzoforte = ... pe jumătate de tare. 4. Forte = ... tare, foarte, puternic.* VOROBCHIEVICI, A. M. 18. ♦ C o m p u s: (Fiz.; învechit) **Cal-dinamic** = cal-putere. În industrie s-a adoptat drept termen de comparație ... ceea ce s-a numit *cal-de-abur* sau *cal-dynamic*. GHICA - STURDZA, A. 231.

2. (În opoziție cu *static* 3) Care se desfășoară rapid, care este în continuă și intensă mișcare, prefacere, evoluție; energic, plin de forță. *Tradiționalismul îl concepem ca o forță dinamică, iar nu ca pe o forță statică.* În PLR II, 349. *Sămănătorismul ardelean (ca și întreaga literatură ardeleană) nu are nici marele lirism paseist al sămănătorismului moldovean, nici lirismul dinamic al sămănătorismului muntean.* LOVINESCU, S. VI, 179. *Drama [„Viforul”] nu mai e statică, ci dinamică, în spiritul marilor drame istorice shakespeariene.* id. ib. 308. *O viață cu posibilitățile închise și limitate, căreia-i lipsește elementul dinamic.* CIORAN, R. 51. *Observarea atentă a limbii, care e la temelia oricărei descoperiri, nu trebuie să se mărginească la urmărirea dinamică a fenomenelor în prefacerea lor, ci trebuie să le vadă și static, prin contrastele ce le prezintă.* PUȘCARIU, L. R. I, 5. *Lumea dumnezeiască nu e un model static, ci un complex de forțe dinamice.* STĂNILOAE, O. 37. *Alături de peisagistul dinamic, întâmpinăm pe acela static, tratând natura ca pe un*

motiv decorativ. VIANU, A. P. 243. *În afară de simțul acustic, Bolintineanu posedă plastica dinamică, însușirea de a strânge într-o linie răsucită toată virtualitatea unei mișcări.* CĂLINESCU, IST. LIT. ROM. 227. *Arhitectul ..., visând construirea de foruri, de terme publice și alte asemenea monumente de interes colectiv ... poate fi câștigat pentru o politică dinamică.* id. B. I. 162. *Tinzând spre elementarul dinamic, Delacroix ia în ajutor ... viziuni dantești.* BLAGA, Z. 92. *Aceste mari întinderi însuflețite alcătuiesc Oltului un ultim defileu dinamic.* BOGZA, C. O. 112. *Dezvoltarea creației populare a căpătat un ritm deosebit de dinamic.* CONTEMP. 1953, nr. 353, 1/1, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC. *Va trebui să surprindem mai bine structura dinamică a istoriei.* CONTEMP. 1971, nr. 1 292, 1/1. *Noțiunea de calitate are un caracter dinamic, determinat de dezvoltarea impetuoasă a forțelor de producție.* RL 1977, nr. 10 300. *Scenele de masă sunt dense, dinamice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 10/3. *Opera de artă va fi considerată astfel un întreg sistem de semne, care slujesc unui scop estetic variabil și presupunând o înțelegere dinamică.* PAVEL, S. E. 75. *Limita ... e mereu legată de voință și face deci parte dintr-o ordine dinamică.* LIICEANU, J. 117. *Înțelegem democrația noastră ca pe o ordine politică dinamică.* RL 2005, nr. 4 623. *Acest sector are nevoie de finanțări și servicii bancare ... dinamice și flexibile.* ib. nr. 4 803. ♦ (Substantivat, n.) *Se poate urmări reprezentarea staticului și a dinamicului.* VIANU, E. 169. *Noi socotim că în cosmosul concret, ca și în lumea abstractă a ideilor, staticul și dinamicul sunt două fațete esențiale.* CONTEMP. 1970, nr. 1 224, 8/6. ♦ (Despre oameni sau despre manifestările lor) Care dovedește forță vitală; energic, activ, întreprinzător. *Bolnav ... [cuconul Isaie Murat] e mult mai dinamic și are o viață interioară mult mai bogată decât toți „bătrânii” lui Gârleanu.* LOVINESCU, S. VI, 217. *Care e opera ... reprezentativă [a lui Nicolae Iorga]? Reprezentativă e totalitatea unei imense activități și mai ales personalitatea lui dinamică, animatoare.* id. ib. 329, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC. *Cât despre tineri, îmi par încă mai curioși și mai dinamici decât în anii trecuți.* RL 2005, nr. 4 684. ♦ (Gram., în sintagma) *Verb reflexiv dinamic* = verb reflexiv care exprimă o acțiune făcută cu participarea intensă sau cu un interes special din partea subiectului. Cf. GRAM. ROM.¹ I, 247, DL, DM. *Unele verbe reflexive pot avea complement direct... Astfel, pot avea complement direct sau propoziție completivă reflexivele dinamice.* GRAM. ROM.² I, 210, cf. DEX.

II. S. f. I. Parte a mecanicii care studiază legile mișcării corpurilor luând în considerare masele lor și forțele care se exercită asupra lor. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, PROT. - POP, N. D., COSTINESCU. *Orice operă mecanică cu resorturi moarte a cărei activitate și repaos se regulează după legile statice și ale dinamice și pentru ei ceva asemănător cu statul.* EMINESCU, O. XII, 86, cf. DDRF, TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, CADE, SCRIBAN, D., DT. *Mecanica se împarte în trei capitole principale: I Statica ... II Cinematica ... III Dinamica.* CIȘMAN, FIZ. I, 44, cf. DL, DM. *Legile fundamentale ale dinamicii clasice au fost formulate de I. Newton în 1687.* DER, cf. DN², M. D. ENC.

2. Modificare a parametrilor unui sistem, ai unui proces etc., sub acțiunea anumitor factori. Cf. LTR². *Dinamica populației [este] totalitatea schimbărilor care au loc, într-un anumit interval de timp, ... în populația unui biotop.* DER, cf. DN², M. D. ENC. *Dinamica utilizării actuale a portului popular poate servi de asemenea ca element referențial în analiza sa.* Z. MIHAIL, T. P. 10. *Repartizarea elementelor, dinamica alternanței dintre suprafețele decorate și cele nedecorate, materialul, al cărui efect asupra ansamblului este uneori decisiv, sunt factori definitorii din punct de vedere artistic și estetic.* PAVEL, S. E. 56. *Dinamica societății este dată, între altele, de tensiunea care rezultă din ponderea socială a diferitelor vârste istorice contigue spațial.* PATAPIEVICI, C. L. 127.

3. Dezvoltare intensă, schimbare continuă; bogăție de mișcare. *Te vei nedumeri aflând că sunt gata să-ți critic influența repulsiei spineale asupra dinamicii viziunilor.* M. ELIADE, O. I, 74. *Privirea autorului dramatic trebuie să fie mult mai amplă, ca să surprindă dinamica dialectică a vieții.* CAMIL PETRESCU, T. III, 496. *Atunci se stărnește o mișcare haotică, o sarabandă de duhuri, adică o „danse macabre”, notată cu mare simț al sonorilor hârjite și rezezi, al dinamicii colosale și noroase.* CĂLINESCU, IST. LIT. ROM. 224, cf. DL, DM. *Dinamica realului are urmări hotărâtoare și în planul gândirii artistice.* CONTEMP. 1971, nr. 1 302, 1/3, cf. M. D. ENC. *El vede în natură dinamica elementelor, înfinita pulsație, generatoare și devoratoare, a vieții universale.* PALEOLOGU, T. 33. *Spațiul etic e spațiul existențial născut prin dinamica principiilor neutre.* PLEȘU, M. M. 68. *Dinamica interioară captivantă, maleabilitatea ...[sunt] aspecte pe care le dezvoltă violonistul.* RL 2005, nr. 4 737.

- Scris și: *dynamic*. - Pl.: *dinamici*, -ce. - Gen.-dat. și (ieșit din uz): *dinamice*.

- Din fr. *dynamique*.

DINAMICEȘTE adv. (Învechit, rar) În mod dinamic (I 1). *Arteriile pulsează mecanicește, iar nu dinamicicește, ca inima.* POLIZU, P. 150/23.

- *Dinamic* + suf. -ește.

DINAMICITĂTE s. f. (Rar) Caracter dinamic (I 2). *Sistemul organismelor motivice care conferă dinamicitate „melodiei înfinite” se conjugă cu „mecanica orchestrală”.* M 1974, nr. 9, 18.

- *Dinamic* + suf. -itate.

DINAMISM s. n. 1. Concepție filosofică conform căreia mișcarea materiei este explicată prin existența unor forțe imanente, iar nu prin acțiunea unor forțe exterioare. Cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. ♦ Concepție filosofică conform căreia devenirea, mișcarea sau energia sunt factorii primordiali ai existenței. *Lupta dintre adepții atomismului și cei ai dinamismului a constituit în sec. XVIII - XIX o formă a luptei dintre materialism și idealism.* DER, cf. DN². *Energetismul este o formă a dinamismului.* M. D. ENC. 303, cf. DEX.

2. Putere vitală, forță creatoare; bogăție de acțiune, de mișcare. *Fost-am, inconștient, propriul meu dușman,*

printr-un soi de instinct de autodistrugere, de unde a venit această inexplicabilă lipsă de inițiativă și de dinamism? M. I. CARAGIALE, O. 286. *Cu tot dinamismul lor, schișele [lui Agârbiceanu] sunt lipsite de interes dramatic.* LOVINESCU, S. VI, 224. *Cum însă scriitorul [N. Davidescu] e lipsit de vioiciune, mobilitate și pitoresc, și nu poate exprima dinamismul exterior al maselor ..., latura socială a cărții e puțin realizată.* id. ib. 287. *Autorii folosesc... o tehnică dramatică plină de dinamism.* CONTEMP. 1951, nr. 224, 2/5. *Preferința [tinerilor poeți ardeleni] e mai mare pentru Aron Cotruș, Lucian Blaga, apropiați suflătește de ei, unul prin dinamismul lui, celălalt prin panism.* CĂLINESCU, IST. LIT. ROM. 856. *Dinamismul vital, care se manifestă în păcat, e de la Dumnezeu.* STĂNILOAE, O. 286, cf. DM, DN². *Cântul-vorbit exprimă - în linii mari, sintetic - atât dinamismul (esența acțiunii, a conflictului exterior ...), cât și staticul (esența subiectivă, lirică a conflictului dramatic).* M 1968, nr. 10, 16. *Am fost impresionat, în cursul numeroaselor călătorii efectuate în România, de dinamismul întâlnit pretutindeni.* CONTEMP. 1971, nr. 1 299, 9/6, cf. L. ROM. 1973, 5, DEX. *Așadar, dacă Maiorescu a fost confirmat, a fost confirmat o singură dată și tocmai în specialitatea lui: în filozofie, în singurul loc unde nu se poate conta pe dinamismul formelor.* LICEANU, J. 246. *Meritul regizorului ... este acela ... de a-l fi apropiat [filmul] de conflictele lumii contemporane, conferindu-i dinamism și accesibilitate.* RL 2005, nr. 4 716. *Piesa [„Imblânzirea scorpiei”] este de o teatralitate viguroasă și antrenantă, ce cucerește publicul, muzica sporindu-i dinamismul.* ib. 2006, nr. 4 916.

- Din fr. *dynamisme*.

DINAMIST, -Ă adj., s. m. și f. 1. Adj. Referitor la dinamism (1). *Susținători ai concepției dinamiste au fost Kant, Bolzano, Schelling, Hegel.* DER, 115, cf. DN³.

♦ F i g . Mișcător (I 2), dinamic (I 2). [Alcoolicul] își dă toate silințele să calce drept. *Strada șalupează. E acum o stradă dintr-un tablou dinamist: etajele cresc, scad, fațadele se apropie.* C. PETRESCU, Î. II, 194.

2. S. m. și f. Adept al dinamismului (1). Cf. DN³.

- Pl.: *dinamiști*, -ste.

- Din fr. *dynamiste*.

DINAMIT s. n. v. *dinamită*.

DINAMITĂ vb. I. T r a n z. (Complementul indică mine, construcții etc.) A distruge cu ajutorul dinamitei sau, p . e x t., cu ajutorul unui alt tip de explozibil; a arunca în aer. Cf. BUL. FIL. II, 224, PUȘCARIU, L. R. I, 388. *Gheața de pe Dunăre va fi dinamitată în momentul oportun.* SCÂNTEIA, 1947, nr. 754. *Au dinamitat orașele, casă cu casă.* SADOVEANU, E. 264, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX, CĂRTĂRESCU, N. 315. *Militari [au fost] aduși să dinamiteze stâncă de 20 de tone, care până acum nu a vrut să se desprindă de munte.* RL 2006, nr. 4 815. ♦ F i g . *Poetul, când nu i se vorbea despre opera sau persoana lui, se închidea într-o carapace masivă de tăcere pe care nimic nu o putea dinamita.* BENIUC, M. C. I, 312. *Dialogul dintre autor și doamna T dinamitează câteva teze aparținând unei estetici de sorginte clasică*

sau romantică, devenite locuri comune. LL 1972, nr. 3, 419. Spre deosebire de acțiunea conservatoare a virtuții, viciul are rolul declanșatorului care dinamitează ordinea împietrită. PATAPIEVICI, C. L. 336. ♦ Fig. Modificările Codului fiscal dinamitează planurile de afaceri ale firmelor [Titlu]. RL 2005, nr. 4 570. ♦ Absol. Nimeni nu mai cutează să dinamiteze acolo; viața băieșilor era în primejdia cea mai mare, se dărau mereu stânci întregi și la fiecare împușcătură ar fi putut îngropa pe oameni. AGÎRBICEANU, A. 361.

- Prez. ind.: *dinamitez*.

- Din fr. *dynamiter*.

DINAMITĂR, -Ă adj. v. *dinamitard*.

DINAMITĂRD, -Ă adj., s. m. și f. (Livresc) (Militant) care folosește dinamită pentru a distruge clădiri, a ucide etc.; anarhist, terorist (1). Cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU. *Ce-mi pasă mie de O'Donivan și de toți dinamitarii din lume!* CADE, cf. SCRIBAN, D., DEX, DN³. ♦ Fig. (Despre idei, concepții etc.) Revoluționar (1), neobișnuit. *Ceea ce astăzi ni se pare destul de obișnuit, atunci se considera dinamitard*. CONTEMP. 1971, nr. 1 611, 2/2.

- Pl.: *dinamitarzi*, -de. - Și: *dinamităr*, -ă adj.

- Din fr. *dynamitard*.

DINAMITĂRE s. f. Acțiunea de a dinamita și rezultatul ei; aruncare în aer. Cf. LTR², DL, DM, DN², DTT, M. D. ENC., DEX. *Am fost martorii dinamitării unor bolovani imenși*. RL 2005, nr. 4 617. *Operațiunile de dinamitare de pe Valea Oltului continuă și astăzi*. ib. 2006, nr. 4 815. ♦ Fig. Numai tu ești în stare să crezi că dezgrădinarea unor forme moarte ori factice, ori dinamitarea lor duce numai la răzvrătire. BARBU, I. I, 252.

- Pl.: *dinamitări*.

- V. *dinamita*.

DINAMITĂ s. f. Exploziv detonant pe bază de nitroglicerină, utilizat în exploatarea minieră, în operațiuni militare etc. *Dinamita ... o să înlocuiască pucioasa ca material de război*. GHICA, C. E. III, 37. *Alexinațul ... [este] periculos cu toată pustietatea sa prin minele de dinamit de care e petrecut*. EMINESCU, O. IX, 192. *Oamenii își șoptesc la ureche că întreaga capitală sau măcar unele cartiere vor zbura în aer prin mijlocul dinamitului pe care hornarii îl vor pune pe drumuri*. id. ib. X, 135. *Un balon încărcat cu dinamită*. CONTEMPORANUL, V, 31. *Vine din America ... S-a găsit la el un pachet de dinamită, cam de vreo patru kilograme, otravă și ... mai multe scrisori*. CARAGIALE, O. II, 10. *Spune ce ai? Dinamită, praf, bombe?* MILLE, V. P. 224. *Dinamita este compusă din o piatră poroasă silicioasă cunoscută sub numele de kieselguhr, impregnată cu nitroglicerină. Ea este ... foarte explozibilă*. PONI, CH. 325. *Cei ce pat pe urma acestei haiducii cu dinamită și puști de ultim sistem sunt turci cu uniformă și țărani turci care nu pricep această urgie*. SĂM. II, 563, cf. ALEXI, W. *Dinamita ... și toate otrăvurile care omoară și distrug peștele sunt încă mijloace uzitate pentru pescuit, cu toată oprirea lor legală*. ANTIPA, F. I, 208, cf.

TDRG. *Dinu lucra în baie, sfredelea stânca și împușca cu praf de pușcă ori cu dinamită, ca toți băieșii*. AGÎRBICEANU, S. P. 70. *Pe Bumbeca și pe Ilieș i-au sfărâmat pușcăturile cu „danamită”*. id. A. 66, cf. RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 80, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ceea ce impresionează ... mulțimea e povestea Zeppelinului fantomă care va arunca dinamită asupra Parisului*. LOVINESCU, C. IV, 178. *Ai scris ieri un articol ... despre muncitorul de la Petroșani, care, din cauza mizeriei, și-a legat un cartuș de dinamită de pânțec și i-a dat foc*. CAMIL PETRESCU, P. 242, cf. DS, SCRIBAN, D., *O singură scânteie ... dă foc dinamitei și aruncă în aer tone întregi de piatră*. BOGZA, C. O. 179. *Dinamita, acest material care e în stare să arunce munții în aer, nu e un lucru tare la pipăit. E, dimpotrivă, un fel de pastă moale ca marmelada sau ca untul*. id. Ț. 70, cf. DT. [Femeia] *putea avea dinamite, grenade*. CAMILAR, N. I, 82. *Dinamitele cu mai mult decât 40% nitroglicerină se prezintă în mase gelatinoase, pe când cele cu mai puțin decât 40% nitroglicerină sunt pulverulente*. LTR². *Intoxicația cu bioxid de azot ... se poate produce în industria acidului azotic, a substanțelor explozive (dinamită, praf de pușcă)*. BELEA, P. A. 170, cf. DL, DM. *Niște tovarăși ... goliseră laptele din trei sau patru bidoane și așezaseră pe fund câteva pachete cu dinamită*. BARBU, Ș. N. 120, cf. DER, DC. *Lespedea cea mare au aruncat-o în aer cu dinamita*. MAGAZIN IST. 1968, nr. 10, 89, cf. M. D. ENC. [În galerie] și acum ... se mai simte mirosul exploziilor de dinamită. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 335. *O mână necunoscută plasă în mașina lui Ness o bombă cu dinamită*. FLACĂRA, 1975, nr. 45, 22, cf. DEX. *Artificierii au folosit mai puțin de 10 kilograme de dinamită cu ajutorul căreia au reușit să arunce în aer podul de gheață*. RL 2005, nr. 4 529. *Mergea să încarce dinamită pentru mină*. ib. 4 821. ♦ (Glumeț) [Anarhistul] e cel dintâi gata să întrebuițeze dinamita țigănească, adică să-i dea „hun pumn de cenușe hân ochii hâmpăratului”. SĂM. II, 86. ♦ Fig. [O locomotivă] țipă sulemenindu-și coșul *Cu fumul negrilor cărbuni, Ca o cocoană din elită Cu ochii plini de dinamită Scăpată dintr-o casă de nebuni*. MINULESCU, V. 221. *El, cu fapta - paloș și vorba - dinamită*. LABIȘ, P. 140. *Și pentru trântori, munca aceasta-i dinamită*. id. ib. 269. *Deasupra noastră, a fiecăruia dintre noi, stau 15 tone de dinamită*. CONTEMP. 1975, I 490, 5/4. ♦ (Argotic) *Pâine neagră* (BUL. FIL. IV, 134) dată în închisori (GR. S. VII, 113).

- Pl.: (rar) *dinamite*. - Și: (rar) *dinamit* s. n., **danamită** s. f.

- Din fr. *dynamite*.

DINAMITIÉRĂ s. f. Depozit subteran în care se păstrează dinamita. Cf. DT, LTR², DTT, DN³.

- Pronunțat: -ti-e-. - Pl.: *dinamitiere*.

- Din fr. *dynamitière*.

DINAMIZĂ vb. I. Tr a n z. (Complementul indică oameni, colectivități, procese etc.) A face mai dinamic (1 2), mai energetic, mai activ; a stimula (1), a impulsiona, a intensifica, a amplifica. Cf. BUL. FIL. II, 224. *Greșelile rodnice dinamizează o epocă și diferențiază un moment*. CIORAN, R. 198. *Satele noastre pot fi dinamizate: locuitorii lor sunt capabili să-și organizeze*

colectivitatea. D. GUSTI, P. A. 283. *În dansurile poporului georgian reminiscențele și ecourile dansului oriental au fost vitalizate și dinamizate în sens occidental*. CONTEMP. 1948, nr. 112, 14/2. *Nu-și pune nicio problemă, nu-și complică evocarea prin nicio cazuistică, nu urmărește decât să creeze o atmosferă și să dinamizeze un mediu social*. CONSTANTINESCU, S. I, 205. *Luptătorii pentru o viață mai bună, acei care dinamizează mulțimile și le fac să întrevadă zorile unei ere de dreptate socială*. v. ROM. ianuarie 1954, 271, cf. DL, DM. *Prin preocupările și prin opera sa, dinamizate de ideile avansate ale luminismului, Molnar este și el un reprezentant al Școlii Ardelene*. IST. LIT. ROM. II, 99. *Cuvintelor în cauză li se atribuie dreptul de a prezenta același obiect ... ceea ce face ca diferențele dintre ele să dinamizeze imaginea*. COTEANU, S. F. II, 137. *Curenți de simpatie și de adeziune intimă dinamizează paginile cărții*. s. ianuarie 1970, 56, cf. M. D. ENC., DEX. *Producția era dinamizată la maxim*. FLACĂRA, 1975, nr. 46, 22. *Numai astfel pot fi dinamizate energiile creatoare ale poporului*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 347. *Numirea domnului [procuror] va dinamiza activitatea PNA*. RL 2005, nr. 4 692. ◇ *Reflexia spațiilor comerciale se va dinamiza*. RL 2006, nr. 4 821.

- Prez. ind.: *dinamizez*.

- Din fr. *dynamiser*.

DINAMIZĂNT, -Ă adj. Care dinamizează pe cineva sau ceva; dinamizator. Cf. DN³, MDA.

- Pl.: *dinamizanți, -te*.

- Din fr. *dynamisant*.

DINAMIZĂRE s. f. Acțiunea de a dinamiza și rezultatul ei; stimulare (1), amplificare, impulsivitate, intensificare. *Literatura lui era o dinamizare a energiilor etnice, un exponent expresiv al latențelor rasiale, o afirmare a personalității colective*. CONSTANTINESCU, S. III, 82, cf. DL, DM. *Școala, manualele [trebuie] să contribuie mai intens la dinamizarea studiului limbilor străine*. CONTEMP. 1965, nr. 999, 9/6, cf. M. D. ENC. *Se desprinde deci necesitatea de a asigura dinamizarea exportului de produse electronice*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 344. *Înlocuirea unor piese sau materiale din expoziție cu altele ce se găsesc în depozite ... constituie ... un criteriu de dinamizare a tuturor expozițiilor noastre*. CONTEMP. 1975, nr. 1 504, 4/6, cf. DEX, DN³.

- Pl.: *dinamizări*.

- V. *dinamiza*.

DINAMIZĂTOR, -OĂRE adj. Care dinamizează pe cineva sau ceva; dinamizant. *Alianța dintre muncitorime și țărănime [trebuie] ... să constituie și în viitor factorul dinamizator al progresului social-economic*. CONTEMP. 1975, nr. 1 495, 3/3. *Scriitorii și artiștii ... trebuie să dea viață unor opere cu un caracter profund realist și dinamizator*. ib. 1977, nr. 1 616, 1/1.

- Pl.: *dinamizatori, -oare*.

- *Dinamiza* + suf. -(a)tor.

DINÁMO s. m. v. *dinam*.

DINAMOELÉCTRIC, -Ă adj. Care transformă energia mecanică în energie electrică; privitor la această transformare. Cf. CADE, DEX, NDN. ◇ *Principiu dinamoelectric* = principiu de bază în electroexploatarea magnetismului pentru producerea curentului în motoarele de tip dinam. Cf. DN².

- Pl.: *dinamoelctrici, -ce*.

- Din fr. *dynamo-électrique*. Cf. germ. *d y n a m o e l e c t r i s c h*.

DINAMOGÉN, -Ă adj. (Rar) Stimulent (2). Cf. DN², D. PSIH.

- Pl.: *dinamogeni, -e*.

- Din fr. *dynamogène*.

DINAMOGENÉZĂ s. f. 1. Producere de energie, de forță. Cf. D. MED., DN³.

2. Activitate specifică a unei asociații vegetale în care fiecare specie se comportă după un regim propriu și intervine în asociație în momentul potrivit condițiilor ei de mediu. Cf. LTR².

- Pl.: *dinamogeneze*.

- Din fr. *dynamogénèse*.

DINAMOGENIE s. f. 1. Forță care stimulează o funcție organică. Cf. NDN.

2. Acțiune biologică (normală sau patologică), prin care o activitate psihologică este brusc mărită. Cf. DN², MDA.

- Pl.: *dinamogenii*.

- Din fr. *dynamogénie*.

DINAMOGRÁF s. n. (Tehn.) 1. Dispozitiv folosit pentru măsurarea forței de tracțiune și înregistrarea variației acesteia la tractare, locomotive etc.; dinamometru înregistrator. Cf. DER, M. D. ENC., DEX, NDN.

2. Dispozitiv folosit la unele sonde pentru înregistrarea curbei de variație a sarcinii care acționează asupra prăjinii lustruite sau asupra tijei pistonului în timpul pompării. Cf. LTR², DER, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: *dinamografe*.

- Din fr. *dynamographe*.

DINAMOGRÁMĂ s. f. Grafic obținut cu ajutorul unui dinamograf. *Dinamogramele se pot prezenta sub forme diferite, corespunzătoare condițiilor de funcționare a sondelor în pompajul de adâncime*. LTR², cf. DDT, DN³.

- Pl.: *dinamograme*.

- Din fr. *dynamogramme*.

DINAMOLOGIE s. f. (Livresc) Studiu asupra forțelor, considerate în abstract. Cf. DN³, MDA.

- Pl.: *dinamologii*.

- Din fr. *dynamologie*.

DINAMOMETAMORFISM s. n. (Geol.) Metamorfism cauzat mai ales de presiune. Cf. LTR². *Dinamometamorfismul este mai accentuat în zonele mai adânci ale scoarței și mai slab în zonele superficiale*. GEOLOGIA, 49. *Prin dinamometamorfism se formează granite și gabrouri sistoase*. DER, cf. DN², M. D. ENC.

- Din fr. *dynamométamorphisme*.

DINAMOMETRĂRE s. f. (Rar) Măsurare a forței cu ajutorul unui dinamometru. Cf. NDN, MDA.

- Pl.: *dinamometrări*.
- De la **dinamometru**.

DINAMOMÉTRIC, -Ă adj. 1. Privitor la dinamometru. Cf. CADE.

2. Referitor la dinamometrie, de dinamometrie. Rubrici corespunzătoare, denumite: „corpolența”, „volumul”, „inima” ... „gradul dinamometric”. ARGHEZI, S. XI, 94, cf. DN³.

- Pl.: *dinamometrice*, -ce.
- Din fr. *dynamométrique*.

DINAMOMETRIE s. f. (Fiz.) Metodă de măsurare a forței (musculare) cu ajutorul dinamometrului. Cf. DER, DN², D. MED., M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: -*tri-e*.
- Din fr. *dynamométrie*.

DINAMOMÉTRU s. n. (Fiz.) Dispozitiv pentru măsurarea forțelor. Cf. NEGULICI, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Rezistența și întinderea la rupere se constată cu ajutorul dinamometrului*. IONESCU-MUSCEL, ȚES. 44, cf. LTR², DL, DM, DER, DN², M. D. ENC. ♦ (Med.) Dispozitiv pentru măsurarea forței musculare în condiții fiziologice sau în cazuri patologice și pentru aprecierea integrității sistemului neuromuscular; ergometru. Cf. BIANU, D. S., D. MED. ♦ *Dinamometru electric* = generator de curent continuu, cu o construcție specială a statorului și a lagărelor, care servește la măsurarea directă a cuplului de motoare electrice (sau a altui tip de motoare). Cf. DT, LTR².

- Pl.: *dinamometre*.
- Din fr. *dynamomètre*.

DINAMOTÓR s. n. (Tehn.) Mașină de curent continuu, cu un inductor și cu două înfășurări induse separat. Cf. DT, LTR, DTT.

- Pl.: *dinamotoare*.
- Din fr. *dynamoteur*, germ. *Dynamotor*.

DINÁNTRE adv. v. **dinainte**.

DINANȚIÁN, -Ă adj., s. n. 1. Adj. Care aparține sau care este caracteristic etajului inferior al carboniferului, referitor la etajul inferior al carboniferului. Cf. M. D. ENC., DN³.

2. S. n. Etajul inferior al carboniferului, caracterizat de specii de brahiopode, goniatiți, lamelibranhiate etc. *Dinanțianul e reprezentat prin sisturi cu goniatiți (Masivul renan)*. LTR², cf. DER, M. D. ENC., DN³.

- Pronunțat: -*ți-an*. - Pl.: *dinanțieni*, -e.
- Din fr. *dinantien*.

DINAPÓI adv., s. f., prep. 1. Adv. 1. (În opoziție cu *d i n a i n t e*) În partea din urmă, în spate (II 1); înapoi, dindărăt (I 1). *Acesta [Simon] agiuta a purta denapoi cruce Lui*. EV. SL.-ROM. 115⁵/21. *Și iaca eghipteanii veniia denapoi după ei*. PO 224/23. *Ș-așe s-au făcut un hramăt și o spaimă denapoi în turci, de trece om peste om*. NECULCE, L. 141. *După ce-au intrat*

în munte, le-au ținut calea și dinainte și dinapoi. id. ib. 353. [Săgetătorii] *acum întinzând mâini plecate, spre arătarea rugăciunii, acum întorcându-le dinapoi, la spate, ca cum ar fi legate, spre mărturisirea robiei*. AETHIOPICA, 51^v/9. *Denapoi supt cai bietul să vârește*. BUDAI-DELEANU, T. V. 57. *De vin mai multe vițe de poame într-o sămănătură, aceale care mai curând cresc, dinapoi trebuie să le așezi, ca crescând să nu ia de la ceale mai tinere decât dânsle soarele*. ÎNV. POM. 71/25, cf. 111/6. *Mâinile acestor nenorociți erau legate dinapoi*. BELDIMAN, N. P. I, 109/15, cf. LB, COSTINESCU, DDRF, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, ALR I 334. *Binele fuge de mine, Răul dinapoie vine*. FOLC. TRANSILV. I, 69. *Și-am rămas mai dinapoi, Prin cei codri după oi*. ib. I, 331. *Plugul să meargă arând, Cucu dinapoi cântând*. ib. II, 443. (F i g.) *Desfătarea obicinuește ca să ni să înfășoșeze totdeauna în față, însă sfârșiturile să ni le ascunză dinnapoi*. BUZNEA, C. 81/8. ♦ (Regional) *Grâu dinapoi* = grâu de calitate a doua. Cf. ALR II 5 318/272, 353, 362. (Prin estul Ban. și prin Transilv.) *Casa dinapoi* = cameră mică (de locuit), situată în spatele casei mari. *Și-am mai stat așa trei săptămâni, în pătuțul din casa dinapoi*. VLASIU, A. P. 51, cf. ALR II/I h 236. ♦ Lo c . a d j . **De dinapoi = a)** care este posterior, în spate, v. s p a t e (I 1). *Un fier de plug ... care să alcătuia numai dintr-un lemn în a căruia capăt dinainte au bătut fierul scurmătoriu, iar în acel de dinapoi au pus un giug*. DRĂGHICI, R. 254/23. *L-a apucat cu colții de partea de dinapoi a straiului*. SADOVEANU, O. XIII, 72; **b)** care se află în partea posterioară a corpului unei ființe. *Apucară animalul de amândouă picioarele de dinapoi*. AGÎRBICEANU, S. 164. *Irimie îi află un călușel negru ..., pintenog de piciorul stâng de dinapoi*. id. ib. 606. *Bietul dobitoc se lăsă pe picioarele de dinapoi*. HOGAȘ, DR. I, 89. [Lupii] *se adunară toți grămadă, se așezară pe picioarele de dinapoi și, cu ochii la lună, prinseră să urla*. COCEA, S. I, 12. *M-a pâlît calul, cu copita de dinapoi, în șold*. SADOVEANU, O. XV, 394. *El deschise ... [ușa] în așa fel ca să nu se bage de seamă ce ascundea în mâna de dinapoi*. PREDĂ, M. 504. Lo c . a d v . și p r e p . **Pe dinapoi (ori pe dinapoia ...)** = prin partea opusă feței sau orientării cuiva sau a ceva; prin sau pe la spate(le) ..., v. s p a t e (II 1). *Și [au făcut Moise] pre denapoia [cortului] ... garduri de 15 coți*. BIBLIA (1688), 67²/21. *Hasan-Pașa cu Mihnea-Vodă venia pen pădure, să lovească oastea lui Mihai-Vodă pe denapoi* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 231/8, cf. COSTINESCU. *Mâinile lui se înclătaseră pe dinapoia dușmanului și îl strângeau*. SANDU-ALDEA, U. P. 110, cf. DL, DM. *Cei mai moi Pe dinapoi Mânați domnii ca pe oi*. RETEGANUL, TR. 45. ♦ (Adjectival) Care se află în spate (II 1), posterior (1). *Și făcu cinci zăvoare la stâlpii la denapoia parte a cortului*. BIBLIA (1688), 66²/5. *Iar în coada obuzului denapoi să tot bâte vârtos cu turcii*. NECULCE, L. 239. *Ei au intrat în meterezul cel dinapoi*. id. ib. 332. *În partea de dennainte mă vor apăra copacii, iar câtră cea dinapoi muntele*. DRĂGHICI, R. 49/7. *Scândurile din care e făcut podul nu se văd ... O magherniță de scânduri, ridicată la partea lui dinapoi, adăpostește pietrele morii*. MACEDONSKI, O. III, 30, cf. DDRF. *Mănerul e pus la*

partea dinapoi a corpului [gealului]. I. APLOZAN, U. 11. *Întreg scaunul dinapoi al trăsorii îl ocupa cu spatele și cu bunda lui.* AGĪRBICEANU, A. 349. *Un obuz de calibrul mijlociu izbucni pe taluzul dinapoi.* CAMIL PETRESCU, U. N. 374. *Partea dinapoi a patului să se ridice chiar mai sus.* BELEA, P. A. 196, cf. DL, DM. *Hai, mândro, că mi-i găsi în linia dinapoi.* FOLC. TRANSILV. II, 489. ♦ (Adjectival) Care se află în partea posterioară a corpului unei ființe. [Matca] *se întoarce cu partea trupului cea dinapoi și sloboade în găociță o sămânță.* MOLNAR, E. S. 34/1. *Partea dinnapoi în carea este groapa ceafei.* ANTROP. 32/4. *La acest ordin [de animale] să numără toate feliurile de momițe, care la picioarele denainte și denapoi au câte un deget mare.* J. CIHAC, I. N. 18/10. *Calul ... cu piciorul dinapoi să scarchină la inimă.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 51/4. *Altele [vite] nalte de picioarele dinapoi și gios de cele dinainte.* I. IONESCU, V. 34/6. *Alții aveau membrele din partea inferioară acoperite cu păr și făcute ca membrele dinapoi a unui țap.* CONV. LIT. IV, 161, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Caii ... goneau nebunește, izbind deseori cu picioarele dinapoi în frontalul bombat al săniei.* REBREANU, R. I, 216. *O duzină de purceluși albi, cu coada cârlig, ce știau ... să se plimbe, doi câte doi, numai pe labele dinapoi.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 170. *Lumea oilor și a berbecilor dete o behăire veselă, salutând cu picioarele dinapoi.* ARGHEZI, C. J. 12. *Dându-ne seama că dumneavoastră vedeți cu partea dinapoi, este de știut exact cu ce anume punct vedeți.* id. ib. 189. [Căinele] *se mulțumise numai să-i lingă sângele de la gură și să-l ude apoi, ridicând un picior dinapoi.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 257. ♦ (Prin analogie) [Strigoii] *zic că au coadă dinapoi ca de o palmă de lungă.* DRĂGHICI, R. 284/28.

2. De la spate (II 1), din urmă, dindărăt (I 1). *Pre alții îi mâna cei sănătoși ... denapoi, ca pre vite.* NECULCE, L. 235. *Ce n-au apucat a intra toate cărăle împăratului în celalalt obuz, ... și au și lovit turcii și cu tătarii denapoi obuzul.* id. ib. 238. [Matca], *întorcându-să după aceasta cu o ațșoară ruptă dinapoi..., intră în coșniță.* MOLNAR, E. S. 42/2, cf. COSTINESCU. *Dinapoi se vine cu fașa pe sub urechea de partea bolnavă.* BELEA, P. A. 28, cf. DL, DM. ♦ L o c . a d v . **De dinapoi** = din partea din spate. *Fata ... încălecă și luară herghelia, mânănd-o de dinapoi.* ISPIRESCU, L. 28. *În răstimpuri [slovacii] strigau la alte femei sătence cari se îmbulzeau de dinapoi.* AGĪRBICEANU, A. 88. L o c . p r e p . (Regional) **Dinapoi de** = din partea din spate a ... Cf. ALR I 336/18, 69, 138, ALR SN V h 1 499, ALRM SN III h 1 215.

II. S. f. Jumătatea din spate a corpului unui animal sau al unui om; spate (I 1, 2); p r e s t r . șezut (I), fund, dos. Cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Învechit, rar) *Dinapoi capului* = ceafă. Cf. COSTINESCU.

III. Prep. (În formă articulată) I. (Exprimă situația, localizarea etc. la oarecare distanță, în spatele ori în partea din spate a cuiva sau a ceva) *Domnu ... scoate norii dennapoi pământului, fulgerul în ploaie-l face.* PSALT. HUR. 115¹/7. *Și de veii culeage via, să nu culegi de iznoavă ceale denapoi ta.* BIBLIA (1688), 144¹/2. *Iar moscali călări cu foc dennapoi moldovenilor să-i rătuiască nu era.* NECULCE, L. 236. *Fugariul însă*

sporind mai mult au agiuns până la un sân de marea ce se afla denapoi lăcuinții lui Robinson. DRĂGHICI, R. 167/5. *Robinson și Vineri găsindu-să dinapoi podului au apucat a sprijini teancurile ca să nu alunice în apă.* id. ib. 245/22. *N-o vezi cum tremură? Parcă are un șarpe dinapoi ei.* GANE, N. I, 64. *Cela ... dă capra și ia carul. Apoi așteaptă până vin alte cară, de-l leagă dinapoi lor.* CREANGĂ, O. 29. *Maica Eulampia ... leagă întotdeauna la drum vaca dinapoi căruței.* IBRĂILEANU, A. 64. *Drumețul dinapoi mea se apropie stângaci.* C. PETRESCU, S. 170. *Rănit, am fost evacuat într-un spital dinapoi frontului.* CAMIL PETRESCU, P. 45. *Vitoria potrivise și legase pușca cea scurtă dinapoi tarniței.* SADOVEANU, O. X, 566. *Dinapoi mea.* SCRIBAN, D. *Dinapoi casei.* id. ib. *Urechea externă și cutele dinapoi ei trebuie spălate.* BELEA, P. A. 203. *Dinapoi stranei sale stătea acuși al doilea spătar.* BARBU, PRINC. 217, cf. ALR I 336. (Situația, localizarea etc. sunt percepute prin intermediul simțurilor) *Fără de veste au auzit dinapoi lor tropotul a mai multor picioare ce vine de preste un deal.* DRĂGHICI, R. 300/22. *Bălcescu ... privea dinapoi draperiei roșii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 707.

2. (Exprimă deplasarea, străbaterea etc. în spatele cuiva sau a ceva) *Sluga Ta Iacov vine denapoi noastră.* BIBLIA (1688), 24²/11. *Au alergat dennapoi lui.* id. ib. 173¹/18. *Du-te denapoi mea, satano.* ANTIM, O. 9. *Când a văzut norul coborându-se, se ascunse iute dinapoi S. Grigore, care se făcu că nu o vede.* NEGRUZZI, S. I, 234. *Multe capete s-au rostogolit ... dinapoi zidurilor pe care le vedeți.* TUDORAN, P. 243. *Dinapoi carului Merge mama robului.* RETEGANUL, TR. 31, cf. ALR SN V h 1 499/284, ALRM SN III h 1 215.

3. (Exprimă dezvăluirea unei realități, a unui fapt etc. nevăzut, din dosul sau dincolo de aparențe) *Atunci totul se schimbă: lumea băgă de seamă că denapoi întrebării despre limba greacă și cea latină este o altă întrebare despre ființa omului și despre înaintarea lui.* NEGULICI, E. I, 140/26.

- Scris și pronunțat și: *dinnapoi*. - Și: (învechit și regional) **dinapóie** adv., (învechit) **denapói** adv., prep., (regional) **dinăpói** (ALR I 344/1, 9, 51, 109, ib. 336/831, ib. II 5 099/102, 105, ALR II/I h 236, ALR SN V h 1 499) adv., prep., **dănapói** (ALR I 334/306, 320), **dănăpói** (ALR I 334/40, ALR II/I h 236/53), **dânapói** (ALR I 336/18, 69, 138, ALR SN V h 1 499), **dânăpói** (ALR SN V h 1 499/136) adv., **deanăpói** (ALR II/I h 236/346, ALR SN V h 1 499/95) adv., prep.

- **De¹ + înapoi.**

DINAPÓIE adv. v. **dinapoi**.

DINĂR s. m. 1. Monedă de argint sau de aur (de origine arabă) care a circulat în Evul Mediu în unele țări din Europa, printre care și Țara Românească și Moldova. *Tocmindu-să cu lucrătorii, câte un denar pre zi, trimise pre ei în via sa.* N. TEST. (1648), 25¹/20. *Te-ai tocmi într-un dinar cu mine.* id. ap. TDRG. *Să se dezlege 112 groși în denari și așa cu dezlegare va ieși suma 560 den[ari].* DAS 102/10. *Te-au dat pre tine în mâinile tiranului, te va dărui pre tine în doi denari, fiindu-ți de atât preț priceperea.* EUSTATIEVICI, GR.

RUM.² 101. ♦ *Dinarul văduvei* = pomană pe care o face un om sărac, repetând simbolic gestul văduvei din „Evangheliu”. Cf. SCRIBAN, D. *Dinarul Sfântului Petru* = dar benevol făcut papei de către credincioși. Cf. SCRIBAN, D.

2. Unitate monetară principală în țări precum Algeria, Jordania, Bahrain, Irak, Tunisia, Libia, Kuweit, Yemen și fosta Iugoslavie. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

3. Monedă divizionară în Iran, care valorează a suta parte dintr-un rial. Cf. DN³.

- Pl.: *dinari*. - Și: **denâr** s. m.

- Din ngr. **δηνάριον**.

DINÁRIC, -Ă adj. Care aparține Munților Alpi situați de-a lungul Mării Adriatice, referitor la această ramură a Alpilor. *Această depresiune [panonică] desparte Carpații de catenele muntoase dinarice*. ONCESCU, G. 102.

- Pl: *dinarici*, -ce.

- Din fr. [Alpes] **Dinariques**.

DINÁST s. m. Suveran al unui stat mic (din Antichitate). Cf. POLIZU, LM. *Nu se poate admite ca șeful statului să fie dinast, iar guvernul de sub el să aibă apucături republicane*. EMINESCU, O. XII, 422, cf. GHETIE, R. M., BĂRCIANU. *Odată el [Dosoftei] lămurește, la pomenirea unui dinast de peste Dunăre: „Șişman-Crai”*. IORGA, L. R. 198. *Eram trei odrasle de dinaști cu nume slăvite, tustrei cavaleri-călugări din tagma Sfântului Ioan de la Ierusalim*. M. I. CARAGIALE, C. 52, cf. SCRIBAN, D., DN². *Se afirmă că întreaga politică a lui Burebista e orientată spre sud-est și sud, orientare stranie dacă ar fi vorba de un dinast transilvănean*. H. DAICOVICIU, D. 101. ♦ Feudal suzeran sau vasal. [Fratele lui Dan II] *dinast îndreptățit la domnie ... s-au arătat capabil nu numai a să mănțină într-o lungă domnie, ci a și făptui lucruri considerabile*. EMINESCU, O. XIV, 163, cf. DN².

- Pl: *dinaști*.

- Din fr. **dynaste**, ngr. **δυναστες**.

DINÁSTIC, -Ă adj., s. m. și f. 1. Adj. Care ține de dinastie (1), care aparține dinastiei; al dinastiei, privitor la dinastie. *Ce erau ei, mă rog, alt decât ... o instituțiune eminentă dinastică?* GHICA, C. E. II, 446. *Este mai presus autoritatea dinastică ... în stat*. MAIORESCU, D. I, 184, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Cu tot convenționalul dinastic și civic, opera lui Horațiu e vie și astăzi*. LOVINESCU, C. IV, 94, cf. CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DL, DM, DN², DEX.

2. S. m. și f., adj. (Adept) al dinastiei (1). *Poetul dinastic ... se crede că este creatorul și proprietarul tuturor evenimentelor importante*. HELIADE, O. I, 470. *Pe acești susținători îi proclamă oameni de ordină, dynasticii și devotații tronului*. GHICA, C. E. II, 334. *Noi am fost neclintii monarhici și dinastici*. MAIORESCU, D. V, 449. *Această familie urmează de acolo mai departe un fel de politică dinastică, alipită de familia Basarabilor*. XENOPOL, I. R. V, 28, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², DEX.

- Scris și: *dynastic*. - Pl.: *dinastici*, -ce.

- Din ngr. **δυναστικός**, it. **dynastico**, fr. **dynastique**.

DINASTICĂȘTE adv. (Învechit, rar) Ca un dinast, în felul dinaștilor. Cf. POLIZU.

- **Dinastic** + suf. *-ește*.

DINASTICISM s. n. Atitudine care exprimă atașament, devotament față de dinastie (1); p. e. x. t. concepție care susține dreptul exclusiv al unei familii domnitoare la conducerea unei monarhii; (învechit, rar) dinastism. *A fost destul admiterea sa [a lui Nicolae Blaramberg] într-un cabinet pe sfârșite pentru ca ... să preschimbe vechiul antidinasticism catonian într-un nou dinasticism mai bizantin*. MAIORESCU, CRITICE, 525. *Protestațiile fierbinți de dinasticism făcute în Senat de d. colonel Anghelescu ... erau pe cât se spune un fel de „nu mă uita și pe mine”, în vederea reprimerii ministeriale*. EMINESCU, O. XI, 127, cf. DDRF. *Acum la toate s-a găsit leacul În acest secol de magnetism: Hapul nemțesc ce se numește C-un singur nume: dinasticism*. LIT. ANTIMONARHICĂ, 106. *Cel cu fracul, până aci antidinastic fanatic, devine de un dinasticism acut*. SĂM. II, 87, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Importanța conferință ... grupa câteva din tendințele politice ale Junimii: dinasticismul, ... ridicarea claselor producătoare ale națiunii și, în primul rând, a țărănimii*. VIANU, L. R. 212, cf. DN².

- **Dinastic** + suf. *-ism*. Cf. fr. **d y n a s t i c i s m e**.

DINASTIE s. f. 1. Succesiune de suverani din aceeași familie; familie domnitoare. *Dinastie (șirul împăraților sau crailor ce au stăpânit într-o țeară)*. AR (1829), 222¹/43. *Stângerea dinastiei lui Dragoș*. IST. M. 144 /11. *Dinastiile cele noi nu se pot ținea pe tron decât printr-o mare popularitate*. NEGULICI, cf. STAMATI, D., POLIZU, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, COSTINESCU, LM. *Pozițiunea de spion este astăzi onorată, dă dreptul d-a se intitula amic al ordinii și al dynastiei*. GHICA, C. E. II, 331. [Sigismund-August] *fu ultimul din dinastia iagelonă*. HASDEU, I. V. 50. *El își păstra pururea ideea sa... de a fi un sprijin al dinastiei*. MAIORESCU, D. V, 54. *Aristocrația a ajuns puternică mai ales după căderea dinastiei Mușeștilor*. CONTEMPORANUL, I, 784. *E dator să continue, deși încă atât de fraged, dinastia*. CARAGIALE, O. III, 121. *Lupta se mărginea în cercul acestor două dinastii*. XENOPOL, I. R. III, 106, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Declară dinastia detronată și baricadează străzile Parisului*. LUC. II, 76. *Pentru mine însă, care nu trăiesc decât o singură dată în desfășurarea lumii, ele au însemnat mai mult decât războaiele pentru cucerirea Chinei, decât șirurile de dinastii egiptene*. CAMIL PETRESCU, U. N. 138. *Manifestându-se dur împotriva dinastiei străine*. IST. LIT. ROM. II, 676, cf. DER, DN². *Dinastia... Flaviilor ia noi măsuri pentru protejarea frontierei dunărene*. H. DAICOVICIU, D. 125. *Primul nume atestat fiind al întemeietoarei dinastiei Mușatinilor*. CL 1973, 237, cf. M. D. ENC., DEX. *Printre exponatele cele mai impresionante se numără statuia de peste 15 tone a unui faraon din dinastia Ptolemeilor*. RL 2006, nr. 4 920. *Moartea [lui Mircea Carol Lambrino] readuce în prim-planul atenției unul dintre episoadele cele mai controversate din istoria dinastiei*. ADEVĂRUL 2006, nr. 4 841.

2. Succesiune de oameni celebri din aceeași familie. Cf. DN³, DEX.

- Scris și: *dynastie*. - Pronunțat: *-ti-e*. - Pl.: *dinastii*.
- Din ngr. *δυναστεία*, fr. *dynastie*, it. *dinastia*.

DINASTISM s. n. (Învechit, rar) Dinasticism. *Iau asupra-le monopolul patriotismului, al ordinei și al stabilității, și mai ales al dynastismului.* GHICA, C. E. I, 249, cf. II, 582.

- Scris și: *dynastism*.
- Din fr. *dynastisme*.

DINATRÓN s. n. (Electronică) 1. Tub electronic care se comportă ca și când ar avea o rezistență negativă. Cf. DP, DN³.

2. (În sintagmele) *Efect dinatron* = fenomen întâlnit la tuburile electronice, caracterizat prin scăderea curentului ce trece printr-un electrod la creșterea tensiunii, datorită unei emisii secundare de electroni. În mod obișnuit, efectul dinatron se întâlnește la tetrode, când potențialul ecranului e mai înalt decât al anodului. LTR², cf. DER, M. D. ENC., DEX², NDN. *Oscilator dinatron* = oscilator electronic ce utilizează rezistența corespunzătoare efectului dinatron al unei tetrode, pentru producerea de oscilații întreținute. Cf. LTR², M. D. ENC.

- Pl.: *dinatroane*.
- Din engl. *dynatron*, fr. *dynatron*.

DINĂ s. f. 1. Mișcare giratorie; traiectorie, orbită (1). *Dacă fieșicare dină unde înoată planetă să mișcă cu osebite după pravili tănuite.* CONACHI, ap. TDRG, cf. CADE, DT, LTR², DL, DM, DER, DN², DC, DEX.

2. (Fiz.) Veche unitate de măsură a forței din sistemul CGS; forță care, aplicată unei mase de un gram, îi imprimă o accelerație de un centimetru pe secundă. *Unitatea cu care fizicii din toate țerile au convenit se măsure puterile se numește dynă.* PONI, F. 10. *Această unitate se numește dynă (dyn) și reprezintă forța în stare să imprime unei mese de 1 g accelerația de un centimetru pe secundă la pătrat.* CIȘMAN, FIZ. I, 137.

- Scris și: *dynă*. - Pl.: *dine*. - Și: (rar) *din* (scris *dyn*) s. n.
- Din fr. *dyne*.

DINĂINTE adv., prep. v. *dinainte*.

DINĂINTRE adv. v. *dinainte*.

DINÂNTRU adv. v. *dinăuntru*.

DINĂOĂRĂ adv. v. *odinioară*.

DINĂPOI adv. v. *dinapoi*.

DINĂUNTRU adv., prep. I. Adv. Din interior. *Preutul denlăuntru st[ea], să se închine de trei ori, rugându-se.* CORESI, LIT. 140. *Și o polei [lada] și denlontru și dinafară cu aur curat.* PO 304/20. *Nime den călugări să nu ție nimică al său, nici cal, nici stupi, nici altu dobitoc, nemic, nici arătură, nici denafară, nici dinlontru în mănăstire (a. 1626).* DRH XIX, 146. *Vede îndată că iese dinlăuntru un fum.* GORJAN, H. I,

41/14. *Se aude dinlăuntru un glas de femeie bătrână.* CREANGĂ, P. 90. *Dinlăuntru, zgomotul și alarma atrăsese ochii și privirile.* MILLE, V. P. 119. *Inginerul fu izbit de ordinea și curățenia dinlăuntru.* AGÎRBICEANU, A. 508. *Se apropie tiptil de fereastră, plecându-se ca să nu-l vadă cineva dinăuntru.* REBREANU, I. 80. *Cineva trage în sus, dinăuntru, oblonul.* SEBASTIAN, T. 10. *Animalele i-au răspuns dinăuntru, așa ca s-audă numai urechea lui.* SADOVEANU, O. XXI, 357. *Trei călătore se opreau grăbite pe cuib, vorbeau din gura cuibului cu cineva dinlăuntru și se întorceau să comunice stolului știri.* ARGHEZI, C. J. 132. *Toate lucrurile păreau luminate dinnăuntru.* DEMETRIUS, A. 321. *Era rupere barbară Dinăuntru în afară.* LABIȘ, P. 260, cf. ALR SN v h I 498, ALRM SN III h I 214. *La casa străinului, Ca la umbra spinului: Dinafară văruiță, Dinăuntru-i otrăvită.* FOLC. MOLD. I. 352. (F i g.) *Denluo<n>tru chemau cătră Tinre, Doamne.* PSALT. HUR. 112^v/26. *Feriți-vă de menciunoși proroci, cei ce vin la voi în veșminte de om, delontru iară sămți lupi răpitori.* EV. SL.-ROM. 15^v/15. *Iară acestea-s de post dinlontru, ce să gice după simfiera vieției, ferire menșiei, nu numai de bucate a posti.* PRAV. LUCACI, 171. *Luați-vă aminte de proroci mincinoși carii vin cătră voi în veșmintele oilor, iară denlontru sunt lupi răpitori.* N. TEST. (1648), 9^v/12. *Chemați poporul ca să zdrobească pe inamicii comuni dinăuntru.* CAMIL PETRESCU, T. II, 518. ◇ (Învechit) *Departamentul sau Ministerul Dinăuntru* = Ministerul de Interne. *Aice sunt [a]șezate departamentul enteresurilor streine și dinlăuntru.* CR (1830), 259²/49. *Neîndeplinirea ... condițiilor prin care i se dă exploatarea opereii italiene dă drept Ministerului Dinăuntru a desființa contractul.* FILIMON, O. II, 243. *Dintr-o întâmpinare către Ministerul Dinlăuntru, aflăm că în 1835 exista la Iași și o breaslă a lăutarilor evrei.* ALEXANDRU, I. M. 141. *Sfetnic dinăuntru* = înalt dregător care avea funcție de ministru de interne. *Alexandru Humbolt, crăiescul Prusiei, sfetnic dinăuntru, ... are să facă o călătorie pe la munții Ural.* AR (1829), 19¹/13. ◇ L o c. a d j. **De dinăuntru** = care este situat înspre interior. *Măinile-mi coboară apoi îmbrățișând femeia... cu fața de dinăuntru a brațelor și avantbrațelor, cuprinzându-i și simfîindu-i talia.* CAMIL PETRESCU, P. 54. L o c. a d v. și i a d j. **Pe dinăuntru** = (care este situat) în interior sau pe partea din interior. *Mai mult aur decât zugrăvală, și pre dinlăuntru și pre denafară.* NECULCE, L. 106. *Aceasta pasire... pre dinafară neagră, din hereghie, încă mai poneagră pe dinlăuntru era de pizmă și de mânie.* CANTEMIR, I. I. I, 54. *Iar domnul... îndemnatu-s-au și au învălit Mănăstirea Dealului păste tot cu table dă aramă și o au înfrumusețat precum pre dânlăuntru cu zugrăvele și cu alte odoară, așa și pă dânafară.* R. GRECEANU, CM II, 229. *Să se chivernisească mănăstirea și pe dinlăuntru și pe dinafară.* ANTIM, O. 328. *Ieșea ca niște adieri de vânturi de pân toate părțile cele pă dinlăuntru ale palatului aceluia.* GORJAN, H. I, 76/29. *Cât sunt de poleiși Pe dânantru nu-s strujiți.* PR. DRAM. 306. *Mulți copaci pe dinafară să văd frumoși Și pe dinlăuntru sunt putrezi, scorboroși.* PANN, P. V. III, 140/30. *Gloata înarmată cu lănci și topoare, el o înșiră pe dinuntru,*

de-a lungul zidului dărămat ce era în față cu rediul. CONV. LIT. III, 61. Cupe... suflă pe dinăuntru cu aur. CARAGIALE, O. II, 270. Va inventa... o vâpsea de păr de luat pe dinăuntru. id. ib. III, 30. Pe dinăuntru odăile erau pahare, pe dinafară pânză nălbită. DELAVRANCEA, T. 138. Se închiseră pe dinlăuntru și nu mai voia să iasă. VLAHUȚĂ, S. A. II, 98. Te-ai pomeni adus legat dinaintea unui cuptor roșu pe dinăuntru. SĂM. II, 254. Gospodăria ... n-o mai văzuse pe dinlăuntru de atâția ani. AGÎRBICEANU, S. 129. Pe dinlăuntru zidurile [bisericii] sunt stropite cu albastru și galbăn. HOGAȘ, DR. I, 8. Ajunserăm astfel până în fața casei lui Pașadîa, ce, în amurg, părea luminată fantastic pe dinăuntru. M. I. CARAGIALE, C. 137. Pe dinăuntru, catedrala era luminată de foc cu un roșu aprins. LOVINESCU, C. IV, 192. Clopoștii de catifea sură ai dedeștelor ... surprinzător de violeți pe dinăuntru. GALACTION, O. 8. Așa, băiatule, ... șterge-o [arma] și pe dinăuntru. BRĂESCU, V. 39. Se ridică, dărăpănată pe dinăuntru și arătoasă pe dinafară, Închisoarea Centrală. COCEA, S. I, 138. Să-mi faci cotețul să strălucească de aur și de pietre scumpe pe dinăuntru, dar pe dinafară... să-l faci și mai urât. VISSARION, B. 37. Pereții erau pe dinăuntru suflați cu aur. id. ib. 189. Eu l-am împodobit pe dinlăuntru, eu am să-l împodobesc pe dinafară. SADOVEANU, O. XXI, 303. Coliba... se închidea pe dinăuntru. MOROIANU, S. 42. Împinsă pe dinăuntru cu pumnul, splendidă căciula se făcea, în forma ei voluminoasă, la loc. ARGHEZI, B. 118. A primit întâi o rană în mâna dreaptă, vindecată în exterior, dar estropiată pe dinlăuntru. id. P. T. 148. Fiecare grajd se compunea din două compartimente laterale de zid pentru vite, un șopron central pentru cărușă ... Cărușa se încuia pe dinăuntru cu o poartă. CĂLINESCU, E. O. I, 117. Strânge ochii popa. Îl arde pe dinăuntru băutura. STANCU, D. 123. Putea încuia ușa pe dinăuntru. BENIUC, M. C. I, 347. Sunt în țara noastră munți mai înalți și de o frumusețe grandioasă, dar le lipsesc pe dinăuntru filioanele de aur. BOGZA, Ț. 9. După ce obștile, prin înmulțirea populației lor, ... au ajuns să se ciocnească și să se oprească în fața hotarelor altor obști, a început pentru nevoile obștii o prelucrare și o transformare, o punere în valoare pe dinăuntru a hotarului, care nu se mai putea extinde. PANAITESCU, O. Ț. 102. Aflăm despre vânzarea unui aparat pentru baie de abur... așezat într-un dulap în formă de garderob cu lustru, încât poate servi de mobilă într-o odaie, iar pe dinăuntru căptușit cu tînchea. G. BARBU, A. V. 176. După cel cu casa-n vale, Cu alb var îi văruiță Pe dinlăuntru zugrăvită. BÎRLEA, C. P. 70, cf. ALR II/1 h 246. (F i g.) Mulți din compatrioții mei erau negri..., dar astăzi ei sunt mai albi decât neaua, și pe dinafară, și pe dinlăuntru. FILIMON, O. II, 112. Radu a rămas cu ochii închiși, ros pe dinăuntru de umiliță și durere. CAMIL PETRESCU, T. II, 101. Întărit și iluminat parcă pe dinăuntru, Andrei revenea la redacție călcând mai țepăn, cu fruntea sus, cu brațele încordate, gata de noi lupte. COCEA, S. I, 311. Toți suntem nebuni...: unii pe dinăuntru și alții pe dinafară. CĂLINESCU, I. 144. Nu ești lovit pe dinăuntru? DAVIDOGLU, M. 25. Să scape de uitătura aceea, ce-l despuia pe dinăuntru. BARBU, PRINC. 49. Acest imperiu, ros pe dinăuntru... este blestemat și putred. IST. LIT.

ROM. I, 620. Casa maichii, cei micuță, Îi lipită cu tînuță, Pe dinlăuntru cu miluță. FOLC. TRANSILV. I, 11. L o c. p r e p. **Dinăuntru de ...** = în partea din interior a ... Pre carea o avem nădeajde tare și cu de-adins sufletului nostru, ca o măță de fier carea întră până la cealea ce-s dinlăuntru de zaveasă. N. TEST. (1648), 295¹/13. **Pe dinăuntru ...** = pe partea din interior a ... Pe dinlăuntru curții, niște lungi șiruri de clădiri cu tinde arcuite stau rezimate de acei înalți păreți și slujeau de locuințe. ODOBESCU, S. I, 126. ♠ (Adjectival; despre obiecte) Și descoperământul curții denafară la descoperământul elamului porții cei denlăuntru de 8 coți. BIBLIA (1688), 564¹/44. Duca-Vodă au triimis pe un nemiș din ținutul Hotinului ... ce era foarte meșter de scrișori și de săpături la pietre și la alte lucruri, de au făcut chip cetățai Camenițăi de ceară, cu toate tocmelele ei dinlăuntru și denafară. NECULCE, L. 41. Atuncea, lupii, ... în ocolul cel mai dinlăuntru întrând, fetecelele mielul său luă. CANTEMIR, I. I. I, 96. Coaja cea pe dinafară era afoasă ca cânepa, și cea mai dinlăuntru vârtoasă ca ciolanul. DRĂGHICI, R. 51/16. Nu se va putea potrivi căldura dinlăuntru să fie la 17 grade. POENARU, -I. 147/19. Îl smulse din cui [tabloul] și-l aruncă pe fereastră în curtea dinăuntru a hotelului. M. I. CARAGIALE, C. 142. Biserica era înconjurată cu un zaplaz, cât de vechi, ori cât de întreg nu se putea spune, fiindcă bălăriile dinăuntru îl întreceau cu mult. GALACTION, O. 40. În câteva clipe sunt în grădina dinăuntru. CAMIL PETRESCU, T. III, 407. Alecuș Dumitriu a tras din buzunarul dinlăuntru de la piept un plic. SADOVEANU, O. XVII, 566. Buzunarul dinlăuntru al flanelii. PEDA, M. 162. ♠ (Adjectival; despre ființe și noțiuni abstracte) Cătr-aceste cădute țeremonii și cînsteșe plecăciuni, precum din chipul dinafară, așa din sufletul dinlăuntru arătând, ... lipsit și neîncrednicit n-au rămas. CANTEMIR, I. I. II, 37. Aceste părți se osibesc în două, adică în părțile din afară și în părțile dinlăuntru. MEȘT. MOȘ. 10/5. Această gazetă va cuprinde știri dinlăuntru și dinafară, politice și comerciale (a. 1837). PLR I, 55. Știrile dinnăuntru merită asemenea nu mai puțin interes (a. 1857). ib. 173. Să aruncăm o privire asupra acestora, căci organizarea dinlăuntru a societății singură ne poate explica evoluțiile istorice prin care nația română trecu. BĂLCESCU, M. V. 9. Corul de apologiști în cantitatea lui stă în proporție inversă cu valoarea dinlăuntru a obiectului laudat. MAIORESCU, CRITICE, 71. Direcția nouă și jună caută mai întâi de toate fundamentul dinlăuntru. id. ib. 116. Recunoscând chipul ostenit al doamnei dinăuntru, trecea salutând militărește. MACEDONSKI, O. III, 26. Mamele pe la ferestre priveau de afară cu dragoste la tinerețea dinlăuntru. VLAHUȚĂ, S. A. III, 10. Un glas dinlăuntru îl însoți limpede. REBREANU, P. S. 277. Omul dinăuntru ridică neașteptat ochii spre fereastră. C. PETRESCU, S. 34. Caragiale vede adeseori omul dinlăuntru, în planul modificărilor organice și a acompaniamentului lor afectiv. VIANU, A. P. 130. Aprindeți lumânarea... rosti către cineva dinlăuntru. CAMILAR, N. I, 72. Îl izbise de la ușă privescetea dinăuntru. DEMETRIUS, A. 46. Vom privi de afară fericirea dinlăuntru. ISAC, O. 162. Cine-i? întrebă un glas dinăuntru. BARBU, Ș. N. 215. ♠ (Substantivat) Că de multe ori să prilejaște, cei denafară

incungiuură pre cei dinlăuntru și-i țin închiși și-i flămânzăscu. NECULCE, L. 48. Ungurii mari din Șabaș și Beligrad scăpa, cei dinluntru tare se apăra, pre turci prăpădea. N. STOICA, C. B. 128. Au adus pe cei dinlăuntru în îngrijiri. AR (1829), 57²/8. Au spart cei dinlăuntru cu gloanțe cincii tunuri turcești. ARHIVA R. II, 87/21. Cei dinăuntru au coborât geamurile. MACEDONSKI, O. III, 36. Întunericul de afară se leagă cu cel dinăuntru, făcându-se totuna. SAHIA, N. 97. Stănică ar mai fi voit să spună ceva, dar se auzeau pașii celor dinăuntru care coborau pe scări. CĂLINESCU, E. O. I, 96. Înțelege că soldații i-au fost dezarmați; vede pușca întinsă, topoarele celor dinăuntru. CAMIL PETRESCU, B. 122. ♦ (Adjectival) Intim. Cei doi boieri se despărțiră fără a-și încredința unul altuia gândurile cele mai dinlăuntru. SADOVEANU, O. X, 169.

II. Prep. (În formă articulată) I. (Exprimă situarea, localizarea etc. într-un interior sau într-un spațiu circumscris conceput ca un interior) Iară de iaste ș-alt diacon slujind, acela să strige denlăuntru altariului în locul popei: „... să auzim și să luom aminte”. CORESI, LIT. 136. Nu lucra într-acea zi nemic nice tu, nice feciorul tău, nice fata ta, nice sluga ta, ... nice jelerii carii sunt dinlăuntru porții tale. BUCOAVNA, 193. Asemenea trebuință fiind a lipsi și săpunariile dinlăuntru politii[și], să se îndatoreze săpunarii de acum înainte să-și lucreze meseria lor din josul morii mănăstirii Radului-Vodă, pe apa Dâmboviții (a. 1844). DOC. EC. 813. Mediterana ar deveni un simplu lac înlăuntru statelor europene, brăzdat de corăbiile lor, iar coastele ocupate ale Africei ar fi începutul cuprinderii teritoriilor dinlăuntru acestui vast continent. EMINESCU, O. XII, 370. E de prisos a se vorbi despre luxul cam rece dinăuntru lui [palatului]. MACEDONSKI, O. III, 92. Lipsit de orice estetică, înconjurat de un peisaj monoton și trist, cu cele două biserici dinlăuntru „zidului” una lângă alta ... Neamtu este călugăr tot așa cum Agapia ... este călugăriță. IBRĂILEANU, A. 128. Firele de metal dinlăuntru instrumentului dădură un țipăt de suferință. VINEA, L. II, 313. Românii din afara sau dinăuntru granițelor țării ar putea ridica semne de întrebare în ceea ce privește siguranța. RL 2005, nr. 4 668.

2. (Exprimă deplasarea, desprinderea etc. dintr-un sau într-un interior ori dintr-un spațiu circumscris conceput ca un interior) Deșchideși-mi ușa dereptății și voi intra dinluntru cetății. DOSOFTEI, PS. 404/15. Și scoase capul ciufului dinăuntru corăbiei. TUDORAN, P. 84. A venit dinăuntru odăii, spre fereastra deschisă, o femeie îmbrăcată într-un capot galben cu flori albastre. BĂNULESCU, I. 106. (Deplasarea, desprinderea etc. sunt percepute prin intermediul simțurilor) Hâm! se auzi dinlăuntru ziarului. MILLE, V. P. 191. Acolo ... se afla un bec electric și dinăuntru lui venea zgomotul acesta. BOGZA, V. J. 27. Auzise dinnăuntru „odăii Mariei” două detunături. DEMETRIUS, A. 21. Dinăuntru șleului se auzeau bocănituri. TUDORAN, P. 71. Dinăuntru halei se simțea mirosul cunoscut de uleiuri. BARBU, Ș. N. 39.

3. (Exprimă existența unei acțiuni, manifestarea unei stări, etc. în interiorul unui stat, al unei organizații ori al unei entități de natură abstractă etc.) Redacția pururea va priimi cu cunoștință înțeleptele îndreptări atât ale celor dinlăuntru țării, cât și a celor streini (a.

1829). PLR I, 29. Moisi, sprijinit cu ajutorul strein, nădăjduind și în credința partizanilor săi dinlăuntru prințipatului, trecu Carpații. F. AARON, I. II, 14/16. Conținutul cuprinde dar notele dinăuntru noțiunii, sfera cuprinde alte noțiuni dinafară de ea, în care ea însăși se află ca notă. MAIORESCU, L. 36. Stabilind această deosebire esențială, ne vom convinge că corpul nostru diplomatic e departe de a fi cum e guvernul dinlăuntru țării: EMINESCU, O. XII, 264. Drumurile de fier au scopul de-a întinde tot mai mult exportul materiilor brute, ... lucru căruia-i urmează ... decadența comerțului dinlăuntru țării. id. ib. 388.

4. (Indică desprinderea, detașarea din interiorul unei ființe sau al unei părți a acesteia) Tot ce răsună dănăuntru lui Tudor în afară, era parcă sufletul stațiilor. DEMETRIUS, A. 14. Dinlăuntru lui ieșea un personaj chel. BARBU, PRINC. 87. Dinlăuntru acelor ochi verzi se ivea o lumină rece. id. ib. 188. Dinăuntru său nu se ridică vârtej de patimi. FLACĂRA, 1975, nr. 45, 10. Dansează, cântă dinlăuntru personajului. id. nr. 48, 12.

- Scris și pronunțat și: dinnăuntru. - Și: **dinlăuntru** adv., prep., (învechit și regional) **dinlôntru** adv., prep., (învechit) **dinúntru**, **dinlúntru**, **denlăuntru**, **denlôntru**, **dânlăuntru** adv., **dânăuntru** prep., **dânăuntru** adv., (regional) **dinântru**, **dânlúntru** (ALR II/I h 246, ALR SN v h 1 498), **dânlôntru** (ALR II/I h 246, ALR SN v h 1 498) adv.

- **De' + înăuntru.**

DINĂOĂRĂ adv. v. **odinioară.**

DINCĂTRÓU adv. v. **dincotro.**

DINCOÁ adv. v. **dincoace.**

DINCOACE adv. 1. (Local, în opoziție cu **d i n c o l o**, indicând locul sau direcția unei mișcări) În partea aceasta, în partea dinspre vorbitor. Așa amu de mare e prăpăstea, cât nici cine stă dencoace nu poate veni cătră voi, nici dentr-acolo cătră noi a treace. CORESI, EV. 369. Răstigniră pre El, și cu El alți doi, unul dencoace, altul dencoalea. N. TEST. (1648)², 305. Dencoace Constantin-Vodă au intrat cu oști în țară. M. COSTIN, O. 186. Cei striini de fealiu stau pre munte dencoace și Israil stă pre munte dencoalea. BIBLIA (1688), 207²/17. Și cându era nevoi dincoace, ei fugie dincolo la munteni, iar când era nevoi dincolo la munteni, ei trecè dincoace. NECULCE, L. 316. Iar dincoaci, dispre moscali, au rânduit un sarascheri cu oaste la Tighina. id. ib. 363. Un mărzac și trei tătari ce-au trecut dincoacia, de căuta uli și corui și, mergând la casa acelu om, ... au sărit și l-au tăiș (a. 1742). IORGA, S. D. VI, 374, cf. EUSTATIEVICI, GR. RUM.² 79. Eu ... m-am luat după dânșii, ca doar îi voi găsi dincoace netrecuți, ca să-i popresc să nu să ducă (a. 1820). DOC. EC. 240, cf. LB. Dincoaci eu mâna plin de șfială Destăinuindu-mă, o întinz. HELIADE, O. I, 147. Aici vetejii noștri s-au așăzat cu tabăra; și dâncoaci era vrăjmașii. id. AMF. 10/20. Moisi, sprijinit cu ajutorul strein, ... trecu Carpații dincoaci. F. AARON, I. II, 14/16. Dincoaci iar la mal mai multe Copiile se uita Vrând să-l treacă cu o barcă. C. A. ROSETTI, C. 173/9. Aici râu,

colea vâlcică, ... *Dincoace supt pomi verdeață, Să te desfetezi de față.* BĂRAC, A. E. 4¹/1. *Gimerele și el dincoaci lângă împăratul sta.* PANN, E. V, 80/1, cf. POLIZU. *Haina-mi frumoasă ici este pătată, dincoace șters lustrul.* CONV. LIT. II, 346, cf. COSTINESCU. *Dacă cei mai mulți dintre ei [democrați] ar fi avut buget peste Dunăre, poate nici nu ne veneau atât de proaspeți dincoace.* EMINESCU, O. XI, 191. *Cazacii aruncară pod de șeice și trecură dincoace.* GANE, N. I, 28. *Treceți dincoace în salon.* CARAGIALE, O. II, 87. *Sunt dincoace în cabinet.* id. ib. VI, 134, cf. DDRF. *Pornește un rând de plute și trece dincoace cu nevestele și copiii noștri.* SĂM. I, 37, cf. ALEXI, W., TDRG, JAHRESBER. X, 468. *Numai când avea oaspeți dormea dincoace.* REBREANU, R. I, 90, cf. RESMERIȚĂ, D. *Dincoace deschidem parchet nou.* C. PETRESCU, S. 220, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Engleji erau ici, francezii dincoace.* BRĂESCU, O. A. I, 262. *Pe-atunci stăpâna un grec pe moșia Vulturești, și dincoace, pe moșia noastră ... ședea un pui de româncă.* SADOVEANU, G. I, 169, cf. SCRIBAN, D. *Bucureștii sunt mârghișiți dincoace cu mult de linia îngustă a fortificațiilor.* ARGHEZI, B. 96. *Dincoace ... se odihnește Mary Pickford.* RALEA, O. 95. *Au reușit să fugă dincoace.* BENIUC, M. C. I, 236. *Frământarea adevărată era dincoace, în cabina echipajului.* TUDORAN, P. 179, cf. DL. *Dincoace muntele ... își saltă-n tărie gurguiele gemene.* DEȘLIU, G. 26, cf. DM, FORM. CUV. I, 216, M. D. ENC. *Pe peretele acesta sunt fotografiile tuturor profesorilor universitari, dincoace, fotografiile oamenilor de artă.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 6, cf. DEX. *Și holera-i chiar la Prut și chiar dincoace-au trecut!* ALECSANDRI, P. P. 38. *Nu știu Doamne cum aș face Să-l trec ulița dincoace, Să-i dau guriță că-m place.* BÎRLEA, C. P. 40. ◇ Lo c . a d v . **Dincoace și dincolo** = de o parte și de alta. *Răstigniră El și cu nusul și alți doi, dencoace și dencolo, e în mijloc Isus.* CORESI, ap. GCR I, 21/24. *Dencoace și dincoala, să văd solii* (a. 1693). FN 18. *Dincoace și dincoala [armăsarul pe lup] a-adulmeca început.* CANTEMIR, I. I. I, 100. *Până la 1 ianuarie 1870 măsurile de lungime de suprafață, de volum și de greutate, precum și monetele erau diferite dincoace și dincolo de Milcov.* GHICA – STURDZA, A. 11. *Acestea toate am găsit de cuviință a le espune pentru a arăta variile inconveniente cu cari cultura română are a se lupta dincoace și dincolo de Carpați.* EMINESCU, O. XI, 234. L o c p r e p . **(Pe) dincoace de ...** = în partea sau pe partea aceasta a ... *Tu încă să nu vini dencoace de grămadă pre stricare.* PO 109/22. *Noi am tăiat dincoace de apa Bistriței ... și am ținut straje* (a. 1641). HURMUZAKI, XV₂, 1 081. *El, cu slujitorii câți avè la Țoțora, s-au dus și ș-au așăzdat oastea lui dincoace de Prut.* NECULCE, L. 221. *Dencoace de acii mari munți care vezi, caută la cealaltă țară* (a. 1703). FN 120. *Mergând moscalii pă dâncioace dă Prut asupra turcilor, dâ sus dă Fălciu ... venit-au turcii asupra lor.* R. GRECEANU, CM II, 185. *Să arătăm și partea dincoace de Dunăre, despre miazănoapte.* AMFILOHIE, G. 94/12. *Besearica românilor nu numai a celor dincolo de Dunăre, ci și a celor dincoace de Dunăre ..., au fost supusă patriarhului de la Țarigrad.* MAIOR, I. B. 24/3. *Petrecerea și împărțirea laolaltă între romanii cei dincoace de Dunăre și între cei dincolo n-au fost*

împiedecată. T. AARON, S. A. 14/3. *Voind a cuceri și terile dincoace de Dunărea, avu a se bate cu Ștefan al Moldaviei.* SĂULESCU, HR. II, 354/12. *Începură ... a forma soșietăți mari și dincoaci și dincolo de Olt.* F. AARON, I. I, 35/19. *De la această epohă se făcu ... dincoace de Dunăre statul Daciei.* IST. M. 4/2. *Silaba „re” ... la românii din Dacia lui Traian (dincoace de Dunăre) nu se aude.* BĂLĂȘESCU, GR. 105/26. *Câteva fabrici de spirt dincoaci de Milcov și dincolo de Milcov se închid și dispar din an în an.* GHICA, C. E. II, 531. *Dincoace de Carpați par a se fi sleit puterile literare.* MAIORESCU, CRITICE, 502. *Dincoace de Milcov ... Alexandru-Vodă își strânse și el oștirea și se găti a purcede spre Moldova.* ODOBESCU, S. I, 160. *Dincoace de Plăvița ... se ridică, veche și coperită cu șindrilă, biserica comunei.* MACEDONSKI, O. III, 3. *Am urmărit același scop: apărarea și întărirea naționalității române, fie dincolo, fie dincoace de Carpați* (a. 1888). PLR I, 70. *Descoperiseră că e mai bine să trăiască cineva dincoace de Dunăre.* IORGA, C. I. I, 110. *Dincoace de munți istoriografia mai păstra aspectul ei cu desăvârșire medieval.* DENSUSIANU, L. 119. *Dincoace de gârlă e proprietatea Petricani.* REBREANU, R. I, 73. *Trupele noastre bătute în Belgia se retrag dincoace de frontieră.* CAMIL PETRESCU, T. II, 379. *Au să îndrepte puterile și dincoace de apa Siretului.* POPA, V. 134. *Dincoace de munți iernile sunt lungi.* MOROIANU, S. 150. *Altă moarte se cădea feciorului Smarandei ... care se rătăcise dincoace de Siret.* CĂLINESCU, I. C. 283. *Împingeți autobuzul dincoace de frontieră!* BENIUC, M. C. I, 22. *Era un parmalâc, dincoace de care se îmbulzeau credincioșii.* TUDORAN, P. 263, cf. DL. *Cetele cenușii rânjeau nopții care făcea primii pași împleticiți dincoace de bariere.* VINTILĂ, O. 15, cf. DM. *Limba vorbită dincolo și dincoace de Milcov trebuia să prezinte particularități caracteristice fiecărei provincii.* VARLAAM – SADOVEANU, 62, cf. M. D. ENC. *Brașovenii vor putea ... continua nestingheriți negoțul lor dincoace de munți.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 5, cf. DEX. *Pașaportul meu (al unui fiu de popă plimbat prin închisori) era valabil numai dincoace de cortină.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 822. *Verde ca mazlina Mai dincoa de Schila ... Încarcă, mi-să-ncarcă Două-trei sandale, Nouă galaoane.* GRAIUL, I, 53. *Dingva de Brăila, Mai în jos de schilă, 'Carcă, mi să-ncarcă Șapte galioane.* GEORGESCU-TISTU, B. 53. L o c p r e p . **De dincoace (de)...** = din partea aceasta a ... (dinspre vorbitor). *Nu e deosebire între un român ... de dincolo sau de dincoaci de Carpați* (a. 1851). PLR I, 145, cf. POLIZU, COSTINESCU, ALEXI, W. *Era de felul lui de dincoace de Olt.* GALACTION, O. I, 156. *Și, de dincoace, din păpădie, a ieșit o veveriță roșie.* ARGHEZI, C. J. 66. (Adjectival) *Rumânii din Macedonia cu rumânii de dincoaci de Dunăre foarte puțină relație au avut între sine.* HELIADE, PARALELISM, I, 2. *De ce n-ar fi iubind să viziteze ... locurile de pe Dâmbovița, pe Argeși ... și mai încolo, în partea de dincoa și dincolo de Olt?* PELIMON, I. 3/30. *Oamenii de dincoace ... lovia mereu cu topoarele.* ALECSANDRI, O. P. 208. *Veți aduce înaintea lumii întregi sfâșierile de dincoace de Carpați.* MAIORESCU, D. V, 451. *Nicefor, împăratul bizantin, au fost atacat de către româno-bulgarii de dincoace de*

Balcani. EMINESCU, O. X, 39. *Mai erau încă și trei dascăli de dincoace de munte.* CAMIL PETRESCU, O. II, 9, cf. DL. *Nu vrei să stăm amândoi în odaia de dincoace?* PREDĂ, M. 241. *Toți mi-au mâncat zilele ... Și Geacă și nevastă-mea și chioru ăla de Mitroi și ăstălalt de dincoace.* id. I. 161, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ◇ E x p r . (Învechit, rar, probabil) **Dincoace, dincolo** = în cele din urmă. *Dincoace, dincolo, ajung muerile până la împăratul Solomon, ca să le facă judecată.* CALENDARIU (1814), 125/10. ◇ (Adjectival) *Domnia Ta nu știm ce faci: au supărat-ai de câtră cești creștini dencvace și de cinstea lor și de bine<le> lor?* (a. 1593). DOC. I. (XVI), 184.

2. (Temporal, în opoziție cu o perioadă îndepărtată în timp și precedat de „mai”) Relativ recent, dintr-o perioadă mai apropiată de timpul vorbitorului. *Înainte cu două sute de ani, încă și mai dincoace, nu era nicio raritate în Orient ... ca persoane care ar fi stat altora în cale să fie trimise pe cealaltă lume prin venin.* BARIȚIU, P. A. I, 171. *Când am umblat prin lăcrița mesii am dat peste o foaie de zestre, e mai dincoace, și poate e la vreuna din fete.* PITIȘ, ȘCH. 106. *Noi nu suntem de pe când poveștile, ci suntem mai dincoace cu vreo două-trei zile.* CREANGĂ, O. 154. ◇ (Adjectival) *Ni-au mai arătat și alte ispisoace mai dincoace, de la Vasilie-Vodă (a. 1702).* URICARIUL XIV, 267/16. *Era unii dintre cei mai dincoace învățători, carii zicea că sunt unele legi numai pedepsitoare.* TEAMPE, O. S. 29/4. *În vremile mai dincoace ... au încercat cu deosebire puterea ei [a apei] de tămăduire și s-au silit a o arăta prin scrieri.* DESCR. AȘEZ. XIII/5. *Istoricii ungurești și transilvani au scris până în anii mai dincoace cu rezerva cea mai mare despre rebeliunea din 1735.* BARIȚIU, P. A. I, 293. *Despre Balzac, cel mai mare creator occidental de tipuri din vremurile mai dincoace, ... s-a spus că n-a copiat realitatea, ci a inventat tipuri din capul lui.* IBRĂILEANU, S. L. 51. *S-au aciuat [străini] în Bucureștii noștri, ... mai ales în vremile mai dincoace.* MOROIANU, S. 137, cf. 200. *S-au sculat în vremurile mai dincoace un învățat mai iscusit decât toți.* SADOVEANU, O. XV, 507, cf. DL, DM, M. D. ENC.

3. Într-un domeniu menționat anterior. *Acolo, în popor, ca și dincoace [în literatura cultă], nu pot fi socotiți poeți decât acei care aduc ceva nou.* SADOVEANU, O. XX, 47.

- Accentuat și: *dincoáce* LB, ALEXI, W., TDRG, DEX - și: (popular) **dincoá**, (învechit) **dincoáci**, **dencoáce**, **dâncoáce**, **dâncoáci**, **dencváce**, (regional) **dingvá** adv.

- **De¹ + încoace.**

DINCOÁCI adv. v. **dincoace.**

DINCOLEÁ adv. v. **dincolo.**

DINCOLO adv. 1. (În opoziție cu **d i n c o a c e**, indicând locul sau direcția unei mișcări în raport cu o limită oarecare) În cealaltă parte, în partea opusă vorbitorului. *Se făcu pe urmele lor [ale tătarilor] al doilea descălecat, întâi al Munteniei, curând apoi și al Moldovei, aci prin voievodul Dragoș cu ai săi, dincolo prin Negrul-Vodă cu muntenii pedestri.* M. COSTIN, O. 228. *Cei striini de fealiu stau pre munte dencoace și Israil stă pre munte dencoalea.* BIBLIA (1688), 207²/17.

Și când era nevoi dincoace, ei fugiè dincolo la munteni. NECULCE, L. 316, cf. EUSTATIEVICI, GR. RUM². 79. *Manași cari au plecat de aicea n-au trecut dincoalo: tot la Poiana să află (a. 1822).* IORGA, S. D. VIII, 144, cf. LB, COSTINESCU. *Văzu că nu se poate urca pe dânsul [pe zid] și să treacă dincolo.* ISPIRESCU, L. 26, cf. DDRF. *E sat dincolo - drum umblat, Și dealul mic, ușor să-l sui.* COȘBUC, F. 76, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ L o c . a d j . **De dincolo ... = a)** din cealaltă parte. Cf. DL, DM; **b)** din străinătate. Cf. DM, DEX. **c)** de după viața asta, de apoi. *S-ar putea ca niciun cetățean să nu mai aibă chef să mai facă vreo donație către statul român, care nu pare a fi ceva serios, cu a cărui promisiune fermă, să pleci în lumea de dincolo.* RL 2006, nr. 4 954. L o c . a d v . **Pe dincolo** = în partea cealaltă (trecând de-a curmezișul sau pe o cale ocolită). *Ochii ei dacă m-ar fi ținut un sfert de ceas, mi-ar fi găurit fruntea ș-ar fi trecut pe dincolo.* DELAVRANCEA, ap. TDRG, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. (Regional) **Dincolo de an** = acum doi ani; anțărf. Cf. CADE, FRÂNCU - CANDREA, R. 51. (Regional) **Dincolo de atimp** = anul viitor. Cf. FRÂNCU - CANDREA, M. 99. L o c . p r e p . (**De**) **dincolo de ...** sau, învechit, **dincolo din ...** = din cealaltă parte a ... *Din vreme-n vreme numai de dincolo de dealuri Părea c-auz un sunet.* ALEXANDRESCU, O. I, 78. *Vechi pustnic, rămas singur din timpul său afară, ... Dincolo din morminte el trist acum privește.* ALECSANDRI, P. III, 281, cf. DM, M. D. ENC. **Dincolo peste ...** = în cealaltă parte a ... *El așteaptă cu plăcere Dincolo peste toți munții ... O lume necunoscută, un pământ de fericire.* CONACHI, P. 263. *Dincolo, peste gârlă ... se împânzea, scâldat de verdeață, dealul Cotrocenilor.* M. I. CARAGIALE, C. 76. **Dincolo de... = a)** în partea cealaltă a ... *Nohaii sântu dincolo de Volha, împrejurul mării ce-i zic Caspium și apa Iaih.* URECHE, L. 117. *Sinopul, Trapezonul, cetăți mare le-au luat [cazacii] în câteva rânduri și alte orașe mai mici și dencolo de Marea Neagră și dencoace.* M. COSTIN, O. 124. *Ardică-ți ochii către cer: dincolo de aceste înflăcărâte sfere este un drept și nemitarnic răsplătitor.* MARCOVICI, D. 15/19. *Urătul fuge, fuge departe, dincolo de nestatornica zare a nemărginitei câmpii.* ODOBESCU, S. III, 17. *Se aruncă cu calul în apă, o trece înot dincolo de cela mal.* CREANGĂ, P. 237. *Dincolo de Nicopol un pod plutitor stă locului.* MACEDONSKI, O. III, 30. *Cu voi trăiesc trecutul, și clipa care bate și viața care-ncepe dincolo de morminte.* ANGHEL, în SĂM. VI, 1 064. *Dar mâine ... [Adela] are să fie aiurea, departe, dincolo de Milcov.* IBRĂILEANU, A. 194, cf. CADE. *Dincolo de moară începea Căpriștea.* GALACTION, O. 43. *Dincolo de geamul vitrinei cu stofe, cei doi patroni urmăreau atent ... priceperea ... lui Leib.* SAHIA, N. 103. *Dincolo de noi era un maidan.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 12. *Bogoiu ... arată cu degetul în zare, dincolo de rampă.* SEBASTIAN, T. 92, cf. SCRIBAN, D. *Dincolo de morminte el trist acum privește O tainică fantomă ce-n zare s-adânțește.* ALECSANDRI, P. III, 87. *Dincolo de râu, se vedea grădina casei.* CAMILAR, N. I, 116, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX; **b)** în afară de ..., în plus, față de... *Se înțelegea că, dincolo de cuvinte, ochii își spun ceva încântător.* C. PETRESCU, I. I, 16. *Am înțeles și ce-a rămas, dincolo de*

vorbă, *nespus*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 162, cf. M. D. ENC., DEX. *Dincolo de chiar drama prin care trece autorul ... filmul mai sesizează cu deosebită acuitate psihologică procesul de maturizare*. RL 2005, nr. 4 614; c) fără a ține cont, indiferent de... *Orice ai făptui, dincolo de judecata lor, vreau să auzi strigătul meu: Te iubesc*. CAMIL PETRESCU, T. III, 127. *Concertul, dincolo de diversitatea interpretelor, conține o temă constantă: absența speranței*. RL 2005, nr. 4 808. (F i g.) *Vom porni cu luntrea ... [lunei] pe valuri către țara dincolo de veac*. BENIUC, C. P. 61. *Lucrarea avea un destin, sortită să apară dincolo de orice obstacole*. RL 2006, nr. 4 931. *Dincolo de aparențe nu se afla nimic*. ♦ De cealaltă parte a munților care despart Transilvania de Muntenia și Moldova. *Cărți ... pe care flăcăii, cari merg la muncă și câștig dincolo, le trimet ca dar de lumină la ai lor de acasă*. IORGA, N. R. A. I, 216. ♦ În străinătate (în Occident). *Ce să fac în țară? Plec dincolo*. ♦ (În concepțiile religioase) În lumea cealaltă, în lumea de apoi. *Cel ce în astă lume a dus numai durerea Nimic n-are dincolo, căci morți sunt cei muriți*. EMINESCU, O. I, 59, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. (În corelație cu alte adverbe locale) În altă parte. *Acolo să juca cu Camila, dincolo asculta învățăturile ei*. BELDIMAN, N. P. II, 76/16. *Apoi cum fug d-acolo, și să duce dâncolo, Încep numai dă bârfit, Râd de casa ce-a fugit (a. 1825)*. GCR II, 250/6. *Ziditorul cu nedreptul împărțește, Cole-ți pare cu scumpete, dincolo că răsipește*. CONACHI, P. 264. [Micul orașel] *abia ... începuse ... a se împlini, ici cu gardul unei colibe de vecin, mai colo cu ulucele unei căscioare de-breslaș ori de scutelnic, mai dincolo cu zidurile unei case de boier*. ODOBESCU, S. I, 109. *Umblu de colo-colo; o rugăciune ici, o aghiazmă dincolo*. SADOVEANU, O. XX, 399, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ L o c . a d j . și a d v . **De colo până dincolo** = dintr-o parte în alta. *Lucrătorul, printr-o mișcare de acolo până dincolo făcută ciurului, dă unui disc de lemn o mișcare circulatorie*. MARIN, PR. II, 40/20. ♦ L o c . a d v . **Pe dincolo** = pe partea cealaltă. *Se ițește el pe colo, se ițește pe dincolo, dar pace bună! Iezii nu-s nicăieri*. CREANGĂ, P. 24. (Învechit) **Dincoace și dincolo** v. **dincoace** (1). ♦ Expr. (Învechit, rar) **Dincoace, dincolo** v. **dincoace** (1). (Familiar) **Așa și pe dincolo** = așa cum s-a spus mai sus, în felul în care se cunoaște sau într-un fel pe care vorbitorul nu vrea să-l precizeze; așa și așa. *Când trei îți zic că ești așa și pe dincolo, așa și pe dincolo te socoate lumea întreagă*. TDRG, în DL. *Când tata se chema așa și pe dincolo ... cum pot fi condamnat?* CĂLINESCU, I. 85, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- Accentuat și: **dincólo** (TDRG, DL, DEX), **dincóló** (LB). - Și: (învechit) **dincoleá** (accentuat: **dincólea** DL, DM), **dencólo**, **dencolea** (accentul necunoscut), (regional) **dâncolo** adv.

- **De¹ + încolo**.

DINCOTRÓ adv. Din care direcție, din ce parte, de unde. [Nemții] ... *ș-au luat pușcile și ce-au avut ș-au trecut muntele, dincotro vinisă, înapoi*. NECULCE, L. 355. *Avea Lupul un loc înalt în vârful unui deal ... de unde în toate zilele oglindia ... dincotro hergheliului bat sau treaz vine*. CANTEMIR, I. I, 97. *Șura ... la o lature era desfăcută, deșchisă, dincotro venia vântul*.

EUSTATIEVICI, I. 49/19. *Alexandru să mânia și zisă să bată cetatea de trei părți, și bătând la cetate dincătrou era tătarii, mergea săgețile ca ploaia*. ALEXANDRIA (1794), 56/12. *El [Polition] să supune cu totu la slujbile ei, dincotro vine sau încotro merge Asârie, cu mare cinste o priimește pe dânsa de mână și o duce în casă*. C. POP.² VII, 128. *Luai o făclie din cele doauă și alergai spre partea dincotro se auzea glasul viind*. GORJAN, H. I, 151/1, cf. COSTINESCU. *Dacă guvernul nostru ar fi totdeauna atât de bine informat încât să știe cu siguranță dincotro bate vântul, ... lucrul ar fi ușor pentru oameni*. EMINESCU, O. XI, 166, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Mulțimea de oameni s-au împrăștiat fiecare dincotro au venit*. CADE. *Miclean ... a început să spună ce-i cu el, dincotro vine și-ncotro vrea să meargă*. LĂNCRĂNȚAN, C. II, 165, cf. FORM. CUV. I, 216, 217, M. D. ENC. ♦ (Adesea în propoziții interogative) *Da dincotro și unde, Alergi tu așa iute?* DONICI, F. 26. *Dincotro bate vântul? Dincotro se aude bubuitul?* CADE. *Străinul bău jumătate de pahar, apoi se opri. Crășmarul întrebă: - Dincotro? SADOVEANU, O. I, 103. Dincotro vii, tovarășe?* DL, cf. DM, DEX. ♦ L o c . a d v . **Care dincotro** = din orice direcție, de pretutindeni, de peste tot, din toate direcțiile. *Care dincotro alerga cu ciuberele de apă, ca la foc*. C. VĂRNAV, H. 59/13. *Băieții încep a curge toți, care dincotro, cu blăstămurile părintești în mână*. CREANGĂ, P. 59. *Se uită dracii unii la alții, ... încep a-i aduce care dincotro rachiu, tutun, lăutari și tot ce-i poftea lui Ivan sufletul*. id. ib. 309.

- Și: (învechit) **dincătrou** adv.

- **De¹ + încotro**.

DINCOTRÓVA adv. Dintr-o direcție oarecare, dintr-o parte, de undeva. *Oamenii de giudecată vin dincotrova și se opun potopului stricătoriu*. RUSSO, S. 80. *Un nechezat parcă îl chemă dincotrova*. GĂRLEANU, L. 113, cf. BL VII, 17. *Intră în casă și șezu pe pat, așteptând să vadă pe bărbatul său venind dincotrova*. SNOAVA, III, 36.

- **De¹ + încotrova**.

DINCUȚ s.m. Diminutiv al lui **dinte** (1). „Dincuț” ... *explicat prin „dînțuc”, dar în realitate provenit din „dînțuș”*. GRAUR, E. 42. *I-o crescut dincuții copilului*. MAT. DIALECT. I, 66.

- Pl: **dincuți**.

- De la **dînțuț**.

DINDĂR s.m. v. **dizdar**.

DINDATĂ adv. (Învechit) Îndată. *Nu dormie Ieremia-Vodă, ce, de ave și în leși nedejde, iară dindată au agiuns la hanul*. M. COSTIN, O. 45. *Cunoscându-se ... nevrednicia sa [a dragomanului], dindată depărtându-se din postul său ..., se va rândui altul (a. 1819)*. URICARIUL, I, 129. *Ordinile vizirului ..., se executau dindată, fără comentariu (a. 1889)*. ib. XIV, 245. *Bietul spaniol ... s-au răpezit asupra dușmanilor săi, dintre care au și jârftit dindată pe doi*. DRĂGHICI, R. 263/17. *I-au poroncit ca ce mai mică mișcare să nu facă, căci va fi dindată omorât*. id. ib. 291/9. ♦ L o c . c o n j . **Dindată ce ...** = Imediat ce ...

E peste puțință a nu se expune cineva la cele mai grave erori dindată ce s-ar concentra exclusiv într-una singură din ele [din cele trei ramuri - istorie, lingvistică și psihologie poporană] (a. 1876). PLR I, 304, cf. CADE.

- **De¹ + îndată.**

DINDĂRĂPT adv., prep. v. **dindărăt.**

DINDĂRĂT adv., s. n., prep. **I. Adv. 1.** (Cu sens local) Dinapoi (**I 2**), din urmă, din spate (v. s p a t e **I 1**), în spate. *Și așa veni [o femeie bolnavă] dindărăpt și să atinse de veșmentele Lui și îndată să vendecă. VARLAAM, C. 295. Iară dindărăpt Ștefan-Vodă cu oastea tocmită i-au lovit [pe turci] joi. URECHE, L. 92. Bătu pre pizmașii săi dendărăt și deade lor batgiocură în veaci. PSALT. (1651), 150¹/15. Dindărăpt. Spatele. MARDARIE, L. 143/16, cf. CANTEMIR, I. I. II, 290. [Domnul] cu multă ocară și necinste pre soli și pre zăloagile moscalilor cu toți oamenii, ca o turmă dândărăt i-au dus și iarăși i-au băgat la Idicula. R. GRECEANU, CM II, 212. Și legându-i mâinile, dindărăt îl trăgea slujitorii înaintea carului dregătorului. MINEIUL (1776), 40¹/25. Alexandru ieși din pădure și deateră în trâmbiță și în tâmpene și i loviră dindărăpt. ALEXANDRIA (1794), 59/13. Intrând în Bulgaria ... pre magistrul Leon Melissenul l-au lăsat dindărăpt, ca să păzească strămtorile. ȘINCAI, HR. I, 186/24. Nu umbla ... nici așa iute ca și când te-ar mâna cineva dinderept. TOMICI, I. 21/3. Și-i mâna dindărăpt la meterez. ARHIVA R. II, 117/18. Craiul, dacă s-au văzut cuprins dindărăpt, i-au căutat o urmă în Țara Căzăcească. N. COSTIN, LET. II, 66/30. Damele de aici poartă rochii de atlas ... grămădite mototol dindărăt. GHICA, C. E. II, 429. Dacă e gădilă ... pe partea dreaptă bunăoară, căinele se scarpină cu piciorul drept dindărăt. NEGULESCU, G. 87. Gloata gălcevitore se risipi spre șatre, mânată dindărăt cu biciul. VOICULESCU, P. II, 83. Omul care ne pândește la tot pasul, dinainte, dindărăt. BENIUC, M. C. I, 350, cf. DM, M. D. ENC., DEX. Puse mâinile dindărăpt. GRAIUL, I, 248. ♦ Casa dindărăpt = camera mică (de locuit) așezată în spate. Cf. ALR II/I h 236. ♦ **L o c . a d j . și p r e p .** **De dindărăt (sau de dindărătul) = a)** care se află în spate ... *Împăratul puse să ocupe înălțimile de dindărătul lor, carile îi dominau, pentru a apuca pe bulgari din spate. EMINESCU, O. XIV, 125. [Diavolul șchiop] scoase cuiul din capul osiei de dândărăt și-l aruncă departe în urmă. ISPIRESCU, L. 226; b)* care se află în partea din spate a corpului unei ființe, a unei plante. *Teaca este comprimată, (turtită) și la timpul maturațiunei, în lunile lui augustu și septembrie, este oacheșe-neagră, păroasă la cusătura de dinderet și coprinde 10-12 semințe goale gălbioare. BARASCH, B. 174. Materia din care fac aceste faguri este ceara, adică o materie organică produsă în corpul albinelor lucrătoare în formă de plăci mici, aflându-se pe lângă partea de dândărăt a corpului. id. ib. 274. Dupe ce îi dete câteva genunche pe partea de dindărăt, îl îmbrânci afară din cameră. FILIMON, O. I, 388. Sapă la picerele mele cele de dândărăt, c-o să dai peste un butoi de aur. id. ib. 411. Și roatele tramvaiului i-au trecut, cu un trosnet surd, peste picioarele de dindărăt. COCEA, S. I, 38. [Caii] încercau să-l lovească cu copitele de dindărăt. id. ib. II,**

9. **L o c . a d v . și p r e p .** **Pe dindărăt (sau pe dindărătul...)** = pe din spate (**II 1**) ..., pe dinapoi ... *O muiare ... de-i cura sânge de doisprăzeace ai ... mearse pre dendărăt de se apropie și se atinse de marginea veșmintelor Lui. CORESI, EV. 382. Au venit toată apa pre dindărăptul oștii pre zăgaș. HERODOT², 31. Toate hainele ei ereau numai o piele de tigru atârnată cu băeri de spate până la pământ, numai pă dindărăpt. GORJAN, H. III, 208/2. Moașa să bage degetul ori mâna pă dindărăt în trup. MEȘT. MOȘ. 18/1, cf. CODRU-DRĂGUȘANU, R. 91/27. Deodată [stăpânul] se simți tras pe dindărăt, de mânica surtucului. ODOBESCU, S. III, 46. ♦ **E x p r . (Regional) A face de-a dândăratele** = a face altfel de cum trebuie (Mărtănuș - Târgu Secuiesc). Cf. ALR I 1 560/200. *Uricos face d-a dândăratele. ib. ♦ (Substantivat) Cei ce mergea înainte și cei dendărăpt striga. N. TEST. (1648), 56¹/3. ♦ (Adjectival; despre poziții, obiecte sau părți ale unor lucruri) Care se află în spate sau în direcția inversă orientării lor. [Cavalerul era] înfășurat în mantaua a cărei poală dindărăt se ridica de sabia pe care-și lăsa mâna. PR. 56/20. În prima linie a ordinei de bătaie Mihail puse tocmai pe alanii și turcomanii aceștia, ... iar linia dindărăt se compunea din români, din voluntari și din alte strănsuri mai mici. EMINESCU, O. XIV, 149. De ce l-ați pus cu toată greutatea pe roțile dindărăt? POPA, V. 250. Cum m-am prăbușit, m-a acoperit cu țolul și m-a prăvălit spre chilna dindărăt. SADOVEANU, O. XXI, 369. Se așază în partea dindărăt a căruței. DL, cf. DM. ♦ (Adjectival; despre ființe sau părți ale corpului acestora) Care se află în partea din spate; care se află în partea opusă feței. *Picioarele dindărăpt sânt îndreptate înapoi, coada este lată și scurtă, trupul gros. J. CHAC, I. N. 30/17. Durerea și slăbirea ochilor se tămăduiește prin băi la partea dindărăt a capului. DESCR. AȘEZ. 132/14. La moluște aflăm trei părechi de noduri ..., părechea dindărăpt e legată sau prin un semicerc de nervi cu părechea dinainte sau prin vițe drepte cu cea din mijloc. CONV. LIT. III, 153. Dacă i se gădilă ... [unei broaște] talpa unuia din picioarele dindărăt, orăcăitul nu se mai produce. NEGULESCU, G. 87. [Iepurele] voind să se ridice nu putu, că parcă-l țineau niște legături de labele dindărăt. ARGHEZI, C. J. 116. Boii dindărăpti. ALR II 5 099/105, 157, 228. ♦ (Cu sens modal) Înapoi. *Dară Costea ce-mi făcea? Oi ce vii, ce mai găsea, Dandărăt că le lua. FOLC. OLT. - MUNT. II, 274, cf. ALR I 334/131, 144, 164, 166, 170, 174, 200, 230, 764, 837, 846, 960, 988.****

2. (Cu sens temporal) Din trecut. *Acea zi trecută, ce se scursese undeva în timpul tuturor dindărăpt. BARBU, PRINC. 215, cf. M. D. ENC., DEX.*

II. S. n. (Învechit și familiar) Partea de dinapoi, fund, dos, posterior (**1**). *Aceste bătăi nu trebuie să se deaie ... peste vine, ci totdeauna peste buclele dindărăptului. PRAVILA (1788), 106/22, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. Cărau pulpe și dindărături de vaci. BARBU, G. 185.*

III. Prep. (În formă articulată) **1.** (Exprimă situarea, localizarea etc. în dosul, în urma cuiva sau a ceva) *Dindărăptul acestui cort ... era altul mai mic. AR (1829), 81²/17. Mă plimbam de dimineața până seara,*

azvârlit în colțul unei birji picior peste picior și cu un arnăut prea galant dindărătul birjei. PR. DRAM. 309. Aplică apoi oblojele de alcool camforat ... pe nas, dindărătul urechilor, pe pânțele. MAN. SĂNĂT. 157/22. Blondul automedon din înălțimea lui găsea, se vede însă, mai interesantă tovărășia celor ce-l precedau decât a celui dindărătul lui. ANGHEL, PR. 88, cf. ALR I 336/118, 140, 156, 164, 166, 186, 578, 840, 860, ALR SN V h 1 499, ALRM SN III h 1 215. (Situarea, localizarea etc. se produce prin intermediul simțurilor) Ca să cunoști mai înainte roiul cu ce fealiu de matcă va eși, să ascuți dindărăptul coșniței seara și dimineața. MOLNAR, E. S. 74/10. Zise un glas umilit dindărătul lui. CR (1839), 126²/31. El îl privea dindărătul tușișurilor de iasomie. COCEA, S. I, 50. Filip îl pândea dindărătul unui zâmbet blând și amuzat. VINEA, L. I, 146.

2. (Exprimă deplasarea, străbaterea etc. în dosul, în spatele cuiva sau a ceva) Mai mulți domni vin dindărătul casei, din dreapta, și trec scena. EMINESCU, O. VIII, 435. Învățase tot ce avea de făcut și alerga prin ograda dindărătul crâșmei ca o slugă veche. COCEA, S. I, 39.

3. (Exprimă desfășurarea unei acțiuni într-o zonă ascunsă, din spatele cuiva) Și vei lua den featele lor fiilor tăi, și den featele tale vei da fiilor lor; și vor curvi featele tale dendărătul dumnezeilor lor și vor curvi fiii tăi dendărătul dumnezeilor lor. BIBLIA (1688), 64²/12. Și cu toate acestea dindărătul acestor majorități oficiale stă țara întreagă nemulțumită și dezgustată. EMINESCU, O. XII, 128.

- Și: (învechit și regional) dindărăpt adv., prep., (învechit) dinderét, dinderépt, dendărăpt adv., dendărăt adv., prep., dândărăt, dândărăt, dânderăt, dandărăt, dândărâtele adv.

- De¹ + îndărăt.

DINDERÉPT adv. v. dindărăt.

DINDERÉT adv. v. dindărăt.

DINDERÉU s. m. = (Regional) vindereu. Cf. BĂCESCU, PĂS. 201, LEXIC REG. 53.

DINDINIȚĂ s. f. (Bot.; regional) Dentiță (*Bidens tripartitus*). Cf. DDRF, BORZA, D. 31.

- Accentul necunoscut. - Pl.: dindinițe.

- Cf. d e n t i ț ă .

DINDIRÍC s. m. (Ornit.; regional) Pițigoi-codat (v. pițigoi 1) (*Aegithalos caudatus caudatus*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 78.

- Pl.: dindirici.

- Cf. g h i n d a r „gaiță”.

DINÉ s. n. v. dineu.

DINEÁOREA adv. v. adineaori.

DINEÁORI adv. v. adineaori.

DINEÁUREA adv. v. adineaori.

DINEÁURI adv. v. adineaori.

DINÉNTRE adv. v. dinainte.

DINEOÁRĂ adv. v. odinioară.

DINEOÁRE adv. v. odinioară.

DINÉU s. n. Masă (festivă) de seară. Domnul ghenereal au dat un mare diné (ospăț). AR (1829), 33¹/28, cf. BARASCH, I. 3, ISIS (1859), 130²/34, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W. Nimerindu-se la un dineu de elită, nu cutează să-și caste gura, ca să nu se compromită. LUC. II, 111, cf. ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. Incidentul cu întârzierea la dineu. EFTIMIU, N. 28. Dar bine, asta e un banchet întreg ... Un simplu dineu, meniul clubului. CAMIL PETRESCU, P. 340. Lasă-i de capul lor. Asta-i hazul dineului, la măsuțe separate. id. T. I, 455. Punctul culminant și reprezentativ al sesiunii generale academice îl forma dineul oficial, la care luau parte toți membrii [academiilor] și invitații. D. GUSTI, P. A. 336, cf. SCRIBAN, D., GRAUR, E. 49, DL, DM. Ministrul... a oferit marți seara ... un dineu. SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 842, cf. DN², M. D. ENC., DEX. Victime involuntare încearcă, fără succes, un dinner în colectiv. FLACĂRA, 1975, nr. 42, 9. Dineu organizat în onoarea ziariștilor acreditați la Casa Albă. RL 2005, nr. 4 603. Ministrul de externe belgian [a fost] singurul participant la dineul de miercuri care a făcut declarații presei. ADEVĂRUL, 2005, nr. 4 801.

- Scris și: (după engl.) dinner. - Pl.: dineuri și (rar) dinee (DEX). - Și: diné s. n.

- Din fr. dîner, engl. dinner.

DINGHI s. m. 1. Ambarcațiune mică (de sport), cu rame și vele, care poate folosi și un motor în afara bordului. Cf. LTR², DN³, D. MAR.

2. Barcă pneumatică folosită pentru salvarea oamenilor de la înec. Cf. DN³, MDA.

- Scris și: (după fr. și engl.) dinghy. LTR². - Pl.: dinghi.

- Din engl. dinghy, fr. dinghy.

DÍNGO s. m. Specie de câine sălbatic, cu blană roșcată, din Australia (*Canis dingo*). Cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DN², DEX.

- Pl.: dingo.

- Din engl. dingo, fr. dingo.

DINGVÁ adv. v. dincoace.

DINICTIS s. m. Pește placoderm carnivor, răspândit în devonianul superior, care atingea până la 9 m în lungime și ale cărui maxilare erau înzestrate cu plăci osoase, cefalice, cu margini tăioase și cu proeminențe ascuțite, asemenea unor dinți (*Dinichtys*). Cf. LTR².

- Accentul necunoscut. - Scris și: (după lat.) dinichtys.

- Din lat. dinichtys, numele științific al peștelui.

DINIOÁRĂ¹ adv. = adineaori. Cf. DM.

DINIOÁRĂ² adv. v. odinioară.

DINIOÁRE² adv. = **adineaori**. Cf. TDRG, SCRIBAN, D.

DINIOÁREA¹ adv. v. **odinioară**.

DINIOÁREA² adv. = **adineaori**. Cf. ŞĂINEANU, DL, DEX.

DINITROCLORHIDRÍNĂ s. f. Substanță explozivă, lichidă, cu miros aromatic, incoloră în stare pură sau gălbuie, galbenă-cenușie ori roșie-cafenie în stare impură. *Dinitroclorhidrina ... este un exploziv puternic și ușor de manipulat*. LTR, cf. DTT.

- Din fr. **dinitrochlorhydrine**. Cf. engl. **dinitrochlorhydrine**.

DINITROFENÓL s. m. Pudră galbenă cristalină, asemănătoare cu acidul picric, folosită pentru activarea metabolismului bazal. *Au fost întrebuințate ... dinitrofenol, salvarsan, piramidon*. DANIELOPOLU, F. N. I, 167, cf. LTR², DC, NDN.

- Pl.: **dinitrofenoli**.

- Din fr. **dinitrophénol**.

DINITROTOLUÉN s. m. Substanță cristalizată, cu miros de migdale amare, toxică, explozivă, obținută prin nitrarea nitrotoluenului, care servește ca intermediar la fabricarea trinitrotoluenului. *Dinitrotoluen[ul] ... se folosește în fabricația chedditei și a amorselor speciale*. LTR, cf. DT, DTT, DN³.

- Pronunțat: **-lu-en**. - Pl.: **dinitrotolueni**.

- Din fr. **dinitrotoluène**.

DINLÁUNTRU adv., prep. v. **dinăuntru**.

DINLÓNTRU adv., prep. v. **dinăuntru**.

DINLÚNTRU adv. v. **dinăuntru**.

DINOCÉRAS s. m. Mamifer greoi, fosil, asemănător cu rinocerul, cu caninii foarte dezvoltăți, cu trei perechi de protuberanțe osoase pe cap, care a trăit în eocenul mediu și superior, în Asia și în America. Cf. LTR², DN², DEX.

- Pl.: **dinocerași**.

- Din fr. **dinocéras**.

DINÓDĂ s. f. Electrode al unui tub electronic a cărui emisie de electroni secundari îndeplinește o funcție utilă. Cf. LTR², DER, M. D. ENC., D. FIZ., DTT, NDN.

- Pl.: **dinode**.

- Din fr. **dynode**.

DINOFOBÍE s. f. Teamă patologică de ameteală. Cf. NDN, MDA.

- Pl.: **dinofobii**.

- Din fr. **dinophobie**.

DINORDOSÁRE s. f. v. **diortosire**

DINÓRNIS s. m. Pasăre fosilă de la sfârșitul terțiarului, de talie foarte mare, care trăia în Australia. Cf. DN², MDA.

- Din fr. **dinornis**.

DINOTÉRIU s. m. Mamifer fosil din ordinul proboscidenilor, de mărime uriașă, cu doi fildeși curbați în jos și fixați pe maxilarul inferior, care a trăit în miocen în Europa. *Dinoterium era o adevărată grozăvie: în țeasta lui ... ar fi încăput un om în picioare*. MEHEDINȚI, G. F. 18, cf. ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., LTR², DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: **dinoterii**. - Și: **dinotérium** s. m.

- Din fr. **dinothérium**, lat. **dinotherium**, numele științific al mamiferului.

DINOTÉRIUM s. m. v. **dinoteriu**.

DINOZÁUR s. m. Reptilă fosilă uriașă din ordinul dinozaurienilor. Cf. CADE. *Eu eram un fel de broscoi, iar ei niște dinosauri*. VLASIU, D. 52, cf. DL, DM, DN², FORM. CUV. I, 141, M. D. ENC., DEX. *Ipoteza ... nu poate explica de ce dinosaurii au dispărut de pe întreaga suprafață a globului*. CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 3/5. *Pe CD se află descrierea ... a peste 130 de specii de dinozauri carnivori, erbivori și omnivori*. RL 2005, nr. 4 762. *Muzeul Național de Geologie organizează ... ultima întâlnire din cadrul proiectului „Era dinozaurilor”*. ib. 2007, nr. 5 270. ◇ Fig. (Peiorativ) *Piloții români de înaltă clasă preferă să lucreze la firme private pentru că nu mai au loc de dinozaurii din domeniul aeronauticii*. RL 2005, nr. 4 614.

- Scris și: **dinosaur**. - Pronunțat: **-za-ur**. - Pl.: **dinozauri**.

- Din fr. **dinosaure**, it. **dinosauro**.

DINOZAURIÁN s. m. (La pl.) Ordin de reptile fosile din era secundară, de dimensiuni foarte mari, având unele caracteristici intermediare între reptile, păsări și mamifere; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. *Dinosaurienii se împart în două ordine cu caractere distincte*. LTR², cf. DL, DM, DER. [Reptilele terestre] ... multe din ele au atins dimensiuni gigantice, ceea ce le-a atras numirea de dinozaurieni. GEOLOGIA, 81, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ◇ (Adjectival) *Reptilă dinozauriană*. DEX.

- Scris și: **dinosaurian**. - Pronunțat: **-za-u-ri-an**. - Pl.: **dinozaurieni**.

- Din fr. **dinosauriens**.

DINS-DE-DIMINEĂȚĂ adv. v. **dis-de-dimineăță**.

DÍNSPRE prep. I. 1. (Exprimă situarea, localizarea din ori în direcția unui reper spațial ori geografic, a unui punct cardinal sau a unui spațiu conceput ca un interior) *Lumea mea este o vale, încunjurată din toate părțile de stânci nepătrunse, care stau ca un zid dinspre mare*. EMINESCU, P. L. 78. *Moș Nichifor ... a fost trăitoriu în mahalaua Țuțuenii din Târgul Neamțului dinspre satul Vânătorii Neamțului*. CREANGĂ, P. 105. *La marginea dinspre mieznoapte a orașului ... e o grădină frumoasă*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 23. *În ziua aceea, spre seară, făcându-l întâlni pe Ana, pe drumul cel vechi dinspre Jidovița*. REBREANU, I. 91. *O colină întinsă ... ascunde munții dinspre apus*. IBRĂILEANU, A. 7. *În fiecare an la începutul primăverii o viață nouă și zgomotoasă se abate prin stuhurile bălților mari dinspre Ungheni*.

TOPÎRCEANU, O. A. II, 78. *Eram cu „rabla” într-un șanț, în dreptul unui loc viran dinspre capătul parcului Filipescu.* CAMIL PETRESCU, P. 146. [Ghiță Lungu] *deschisese singur moară cu benzină, la marginea dinspre pustie a satului.* SADOVEANU, O. XVII, 171. *Într-o ... dimineață, brigadierul N. străbătea liniștit aleea dinspre schelă, privind cu drag sondele.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 361. *În partea dinspre Dunăre, pe o lățime de circa 20 km, senonianul lipsește.* ONCESCU, G. 80. *Suia până aici agale, ... pe sub salcâmi cotropitori și plopii firavi ce întăreau râpa dinspre parapetul grădinii.* VINEA, L. I, 54. *Mașina rătăcea acum la marginea dinspre câmp a orașului.* DEMETRIUS, A. 117. *Începu să curățe cu o săpălică scaieții care creșteau pe lângă gardul dinspre curtea lui.* PREDĂ, M. 442. *Norii aleargă zăpăciți pe cer și apoi cad din boltă pe dealurile dinspre apus.* IL 1962, nr. 1, 55. *Cel [orașul] ... așezat spre nord nu se comportă la fel cu cel dinspre sud.* G. BARBU, A. V. 7. *Lucrările la Hotelul Piemonte au demarat în 2004, unitatea fiind situată la intrarea dinspre Brașov a stațiunii Predeal.* RL 2006, nr. 4 908. ♦ (Orientarea privește o parte componentă a unei construcții, a unui obiect etc.) *În odaia lui dinspre grădină, cu o lupă în mâna dreaptă și cu hârtii în stânga, sorbea scrisul cu ochii.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 273. *Trecu pe lângă peretele casei dinspre grădină.* BUJOR, S. 78. *Cuțitul Glanetașului fu astfel nevoit să-i curme viața tocmai lângă poarta dinspre uliță.* REBREANU, I. 168. *La ferăstruia dinspre șes am așteptat soarele.* C. PETRESCU, S. 9. *Un alt scaun [este] între ușa dinspre vestibul.* CAMIL PETRESCU, T. I, 8. *Tot în tindă mai erau un pat, ... un dulăpior, o măsuță joasă în colțul dinspre cămară.* MOROIANU, S. 185. *Gloata de galerie ocupă rangurile dinspre tavan.* ARGHEZI, B. 148. *Se opri la fereastra dinspre gârlă.* BENIUC, M. C. I, 49. *Închideți ferestrele dinspre grădină.* DEMETRIUS, A. 322. *Marginea feșei dinspre capătul mai subțire rămâne largă.* BELEA, P. A. 23. *Intră în curte prin grădinița de sub geamul dinspre drum al casei.* PREDĂ, M. 90. *Peretele dinspre apus.* RL 2005, nr. 4 684. ♦ (Indică orientarea din direcția unei părți a corpului omenesc) *La extremitatea piesei dinspre talie sunt țesute o dungă sau două mai late, din altă culoare, care formează „bata”.* Z. MIHAIL, T. P. 83.

2. (Exprimă deplasarea, străbaterea, mișcarea etc. din direcția unui reper spațial ori geografic, a unui punct cardinal sau a unui spațiu conceput ca un interior) *Pe potica dinspre codri, cine oare se coboară?* EMINESCU, O. I, 83. *Tocmai pe când suia un deal lung și trăgănat, alt om venea dinspre târg.* CREANGĂ, P. 40. *Veneau amândoi dinspre gârlă.* CARAGIALE, O. I, 41. *Căruțele se făcură șir ... și, încet-încet, hălțâcând, din bolovan în bolovan, pe caldarâmul stricat ca dinții babii, eșiră pe bariera dinspre schelă.* CHIRIȚESCU, GR. 221. *Se aud sănii venind dinspre târg.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 27. *Dinspre Pripas se apropia o calească în trap grăbit.* REBREANU, I. 109. *Cocorii vremii dinspre țară De dincolo de neguri trec.* LESNEA, VERS. 278. *Unge burta bolnavului ... și-l freacă apăsând dinspre margini.* BUJOREAN, B. L. 50. *Dincolo de Vid, dinspre taberele lui Osman-Pașa, se arătară fesurile turcești.* SADOVEANU, O. II, 47. *Transporturile dinspre coasta*

Atlanticului ... se sfârșesc aici. RALEA, O. 104. *Trecem ... pe dincolo, dinspre calea ferată.* BENIUC, M. C. I, 135. *Dinspre groapă, sosea-sosea și baba Mița.* BARBU, G. 396. *Aidoma unei case somptuoase la care am sosit de fiecare dată ... pe cărarea dinspre pădure.* V. ROM. iunie 1975, 50. *Tirurile care tranzitează înspre sau dinspre Moldova macină drumul neterminat.* RL 2005, nr. 4 624. ♦ (Deplasarea, străbaterea etc. privesc un fenomen natural, un astru, un curs de apă etc.) *I-au venit poftă să meargă la țărmurile mării ... să se răcorească din vântul ce aburea dinspre răsărit peste mare.* DRĂGHICI, R. 88/21. *Un vânt ... suflă dinspre apus.* HOGAȘ, DR. II, 3. *La podul de peste pâraul ce venea dinspre front, [Bologa] trebuia să aștepte trecerea trenului.* REBREANU, P. S. 266. *Un aer proaspăt, cu miros de brazde răsturnate, ... sufla dinspre răsărit.* COCEA, S. I, 258. *Dinspre răsărit curgea Mureșul.* VLASIU, A. P. 20. *Dinspre răsărit vin iarna viscole grele.* CĂLINESCU, I. C. 5. *Vântul aburea dinspre asfințit.* SADOVEANU, O. XXI, 368. *Dinspre Pulcherrima irump [stelele căzătoare].* PERPESSICIUS, S. 41. *Dinspre grădini și livezi se răsfirea răcoarea adierilor.* C. PETRESCU, A. R. 45. *Dinspre mare avea să se ridice în curând briza.* TUDORAN, P. 34. *Dinspre apus soseau nori mari.* BARBU, G. 73. *Dinspre munți s-arată semn de ploaie.* BACONSKY, P. 20. *Viscolul dinspre Siberia a făcut ravagii.* RL 2005, nr. 4 612. *Bate-mi vântul dinspre deal.* JARNÍK – BĂRSEANU, D. 200. (În corelație cu „cătref”, raportează limita finală a unei deplasări la cea inițială, pentru evidențierea extinderii spațiale) *Microbuzul ... se deplasa dinspre Suceava către Bistrița.* RL 2005, nr. 4 644. (Relația se stabilește prin intermediul simțurilor) *Dinspre el urca un puternic miros de porumb.* MACEDONSKI, O. III, 11. *Țipenie de om nu se afla, și niciun zgomot nu mai răzbătea dinspre oraș.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 20. *Dinspre terasă se aude lătratul gros al unui câine.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 28. *„Drepti!” răsună un glas pe neașteptate dinspre ușă.* BRĂTESCU, V. 11. *Îi răspunse dinspre pădure un urlat lung.* COCEA, S. I, 12. *Suna pe cărarea dinspre Rogoz un pas precipitat.* SADOVEANU, O. XVIII, 633. *Miros acrișor aduce vântul dinspre câmpuri când se coace orzul.* STANCU, D. 98. *Mirosul fânului cosit venea dinspre pădure.* DEMETRIUS, A. 200. *Aud dinspre uscat un fel de scheunățuri.* TUDORAN, P. 573. *Se auziră niște lovituri puternice dinspre curtea vecinului.* PREDĂ, M. 165. *Dinspre locuința de la demisol a lui Oancea venea în valuri miros de ceapă prăjită.* T. POPOVICI, S. 9. *Nu știam de ce nu-și mai înteste Ochii pe drumul dinspre târg.* LABIȘ, P. 29. *Se auzeau acum dinspre ceair zgomotele cărdurilor de cai care înotau în fluviu, sforăitul lor săltat și nechezul ascuțit.* BĂNULESCU, I. 128. *Dinspre Grivița tot mai cădeau sunetele curate ale clopotelor de la Sfânta Vineri.* BARBU, G. 317.

3. (Exprimă situația în apropierea unui reper) *Femeia ... purta culorile dinspre marginea roșie a curcubeului.* IBRĂILEANU, A. 65.

II. (Exprimă încadrarea prin aproximare din ori în direcția unei perioade sau a unei circumstanțe temporale) *Acolo, noaptea se zărește Lumină până dinspre zori.* IOSIF, V. 29. *Când am ajuns acasă dinspre ziuă și-am dat să mă dau jos din căruță, pace: nu puteam și nu*

puteam. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 252. *Poposiră dinspre ziuă într-o pădure, de unde se auzea, în depărtare lătratul câinilor.* GALACTION, O. 277. ◊ (Încadrarea prin aproximare privește unități temporale) *Era forfota orelor dinspre amiază, când ministerele sunt copleșite de samsarii de lux.* VINEA, L. II, 193.

III. 1. (Exprimă proveniența, parvenirea etc. a unui element de natură abstractă din direcția unui reper geografic, a unei colectivități etc.; prin analogie cu spațiul propriu-zis) *Majoritatea numelor [de păsări] ... sunt venite sigur dinspre Dunăre, pe calea trans-humaneșii.* BĂCESCU, PĂS. 9. *Nu este bine ca partidul să cedeze în fața presiunilor venite dinspre Putere.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 835. *Schimbările externe ale României s-au concentrat înspre și dinspre Uniunea Europeană.* RL 2006, nr. 4 977. ♦ (Indică direcționarea unei descendențe în cadrul unei înrudiri) *Se trăgea din neam bun, și dinspre tată și dinspre mamă.* AGÎRBICEANU, S. 512. *Mătușă dinspre partea mamei.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 21. ♦ (Indică direcționarea unei stări de spirit, a unei atitudini etc. dintr-o anumită privință, dintr-un anumit punct de vedere) *Dinspre partea asta mă simțeam bine.* VLASIU, D. 41. *Era atâta jale ș-atâta prăpăd în sat dinspre partea vitelor.* SADOVEANU, O. IV, 463. *Nouă nu ne pare rău decât dinspre partea vânătorii.* id. ib. IX, 201. *Dinspre mine, nici originalele nu le-aș păstra.* PREDĂ, R. 194.

2. (În corelație cu „spre”, exprimă trecerea din direcția unui element spre altul) *Pentru etapa actuală, este caracteristică evoluția cercetării fundamentale dinspre un aspect descriptiv spre un aspect mai pronunțat ipotetico-deductiv.* LL 1972, nr. 2, 50. *Toate, trepte ale drumului dinspre vechi spre nou.* CINEMA, 1975, nr. 9, 3.

3. (Exprimă proximitatea considerată din direcția unui reper moral; prin analogie cu spațiul propriu-zis) *Vorbesc mult, glumesc cu vorbe la marginea glumei, la marginea dinspre neîngăduit.* DEMETRIUS, A. 39.

– Și: (regional) **dânspre** (ALR SN III h 763).

– **De¹ + înspre.**

DINSTINCTIV, -Ă adj. v. **distinctiv**.

DINSTUÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Olt.; complementul indică butoaie) A pune fund; a înfunda. Cf. SCRIBAN, D.

– Prez. ind.: *dinstuiesc*.

– Cf. sb. d a n c e „fund de butoi”.

DÍNSUL, **DÍNSA** pron. pers. v. **dânsul**.

DINTÁL, -Ă adj. v. **dental**.

DINTÁRIU, -IE adj. v. **dentar**.

DÍNTĂ prep. v. **dintre**.

DINTĂI num. ord., adv. v. **dintâi**.

DINTĂIAȘI num. ord. v. **dintâi**.

DINTĂI, **DINTĂIA** num. ord., adv. I. Num. ord. 1. (De obicei precedat de art. adj. „cel”) Primul dintr-o

serie de lucruri, ființe, fenomene, unități temporale etc. de același fel. *A lu luda tremeară dentăiu* [Titlu] (cca 1569–1575). GCR I, 11/9. *A 12 apostoli numele sânt aceste: dentăni Simon.* EV. SL.-ROM. 26^v/13. *Lucru ce-ai faptu ... în zilele dentăiu.* COREȘI, PS. 113/12. *Den începută amu era dereptatea și strălucia luminat și prea omenească desăvârșit avea frămsețea dereptății dentăiș den început lumiei.* id. EV. 23. *Cartea împărașilor, iară dentăne.* PO 2/21. *În zi dentăni, scăzură apele spre pământ.* ib. 33/2. *Iară cătră a treia cuscrie, nunta dintăiu să se împreune neapărat.* PRAV. LUCACI, 174. *Va da ... dereptatea căsătoriei cea dentăniu să nu o micșureaze* (a. 1582). CCR 66/28. *Dară derep' ce l-au dat afară? Derept trei foloasure: foloasul dântăi: cum noi păcatele noastre să le putem cunoaște* (a. 1607). GCR I, 40/28. *Zeace porunci a legii vechi, porunca dentăiu.* PARACLIS (1639), 250. *Scritorii dentăiu n-au aflat scrisori.* URECHE, L. 58. *Această ucidere mai rea-i decât ceaia dentăi.* PRAV. 85. *Nu Te pomeni de strămbătățile nostre dentăiu, în degrabă să ne ia pre noi pre denainte milele Tale.* PSALT. (1651), 152^v/9. *Și așa cu mare vărsare de sânge, [tătarii] au înfrânt rândul cel dentăi.* M. COSTIN, O. 71. *Cum zice Aristofan poeticul în stihul dintăi.* IST. T. R. 102. *L-au îmbogățit în domnia dintăi, și l-au cinstit mai mult dicăt pe alții.* NECULCE, L. 334. *Au scos iarăși pă soli dă la închisoare și au făcut iarăși pace, mai alcătuiind câtecevași pă lângă cele dântăi cerere ce la Prut să legase și să așzase, adecă să mai dea moscalii pre an 80 pungi dă bani pentru cojoacele tătarălor.* R. GRECEANU, CM II, 224. *În arătarea dentăi, să pare că vor fi supuși a nestătoare întâmplări ale lumii* (a.1701). FN 95. *La cortul cel dintăi pururea întra preoții, de făcea slujbele.* ANTIM, O. 41. *Judecata cea dintăi să fie alcătuită de șase boeri, iar cea de-a dooa de doisprezece.* PRAV. COND. (1780), 140. *Iaste drumu (cale de caru) care desparte plaga aceasta de la cea dentăi.* AȘEZ. 34/15. *Despărțirea cea dintăi* [Titlu]. EUSTATIEVICI, I. 1/1. *Albinele își însămnează locul cel dintăiu, și să întorc iară acolo.* MOLNAR, E. S. 64/11. *Deacă stă țifra sângură sau în locul cel dintăiu de-a dreapta, în sine, și pentru locul său numai atâta înseamnă, câte unimi cuprinde în sine.* ARITM. (1806), 7/10. *Cu amândoaou mânăle să apucă de părearea cea dintăiu a lui Beancheo.* MAIOR, I. B. 165/2. *Pentru ca să lipsească dar acest confuzion ..., spre îndreptare, găsește Divanul cu cale ca să să pue iar la orânduiala dintăi* (a. 1811). DOC. EC. 118. *În zioa dintăiu, au făcut ceriul, pământul și lumina.* GRECEANU, I. 15/15. *Tocma așa ca și cealor dintăiu și lui i s-au întâmplat.* MANIFEST (1813), 9/7. *Pârğa nevoinței mele cea dintăiu toată țeara preste așteptarea mea cu plăcere o au priimit.* FRĂȚILĂ, S. I 4/1. *Când intră pruncul mai întâiu în shoală, nu e de lipsă, ca îndată ... în luna cea dintăiu să-l silești la învățatură.* PETROVICI, P. 6/7. *Dinții cei dintăiu răsar mai cu seamă în a cincea lună de la naștere.* CARCALECHI, C. 62/24. *Trebuie să plăteasc luna înainte? – Dară domnule, luna dintăi?* ABETEDAR, 52²/1, cf. LB. *Dragostea, iubirea și plăcerea cea mai dintăiu e cea mai dulce și mai adevărată.* BOJINCĂ, D. 30/2. *Au mai dormit ... până la asfințirea soarelui și trezându-să au sămșit mai mare poștă decât ce dintăi.*

DRĂGHICI, R. 139/7. *La cea dintăiu cercetare ne-ar fi închis ușile și lăzile.* BUZNEA, C. 7/12. *Acest vestit împărat avea doi feciori, din care cel dintăi se numea Aidin.* GORJAN, H. I, 1/19. *Viața cea firească spânzură dân cele dântăi îngrijiri puse asupra prunciei.* PR. 1/4. *Eu mi-am câștigat ispita cu bărbatu-meu cel dintăi.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 426. *Cu cea dintăiu lovitură îl doboară jos.* CR (1839), 92²/14. *În partea dântăiu vor fi compuneri originale a conlucrărilor foaiei [Daciei literare].* DACIA LIT. XII/9. *Comanda care va arăta sfială a merge împotriva vrăjmașului, dupe porunca cea dintăi a șefului, se va desfășura.* CONDICA O. 57/26. *În acele dintăi ceasuri ce-n ochii noștri s-arată, Răul ne pare o feară.* CONACHI, P. 284. *În cea dântăiu epochă a întemeierii Principatelor Țării Românești și Moldovei, ... vedem că aceste state să văzură amenințate în naționalitatea și existența lor politică.* BĂLCESCU, M. V. 8. *Ne aflăm acum în cele dintăi zile a însurării noastre.* PR. DRAM. 316. *Când se scrie d-asupra-i ... se înțelege că este pus pentru cel dintăi ton.* PANN, G. M. 13/8. *Părțile cele dintăi memorate ... servesc numai spre înțelegerea celorlalte.* BĂLĂȘESCU, GR. III/31. *Luați pitacul acesta, duceți-vă cu dânsul în cel dântăi sat ce veți întâlni și cereți să vă dea cinci miei grași, unt proaspăt, ouă și vreo patru-cinci vedre de vin.* FILIMON, O. I, 159. *Așa a fost în cei dentei secolii a domniei regilor din familia arpadiană.* CONV. LIT. V, 267. *Joacă mai toate contradanțele cele dintăi cu verișoara!* ALECSANDRI, O. P. 191. *Ești iubirea mea dintăi Și visul meu din urmă.* EMINESCU, O. I, 179. *Și-și ie un suflet de noră întocmai după chipul și asemănarea celei dentăi.* CREANGĂ, P. 7. *În cea dintăi duminică, părintele Trandafir țin o predică.* SLAVICI, O. I, 57. *Cel dintăi [drăguț] Umbă pustiu.* MACEDONSKI, O. IV, 13. *Curajul lor dușmanii cu cinste admirându-l Spre a-i proclama de genii ades sunt cei dintăi!* MILLE, V. P. 49. *E ramură-neverzită de-o zi, pe care vântul De cea dintăie dată o tremură-ndrăgît.* COȘBUC, S. 30. *Nu e nici cea dintăi lovitură de picior pe care o primim pentru gudurăturile noastre față de străini, și nu va fi cea din urmă.* SĂM. IV, 703, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². [Dafna] *avea din această căsătorie dintăi o fată, Anastasia.* IORGA, C. I. I, 98. *I-a fost dat să ardă-n casă lumânarea cea dintăi.* GOGA, POEZII, 47, cf. TDRG. *Privește ... Sunt umbra anilor dintăi.* DENSUSIANU, L. A. 93. *În clipele dintăi el nu se gândea decât la ai lui, la părinți.* AGÎRBICEANU, A. 42. *Lăsase celui dintăi vânt grija de a spulbera și a duce departe amintirea unui trai zvânturat.* HOGAȘ, DR. I, 17. *Cel dintăi vals, după pauză, pricinui lui Titu o mare satisfacție.* REBREANU, I. 146. *Prietenia noastră a murit odată cu cea dintăiu bătae de inimă pentru ea.* IBRĂILEANU, A. 114. *Părâului, la căpătâi, I-a prinde sara steaua ei dintăi.* AL. PHILIPPIDE, A. 62, cf. RESMERIȚĂ, D., DR. IV, 1 370. *Sub streășină, o rândunică, cea dintăi.* C. PETRESCU, S. 208. *De la cel dintăiu [stăpân] a fugit.* LOVINESCU, C. IV, 39. *N-ai fost cea dintăi, Ești însă cea din urmă.* MINULESCU, VERS. 155. *Ivirea lui ... a fost, pentru mine, cel dintăi eveniment, dintr-o serie de evenimente providențiale.* GALACTION, O. 22. *Cea dintăiu piesă pe care o vom juca va fi „Învieră” lui Tolstoi.* CAMIL PETRESCU, P. 186. *Nu se poate să nu vă înainteze ghegeneral la cea dintăi*

promoție. BRĂESCU, V. 122. *În metocul răcoros din poartă, am întemeiat cea dintăi căsnicie a copilăriei.* KLOPSTOCK, F. 46. *Tino a fost mirele meu dintăiu.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 90. *Ucide-n cuib perechea de sure turturele Ce v-a-ngânat sărutul în zilele dintăi.* VOICULESCU, POEZII, I, 231. *Fiorii dragostei dintăi nu s-au mai întors!* SADOVEANU, O. I, 60. *De la ea am învățat cele dintăi cuvinte din graiul nostru strămoșesc.* MOROIANU, S. 72, cf. IORDAN, L. R. A. 124, ROSETTI, L. R. VI, 124, SCRIBAN, D. *Vehemența celui dintăiu este mai mică.* VIANU, A. P. 142. *Directorul școlii din localitate ia cuvântul cel dintăiu.* ULIERU, C. 26. *Cel dintăi lucru care a uimit un an de zile pe copii a fost ceasornicul de buzunar.* ARGHEZI, C. J. 47. *N-ar fi cea dintăi [palmă]!* CĂLINESCU, I. 48. *Fapta noastră era cea dintăi prefigurare a senzaționalelor experiențe futuriste de mai târziu.* BLAGA, H. 33. *Străveziu e văzduhul în ceasul dintăi al dimineții.* STANCU, R. A. II, 63. *Se aplică între electrodul colector și un electroad auxiliar, ... așezat imediat sub cel dintăi.* SANIELEVICI, R. 24. *La cel dintăi dangăt de clopot, ciorile se zvârliră în văzduh.* CAMILAR, N. I, 207. *A scris el o carte cândva, în tinerețea dintăi.* VINEA, L. I, 6. *Sultana se ghemuise ... cea dintăi la pieptul lui.* DEMETRIUS, A. 16. *E cel dintăi lucru ce l-ai cumpărat pentru casa noastră.* DAVIDOGLU, M. 15, cf. DL. *Acest gând stătea alături de cel dintăi.* PEDA, I. 259. *La orizont, ca-n cea dintăi zi, Cețuri opace Se ridică deasupra mării.* ISANOS, V. 137. *În primăvara asta, cea dintăi, Puserăm beznelor tuturor căpătâi.* DEȘLIU, G. 31. *Umbrele celor dintăi care vin Din ceață încep să se-nchege.* LABIȘ, P. 256, cf. DM, FD II, 133. *Letopiseșul ... este cea dintăi cronică românească ajunsă până la noi.* IST. LIT. ROM. I, 379, cf. L. ROM. 1973, 549, M. D. ENC. *La cea dintăi dintre aceste întrebări ... va căuta un răspuns.* V. ROM. august 1975, 9, cf. DEX. *Nicio poamă nu-i dulce Ca și mama cea dintăie.* BÎRLEA, L. P. M. II, 84. [Codrule], *Când ți-a dat frunza dintăi, De ce n-ai venit să-mi spui, Să iau armele din cui? FOLC. MOLD. I, 150. Asta [greșeala] nu-i nici cea dântăiu, nici cea din urmă.* ZANNE, P. V, 340. ◇ (Învechit și popular) *Ziua (luna) (cea) dintăi = prima zi a lunii (a anului). Și când avea Noe 6 sute și 1 de ani, în luna dintăni, în zi dentăni, scăzură așele spre pământ [!]* PO 33/3, cf. ALR I 199/94, 116, 217, 354, 363, 454, 458, 464, 486, 685. ◇ (Regional) *Carte dintie = abecedar.* Cf. ALR SN IV h 913/325. ◇ *Degetul dintăie = degetul arătător.* Cf. ALR II/I MN 31, 2 185/47, 362, 899, ALRM II/I h 108. ◇ (Învechit și popular; articular, urmat de substantive de genul feminin) *Ce i-au făcut dentăia dată, biruiaște și și prisoseaște.* PRAV. 201. *Dintăiași dată ... a isprăvi neputând, vreamea păștea, ca când va putea, atunci să isprăvească.* CANTEMIR, I. I. II, 57. *Dintăiași dată a dat toate veniturile țerei în arendă.* ȘINCAI, HR. III, 273/23. *Nu sânt cum eram în dintăia mea fire.* PANN, E. III, 24/14.

2. (De obicei precedat de art. adj. „cel”) Primul ca importanță, ca valoare, ca rang etc. dintr-o serie de elemente. *Lucrul aceasta iaste ceal dentăiu al bunătăților.* BIBLIA (1688), [prefață] 7/51. *Sfinți Părinți ce s-au strâns la Soborul ceală Dintăi.* MINEIUL (1776), 192¹/27. *A trimis în Valahia pre episcopul Maroniei și pre Ignatie, logofotul cel dintăi al Patriarhiei.* ȘINCAI,

HR. III, 127/24. *Cei mai mulți dintre acești diregători sânt oameni din treapta cea dintăiu a nobleții și născuți pământeani.* OBLĂDUIREA, 67/5, cf. LB. *Istoria sfântă să cuvine să fie cea mai dintăi învățătură a creștinului.* MUMULEANU, C. 16/4. *Cea dintăiu treabă i-au fost să meargă spre cercetarea spitalurilor.* AR (1829), 37¹/8. *Pompeiu fu cel dintăiu și Cezar îl ajunse după urmă.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 102/6. *Părinții ... s-au silit cu dânsul în tot chipul, știind bine că cea dintăiu moștenire a lăsa unui fiu este o învățătură temeinică.* MARCOVICI, C. 3/7. *Era[u] amestețați ... mai mulți boeri de rangul dintăiu.* F. AARON, I. II, 169/1. *În neșuătorie, fără îndoială, sânt englezii cel dintăiu popor în lume.* RUS, I. II, 154/15. *Istoria este cea dintăi carte a unei nații (a. 1845).* PLR I, 103. *Coroana dintăi ... și-o merită Adunarea Națională.* MAIORESCU, CR. I, 229. *Am dat cel dintăi loc poeziei.* MACEDONSKI, O. IV, 26. *Eram cel dântăi în clasă.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 270, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Se credea cel dintăi flăcău din sat.* REBREANU, I. 115, cf. RESMERIȚĂ, D. *Țara voastră s-a socotit până acum cea dintăi din lume.* VISSARION, B. 331. *Băietul nostru e printre cei dintăi.* SADOVEANU, O. XVII, 551. *Am fost trecut printre cei dintăi.* DAVIDOGLU, M. 9, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

II. Adv. În primul moment, la început; (mai) întâi. Știu-o toți iudeii ceia ce me știu dintăiu. COD. VOR.² 302. *Dentăiu luo nașterea mea și iaca acmu blagoslovenia încă mi-au luat.* PO 92/13. *Au domnit dentăiu și până unde au ajuns (a. 1620).* GCR I, 57/3. *Aceasta tocmală are păcatul: dintăiu îndulciaște, iar apoi amărește.* VARLAAM, C. 17. *Dentăi să-l poarte de coadele cailor, de acii să-l spândzure.* PRAV. 36. *Dacă n-au fost dară dintăi scrisoare în țară și nici streinii n-au știut și nimica n-au scris, de unde sânt aceste basme? M. COSTIN, O. 243. Și adusără pre Neon, iarăși într-aceaea hire ca și dintăi aspru asupra păgânului.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 95^v/9. *Și acești bani să le fie dintăiu de cheltuială, iar apoi, dacă s-or așădza, să le dea lefe.* NECULCE, L. 222. *Iarăși ca dintăi, rob ... să-i fie, dzicea.* CANTEMIR, I. I. II, 219. *Tabăra pe mare are puțin noroc, dentăi, și iară, sfârșit bun (a. 1704).* FN 156. *Și acest știutoriu de lege dintăiu venise ispitind (cca 1700-1725).* GCR II, 22/16, cf. LB. *Din această experiențe (cercare) s-au vădit dinpotrivă celor dintăi socotite.* AR (1829), 67²/31. *Poartă-te cu dâșii ... ca cu un boier, cu care acum dintăi vorbești.* BUZNEA, C. 59/7. *Fimeile sunt îmbrăcate dântăi cu o rochie lungă de pânză albă.* KOGĂLNICEANU, S. 8, cf. VALIAN, V. *Să te faci dintăi boier, ... și apoi să vii să-mi stai la taifas și la filonichie cu mine.* PR. DRAM. 238. *Nevasta lui s-a deprins cu dânsul, de nu-i mai iera acum așa de urât, ca dintăi.* CREANGĂ, P. 86. *Dintăi voi merge la Chișinău.* MILLE, V. P. 201, cf. DDRF. *La ziduri alerg mai dintăi.* COȘBUC, AE. 47. *Bărbatul, dintăi nici nu voi să audă ..., iar la urmă îl îmbrobodi așa că tot pe-a ei a rămas.* SĂM. V, 178. *Dintăiu credeam că voiește să mă năcăjească cu vreo glumă slabă.* LUC. II, 222, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., DR. IV, 1 370. *I-a fost teamă dintăi să nu aprindă casa țărani și să ardă.* REBREANU, R. II, 208. *Paginile care urmează, am vrut, dintăiu, să fie o simplă înșirare de note cronologice.* CAMIL PETRESCU, T. III, 487. *Un cocoș de peste drum A cântat dintăi acum.* LESNEA, VERS. 30, cf. DL, DM, M. D.

ENC., DEX. *Cât a cere dintăi, atâta să-i dai!* SBIERA, P. 189. *Că ți-am spusu-ți eu dintăie, Că n-am multă avuție.* BUD. P. P. 13. *Astăz mă duc a ara dintăie.* ALR I 232/345. *Mulțămescu-ți, bade, ție, Că m-ai lăsat tu, dintăie, Că și eu te-aș fi lăsat Da m-am temut de păcat.* FOLC. TRANSILV. I, 513. ◇ (Învechit) L o c . a d v . **Tot dentăiuș** = de la început. *Zise iară Moisi Domnului: rogu-Te, Doamne, tot dentăiuș nu ș-am fost grăitoriu frumos.* PO 189/24.

- Și: (învechit și popular) **dintăi** num. ord., adv., (popular) **dintăie** num. ord., adv., **dântăi** num. ord., (învechit și regional) **dintie** num. ord., **dântăi**, **dentăi** num. ord., adv., (învechit) **dintăni**, **dentăne**, **dântăi**, **dântăi** num. ord., **dentăi** adj., adv., **dentăni** num. ord., **dentéi**, (regional) **dintii** (ALR SN IV h 936, MAT. DIALECT. I, 66), **dântii** (ALR SN IV h 936), **dântie** (ib. h 936/64) num. ord., (învechit și popular) **dintăiași**, **dintăiași**, (învechit) **dentăiș** num. ord., **dentăiuș** adv.

-- De¹ + întâi.

DINTĂIAȘI num. ord. v. **dintăi**.

DINTĂIE num. ord., adv. v. **dintăi**.

DINTĂNI num. ord. v. **dintăi**.

DINTE s. m. I. I. (Anat.) Fiecare dintre organele osoase mici, acoperite cu un strat de smalț, așezate în alveolele maxilarelor și care servesc pentru a rupe, a mesteca și a fărâmița mâncarea sau pentru a mușca; p. r e s t r . fiecare dintre organele osoase mici așezate în partea din față a maxilarelor. *Zeul frânge dinții lor în rostul lor.* PSALT. 110. *Acolo va fi plâns și scârcitul dinților.* EV. SL.-ROM. 46^v/6. *Și dinții lui mai albi vor fi decât laptele.* PALIA (1581), ap. GCR I, 36/9. *Denții lui sâmptu de o palmă.* COD. TOD. 142. *El, de bătrân, dinți în gură nu avea.* NECULCE, L. 86, cf. ANON. CAR. *Cu dinții afară ca de rămătoriu sălbatic (a. 1779).* GCR II, 118/29. *Frânge, spintecă, încoaltă și-inghiară, Când cu brânci groaznice, când cu dinte Apărându-să.* BUDAIDLEANU, T. 171. *Mâncările trebuie să le măcinăm cu dinții.* PETROVICI, P. 216/29. *Când grăesc de oase, voi se aduc aminte ceva numai despre dinți, despre schimbarea și despre folosul lor.* CARCALECHI, C. 62/17. *Pruncul cel de curând născut nu-l zicem că i-au căzut dinții, fiindcă nu au fire întru acea vreme să aibă.* GRIGORIE, L. 161/4. *Un porc mistreț stând pe un copaciu căzut, își ascuțea dinții.* GOLESCU, P. 144/5. *Împăratul n-au putut fi față ... din pricina durerii dinților.* AR (1829), 13¹/17. *O înfricășată tigroaie care, dezchizându-și gura, își rânje[a] dinții cei veninați.* DRĂGHICI, R. 46/2. *Astă bucată nu este de dinții lui.* GORJAN, H. IV, 207/15. *Dinții se împart în rădăcină, în coroană și în gât.* KRETZULESCU, A. 115/6. *Aceste cristale sunt tari și trosnesc în dinți.* MARIN, PR. II, 46/27. *Sării de pe cal spre partea stângă și puțin lipsi de nu-mi rămase dinții pe pietre.* PELIMON, I. 53/2. *Să mă mănânci? Mersi ... Și n-are măcar nici dinți.* ALECSANDRI, T. 128. *Nu ne gândim la punerea obiectului pe limbă, la mestecarea lui cu dinții.* MAIORESCU, CRITICE, 25. *Să oftezi dup-a ta față cu ciubucul între dinți.* EMINESCU, O. I, 190. *Ai să-l găsești dormind în*

cenușă cu nasul în tăciuni. De vorbit, nu poate vorbi, că măselele și dinții i-au căzut. CREANGĂ, P. 52. *Își scoase cuțitul din brâu și-l luă în dinți.* SLAVICI, O. I, 320. *Leși de sub acel pod cu dinții rânjiți și clănțănind de te lua groaza.* ISPIRESCU, L. 13. *Arabul ... cu dinții apucă priponul cel tare.* MACEDONSKI, O. I, 16. *Buza cruntă-n dinți o mușcă și de multă ciudă plânge.* COȘBUC, P. I, 62. *Era o bătrânică cu obrajii zbârciți și căzuți înlăuntru, căci nu mai avea urmă de măsea și dinte în gură.* AGÎRBICEANU, S. 215. *Zâmbi ea de-abia mișcându-și buzele pline, foarte roșii, dintre care albeau dinții mici și lucioși.* REBREANU, I. 105. *Când cronțăia pe genunchii mei un măr, [Adela] păstra un rest sculptat de dinții ei mici.* IBRĂILEANU, A. 24. *Aiștia-s boii pădurii, zise Griga ... sticlindu-și dinții în lună.* SADOVEANU, O. X, 45. *Când râdea, porneau din centrul figurii lui cu dinții albi iradiații până la urechi.* CAMIL PETRESCU, T. III, 489. *Bunica Tarsița continua să spargă sămburi de măsline în dinți.* KLOPȘTOCK, F. 51. *Mi se părea că-l aud clefăind cu gura lui fără dinți.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 19. *Atârnă pretutindeni... măturicea de un deget, destinată fetițelor, ca să le facă educația gospodăriei încă dinainte de schimbarea dinților.* ARGHEZI, B. 40. *Trântit în iarbă rup cu dinții, gândind aiurea, mugurii.* BLAGA, POEZII, 8. *Voiam să-mi prescrie un leac pentru durerea de dinți.* DEMETRIUS, A. 114. *Femeia este neagră și dinții albi și flori roșii are în păr.* ISAC, O. 101. *Nu mă lăsați, dadă, să mă ia mistreții în dinte.* BĂNULESCU, I. 28. *Dinții ... cad ... asemenea bobabelor de porumb dezghiocate de pe un știulete.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 1. *Viperetele ... pot injecta venin cu ajutorul dinților canaliculari fixați pe maxilarul superior.* RL 2005, nr. 4 686. *Dinții și-s mărgăritar, Gura pahar de cliștar.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 20. *Toate cu gurile căscate, toate cu dinții ageri și cu gheare ascuțite, toate hămisite de foame.* RETEGANUL, P. III, 30. *Șădea în fundu morei cu liuleaua-n dinți Cu ochii steclii.* ȘEZ. III, 243. *Ochi pentru ochi, dinte pentru dinte, se spune despre o pedeapsă egală cu fapta comisă. Zdrobitură pentru zdrobitură, ochiu pentru ochiu, dinte pentru dinte, după cum va da hulă omului, așa să i să dea lui.* BIBLIA (1688), 89¹/42, cf. CADE. (Eliptic) *Voia să se poarte cu țigancă lui dinte pentru dinte, s-o înșele cum îl înșelase.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 180, cf. DL, DM, ZANNE, P. II, 117. *Părinții mănâncă aguridă și fiilor li se strepezesc dinții, se zice atunci când copiii pătimesc de pe urma greșelilor părinților.* CREANGĂ, P. 220, cf. DL, DM. *Dintele când te doare, Cu cleștele se domoală, se spune despre răul care se vindecă numai prin îndepărtarea lui.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 115. *N-are dinți să roadă pâinea și-i cere inima mere acre, se zice despre omul bătrân care tot pofteste la lucruri nepotrivite pentru vârsta și puterile lui.* Cf. PANN, P. V. III, 150, ZANNE, P. II, 115. *Ai dinți în gură ca parii la curătură, se spune unui om care are dinți puțini și rari și care a îmbătrânit.* ZANNE, P. II, 116. *Se plânge că n-are dinți și-apoi roade la cojiți, se zice despre omul zgârcit, care nu se îndură să dea altora nici măcar lucrul care nu îi este folositor.* id. ib. 115. *Nu-l mai dor dinții, se zice despre cel care a murit.* id. ib. 117. *Cu luleaua în dinți și-și caută luleaua, se zice când cineva întreabă de un lucru care se află sub ochii săi,*

dar din nebagare de seamă nu-l vede. id. ib. III, 207. ◇ (În superstiții) *Când îți cere cineva cărbune, să nu-i îți tu s-aprindă, că-ți cad dinții.* ȘEZ. II, 195. *Când visezi că-ți pică un dinte și nu te doare, îți va muri o rudă fără să ai mare părere de rău.* ib. III, 116. *Dacă la o fată mică îi cresc întâi dinții de sus, ea se va face preoteasă, iar dacă copilului îi cresc întâi dinții de sus, apoi el se va face preot.* ib. XII, 161. ◇ (Impropriu) *Bunurile tale în mâinile tâlharilor și în dintele molilor.* CANTEMIR, ap. GCR I, 324/28. ◇ (Urmă de determinări care indică natura dinților) *Dinți permanenți (sau definitivi) = dinți care cresc în locul dinților de lapte, cu rădăcini puternice, bine înfipte în maxilar. Cf. ENC. VET. 141. Dinte fals (sau artificial) = dinte aplicat pe maxilar de dentist, în locul celui căzut. Nu vei putea întâlni decât figuri paragrafite, gheburi, sbârcituri, ochelari, ... gingini goale, dinți falși, guri înfundate ... și fătarnică smerenie.* HOGAȘ, DR. I, 13. *Dinți artificiali, din sticlă sau orice materiale economice ceramice, chiar purtând accesorii metalice, pentru dentiști.* NICA, L. VAM. 80, cf. CADE. *Înalt. Burtos. Blond. Ras. Ochelari. Pistrui. Dinți falși.* VINEA, L. II, 246. *Dinte stâlp = dinte natural folosit pentru agregarea sau ancorarea unei proteze. Cf. D. MED. Dinte incisiv v. incisiv. Dinte canin v. canin. Dinte molar v. molar¹. Dinte premolar v. premolar. Dinte de lapte = fiecare dintre dinții care le cresc copiilor sau puilor de animale în primii ani de viață și care cad mai târziu, fiind înlocuiți cu dinții permanenți. Cf. COSTINESCU, DDRF, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. (În superstiții) *Când se schimbă dinții de lapte, copilul căruia i-a căzut dintele trebuie să-l arunce pe casă și să spuie: Cioară, cioară, na-ți un dinte de os, dă-mi unul de oțel.* LEON, MED. 100. (Învechit, regional) *Dinte mărginaș v. mărginaș (4). Dinte de iarbă = dinte incisiv care-i crește calului după ce trece de doi ani. Cf. DR. V, 288. Dinte de elefant (sau, învechit, de fil) = canin foarte lung, din fildes, al elefantului. Se scoate: aur, dinți de elefanți, ... bumbac, ceară ș. a. RUS, I. III, 165/16. Dinte de fil, oca 44 bani. N. A. BOGDAN, C. M. 159. Dinți de elefant (fildes), bruți. NICA, L. VAM. 80. Sărbătoarea dinților = sărbătoare populară care se celebrează la 11 aprilie. Cf. F (1877), 507, TDRG. ◇ (Precedat de verbul „arăta”, sugerează ideea de ironie, de batjocură sau de satisfacție) *Ăst om îmi mai arătă încă o dată dinții printr-un surâs batjocoritor.* PELIMON, I. 148/10, cf. COSTINESCU. *Sluga rânji de bucurie, arătându-și dinții lași.* AGÎRBICEANU, A. 58. *Stanca își arătă dinții ageri într-un râs tăcut.* SADOVEANU, O. XXI, 418. *Argumentul a fost, se vede, convingător, căci Alecu Golescu se înseninează, adică își arată dinții albi în fața lui de indian.* CAMIL PETRESCU, O. II, 336, cf. DL. *Costică a lui Lisandru Guliță ... se înseninează și își arată dinții privindu-l pe Marmoroșblanc.* PREDĂ, M. S. 11, cf. DM, DEX, ZANNE, P. II, 118. ◇ F i g. *Au pus țara în mijlocul lor, ca un stârv, ... și au început fieșcare să tragă cât putea cu dinții dintr-însa.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 78. *Am văzut hidoasa crimă ... Cu cuțitul într-o mână și cu dinții încheștați.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 246. *Cu scrâșnete de dinți, Năprasnicele ghețuri se deșteptau fierbinți.* VOICULESCU, POEZII, II, 161. *Nimic nu arăta dinții rânjiți ai morții.* CAMILAR, N. I, 78. *De-acum e toamnă. Din***

norii alburii Iarna rânjește cu dinți de zăpadă. BENIUC, v. 76. *Și dacă e să crezi în tinerețe, Atunci să crezi în ea cu părul și cu dinții.* FLACĂRA, 1975, 43, 5. ♦ Ex p r.

Soare cu dinți = soare care strălucește foarte tare pe un ger năprasnic, fără a putea încălzi. Cf. DDRF, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, com. din MARGINEA - RĂDĂUȚI. (Popular) **A beli dinții** = a rade prostește. Cf. ZANNE, P. II, 119. **A clănțani** (sau a **dărdâi**) **din dinți** (sau **dinții**) = a-și lovi involuntar și sacadat dinții, de frig sau de frică, producând un sunet caracteristic. *Dinții clănțănesc, tremur.* MILLE, v. P. 201. *Dărdăesc din dinți, mă vere.* COȘBUC, P. II, 48. *Începuse să clănțane din dinți.* PREDĂ, M. 17. **A scrâșni din dinți** (sau **dinții**) v. s c r â ș n i (1). **A strânge dinții** (sau **din dinți**) = a-și stăpâni cu greu suferința sau revolta. *Strângând din pumni și din dinți, mă uitai o clipă-n ochii lui.* MIRONESCU, s. 152. *Au strâns din dinți când le-au murit copiii.* FLACĂRA, 1978, nr. 46, 10. *În finala de la „cal”, a strâns din dinți, a trecut peste orice suferință și a cucerit medalia de argint.* RL 2005, nr. 4 541. **A vorbi** (sau a **îngâna**) **printre dinți** = a rosti cu greu și neclar cuvintele, din cauza mâniei sau a lipsei de convingere. Cf. COSTINESCU. *A veni ea și vremea aceea, voinice, zise împăratul, îngânând vorba printre dinți.* CREANGĂ, P. 265, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. **A scuipa printre dinți** = a manifesta indiferență sau dispreț pentru ceva. *Țiganca îi urmărea cu privirea [pe studenți], fumând și scuipând meditativ printre dinți.* VINEA, L. I, 12. **A râde** (sau a **zâmbi**) **într-un dinte** = a râde (sau a zâmbi) silit. *Curtenii se uitau stânjeniți unul la altul și râdeau într-un dinte.* SADOVEANU, O. XI, 342. **A se ține de cineva** (sau **de ceva**) **cu dinții** = a nu renunța cu niciun preț la cineva (sau la ceva). Cf. TDRG, DL, M. D. ENC., DEX. **A trage cu dinții** (din ceva) = a se lăcomi. Cf. UDRESCU, GL. **A-și lua inima în dinți** = a-și învinge cu greu frica, a se îmbărbăta, a-și face curaj. Cf. DDRF, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DAVIDOGLU, M. 14, DL, DM, M. D. ENC. (Cu parafrizarea expresiei) *Cine-a vrea ca să mă iee, Meargă-acasă să mă cee, Meargă-acasă la părinți Cu inima lui în dinți.* ALECSANDRI, P. P. 49. **A-și ține inima cu dinții** v. ț i n e (I 2). **A tăia ca dinții babei** v. t â i a (II 1). **A fi** (sau a **ajunge**) **ca dinții babei** = a fi rar, puțin, insuficient. *Ca și dinții babei mele, Fără șapte nu sunt opt,* se zice, în bătaie de joc, aceluia care se laudă că are multe și, la drept vorbind, nu are nimic. Cf. ZANNE, P. II, 115. **A i se clătina** (cuiva) **dinții** = a fi pe moarte. id. ib. 116. **A-și târî pătura cu dinții** = a fi bolnav, bătrân, aproape de moarte. Cf. UDRESCU, GL. **A se scobi în dinți de un lucru** (sau a **se spăla pe dinți de ceva**) = a-și lua nădejdea de la acel lucru. Cf. ZANNE, P. II, 119. **A-și ascuți dinții** = a aștepta zadarnic ceva. id. ib. 118. **A aduce în dinți pe cineva sau ceva** = a aduce în mod sigur, neîntârziat. Cf. UDRESCU, GL. **A scoate cuiva și dinții din gură** = a-i lua cuiva tot ce are, lăsându-l sărac cu desăvârșire. Cf. DDRF, TDRG, DL, DM, DEX, ZANNE, P. II, 117. **A-i cunoaște** (sau **a-i ști**) **cuiva și dinții din gură** = a cunoaște pe cineva foarte bine, a fi un apropiat al cuiva. Cf. UDRESCU, GL. **A fi om cu dinții tari** = a fi om rezistent, hotărât, neînficat. *Grigore ... s-a arătat om cu dinții tari ... și ca om de câmp, și ca om de baltă.* BĂNULESCU, I. 104. **A fi om bun de dinte** = a fi om care

înțepă cu vorba. Cf. ZANNE, P. II, 117. **A ascuți dinții asupra cuiva** = a atinge pe cineva cu vorbe obraznice. id. ib. 118. **A avea dinți de papură** v. p a p u r ă¹ (1). **A avea dinții de lapte** = a fi tânăr și lipsit de experiența vieții. Cf. ZANNE, P. II, 118. **A șede cu dinții la stele** (sau **la soare**) = a) v. ș e d e a (II 1); b) (despre oameni) a pierde timpul în zadar. Cf. ZANNE, P. II, 118. **A lega calul cu dinții** (sau **cu gura**) **la gard** (sau **la stele**) = a nu da calului de mâncare. Cf. CIAUȘANU, GL. **A trage cu dinții de ceva** = a se lăcomi, a apuca cât mai mult din ceva. Cf. UDRESCU, GL. **A face (cuiva) dinți lungi** = a ațâța pofta cuiva. id. ib. **A apuca luna cu dinții** = a încerca un lucru care nu este cu puțință. Cf. ZANNE, P. I, 47. **A fi înarmat până în dinți** = a fi pregătit cu toate armele (la propriu și la figurat). Cf. TDRG, DL, DM, M. D. ENC., DEX. (Cu parafrizarea expresiei) *Voinicei levinți Cu armele-n dinți.* ALECSANDRI, P. P. 63. **A avea un dinte împotriva** (sau **contra**) **cuiva** = a avea un motiv de nemulțumire, de supărare sau de dușmănie împotriva cuiva, dorind să se răzbune. *În contra femeilor avea, cum s-ar zice, un dinte.* GANE, în CONV. LIT. VIII, 98, cf. TDRG. *Cine avea un dinte contra ... conservatorilor bătrâni se declara partizan al votului universal.* PAS, Z. III, 195, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. **A tăia dinții** = (despre alimente, băuturi) a fi foarte rece. Cf. MAT. DIALECT. I, 227.

2. (Bot.) C o m p u s e : dintele-dracului = a) plantă erbacee din familia compozite, cu tulpina erectă, ramificată, cu frunzele lanceolate, cu flori albe, roșii-purpuri sau verzui, glandulos-punctate, dispuse în spice subțiri ca niște fire, cu fructe mate, fin zgrunțuroase, cu gust de piper; (regional) ardeiul-dracului, buruiana-viermilor, cânepă-de-apă, iarba-purecilor, iarbă-iute, iarbă-roșie, piparcă-sălbatică, piperu-bălții, piperu-broaștei, troscot-piperat, troscot-roșu (*Polygonum hydropiper*). Cf. LB, DDRF, ȘĂINEANU, BRANDZA, FL. 428, TDRG, PANȚU, PL., CADE, VOICULESCU, L. 116, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX; b) dentiță (*Bidens tripartitus*). Cf. LB; (regional) **dintele-lupului** = dentiță (*Bidens tripartitus*). BORZA, D.; **doi-dinți** = dentiță (*Bidens tripartitus*). Cf. BRANDZA, FL. 365, TDRG, PANȚU, PL.; **dinții-babei** = colțul-babei, v. colț; **dintele-cânelui** (sau **dintele-ochiului**) = cocoșei (*Erythronium dens-canis*). Cf. LB, DDRF, PANȚU, PL., BORZA, D.; **dintele-leului** = păpădie (*Taraxacum officinale*). Cf. DDRF, PANȚU, PL.; **iarba-dintelui** = dințură (*Euphrosia odontites*). Cf. BRANDZA, FL. 365, TDRG, BORZA, D.; **dintele-calului** = varietate de porumb ale cărui boabe mari, late și albicioase, au la vârful un șântuleț; colț-de-cal. Cf. ȘĂINEANU, PAMFILE, A. R. 68, PANȚU, PL., CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, DEX.

3. (Bot.; Maram.) Arpagic (*Allium schoenophrasum*). Cf. BORZA, D.

II. 1. Nume dat unor părți ale unor obiecte sau ale unor unelte asemănătoare cu dinții (I 1).

a) (Mai ales la pl.) Fiecare dintre proeminențele (mai mult sau mai puțin) ascuțite, regulate, pe care le prezintă marginea unor obiecte, a unor unelte etc.; colț, zimț (1). Cf. COSTINESCU. *O voce scârțuitoare ... resună ca și când cineva ar horțai c-un befișor peste dinții unui pep-tene.* MARIAN, O. II, 348, cf. ȘĂINEANU, TDRG, PAMFILE, I. C. 121, id. A. R. 60, BOCĂNEȚU, T. A. 152, CADE. *Erau*

numai două furculițe, cu dinți strâmbi. C. PETRESCU, I. II, 164. *O furcă s-a înălțat și ea aducând în sus, pe dinții ei, pâinea elefantului.* KLOPȘTOCK, F. 19. *Voi fi voios... Că bulgării mei grapa i-o sfărâma-ntră dinți.* LESNEA, VERS. 203, cf. SCRIBAN, D. *Este interzisă întrebuintarea discurilor de ferăstrău când pe întreaga periferie a discului lipsesc cinci dinți sau doi dinți consecutivi.* PREV. ACCID. 43. *Marele gatere îi așteaptă ... cu roțile lor puternice, ai căror dinți lungi, metalici și strălucitori, deschid asupra brazilor o gură flămândă.* BOGZA, C. O. 128, cf. DT, LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX, ALR II 5 042/250, 284, 791, 872, ib. 5 221, ALR SNI h 37, ALRMSNI h 30.

b) (Și în sintagma *dinte de angreraj*) Fiecare dintre creștăturile adânci și regulate pe marginea unei roți de la mașini, de la diferite mecanisme etc., și care se îmbucă cu elemente de același fel ale unei alte piese, pentru a transmite mișcarea. *Cozile ambelor pistoane sunt dințate. Între dânsese se află o roată, ... de asemenea dințată, a cărei dinți pot se între pînăre dinții cozilor.* PONI, F. 84, cf. CADE. *Dinții roților uzinii.* KLOPȘTOCK, F. 64. *Roțile dințate desenate ... sunt roți cilindrice cu dinții drepți.* SOARE, MAȘ. 138, cf. DT, LTR², DL, M. D. ENC., DEX.

c) (Și în sintagma *dinte de cupă*) Fiecare dintre colții cupei excavatorului. Cf. DT, LTR².

d) (Arhit.; în sintagma *dinți de fierăstrău*) Orna-ment la cornișa în stil ionic, corintic sau compus. Cf. RESMERIȚĂ, D. *Această fațadă e împărțită în două registre printr-un brâu de secțiune semicirculară prins între două rânduri de cărămidă în dinți de ferăstrău.* IST. ART. 261.

e) Formații anatomice ale unor plante. *Potir sudat la ovariu cu cinci dinți scurți.* NEGRUZZI, S. I, 102.

f) Fiecare dintre apucătorile cleștelui. Cf. PAMFILE, I. C. 117.

g) Capătul ascuțit al târnăcopului. *Când fu să pună oala jos, pe vatră, o scăpă din mâini, tocmai în dintele târnăcopului.* GALACTION, O. 149.

h) (Regional) Fuștei la scară (Mihăileni – Miercu-rea Ciuc). Cf. ALR II/1 MN 135, 3 889/574.

i) Colț ascuțit al ancorei. *Vasele ciocul spre larguri îl au; cu dintele trainic Doarme cătușa-n adânc.* COȘBUC, AE. 105.

j) Fiecare dintre fâșiile late de trestie printre care se introduc firele, la spata de țesut. Cf. PAMFILE, I. C. 268. „Masa” de pe masa din casa cea mare e țesută „un fir un dinte” (numai câte un fir în spată, nu două, ca de obicei) și reprezintă o țesătură foarte deasă, la care se vede numai băteala. PĂCALĂ, M. R. 523, cf. LTR².

k) Defect la țesătura de casă, constând în ruperea unui fir fără a fi înnodat; lătunoi. *Ș-apoi foaie baraboi, Râd vecinele de noi Că ni-i pânza lătunoi. Foaie verde fir de linte, Că nici ele n-au ce râde, Că ș-a lor îi fir în dinte.* ȘEZ. I, 212.

l) Parte a lesei de prins pește. *Gulerul șeului, numit aci „bărbia” sau „dinții lesei”, ... se fixează cu piatră pe fundul gârlei.* ANTIPA, P. 610.

m) Măner care intră într-o gaură făcută în coada de lemn a coasei; bonțoc, cățel, măsea (II f). Cf. PAMFILE, A. R. 152.

n) (Electrotehnică) Parte de material feromagnetic cuprinsă între două creștături ale unei mașini electrice. Cf. LTR².

o) (Minerit) Creștătură care se face în partea superioară a stălpilor de galerie, ca să se așeze grinda; ureche (B III 5). Cf. LTR².

p) (În sintagma *Dinte de sculă așchietoare* = fiecare dintre elementele danturii unei scule așchietoare (pilă, freză, burghiu etc.), având tășuri pentru îndepărtarea prin așchiere a materialului obiectului prelucrat. Cf. LTR².

r) (În sintagma *Drot cu dinți* = sârmă ghimpată. Com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI.

2. Înălțime stâncoasă, izolată, cu pereții abrupti; pisc² (1). *Și crestele munților îmi răd Cu dinți de zăpadă.* BENIUC, POEZII, 68, cf. DL, DM, M. D. ENC.

– Pl.: *dinți*. – Și: (învechit) *dénte* s. m.

– Lat. *dens*, *-tis*.

DINTEĂLĂ s. f. (În sintagma *Spată în dinteală* = spată cu dinți (II 1) dubli, care are doi dinți alipiți în partea lor concavă. Cf. PAMFILE, I. C. 268, SFC II, 131.

– Pl.: *dinteli*.

– *Dinte* + suf. *-eală*.

DINTELĂ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A dința. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU.

– Prez. ind.: *dintelez*.

– Din fr. *denteller* (prin apropiere de *dinte*).

DINTELĂT, -Ă adj. (Învechit, rar) Dințat. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU.

– Pl.: *dintelați, -te*. – Și: **dintelăt, -ă** (ALEXI, W., GHETIE, R. M.), **dintelăt, -ă** (PROT. – POP., N. D.) adj.

– V. *dintela*.

DINTELĂ s. f. v. **dantelă**.

DINTELURĂ s. f. v. **dantelură**.

DINTEȚIUNE s. f. v. **denteție**.

DINTIE num. ord. v. **dintâi**.

DINTII num. ord. v. **dintâi**.

DINTIST s. m. v. **dentist**.

DINTIȚIUNE s. f. v. **denteție**.

DINTÓS, -OĂSĂ adj. v. **dinșos**.

DINTOTDEAUNA adv. Din toată vremea, de totdeauna; care există sau care durează mereu; permanent (1), obișnuit (1). *Studenții români dintotdeauna au trecut strălucit examenele.* EMINESCU, O. XIII, 565, cf. DL, FORM. CUV. I, 218. *Peisajul urbanistic reflectând dintotdeauna cel mai repede efectele binefăcătoare ale schimbărilor de structură.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 10. *Virtuțile morale ... au fost prețuite dintotdeauna la noi.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 342. *Folclorul a fost dintotdeauna nou.* M 1975, nr. 1, 2. ♡ (Adjectival) *Fața îi era albă ca varul, ... surâsul lui dintotdeauna îi pierise.* MIRONESCU, S. 100. *Scria cu două mii de ani mai înainte, într-o singură filă de cronică, toată povestea*

dintotdeauna a celor două țărișoare. C. PETRESCU, R. DR. 43. *Întâmplarea obișnuită luase sfârșit și se întorceau acum la viața lor dintotdeauna, față în față cu peretele negru de cărbune.* BOGZA, V. J. 126. *Cu aceea răbdare specifică artizanilor dintotdeauna înfățișează diverse obiecte casnice.* RL 2005, nr. 4 611.

- De¹ + întotdeauna.

DINTRĂ prep. v. *dintre*.

DINTRE prep. I. 1. (Exprimă situația, localizarea, existența a ceva ori a cuiva în spațiul circumscris de două limite divergente reprezentate de două elemente diferite sau de același fel) *Lăcuiorii acei dintră Dunăre și dintră Tisa ... au fost de neam sarmate.* MAIOR, IST. 177/14. *Pământul cel dintră straturi se apasă.* ÎNV. POM. 66/26. *Dar pe peptul mușcelului de fânețe dintre Domnești și Berivoești, Sultănică ... suia mânănd o vacă.* DELAVRANCEA, S. 58. *Trenul străbătea distanța dintre Ruginoasa și Târgul Frumos.* MILLE, V. P. 137. *Scândurile nu se împreună bine și crăpătura dintre ele era astupată.* REBREANU, P. S. 295. *Noi «fortificasem» însă, cu trei sute de metri de tranșeu, ... numai bătătura de iarbă verde dintre căsuța care ne slujea de popotă și căsuța unde locuia comandantul de batalion.* CAMIL PETRESCU, U. N. 6. *S-a pomenit ... în pragul dintre sală și odaia mare.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 39. *S-a găsit singur cu tată-su ... pe drumul dintre conac și biserică.* ARGHEZI, S. XI, 91. *Polița cu oale și talere oltenești dintre ferestre.* C. PETRESCU, A. R. 136. *Fanta CDEF este intervalul reglabil dintre două blocuri de plumb.* SANIELEVICI, R. 69. *Infanteriștii grăbeau către țara nimănui dintre pădure și cele șapte coline.* CAMILAR, N. I, 245. *A închis ușa dintre odaia lui și cea a tinerilor.* DEMETRIUS, A. 35. *Spațiul dintre bănci.* TUDORAN, P. 225. *Apa dintre holde-i bună.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 336. *Covorul dintre pat și masă.* ♦ (Indică situația în mijlocul unor elemente de același fel dispuse discontinuu) *Și veghiaz-o stâncă arsă dintre nouri de eres.* EMINESCU, O. I, 31. *Lotca cu botul putred dintre trestii.* C. PETRESCU, S. 27. *Vorbele lui au străbătut universul cu spațiile înghețate dintre aștri.* CAMIL PETRESCU, T. III, 270. *Mai stăruiau, sub grinzi și tablă, cuiburi mici de foc, să lumineze vag pustiul dintre ziduri.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 59. *Femei din cătunul dintre stânci, pe țarm au plâns.* LESNEA, VERS. 11. *Se repezi în întuneric pe drumușorul dintre tei.* SADOVEANU, O. XIII, 80. *Din internatul deșert, cu marea curte pustie dintre salcâmi, Trestie a fost alungat.* ARGHEZI, S. XI, 92. *Automatele prinseră a răpăi către cei dintre linii.* CAMILAR, N. I, 412. *În orașul dintre munți Oamenii nu pricepură Cât de mare-i acea zi.* LABIȘ, P. 45. *Casa dintre brazi.* GRAM. ROM.² I, 354. *Floricică dintre foi Nu-ți da gura la slugoi.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 245. *Mândruliță dintre munți, Fost-ai dragă la mai mulți.* FOLC. TRANSILV. I, 234. ♦ (Situația, localizarea etc. privesc corpul sau o parte a corpului unei ființe) *O scuturătură puternică îl apucă dintre spete.* CARAGIALE, O. I, 61. *Dunga dintre sprâncenele celui adormit.* POPA, V. 131. *Cuta adâncă dintre sprincene îi urca în susul frunții.* CAMILAR, N. I, 63. *Suprima distanța dintre trupul lui și alt trup.* DEMETRIUS, A. 59.

2. (Exprimă deplasarea, desprinderea dintr-un spațiu circumscris de două limite divergente reprezentate de două elemente diferite sau de același fel) *Scoase bățul dintre blane.* AGÎRBICEANU, S. 278. *Barușu iese încet dintre scaun și masă.* ARGHEZI, C. J. 29. *Din crăpăturile dintre fațada casei și trotuar ieșeau îndrăsneț buruienile.* CĂLINESCU, E. O. I, 9. ♦ (Indică deplasarea, străbateră, îndepărtarea, absentarea etc. din mijlocul unor elemente de același fel dispuse discontinuu) *Însă aci dintre gloată fugi Iordache (inceputul sec. XVIII).* MAG. IST. I, 365/30. *Îndestul s-au dărvărit în trei-4 rânduri câte 200 de boi, până au scos butucii dintre munți (a. 1812).* DOC. EC. 140. *Au căutat prilej de au scăpat dintre dânșii și au apucat drumul către munți.* IST. M. 151/24. *Moarte, ... ce nu vîi să mă iei dintre cei vîi.* CONACHI, P. 125. *[Castelul] se înalță în tăcere dintre rariștea de brazi.* EMINESCU, O. I, 152. *Îi revedeam acum pe toți, ... iar dintre rândurile lor, ici colea, lipsiau câte unul.* GANE, N. III, 50. *Harap-Alb, ieșind dintre dânșii, se înfățișază cuviincios înaintea împăratului.* CREANGĂ, P. 257. *Și dintre coceni, se arată urmea omului.* CARAGIALE, O. I, 146. *Adună toată curtea ... Dintre toți ieși o țigancă bătrână ... și spuse astfel.* DELAVRANCEA, S. 254. *Răsar dintre deseale tușișuri ale frunzelor case albe.* MACEDONSKI, O. III, 30. *Ia lăsați-mi fata-n pace, ... striga ... Smaranda lui Ispas, înălțându-se dintre celelalte femei.* VLAHUȚĂ, CL. 51. *S-a grăbit să fugă dintre oameni.* AGÎRBICEANU, S. 568. *Din șanț, dintre buruienile cărunțite de colb, se repede un cățel murdar, cu coada în vânt.* REBREANU, I. 10. *Dintre nori, se deschise o poartă de lumină.* LOVINESCU, C.² II, 65. *În urma lui, apare dintre copaci ... un altul.* CAMIL PETRESCU, U. N. 318. *Dintre livezi și dintre căsuțele albe se ridicau stâlpi vineși de fum.* SADOVEANU, O. I, 101. *Iat-o desprinsă dintre depozitele și magaziile din fundul șantierelor.* ARGHEZI, S. XI, 104. *Dintre pereții aceia ..., umezeala și frigul nu ieșeau nici în toial verii.* CAMILAR, N. I, 115. *Mama se ridică greu dintre noi, se sprijină de masă.* DEMETRIUS, A. 183. *O pasăre albastră zvâcnise dintre ramuri.* LABIȘ, P. 39. *Dintre bulumacii unși cu catran se ridicau aburi.* BARBU, Ș. N. 10. *Ei atunci ori ciungări Floarea dintre vii.* JARNÍK - BĂRSEANU, D. 208. *Te scoate dintre fete și te bagă între neveste.* FOLC. TRANSILV. I, 341. ♦ (Indică separarea, selectarea, alegerea etc. din mijlocul unor elemente) *Și-i va despărți pre unii dintre alții.* VARLAAM - IOASAF, 37¹/10. *Să se aleagă tare bine acii verzi dintre cii uscați.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 9/6. *Pe jos, stau grămădite fel de fel de jucării.* *Dintre toate, maiorul [Ionel] alege o trâmbiță și o tobă.* CARAGIALE, O. I, 274. *Dintre împădurirea ... dealurilor, se deosebesc ... albe ... minarete.* MACEDONSKI, O. III, 30. *Piatra plesnea, se scorojea, și dintre fărâmiturile ei se alegeau bucățile prețioase de aur.* BOGZA, Ț. 14. ♦ (Desprinderea, mișcarea, extinderea etc. privesc părți ale corpului unei ființe) *Scala să face ca o rămă ... pornește dintre unghii.* MANOLACHE DRĂGHICI, I, 38/5. *Dintre creșii ei [ai perdelei] apăru ... capul blond al unui înger.* EMINESCU, P. L. 49. *Dezertorul își ridică gemunchiul dintre ierburi.* C. PETRESCU, S. 171. *Dintre cutele perdelei, ochii-ți verzi nu-mi mai răsar.* MINULESCU, V. 35. *A ridicat dintre labele pintenate botul cald.* POPA, V. 334. *Se ivi însă dintre sălciile scâldate în lumină și chipul*

mustăcios al flăcăului de la Filipești, călare pe o iapă bălană. CAMIL PETRESCU, O. II, 139. *Își înălțau răsând zglobii Obrazul roșu dintre spini.* ISANOS, V. 273. ♦ (Indică locul ori sursa din care provine sau izvorăște ceva) *Apele izvoresc dintre stânci.* CR (1839), 246¹/24. ♦ (Învechit și popular; în legătură cu construcții care indică o anumită modalitate de dispariție de sub ochii cuiva) *Un nuăr luminat acii și-l cuprinsă prins și-l luă dintre ochii lor.* VARLAAM, C. 129. *Și deaca dzăsă așea, să despărți dintre ochii diaconului și să dusă.* DOSOFTEI, V. s. septembrie 12¹/13. *Fugi diochi Dintre ochi.* ALECSANDRI, P. P. 10. (În corelație cu „la” sau cu „spre”, raportează limita finală a unei deplasări la cea inițială pentru evidențierea extinderii spațiale) *Cobora pe Topolog Dintre munți, la vale ... Și la umbra unui stog A căzut din cale.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 7. *Dintre pomi spre mare se răsucise vântul.* LABIȘ, P. 321. (Relația este percepută cu ajutorul simțurilor) *Dintre frunze dau glas cela ce adapă munții din sălașele Sale și de rodul faptelor Tale sătura-să-va pământul.* PSALT. (1651), 196¹/13. *Se auzi ieșind dintre desișul pădurei o voce care cânta cu multă expresiune.* FILIMON, O. I, 155. *Dintre canaluri Și de pe maluri Se-nalț-un cântic melodios.* ALECSANDRI, O. 88. *Peste vârful trece lună, Codru-și bate frunza lin, Dintre ramuri de arin Melancolic cornul sună.* EMINESCU, O. I, 206. *Dintre perine, bătrâna ... pândea cu groază înaintarea zilei.* MILLE, V. P. 129. *Dintre stânci se văd cum vulturi se ridică-n falnic sbor.* DENSURSIANU, L. A. 72. *Dintre zecile de glasuri, Ion parcă auzea numai pe al lui George.* REBREANU, I. 80. *Dintre arborii pădurii venea miros de borș acru.* CAMILAR, N. I, 257. *Strigă Pătru dintre lunci.* FOLC. TRANSILV. II, 468.

3. (Exprimă delimitarea unei părți, a unui element din interiorul sau din mijlocul unui grup, al unui tot de natură concretă, formate din elemente de același fel) *Cele mai multe dintră stele își țin pe ceriu locul neschimbat.* RUS, I. I, 4/16. *Drumeața scoase zâmbind o pungă mare și plină de hârtii noi noușe, luă una dintre ele și i-o dete.* SLAVICI, O. I, 149. *Am putea lua aperitivul ... la vreuna dintre bodegi.* CAMIL PETRESCU, P. 96. *Nu mai e nimeni dintre ai noștri înspre dreapta.* id. U. N. 402. *Fiecare dintre cei care nu l-au văzut trebuie să vadă pe Măria Sa.* SADOVEANU, O. XIII, 11. *Atunci, când unul dintre ei se abătea pe strada voastră, făceați la fel, fugărindu-l.* PAS, Z. I, 108. *Una dintre cele trei bătrâne se furișă la ferestruică.* CAMILAR, N. I, 213. ♦ (Delimitarea privește detașarea dintr-un grup de elemente de același fel) *Puțul acesta care cer să-l dășchiză nu este dintre puțurile vameșilor (a. 1822).* DOC. EC. 265. *Dintre insulele Europei mai de frunte sânt următoarele [...].* RUS, I. I, 91/11. *Dintre copii sunt două după Murillo care au ieșit mai bine.* CONV. LIT. I, 9. *Dintre sute de catarge Care lasă malurile, Câte oare le vor sparge Vânturile, valurile?* EMINESCU, O. IV, 396. *Care dintre cai a veni la jărănt să mănânce, acela are să te ducă la împărăție.* CREANGĂ, P. 192. *Dintre cucoane, vreo trei mai ciocoace ... sunt îmbrăcate în grenadină neagră.* MACEDONSKI, O. III, 38. *Dintre lucrurile confecționate, nu se aduceau decât pălării gata, lucrate în Apus.* IORGA, C. I. I, 119. *Dintre toate tunurile care trăgeau ... desluși unul cu un geamăt sec.*

CAMILAR, N. I, 297. *Dintre cele trei straturi de asfalt, în anumite locuri s-au turnat doar unul, maximum două.* RL 2005, nr. 4 624. ♦ (Indică individualizarea unui element în interiorul unui grup format din elemente de același fel de natură concretă) *E una dintre rarele galerii adânci care rezistă.* CAMIL PETRESCU, U. N. 372. *Dintre grăsimi vom prefera untul.* BELEA, P. A. 249. ♦ (Individualizarea privește detașarea pe baza unei caracteristici fizice deținute în mod absolut) *Într-un vârful ieșit înspre câmpie, cel mai înalt dintre toate, se ridică ... o cetate veche.* SLAVICI, O. I, 214. *Se strecură ... până la rădăcina celui mai înalt dintre ulmi.* MACEDONSKI, O. III, 7. *E un șalău mic – cel mai frumos la arătare dintre toți peștii râurilor noastre.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 13.

4. (Exprimă orientarea mișcării unui astru, a unui fenomen natural etc. dintr-un spațiu circumscris de două limite divergente sau din mijlocul unor elemente de același fel) *Apoi s-au rădicat dintre apus și miazănoapte niște furtune.* AR (1829), 15²/10. *Luna răsărise dintre munți și se oglindea într-un lac mare și limpede.* EMINESCU, P. L. 5. *Începea a se ivi soarele dintre nori după o ploaie îndelungată.* CREANGĂ, A. 34. *Se-nalță luna dintre brazi.* IOSIF, V. 104.

II. 1. (Exprimă încadrarea unei acțiuni în răstimpul delimitat de două unități sau perioade temporale distincte) *Vom dizolva Consiliul comunal și vom numi altul, al nostru ... Chiar în noaptea dintre 9 și 10 august.* CAMIL PETRESCU, T. II, 376. *Trecerea dintre zi și noapte.* ♦ (Exprimă includerea, pe baza vechimii, printre elementele de același fel ale unui grup) *Un stup dintră cei bătrâni care au roit numai o dată.* MOLNAR, E. S. 98/16. *Aninoasa nu este numai una dintre cele mai vechi mine din Valea Jiului.* FLACĂRA, 1975, nr. 45, 7.

2. (În construcții care exprimă deosebirea dintre două elemente diferite sub aspect sezonier) *Aurel îi explica deosebirea dintre grâul de toamnă și cel de primăvară.* REBREANU, I. 101.

3. (Exprimă delimitarea pe baza vârstei a unei categorii dintr-un grup de elemente similare) *Este mai tânăr decât mulți dintre colegii lui.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 22. ♦ (Indică individualizarea în interiorul unui grup, pe baza unei caracteristici deținute în mod absolut, sub aspectul vârstei, al vechimii) *Cât jălesc vremea perdută, zicea cel mai vechi însurat dintre ei.* NEGRUZZI, S. I, 75. *Cel mai mare dintre frați.* CREANGĂ, P. 184. *Dintre ceilalți trei, cel mai tânăr își ridică ... pălăria.* AGÎRBIȘ, A. 32. *Eram cel mai mic, dar și cel mai nebul dintre copii.* BRĂESCU, V. 20. *Eu sunt cel mai pușin vârstnic dintre sfinții Măriei Tale.* SADOVEANU, O. XV, 429. *În frunte, mergea cel mai bătrân dintre ei.* BOGZA, C. O. 25. *Sunt trei sorori de-ale mele, Dintre ele, cea mai mare Se topesc ca și-o floare.* RETEGANUL, TR. 116.

III. 1. (Exprimă cuprinderea, includerea printre elementele de același fel ale unui grup, pe baza unei caracteristici de ordin abstract) *Vădzu porobocul și iaca porobocelul plângea. Lăsă-i-se milă de el și dzise: dintre porobocii jidovilor iaste.* PO 182/28. *Zice că este dintre logofeșii dă visterie.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 73. *Moș Nichifor nu iera dintre aceia care să nu știe.* CREANGĂ, P. 107. *Dar Ana nu era dintre oamenii în mintea cărora gândurile grele se pot încuibă.* SLAVICI, O. I, 173. *Acum te gândești și la sâmne! Parcă ești*

dintre oamenii care dau ceva pe sămne! AGÎRBICEANU, S. 328. Nu e dintre aceia pe cari lașitatea îi împiedecă de a merge până la crimă. M. I. CARAGIALE, C. 104. Ești dintre cei tari. CAMIL PETRESCU, T. I, 119. Momentul actual al poeziei noastre este dintre cele favorabile. V. ROM. octombrie 1975, 3. „Camisia” face parte dintre elementele latine de largă circulație conservate în limbile romanice occidentale, în rom[ână] și în alb[aneză]. Z. MIHAIL, T. P. 49. Cine m-a ciufuluit: Rădăcina dintre cepe și urăta dintre fete. JARNÍK - BĂRSEANU, D. 434.

2. (Exprimă îndepărtarea, desprinderea, înlăturarea, dispariția etc. din mijlocul unui grup format din elemente de același fel) Acum încă chiamă Dumnezeu în toate zilele pre toate limbile, dintre toate rătăcirile și den toate nebuniile. PSALT. (1651), III¹/11. S-au sculat un boier dintre dâșii, anumi Ilie Țifăscul ... și i-au pârât la Cantemir-Vodă. NECULCE, L. 109. Fost-au trebuit pre cei ce aducători și pricinitori gâlcevii ar fi fost, fără nicio zăbavă dintre mijlocul nostru să-i fim scos. CANTEMIR, I. I. I, 67. Frica de groasnicul venin al vărsatului cu totul să piară dintră noi. FRĂȚILĂ, S. I. 5/4. S-au poruncit să încetează tot felul de comunicație dintre oameni. AR (1829), 31²/20. Cultura dezrădăcinează dintre omeni credința deșearță și frica sclaviei (robiei). BOJINCĂ, D. 4/7. O, Dumnezeule, căci nu arzi cu un trăsnet aici înlăuntru și pe unu și pe altu, ca să se spargă dintre dâșii acest neomenit și nelegiuit amor. GORJAN, H. I, 73/26. S-au perdut și numele lor dintre națiile Evropei. IST. M. 19/19. Moartea are să-l răpească dintre cele cu suflare. CONACHI, P. 292. Să stârpească dintre dâșii toate rădecinele amare de prigonire și vrajbă. BĂLCESCU, M. V. 217. [Numele românilor] fu alungat dintre numele celorlalte nații (a. 1848). PLR I, 127. Fudulia să piară dintre noi. PR. DRAM. 355. De ce, dintre toate mumele, pe dânsa, ființă blândă și drăgăstoasă, să o dea ursita pe mâinile unei mume neimblânzite? ODOBESCU, S. I, 132. Și ca un înger dintre oameni În calea vieții mele ieși. EMINESCU, O. I, 117. Acea schinteietoare pleiadă ... s-a mutat dintre noi. MACEDONSKI, O. IV, 4. [Radianu] s-a ridicat dintre țărani. LOVINESCU, C. I, 41. Aristotel se excludea pe sine însuși dintre oamenii de geniu. NEGULESCU, G. 102. Au putut cei de o seamă cu mine ... să se lepede de prizonierul tău, să-l alunge dintre dâșii. ARGHEZI, B. 16. Luptând ca să mă smulg dintre algele lumii apatice de atunci, am putut părea ... mizantrop. CĂLINESCU, C. O. 6. De ce ai dezertat dintre noi? CAMILAR, N. I, 291. ♦ (Indică alegerea, selectarea etc. dintre două elemente diferite sau din mijlocul unor elemente de același fel) Am pus domn dintre noi, care este și nepot lui Matei-Vodă. IST. Ț. R. 9. Numai să le isprăvescă acest lucru pre voie, să-ș rădice domnu dintre dâșii. NECULCE, L. 311. Au trimes boierii pre Chiriță Draco la Poarta Împărăției cu rugămintă să le dea domn de țară, pre cineși vor alege ei dintre sine. MUSTE, LET. III, 7/4. Spre lucrul acesta care-s mai zdraveni sau dintră sine sau din vecinătate să aliașă. AȘEZ. 78/26. Ungurii să fi avut datină pretutindinea a pune dintră lăcuitorii țerei slujitori la cetăți. MAIOR, IST. 101/22. Pre una dintră doao căli, prin lucrarea sau puternicia armelor, trăbuie să ajungem la altă stare. MANIFEST (1813), 15/7. Valent în loc de a aduna ostașii din satele și orașele

romanilor, ... pe simbria dintre goși au cules soldați. T. AARON, S. A. 60/17. Norodul dobândise altădată de la patrici dreptul d-a avea magistrați dintre mădulările lui. CĂPĂȚINEANU, M. R. 138/13. Spre acest scop s-au întrunit conlucrători noi dintre aleși tineri literați (a. 1840). PLR I, 89. Țara ... să se bucure de dritul de a-și alege pre al ei domn dintre nobilii pământeni. IST. M. XXXI/6. Bulgarii ... întemeiară un stat ... îngându-și regi dintre români. BĂLCESCU, M. V. 7. Cei mai mulți bolnavi au fost dintre nevoeși și din sărăcime. C. VĂRNAV, H. 62/4. Dacă ... avem să analizăm sfera noțiunii om, vom alege dintre notele caracteristice ale omului una, ... și vom aplica această împărțire a notei asupra sferei întregi a noțiunii. MAIORESCU, L. 130. S-aleg dintre comune. EMINESCU, O. I, 17. Acum, în clipă, să se aleagă unul dintre voi, care să meargă. CREANGĂ, P. 57. Dintre cei mai ageri se aleseră treizeci, pentru a se urca în pod. VLAHUȚĂ, O. A. I, 158. Țara rămăsese fără stăpân, care de acum nu putea fi decât dintre ei. DENSUSIANU, L. 104. Directorii de teatru să încerce să-și recruteze interpreții principali ... dintre personalitățile care și în alte regiuni și-au dovedit capacitatea de creație. CAMIL PETRESCU, P. 5. Imaginația medicului, ales dintre medicii momentului, era amplificată. ARGHEZI, S. XI, 94. Dintre ei, ... o remarcăse îndeosebi pe Tana. BENIUC, M. C. I, 360. Dintre puținele mărturii ... vom aminti însemnările diaconului. G. BARBU, A. V. 21. Vom prefera dintre două variante, pe cea care se încadrează mai bine în sistem. LL 1972, nr. 2, 38. Dintre lucrările originale ... menționăm ... „Ion Vodă”. M. 1974, nr. 12, 4. Pe sora lui mai tânără ... o prefera dintre toate rudele sale. V. ROM. iunie 1975, 60. Dintre obiceiurile importante existente în acest sat, amintim jocurile cu măști de Anul Nou. PAVEL, S. E. 21.

3. (Exprimă delimitarea unei părți dintr-un grup de elemente de același fel, de natură abstractă) 5 dintre voi vor goni pre o sută (a. 1560). GCR I, 4/7. O samă dintre dâșii s-au furat noaptea ș-au sărit preste șanțu. NECULCE, L. 342. Doao mari neamuri dintre dâșele să învrăjbesc (a. 1703). FN 135. Domnii locurilor ... sau mai mulți dintre deregătorii săi ca pe niște deplini ispravnici sau vechili, vor rândui. AȘEZ. 12/15. Niciunul dintră fenicii carii se afla cu mine nu mă cunoștea. MAIOR, T. 58/10. Eu întru această carte multe am scris, care ... mulți dintre voi nu le vor priceapă. PETROVICI, P. 113/3. Unii dintră noi să inchipuiesc ca cum ar fi pușcași. FULEA, B. 58/26. Cei mai mulți dintre acești [!] diregători sânt oameni din treapta cea dintâiu a nobleții. OBLĂDUIREA, 67/4. Eu zic că niciunul dintră acești doi bine nu au făcut. TEODOROVICI, M. 4/11. Cu oaste înnăvălind pe mulți dintre romani omorâră. T. AARON, S. A. 42/23. Cei mai mulți dintre noi sânt leșinați de foame. DRĂGHICI, R. 26/5. Am nădejde că niciunul dintră cititorii noștri nu va fi care să nu-și inchipuiescă și să-și numere acele folosuri (a. 1838). PLR I, 68. Cele mai multe dintre aceste să hrănesc cu carne. J. CIHAC, I. N. 22/13. Luați fiecare dintre voi câte o sută de florini și vă duceți în lume. CR (1839), 476¹/16. Mulți dintră ei lucră pământul. RUS, I. III, 243/10. Fieșcare dintre puterile contractante să ajute pre ai sei aliași. IST. M. 50/22. Unul însă dintre ei, un englez, ... era mai serios înarmat. ALECSANDRI, O. P.

143. *Lângă cortu-i, unul dintre fiii falnicului domn Sta zâmbind de-o amintire.* EMINESCU, O. I, 148. *Văzând profesorul că purtăm plete, a poruncit unuia dintre școlari să ne tundă.* CREANGĂ, A. 27. *Fiecare dintre cei trei prietini ia câte una [o gazetă] și-și aruncă ochii pe ultimele informațiuni.* CARAGIALE, O. II, 242. *De câte ori vreunul dintre băieți nu știa lecția, îl chema pe Budulea.* SLAVICI, O. I, 86. *Doi dintre demoni săreau înăuntrul.* MACEDONSKI, O. III, 20. *Bucuria ori tristețea unuia dintre noi ne mișca deopotrivă.* PĂUN – PINCIO, P. 124. *Voevodul e întâmpinat ... de câțiva trimeși dintre sfetnicii de frunte.* IORGA, C. I. I, 165. *Tot mai mulți dintre clerici apăreau în civil.* AGÎRBICEANU, A. 35. *Fiecare dintre privilegiații tovarăși se vor întoarce.* C. PETRESCU, S. 139. *Cea mai mare parte dintre călătorii ce m-au precedat s-au plâns că impresia severă a ruinurilor e tulburată de șgomotul orașului modern.* LOVINESCU, C.² II, 117. *Propun ... ca un număr egal de frunțași dintre ai girondinilor și dintre ai noștri să se exileze din Adunare.* CAMIL PETRESCU, T. II, 504. *Câțiva dintre noi vor cădea.* SAHIA, N. 40. *Cel puțin șapte dintre profesorii cu care am discutat ... n-au dormit după ce au citit.* SADOVEANU, O. XX, 23. *Un grup dintre ei dădea chiar răspunsurile la cuvintele preotului.* MOROIANU, S. 18. *Astăzi mi s-au prezentat ... doi dintre agenții sanitari din plasa mea.* ULIERU, C. 43. *Câțiva dintre tineri săriră de la biurourile lor, cu mâinile întinse, prezintându-se noului sosit.* ARGHEZI, S. XI, 113. *Câteva mii dintre ei [minerii] au trecut pe sub privirile mele.* BOGZA, V. J. 16. *O să mai stea de vorbă cu fiecare dintre noi și la examenul oral.* STANCU, R. A. II, 37. *O dezertare ... răspunse unul dintre ceilalți judecători.* CAMILAR, N. I, 352. *Am venit cu instrucțiuni precise și nu sunt obligat să raportez nimănui dintre voi.* DAVIDOGLU, M. 47. *Pentru fiecare dintre ei, clipa aceasta prețuia.* TUDORAN, P. 142. *Eram când pe la unul, când pe la altul dintre prietenii mei.* PREDĂ, I. 260. *Pentru cei mai mulți dintre noi adjectivul „cumsecade” este invariabil.* COTEANU, S. F. I, 31. *Unii dintre ei [bărbieri] aveau ... spiritul subțire.* G. BARBU, A. V. 31. *Una dintre vânzătoarele patiseriei ... și-a cumpărat ... cercei de aur.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 15. *Mai multe dintre aceste țări ... au procedat la scăderi semnificative îndeosebi ale impozitelor pe profit și venit.* RL 2006, nr. 4 911. ♦ (Indică detașarea din interiorul unui grup) *Și dintre toate căpeteniile Țării Muntenesti era Matei-Aga și de atunci-și au căzut domn.* M. COSTIN, O. 97. *Dintre toate mijloacurile cele negative de a te feri de rău mai bună iaste obicinuița cătră ținerea rândului și împlinirea datorințelor.* MAN. ÎNV. 134/9. *Frații și surorile să protimisesc la moștenire dintre toți lăturașii.* LEGUIRE, 72/11. *Dintre cei dintâi carii au făcut proiecturi despre curgerea sângelui au fost Columbus și Servetus.* CARCALECHI, C. 70/17. *Dintre toate plantele ... mai mare luare-aminte se cuvine [cânepei].* CULT. C. 4/6. *Mari bărbați au ieșit dintre voi.* CR (1839), 35²/20. *Dintre toți pătimașii cel mai mult în osândire Este omul care-ți scrie.* CONACHI, P. 99. *Dintre cei juni mulți muriră.* PELIMON, S. 17/3. *Dintre edițiile operelor lui Aristoteles este de notat cea publicată sub auspiciile Academiei din Berlin.* MAIORESCU, L. 163. *Dintre două una: ori vorbești cu mine pe față, ori mă lași.* SLAVICI, O. I, 144.

Dintre băieți, unii băteau prunii cu niște prăjini lungi. MACEDONSKI, O. III, 6. *Dintre ceilalți, mulți erau săraci lipiți, și nu avură ce le vinde moștenitorii grofului.* AGÎRBICEANU, S. 31. *Dintre martorii acelei clipe mai trăiește unul singur.* GALACTION, O. I, 22. *Dintre junimiști, singur Caragiale merge în inima vieții prezente.* CONSTANTINESCU, S. II, 17. *Dintre toate umilințele ... asta era cea mai mică.* PREDĂ, I. 8. *Dintre reviste, mai citită era „Revista ilustrată”.* ISAC, O. 270. *Doamne, dintre toți copiii tăi, Numai noi am fost ca paserile-n aceste văi.* ISANOS, Ț. L. 53. *Dintre boli, sifilisul era afecțiunea cea mai frecvent tratată.* G. BARBU, A. V. 161. *Dintre voi cin' mă iubește.* RETEGANUL, TR. 50. ♦ (Indică evidențierea unui element) *Dară cine dintre voi poate cu câștiga să adaogă statul său cu un cot.* N. TEST. (1648), 8¹/31. *Avea celuia ce va muri fără de copii să se facă trei părți, însă o parte pentru sufletul mortului și alta pentru obrazul ce trăește dintre soții.* PRAV. COND. (1780), 104. *Să mă cunoști ca pre o persoană dintre femeile ceale mai tăcute.* BERTOLDO, 11/18. *Cine dar altul dintre noi a scos această veste?* RUSEȘ, E. 27/12. *Care dintre voi aspiră la această fericire, să se prezinte.* ALECSANDRI, T. I, 461. *Un sultan dintre aceia ce domnesc peste vr-o limbă ... La pământ dormea.* EMINESCU, O. I, 142. *Care dintre noi amândoi a fi mai meșter, acela să ieie banii!* CREANGĂ, P. 58. *Care dintre negustori, ba chiar dintre boieri, aveau mai multe copile decât stare, umblau cu dinadinsul să-l ginerească [pe Kir Ianulea].* CARAGIALE, O. III, 32. *La început, nu se putu stabili care dintre cele trei păreri era sprijinită de mai mulți.* AGÎRBICEANU, S. 487. *Dificultatea era că pe oricare dintre scene s-ar fi găsit vreo „maestră” care s-o oblige să joace „cum îi arată ea”.* CAMIL PETRESCU, P. 7. *Era și singurul holtei dintre cei de față.* SADOVEANU, O. IV, 598. *Ea se împrietenește cu un „hombre moreno” dintre oamenii de la cai.* CĂLINESCU, I. 94. *Ar vrea să știe care dintre ele e cea care se plimbă cu el seara pe șosea, sub geamurile lui.* DEMETRIUS, A. 32. *E careva dintre voi urmărit?* BENIUC, M. C. I, 62. *Socotea căți muncitori vor trebui alungați, ... câți dintre ei vor trebui să-și lase viața să li se scurgă din oase.* VINTILĂ, O. 22. *Moldovenii își respectau portul lor și acela dintre ei care ar fi împrumutat de la turci vreun obiect de port urma să fie pedepsit cu moartea.* Z. MIHAIL, T. P. 12. ♦ (Indică individualizarea unui element în interiorul unui grup, al unei ierarhii etc.) *E unul dintră împărații aceia carii strică vestita Troia.* MAIOR, T. 5/17. *Ulise, tatăl meu, fu unul dintre cei dintâi împărați.* PLEȘOIANU, T. I, 92/19. [George Lazăr] fiind hotărât unul dintre candidații de episcop al Ardealului. CR (1839), 261¹/23. *E totuși una dintre cele mai de frunte cetăți a Europei.* RUS, I. I, 127/11. *Femeia d-tale e una dintre cele mai bune femei.* CREANGĂ, P. 174. *Busuioc nu prea stetea de vorbă cu oamenii, și unul dintre oamenii cu care mai ales nu stetea de vorbă era fiul său Iorgovan.* SLAVICI, O. I, 211. *Ele [ziarele politice] ... sunt încă unul dintre refugiile literaturii.* MACEDONSKI, O. IV, 6. *Italia a pierdut pe unul din cei mai de seamă scriitori ai ei.* IORGA, P. A. II, 100. *Epoca în care au trăit scriitorii de peste munți apare ca una dintre cele mai fecunde din mișcarea noastră culturală.* DENSUSIANU, L. 11. *Eu simt*

una dintre acele impulsii irezistibile de a face ceva inconvenabil și absurd. CAMIL PETRESCU, P. 64. Dacă nu e uniformistă populația capitalei, este, în schimb, una dintre cele mai luxoase din Europa. ARGHEZI, B. 54. Reconsiderarea întregii moșteniri literare a poporului român va fi una dintre principalele teme ale cercetătorilor. VIANU, L. R. 22. Pictorul Gh. Tattarescu a fost unul dintre artiștii care ... au luptat pentru înflorirea artelor în țara noastră. CONTEMPORANUL, 1953, nr. 38, 4/4. Este una dintre primele poezii publicate în limba română. IST. LIT. ROM. I, 367. Umul dintre cei mai avizați comentatori de poezie. V. ROM. mai 1975, 50. Umul dintre aceste principii este de natură lingvistică. LL 1972, nr. 2, 127. Umul dintre punctele de atracție și ... distracție ale salonului îl constituie galeria măștilor vesele. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 328. Omagierea unuia dintre cei mai importanți cinești ai lumii. RL 2005, nr. 4 611. ♦ (Individualizarea privește detașarea, pe baza unei însușiri deținute în mod absolut, din interiorul unui grup, al unei ierarhii) Datoria carea cea mai mare dintre toate (în legea lui Țișero) către patrie și nație avem. T. AARON, S. A. 9/4. Sângele celui mai groasneț, ... mai crud, mai turbat, Dintre toți vrăhmașii noștri. HELLADE, M. 47/19. Craii Siriei era cei mai puternici dintre următorii lui Alecsandru. CĂPĂȚINEANU, M. R. 51/3. Cât pentru pescar ... putem zice că s-a făcut cel mai bogat dintre toți boierii împărăției. GORJAN, H. I, 84/21. El este apoi cel mai de pe urmă dintre toți oamenii care cunoaște cât prețuiește. BUZNEA, F. 4/20. Cei mai străluciți dintre svecnicii lui. BĂLCESCU, M. V. 412. El statornicește cea mai rea dintre aristocrații. NEGULICI, E. I, 150/24. Unirea Principatelor au fost țelul gândirilor și a celor mai străluciți dintre domnii fanarioți (a. 1855). PLR I, 155. Ea însă nefiind lacomă ș-alege pe cea mai veche și mai urâtă dintre toate. CREANGĂ, P. 290. Cel mai potolit dintre toți este Ionel, contabil la o bancă mare din Cernăuți. REBREANU, I. 176. Cea mai armonioasă dintre coarde îi lipsește [lui Caragiale]. LOVINESCU, C. I, 66. O crezuse cea mai slabă dintre victimele înfruntate în cursul zilei. EFTIMIU, N. 70. M-am resignat să trec drept cel mai mărginit ... dintre toți colegii. GALACTION, O. 14. Am primit cea dintâi dintre aceste invitații. CAMIL PETRESCU, P. 282. Se hotărî o anchetă, începută pe loc de cel mai mare dintre medici. BRĂESCU, V. 68. Ciobul de ardezie [era] pitiit sub genunchiul celui mai cu «greutate» dintre bătașii jocului. KLOPŠTOCK, F. 31. Frățioare, marfa asta e cea mai bună dintre toate. VISSARION, B. 295. [Victor Hugo] a fost cel mai înzestrat, mai divers și mai puternic dintre poezii lirici francezi. SADOVEANU, O. XX, 556. Să stau închis într-o cabină A celui mai mareț dintre ziare. JEBELEANU, C. 24. Era cea mai nesupusă dintre ele. DEMETRIUS, A. 22. Astăzi știu că cel mai firav dintre noi poate da peste cap cogeamite munte. DAVIDOGLU, M. 25.

4. (Exprimă deducerea a ceva dintr-o multitudine de elemente de același fel) Dintre această mulțime de înțelesuri se vede ... că logica se ocupă de idei. MAIORESCU, L. 18.

5. (Exprimă o relație de reciprocitate între elemente de același fel) Altă marfă să primești pentru mai bună creșterea neguțătorii[i] noastre cei dintre noi. EUSTATIEVICI, I. 104/19. Toată legătura firei dintre

denșii conținește. CONACHI, P. 295. Adeseori el cercase a-și închipui ... o convorbire dintre acei oameni. ALECSANDRI, O. P. 154. Numai amicitia adevărată poate să fie legătura dintre noi. EMINESCU, P. L. 70. Niciodată nu m-a lovit ... asemănarea dintre ele. IBRĂILEANU, A. 34. Mi-a rămas drag acest târg ... cu tihna și cu omenia dintre amestecării lui cetățeni. GALACTION, O. I, 13. Uneori era în insultele lui chiar un ton de admirație, ca în înjurăturile dintre prieteni. CAMIL PETRESCU, P. 131. Constatarea coincidenței a două fenomene nu constituie însă o explicare a raportului dintre ele. NEGULESCU, G. 124. Mă gândeam la legătura dintre cei trei [Tudoran, Oarță și Ion Voicu]. SADOVEANU, O. I, 152. Și-a pus de gând să mai potolească neînțelegerile dintre ei. MOROIANU, S. 123. Lipsește complicația încordărilor dintre caractere variate și, deci, interesul plural. CONSTANTINESCU, S. I, 378. Un mecanism care răsturna cu brutalitate relațiile dintre oameni și lumea în juru-rătoare. BOGZA, V. J. 19. Aceste fapte puneau în lumină ... legătura strânsă dintre proprietățile substanțelor. SANIELEVICI, R. 11. Relațiile dintre ei erau nepermise. BENIUC, M. C. I, 437. Lămurirea ... pe care Zamfira o dorea ca să pună capăt ... stării turburi dintre ele, nu venea. DEMETRIUS, A. 214. Apropierea dintre cele două orașe ... și drumul domnesc ... au ușurat călătoriile. G. BARBU, A. V. 32. Contactul dintre oameni. M 1975, nr. 1, 6. ♦ (Indică o corelație în cadrul unei ierarhii sau al unei antinomii) Distanța socială dintre clasa privilegiate și popor desvoltase în inima poporului o indife-rență absolută în privirea boerimei. ALECSANDRI, O. P. 152. Ideea fundamentală [din „Epigonii”] e compara-țiunea dintre lucrarea încrezută și naivă a predece-sorilor noștri și lucrarea noastră trezită, dar rece. EMINESCU, în PLR I, 278. Catării - sunt ... roadele împerechierilor nefirești dintre armăsari și măgărițe? MACEDONSKI, O. III, 53. În lupta dintre mine ș-un om de valoare, triumful e al meu. VLAHUȚĂ, O. A. I, 202. Raportul dintre ea și mine s-a schimbat radical. IBRĂILEANU, A. 209. Satira lui [Caragiale] se răsucesce pe unica axă a contrastului dintre fond și formă. LOVINESCU, C.² II, 18. Se declară ... milenarul război dintre ginere și soacră. EFTIMIU, N. 132. În lupta asta desnădăjduită dintre vieață și moarte o duse Nișică până după ce s-a făcut ziua. MOROIANU, S. 98. Confesia apare pe primul plan și notația dură, deși poetizată, în prețioase imagini, sapă prăpastia dintre poet și societate. CONSTANTINESCU, S. III, 301. Asta n-a putut să realizeze Baruu niciodată, coincidența dintre minge și picior. ARGHEZI, C. J. 104. Dușmănia dintre sat și popă crescuse. CAMILAR, N. I, 331. Relația dintre cauză și efect. V. ROM. februarie 1975, 24. Problemele adecvării stilistice dintre opera dată și estetica proprie mijloa-celor audio-vizuale. M 1974, nr. 7, 4. Va continua tot mai accentuat procesul de apropiere dintre sat și oraș. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 328. Să se pornească cu un calendar precis privind fuziunea dintre [partide]. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 841. [Secretarul de stat] va vorbi ... despre deosebirea fundamentală dintre averile nejustificate și cele ilicite. RL 2006, nr. 4 914.

- Și: (învechit) **dîntră**, **déntre**, (regional) **dîntă** (ALR SN VI h 1 844/27, ALRM SN IV 1 711/27) prep.

- **De¹ + între**.

DINTRU prep. I. 1. (Exprimă situarea, localizarea într-un spațiu circumscris, într-un interior etc. singularizate față de altele subînțelese de același fel) *De la ei cartre luaiu spre frații ceia dintru Damascu.* COD. VOR.² 266. *Să chivernisesc cu vinașile dintr-alte țări.* AMFILOHIE, G. 75/4. *Săracul omul dintr-un bordeș cu pae.* CONACHI, P. 272. *Buddha dintr-un templu din Java Centrală prezintă o figură hieratică.* CĂLINESCU, I. 11. *Erau acum alături, în două odăi străine, dintr-un oraș străin.* DEMETRIUS, A. 56. *Două flori dintr-o grădină, ... Amândouă mă iubesc Eu numai una voiesc.* JARNÍK – BĂRSEANU, D. 73. ♦ (Indică proveniența sau apartenența la un spațiu circumscris) *Din ce oraș ești? ... Dintr-acesta sănt.* MINEIUL (1776), 130^v/28. *O lege a completurilor era că tinerii dintr-o mahala nu au ce căuta într-alta.* PAS, Z. I, 124. *Cordunul meu împădurit se văzu din negură. Moșul îmi urmărea privirea – Ești dintr-acolo.* CAMILAR, C. 60. *Se discută despre țărani dintr-un anume sat din Bărăgan.* V. ROM. februarie 1974, 96. *Asta-i lumină de ceară Mândruță dintr-a mea țeară!* JARNÍK – BĂRSEANU, D. 64.

2. (Exprimă locul sau spațiul circumscris singularizate față de altele subînțelese de același fel, din care pornește o acțiune de străbateră, de deplasare, de traversare etc.) *Tatăl nostru ceta ce iaști în ceriu ... cându veri veni dintru împărăție Ta* (sec. XVI). CUV. D. BĂTR. II, 416/11. *Au eșit dentru ale lor cetăți.* CORESI, EV. 261. *Deaca ieșiră dentr-apă, Duhul Sfânt răpi Filip.* id. L. 37/9. *Tâmpinară pre el doi îndrăciți eșind dentru mormente.* N. TEST. (1648), 11^v/4. *Au mutat ... și dentr-acoale 4 steaguri de leași.* M. COSTIN, O. 162. [Porumbița] *ieșind dintr-apă ... zbură în văzduh atâta de sus, cât nu să vedea.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 52^v/7. *Miron logofătul ... au făcut simeni și hânsari și-au început și dintr-acolo a răsăpi tâlharii.* NECULCE, L. 99. *Es, dentr-un liman, niște corăbii* (a. 1699). FN 78. *Popii cari vin dintr-alte țări să nu se priimească.* MAIOR, I. B. 322/17. *Dintr-o grădină au ieșit o ceată de baiadere.* LEON ASACHI, B. 26/26. *Să fugim dintr-acest loc!* GORJAN, H. I, 8/27. *Ah! te coboară Vesel; ușoară, Dintr-al tău negru palat regesc.* ALECSANDRI, P. I, 158. *Se deschide-o altă poartă Și dintr-însa se repede ... un tigr.* EMINESCU, O. I, 165. *Dintr-alte țări, de soare pline, Pe unde-ați fost și voi străine, Veniți, dragi păsări, înapoi.* COȘBUC, P. I, 90. *Dintr-acolo vine cu grabă întinsă un automobil.* CAMIL PETRESCU, P. 51. *Dintr-o vâlcea, izvorî un furnicar întins de oameni.* SADOVEANU, O. I, 14. *Tocmai atunci ieșise cineva dintr-o curte.* PAS, Z. I, 122. *Înaintăm ... strigă un colonel ... ieșind repede dintr-un adăpost.* CAMILAR, N. I, 287. *Știu de unde-i mânat [vântul] ... Dintr-o grădină cu flori.* JARNÍK – BĂRSEANU, D. 26. *Iesă dracu dintr-o bortă. Cu-n papuc și c-o ciobotă.* ZANNE, P. VI, 591. ♦ (Indică locul sau spațiul circumscris din care este separat, desprins etc. ceva) *Ceta ce să va teame că-l vor scoate dentr-o casă ... acesta poate să ceară voe la giudeț să-i dea oameni cu arme.* PRAV. 56. *Chipul lui ... ca și luna, ce se desvelește toată dintr-un nor.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 159. *Dintr-o trăsură, ... un copil flutura pălărioara spre mine.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 193. *Deodată, dintr-un desîș de zăvoi, de pe Siret, se desprinde ceva negru.* SADOVEANU, O. VII, 339. *Dintr-un buzunar al lui Duma*

iese un capăt de funie. CAMILAR, N. I, 174. *Unitar ca un bloc de piatră desprins dintr-o culme ... se ducea către ea.* DEMETRIUS, A. 55. *Dintr-un car cu teancuri de aur copt, o fată le-a răsărit bălae.* DEȘLIU, G. 49. (În formule de repetiție și în corelație cu „în(tru)”, „la”, „până în”, raportează limita finală sau opusă a unei mișcări la cea inițială, pentru evidențierea extinderii spațiale) *Mergea dintr-o limbă la alta și dintr-o țară într-alți oameni.* PSALT. (1651), 199^v/16. *Să aibă fieștecare coșniță ... trei gauri prin care es albinele când voiești să le scoți dintr-o coșniță într-alta.* MOLNAR, E. S. 54/14. *Dintr-o margine a ceriului și până la ceaialaltă s-au făcut cea mai adâncă tăcere.* BELDIMAN, A. 68/1. *A călători cineva dintr-un loc într-altul.* DRĂGHICI, R. 8/1. *Acest împărat ... lasă inima nestătătoare ce ca sburătorul flutur, dintr-o floare-n altă floare, gustă numai.* CONACHI, P. 81. *Dintr-altă parte ... solii săi [ai lui Bathori] alerga cu grabă la împăratul.* BĂLCESCU, M. V. 108. *Dintr-o parte venea cu carul, în altă se ducea.* CREANGĂ, P. 140. *Viscolul se întetește; vârtejele trec dintr-un colnic într-altul.* DELAVRANCEA, S. 5. *Revedea ... strămutările militărești dintr-un colț al țării la celălalt.* MACEDONSKI, O. III, 18. *Sboară dintr-un capăt până-n celălalt de lume.* MILLE, V. P. 62. *Strămutarea dintr-un loc în altul era îngăduită.* IORGA, C. I. III, 167. *Strânsă în fusta ei cu picățele, bibilica ... aleargă dintr-un colț într-altul.* GĂRLEANU, L. 35. *Echipa de soldați și cei câțiva simbriași ai portului aleargă înnebuniți dintr-o parte în alta.* SAHIA, N. 39. *Întâlni un păstor care-și purta turmele dintr-un district într-altul.* CĂLINESCU, I. 104. *Trece dintr-un local în altul în flecare zi.* RALEA, O. 67. *Dintr-o parte în alta, nisipul începu să se încălzească, iradiind din miliarde de fire.* BOGZA, V. J. 10. *Erați însă de capul vostru, liberi ... să vă fugăriți dintr-o clasă într-alta.* PAS, Z. I, 113. *Scurse untdelemnul dintr-un vas în celălalt.* VINEA, L. II, 312. *Treceau dintr-o oada în alta, prin umbră și lumină.* DEMETRIUS, A. 71. *Dintr-o secție în alta, de la un etaj la altul accesul este permis doar pe cartela magnetică.* RL 2006, nr. 4 848. ♦ (Acțiunea privește o parte a corpului unei ființe) *Să cinstim tatăl și muma ... ce dentr-înșii luom duhul ce e după naștere.* CORESI, EV. 313. *Va șterge Dumnedzău toate lacrimile dintr-ochii lor.* VARLAAM, C. 95. *Îndată ce îmi vor tăia capul, să-l puie pă basma în această tîpsie, și îndată nu va mai curge sânge dintr-însul.* GORJAN, H. I, 53/17. *Părea că un vânt rece îi gonește pe sub frunte, și când se spârgea dintr-o tâmplă într-alta, simția vinele capului că podidia grabnic.* DELAVRANCEA, S. 137. *Tinde-Ți mâna nevăzută, Dintru sfânt lăcașul Tău.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 99. *Pe cărare suia încet Ana, cu un coș pe care-l muta mereu dintr-o mână în cealaltă.* REBREANU, I. 53. *Obosit ... trecea des [valiza] dintr-o mână într-alta.* CĂLINESCU, E. O. I, 7. ♦ (Indică îndepărtarea; în construcția *afară dintru*) *Mă aflu în situația unui om dat afară dintr-o casă unde a intrat nepoftit.* CARAGIALE, O. VII, 233. *Apoi o dete [carnea] afară dintr-însa, i-o puse la loc, o unse ... și se lipi.* ISPIRESCU, L. 90. ♦ (Indică separarea dintre două elemente) *Să se hotărească moșia comisului dintr-a răzeșilor* (a. 1757). URICARIUL, XI, 231. ♦ (Indică molipsirea, contaminarea de la un element la altul) cf. ALR II/1 MN 56, 4 182/310.

3. (Exprimă delimitarea unei părți, a unei subdiviziuni provenind sau aparținând unui întreg, unui tot sau unei multitudini de elemente singularizate față de altele subînțelese de același fel; cu valoare partitivă) *Procoveț de zarba dentr-aceiaș vîgu, pre margine urșinicu negru și cu optu canafi* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 198/10. *Pitulă o parte dintru averile sale*. PRAVILA (1788), 84/23. *Un împușinat la minte carele poftea să-și vîndă casa, purta în mână o peatră dintr-însa și o arată pentru probă*. CARCALECHI, C. 90/23. *Una dintr-însele au fost aruncată la mal*. AR (1829), 60²/19. *Să scoți miezul dintr-o nucă sau dintr-un măr*. MANOLACHE DRĂGHICI, I. 76/6. *O samă dintr-înșii porni înainte spre Țeara Românească*. BĂLCESCU, M. V. 139. *Ilie Onu se căznea să rupă un lătunoi dintr-un gard de peste drum ca să crape capul lui Ion*. REBREANU, I. 40. *Stejarul s-a risipit, a rămas dintr-însul numai un ciot ars*. SADOVEANU, O. I, 57. *Nicio pușcă, dintr-o divizie întreagă, nu se îndrepta spre ele să leucidă*. CAMILAR, N. I, 195. *Gânsacul mi-a mulțumit, dându-mi o pană dintr-o aripă*. SORESCU, U. 41. *Frunză verde dintr-un nuc, Vint-o vremea să mă duc*. JARNÍK - BĂRSEANU, D. 321. ◆ (Delimitarea privește o parte nedefinită dintr-un întreg; cu valoare partitivă) *Numai în grădina ursului ... se află sălăți de aceste și mai rar om care să poată lua dintr-însele și să scape cu vieață*. CREANGĂ, P. 211. ◆ (Indică selectarea unui element dintr-un grup de elemente similare; cu valoare partitivă) *Pe unul [din cai] l-a ales dintr-o herghelie întâlnită*. CAMIL PETRESCU, U. N. 383.

4. (Exprimă orientarea unei acțiuni, a mișcării unui astru, a unui fenomen natural dintr-o anumită direcție singularizată față de altele subînțelese de același fel) *Au tras cu arcul Ștefan-Vodă dintr-un vârfu de munte*. NECULCE, L. 7. *Dintru acolo trebuie să așteptăm vântu*. CALENDARIU (1844), 78/4. *Bate vântul dintr-o parte - Iarna-i ici, vara-i departe*. EMINESCU, O. I, 214. *Dintr-un codru iese luna*. BENIUC, V. 53. ◆ (Orientarea dintr-un punct privește o parte a unei construcții sau a unei figuri geometrice) *Dintr-un punct exterior la o dreaptă dată nu se poate duce decât o singură paralelă*. MAIORESCU, L. 112. *La un cerdac ținut în aer de stâlpi de zid în patru muchi, duceau dintr-o lature niște scări nalte*. EMINESCU, P. L. 40. (Relația este percepută cu ajutorul simțurilor) *Și mă audzi dentru codrul sfântul său*. PSALT. HUR. 2°/23. *Dintru înălțimea turmului acelaia fui privitoriu de o bătaie cruntă*. MAIOR, T. 53/25. *Dintr-o desime de copaci se slobozi o pușcă asupra-i*. CR (1839), 95¹/4. *Mâna providenței conduse plumbul arzător al unei arme ce detună dintr-o distanță de la spatele unchiașului*. PELIMON, I. 230/3. *Dintr-o fereastră deschisă se zărea ... un cap de fată oacheș*. EMINESCU, P. L. 11. *Ș-un ecou dintr-însul îi răspunde*. MACEDONSKI, O. IV, 16. *Dintr-un adăpost, așezat chiar la marginea drumului, se auzia un adevărat concert de sforăituri*. REBREANU, P. S. 277. *O grecoaică ne zâmbea dintr-un pridvor perdeluit de iasomie*. M. I. CARAGIALE, C. 39. *Guița un purcel dintr-o dăsașă lovită*. ARGHEZI, S. XI, 85. *Dintr-o căruță un glas răgușit cânta*. CAMILAR, N. I, 170. *A privit totul dintr-un cerdac, s-a încruntat și a tăcut*. GALAN, Z. R. 53. *Dintr-o fotografie veche, un domn cu ochi foarte mari ... privea în odaie*. DEMETRIUS, A. 83.

5. (Exprimă elementul singularizat față de altele subînțelese de același fel, care servește la susținerea, la sprijinirea etc. a ceva) *Dintr-un cuib cenușiu ... spânzurau câteva paie*. C. PETRESCU, S. 13. [Ioan] *aprinse o lumânare de seu dintr-un sfeșnic de lut*. SADOVEANU, O. I, 136. ◆ (Indică instrumentul sau mijlocul concret care servește la efectuarea unei acțiuni) *Deacă ceilalți toți mîncă dintru un blid, atuncea mîncă și tu așa*. TOMICI, I. 34/11. *Se deprinde ... și a fuma dintr-un ciubuc lung*. NEGRUZZI, S. I, 69. *Fulgeră mii de scânteii Dintr-a armelor ciocniri*. ALECSANDRI, P. II, 16. *Degetele ei ca din ceară albă torceau dintr-o furcă de aur și dintr-un fuior de o lână ca argintul*. EMINESCU, P. L. 7. *Lacrămi sleite ca ultimele picături dintr-un burete stors*. DELAVRANCEA, S. 110. *Mușca ... dintr-o lămâie stoarsă*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 32. *Secretarul general asculta ... gustând iar dintr-un pahar de Tokai*. ULIERU, C. 105. *Un păstor cânta dintr-o frunză de salcâm*. BOGZA, V. J. 24. *Aici, domnule căpitan, ... îi răspunde un glas dintr-o pâlnie adâncă de obuz*. CAMILAR, N. I, 52. *Maică-sa i-o fi dat ... de cinat Dintr-un taler nespălat*. JARNÍK - BĂRSEANU, D. 100. *Și-mi bea vin dintr-o ploschiță*. PĂSCULESCU, L. P. 278. *Mi-a cântat cu-atâta drag, Dintr-un fluieraș de fag*. FOLC. TRANSILV. II, 107. ◆ (Indică partea corpului unei ființe care servește la efectuarea unei mișcări, la emiterea unui sunet) [Motanul cu șapte capete] *când urla dintr-un cap, s-auzea cale.de-o zi*. EMINESCU, P. L. 12. *Rolla se apropia liniștită ... și-l umplea de sânge dintr-un pumn*. BRĂESCU, V. 27. *Anton lasă brațul tatălui său și se ridică dintr-un genunchi*. DAVIDOGLU, M. 85. ◆ (Indică recipientul, sursa etc. din care provine, se extrage etc. un element conținut sau cuprins în acestea) *Cine va bea dentru această apă ... n-are a se însetoșa în veaci*. CORESI, EV. 5. *Dintru acea coșniță dară scoțând matca cea de trântori fără zăbavi*. MOLNAR, E. S. 39/1. *Pescarul zice: „Puternice împărate, i-am prins dintr-o baltă”*. GORJAN, H. I, 63/28. *Varsă toată apa dintr-însa [ploscă]*. CREANGĂ, P. 204. *Răsuflarea ... o repezi ca un fir de aer care scapă dintr-un burduf umflat*. DELAVRANCEA, S. 133. *Doi bouleni dejugați ronțăie dintr-o mână de paie*. C. PETRESCU, S. 50. *S-a dus la biroul mic ... și dintr-un sertar mi-a scos o scrisoare a mea neterminată*. CAMIL PETRESCU, P. 20. *Îl mai prindeau [păstrăvul] ... și dintr-un mic canal*. MOROIANU, S. 50. *Se vârsa dintr-o damigeană vin*. ARGHEZI, S. XI, 86. *Ea scoate dintr-un coșuleț niște ouă*. CĂLINESCU, I. 197. *Vă plăcea limonada portocalie, turnată dintr-o sticlă găurită la fund*. PAS, Z. I, 19. *Raluca răsucea țigări dintr-o besactea*. DEMETRIUS, A. 21. [Măicuța] *nu mă dă după tine, Până nu vei număra Paietele de p-un hotar Și tot fânul dintr-un car*. JARNÍK - BĂRSEANU, D. 277. ◆ (Indică materia sau elementele componente din care se formează, se construiește etc. ceva) *Să vede o coloză de marmure dintr-o însuși piatră întreagă naltă de 20 de stânjini*. AMFILOHIE, G. 119/12. [Albinele] *zidesc dintr-însa [din ceară] doa[u]ă feliiuri de faguri*. MOLNAR, E. S. 43/9. *Aflând o luntre dintru un lemn scobit ... au poruncit să o măie la el*. ȘINCAI, HR. I, 217/24. *Din ce iaste omul alcătuit? Dintru un trup materialnic, mișcătoriu și muritoriu*. GRECEANU, I. 55/12. *Este de crezut că având statornică sârguință pot*

să alcătuiască dintru acel vechi copaiu [!] un caic. DRĂGHICI, R. 147/26. [Albina] a scoate știe Dintr-un must plin de otravă cea mai bună doftorie. CONACHI, P. 269. Și-i făcută [biserica], mi se pare, numai chiar dintr-o bucată. CONTEMPORANUL, I, 457. Dintr-un șir de munți au zidit dolenicul său palat. EMINESCU, P. L. 51. Oșlobanu, cu ciubotele dintr-o vacă și cu talpele din alta. CREANGĂ, A. 99. În serele de vară, toată mahalaua ieșea pe prîspa de pământ, or pe lavița dintr-o scândură pe patru picioare. DELAVRANCEA, S. 217. Gligori își legăna trupul uriaș pe picioarele mari, vârate în niște ciubote dintr-o vacă. SADOVEANU, O. I, 44. Dinții, gingiile și poate că și limba reverendului ... erau fabricate dintr-alte materiale decât ale naturii umane. ARGHEZI, S. XI, 88. Se știe că biserica a fost clădită dintr-un singur lemn, ... pe vremea turcilor. STANCU, D. 282. Fie o sursă constituită dintr-un strat subțire de element a-activ deșus pe un suport metalic. SANIELEVICI, R. 23. Cu căciulă nedubită, Dintr-un cărlănaș făcută. PĂSCULESCU, L. P. 308. Dintr-o tușă de fuioare, N-o făcut o ștergătoare. FOLC. TRANSILV. I, 412. Oala și pucalul tot dintr-un lut amândouă. ZANNE, P. IV, 5. ♦ (Indică sursa din care emană, din care iradiază un izvor de apă, un miros, un flux de lumină etc.) Ca fierul aprinsu cându sar scânteile dintru elu (a. 1550). CUV. D. BĂTR. II, 459/15. Și miroseală dentr-însele mirolesc. CORESI, EV. 309. Donul iese dintr-un lac ce este despre răsărit de Moscfa. AMFILOHIE, G. 68/5. Un șuvoi ce curge dintr-un munte. DRĂGHICI, R. 112/16. Parfumul ... făcea parte din vechea mea dragoste ca mirosul dintr-o grădiniță. CAMIL PETRESCU, P. 11. Se simțea ... Poate, o lumină dintr-o stea sumbră. VOICULESCU, POEZII, II, 224. Cuvintele tale porneau rare și calde, ca și cum ar fi picurat sânge ... fierbinte dintr-o rană care nu doare. DEMETRIUS, A. 72. ♦ (Indică elementul din care este generat ceva) Și văzu cum șapte spice de grâu creștea sus dentru fir, frumoase și pline. PO 139/20. Focul cel mare să prinde dintru o scânteie. PILDE, 109/3. Dintru aceste patru ramuri în vremea venitoare se nasc ramuri pre de lături. ÎNV. POM. 95/15. Să dea nouă spice dintr-un bob. DELAVRANCEA, S. 169. Dintr-un spic să iasă-un stog. FOLC. TRANSILV. I, 546. ♦ (În legătură cu construcții care indică o anumită modalitate de efectuare a unei acțiuni) Și cel slab și cel puternic, și cel mic și cel mare, Înaintea lui [a împăratului] ca praful se șterge Dintr-o suflare. CONACHI, P. 272. Vin la Milcov cu grăbire Să-l secăm dintr-o sorbire. ALECSANDRI, P. II, 136. Îi zboară capul dintr-o singură lovitură de paloș. CREANGĂ, P. 278. Atunci, unde se repezi fata la zmeul celalt cu paloșul și, dintr-o lovitură, îl făcu în două bucăți. ISPIRESCU, L. 19. Dintr-o hârjiitură și-ar fi curmat mijlocul. DELAVRANCEA, S. 91. Eu am luat dintr-una stânca în spate. AGÎRBICEANU, L. T. 359. Să te văd cât Coșbuc de mare! Ură Belciug, ciocnind și golind paharul dintr-o dușcă. REBREANU, I. 136. Dintr-un salt, umbra se repezi spre marginea acoperișului. CAMILAR, N. I, 74.

II. 1. (Exprimă încadrarea începutului unei acțiuni, al unei stări, al unui fapt etc. într-o unitate, într-o perioadă sau într-o circumstanță temporală singularizată față de altele subînțelese de același fel) Viița mea ceaea dintru tinrerea ... ce au fost. COD. VOR.² 302. Dintru-acea izbândă au început Cantemir-Vodă a faci

steaguri de lefecii în Roma. NECULCE, L. 99. Dintru această clipă spargerea întră Gallia și Rosia au fost așa ca despărțire. MANIFEST (1813), 8/23. El ne despărți și dintr-acel minut nu mai știui ce să facu Mentor. PLEȘOIANU, T. I, 94/18. Chear dintr-această viață vei gusta rodurile virtuțiilor ... tale. MARCOVICI, D. 9/21. Dintr-un timp și vântul tace; Satul doar me ca-ri mormânt. COȘBUC, B. 7. Pe câmpia-nrouată Dintr-al zilei revărsat Aduna frumoasa fată Rouă-n galbene ulcioare. id. P. II, 82. Prea iubită mi-ai fost mie Dintr-a ta copilărie. JARNÍK - BĂRSEANU, D. 253. ♦ (Indică proveniența sau apartenența la o unitate sau la o perioadă temporală) L-ale țării flamuri negre Cârlova oștirea chiamă, În prezent vrăjește umbre dintr-al secolilor plan. EMINESCU, O. I, 32. Și-n calea mea-ntâlnii pe rând ... Pe cei ce vrură Să vă-ndrumeze spre mai bine - Spre-acel frumos întrezărit În armoniile eterne Dintr-un sfârșit și-un infinit. MINULESCU, VERS. 6. Starea generală a literaturii dintr-un anumit moment. V. ROM. octombrie 1975, 3. O privire de sinteză asupra valorilor muzicii românești dintr-o ultimă perioadă de creație. M 1974, nr. 7, 7. (În corelație cu „până în” sau cu „spre”, raportează momentul final al unei încadrări la cel inițial, pentru evidențierea extinderii temporale) Venirea acestui dintăiu plenipotențiaru dintr-o zi până în ceaialaltă în zadar au fost așteptată. MANIFEST (1813), 21/28. De unde vii? Spre unde curg? Dintr-un amurg spre alt amurg. LESNEA, VERS. 23. ♦ (Indică includerea într-o anumită categorie de vârstă) D. Panu ... e dintr-o generație mai tânără. IBRĂILEANU, SP. CR. 67. ♦ (În legătură cu construcții care indică încadrarea începutului unei acțiuni, al unei stări, al unui fapt etc. la modul absolut) Mai toți cei dintru început socotia aceasta: adecă, cunoaște-te pre sine-ț (a. 1794). GCR II, 154/16. Strălucirea care dintru început avu cetatea aceasta i-au întunecat. MAIOR, T. 276/13. Toate câte ca un bun au făcut, dintru început sunt bune foarte. GRECEANU, I. 36/27. Călătoria ... urma dintru-ntăi foarte bine. DRĂGHICI, R. 19/4. [Erotocrit] ... a greșit dintru-nceput. PANN, E. 67/8. Cei doisprezece ani de nebunii dintru începutul vieții. VLAHUȚĂ, N. 121. Dintru-ntăi lucrul e serios. HOGAȘ, DR. II, 191. Dintru-nceput un clondir vânătoresc cu coniac făcu ocolul. C. PETRESCU, S. 29. Pavel Tunsu ochise dintru început automobilul. REBREANU, R. II, 140. S-ar părea dintru început deci că prima merită toată atenția noastră. TITULESCU, D. 88. Ar fi trecut pe lângă guri de umbră ... pe unde dintru începutul zidirii n-a pătruns nicio dată pasul omului. SADOVEANU, O. IX, 536. Ea găsisse ... taina din tainele sufletului, aceea care face din nou cu puțință meșteșugul dintru început al lui Dumnezeu. ARGHEZI, C. I. 6. Dintr-un început cultura noastră [europeană] e zămisiită astfel, încât orice noțiune și orice evaluare sunt definite prin contrast. RALEA, S. I. II, 11. Dintru început își luă asupră-și drepturi de soție și de mamă. VINEA, L. II, 306. Bărbatul devenise dintru început brutal. DEMETRIUS, A. 10. Dintru început cam nu-i veni îndămână cererea aceasta. SBIERA, P. 45. ♦ (Indică încadrarea unui fapt reprezentând echivalențul pecuniar al unei activități desfășurate în cursul unei perioade temporale, singularizată față de altele subînțelese de același fel) Pe simbria dintr-un an Facu-mi casă

cu pridvan. JARNÍK - BĂRSEANU, D. 409. ♦ (Urmat de „în”) *Să cetească dintru în tinerețe scripturile*. N. TEST. (1648), 191^f/9. *După rândueala ce să păzăște dintru în vechime* (a. 1814). URICARIUL, I, 188.

2. (Exprimă delimitarea unei subdiviziuni temporale, determinată cantitativ, din cursul unei perioade temporale singularizate față de altele subînțelese de același fel) *Cum ar fi vrut minerii din Saraca și Doman să stea aici, la ștaier, trei zile dintr-un an*. VINTILĂ, O. 25. *Mai am Șapte zile dintr-un an*. FOLC. TRANSILV. I, 19.

3. (Popular, în legătură cu construcții care exprimă proiectarea unui fapt în mai multe intervale temporale viitoare) *Dar această veselie Dintru mulți ani să vă fie*. FOLC. MOLD. I, 240. ♦ (În legătură cu construcții care exprimă o anumită modalitate simultană, instantanee sau neașteptată de încadrare a unui fapt) *Deșarta casă Dintr-odată-mi pare plină*. EMINESCU, O. I, 106. *Prea era grozav aceluși lup ... deschise o gură de să mă îmbuce dintr-odată*. ISPIRESCU, L. 14. *Un palat miraculos Îl vei face, ca prin farmec, dintr-odată să răsără*. MACEDONSKI, O. I, 30. *A apus! Și dintr-odată Nu mai vezi nici deal, nici drum*. COȘBUC, P. II, 68. *Se opri și viscolul, așa dintr-odată*. AGÎRBICEANU, S. 123. [Broșcuța] ... îl vede uriaș [pe cocostârc] cu capul atingând cerul, cu pliscul lung, larg, să soarbă dintr-odată balta. GĂRLEANU, L. 78. *Povârnișul ... se frânse dintr-odată în pieptul unui deal alb*. GALACTION, O. I, 49. *M-am întors dintr-odată cu tot corpul*. CAMIL PETRESCU, U. N. 15. *În orașelul dunărean ... liniștea s-a spart dintr-odată*. SAHIA, N. 47. *Oamenii ... se lăsau la pământ adormind dintr-odată*. CAMILAR, N. I, 62. *Dar dintr-odată, într-o dimineață, fără nicio pricină, Elvira dispărea*. SADOVEANU, O. I, 146. *Și cum a ajuns el inspector, așa, dintr-odată?* ULIERU, C. 58. *Prea îl întrebi și tu repede și dintr-odată, observă măicuța*. ARGHEZI, C. J. 31. *Avea amnezii lacunare, uitând dintr-odată ... ideile*. CĂLINESCU, S. 236. *Toată înfățișarea lumii se schimbă dintr-odată*. BOGZA, C. O. 51. *Liviu, dintr-odată, își culcase capul pe ea*. DEMETRIUS, A. 330. *Am plătit dintr-odată pentru tot ce-am făcut*. DAVIDOGLU, M. 90. *Dintr-odată ... îi sbucni plânsul*. ISAC, O. 220. *Să lucrezi dintr-odată la trei războaie nu-i ușor*. VINTILĂ, O. 33. *Crezi că a vrut să-mi spună dintr-odată?* PREDĂ, I. 41. *Sare Toader dintr-odată, proptește spinarea lată*. DEȘLIU, M. 67. *Persoana mi s-a părut dintr-odată foarte interesantă*. FLACĂRA, 1975, nr. 47, 21. *Să te bată, badeo, bată Nouă boale dintr-odată*. JARNÍK - BĂRSEANU, D. 265. *Unii joacă câte-o fată, Eu joc două dintr-odată*. FOLC. TRANSILV. II, 543. ♦ (În formule corelative indică o anumită modalitate iminentă de încadrare a unui fapt) *Petrila ... e un bastiment mohorât și rece, părănd că abia a ieșit sau că dintr-o clipă în alta va intra din nou în ceață*. BOGZA, V. J. 77.

4. (Exprimă ordinea încadrării într-o succesiune temporală de fapte singularizate față de altele subînțelese de același fel) *Ivirea lui Sar Peladon ... a fost, pentru mine, cel dintâi eveniment, dintr-o serie de evenimente providențiale*. GALACTION, O. 22. ♦ (În construcții care indică precedența unei acțiuni, a unui fapt etc., singularizate față de altele subînțelese de același fel) *A fi noi dintru întâiu*. COD. VOR.² 341. *Dintr-ntâi și dintru-ntâi, care dintre noi amândoi va*

lua iapa ta în spate și va încunjura iazul de trei ori ... ai aceluia să fie banii! CREANGĂ, O. 32. *Așa fac mai toți câți scapă: dintru-ntâi s-arată pocăiți, se prefac proști, se dau tot cu binișorul, și odată, când le vine bine, p-aici și-e drumul*. CARAGIALE, O. VI, 253. *Dintr-ntâi a crezut că sfiiciunea ei este prefăcătoria obișnuită a fetelor*. REBREANU, I. 115. *Dintr-ntâi [boierii] făcură ca turcul: mâncară în tăcere; apoi își veniră în fire*. SADOVEANU, O. I, 53. *Numele nostru a fost dintru-ntâi Oprea!* C. PETRESCU, A. R. 138.

III. 1. (Exprimă localizarea, existența unei stări de spirit, a unui fapt etc. într-un spațiu circumscris, singularizat față de altele subînțelese de același fel; prin analogie cu spațiul propriu-zis) *Cutare școală literară dintr-o țară e fiica cutării școli literare din alta*. IBRĂILEANU, SP. CR. 2. *Dragostele dintr-alt sat Ca pita de cumpărat*. JARNÍK - BĂRSEANU, D. 79. (Învechit, rar, urmat de „ambe”, localizarea se face prin raportare simetrică) *O, cinstiților și dintr-ambe părțile vestiților senatori*. CANTEMIR, I. I. I, 75. ♦ (Situarea, localizarea etc. privesc interiorul unei ființe) *Noroiul patimilor cel dintru mine*. MINEIUL (1776), 132^v/16. *Frunzele ... de crengi se deslipesc Ca frumoasele iluzii dintr-un suflet omenesc*. ALECSANDRI, P. III, 7. *Părinții nu i-au dat decât sufletul dintr-însul*. REBREANU, I. 56. (În corelație cu „până la”, raportează limita finală a localizării la cea inițială, pentru evidențierea extinderii) *Dintru o margine a cerului și până la ceaialaltă s-au făcut cea mai adâncă tăcere*. BELDIMAN, A. 68/1. ♦ (Indică proveniența sau apartenența unui element de natură abstractă) *Apoi bine, măi băiete; dacă toate acestea sunt ale mele dintru ale mele, atunci te poftesc să nu te acolisești la nimic*. HOGAȘ, DR. II, 11. ♦ (Indică includerea într-o categorie) *Șeful v-a rugat să primiți să faceți parte dintr-un guvern care ar duce la convocarea unei adunări constituante*. CAMIL PETRESCU, T. I, 22. *Fac parte dintr-un partid pe care îl slujesc de douăzeci și cinci de ani*. ARGHEZI, S. XI, 69. ♦ (Indică descendența, originea unei ființe) *Născu dentru ea un fecior și o fată*. CORESI, EV. 210. *Nu se vor mesteca ... nice cu fata ei ce va avea dintru-alt bărbat*. PRAV. LUCACI, 174. *E să nască o fecioarea dintru voi (cca 1600)*. CUV. D. BĂTR. II, 145/11. *Cel dintr-alt neam*. MARDARIE, L. 153/6. *Lăudăm pre marele Constantin căci au fost dentru împărați*. BIBLIA (1688), [prefață] 6/34. *Dintru aceluși Pureci aprodul s-au tras neamul Movileștilor*. NECULCE, L. 10. *Pentru că dintru acest fecior al său ... să menisă ca să răsără vlăstarul dreptății* (a. 1760). GCR II, 70/20. *[D]umne]zeu s-au născut dintru tine*. MINEIUL (1776), 209^v/22. *Au voie moștenitorii lui, cei din carii să trage și cei dintr-însul să trag, până la un an deplin să-și ia seama*. PRAV. COND. (1780), 156. *Moamet avu dintr-însa trei fii cari muriră mici*. VĂCĂRESCUL, IST. 247. *A lor naștere să face dintr-un ou*. AMFILOHIE, G. F. 292/15. *Câți [fii] tot dintru același tată și aceeași mamă să nasc sânt buni*. LEGUIRE, 1/24. *Sânt cu măestria ei, sau iaste ea facerea mea? sau amândoi dintr-un izvor am ieșit?* CARCALECHI, C. 55/18. *Crocodilul să naște dintr-un ou mare*. AR (1829), 20^v/10. *Cicală-Pașa ... era născut la Messina dintr-un tată genovez și dintr-o mamă turcă*. BĂLCESCU, M. V. 104. *Ca să fie drepti „șerbi” țigani a dumisale, cu tot rodul ce s-a trage dintru dânsii*

(a. 1848). URICARIUL, XVII, 347. *Dintr-un ou mic ese pușor foarte micșor*. PANN, E. I, 11/25. *Se trăgea dintr-un neam de jeshătoare vestite*. AGÎRBICEANU, S. 19. *S-a zis, de pildă, că Dante Alligheri descindea dintr-un german Aigler*. NEGULESCU, G. 232. *A pătruns ... într-o mină Doromb Dumitru, băițandru de optsprezece ani, dintr-o familie de țărani*. BOGZA, V. J. 26. *Toată lumea-i dintr-un neam Numai eu pe nimeni n-am*. FOLC. TRANSILV. II, 20. ♦ (Indică originea unei idei, a unui fapt etc.) *Știu că credința iaste dentru auzit, iară auzătul den cuvântul lui D[u]mn[e]zău*. PSALT. (1651), III°/7. *Dintru acestea s-au înălțat o nobleță grecească*. OBLĂDUAREA 13/11. *Cine dar cunoaște în ce chip iese un lucru dintru altul ... acesta înțelege cu cuvânt*. POTECA, G. 23/4. *Adevărata bucurie ce ai a nădăjdui este aceia care va izvorî dintr-o purtare bună*. MARCOVICI, D. 9/19. *Rumânii ... să fie ale sale dintru ale sale*. CR (1839), 36°/14. *Prieteșug! dar din ceriuri ... Ce te naști dintr-o vedere*. CONACHI, P. 81. *Îi vedea d-ta ce lucru de femeie are să ieasă dintr-însa*. CREANGĂ, P. 174.

2. (Exprimă îndepărtarea, dispersarea, dispariția etc. dintr-un spațiu circumscris, singularizat față de altele subînțelese de același fel; prin analogie cu spațiul propriu-zis) *Stăpânul locului poate să-l gonească și să-l scoată dentr-acele loc și fără știrea giudețului*. PRAV. 55. *Bune nădejdi es dentr-un scaun în altul*. ANTIM, P. XXV. *Dentru această lume s-a petrecut* (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. 113/5. *Nepriimind ca să-i stăpânească craiul încă să zice cum că l-ar fi scos dintru al său scaun*. AMFILOHIE, G. 101/4. *Învîngătorii români ... apropiindu-se de Nicopole, scoaseră pe dușman dintr-însul*. BĂLCESCU, M. V. 99. [Florile și candelabrele] *puneau locuinței pecetea unui lux ales, alcătuiind oaspelui meu un cadru în așa armonie cu fînța sa că, în amintirea mea, dintr-însul nu-l pot desprinde*. M. I. CARAGIALE, C. 38. ♦ (Indică eliberarea, salvarea, mântuirea dintr-o situație dificilă) *Mântui-va sufletul lui dintru moarte*. COD. VOR.² 364. *Se-ară scumpăra dentr-acea muncă de vecie*. CORESI, EV. 74. *Să roagă lui D[u]mn[e]zău să-l izbăvească dintr-aceaia*. PSALT. (1651), 34°/7. *Să duse de o luo dintru acea cădeare*. MINEIUL (1776), 179°/25. *Îndată au scăzut [omul] dintru aceasta, defăimând d[u]mnezeiasca poruncă prin neascultare*. GRECEANU, Î. 17/3. *Brigul scăpasă dintr-o luptă ... neasămănată*. AR (1829), 5°/6. *Dintru aceastea toate Nimenea nu mă va scoate*. BĂRAC, A. 29/24. *M-ai scos dintr-o mare încurcătură*. CAMILAR, N. I, 381. ♦ (Îndepărtarea, salvarea etc. privesc interiorul unei persoane) *Eși dentr-însul dracul*. CORESI, EV. 275. *Dintru inimile noastre nădejdea toată s-a scurs*. BELDIMAN, O. 40. *Tulie ... să ruga dintru toată inima*. id. N. P. I, 5/6. *Aducerea aminte de tine ce o voiu ținea, niciodată nu o vor putea ei șterge dintru mine*. MAIOR, T. 190/6. *Suvenirul niciodată nu se șterge dintr-un sân*. PELIMON, S. 28/5. *Era om tăcut, ... dar și când da câte-o vorbă dintr-însul, vorba era vorbă*. CREANGĂ, P. 142. ♦ (Adesea în corelație cu „în”, „întru” sau „la”, indică transformarea, prefacerea, trecerea de la o stare la alta) *Întoarcă-se dintru înturearecu în lumiră*. COD. VOR.² 306. *Dumnezeu învise dentru morți* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 82/8. *Nu iaste, Doamne, moarte robilor tăi, ...*

ce schimbare dentru ceale mai cu grijă la ceale mai fericite. ANTIM, O. 189. *Dintru nesănătate întru sănătate prefăcându-l*. MINEIUL (1776), 89°/16. *Pot aduce în ecsemplu pre anglezii, care dintru o limbă mestecată au înfrumusețat așa limba lor*. IORGOVICI, O. 79/11. *O așa înălțare, Dintr-o norocire mică în norocirea cea mare*. CONACHI, P. 81. *Aleseră mănăstirea lui Alexandru-Vodă, spre a face dintr-însa cetate*. BĂLCESCU, M. V. 131. *Prin petrecerile și jocurile copilăriei să se silească a forma dintr-însul o inimă religioasă, un bărbat cinstit și un cetățean bun*. NEGULICI, E. I, 39/9. *Dintr-un vis în alte visuri crizele m-au aruncat*. PELIMON, S. 3/5. *Dintr-o arie comună ... și dintr-un melancolic lied nemțesc ... marele compozitor a știut să plămădească acest cap d-operă*. ODOBESCU, S. III, 94. *Eu făcut-am zeititate dintr-o palidă femeie*. EMINESCU, O. I, 30. *Dintr-o vorbă hohot iese*. COȘBUC, P. II, 57. *Așa-i plăcea lelii Mariei să umble, și greu ar fi scos-o dintr-ale ei*. SĂM. I, 120. *Ca și când s-ar trezi dintr-un somn adânc, [Vasile Murășanu] privi la întrebarea aceasta*. AGÎRBICEANU, A. 52. *Dintr-o carte veselă, romanul lui Cervantes devine o carte tristă*. LOVINESCU, C. IV, 137. *Văd că faceți o problemă dintr-un fapt de toată ziua*. CAMIL PETRESCU, T. III, 57. *N-a fost chip s-o scot pe babă dintr-ale ei*. CĂLINESCU, C. O. 34. ♦ (Indică transmiterea a ceva) *Iară oamenii așe vorbescu că au apucat unii dintru alții*. NECULCE, L. 17. *Adevărul nu se spune, iar dacă provoci o minciună, se falsifică una dintr-alta tot ce urmează*. CAMIL PETRESCU, P. 103. ♦ (Indică alegerea, deosebirea, separarea etc. dintr-un grup sau dintr-un spațiu circumscris) *Și lua-te-voiu dintru oamenii*. COD. VOR.² 305. *Porânci lui așa dzicând: dintru featele Canaanului muiare să nu iai*. PO 93/26. *Întocmirea [compararea] iaste când doo sau trei lucruri se împreună într-o ... aleagere cu sine întocma, care ar fi dentr-însa mai bună sau mai rea*. ST. LEX. 224°/16. *Prea înțeleptul cel dentru dascalii ales și arhiereu*. BIBLIA (1688), [prefață] 4/42. *El și-au fost luat o slujnică țiiitoare dintru aceli țări streine*. NECULCE, L. 23. *Dintru aleși scriitori (făcători de scrisori) acel fealiu de temeuri și încheieri am ales care tinerilor care învață vor fi de folos*. EUSTATIEVICI, I. 46/14. *Dintru acești patru pretendenți a ales crai pe Vladislav II*. ȘINCAI, HR. II, 84/14. *Dintr-aceștia, țara noastră își alege astăzi solii!* EMINESCU, O. I, 150. *Las că te fac ieu s-o cunoști și dintr-o mie*. CREANGĂ, P. 271. *Dintr-o punte mincinoasă Trei minuni tu poți alege*. COȘBUC, P. I, 74. *Numai eu că mi-am ales Firuș galben de secară și urătul dintr-o țeară*. JARNİK - BĂRSEANU, D. 168. ♦ (Indică proveniența unui bun, a unui venit etc.) *Altă avuție iaste dintr-agonisită direaptă, ce ș-aceasta să cade să o cheltuiască bine*. VARLAAM, C. 222. *Nu avea grijă fără ca să facă ceva dobândă dintr-o preadă ca aceasta*. MAIOR, T. 28/2. *Va da vlădica din locurile ceale domnești ... colonilor ... ca pe sama lor să le agonisască și ei să ia rodirile dintru dânsale*. id. I. B. 217/1. *Dânr-un transport te îmbogățești*. TUDORAN, P. 9.

3. (Exprimă delimitarea unui element sau a unui grup de elemente de natură abstractă din interiorul unui grup mai mare, singularizat față de altele subînțelese de același fel; cu valoare partitivă) *Nece urul nu va fi dintru voi*. COD. VOR.² 317. *Iară s-au dentru ei perit*

Iuda și alții mulți după aceea. CORESI, EV. 187. [Fariseii] unul dintru dânși tremiseră. VARLAAM, C. 238. Să nu ia nemică dentr-aceia roadă. PRAV. 3. Unii dentr-înșii. BIBLIA (1688), [prefată] 8/16. Dumnezeu să facă plată fieștecăruia dintr-înșii. ANTIM, P. XXVII. Iar dentr-înși a rămas cu Matei-Aga (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 287/25. Zis-au unul dintru ucenicii lui (a. 1746). GCR II, 36/28. Acest dintru sfinți părinte al nostru. MINEIUL (1776), 93²/5. Pricpeui că mulți dintru adunare era de potrivnică părere. MAIOR, T. 142/10. Una dintru aceale întrebări desăvârșit dezlegată da pricină ca și ceale-lalte să fie lămurite. LEON ASACHI, B. 15/24. Trebuie însă să știi că fieștecare dintru acesteia zeace ziceri asupra iaste neam prea de sus. GRIGORIE, L. 98/15. Pornire împotriva unuia dintr-aceste doșuță adevăruri. MARCOVICI, D. 7/19. Fiecare dintr-înșii răpi câte unu din acei șapte mosafiri. GORJAN, H. I, 100/8. Era unul dintr-acei oameni din norocire rari. NEGRUZZI, S. I, 71. Închipuieste-ți că ... dintr-o ființă aveea n-ar rămânea nimic. EMINESCU, P. L. 56. Am cunoscut ... o bună parte din aceia ce sunt socotiți cu faime ale țării; la foarte pușini însă dintr-înșii am văzut ... atâtea înalte însușiri. M. I. CARAGIALE, C. 11. Dinarul ..., la început a zecea, dar apoi ... a treia sută parte dintr-un floriu crăiesc. IORGA, C. I. III, 211. Ioana are ceva dintr-un soldat înfrânt și sdrenșuit. CAMIL PETRESCU, T. I, 117. Când a chemat împăratul pe fiul său și a pus pe ceilalți șase sfetnici de l-au ispitit, s-a văzut că pricepe multe dintr-ale vieții. SADOVEANU, O. XV, 352. O „prematică” dintr-un șir de ordonanțe comice sună. CĂLINESCU, I. 86. Auzi, Toni, cât a mai rămas dintr-un om: un cuvânt. DAVIDOGLU, M. 34. ♦ (Indică detașarea din interiorul unui grup) Dintr-acești boieri ce-i trămisese Michai-Vodă pentru tocmeală ... se apucară unii cu alții mai mult să facă vraje decât pace. BĂLCESCU, M. V. 94. (Precedat de „care”, „câte”, sau „cine”, în construcții interogative) Câți dintru oameni de ucenicii lu Hristos sânt vânași ... spre viața dumnezeiască. CORESI, EV. 333. Cine dintru oameni are hi atâtea de nebun? VARLAAM, C. 161. Care dintr-acele voroave ... au cădzut și la prepus. NECULCE, L. 101. ◇ (Indică delimitarea unei părți nedefinite dintr-un grup; cu valoare partitivă) Și zisă să caute dintru greci, ore care vor fi mai tari. HERODOT², 22. ♦ (Indică delimitarea sub aspect comparativ sau pe bază de procent) Că sfetuiră-se de elu dintr-înșii mai mulți de patruzeci de bărrbați. COD. VOR.² 280. Tekeli, perzând partea cea mai mare dintru ai săi, mai pre urmă s-a dus la Țarigrad. ȘINCAI, HR. III, 156/37. Dacă nu voiește să-l ierte de tot, încai să-i dea cinci, șase piluri mai pușine dintr-o sută. GORJAN, H. I, 77/17. Mor pe fieșcare an trei lăcuiitori dintr-o sută. PR. 5/1. Dintr-înșii 85 la sută sunt români. ISAC, O. 268. Mândra mea ce-i cu norocu. Că nu răsare în tot locul ... Dintr-o sută, unu-l are. FOLC. TRANSILV. I, 128.

4. (Exprimă elementul singularizat față de alte subînțelese de același fel din care rezultă, din care se deduce ceva) Dintr-acelea fu și răsăpa sărbătorilor. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 180¹/8. Că niceo înțălepciune omeniască altă nu-i, decât luarea aminte primejdiiilor și lucrurilor viitoare dentry cele trecute. N. COSTIN, L. 35. Învățătura socoatei iaste așa învățătura care dintru unul înainte pusul și știutul, alt neștiut număr a afla

învăță. ARITM. (1805), 13/15. Dintr-o premisă ... se deduc ... concluziuni. MAIORESCU, L. 13. Senzația de clasă nu-i o stare de suflet absolută. Rezultă dintr-un raport. IBRĂILEANU, A. 10. Lacrimile tale vin dintr-un punct al iluziei, care va izvorî de-aci-nainte totdeauna. ARGHEZI, C. J. 73.

5. (Învechit, exprimă recurgerea la un anumit agent singularizat față de alții subînțeleși de același fel, prin intermediul sau cu ajutorul căruia se efectuează o acțiune) Dentr-însul și noire priimim. CORESI, EV. 209. Ștefan-Vodă trimis-au la craiul leșescu cu solie pre ... Tăutul logofătul și pre Isac vistiernicul, ca să poată dintr-însul cunoaște ceva. URECHE, L. 101. A înțeles dintru mitropolitul. id., ap. GÎDEI, 191. Mai lucit tot dintru acela scriptor să veade care așa pomeneaste treacerea ... (gotilor) peste Dunăre în Thrația. T. AARON, S. A. 22/22. (Învechit, rar, în construcții care indică prin metonimie agentul) Dintr-aceleși rostu iesu urăciurile și blăstemul. COD. VOR.² 352. ♦ (Indică elementul din care este format ceva de natură abstractă) Localitatea e compusă dintr-un oraș comercial. RALEA, O. 20. ♦ (Indică mijlocul, modalitatea prin intermediul sau cu ajutorul cărora se săvârșește o acțiune, un fapt) Iară se în fătărie căutați, păcatu faceți, obliciți dentry leage ca trecătorii. COD. VOR.² 346. Și dentr-acesta lucru înțelege-vom cât iaste den preanălțare osândă. CORESI, EV. 19. Păinea carea o agonisim dentry usteneală să chiimă și iaste păine de dureare. VARLAAM, C. 34. Nuntele ce să vor face dentry sânge amestecat ... aceastea nunte să vor despărți. PRAV. 218. Dintru a Mărișii] Tale cheltuială atâtea cărți făcând. BIBLIA (1688), [prefată] 7/58. Toate aceste dentry cetiala istoriei să cunosc. N. COSTIN, L. 37. Dentry aciaste cuvinte rânindu-mă la inimă și-am venit ... la ușă. MINEIUL (1776), 57¹/14. Dentry împreunarea omenilor celor buni ... poate câștiga omul o comoară de daruri foarte alese. PILDE, 31/16. Dentry aceasta învățăm noi că suntem datori să ne rugăm. OBRADOVICI, D. 24/14. Dentry acele semne pricepu zina că acela e Telemah. MAIOR, T. 4/13. Dentry aceasta puteși să vă încredințați că aerul nostru și pământul nostru e foarte întocmit spre prăsirea poamelor. ÎNV. POM. 5/3. El cumpătă sfatul priiatenului și dentry acelu își trage lui și folos. TEODOROVICI, M. 12/3. Dentry aceasta puteși judeca ... câtă vreme ... trebuie ... ca să poată tăe ... acel colaciul așa gros. DRĂGHICI, R. 148/13. Să-mi las cărțile la obraze vrednice de a se folosi dentry-însele. GORJAN, H. I, 52/17. Numai după vreunul dentry-aceste semne nu putem zice că o femeie este grea. MEȘT. MOȘ. 21/20. Avea un vrav de paseri dinainte și ospăta dentry-însele cu lăcomie. CREANGĂ, P. 245. Avea bani în ladă ... destui, pentru ca să poată trăi un an, doi dentry-înșii. SLAVICI, O. I, 139. O familie politică financiară prospera din monopolul cuielor și al sârmei, dentry-al hârtiei și puicii. ARGHEZI, S. XI, 9. Că nu-l suferea, se vede dentry-aceea că, pe dată ce împrejurările îi îngăduie, fuge iar la Bărboiu. CĂLINESCU, I. C. 78. Cu mândra de-acum un an Dintr-un măr mă săturam. JARNİK - BĂRSEANU, D. 155. ♦ (Indică justificarea unei acțiuni, a unei stări, a unui fapt etc.) Ale trupului boale dentry-acestea ... vină fi-i-va. CORESI, EV. 241. Va muri atunce dentry-aceea boală. PRAV. 94. Dentry-aceea

isfealenie să feace vestită ace ... călugăriță. DOSOFTEI, v. s. octombrie 90^f/10. *Dentru acela au fost neamul slăvit*. BIBLIA (1688), [prefață] 7/14. *Deci dintru acele rane s-a spăriat și s-a dus în Țara Nemțească*. NECULCE, L. 95. *Pătîmind dintru a sa milostivire*. MINEIUL (1776), 97^f/21. *Și dintru aceeaia au început arhierul Halchidomului a se numi pre sine mitropolit*. MAIOR, I. B. 168/10. *Zama de acest fealiu de bucate iaste bună și sănătoasă și dintru aceasta îmi iaste slobod mai mult a mânca decât din carne*. FULEA, B. 38/26. *Cărțile de vadeale ce să da până acum la unii să lipsească cu totul, pentru că și dintru această pricină să făcea multe viclesuguri*. PONTURI, 16/25. *Însuși ... Clitemnestra ... unită dintru o scârnavă dragoste cu Egist ... a ucis pe Agamemnon*. BELDIMAN, O. 3/7. *Dintru acestea dar să face cineva și bine învățat și bine credincios*. POTECA, C. P. 29/15. *Nu putea să înțeleagă pricina durerii ce dintru acea apă clocotită au sămșit-o*. DRĂGHICI, R. 183/17. *Zău! dintr-asta te-am urât*. PANN, E. I, 59/19. *Tot dintr-acest temei am tractat ceva mai pe larg ... și despre ortografie*. BĂLĂȘESCU, GR. IV/8. *Toată această turburare îmi vine dintr-o durere de cap*. FILMON, O. I, 112. *Sufletul omului este ... dintr-o fatalitate a naturei legat de forma încestă a strecurării succesive prin lumina conștiinței actuale*. MAIORESCU, CR. II, 145. *Dintr-aceasta el sta pe gânduri*. ISPIRESCU, L. 11. *Rostopască ... se îndrăgise de Maranda dintr-o glumă; vorba ceea: pe prost să nu-l strângi de mână, c-o ține de bună*. MIRONESCU, S. 30. *Nu-i spusese căt suferă ... dintr-un sentiment pe care pușcăriașul era dispus să-l aprecieze*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 169. *O să încerce și n-are să moară dintr-atâta*. ARGHEZI, S. XI, 78. *Cum să moară stupid ... dintr-o ambiție a cuiva ...?* CAMILAR, N. I, 384. *Dintr-un fel de milă ... îi spusese că Andrei o luase pe Florica*. DEMETRIUS, A. 241. *Rum a fost, nu? ... Nu-mi place ... dintr-un atâta mai mult te spurci*. DAVIDOGLU, M. 22. *Vai, badeo, cum te-am urât Aseară dintr-un cuvânt!* JARNÍK – BĂRSEANU, D. 229, cf. ALR I 1 442/218, ALR II 3 224/334. (Cu nuanță causală) *Ș-au datu șfi] sufletul în mâna lui Dumnezeu dintr-gciaia arsură*. DOSOFTEI, v. s. noiembrie 135^f/21. *Iar unii, dintr-acei bătăi, au și nebunit*. NECULCE, L. 119. (Cu nuanță de conformitate) *Nu m-oi abate dintr-a Ta poruncă*. DOSOFTEI, PS. 52/8. *Au scris sângur dintru a sa știință*. NECULCE, L. 4. *Dintru această dovadă ... Baianus cu avarii săi ... să întoarcea acasă peste Dunăre*. T. AARON, S. A. 36/25. *Oamenii deprinși ... să ducă un trai decent dintr-o muncă cinstită*. FLACĂRA, 1975, nr. 44, 22. ♦ (În legătură cu construcții care indică o anumită modalitate de săvârșire a unei acțiuni, de manifestare a unei stări etc.) *El dentru sine n-are fi făcut acest lucru*. PRAV. MOLD. 137^f/14. *Fecioară, dă-mi ... suspinare dintru adânc*. MINEIUL (1776), 200^f/22. *Să zice dintru aflate A fi avut o cetate*. BĂRAC, A. E. 3^f/3. *Nu trecea minută dintr-adânc a nu ofta*. PANN, E. I, 77/7. *Sunt oameni, pe cari spirite de observație și femeile îi descoasă dintr-o singură apucătură*. EMINESCU, P. L. 91. *Se înțelegeau toți dintr-o singură ochire*. C. PETRESCU, A. R. 17. *Motorul a fost oprit dintr-adins*. DAVIDOGLU, M. 57. *Criticul scrie degajat și bine ritmat epic, dintr-un impuls mai degrabă organic*. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 14. *Eu răspund dintr-un cuvânt Făr' să pun ochii-n*

pământ. JARNÍK – BĂRSEANU, D. 44. ♦ (Indică sursa de informare, de inspirație, de exemplificare etc.) *Sau veți scrie dentru ea [Evangelie] ceva*. CORESI, EV. 6. *Și să învețe dentru ia [pravilă] (a. 1640)*. BV I, 109. *Dascălii, carii luând lumina și dentru-alte izvoade vechi ..., o au săvârșit [traducerea]*. BIBLIA (1688), [prefață] 4/45. *Acele „Căzării” ... nu sunt așa întocmite ca ... preotul să poată culege dintr-însele dese învățături*. MAIOR, ap. DENSUSIANU, L. 52. *Și zicea să le-o mai cânte iară, poftorindu-și dintr-acea cântare Stihul de pe urmă*. BUDAI-DELEANU, Ț. 134. *În toate serile citește câteva fețe dintr-înșă traduse în limba turcească*. CR (1829), 156^f/27. *Ne povestea tatăl dintr-o carte de o asămîne [întâmplare]*. DRĂGHICI, R. 84/26. *Dar să cităm un alt caz, dintr-o sferă cu totul deosebită*. MAIORESCU, CRITICE, 124. *Nu ezităm de a cita câteva pasaje dintr-o epistolă*. EMINESCU, P. L. 65. *Era o amintire, nu tocmai exactă, dintr-o poezie de curând*. VLAHUȚĂ, O. A. I, 123. *Dintr-o istorie a literaturii unguesti extrag aceste rânduri*. IORGA, C. I. II, 168. *Darul meu de a scrie ... are două rădăcini: una crește dintr-o sensibilitate excesivă ..., iar cealaltă crește dintr-o inteligență bine intenționată*. GALACTION, O. 23. *O călugăriță suavă dintr-o „romance” de ducele de Rivas are un anume rictus hidos*. CĂLINESCU, I. 20. *Știa, dintr-o scrisoare, că Darie îi umblă tot mai des în preajmă*. CAMILAR, N. I, 28. *Domnul cetea dintr-o carte*. ISAC, O. 139. (Cu nuanță instrumentală) *Al mieu întunearec dobândește rază dintr-a Ta lucoare*. DOSOFTEI, PS. 53/8. *Scriptură, care nu iaste dentru-alt fără căt den darul Duhului Sfânt*. BIBLIA (1688), [prefață] 4/59.

– Și: (învechit) **déntru**, (regional) **dîntu** (ALR I 1 442/218, ib. II 3 224/334), **dântru** (ALR SN V h I 351), **dântu** (ib. h I 351) prep.

– **De¹ + întru**.

DÎNTU prep. v. **dintru**.

DINTURĂ s. f. v. **dantură**.

DINȚĂ vb. I. T r a n z. (Complementul indică piese, unelte etc.) A face dinți (**II 1**), a cresta, a moleta, a zimța, a zimțui, (învechit, rar) a dintela. Cf. LM, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ *Mașină de dințat* = mașină-unealtă de așchiere care servește la dîntare (**1**). Cf. LTR².

– Prez. ind.: *dîntez*.

– De la **dinți**.

DINȚĂR s. n. **1**. Unealtă cu care se ascut și se îndreaptă în direcții diferite dinții (**II 1 a**) fierăstrăului, alternativ dreapta-stînga, astfel încât tăietura să fie mai lată decât pânza, pentru a aluneca mai ușor; (învechit) ceapraz, ceaprazar, zimțar. Cf. ȘĂINEANU, DAMÉ, T. 115, PAMFILE, I. C. 119, TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, DT, LTR², DL, DM, DEX.

2. Grătar care se pune în dreptul scocului morii pentru a opri gunoaiile aduse de apă. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, DAMÉ, T. 148, CADE, DT, LTR², DL, DM, DEX.

3. (Regional) Greblă (Jorăști – Berești). Cf. H II 240. ♦ S p e c. Parte a plugului în formă de picior, din fier, prevăzută cu dinți (**II 1**) în partea inferioară, care se

introduce cu partea superioară în grindei, înaintea fierului plugului; pieptene (3 h), regulator (2). Cf. ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, A. R. 42.

- Pl.: *dințare*.

- **Dinți** (pl. lui *dinte*) + suf. -ar.

DINȚĂRE s. f. 1. Acțiunea de a d i n ț a și rezultatul ei; zimțare, zimțuire. Cf. LTR², DL, DM, DEX. ♦ (Tehn.) Operația de așchiere care constă în tăierea de zimți la suprafața unui obiect. Cf. DER, M. D. ENC.

2. (Concretizat) Totalitatea zimților de pe marginea unui obiect; (tehn.) dantură (2). Cf. LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Tehn.) *Dințare alternată* = tip de dințare (1) în care un dinte (II 1) cu tăiere pe stânga alternează cu altul cu tăiere pe dreapta. Cf. DT. *Dințare uniformă* = tip de dințare (1) cu toate creștăturile identice. Cf. DT. *Dințare variată* = tip de dințare (1) cu creștăturile diferite puțin unele de altele, de obicei după o anumită regulă. Cf. DT.

- Pl.: *dințări*.

- V. **dința**.

DINȚĂRIȚĂ s. f. (Bot.; popular) Ciormoiag (*Melampyrum Cristatum*). Cf. PANȚU, PL., BORZA, D.

- Pl.: *dințarițe*.

- **Dinți** (pl. lui *dinte*) + suf. -ariță.

DINȚĂT, -Ă adj. 1. Cu dinți (II 1); tăiat sau crestat în formă de dinți (II 1); zimțat, zimțuit¹, (învechit) dentat, (învechit, rar) dințuros. Cf. CIHAC, DDRF. *Cozile ambelor pistoane sunt dințate. Între dânsele se află o roată ..., de asemenea dințată.* PONI, F. 84, cf. TDRG. *Acest fus este pus în mișcare de roata de fier dințată sau zimțată.* PAMFILE, I. C. 112. *Discuri de oțel dințate p[entru] ferăstraie circulare.* NICA, L. VAM. 80, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Îi arată la marginea unui răzor niște ierburi cu frunza dințată.* CAMIL PETRESCU, N. 73, cf. LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. (Despre oameni; ironic) Care are dinți (I 1) urâți, strâmbi. Cf. RESMERIȚĂ, D.

- Pl.: *dințați, -te*.

- **Dinți** (pl. lui *dinte*) + suf. -at.

DINȚĂLĂR s. m. (Regional) Dentist. *Mori, urâte, 'n postu'mare, Să-ți duc pielea la argare, Și dinții la dințălari, Și ochi[i] la ferestari.* T. PAPAĞI, M. 61.

- Pl.: *dințălari*.

- **Dinți** (pl. lui *dinte*) + suf. -ălar.

DINȚĂRIT s. n. (Glumeț) Plată care urma să fie dată de creștini unui turc, fiindcă și-a obosit dinții mâncând în casa lor. Cf. ȘĂINEANU, RESMERIȚĂ, D., TDRG, CADE, DL, DM, DEX. ♦ (Prin analogie) *La mese ședeți în capul cinstei și mâncați numai plăcinte și găini fripte. Iară la urmă vă plătește și dințăritul.* CREANGĂ, A. 108, cf. SCRIBAN, D. ♦ Bani pierduți de gazdă și câștigați de musafirii cu care acesta se așază la jocul de cărți după masă. Com. din PIATRA-NEAMȚ.

- **Dinți** (pl. lui *dinte*) + suf. -ărit.

DINȚĂTURĂ s. f. Crestătură în formă de dinți (II 1); (învechit) dentatură. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

♦ **Spec.** Totalitatea zimților de pe marginea unei mărci poștale. Cf. DER, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *dințături*.

- **Dința** + suf. -(ă)tură.

DINȚELĂT, -Ă adj. v. **dintelat**.

DINȚI vb. IV. I n t r a n z. (Învechit, rar) 1. (Despre copiii mici) A-i ieși dinții. *Târziu dințesc unii copii.* LM.

2. A suferi de dinți. Cf. LM.

- Prez. ind.: *dințesc*. - Și: (învechit, rar) **denți** vb. IV. LM.

- De la **dinți** (pl. lui *dinte*).

DINȚIME s. f. (Învechit, rar; cu sens colectiv) Dentiție. ♦ *Întâia dințime* = dentiție de lapte. *Aceasta se cheamă întâia dințime (prima dentitio).* ANTROP. 47/9. ♦ *A doua dințime* = dentiție permanentă. *A doua dințime... până la adânci bătrânețe pot să se fină.* ib. 48/24.

- **Dinți** (pl. lui *dinte*) + suf. -ime.

DINȚIȘOR s. m. Diminutiv al lui d i n t e.

1. Cf. *dinte* (I 1). *În dințișori ai miros de mii de flori.* I. VĂCĂRESCUL, P. 451/8, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, DDRF, TDRG. *O vezi? M-a mușcat odată de nas, de-am purtat o lună de zile urma dințișorilor dumisale celor mici și ascuțiți.* HOGAȘ, M. N. 33. *Mama balaurului ascuțea cu o pilă dințișorii ei cei frumoși.* CADE. *Copilașul să roadă cu dințișorii săi de lapte substanțiala esență.* I. BOTEZ, B. I, 57. *Îi ședea bine când râdea și-și arăta necontenit dințișorii, ca niște mărgelale albe.* SADOVEANU, E. 123, cf. DM, DEX.

2. Cf. *dinte* (II 1). *Am o grebluță cu cinci dințișori, Pe zi-mi trebuiește de-o mie de ori (mâna).* GOROVEI, C. 224.

3. Motiv de broderie sau dantelă în formă de dinți (II 1). *Pe marginea de sus a gulerului [cămășii] se cos dințișori.* BREBENEL, GR. P.

- Pl.: *dințișori*.

- **Dinte** + suf. -ișor.

DINȚÓS, -OĂSĂ adj. 1. Cu dinți (I 1) mari. *Dințoasă fălcile.* CANTEMIR, I. I. I, 138, cf. CIHAC, TDRG.

2. (Învechit, rar) De dinți (I 1), care provine de la dinți. *Trec șgomotoase. Scrașniri dințoase.* I. VĂCĂRESCUL, P. 342/2.

3. (Învechit, rar) Plin de dinți (II 1); cu mulți dinți. Cf. LM.

4. (Învechit, rar) Tăiat în formă de dinți (II 1). Cf. PONTBRIANT, D.

- Pl.: *dințoși, -oase*. - Și: **dințós, -oasă** (PONTBRIANT, D.), **dentíos, -oasă** (LM) adj.

- **Dinți** (pl. lui *dinte*) + suf. -os.

DINȚÚC s. m. (Rar) Dințișor (1). *Dințuc ... explicat prin dințuc.* GRAUR, E. 42, cf. SFC IV, 147.

- Pl.: *dințuci*.

- **Dinte** + suf. -uc.

DINȚURĂ s. f. (Bot.) Numele mai multor plante din familia scrofulariacee: a) plantă erbacee cu tulpina

erectă, adesea ramificată, cu frunzele subțiri translucide și crestat-dințate pe margine, cu flori roșii, mai rar albe, dispuse în spice terminale și cu fructul capsulă; iarbă-dintelui (*Odontites rubra*). Cf. DDRF, TDRG, PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., BORZA, D.; **b**) colțișor (*Dentaria bulbifera*). Cf. PANȚU, PL., BORZA, D.; **c**) silur (*Euphrasia stricta* sau *rostkoviana*). Cf. PANȚU, PL., BORZA, D.; **d**) ghințură (*Gențiana punctata*). Cf. PANȚU, PL., BORZA, D.

- Pl.: *dințuri*. - Și: *dunțură* s. f. PANȚU, PL.

- **Dinți** (pl. lui *dinte*) + suf. *-ură*.

DINȚURÓS, -OÁSĂ adj. Dințat² (1). *Pliscul lui [al lupului vrăbiilor] este scurt, foarte vartos și pe margini dințuros*. J. CIHAC, I. N. 78/22.

- Pl.: *dințuroși, -oase*.

- **Dinți** (pl. lui *dinte*) + suf. *-uros*.

DINȚŪȚ s. m. (Rar) Dințișor (1). Cf. LB. *Dințuț ... explicat prin dințuc, dar în realitate provenit din dințuț*. GRAUR, E. 42, cf. SFC IV, 147.

- Pl.: *dințuți*.

- **Dinte** + suf. *-uț*.

DINUM-DĂNAM subst. (Transilv.) Chef cu mâncare și băutură și cu mare veselie. *Apoi se pun la mâncate, la băute, la dinum-danam*. RETEGANUL, P. I, 58, ap. TDRG. *Acolo era mare dinum-danam, ospaț mare, nuntă împărătească*. id., ap. CADE.

- Din magh. *dinom-danom*.

DINŪNTRU adv. v. *dinăuntru*.

DIN-ZI-DE-DIMINEAȚĂ adv. v. *dis-de-diminează*.

DIOB s. n. v. *ghiob*.

DIOBÓL s.m. Monedă din vechea Atenă, având valoarea de doi oboli (1). Cf. DN³.

- Pronunțat *dî-o-*. - Pl.: *dioboli*.

- Din fr. *diobole*, gr. *διόβολος*.

DIOBORÓI s. n. (Prin Transilv.) Urcior de pământ strămt la gură, cu o singură gaură. Cf. VICIU, GL.

- Pl.: ?

- Cf. *d i o b*.

DIÓC s. n. v. *ghioc*.

DIOCEZÁN, -Ă adj. v. *diecezan*.

DIOCÉZĂ s. f. v. *dieceză*.

DIOCHEÁ vb. I v. *deochea*.

DIOCHEÁT, -Ă adj. v. *deocheat²*.

DIOCHÉRE s. f. v. *deochere*.

DIOCHETŪRĂ s. f. v. *deochetură*.

DIÓCHI s. n. v. *deochi*.

DIOCHIÓI, -OÁIE s. m. și f. v. *deochioi*.

DIOCHITÓR, -OÁRE s. m. și f. v. *deochetor*.

DIOCHITOROÁICĂ s. f. v. *deochetoroaică*.

DIOCHITŪRĂ s. f. v. *deochetură*.

DIÓDĂ s. f. Element al unui circuit electric cu doi electrozi, care are o rezistență mică față de un sens de trecere a curentului electric și foarte mare față de sensul opus; tub electronic cu doi electrozi (dintre care unul emite electroni). „*Lampa cu doi electrozi*”, numită și *diodă*, a fost descoperită de Edison. ENC. TEHN. I, 128. *Dioda, modificată în acest fel, a devenit o triodă*. CIȘMAN, FIZ. II, 504. *Din punctul de vedere al principiului de construcție, diodele sunt fie tuburi electronice cu vid înaintat ... sau cu atmosferă gazoasă ..., fie semiconductoare*. LTR², cf. DL, DM. *Diodele sunt folosite în general pentru redresarea curentului alternativ*. DER, cf. DN², M. D. ENC., DEX. *Ruda lor veni într-o altă duminică, în brațe cu servieta profesională în care se aflau letcon-pistol, sârmă de cositor, ... diode, liță*. CĂRTĂRESCU, N. 300. ◇ *Diodă tunel* = diodă de construcție specială folosită ca amplificator și generator de oscilații. Cf. DEX². *Diodă stabilizatoare de tensiune* = diodă folosită ca element de referință în stabilizatoarele de tensiune și de curent. *Diodă (electro)luminiscentă* = diodă având proprietatea de a emite lumină atunci când este polarizată direct; led. Cf. DEX².

- Pronunțat: *dî-o-*. - Pl.: *diode*.

- Din fr. *diode*.

DIOGENÍSM s. n. (Livresc) Cinism asemănător celui al filosofului antic Diogene. Cf. DN².

- Pronunțat: *dî-o-*.

- Din fr. *diogénisme*.

DIÓIC, -Ă adj. (Despre plante unisexuate; în opoziție cu *m o n o i c*) Care are flori masculine și femele separate, situate pe indivizi diferiți. Cf. CAIET, 78^v/5. *Sânt alte plante dioice care cresc subt apă, unde nici zefirul nu poate ajunge ca să le împreune*. BARASCH, M. II, 200/28. *Flori unisexuate monoice sau dioice*. GRECESCU, FL. 15, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Familie de plante lemnoase ... cu flori monoice sau dioice albe, verzui, gălbui*. ENC. AGR. I, 228, cf. DL, DM, DN², DER. *Cânepa e o plantă dioică, la care florile masculine se găsesc pe specia „de vară”, iar florile femele, pe specia „de toamnă”*. LTR². *Florile bărbătești se găsesc pe un individ, iar cele femeiești pe alt individ - la plantele dioice*. BOTANICA, 71, cf. FORM. CUV. I, 190, M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: *dî-o-ic*. - Pl.: *dioici, -ce*.

- Din fr. *dioïque*.

DIOJGHIOCÁ vb. I v. *dezghioca*.

DIÓL s. m. Compus organic cu două grupe hidroxil în moleculă; dialcool. Cf. DC.

- Pl.: *dioli*.

- Din fr. *diol*.

DIOLEFINĂ s. f. (Chim.; rar) Dienă. Cf. DER, M. D. ENC., DN³.

- Pronunțat: *di-o-*.
- Pl.: *dioléfine*.
- Din fr. *dioléfine*.

DIOLÉN subst. Fibră textilă care se obține pe cale chimică din polimeri sintetici, poliesterici. Cf. LTR².

- Pronunțat: *di-o-*.
- Denumire comercială.

DIOMÉDĂ s. f. (Învechit, rar) Albatros (*Diomedea exulans*). *Diomeda* sau *pasărea de corăbii*; *Diomedea*; *Albatros*. J. CIHAC, I. N. 121/23, cf. MDA.

- Pronunțat: *di-o-*.
- Pl.: *diomede*.
- Din lat. *Diomedea* [exulans], numele științific al albatrosului.

DIONINĂ s. f. (Farm.) Medicament pe bază de morfină folosit ca narcotic, analgezic și sedativ (mai ales contra tusei). *Dionina* sau *etilmorfină* are aceleași însușiri ca *morfină*, însă e mai ușor de administrat. BIANU, D. S. 534, cf. NICA, L. VAM. 80, LTR², DER, DC, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pronunțat: *di-o-*.
- Din fr. *dionine*.

DIONISIÁC, -Ă adj. 1. (În sintagma) *Jocurile* sau *sărbătorile* (ori *serbările*) *dionisiace* (și substantivat, f. pl.) = serbări organizate în Grecia antică în cinstea lui Dionysos. *Drama satirică, jucată cu solemnitate în sărbătorile dionisiace și cerută cu tot dinadinsul de poporul atenian*. ROM. LIT. 423¹/40, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Sărbătorile dionisiace - serbări organizate în Grecia antică în cinstea lui Dionysos (Bachus), care stau la originea reprezentațiilor teatrale*. DER, cf. DN². *A îmbrăcat firească coturnii și s-a simțit tentat să urce pe estrada jocurilor dionisiace*. T februarie 1969, 44, cf. DEX. *În sunetul tălângilor, al zurgălăilor, fluierului și tobelor, măștile străbat și acum satele în Ajunul și în ziua de Anul Nou, amintind de serbările bachice și dionisiace din Antichitatea greco-romană*. PAVEL, S. E. 212.

2. Care este legat de cultul lui Dionysos, referitor la Dionysos; bahic. *Suidas atribuie lui Epigen din Sicilona modificarea corurilor dionisiace*. CONV. LIT. IV, 147. *Nimic deci din nebunia dionisiacă traco-frigică nu e admis ori tolerat la geți*. PĂRVAN, G. 151, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Copleșit de feeria culinară și dionisiacă, Traian Arsen mânca*. EFTIMIU, N. 109, cf. DL, DM, M. D. ENC., DN³.

3. (În opoziție cu a p o l i n i c) Care are o atitudine afectivă cu impulsuri iraționale, pasionale, exaltate; pasionat, extatic; (rar) dionisic. *Arta e mai apoliniană, poezia mai dionisiacă*. IBRĂILEANU, S. 217. *Poetul ... se mărginește numai la senzație frenetică, dionisiacă*. LOVINESCU, S. I, 443. *Paul Morand are și acest merit, e un călător activ, pasionat, dionisiac*. RALEA, S. T. II, 269, cf. DN², M. D. ENC. *Întâiele lui versuri ... cultivau o anumită stare dionisiacă*. V. ROM. mai 1975, 48. *Enescu ..., dincolo de Rapsodia I-a, n-a mai putut capta dimensiunea dionisiacă a muzicii românești*. FLACĂRA, 1977, nr. 43, 18, cf. DEX, DN³. ♦ (Substantivat) *În lucrările*

dumitale spiritul e încătușat, se zbate tragic, ești un „dionisiac”. VLASIU, D. 400. *Omul era frenetic, un dionisiac*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 7, 7/2. ♦ (Substantivat; rar) Caracter pasionat, zbuciumat, extatic. *De la dionysiacul degradant al primei faze lirice ... biografia interioară a poetului traversează o ipostază estetică de contopire solară a simțurilor cu intelectul*. V. ROM. iunie 1975, 51.

- Scris și: *dionisiac* și *dionysiac*.
- Pronunțat: *di-o-ni-si-ac*.
- Pl.: *dionisiaci, -ce*.
- Din fr. *dionysiaque*.

DIONISIANISM s. n. (Rar) Caracter dionisiac (3). Cf. DN³.

- Pronunțat: *di-o-ni-si-a-*.
- Cf. *dionisiac*.

DIONISIC, -Ă adj. (Rar) Dionisiac (3). *O apariție ce corespunde ... dinamicului și dionisicului Van Gogh*. BLAGA, Z. 132. ♦ (Substantivat) Caracter dionisiac (3). *Prin fereastra întunecată a dionisicului din sufletul său, grecul simțea toată grozăvia și iraționalitatea existenței*. BLAGA, Z. 184.

- Pronunțat: *di-o-*.
- Pl.: *dionisici, -ce*.
- *Dionys[os]* (n. pr.) + suf. *-ic*.

DIONISII s. f. pl. (Rar) Serbări organizate în Grecia antică în cinstea lui Dionysos. *Când veneau primele boloboace cu must ..., începea o vastă frenezie, ca în dionisiile antice*. VIANU, L. R. 53, cf. DN³.

- Pronunțat: *di-o-*.
- Din fr. *dionysies*.

DIONISÍSM s. n. (Rar) Caracter dionisiac (3). *Ce neoclasicism poate să câștige teren, când lumea spirituală de astăzi suportă cu destul eroism maximalismul și absolutismul lui Kierkegaard, contradicțiile dureroase ale lui Dostoievski sau dionysismul paroxistic al lui Nietzsche?* CIORAN, R. 48.

- Scris: *dionysism*.
- Pronunțat: *di-o-*.
- *Dionys[os]* (n. pr.) + suf. *-ism*.

DIOPSÍD s. n. (Mineralogie) Silicat natural de calciu și de magneziu galben, verde sau incolor, component al unor roci eruptive. Cf. CANTUNIARI, L. M. 91. *Ca minerale specifice contactului se întâlnesc ... diopside*. ONCESCU, G. 260. *Diopsidul se găsește în cristale bine dezvoltate (folosite uneori în bijuterie) ..., în calcarele marmoreene*. LTR², cf. DER, DC, M. D. ENC., DN³.

- Pronunțat: *di-o-*.
- Pl.: *diopside*.
- Din fr. *diopside*.

DIOPTÁZ s. n. (Mineralogie) Silicat hidratat de cupru de culoare verde sau transparent, utilizat, în anumite varietăți, ca piatră semiprețioasă. Cf. CANTUNIARI, L. M. 92, LTR², DER, DC, M. D. ENC., DN³.

- Scris și: (după fr. și germ.) *dioplas* CANTUNIARI, L. M. 92.
- Pronunțat: *di-o-*.
- Din fr. *diopase*, germ. *Diopas*.

DIÓPTER s. m. v. *dioptru*.

DIOPTRĂ s. f. v. **dioptru**.

DIOPTRIC, -Ă s. f., adj. 1. S. f. Parte a opticii care studiază fenomenele de refracție a luminii. *Meșteșugurile de dioptrică*. AMFILOHIE, G. F. 32¹/14. *Învățătura despre trecerea și frângerea luminei în trupuri se numește dioptrică*. STAMATI, F. 75/8. *Dioptrica ... vorbește de trecerea razelor luminei prin sticle transparente*. BARASCH, M. III, 28/11, cf. POLIZU, COSTINESCU, LM. *Până și lectrițele cele mai frumoase și mai mândre nu știu ce va să zică dioptrică*. EMINESCU, O. XIV, 921, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

2. Adj. Referitor la dioptrică (1). *Telescoape dioptrice*. AMFILOHIE, G. F. 26¹/13. *Instrumenturile construite din mai multe linți ... se numesc dioptrice*. STAMATI, F. 81/12, cf. COSTINESCU, LM, SCRIBAN, D. *Operatorul rotește inelul ... aducând indicația dioptrică ... în dreptul unui reper*. LTR², cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pronunțat: *di-op-*. - Pl.: *dioptrici*, -ce.

- Din fr. **dioptrique**.

DIOPTRIE s. f. Unitate de măsură a convergenței lentilelor, egală cu convergența unei lentile cu distanța focală de un metru. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Dispozitiv pentru găsierea dioptriei axei și defectele la lentilele cilindrice*. ENC. TEHN. I, 425. *Pregătise pe pupitrul lui o lupă, o busolă, un binoclu, câteva lentile cu dioptriile scăzute*. ARGHEZI, S. VII, 231. *Scara gradată în dioptrii ... subintinde un unghi la centru*. LTR VI, 440, cf. DL, DM, DER, DN², D. MED., M. D. ENC., DEX. ♦ S p e c. Puterea lentilelor ochelarilor; (rar) tărie (III 5). Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Lornionul ... însă nu avea decât sticle fără dioptrii*. CAMIL PETRESCU, O. II, 506. *La stăruința dumatilă, te-am întrebat câte dioptrii aveau ochelarii?* TUDORAN, P. 387. *Purta ochelari cu multe dioptrii*. BARBU, I. I, 248, cf. DER, DN². *O lentilă de o dioptrie are distanța focală 1 m*. D. MED., cf. M. D. ENC. *Am doi copii, nouă dioptrii și lucrez în proiectări*. FLACĂRA, 1976, nr. 45, 22.

- Pronunțat: *di-op-*. - Pl.: *dioptrii*.

- Din fr. **dioptrie**.

DIOPTRU s. n., s. m. (Fiz.) 1. S. n. Dispozitiv sau instrument optic care determină linia de vizare spre un punct determinat; (învechit) dioptură (1). *Așa să-mi pui asupra A, încât cei trei ochi să steie asupra aceluia A și, căutând prin dioptră, să vezi varia ce este pusă la B și să însămnează apoi unghiul abaterii magnetului*. GHEOM. - TRIGON. 88^v/13, cf. EGT 8^v. *Să iasă cu dânsii la câmp, cu masa de ingineri și cu astrolabul să caute cu un ochi închis prin crăpătura dioptrii[i]*. CR (1839), 262²/24, cf. COSTINESCU, LM, ALEXI, W. *Dioptru al cărui ocular poate îndeplini și funcțiunea de obiectiv, iar obiectivul, și funcțiunea de ocular*. LTR², cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ (Învechit, rar; în forma *dioptură*) Instrument de chirurgie care servește la dilatarea mitrei² (1), pentru a se putea examina maladiile acesteia. Cf. COSTINESCU.

2. S. m. Suprafață care separă două medii transparente cu indici de refracție diferiți. *Un dioptru plan e o porțiune de plan care separă un mediu de indice de refracție n_1 de un al doilea mediu, de indice n_2* . LTR², cf. DER, DN², D. MED., M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: *di-o-*. - Pl: (1) *dioptre*, (2) *dioptri*. - Și: (învechit, rar) **dioptură** s. f., **diopter** (ALEXI, W.) s. m. - Din ngr. **διόπτρον**, lat. **dioptra**, fr. **dioptre**.

DÍOR s. m. v. **dior**¹.

DIORĂM s. n. v. **dioramă**.

DIORĂMA s. n. v. **dioramă**.

DIORĂMĂ s. f. 1. Pictură pe pânză de mari dimensiuni (alcătuită din mai multe planuri), așezată într-o sală obscură și care, datorită unor jocuri de lumini, dă impresia realității și a mișcării. *Deodată, deschizându-să o fereastră în prajma ducesei, i-au pricinuit cea mai vie bucurie și simțire, văzând prin un minunat diorama înfățișat palatul, grădinele*. AR (1837), 223²/8, cf. NEGULICI. *Spectacole în Iași ... Diorama în toate zilele de la 10 oare de dimineață până la 7 oare sara*. GM (1854), 4¹/53, cf. POLIZU. *În timpul lui Caragea veni pentru prima oară un întreprinzător de dioramă și clădi un teatru de scânduri în curtea banului*. FILIMON, O. I, 210, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Și-adesiori, Privind sfios prin tainicul crenel de lut, Ca printr-un ochi de geam, Îmi pare Că printr-un magic dioram Privesc spre alt tărâm*. CAMIL PETRESCU, V. 83, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Diorama e folosită ca reprezentare anexă în marile panorame, în panoptice etc*. LTR², cf. DL, DM. *Erau adevărate viziuni caleidoscopice, în care se perindeau Occidentul și Orientul, trecutul oarecum feudal și instituțiile noi, moravuri, costume și figuri pitorești, ca într-o fantastică dioramă*. CONTRIBUȚII, II, 168. *Dioramele se folosesc pentru reprezentarea unor scene istorice în expoziții cu caracter aniversar sau în muzee*. DER, cf. DN², M. D. ENC., DEX. *De câte ori trec pe aici, prin fața dioramei, citesc cuvintele adresate de Ștefan cel Mare*. FLACĂRA, 1975, nr. 44, 19.

2. Reprezentare a unui peisaj într-un mediu natural, folosită în muzeele de științe naturale drept cadru de expunere a unor animale (împăiate), manechine etc. *Un astfel de ospăț ... este strălucit materializat ... de Antipa în diorama „Viața în bălțile Dunării”*. BĂCESCU, PĂS. 240. *Inițiatorul dioramei biologice este naturalistul român Gr. Antipa*. DER, cf. DN², M. D. ENC., DEX. *Primele diorame oceanologice vor fi arătate publicului tot la noi*. CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 3/8. *Am străbătut repede culoare întunecate în care se deschideau ferestrele dioramelor mici înfățișând ... viața în cambrian, silurian, devonian*. CĂRTĂRESCU, N. 148. *Dioramele micilor naturaliști au uimit cercetătorii* [Titlu]. RL 2006, nr. 4 827.

- Pronunțat: *di-o-*. - Pl.: *diorame*. - Și: (învechit, rar) **diorăma**, **diorám** s. n.

- Din fr. **diorama**.

DIORĂMIC, -Ă adj. Care aparține unei diorame (1, 2), referitor la dioramă. Cf. DN², M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: *di-o-*. - Pl.: *dioramici*, -ce.

- Din fr. **dioramique**.

DÍORE s. m. v. **dior**¹.

DIORGANIZĂ vb. I v. **dezorganiza**.

DIORIE s. f. (Învechit) Termen (3), soroc (1); s p e c . termen de plată, scadență. *Deci așa au pus diorie până în 3 luni să meargă și să vie răspunsul* (a. 1713). GÁLDI, M. PHAN. 172. *Către cinstiți creditorii mei, rugându-mă foarte ca să binevoiască a mă aștepta și puie diorie lungă, zic șase ani* (a. 1816). IORGA, A. R. G. 302. *Oi cumpăra marfă cu naht, adecă cu bani gata, fără diorie (termen)*. NICHIFOR, P. 10/12, cf. IARCU, D. S. II, 436/7. *Vrei să-ți plătești acum îndată în bani naht sau să-ți faci zapis cu diorie?* FILIMON, O. I, 224. *Epoca în timp, care se ia de bază la calcularea intereselor (scadente) se numește diorie sau termin*. I. PANȚU, PR. 30, cf. ȘAINEANU², CADE, DL, DEX.

– Pronunțat: *di-o-*. – Pl.: *diorii*.

– Din ngr. **διόρια**.

DIORISMÓS subst. (Grecism învechit) „Prescripție”. Cf. GÁLDI, M. PHAN. 172, ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 356.

– Pronunțat: *di-o-*. – Pl.: ?

– Din ngr. **διорισμός**.

DIORÍT s. n. Rocă magmatică intruzivă, cristalină, cenușie sau verzuie, folosită ca piatră de construcție, la pavaje, ca ornament etc. *Se numește selagit dioritul care cuprinde multă mică*. COBĂLCESCU, G. 34/7. *Există în Banat și stânci eruptive, și anume precum banatitul, dioritul*. I. IONESCU, M. 49. *Ciocanele și dățile multiforme de pietre dure, de serpentină, de diorit ... prezintă o varietate de forme și o perfecțiune de lucrare*. ODOBESCU, S. II, 264. *În păturile cele mai vechi se găsesc topoare borbite și neborbite, precum și ciocane de cremene, diorit, porfir*. CONTEMPORANUL, III, 150, cf. BARCIANU. *Podoabe de diorit, de argint încrustat cu aur ori de bronz*. PÂRVAN, G. 8, cf. CADE, CANTUNIARI, L. M. 136. *Spre centrul masivului ... apar chiar diorite*. ONCESCU, G. 45. *Dioritul este alcătuit din fierdșpați calco-sodici și din mică neagră ori hornblendă*. AGROTEHNICA, I, 286. *Forma de zăcământ a dioritelor, în general de dimensiuni mai mici, e variată*. LTR², cf. DL, DM. *Dioritul formează masive de mică însemnătate, în Dobrogea de Nord și în Carpații Meridionali*. GEOLOGIA, 21, cf. DER, DN², DC, M. D. ENC, D. GEOL.

– Pronunțat: *di-o-*. – Pl.: *diorite*.

– Din fr. **diorite**.

DIORTOSÍ vb. IV. T r a n z . (În limbajul bisericesc; complementul indică texte tipărite) A corecta greșelile; p . e x t . a îngrijii. *Mă rog, iubiților cîitori, ca orice greșală veți afla, cu duhul blândeților să o diortosiți, că numai unul Dumnezeu iaste negreșit* (a. 1801). CAT. MAN. II, 126, cf. DRLU. < R e f l . p a s . *Și s-a diortosit [cärticica] de Euloghie monah, iară așzătoriu slovelor Damaschin dîiacon și Ilie zățariu* (a. 1724). IORGA, S. D. XIII, 9. *S-au diorthosit de Lavrentie ieromonah de la mănăstirea Hurezii* (a. 1746). GÁLDI, M. PHAN. 172. *Multă nevoiță am pus la diorthosit* (a. 1779). id. 173. *El nu plătește nimic la diorthosit* (a. 1801). id. 172. *S-au diortosit prin noi care o am și zățuit, Mihail ... din vestita cetate a Sibiiului*.

PILDE, 112/12. *La tipărire s-au diorthosit prin perierghia monahului Isaac* (a. 1809). BV III, 20. *Mitropolitul Anania ... i-a dăruit prefectul [lui] județului Cluj ... o „Biblie” diortosită de Înalt Prea Sfinția Sa*. RL 2006, nr. 4 892. < P . e x t . A îndrepta, a îmbunătăți. *Așișderea să aibă orânduital dascăl cel mare a deorthosi ... themata* (a. 1774). GÁLDI, M. PHAN. 173. < R e f l . p a s . *Să facă silința să stea ca să se deordosască locul, să se întemeze și ca să vie la buna stare, pentru chivernisala ș-ajutoriu hranei vieții boerilor și a tuturor* (a. 1774). URICARIUL, VI, 443.

– Scris și: *diorthosi*. – Pronunțat: *di-or-*. – Prez. ind.: *diortosesc*. – Și: **deortosi** (scris și: *deorthosi*), **deordosi** vb. IV.

– Din ngr. **διόρθωσα** (aor. lui *διόρθώνω*).

DIORTOSÍRE s. f. (În limbajul bisericesc) Acțiunea de a *diortosi* și rezultatul ei; (concretizat) corectură într-un text tipografic. *Am dorit și eu să sosescu la sfârșitul cărții aceștiia, la a tot meșteșugul lucrului al aceștii sfinte cărți și al diortosirii limbii rumânești*. MĂRGĂRITARE, 493. *Prin osteneala diorthosirii lui Lavrentie ieromonahul* (a. 1742). GÁLDI, M. PHAN. 173. *Pe la locurile ci vor umbla, să nu se facă niciun feliu de așzare, ... nici să are, ... nici să le dea bani înainte, și pentru dinordosărea acestora fiind scris la împărăteștile firmanuri, ... cunoscut și știut să fie la toți* (a. 1774). URICARIUL, VI, 438, cf. GÁLDI, M. PHAN. 173. *Îndreptarea greșalelor ce s-au găsit la tomul întâi, și al doilea, trecute cu vederea la diorthosire*. BELDIMAN, N. P. II, 208/3, cf. DRLU. *Am cheltuit ... pentru diorthosirea istoriei mele la un dascal franțuzesc*. KOGĂLNICEANU, S. 132.

– Scris și: *diorthosire*. – Pronunțat: *di-or-*. – Pl.: *diortosiri*. – Și: **dinordosăre** s. f.

– V. **diortosi**.

DIORTOSITÓR s. m. (În limbajul bisericesc) Corector al unui text tipografic; p . e x t . persoană care se ocupă de editarea unui text. *Nu doară cu vreo procopsală de învățătură, care nu o am, numai atingându-mă și eu de un deget ... al măritului episcop Damaschin, am fost diorthositoriu* (a. 1737). GÁLDI, M. PHAN. 173. *Euloghie monah, diorthositoriu. Sandul și Gheorghie zățarii* (a. 1759). IORGA, S. D. XIII, 162. *Eu însumi am făcut estraturile din toate cărțile acelea, mai înainte de a mă face diortositoriu în tipografla crăiească*. ȘINCAI, HR. II, 18/15. *Oarecare cuvinte ... s-au schimbat de dior[tho]sitoriu* (a. 1806). GÁLDI, M. PHAN. 173, cf. DRLU. *Așadar ne rugăm de toți cetitorii Ca să fim crezuți noi, diorthositorii ... Și să ni se crează toată osteneala, Carea au ocolit cât putu greșala* (a. 1834). IORGA, S. D. XV₂, 77. *Arhiepiscopul ... diortositorul „Bibliei” oficiale a Sfântului Sinod*. RL 2005, nr. 4 763.

– Scris și: *diorthositor*. – Pronunțat: *di-or-*. – Pl.: *diortositori*. – Și: **diortositóriu** s. m.

– **Diortosi** + suf. *-(i)tor*.

DIORTOSITÓRIU s. m. v. **diortositor**.

DIOSCOREACÉE s. f. (La pl.) Familie de plante erbacee, monocotiledonate volubile sau târătoare, cu

flori unisexuate, unele cu tuberculi bogați în amidon, folosite pentru a înlocui cartoful; (și la sg.) plantă din această familie; dioscoree. Cf. BRANDZA, FL. 447. *Florile unisexuate ... dioscoreaceae*. GRECESCU, FL. 19, cf. DN³.

– Pronunțat: *di-o-sco-re-a-ce-e*.

– Din fr. **discoréacées**.

DIOSCORÉE s. f. (La pl.) Dioscoreacee. Cf. REV. PĂD. XXXVI, 323, ENC. AGR.

– Pronunțat: *di-o-*.

– Din fr. **dioscorées**.

DIOSCÓRI s. m. pl. v. **dioscuri**.

DIOSCÚRI s. m. pl. (Mitol.) Cuplu de frați (adesea gemeni), de nedespărțit (asemenea lui Castor și Pollux); (rar la sg.) unul dintre cei doi frați. *Vânslăm cu corabie alexandrienească, carea ernase în ostrov, cării-i era sămnul Dioscori*. N. TEST. (1648), 172¹/31, cf. DN².
 ◇ F i g . (Cu aluzie la ideea de înfrățire, îngemănare) *Rosetti și Brătianu nu sunt însă numai dioscouri politici de 35 de ani încoace, ci, pân' la un grad oarecare, sunt și rivali*. EMINESCU, O. XIII, 28. *Sciziunea de principii între el și dioscurul său politic n-au fost decât tot atâtea scene de farsă, pentru a masca invazia ohlocrației autoritare*. id. ib. 221. *Să se ridice statuia dioscurilor noștri într-o inimă îmbrățișare, cum îi vedem că strălucesc astăzi ca Polux și Castor, spre podoaba neamului și a literaturii române*. SĂM. I₂, 156. *Weimarul ... a jucat un rol mare în istoria culturii germane, fiindcă acolo au petrecut timp îndelungat cei doi dioscouri: Schiller și Goethe*. LUC. VII, 108. *Dioscurii epocii aceleia se complăceau mai mult în atmosfera puțin afumată a cârciumilor din Sărărie*. PERPESCIUS, M. III, 318.

– Pronunțat: *di-o-*. – Și: (învechit, rar) **dioscóri** s. m. pl.

– Din gr. **Διόσκουροι**, fr. **Dioscures**.

DIOSTĂIA s. f. art. (Regional) Numele unui dans popular de origine turcească nedefinit mai îndeaproape. *Dioastăia. Numele jocului e turcesc; proveniența lui n-au știut să mi-o spuie*. AN. DOBR. XI, 38, cf. VARONE, D. 50.

– Accentul necunoscut. – Pronunțat: *di-os-*.

– Et. nec.

DIOXÁN s. n. (Chim.) Lichid inflamabil, incolor, cu miros caracteristic, solubil în apă, obținut prin încălzirea glicolului cu acid sulfuric și folosit în industrie ca dizolvant sau ca agent de extracție pentru produse farmaceutice. *Derivații dioxanului ... sunt recomandați ca agenți de sulfonare pentru olefine și alcooli primari*. LTR², cf. DC, NDN.

– Pronunțat: *di-o-*.

– Din fr. **dioxane**, germ. **Dioxan**.

DIOXIACETÓNĂ s. f. (Chim., Biol.) Cetonă cu trei atomi de carbon în moleculă, care se găsește în natură sub forma unor esteri fosforici, aceștia având un rol fundamental în metabolismul intermediar al glucidelor în mușchi și în fermentația alcoolică. Cf. MACAROVICI, CHIM. 545, LTR².

– Pronunțat: *di-o-*. – Pl.: **dioxiacetone**.

– Din germ. **Dioxyazeton**.

DIOXÍD s. m. (Chim.) Oxid care conține doi atomi de oxigen; bioxid. *Dioxidul de fluor*. MACAROVICI, CH. 479, cf. DEX², NDN. *Concentrația de dioxid de carbon atinge astăzi 380 ppm*. RL 2007, nr. 5 142.

– Pronunțat: *di-o-*. – Pl.: **dioxizi**.

– Din fr. **dioxyde**.

DIOXÍN s. n. v. **dioxină**.

DIOXÍNĂ s. f. Substanță chimică, foarte toxică, solubilă în alcool, folosită în special pentru colorarea bumbacului. *Biroul internațional al muncii a comunicat că ... au fost înregistrate mai multe accidente provocate de dioxină în Europa*. DCR, cf. DC. *Nu există nicio îndoială că boala a fost provocată de o otrăvire cu dioxină*. RL 2004, nr. 4 485. *Inspectorii sanitari-veterinari au retras dintr-un supermarket ploieștean două tipuri de iaurturi Danone cu fructe suspecte de a fi contaminate cu dioxină, un produs cu potențial toxic și cancerigen foarte periculos*. ib. 2007, nr. 53/2.

– Pronunțat: *di-o-*. – Și: **dioxín** s. n. DC, DCR.

– Din fr. **dioxine**, engl. **dioxin**.

DIP s. n. (Învechit, rar) Bucată de blană de pe picioarele animalului, folosită în cojocărie. *Pielele de vulpe sunt acele cari se lucrează mai multu și se scoate din ele nafele de pântece, guși, spinări, dipuri, capătini*. I. IONESCU, M. 700.

– Pl.: **dipuri**.

– Din tc. **dip**.

DÍPA-DÎPA = **tipa-tipa**. Cf. SCRIBAN, D.

DIPARTAMÉNT s. n. v. **departament**.

DIPĂRTÁ vb. I v. **depărta**.

DIPĂRTÁRE s. f. v. **depărtare**.

DIPĂRTÁT, -Ă adj. v. **depărtat**².

DIPÉNDE vb. III v. **depinde**.

DIPENDÉŢĂ s. f. v. **dependență**¹.

DIPEPTIDÁZĂ s. f. (Chim., Biol.) Enzimă specifică, secretată de mucoasa intestinală, care descompune dipeptidele. *Dipeptidazele ... se găsesc în mare abundență în intestinul subțire, în rinichi, în drojdii, în mucegai, în malț etc*. LTR². *Dipeptidaza, cu acțiune strict specifică asupra dipeptidelor*. D. MED. 512, cf. DC, NDN.

– Pl.: **dipeptidaze**.

– Din fr. **dipeptidase**, germ. **Dipeptidase**.

DIPEPTÍDĂ s. f. (Mai ales la pl.) Produs chimic format din unirea a doi aminoacizi. *Acest fapt explică comportarea deosebită pe care o au cele două tipuri de dipeptide*. LTR², cf. DER. *Dipeptidele au importanță ca produși naturali*. DC, cf. M. D. ENC., NDN.

- Pl.: *dipeptide*.
- Din fr. *dipeptide*.

DIPETÁL, -Ă adj. (Despre corole) Care are două petale; p . e x t . (despre flori, plante) care are corola din două petale. *Corolă dipetală, adecă de două petale.* CAIET 78⁷/4, cf. CADE, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *dipetali, -e*.
- Din fr. *dipétale*.

DIPÍNGE vb. III v. *depinge*.

DIPIŞÁ vb. I v. *depeşa*.

DIPLACUZÍE s. f. (Med.) Tulburare în perceperea sunetelor. Cf. D. MED., NDN.

- Din fr. *diplacousie*.

DIPLASIÁSM s. n. (Lingv.) Geminarea consoanei „n” din prefixul sau prepoziția „în” înainte de vocală. Cf. DN³.

- Pronunțat: *-si-asm*.
- Din lat. *diplasiasmus*, gr. *διπλασιασμός*.

DIPLÁŞ s. m. v. *diblaş*.

DÍPLĂ s. f. v. *diblă*.

DIPLÁU s. n. v. *depleu*.

DIPLÉE subst. Sistem diplex. Cf. CADE.

- Din fr. *diplée*.

DIPLEGÍE s. f. Paralizie bilaterală; hemiplegie dublă. Cf. CADE, DL, DM. *Diplegia se datoreşte unei leziuni cerebrale.* DER, cf. DN², D. MED., M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *diplegii*.
- Din fr. *diplégie*.

DIPLÉU s. n. v. *depleu*.

DÍPLEX subst. (În sintagma) *Sistem diplex* = sistem de telecomunicații utilizat în telegrafia cu fir, în curent continuu, prin care se asigură transmiterea simultană, pe aceeași linie și în același sens, a două comunicații; diplee. *Sistemul diplex e astăzi foarte puțin folosit.* LTR².

- Din fr. *diplex*.

DIPLÍ vb. IV. T r a n z . (Învechit, rar; cu sens neprecizat, probabil) A răni¹ (1). *Ascuți trestii și le bătu preste tot trupul lui, de-i dipli trupul de aceale cuie de trestii, de la cap până la picioare.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 37⁷/21, cf. TDRG.

- Prez. ind.: *diplese*.
- Et. nec.

DIPLÍN, -Ă adv., adj. v. *deplin*.

DIPLO- Element de compunere cu sensul „dublu” care servește la formarea unor substantive ca „diplosal”. Cf. LM, FORM. CUV. I, 247, D. MED., DN³.

- Izolat, prin analiză, din împrumuturi ca **diplopie**, **diplopter** etc.

DIPLOBACÍL s. m. Bacil ai cărui indivizi sunt grupați câte doi prin intermediul unei substanțe gelatinoase. *Bacteriile sferice se pot asocia prin segmentare câte două, formând diplococi, diplobacili etc.* LTR² II, 258, cf. DER, M. D. ENC., DN³.

- Pl.: *diplobacili*.
- Din fr. *diplobacille*.

DIPLOBLÁSTIC, -Ă adj., s. n. (Metazoar) care are două foițe germinative sau embrionare distincte (ectoderm și endoderm). Cf. D. MED., D. BIOL.

- Pl.: *diploblastici, -ce*.
- Din fr. *diploblastique*.

DIPLOCEFÁL, -Ă adj., s. m. și f. (Med.) (Făt monstruos) care este caracterizat prin existența a două capete unite. Cf. DEX², NDN.

- Pl.: *diplocefali, -e*.
- Din fr. *diplocéphal*.

DIPLOCEFALÍE s. f. (Med.) Malformație congenitală caracterizată prin existența a două capete unite pe același trunchi. Cf. DN³, DEX².

- Pl.: *diplocefalii*.
- Din fr. *diplocéphalie*.

DIPLOCÓC s. m. Bacterie sferică cu doi coci care produce o serie de boli (pneumonie, meningită etc.). *Microbii ... a căror celule sunt izolate sau reunite câte două, diplococi, ... cum sunt microbii pneumoniei, ai blenoragiei etc.* BIANU, D. S. 470. *Bacteriile sferice se pot asocia prin segmentare câte două formând diplococi, diplobacili etc.* LTR² II, 258. *Printre diplococi se întâlnesc atât forme saprofite (în sol, în bazine de apă), cât și forme patogene (gonococul, ... meningococul ... etc.).* DER, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *diplococi*.
- Din fr. *diplocoque*.

DIPLOCORÍE s. f. Pupilă dublă. Cf. D. MED., NDN.

- Pl.: *diplocorii*.
- Din fr. *diplocorie*.

DIPLODÓC s. m. Reptilă dinozauriană erbivoră, fosilă, cu gâtul și coada foarte lungi. *Nu pot să scriu, să dorm, nu-mi aflu loc ... Ah! Pentru ce nu sunt un diplodoc, Ce proască-aș da cu coada prin orchestre.* ANGHEL - IOSIF, C. M. I, 82. *Fă, Dumnezeu, un hocuspocus și schimbă-mă pe-un ceas în diplodocus!* id. ib. I, 82, cf. LTR², DER, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *diplodoci*. - Și: **diplodócus** s. m.
- Din fr. **diplodocus**, numele științific al reptilei.

DIPLODÓCUS s. m. v. *diplodoc*.

DIPLOÉ s. f. (Anat.) Țesut osos spongios cuprins între cele două oase late ale craniului. Cf. DER, D. MED., M. D. ENC., DN³.

- Din fr. *diploé*.

DIPLOÉDRU s. n. Cristal produs prin combinarea a două romboedre. Cf. LTR².

- Pl.: *diploedre*.

- Din fr. *diploèdre*.

DIPLOEGRAFÍE s. f. Metodă radiologică folosită pentru a studia structura spongioasă a oaselor late prin injectarea directă, în diploe, a unei substanțe de contrast. Cf. D. MED., NDN.

- Pl.: *diploigrafii*.

- Din fr. *diploégraphie*.

DIPLOFÁZĂ s. f. (Biol.) Fază diploidă, v. *diploid*. Cf. M. D. ENC., DN³.

- Din fr. *diplophase*.

DIPLOFONÍE s. f. Emisiune de două tonuri ale vocii, datorită unei tensiuni inegale a coardelor vocale. Cf. DN³.

- Pl.: *diplofonii*.

- Din fr. *diplophonie*.

DIPLOGENÉZĂ s. f. Monstruoziitate caracterizată prin reunirea a doi fetuși într-un singur corp. Cf. DN³.

- Pl.: *diplogeneze*.

- Din fr. *diplogenèse*.

DIPLOGRÁF s. n. Mașină de scris care funcționează simultan cu două feluri de caractere. Cf. LTR², DN², M. D. ENC., DEX².

- Pl.: *diplografe*.

- Din fr. *diplographe*.

DIPLOÍC, -Ă adj. (Anat.) Referitor la diploe. Cf. DN³.

- Pronunțat: *-plo-ic*. - Pl.: *diploici*, *-ce*.

- Din fr. *diploïque*.

DIPLOÍD, -Ă adj. (Biol.; despre celule organice sau organisme) Care are un număr dublu de cromozomi. *Ţesuturile din corpurile plantelor sau animalelor sunt de obicei diploide în ceea ce priveşte constituţia lor cromozomică*. ENC. AGR., cf. D. MED., DN³, DEX². ♦ *Fază diploidă* = perioadă în dezvoltarea organismelor vegetale sau animale în care numărul de cromozomi ai celulelor obișnuite este dublu în raport cu acela al celulelor sexuale; diplofază. Cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pronunțat: *-plo-id*. - Pl.: *diploizi*, *-de*.

- Din fr. *diploïde*.

DIPLOIDÍE s. f. (Biol.) Caracter al celulelor sau organismelor diploide. Cf. DN³.

- Pronunțat: *-plo-i*.

- Din fr. *diploidie*.

DIPLOM s. n. v. *diplomă*.

DIPLOMÁ vb. I. T r a n z. (Rar; complementul indică oameni) A decerna o diplomă (2). 2 596 [de femei] *au și fost diplomate*. SAHIA, U. R. S. S. 111.

- Prez. ind.: *diplomez*.

- Din fr. *diplomer*.

DIPLOMÁT¹, -Ă subst., adj. I. 1. S. m. și f. Persoană oficială care are misiunea de a întreține relații cu reprezentanții oficiali ai altor state sau de a trata în numele statului său; p . e x t . persoană care se ocupă cu diplomația (1), care are cunoștințe temeinice de diplomație, care are calitățile necesare acestei activități; persoană care face parte din corpul diplomatic¹; (învechit, rar) diplomatic¹ (2). *El are a face în versurile sale tot cu oameni mari, cu prinți, cu duci, ... cu diplomați*. HELIADE, O. I, 480. *Se părea că Radul are talente de politic și diplomat, n-avea însă destoinicie de general*. F. AARON, I. I, 154/26. *Romeanțov, a căruia nume răsuna numai de mărirea biruințelor, să arătă în acel timp ghibace diplomat*. ASACHI, I. 351/30, cf. VALIAN, V. *Diplomatul nu-și ceruse încă pașporturile, când iată se ivește un om plin de secreturi*. FM (1843), 292²/4, cf. NEGULICI. *O svită numeroasă de capitani și de curteni însoțeau pe acest diplomat, ce aduse dresuri a marelui prinț*. CALENDAR (1851), 43/10, cf. STAMATI, D. *Aci sunt aiutanții călări și floarea țarei, Miniștri, diplomați, patrici*. ARISTIA, P. R. 13/15, cf. POLIZU. *Mă aflam de trei zile la apele minerale de la Kissingen ..., unde vin diplomații din toată Europa*. FILIMON, O. II, 182, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Isaia Radoușeanul, inteligentul diplomat, ... fu trimis în taină la Moscva*. HASDEU, I. V. 58, cf. COSTINESCU, LM. *Un diplomat vrednic de a lupta în fineță și în curtenie cu iscusitul prinț*. ODOBESCU, S. I, 288. *Țineau sfat diplomați și militari împrejurul unei mese, pe care ... stau întinse hărți, documente, tractate*. CARAGIALE, O. IV, 167. *Poate cineva înțelege desprețul cu care privește asemenea diplomat rus la Apusul „luminat”*. CONTEMPORANUL, VII, 45, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Un diplomat rus care trecu atunci prin Țara Românească vorbește de postavul albastru și cenușiu de la Afumați*. IORGA, C. I. III, 190, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Trăise mult, ca diplomat, la Roma*. EFTIMIU, N. 22. *Am luat o atitudine de diplomat insultat*. CAMIL PETRESCU, P. 298. *Șoseful ... salută solemn ca un diplomat*. C. PETRESCU, C. V. 74. [Rousseau] *a ajuns, la un moment dat, ... secretar particular la un diplomat*. NEGULESCU, G. 95. *Erau unele dificultăți, de care consulul, diplomat de carieră, se împiedica*. BART, E. 287. *A trebuit să arăt cartea de diplomat ca să pot intra*. RALEA, O. 94. *Când am fost diplomat, a venit la mine un reprezentant ... să-mi ceară un sprijin bănesc*. BENIUC, M. C. I, 320, cf. DL, DM, DER, DN². *Și-a început activitatea de diplomat în 1607, când ducele de Gonzaga ... l-a trimis cu o misiune*. MAGAZIN IST. 1968, nr. 7-8, 168, cf. M. D. ENC. *Ați gândit personajul chiar pe ipostaza lui de fost diplomat*. CINEMA, 1975, nr. 9, 6, cf. DEX. *Un diplomat nu se poate abține și aplaudă neprotocolar înainte de sfârșitul execuției magistrale a „Rapsodiei”*. FLACĂRA, 1978, nr. 44, 20. *Vom avea la Bruxelles mai mulți diplomați pentru susținerea procesului de integrare*. RL 2005, nr. 4 724. *Diplomatul a mai făcut referire la rolul important al presei*. ADEVĂRUL 2006, nr. 4 825. ♦ F i g. *Ce diplomat iscusit ar deveni Cotmarul în asemenea prezentare!* SADOVEANU, O. XX, 67.

2. Adj. Care are calități sau însărcinări de diplomat (I 1); (învechit, rar) diplomatic¹ (1). Cf. COSTINESCU. *Un ministru diplomat*. CADE, cf. DL, DM. *Miron Costin*,

militar diplomat, om de acțiune politică, a găsit ... timpul necesar să scrie opere de valoare. IST. LIT. ROM. I, 398, cf. M. D. ENC. ◇ Geantă (sau servietă) diplomat = geantă sau servietă cu un format special, mai mare și dintr-un material rigid; geantă (sau servietă) diplomatică. Com. din BUCUREȘTI.

3. S. m. și f., adj. (Persoană) care știe să trateze sau să conducă o afacere, care dovedește tact și abilitate într-o situație (pentru a-și atinge scopurile) sau în relațiile cu ceilalți oameni. Cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D. Bravo, domnule, acum sunt încredințată că ești bun diplomat și că poți pătrunde secretele cele mai adânci. ALECSANDRI, O. P. 229. După aerul ei radios, se vede că eminenta diplomată a repurtat un deplin triumf. CARAGIALE, O. II, 94, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU². Vineanu e un om simpatic, diplomat, insinuant, foarte muncitor. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 195, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Clara-Doamna e mai mult trușă decât diplomată. LOVINESCU, C. III, 18. Diplomat, se ferea ... ca de foc să-și arate gelozia. BRĂESCU, O. A. I, 410. Stănică deveni deodată misterios și diplomat. CĂLINESCU, E. O. I, 312, cf. DL, DM. Consimțind cu grație să servească Banul, ea se consideră diplomată operând cu compromisuri. CONTEMP. 1966, nr. 1 019, 4/5, cf. DN², DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) Unde-i boul lui cuminte, unde-i vulpea diplomată? S-au dus toți. EMINESCU, O. I, 31.

II. S. n. Prăjitură preparată dintr-o cremă aromată cu adaos de frișcă și fructe zaharisite. Cf. DEX.

- Pl.: diplomați, -te.

- Din fr. diplomate.

DIPLOMAT², -Ă s. m. și f., adj. (Persoană) care a obținut o diplomă (2). Madam Petrescu ... cu tanti Lucșița, moașa diplomată, ... și-au dat rendez-vous. CARAGIALE, O. I, 278. Odată diploma luată, diplomatul asvârle cărțile în foc, uită ceea ce a învățat, afară doar de ceea ce îi cere meseria. GHEREA, ST. CR. III, 13, cf. DDRF, BARCIANU. A urmat apoi în Cernăuți, de unde a ieșit diplomat al Facultății de Drept. LUC. VII, 323, cf. ȘĂINEANU², TDRG. Diplomat al Școalei de Comerț ... fusese luat la ochi de Stama. CHIRIȚESCU, GR. 203, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Domnul Dimitrie Ionescu, arhitect diplomat, a propus unui prieten al meu ... un plan de casă. SADOVEANU, O. IX, 238. Se pare însă că critica literară e o meserie brevetată, în care nu sunt admiși decât diplomații unui examen. RALEA, S. T. I, 125. S. P. Radianu era diplomat al Institutului Agronomic din Paris. AGROTEHNICA, I, 41, cf. DL, DM, DN². Pare ... cu totul îndoelnic să fie vorba de o diplomată a unei școli medicale superioare. G. BARBU, A. V. 210, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: diplomați, -te.

- Cf. fr. d i p l ô m é.

DIPLOMAT³ s. n. v. diplomă.

DIPLOMATĂRIU s. m. (Învechit) Culegere scrisă sau tipărită de diplome (1). În anul de acum s-au întărit și privilegiile sârbilor prin împăratul Iosif I, cum arată diplomatariul neamului iliricesc. ȘINCAI, HR. III, 220/12. Un act ... rezumat în următorul mod în diplomatariul sășesc manuscris al lui Trausch. HASDEU, I. C. I, 21, cf. LM.

- Pl.: diplomațari.

- Din lat. med. diplomatarius.

DIPLOMĂTIC¹, -Ă adj., subst. 1. Adj. (Învechit, rar) Diplomat¹ (I 2). Fiind dar Ferdinand foarte diplomatic și iubitor de slavă, având și alte multe daruri împărătești, au curățat întâi și au îndreptat toate neorânduielele. IST. UNIV. IV, 37/22.

2. S. m. și f. (Învechit, rar) Diplomat¹ (I 1). Zic unii că acest diplomatic s-a folosit de petrecerea sa în Grecia ca să facă cunoscute persoanelor celor mai însemnate cugețile puterilor. CR (1832), 19²/21. Se vor începe aspre răceli între diplomaticii Britaniei cei Mari. ib. (1837), 38¹/16.

3. Adj. Referitor la diplomație (1) sau la diplomați¹ (I 1), care aparține diplomației sau diplomaților; (învechit) diplomaticesc. Direcția ... privilegiază pentru siguranța diplomaticilor noștri oaspeții. AR (1829), 247¹/19. Hărțile diplomatice le trimise lui Mihnea printr-un curier. F. AARON, I. 172/20. La 1798 au mers cu însărcinări diplomatice la Paris. ASACHI, L. 57²/7. Între alte îndatoriri a Sfatului va fi: a cerceta proiecturile ministerelor, ... întâmplătoarele lipsuri și nerodiri din țară, tratații în pricini diplomatice și altele de asemenea (a. 1839). HURMUZAKI-S, VI, 88, cf. VALIAN, V. Influența mea diplomatică e cât un fir de păr. FM (1843), 293²/20. Neînțelegerile ... s-au liniștit în grabă prin a lui uneltiri diplomatice. IST. M. 218/8. Poarta Otomană ... nu a lipsit a-și lua măsuri atât diplomatice, cât și militare. BARIȚIU, P. A. I, 506, cf. STAMATI, D., POLIZU. Cucoana Chirița ... dobândise înaintare în cariera diplomatică. GHICA, C. E. II, 324. Toate prevesteau apropierea unei serbări naționale sau venirea vreunui ilustru personaj la băile diplomatice. FILIMON, O. II, 182, cf. PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D., LM, COSTINESCU. Această mică inadvertență diplomatică nu ar fi făcut-o d. Lahovari. MAIORESCU, D. V, 141. Acest interesant fragment ne strămută din naiva povestire, usitată de cronicarii noștri, în cercul celor mai delicate memorialuri diplomatice. ODOBESCU, S. I, 288. Se deprindea cu lucrările mărunțele, cum am zice, cu bucătăria diplomatică, începea a fi privit ca funcționar onorific al legației. VLAHUȚĂ, S. A. II, 347, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². Prevăd o nouă campanie diplomatică după aliați, zece ani, poate, de silinți meșteșugite la curțile prietene. IORGA, P. A. II, 30, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. Însăși tribuna diplomatică era înflorită de uniforme atașurilor militare. REBREANU, R. I, 195. Se măritase cu altul, numai ca să rămână în lumea diplomatică. EFTIMIU, N. 67. Dosarele diplomatice, te întorci și le pui în dulapul acesta masiv. CAMIL PETRESCU, P. 336. Să-l pregătească pentru cariera diplomatică. BRĂESCU, O. A. I, 417. Abia calitatea sa diplomatică a contribuit să-l scoată din încurcătură. RALEA, O. 50. Treceau desigur pe la cenzură ... și scrisorile personalităților din lumea politică, diplomatică și economică. BENIUC, M. C. I, 374. Ce păcat că tratatele diplomatice nu se mai redactează în latinește! VINEA, L. I, 111, cf. DL, DM. Cronica avea un scop practic ... și putem surprinde folosirea ei în scop diplomatic în memoriile trimise la curțile străine. IST. LIT. ROM. I, 286, cf. DN². Și-a pus întreg talentul și

toată abilitatea diplomatică în serviciul monarhiei absolute. MAGAZIN IST. 1967, nr. 3, 46. Într-o epocă mai recentă, corespondențele diplomatice ... vorbesc despre numeroasele epidemii de pestă. G. BARBU, A. V. 22, cf. M. D. ENC. *Perfidia cu care acesta vrea să-l câștige neapărat pe viitorul domn în jocul diplomatic riscant*. CINEMA, 1975, nr. 9, 8, cf. DEX. *Șeful statului a făcut o gafă diplomatică*. RL 2005, nr. 4 722. *Consulul României ... a încercat să dea o explicație lipsei de comunicare la nivel diplomatic*. ib. 2007, nr. 5 282. ◇ *Corp* (sau, învechit, rar, *corpos, trup*) *diplomatic* = totalitatea ambasadorilor, miniștrilor și reprezentanților unei țări sau ai mai multor țări care se află, de obicei, în capitala unui stat. *Se aude cum că cele mai însemnate mădulări a corpului diplomatic (soliile puterilor străine) ar fi dat protest*. CR (1833), 19¹/41. *Tot corpul diplomatic și floarea soarelui de acum a Romii sânt poftiți aci*. ib. (1839), 18¹/24. *Berna ... găzduiește Consiliul federal suprem, corpul diplomatic*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 213. *Îl trecem prin laboratoriu cunoștințelor morale, politice și literare cu care suntem adăpați noi ăștia care facem parte din corpul diplomatic*. GHICA, C. E. II, 325, cf. COSTINESCU, LM, ȘĂINEANU², CADE. *O doamnă din corpul diplomatic ținea în mână o farfurioară cu o înghețată mâncată pe jumătate*. LOVINESCU, C. II, 132. *Veți insista să păstrez pe lista corpului diplomatic rangul meu din trecut*. TITULESCU, D. 246. *Oferise o masă la care participau membri de-ai corpului diplomatic străin și câțiva aristocrați români*. EFTIMIU, N. 28. *Aici se adună lumea „șic” a orașului și a provinciei, corpul diplomatic, musafirii americani de vază*. RALEA, O. 67. *Eram pe Calea Victoriei, oprit printre curioșii care așteptau să treacă dricul ... însoțit de tot corpul politic și diplomatic*. VINEA, L. I, 392, cf. DN². *Le găsea la un depozit special, destinat miniștrilor, corpului diplomatic*. BARBU, I. I, 78. *Limbă diplomatică* = limbă în care se fac comunicările și se întrețin relațiile diplomatice. *Limba diplomatică în India au fost până acum cea persască*. RUS, I. III, 91/7. *Limba maghiară pe acele vremi nu era întrebuițată nici în literatură, nici ca limbă diplomatică a țării*. FM (1843), 131²/24. *Urechea obștească au prifăcut cuvântul latin după auzul nou ... și așa, cu veacurile și cu cârțile, s-au format limba de astăzi, limba diplomatică*. RUSSO, S. 53. *Români ... o scrieau în cancelariile lor ca limbă diplomatică*. BĂLĂȘESCU, GR. XIV/4, cf. LM. *În toate înaltele societăți din lume s-a adoptat limba franceză ca limba conversărei, ... franceza este limba diplomatică*. CONV. LIT. I, 48. *Relații sau legături diplomatice* = relații oficiale, pașnice, pe care statele le întrețin în scopul realizării politicii lor externe. *Au fost în stare de a-și înnoi relațiile diplomatice cu Poarta Otomană*. AR (1829), 51²/32. *Eu vă propui să statornicim relații diplomatice cu acest stat nou*. CR (1839), 19¹/6, cf. LM. *Rusia au amenințat cu ruperea relațiilor diplomatice*. EMINESCU, O. IX, 238. *Aceasta o cer relațiunile diplomatice, relațiunile de stat*. MILLE, V. P. 222. *Aceste strânse relații diplomatice și de rubeđenie nu puteau da roade și pe tărâm militar*. MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 13. *Stabilirea relațiilor diplomatice româno-cubaneze*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 329. [Ministrul] și-a exprimat speranța că accidentul nu va perturba bunele relații

diplomatice dintre cele două țări. RL 2007, nr. 5 282. *Geantă* (sau *servietă, valiză*) *diplomatică* = a) geamantan, geantă etc. cu care se transportă acte diplomatice în altă țară (și al căror conținut este scutit de controlul vamii). *Valizele diplomatice inviolabile, pline cu secrete de stat*. VINEA, L. I, 122; b) geantă (sau servietă) asemănătoare ca formă cu cea folosită de diplomați; geantă (sau servietă) diplomat. *Omul cu servieta diplomatică o anunță că va ieși puțin în oraș*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 21, 13/4. *Imunitate diplomatică* v. *i m u n i t a t e*. *Misiune diplomatică* v. *m i s i u n e* (3). *Notă diplomatică* v. *n o t ă* (I3). *Prânz diplomatic* v. *p r â n z* (1).

4. S. f. (Astăzi rar) *Diplomație* (1). *Mădulările Parlamentului înfășoșază prin talantul ritorice științele de economie politică, adevă despre ocârmuirea dinlăuntru și despre diplomatică*. AR (1829), 51¹/40. *Interesurile olando-belgice, cu carele de atâta vreme sâ îndeleținește diplomatica, sânt aproape a sâ încheia*. CR (1832), 243¹/10. *Viclesugul și zavistia, sub numire de diplomatică, pun armele în mâinile unor nevinovați ca să ucigă pe alți nevinovați*. MARCOVICI, C. 98/17. *Mihai puse în mișcare tot meșteșugul diplomaticii*. F. AARON, I. II, 255/9. *Noi aice învățăm grecește, latinește ... precum și alte multe ramuri de învățături, între care și diplomatica; și mai târziu și legile*. KOGĂLNICEANU, S. 75. *Au vederat că diplomatica cea mai trainică și mai înțeleaptă este aceea ce se razămă pe principiile de dreptate*. ASACHI, S. L. II, 83, cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, COSTINESCU, LM. *Curios act de diplomatică națională, păstrat și acum la Snagov*. ODOBESCU, S. I, 438, cf. TDRG. *Influența cancelariei bulgărești asupra diplomaticeii din Principatele noastre lămurește trecerea acestei tradiții în obiceiurile Curtii*. BRĂTIANU, T. 52, cf. DL, DM, DN².

5. Adj. Care arată, trădează calcul, abilitate, reținere; abil, calculat. Cf. POLIZU. *Se poate ... închipui o scriere mai stâmpărată și mai diplomatică decât protocolul unei ședințe?* MAIORESCU, CRITICE, 35. *Va dobândi prin forță ceea ce bătrânul îi refuzase prin manieră diplomatică*. FILIMON, O. I, 104. *Orice luptă de fineță diplomatică se sfârșește de regulă cu pâruială*. HOGAȘ, DR. I, 136. *Comitetul ... a devenit un sibilinic consiliu de coroană, cu rezoluții rezervate și diplomatice*. LOVINESCU, C. VI, 187, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. *Exprimare diplomatică prin care, practic, se cere încetarea măcelării animalelor sălbatice*. RL 2005, nr. 4 681. ◇ (Adverbial) *D-na Alexandrescu observă mulțumită și, după câteva cuvinte, interveni diplomatic*. REBREANU, R. I, 181. *Răfuiala era pe toate buzele strânse diplomatice până atunci*. COCEA, S. I, 300.

6. S. f. (Învechit, rar) *Diplomație* (3). *În anii cei mai vechi au fost în trupurile moșilor noștri singe romanesc, au avut fapte virtuasă; iar de la o vreme s-au ațîțat luxul și scârboasa diplomatică, care n-au fost spre vreun temei al nostru sau folos al patrii*. GOLESCU, I. 40, cf. STAMATI, D.

- Pl.: *diplomatici, -ce*.

- Din fr. *diplomatique*.

DIPLOMATIC², -Ă s. f., adj. 1. S. f. Disciplină auxiliară a istoriei care cercetează diplomele (1) și documentele oficiale vechi și le stabilește autenticitatea. *Diplomatica ... ne învață drept a ceti și a înțeleage*

diplomele ceale vechi de împărați și crai pentru deschilinite merite subpușilor date. TEODOROVICI, I. 28/16. *Diplomatica e o știință care ne învață a cunoaște hrisoavele: a) diplomele, bulele, b) scrisorile și pecețile ceale vechi și a osăbi ceale adevărate de ceale viclean, mincinoase și cu presupus* (a. 1838). În CONTRIBUTII, II, 93. *Diplomatica ... învață a ceti și a înțelege diplomele și actele vechi*. F. AARON, I. L. 6/25, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Diplomatica din secolul XIV ni procură nenumerate probe cum că românii se făliau a fi vlachi*. HANDEU, I. C. I, 38, cf. COSTINESCU. *Neliniștit de lipsa de interes, de zel, de cunoștințe pe acest tărâm al arhivei, al diplomatiei slavone ... a trimis 4 tineri cu misiunea specială de a se ocupa de arhive, de arheologie, de anticități slavone*. MAIORESCU, D. I, 315. *Ambele documente ... sunt scrise după unul și același formular, lucru ce-l întâlnim foarte des în diplomatica Evului Mediu*. CONV. LIT. XX, 270. *Diplomatica noastră veche, în comparație cu cea apuseană, are de înregistrat foarte puține documente false*. BUL. COM. IST. I, 103, cf. ȘĂINEANU², CADE, DL, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

2. Adj. (În dicționare) Care aparține diplomelor (1) și documentelor oficiale vechi, privitor la aceste diplome și documente. Cf. STAMATI, D., DL, DM, DEX. ♦ (Despre ediții) Care este fidelă documentului original. *Părintele ... este autorul multor scrieri cunoscute, din care cităm ... reproducerea diplomatică de modele de limbă din secolii trecuți*. EMINESCU, O. IX, 140.

3. Adj. (Învechit, rar) Care a obținut o diplomă (2). *Anna Haler, diplomatică moașă din Viena, se recomandă cinstiștilui public desăvârșită în profesia sa*. CR (1830), 88²/40.

- Pl.: *diplomatici, -ce*.

- Din fr. *diplomatique*.

DIPLOMATICAMENTE adv. (Învechit, rar) În mod diplomatic¹ (3), pe cale diplomatică. Cf. HELIADE, în SFC II, 195.

- Din it. *diplomaticamente*.

DIPLOMATICESC¹, -EĂSCĂ adj. (Învechit) Diplomatic¹ (3). *Cătră cine au îndreptat aceaste înainte puneri, pre ce căi, în ce diplomaticească formă, și prin ce organizație ar putea să se întâmple aceaste austrieceșcului cabinet*. MANIFEST (1813), 18/2. *Austria căutându-și aleație, au înduplecat ... încă și pe Franția, cu toate că această de pe urmă diplomaticească lucrare se părea mai neputincioasă*. ASACHI, I. 331/28. *Neștiind diplomați, noi întrebuințăm arme mai puțin diplomaticești ..., însă tot așa de bune*. SADOVEANU, O. X, 299, cf. DM, SFC I, 115. *Am treburi diplomaticești aici, nu am venit a-ți vinde pe dușmanii Măriei Tale, care și ei mă plătesc*. BARBU, PRINC. 179.

- Pl.: *diplomaticești*.

- **Diplomatic¹** + suf. *-esc*.

DIPLOMATICESC², -EĂSCĂ adj. (Învechit) Diplomatic² (2). *O păreche de extracturi diplomaticești care mi s-au dat de la domnul Eder, pentru ca să se arate custarea și întâmplările Moldovei din anul 1503*. SINCAI, HR. II, 104/22.

- Pl.: *diplomaticești*.

- **Diplomatic²** + suf. *-esc*.

DIPLOMATICĂȘTE adv. 1. (Învechit) În mod diplomatic¹ (3), pe cale diplomatică (învechit, rar) diplomaticamente; din punct de vedere diplomatic¹ (3). Cf. COSTINESCU, PONTBRIANT, D. *O asemenea politică ... nu fusese diplomaticește destul de pregătită*. MAIORESCU, D. II, 56. *Ca guvernul austro-ungar să fie diplomaticește cu turcii e de esplicat prin rațiunile sale de stat care trebuie să domnească orișunde*. EMINESCU, O. IX, 318. *A sprijinit diplomaticește pe germani în vremea războiului*. CONTEMPORANUL, VII², 63, cf. DDRF.

2. (Învechit, rar) În mod diplomatic¹ (5); cu diplomație (3). Cf. PONTBRIANT, D. *Când stabileau diplomaticește să-și zică „d-ta” - atunci tu-tu din greșală și iar din greșală*. EMINESCU, P. L. 68.

- **Diplomatic¹** + suf. *-ește*.

DIPLOMATICÓS, -OĂSĂ adj. (Învechit, rar) Viclean (1), prefăcut² (II 1). *Nu știu că sânt mincinoși, Șireți, diplomaticești*. MUMULEANU, C. 87/20, cf. CONTRIBUTII, I, 21, II, 42.

- Pl.: *diplomaticești, -oase*.

- **Diplomatic¹** + suf. *-os*.

DIPLOMATIST s. m. (Rar) Specialist în diplomatică, v. *d i p l o m a t i c*² (1). Cf. NEGULICI, LM. *Diplomatist „specialist în diplomatică” (după modelul mai vechiului arhivist)*. IORDAN, L. R. A. 182.

- Pl.: *diplomațiști*.

- Din fr. *diplomatiste*.

DIPLOMAȚIE s. f. 1. Activitate desfășurată de un stat prin reprezentanții săi diplomați, în scopul realizării politicii externe preconizate; p.ext. carieră, profesiune, funcție de diplomat¹ (I 1); diplomatică, v. *d i p l o m a t i c*¹ (4). *Popolii tot politică cred că sunt aceste jocuri ..., aceste neomenii ..., această înaltă ciarlatanie, ... diplomație sau, mai pe românește, taler cu două fețe*. HELIADE, O. II, 55. *Diplomația noastră pentru cele din afară va lua următoarele schimbări*. CR (1830), 40¹/23, cf. VALIAN, V. *În cauză privată vorba v-ar plăti milioane, iar în diplomație e cu totul altfel*. FM (1843), 293²/5. *Limba română ... ajunsese a fi reazătată în driturile sale, ca organul bisericeii și al diplomației*. C. VĂRNAV, H. 82/10. *Mai toată viața și-o petrecuse în intrigile diplomației și în sbuciumările politiceii*. NEGRUZZI, S. I, 309, cf. POLIZU, PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Limbăgiul cel lunecos al diplomației ... nu e făcut pentru a ne lumina asupra cestiunei*. EMINESCU, O. IX, 152. *Zelul prea mare în diplomație atrage neîncredere*. id. ib. 343. *Să între ... în diplomație ori în minister*. CARAGIALE, O. IV, 20. *Politica și diplomația întrebuințau pe atunci niște arme mult mai necioplite decât astăzi; toată arta consta în a înșela pe adversar*. XENOPOL, I. R. V, 91, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Lasă să se străvadă predilecțiunea lui pentru acest gen într-o tiradă asupra diplomației*. DENSUSIANU, L. 282, cf. RESMERIȚĂ, D. *Distins cum era, ar fi intrat și în diplomație*. M. I. CARAGIALE, C. 116, cf. CADE. *Nu știu ce face prin Italia, se pare c-ar fi în diplomație*. REBREANU, R. I, 71. *Înrudit cu cele mai aristocratice familii din țară, doctor în drept de la Bruxelles, nu-i fusese greu să ajungă în diplomație*.

EFTIMIU, N. 27. *Diplomația nu cunoaște acest cuvânt [minciună]*. SADOVEANU, O. X, 298. *În ceea ce privește diplomația, francezii erau inferiori nu numai italienilor, ci și habsburgilor, care aveau excelente servicii de informație*. OȚETEĂ, R. 158. *A crezut că spiritul de guvernare se poate reduce la diplomație, ținând o abilită cumpănă între cele două mari puteri ale timpului*. CONSTANTINESCU, S. II, 11. *Tata a umblat mult prin lume. Un timp a fost în diplomație*. STANCU, R. A. I, 200. *Credeam că ești în diplomație*. VINEA, L. I, 270, cf. DL, DM, DER, DN². *Diplomația e primul mijloc pe care-l folosește ... cerând o pace care, dată fiind situația, nu putea fi prea grea pentru daci*. H. DAICOVICIU, D. 204. *Când se va scrie istoria diplomației românești, se vor cunoaște atât serviciile ..., cât și unelirile lor nefaste*. G. BARBU, A. V. 35, cf. M. D. ENC., DEX. *Revine ... în 1914, licențiat în economie politică, decis să facă mare carieră în diplomație*. FLACĂRA, 1976, nr. 26, 23. *Toți candidații vorbesc cel puțin o limbă străină, iar unii au lucrat în diplomație*. RL 2007, nr. 5 282. ♦ *Șeful diplomației = ministru de externe. Organe de presă din numeroase țări evidențiau luciditatea și clarviziunea șefului diplomației românești în problemele europene*. MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 56. *A examinat cu șeful diplomației franceze posibilitățile de extindere a cooperării în noi domenii*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 329. *Șeful diplomației române a subliniat mai întâi că vorbește în calitate de cetățean*. RL 2005, nr. 4 623.

2. Totalitatea reprezentanților diplomatici (încadrați într-o anumită organizare). *Fusele născut în Fanar și crescut în diplomația acea grecească, din care ades izbucnea mari lucruri, mari pozne*. NEGRUZZI, S. I, 179. *Vă pot spune, cu mâna pe inimă și în cunoștință de cauză, că miniștrii noștri sunt fruntea diplomației*. GHICA, C. E. II, 328. *După terminarea studiilor a început cariera sa în diplomația rusească*. MAIORESCU, CR. III, 63. *Diplomația acestor puteri se văzu în fața unui factor a cărui greutate și putere fuseseră ignorate*. EMINESCU, O. IX, 120. *Va fi desigur un îndemn pentru diplomația europeană să urmeze mai departe cu aplicarea acestui roditor principii*. CARAGIALE, O. III, 93. *Aceasta era părerea diplomației rusești*. CONTEMPORANUL, VII₂, 54, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Eu nu cred că vom fi invadați ..., diplomația europeană nu va permite*. CAMIL PETRESCU, B. 132, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

3. Comportare, atitudine plină de tact, abilită, subtilă, șireată; p. e x t. fățarnicie; (învechit, rar) diplomatic¹ (6). *Am avut vreme să cunosc o mare parte din diplomația cochetăriei*. NEGRUZZI, S. I, 77. *Se destăinui fără să-i spuie adevărul; căci și țărani ... au și ei diplomația lor*. FILIMON, O. II, 351, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Ți-am spus eu, că are diplomația ei ... Ai văzut cum te-a tradus?* CARAGIALE, O. II, 94, cf. ȘĂINEANU². *La nenea Guță nu încap minciună ori diplomație; dumnealui spune lucrurile în față, drept, pe șleau*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 133, cf. CADE. *De am trecut-o sub tăcere, n-am făcut-o din diplomația tăcerii sistematice, care poate fi numai politica struțului*. LOVINESCU, C. V, 51. *De acest inel central va trebui să înnoade o mulțime de fire convergente, o diplomație întreagă și plină de nuanțe*. GALACTION, O. 396. *Tudorel și-a ascuns din diplomație satisfacția*. CAZIMIR, GR. 87.

Va fi nevoie de puțină diplomație ca să le accepte. C. PETRESCU, C. V. 227. *Când i se abătea, fugea din pension, cu toată diplomația zaharită a maicilor*. BRĂESCU, O. A. I, 87, cf. DL, DM. *El s-a convins că munca îl obligă nu numai la răbdare, ci și la ... diplomație*. SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 858, cf. DN². *Inginerul trebuie să recurgă ... la o diplomație acrobatică*. CONTEMPORANUL, 1975, nr. 1 510, 2/10, cf. DEX.

- Pl.: diplomații.

- Din it. diplomazia, fr. diplomatie.

DÍPLOMĂ s. f. 1. (În Evul Mediu) Act oficial prin care se stabilea un drept, se acordau cuiva un titlu de noblețe, anumite privilegii etc.; p. e x t. (sens curent) act oficial, document prin care se adeverește, se constată sau se preconizează un fapt, un drept, o obligație etc. *Craiul unguresc pre domnii de Ardeal în deplomatele sale voevod îl titulează*. CANTEMIR, HR. 131. *Diploma înălții împărătești și crăiești* (a. 1699). D. I. LAT.-ROM. *Acelor care diplomă de nemeșug au și domn de ... să cheamă, să dă titluș: de bun neam născute*. EUSTATIEVICI, I. 109/10. *Șă aducem diploma împărătească*. TEMPEA, în D. I. LAT.-ROM. *Diplomatul sau hrisovul acesta nici Haner nu l-au putut vedea ..., măcar că au fost superintendent preste sasii din Ardeal*. ȘINCAI, HR. I, 251/11. *Voi să scriu aci ... diploma cea de la prințipul Gheorghie Racofi*. MAIOR, I. B. 169/7. *Diplomatica ... învață a ceti și a înțelege diplomele și actele vechi*. F. AARON, I. L. 6/25, cf. VALIAN, V. *Chesarul Leopold pentru credincioasa slujba Brancovanului i-au hărăzit ... o diplomă, ca el și urmașii sei parte bărbătească să se numească principii a sfintei împărății romane*. ARHIVA R. II, 306/5. *În capitulul de la Bălgrad ... se păstrează o diplomă de la anul 1291 dată de craiul Andrei III*. FM (1843), 58²/2. *Bietul Chir Ștefan ne-ar face un bal în toată forma, când s-ar trezi într-o dimineață că îl cheamă și îi dă diplomă de pitar*. PR. DRAM. 228, cf. STAMATI, D. *Din toate acelea dezbateri ... s-au ales materialul din care a rezultat: diploma din 20 octombrie 1860*. BARIȚIU, P. A. III, 16. *Va lua la sfârșitul anului acesta ... vreo diplomă de boerie*. PELIMON, I. 205/2. *În această statuă se vede reprezentat celebrul rege ... ținând în mâna dreaptă diploma fondării Academiei*. FILIMON, O. II, 119, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Nu există nicio diplomă munteană princiară sau metropolitană, scrisă slavonește sau chiar grecește, în care Țeara Românească să nu fie numită Ungro-Valahia*. HASDEU, I. C. I, 46, cf. COSTINESCU. *Diplomul de naționalitate*. ALECSANDRI, în VARLAAM - SADOVEANU, 227, cf. LM. *Familia Coresilor, originară din Chios ..., pe la sfârșitul secolului al XVI-lea a obținut diplome de la voevozii români*. ODOBESCU, S. I, 360. *Vine să-ți ofere o diplomă de președinte sau cel puțin de membru fondator al unei societăți fictive*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 148, cf. DDRF. *Vedem citată ... o diplomă de danie a regelui Sigismund (anul 1404) dată contelui secuilor care făcuse multe slujbe*. CONTEMPORANUL, VII₂, 236, cf. DDRF. *Aflăm încă cu 6 luni înainte, în 8 februarie 1431, pe Vlad Dracul în orașul Nürnberg ..., dând la acea dată o diplomă prin care încuviințează fraților minorii voia de a predică în Muntenia*. XENOPOL, I. R. III, 100, cf. BARCIANU, ALEXI, W.,

ȘĂINEANU². Nu mai era deci în acest timp o situație spre ale căreia privilegii să trebuiescă a râvni alte elemente așezate fără vreo diplomă de colonizare. BUL. COM. IST. II, 185, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Alții se mulțumesc cu o diplomă de nobleță de la Viena sau de la Petersburg. VINEA, L. I, 136, cf. DL, DM. Convertirea populației românești la catolicism prin ... promisiuni ... stipulate în diplomele împăratului. IST. LIT. ROM. I, 552, cf. DN², M. D. ENC. I s-a acordat diploma municipiului Roma. FLACĂRA, 1975, nr. 44, 10, cf. DEX. ♦ Fig. De atunci încoace, mai mult din patriotism decât din religiozitate, sântul [Ioan cel Nou] cel cu diploma de național deveni obiectul celei mai înfocate venerațiuni. HASDEU, I. V. 35.

2. Act oficial care certifică pregătirea profesională a unei persoane, un anumit titlu sau calificare etc. și care permite exercitarea unei profesii, ocuparea unui post etc. Au luat diplome de învățătură în examenul cel după urmă ce au dat. CR (1829), 103^{1/9}. Iaste desăvârșit dohtor cu diplomă și cu sentementuri plăcute (a. 1832). IORGA, S. D. VIII, 172. Darea pentru diplome de feluri de învățări în trepte. REG. ORG. 28/29, cf. VALIAN, V. Îndată voi face a și se da în dispoziția dumitale o diplomă de ofșer. CR (1839), 94^{1/23}, cf. STAMATI, D., POLIZU. S-a ținut de vorbă, l-a trimis la Pisa unde Coletti a dobândit diploma de doctor în medicină. GHICA, S. 159. N-am găsit în acești amăgitori decât niște hoși sau ciocoiși ordinari, ieșiți din școala voastră fără diplomă de specialitate. FILIMON, O. I, 94, cf. PROT. - POP., N. D. Sfârșind studiile sale în străinătate, Costică își puse diploma de știință într-un tioc. CONV. LIT. III, 76, cf. COSTINESCU, LM. Cel care se prezintă cu asemenea examen trebuie să aibă diplomă de licențiat sau doctor. MAIORESCU, D. V, 269. S-a întors din străinătate cu diploma de doctor în drept și ... nu poate căpăta o slujbă cât de mică. CARAGIALE, O. II, 155. Bucureștii i se înfățișau deodată urăși ... diploma lui de avocat, o nerozie. MACEDONSKI, O. III, 12. Profesorii cugetară că pentru a te așterne într-un sicriu nu e deloc nevoie să prezinți morții diploma de bacalaureat. VLAHUȚĂ, O. A. I, 130. Plecase să învețe carte, să-și capete diploma de doctor. MILLE, V. P. 134, cf. DDRF. Deși n-are diploma universitară ..., el se arată foarte citit. SĂM. II, 316, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU². „Spițierul” și „doftorul” grec cu diplomă din Germania nu apar încă. IORGA, C. I. II, 178, cf. TDRG. Și chiar de i-ar plăcea, ce perspective ar avea într-o carieră, fără diplomă? REBREANU, I. 62, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Firește, nu e profesor universitar ..., pentru că numai diplomele contează. CAMIL PETRESCU, P. 178. Fusese numit de câteva luni institutor ..., nemaiavănd de așteptat de la Școala normală decât o diplomă. CĂLINESCU, I. C. 87. Doar diploma pe care o dă academia Te-nđreptățește meșter și face măiestria. ARGHEZI, S. P. 94. O sută de titrași, toți cu înalte diplome străine. VINEA, L. I, 46, cf. DL, DM. Își luă diploma de inginer. PEDA, M. S. 62. [Ioan Molnar Piuariu] este cel dintâi român care obține diploma de „magistru” chirurg și oculist. IST. LIT. ROM. II, 98, cf. DN², M. D. ENC., DEX. Numărul de analfabeți cu diplomă și doctorate dubioase este ... în creștere. RL 2005, nr. 4 644. De asemenea, aceștia [candidații] trebuie să

aibă copii scanate ale diplomei de bacalaureat. ib. 2007, nr. 5 270. ♦ Fig. Noi îl poreclisem „zero”, iar Moșt se hotări într-o zi să-i scrie diploma pe spete. HOGAȘ, DR. II, 124. ♦ *Lucrare de diplomă* = lucrare pe baza căreia studenții obțin diploma (2) la sfârșitul studiilor. Cf. FLACĂRA, 1975, nr. 46, 11. *Proiect de diplomă* v. *proiect* (3). *Examen de diplomă* v. *examen*. ♦ (Rar) Examen susținut în vederea obținerii unei diplome (2). *Nepotul meu e arhitect ... a ieșit al doilea la diplomă*. CAMIL PETRESCU, T. III, 27.

3. (Și în sintagma *diplomă de onoare*) Act eliberat unui premiant, unui participant la o expoziție, la un concurs, la o întrecere etc. prin care se recunoaște valoarea acestuia. *Biroul de invenție din New York a liberat ... peste trei sute de diplome inventatorilor negri*. NEGULESCU, G. 403. *Directorul trebuia să deseneze zece diplome de onoare*. VASILIU, A. P. 402. *Aflăm ... dintr-o diplomă a bătrânului rege Bela ... prin care se răsplătesc vitejiile magistrului Laurențiu*. BRĂTIANU, T. 71, cf. DL, DM, DN². *Reglementarea și ierarhizarea valorică a stimulentele morale: diplome, decorații, titluri*. M 1974, nr. 9, 25. *Acordarea unor stimulente în bani, obiecte și diplome*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 339. *Un film documentar românesc ... a fost răsplătit cu diploma de onoare a festivalului cinematografic militar*. CINEMA, 1975, nr. 9, 9, cf. DEX. ♦ Fig. [Poezia] nu e rea! își dădu singur diplomă. PAS, L. I, 243.

- Accentuat și: *diplómă*. BARCIANU. - Pl.: *diplome* și (după gr.) *diplomate*. - Și: (învechit, rar) **diplóm** (pl. *diplome*), **diplómat** (pl. *diplomaturi*) s. n., **deplómă** (pl. *deplomate*) s. f.

- Din ngr. **δίπλωμα** (pl. *διπλώματα*), lat. **diploma**, germ. **Diplom**.

DIPLOPIE s. f. Tulburare de vedere caracterizată prin perceperea unui obiect sub forma unei imagini duble. *Cauzele care produc diplopia sunt multe, variate și obscure*. TURNESCU, C. 26^v, cf. BIANU, D. S., CADE, DM, DER, DN², D. MED., M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *diplopii*.

- Din fr. **diplopie**.

DIPLOPÓDE s. n. pl. (Zool.) Antropode cu multe perechi de picioare. *Diplopodele sunt miriapode cu trupul obișnuit rotund, cu antene scurte, cu picioare mărunte și numeroase*. SIMIONESCU, F. R. 404, cf. DN³.

- Din fr. **diplopodes**.

DIPLOPÓRA s. f. Gen fosil de alge verzi cu talul mic, nedivizat. *Diferitele specii de diplopóra, întâlnite din triasic până în eocen, au importanță ca alge constructoare de roci calcaroase*. LTR². *Speciile acestui gen au trăit din triasicul mediu până în eocen (ex. diplopóra găsită în depozitele triasice de la Vascău)*. DER, cf. M. D. ENC.

- Din fr. **diplopore**.

DIPLOPTER s. n. (Învechit; la pl.) Grup de insecte himenoptere cu aripi duble care se pot replia longitudinal în stare de repaus; (și la sg.) insectă care face parte din acest grup. *Familia III. Diploptere ... La aceste când șed, sânt aripile de deasupra încrețite*. I.

CIHAC, I. N. 197/11. *Diptoptere ... , precum sunt bondarii*. STAMATI, M. 126/22.

- Pl.: *diploptere*.
- Din fr. *diploptère*.

DIPLOSÁL s. m. Derivat al acidului salicilic folosit ca înlocuitor al aspirinei; acid salicoilsalicilic. Cf. BIANU, D. S., NICA, L. VAM. 80, LTR², DC.

- Denumire comercială.

DIPLOSCÓP s. n. Aparat pentru examinarea vederii bioculare. Cf. D. MED., NDN.

- Pl.: *diploscoape*.
- Din fr. *diploscope*.

DIPLOSTEMÓN, -Ă adj. (Bot.; despre androceu, p . e x t . despre flori, plante, petale) Care are un număr dublu de stamine, dispuse în două cercuri concentrice. *Petale diplostemone*. GRECESCU, FL. 12, cf. 390. *Androceu diplostemon*. LTR², cf. DN².

- Pl.: *diplostemoni*, -e.
- Din fr. *diplostémone*.

DIPLÚRĂ s. f. (La pl.) Ordin de insecte inferioare, mici, fără aripi și ochi, cu antene foarte lungi; (și la sg.) insectă care face parte din acest ordin. Cf. DER, M. D. ENC., DN³.

- Pl.: *diplure*.
- Din fr. *diploures*, lat. *diplures*.

DIPLÚȚĂ s. f. v. *dibluță*.

DIPMÉTRU s. n. Aparat care se introduce în gaura de sondă pentru a măsura deviația de la verticală în timpul săpării. Cf. LTR², DER, M. D. ENC.

- Pl.: *dipmetre*.
- Din fr. *dipmètre*.

DIPNOÍ s. m. (La pl.) Grup de pești care respiră atât prin branhiile, cât și prin plămâni; (și la sg.) pește care face parte din acest grup. *Plămânile construite după același tip se afla la mamifere ... și la un fel de pești numiți dipnoi*. CONTEMPORANUL, I, 8. *Dipnoii au dinți puțini numeroși, mari*. LTR². *Sunt cunoscute mai multe specii de dipnoi fosili (incepând din devonian)*. DER, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ◇ (Adjectival) *Grupele principale care îl caracterizează sunt ... peștii dipnoi ca vertebrate*. GEOLOGIA, 68, cf. DEX.

- Pl.: *dipnoi*.
- Cf. fr. *d i p n é s*.

DIPÓD, -Ă adj. 1. (Rar; despre mamifere) Biped. Cf. CADE.

2. (Despre versuri) Care este alcătuit din două picioare (IV 2). Cf. DN², M. D. ENC.

- Pl.: *dipozi*, -de.
- Din fr. *dipode*.

DIPODÍD s. n. (La pl.) Familie de rozătoare, dăunătoare pentru agricultură, care trăiesc în stepă sau în deșert; (și la sg.) animal care face parte din această familie. Cf. DER, M. D. ENC., NDN.

- Pl.: *dipodide*.
- Din fr. *dipodides*, lat. *dipodidae*.

DIPODÍE s. f. Unitate metrică în versificația antică, alcătuită dintr-un grup de două picioare. Cf. DER, DN², M. D. ENC.

- Din fr. *dipodie*.

DIPÓL s. m. 1. Circuit electric sau rețea electrică cu două borne de acces și care nu prezintă alte legături electrice sau magnetice exterioare. Cf. LTR². *Interacțiunea unui dipol cu exteriorul este complet caracterizată de curentul electric, care intră printr-una din borne și iese prin cealaltă*. DER, cf. M. D. ENC., DEX, NDN.

2. (Și în sintagmele *dipol electric*, *dipol electric elementar*, LTR²) Ansamblu de două sarcini electrice egale și de semne contrare, situate la o mică distanță una de alta; dublet electric. *Prin analogie cu teoria emisieii luminii, se poate considera acest prim termen ca fiind corespunzător unei radiații de dipol*. SANIELEVICI, R. 129. *Două sarcini electrice, egale, de semne contrarii și distanțe între ele, reprezintă un dipol*. CIȘMAN, FIZ. II, 104. *Dipolul electric ideal e definit de cazul limită în care distanța d tinde către zero și sarcina „q” către infinit*. LTR², cf. DL, DM, DN², DC, M. D. ENC., DEX. ◆ (Și în sintagma *dipol electric*) Antenă de telecomunicații, constituită din două corpuri conductoare dispuse și alimentate simetric, asimilabilă cu un dipol (2). *În sens restrâns, prin dipol electric se înțelege o antenă filiformă ... alimentată simetric la centrul ei*. LTR². *Dacă se modifică periodic distanța dintre sarcini sau valoarea lor, dipolul electric poate fi considerat ca sursă a unui câmp electromagnetic variabil în timp*. DER, cf. M. D. ENC., DEX.

3. (Și în sintagma *dipol magnetic*, SANIELEVICI, R. 135, LTR², DER, M. D. ENC.) Spiră mică perfect conductoare parcursă de un curent electric de o intensitate dată. Cf. SANIELEVICI, R. 135. *Se studiază câmpul electromagnetic produs de dipol*. LTR², cf. DER, M. D. ENC.

- Pl.: *dipoli*.
- Din fr. *dipôle*, germ. *Dipol*.

DIPOLÁITĂN s. m. (Prin Bucov.) „Șef al depozitului de bușteni din fabrica de cherestea”. LEXIC REG. 101.

- Pl.: *dipolaităni*.
- Cf. germ. *Depotleiter*.

DIPOLÁR, -Ă adj. Care aparține dipolilor (1), vizitor la dipoli. *Magneții sunt întotdeauna dipolari și de aceea fluxul ambilor poli, printr-o suprafață închisă, este totdeauna nul*. CIȘMAN, FIZ. II, 338, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: *dipolari*, -e.
- Din fr. *dipolaire*.

DIPOLMOMÉNT s. n. Moment dipolar electric sau magnetic. *Se deosebesc un dipolmoment permanent și un dipolmoment indus*. DC, cf. M. D. ENC., NDN.

- Pl.: *dipolmomente*.
- Din germ. *Dipolmoment*.

DIPOTÁT, -Ă s. m. și f. v. **deputat**¹.

DIPOZÍȚIE s. f. v. **dispoziție**.

DIPRENJÚR adv. v. **dimprejur**.

DIPRÍNDE vb. IV v. **deprinde**.

DIPSÁC s. m. (sg.) (Bot.; regional; și în sintagma *dipsac de pădure* BRANDZA, FL. 254) Varga-ciobanului v. v a r g ă (6) (*Dipsacus silvester*). Cf. BRANDZA, FL. 245. ◇ *Dipsac laciniat* = scaiete (I) (*Dipsacus laciniatus*). Cf. BRANDZA, FL. 255. *Dipsac pârros* = scăiuș (1) (*Dipsacus pilosus*). Cf. BRANDZA, FL. 255.

- Din **Dipsacus**, numele științific al plantei.

DIPSACACÉE s. f. (Bot.; rar) Dipsacee. Cf. DN³.

- Pronunțat: -ce-e. - Pl.: *dipsacacee*.

- Din fr. **dipsacées**.

DIPSACÉE s. f. (La pl.) Familie de plante asemănătoare cu compozeele, cuprinzând scaieții, sipica etc.; (și la sg.) plantă care face parte din această familie; (rar) dipsacacee. Cf. BRANDZA, D. 242, id. FL. 254, GRECESCU, FL. 15, DN³.

- Pronunțat: -ce-e. - Pl.: *dipsacee*.

- Din fr. **dipsacées**.

DIPSÁDĂ s. f. (Livresc) Viperă a cărei mușcătură ar fi provocat o sete mortală. Cf. DN².

- Pl.: *dipsade*. - Și: **dípsas** s. m. sg. DN³.

- Din fr. **dipsade**, gr. **δῦψάς**.

DÍPSAS s. m. sg. v. **dipsadă**.

DIPSÍ vb. IV. T r a n z . 1. (Învechit, în Transilv.) A înmuia în ceva. Cf. KLEIN, D. 334.

2. (Complementul indică aluatul) A frământa cu mâna, a înmuia prin frământare. Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 78, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

- Prez. ind.: *dipsesc*. - Și: **depsí** vb. IV. DDRF.

- Din lat. **depsere**.

DIPSÍRE s. f. (Transilv.) Acțiunea de a d i p s i (2) și rezultatul ei. Cf. LB, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 78, DDRF.

- V. **dipsi**.

DIPSÍT, -Ă adj. (Transilv.; despre aluat) Care este frământat cu mâna. Cf. PONTBRIANT, D.

- Pl.: *dipsíți, -te*.

- V. **dipsi**.

DIPSOMÁN, -Ă s. m. și f. (Med.) Persoană care suferă de dipsomanie. Cf. ALEXI, W. *Dipsomanii să îmbată când le vine accesul, când le vine furia de a bea*. BIANU, D. S. 246, cf. DN³, FORM. CUV. I, 140.

- Pl.: *dipsomani, -e*.

- Din fr. **dipsomane**.

DIPSOMANÍE s. f. (Med.) Stare patologică manifestată prin nevoia irezistibilă și intermitentă de a

consuma în exces băuturi alcoolice. *Dipsomania adeseori să complică de alte turburări nervoase cari caracteriză mania și care cele mai de multe ori sfârșește prin demență*. BIANU, D. S., cf. DER, DN³, D. MED., M. D. ENC.

- Din fr. **dipsomanie**.

DIPSOTERAPIE s. f. (Med.) Tratament care limitează cantitatea de lichid ingerată de bolnav. Cf. D. MED., DN³.

- Pl.: *dipsoterapii*.

- Din fr. **dipsothérapie**.

DIPTÁM s. m. v. **dictam**.

DIPTÁN s. m. v. **dictam**.

DIPTÉR, -Ă s. n., adj. 1. S. n. (La pl.) Ordin de insecte cu o singură pereche de aripi și cu aparatul bucal adaptat pentru supt sau pentru înțepat și supt; (și la sg.) insectă care face parte din acest ordin; (învechit) biarepite, doaripe. Cf. I. NAT. 79. *Ordinul VIII. Diptere ... Aceste au două aripi pielose*. J. CIHAC, I. N. 198/24. *Diptere sau doaripe*. STAMATI, M. 119/17. *Biarepite sau cu 2 arepi (diptera)*. MIHALI, C. 115. *Dipterele sunt mici în genere și nu areată colori diverse și frumoase ca coleopterele*. BARASCH, I. N. 416, cf. LM, BARCIANU, ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Dipterele ... Se recunosc lesne pentru că n-au decât o pereche de aripi subțiri*. SIMIONESCU, F. R. 353, cf. DS. *Se socotesc până la 20 000 diptere, din care mai mult de 5 000 în Europa*. ENC. AGR., cf. LTR², DL, DM. *Numeroase specii de diptere sunt foarte dăunătoare, în special ca paraziți sau ca purtători ai diferitelor boli*. DER, cf. FORM. CUV. I, 131, M. D. ENC.

2. Adj. (Despre insecte) Care are două aripi și aparatul bucal adaptat pentru supt sau pentru înțepat și supt. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., LM, CADE, DL, DM. *Insectă dipteră*. M. D. ENC., cf. DEX.

3. S. n., adj. (Edificiu antic) înconjurat de un portic cu două șiruri de coloane, care poneau ca două aripi la dreapta și la stânga lui. Cf. CADE, LTR², DM, DN², M. D. ENC., DEX. *Teatru dipter*. LM. *Templul dipter, caracterizat printr-o dublă colonadă laterală*. LTR² XVII, 205, cf. DEX, M. D. ENC.

- Pl.: *diptere*.

- Din fr. **diptère**.

DIPTÍC s. n. 1. Registru în mănăstirile și bisericile (din Occident) în care se scriau numele martirilor, ale episcopilor și credincioșilor, vii sau morți, pomeniți în timpul slujbelor. *Fotie ... au scos pomenirea papei de la diptiha*. DOSOFTEI, V. S. octombrie 78^r/31. *Acest dihticon ... au fost cules înainte de a se uni românii cu Bisearica Romei*. MAIOR, I. B. 159/24. *Fotie ... fu împreunat Besericei Romane, și în diptica romană multe nume ale grecilor carii după moartea lui Fotie au trăit, se cetesc*. id. s. II, 118. *Iosif sau Iosaf ... pe care și diptihile mitropoliei îl arată a fi cel întâi mitropolit (a. 1857)*. URICARIUL, V. 137/1. *Dositeu ... văzute în anticul diptic al scaunului metropolitan ... următorearea linie genealogică*. HASDEU, I. C. I, 85, cf. LM. *Învățatul italian Gori ... imparte în patru clase dipticele*

eclesiastice. ODOBESCU, S. I, 452, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU. În *diptychă sunt înscrise toți domnitorii binefăcători ai bisericii*. SEVERIN, S. 54, cf. CADE. *Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a aprobat înălțarea la rangul de mitropolit a ÎPS Bartolomeu Anania, ... fiind al patrulea în dipticele BOR*. RL 2006, nr. 4 861. ♦ (Învechit) Formă de evidență contabilă în care se plasează față în față debitul și creditul. *Venețienii adoptă forma de diptic a conturilor (debit vis-à-vis de credit)*. OȚETEȚA, R. 60.

2. Obiect alcătuit din două tăblițe cerate care se puteau închide ca o carte și care era folosit de romani pentru scris. Cf. LM. *Aceste diptice ... purtau, pe o parte, chipul său sculptat cu însemnele noii dregătorii, și pe cealaltă, un strat subțire de ceară pentru scris*. ODOBESCU, S. I, 452, cf. ȘĂINEANU². *Două tăblii de fildeș ce se deschid pe balamale, cu fețele dinlăuntru unse cu ceară, spre a putea scrie cu stiletul și cu cele dinafară sculptate în basorelief, alcătuiau un diptic*. NAUM, IST. ART. 154, cf. CADE. *Dipticurile sau tripticurile erau niște table de lemn ... acoperite în partea încadrată de un amestec de ceară și smoală, pe care cu stilul se săpau scrisorile*. ENC. AGR. I, 274. *La romani, dipticul servea ca tăblițe oficiale pentru scris, exteriorul celor două panouri fiind decorat cu reliefuri sculpturale*. DER, cf. DN².

3. Operă de artă (icoană sau tablou) compusă din două panouri fixe sau mobile, legate între ele. *Aceste icoașe îndoite sau diptice ... se închideau una peste alta ca două obloane*. ODOBESCU, S. I, 452. *Compoziția tabloului este cea a unui diptic, având fiecare patru personaje*. LL I, 42, cf. DL, DM. *Au rămas celebre dipticurile din plăci mici de fildeș, lucrate de sculptorii medievali*. DER, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ♦ P. g e n e r. Operă literară sau muzicală alcătuită din două părți. *Partea a doua a dipticului a așteptat ... penelul lui Duiliu Zamfirescu*. LOVINESCU, S. I, 194. *Secolul trecut a creat dipticul „Viața și opera” cutărui sau cutărui scriitor*. VIANU, L. R. 19. *Dipticul de romane istorice ... nu e lipsit nici de fiorul tragic, nici de forța de a crea oameni în mișcare vie*. IST. LIT. ROM. III, 415, cf. M. D. ENC., DEX².

- Accentuat și: *diptic*. DN². - Pl.: *diptice* și (rar) *dipticuri*. - Și: (învechit, rar) *diptică* (GHEȚIE, R. M., BARCIANU) s. f., *diptih* s. n., *diptihă* (scris și: *diptychă*) s. f., *dihticon* (accentul necunoscut) s. n.

- Din ngr. *δίπτυχον*, lat. *diptycha*, fr. *diptique*.

DIPTICĂ s. f. v. *diptic*.

DIPTIH s. n. v. *diptic*.

DIPTIHĂ s. f. v. *diptic*.

DIPTIL adv. v. *tiptil*.

DIPUTĂT, -Ă s. m. și f. v. *deputat*¹.

DIRĂDICĂ vb. I v. *deretica*.

DIRDICĂ¹ vb. I. I n t r a n z. (Regional) A mânca mult. Com. din RĂDĂUȚI.

- Prez. ind.: *dirdic*.

- Et. nec.

DIRDICĂ² vb. I v. *deretica*.

DIRÉC s. n. (Regional) Stâlp (I 1); s p e c. fiecare dintre stâlpii care mărginesc pridvorul sau prispa caselor țărănești (susținând partea corespunzătoare a acoperișului). Cf. DAMÉ, T. 95, ȘIO II₁, 397. *Unei corăbii largi de marfă, atât De largă-și face și Ulise pluta. Pe deși diregi, așază podul cărmei*. MURNU, O. 87, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Ales murgul cal mai bun, Cal mai bun și mai blajân. De căpăstru mi-l lua, De dereg că mi-l lega, Șeaua frumoasă o pune*. PĂSCULESCU, L. P. 32, cf. ȘEZ. XXIII, 45, COMAN, GL., CHEST. II 217/110, 180, ALR II/I h 224/872, LEXIC REG. II, 95.

- Pl.: *direci*. - Și: *dirég, deréc* (ȘIO II₁, 397), *deríg* (CHEST. II 119/178, 184), *deríng* (ib. II 271/315), *dreg* (DAMÉ, T. 95) s. n.

- Din tc. *direk*.

DIRÉCCI-BĂȘA s. m. (Turcism învechit, în Mold.) Dregător numit de Poarta Otomană, care supraveghea tăierea și transportarea chereștelei la Constantinopol. Cf. ȘIO II₂, 47, COMAN, GL.

- Pl.: ?

- Din tc. *direkçi başy*.

DIRECLIE s. f. (Învechit) Veche monedă de argint cu valoare mică, variabilă, care avea gravată pe una dintre fețe două coloane; stâlpar¹. *Taleri 6: diricliu* (a. 1819). FURNICĂ, I. C. XXIX. *Galbenu împărătesc: ... crontaleru, ... diricliu* (a. 1820). DOC. EC. 242. *Ieri au strigat pristavu pentru monedă, ca să nu îndrăznească cineva să o ia mai sus: adică ... crom[taleri] 8, deret[liu] 71/2, grips[orii] 71/4* (a. 1821). IORGA, S. D. VIII, 149. *Listă de bani: luidor, țechini, ... dereclii, gripsori* (a. 1822). id. ib. 91. *Cursul monedelor, hotărât după predlojenia domnului ... ghenăral-leitinant Pavel Kisilev ... a să priimi: ... moneda de argint ... derecliu* (a. 1830). DOC. EC. 461, cf. I. GOLESCU, C. *Rubla rosască de argint, ... derecliu, ... sfanțihul negăurit* (a. 1837). DOC. EC. 657. *Monedele ce circulau în timpul Caragea sunt acestea: ... sfanțul, lei 2; diricliul, lei 12, par. 20*. FILIMON, O. I, 148, cf. CIHAC, II, 574, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ȘIO II₂, 47, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *În Moldova cel puțin, se căuta pe la 1826 și o altă monedă europeană de argint ... direcliu sau derecliu*. IORGA, C. I. III, 225. *Traducerea turcească a cuvântului stâlpar ... diricliu = 12 lei*. I. BRĂESCU, M. 77, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DM, DEX.

- Pl.: *direclii*. - Și: (învechit) *direcliu, diricliu*, (învechit, rar) *derecliu* s. n., *dereclie* (SCRIBAN, D.) s. f., *deretliu* s. n.

- Din tc. *direkli* „cu stâlpi”.

DIRECLIU s. n. v. *direclie*.

DIRÉCSIE s. f. v. *direcție*.

DIRÉCT, -Ă adj., adv. I. Adj. Care apare, se obține, se produce etc. fără mijlocirea cuiva sau a ceva,

fără intermediar. *Hidrogenul nu are lucrare directă asupra carbonului, cu toate numeroasele lui combinații cu acest corp.* MARIAN, PR. I, 39/18. *Trebuie a primi ca un principiu constituțional responsabilitatea ministrilor, căci ei sunt organele directe ale guvernului.* CONCORDIA, 18²/29, cf. POLIZU, PROT. - POP., N. D. *Operația electorală se petrece ... cu știutele presiuni administrative fie sub forma directă a fâgăduielilor și amenințărilor prefectorale, fie sub masca unui comitet electoral.* MAIORESCU, D. V, 15. *Poezia este senzațiunea directă.* MACEDONSKI, O. IV, 107, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Eu, care n-am nicio însărcinare directă, m-am putut osteni.* REBREANU, P. S. 15. *D. Cantemir ... e un produs direct al culturii europene și multilaterale.* IBRĂILEANU, SP. CR. 7, cf. CADE. *Simpatia pentru oameni ... merge ... până la intervenția directă și lirică a scriitorului.* LOVINESCU, C. I, 17. *Mi se părea că am febră, nu mai am niciun contact direct cu lucrurile.* CAMIL PETRESCU, P. 286. *Ambii vor face școală sub directa răspundere a ofițerului popotar.* BRĂESCU, M. B. 98. *Vinificarea să se execute cu toată grijă ... sub călăuzirea directă a unui specialist.* SADOVEANU, O. XX, 67. *Foaia era urmărită de adversarii direcți și indirecti ai bancherului.* ARGHEZI, S. XI, 51. *Prezentarea eroilor e directă și fără nicio preparație de decor.* CĂLINESCU, C. O. 294. *Limba omului primitiv ... nu e decât o expresie directă a emoțiilor: strigăt sau gest.* RALEA, S. T. II, 118. *Nu se poate admite ... vreo relațiune directă între S și P ca formațiuni anatomice.* DANIELOPOLU, F. N. I, 48. *Acest gaz ... este cauza directă a „radioactivității induse”.* SANIELEVICI, R. 30, cf. DL, DM. *Studierea directă mai amănunțită și concretă a lumii planetare a devenit ... posibilă abia în zilele noastre.* GEOLOGIA, 6, cf. DN². *Se semnală primejdia molipsirii prin contactul direct.* G. BARBU, A. V. 218, cf. M. D. ENC., DEX. *Din observație directă ... se reține că fâpturile naturii au un tâlc.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 12. *Ornamentica, ... prin născocirile ei liniare, prin ritmica și prin culorile utilizate, trebuie privită ca expresie directă, ca spovedanie și comunicare a unui duh.* PAVEL, S. E. 65. ♦ (Ca determinativ, indică felul) *Regula de trei directă.* ASACHI, ARITMETICA, 114. *Reacția stă în proporție directă cu întipărirea răcelei, cu alte cuvinte, cu cât va fi mai puternică răceala, cu atâta și fierbințeala ce urmează va fi mai mare.* FĂTU, D. 6/11. *Iuțeala [vântului] ... stă ... în raport direct cu temperatura aerului.* PĂCALĂ, M. R. 12. *Corpurile se atrag în raport direct cu masa.* VIANU, A. P. 16. *Revendicările clasei muncitoare vor crește în raport direct cu izbânzile sale.* în PLR II, 157. ♦ *Vot direct* = vot exprimat prin participarea la urnă a fiecărui cetățean. Cf. DL, DM, DEX. *Singurul instrument democratic prețuit de publicul nostru: votul direct.* RL 2007, nr. 5 222. *Impozit* (sau învechit, *bir*) *direct*, ori *contribuție* (sau *dare*) *directă* = impozit asupra venitului sau proprietății (perceput pe baza unor roluri nominale). *Lăcuitorii se găsesc împovorați cu biruri directe grele, guvernurile având nevoie de bani.* CUCIURAN, D. 88/20. *Ocărnuirea are ce mai de aproape îngrijire de a întâmpina orice pricină de scădere în veniturile obștești, ... fără să fi fost nevoie de vreo*

adăogire de bir direct sau indirect (a. 1847). HURMUZAKI-S, VI, 544. *Contribuțiile individuale cele directe, adică dajdia, să se împreune cu cele indirecte ... încât contribuabilul să cunoască amala sa dajdie în una și singură putere și țifără.* DĂMBOVIȚA (1858), 6²/46. *Au domiciliul și reședința în orașe și plătesc către stat o dare anuală directă de orice natură de cel puțin 20 de lei.* HAMANGIU, C. C. XXII. *Așa ar fi, dacă veniturile statului ar fi scăzut numai la impozitele directe.* CAMIL PETRESCU, P. 241, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *Vorbire directă sau stil direct* = procedeu sintactic sau stilistic de redare prin simplă reproducere a spuselor sau gândurilor cuiva. Cf. ȘĂINEANU², SCRIBAN, D., DL, DM. *Vorbirea directă și cea indirectă se amestecă de multe ori.* VARLAAM-SADOVEANU, 93. *Prin omiterea verbului de declarație se obține un stil cu o pondere afectivă mai mare atunci când vorbirea directă e introdusă prin vorbe care precedă comunicarea.* GRAM. ROM.² II, 345, cf. DN², M. D. ENC., DEX. *Complement direct* = parte de propoziție care indică obiectul asupra căruia se exercită o acțiune sau care este rezultatul unei acțiuni. *Un verb activ are de complement direct pe obiectul asupra căruia merge lucrarea verbului.* PLATON, M. 109/21, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *În anumite situații complementul direct poate determina și un verb intransitiv.* GRAM. ROM.² II, 153, cf. DN². *Nuanțării exprimării îi servesc și complementele directe.* CL 1973, 134, cf. M. D. ENC., DEX. *Propoziție completivă directă* = propoziție care îndeplinește în frază funcția de complement direct. Cf. SCRIBAN, D. *Cele mai frecvente conjuncții folosite la construirea propozițiilor completive directe sunt „că” și „să”.* GRAM. ROM.² II, 284. *Caz direct* = nume dat uneori în gramatica română cazurilor nominativ, acuzativ și vocativ, iar în gramatica altor limbi, în mod curent, cazului nominativ și vocativ. *Nominativul, fiind considerat forma de bază a numelui, poartă numele de caz direct, celelalte cazuri, considerate de gramaticii vechi devieri de la forma de bază, poartă numele de cazuri oblice.* GRAUR, I. L. 156. *Mod direct* = nume dat uneori în gramatica română modului indicativ. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Întrebare directă* = întrebare care se realizează printr-o propoziție principală sau independentă. Cf. DN². *Construcție directă* = construcție lexicală în care subiectul, predicatul și complementele sunt așezate în ordinea nr. logică sau normală. Cf. ȘĂINEANU², CADE, DN². *Regim direct* v. r e g i m (3). *Transmisiune directă* = emisiune de radio sau de televiziune care se realizează fără o înregistrare prealabilă. ♦ L o c . a d v . **În direct** = (difuzat) fără o înregistrare prealabilă, chiar în momentul în care se produce. *A cânta în direct.* ♦ Care reproduce întocmai un model; exact. *Nuvela ... apare ca o redare prea directă a versiunii istorice.* DENSUSIANU, L. 360. *Imitația directă a construcției citadine ... este în general lamentabilă în construcția țărănească.* CĂLINESCU, S. 347.

2. Adv. În mod nemijlocit, în mod determinat; de-a dreptul, (livresc) directamente. Cf. PROT. - POP., N. D. *Se mai produce acolo un incident, care ne privește direct pe noi.* MAIORESCU, D. V, 91. *De astă-dată lovirea atinse direct mândria sa polonă.* GANE, N. I, 16. *Fără de a comite o indelicatță, nu m-aș putea amesteca, fie direct, fie indirect, în întreprinderea de care e vorba.*

CARAGIALE, O. VII, 328. *Este un ținămuș cu o vestă îmbrăcată pe dos, direct pe piele.* SĂM. II, 83, cf. ȘĂINEANU². *Ceea ce vreau să însemn aci sunt numai impresiile primite direct.* ANGHIEL, PR. 171. *De câteva ori și-a întors fața spre mine, ... ca să-mi dea zâmbetul direct, fără ajutorul sticlei.* IBRĂILEANU, A. 92, cf. CADE. *D-na Hortensia Papadat-Bengescu își notează, direct, senzațiile în pagini patetice de lirism sau de analiză subiectivă.* LOVINESCU, C. IV, 52. *Faptul pe care l-au putut constata direct cei ce au trecut pe la Paris acum câțiva ani e amintit într-un articol recent.* NEGULESCU, G. 48. *Ești vârat într-un chip oarecare, direct ori indirect, într-o mare întepindere bancară ori industrială?* CĂLINESCU, C. O. 85. *Radioactivitatea are ca obiect studiul fenomenelor legate direct sau indirect de instabilitatea nucleară.* SANIELEVICI, R. 9. *Deschise ușa compartimentului care răspundea direct afară și sări pe peron.* TUDORAN, P. 12. *Plantele nu se vor așeza direct pe pământ.* BELEA, P. A. 298. *Urmăreau să se răzbuie singuri și direct, călcând peste legi.* PREDĂ, DELIR. 144. *Grefierul ... scria direct la mașină cele ce auzea.* BARBU, Ș. N. 189. *Uneori cuvântul slav e împrumutat direct din rusă.* VARLAAM – SADOVEANU, 133. *După cum se vede, anacolutul conduce direct la elipsă, cu care formează adesea pereche.* COTEANU, S. F. I, 95. *„Doftorul” cel mare plătit cu 1000 de taleri pe an, în două rate, iar cel mic cu 800, direct de la cămara domnească.* G. BARBU, A. V. 115, cf. M. D. ENC., DEX. *Ministerul Culturii are direct în subordine numai Biblioteca Națională.* RL 2005, nr. 4 554. *O parte din bani ... a ajuns direct la combinatul ieșean.* ib. nr. 4 619. *Cea mai mică îmbunătățire se simte imediat și direct în viața oamenilor.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 822. ◇ **Expr.** **A fi (sau a face) direct răspunzător (de ceva)** = a răspunde (sau a face să răspundă) personal și integral (de anumite fapte). *Sunteți invitat să vă conformați întocmai cu legea și spiritul ei, ... cunoscând că la din contră vă vom face direct răspunzător.* MACEDONSKI, O. III, 78, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ (Mat.; despre mărimi) **Direct proporțional** = care variază în așa fel încât creșterea sau scăderea unei mărimi de un număr de ori provoacă creșterea sau scăderea celeilalte de același număr de ori. *Două cantități sau mărimi se zice că sunt direct proporționale sau numai proporționale ... atunci când una din ele făcându-se de un număr de ori mai mare sau mai mică și cealaltă devine de același număr de ori mai mare sau mai mică.* CLIMESCU, A. 237, cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX. ◇ (Prin lărgirea sensului) **S-au pus pe fugă, în direcția copacului, accelerând direct proporțional cu mistuirea kilometrului.** ARGHEZI, C. J. 268. *Un zâmbet, controlat metrologic și direct proporțional cu importanța pe care o reprezintă cel salutat.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 347, cf. DEX.

3. Adj. Care este în linie dreaptă, fără întorsături, fără ocol; drept. Cf. STAMATI, D., COSTINESCU, POLIZU, PROT. – POP., N. D. *Trebuia să treacă râul ca să apuce o cale mai directă către casă.* BOLINTINEANU, O. 427. *Prisma poetului este menită a răsfrânge raza directă a luminei.* CONV. LIT. XX, 7, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ (Rar) **Zbor direct** = zbor fără escală. *Firma britanică va asigura patru zboruri*

directe pe săptămână. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 328. *Tren sau vagon direct* = tren sau vagon care face legătură directă între două puncte fără transbordare. *Eu voi fi în vagonul direct Berlin – București.* CARAGIALE, O. VII, 258, cf. CADE, DL, DM, DEX. ◇ (Despre descendenți sau p. e x t., rar, despre ascendenți) Care se află în linie dreaptă de înrudire, din tată în fiu. *După Darwin, oamenii sunt descendenți direcți ai maimuțelor.* MAIORESCU, CRITICE, 188. *Vei merge alături cu un descendent direct al cutărui cruciat.* CARAGIALE, O. III, 207. *Românii sunt urmași direcți ai romanilor și ... trecutul trebuie să le servească de pildă și de încurajare pentru prezent.* DENSUSIANU, L. 15. *Platon și Aristot sunt părinții direcți ai acestor forme de cunoaștere și gândire a lumii.* RALEA, S. I. II, 19. *Urmașii săi direcți îl credeau autorul comediilor semnate de I. L. Caragiale.* FLACĂRA, 1977, nr. 5, 20. ◇ **Loc. adj.** **(În) linie directă** = (în opoziție cu în linie indirectă) din tată în fiu, în linie dreaptă de rudenie. *Consacră printr-un firman de investitură demnitatea princiară în persoana mea și a descendenței mele în linia directă (a. 1866).* URICARIUL, X, 365. *Puterile constituționale ale regelui sunt ereditare, în linie coborâtoare directă și legitimă.* HAMANGIU, C. C. XXVII. *Școala grecească din Brașov stăpânește astăzi biblioteca Brâncovenilor de după 1714, dăruită ei de Grigore Brâncoveanu, cel din urmă din linia directă.* IORGA, C. I. II, 135, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◇ (Adverbial) *Un strămoș al meu este arătat ca fiind cumnat cu Dragoș-Vodă. În acest caz descind direct de la descălecare.* LOVINESCU, C. V, 100. *Nu contenea a dovedi cui vrea și cui nu vrea să-l asculte că se trage direct din Porfirogeneții Bizanțului.* C. PETRESCU, A. R. 11. ◇ (Prin lărgirea sensului; despre succesiune) *Căsătoria ... promitea să asigure directă succesiune la tron.* MAIORESCU, D. I, 30. ◇ (Substantivat, f.) Lovitură (la box) aplicată prin întinderea mâinii drept înainte. *Directele și uppercuturile plouau pe capul lui.* IORDAN, L. R. A. 498, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. *Într-un atac de numai 2-3 secunde expediu trei directe de stânga.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 22.

4. Adv. (În legătură cu verbe de mișcare și adesea urmat de determinări locale, indică direcția) În linie dreaptă, fără a se abate din drum; (popular) oblu¹ (II 1). Cf. STAMATI, D., PROT. – POP., N. D., COSTINESCU. *În tot cazul, dacă nu ne-nțlnim, vino direct la noi.* CARAGIALE, O. II, 74. *Au tras direct la curte, au trimis să scoale pe câțiva consilieri comunali din cătun.* MILLE, V. P. 150, cf. ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Sosiră ... amândoi cu nevestele, venind direct de la Pitești și urmărind să plece pe urmă de-aici fiecare la moșia lui.* REBREANU, R. I, 218. *Îl puneam ... să ducă scrisorile direct la gară.* CAMIL PETRESCU, P. 14. *E un exemplar unic, adus direct de la Paris.* C. PETRESCU, C. V. 95. *Pompa nouă – comandată de primar direct de la Washington și pentru care se află încă în proces de speze.* BRĂESCU, O. A. I, 114, cf. SCRIBAN, D. *Să nu meargă direct înainte spre luminile orbitoare ale orașului, ci să se întoarcă în mahalalele de dincolo de port.* RALEA, O. 48. *De la laborator am venit direct acasă.* BARANGA, I. 202. *Razele soarelui cad direct pe bolnav.* BELEA, P. A. 195. *Veniseră direct de la lucru, în*

hainele lor pline de unsoare. BARBU, G. 154, cf. M. D. ENC., DEX. *L-a rugat pe șofer să oprească direct la sediul miliției.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 331. *Mai multe străzi sunt fără canalizare, iar apa a intrat direct în curțile oamenilor.* RL 2005, nr. 4 728.

5. Adj. Care este fără ascunzișuri, deschis, fățiș, nedisimulat. *Prin urmare, o piesă de teatru cu directă tendență morală ... este imorală în înțelesul artei.* MAIORESCU, CRITICE, 425. *I-l cântasem – aluzie directă la unele inconstanțe ale ei.* IBRĂILEANU, A. 20. *Morga atotputernicilor îl indigna ca o provocare directă.* C. PETRESCU, S. 192. *Te rog, nu te supăra de întrebările mele directe, de ce a scris atunci acea scrisoare?* CAMIL PETRESCU, P. 391. *Fraza e directă, brutal interlocutivă, dar e a unui conațional al lui Goya.* CĂLINESCU, I. 397. *Elogiile directe dau tignafes, șopti Kiriazzy către Vareli.* VINEA, L. I. 351. *Surprinzător în această schiță de roman e tonul singur, cu fraza nudă și observația directă.* CONSTANTINESCU, S. III, 162, cf. DL, DM. *Îi spusese în felul său aspru, direct.* BARBU, Ș. N. 254. *Urarea este întotdeauna directă și, deși concretă ..., are un caracter general și se cântă la fel în toate casele.* IST. LIT. ROM. I, 19. *Spectacolul – fără să fie „cuminte” – e direct.* T ianuarie 1964, 109, cf. M. D. ENC., DEX. *În repertoriu figurează lucrări de actualitate, piese într-un act cu mesaj direct, mobilizator.* CONTEMP. 1975, nr. 1 506, 2/8. ♦ (Rar) Evident, clar. *Predispozițiuni directe spre matematică, pe de altă parte pentru literatură.* BACOVIA, O. 241. *Cred că e o directă prostie.* IORDAN, L. R. A. 478.

6. Adv. Fără înconjur, de-a dreptul, deschis² (III 1), la țintă; pe față, fățiș. *Pentru că locotenentul nu se urnea, îl întrebă direct, înmuind glasul, misterios.* REBREANU, P. S. 136. *A înconjurat-o cu politeți excesive și naive, a copleșit-o direct și indirect cu complimente intempestive și stângace.* IBRĂILEANU, A. 73. *Nu răspundea direct; mă întreba pe mine.* M. ELIADE, O. I, 68, cf. CADE. *Întorcându-se spre mine mai direct: Poți să ai talent cu carul, că dacă n-ai un pic de protecție e tot degeaba.* CAMIL PETRESCU, P. 65. *A trecut glonș pe lângă dânsul, fără să întrebe de cineva, și a bătut direct și discret la ușa doctorului.* COCEA, S. I, 292. *Avea niște ochi cenușii cu care te privea direct și insistent.* BENIUC, M. C. I, 435, cf. DL, DM. *E în regulă, domnule director, șoptise secretarul general de redacție uitându-se direct în ochii patronului.* PEDA, DELIR. 70, cf. DN², M. D. ENC., DEX. *N-o afirmă direct, dar cu destulă transparență totuși ca s-o înțelegi.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 14. ♦ Cu desăvârșire, în întregime, cu totul. *Direct împotriva.* CADE. *Direct absurd.* IORDAN, L. R. A. 372. (Ca determinant al unui adjectiv, căruia îi dă valoare de superlativ) *Descoperise un lacăt atât de ingenios, cu un cifru atât de direct adecvat carierei sale dramatice.* C. PETRESCU, C. V. 44.

– Pl.: *directi, -te.*

– Din lat. *directus, -a, -um, fr. direct.*

DIRECTĂ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A conduce, a dirija un sector de activitate. *Mai târziu se uniră mai multe capitale rurale într-o nouă circumscriere, numită district și care fu directată de un arhidiacon.* BARONZI, C. II, 200/5, cf. LM.

– Prez. ind.: *directez.* – Și: **directă** vb. I. LM.

– Derivat regresiv de la **director**.

DIRECTAMÉNTE adv. (Livresc) Direct (2). *O formă foarte arhaică, din care decurg la noi toate porecele cu finalul escu: Ștefănescu, Bărcănescu ..., derivate directamente printr-o scurtare mai modernă din: fecior Ștefănesc.* HASDEU, I. C. 31. *Neplata lui [a cuponului] la zi va atinge directamente creditul statului.* EMINESCU, O. X, 339, cf. SFC II, 195.

– Din it. **direttamente**.

DIRECTÉȚE s. f. (Rar) Directitate. *Să stabilească directețea unei calde și însuflețite comunicări.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 8.

– **Direct** + suf. *-ețe*.

DIRECTITĂȚE s. f. Însușirea de a spune lucrurile direct, fără ocolișuri sau fără artificii; simplitate (1), (rar) directețe, directitudine. Cf. DN², HRISTEA, P. E. 34, SFC VI, 56, 57. *Franchetea judecătii critice, directitatea tomlui.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 14.

– **Direct** + suf. *-itate*.

DIRECTITÚDINE s. f. (Rar) Directitate. Cf. HRISTEA, P. E. 42. [Versurile] *difereau și de producția curentă a revistelor literare, printr-o directitudine aproape nudă, clară și tăioasă.* FLACĂRA, 1976, nr. 2, 17, cf. DN³.

– **Direct** + suf. *-itudine*.

DIRECTÍV, -Ă adj., s. f. 1. Adj. Care îndrumă o activitate sau un sector de activitate, care indică o linie de conduită fără a fi obligatorie. *Regulele ceale directive, adecă îndreptătoare, ... se cade să se întindă.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 21/11, cf. LM. *Un articol plin de vervă, dar, din nenorocire nepotrivit cu cadrul foii și cu linia ei directivă.* CARAGIALE, O. IV, 391. *Dă o explicație îndestulătoare acestei probleme ..., luând adaptarea directă ca principiu directiv al noilor formări de organe.* PETICĂ, O. 471. ♦ Care dirijează, reglează sau indică direcția (1); director¹ (1). *Puncte directive.* LM. *La cleștele de sudat se fixează o bară directivă tubulară învelită, confecționată din oșel moale.* IOANOVICI, TEHN. 172, cf. DEX, DN³. ♦ Referitor la o anumită direcție (1); direcțional (2). Cf. M. D. ENC. ♦ (Despre antene) Care emite într-o singură direcție; direcțional (2). Cf. DEX, DN³. ♦ Care are direcție fixă. Cf. DEX².

2. S. f. Instrucțiune generală dată de un organ superior organelor în subordine, cu scopul de a îndruma, de a orienta sau de a determina activitatea, atitudinea, conduita acestora; p. e x t. instrucțiune în vederea realizării unei acțiuni; recomandare generală de conduită. *Au să primească toate directivele lor politice.* MAIORESCU, D. IV, 89. *Am ațâțat activitatea proprie a învățăcelului și am luat-o drept temelie și directiv la învățătură.* SBIERA, F. S. 309, cf. ALEXI, W. *Ca și în Țara Românească, cel care îndeplinește acest rol este diacul sau gramaticul; logofătul dă numai directivele.* BUL. COM. IST. V, 101, cf. CADE. *Directivele i le-a dat însuși Deliceanu și deci ținerea enormă să se prezinte cu ceva excepțional.* REBREANU, R. I, 243. *La Londra s-au pus la punct detalii, dar*

schimbarea directivei datează din aprilie. TIFULESCU, D. 153. *Aci eu sunt stăpân și eu dau directive.* C. PETRESCU, C. V. 339. *Congresul scriitorilor revoluționari a dat noi directive scriitorilor sovietici.* SAHIA, U. R. S. S. 173. *Nu țin să mă amestec și să dau directive în materia asta.* SADOVEANU, O. XX, 299. *A înțeles că trebuie să se elibereze de directivele retorice clasice.* VIANU, A. P. 123. *Adoptarea directivelor pentru alcătuirea planului general economic.* LEG. EC. PL. 417. *Linia conducătoare o constituie directivele partidului și guvernului.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 402. *E adevărat că un director reprezintă ziarul în totalitatea și în programul lui, că dă marile directive, că păstrează linia și sensul ziarului.* ARGHEZI, S. XI, 39. *Nea Boilă este meseriaș ... El, propriu-zis, nu lucrează, dă, cum s-ar zice, directive.* CĂLINESCU, C. O. 88. *Ultima parte [a volumului al II-lea] caută să corespundă directivelor Congresului ..., care prevăd mărirea suprafeței agricole a țării.* AGROTEHNICA, I, 6. *De pe urma lui a rămas mai mult un spirit, o directivă, decât o impunătoare operă.* CONSTANTINESCU, S. III, 201, cf. DL, DM. *Stolnicul a vrut să arate că și în acești munți se puteau da directive generale bisericii.* IST. LIT. ROM. I, 567. *Au continuat dezbaterile pe marginea Directivelor noului plan cincinal.* SCÂNTEIA, 1966, nr. 6 943, cf. DN², M. D. ENC. *Aplicarea tarifelor anuale în România este reglementată de o directivă europeană.* ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 835.

3. S. f. (Neobișnuit) **Directie (I)**. (F i g.) *Repetiția prelungită și împinsă într-o directivă uniformă și unitară produce obișnuințe.* RALEA, S. T. II, 13.

- Pl.: *directive*. - Și: (regional 2) **directiv** s. n., (învechit, rar) **directiv**, -ă adj.

- Din fr. **directif**, -ve.

DIRECTIVĂ vb. I. T r a n z. (Rar; complementul indică o activitate sau un sector de activitate) A direcționa (2). Cf. IORDAN, L. R. A. 236.

- Prez. ind.: *directivez*.

- De la **directiv**.

DIRECTIVĂRE s. f. (Rar) Acțiunea de a d i r e c t i v a ; direcționare. *Intervenția energetică ... din cadrul Inspectoratului de Directivare și Controlul Calității Construcțiilor.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 329.

- V. **directiva**.

DIRECTIVITĂTE s. f. (Fiz.) Proprietate a unui emițător sau receptor de radiații (optice, sonore, electromagnetice etc.) de a emite, de a recepționa, preferențial, radiația în (sau din) anumite direcții. Cf. M. D. ENC., LTR², SFC VI, 56, DN³, DEX².

- Din fr. **directivité**.

DIRECTOGRAFIE s. f. (Poligrafie) Procedeu de reproducere fotomecanică, constând în utilizarea aceleiași plăci atât ca placă fotografică, cât și ca placă pentru pregătirea definitivă a formei de tipar. *Directografia se folosește în special pentru prepararea de clișee cu dimensiuni foarte mari, cum sunt, de exemplu, afișele și reclamele cinematografice.* LTR².

- Din fr. **directographie**.

DIRECTOIRE adj. (Și în sintagma) *Stil directoire* (și substantivat, n.) = stil care s-a dezvoltat, mai ales în arta mobilierului, în orfevrărie și vestimentație în perioada Directoratului în Franța. *Mi-am dat rochia la făcut, mi-am cumpărat o pălărie Directoire, care-mi șade de minune.* EMINESCU, O. XVI, 639, cf. DER, M. D. ENC., DN³.

- Pronunțat: -toár.

- Cuv. fr.

DIRECTÓR¹, -OÁRE adj., subst. 1. Adj. Care dirijează, conduce pe cineva sau ceva. Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. *Ministrul Sănătății a trimis ieri ordinele de revocare pentru 15 comitete directoare.* RL 2005, nr. 4 798. *Miniștrii ... au prezentat sâmbătă, în cadrul Colegiului Director al [partidului] evoluția îndeplinirii obligațiilor asumate față de forurile europene.* ib. 2006, nr. 4 921. ♦ Care dă, indică o direcție (I) generală, o orientare; directiv (1), (învechit) directriță (2). *Muzica nu este gândită mai adânc, nu are o idee directoare.* CONTEMP. 1949, nr. 138, 8/3, cf. DL, DM. *Linile directoare ale programului de dezvoltare în perspectivă schițează tabloul impresionant al unui avânt fără precedent al economiei naționale.* SCÂNTEIA, 1960, nr. 4 838. *Statul hitlerist, al cărui principiu director era exterminarea tuturor negermanilor ..., a existat.* V. ROM. martie 1960, 170. *Superioritatea acestor idei directoare asupra realizărilor propriu-zise constituie una din notele caracteristice ale „Literaturii”.* IST. LIT. ROM. III, 515. *Sunt pe bună dreptate așteptate lucrări ... despre personalitățile directoare care s-au ilustrat în mișcarea teatrală mondială.* T septembrie 1966, 95, cf. DN². *Compania este guvernată de principiul director că actorii pot oricând să se schimbe.* T februarie 1971, 54. *Una dintre ideile directoare ale cărții ... e tocmai aceea că, în procesul diviziunii muncii, între estetic și util s-a ajuns la o separație.* CONTEMP. 1975, nr. 1 502, 2/10, cf. DEX. ♦ *Roți directoare* = roțile din față ale unui vehicul, cu ajutorul cărora se stabilește direcția de mers. Cf. DL, DM, DEX. *Plan director* = hartă sau plan al unei regiuni la scara 1/20 000 (folosită la pregătirea operațiilor militare). *Când ne slujim de un plan pentru a dirige mișcarea, îl și numim plan director.* ORESCU, T. 107/1, cf. DL, DM, DN², DEX. *Linie directoare* = linie fixă pe care alunecă altă linie care, prin mișcarea ei în spațiu, descrie o suprafață. Cf. DL, DM, DEX. *Tun director* = tun care, prin tirul lui, indică direcția de tragere pentru celelalte tunuri. Cf. DL, DM.

2. S. f. (Geom.) Curbă prin punctele căreia trec generatoarele unei suprafețe. *În cazul general, suprafețele riglate sunt determinate de trei directoare.* LTR², cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX².

3. S. n. Element constructiv al unei antene de telecomunicații, folosit pentru mărirea directivității. *Se construiesc curent și antene cu mai multe directoare.* LTR², cf. DN², DEX².

- Accentuat și **diréctor**. DN³. - Pl.: *directori, -oare*.

- Din fr. **directeur**, lat. **director**.

DIRÉCTOR², -OÁRE s. m., s. f. 1. S. m. (Învechit) Conducător administrativ al unei provincii. *Mă*

rog Măriei Tale să i se facă ispravă de la Măria Sa ghînărarul, mai-marele nostru director (a. 1724). IORGA, S. D. XIV, 20. *Ci dumneata să nu săz, ci să iai comision de la Măria Sa, mai-marele nostru derector* (a. 1734). id. ib. XII, 225. *Ci să apucați, Măria Voastră mai nainte să isprăviți cu dfojmnu directoru* (a. 1716-1742). id. ib. X, 333. *Are porunca marelui director*. TEMPEA, în D. I. LAT.-ROM.

2. S. m. și f. Persoană care conduce o întreprindere, o instituție, o publicație etc. sau un sector al acestora; funcție deținută de această persoană. *Directorul și catehetul numitelor școale* [Titlu]. ȘINCAI, I. 1/11. *Derecturu să află aice în Eși pentru o giudecată ce are pentru moșie Ibăneștii și Ștubeenii* (a. 1794). IORGA, S. D. XXII, 252. *Am umblat de am găsitu cei trei oameni care fusese cu noi în lăzăret și i-am dusu la domnul drehteru, de au luat în scris, cum ne-au fost tocmeala* (a. 1799). id. ib. XII, 128. *Să cetesc aci întreg hrisovul acela ce fu de la ... director, din conservatoriul besăricei Albei*. MAIOR, I. B. 74/2. *Reportul cel de jumătate de an ... directorului se trimite*. INSTRUCȚIE, 8/8. *Directorii districtualnicești învățăturile ... așa scurt timp le-au împărțășit*. MAN. ÎNV. 3/9. *Au mers la directorul englezăștii soșietăți de negoșitorie*. LEON ASACHI, B. 22/6. *Pentru purtarea de grijă și împlinirea acestora a lăsat 5 directori (epitropi)*. CR (1829), 150¹/5. *Ați binevoit a ni le încredința, numindu-mă director și casier al școalei*. HELIADE, O. II, 62. *Directorul și învățătorul cel mai iscusit al aceștii școli*. GORJAN, H. IV, 239/11. *De la 1815 se află director Academieii Asiatică din Petersburg*. ASACHI, L. 42²/46. *Se află încă director la numitul gimnaziu*. FM (1843), 173²/26. *Trimisul papei, director al cruciației, ... jura*. NEGULICI, E. I, 283/7, cf. STAMATI, D. *Misiunea rusească extraordinară constă din D. Kapikof, directorele cancelariei diplomatice în Tiflis, din un generale, un polcovnic*. TELEGRAFUL (1854), 3¹/61, cf. POLIZU. *Cunosc pe ... directorele Manutențiunii pâinii pentru garnizoana Parisului*. GHICA, C. E. III, 5, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Directoarea este ... adusă de către primarul local*. MAIORESCU, D. IV, 156. *Oarecare director de tribunal i-au luat până și ciubotele din picioare*. ALECSANDRI, O. P. 45. *Odată directorul ales și acțiile desfăcute cu preț îndoi, ar trebui inventat un nou mijloc de înavușire*. EMINESCU, O. XI, 216. *Directorul de la preparandie nu voia să-l primească*. SLAVICI, O. I, 78. *Alergă la director și-i mărturisii că e cu neputință să astâmpere răscoala*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 95, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU². *Mitropolia rămâne ... stăpână a fabricii, cu condiția de a se îngriji bine de dansa, numind director priceput*. IORGA, C. I. III, 193, cf. TDRG. *Două-trei familii din oraș se ținură mereu departe de directorul „Arhanghelilor”*. AGÎRBICEANU, A. 211. *În preajma examenului de clasa a șasea liceală, în familia directoarei, am făcut cunoștință cu Iosif Bologna*. REBREANU, P. S. 30, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *În calitate de director al Secției de dezarmare, a dat dovadă de calități politice excepționale*. TITULESCU, D. 333. *M-a chemat directoarea în cancelarie*. BRĂESCU, O. A. I, 88. *Directorul teatrului numără cadavrele*. E. IONESCU, E. 222. *Toți învățătorii în frunte cu directorul școalei ...*

erau de față. MOROIANU, S. 163. *Directorul Poenaru îl examinează și îl clasifică în a treia clasă de umanități*. VIANU, A. P. 83. *E adevărat că directorii strâng milioane și redactorii strâng din curea? ARGHEZI, S. XI, 39. Aici se răsfăță abundența directorilor de bancă, a cultivatorilor de cafea*. RALEA, O. 52. *Ne înțelegem iute ... să păzim pe geam să nu vie directoarea spitalului și să ne prindă că am călcat regulamentul*. DEMETRIUS, A. 290, cf. DL, DM. *Înăuntru delegații încă mai vorbeau cu directorul*. BARBU, G. 157, cf. DN². *Șuman-bei, directorul fortificațiilor, se contaminase și el*. G. BARBU, A. V. 224, cf. M. D. ENC. *La acest capitol - ne spunea directoarea grădiniței ... - sunt net dezavantajate grădinițele nou-înființate*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 346, cf. DEX. *Directorul unității de învățământ preuniversitar de stat este ... degrevat total sau parțial de norma didactică*. RL 2005, nr. 4 603. *Demiterea directoarei provoacă o revoltă la Școala Centrală* [Titlu]. ADEVĂRUL, 2005, nr. 4 801. *Caut pe domnul dreptor*. ZEITSCHRIFT, XLIII, 352. ◇ (Urmă de determinări care arată felul) *Directorul tehnic al tipografiei* (a. 1851). URICARIUL, XIII, 324. *Director prim*. NOM. PROF. 2. *Director administrativ*. ib. *Inginerul sau directorul general ... erau primiiți cu capul descoperit*. ARGHEZI, S. XI, 13. *Samuil Micu ... era în acel timp director de studii al Colegiului Sfânta Barbara*. IST. LIT. ROM. II, 48, cf. DAVIDOGLU, M. 52. *Directorul general al combinatului ne-a informat că probele tehnologice se desfășoară bine*. SCÂNTEIA, 1966, nr. 6 943. *Directorul nostru general*. SFC IV, 249. *Director adjunct*. FORM. CUV. I, 10, cf. 12, 15. *Secretara unui director adjunct*. FLACĂRA, 1975, nr. 44, 21. *Cunoscut scriitor, scenarist, regizor și director de film italian*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 328. *Ion Chelcea, distins etnograf și muzeograf, a fixat definitiv profilul muzeului etnografic al Moldovei, el fiind și primul director al acestei prestigioase instituții*. PAVEL, S. E. 216. *S-a dispus trimiterea în judecată în stare de arest preventiv ... a directorului economic al amintitei firme*. RL 2005, nr. 4 503. ◇ F i g . *Voeste, dimpotrivă, să devină, în convulsunile momentului, directorul conștiinței românești*. LOVINESCU, C. V, 16. ◇ *Director de scenă* (sau, rar, artistic) = regizor. Cf. NOM. PROF. 53, 81. *La ultima repetiție, directorul de scenă o avertizase ... că nu-i mai poate da decât roluri de comedie*. C. PETRESCU, C. V. 209. *Rostul lui ... în jocul călușarilor părea să fie al unui director de scenă*. PREDĂ, M. 188. (Rar) *Director de luptă* = secundant (1). *Ar fi fost cazul ca directorul de luptă să interviev de-a dreptul cu arma, nu să se mulțumească a dicta numai oprirea luptei*. CAMIL PETRESCU, T. I, 127. (Regional) *Directorul prefecturii* (sau *prefectului*) = subprefect. Cf. ALR SN III h 893/682. (Învechit, rar) *Director fiscal* = procuror. *A pășit la mijloc și directorul fiscal (procurorul curții) în numele securității publice și i-a intentat proces*. BARIȚIU, P. A. I, 491. (Învechit, rar) *Director de lucru* = calfă. *Pentru meșteșugurile ce se lucrează fără prăvălie precum zidarii ..., se vor deosebi numai în directori de lucru (calfă) și meșteri*. REG. ORG. 34/12. ◆ (La catolici; de obicei cu determinări ca „duhovnicesc”, „spiritual” etc.) *Preot care sfătuiește, îndrumă pe cineva în problemele de morală și de religie. Metodele clerului catolic celibatar, întrebuițate cu titlul de „director” duhovnicesc*. ARGHEZI, S. XI, 8.

3. S. f. (Familiar; astăzi rar) Soție de director. În *acel minut se ivi printre mulțime și d-na directoare, galbenă ca turta de ceară*. DELAVRANCEA, S. 159.

-Accentuat și: *directór*. IORDAN, L. A. 150. - Pl.: *directori, -oare*. - Și: (învechit și regional) **dréctor**, (învechit) **diréctoriu**, **diréctore**, **diléctor** (IORGA, S. D. XIII, 262), (regional) **dréctâr** (BL VI, 213), **dréptor** (învechit, rar) **deréctor**, **deréctur**, **dréhter**, **dirégtor** (D. Î. LAT. - ROM.) s. m.

- Din lat. **director**, fr. **directeur**. - **Dreptor**: contaminare între **director** și **drept**.

DIRECTÓR³ s. n. Anuar electronic (existent în memoria unui calculator, pentru asigurarea gestiunii). Cf. D. E. C.

- Pl.: *directoare*.

- Din engl. **directory**.

DIRECTORĂȘ s. m. Diminutiv (depreciativ) al lui *d i r e c t o r*² (2); director tânăr. [Cărțile] *le-a vândut directorășul unei școale primare*. CREANGĂ, O. 264, cf. DL, DM, SFC IV, 183, DEX.

- Pl.: *directorăși*.

- **Director** + suf. *-aș*.

DIRECTORÁT s. n. 1. (Învechit) Direcție (II 2). *Acea carte de hotărâre s-au întărit cu puterea derectoratului mare și Măriia Sa ghegeneralul, mai marele nostru derector graf de Tișci* (a. 1729). DOC. AGR. I, 323. *Din faptele tale spre cultura directoratului, a slăvitului reghe-ment ... divinează ea în tine omul cel de demult așteptat*. ȚICHINDEAL, A. M. [prefață], 3/2. *Cu înțelepciune ocărmiuiești ... directoratul Budei cu 49 de școli, Timișoarei, cu 180*. DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. [prefață] 1/11. *Înțelepții învățatori din literalicescul directorat a Logojului*. BOJINCĂ, A. I, 230/15, cf. POLIZU. *Ion-Vodă reuși de a face ca banii să curgă ... de la sine în visteria domnească fără concursul unei miriade de agenți șalariați, fără directorate statistice*. HASDEU, I. V. 46, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

2. Funcția de director² (1, 2), (învechit, rar) directorie (2); perioadă în care cineva deține această funcție. *Decretul ... dat la 3 avgust a. c. ghegeneralului Treșel, prin carele se însărcinează cu ghegeneral directoriatul trupelor grecești regulate*. AR (1829), 169^{1/4}. *Să dobândim director român ... pentru directoratul acesta, ca și pentru cel de la Oradia Mare*. FM (1844), 197^{1/2}, cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM. *D-voastră, oameni practici și cumiști, ... știți să scoateți din capitalul intelectual ... cele mai mari procente, precum: deputație, directorat de bancă, directorat la Domenii etc*. EMINESCU, O. XI, 257, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *În 1794 i s-a luat directoratul școalelor*. DENSUSIANU, L. 40, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, DEX. *În perioada directoratului său, Tempea publică o gramatică destinată școlarilor*. IST. LIT. ROM. II, 110, cf. DN². *După 20 de ani de directorat nu am pretenția că știu foarte multe*. T ianuarie 1969, 76, cf. DEX. *Când am preluat directoratul ... omul ăla mi-a dat un caiet*. RL 2005, nr. 4 668. *Directoratul e interimar*. ib. nr. 4 770.

3. (Ieșit din uz) Direcție (II 4). Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *400 de oameni vor ocupa directoratul departamentului*. CAMIL PETRESCU, T. II, 371.

4. Consiliu de cinci persoane care a guvernat Franța între 1795 și 1799; (învechit) directoriu (1), (învechit, rar) directorie (3). *Revoluțiunea se fini după ce a înghițit pe apărătorul său cel mai zelos, pe Robespierre; în locul ei se introduce directoriatul*. CONV. LIT. I, 252. *După ce Conventul fu desflințat în octomvbre 1795, ... puterea executivă fu încredințată unui directorat, constător din cinci membri*. LUC. II, 52, cf. DN². *Când a izbucnit furtuna Revoluției din Franța, directoratul a căzut sub lovitura militară a tânărului general Bonaparte*. G. BARBU, A. V. 103.

- Pl.: *directorate* și (învechit, rar) *directoraturi* (DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. [prefață] 1/11). - Și: (învechit) **diréctoriát**, (învechit, rar) **derectorát** (LM) s. n.

- Din fr. **directorat**.

DIRÉCTORE s. m. v. **director**².

DIRECTOREÁSĂ s. f. Directoare, v. *d i r e c t o r*² (1). Cf. GHEȚIE, R. M. *Să nu ratați vreun director sau vreo directoareasă care se sărbătorește*. VINEA, L. I, 142. *Te duci la derectoreasă și afli de la ea dacă Teodorescu îi la mecanic*. T. POPOVICI, SE. 511.

- Pl.: *directorese*. - Și: (regional) **derectoreasă** s. f.

- **Director** + suf. *-easă*.

DIRECTORÉSC, **-EÁSCĂ** adj. (Învechit, rar) Directorial (2). *Crudul obicei ... silise pe fieștecare monetă a-și lepăda naționalitatea când au intrat în acel buzunar directoresc*. ALECSANDRI, O. P. 47.

- Pl.: *directorești*.

- **Director** + suf. *-esc*.

DIRECTORIÁL, **-Ă** adj. 1. Care aparține directorului² (2), privitor la director, de director; (învechit, rar) directoresc. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF. *Balconul locuinței directoriale ... domina din cel mai înalt plai toată valea*. C. PETRESCU, S. 217. *Ascultam din loja directorială ... aria din actul II*. EFTIMIU, N. 87. *Afară de noi mai era în cabina ei directorială și Miși Mărculeanu*. CAMIL PETRESCU, P. 79. *Hardughia cea nouă ar fi trebuit să aibă ... și o somptuoasă locuință directorială, dacă spectrul foamei nu s-ar fi ivit*. I. BOTEZ, B. I, 146. *Câteva zile voi locui în propriul lui cabinet directorial*. COCEA, S. I, 140. *O mare sumă din fondul directorial este distribuită muncitorilor ca ajutor individual în cazuri de boală, greutăți familiale etc*. SCÂNTEIA, 1953, nr. 2 716. *Mi-a venit mașina! sări Androne din fotoliul directorial*. VINEA, L. I, 355, cf. DL, DM, DN². *Am preluat scaunul directorial*. T ianuarie 1969, cf. M. D. ENC., DEX. *Nu la birouri directoriale năzuiește tânărul inginer*. FLACĂRA, 1979, nr. 2, 11.

2. (Învechit, rar) Care aparține directorului (4), de directorat. *La 1795 constituțiune cu două camere și guvern directorial*. MAIORESCU, CR. III, 101.

3. (Rar) Care aparține unui directoriu (2), care emană de la un directoriu. *Putere directorială*. ap. CADE.

- Pronunțat: *-ri-al*. - Pl.: *directoriali, -e*.

- Din fr. **directorial**.

DIRECTORIÁT s. n. v. **directorat**.

DIRECTORÍE s. f. (Învechit, rar) **1.** Direcție (**II 2**). Cf. TDRG.

2. Funcția de director² (**2**). Cf. LM.

3. Directorat (**4**). *Folosindu-se de aceasta, directoria Franței de mult în mai mult întărea armia lui Masena.* ASACHI, I. 397/23.

- Pl.: directorii.

- **Director** + suf. -ie.

DIRECTORÍȚĂ s. f. (Învechit) Directoare, v. director² (**2**). *Acest „Catihisis” mare l-am câpătat de la derectorița, de cinste (a. 1812).* IORGA, S. D. XIII, 48. *Grijile cele mai de căpetenie ale directorului și directoriței sânt a însufla școlarilor aplecarea către învățătură și economie.* CR (1833), 268²/39, cf. POLIZU. *Le place a face femeiescul nu în „easă”, ci în streinul „iță”, ... director, directoriță.* BĂLĂȘESCU, GR. 43/8, cf. BARCIANU.

- Pl.: directorițe. - Și: (învechit, rar) **derectoriță** s. f.

- **Director** + suf. -iță.

DIRECTÓRIU¹ s. n. **1.** (Învechit) Directorat (**4**). *Făcu ca aceștia să hotărască desfacerea directoriului și să numească trei consuli la Republică.* FL (1838), 82²/12, cf. NEGULICI, COSTINESCU, LM. *El întreprinse mai multe stăruințe politice ... și la Napoleon Bonaparte, generalul directoriului în timpul când el se afla la Veneția.* ARHIVA, II, 15, cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, DN².

2. Consiliu însărcinat cu conducerea unei instituții, întreprinderi, organizații etc.; consiliu de directori. Cf. PONTBRIANT, D., GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, STAMATI, D., COSTINESCU, ȘĂINEANU², CADE. *Un supraorganism internațional care ar putea unifica planeta cu un directoriu de oameni de știință și tehnicieni.* D. GUSTI, P. A. 232, cf. IORDAN, L. R. A. 29. ♦ (Învechit, rar) Membru al unui directoriu (**2**). Cf. GHEȚIE, R. M.

- Pronunțat: -riu. - Pl.: directorii.

- Cf. fr. **directoire**.

DIRECTÓRIU² s. m. v. **director**².

DIRECTRÍCE s. f. v. **directriță**.

DIRECTRÍȚĂ s. f., adj. **1.** S. f. (Învechit) Directoare, v. director² (**2**). *Eu cinstesc pe d. directriță privilegheata și mai mult încă, fiindcă ș-a cunoscut foarte bine interesul în ramură comercială.* PR. DRAM. 187. *Multe directrițe de pansionat ... în vor zice că mă află în greșeală.* NEGULICI, E. I, 81/12. *D-le directrițe ale pansioanelor ce avem ... să formeze ... mume bune.* PENESCU, M. VIII/4, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

2. Adj. (Învechit) Directoare, v. director¹ (**1**). *Pentru a dirige mișcarea ... când ne slujim de o suprafață o numim suprafață directriță.* ORESCU, T. 107/2. *Atárnându-se de un fir de mătase ... acest aparat nu păstrează decât o prea slabă forță directriță și, prin*

urmare, face oscilațiile sale prea încet. MARIN, F. 250/18. ♦ (Învechit, rar) *Linie directriță* = linie directoare. *O linie dreaptă sau curbă ce slujește a dirija mișcarea acei generatrice se numește linie directriță.* ORESCU, T. 106/30. (Eliptic; în forma *directrice*) *Într-o ellipsă sunt două directrice ale cărora distanță la centru este tangenta la un punct.* GHICA - STURDZA, A. 224. *Linia care se mișcă ia numele de generatrice, aceea care o îndreptează ia numele de directrice.* MELIK, G. 221.

3. S. f. (Învechit, rar; în forma *directrice*) Direcție (**I**). (F i g.) *Această directrice nu datează de curând, ea își are originea în cei întâi oameni care au început mișcarea literară la începutul secolului acestuia.* CONV. LIT. VI, 152.

- Pl.: directrițe. - Și: (învechit) **directrice** s. f.

- Din fr. **directrice**.

DIRECTŪRĂ s. f. (Învechit, rar) Direcție (**II 2**). *Tonul fundamental al întregului op ... subordonarea fiecărui tip și fiecărei situațiuni sub legea supremă a unității estetice, toate aceste are să le considere o directură adevărată la repetiții.* EMINESCU, O. XIV, 365.

- Pl.: directuri.

- **Directie** + suf. -ură.

DIRECȚIE s. f. **I.** Orientare în spațiu a unei ființe sau a unui obiect față de un punct de referință; sens al unei acțiuni, al unei mișcări etc.; (învechit, rar) **directriță** (**3**), (neobișnuit) **directivă** (**3**). *Stă soarele în chentru și planetele se roteșc împregiurul lui, în spații și diastime hotărâte, în aceeași direcție de la apus spre răsărit.* ELEM. G. 5/13. *Deosebitele puncturi, de care pot atârna toate amăruntelile descriptive ale unui os, privesc: 1-iu numirea, 2-lea situația generală, 3-lea direcția.* KRETZULESCU, A. 15/19. *În diverse direcții izbucnea ... lava focoasă, roșie, topită.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 169. *Glonțul, după împrejurări neprevăzute, va fi luat o direcție strâmbă.* CONDICA O. 9/4. *Vam ei vedea că te încolțește vrăjmașul mai rău, n-ai decât să faci pe loc la stânga-mprejur, ochii la dânsul, direcsia la poartă, pas iute.* PR. DRAM. 154, cf. NEGULICI. *Pe arătura lucrată curat, să se tragă brazde sau linii tot într-o direcție.* LITINSCHI, M. 51/28. cf. STAMATI, D. *S-au depărtat în direcțiunea Târgoviștei.* RUSSO, S. 317. *Încercați dar a schimba ... această direcțiune a ramurilor.* BARASCH, M. I, 24/8, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Robii ... se întorceau la Moldova, luându-se pe direcția acelu fenomen ceresc.* ALECSANDRI, POEZII, 192, cf. COSTINESCU, LM. *N-am fost noi acolo? zise el rătăcit, arătând cu mâna spre direcțiunea casei.* EMINESCU, G. P. 53, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Se uită în direcția privirilor lui Culiță.* AGÎRBICEANU, S. 212. *Trec mereu trăsuri, în amândouă direcțiile.* IBRĂILEANU, A. 166, cf. CADE. *Străbătura deci Bucureștii ... în direcția Oborului.* LOVINESCU, C. V, 127. *Toți trăiau acum numai pentru ceasul acesta de plimbare fără grijă ..., tărăgânându-și pașii fără nicio direcție, lenevoși și hoinari.* C. PETRESCU, C. V. 58. *Din două direcții diferite, se prezentau bucătarul și băiatul de la cantină.* BRĂESCU, O. A. I, 81. *Se apucă bolnavul cu o fâșie de cârpă de sub*

bărbie și se trage brusc în direcția capului și puțin pe spate. BUJOREAN, B. L. 104. Zborul lor într-o direcție anumită era adeseori primul semn al unor lupte. BĂCESCU, PĂȘ. 240. S-au pus pe fugă, în direcția copacului, accelerând direct proporțional cu mistuirea kilometrului. ARGHEZI, C. J. 268. Trecem în viteză peste văi așezate perpendicular pe direcția apus. RALEA, O. 89. Se comunică astfel presiunea atmosferică, viteza și direcția vânturilor. AGROTEHNICA, I, 262. Îi strânse mâna ... și se întoarse în direcția din care venise. VINEA, L. I, 18. În râurile profunde nu vom introduce niciodată obiecte ... pentru a vedea cât de adânci și ce direcție au. BELEA, P. A. 10, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC. Este un nod care asigură legăturile cu terenuri în cinci direcții. FLACĂRA, 1975, nr. 40, 9. Cămașa cu platcă se făcea din trei foi de pânză, cu două cusături în spate și una în față, din direcția gurii. PAVEL, S. E. 102. Mira are degetele de la mâini și picioare strămbate în toate direcțiile. CĂRTĂRESCU, N. 118. Ziua, șinele erau dislocate de pe terasament, iar noaptea erau ... transportate într-o direcție necunoscută. RL 2005, nr. 4 623. ♦ Fig. Nădăduiesc cum că și supt direcția aceștia să vor deștepta spre buna rânduială ..., spre folosul cel de obște al lor. MOLNAR, E. S. 38/9. Busola ... a dat o noă reformă, direcție și înaintare navigațiilor. GENILIE, G. 20/2. O bună direcție numai trebuie dată drăgălașelor voastre talente ... și totul se va îndrepta. NEGULICI, E. I, IV/19. Ei vor împlini așteptarea mea în această direcțiune și ... va fi ... o zi bucurie și pentru cei mai seraci. TELEGRAFUL (1854), 110¹/49. Spiritul meu luase o direcțiune cu totul opusă atracțiunii materiei. FILIMON, O. II, 8. Basul trebuie să facă pașuri cât se poate mai mice și să se miște în direcțiunea contrarie a melodiei esistențe. VOROBCHIEVICI, A. M. 100. Mișcarea intelectuală ... a luat o direcțiune mai utilitară. MACEDONSKI, O. IV, 28. Încercări îndrăznețe și prea artificiale, care au rămas fără răsunet, pentru că în altă direcțiune avea să se îndrepte curentul neologic. DENSUSIANU, L. 70. Alte umbre, alte proporții - determină ... altă direcție a gândirii. IBRĂILEANU, A. 203. Ancheta n-a dat niciun rezultat în această direcție. EFTIMIU, N. 150. Fiecare caută ... să se perfecționeze în direcția în care lucrează. NEGULESCU, G. 93. Zărește cartea ..., o ia în mână, o răsfoiește, cu același surâs ce flutură fără direcție. SEBASTIAN, T. 36. Acest marș sălbatic, trebuie s-o recunosc, îmi dă cel puțin provizoriu o direcție în viață. MIHĂESCU, D. A. 6. Satisfacția literară a colaboratorului mergea în direcția erudită. CĂLINESCU, I. 165. Omul poate imprima o nouă direcție procesului de geneză a solului. AGROTEHNICA, I, 17, cf. DL, DM, M. D. ENC. Ele conturează direcții importante de acțiune în vederea sporirii rolului cabinetelor de științe sociale. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 346, cf. DEX. În această direcție ancheta n-a avansat prea mult. RL 2005, nr. 4 803. Adoptarea unor pași în direcția păcii. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 822. ♦ (Mil.) Direcție de atac = linie care marchează orientarea atacului față de aliniamentul de plecare până la obiectivul de cucerit. Cf. DER, M. D. ENC. ♦ L o c . a d v . În toate direcțiile = peste tot, pretutindeni. Casele se înșiră una lângă alta ..., formând străzi ... cotite în toate direcțiunile. PĂCALĂ, M. R. I. N. Iorga este un

pamfletar al ideii, care ... frământa cugetarea românească în toate direcțiile. LOVINESCU, C. IV, 57, cf. DL, DM, M. D. ENC. În această privință, considerăm că trebuie acționat în toate direcțiile. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 348, cf. DEX. ♦ Proprietate comună a tuturor dreptelor paralele cu o dreaptă fixă dată. O linie așadar să numește dreaptă când toate părțile ei vor avea aceeași direcție precum linia AB. GEOMETRIA, A. M. 3^v/6. Latura DF va lua direcția AC. POENARU, G. 13/21. O direcție e deci definită printr-o dreaptă. LTR², cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN².

II. 1. Conducere, dirijare, îndrumare a unei instituții, a unei întreprinderi, a unei activități etc. Sup înțeleapta sa direcție prințipatul de Susdal seau de Vladimir s-au supus domni[ei] Kievului. ASACHI, I. 39/24. În Iași o societate de actori români s-au întrunit, în iarna trecută, sub direcția d. G. Asachi. IST. M. XXX/9. Un plan sistematic sub direcția unui din mădulările sale. DACIA LIT. 81/34. Direcția unei scoale primare superioare [Titlu]. BREZOIANU, I. 65/18. Cursul de matematică din Iași sub direcția învățatului doctor V. Pop. C. VĂRNAY, H. 83/21, cf. STAMATI, D., POLIZU. Sub direcțiunea acestui partid, s-a inaugurat o școală nouă. GHICA, C. E. II, 338, cf. PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D. Toate diocesiile coprinse în provincia civilă forma provincia eclesiastică sub direcțiunea mitropolitului sau a arhiepiscopului. BARONZI, I. C. II, 201/2, cf. LM. Institutul de teologie ... se afla pe atunci sub direcția lui St. Velovan. MAIORESCU, CRITICE, 482. „Revolta națională” apărea sub direcția mea. CARAGIALE, O. II, 23. Această școală, cu toate încercările noiei direcțiuni din Iaș de a o transplanta la noi, are pușini sorși de a găsi aderenți. MACEDONSKI, O. IV, 70, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. La 1 iunie 1829 apare sub direcția lui primul număr din „Albina românească”. DENSUSIANU, L. 141, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Publicația a fost pusă sub direcția unui comitet. LOVINESCU, C. X, 119, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ F i g . Studiase acolo unde au studiat oamenii de felul lui, oamenii de geniu; la școala inimii și a spiritului, sub direcțiunea dorinței și a plăcerii de a ști și de a admira. GHICA, S. 671.

2. Organ de conducere a unei întreprinderi, instituții, organizații etc.; (învechit) directorat (1), (învechit, rar) directorie (1). Face o direcție sub îngrijirea guvernului și o casă unde să între veniturile teatrului. HELIADE, O. II, 62. Prin înțelegere cu direcția carantinii să îngrijească la cele ce să atinge dă dânsa (a. 1839). DOC. EC. 720. Cam greu ar fi de admis că direcția nu s-ar ocupa ca să fie cele trebuincioase pentru ținerea lecțiunii. CONTEMPORANUL, I, 375. Direcțiunea voiește să cinstească înmormântarea-i cu prezența elevilor. MILLE, V. P. 176. Gheorghe Rodean află de la un membru din direcțiunea celor două bănci tot ce-l aștepta pe tatăl său. AGÎRBICEANU, A. 500. A se adresa la direcția ziarului. HOGAȘ, DR. II, 48, cf. CADE. Rolurile se dau la teatrul oficial acelorași actori favoriți ai direcției. CAMIL PETRESCU, P. 311. Direcțiunea urmărea însă o pregătire sufletească creștină. CĂLINESCU, I. C. 51. Acolo se păstra o distanță de clasă între direcție - reprezentanta capitalului -, funcționari și lucrători. ARGHEZI, S. XI, 7. Direcția restaurantului îi plătește anume pentru figurație. RALEA, O. 112, cf. DL, DM.

M-am dus la direcție și am cerut un concediu. PREDĂ, I. 206. *O delegație ... să meargă a doua zi la direcție și să prezinte pentru ultima oară lista celor cerute de salariați.* BARBU, G. 155, cf. DN², M. D. ENC., DEX. *Mitingul nu s-a putut desfășura în incinta uzinei, direcțiunea dând ordin să se închidă porțile.* FLACĂRA, 1977, nr. 19, 21. *Cineva povestea că, la un mare hotel din Elveția, a trebuit să-l reclame direcției pe vecinul său de cameră, care cânta cam mult la pian.* LIICEANU, J. 174. *Am sesizat ... și direcția spitalului despre cele întâmplate.* RL 2005, nr. 4 614. ◇ *Direcție de scenă = regie (II). Direcția de scenă o avea Tony Bulandra.* C. PETRESCU, T. III, 491, cf. DER, DN². *Nu reproșăm direcției de scenă faptul că nu a imitat montarea romantică.* s februarie 1970, 90, cf. M. D. ENC., DEX. *Direcție generală = organ de conducere care cuprinde mai multe direcții în subordine. Nu e minister fără un oficiu de studii ... Ba unele au câte două-trei, și pentru direcțiile generale.* CAMIL PETRESCU, P. 239, cf. DL, DM. ◆ *Subdiviziune în sistemul de organizare a unui minister, a unui organ central etc., care conduce o anumită ramură de activitate a instituției respective. S-au încreștinat direcția colegiei pricinilor streine sfetnicului dinlăuntru.* AR (1829), 5¹/11. *Corespondența ce va urma cu comisiile ce să vor însărcina cu direcția școalelor.* REG. ORG. 99/31. *Cine te-a pus pe d-ta să iei direcția moldovenească, fără să știi moldovenește.* PR. DRAM. 193. *Să vă schimbați drumul încrederii și să vă orientați spre direcțiunea Aurelian - Lascăr.* MAIORESCU, D. V, 186, cf. ȘĂINEANU². *Imediat veți merge la Direcția protocolului și veți insista să păstrez pe lista corpului diplomatic rangul meu din trecut.* TITULESCU, D. 246. *Directorii celor unsprezece direcțiuni înființate.* BRĂESCU, O. A. I, 103. *I-a dat o scrisoare către un prieten al lui, slujbaş înalt la direcția tramvaielor.* COCEA, S. I, 37. *Direcția normării evidenței contabile are următoarele atribuțiuni.* LEG. EC. PL. 341. *Avea de luat de la Direcția Căilor Ferate multe zeci de milioane.* VINEA, L. I, 118, cf. DL, DM, DN². *Eforia devenea astfel o simplă direcție a Serviciului sanitar.* G. BARBU, A. V. 164, cf. M. D. ENC. *Direcția agricolă a stabilit grafice de eliberare a terenului de coceni.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 328, cf. DEX.

3. Post, funcție de director² (2); p . e x t . perioadă în care o persoană execută această funcție. Cf. NEGULICI. *Chemă iarăși pe C. Aristia și-i propuse direcțiunea teatrului.* FILIMON, O. I, 215. *Am plecat din București ca să-mi completez trupa în provincie; căci am luat iar direcția pe trei ani.* ALECSANDRI, T. I, 283, cf. CADE. *Fu destituit și din direcție, și de la catedră.* CĂLINESCU, C. O. 229, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

4. Ansamblul spațiilor pe care le ocupă un director și funcționarii săi; p . r e s t r . biroul directorului² (2); (ieșit din uz) directorat (3). Cf. ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Toată lumea a cetit-o și în foaier și la direcție.* CAMIL PETRESCU, P. 262. *În dreptul ușii care se afla la același etaj cu direcția și redacția politică îl aștepta un tânăr.* PREDĂ, DELIR. 70, cf. DL, DM, DN². *Distanța dintre direcție și hotarul uzinei e de zeci de ori mai mare.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 9.

III. Ansamblul organelor (2) folosite pentru conducerea unui vehicul (automobil, tractor etc.). Cf. CADE.

Pentru stabilitatea mersului în linie dreaptă, sensibilitatea direcției și revenirea ușoară a roților din poziția lor extremă ... e necesar ca jocul angrenării să fie minim. LTR², cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ (Și în sintagma *bară de direcție*, DL, DM) *Bară de oțel articulată la ambele capete de roțile unui vehicul și care servește la orientarea roților într-o anumită direcție.* *Bozan strânge în mâini direcția - așteaptă.* SAHIA, N. 34, cf. DL, DM. ◆ S p e c . *Parte mobilă a ampenajului vertical al avionului cu ajutorul căreia pilotul manevrează avionul pe plan orizontal.* Cf. DER, DN².

- Pl.: *direcții*. - Și: (astăzi rar) *direcțiuni*, (învechit, rar) *direpțiune, direpciune, dirécsie* s. f.

- Din lat. *directio, -onis*, fr. *direction*.

DIRECȚIONĂ vb. I. T r a n z . I. (Complementul indică un mecanism, un instrument, o piesă dintr-un dispozitiv mecanic etc.) A imprima o anumită direcție. Cf. BUL. FIL. I, 177. *În general acele nu sunt direcționate radial, ci oblic.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 124, cf. DN³. *Se introduc în vena și artera femurală catetere ce sunt direcționate apoi către cord.* RL 2005, nr. 4 758.

2. (Folosit și a b s o l .) A da o anumită direcție unui proces, unui fenomen, unei activități etc., a îndruma, a orienta într-un anumit sens; p . e x t . a conduce; (rar) a directiva. Cf. IORDAN, L. R. A. 236. *Fabulația ... direcționează gândirea eroului.* T februarie 1969, 79. *Unele tendințe foarte generale ... direcționează aceste dezvoltări particulare.* CL 1973, 172. *Frontul creației artistice, direcționat de concepția estetică clară promovată de partid.* M 1974, nr. 9, 29. *Conform aceleiași viziuni, spiritul ar fi acela care direcționează și dă valoare normativă actului moral.* CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 1/4. *Chiar așa stând lucrurile, critica la rândul ei direcționează literatura.* FLACĂRA, 1976, nr. 33, 14. *Banii vor fi direcționați către copiii care au nevoie de ajutor.* RL 2005, nr. 4 670. [Formularele] *sunt direcționate către Serviciul de Relații cu Asociațiile de Proprietari.* ib. nr. 4 705. (F i g .) *Trecutul nu poate fi omorât ...; el continuă să direcționeze și să trăiască în viața insului și a națiunii.* STĂNILAOE, O. 55. ◇ R e f l . p a s . *Se pot direcționa mai eficient și eforturile compozitorilor de a elabora partituri cu dramaturgie muzicală încheată.* M 1974, nr. 9, 29.

- Pronunțat: -ți-o-. - Prez. ind.: *dirécționez*.

- **Direcție** + suf. -ona.

DIRECȚIONAL, -Ă s. m., adj. 1. S. m. (Mil.; învechit) Soldat dintr-un flanc militar care indică direcția (I). *Stați că vă dau eu un pont, răspunse sergentul din dreapta, întâul direcționar al companiei.* BACALBAȘA, S. A. I, 105, cf. TDRG.

2. Adj. Referitor la o anumită direcție (I); directiv (1). Cf. M. D. ENC. ◆ (Despre antene) Care emite într-o singură direcție; directiv (1). Cf. DEX, DN³. ◆ S p e c . (Despre galerii de mină) Care este săpat în lungul direcției straturilor. *Galerii de deschidere (direcționale, transversale sau preabataj).* NOM. MIN. I, 45.

- Pronunțat: -ți-o-. - Pl.: *dirécționali*, -e-. - Și: **dirécționár** s. m.

- Din fr. *directionnel*.

DIRECȚIONALITĂȚE s. f. Însușirea de a fi direcțional (2). Cf. NDN.

- Direcțional + suf. -itate.

DIRECȚIONĂR s. m. v. direcțional.

DIRECȚIONĂRE s. f. Acțiunea de a direcționa și rezultatul ei. Cf. direcționa (2). *Această politică a condus la o direcționare centralistă.* CONTEMP. 1948, nr. 110, 3/2. *Articolele în legătură cu interpretarea ... au contribuit la direcționarea lor.* M 1965, nr. 2, 30. *Necesitatea direcționării acestei activități rezulta din analizele pe plan local ale abaterilor și încălcărilor legii.* FLĂCĂRA, 1977, nr. 24, 6. *Posibilitatea direcționării unei părți din impozitul pe venit către organizațiile neguvernamentale.* RL 2005, nr. 4 636.

- Pronunțat: -ți-o-. - Pl.: direcționări.

- V. direcționa.

DIRECȚIÚNE s. f. v. direcție.

DIREDICĂ vb. I = deretica. Cf. SCRIBAN, D.

DIRÉG s. n. v. direc.

DIRÉGĂLĂ s. f. (Regional) Preparat care servește pentru acrirea ciobelor și pregătirea laptelui acru. V. m a i a ¹ (1), p l ă m ă d e a l ă (1). Cf. CHEST. V, 86, 88, ALR I 779/80, TEAHA, C. N. 220.

- Pl.: ? - Și: **deregală** (CHEST. V, 86, TEAHA, C. N. 219, A I 34), **dirigălă** (CHEST. V, 88, ALR I 779/80, A I 31) s. f. - **Dirig[e]** + suf. -eală.

DIRÉGE vb. III v. drege.

DIRÉGERE s. f. v. dregerere.

DIRÉGIRE s. f. v. dirijare.

DIRÉGTOR s. m. v. director².

DIREJETÓR s. m. (Învechit, rar) Dirijor. *Fiecare artist în parte era obligat a suna câte un instrument de coardă ..., numai maestrul direjetor era apărut de această datorie.* FILIMON, O. I, 197.

- Pl.: direjetori.

- **Dirige** + suf. -țor.

DIREMȚIÚNE s. f. (Livresc) Despărțire (3), separare (1). Cf. LM, DN². ◇ S p e c. Desfacere a unei căsătorii; despărțire (3), divorț (4). Cf. DN³.

- Din lat. **diremptio**, -onis, fr. **diremption**.

DIREPCIÚNE s. f. v. direcție.

DIRÉPT, -Ă adj. v. drept.

DIREPTĂȚE s. f. v. dreptate.

DIREPȚIÚNE s. f. v. direcție.

DIRÉS¹ s. n. v. dres¹.

DIRÉS² adj. v. dres².

DIRESĂ vb. I v. dresa.

DIRESEĂLĂ s. f. v. dresală.

DIREȚICĂ vb. I v. deretica.

DIREȚÍV, -Ă adj. v. directiv.

DIRGEĂNĂ s. f. (Basarabia) Bătă cu un cârlig la vârful, cu care ciobanii prind oile de picior. *Acest cioban are în mână dirgeana, un cârlig cu care prind oile de picior.* MANOLESCU, I, 157, cf. TDRG.

- Pl.: ?

- Cf. d r u g.

DIRHĂM s. m. Unitate monetară principală din Maroc. Cf. M. D. ENC., DEX, DN².

- Pl.: dirhami.

- Din fr. **dirham**.

DÍRI prep. (Regional) Lângă. LEXIC REG. II, 59.

- Et. nec.

DIRICLÍU s. n. v. direclie.

DIRIDICĂ vb. I v. deretica.

DIRÍG, -Ă s. m. și f. (Argotic) Diriginte (3). *Ce părere are ... diriga? SCÂNTEIA, în DCR. Între ei [elevii], profesorul este numai profol (sau profă), diriginta este diriga sau dirigul, evident pornind de la abrevieri.* ROMÂNIA LITERARĂ, în DCR, cf. HRISTEA, în DCR.

- Pl.: dirigi, -ge.

- Prescurtare de la **dirig**[inte, -intă].

DIRIGĂLĂ s. f. v. diregală.

DIRIGÁT adj. (Prin nord-vestul Transilv.; în sintagma) *Lapte dirigat* = lapte acru. Cf. TEAHA, C. N. 220.

- V. **dirige**.

DIRIGĂLÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional) A da dispoziții (Vâlcele - Cluj-Napoca). MAT. DIALECT. I, 67. *Ia ascultă! Nu dirigăli atâta pe-aici, că nu ești comandant.* ib.

- Prez. ind.: **dirigălesc**.

- Din magh. **dirigál**.

DIRÍGE vb. III v. dirija.

DIRIGEÁ vb. II v. dirija.

DIRIGEÁNCĂ s. f. v. diligență¹.

DIRIGÉNT, -Ă adj., s. m. 1. S. m. (Învechit; și în sintagma *maestru dirigent*) Dirijor. *Îl numi ... maestru dirigent la orchestrul particular al principesei.* FILIMON, O. II, 320. *Dacă dirigentul circumspect surprinde la un actor subordonat locul acela în care el e încă susceptibil*

pentru arte, atunci un asemenea dirigent va ridica pe individ la efectul cel mai mare. EMINESCU, O. XIV, 362, cf. ALEXI, W., CADE.

2. Adj., s. m. (Persoană sau grup de persoane) care conduce, îndrumă activitatea unui grup de oameni, a unei organizații, a unei instituții etc., având înreaga răspundere a muncii în domeniul respectiv. Cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, BĂRCIANU. *Boerescu ... tindea să creeze „Banca București”, din al cărei comitet dirigent voia să facă parte.* MAIORESCU, D. II, 6. *În capul sălei, împrejurul unei mese, ședea comitetul dirigent al asociațiunii.* ODOBESCU, S. I, 471. *Tinerimea ..., pe băncile universităților, se prepară astăzi a fi mâine clasă dirigentă a nației.* CARAGIALE, O. IV, 230. *Nu te supăra și dă-i domnului dirigent al librăriei noastre alăturata comandă.* id. ib. VII, 232. *Au luptat ... pentru a crea o pătură dirigentă puternică.* CONTEMPORANUL, VII₂, 551, cf. BĂRCIANU, ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Clasele dirigente nu pot ... întrebuița față de greva generală decât ... înfrânare.* LOVINESCU, C. I, 193. *Trebuie să devină proprietari ... persoanele mobilizate din ordinul comitetului dirigent.* TITULESCU, D. 176, cf. M. D. ENC. ♦ F i g. *Cunoaștem înaltele virtuți civice ale luminatelor noastre sfere dirigente.* EMINESCU, O. X, 145.

- Pl.: *dirigenți, -te.*

- Din lat. *dirigens, -ntis*, germ. *Dirigent*.

DIRIGENȚĂ s. f. (Învechit) Conducere a unei activități, a unei organizații etc.; director² (1). Cf. ÎNVĂȚĂTURĂ, 108, ap. URȘU, I. L. 284. *O dirigență care nu merge la actor cu cercetarea până-n temei, aceea nu-și împlinește deloc misiunea sa.* EMINESCU, O. XIV, 289. *Să se poată amesteca în dirigența statului.* SBIERA, F. S. 67.

- Pl.: *dirigențe.*

- *Dirig[ent] + suf. -ență.*

DIRIGENȚIE s. f. Îndrumare și supraveghere a unei clase de elevi de către un diriginte (3); p. e x t. ora de clasă când are loc în mod special această activitate. *Elevii tot mai scriu măscări pe păreții privăților, tot mai cetesc pornografie chiar la clasa de dirigenție.* I. BOTEZ, B. I, 94, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC. *Fotografia de album a ultimei zile de dirigenție a clasei sale.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 19, cf. DEX. *S-a subliniat nivelul scăzut al unor ore de dirigenție.* ib. 1976, nr. 12, 16.

- Pl.: *dirigenții.*

- *Diriginte + suf. -ie.*

DIRÍGERE s. f. v. *dirijare.*

DIRIGÍBIL, -Ă adj. v. *dirijabil.*

DIRIGINTE, -Ă s. m., s. f. 1. S. m. și f. (Ieșit din uz) Director² (1) al unei școli primare rurale. *O dirigință cu simț de arte are să-și probeze influința sa și în această privință, o influință care ... poate fi sigură de succes.* EMINESCU, O. XIV, 347, cf. BĂRCIANU. *Eu sunt de cinsprezece ani în sat, de când a ieșit la pensie dirigințele cel vechi.* C. PETRESCU, I. II, 167. *Era și dirigințele școlii primare din Satulung.* MOROIANU, S. 12, cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX.

2. S. m. (Adesea urmat de determinări care arată felul) Șef al unui oficiu (poștal, vamal, farmaceutic etc.). Cf. TDRG, CADE. *A zis domnul dirigințe de la Gheorghieni, de la poștă, că ce să facă cu scrisorile.* SEBASTIAN, J. 34. *A fost împușcată ..., din greșeală, de vărul meu Nicolae Dimozel, dirigințele poștei.* STANCU, M. I. 78, cf. DL, DM. *Era ... fata unui dirigințe de poștă.* BARBU, I. I, 87, cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX.

3. S. m. și f. Profesor însărcinat cu îndrumarea și supravegherea unei clase de elevi. *Bunul păstor ... îi oferi locui de dirigență la un pension de fete sărmâne.* FILIMON, O. I, 346, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Sarcini deosebite revin diriginților, care, în afară de coordonarea muncii elevilor în clasă, trebuie să țină legătura cu familiile acestora.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 340, cf. DL, DM. *Ne este cunoscută tuturora complexitatea muncii diriginților.* Gî 1961, nr. 637, 3/4, cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX. *Aduc calde mulțumiri educatorilor noștri și în primul rând dirigințelii clasei.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 9. *Adolescenta le-a însălat poliștilor Secției 2, diriginței și părinților o poveste care a pus pe drumuri 12 poliști.* RL 2005, nr. 4 631. *Elevii, ... asistați de diriginți, pot completa fișele de înscriere în clasa a IX-a.* ib. 2007, nr. 5 270.

- Pl.: *diriginți, -te.* - Și: (învechit) *dirijént, -ă* s. m. și f.

- Din it. *dirigente*. Cf. fr. *dirigeant*.

DIRIGUÍ vb. IV. T r a n z. 1. (Învechit) A dirija (1). *A intrat în acea luntre și diriguia cârma.* ASACHI, I. 240/31.

2. (Învechit, rar) A dirija (2). Cf. COSTINESCU.

3. (Învechit, astăzi rar; complementul indică oameni, activități, organizații, instituții etc.) A dirija (3). *La înființarea ei am avut pe un bărbat, care astăzi ne diriguiește soarta.* FM (1847), 58²/11. *În timp de 5 ani ... am diriguit tipografia foilor oficiale.* ROM. LIT. 56²/16. *Rolul cel mai deosebit în o conversație este să poată găsi cineva lesne materia de vorbă, să știe a o dirigui și a o varia.* CALENDAR (1855), 31/22. *Nici colegul meu nu-i de capul lui la gazeta ce-o diriguiește.* ARGHEZI, S. XI, 47. *Vocea scăzută a stăpânei ... diriguind trebile slugilor.* C. PETRESCU, A. R. 83. *Ucenicii învățaseră din ... colecțiile „Mișcării sociale”, diriguittă de Panait Mușoiu, ... cuvinte ca flăcările: proletariat, tovarăși.* ZAMFIRESCU, M. D. II, 226, cf. DL, DM. *N-a mai știut încotro să-l diriguiească pe fiecare.* V. ROM. ianuarie 1960, 28, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ♦ F i g. *Frumosul diriguia în egală măsură decorul, interpretul, mișcarea.* T septembrie 1966, 92.

4. A dirija (4). *De o lună de zile el diriguiește coruri.* MILLE, V. P. 219. (F i g.) *Sub lumina roșietică și fioroasă a lunii diriguiește, cu o vargă de alun, un taraf negru de așhuri necurate.* HOGAȘ, DR. I, 213.

- Prez. ind.: *diriguiesc.*

- Din lat. *dirigere* (după *cârmui*).

DIRIGUIRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a dirigu și rezultatul ei. Cf. *dirigui* (3). *Contemplație a principiilor pedagogice din partea celor însărcinați cu diriguirea creșterii tinerimei.* LUC. II, 176.

- V. *dirigui*.

DIRIGUITÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. (Persoană) care conduce, îndrumă o activitate; conducător. *Profesorii ... sunt ... diriguitorii politiceii.* MAIORESCU, D. I, 100. *A ținut să cinstească ... pe diriguitorii țării.* CARAGIALE, O. IV, 216. *Ar putea trage tot folosul ce le-ar da situațiunea lor de clasă diriguitoare în stat.* CONTEMPORANUL, VII₂, 466. *Întreaga colonie îl recunoștea ca diriguitor.* ARDELEANU, V. P. 247, cf. CADE. *A hotărât ... să nu-i mai zică decât „domnule director” – așa cum se zice oricărui diriguitor de menajerie sau panoramă.* MIRONESCU, S. 370. *O mare parte a clasei diriguitoare franceze ... a fost compusă poate din oameni nordici.* NEGULESCU, G. 245. *Voința de a ajunge domn ... constituie principiul diriguitor care-i inspiră toate actele.* OȚETEA, T. V. 236. *Diriguitorul conștiinței naționaliste celei mai reacționare în politică luptă în literatură pentru neoclasicism.* RALEA, S. T. III, 127. *Nu o să fac fraze mari, nu o să fac încă o dată ușorul proces al clasei diriguitoare din Țara Românească.* V. ROM. 1954, nr. 1, 191, cf. DL. *Fusese tot timpul la Arad, unde în cercurile diriguitoare se făceau combinații subtile.* T. POPOVICI, SE. 199, cf. DM. *Diriguitorul afacerilor Principelui așternu masă mare.* BARBU, PRINC. 270, cf. M. D. ENC. *Apariția unor falși comentatori, unii erijându-se chiar în diriguitori ai muzicii ușoare.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 12, cf. DEX, DN³. *Naționala României nu este proprietatea diriguitorilor fotbalului de la noi.* RL 2005, nr. 4 631. *Premierul a organizat o mare adunare a diriguitorilor [luptei cu corupția] ... proferând amenințări groaznice la adresa corupților.* ib. 2006, nr. 4 818. ◇ F i g . *Vanitatea diriguitorului a îndemnat pe Victor Hugo să vrea să fie un mare literat.* E. IONESCU, E. 102.

- Pl.: diriguitori, -oare.

- Dirigui + suf. -tor.

DIRIJĂ vb. I. T r a n z . 1. A ghida indicând direcția de mers; (învechit) a dirigu (1). V. o r i e n t a . Cf. I. GOLESCU, C. *Farul ... luminător ce dirige plâpânda navă pe capriciosul lichid și o conduce, să zică astfel, în portul fortunat, sigură, fericite, glorioasă.* ARICESCU, A. R. 4/14. *Urmele pe care a lăsat ei dirijară cursa în pădure.* PĂCLEANU, I. I, 132/3. [Busola] servește a dirigea navele (corăbiile). BARASCH, I. N. 20/7.

2. A face să se deplaseze într-un anume sens; a imprima o anumită direcție (de mișcare); a direcționa (1); (învechit, rar) a dirigu (2). *Acele astre ale cărora mișcări nevăzute le dirige o mână necunoscută.* PĂCLEANU, I. I, 184/22. *Când ne slujim de un plan pentru a dirige mișcarea, îl și numim plan director.* ORESCU, T. 107/1. *Penelul dirijat de mâna pictorului face din colorii confuze un tablou sublim ce și l-a închipuit.* CONV. LIT. VI, 66, cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU. *Curentul electric nu face decât să dirijeze mișcarea ionilor spre cei doi poli.* MACAROVICI, CH. 99. *O particulă de sarcină pozitivă q ... se mișcă cu viteza v dirijată după axul OZ.* SANIELEVICI, R. 22. *Să dea un ajutor încasatorilor să dirijeze fluxul de călători spre ușile de ieșire.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 16. *Stă, semnificativ, la rădăcina construcției, un bloc de 18 etaje, și dirijează cu mâna aripa întinsă a unei macarale.* ib. 1979, nr. 11, 4. *Mijloacele de transport în comun vor fi dirijate prin*

satelit. RL 2005, nr. 4 545. *Poliția rutieră ... era prezentă în întreaga stațiune, dirijând traficul.* ib. nr. 4 686. ◇ F i g . *Culoarea pare să fie ... o sursă de efluvii emoționale unitar dirijate.* T ianuarie 1969, 109. *Marin Sorescu dirijează în luciditate hazardul, conferindu-i o funcție obișnuită în romanul modern.* FLACĂRA, 1977, nr. 24, 8. ◆ A da o anumită orientare; a trimite către ... *Stăpân pe sine ... își dirige loviturile asupra rivalului său.* PĂCLEANU, I. I, 88/18. *Ar face mult mai bine dacă și-ar dirige armele în contra instituțiunei.* FILIMON, O. I, 313. *Cu șanțuri bine dirijate, principele Moruz a adunat apele și le-a dat o scursoare.* I. IONESCU, D. 174. *O dată încheiate stagiile respective au fost dirijați către alte servicii.* FLACĂRA, 1975, nr. 41, 14. *Mijloacele mecanice au fost dirijate operativ către [unitățile] ... rămase în urmă.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 347. *Autoritatea unui critic, a criticii în genere, nu poate fi compromisă de atacurile de acest fel, oricât de abil dirijate ... ar fi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 5, 11/3. *Se făcea o breșă în dig ..., ca apa să fie dirijată către sud.* RL 2005, nr. 4 606. ◇ R e f l . p a s . *Împrejurarea ca natura să se dirigeze după construcția subiectivă a percepției noastre sună desigur straniu și paradox (absurd).* EMINESCU, O. XIV, 411. ◆ (Med.) A reglementa funcționarea unui organ, a unui sistem dintr-un organism viu; a regla (3). *Mușchiul pătrat care se prinde la talpă de tendon slujește a dirigea drept înapoi tendoanele care fără dânsul s-ar dirigea înnăuntru și înapoi.* KRETZULESCU, A. 257/3. *Umerul este dirijat în linie verticală pe lungul trupului.* id. ib. 47/16. *Sistemul nervos este acela care dirijează acțiunea tuturor celorlalte aparate.* BELEA, P. A. 265. *Prin reprezentări special adaptate fluxul sangvin a fost dirijat spre nerv.* FLACĂRA, 1976, nr. 16, 23. ◇ R e f l . *Această margine [a osului iliac] ... la urmă se ardică în sus, se dirige de dinafară înnăuntru, se unește sau se articulă la partea de tot de sus cu marginea osului cocsal.* KRETZULESCU, A. 70/10. ◇ R e f l . p a s . *Se controlează și se dirijează activitatea musculaturii.* BELEA, P. A. 127.

3. (Complementul indică oameni, activități, organizații, instituții etc.) A îndruma, a conduce și a controla; a direcționa (2); (ieșit din uz) a dirigu (3); (învechit) a drege. *Auditorul însă se va afla totdeauna la ștab și va dirija toate lucrările ce vor privi la partea judecătorească.* CONDICA O. 104/22. [Școala] fuse vizitată de inspectorul scoalelor, și mă informai, ... trebuind a dirigea într-o zi studiile unei scoale mai înalte. BREZOIANU, I. 47/22. *Și mai adesea s-ar cuveni a se raporta lețiile unei scoale bogate dirigeată de frații doctrinei creștinești.* id. ib. 71/3. *Copiii au trebuință de mai mulți care îi dirigez.* BARASCH, M. I, 22/21. *Vom avea ... o companie completă și bună, care de va fi și bine dirigeată, va face în adevăr deliciu publicului.* FILIMON, O. II, 218, cf. PROT. - POP., N. D. *Să se surpe ... fundamentul acestui stat prin o instrucțiune rău dirijată.* MAIORESCU, D. I, 79. *Neamul lui Kyrios Pappadakys este cel chemat de a dirige soarta Orientului.* EMINESCU, O. IX, 227. *S-au văzut persoane cari au dirijat, ca membri ai biuroului, operațiunea alegerii și au eliberat certificatul alesului.* id. ib. XI, 69. *Cocoana vrea să dirijeze fără control operația.*

CARAGIALE, O. VII, 57. *Așa erau toți deprinși ca să dirijă Adela toate jocurile, încât fără dânsa nu se putea face nimic.* NEGRUZZI, S. III, 115, cf. RESMERIȚĂ, D. *Dirija acum gospodăria vârstnicului consilier.* EFTIMIU, N. 47. *Importante și ... satisfăcute erau aceste obraze care dirijau cercurile culturale.* SADOVEANU, O. XX, 142. *Economia națională a României a început să fie dirijată după un plan unic de stat.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 402. *Dirija bucătăresele, le controla, era pretențioasă cu ele.* BARBU, I. I, 56. *Patronau și dirijau creația culturală a vremii.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 10, 2. *Echipa pe care a dirijat-o ... cuprinde nume de actori talentați.* T ianuarie 1969, 106. *Fără o problematizare dirijată de profesor, clasa nu poate da ușor răspunsul potrivit.* LL 1974, nr. 1, 141, cf. DEX. *A dirijat toată noaptea acțiunea de repunere în stare de funcționare a liniilor electrice pentru troleibuze și tramvaie.* FLACĂRA, 1977, nr. 10, 18. *Literatura pentru copii ... este încurajată și dirijată în pas cu cerințele istorice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 25, 4/2. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Este o providență care păstrează ordinea creației și care dirije faptele omului.* BĂLCESCU, M. V. 4. *Mâna ta ... dirije curagiul nostru.* PĂCLEANU, I. I, 140/7. *Acești convivi veseli [din Olimp] ... dirija toată administrația universului.* BARASCH, M. I, 21/11. *Individul e un mic șurub în această mașinărie, depinde deci de ea, dar el n-o poate dirija.* GHEREA, ST. CR. III, 363. *Menirea noastră este numai să punem în mișcare mașina și s-o dirijăm.* CAMIL PETRESCU, B. 90. *Să admitem deci că, în condiții pe care le putem dirija mai bine, mai drept, mai talentat, noi înșine, a traduce înseamnă totuși a circula.* L 1979, nr. 892, 7/2. *Piața liberă este dirijată de anumite interese politice.* RL 2005, nr. 4 719. *Aproximativ un sfert din buget a fost dirijat pentru „Programul Fermierul”.* ib. nr. 4 753. ◇ A b s o l. *Nu s-a mulțumit să dirijeze, să dea ordine.* FLACĂRA, 1975, nr. 46, 11.

4. (Complementul indică coruri, orchestre) A conduce reglând mișcarea, tonalitatea, ritmul; (ieșit din uz) a diriguî (2). *Paganini ... îmbracă uniforma de căpitan, cu care apoi se prezentă și începu a dirige orchestrul.* FILIMON, O. II, 323, cf. TIM. POPOVICI, D. M. *Chiar Grigori a dirijat taraful cu atâta foc și însuflețire de-l sorbeau toți cu ochii.* LUC. VII, 345, cf. RESMERIȚĂ, D., DN². *Ansambllul instrumental „Ars Nova”, dirijat în activantă competență de compozitorul Cornel Țăranu.* M 1974, nr. 9, 36, cf. DEX. *Profesorul Gheorghe Cojocaru dirijează și dă puteri artistice excelentului cor al Liceului Pedagogic.* FLACĂRA, 1978, nr. 44, 16. *Marin Constantin, cel care a fondat „Madrigalul” în 1963, va dirija corul.* ADEVĂRUL, 2005, nr. 4 801. ◇ A b s o l. *Karajan ... dirija cu frenezie nereținută.* M 1974, nr. 12, 20. ◆ (Complementul indică piese muzicale) A îndruma, a orchestra, a conduce corul pentru o anumită interpretare. *„Drapelul Libertății” dirijat de decanul avocaților.* CARAGIALE, O. I, 79. *A dirijat „Simfonia a III-a” de George Enescu, gravă, profundă, răscolind abisurile memoriei.* FLACĂRA, 1976, nr. 37, 17.

- Prez. ind.: dirijez. - Și: (învechit) **dirige** vb. III, **dirigea** vb. II.

- Din fr. **diriger**.

DIRIJABIL, -Ă adj., s. n. 1. Adj. Care poate fi condus în orice direcție, care poate fi dirijat (2). *Jurnale*

germane publică amănunte asupra balonului dirijabil. CONTEMPORANUL, IV, 12, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, DN².

2. S. n. Aerostat de formă cilindrică cu secțiune circulară sau ovală și cu extremitățile alungite, prevăzut cu o nacelă pentru călători și cu o elice propulsoare. Cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Uite, dirijabilul acesta a zburat 4 km și jumătate.* SAHLA, N. 131. *Pentru reducerea rezistenței aerodinamice frontale, corpul dirijabilului are o formă fuzelată.* LTR², cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX. *A fost testat un model de dirijabil lenticular, destinat transportului unor încărcături de mare greutate.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 346.

- Pl.: dirijabili, -e. - Și: (învechit, rar) **dirigibil**, -ă adj.

- Din fr. **dirigeable**.

DIRIJĂRE s. f. Acțiunea de a d i r i j a și rezultatul ei.

1. Ghidare, orientare prin indicarea direcției de mers. Cf. d i r i j a (2). *Asigură funcționarea instalațiilor de centralizare electrodinamică și de dirijare a trenurilor.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 348. *Sătenii au hotărât cu de la sine putere captarea unui izvor de apă și dirijarea lui prin conducte.* FLACĂRA, 1975, nr. 22, 20. *Întreg controlul și dirijarea circulației se vor îmbunătăți prin extinderea sistemelor moderne.* ib. 1976, nr. 36, 9. (Fig.) *Caragiale posedă o adevărată tehnică a dirijării acțiunii prin căi întortocheate, din care ieșirea nu este previzibilă.* LL 1974, nr. 1, 170. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Care va fi ... procedeu de dirijare a acestor dezintegrări?* GUSTI, P. A. 362. *Experiența deschide posibilitatea dirijării proprietăților substanțelor.* CONTEMP. 1975, nr. 1 505, 5/5.

2. Îndrumare, conducere și control al activității unor oameni, organizații, instituții etc.; (învechit, rar) diriguire. Cf. d i r i j a (3). *Tot cursul Domniei Sale stătu un șir de norocite diregiri confăptuitoare culturii și fericirei supușilor.* SĂULESCU, HR. I, 96/13. *Numărul armiei fiind însă foarte mare, nu au putut face vreo dirigere și așa în grabă ... s-a repezit asupra tătarilor.* IST. M. 106/10, cf. POLIZU, PROT. - POP., N. D., COSTINESCU. *Povețe pentru formarea și dirigerea unui conservator național de muzică.* ODOBESCU, S. I, 103. *Cultura profesiunii de arte nu poate într-adevăr să efectue această ridicare fără ajutorul acelora cărora li-e încredințată dirigerea scenelor.* EMINESCU, O. XIV, 235, cf. RESMERIȚĂ, D. *Ministerele ... vor putea lua orice măsuri ... în vederea dirijării, organizării și controlului producției.* LEG. EC. PL. 143. *Congresul alege o conducere pentru dirijarea activității societății.* CONTEMP. 1951, nr. 223, 3/1, cf. DN². *Unele sarcini de lucru ... ar putea fi înlocuite cu situații mai simple, pretându-se la dirijarea frontală tradițională.* LL 1973, nr. 4, 829, cf. M. D. ENC., DEX. *Mecanizarea lucrărilor agricole ... impune o atență dirijare și gospodărire a forței de muncă.* FLACĂRA, 1976, nr. 14, 19. *Se impune deci o dirijare mai bună a oamenilor ..., mai mare supraveghere și ajutor competent.* ib. 1978, nr. 44, 19. *Dirijarea anchetei în aceste dosare s-a făcut centralizat.* RL 2005, nr. 4 803.

3. Conducere muzicală a unui grup instrumental sau coral; p. e x t. conducere a interpretării unei piese

muzicale. Cf. *dirija* (4). *Dirijarea este, în schimb, caracteristică marilor festivaluri din orașele muzicii europene.* FLACĂRA, 1978, nr. 44, 20, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *dirijări*. - Și: (învechit) *dirigere, dirégre* s. f.

- V. *dirija*.

DIRIJÁT¹ s. n. Arta de a îndruma studiul partiturilor muzicale și de a conduce execuția unei orchestre, a unui cor etc., urmărind execuția exactă și expresiv-artistică a partituri; meseria dirijorului. *Arta românească a dirijatului.* M 1974, nr. 9, 34. *Profesor de dirijat.* ib. 43, cf. M. D. ENC.

- V. *dirija*.

DIRIJÁT², -Ă adj. Care este supus unui proces de îndrumare, conducere și control. Cf. *dirija* (3). *N-a văzut salele de azil bine dirijate.* BREZOLIANU, I. 35/25. *Mărfuri raționate. Mărfuri dirijate. Mărfuri libere.* LEG. EC. PL. 368. *Tehnica artificială e o punere în relație dirijată a unor fenomene sau obiecte.* RALEA, E. O. 196. *Când fiecare dintre operațiile de bază e convertită în situații colocoivale, avem de-a face cu un dialog dirijat.* LL 1972, nr. 3, 492. *Gospodărirea fondului de reproducători și a materialului de reproducție, prin repartizarea dirijată a acestora.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 339, cf. DEX. *Membrii acestora se împărțeau după necesități și puteri în cadrul unei economii minuțios organizate și dirijate.* BUTURĂ, EG. 215.

- Pl.: *dirijați, -te.*

- V. *dirija*.

DIRIJÉNT, -Ă s. m. și f. v. *diriginte, -ă.*

DIRIJÍSM s. n. Sistem în care statul își asumă dirijarea proceselor economice. *O formă actuală de realizare a dirijismului o constituie planificarea economică monopolistă de stat.* M. D. ENC., cf. DEX, DN².

- Din fr. *dirigisme*.

DIRIJÍST, -Ă adj., s. m. și f. (Rar) 1. Adj. Care dirijează (3). *Am 36 de ani, ... sunt trecut de prima tinerețe, dar în preajma lui Noica mă simt ... un elev mare, fericit să zburde cu măsură sub ochiul dirijist al Bătrânului.* LIICEANU, J. 57.

2. S. m. și f., adj. (Adept) al dirijismului. Cf. DN³. *Este uzual să se spună că stânga modernă este favorabilă unui capitalism dirijist, bazat pe naționalizări limitate și pe un control centralizat al politicii sociale.* PATAPIEVICI, C. L. 309.

- Pl.: *dirijiști, -ste.*

- Din fr. *dirigiste*.

DIRIJÓR, -OÁRE s. m. și f. Persoană care conduce o orchestră, un cor sau, p. e x t., execuția unei piese muzicale, reglând mișcarea, tonalitatea, ritmul, (învechit, rar) direjtor. Cf. TIM. POPOVICI, D. M., RESMERIȚĂ, D., CADE. *S-ar perinda în paginile acestei cărți ... dirijori, compozitori, dansatori.* EFTIMIU, N. 86. *Isabel se așeza pe banca dirijorilor, fericită că poate privi dansatoarele.* M. ELIADE, O. I, 40. *Sergentul ... ridică și coboară brațul, parodiind în fața Operei pe*

dirijorul în frac. CAMIL PETRESCU, P. 243. *Am fost numit dirijor la orchestra clubului comercianților.* VLASIU, D. 357, cf. SCRIBAN, D. *Tudor a intrat în cameră cântând, gesticulând asemenea unui dirijor care are în față un mare coral.* V. ROM. 1954, nr. 3, 203. *Și deodată, ridică mâinile spre el, ca un dirijor spre orchestră.* VINEA, L. I, 312. *Se ivește însă și un element nou: dirijorul, care încearcă să coordoneze ansamblul și să-i îmbogățească execuția cu noi mijloace de expresie.* ALEXANDRU, I. M. 152, cf. DER, DN². *Pe la 1730 ... cânta la catedrala din Louvain, devenind ... dirijor de cor.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 7, 23, cf. M. D. ENC. *Remarcabilă rămâne atitudinea dirijoarei Elena Văcărescu.* M 1974, nr. 12, 11. *A deplasat la Buzău orchestra de muzică populară, dirijori, redactori.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 334, cf. DEX. *Prezența la pupitrul dirijorului a compozitorului însuși a măjorat interesul stărnit de premieră.* FLACĂRA, 1976, nr. 45, 17. *„Simfonia a IX-a” de Dvořak face parte din repertoriul permanent al marilor dirijori.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 20, 19/3. *Dirijorul ... a dat în judecată Ministerul Culturii.* ADEVĂRUL, 2005, nr. 4 801.

- Pl.: *dirijori, -oare.*

- *Dirija* + suf. -or.

DIRIJORÁL, -Ă adj. Care aparține dirijorului, specific sau necesar dirijorului; p. e x t. care pregătește dirijori. Cf. CV 1949, nr. 1, 26, M. D. ENC. *Ceea ce i se poate reproșa școlii noastre dirijorale este lipsa de sistematizare a materiei.* M 1974, nr. 9, 43. *Pupitrul dirijoral.* ib. nr. 12, 20, cf. DEX, DN³. *Interpretarea ne-a relevat un tânăr talent dirijoral autentic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 25, 18/2.

- Pl.: *dirijorali, -e.*

- *Dirijor* + suf. -al.

DIRIJORÍE s. f. (Regional; glumeț) Dirijat¹ (Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Face dirijorie la sfat.* id. ib.

- *Dirijor* + suf. -ie.

DIRIMÁNT, -Ă adj. (Jur.) Care anulează un act încheiat sau care constituie o piedică. *O asemenea excepție care duce la zădărnicierea totală a acțiunii se numește excepție dirimantă.* PR. DREPT 800, cf. DER, DN³.

- Pl.: *dirimanți, -te.*

- Din fr. *dirimant*.

DIRIMEÁ s. f. v. *dirmea*.

DIRIMÉL s. n. (Regional) Diminutiv al lui *d i r i m e a* (Râmnicu Vâlcea). Cf. LEXIC REG. II, 24, MDA.

- Pl.: *dirimele.*

- *Dirim[ea]* + suf. -el.

DIRÍT s. n. v. *drit*.

DIRITICÁ vb. I v. *deretica*.

DIRITICÁNIE s. f. (Regional) Dereticare. Cf. DDRF, TDRG, PASCU, S. 225. *La fântâna lui Iordan, Și a tâlnit Trei surori a soarelui Cu trei mături, Cu trei*

greble, Cu trei diriticanii. TEODORESCU, P. P. 361, cf. MARIAN, D. 8.

- Pl.: *diriticanii*. - Şi: **dereticănie** s. f. TDRG.
- **Diritica** + suf. *-anie*.

DIRITICĂTA s. f. art. = **ridicată**. *Cu oca să nu fie volni a vinde, fără cât cu diriticata, târgoveşii de acolo, cu preţul că s-or pute tocmi* (a. 1741). IORGA S. D. VI, 210.

DIRMEĂ s. f. (Învechit şi regional) Basma, broboadă. *Au trimis şi surorilor câte o deghermia de iaminiia, şi poşteşte să le trimiţi peşcheşul* (a. 1740). IORGA, S. D. XXI, 242. *Basma de Țarigrad, topul de 10 deirmele 15 bani* (a. 1792). ŞIO II₁, 157. *O digrimea de baza* (a. 1817). id. ib. *Una degreme tulpan alb de legat* (a. 1824). IORGA, S. D. XXI, 202, cf. I. GOLESCU, C. *Batistei de îmbrobodit ce-i spun la noi grimea, pe aici îi zic durmea*. SEVASTOS, ap. ŞIO II₁, 157, cf. DDRF. *Cucoana Vartica ia un gavanoş, îşi potriveşte grimeaua într-un ciob de oglindă şi pleacă*. SĂM. III, 169, cf. ŞĂINEANU². *Obiectele de găteală sunt ... marama ori peschire, barişuri, dirmele ori tistimele*. MUSCEL, 54, cf. TDRG. *Baba, mai cuminte, sta liniştită în vârful carului, ferindu-şi dirmeaua*. CONV. LIT. XLIV₂, 214. *Adela ... scutura nişte cuverturi ... îmbrăcată cu o polcuţ albastră şi cu o digrimea pe cap*. IBRĂILEANU, A. 78, DR. III, 1 088, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Dirmea face parte din stratul vechi de învelitori de cap monocrome, care erau cumpărate de la oraş, spre deosebire de cele ţesute în casă*. Z. MIHAIL, T. P. 147. *În afară de pânză, în ladă se păstrau haine, cămăşi, ştergare, dărmele şi toate mărunţişurile*. PAVEL, S. E. 66, cf. RĂDULESCU-CODIN, com. din TURNU MĂGURELE, ALR I 1 876/594, 596, 746, 940, 960. *Să leagă cu dirmeaua*. ALR SN IV h 1 164, cf. UDRESCU, GL.

- Pl.: *dirmele*. - Şi: (învechit şi regional) **digrimeă**, (învechit) **deghermeă**, **degremeă**, **deirmeă**, (regional) **dărmeă**, **dirimeă** (Z. MIHAIL, T. P. 147), **dermeă** (CADE, RĂDULESCU-CODIN, com. din TURNU MĂGURELE, ALR SN IV h 1 164/872, UDRESCU, GL.), **deremeă** (Z. MIHAIL, T. P. 147), **delmeă** (Z. MIHAIL, T. P. 147), **dermie** (SCRIBAN, D.), **durmeă**, **dulmeă** (ALR I, 1 876/594), **denteă** (RĂDULESCU-CODIN), **grimeă** s. f.

- Din tc. **dürme**.

DIRMILIE s. f. v. **dimerlie**.

DIRMOTIN s. n. v. **dârmotin**.

DIRT-TRACK s. n. Întrecere motociclistă care se desfăşoară pe o pistă cu zgură, special amenajată, uneori cu obstacole. Cf. M. D. ENC., L. ROM. 1973, 113, DN³, DEX.

- Scris şi: *dirt-trac* L. ROM. 1973, 115. - Pronunţat: *dărt-trec*.

- Din engl. **dirt-track**.

DIRTY s. n. (Muz.) Manieră de execuţie proprie jazzului clasic, caracterizată printr-o sonoritate marcată pregnant (uneori exagerat) de factori de culoare. Cf. DN³.

- Pronunţat: *dărti*.
- Din engl. **dirty**.

DIS s. n. (Regional) Obiect de podoabă (Girişu de Criş - Oradea). LEXIC REG. 69.

- Din magh. **dísz**.

DISÁC s. m. v. **desagă**.

DISACUZIE s. f. Tulburare a acuităţii auzului. Cf. D. MED., NDN.

- Din fr. **dysacousie**.

DISĂGĂ s. f. v. **desagă**.

DISĂGIO s. n. Diferenţă cu care valoarea nominală a unei monede sau hârtii de valoare depăşeşte cursul pe piaţă al monedei sau al hârtiei de valoare respective. *Din această cotă rezultă că francii au un agio ... 3/4%, iar lirele au un disagio ... de 3/4%*. I. PANȚU, PR. 13, cf. ALEXI, W., DN³, D. MAN. ♦ Depreciere a unei monede în urma schimbului bancnotei cu moneda metalică şi viceversa. Cf. DN³. ♦ Pierdere rezultată din operaţiile de schimb monetar sau din speculaţii de bursă. Cf. DN³, D. MAN.

- Pronunţat: *-gi-o*.

- Din it. **disaggio**.

DISAMĂRĂ s. f. (Bot.) Fruct uscat format din două samare unite. Cf. ENC. AGR. *Disamara se aseamănă cu aghena şi cu nucuşoara, însă are pereţii mai moi şi pericarpul aripat (de ex., la arţar)*. LTR², cf. DN², DEX.

- Pl.: *disamare*.

- Din fr. **disamare**.

DISANTERIE s. f. v. **dizenterie**.

DISARTRIE s. f. (Med.) Dificultate de a articula cuvintele, datorată unor deteriorări a centrilor nervoşi. Cf. DER, D. MED., DEX, DN³.

- Scris şi: *dizartrie*. - Pl.: *disartrii*.

- Din fr. **dysarthrie**.

DISARTRÓZĂ s. f. (Med.) Mobilitate defectuoasă a unei articulaţii. Cf. D. MED., DN³.

- Pl.: *disartroze*.

- Din fr. **dysarthrose**.

DISASEDIĂ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A scoate din stare de asediu. *Urmând cu credinţă steagului Ioanei, pe carele era zugrăvit Mântuitorul, disasedie cetatea Orlean*. SĂULESCU, HR. I, 201/24.

- Prez. ind.: *disasediez*.

- Din it. **disasediare**.

DISĂGÉL s. m. v. **desăgel**.

DISĂRTĂŢIE s. f. v. **disertaţie**.

DÍSĂMĂ s. f. v. **dijmă**.

DISĂNTĂRIE s. f. v. **dizenterie**.

DISBAZIE s. f. (Med.) Tulburare a actului motor al mersului; dificultate la mers. Cf. D. MED., DN³.

- Pl.: *disbazii*.
- Din fr. *dysbasie*.

DISC¹ s. n. 1. Orice obiect, cu diferite întrebuințări, care are de obicei formă circulară și plată. *Discuri pe care peruvienii obicinuiău a le purta la nas*. IST. AM. 60¹/18. *Trupul lor are formă ca un disc oval și deasupra convex (rătund boltit) cu crescături rămuroase*. J. CIHAC, I. N. 240/19, cf. GORJAN, H. IV, 30/34. *Pământul mi se pare un trup lat, în forma unui disc, deasupra căruia se întorc în toate zilele stelele*. RUS, I. I, 15/1. *Tabla lui Franclin este un ochi de sticlă suptire ... pusă între două discuri izolate de metal*. STAMATI, F. 119/2. *Între fiecare părechie a istor plăci el pusă un disc de pâslă muiată în apă acidulată*. ROM. LIT. 370²/2. *Un trunchi de lemn ... este terminat sus printr-un disc de sticlă groasă*. MARIN, F. 61/3, cf. COSTINESCU. *Cei trei oameni în haine negre îl așteptau în sala cea mare, în picioare lângă discul cel de piatră*. CONTEMPORANUL, V, 420. *Un disc lenticular de lemn*. PONI, CH. 182, cf. BARCIANU. *În sfârșit, sus de tot, firidele poartă la atingerea arcelor lor discuri de smalt, verzi, galbene, castanii chiar*. IORGA, C. I. II, 21. *Sufletul meu, ca discul mai greu al unei cumpene, se pleca pe nesimțite din lumea reală spre lumea visurilor și a contemplațiunii*. HOGAȘ, DR. I, 73. *Partea superioară, cu care se prindea de discul oglinzii, lipsește*. PÂRVAN, G. 32, cf. CADE. *Un stareț zănatic ... nu i-ar fi acoperit cu tencuială zidurile, discurile smălțuite și firidele de afară*. SADOVEANU, O. XX, 603. *Discul pendulului era mare și greu*. CĂLINESCU, B. I. 14. *Nicio secundă, în timpul acestor grandioase răsărituri, soarele nu fu rotund ca un disc*. BOGZA, V. J. 9. *Cilindrul metalic B ... este solidar cu un disc gradat*. SANIELEVICI, R. 154, cf. DL, DM. *În locul discului îngălbenit ... iată o mică ciupercă de email verde*. BARBU, Ș. N. 89, cf. M. D. ENC., DEX. *Cei micuți ... umblau la reflectoarele masive, de metal, cu discuri verzi, galbene, roșii și albastre*. CĂRTĂRESCU, N. 92. ♦ *Disc de plug* = cuțit rotativ al unui plug cu tracțiune mecanică. Cf. LTR². ♦ *S p e c*. Semnal mobil de formă circulară care indică unui tren reducerea vitezei. Cf. ȘĂINEANU², CADE. *Ziua indicațiile se dau prin aspectul de formă al semaforului de intrare și al discului, iar noaptea prin lumini colorate*. LTR², cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Ieșit din uz) Numele unui joc turcesc în care călăreții aruncau, din galop, o sulită spre o țintă. *E jocul geridului sau al discului, prin care călăreții cearcă să nimerească ținta cu o mică sulită de fier*. IORGA, C. I. I, 183.

2. Suprafață circulară vizibilă a unui astru. *Luna pitându-se între un nor mare ascunse discul său argintos*. CANTACUZINO, N. P. 164¹/14, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Trecerea acestei planete pe discul soarelui, fiind foarte rară ..., nu pregețăm a o descrie*. AR (1832), 119²/37. *Pământul se arată mai întâi ochiului slobod în forma unui disc rotund*. ELEM. G. 11/22. *La eclipsă să pare cum că un disc tunecos ar fi trecând de la apus spre răsărit*. AR (1839), 69¹/19. *Cerul e slab luminat de un soare fără căldură, a căruia disc fără față, de abie rădicat deasupra orizontului, îngălbinește dinaintea orbitoarei sclipiri a pielei*. FM (1844), 286²/20. *Ce e noaptea când nu cântă Filomela printre flori Daca luna nu-mi avântă Discu-i palid între nori*. R. IONESCU, C.

178/12. *Discu cel arzător al soarelui îl acopere cu lumina sa, îl topește cu razile sale*. ALEXANDRESCU, E. N. 31/11, cf. PONTBRIANT, D. *Deacă cineva observă soarele printr-o lunetă, descoperă pre suprafața discului său un număr oarecare de pete negre*. DRĂGHICEANU, C. 21, cf. COSTINESCU. *Luna plină din cerul înflorit În pulbere ascunde al ei disc aurit*. BOLINTINEANU, O. 52. *Se vor putea observa asteroizii în trecerile lor pe discul Soarelui*. CONTEMPORANUL, I, 729. *Codrul pare tot mai mare, parcă vine mai aproape Dimpună cu al lunii disc, stăpânitor de ape*. EMINESCU, O. I, 154. *Se ridică încet de peste coama dealului discul lunii*. CARAGIALE, O. III, 53. *Forma circulară a discului solar se poate constata prin întrebuințarea heliometrului*. CULIANU, C. 144, cf. BARCIANU. *Munții Arcadiei se lumina și discul soarelui apăru*. ANGHIEL - IOSIF, C. I., 35, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Prin sticla albastră îl privea discul enorm, speriat și curios al lunii*. REBREANU, R. I, 227. *Tu pari a fi venită dintr-un regat strein - Pustiu ca discul rece și blond al lunii pline*. MINULESCU, VERS. 137. *Peste ape într-o ceață alburie ... luna își înălța discul neobișnuit de apropiat și imens*. C. PETRESCU, I. I, 16. *Se adunaseră, în procesiune de sfârșit de lume, în lumina bizară a discului lunar, toți nebunii orașului*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 234. *Clarul disc al lunii ... se ridică De peste dealurile-mpădurite*. PERPESCIUS, S. 23. *Fetele stânilor își freacă de lună umerii goi Aventura lor se pătrunde suprafirească De pulberea luminos stărnită din disc ca un roi*. BLAGA, POEZII, 112, cf. DL, DN². *Se naște întrebarea cum se poate fotografia o stea foarte apropiată de discul solar?* CONTEMP. 1979, nr. 1 689, 5/3. *Când crescuse luna așa de mare? Acoperea vreun sfert de cer cu discul ei scânteietor*. CĂRTĂRESCU, N. 268.

3. Organ sau structură anatomică circulară, plată. *La altele se formează ... un disc, o plăcintă adevărată ..., după cum o aflăm la animalele rozătoare*. CONV. LIT. III, 227, cf. ALEXI, W. *Ochii lor enormi ... privesc înainte, ... deoarece-s așezați în mijlocul obrajilor, cele două largi discuri faciale*. BĂCESCU, PĂS. 243. *Rotiferele, care sunt animalele minuscule, ... au la partea anterioară un disc prevăzut cu cili*. AGROTEHNICA, I, 394, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ *Disc intervertebral* = cartilaj fibros și elastic care separă două vertebre. Cf. DL, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX. *Proteizarea intervertebrală încearcă să imite mișcarea naturală a discului intervertebral prin introducerea în coloană a două discuri din cobalt-crom și titan*. RL 2005, nr. 4 529. (Eliptic) *Pe fața anterioară se văd ... șirul trupurilor vertebrelor înșiruite unul peste altul și despărțite prin discuri de zgârci*. KRETZULESCU, A. 32/15. *Hernie de disc* = hernie a unui disc intervertebral. Cf. DL, DM, DN², DEX. *Hernia de disc se instalează, de obicei, în jurul vârstei de 30-35 de ani*. RL 2005 nr. 4 529.

4. (Bot.) Receptaculul sau partea terminală la compozee. *La foile compuse se află mai multe discuri purtate pe un pețiol comun*. BARASCH, I. N. 126/24. *Stigmele formând un disc sesil*. GRECESCU, FL. 12, cf. CADE, ENC. AGR., LTR², DN³, DEX².

5. (Tehn.) Obiect plat în formă de corp de revoluție, având diverse utilizări în tehnică. *Lucrătorul, printr-o mișcare de colo până dincolo făcută ciurului, dă unui*

disc de lemn o mișcare circularie. MARIN, PR. II, 40/20, cf. ALEXI, W. *Discuri de oșel dințate p[entru] ferăstraie circulare.* NICA, L. VAM. 80. *În fabrica de parafină mâna îngheață pe sloiul discurilor de fier.* C. PETRESCU, A. 464. *Este interzisă întrebuițarea discurilor de fierăstrău.* PREV. ACCID. 43. *Ți-e mai mare dragul să privești primele discuri pe care se montează sutele de palete.* SCÂNTEIA, 1952, nr. 2 393. *La roțile autovehiculelor ... discul e în general solidarizat cu butucul prin șuruburi.* LTR², cf. DER, D. MED. ◇ (Fiz.) *Discul lui Newton = placă circulară împărțită în șapte sectoare colorate, reproducând culorile spectrului solar și care, prin rotire rapidă, apare albă sau gri, demonstrând sinteza luminii albe.* Cf. CADE, LTR² XI, 439, DL, DM, SFC I, 196, M. D. ENC., DEX. *Disc de apel = dispozitiv al aparatului telefonic automat care servește la formarea numărului de apel spre centrala automată. Discul de apel ... consistă în principiu dintr-un mecanism pentru întreruperea periodică și de un anumit număr de ori a unui circuit electric.* LTR², cf. DER, M. D. ENC. ◆ (Informatică) *Support circular magnetic pentru stocarea informațiilor.* Cf. NDN.

6. *Placă circulară care servește la înregistrarea și la reproducerea vocii, a sunetelor etc. cu ajutorul unui aparat special; muzică înregistrată pe un astfel de disc. Discuri ... p[entru] fonografe, gramofone etc. neînregistrate.* NICA, L. VAM. 80, cf. CADE. *Caruso mort va mai cânta pe disc.* PILLAT, P. 230. *Muzica populară ... a fost înregistrată pe discuri.* RALEA, O. 34. *Se delectară cu discuri de pick-up.* VINEA, L. I, 65. *Din „Bocetul la mamă”, înregistrat pe o față de disc, nu s-au transcris decât două strofe melodice.* ALEXANDRU, I. M. 305. *Se fabrică și discuri stereofonice care au două piste de înregistrare pe același șanț.* LTR², cf. DL, DM, DER. *Orchestra simfonică ... satisface nevoile de imprimare de muzică de film și în mare măsură de disc.* M 1965, nr. 4, 9/1, cf. DN². *Muzeul găzduiește o discotecă cu peste 3 000 înregistrări (cilindri, discuri etc.) de muzică primitivă sau populară.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 8, 15, cf. M. D. ENC., DEX. *Deschiderea unei expoziții de carte și discuri românești.* SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 348. *Concertele noastre, imprimările pentru radio și televiziune, discurile ilustrează acest lucru.* FLACĂRA, 1977, nr. 43, 24. *Printre cele 25 de discuri premiate se remarcă mulți compozitori contemporani.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 13, 22/1. *Cu o foaie jumate puteai să cumperi orice disc indian.* CĂRTĂRESCU, N. 129. *Cartea audio, formată atât din text tipărit, cât și din suport fonc, adică un disc minuscul, vârat într-un pliu al copertei.* RL 2005, nr. 4 716. *Am făcut cu orchestra acestui teatru un disc cu arii de operă.* ADEVĂRUL 2006, nr. 4 822. ◇ *Disc de frecvență = disc (6) cu înregistrări speciale, folosit la verificarea și măsurarea caracteristicilor de redare ale pick-upurilor.* Cf. NDN.

7. *Placă circulară și plată de o anumită greutate, pe care o aruncă discobolii.* Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE. *Îi aruncă pe cap ... o pălărie ... cu dexteritatea unui aruncător de discuri.* C. PETRESCU, I. II, 232, cf. DL, DM, DER, DN². *Grecii aruncau cu sulița la țintă și cu discul la distanță.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 9, 10, cf. M. D. ENC., DEX. ◆ *Probă de atletism care se practică cu discul (7).* Cf. DEX.

– Pl.: *discuri*. – Și: (livresc) *discus* s. n. D. MED.
– Din lat. *discus*, fr. *disque*.

DISC² s. n. v. **discos**.

DISCĂL, -Ă adj. (Med.) Care se referă la discurile intervertebrale (v. d i s c ¹ 3). Cf. DN². *Hernie discală.*
– Pl.: *discali*, -e.
– Din fr. *discal*.

DISCĂLĂ s. f. (Învechit, rar) Scădere în greutate a unei mărfi. Cf. COSTINESCU.
– Pl.: *discale*.
– Din fr. *discale*.

DISCALCIE s. f. (Med.) Tulburare, în exces sau în deficit, a metabolismului calcic. Cf. D. MED., NDN.
– Din fr. *dyscalcie*.

DISCALCULIE s. f. Dificultate în învățarea operațiilor de calcul. Cf. D. PSIH., NDN.
– Din fr. *dyscalculie*.

DISCALIFICĂ vb. I = **descalifica**. Cf. DN³.

DISCALIFICĂRE s. f. = **descalificare**. Cf. DN³.

DISCĂNT s. n. (Muz.) 1. Vocea superioară feminină în polifonia secolelor al XV-lea și al XVI-lea. Cf. STAMATI, D. *Cea mai naltă voce bărbătească este tenorul, ear cea mai naltă femească este supranul (discanto).* VOROBCHIEVICI, A. M. 45, cf. T. POPOVICI, D. M., NDN.

2. *Jumătatea de sus a claviaturii.* Cf. T. POPOVICI, D. M., NDN.

– Și: *discânto* s. n.

– Din it. *discanto*, germ. *Diskant*.

DISCĂNTO s. n. v. **discant**.

DISCARNĂT, -Ă adj. v. **descărnat**.

DISCARTRĂZĂ s. f. (Med.) Artroză care afectează în special discurile intervertebrale. *Discartroza intervertebrală nu are, uneori, nicio expresie clinică, fiind foarte bine tolerată.* D. MED., cf. DN³.

– Din fr. *discarthrose*.

DISCĂLĂT, -Ă adj. (Regional) Frumos (Livezile – Aiud). Cf. VICIU, GL. *Ce mai boi discălați; cât ai dat pe ei?* id. ib. *Pădurile mari is discălate.* id. ib.

– Pl.: *discălați*, -te.

– Cf. î n c ă l a t.

DISCĂLECĂ vb. I v. **descăleca**.

DISCĂLICĂ vb. I v. **descăleca**.

DISCĂLICĂRE s. f. v. **descălecare**.

DISCĂLICĂT s. n. v. **descălecat¹**.

DISCĂLȚĂ vb. I v. **descălța**.

DISCĂPĂȚINĂ vb. I v. **descăpățâna**.

DISCĂLCI vb. IV v. **descălci**.

DISCĂNTĂ vb. I v. **descânta**.

DISCĂNTEC s. n. v. **descântec**.

DISCĂNTIC s. n. v. **descântec**.

DISCENTRALIZĂ vb. I = **descentraliza**. Cf. SCRIBAN, D.

DISCÉPOL s. m. v. **discipol**.

DISCERNĂ vb. I v. **discerne**.

DISCERNĂBIL, **-Ă** adj. (Livresc) Care se poate discerne ușor. Cf. ALEXI, W. *Drama este un plus ușor discernabil care nu-i angajează existența*. CIORAN, R. 149. *De la Eliade ... Eminescu împrumută câteva elemente ușor discernabile*. VARLAAM - SADOVEANU, 317. ♦ **Vizibil (1)**. *Mi-am trecut mâna peste spatelul ei cu omoplați abia discernabili*. CĂRTĂRESCU, N. 145.

- Pl.: **discernabili**, **-e**. - Și: **discernibil**, **-ă** adj. ALEXI, W.

- **Discerne** + suf. **-abil**.

DISCERNĂRE s. f. v. **discernere**.

DISCERNĂMÂNT s. n. sg. Facultatea de a judeca și de a aprecia lucrurile la justa lor valoare; discernere. Cf. HELIADE, PARALELISM, I, 63, LM. *De la un asemenea teatru subvenționat de stat ... ne-am putut aștepta să fie cu discernământ în alegerea repertoriului*. EMINESCU, O. XI, 362. *Va deveni în aparatul de gândire al artistului ca un regulator și ca o forță de discernământ*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 406. *Să reproducă ca un fonograf fără niciun fel de discernământ tot ce aude*. SĂM. II, 750, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Din poezia populară, nici discernământul lui, nici spiritul vremii nu-l ajutau să știe ce să aleagă*. DENSUSIANU, L. 229. *Nu vreau să fiină la calitățile mele, ci, fără niciun discernământ, la mine!* IBRĂILEANU, A. 105, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Critica sămănătoristă a suferit ... de insuficiența discernământului pragmatic*. LOVINESCU, C. I, 102. *Un om ridicol e însă un om pierdut într-o țară incapabilă de discernământ și aprofundare*. CAMIL PETRESCU, P. 207. *Poetul citea mult și fără prea mare discernământ*. CĂLINESCU, E. 170. *Instanța poate lua față de adolescentul lipsit de discernământ una din măsurile corective*. COD. PEN. R. P. R. 180. *Ibrăileanu a fost ... un continuator al aceluși spirit critic pe care el însuși l-a analizat cu atâta discernământ într-o operă capitală*. SADOVEANU, E. 176. *Îngrășămintele trebuie întrebuițate cu discernământ*. AGROTEHNICA, I, 310, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC. *Cui servește o asemenea preluare, lipsită de discernământ critic?* CONTEMP. 1975, nr. 1 511, 6/11, cf. DEX. *Băiatul nu e pregătit pentru o lucrare ce reclamă nu numai curaj, ci și stăpânire de sine, discernământ și abilitate*. PALEOLOGU, T. 64. *Un public foarte numeros a umplut sălile festivalului*

dovedind discernământ și pasiune. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 19, 16/1. *Treapta judecății este a celor care se bizuie pe ei înșiși, care au încredere în forțele și discernământul propriu*. LIICEANU, J. 114. [Pădurea] *s-a tăiat fără niciun fel de discernământ, într-o goană nebună după bani*. RL 2005, nr. 4 732. *Orice persoană acuzată de infracțiuni violente, soldate cu victime, trebuie supusă unei expertize psihiatrice, pentru a se stabili dacă a avut sau nu discernământ*. İB. 2006, nr. 4 834.

- Și: (învechit, rar) **descernământ** s. n. sg. HELIADE, PARALELISM, I, 63.

- Din fr. **discernement**.

DISCÉRNE vb. III. Tranz. A deosebi, a distinge lucrurile printr-un efort de atenție; a descoperi, a afla printr-o judecată clară, prin reflecție. *Ce părți ale vorbei se vor putea discerne foarte lesne de noviții școlaii ...?* SĂULESCU, GRAM. ROM. I, 2/28. *Trebuie să aibă ... un tact particular de a discerne ceea ce este adevăr de ceea ce este minciună*. I. IONESCU, M. 11, cf. PONTBRIANT, D. *Am discernut cazurile de excepțiune*. HASDEU, I. C. 105, cf. LM, BĂRCIANU. *Rămâne să discernem încă o sumă enormă de fenomene*. LUC. II, 32, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, IORDAN, L. R. A., DL, DM. *Mai târziu influența lui Alexandri poate fi discernată*. VARLAAM - SADOVEANU, 315. *În opera lui ... se discern ... două direcții tematice*. IST. LIT. ROM. II, 621. *Un singur drum a mai rămas, Doar pașii îl mai pot discerne*. VULPESCU, P. 49, cf. DN², M. D. ENC. *În ceea ce privește tradițiile înființării orașului București putem discerne existența ... a două surse*. MAGAZIN IST. 1974, nr. 4, 14. *Acești tineri ... sunt singurii în stare să discearnă binele de rău, frumosul de urât*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 337. *Dramaturgul trebuie să vegheze, să discearnă și să aducă pe scenă contradicțiile latente*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 29, 4/4. *Îl ucerești foarte ușor, lăudându-l și din pricina asta nu mai discerne între oamenii cu și fără calitate*. LIICEANU, J. 46. *Nu mai eram în stare să discern dacă încă mai visam sau eram trează*. CĂRTĂRESCU, N. 284. *E mai simplu să observăm asemănările decât să discernem deosebirea profundă de mentalitate ... dintre cele două generații*. RL 2005, nr. 4 801. ♦ **Fig.** *Discernezi, în silabele grave și adânci, vocea nopții*. ARGHEZI, S. VI, 66.

- Prez. ind.: **discern**. - Și: (rar) **discernă** vb. I.

- Din lat. **discernere**, fr. **discerner**.

DISCÉRNERE s. f. Acțiunea de a discerne și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D. *Climatul lecturii poate fi înviorat ... printr-o atență și competență îndrumare spre discernerea adevăratelor valori*. CONTEMP. 1975, nr. 1 509, 4/8. „*Electrecordul*” *a dovedit o justă orientare în discernerea și popularizarea valorilor muzicii folk*. FLACĂRA, 1976, nr. 49, 17. *Sanielevici se referea la planul intelectual, al discernerii valorilor umane*. PALEOLOGU, T. 21. *Manifestând o mare sete de literatură, totuși, copilul nu are, încă, posibilitatea discernerii valorice*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 25, 14/1.

- Și: (rar) **discernăre** s. f.

- V. **discerne**.

DISCERNIBIL, **-Ă** adj. v. **discernabil**.

DISCHEIÁT, -Ă adj. v. **descheiat**².

DISCHERATÓZĂ s. f. (Med.) Îngroșare anormală a pielii ca urmare a apariției unor dermatoze. Cf. DER, D. MED., M. D. ENC., DN³.

- Scris și: (rar, după fr.) *diskeratoză*. D. MED. - Pl.: *discheratoze*.

- Din fr. **dyskératose**.

DISCHERATÓZIC, -Ă adj. (Med.) Care se referă la discheratoză. Cf. DN³.

- Pl.: *discheratozici, -ce*.

- Din fr. **dyskératosique**.

DISCHÉTĂ s. f. (Informatică) Disc magnetic de dimensiuni reduse, protejat de un suport de plastic, care servește la stocarea (temporară a) datelor în format electronic. Cf. D. E. C., D. ENC., NDN. *Dischetele conțin date despre grupuri de extremă-dreaptă*. RL 2006, nr. 4 793.

- Pl.: *dischete*.

- Din fr. **disquette**.

DISCHINEZIE s. f. (Med.) Proces patologic caracterizat prin alterarea mecanismului de reglare a activității motorii a organelor contractile. Cf. D. MED., DEX, DN³. ♦ *Dischinezie biliară* = încetinire a secreției biliare. Cf. DN², D. MED., DEX. *De ce boală sufereți? - Ateroscleroză, hipertensiune, dischinezie biliară*. FLACĂRA, 1975, nr. 42, 17. *Pacientă adusă de ambulanță ... cu diagnosticul de dischinezie biliară*. RL 2005, nr. 4 614.

- Scris și: (rar, după fr.) *diskinezie*. D. MED. - Pl.: *dischinezii*.

- Din fr. **dyskinésie**.

DISCIFRĂ vb. I v. **descifra**.

DISCÍNGE vb. III v. **descinge**.

DISCIPLINĂ vb. I. Tranz. și refl. A (se) supune unui ansamblu de reguli de obediență, de ordine, de disciplină (1). Cf. NEGULICI, POLIZU. *După ce o isprăvi cu anarhiștii ..., o disciplina oștirea, o învăța-o să tragă bine*. GHICA, C. E. II, 329, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *O extraordinară activitate, o mare putere de a disciplina un partid*. MAIORESCU, D. III, 203. *Facultățile lui bine disciplinate înțeleg cu ușurință teoremele*. CONTEMPORANUL, I, 623. *Erau idei conservatoare, idei progresiste, idei revoluționare și oameni carii le reprezentau mai mult sau mai puțin*. Însă aceste idei s-au grupat și s-au disciplinat numai de la 1860. EMINESCU, O. XI, 43, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Să descopere talente tinere, să le disciplineze și să le impună*. LOVINESCU, în PLR II, 361. *Dar pentru ca spiritul nou să se poată exprima în opere durabile, a fost nevoie ca verva satirică și imaginația să fie disciplinate*. OȚEȚEA, R. 195. *Cine putea, într-adevăr, să disciplineze țărânimea într-o solidaritate de precepte?* ARGHEZI, B. 132. *O armată prietenă rău disciplinată e tot atât de primejdioasă ... ca și cea dușmană*. CĂLINESCU, I. 351, cf. DL, DM, DN². *Au trebuit ... să-și disciplineze munca*. IST. LIT. ROM. II, 239, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

- Prez. ind.: *disciplinez*.

- Din fr. **discipliner**.

DISCIPLINĂBIL, -Ă adj. Care poate fi supus unei discipline (1, 2), care se poate disciplina. Cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², RESMERIȚĂ, D., CADE, DN³, DEX².

- Pl.: *disciplinabili, -e*.

- Din fr. **disciplinable**.

DISCIPLINĂR, -Ă adj. 1. Care disciplinează, care este conform cu disciplina (1, 2); privitor la disciplină, de disciplină, urmărind disciplina sau disciplinarea. *Până la 602 urmăm Mauriție, un bărbat cu virtuți, drept și disciplinari*. SĂULESCU, HR. I, 154/10, cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D. *Ceea ce trebuie să acorde și statul modern Bisericii ca unui organism independent este numai puterea disciplinară*. CONV. LIT. II, 392, cf. COSTINESCU, LM. *Presa era sub autoritatea disciplinară a guvernului*. MAIORESCU, D. I, 168. *Unii ... cred că limbile ca obiect de studiu au importanță disciplinară sau exercitătoare mai mare decât științele*. CONTEMPORANUL, I, 346. *Pentru funcționarii ... care pot fi revocați după legea disciplinară, datoriile lor ... implică și reprezentarea politicii guvernului meu*. EMINESCU, O. XII, 455. *Ai scăpat din vedere o elementară regulă disciplinară*. CARAGIALE, O. VII, 221. *Putere asupra vieții, libertății și proprietății cetățenilor nu avea decât pe atâta pe cât urma din puterea disciplinară ce o avea ca șef de război*. CONTEMPORANUL, IV, 859, cf. DDRF. *Călugărul trebuia să se întoarcă ... și pentru economiile ce lăsase acolo și pentru motive disciplinare*. SĂM. I, 98, cf. BARCIANU. *Ai depășit ceata acelor bărbați care cred că au trebuință de o cercetare disciplinară sau de sentinți judecătorești pentru restabilirea reputațiunii lor atăcate*. SBIERA, F. S. 379, cf. ALEXI, W. *Ce privește laturea de ordin disciplinar ... ne supunem fără ezitare hotărârilor Partidului Național Român*. în PLR II, 140, cf. ȘĂINEANU², TDRG. *Ține opreliștea dată după cercetarea disciplinară*. AGIRBICEANU, S. 479, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ministrul nu luase împotriva mea o măsură disciplinară gravă și ireparabilă*. COCEA, S. I, 223. *Tribunalul bisericesc disciplinar*. CĂLINESCU, I. C. 117. *Te alegi cu o invitație pe front și încă la o unitate disciplinară*. BENIUC, M. C. I, 430, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC. *Încălcarea dispozițiilor prezentei legi atrage, după caz, răspunderea disciplinară*. SCÂNTEIA, 1975, nr. 10 339. *În 1942 ... este luat, bătut și încorporat într-un regiment disciplinar din Sibiu*. FLACĂRA, 1975, nr. 44, 22. *Un sec halou de indiferență înconjoară gestul îndeplinit din zel disciplinar*. PLEȘU, M. M. 80. *Numirea în forurile disciplinare a unor personalități independente*. RL 2005, nr. 4 623. *Rezultatele anchetei disciplinare ... ar trebui să fie făcute publice*. ib. 2006, nr. 4 816. ♦ F i g . *Uruirile tunurilor și ale ambulanțelor înăbușeau muzica disciplinară a pasurilor*. MACEDONSKI, O. III, 27. ♦ (Adverbial) În mod punitiv, ca pedeapsă. *Ajutorul a fost mutat disciplinar*. BRĂESCU, O. A. I, 45. *Dumneata, plotonier major, ai venit aici disciplinar și eu am o datorie față de autorități*. SADOVEANU, O. XXI,

366, cf. DL. *A fost trimis disciplinar pe front.* BENIUC, M. C. I, 442. *Pitocoace era nou venit în brigadă, de numai câteva zile, mutat disciplinar de la o stațiune de prin Vlașca.* MIHALE, O. 24. *Cei doi lucrători au fost sancționați disciplinar.* FLACĂRA, 1975, nr. 44, 11, cf. DEX. ◇ *Pedeapsă sau sancțiune disciplinară* = sancțiune care se aplică unei persoane pentru încălcarea regulilor de disciplină a muncii. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Pe cale disciplinară* = prin pedeapsă care disciplinează. *Ba, dacă ți-ai fi făcut totdeauna datoria, n-ai fi venit aici pe cale disciplinară.* SADOVEANU, O. XXI, 366. *Jumătate din ofițerii adunați astăzi în fața colonelului veniseră pe cale disciplinară în regiment.* BRĂESCU, V. A. 72, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Care se referă la disciplină (3), privitor la disciplină. *Câte biserici române cu preoții lor și câte școale cu învățătorii lor sânt în România, ... spune-ți-ne! ca să știm să ne cunoaștem statistica disciplinară.* BĂLĂȘESCU, GR. XXIII/36.

- Pl.: *disciplinari, -e.*

- Din fr. *disciplinaire.*

DISCIPLINĂRE s. f. Acțiunea de a (se) disciplina și rezultatul ei; deprindere cu spiritul de disciplină (1). *Mă aplicai cu seriozitate la organizația întregă a scoalei, și adăogai la planul general al învățaturii regulamentele de primire, de disciplinară și de studii.* BREZOIANU, I. 85/17, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Necesitatea unui studiu fundamentat despre disciplinarea și cultura inteligenței.* CONV. LIT. V, 194. *Oricât de mult talent ar avea, el se risipește și se aplatizează fără disciplinarea riguroasă a celui talent.* EMINESCU, O. X, 329. *S-a început acea disciplinare a minței care face că, din iubire pentru știință, primesc părerile unui om pe care-l cunosc ca specialist.* CONTEMPORANUL, III, 595, cf. DDRF, DL, DM. *Pe lângă această înflorire luxuriantă a frazei, ea mai este supusă și unei încercări de disciplinare, cu verbul principal la urmă.* IST. LIT. ROM. I, 638, cf. DN², M. D. ENC. *A început o nouă etapă, disciplinarea vederii, învățarea pur și simplu a utilizării ei.* FLACĂRA, 1976, nr. 16, 23. *Temperamentul romantic și disciplinarea clasicistă se completează reciproc în opera lui.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 8/4, cf. DEX.

- Pl.: *disciplinări.*

- V. *disciplina.* Cf. fr. *d i s c i p l i n é.*

DISCIPLINĂT, -Ă adj. Care se supune din proprie inițiativă disciplinei și ordinii, care manifestă spirit de disciplină (1, 2). *Trupul de oaste, zice, în care eram eu ..., era cel mai disciplinat.* CR (1829), 207²/13. *Alexandru însă, cu ai săi bravi macedoneni, diși mult mai puțini la număr decât perșii dară bine disciplinați și învățoșei. ... învinsă la tustrele ghineralnicele bătălii.* SĂULESCU, HR. I, 35/15. *Oștirile aceștii țări să mărginesc într-un număr de 4 600 oameni pedestri și călări bine disciplinați.* TÂMPEANUL, G. 16/17. *Astăzi are o armată numeroasă și bine disciplinată.* GHICA, C. E. II, 621, cf. PONTBRIANT, D. *E cea mai mare rătăcire dacă cineva crede cum că o jurnalistică de bună credință și disciplinată e destul mijloc pentru formarea opiniei publice.* CONV. LIT. V, 393, cf. COSTINESCU,

LM. *Să vă numesc statul cel mai disciplinat ... din Europa.* MAIORESCU, D. I, 181. *Partid numeros și disciplinat.* EMINESCU, O. XI, 355, cf. DDRF. *Tot învățământul trebuie să devie practic, sistematic și disciplinat.* SĂM. II, 805. *Această știință a agerit mințile, le-a deprins la observări punctuoase și disciplinate.* LUC. II, 33. *Furnici harnice ... porneau ... una după alta, în rânduri negre, ca o armată disciplinată.* ib. VII, 266, cf. ȘAINEANU². *Un popor bine întemeiat, disciplinat și viteaz.* IORGA, C. I. II, 51. *Regimul acesta disciplinat devine de la o vreme o tortură.* ANGHEL - IOSIF, C. L. 203. *Asta-i datoria sacră a fiecărui soldat conștiincios și disciplinat!* REBREANU, P. S. 262, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Victoriile se câștigă ... cu soldați educați și disciplinați.* C. PETRESCU, I. II, 169. *Armata a doua, refăcută în Moldova, utilată suficient, disciplinată și antrenată de buni ofițeri.* SADOVEANU, O. XX, 112. *E sigur că era o armată disciplinată și înarmată după toate cerințele vremii.* BRĂTIANU, T. 75. *Observații în același spirit se mai pot face și azi asupra circulației orașului imperfect disciplinat.* ARGHEZI, B. 82. *Îmi place că ești disciplinat!* BENIUC, M. C. I, 453, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Cultura filozofică și literară solidă a unui spirit disciplinat, tenace în urmărirea scopului.* LL 1972, nr. 3, 414. *O orchestră bună, disciplinată, are nevoie de conducere unică.* M 1974, nr. 7, 21, cf. DEX. *Viața stațiunii se desfășoară după un program disciplinat.* FLACĂRA, 1976, nr. 30, 11. *O echipă foarte disciplinată tactic.* RL 2005, nr. 4 705. ◇ *F i g . În Franța timpuriu găsiră regii inimi disciplinate în cei ce învățară dritul roman și apărară duelul.* ROM. LIT. 384²/1. *Trunchiurile brazilor ... au fost transformate în vagoane de scânduri, disciplinate și simetrice.* BOGZA, C. O. 130, cf. DL. ◇ (Adverbial) *Oamenii au muncit, nu numai eroic, dar și organizat, disciplinat.* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 7.

- Pl.: *disciplinați, -te.*

- V. *disciplina.*

DISCIPLINĂTORIU, -IE adj. (Învechi, asu... rar) Care disciplinează. Cf. LM. *Au fost luate măsuri disciplinatorii.*

- Pl.: *disciplinatorii.*

- *Disciplina* + suf. *-toriu.*

DISCIPLINĂ s. f. 1. (La sg.) Totalitatea regulilor de comportare și de ordine obligatorii pentru membrii unei colectivități, *r e g u l a m e n t ; p . e x t .* supunere liber consimțită față de dispozițiile luate de superiori în scopul asigurării unei comportări și ordini corespunzătoare. Cf. PRAVILA (1788) [prefață], ap. URSU, I. L. 54. *Pruncii sătești, care sânt mai rău și mai sălbăticește crescuți, sub disziplină trebuie să se țină.* MAN. ÎNV. 75/22. *Au introdus o mai bună disziplină între marinieri.* AR (1829), 75¹/14. *Voi da copiiiilor o bună educație și la tot norodul o desăvârșită disziplină.* PLEȘOIANU, T. III, 28/20. *Avea obicei nestrămutat d-a întări disiplina sau rânduiala ostășească.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 20/8. *Toată partea de oștiri trebuie să aibă o căpetenie pentru paza disiplinei.* REGULAMENT, 16/12. *Pentru păstrarea disiplinei să cuvine ei a împlini îndatoriri.* CR (1833), 275²/14. *O armie întru care domnește supunerea și buna dicitplină.* MARCOVICI, D. 454/10. *Calitățile neapărate*

unui soldat sunt vădite prin disziplină (a. 1838). HURMUZAKI-S, VI, 13. *Trecând cu ostirea turcească prin Țara Românească, nu țin nicio disciplină militărească.* F. AARON, I, II, 22/12. *Șeful fabricii va avea voie a cere pedeapsa după regulamentul disciplinei ostășești* (a. 1835). DOC. EC. 593. *Apucând cu vârtute frâul guvernului, înfrână sumeția ianicerilor, restatornici disciplina militară.* SĂULESCU, HR., II, 356/7. *S-a luat în tratație înbunătățirea monastirilor și disciplina Bisericei.* ASACHI, L. 5¹/15. *Crimele și vinile, săvârșite de ostaș în vreme de liniște și fără înclinare cu disciplina și îndatoririle slujbei, se vor pedepsi după dispozițiile condiceii penale civile.* CONDICA O. 68/16. *Trebuie ... ca un regulament de studii și de disciplină să fie conform cu scopul unde voiește cineva ajunge.* BREZOIANU, I, 87/29, cf. NEGULICI. *Disciplina nu-i mai poate opri, ei cad înaintea nevăzutei puteri ce-i apasă.* PĂCLEANU, I, II, 51/29. *Nu puteau a se risca în mijlocul unei ostimi ce nu cunoaștea ce este disciplina.* NEGRUZZI, S. I, 157. *Nu-l lasă să uite viața și disciplina militară.* GHICA, C. E. II, 348. *Ca toate societățile secrete, își avea regulile și disciplina ei.* FILIMON, O. II, 101, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. [Școlile] *trebuie să inspire copilului sentimentul disciplinei, a ordinei, a respectului pentru autoritate.* CONV. LIT. VI, 87, cf. COSTINESCU, LM. *Armata ... fusese izbită tocmai în simțămintele de ... disciplină.* MAIORESCU, D. I, 14. *Oamenii cari au crescut sub disciplina obișnuită a școalelor ... vor socoti cu neputință ca un copil să se educe singur.* CONTEMPORANUL, I, 436. *Graurii par a fi supuși la o tactică ce se exercită cu o disciplină militară.* ODOBESCU, S. III, 30. *Un ordin ... impune tuturor comandanților ... de a-i supune la toată severitatea disciplinei în vigoare.* EMINESCU, O. IX, 110. *În presă ... propagându-se spiritul de nesupunere la disciplină.* CARAGIALE, O. IV, 72. *Aici slujba era puțină, disciplina și mai puțină, iar corvoada mai deloc.* BACALBAȘA, S. A. I, 146, cf. DDRF. *Spre a se caracteriza severitatea disciplinei școlare la egipteni se citează zisa unuia din vechii lor pedagogi.* SĂM. I, 195, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *O disciplină neobișnuită în toate bisericile noastre.* LUC. VII, 256, cf. ȘĂINEANU², TDRG. *Nu se plânse de nimic, nici de disciplină, nici de profesori, nici de colegi.* AGÎRBICEANU, A. 198, cf. RESMERIȚĂ, D. *Disciplină de cazarmă.* C. PETRESCU, S. 217, cf. CADE. *La „Viața românească”, disciplina a luat ... un caracter militar.* LOVINESCU, C. VII, 30. *În ultimul timp a slăbit disciplina socială.* REBREANU, R. II, 240. *Spiritul de disciplină în partidul liberal a fost totdeauna proverbial.* CAMIL PETRESCU, U. N. 50. *Adevărata școală a disciplinei era ... în dormitor.* BRĂESCU, A. 134. *Domnu Cracalescu ... nu-și putea închipui un „ghimnazist” fără disciplină militară.* SADOVEANU, O. IX, 547. *Ierarhia și disciplina ecleziastică a suferit puține schimbări.* OTETEA, R. 310. *Unele neamuri au învins cu rigoarea, cu disciplina și cu regulamentul.* ARGHEZI, B. 56. *Golgoș îl ceartă întruna, amenințându-l că-l dă afară dacă nu se pătrunde de disciplina minei.* BOGZA, V. J. 100. *Trebuie respectată disciplina de partid.* BENIUC, M. C. I, 354, cf. DL, DM. *Pedepsea pe seimeni pentru lipsa lor de disciplină.* BARBU, PRINC. 114. *Ceremonialul ținea loc de disciplină și de lege.* IST. LIT.

ROM. I, 693, cf. DER. *Tovarășii ... s-au făcut vinovați de încălcarea disciplinei de partid.* LÂNCRĂJAN, C. II, 373, cf. DN³. *De ce se menține atunci printre normele disciplinei rutiere?* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 19, cf. DEX. *El trebuie pedepsit ... foarte aspru pentru că a încălcat o normă de disciplină școlară.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 21, 13/2. ◀ *Comisie sau consiliu de disciplină* = comisie sau consiliu însărcinat cu judecarea unor diferende în vederea menținerii ordinii. *Esti dat în comisia de disciplină.* DAVIDOGLU, M. 28, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU². *Comisia de disciplină a FRF a luat o măsură fără precedent.* RL 2005, nr. 4 595. *Disciplină contractuală* = totalitatea regulilor cu privire la încheierea și la executarea contractelor economice și respectarea lor de către părțile contractuale. Cf. LEG. EC. PL. 523, M. D. ENC., D. MAN. *Disciplina de plan sau disciplina planificării* (în economia socialistă) = serviciile ce decurg din planul de stat și respectarea lor obligatorie. Cf. LEG. EC. PL. 523. *Disciplină financiară* = totalitatea dispozițiilor și normelor legale cu privire la planurile financiare, fondurile bănești etc. și aplicarea lor strictă. Cf. LEG. EC. PL. 338. *Ne-a sesizat o seamă de nereguli și abateri de la disciplina financiară.* FLACĂRA, 1975, nr. 44; 11.

2. (La sg.) Ordine (1); p . e x t . spirit de ordine, deprindere cu o ordine strictă. *La această gimnastică intelectuală, ... logica școlai și disciplina spiritului, rezultând din studiarea ei, jucau rolul principal.* MAIORESCU, L. 167. *Introduce o disciplină binefăcătoare în activitatea noastră intelectuală.* VLAHUȚĂ, O. A. 230, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Mintea, împreună cu legile și disciplina ei, se zdruncină ... de îndată ce e pusă în fața zidului ce desparte ființa de neînțelegere.* REBREANU, P. S. 298. *Scriitorul ..., incapabil de obiectivitate și disciplină, rezolvă orice problemă prin violență verbală.* LOVINESCU, C. VII, 17. *Această lipsă de disciplină în discuție era pentru cei doi o indicație despre superioritatea lor.* CAMIL PETRESCU, P. 241. *Frumoasa ediție Eminescu ... dă dovadă strălucită de disciplina și distincția lui cărturărească.* SADOVEANU, O. XX, 44. *Negruzzi ... stăpân pe acea disciplină interioară care îl împiedică să se destăinuască.* VIANU, A. P. 47. *Disciplina intelectuală va veni prin supunerea cu răbdare la obiectivitate.* RALEA, în PLR II, 336, cf. DL, DM. *Viața de familie aduce ordine în modul de trai al lui Coșbuc, o anumită disciplină și condiții de lucru bune.* IST. LIT. ROM. III, 768, cf. DN². *Priviți pe entuziaștii cântăreți-coriști ..., admirați-le plăcerea, dragostea de a cânta, disciplina, transfigurarea.* M 1974, nr. 5, 8. *Întreg sistemul de pregătire politehnic pretinde disciplină, rigoare.* FLACĂRA, 1975, nr. 43, 4. *Pornind de la disciplina aspră, dar necesară a dansului clasic, nu ignor nicio formă de mișcare.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 4/7. cf. DEX. *Fantezia lui (excepțională) caută disciplina formelor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 14, 18/2. *El nu se împlinește și nu ajunge să opereze fără o exhaustivă și cu totul ieșită din comun disciplină a cunoașterii.* PALEOLOGU, T. 14.

3. (Adesea urmat de determinări care arată felul) Știință sau ramură a unei științe; s p e c . obiect de studiu în învățământ. *Pentru prelegerea în limba românească cel puțin a unor discipline juridice practice ... să se denumească numărul trebuincios de profesori*

ordinari. SBIERA, F. S. 291. *Geografiiei ... i s-a dat loc de frunte, adică potrivit însemnătății ei ca disciplină științifică.* SĂM. II, 125. *Nu am înțeles decât mai târziu de ce am ales o disciplină pe care nu o cunosc.* M. ELIADE, O. I, 69. *O disciplină modestă și o intenție lăudabilă iau dintr-o dată caracterele definitive ale științei.* LOVINESCU, C. V, 32. *Sociologia ... și-a câștigat un loc de cinste printre celelalte discipline ale științei.* D. GUSTI, P. A. 114. *Ca disciplină auxiliară a lingvisticii, fonetica este însă indispensabilă.* PUȘCARIU, L. R. I, 58. *El caută temeiul sistematic în disciplinele, întrecute chiar în acel moment, ale fiziognomiei și frenologiei.* VIANU, A. P. 141. *A prins a intra și în disciplina naturalistilor noștri respectul pentru nomenclatura populară.* BĂCESCU, PĂS. 184. *S-au constituit ... disciplinele denumite acustică, optică.* SANIELEVICI, R. 11. *Aceste discipline au devenit azi un fel de metodologie a oricărui început de studiu.* RALEA, S. I. II, 41. *Studiul microorganismelor ... a permis întemeierea unei discipline noi ..., și anume fitopatologia.* AGROTEHNICA, I, 24. *Ca disciplină a lingvisticii, fonetica are în primul rând o importanță teoretică.* GRAUR, I. L. 42, cf. DL, DM. *Filologia română nu va întârzia și-și va reocupa locul de cinste printre disciplinele istorico-sociale.* L. ROM. 1959, nr. 1, 17. *Cunoști și disciplinele ermetice ale Marelui Orient?* BARBU, PRINC. 37. *Este ca și cum ... și-ar închipui diferitele discipline științifice ca pe niște unități închise.* VARLAAM – SADOVEANU, 11. *Punându-ne mereu la curent cu tot ceea ce este nou în domeniul disciplinei pe care o predăm ... vom face ca nivelul muncii de instruire a elevilor să crească neconștient.* GI 1961, nr. 630, 1/3, cf. DN². *La această universitate se studiau patru discipline: filozofia, medicina, arta și yoga.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 1, 79. *Publicarea ... însemnează un adevărat și totodată un enorm serviciu adus disciplinelor filologice.* CL 1973, 5. *Fiind în primul rând disciplină sociologică, ni se pare că sociologia muzicii urmează să respecte exigențele ce se adresează acestei orientări moderne.* M 1974, nr. 9, 26. *În prima etapă, disciplinele biologice s-au dezvoltat izolat.* CONTEMP. 1975, nr. 1 507, 1/5, cf. DEX. *Uimiți sau încântați, poeții au descoperit domenii și discipline pe care le-au poetizat.* FLACĂRA, 1976, nr. 34, 11. *Psihologia ... este pe nedrept ostracizată și eliminată din familia disciplinelor științifice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 8/4. *Marius Maftei, asistent universitar în cadrul Facultății de Zootehnie, disciplina cabaline.* RL 2005, nr. 4 608. *Astăzi, cei aproximativ 191 000 de absolvenți de liceu încheie examenul de bacalaureat, prima sesiune, cu proba ... la alegere dintre disciplinele din celelalte arii curriculare.* ib. 2007, nr. 5 270. ♦ *Disciplină sportivă (sau olimpică) = tip de practică sportivă (inclusiv printre probe la Jocurile Olimpice) O disciplină olimpică pe cale de dispariție în România.* RL 2005, nr. 4 608. *Bazinul acoperit ... este în paragină și starea sa amenință cu dispariția această disciplină sportivă.* ib. 2006, nr. 4 836.

– Pl.: (3) discipline. – Și: (învechit) **disiplină, distiplină**, (învechit, rar) **diciplină** s. f.

– Din lat. **disciplina**, fr. **discipline**.

DISCIPLU s. m. v. **discipol**.

DISCÍPOL s. m. 1. Persoană care urmează doctrina unui maestru, primind învățăturile lui și adesea continuându-le și dezvoltându-le; învățace, elev, ucenic (1), (livresc) cirac. *Împiadecă pre ucenicul sau disțipulul ... modul scrierii ... a-și dobândi.* ȚICHINDEAL, A. M. 82/11. *Braminii cu disțipolii săi au voit toți deodată să facă dispută cu doctorul.* LEON ASACHI, B. 33/25. *Convinși ai mei discepoli ... Prin limbi de foc vorbiră.* HELIADE, O. I, 209. *Disțipulul marelui filosof Socrate.* ANTROP. XI/8. *Euclid, unul din discipolii lui Socrate, ... zicea [...]* CR (1839), 268²/9. *În Roma toate națiile au academii de artă și discipoli.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 42. *Asta n-ar fi cea întâi dată că un copil mic s-au însărcinat să învețe pe un discipol vechi.* CODRESCU, C. II, 131/8, cf. NEGULICI. *Acolo viețuiește el liniștit împreună cu discipolul său.* PĂCLEANU, I. I, 161/28. *Câți alții trăiesc de prietenia măgulitoare a unor mici pedanți reactivi de jurnale, redactori și discipoli umiliți?* RUSȘO, S. 66, cf. POLIZU. *În loc să speli picioarele discepolilor tăi, tu ai adus pe împărații pământului ... să-ți sărute necuratele tale picioare.* FILIMON, O. II, 126, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Discipulul și amicul său Montalvan ... ne spune că Lope, încă copil, fu un prodigiu în toată puterea cuvântului.* CONV. LIT. III, 83. *Isus zicea mume-sei: „Femeie, iată fiul tău”, arătându-i pe cel mai iubit discipol.* BOLINTINEANU, C. 80/28. *Aceste idei s-au susținut de Barnuț, s-au publicat la 1867 de către discipolii săi, profesori actuali.* MAIORESCU, D. I, 98, cf. LM. *Menip, discipol al lui Diogen.* ODOBESCU, S. I, 52. *Crezi că te-aș fi ales de discipol al meu, de nu te știam vrednic și adânc?* EMINESCU, P. L. 42. *Cultul oamenilor mari reînnoit în zilele noastre de către A. Conte și discipolii săi.* CONTEMPORANUL, IV, 197, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Ca și marele preot, așa și discipolii săi, asceți, vor fi locuit prin peșteri pe vârful neumblate ale munților.* PĂRVAN, G. 161, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Socrate își îndemna discipolii să urmeze calea dreaptă a înțelepciunii și a binelui.* COCEA, S. II, 305. *Moș Hau nu putea avea decât drepturi față de un discipol.* SADOVEANU, O. IX, 411. *Vreun critic să te-nvețe, discipol să te facă. – Estelui, din milă, închină-i o bărdacă.* PILLAT, P. 149. *În ciuda agitației, discipolii îl ocoleau cu pricepere, dându-i posibilitatea să citească în liniște.* CONTEMP. 1955, nr. 475, 1/2. *Avea și protectori statornici, și discipoli entuziaști.* VINEA, L. I, 108. *Spiritul lui antiliric va fi continuat de discipol, cu o asiduitate împinsă până la identificare.* CONSTANTINESCU, S. III, 130, cf. DL, DM. *Ai să-mi fii discipol, cum mi-ai jurat?* BARBU, PRINC. 184. *Pleacă, împreună cu 64 de discipoli, în Moldova.* IST. LIT. ROM. I, 718, cf. DN². *Când constata o abatere de la disciplina muncii, ... mai ales la discipolii săi, ... devenea irascibil și neîndurerător.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 4, 86. *Ca puțini alții, el a înțeles să-și transmită cunoștințele discipolilor săi.* LL 1972, nr. 3, 452, cf. M. D. ENC. *Înțelegi nobilul respect al clujenilor dascăli și pentru discipoli.* FLACĂRA, 1975, nr. 40, 5, cf. DEX. *Ca șef de școală lingvistică și folclorică, Ovid Densusianu a lăsat numeroși discipoli.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 18, 7/1. *„Analizii poporului” sau ai lor discipoli au fabricat scenariu.* RL 2005, nr. 4 623.

2. Adept sau continuator al unei doctrine, al unei învățături, al unui exemplu etc. *Acum vine filosoful, vine un scolar al lui Pitagora sau al lui Plato, un idealist, discipul al lui Fichte sau al [lui] Şeling, și mai cu seamă un admirator al lui Egel.* BARASCH, M. III, 166/29, cf. ARISTIA, PLUT. *Adresându-se la un auditoriu, nu de discipuli, ci de cetățeni, eruditul profesor a știut a da științei filosofice o formă populară.* CONV. LIT. II, 29. *D. Maiorescu e discipolul lui Schopenhauer.* GHEREA, ST. CR. III, 221. *Criticii și inspiratorii „Sămănătorului” ... patima asta au insuflat-o și discipolilor lor literari (a. 1905).* PLR II, 112, cf. ȘĂINEANU², CADE. *Aceștia și discipolii lor au căutat ... să găsească sprijin în rațiune.* CAMIL PETRESCU, U. N. 86. *Ca și Barbusse, ei devin discipoli și apostoli ai divinilor înțelepți din milenii.* SADOVEANU, O. XX, 380. *G. Sorel, care se declară discipol al său, va spune mai târziu.* RALEA, S. I. II, 87. *Fanatic discipol al lui Brummell, proscris în exil la răscrucele lumilor, păstra cu aceeași evlavie toate canoanele și tot dichisul idolilor săi.* C. PETRESCU, A. R. 17. *Unii dintre discipolii [lui Diogene] ... n-au stat la îndoială să renunțe la averile lor.* NEGULESCU, G. 204, cf. DL, DM. *Încercarea sa de roman ... arată în Mihail Kogălniceanu pe unul din cei mai zeloși discipoli balzacieni.* VARLAAM - SADOVEANU, 218, cf. DN², M. D. ENC. *Maior s-a impus categoric atenției contemporanilor, ideile sale fiind îmbrățișate de numeroși discipoli.* CL 1973, 9. *Mulți tineri intelectuali români care au căzut atunci pe câmpul de luptă au fost discipolii săi credincioși.* FLACĂRA, 1975, nr. 47, 5. *Mai speră că va avea și discipoli.* ib. 1976, nr. 21, 8.

- Pl.: *discipoli*. - Și: (învechit) *discipul, discipulu, discépol*, (învechit, rar) *distípól, distípul* s. m.

- Din lat. *discipulus*, fr. *disciple*.

DISCIPOLÁT s. n. (Rar) Activitate de formare a discipolilor. *Nici măcar acest groaznic discipolat nu se poate desfășura liniștit.* CONTEMP. 1957, nr. 565, 3/3. *Raporturile de „discipolat” ale lui Petru Maior trebuie, credem, enorm lărgite.* BLAGA, G. 196. *Îmi făcea declarații de discipolat care mă făceau să mă simt prost.* LIICEANU, J. 42.

- Pl.: *discipolate*.

- **Discipol** + suf. *-at*.

DISCÍPUL s. m. v. **discipol**.

DISCISIÚNE s. f. (Geol.) Spațiu liber din interiorul unei roci sau dintre roci, produs de deformarea acestora, datorită unor cauze tectonice, spre deosebire de spațiul liber creat de dizolvări. Cf. LTR².

- Pl.: *discisiuni*.

- Cf. *sciziune*.

DISCÍTĂ s. f. (Med.) Inflamație a unui disc intervertebral. Cf. D. MED., DN³.

- Pl.: *discite*.

- **Disc** + suf. *-ită*.

DISCÍZIE s. f. (Rar) Secționare. Cf. D. MED., DN³.
 ◆ **S p e c**. Incizare a capsulei cristalinelor în operarea cataractei. Cf. D. MED., DN³.

- Pl.: *discizii*.

- Din fr. *discission*.

DISC-JOCKEY s. m. invar. Persoană specializată în selectarea și prezentarea într-o discotecă, la un post de radio, TV etc., a muzicii ușoare și de dans înregistrată (pe discuri). Cf. DEX². *Vocile acestor disk-jockeys ... se alăturau în canonul unei reflecții mai ample și mai grave, enunțurilor lucide ale ... Monicăi Lovinescu.* RL 2007, nr. 5 282.

- Scris și: *disk-jockey*. - Pronunțat: *-gióchei*. - Pl.: *disc-jockey*.

- Din engl. *disc-jockey*, fr. *disc-jockey*.

DISCLEȘTĂ vb. I v. **descleşta**.

DÍSCO adj. invar., s. n. (Stil de muzică) de factură modernă, inspirată din jazz și rock, după care se dansează în discoteci (2). Cf. DEX². *Melodiile ... marchează revenirea cântăreței la muzica disco.* RL 2005, nr. 4 776.

- Din engl. *disco*, fr. *disco*.

DISCOÁSE vb. III v. **descoase**.

DISCO-BAR s. n. Discotecă (2) unde se consumă băuturi alcoolice. *Ferirea elevilor de „cârciumi, discobaruri și diversele droguri”.* RL 2005, nr. 4 722.

- Pl.: *disco-baruri*.

- **Disco** + **bar**.

DISCOBÓL s. m. Atlet aruncător de disc¹ (7). Cf. ALEXI, W. *Luna plină a nopții de iulie, ca un disc de argint scâpat din mâna unui discobol, răsări.* ANGHEL - IOSIF, C. L. 32, cf. CADE. *Se reculegea îndată în gestul expresiv al discobolului.* LOVINESCU, C. I, 183, cf. DL, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *discoboli*.

- Din lat. *discobolus*, fr. *discobole*.

DISCOENCICLOPEDÍE s. f. Emisiune radiofonică de muzică înregistrată pe discuri. *Discoenciclopedie [:] prezintă Florian Pittiș.* DCR, cf. MDA.

- Scris și: *disco-enciclopedie*. - Pl.: *discoenciclopedii*.

- **Disc[o]** + **enciclopedie**.

DISCOFÍL -Ă s. m. și f. Amator sau colecționar de muzică înregistrată pe discuri¹ (6). *Discofilii găsesc în cadrul acestui disc ... și două lucrări pentru orgă solo.* M 1960, nr. 4, 47. *Marea masă a discofililor au acum prilejul de a lua contact cu asta.* FLACĂRA, 1975, nr. 42, 13, cf. DEX, DN³.

- Pl.: *discofilii, -e*.

- Din fr. *discophile*.

DISCOFILÍE s. f. Interes, pasiune pentru discuri¹ (6) muzicale. Cf. DN³, DEX².

- Din fr. *discophilie*.

DISCOGRÁFIC, -Ă adj. Care se referă la discografie sau care aparține discografiei; înregistrat pe disc¹

(6). *A dirijat ... ansambluri cu care a realizat și câteva imprimări discografice.* M 1974, nr. 9, 43. „Cultura muzicală în România” ... este un eveniment discografic, un autentic act de cultură. FLACĂRA, 1976, nr. 21, 17, cf. DN³, DEX². *Imprimări discografice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 2005, nr. 33, 23. *Ediție discografică a sonatelor beethoveniene pentru pian și vioară.* RL 2005, nr. 4 551.

- Pl.: *discografici, -ce.*

- Din fr. *discographique.*

DISCOGRAFIE s. f. 1. (Muz.) Evidență a înregistrărilor pe disc¹ (6), indicându-se titlul, autorul piesei, numele interpreților etc. *Discografia și filmografia – două neprețuite instrumente de cercetare ale veacului XX.* M 1974, nr. 9, 31. *O discografie exhaustivă întregeste conținutul albumului, în care se trece în revistă și activitatea cinematografică a celebrului artist italian.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 25, 22/5, cf. DEX².

♦ S p e c . Catalog de discuri muzicale. Cf. DN³, DEX².

2. (Med.) Radiografie a unui disc (v. d i s c¹ 3) intervertebral. Cf. DN³, DEX².

- Pl.: *discografii.*

- Din fr. *discographie, engl. discography.*

DISCOID, -Ă (Rar) Discoidal. Cf. ALEXI, W., DN².

- Pronunțat: *-co-id.* - Pl.: *discoizi, -de.*

- Din fr. *discoïde.*

DISCOIDĂL, -Ă adj. Care este în formă de disc¹ (1), cu aspect de disc; (rar) discoid. *Stigma discoidală.* GRECESCU, FL. 84. *Concrețiuni de calcare nisipoase de formă discoidală.* ONCESCU, G. 153. *Aceste concrețiuni pot avea diametrul de la câțiva centimetri până la peste 1 m, ele putând îmbrăca forme extrem de diferite: sferice, piriforme, ... discoidale.* GEOLOGIA, 21, cf. DN². *Monedele dacice au o formă discoidală.* H. DAICOVICIU, D. 53, cf. DEX. *Îmi plăcea pentru că-mi amintea de mirosul parfumat al anumitor bomboane discoidale.* CĂRTĂRESCU, N. 130.

- Pronunțat: *-co-i-*. - Pl.: *discoidalii, -e.*

- Din fr. *discoidal.*

DISCÓL, -Ă adj. v. *discolios.*

DISCOLEFSÍ vb. IV v. *discolipsi.*

DISCOLEPSÍ vb. IV v. *discolipsi.*

DISCOLEVSÍ vb. IV v. *discolipsi.*

DISCÓLIC, -Ă adj. (Livresc) Defavorabil, negativ (I 4). *Sistemul d-lui Dragomirescu produce și perturbări mai grave – accident posibil însă oricui și criticele noastre discolice, ca și criticele eulice pe care o reprezintă D. Dragomirescu cu atâta perseverență.* LOVINESCU, C². V, 32.

- Cf. d i s c o l i e .

DISCOLIE s. f. (Învechit) Dificultate, greutate. *Domnitorul locuia „cu vâzută stenahorie și cu mare discolie” în casele egumenești de la Cotroceni.* URECHE,

ap. TDRG. *Discolii ...[:] Nevoi, lucruri aspre, grele.* CANTEMIR, I. I. I, 12. *Un crăitoriu, despre miazănoapte, întâmpină noaună discolii și supărări* (a. 1699). FN 81. *S-ar întâmpla vreo discolie la mijloc, adecă a nu putea ieși și a să lua banii ce avem în Țara Ungurească* (a. 1717). IORGA, S. D. XIV, 332. *Văzând Domnia Mea această discolie* (a. 1778). GÁLDI, M. PHAN. 173. *Faceți pornirea cea cuviincioasă asupra vrăjmașilor fără de a nu pune înainte discolia vremii și a drumurilor* (a. 1789). id. ib. *Să-l întemeiați cumsecade și de a se sluji fără de primejdie și fără de discolie* (a. 1793). id. ib. *Podurile ... se află la o stare încât era aproape a nu mai putea fi umblată polithia, ... nesuferite năcazuri și discolie pricinuindu-se* (a. 1804). TES, II, 330. *Acum să sfârșim și contracturi, după cum cerem și poftim fără nimeni discolie* (a. 1807). FURNICĂ, I. C. 251. *Divanul văzând lipsa vitelor ... și discolia transporturilor ... s-au trimis notă ... a să popri boii și vacile, a nu mai trece în Țara Nemțească* (a. 1811). DOC. EC. 106. *Nemutându-să târgul aici în Buzău, ... este de mare sminteală și discolie la toți* (a. 1812). ARHIVA, I, 634. *Pentru pricina moșiii ... văz mare discolie, fiind orânduită la dumnealor veștiții boieri* (a. 1820). IORGA, S. N. 143. *Din sudiiții austriacești văzând discoliiile ce arătă aghenția a-i cunoaște, mulți s-au lepădat și s-au făcut raiale cu privileghiuri* (a. 1824). id. S. D. VIII, 161, cf. POLIZU, CIHAC, II, 655. *O afecțiune bolnăvicioasă a sistemului nervos sau a organelor digestiunii întărește încă discolia innăscută.* CONV. LIT. VI, 298, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., GHEȚIE, R. M., DR. II, 794, T. PAPAĞAGI, C. L. ♦ (Adverbial) *Unii poftesc case ..., care aici e discolie a găsi* (a. 1821). IORGA, S. D. VIII, 135.

- Scris și: *discoliiie.* - Pl.: *discolii.* - Și: (învechit, rar) *discolies* subst. FN 79.

- Din ngr. *δυσκολία.*

DISCOLIÉS subst. v. *discolie.*

DISCOLIFSÍ vb. IV v. *discolipsi.*

DISCOLIÓS, -OÁSĂ adj. (În dicționarele din trecut; despre persoane) Care se împacă greu cu alții, greu de mulțumit; dificil (3). Cf. CIHAC, II, 655, COSTINESCU, LM.

- Pl.: *discolioși, -oase.* - Și: *discól, -ă* (COSTINESCU), *dyscól, -ă* (LM) adj.

- Din ngr. *δύσκολος.*

DISCOLIPSÍ vb. IV. (Grecism învechit) 1. T r a n z . (Complementul indică oameni) A lipsi de ceva. *Să nu îngăduiți a discolisi norodul de celea trebuincio[ase] din lăcomia peste măsură a vânzătorilor* (a. 1792). GÁLDI, M. PHAN. 173. *Văz că-mi scriși că ești descolipsit de bani* (a. 1838). FURNICĂ, D. C. 403.

2. R e f l . (Despre oameni) A se opune (1), a se împotrivi. *Temându-se de frate-său, se discolevsea să iasă și să primească schiptrul.* VĂCĂRESCU, IST. 268, cf. TDRG, ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 353.

3. T r a n z . (Complementul indică oameni) A face dificultăți (cuiva); a încurca, a stânjeni (1). *A orândui numai pe unii meșteri la lucru și pe alții a-i zăbovi și a-i discolipsi* (a. 1795). GÁLDI, M. PHAN. 173, cf. BL VI,

48. ♦ R e f l . A avea greutate, dificultăți, a fi încurcat, stânjenit. *Fiind podul stricat, pătimea și se discolipsea și dumnealor ceilalți boieri* (a. 1811). GÁLDI, M. PHAN, 173. *Carele se discolipsește a merge pe Podul Calicilor* (a. 1811). id. ib. *Ei, văzând că într-atâtea rânduri smăcinindu-i, să discolipsăsc pentru orice bine ar voi să-mi facă* (a. 1839). DOC. EC. 734. ♦ R e f l . A se îngreuna, a se împiedica. [Judecătorul] *să nu priimească în casa sa vreunul din cei ce să judecă, ca să asculte ori jalba lui sau răspunsul, fiindcă aceasta iaste de mare stricăciune, ... să smreduiască auzul său și apoi să discolefsește a nimeri dreptul*. PRAV. COND. (1780), 164.

– Prez. ind.: *discolipsec*. – Și: **discolifsi, discolisi, discolefsi, discolepsi, discolevsi, descolipsi** vb. IV.

– Din ngr. **δυσκολεῖω, δυσκολεῖομαι**.

DISCOLISÍ vb. IV v. **discolipsi**.

DISCOLÓR, -Ă adj. (Latinism învechit) Multicolor. Cf. LM. ♦ F i g . *Limbile moderne ... au ajuns a fi, în comparațiune eu cele antice, niște înșiruri molatice și discolare de ziceri*. ODOBESCU, S. I, 247.

– Pl.: *discolori, -e*.

– Din lat. **discolor**.

DISCOLORÁNT, -Ă adj. v. **decolorant**.

DISCOLORÁRE s. f. v. **decolorare**.

DISCOLORÁT, -Ă adj. **decolorat**.

DISCOLORAȚIÚNE s. f. v. **decolorație**.

DISCOMANÍE s. f. (Rar) Preocupare, pasiune exagerată pentru discurile muzicale. *Discomania ... a dus la crearea discului filmat*. CINEMA, 1969, nr. 5, 29/1.

– Pl.: *discomanii*.

– Disc[o] + manie.

DISCOMICÉTĂ s. f. (La pl.) Ordin de ciuperci în formă de cupă sau de disc; (și la. sg.) ciupercă din acest ordin. Cf. DN³.

– Pl.: *discomicete*.

– Din fr. **discomycètes**.

DISCOMPLETÁ vb. I v. **descompleta**.

DISCOMPÚNE vb. III v. **descompune**.

DISCOMPÚNERE s. f. = **descompunere**. Cf. SCRIBAN, D.

DISCOMPÚS adj. = **descompus**. Cf. SCRIBAN, D.

DISCÓMT s. n. v. **discount**.

DISCONDROPLAZÍE s. f. (Med.) Afecțiune caracterizată prin prezența maselor cartilagineoase care au tendința să se osifice la nivelul oaselor lungi. Cf. D. MED., DN³.

– Din fr. **dyschondroplasia**.

DISCONFÓRT s. n. Situație, stare de stinghereală, lipsită de comoditate, ușor neplăcută; nesiguranță (1), insatisfacție; lipsă de confort. *Dă impresia că amintirile, și mai ales întrebările noastre, îi produc o senzație de disconfort*. FLACĂRA, 1976, nr. 50, 19, cf. DN³, DEX². *Dornici să scape de disconfortul vieții la bloc, tot mai mulți bucureșteni au început ... să își construiască o casă la curte*. RL 2006, nr. 4 964. *Inspectorii sectorului 4 au intervenit ... pentru rezolvarea unei situații de disconfort fonc*. ib. 2007, nr. 5 163. ♦ Senzație de jenă, de neplăcere, durere ușoară. *Persoanele afectate [de aftă bucală] simți în permanență o senzație de usturime și disconfort, în special în timpul meselor*. RL 2006, nr. 4 915. *Foarte multe femei se plâng de un disconfort perineal mai ales după naștere*. ib. nr. 4 957.

– Din engl. **discomfort**.

DISCONSIDERÁȚIE s. f. v. **desconsiderație**.

DISCONSILIÁ vb. I v. **deconsilia**.

DISCÓNT s. n. v. **discount**.

DISCONTÁ vb. I. T r a n z . A determina valoarea actuală a unui venit viitor, luând în calcul piața, evoluția costurilor etc. Cf. ALEXI, W. ♦ A b s o l . *Dacă cineva are o sumă de bani disponibilă ... Cumpără polițe cu scadența în piața proprie sau în alte piețe. Dobânda până la scadență se scade din prețul poliței la cumpăratură, el discontează*. EMINESCU, O. XII, 484, cf. NDN.

– Prez. ind.: *discontez*.

– Din germ. **diskontieren**.

DISCONTÁRE s. f. (Neobișnuit) Acțiunea de a d i s c o n t a și rezultatul ei; situație de venituri și cheltuieli; cont, socoteală. *Ba că-i porni singur, fiindcă noi plecăm; își scoate discontarea și plecăm*. DAVIDOGLU, M. 60, cf. SFC IV, 312.

– Pl.: *discontări*.

– Cf. fr. **d é c o m p t e r**.

DISCONTINUÁ vb. I. T r a n z . (În dicționarele din trecut; complementul indică o acțiune) A întrerupe. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W.

– Pronunțat: *-nu-a*. – Prez. ind.: *discontinui*, pers. 2 *discontinui*. – Și: **descontinuuá** vb. I. PONTBRIANT, D.

– Din fr. **discontinuer**.

DISCONTINUÁRE s. f. (Învechit, astăzi rar) Acțiunea de a d i s c o n t i n u a și rezultatul ei; întrerupere a unei acțiuni. Cf. PONTBRIANT, D., LM, CADE. *Averea ... O descompun și o recompun războaiele, discontinuarea efortului*. ARGHEZI, S. XX, 111.

– Pronunțat: *-nu-a*. – Pl.: *discontinuuări*. – Și: **descontinuuáre** s. f. PONTBRIANT, D.

– V. **discontinua**.

DISCONTINUÁȚ, -Ă adj. Care a fost întrerupt. Cf. PONTBRIANT, D.

– Pronunțat: *-nu-at*. – Pl.: *discontinuuăți, -te*. – Și: **descontinuuát, -ă** adj. PONTBRIANT, D.

– V. **discontinua**.

DISCONTINUAȚIE s. f. (Învechit) Întrerupere. Cf. COSTINESCU.

– Pronunțat: *-nu-a-*. – Pl.: *discontinuații*. – Și: **discontinuațiune** s. f. COSTINESCU.

– Din fr. **discontinuation**.

DISCONTINUAȚIUNE s. f. v. **discontinuație**.

DISCONTINUÎST, **-Ă** adj. (Neobișnuit) Discontinuu. *Suflul acesta anarhic, contradictoriu, discontinuist e apărut și justificat de Bergson*. RALEA, S. T. I, 95, cf. MDA.

– Pl.: *discontinuiști, -ste*.

– **Discontinuu** + suf. *-ist*.

DISCONTINUITĂȚE s. f. 1. Lipsă de continuitate între mai multe elemente care se succed în timp sau în spațiu; întrerupere, intermitență. *Dacă vițiul posesiunii consistă în discontinuitatea, în întrerupțiunea sau în precaritatea sa, vericine are interes ... îl poate opune*. HAMANGIU, C. C. 470, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU², TDRG. *Muzica interioară ... este exprimată cu discontinuități*. IBRĂILEANU, S. 214, cf. CADE. *Teatrul clasic pornește de la unitate, pe când teatrul shakespearean de la diversitate și discontinuitate psihologică*. LOVINESCU, S. I, 96. *Discontinuitatea psihică îi dezarticulează concepțiile*. id. C. VII, 116. *Viețuirea aceasta nu creează o discontinuitate între clipe, ci le soarbe în ele însele*. CIORAN, R. 80. *Din acest fapt episodic s-a putut clădi totuși teoria discontinuității noastre*. PUȘCARIU, L. R. I, 420. [Omul] observă și el o discontinuitate între el și har. STĂNILOAE, O. 29. *Însăși structura componistică a simfoniei are deficiențe serioase ..., dă impresia unei discontinuități*. CONTEMP. 1949, nr. 138, 8/3. *Discontinuitatea, munca întreruptă sau întâmplătoare, improvizația sunt primejdiile cele mai mari ale cercetării*. VIANU, L. R. 11. *Ei văd o discontinuitate, o regretabilă abatere din drum*. BLAGA, Z. 98. *Ne-am obișnuit să numim geniu o uraganică dezlănțuire de forțe, care ... se afirmă mai ales prin discontinuitate, prin opoziție cu trecutul*. RALEA, S. I. II, 262, cf. DL, DM. *Această autonomie [a opoziției] presupune o discontinuitate, o ruptură în text datorată eliminării verbului*. COTEANU, S. F. II, 136, cf. DN², M. D. ENC. *Libretul ... înșiruire – într-o aparentă discontinuitate – străvechi versuri populare*. M 1974, nr. 5, 20. *Nenumăratele încercări și urmări sunt realizate cu o savantă discontinuitate a ritmurilor*. CONTEMP. 1975, nr. 1 504, 5/10, cf. DEX. *La nivelul expresiei discontinuitatea se compensează prin coeziunea ansamblului construcției*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 18, 11/4. *Trecutul și viitorul se contopesc într-o omogenitate fără fragmente, discontinuități și sincop*. PLEȘU, M. M. 63. *Comisia ... consideră că serviciul are probleme generate de incoerența unor politici anterioare de resurse umane, constatându-se inconsecvență și discontinuitate în concepția de pregătire a personalului*. RL 2005, nr. 4 726. *Risipirea de sine este o neîncetată rătăcire în discontinuități*. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 822. ◇ F i g. *Discontinuitatea psihică îi dezarticulează concepțiile*. LOVINESCU, C. VII, 116.

2. (Mat., Fiz.) Variație bruscă și în salturi a valorii unei mărimi; proprietate a unei mărimi sau funcții de a

sări de la o valoare la alta, fără a trece prin valorile intermediare. *Astăzi discontinuitatea materiei ... este verificată printr-o mare serie de fapte experimentale*. MACAROVICI, CH. 30. *Dacă în plus, valoarea funcțiunii verifică relația ..., discontinuitatea se numește regulată*. LTR², cf. DL, DM, DER, DN², D. MED., M. D. ENC., DEX.

– Pronunțat: *-nu-i-*. – Pl.: *discontinuități*.

– Din fr. **discontinuité**.

DISCONTINUU, **-UĂ** adj. 1. Care se întrerupe, care nu este regulat; cu întreruperi, intermitent. *Poseziunea este discontinuă când posesorul o exercitează în mod neregulat, adică cu intermitențe anormale*. HAMANGIU, C. C. 468, cf. ALEXI, W., CADE. *Aceste forme de variație însă – de variație bruscă și discontinuă ... par a fi determinate mai mult de schimbări ... ce intervin în funcționarea organismelor respective*. NEGULESCU, G. 133. *Când consideri cultura contemporană, nu poți proceda la o excluziune a antecedentelor culturale, separând în unități discontinui viața unei culturi*. CIORAN, R. 63. *Limba este deci discontinuă*. VIANU, P. 132. *S-a aflat în fine că omul e multiplu în structura lui și adesea chiar discontinuu*. RALEA, S. I. II, 24, cf. DL, DM. *Așa cum ... întrevede estetismul în cercetarea literaturii, am avea seria discontinuă a epocelor literare*. S ianuarie 1960, 44. *Publicația ... a avut o existență discontinuă, zgomotoasă, aventuroasă, polemică*. IST. LIT. ROM. III, 507, cf. SFC III, 9, DN², M. D. ENC. *Sensul limitativ-discontinuu*. CL 1973, 188, cf. DEX. *O viață ... nu e alcătuită dintr-un șir mai mult sau mai puțin discontinuu de succese*. FLACĂRA, 1976, nr. 2, 22. *Impresia de enumerare discontinuă, de sinopsis al datelor și numelor istorice, de film documentar e dominantă*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 17, 16/2. *Iorga are, cum spuneam, viziumi abrupte și discontinue*. PALEOLOGU, T. 28. ◇ (Substantivat) *Ochiul care privește dinspre discontinuu va vedea lumea discontinuă*. ADEVĂRUL, 2006, nr. 4 822. ◇ (Adverbial) *Înnegrite înainte de vreme, acoperișurile par zimții unui fierăstrău ce suie și pogoară discontinuu*. LOVINESCU, C.² IV, 128. *Mașinile la care se lucrează în mod discontinuu (mașini grele)*. ORBONAȘ, MEC. 109.

2. (Fiz.) Care este alcătuit din elemente distincte, care variază în salturi; discret (III). *Materia trebuie să aibă o structură discontinuă, corpusculară sau atomică*. MACAROVICI, CH. 47. *„Fluidul electric” ... nu este ... continuu, ci are o structură discontinuă*. CIȘMAN, FIZ. II, 107. *Variația discontinuă, în spațiu sau în timp, a valorii unei mărimi fizice*. LTR² VI, 469, cf. M. D. ENC. ◇ (Adverbial) *În mecanica cuantică, ale cărei mărimi variază discontinuu, o asemenea trecere nu este ... interzisă*. SANIELEVICI, R. 26.

– Pl.: *discontinui, -ue*.

– Din lat. **discontinuus, -a, -um**, fr. **discontinuu**.

DISCÓNTO s. n. v. **discount**.

DISCONVENÁBIL, **-Ă** adj. (Învechit, rar) Inconvenabil. Cf. COSTINESCU, SFC III, 20.

– Pl.: *disconvenabili, -e*.

– Din fr. **disconvenable**.

DISCOPATIE s. f. (Med.) Denumire generică pentru afecțiunile discurilor (v. d i s c¹ 3) intervertebrale. Cf. D. MED., DN³, DEX².

- Pl.: *discopatii*.

- Din fr. *discopathie*.

DISCOPERÍ vb. IV v. *descoperi*.

DISCOPERÍRE s. f. v. *descoperire*.

DISCOPERÍT, -Ă adj. v. *descoperit*².

DISCOPOTÍRIU s. n. (Învechit) Obiect de cult bisericesc compus dintr-un taler cu potir folosit la împărtaşanie. Pentru *discopotiriul ce am fost dat dumitale izvod a să face acii, pentru care nu sunt la amfivolie, că nu să vor fi lucrând* (a. 1781). GÁLDI, M. PHAN. 174, cf. ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 356.

- Pl.: *discopotirii*.

- Din ngr. *δισκοπότηρον*.